NAZIONALE
55
5/A H
17
R. BIBLIOTECA CENTRALE V. E. II
ROMA

55. S. H. 17

Digitized by Google

FRIDERICI HOFFMANNI OPERUM SUPPLEMENTUM

IN DUAS PARTES DISTRIBUTUM.

71

FRIDERICI HOFFMANNI

CONSILIARII REGIS BORUSSIÆ INTIMI, ET ARCHIATRI, PROFESSORIS MEDICINÆ PRIMARII IN ACADEMIA HALENSI,

OPERUM OMNIUM PHYSICO-MEDICORUM SUPPLEMENTUM

IN DUAS PARTES DISTRIBUTUM;

QUIBUS CONTINENTUR

OPERA VARIA QUÆ IN MAGNA OPERUM COLLECTIONE DESIDERANTUR.

PARS PRIMA.

GENEVÆ,

Apud FRATRES DE TOURNES.

M. DCCXLIX.

BIBLIOPOLÆ LECTORI.

IN ultima & nuperrima maximæ celeberrimi Viri FRIDERICI HOFFMANNI Operum Collectionis Editione, anno proximè elapſo juris publici facta, ſpem tibi injecimus, LECTOR AMICE, nos quamprimùm aliquod huic Collectioni Supplementum addituros eſſe tibi offerendum. Haud promiſſis ſtetiſſemus, & te vana ſpe deluſum fuiſſe jure querereris, ni valida operariorum manu vexatum indeſinenti labore noſtrum ingemuiſſet prelum in cudendis duobus noviſſimis voluminibus, pro celebratiſſimi Auctoris ſcriptorum mantiſſa non ineptè habendis. Ut ergo jam diuturnioris moræ impatientem inhiantium rei medicæ ſtudioſorum, qui inexplebili fame quidquid *Hoffmannianum* redolet nomen, vel etiam poſthabito rigoroſiori quolibet examine, ambabus ulnis amplectuntur (tantum potuit incomparabilis Viri fama!) mentem expleremus, & juſtæ omnium Philiatrorum expectationi uno ore clamantium faceremus ſatis, en tibi prodeunt, BENEVOLE LECTOR, ſub titulo SUPPLEMENTI, Illuſtriſſimi FRIDERICI HOFFMANNI, novi Hippocratis, & ſui ævi Medicorum facile Principis, *Opera ſpurio-legitima*, vel ut conſonantioribus utamur verbis, *Collectio nova variorum Scriptorum phyſico-medicorum*, quæ ſub duplici facie conſiderari, atque in duos diſtinctos ordines diſtribui poſſunt. Occurrunt ſiquidem, 1°. Tractatus varii, qui ex inexhauſta indefeſſi Hippocratis noſtri ſupellectili prodierunt, ex quo typis mandata fuere primitiora illius Opera, vel quibus in magna Collectione locum negavit nuſquam ſatis laudandus Auctor, ne ultra modum creſcerent Voluminum numerus & moles; vel etiam quod in omnium manibus ſeparatim editi verſarentur. 2°. Nothi aliqui Tractatus, id eſt, illi quos partus ſuos legitimos non agnovit doctiſſi-

 mus

mus Archiater, utpote quos ex cathedra dictando exceptos, rudes adhuc, necdum ultima ſcrupuloſi Auctoris lima perpolitos, haud culpando zelo publicæ commiſerunt luci illius Diſcipuli.

In primam claſſem haud abſonum erit admitti 1°. Diſſertationem *de optima philoſophandi ratione*, & alia. 2°. Celeberrimi Viri, PETRI POTERII opera, quæ doctiſſimis ſimul ac ampliſſimis, licet doctrinæ majoris indies futuræ primitiis, notis illuſtravit Clariſſimus HOFFMANNUS; quod non parvum incitamentum fuit *Hoffmanniani* nominis cultoribus, ut illa avidè exciperent; præſertim verò propter additas in notis aliquas formulas medicamentorum ab Auctore noſtro frequenter præſcriptorum, quas nullibi cæterorum illius operum reperire eſt, vel etiam propter annexam luculentam Tractationem de febribus, quam, cùm in magna Operum collectione illam non inſeruerit, jam in hoc novo Supplemento perſimilem *Poterii* Tractatum proximè ſubſequentem, ab omnibus orbis medici incolis blandè accipiendam fore nullus ambigendi locus; eximio enim applauſu ab Eruditis exceptus eſt hic liber, honorificumque admodum extat de ipſo judicium in Actis Eruditorum Lipſiæ editis. 3°. Eruditiſſimi Auctoris *Diſſertationes* exquiſitiſſimas non minus ac utiliſſimas, cùm ad earum quamplurimas ſuſpenſum Lectorem remittat, quoties in Opere primario tractandam ſeſe præbet aliqua quæſtio in Diſſertationibus prolixiùs & ad amuſſim diſcuſſa. Sparſas huc & illuc hujus generis Diſſertationes, quantas detegere potuit diligentior cura, hactenus collegimus, & ſi quæ adhuc exactæ ſcrutatorum indagini ſe ſubripuerint, has aliquando repertas impoſterum prelo ſubjiciemus, ita ut facili negotio cum cæteris coadunari poſſint. Inter illas duæ potiſſimum ſe offerunt notandas, ſcilicet una cui titulus *Fundamenta Medicinæ*, quæ in quibuſdam tam intra quam extra Germaniam Academiis, lectionibus publicis inſerviit; altera, *De acido vitrioli vinoſo*, propter exhibitam in illa excellentem præparandi liquoris anodini methodum.

In ſecunda claſſe non incongruè locum occupabunt 1°. *Medicus Politicus*, pro legitimo Authoris noſtri partu communiter habitus; an ſatis rectè, judicent qui legerint, & auream Eruditiſſimi Medicorum Coryphæi ſcribendi methodum noverint; ſed aliunde quàm exquiſitus ille Tractatus dicunt & abundanter prædicant pluries jam repetitæ illius Editiones, non grato tantùm ſed & avido animo exceptæ. 2°. *Commentarius de differentia inter præclariſſimi* HOFFMANNI *doctrinam Medico-mechanicam*, & GEORGII ERNESTI STAHLII *Medico-organicam*, quem etiam in hac noviſſima collectione collocare, haud ineptum viſum eſt.

Denique ut ambobus bene fultum pedibus incederet hoc opus, atque nihil omnino deſideraretur eorum quibus admiranda ac profunda innoteſceret

ceret doctrina tanti Viri, cujus famæ, etiamſi æternam & immortalem hanc reddiderint ſola ipſius Scripta, non tamen parum incrementi dabunt ſonum illius in exoticas & remotiſſimas Orbis nationes, eruditionis buccina, diſſeminantes tot & tam celebres Germanici Hippocratis Diſcipuli, qui cum ingenti Artis Medicæ laude, non minus quam cum amplo ſalutis humanæ beneficio illam exercent. Pro totius Operis coronide ſeſe offerunt ultimam aciem claudentes *Formulæ Medicamentorum*, quæ ad varios fugandos morbos adhibenda in Opere primario proponit alias ſagaciſſimus HOFFMANNUS, nulla utplurimum de congrua hæc concinnandi methodo facta mentione. Hæ vero Formulæ cum ab omnibus ſpagyrico-Medicis repercuſſis clamoribus enixè expeterentur, hanc ſedavit ſitim Vir Doctiſſimus, & de re medica non parum meritus D. ERNESTUS ANTONIUS NICOLAI, digniſſimi Magiſtri non indignus Diſcipulus & Alumnus, qui nulli pepercit labori nullumque non movit lapidem ut nonnullas Authoris noſtri Formulas cum ſuis quamplurimis ad illius mentem accommodatis in unum colligeret; qua in parte inexpletum obmurmurantis publici ſatiavit animum.

Hæc de novi hujus *Supplementi* Editione dicta ſufficiant, ne prolixiori & vano verborum ſtrepitu bilem magis quàm ſalivam moveamus. Igitur hoc Opus, non inauguratò, ſed conſultis & ſuadentibus non inferioris notæ Viris Medicis ſuſceptum, & quod ineunte anno MDCCXLIX in dias luminis auras, favente Deo, ceſſurum eſt, pro xeniis accipe, LECTOR AMICE, hoc diu fruere & VALE.

CONS-

CONSPECTUS GENERALIS
HUJUSCE SUPPLEMENTI.

PARS PRIMA.

Exercitatio de optima Philoſophandi Ratione; cui accedunt ſelectiores quædam Epiſtolæ Leibnitianæ.
Diſſertationes duæ Theologico-Phyſico-Medicæ.
Petri Poterii Opera omnia Practica & Chymica, cum Annotationibus & Additamentis Friderici Hoffmanni.

PARS SECUNDA.

Diſſertationes varii Argumenti;
Harum Diſſertationum Elenchus poſt hujus Partis titulum invenitur.
Medicus Politicus; ſive Regulæ Prudentiæ ſecundum quas Medicus Juvenis ſtudia ſua & vitæ rationem dirigere debet.
Commentarius de Differentia inter Friderici Hoffmanni Doctrinam Medico-Mechanicam; & Georgii Ernesti Stahlii Medico-Organicam.
Ernesti Antonii Nicolai Methodus concinnandi formulas Medicamentorum exemplis ad *Frid. Hoffmanni* mentem accommodatis illuſtrata.

FRIDE-

FRIDERICI
HOFFMANNI
EXERCITATIO
DE OPTIMA
PHILOSOPHANDI RATIONE
EX
SOLERTIORI DEI EJUSQUE ADMIRABILIUM
IN NATURA OPERUM
ET PRÆCIPUE IPSIUS HOMINIS COGNITIONE PETENDA
ad Divinæ Majeſtatis gloriam manifeſtandam & pietatem promovendam
CUI
SELECTIORES QUÆDAM EPISTOLÆ LEIBNITIANÆ
ACCEDUNT.

VENERANDIS AMPLISSIMIS ET CLARISSIMIS

SAPIENTIÆ DIVINÆ

ATQUE

HUMANÆ DOCTORIBUS ET PRÆCIPUE IIS

QUI CŒLESTIS DOCTRINÆ STUDIO ADDICTI

SALUBERRIMAM RERUM NATURALIUM PHILOSOPHIAM

PULCHERRIMO CONNUBIO

IN DOCENDO JUNGERE

ET MENTIS PARITER AC CORPORIS SANITATEM

INTEGRAM DIU CONSERVARE VOLUNT

HOC SPECIMEM

THEOLOGICO PHYSICUM

EX MEDITATIONE EXPERIENTIA

ET

CALAMO PROFLUENS

MEDICI OCTOGENARII

DICATUM ET CONSECRATUM SIT.

PRÆFATIO.

OFFERO Tibi, Amiciſſime Lector, libellum mole quidem exiguum, ſed qui plures ſaluberrimas ad intimiorem Dei cognitionem veramque humani generis felicitatem pertinentes veritates, facili & perſpicua methodo propoſitas complectitur, ultimum forte, ſi ita Deo viſum fuerit, ingenii & experientiæ, ætatiſque provectioris fœtum, cujus attenta lectio, meditatio & applicatio ob inſignem fructum & animi delectationem omnibus eruditis, maximopere vero theologiæ ſtudio addictis, commendanda erit. Philoſophiam, qua nullum majus humano generi a Deo immortali datum eſt munus, hominem vere rationalem & perfectiorem reddere poſſe, ex ſapientioribus negabit nemo. Sed, ut plures ejus dantur partes, ita ex iis eminentiores merito ſunt matheſis, & rerum naturalium ſive Dei operum ſcientia, quarum illa rectum facultatum mentis uſum in omnibus diſciplinis & artibus exhibet ampliſſimum, hæc vero inprimis œconomiæ, theologiæ & medicinæ ſtudioſis ſcitu neceſſaria & utiliſſima eſt. Siquidem ex interiori admirandorum Dei operum cognitione divini Numinis exiſtentia, ejuſque attributa liquidiſſime & quam optime poſſunt demonſtrari, adeo ut ad verbi divini revelati veritatem agnoſcendam ipſa facem præferat, & manuductionem ſuppeditet longe optimam. Enimvero non diffitendum eſt, in divino verbo abundantiſſimos ſapientiæ divinæ & humanæ theſauros reperiri, qui ſoli hominem ad perfectiorem ſtatum vitamque beatam perducere valent. Attamen probe conſiderare oportet, plures ex gentibus hoc divinarum veritatum theſauro deſtitui, & multos, noſtro præſertim ævo, dari tam ſuperbæ mentis & occoecati cordis, ut conſcientiæ & rationis lumini reluctando futilibus argumentis Dei exiſtentiam negare, & revelatam ſcripturam deſpicatui habere audeant, hanc præſertim ob rationem, quod myſteria robuſtiori ſua, licet debiliſſima judicii acie, concipere nequeant. Accedit, quod plures dentur, qui ſacras quidem litteras poſſident, legunt & audiunt, imo ore etiam Deum profitentur, ſed non ſatis de hiſce veritatibus convicti, eundem nihilominus re & opere negant.

Cum hujus generis hominibus omnino alia longe ratione & methodo procedendum eſt, ut de exiſtentiæ divinæ, ejuſque oraculorum veritate convincantur, cujus momenti ratio in eo potiſſimum verſatur, ut ex univerſi operibus ſenſibus obviis per internam convictionem ad exiſtentiam entis ſupremi, inviſibilis & perfectiſſimi, a quo omnia in univerſo dependent & originem habent, agnoſcendam ipſorum intellectus perducatur. Qua methodo etiam divinus PAULUS ad gentiles inſtruendos Cap. I. ad Rom. v. 20. uſus eſt, dum ſcribit: *inviſibilia Dei, ejuſque ſempiternas virtutes ex mundi operibus conſpici poſſunt*, & ob id incuſat eos, quod ex rebus creatis viſui obnoxiis earum cauſam cognoſcere potuerint, ſed proh dolor! noluerint. Cui ESAIAS cap. XL. v. 27. 28. adſentitur his verbis: *cui vero me comparabitis, ut æquiparer, inquit Auguſtus? attollite in ſublime veſtros oculos & adſpicite, quis ſidera illa creaverit, qui eorum exercitum numero educit, ſuo quodque nomine vocans tanta virtute, tamque firmis viribus, ut nullum deſit.* Et idem Propheta cap. XXIX. v. 23. 24. prodidit: *cum viderint pueros ſuos, manuum mearum opus, inter ipſos meum ſancte celebrare & colere nomen, & Iſraelitarum Deum reformidare, tum ſcient ſocordes prudentiam, & diſcent garruli diſciplinam.* Et in libro Sapient. c. XIII. hæc exſtant: *vani ſunt omnes homines, in quibus in ſt ignoratio Dei, quæ in adſpectabilibus operibus cognoſci & conſiderari poteſt: ſiquidem ex magnitudine & pulchritudine rerum creatarum creator ſpectatur, cujus potentem efficaciam admirari debemus.*

At vero dolendum vehementer, quod & olim & noſtro etiam tempore phyſica

tam rationalis, quam experimentalis a vulgo, & a quibuſdam etiam doctis tantummodo inter curioſitates, ſed perperam, refertur, cum potius ad cognoſcendum Deum, ejuſque cultum & pietatem promovendam nulla diſciplina inveniatur aptior, nulla præſtantior. Hoc enim, quod oculis intuemur, univerſum, eſt ſpeculum Dei ejuſque immenſarum virtutum, quod cum omnibus in ipſo reperiundis rebus eum in finem condidit, ut colligi poſſit, qualis ſit artifex. Recte enim argumentamur ab operibus ad eorum auctorem, & per ea, tanquam per ſcalam, ad cauſam, a qua dependent, adſcendimus. Sapientiſſimi regum, *David* & *Salomo* phyſicæ ſcientiæ deditiſſimi erant, quorum ille ſingularem & admirandam Dei providentiam in gubernandis rebus creatis *Pſalmo* toto 104. item omniſcientiam in *Pſalmo* 139. non ſatis celebrare poteſt. Et *Salomo lib.* 1. *Reg. cap.* 4. *v.* 29. tanta ſapientia, tantaque ingenii ubertate divinitus erat præditus, ut ejus fama apud omnes utique gentes fuerit divulgata. *Diſſeruit de arboribus a cedro Libani uſque ad hyſſopum, qui naſcitur in parietibus: diſſeruit de quadrupedibus, de piſcibus, de ſerpentibus & inſectis.* Jam vero noſtri & priori ſeculo florentiſſimo nobiliſſima rerum naturalium ſcientia per egregia inventa, obſervationes & inſtrumenta in aſtronomicis, phyſico-mechanicis, anatomicis & chymicis ad tam inſignem perfectionis apicem perducta eſt, ut jure meritoque reliquis philoſophiæ partibus, ob præſtantiſſimum uſum, præferenda ſit. Id quod illuſtris Leibnitius in epiſtola antepenultima infra legenda, anno 1701. ad me præſcripta his verbis adfirmat: *collegii phyſici experimentalis unam lectionem centum metaphyſicis, logicis & ethicis, quales vulgo audiuntur, præfero.* Quum vero collegia ejuſmodi phyſica experimentalia, quod dolendum, uſque eo raro in academiis habeantur vel frequententur; non mirum eſt, quod nec in theologia, nec in medicina rationali diſcentes pariter atque docentes ſolidi quidquam præſtare valeant. Et hinc quoque ratio mihi videtur deducenda, quamobrem, ſi quis ſcripta vel diſſertationes, quæ cum ſcientia naturali aliquam habent affinitatem, deſideret, v. g. de homine & ejus reali definitione, de morbis ex faſcino, de miraculis, de abdito naturæ ordine cum miraculis non confundendo, de cauſſa mortis naturali & neceſſaria, de termino vitæ a Deo præfixo, de propagatione animæ humanæ, de fato naturali vero & fatuo, de inſpiratione ſive inſania theologica ex morbo cerebri, de tribus hominis partibus, ſpiritu, anima & corpore, de differentia animæ noſtræ ab anima brutorum, de mutuo commercio animæ & corporis, de ſemine benedicto & maledicto &c. illæ vix ac ne vix quidem reperiantur, cum tamen de aliis dogmatibus aliquot mille in academiis habitæ proſtent. Etenim in ſacro codice plura occurrunt loca, ubi Deus prima effectuum naturalium cauſa eſt, quoniam vero ipſe ordinario nihil ſine cauſis ſecundis, nihil ſine mediis ſubordinatis, nec ſine conveniente ordine & fine agit, quæ theologi & medici, philoſophiæ naturalis ignari capere & explicare nequeunt; hinc fieri ſolet, ut vel ſcripta ejuſmodi prorſus omittantur, vel ita comparata ſint, ut perſpicaciora ingenia exiguum vel nullum plane fructum exinde recipiant.

Verum enim vero, fuerunt olim & etiamnum ſunt viri quidam pii & eruditi, ſanioris philoſophiæ præceptis imbuti, quorum ſcriptis non dignum ſatis pretium conſtitui poteſt. Horum in numero ſunt Matthesii, Luthero coævi, liber dictus *Sarepta*, in quo ex regno ſubterraneo Dei cognitionem deducit. Et ſummus ſuperioris ſeculi theologus *Johan.* Arndius, in *libro IV. de vero Chriſtianiſmo*, ſcripto nunquam ſatis ad pietatem infucatam promovendam commendando, totus in eo eſt, ut ex libro naturæ, ſeu admirabili rerum creaturarum ordine & uſu homines ad Deum, ſapientiſſime omnia ordinantem exinde agnoſcendum, eique obediendum deducat. Sic quoque jam jam, in Anglia præſertim, egregii dantur viri, qui cæleſtem doctrinam cum ſcientia rerum naturalium amico quodam connubio junxerunt, quos inter potiſſimum Derhamii, Nieuwentyt, *Matthiæ* Hall, *de origine mundi & hominum*, Stillingflet *origines ſacræ*, *Jo.* Raii *de mundi initio, mutatione, interitu*, item *de gloria Dei ex creatione rerum*, Boyle *de venerat. Deo ab intellectu humano debita*, Parckeri *cogitationes de Deo & providentia*, & Scheuchzeri *phyſica ſacra* præ ceteris excellunt, quorum ſingula præclaris obſervationibus adornata ſcripta magno cum applauſu & inſigni legentium delectatione excepta, repetitimque recuſa ſunt. Quorſum etiam Celeberrimi noſtri Wolfii, amici conjunctiſſimi, utiliſſimus liber *de finibus rerum naturalium* pertinet: quem in ſcopum etiam venerandi Berolinenſis theologi Reinbeccii in confeſſionem Auguſtanam ſcripta, pulcherrimis annotationibus phyſicis illuſtrata plurimum commendari merentur, cujus meritiſſimi viri cura etiam B. Lichtscheidii, theologi in mathematicis & phyſicis verſatiſſimi præſtantiſſima ſcripta, ante aliquot annos edita proſtant. Neque hoc loco meminiſſe ſupervacaneum erit, me olim

olim non ſemel, ſed aliquoties cum ſummi nominis theologo B. Spenero de ſtudio phyſices, tantopere in theologorum ſcholis neglecto, ſermonem inſtituiſſe, ubi hic celeberrimus & limati judicii theologus ingenue mihi confeſſus eſt, ſe mirifice divinum hoc ſtudium æſtimare, ſed valde dolere, quod eo tempore, cum ſtudiis in academiis vacaſſet, hoc minus recte fuiſſet tractatum: interim ſe nullam prætermittere occaſionem, illud plurimum iis omnibus commendandi, qui aliquando præ ceteris in theologia excellere cuperent. Id quod etiam ſuo ipſius exemplo ſatis poſtea comprobavit, dum filios ſuos probe eodem imbuendos curavit, quorum natu maximus etiam inter ipſa hujus academiæ primordia matheſeos & phyſices experimentalis conſtitutus fuit profeſſor.

Sed ut libere profitear, quid ſentiam. Vera & ſaluberrima rerum phyſicarum & inprimis vivi corporis humani philoſophia a nullo rectius & melius, quam a rationali & perito medico tractari & explicari poteſt: ſiquidem ſubjectum & finis hujus ſtudii, homo & ejus perfectio eſt; nullus autem eruditorum humanam naturam, quoad corpus vivum & animæ facultates & horum mutuam inter ſe harmoniam, penitius perſpicere valet, quam medicus, principiis phyſico-mechanicis & obſervationibus, ex anatomia, chymia, praxi medica & remediorum viribus deſumtis, inſtructus. Quæ cum ita ſint, ego jam in ultimo vitæ meæ termino conſtitutus id laboris bono cum Deo ſuſcepi, ut ſpecimen quoddam theologico-phyſicum poſteritati relinquerem, quod pluribus non ita multum obviis obſervationibus illuſtratum attente legentibus non ſine inſigni erit fructu atque utilitate. Qua vero ratione & ordine præſtantiſſimum hoc argumentum pertractaverim, paucis nunc indicabo. In primo Capite ſolennem noſtro ævo definitionem philoſophiæ adpoſui, quæ cognitionem noſtram in rebus naturalibus valde imperfectam ob humani intellectus hac in vita debilitatem, quæ præcipue in ſenſuum noſtrorum imbecillitate fundata eſt, indicat.

Hujus quidem rei innumera poſſent dari exempla: ſed jam ſolum ſtupendos illos effectus, quos matris gravidæ imaginatio in fœtu mirifice deformando exſerere ſolet, in medium profero; aut magnetem conſiderandum propono, cujus inſignes ferrum attrahendi vires, & peculiares ad polos converſiones & declinationes, pro locorum varietate differentes, non poſſunt non omnibus maximam movere admirationem. Nemo enim hactenus, quantum ſcio, tanta mentis acie fuit inſtructus, ut ſufficientes horum phænomenorum rationes invenire potuerit. Ecquis philoſophorum extraordinarias ventorum vires, ordinarium naturæ curſum turbantes, ex genuinis fontibus & ſedibus deducere valet? In §°. hujus Capitis ſecundo definitionem, quæ philoſophiæ, tam theoreticæ, quam practicæ, melius quadrat, & a fine deſumta eſt, propoſui, ut planius inde conſtet, eum quam maxime philoſophum, qui utilia & ſcitu neceſſaria novit, ſapere, & pro ipſa mentis medicina philoſophiam eſſe inprimis habendam. In Capite II. fundamentum omnis humanæ perfectionis, quæ philoſophiæ finis eſt, in unico obedientiæ vocabulo repoſui, ſub qua actionum noſtrarum conformitatem cum ordine divino atque ſapiente humano intelligo, quæ ad omnem noſtram ſalutem obtinendam præcipue eſt neceſſaria. Atque de eodem argumento *Illuſtris* noſter Wolfius in priore *Juris naturæ* tomo, non ita pridem edito, doctiſſime egit, ubi omnem doctrinam moralem, hominumque obligationes & officia ex ipſa naturæ lege demonſtravit.

In Capite III. ſelectioribus quibuſdam præſtantiſſimorum philoſophorum, maximeque antiquiſſimi Homeri dictis, divini Numinis cognitionem ex ſolo naturæ lumine, omnibus gentibus connato, repetendam docui. In Capite autem IV. ſummi & perfectiſſimi entis exiſtentiam & attributa per aptam ratiociniorum ſeriem ex legibus naturæ, rerumque in univerſo obviarum limitibus, & ordinis rerum contingentia, methodo mixta ſynthetica & analytica, deduxi: ſiquidem exiſtens limitatum ſupponit exiſtentiam potentioris limitantis. In Capite V. eandem demonſtrationem ex ſapienti rerum hujus univerſi nexu & ordine clariſſime exhibui. In Cap. VI. & VII. ex ſapienti pariter ac conſtanti ſiderum cæleſtium, maximeque ſolis motu & ſaluberrimo in ſublunaria influxu infinitam Dei potentiam, ſapientiam & providam rerum creatarum, inprimis generis humani, curam & conſervationem luculenter demonſtratam dedi. In Capite VIII. de admiranda tam vegetantium, quam animantium vi propagativa, in exiliſſima ſeminum mole deliteſcente & rerum creatarum conſervatore inde cognoſcendo egi, ut liquido appareat, in re quadam minima & incomprehenſibili Deum voluiſſe maximum & in regno naturæ ſupremum dominum apparere. In Capite IX. de divino naturæ mechaniſmo in productione vegetabilium & ſalutari horum uſu diſſerui. In Capite X. magnifica Dei opera, in mundo ſubterraneo magno agmine obvia, quantum

fieri potuit, perluſtravi, eorumque ſingula ad inſigniſſimos in vita humana uſus conferre docui. In Capite XI. ſingularis Dei providentia in regno animantium, qua omnia in noſtrum commodum & adjumentum producta ſunt, ſe patefacit. Caput XII. ejuſdem ſapientiam ex rebus difficillimæ intelligentiæ in eodem regno ſe manifeſtantem exhibet, quam in Capite XIII. ex admirabili mechanica fabrica minimorum animalculorum ſatis luculenter derivavi. In Capite XIV. & XV. ſapientiſſimum Dei mechaniſmum, in omnibus vel abjectiſſimis animalculis conſpicuum, ſinguliſque inditum peculiari artificio ſe conſervandi ſenſum, & quod fere ſingula hominibus egregia virtutum exempla & documenta præbeant, monſtravi, & deinde animæ ſic dictæ ſenſitivæ & vegetativæ eſſentiam, quantum licuit, evolvi. In Capite XVI. ex accuratiori ſolius hominis, ceu creaturæ omnium perfectiſſimæ, quæ quaſi naturæ miraculum eſt, cognitione ipſum Deum optime cognoſcendum probavi. Profecto enim homo, qui perfectiones particulares inter cetera animantia diſtributas in ſe quaſi omnes unitas continet, & mirabili plane modo ex duplici ſubſtantia, anima ſcilicet ſpirituali, intelligente & libere agente, cum corpore vivo ſenſitivo, intime unita conſtat, inſigne & luculentiſſimum ſummi artificis, omniumque ejus perfectionum præbet ſpeculum. Quare antiquiſſimus religionis chriſtianæ defenſor THEOPHILUS a quibuſdam rogatus, quid Deus ſit? rectiſſime reſpondit: *prius mihi debetis dicere, quid homo ſit, tum vobis aperire volo, quid ſit Deus.* Certe corpus noſtrum tanto conſtructum eſt artificio & tam exquiſita architecti arte compoſitum, ut GALENUS, licet ethnicus, in anatome & corporum humanorum diſſectionibus formam, pulchritudinem, uſum, commoditatem, neceſſitatem & finem denique cujuſque partis, ex qua illud conflatum eſt, conſiderans, in admirationem raptus obſtupeſcat. Quod ipſemet abunde teſtatur, *Lib. III. C. X.* quem ſcripſit *de utilitate partium*, ubi hæc exſtant verba: *Tractatum hunc ſcribo, tanquam hymnum & laudem, quam ei, a quo creati formatique ſumus, dico & conſecro & hanc puto veram eſſe, quam illi debemus, pietatem, verum & purum, quem illi debemus, cultum, non autem hecatombas, non thuris aliarumque odoratarum herbarum ſuffitum, ſed potius, ſi ego prior agnoſcam, & aliis deinceps immenſam ejus ſapientiam, potentiam & bonitatem prædicem. Nam res omnes proprio & convenienti, cujus ſint capaces, ornamento decorare, & nihil per invidiam ipſis detrahere, nec bonum ullum ipſis ſubducere, demonſtratio eſt ſummæ bonitatis, qua in re potiſſimum ejus erga nos bonitatem prædicare debemus. Sed modum & rationem invenire, qua res ſingulæ ſuum conſequantur decorem, ſignum eſt magnæ ſapientiæ: quidquid vero propoſueris & decreveris perficere, invictæ fortudinis & virtutis indicium eſt.*

Celebres philoſophi noſtri ævi ex ſapienti omnium rerum ordine, quo unum ex altero concatenato nexu ſequitur, Dei exiſtentiam quam maxime probandam cenſent. At ſi meum proferre licet judicium, equidem valde dubito, an ad laudabilem hunc finem obtinendum univerſalis ille rerum corporearum in macrocoſmo mutuus nexus & ordo, in tam immenſo ambitu ſpectatus & a ſenſibus longiſſime remotus ſatis exacte concipi poſſit & conſiderari. Quare longe melius medicus rationalis, in anatomica & phyſica ſcientia probe verſatus breviori, faciliori & magis perſpicua methodo ex ſtupenda microcoſmi machina, inque ea tot diverſarum partium deprehenſa diſpoſitione & uſu divini Numinis exiſtentiam, ſapientiam & bonitatem oculis animiſque manifeſtare poterit. Nam innumeræ admodumque diſſimiles ratione magnitudinis, ſitus, ſtructuræ & functionis partes ope anatomiæ in homine deteguntur, atque tot ibi vaſorum & vaſculorum minimorum ramificationes, tot membranarum & fibrarum tam nervoſarum quam muſculoſarum implicationes & convolutiones in viſceribus & glandulis obſervantur, ut primo intuitu ſummam potius confuſionem, quam ſapientem ordinem inde judicare liceat: nihilominus, accuratiori inſtituto examine, infinita perfectiſſimi artificis mechanica ſapientia elucet inde clariſſime. Siquidem omnium harum partium & myriadum machinularum admirabilis quædam & amiciſſima eſt conſenſio, unice ad hunc finem tendens, ut perenni progreſſivo ſanguinis & humorum circuitu, partiumque ſolidarum motu ſyſtaltico & diaſtaltico corpus, in corruptionem valde proclive, a tetra putredinis labe immune ſervetur, & animæ ſpirituali & intellectuali commodum præbeat domicilium & inſtrumentum, quocum & per quod ipſa functiones ſuas ſenſitivas, quarum miniſterio anima rationalis utitur, perficere queat. Sicut vero tam venuſtus, tamque concinnus hic ordo, in quo omnes motuum leges tam mechanicæ, ſtaticæ & hydroſtaticæ, quam hydraulicæ, opticæ & architectonicæ deprehenduntur, nullum fundamentum ſeu rationem exiſtentiæ ſuæ in ſe ipſo habet, cum undique infiniti fines, infinitaque ad illos obtinendos media eluceſcant: ita neceſſe eſt, ut in eminentiſſima quadam prima cauſa ſufficientem tot variorum effectuum rationem quæramus.

Præterea, immenſas Dei perfectiones abunde ſatis declarat illa in homine admiratione digniſſima harmonia, quam motus humorum vitales cum ſenſationibus, & hæc rurſus cum anima

anima ſpirituali, imo hæc ipſa quoque cum corporis artubus pro lubitu movendis habet: quo de argumento in Capite XVII. fuſius egi. Licet autem modus, quomodo ſpiritualis ſubſtantia cum anima ſic dicta ſenſitiva materiali communionem habeat, intellectum noſtrum, ſicuti res plures aliæ, valde exſuperet; ab ignoratione tamen modi ad rem ipſam negandam non valere conſequentiam, quilibet facile intelliget. Mihi interim circa hanc doctrinam valde ſemper placuit hæc theologorum atque philoſophorum ſententia, qua ſtatuunt, ſpiritum finitum, ad quos etiam anima referenda eſt, in operationibus ſuis ſemper cum materiali quodam ſimplici, ſubtiliſſimo, homogeneo elementari principio eſſe junctum atque unitum. Et hinc eſt, quod *Ger. Jo.* Vossius *de origine & progreſſu idololatriæ lib. I. cap. VI. p.* 17. 18. eorum Eccleſiæ Patrum teſtimonia ex inſtituto collegerit, qui ſpiritus omnes finitos, localiter circumſcriptos, ipſoſque angelos, corpuſculo indutos docuerunt. Quibus ſuppoſitis, hujus commercii modus non videtur cognitu impoſſibilis, ſi videlicet aſſumamus, ens ſimplex, ut anima rationalis, non in craſſum mutabile mixtum, ſed in aliud ſimplex extenſum homogeneum ſenſitivum agere poſſe. Nam ſicut corpus animæ ſervit in iis, quæ libere agit; ſic viciſſim corpori anima ſervit ſecundum ea, quæ ad ſenſus pertinent. Interim tamen vim diſtincte cogitandi anima non a corpore efficienter accipit, ſed eam conformiter & harmonice exercet. Sed notari velim, niſi animæ in corpus influxum mere phyſicum dicere velimus, eundem poſſe metaphyſico-phyſicum appellari.

Præterea, ex animæ noſtræ facultatibus paullo attentius conſideratis ad exquiſitiorem Dei cognitionem pervenire etiam commode poſſumus: ſiquidem lineamenta & veſtigia imaginis ſimilitudiniſque Dei in anima latent. Sicut enim anima per ſenſus pro diverſo corporis ſitu innumeras res ſibi repræſentat; ita colligimus, infinitum intellectum divinum omnis generis res in univerſo exiſtentes, ſive libere ſive neceſſario agant, harumque vires & operationes uno actu ſimul ac ſemel ſibi *diſtinctiſſime* repræſentare. Dein, quemadmodum hominis voluntas auctoritatem a Deo per creationem accepit, ut non modo pro lubitu & ſtatim in momento hæc vel illa corporis membra, præſertim externa, movere poſſit, ſed etiam in omnia animalia dominium habeat; unde præcipua cauſſa timoris illius, quo ad vocem & præſentiam hominis animalia, quantumvis fera, contremiſcunt: ita multo magis Dei auctoritati, dominio & poteſtati omnia in rerum natura ſunt ſubjecta, ut pro arbitrio ſuo & abſoluto imperio ea movere, vel ad certa loca in hunc vel illum finem dirigere & determinare queat. Et quemadmodum videmus architectum, ædificium aliquod molientem, totius operis & ſingularum ejus partium lineamenta facere, priuſquam fundamenta jaceat operis, quod non uno momento conficit, ſed longo tempore & magno labore utitur: ſic contra Deus ſine opificis ullius auxilio, ſine labore, uno momento tot tantaque omni ex parte perfecta opera & ſuis abſoluta numeris perfecit. Et quod majore dignum eſt admiratione, illa Deus animat, vivificat, motum & ſenſum indit, quod nulli unquam artifices, ſculptores, pictores in egregiis alias ſuis operibus fabricari atque efficere potuerunt. De quo conſenſu fuſius egi Cap. XVIII. de convenientia intellectus divini cum humano.

Quum itaque in hoc libro per plurima capita in admirandis naturæ operibus tanquam in ſpeculo omnipotentis Dei ſapientiam & incomparabilem erga genus humanum bonitatem ſatis abundeque demonſtravimus; facilius jam erit ad veram ipſius Dei definitionem deſcendere, quam ita formare placet: Deus eſt ſupremus Dominus, omnes & ſingulas diverſi admodum generis, diſſimilis naturæ & valde differentium virium in univerſo exiſtentes res, omniaque, quæ in eo eveniunt, ſapientiſſime in ſui gloriam & generis humani ſalutem diſponens atque ordinans. Ex qua definitione cuncta, quæ ad Dei eſſentiam pertinent attributa, haud difficulter poterunt explicari. Nam qui ſupremus dominus eſt, is nullum extra ſe habet ſuperiorem, ergo a ſe eſt, is æternus & immutabilis & unicus eſt; qui omnes in univerſo res pro libera ſua voluntate ordinat & moderatur, is ſumme potens & operando omnipræſens eſſe debet; qui ſapienter omnia in certum & præfixum finem accommodate dirigit, is infinite ſapiens eſt; qui omnia recte ordinat, is debet eſſe omniſcius, quia nullus ſapiens ordo fieri poteſt, niſi quis ſingularum rerum in ordinem redigendarum perfectam habeat cognitionem. Quicunque porro omnia ſapiente ordine & nexu ac provida cura in ſalutem & perfectionem humani generis diſponit, is debet eſſe ſummus amor; qui autem vere amat homines, ille nec fallit nec fallere poteſt, hinc infallibilis & ipſa veritas eſt. Et quoniam hominum actiones liberæ, vel bonæ vel malæ ſunt, adeoque vel præmia vel pœnas merentur, hinc Deus juſtus eſt: nam juſtitia involvit ſapientiam amore temperatam, dum unice vergit in hominum correctionem & bonum publicum. Neque hæc noſtra definitio verbo revelato ullo modo contradicit, ut potius in ipſo plenius confirmetur. Siquidem Deus in veteri teſtamento Adonai ſive dominus, baſis & fundamentum rerum dicitur, item Jehovah appellatur, quod vocabulum unanimi doctiſſimorum interpretum

interpretum conſenſu omnium rerum, præſentis, præteriti & futuri temporis, eſſentiatorem & ordinatorem, qui eſt, qui erat & qui futurus eſt, denotat. Vocatur quoque Deus ordinis, qui omnia ordine, pondere & menſura facit. Pſalmo CXXXVI. legimus Deum ordine cœlum feciſſe & Pſalmo CXLVIII. memoriæ proditum eſt; curſum ſiderum in conſtanti ordine Deum conſervare. In novo teſtamento ipſe amor & Deus pacis vocatur, qui omnem bonitatem, gratiam & miſericordiam erga genus humanum includit. Meretur de bonitate Dei legib. Arndius *lib. IV. c. III. & ſeq. de vero chriſtianiſmo.* Ex hac definitione Dei procedere etiam poſſumus ad clariorem divinæ providentiæ definitionem, quæ eſt conſilium Dei activum æternum, liberrimum, immutabile & ſapientiſſimum, quo facit, decernit & dirigit omnes mutationes, varietates, viciſſitudines rerum & eorum quæ fiunt in univerſo, tam bona quam mala, ad ſuam gloriam, & ad hominum, præſertim fidelium, ſalutem. Quapropter, quæ fiunt & eveniunt in univerſo, patienti, tranquilla & obſequioſa mente ſunt accipienda, de quo argumento Cap. XX. fuſius diſſeruimus. Sequens caput proponit curam hominis poſt lapſum in miſerrimum tam corporis quam animi ſtatum dejecti, quomodo & quibus efficacibus remediis in meliorem redigendus, & depreſſa imago divina reſuſcitanda ſit: id quod optime obtinendum eſſe ſtatuo per fidelem, a primis ſtatim annis factam liberorum informationem, cujus beneficio teneris adhuc & innocentibus animis veritatis, pietatis, honeſtatis, omniumque virtutum principia & fundamenta maturius inſtillari poſſunt, ac ſi per conſuetudinem & conſortium pravorum hominum eorum animus pravis deſideriis & mundanis vanitatibus & vitiorum ſeminibus infectus fuerit. Dein lumen rationis, humanæ naturæ inditum, quod conſiſtit in deſiderio ſuæ perfectionis, omnibus excitandum eſt viribus. Hoc fit, ſi Deum ſapiente ordine & amore imitari diſcamus, quod etiam ſapientiores ethnicorum inculcarunt: & quia nullus homo ſine alterius ope & auxilio felicitatem ſuam promovere poteſt; ideo ſocialis vita neceſſaria eſt, ut unus alteri opem ſuam præſtet, quod non aliter, quam per mutuum amorem & fidem, fieri debet, quæ duo ſunt optima & arctiſſima ſocietatis humanæ & benevolentiæ in hac vita vincula & fundamenta. Quum vero mali noſtri hæreditarii, quod inobedientia, diffidentia erga Deum, philautia & pravis cupiditatibus nunquam non ſeſe exſerit, radices mentibus poſt lapſum profundius inhæreſcant, ut naturali & rationali cognitione Dei ex ejus operibus acquiſita funditus evelli nequeant, ideo benigniſſimum Numen ex ſola immenſa gratia & infinito amore erga homines ad ſimilitudinem ipſius conditos præſentiſſimum & univerſale ad hoc malum perfecte ſanandum remedium conſtituit in verbo ſuo revelato, quod in filii ſui ab æterno geniti & in humana natura manifeſtati perfecta pro nobis uſque ad crucem præſtita obedientia conſiſtit, qua malum culpæ & pœnæ ſuſtulit, nos regeneravit & cum divina natura univit, in qua unione unicum & ſummum noſtrum bonum, omnis felicitatis & perfectionis deſiderium repoſitum eſt. Sacer itaque codex, qui immenſæ ſapientiæ divinæ atque humanæ theſauros complectitur, perfectiſſimus eſt liber, quia perfectiores nos reddere poteſt, quam ulla unquam philoſophia ſublimior, ſi frequenti & attenta meditatione, auxilio prius a Deo efflagitato, legatur, & nos vitam & doctrinam Chriſti ibi contentam ſequamur, de quo argumento fuſius egimus in hujus Cap. XXII. In ſequenti poſtea capite oſtendi, ſine ſanitate corporis nec mentem & ejus facultates ſatis ſanas & integras ad cognoſcendum & colendum Deum eſſe poſſe; quapropter de tuenda corporis valetudine ſanæ mentis adjutrice ibi fuſius egi, & in hunc finem ſaluberrima præcipue diætetica præcepta pro diverſo corporis ſtatu præſcripſi. Mirabilis enim eſt harmonia & conſenſio animæ noſtræ intellectualis cum vitali humorum noſtri corporis motu & æquabili temperie, ita ut uno præter naturam affecto alterum etiam afficiatur. Atque ideo mirari ſubit, quod hæc præcipua philoſophiæ pars a philoſophis in eorum ſcriptis plane omittatur, vel admodum negligatur, vel leviter ſaltim attingatur. Denique in præſenti opuſculo ſæpius antiquitatis venerandæ gentilium philoſophorum in rebus magni momenti dicta allegavi & recenſui, ut liquido inde appareat, quouſque ſolo naturæ lumine exculto in naturæ arcana majeſtatica penetrare potuerint: cum contra ſuperbi noſtri ævi philoſophi robore intellectus ſui omnia penitus exhauriri & concipi poſſe, ſed falſo ſibi perſuadeant. Ad convellendum illum ingenii impetum exempli loco ſolum hominem naturæ miraculum producam. Hic enim ex ſpiritu immortali & corpore mortali mirabiliter connexus ex puncto ſeminali, quaſi ex nihilo, oritur, & inexplicabili modo, ovulo in matricem deſcendente, inter ſtercus & urinam fovetur & formatur, ſanguine materno vitam & nutritionem, mirabili etiam modo, per connexionem cum vaſis uteri accipit; deinde exilis uteri cavitas ſucceſſive in maximum ſpatium incredibili modo expanditur, tandem per anguſtiſſimas vias extraordinario & plane ſtupendo naturæ robore in lucem protruditur, poſtea corruptibili plane alimentorum materia in vita a corruptione præſentanea liberatur ac morte tandem in terram putrilaginem diſſolvitur. In ſe & a ſe nihil boni, ſed omne bonum & perfectum ex ſola gratia & immenſo amore Chriſti poſſidet. Quum igitur tanta in natura latitent myſteria, quæ nulla ratio capere poteſt, mirandum certe eſt, quod nonnulli hominum eo audaciæ proceſſerint, ut myſteria in verbo divino revelata, e. g. reſurrectionem corporis mortui &c. negarint vel in dubium vocaverint. Secundum Scaligerum *neſcire velle, quæ neſcire voluit ſummus ſciendi magiſter, optima eſt ſcientia*, & Cicero lib. de nat. Deorum, *mala & impia eſt virtus contra deos diſputandi, ſive ex animo id fiat, ſive ſimulate.* Finem facio cum Thomæ a kempis egregio dicto, quod *lib. 1. c. 2. de imitatione Chriſti* exſtat, & ſic ſe habet: *melior eſt profecto humilis ruſticus, qui Deo ſervit, quam ſuperbus philoſophus, qui ſe neglecto curſum cœli conſiderat.*

In calce denique hujus tractatus ex commercio litterario, ante quadraginta & plures annos cum Illuſtri Leibnitio habito, epiſtolas quaſdam addidi, ut clarius inde appareat, magnum hunc virum non modo ſublimem philoſophum & mathematicum, ſed & aliarum ſcientiarum realium, inprimis phyſices, chymiæ & medicinæ rationalis magnum æſtimatorem, fautorem & promotorem fuiſſe, mihique inſigniter faviſſe.

CAPUT

CAPUT PRIMUM.

DE
VERA PHILOSOPHIÆ DEFINITIONE, NATURA ET USU.

§. I.

PHILOSOPHIA, qua juxta PLATONEM & CICERONEM nullum majus humano generi a Deo immortali datum eſt munus, a veteribus definitur, quod ſit rerum divinarum humanarumque & cauſſarum, quibus res continentur, ſcientia: recentiores autem dicunt eſſe ſcientiam ſufficientis rationis & ſapientis ordinis ſive ejuſmodi nexus, quo omnia in univerſo exiſtunt & eveniunt vel poſſibilia ſunt.

Scholion.

Equidem id certum ratumque eſt, quod nihil in rerum natura exiſtat, fiat vel mutetur ſine appropriata & fundata cauſſa vel ratione, effectibus ac phænomenis explicandis ſufficiente, nec ullum artificium ſine certo ac determinato fine, nec ſine ſapiente partium ordine ac nexu, ad ſtabilitum & præfixum finem directo, ſubſiſtere poſſit: de eo tamen maximopere dubitandum eſſe exiſtimo, num intellectus humanus corpore ceu carcere in hac vita incluſus ad tantum ſcientiæ faſtigium pervenire queat, ut intimam rerum exiſtentium, cauſſarum & ordinis, quo omnia fiunt aut fieri poſſunt, naturam penetret.

§. II.

Hæc igitur philoſophiæ tam theoreticæ quam practicæ melior mihi videtur definitio, quod ea ſit exacta veritatum cognitio, quæ ad plane depravatam naturam, rudem & incultam erudiendam & perficiendam, adeoque ad felicitatem hominis promovendam pertinent: ſive philoſophia eſt medicina mentis tam quoad voluntatem quam intellectum corruptæ, per convenientia remedia in perfectiorem ſtatum redigendæ.

§. III.

Ut vero accuratiorem ſtudii philoſophici cognitionem nobis comparemus; corruptam humanam naturam, quæ hoc ipſo in perfectionem poſſibilem reducenda eſt, jam paullo accuratius inveſtigabimus.

De Philoſophandi ratione.

§. IV.

Natura humana ex duplici ſubſtantia, nimirum ſpirituali i. e. intelligente & libere agendi facultate, & corpore animali vivo & ſenſitivo ſapientiſſime constructo, arctiſſime inter ſe unita conſtat. Utraque tamen pars valde depravata reperitur: ſpiritualis enim ſubſtantia, quoad intellectum rudis, inculta, ignorantiæ & ſtultitiæ plena, quoad voluntatem liberam maxime vitioſa, adſectibus dedita & malitioſa exiſtit: corpus vero, cujus unione & commercio utitur, plane ærumnoſum ac morboſum deprehenditur.

§. V.

Licet natura humana, quoad principem præſertim & præſtantiſſimam ſui partem, ſibi relicta penitus ſit depravata; nihilominus tamen & diſcendi, ſciendi ac veritates inveſtigandi cupiditatem & felicitatis ac perfectionis ſuæ deſiderium ipſi innatum quilibet in ſe ipſo ſentiet.

Scholion.

Omnes trahimur & ducimur ad cognitionis & ſcientiæ cupiditatem, ait CICERO lib. I. de officiis, & in eodem libro, *hominis*, inquit, *propria veri inquiſitio & inveſtigatio.*

§. VI.

In mente humana ſeminia adhuc & veſtigia ſcientiarum & innumerabilium artium, quibus homines in hac vita indigent, deliteſcunt: neque minus hominum animis notio entis ſuperioris valde reverendi, convictio veri & falſi, ſenſus boni & mali, juſti & injuſti, turpis & honeſti, conſcientia bene vel malefactorum & inde metus vel gaudii adſectus perpetuo inſidet: quæ omnia ſatis evincunt mentis noſtræ naturam ab ortu ſuo fuiſſe præſtantiſſimam, imo fere divinam; ob commiſſum vero peccatum a perfectionis ſuæ ſtatu dejectam; quæ omnino exquiſita & multiplici doctrina ac inſtructione in meliorem & perfectiorem ordinem & ſtatum reducenda eſt.

Scholion.

AUCTOR ANONYM. DE ANIMA. p. 616. *Anima rationis particeps*, inquit, *rerum in ſe habet rationes, ſed eſt immerſa materiæ, ut ignis ſepultus in cinere; quemadmodum igitur, ſi quis cinerem paullulum dimoverit, ſcintilla illico elucet; ſcintillam tamen non*

(B) *fecit,*

fecit, qui cinerem dimovet, ſed tantum impedimenta removet: ſimili modo anima a ſenſu excitata rerum rationes profert; ita & magiſtri cognitionem nobis non indunt, ſed quæ nobis ineſt veluti obruta eam oſtendunt, unde quum aliquis perperam ac præter rerum naturam diſſerit, vel duo de duabus rebus diſſerunt, potiora anteponere ſcimus; quod non eſſet, ſi nulla in nobis rerum ratio eſſet.

§. VII.

Doctrina igitur & fidelis inſtitutio præ reliquis ſaluberrima ſunt remedia, quibus mens inculta cultior evadit ac veri bonique ſeminia evolvuntur, excoluntur ac perficiuntur.

Scholion.

Conſentientes in eo habeo gentilium ſapientiſſimos CICERONEM nempe & SENECAM, qui paſſim in ſcriptis ſuis inculcant, *nullam ſcientiam, nullam virtutem, quamvis naturæ inſit, ſine doctrina, ſine diligentia, ſine exercitatione & meditatione poſſe acquiri.* Sic SENECA ep. XC. ait: *virtus non contingit animo niſi inſtituto & edocto, ad ſummum aſſidua exercitatione perducto.* Et epiſt. LXIII. ſcribit: *Semina in hominibus divina diſperſa ſunt; quæ, ſi bonus cultor exiſtit, ſimilia origini prodeunt, & paria his, ex quibus orta ſunt.* Egregie quoque hac de re CICERO lib. de finibus diſſerit; *homo*, inquit, *quamvis ſit ingenioſus, ad virtutem ſine doctrina pertingere non poteſt.* & eleganter PLUTARCHUS de muſica: *informationem bonam eſſentiam felicitatis & boni conſilii* nominat. Conf. hac de re ſchediaſma meum de rationis inſtructæ excellentia in rebus divinis & humanis.

§. VIII.

Pauciſſimi ſane hominum de eo ſunt ſolliciti, ut recta & exquiſita doctrina & inſtitutione boni & veri, quæ in ipſis latent, ſeminia excitent, vel ut excolentur laborent; ſed maxima pars, quod dolendum! otio, luxui, libidinibus, inanibus curis, praviſque cupiditatibus indulgentes deſiderium illud felicitatis ac lumen innatum magis exſtinguunt, quam incendunt. Hi homines beſtiis magis ratione deſtitutis, quam creaturis intellectu præditis ſimiles videntur, quia nec perfectionis ſuæ ſtatum conſequendæ ſciunt nec inquirunt.

§. IX.

Non inepte itaque philoſophia vocari poteſt ſerium atque attentum ſtudium innatas veritatum & virtutum ſcintillulas præſtanti doctrina, meditatione, obſervatione & exercitatione evolvendi, excitandi & corruptam humanam naturam ad feliciorem ſtatum reducendi.

§. X.

Veritates ab homine excolendæ ſunt multiplices. Aliæ attenta obſervatione & experientia ſenſuum beneficio ad memoriam & intellectum humanum perveniunt, quibus ab extra docemur, quæ in rerum natura exiſtunt, eveniunt & evenerunt; atque hæ veritates facti atque hiſtoricæ nominantur, & huc maxime eæ pertinent, quæ in phyſica doctrina, medica, chymica, œconomica atque politica aliiſque hujus generis diſciplinis traduntur, maximumque in vita uſum habent. A ſenſibus enim & obſervationibus prima veri naſcitur notitia.

§. XI.

Aliæ veritates intellectus facultatem & promtitudinem cultura perficiunt: & hæ dicuntur rationales ſive logicæ, quas per ratiocinia ex rerum comparatione, ſimilitudine, adæquatione & connexione elicimus, & cauſſam, modum, ordinem & finem effectuum ac phænomenorum in natura contingentium ſcrutamur.

§. XII.

Quædam denique paullulum ſublimiores ſunt, quibus vires, cauſſas & effectus rerum, ratione numeri, menſuræ, quantitatis & proportionis accuratius cognoſcimus & rimamur, quæ philoſophis mathematicæ audiunt. Hæ jam enumeratæ veritates rationem & intellectum humanum, per ſe admodum rudem & incultum, conveniente & præſtante doctrina, inſtitutione ac cultura erudiunt, & ad varios ſaluberrimosque uſus idoneum reddunt.

Scholion.

Nulla profecto diſciplina ingenii vim & judicandi facultatem magis acuit ac perficit, quam numerorum ſcientia; præſertim ſubtilior diviniorque illa algebra & matheſis, ſine qua nemo unquam ſolide doctus vel philoſophus evadit.

§. XIII.

Ex his luculenter apparet, eum non protinus philoſophum eſſe dicendum, qui multa memoria tenet; ſed is demum ſapiens eſt, qui ſine ulla præjudicata opinione, & ſemoto omni partium ſtudio de rebus divinis & humanis nihil adfirmat aut unquam propugnat, quod non clare & diſtincte prius animo concepit, neque prius adſenſum aliis præbet, quam quum ſententias eorum veras eſſe apud ſe cognovit.

Scholion.

Si veteres philoſophorum id ſedulo obſervaſſent, non ſine inſigni uſu exularet immanis librorum philoſophicorum multitudo; exularet in iis tanta obſcurorum captuque difficilium terminorum & regularum farrago, quibus utplurimum philoſophiam diſcentium ingenia torquentur ac obtunduntur. Exules denique eſſent tot controverſiæ, contentiones, & diſputationes ipſa ſubtilitate ſubtiliores. Quum enim veritatis natura ſimplex & immutabilis ſit, fieri non poteſt, quin eadem ſemper permaneat, facileque omnibus, ratione utentibus, arrideat.

CAPUT II.

De præcipuo perfectionis humanæ principio.

§. I.

PRæter has, quas priori capite recenſuimus, veritates, aliæ adhuc ſuperſunt, quæ morales dicuntur & maxime corruptæ voluntatis depravatique liberi arbitrii culturam ac perfectionem reſpiciunt.

§. II.

Miſeriarum plena ac ærumnoſa humana vita, ſive animum ſive corpus ſpectes, non tam ab intellectus & ſcientiæ defectu, quam potius immediate a depravata inclinatione ac voluntate hominis & relicti adhuc liberi arbitrii abuſu derivanda eſt: libere enim agendi voluntas quaſi centrum animæ ſpiritualis & omnium actionum internum eſt principium, quæ hominem vel felicem vel infelicem aut per obedientiam aut inobedientiam ordinis & legum a Deo menti inſcriptarum reddit.

§. III.

§. III.

Profecto ſummum hominis bonum in obedientia conſiſtit, quam veteres philoſophi virtutem dixerunt; quæ ſecundum SENECAM ep. *LXXIV. omnium bonorum vis & origo, bonum immenſum & inſuperabile eſt.* CICERO lib. de finib. ſcribit: *una eſt virtus, unum honeſtum, laudabile & decorum.* At vero hæc unica virtus nulla alia eſt, quam ipſum obſequium, ſive conſormitas actionum cum voluntate ſuperioris, quæ legibus manifeſtatur; quarum obſervantia voluntas libera, ad imaginem Dei condita, jam autem imperfecta, emendatur ac perficitur: cum e contrario omnium malorum ac vitiorum unica ac vera mater & radix ſit inobedientia; a qua, tanquam primo fonte & originali peccato, omnia reliqua promanant.

§. IV.

Doctrina itaque illa, quæ circa correctionem, emendationem & perfectionem noſtræ voluntatis occupata eſt, practica omniumque præſtantiſſima eſt; quia ſedula ejus cultura homo felix ac beatus redditur; nec multa indagatione ac ſubtiliſſima rerum cognitione acquiritur.

Scholion.

Ego ſæpius a multo jam tempore amicis philoſophiæ ac theologiæ ſtudio addictis problema quoddam ſolvendum his verbis propoſui: dari aliquid, quod unico tantum vocabulo exprimatur; & ſi recte obſervetur, ita comparatum ſit, ut hominem vere felicem reddere, Deique & hominum amorem conciliare poſſit; ita ut ne ſua quidem culpa pœnam ſubeat, & non modo omni animi tranquillitate & integritate corporis diuturna fruatur, ſed &, ſuperatis his vitæ moleſtiis, beatæ & æternæ vitæ particeps fiat. Quot vero fuerunt, quibus evolvendum propoſui: tot etiam varias protulerunt ſententias, ut vix ullus totam rem appoſite exhauriret. Alii enim fidem, alii amorem, alii pietatem, alii denique verbum divinum ſubintelligi adſerebant: cum vero ipſis *obedientiam* eſſe aperuiſſem, omnes mecum in eandem deſcenderunt ſententiam.

§. V.

Maximopere igitur dolendum, quod plerumque ſcientiæ a philoſophis in tam incomparabili pretio habeantur, ac ſi unicum eſſent ſubſidium, ſummum felicitatis gradum acquirendi; ſpreta ac neglecta nobiliſſima ac maxime neceſſaria ea veritate, quæ moralis dicitur & præcipua ſapientiæ pars eſt: de qua plura dicendi infra locus erit.

Scholion.

Eandem mecum de ſumma doctrinæ moralis neceſſitate antiquiſſimi & optimi philoſophorum foverunt ſententiam. SOCRATES *Sapiens*, inquit, *non tam verbis, quam ipſa re ac vita ſapientiam ſuam prodere debet.* Et PLATO philoſophiæ ſummam in hoc ſitam eſſe adſerit, *ſi rationi adſectus obediant.* CICERO l. IV. Tuſc. Quæſt. *philoſophiam culturam animi & ejus morborum medicinam, commemorationem mortis, virtutis indagatricem, vitiorum expultricem non incongrue nominat:* & in Quæſt. Acad. I. ait: *quotuſque philoſophorum invenitur, qui ſit ita moratus, ita animo & vita conſtitutus, ut ratio poſtulat: qui diſciplinam, non oſtentationem ſuæ ſcientiæ, ſed legem vitæ putet; qui obtemperat ipſe ſibi, & decretis pariat ſuis: videre licet alios tanta levitate ac jactatione, ut bis fuerit non didiciſſe melius; alios pecuniæ cupidos, alios gloriæ, multos libidinum ſervos, ut cum eorum vita mirabiliter pugnet oratio.* Notatu quoque digna ſunt hanc in rem verba LACTANTII, qui ſuo jam tempore queritur, quod *ex philoſophis perraro aliquis fuerit, qui aliquid in vita fecerit laude dignum. Quis eſt, qui non videat eos homines virtutis, qua ipſi egent, non doctores: nam ſi quis mores eorum diligenter inquirat, inveniet & inconſtantes, iracundos, libidinoſos, arrogantes, protervos & ſub obtentu ſapientiæ vitia velantes, domi facientes ea, quæ in ſcholis ipſi arguunt.*

CAPUT III.

De demonſtranda divini numinis omnis perfectionis auctoris exiſtentia ex lumine naturæ.

§. I.

Quum ſumma veræ philoſophiæ ac perfectionis humanæ conſequendæ ratio, ſecundum omnium philoſophorum placita, in veritate & virtute conſiſtat, hæc autem nihil aliud ſit, quam legum obedientia; ſive conformitas actionum noſtrarum cum voluntate ſuperioris: omnino ante omnia veræ philoſophiæ cultor omnem operam ac ſtudium in eo collocare debet, ut exiſtentiam ejuſmodi entis perfectiſſimi, a quo omnes res exiſtentes dependent, & ad cujus voluntatem omnes actiones noſtræ dirigi debent, demonſtrare poſſit.

§. II.

Evidens de ſummi & perfectiſſimi entis ſive Dei exiſtentia argumentum eſt inſitum naturæ humanæ lumini, quod per internum ſenſum & convictionem de ente ſuperiori ſe exſerit; quod omnis boni, quo fruimur, cauſſa eſt, idque adorandum, amandum & timendum: ſiquidem nec unquam terra gentem tulit, quæ non ob convictionem internam de ente, a quo dependeat, & omne bonum poſſideat, formam religionis habuerit.

Scholion.

Pulchra ſunt, quæ hanc in rem CICERO lib. I. de nat. Deor. ſcribit: *omnium animis notionem ſupremi Numinis natura impreſſit; & nulla gens tam immanſueta nec tam fera eſt, quæ non, etiamſi ignoret, qualem habere Deum deceat, tamen habendum ſciat; quia hoc ita perſpicuum eſt, ut qui hoc neget, eum vix ſanæ mentis exiſtimem.* Et in eodem libro ait; *nulla gens tam barbara eſt, nulla natio tam efferata, cui non inſideat perſuaſio Deum eſſe: imo nulla natio eſt, quæ non perpetuo religionis ſemen aliquod retinuerit.* Idololatria luculentum hujus rei eſt documentum, inque ea tacita quædam confeſſio eſt, omnibus innatum eſſe divinitatis ſenſum.

§. III.

Veterum ethnicorum ſcripta ſi paullo accuratius luſtramus: multa ſane & præclara de Deo, ab ipſis ex libro naturæ cognito, argumenta ac teſtimonia legimus: v. g. quod Numen divinum omnia videat, ubique præſens, omnium rerum cauſſa & ab æterno ſit; probos tueatur & audiat, ſceleraque puniat.

Scholion.

Innumeris id ipſum confirmare poſſemus teſtimoniis, inſtar omnium vero jam adduxiſſe ſufficiat HOMERUM, qui uti antiquiſſimus, ita ſapientium præſtantiſſimus & fere princeps jure habendus eſt, quem etiam reliqui præſtanti doctrina clari philoſophi, ut PYTHAGORAS, EURIPIDES, SOCRATES, PLATO cete-

rique ſecuti ſunt. Hic Deo ſeu Jovi O. M. tam mirabilia tribuit bona, quæ prope omnia Deo in ſacris litteris adſcribi legimus; cujus præſtantiſſima dicta *Doctiſſimus Jacobus* DU PORT in librum congeſſit, quem *gnomologiam Homeri* inſcribit. Profitetur enim hic ſummus gentilium philoſophus de Deo, quod *ſciat omnia Iliad. ν quæ juſte & injuſte ſunt Od. θ. 26. ſit dator omnium bonorum Od. δ. 15. pios exaudiat Il. υ. 10. improbos puniat Od. κ. 8. ſemper & ubique præſens Il. κ. 7. & omnipotens ſit Il. δ. 2. crearit cœlum & terram Il. ς. 15. Is quidem*, inquit, *terram formavit & cœlum & mare, ſolemque indefeſſum & lunam plenam & ſidera omnia, quibus cœlum undique ornatum eſt : Ipſi obediendum Il. μ. v.* 3. dum ait: *nos magni Jovis obediamus conſilio, qui omnibus mortalibus imperat*, & quæ reliqua ſunt. Antiquiſſimus Medicorum parens COUS *libr. de morbo ſacro* hæc habet: *Deus eſt, qui maxima ac ſceleratiſſima peccato purgat atque purificat, & liberatio noſtra exiſtit.* Et lib. de inſomniis, *in ſecundis & adverſis rebus ipſi eſſe ſupplicandum. Deum juſtitiæ obſervantiſſimum & ſapientiſſimum* EURIPIDES pronunciat. PINDARUS Olymp. lib. ſympoſ. *Si Deum*, inquit, *vir aliquis ſperat latere, faciens quicquam, fallitur.* CICERO de divinatione: *neque enim Deum ignorare poteſt, qua mente quisquis ſit.* SENECA ep. LXXXIII. ſcribit: *nihil Deo clauſum eſt, intereſt animis noſtris & cogitationibus mediis interſuit*: & epiſt. XCV. *ubique Deus præſto eſt.*

§. IV.

Diverſi animi adfectus, ut triſtitia & terror vel gaudium animique tranquillitas ex male vel benefactorum conſcientia orti, ſatis, ſuperque divini Numinis exiſtentiam arguunt. Nam conſcientia eſt non ſolum ſpeculum bene & malefactorum, verum etiam eorum judex ſecundum leges, a ſuperiori inditas.

Scholion.

PLUTARCHUS optime male factorum conſcientiam his verbis depingit: *ut primum quis improbe agit pœnæ jam obſtrictus tenetur: conſcientiam intus urgentem & vellicantem habens agitatur.* Et SENECA de tranquillitat. animi egregie diſſerit: *quemadmodum ulcus in carne, ita male factorum conſcientia in animo pœnitentiam relinquit pungentem ſubinde & ſaucianiem.*

CAPUT IV.

De demonſtranda ſummi & perfectiſſimi entis exiſtentia, a priori ſive per ratiociniorum convenientem ordinem.

§. I.

EXiſtentia Dei ſive à priori, dum per ratiociniorum & argumentorum ſeriem ad ipſa attributa & proprietates ejus concludimus, ſive a poſteriori, dum ab effectibus ad cauſſas & principia argumentando tranſimus, demonſtrari poteſt; jam nobis conſtitutum eſt, id, quod ſana ratio de Dei exiſtentia adſequitur, in hoc capite paullo fuſius exponere.

§. II.

Entia in rerum natura, quæ exiſtunt, habent ſuam eſſentiam, per quam ens illud eſt quod eſt, & a qua ejus operatio ſive mutatio, quam in alio excitat, pendet: hæc vero eſſentia nihil aliud eſt, quam vis quædam ſive potentia activa, ſine qua nulla entis exiſtentis ſubſtantia, nec ulla ejus operatio vel effectus poteſt concipi.

Scholion.

Vis entium activa ac realis in ſe ab intellectu humano nec concipi nec definiri poteſt, per ſenſus vero & effectus ejus actio ac efficacia percipitur: differunt itaque rerum eſſentiæ, pro diverſa effectuum atque mutationum, quæ percipiuntur, ratione.

§. III.

Vim quandam activam nitentem & moventem corporibus ineſſe, nec non renitentem extenſo inhærere ejuſque eſſentiam conſtituere, beneficio ſenſuum obſervamus.

§. IV.

Nullum corpus in ſe & per ſe effectum vel mutationem, ſed ſemper in altero, producere poteſt, a cujus mutua actione & reactione motus fit, qui vel in loci vel ſitus mutatione conſiſtit.

§. V.

Quando duo corpora mutuo inter ſe agunt, & vires eorum, quæ vel ex maſſa ſive celeritate ſive ab utraque ſimul æſtimandæ, inter ſe æquales ſunt, nulla fit mutatio, ſed in quiete manent: quando vero cunque virium mutuo inter ſe agentium eſt inæqualitas, viſque major minorem reſiſtentem ſuperat; tunc motum ſive loci mutationem contingere dicimus.

§. VI.

Diligenti atque conſtanti obſervatione certum eſt, diverſiſſimos effectus & phænomena, quæ in natura fiunt, a rebus corporeis earumque motu dependere; hic vero, quum pro diverſa magnitudine proportione, figura & nexu partium varius ſit, utique innumeros & differentes, ſemper tamen neceſſarios, in natura producit effectus, qui a veteribus fatales, a recentioribus naturales & mechanici vocantur.

§. VII.

Præter hæc alia adhuc dantur entia, quæ non uti corpora, mutua aſſiſtentia & aliorum relatione egent, ſed in ſe & per ſe activa ſunt, & pro ſuo arbitrio, variis & diſſimilibus ſæpe modis libere & ſine ulla neceſſitatis lege agunt, & hæ ſubſtantiæ ſpirituales ſive mentes dici ſolent. Prædita ſunt hæc entia intellectu, qui libere agendi facultatem movet ac determinat.

§. VIII.

In intellectu, qui quaſi oculus & viſus internus & animæ ſpiritualis lux eſt, non tantum objecta extra ſe poſita, ſed etiam ideæ & rerum veſtigia per ſenſus memoriæ & imaginationi impreſſa, tanquam in ſpeculo cognoſcuntur & repræſentantur.

§. IX.

Intelligendi & libere agendi facultas in ſubſtantia ſpirituali tam arctiſſimo inter ſe juncta eſt vinculo, ut una ſemper in alteram agat, voluntas in intellectum & is rurſus in voluntatem.

§. X.

Firma & conſtanti experientia edocemur, vires ſubſtantiarum in mundo exiſtentium in operando non eſſe abſolutas, ſed relativas i. e. certis limitibus & conditionibus circumſcriptas: ſive ſecundum certas leges, regulas & ordinem, operationes ſuas edere.

§. XI.

Obſervamus non modo corpora ſimplicia ſive elementa,

menta, ut ſunt fluidum luminoſum primordiale, quod ignis elementaris vocatur, fluidum æthereo aëreum; aqueum ac terreum ſolidum ſecundum certas leges celeritatis, preſſionis, expanſionis, cohæſionis & gravitatis perpetuo agere; ſed etiam ex iis maxime mixta & conſtructa in perpetua actione ſecundum motuum leges eſſe conſtituta.

Scholion.

Gravium corporum deſcenſum & aſcenſum perpendicularem fieri primus GALILÆUS *docuit.* HUGENIUS *regulas motuum, quos pendula efficiunt, perſcrutatus eſt. Idem auctor cum* CHRISTOPHORO PERCA *leges motuum in corporibus elaſticis & eorum, qui mediante percuſſione fiunt, naturam detexit. Summus Anglorum philoſophus* NEWTON *motus, qui lineis curvis abſolvuntur, eorumque effectus in phoromonia luci expoſuit, & quod maximum eſt, vires cohærentiæ ceu magnorum in natura effectuum primus obſervavit; neque minus leges, ſecundum quas aſtra moventur, tradidit. Huc quoque commemoranda eſt lex naturæ, quæ nunquam fallit, & in explicandis difficilibus univerſi phænomenis utiliſſima eſt; quam eidem auctori debemus: corpora nempe in ſe mutuo gravia eſſe, gravitatem hanc materiæ proportionalem & ad inæquales diſtantias eſſe reciproce, ut quadrata diſtantiarum. Et ſane hæc regula in explicando æſtu maris ſive ejus fluxu atque refluxu, pro ſitu ipſius lunæ, præſertim circa novi & plenilunium, ſive a terra vel minimum vel remotius diſtet, maximi uſus eſt.* Cel. LEIBNITIUS *differentiam virium corporis inertium, preſſionis & impulſus ſive virium vivarum magno ſcientiarum incremento invenit.*

§. XII.

Nexus ſucceſſivorum & ſimultaneorum corporum' ſecundum differentes leges motuum, variarum mutationum & effectuum fons eſt, quem nexum gentiles abſolute neceſſarium habentes, fatum dixere; & hoc aſſerto ejus efficientem excludunt cauſſam: at vero cum hic nexus contingens ſit & aliter eſſe poſſit, ſequitur non in ſe ſed in alio, quod extra illum eſt, ejus cauſſam quærendam eſſe.

Scholion.

Quemadmodum corporis noſtri partes, quoad omnia mirabili nexu cohærent: ita etiam totum mundi ſyſtema, uti DUHAMEL lib. de affection. corp. loquitur, *ut mirabilis quædam & exquiſite elaborata machina conſiderari debet, nec partes illius ſeorſim & velut ſolitarie ſunt inſpiciendæ, ſed aliæ aliis aptantur & certa quadam ratione ſunt connexæ. Nam ut in horologio magni plerumque motus ob partium & rotarum contextum nullo prorſus negotio perficiuntur; ſic in rerum univerſitate quæque corpora ita inter ſe ſunt colligata, ut mutuas actiones & vires aut promoveant, aut impediant, aut certa quadam ratione determinent.* HIPPOCRATES quoque *lib. de alimentis* omnes corporis partes uti cohærent, ſimul conſiderari debere indicare voluit, dicens: *confluxus unus, conſpiratio una, conſentientia omnia.*

§. XIII.

Non tantum vero corporibus pro vario nexu certæ agendi leges & limites ſunt poſiti, ſed & entia libera voluntate & intellectu prædita pro varia corporum, cum quibus unita ſunt, ſtructura, organorum & cerebri diſpoſitione ſecundum certas leges ac regulas varios & limitatos ſuos effectus edunt.

Scholion.

Phyſicorum & medicorum ſagaciores attenta obſervatione edocti ſunt; non ſolum memoriam & ingenium, ſed etiam judicium, mores, animique adfectus & inclinationes, pro ætatum, temperamentorum, climatum, vitæ generis, uſus ſex rerum non naturalium & conſuetudinis diverſitate mirum differre ac variare poſſe; id quod luculenter etiam apparet in ebriis & mente captis ex morbis chronicis vel ab adſumtis narcoticis ita factis. Plura qui hac de re legere cupit, conſ. noſtram diſſertation em *de temperamento fundamento morum & morborum in gentibus.*

§. XIV.

Quum igitur ſubſtantiarum tam corporearum quam ſpiritualium agendi vires & inde dependentes mutationes certis legibus ſint adſtrictæ ſuisque limitibus circumſcriptæ; hinc eas non ex virtute propria, ſed ex conceſſa agere patet, adeoque entia eſſe finita.

§. XV.

Quodcunque ens finitum eſt, ſucceſſive & ſecundum certas leges agit, illud non a & in ſe, ſed ab alio & extra ſe ente poſito exiſtentiæ ſuæ habet cauſſam, quod leges, fines ac limites conſtituit; idque abſolute activum, liberrimum, infinitum in quo ſunt omnia ſimul, perfectiſſimum omnium eſſentiarum ſeu virium in univerſo principium eſſe debet, adeoque a ſe independens, & unum.

§. XVI.

Quodcunque ens omnium entium in univerſo exiſtentium omniumque in iis virium cauſſa & principium eſt, illud infinite potens haberi debet.

§. XVII.

Quodcunque eſt unum, primum & ſimpliciſſimum, illud eſt indiviſibile, immutabile, infinite activum & in æternum durat.

§. XVIII.

Quodcunque eſt cauſſa omnium in univerſo rerum exiſtentium, in ejus intellectu omnes res earumque eſſentiæ & operationes repræſentantur, ergo eſt omniſcium & omnipræſens.

Scholion.

Clariſſimus Theologus HÜLSEMANNUS in ſupplem. breviar. theol. theſ. X. eleganter ſcribit: *oritur ejus præſcientia ſive viſio intuitiva non ex rerum ſplendeſcentia, ſed ex infinita ejus potentia & præſentia, quæ facultates a ſe creaturis inditas æterno intuitu non ſolum contuetur, ſed etiam præſens movet ac dirigit variis modis.* Et OCCAMUS §. 34. ait: *Eſſentia divina eſt cognitio intuitiva tam ſui, quam omnium futurorum & poſſibilium.*

§. XIX.

Ubicunque mirabilis ordo ſive exacta ſymmetria & proportio obſervatur, qua res ſingulæ & diverſæ juxta ſe invicem convenienti loco ac modo ita diſponuntur ut unum ex altero ſequatur ſive ex antecedente conſequens; ibi ſumma ratio, ſapientia & perfectio conſpicitur.

§. XX.

Quæcunque diſpoſitio & ordo ad rerum conditarum conſervationem & perfectionem tendit, ea de benignitate & bonitate auctoris luculentum dat teſtimonium.

§. XXI.

Quodcunque ens eſt infinite potens, ſapiens & bonum illud eſt timendum, amore & laudibus proſequendum,

dum, in eo omnis fiducia ponenda, adorandum, atque omne auxilium ab eo ſperandum; ſed de his attributis divinis infra dicendi locus erit.

CAPUT V.

De divini Numinis exiſtentia cum attributis ex conſideratione hujus univerſi demonſtranda.

§. I.

Viſibile & elegantiſſime ſtructum mundi artificium inviſibilem ejus artificem ac effectorem ſecundum ſua attributa ac perfectiones ſummas ſatis ſuperque manifeſtat.

Scholion.

Hoc Deum cognoſcendi principium etiam ſacer codex ſuggerit: dum Apoſtolus Paulus ep. ad Rom. 1. 20. divinitus ſcribit: *inviſibilia Dei a creatura mundi, per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur ſempiterna ejus virtus & dignitas:* quæ verba ſecundum Hammondum *Tom. II. Nov. fœd.* ita intelligenda ſunt: *quæ per ſe ſub oculos non cadunt infinita Numinis potentia ac divinitas, quæ ſemper a creatione oculos fugerunt; tamen in varia ejus adminiſtratione & totius mundi gubernatione tanquam in ſpeculo conſpecta, jam manifeſto cernuntur.* Et in eadem epiſtola gentiles incuſat, quod ex rebus creatis viſui obviis effectricem earum cauſſam potuiſſent cognoſcere, eamque non coluerint. Miror itaque, quod plerique de mundo hoc optimo dubitent; cum ipſe Deus, citatis locis ſcripturæ ſacræ, ex opere ſuo optimo, ſcilicet mundo, ſecundum ſuas omnibus numeris abſolutiſſimas perfectiones voluit cognoſci.

§. II.

Sapientiores quoque gentilium ex hac elegantiſſima mundi fabrica Deum agnoverunt, quos inter primum omnino locum tuetur ſummus Romanorum orator Cicero, qui in Tuſc. Quæſt. l. 1. prodidit; *Deum etſi non videmus, tamen ex operibus cognoſcimus.* Et Oratione pro Sexto Roſcio ait: *Deus ſingularem hunc mundum procreavit: commoda quibus utimur, lucem, qua fruimur, ſpiritum quem ducimus, a Deo nobis datum videmus.* Et Ariſtoteles de mundo c. VI. *Mortales,* inquit, *oculis non capiunt Dei conſpectum, ex operibus tamen cognoſcitur.*]

§. III.

Scite ait Seneca lib. de natura Deor. *Si quis in domum aliquam venerit, cum videat omnium rerum rationem, modum, diſciplinam, non poterit ea ſine cauſſa fieri judicare; multo magis in tanto ornatu mundi, tanta varietate, pulchritudineque rerum cæleſtium, tanta vi maris atque terrarum ac tantarum rerum ordinibus ſtatuat neceſſe eſt, ab aliqua mente hæc proficiſci & hæc Deorum immortalium domicilium eſſe.* Et Cicero lib. II. de natura Deorum Cap. LIII. *mente conſilioque divino,* inquit, *omnia in hoc mundo ad ſalutem omnium & conſervationem admirabiliter adminiſtrantur:* & alio loco ait: *ordinis in mundo tanta eſt pulchritudo & divinitas, ut nihil ſine eo rectum & a reprehenſione liberum invenias.*

§. IV.

Quemadmodum pulcherrima & artificioſiſſima automata, ſive ſumma arte & ratione conſtructæ machinæ, non pro ſuo, ſed artificis, ingenio & conſilio agunt, moventur & operationes ſuas perficiunt: ita ſupremum Numen, cujus vi omnia producta ſunt & a cujus nutu dependent, univerſum ſingulaſque ejuſque partes ſub ſapiente nexu & ordine, conveniente magnitudine, numero, proportione & menſura ita invicem conjunxit & conſtrinxit, ut operationes ſuas, ad quas a mente divina ab æterno deſtinatæ ſunt, conſtanter, certo tempore & ordine producant.

§. V.

Sapiens pulcherque rerum naturalium moventium & mobilium inter ſe nexus, diſpoſitio & ordo ad certum ſcopum & finem ab artifice directus a noſtri ævi philoſophis mechaniſmus vocatur: quum vero ars & ſapientia divina infinitis paraſangis artem humanam ſuperet; ita etiam hujus univerſi a Deo productus mechaniſmus longe perfectiſſimus deprehenditur, adeo, ut Deus rectiſſime ſummus & perfectiſſimus mechanicus appellandus ſit, qui omnia, conſentiente etiam ſcriptura divina, in rerum natura certo numero, pondere & menſura fecit, & ſecundum certas & conſtantes motuum leges, quas nondum ſatis intelligimus, diſpoſuit.

§. VI.

Conſervatio pariter hujus univerſi exiſtentiam Dei evidentiſſime demonſtrat. Nam vis, quæ in extenſo hæret, non eſt immediata divina, quamvis ab illo dependeat, & concurſu generali conſervetur; nam actiones Dei cum actionibus rerum creatarum non ſunt confundendæ, quæ poſt creationem vi propria agunt.

§. VII.

Ad vires rebus creatis communicatas & concreatas, quæ effectus producunt finitos, concurrere omnino debet infinitus & univerſalis impulſus, qui faciat, ne otientur creaturæ, ſed ut perpetua & omnipotente excitatione corpora in perpetua actione & niſu ad agendum conſiſtant, non aliter ac ad noſtras cogitationes, quæ ſunt actus mentis, ex ſua intrinſeca finita virtute provenientes (utpote Deus non eſt, qui in nobis cogitat & vult; ſed potius mens noſtra propriam virtutem cogitandi habet,) univerſali vi & impulſu opus eſt, ſine quo nec actualem cogitationem formare poſſumus. Brevi, impulſus ille Dei univerſalis non ipſe agit omnia, ſed excitat corpora, ut juxta vires ſuas, à Deo ubivis extenſo impenetrabili conceſſas, agant, rebus non motum ipſum, ſed neceſſitatem immutabilitatis ad motum inducit, cujus motus principium tamen ipſis rebus non eſt mere externum, ſed internum.

Scholion.

Et de hoc generali divino concurſu circa res conditas intelligendus etiam eſt elegans locus Zaccharlæ in diſputatione pag. 481. ſq. *Deus ſemper operatur, nam qui habet ſemper in ſe rationes operandi, ſemper eſt opifex. Non medicus, qui medicinæ faciendæ rationes in ſe habet, & non ſanat, medicus vocandus, neque architectus, qui artem architectandi ipſe non oſtendit, neque muſicus, qui fidium pulſu & concertuum admolatione audientium animos non permulcet. Non Deum inertiæ ullo modo accuſemus, neque quando non agit, opificem eſſe negemus, ſed ex factis opificem ſcientes immunem ab omni neceſſitate ipſum ut unum & Deum credimus. Deus itaque opifex, cum vult, agit efficitque, liber & ſui juris nulli neceſſitati obnoxius, ut rex & veræ libertatis auctor, qui omnibus, intra generationem & corruptionem poſitis, dominatur. Nec enim ulla ſeditio aut pugna in divina natura, ſed eſt tranquilla, quieta & pacata, quia puriſſima ſimplicitas & ipſum unum & compoſitio nulla. Non neceſſitas, ſed ſola bonitas opificio hujus univerſi principium dedit, huic præeſt ac moderatur.*

CAPUT

CAPUT VI.

De mirabili & omnem captum humanum ſuperante ſapientia & potentia divina in cœli ſpatiis conſpicua.

§. I.

OBſervamus innumera immenſæ magnitudinis & vaſtiſſimæ molis ſidera, in æthereo, omnia ſpatia replente, fluido ſuſpenſa tam ordinate diſpoſita moveri, ut curſum ac recurſum ſive circulum ſuum convenienti tempore accuratiſſime abſolvant: quandoquidem per mille annorum ſpatium & ultra a ſagacioribus aſtronomis eccliſpes ſolis & lunæ, planetarum conjunctiones & oppoſitiones indicari & prædici poſſunt. Quinimo ex diuturna & attenta obſervatione motus aſtrorum inſignes noſtri temporis mathematici certas ac conſtantes leges motuum, ſecundum quas planetæ & cometæ ſuos curſus abſolvunt, detexerunt. Quis itaque non ſummam majeſtatis divinæ potentiam & ſapientiam perſpicere poterit.

Scholion.

De conſtanti & mirabili ſiderum curſu egregia ſunt, quæ prodidit CICERO lib. II. de natura Deor. *Quis hunc hominem dixerit, qui cum certos cœli motus, tam ratos aſtrorum ordines tamque omnia inter ſe connexa & apta viderit, neget in his ullam ineſſe rationem, eaque caſu fieri dicat, quæ quanto conſilio gerantur, nullo conſilio adſequi poſſumus.* Et alio loco ait: *an cum machinatione quadam moveri aliquid videmus ut ſphæram, ut horas, ut alia permulta, non dubitamus, quin illa opera ſint rationis; quum autem impetum cœli admirabili cum celeritate moveri vertique videamus, conſtantiſſime conficientem viciſſitudines anniverſarias cum ſumma ſalute & conſervatione rerum omnium dubitamus, quin ea non ſolum ratione fiant, ſed etiam excellenti quadam divinaque ratione.*

§. II.

Diſtantiam ſolis a globo terreſtri aſtronomi celebriores noſtri ævi & inter eos præcipue NEWTON, qui leges motuum planetarum invenit, conſtituunt 28188. ſemidiametros terræ, ſemidiameter vero terræ facit 860. milliaria germanica, inde ſtupenda amplitudo univerſi & omnipotentiæ & ſapientiæ Dei emergit.

§. III.

In ſtupendo cœli corporum mechaniſmo divino majeſtaticum illud ſolis ſidus præcipuam meretur conſiderationem, quod magnitudine milleno millies noſtram terram ſuperare dicitur, & totum quantum luminoſum & igneum, ſolidum tamen & firmum, in centro planetarum poſitum eſt, quorum numero ſunt tredecim, ſex majores ſeptemve minores, quos omnes radiis ſuis colluſtrat, calore reficit, eorumque curſum & motum quam accuratiſſime dirigit, ut Venus, Mercurius ipſi proximus & globus noſter terraqueus, circa quem luna tanquam ſatelles eſt, intra annum curſum ſuum circa ſolem abſolvat, & intra viginti quatuor horas circa axin moveatur: Mars longius diſtat a ſole quam terra & circulum ſuum intra biennium conficit: hunc excipit Jupiter, qui magnitudine noſtram terram millies ſuperat & quatuor habens lunas ac ſatellites intra duodecim vix annos ſuum circa ſolem motum conficit. Longiſſime a Sole abeſt Saturnus, qui ſeptem ſatellitibus cinctus eſt, & intra triginta demum annos circa Solem volvitur.

§. IV.

Omnia hæc ſidera planetaria in motu ſuo lineam curvam obſervant, cum alias omnis motus ſit rectilineus. Principes aſtronomorum noſtri ævi, quos inter NEWTONIUM nunc nominaſſe ſufficiat, vim quandam attractricem, quaſi magneticam, ſingulis hiſce corporibus ita adſignant, ut Sol gravitatis ſuæ niſum in planetas & hi rurſus reniſum in illum exerceant, indeque fiat, ut ex motu rectilineo compoſitus ſive ad lineam diagonalem evadat.

§. V.

Stellæ fixæ, quæ oculis conſpiciuntur, ab aſtronomis bis mille numerantur; per tubos opticos autem longe major obſervatur numerus. Sunt Soles, qui ſuo ipſius lumine fulgent, neque ſine dubio deſtituuntur ſuis planetis; unde inclareſcit, quam infinitus numerus ſit in cœli ſpatiis corporum immenſæ magnitudinis, ut ideo ad ſummam potentiam creatoris argumentari liceat. Et quoniam in univerſo reperitur nulla in corporibus exquiſita ſimilitudo, videmus inde etiam hæc corpora inter ſe differre ſtructura & uſu.

§. VI.

In mirabili hujus univerſi mechaniſmo Sol perpetuum eſt mobile, quod omnem artem humanam exſuperare obſervamus, ubi cauſſa effectum producit & hic iterum novi effectus cauſſa ſit. Nam ſicuti Sol niſum ſuum exercet in aſtra, & hæc rurſus in Solem reniſum eumque æqualem habent; hinc evenit, ut Sol motum circa axin a planetis recipiat, licet motus ille propter ſummam magnitudinem non adeo ſit ſenſibilis. Hinc palam fit motuum cœleſtium immutabilis conſtantia & regularis ordo, ex quo diverſæ planetarum poſitiones & ſitus multo ante poſſunt prædici.

Scholion.

Fundamentum hujus perpetui mobilis in eo ſitum videtur, quod fluidum illud, in quo maxima illa cœleſtia corpora moventur, tenuiſſimum æthereum minoris vel plane nullius eſſe debeat reſiſtentiæ. Quando enim cunque ſimile eſſet ratione denſitatis & gravitatis aëri noſtro atmoſphærico, motus planetarum longe alius isque ſpiralis foret, atque hac ratione aſtra in Solem deberent deſcendere. Quum vero nihil adſit, quod ejus motum ſemel inchoatum mutare vel impedire poteſt, ideo manet perpetuus. Et hinc perſpicuum ſit, quod per artem illud in noſtra terra perfici prorſus nequeat, quoniam in mutuis corporum motibus ſtrictio ſive reſiſtentia non poteſt impediri. Quodſi enim fieri poſſet ut v. g. in pendulo filum frictione nulla incurvaretur, nec aër ejus motui reſiſteret, hic ſine dubio eſſet perpetuus, quod tamen hominum præſtabit nullus. Ut tota res brevibus demonſtretur, nunc vi contrariorum concludere licebit; quum in corporibus iſtis cœleſtibus nullus viget immediatus contactus ideoque nulla contingit frictio; quum motus a nullo fluido denſiori impeditur; nihil dubii ſupereſt, cur non planeta ſemel in motum adactus curſum ſuum per innumeram annorum ſeriem poſſit continuare. Quo minus enim corpus, ab alio reſiſtente præpeditum, in motum poteſt cieri; eo etiam minus corpora cœleſtia, deficiente reſiſtentia, in motu ſemel conſtituta poſſunt ſiſti & ad quietem perduci.

§. VII.

Hoc loco non reticendum eſſe arbitror, lunare etiam ſidus ſuo in terram non deſtitui effectu; utpote non tantum vim ſua gravitate in univerſum oceanum exercet, cui recta quum immineat, aquas ipſamque terram elevando

elevando ad ſe attrahit, manifeſtos admodum motus æſtus excitans; verum etiam quando attendimus ad lunæ phaſes, ad Solis locum in ecliptica ejuſque altitudinem ſupra horizontem obſervamus, quam diu perdurat hæc phaſis, hiberno tempore gelu perſeverare, hac mutata aut mutationi proxima frigus remittere. Quas viciſſitudines caloris & frigoris non niſi a ventorum mutatione provenire uti veriſſimum eſt, ita certo concluditur, ſidus hoc, quod in integram operatur terram, magnam mutationem non modo in animantibus, ſed etiam in vegetantibus efficere. Neque obſervationes & effectus, quos agricolæ & hortulani, imo ipſi medici ac phyſici habent, nihili ſunt habendi; ſed majori potius ac accuratiori examini ſubjiciendi.

CAPUT VII.

De ſumma Dei ſapientia & bonitate ex Solis influxu in noſtram terram conſpicua.

§. I.

Magna, imo maxima & innumera ſunt, beneficia, quæ ordinante ſic divina ſapientia in noſtrum, quem incolimus, globum & incolarum ejus uſum cedunt, a Sole proficiſcuntur. Noctium enim atque dierum viciſſitudines, annuas frigorum & calorum varietates, quatuor anni tempora, ver, æſtatem, autumnum & hiemem, imo contingentes inibi tempeſtatum mutationes Soli quam maxime debemus.

Scholion.

Quæ omnia quantum commodi concilient vix ſatis dici poteſt, ſicut ſuo jam tempore priſcorum ſapientes cognoverunt, quos inter merito numeramus CICERONEM & PLINIUM, quorum ille in lib. de nat. Deor. *Sol*, inquit, *cujus magnitudine multis partibus terra ſuperatur, circa eam ipſam volvitur; iſque oriens & occidens diem noctemque conficit & modo accedens, tum autem recedens, binas in ſingulis annis reverſiones ab extremo contrarias facit, quarum intervallo tum quaſi triſtitiam quandam contrahit terra, tum viciſſim lætificat, ut cum cœlo hilarata videatur.* Et PLINIUS hiſtor. nat. lib. II. p. 71. *Sol*, ſcribit, *ampliſſima magnitudine & poteſtate temporum rector hoc principale naturæ regimen ac Numen credere decet; hic lucem rebus miniſtrat, reliqua ſidera illuſtrat, hic vices temporum annumque renaſcentem ex uſu naturæ temperat atque etiam humani nubila ſerenat animi, ut principi litterarum* HOMERO *placuiſſe video.*

§. II.

Sidus hoc lucidiſſimum tot millia annorum hactenus in cœleſtibus iter ſuum annuum tam admirabili ordine abſolvit, ut ne latum unguem ſit evagatum, ſed quolibet anni ac die momento ad deſtinatum ſui orbis punctum accuratiſſime redit, hinc aſtronomi mille & ultra annos horam momentumque ecclipſeos præſagire potuerunt.

§. III.

Inter Solis beneficia principem locum ſibi vendicat lumen, quod benigniſſimum hoc aſtrum nobis largitur. Niſi enim radiis ſuis noſtrum globum colluſtraret, perpetuæ tenebræ, maximæque omnium rerum perturbationes & confuſiones forent: neque animantia victum quærere, aut homo laborare, nec alter alteri ullo pacto ſuppetias ferre, vel cogitata cum aliis communicare ſcriptis poſſet. Præcipuum vero eſt, quod Numinis altiſſimi opera, ad quæ contemplanda homo natus eſt, neque admiratione, neque laudibus proſequi quiſquam ſatis poſſet.

§. IV.

At vero longe alia adhuc, eaque maximi habenda beneficia ſunt, quæ a ſalutari hoc ſidere in nos proficiſcuntur. Niſi enim hoc exiſteret, totum vegetabile & animale regnum interiret; ceſſaret omnis fœcunditas, generatio ex ſemine, propagatio, omniſque nutritio. Solaris enim calor omnibus quorum ſtirpes terra continentur, calorem & motum impertit, quo animantur, creſcunt, & ad maturitatem perveniunt. Nam cum ſolare lumen ſuo influxu in fluidum æthereum idque in aërem atmoſphæricum, & hic in aqueum elementum vi expanſiva elaſtica agit, inde expanſio & evolutio ſeminis, circulatio fluidi nutritii per omnis generis tubulos atque augmentum fiunt.

Scholion.

Æſtate per calorem plantæ & fructus creſcunt ac matureſcunt: hieme vero per frigus, depreſſo plantarum vigore, ille ipſe radicibus extendendis fortiuſque terræ infigendis & alimento ſub terra quærendo & inſugendo aptius impenditur.

§. V.

Simili modo ſi animantia vitali hoc calore & principio carerent; nulla ſane eſſet ſanguinis & humorum circulatio & diſtributio, nec ulla reſpiratio & tranſpiratio, adeoque vita & ſanitas eſſet ſublata.

§. VI.

Videmus porro, Solem eſſe inſtrumentum, quo vapores, calore diſſoluti, ex vaſto attrahuntur oceano, ut ſublimes adſcendant, donec extra Solis reflexos e terra radios conſtituti rurſus frigore condenſati in nubes coëant, quæ vento per exhalationes aliis atque aliis locis excitato toto aëre circumferuntur; tum ut umbracula ſint propulſandis æſtibus, tum etiam ut iterum in pluvias reſolutæ irrigandis agris terræque fœcundandæ inſerviant. Nam ſine calore & pluviis ſemina nec explicari, nec in plantas vel arbores creſcere poſſunt: unde montes, ſylvas, prata & agros tot arboribus, fruticibus orbata invenires, quæ tamen ineffabilem ad victum, vitam & ſanitatem beſtiis æque ac hominibus præbent alimoniam.

Scholion.

Aquei vapores non levitate quadam abſoluta, quæ nulla eſt, nec a ſolari calore, ut vulgo putatur, elevantur; ſed cum aër expanditur, pori aëris & minutiæ aqueæ in veſiculas expanduntur, & hæ ſpecifice leviores factæ ab ipſo graviore aëris fluido in altum evehuntur.

§. VII.

Phyſicorum ſollerti obſervatione comperimus, flumina, rivos & lacus a pluviis originem & incrementum ſuum nanciſci: nam ſi per annum & ultra pluviæ ceſſarent, futurum eſſet, ut omnes fluvii & rivi exſiccentur; ſicque tot piſcium genera, quæ hominibus in alimentum cedunt, non ſine inſigni detrimento perirent: nec haberent homines, unde ſumerent alimentorum copiam ad cibos coquendos & parandas cereviſias.

§. VIII.

Ventorum origo maxime a Solis, Lunæ & Terræ motu, non tamen excluſis terræ halitibus petenda eſt. Hiſce a benigniſſimo naturæ auctore tanta eſt tributa virtus, ut cœli mariſque temperiem cuſtodiant, putredinem & corruptionem ab aëre arceant, & nociva effluvia in eo diſſipando ſalubritatem & fœcunditatem multis terris adferant.

Scholion.

Scholion.

Uti aqua, ita etiam aer, ni moveatur, vitium capit & corrumpitur. Quare HIPPOCRATES *lib.* 3. *Epid.* prodidit: in Græcia peſtilentiam ſuperveniſſe, quod annus fuiſſet auſtrinus, pluvius & plane a ventis vacuus.

§. IX.

Climatum præterea diverſitatem a diverſo Solis ſitu ac motu proficiſci nemo in dubium vocabit, qui conſiderat, in locis frigidioribus ſphæram eſſe parallelam, ac æquatorem horizonti parallelum: Solem vero per ſex menſes ſupra æquatorem & per alios ſex menſes infra æquatorem viam ſuam abſolvere; eoque ipſo non multum ſupra horizontem adſcendere radiosque ſuos ad latera tantummodo projicere; unde parum caloris, plus vero frigoris iis in locis obſervatur, ita ut maximam anni partem lacus, flumina ac mare ipſum frigore concreta videas.

§. X.

E contrario populis in calido climate viventibus ſphæra partim perfecte partim aliqualis recta eſt, ſive æquator ſuper caput horum conſtitutus. ad angulos rectos horizontem diſſecat; & cum ſol intra utrumque tropicum curſum ſuum teneat & extra Zonam torridam certis temporibus haud ita procul ſuper adſcendat; in zona vero torrida plane verticalis fiat radiosque directos ſpargat: hinc nonnulli loci vel plane non, vel certis tantummodo temporibus, alii vero, qui his remotiores ſunt, inhabitari poſſunt.

§. XI.

Regionibus denique intermediis & temperatiori fruentibus aura, ſphæra obliqua eſt, ſive talis, ubi horizontem æquator oblique ſecat, Solque radiis tantum obliquis orbem illuminat, adeoque moderatus aer inter frigidum & æſtuoſum eſt.

§. XII.

Putares quidem, quia vita & ſanitas animantium & nutritio & propagatio vegetabilium moderatum temperatumque calorem deſiderant, quod loca, quæ æquatori ſubjacent & perpendiculari radiorum ſolarium influxu vehementer incaleſcunt, item, quæ ab influxu ſolis remota ac frigidiſſima ſunt, ad generationem æque ac conſervationem corporum vita & nutritione præditorum minus apta exiſtant: nihilominus tamen benigniſſimum Numen, pro ſua, qua abundat, imperſcrutabili bonitate ita omnia ſapienter ordinavit, ut in ſingulis fere locis & homines & animalia & vegetabilia vitam & alimenta reperiant.

§. XIII.

Quanquam Sol æſtum fere intolerabilem in quibusdam terræ locis producat, ſcire tamen licet, quod ipſi non adeo diuturna mora, ſed duodecim tantum horis per diem duret, nocte ſemper inſequente frigidiori ardentem ſolis æſtum egregie contemperante.

§. XIV.

Deinceps, quæ æquatorem & meridiem ſpectant loca, altiorem præ occidentalibus obtinent ſitum. Jam vero in locis eminentioribus aer ſolet eſſe ſubtilior & rarior, qui ſolis radios non adeo concentrat & refringit, ſed diſpergit; in declivioribus vero aer compreſſior & denſior, radios magis uniendo, calorem auget: unde apparet, quomodo in utroque caſu ſuavis quædam temperatura locum habeat. Præterea, pluviæ circa æquatorem certis anni temporibus frequentes nimium æſtum temperant fertilitatemque conciliant.

De Philoſophandi ratione.

§. XV.

In locis ſeptentrioni vicinis maxima anni pars radiis ſolaribus non colluſtratur, & certis contra menſibus nihil noctis obſervatur, ſed iſte ſiderum princeps per diem noctemque lucem emittens tam brevi temporis intervallo, penetranti ſuo calore celeriter plantas & fructus producit & maturat, ut alimenta ad hominum animantiumque ſuſtentationem ſufficiant.

§. XVI.

Frigus intenſum licet vitæ, & ſanitati, cujus ratio etiam in perenni ſanguinis & humorum inteſtino motu conſiſtit, maxime infenſum ſit; attamen provida rerum natura huic malo tam egregie proſpexit, ut ad arcendum nimium frigus maximus ibi ſit proventus lignorum & animalium, ut urſorum, vulpium, luporum, cervorum, quorum pellibus pro veſtimentis uti poſſunt. Eidem quoque fini magnarum avium & anſerum ſpecies ſatisfacit, quæ pennas pro lectis conficiendis præbent.

§. XVII.

Terra quoque, fertiliſſima ibi eſt variis frumentis, ad panem conficiendum, ad cereviſiam coquendam, vinumque aduſtum parandum aptis, quæ harum regionum incolis ad conſervandam vitam & ſanitatem inſerviunt quam maxime.

§. XVIII.

Inſuper & hoc notari meretur, quod aer gelidiſſimus in locis ſeptentrionalibus vi quadam comprimente & condenſante animantium corpora & duriora & firmiora efficiat, ut a frigore, licet intenſiori, non tam facile lædantur, ipſaque viſcera intus calidiora duriores cibos, carnes, & piſces marinos ferre & digerere poſſint quam optime.

§. XIX.

In locis vero calidioribus æquatori & plagæ meridionali vicinis, ubi aer eſt ſubtilior & radiis ſolaribus ſubactior, divina providentia pro incolarum conſervatione, ſanitate & commodis e terra gigni voluit longe diverſæ indolis alimenta. Ibi enim loco frumenti maxima in copia creſcit oryza: ad veſtimenta paranda loco lanarum goſſypium & ſericum proſtat, loco multæ pinguedinis ac butyri natura incolis conceſſit insignem olei olivarum copiam; loco mellis, quod in magna copia apes frigidioribus locis deponunt, gaudent ibi ficubus, ſaccharo & vinis, ex quibus loco cereviſiæ & ſpiritus vini varia confecta potus genera adhibent, & ad temperandum calorem nimium poma citrina, aurantiorum, & ſimiles fructus ſubacidulos comedunt.

CAPUT VIII.

De ſummi Numinis exiſtentia in ſummæ exilitatis ſeminum mechaniſmo conſpicua.

§. I.

QUemadmodum immenſus ille, & admirabilis qui in vaſtiſſimis cœli ſpatiis & incredibilis magnitudinis aſtris ibi collocatis conſpicitur ordo & mechaniſmus ſummam & incomprehenſibilem benigniſſimi naturæ auctoris potentiam & ſapientiam ante oculos ponit; ita etiam ille exiliſſimus & ſtupendum in modum parvus mechaniſmus, qui in ſeminibus tam

vegetantium, quam animantium & propagatione ſui ſimilis continetur, admirandum in modum divini Numinis non modo exiſtentiam, ſed & ejus vim rerum creatricem & conſervatricem clariſſime declarat.

Scholion.

Mechaniſmi fundamentum in ſymmetria conſtitutum eſt; hæc autem in ſingularum & diverſarum partium ratione loci conveniente ordine & connexione conſiſtit. Hanc ſymmetriam VITRUVIUS ita explicat: *ſume & compara unius hominis duas manus, ambos pedes, ambos oculos, ambas aures, diſſeca feram in duas partes æquales a capite uſque ad calcem, obſervabimus omnia numero, magnitudine, figura, longitudine, craſſitie, ſibi ad amuſſim reſpondere adeoque cuncta & ſingula ex aſſe ſibi invicem eſſe ſymmetra, menſurata, æqualia & ſimilia.*

§. II.

Myſterium naturæ ſumma admiratione dignum eſt, quod tot & tam diverſarum & tot animalium ac vegetabilium genera ac ſpecies, quæ in ampliſſima rerum natura exiſtunt ex puncto, imo quaſi ex nihilo, originem & incrementum ſuum habeant & accipiant, ex quo maximus Deus apparet.

Scholion.

Scitiſſime prodidit PLINIUS: *Deum in minimis apparere maximum, & rerum naturam nuſquam magis, quam in minimis totam eſſe*; ut ideo cum SCALIGERO exclamare opus habeamus: *inter minima dari maxima & naturæ potentiam in exiliſſimis potiſſimum exſtare: & ſummum hujus univerſi auctorem ex minimis ejuſmodi minutiis maximum apparere voluiſſe.* Et AUGUSTINUS lib. XV. de civit. Dei c. XXII. elegantiſſime ſcribit: *Deus ita eſt artifex magnus in magnis, ut minor non ſit in parvis; quæ parva non ſua granditate, quæ nulla eſt, ſed artificis ſapientia metienda ſunt.*

§. III.

A ſollertiſſimis naturæ ſcrutatoribus præcipue HARVÆO, MALPIGHIO, GREWIO & LEWENHOECKIO, ſuperiori ſæculo detectum eſt, in ſemine, quod ovi formam habet, tam vegetabilium, quam animalium ipſam plantam vel animalculum ſtructum omnibusque lineis perfectum anguſtiſſimo ſpatio contineri, & cujuſvis minima ſtamina & lineamenta contracta & convoluta eſſe, quæ poſtea ope & convenienti elementorum ſubſidio ſenſim & quaſi per gradus evolvuntur, & magno ſubinde augmento ſenſibus comprehendenda ſiſtuntur.

Scholion.

Mirandos vegetantis naturæ effectus quam optime detexit perſpicaciſſimus MALPIGHIUS, dum in ſtirpium ſeminibus non ſolum integram plantæ ideam ſub radiculæ, gemmæ & binorum foliorum ſchemate conſpicuo obſervavit, ſed etiam vaſculum umbilicale, membranas ac colliquamentum, ſub illorum involucris latitantia, delineavit, ſicque magnam inter vegetabilium ſemina & animalium ova ſimilitudinem oſtendit. SENECA olim jam dixit lib. III. Quæſt. Nat. c. XXIX.: *in ſemine omnis futuri hominis ratio comprehenſa eſt, & legem barbæ & canorum infans parvus habet: totius enim corporis & ſequentis ætatis in parvo occultoque lineamenta ſunt. Quam parva igitur mole maximis viribus ſpiritus donatus eſt.*

§. IV.

Stupenda eſt exilitas & plantarum & animalculorum, quæ in ſeminibus deliteſcunt. Microſcopia enim animalia oſtendunt minima, vivacia, quorum plurima ne unum quidem granum æquant; in his citra omne dubium cor cum vaſis, nervi, muſculi & ovula, atque in his nova animalculi rudimenta continentur.

Scholion.

Succumbit ſane omnis fœcundiſſima phantaſia in ſtupendis iſtis minutiis capiendis, & cultiſſima etiam mens in conſideratione concentratorum horum minutiſſimorum, quibus machinulæ hæ refertæ ſunt, præ ſtupore obmuteſcit. Rectiſſime hinc CICERO: *ea omnino*, inquit, *eſt rerum divinarum ratio, ut tacitis animis magis adorandæ & venerandæ ſint, quam verbis exprimendæ, & intelligibili modo demonſtrandæ.* Merito igitur cum rege DAVIDE exclamamus: *ago tibi gratias, quod tam abſtruſa ratio mirifice in me adhibita eſt; mirifica ſunt tua facta, quæ ego animo plane recognoſco. Non te latuere artus mei, cum in abdito fierem ingenioſe textus, in ima terra mei rudimenta vidiſti, eaque ſpatio temporis conformanda.*

§. V.

Maxima etiam naturæ myſteria in vegetabilium propagatione conſpiciuntur, quorum pauca hic attingere lubet. Ulmus ex ſeminum rudimentis confertiſſime ſibi oppreſſis & conſertis conſtat. Sic doctiſſimus D. DODART in uno ramo 16450. ſemina numeravit; hinc dixit: *qui altius perſtat, quodlibet granum arboris alicujus in ſe aliam continere arborem, eundem granorum numerum abſcondentem, ad quod nunquam pervenire licet, neque ad ſemen unquam contingere arborem, quæ non amplius continet ſemina pauciora, quam prior, ut adeo formetur progreſſio geometrica, cujus primus terminus ſit 1. ſecundus 16450. tertius hujus quadratura, & ſic in infinitum, non imaginatio ſolum, ſed & ratio in tam immenſo calculo ſuccumbit, ut adeo, qui profundius vel in phyſicis vel mathematicis edocti ſunt, ultro agnoſcant, in progreſſu infinitatem quandam occurrere.* Ex quo merito concludendum, quod omnipotens naturæ auctor magno ſtudio ubique præcipuum ſuæ magnitudinis characterem impreſſerit.

§. VI.

Quis unquam intellectus humanus comprehendit, quod ex minimæ molis ſemine & in eo hærente longe minori plantula, v. g. fraxini, tanta tamque procera, ſolida, longamque ætatem ferens exſurgat arbor; & contra, quod faba majoris molis ſemen tantillam plantam, repentem, & brevi durantem protrudat.

§. VII.

Præterea, ſingulare ac arcanum naturæ myſterium in propagatione & ſemine latet; ſiquidem ad certas leges & regulas, à Deo cuique ſpeciei inditas certo tempore unumquodque præfixum ac determinatum obtinet augmentum. Et ex hoc patet ratio, cur homo non in molem elephantis, nec columba in magnitudinem anſeris augeatur. Partium enim typi in ſemine præexiſtentes vel epigeneſis homogenearum partium i. e. nutritio eo uſque, quo uſque poſſunt, ſive ſecundum magnitudinis modulos, a Deo cujuſque ſpeciei ſtatutos, augentur & dilatantur.

§. VIII.

Omne ſemen ovulumque ſui ſimile producit, & nullæ novæ ſpecies ſeminum & individua hodie prodeunt: ſed ipſa ſemina multiplicantur: hinc noſtro tempore longe major in unaquaque ſpecie individuorum numerus eſt, quam erat primitus. Quodſi vero multiplicationem hanc in unaquaque ſpecie retro-

retrograda ſerie numeremus, fit, ut tantummodo in unico parente deſinat, cujus unitas & vis genitrix enti omnino omnipotenti & ſapientiſſimo attribuenda eſt, quod Deus appellatur, cujus opus & creatio & conſervatio eſt.

§. IX.

Niſi ſummus naturæ auctor pro infinita ſua ſapientia mirabilem illam virtutem multiplicativam univerſo animantium & vegetantium generi indidiſſet; totum ſane & vegetabilium & animalium regnum ut exſpiraret eſſet neceſſe.

Scholion.

Multoties inter amicos ſermones non vulgaris doctrinæ viris problema quoddam his verbis evoluendum propoſui: in rerum natura ſtupendæ exilitatis exiſtere materiam, omnibus ſatis notam, & niſi hæc ipſa exiſteret, univerſum hominum genus deficeret; ſique eſſent homines, hac tamen materia deficiente, propter victus & amictus inopiam interirent. His ſuperaddidi, quod hæc res utraque lingua & latina & germanica duabus tantum ſyllabis contineatur. At vero vix ullus erat, qui ſummam hujus quæſtionis exhauriebat: alii enim ſpiritum, alii aquam, alii denique motum eſſe putabant. Poſt multas conjecturas ipſis detexi, quod *ſemen* ſit; cujus rei veritatem etiam ſuo adſenſu confirmarunt. Miror igitur, perpaucos, etiam inter magnos noſtri ævi philoſophos, eſſe, qui ſummum hoc naturæ myſterium in ſcriptis ſuis vix verbo attingunt, multo minus illud explicare nituntur. Sic quotidiana & quæ ante pedes ſunt, negligimus, & ea potius, quæ minoris momenti ſunt & ſubtilitatem ſapiunt, ſummo ſtudio ſectamur.

CAPUT IX.

De divino naturæ mechaniſmo in productione vegetabilium conſpicuo.

§. I.

Omnis planta primam ſuam originem ex ſemine præexiſtente habet; poſtea vero ex radice, ramis & foliis facile propagatur: vix tamen ullam ſemine deſtitutam invenies; quare æquivocam etiam generationem in vegetabilium regno omnino negamus.

§. II.

Omnis generis plantæ ſunt machinæ hydraulico-elaſticæ, quæ ex innumeris variæ magnitudinis, figuræ, diametri & texturæ tubulis ac vaſculis miro ordine & nexu inter ſe invicem convolutis conſtructæ ſunt, per quæ ſubtilior aquoſus humor ex pluviis proveniens & tenerrimis terreſtribus & ſalino-ſulphureis particulis imbutus vehitur & circumfertur, eo fine, ut non modo nutrimentum & augmentum accipiant, ſed & ut fructus ac ſemina ad propagationem producantur.

§. III.

Gaudent omnes plantæ earumque partes fibris tam ligneis quam fiſtuloſis, cute, epidermide, medulla veſiculari, membranis, utriculis, vi elaſtica donatis, ut alterna contractione & expanſione ſucci nutritii curſus ac motus per totam vaſculoſam compagem & minutiſſimos capillares tubulos facilitetur ac promoveatur. Nam mutua ſolidorum in fluida & fluidorum in ſolida actione & reactione etiam œconomia vegetantium, ſicut in animalibus fit, conſervatur.

§. IV.

Obſervamus porro, in plantarum partibus exterioribus poros, ſive minimas cavitates, quæ microſcopiorum ope in foliis quam maxime deteguntur, per quas a nutritione ſuperfluus humor exhalare & tranſpirare debet. Deſinunt in has cavitates vaſculorum extremitates; quæ niſi eſſent apertæ, ulterior progreſſio & ſucci circulatio ex inferioribus ad ſuperiora ceſſaret.

§. V.

Calor ſolaris & aer atmoſphæricus mirifice ſucci circulationem per plantam adjuvat: nam calor, contentos in vaſculis ſuccos rarefaciendo majus reddit ſpatium, & per poros exteriores tranſpirationem promovet, ut nocturno tempore, ubi ſphæra frigidior eſt, in evacuatos canaliculos nutritius humor eo melius poſſit impelli.

§. VI.

Plantarum folia ex omni vaſorum genere compaginatum & expanſum tenuique pellicula tectum efformant rete, cujus areas non tantum utriculi, perficiendo ſucco deſtinati, ſed & tubuli, per quos fit tranſpiratio, replent, ut in foliis non modo ſuccus depuratus mora & cooperante ſolis calore magis elaboretur & exaltetur, differentemque ratione ſaporis, odoris, coloris & virtutis naturam induat; ſed etiam ut ejus pars exaltata in florem, fructum & ſemen impendatur.

§. VII.

Flores, qui ex quinque partibus, calice nempe, petalis, piſtillo, ſtaminibus & apicibus, componuntur, in finem fructuum & ſeminum conditi ſunt, & tenella eorum petala, ſub tenui pellicula, minutiſſimorum vaſorum genere gaudent, quæ ſimul ex utriculorum agmine denſo compaginantur, & ſubtilem atque diſſtabilem fovent ſuccum, vario colore & ſapore, dulci præſertim, præditum.

§. VIII.

Inter alia notari meretur, quod ſuccus in floribus & eorum centro contentus fructui nutriendo eumque mollem ſervando maxime inſerviat, quo facilius ejus partes explicari poſſint. Quum autem hic ſuccus aëre nimis frigido vel ſolaribus radiis aut aliis externis injuriis facile lædi & exſiccari queat; mirifice profecto provida natura ad defendendum florem & fructum in variis plantarum ſpeciebus operatur.

Scholion.

Quam ſtupenda & admirabili ſollertia ac cura benigniſſima ac provida natura in plantis & earum fructibus ſeminibuſque producendis laboraverit, & quam ingenioſe florum ſtructuram in his vel aliis vegetabilibus confecerit, ne fructuum & ſeminum productio impediatur, hæc omnia Cel. PONTEDERA accuratiſſime in *Anthologia ſua lib. I.* explanavit.

§. IX.

In floribus admirabilem, quem nulla etiam Apellis ars imitari poteſt, conſpicimus colorem, id quod tulipæ, caryophylli, anemonæ, auriculæ, primulæveris & ſexcenta alia teſtantur. Ecquis eſt, qui mente perſpicaciſſima ſtupendorum horum effectuum cauſſam, quæ non niſi in ſapientiſſime conſtructo partium ſitu, figura & ordine conſiſtere debet, intime penetrare poterit.

§. X.

Quamdiu ſucci nutritii in plantis earumque partibus circulatio perdurat ac viget, tamdiu etiam permanet nutritio, & vitam adeſſe dicimus. Quandocunque vero increſcente ætate canales ſenſim obri-

geſcentes & areſcentes ligneam quaſi induunt duritiem, circulatione ſuccorum & nutritione intercepta mors ſequitur, quam plenaria aridura teſtatur.

Scholion.

Mors vegetabilium ac animantium eodem plane modo contingere videtur. Nam quando fibræ & canales in extrema ætate rigeſcere & exareſcere incipiunt; nutritionem cum viribus ſenſim evaneſcere & tandem mortem neceſſariam ſupervenire quotidie obſervamus.

§. XI.

Quemadmodum animantium morbi ex impedita circulatione ſanguinis & humorum vitalium per minutiſſima vaſa circulatione ſuam trahunt originem; ita etiam præternaturales plantarum adfectiones ex eodem fundamento, inordinato nempe ſucci nutritii progreſſu, per vaſcula petendæ ſunt.

§. XII.

Quandocunque in tota planta vel ejus tantummodo parte fluidorum motus plane ſiſtitur & ceſſat, fit plenaria aridura ſive ſideratio & mors. Quando a nimio & exceſſivo calore inopia ſucci fit alibilis, aut ab acri frigore canaliculi in floribus & foliis conſtringuntur, hacque ratione æquabilis fluidi circulatio ad partes has inhibetur, ſpes omnino fructuum & ſeminum perit. Flores enim quam maxime ob fibrarum teneritudinem a frigore læduntur, neque minus plantæ novellæ & ſucculentæ, ut ſunt ficuum, nucum ac vitium, quando a pruina vel gelu vernali, horis matutinis conſueto, perſtringuntur, ſuperveniente ſolari æſtu, ex facili exareſcunt.

§. XIII.

Flores quoque, fructus & ſemina a rore nimis glutinoſo dulci, qui æſtivo tempore frequens eſſe ſolet, & minimos porulos obſtruit, ingens damnum patiuntur. Non raro quoque idem a pruina corroſiva, rubiginem inducente, contingit, quando extremitates foliorum & flores tangit.

§. XIV.

Nimia humidi abundantia ſolariſque caloris defectus & florum & foliorum nutritionem impediunt: condenſati enim humores minimos meatus ac poros tranſire nequeunt, unde ægritudinem fructuumque ſterilitatem quam maxime deducimus.

§. XV.

Inter naturæ arcana, quæ rationi in regno vegetabilium impervia videntur, merito illud referendum eſt, quod inſipidus ille ex pluviis decidens humor tot diverſæ naturæ & generis ſtirpes ac plantas in uno loco & tractu reperiundas, propemodum ſolus nutrire poſſit, ut mirabile admodum mox augmentum recipiant. Quam in rem notatu digna ſunt experimenta, quæ olim Helmontius, & in Anglia Boyleus inſtituerunt. Vaſi ſcilicet terreo certam terræ molem exquiſite ponderatam; huic vero exilem arborem, quæ cito creſcit, ut ſalicem, lance examinatam indiderunt, vaſque illud cœlo ac pluviis per ſex menſium ſpatium expoſuerunt; quo emenſo arbor ita crevit, ut viginti & aliquot libras ponderaret, cum antea vix ſeptem libras adæquaſſet, terræ pondere vix ad dimidiam libram imminuto. Noſtro jam tempore amœno ſpectaculo videmus, cepas narciſſorum, hyacinthorum & chaquillæ vitro aqua repleto inditas, in aquam ſuppoſitam radices ſuas deorſum ſpargere, folia vero & flores ſurſum excreſcere odoratiſſimos, ſine ullo terræ acceſſu. Quandocunque folia, flores & radices poſtea lance examinantur, pondus eorum triplo majus ipſa cepa obſervatur. Quibus experimentis clariſſime evincitur, ſolam aquam puram atque pellucidam, ſubtiliorem, omniſque odoris & ſaporis expertem, non modo in maſſam ſolidam radicis, trunci, corticis, foliorum abire & transmutari poſſe, verum etiam floribus materiam ſuaveolentis odoris, planeque diverſi & elegantiſſimi coloris, quem nulla vel exquiſitiſſima ars imitari poteſt, imo quoque varium ſaporem & virtutem, dulcemque ſuccum ſuppeditare.

§. XVI.

Illud vero adhuc magis mirandum, quod hic ſuccus vegetabilium nutritius pro varia plantarum ſtructura & conſormatione in aliis ſaporem dulcem & gratum, in aliis acerbum, adſtringentem, acidum & amaricantem, rurſus in aliis acrem pungentem cauſticum, vel aromaticum recipiat, qui de ipſius plane diverſa indole, textura ac virtute clariſſimum dat teſtimonium.

§. XVIII.

Hoc optime conſtat medicis, qui perpetim obſervant, plantis purgantem, emeticam, diaphoreticam, neque minus intemperatos humores corrigentem ineſſe virtutem, quæ ad omnis generis morbos ſanandos, eorumque cauſſas abigendas plane ſufficit, ſicut hoc ipſum veteres medici exemplo ſuo docent & comprobant, qui remediis ex ſolo regno vegetabili petitis, neglectis mineralibus, optimo cum ſucceſſu uſi fuerunt. Quodſi enim indicatio eſt incidendi, viſcidosque humores diſſolvendi, acres contemperandi, vires debilitatas confortandi parteſque relaxatas conſtringendi, & motus vel depreſſos excitandi, vel effrenes compeſcendi; ecce! largiſſimo proventu ejuſmodi remedia in vegetantium regno invenimus, quæ ſingulis hiſce indicationibus ſatisfaciunt.

§. XIX.

Nullus ſane chymicorum arte ſua vel exquiſitiſſima per tot & varias operationes ſuas, e. gr. ſolutiones, deſtillationes, combuſtiones, ſublimationes, fermentationes & combinationes, tam inſignis virtutis, texturæ, ſaporis & odoris producta elicere poterit, quam provida & artificioſiſſima natura facili modo profert, adeo ut etiam in hoc regno appareat. Deum eſſe ſummum perfectiſſimumque chymicum.

§. XX.

Verum enim vero, præter aqueum elementum ad vegetantium proventum multum quoque conferre ſolet varia climatis, ratione ſoli, aëris & Solis conditio. Prout enim locorum ſitus & diſtantia a Sole differt; ita quoque aliæ atque aliæ vegetabilium ſpecies ratione ſtructuræ & virium, ſive medicinalium, ſive alimentoſarum producuntur. Nam quo major aëris eſt ſubtilitas & ſerventior temperies, eo quoque facilior eſt plantarum maturitas atque perfectio. Quare mirum videatur nemini, cur in regionibus orientem ſpectantibus calidiſſimis tam largo proventu aromata, ut cinnamomum, caryophylli, nuces moſchatæ, & balſama, quæ deſtillatione oleum fundunt, progerminent; item cur in noſtris quoque terris, æſtate regnante calida, non modo varii generis plantæ aromatibus illis analogæ, ut meliſſa, mentha, lavendula, ſpica, thymus, roſmarinus &c. majorem olei puriſſimi copiam deſtillationis ope exhibeant; verum etiam cur vineæ uvas longe maturiores & dulciores, vinaque odore, ſapore & virtute præſtantiora, quam alio tempore, præbeant.

§. XXI.

§. XXI.

Quantum autem diverſa aëris conſtitutio, & ipſa loci, ratione ſitus, indoles in moderandis vegetabilium effectibus valeat, id vix melius poſſumus cognoſcere, ac ſi probe conſideramus, illas ipſas plantas, quæ in locis celſioribus, liberiori venti & aëris afflatui expoſitis ſuos habent natales, præ reliquis omnibus valde eſſe ſalubres uſibuſque medicis inprimis accommodatas, ut fere ſunt: agrimonia, abrotanum, carolina, arnica, calamintha montana, chamæpytis, hypericum, geniſta, piloſella, ſanicula, ſcorzonera, pyrola, virga aurea, vincetoxicum, hyſſopus, veronica, ariſtolochia, ſerpillum, tormentilla, milleſolium, chamomilla & hujus cenſus alia, quæ in variis chronicis affectibus, maximeque vulneribus ſanandis eximiam præſtant opem.

§. XXII.

Idem quoque valet de omnis generis frumentis, ut ſecali, tritico, hordeo & ſimilibus; utpote quæ, ſi in editioribus proveniunt locis, non ſolum tenuiori inveſtiuntur cortice, & farinam reddunt uberiorem ac magis alimentoſam, verum etiam, prævia fermentatione, longe majorem ſpiritus inflammabilis præbent copiam, ac ſi in locis paullo declivioribus & æſtate valde humida progerminaverint. Imo etiam plantæ omnes & herbæ, in ſublimiori loco editæ animantibus, quæ inde vivunt, lactis præſtantiſſimi ubertatem ſuppeditant, ut inde butyrum & caſeus optimæ notæ in œconomia confici queant.

§. XXIII.

Sed mirabilis plantarum pro ſitu ſuo diverſitas longe magis eluceſcet, ſi etiam reliquas locorum differentias examinamus. Sic enim in locis humidioribus paludoſis, ubi pluviæ ſtagnantes putredinem concipiunt, plantas minus ſalubres, ipſiſque pecoribus infeſtas creſcere obſervamus. Plurimæ enim ibi acrem cauſticam contrahunt indolem, ut maxime in cyclamine, flammula jovis, iride paluſtri, gratiola &c. videmus, quæ fibras inteſtinales arrodendo fortiter purgant, & extrinſecus adhibitæ veſicas excitare ſolent. Fundus ſiccus & arenoſus ex arboribus pinum, abietem piceam, juniperum, taxum; ex plantis ericam, ſaxifragam, ſtœchadem citrinam, chamæpytin, echium, benigne & liberaliter profert. In locis contra lapidoſis & ſaxeis carlina, pulſatilla, bupleuron, chamædrys ivamoſchata, & in locis argillaceis lutoſis legumina, piſa, fabæ, lentes, viciæ, craccæ, felicius proveniunt.

§. XXIV.

Hactenus quidem allegata, immenſam Dei ſapientiam, qua etiam in vegetantium regno pulcherrime omnia diſpoſuit, luculenter admodum demonſtrant; ſed in eo quoque laudibus nunquam ſatis dignis infinita ejus bonitas erga miſerum hominum genus prædicari poteſt, quod frutices & plantas multis in morbis ſaluberrimas, ubivis fere locorum in uberrima copia progigni juſſerit, ut facili negotio ad varios uſus haberi queant. Sic enim quævis prope terra ſequentes ſpecies liberaliter educit, quæ fere ſingulis in medendo indicationibus exacte reſpondent, ut arbores abietis, pini, ſambuci, acaciæ, ex herbis malva, hedera terreſtris, fumaria, plantago, naſturtium aquaticum, tuſſilago, hypericum, abſynthium, milleſolium, carduorum ſpecies, ſerpillum, flores bellidis, chamomillæ, papaveris rhœados & alia.

§. XXV.

Neque etiam inter eximia Dei beneficia reticendum eſt, quod in regionibus, ubi endemii graſſantur morbi, ejus generis herbas ſponte enaſci velit, quæ ſpecifica quadam præ aliis virtute ad ipſos ſanandos inſtructæ ſunt. Quare in Groenlandia & aliis ſeptentrioni vicinis regionibus, ubi ſcorbutica lues ſævit, plantæ huic malo tollendo aptiſſimæ, ut cochlearia, acetoſella, trifolium paluſtre & ſimilia larga in quantitate progerminant: in Gallia, Hiſpania & Luſitania, ubi ob torrentem ſolis æſtum, febres ardentes inflammatoriæ & cholericæ facile impetunt, varia ad æſtum exſtinguendum idonea, ut poma citrea, aurantia, Chinenſia, pruna acida, tamarindi, copioſiora inveniuntur. Quo etiam illud jure meritoque referendum eſt, quod providente ſic divina clementia, in noſtris quoque terris per æſtatem ejuſmodi fructus largiter ubivis creſcant, quæ, uti ribes, rubi idæi & ceraſa, nimio calori temperando, morbiſque inde oriundis præcavendis egregie ſerviunt; item quod autumnali tempore alii rurſus fructus, ut pira, poma, uvæ &c. producantur, ex quibus vinoſi liquores per fermentationem in maximum hominum uſum parari poſſunt.

§. XXVI.

At vero, ſaluberrimus vegetabilium uſus non ſolum inter medicinæ limites ſubſiſtit, & ad ſanitatem a morborum inſultibus tuendam contribuit; ſed ita prorſus univerſalis eſt, ut ipſam vitam omnibus in animantibus, ſive brutis, ſive ratione præditis uberrime ſuſtentet. Ubi enim eſt homo, aut animal, ſive quadrupes, ſive ex avium & inſectorum genere, quod non ab herbis, plantis, radicibus & fructibus, e terræ ſinu progerminantibus, victum ſibi & alimoniam repetat, & hoc pabulo vitam ſuam aptiſſime proroget? In eo autem inprimis celebranda eſt ſummi Numinis bonitas & providentia, quod in vegetantium regno tot diverſas ſeminum ſpecies, ut oryzam, milium, triticum, aliaque frumenta largiſſimo proventu ſuccreſcere voluerit, quorum temperata indoles, accedente aqueo elemento debitaque ventriculi digeſtione, facillime in dulcem chyloſum ſuccum tranſit; unde ſanguineum illum vitalem laticem reſtaurando, ad animantium vitam diutius protrahendam quam maxime confert. Ut nihil dicam de multis potibus, qui ex frumentis per artem parati, in maximum hominum uſum cedere ſolent. Præter hæc vero, ex vegetantium regno, nobis etiam materia ſuppetit, ad exſtruenda ædificia, conficienda varii generis inſtrumenta & vaſa domeſtica, & ad concipiendum alendumque ignem idonea. Sicut autem his omnibus difficulter admodum, aut plane non carere poſſumus; ita immenſa Dei bonitas clariſſime apparet, quæ nobis ad vitam ſanam & commodam vivendam omnia neceſſaria clementiſſime ſuppeditavit.

§. XXVII.

Præter hæc vero, abſolutiſſimam Dei perfectionem in vegetabili regno vix melius poſſumus cognoſcere, ac ſi attentius paullo conſideramus, ſub tanta vegetantium, ſive arborum, ſive plantarum varietate & copia, nunquam perfectam, ratione radicum, foliorum, florum & fructuum, obſervari ſimilitudinem, ſed maximam ſemper differentiam. Qua ſingulari obſervatione acutiſſimus ille philoſophus, Illuſtris Leibnitius olim principium indiſcernibilium ſtabilire anniſus eſt; quamvis illa ipſa non tam nova ſit, ut ne in veterum monumentis aliquam ejus mentionem reperiamus. Maxime autem hic allegandus eſt Seneca, qui in epiſt. 113. pulcherrime in hunc modum philoſophatur: *inter cætera*, inquit, *propter quæ mirabile divini artificis ingenium eſt, hoc quoque exiſtimo, quia in tanta copia rerum nunquam in idem incidit; etiamſi ſimilia videntur: cum contuleris,*

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

diverſa ſunt. Tot fecit genera foliorum, nullum non ſua proprietate ſignatum.

§. XXVIII.

Tum quoque ſummum divini artificis ingenium complura ejus in vegetantium regno ſagaciſſima opera abunde ſatis declarant, quorum effectum quidem videmus, rationem vero difficulter invenire poſſumus. Quis enim demonſtrare unquam auſus eſt, qui fiat, ut plantæ nonnullæ ab una ſpecie in aliam, & e. g. triticum in lolium, avena in ægylopem, nux moſchata in Europa in juglandem, cypreſſus in Livonia in plantam ſabinæ æmulam, zedoariæ ſemen terræ mandatum in tanacetum, cinamomum in laurum & ſic porro degenerent. Equidem novi ex philoſophis nonnullos, qui animam vegetativam pro cauſa formarum in vegetabilibus venditant; at vero, quum contra rationem duas admittere animas debeant, merito hæc explicatio pro figmento potius, quam pro vera demonſtratione habenda eſt.

§. XXIX.

Pari ratione hoc etiam phænomenon valde mirabile & explicatu difficillimum eſt, quod ſemina in terram projecta, quemcunque etiam ſitum habeant, nihilominus ſemper radices deorſum, plumulam vero ſurſum dimittant, item, quod ramorum in arboribus complexus nunquam fere non terræ ſuperficiei ſit parallelus. Denique nullus facile philoſophorum & botanicorum perfecte penetrare poterit, cur plantæ quædam ad leviſſimum manus attactum folia ſtatim contrahendo & quaſi criſpando ſenſibiles eſſe videantur, & cur aliæ rurſus inter effloreſcendum mox iterum defloreſcant atque emoriantur. Obſervare hoc potiſſimum licet in cereo Peruviano, qui mirando admodum ſpectaculo intra paucas horas florem magnum aureoque colore fulgentem non modo emittit, verum etiam intra aliquot horarum ſpatium denuo amittit atque flacceſcit.

CAPUT X.

De ſumma numinis divini ſapientia & bonitate in mundo ſubterraneo cognoſcenda.

§. I.

Opera divina, quæ non ſolum ſuper terram, in regno vegetabilium conſpiciuntur, ſed ea quoque quæ ſubter terram abſcondita & ſenſibus vix pervia ſunt, divinas virtutes & immenſam erga genus humanum bonitatem ſatis abundeque declarant. Tam enim inexhauſtus theſaurus, tanta copia, tantaque varietas & pulchritudo rerum in abditis terræ viſceribus reperitur, ut non modo animum mirifice oblectent, ſed paullo etiam propius conſiderata in inſignem hominum uſum ad vitam felicem, commodam & ſanam agendam, ſummique auctoris naturæ gloriam prædicandam apta nata & accommodata ſint.

§. II.

In locis ſubterraneis Deus O. M. ſe ut perfectiſſimum mechanicum hydraulicum conſpiciendum præbet. Invenimus enim ibi ductus & canales majoris minoriſve diametri, eorumque diſperſos undique ramos, per quos continuo aquæ fluunt & circulantur, quæ partim in profundum ſerpentes, partim in terræ ſuperficiem porrectæ fontes conſtituunt: qui, non obſtante etiam tempeſtate anni ſicciſſima, ſemper fluunt, & circulantur, quæ partim in profundum ſerpentes, partim in terræ ſuperficiem porrectæ fontes conſtituunt: qui, non obſtante etiam tempeſtate anni ſicciſſima, ſemper fluunt, ut certam ac determinatam intra certum temporis ſpatium aquam largiantur.

§. III.

Metallorum ac mineralium fodinæ & venæ aquis ſemper irriguæ deprehenduntur, ut ob earum copiam cuniculis ſæpe duplicibus ad derivandum opus ſit, ne metallici in labore ſuo impediti ſcopo & ſucceſſu deſtituantur. Sæpe etiam in maxima ſiccitate ex uno alterove cuniculo tanta aquæ educitur copia, ut omnes inde molæ circumagi queant, manifeſto indicio, aquas ſubterraneas non a pluviis & fluminibus in terræ ſuperficie poſitis, ſed potius a mari, terræ circumfuſo, ſuam petere originem. Neque dubitandum eſt, quin aqua marina per molliores terræ poros filtrata & tranſcolata ſalſedinem non modo deponat, ſed etiam in certis, iiſque præſertim argillaceis tractibus accumulata varias fontium ſcaturigines conſtituat.

§. IV.

Res ſane imperſcrutabilis & ſumma admiratione digna eſt, quod hinc inde in variis tractibus fontes ſalini & ſoterii calidiores & frigidiores detegantur, thermarum & acidularum nomine noti, qui per longam annorum ſeriem ſcaturientes non modo aquarum, ſed & ſalis communis & ſaluberrimorum ingredientium determinatam copiam & pondus ſingulis diebus exhibent; quemadmodum id in noſtris fontibus ſalinis Halenſibus, thermis Carolinis, acidulis Egranis aliiſque obſervamus.

§. V.

Sunt quoque per abdita terræ loca multæ venæ ſive ductus diſtributi, qui varii generis metalla ac mineralia continent. Atque hæ venæ ita conſtructæ ſunt, ut in toto ſuo progreſſu certam ſitus directionem, ad cardines mundi relatam, obtineant, modo ab oriente verſus occidentem, modo a meridie verſus ſeptentrionem reſpicientes. Aliæ ſecundum lineam perpendicularem in profundum abeunt; aliæ vero intra perpendiculum & horizontem progrediuntur, quod *das Steigen oder Fallen des Ganges* appellatur. Omnes tamen hæ venæ metalliferæ in eo plerumque conveniunt, ut inter duriſſima ſaxa conſtitutæ ſaxeo quodam involucro & limoſa quadam medullari ſubſtantia modo gryſei modo ſubcœrulei coloris duobus maxime lateribus inveſtiantur, cujus ſuperius tectum *das Dach*, inferius fundus *Die Soole oder Saal-Band* nominari ſolet.

§. VI.

Venæ hæ jugiter per terræ viſcera porrectæ & diſtributæ ſi paullo attentius conſiderantur, non fortuito aliquo caſu ita diſpoſitæ videntur, ſed longe vero ſimilius eſt, ipſas a creationis primordiis terrarum tractibus jam fuiſſe intextas. Quæ enim ratio humana unquam adſecuta eſt, quomodo tam ordinata, operoſa & abundantiſſima materia metallica, quæ vix aliquot centenis annis exſcindi poteſt, in hos illoſve terræ tractus fortuito caſu levibus ſucceſſibus, in tanto ordine & nexu congeſta reperiatur.

§. VII.

At vero, Deus non ſolum in ſubterraneis locis ceu perfectiſſimum mechanicum & hydraulicum, ſed & optimum chymicum ſe præſtitit. Sicut enim chymicæ artis peritus multiplici & artificioſa variarum materiarum ſeparatione & combinatione, mediante igne vel ſine eo, varia ratione formæ, texturæ, qualitatum & virtutum inter ſe diſtincta corpora in inſignem uſum producit;

uſum producit; ita Deus pro arte ſua abſolutiſſima longe majora præſtantioraque opera in terræ viſceribus pulcherrime olim creavit & adhuc profert.

§. VIII.

Ex combuſtis vegetabilibus ſal lixivioſum ſive alcalinum chymicus præparat, quod cum acido effervescens in ſal neutrum tranſit. Simili modo divina arte ejuſmodi ſalia alcalia elaborantur, quorum præſentiam & copiam fontes medicati, thermæ præſertim Carolinæ, Emſenſes & acidulæ Selteranæ teſtantur & exhibent. Chymicus ex mixtura ſpiritus ſulphuris acidi cum terra calcaria ſal neutrum amarum deterſiva & laxante virtute præditum elicere novit; haud diſſimili ratione ejuſdem indolis ac virtutis ſal in terræ latebris progignitur, quale in magna copia in fontibus Bohemiæ Sedlicenſibus & Seidſchüzenſibus, a nobis primum detectis & uſurpatis reperitur. Ex ferro & cupro, mediante ſulphuris acido ſoluto, vitriolum viridis & coerulei coloris, quod veneris dicitur, paratur. Et en! Anglia & noſtra Germania, præſertim Goſlarienſis terra maximam ejuſmodi vitrioli recondit copiam.

§. IX.

Neque vero tantum natura per mixtionem diverſæ indolis ſalia elaborat; ſed ars etiam varii generis mineralia ac metalla debita encheireſi inter ſe juncta & combinata ſiſtit. Notum eſt ex chymicis, ex ſulphure vulgari cum argento vivo commixto elegantiſſimi rubicundi coloris cinnabarim per ſublimationem confici. Et quem fugit, ejuſmodi cinnabarina concreta ex Hungariæ fodinis magna in copia erui; nec tamen artificialem naturali viribus ac uſu cedere. Difficillimæ in igne fuſionis argentum, addito ſulphure, ſtatim colliqueſcit, gryſeum colorem induit, facileque diſcindi poteſt. Simile quid in Saxoniæ mineris, *in den ſo genannten Glas-Ertz* reperitur, & in eodem tractu argenti minera, *Roth gülden Ertz* appellata, effoditur, quam chymica ars argenti ſulphuris & arſenici convenienti miſcela exacte imitari poteſt. Mineræ ſulphureæ, dictæ *Schwefel-Kieſs* hinc inde magno cumulo e terra effodiuntur, & ſimiles ex ferro cum ſulphure colliquato arte parantur.

§. X.

Ex ferro chalybs, ex cupro & lapide calaminari, vel ejus ſubtiliori parte tutia, aurichalcum, ex cupro & arſenico debita encheireſi cuprum album, quod multum convenientiæ cum argento alit, ars humana egregios in uſus producere novit; nunquam tamen perfecte talia metalla, qualia natura dat, ſiſtet; quæ ſolius Dei opera manent.

Scholion.

Metalla & mineralia non ex ſemine prolifico ejuſque multiplicativa virtute, ut reliqua in vegetantium & animantium regno artificioſiſſime ſtructa corpora, ſed a diverſæ indolis materiarum intima combinatione & mixtione producuntur. Ridemus igitur ignorantiam & fabuloſum commentum de lapide philoſophorum, quem alchymiſtæ pro ſemine prolifico habent: cum nec vilius metallum, ut ſtannum, cuprum &c. multo minus præſtantiſſimum, in igne fixiſſimum & graviſſimum, ſicut aurum, ulla arte præparare poſſunt.

§. XI.

Præter metalla etiam pretioſi lapides in intimis terræ receſſibus efformantur. Enimvero vitriariæ artis peritiores noſtro ævo, ex combuſtorum ſilicum pulvere, creta, borace & ſale alcalino cryſtallinæ perſpicuitatis vitra conficiunt; & ſubtiliori addita metallica ex auro, cupro vel ferro præparata calce artificiales gemmas, rubinos, granatos, ſmaragdos, ſaphyros & amethyſtos colore æmulantes parant, quæ aſpectu quidem jucundæ; rite tamen examinatæ ratione duritiei, ſplendoris & durationis genuinis longe inferiores deprehenduntur.

§. XII.

Quemadmodum chymicus maxime omnium ad operationes ſuas igne opus habet, quo corpora mixta diſſolvuntur & alterantur: ſic quoque omnium chymicorum perfectiſſimus in laboratorio ſuo ſubterraneo ignem ſatis vehementem & magnæ activitatis abſcondidit, quo magnæ & mirandæ ſane mutationes iſtis in locis conficiuntur. Nam ignivomi illi montes famigeratiſſimi, ut Veſuvius, Aetna & Hecla, qui tot jam ſæculorum decurſu ardere non deſierunt, atque etiam calidiſſimæ, quæ ſcaturiunt, Carolinæ thermæ, Aquisgranenſes & aliæ hunc ſatis abundeque demonſtrant. Ut taceam vapores & fumos ſulphureos, candelas accenſas exſtinguentes, quos metalli foſſores non ſine incommodo & vitæ periculo ſubinde experiuntur.

§. XIII.

Ad originem & pabulum ſubterranei hujus ignis quod attinet; non eadem omnibus phyſicis eſt ſententia. Alii enim in centro terræ eum a Deo creatum exiſtimant; alii ſucceſſive ex carbonibus combuſtibilibus in terræ viſceribus reconditis ejus geneſin deducunt; quorum ſententiæ & ego ſubſcribo. Nam in locis profundioribus innumerabilis ſubinde copia & cumulus corporum ad ignem concipiendum aptorum reperitur, cujus generis ſunt marcaſitæ ſulphureæ, ſive pyrites, mineræ ferreæ, ſulphureæ, vitriolicæ, aluminoſæ, corpora bituminoſa, carbones foſſiles & ligna foſſilia.

§. XIV.

Ad ignis hujus geneſin explicandam nonnulla haud injucunda experimenta in medium proferre lubet. Si limatura ferri cum æquali ſulphuris vivi pondere probe in mortario miſcetur, & maſſa hæc aqua aſperſa vaſi terreo inditur; aliquot horarum ſpatio ita incaleſcere incipit, ut calore increſcente in apertam flammam abeat. Spiritus vitrioli acidus limaturæ ferri in phiola adfuſus ingentem æſtum & fumum excitat, qui flammæ candelæ admotus cum ſtrepitu accenditur. Ligna foſſilia ſale acido ſulphureo turgida, cujus generis aluminoſa ſunt, ſi in cumulum colliguntur aërique liberiori exponuntur, non ſolum incaleſcunt, ſed & flammam concipiunt.

§. XV.

Quum autem Deus nihil in rerum natura ſine ſufficiente ratione, ſine ſapiente ordine & fine condidit; ſic quoque non dubitandum, quin etiam ſub terra contentus ignis ſuis deſtinatus ſit uſibus. Prima enim origo aquarum thermalium & medicatarum, quæ in multis regionibus & provinciis non ſine inſigni ægrotantium uſu ſcaturiunt, huic igni ſubterraneo debetur.

§. XVI.

Ingentes porro variæque mutationes a rerum, quas ſupra commemoravimus, in terræ viſceribus combuſtione, ſive inteſtino ac velociſſimo ſulphurearum partium motu fiunt; exhalat enim inde & exſurgit perpetuo vapor acido-ſulphureæ penetrantis volatilis indolis, qui longe lateque terræ poros tranſiens & diffuſus præterlabentibus ac vicinis aquis ſeſe inſinuans,

eas

eas valde ſubtiles, ſpirituoſas, ſapore prædita aereque & aethere plenas reddit: hinc ſingularis virtus in aquis medicatis ſic dictis acidulis emergit. Spiritus hic univerſalis tenuis ſulphureus ſi ad calcarea terræ concreta, vel etiam ſalis communis mineras, defertur, ſal neutrum amaricantis & deterſivæ virtutis conſtituit. Terris martialibus ſi ſe adſociat, volatilem vitriolicam acquirit naturam; & hæc producta poſtea fontes ſalutares ingrediuntur, experimentis id clare teſtantibus.

§. XVII.

Interea penetrans ille ex calore ſubterraneo prodiens acido-ſulphureus vapor, ad venas metalliferas tranſlatus, iiſdem ſe intime adſociat, ipſam matricem, cui metalla innidulantur, diſſolvit, & in variam formam atque colorem tranſmutat. Atque hinc etiam eſt, quod vix ulla ſive ſtannea, ſive ferrea, plumbea aut cuprea minera, excepto auro & argento nativo, effodiatur, quæ non ſulphureo illo & primogeneo acido ita imbuta ſit, ut in prudenti ejus ſeparatione præcipuum metallurgicæ artis fundamentum vel unice conſiſtat.

§. XVIII.

Tum quoque veritati admodum videtur conſentaneum, ſubterraneos iſtos fumos, per globi noſtri terraquei poros, in aerem atmoſphæricum emiſſos, mutationum valde notabilium, quæ ſuper terram eveniunt, cauſam exiſtere, ita quidem, ut ſecundum diverſam exhalationum indolem earumque varium ex diverſis plagis proventum, aliæ atque aliæ mutationes contingant.

§. XIX.

Quæ cum ita ſint, dubitare non licet, quin etiam tam differens ventorum ratione caloris & frigoris gradus, atque nimis humida vel ſicca aeris temperies ab eadem cauſa ex parte deducenda ſit; cui perinde quoque corruſcationes illæ cœleſtes, quæ ſub figura arcuum lucidorum, ſegmentorum & columnarum radioſarum in ſeptentrione crebrius conſpicuarum varias tempeſtates prænuntiant, non ſine fundamento adſcribendæ ſunt. Nam vapores iſti ad aliquot milliaria in atmoſphæra difflati, accedente, propter ſolis calorem deficientem, noctis frigore in aere boreali ſereno & compreſſo diverſa radiorum reflexione variis figuris & quaſi per fumum lucentem ſe facile poſſunt viſui noſtro offerre, variaſque formas repræſentare. Quod vero in plagis maxime ſeptentrionalibus hæcce phænomena appareant, id mihi potiſſimum a majori aeris puritate & compreſſione, quæ ibi hieme viget, derivandum videtur; ſiquidem, obſervationibus baroſcopicis luculenter teſtantibus, ſemper major mercurii altitudo in Suecia & Dania, quam quidem in Gallia & Italia deprehendi ſolet.

§. XX.

Si porro graviorum tonitruum fulgurumque in noſtra atmoſphæra per æſtatem oborientium originem ſcrutamur; hæc itidem ſine dubio ab exhalationibus acido-ſulphureis e terra emiſſis potiſſimum petenda erit; maxime cum certiſſima obſervationum fide conſtet, illam ipſam materiam, quæ hiſce igneis aeris concuſſionibus anſam ſuppeditat, nullam aliam, quam ſulphuream & inflammabilem eſſe, quæ in ſublimiori atmoſphæræ ſpatio inter duas nubes frigidiſſimas & fere glaciales concentrata tantam vim acquirit, ut cum fragore in apertam flammam erumpat. Tandem quoque a vaporibus iſtis ſulphureis intra terræ anfractus concluſis, & per concentrationem accenſis, non ſecus ac in fulgure, horrendi terræ motus atque tremores proveniunt, qui in locis hinc inde calidioribus, ſulphurea quadam & bituminoſa materia fœtis cum maximo hominum ibi degentium damno certorumque terræ diſtrictuum vel ſubverſione, vel à ſe invicem divulſione proh dolor! contingere ſolent.

§. XXI.

Sed nunc paucis etiam magna & immenſa illa beneficia & dona expendamus, quæ ex regno minerali in maximam humani generis utilitatem proficiſcuntur. Atque inter hæc principem merentur locum ſalia foſſilia, in certis terræ tractibus a divina providentia uberrime producta, itemque fontes ſalini, qui e terra ſcaturientes, pariter ac marina aqua, ex ejus poris ſal ibi reconditum imbibunt, ut inde omnibus omnium regionum hominibus imo, & animalibus ſufficiens ipſius copia ſuppetat. Et profecto tam incomparabilis ſalis communis in vita uſus eſt, ut nullus citra ſanitatis detrimentum, eodem carere tuto poſſit: utpote illud non ſolum omnibus cibis ſaporem conciliat, ſed alimentorum quoque digeſtioni egregie ſervit, fibraſque partium ſenſibiles leniter ſtimulando, id potiſſimum efficit, ut perennis fluidorum motus tam progreſſivus, quam inteſtinus cum ſe- & excretionibus in animali corpore promoveatur. Ut taceamus denique, ad res a putredine conſervandas, ſive in regno animali, ſive vegetabili nihil ſalis condimento eſſe aptius, nihil ſalubrius.

§. XXII.

Sali proxime accedunt corpora iſta bituminoſa & combuſtibilia, ut fere ſunt carbones foſſiles, quæ terrarum incolis, ubi parcior lignorum proventus eſt, neceſſarium calorem & ignem ſubminiſtrando, ingentes vitæ commoditates adferunt. Quo etiam diverſi generis lapides, marmora, terræ &c. pertinent, quæ per artem erutæ in varios, eoſque valde neceſſarios vitæ uſus cedunt.

§. XXIII.

Atque idem judicium ferendum eſſe arbitror de reliquis, ut ſulphuris, vitrioli, antimonii, cobalti, zinci &c. mineralibus, quibus ad vitam cum facilitate tranſigendam perinde opus habemus. Ita enim ex ſcintillulis ſilicis projectis nullam flammam ſine ſulphuris acceſſu producere, neque candelas, quibus ad varios uſus res circumſtantes illuminamus, accendere poſſemus: imo etiam in re militari pulvere pyrio, & in medicina quamplurimis maximeque proficuis medicamentis careremus, ſi ſulphure deſtitueremus. Sine vitriolo ceſſaret coloris nigri artificium, quo tinctores utuntur, eodemque deficiente cogitationes noſtras non amplius tam commode, ſive per litteras familiares, ſive per libros atris typis expreſſos cum aliis, quorum intereſt, communicare poſſemus. Argento vivo non ſolum ad medicos uſus in morbis pertinaciſſimis fugandis, verum etiam in communi vita ad ſpecula conficienda variaſque amalgatum ſpecies indigemus. Id quod ſimiliter de antimonio valere arbitror, cujus utilitas æque in medicina, ac in arte metallurgica ad aurum per fuſionem a reliquis metallis purgandum clariſſime apparet. Cobaltum in arte vitraria ad colorem maxime cœruleum producendum adhibetur; arſenicum vero, quod inde paratur, muribus necandis prodeſt. Zincum aurichalci præparationem adjuvat, & biſmuthum ſtanno indurando, aliiſque metallis ſonora reddendis inſervit; ut ideo ſingulorum mineralium ſingulares ſint uſus, quos ſigillatim enarrare jam ſuperſedeo.

§. XXIV.

Sed nunc ſpeciatim quoque de metallis quædam adjicere

expediet. Ex omnibus vero, quæ ſumma Dei ſapientia in terræ viſceribus produxit, eſt ipſum aurum, quod præ omnibus naturæ corporibus peculiares quoſdam characteres & virtutes poſſidet.

§. XXV.

Inter magnifica ſummi Numinis opera, in profundis terræ finibus recondita, tria potiſſimum ſunt, quæ omnem admirationem exſuperant, nec ſine ratione inter abſtruſa naturæ miracula referri poſſunt. Quæ inter principem obtinet locum ipſum aurum quod characteribus tam ſingularibus donatum eſſe videmus, ut ne aliud quicquam huic metallo ſimile inveniatur. Nam primo omnia corpora gravitate ſuperat, ideoque ſolidiſſimum ſimul tamen molliſſimum eſt, quod ſtupenda ejus ductilitas luculenter demonſtrat. Deinde nulla prorſus ratione poteſt deſtrui, ſed in igne, etiam vehementiſſimo manet fixiſſimum. Neque ulla adhuc ars inventa eſt, qua intima ejus unio poſſet diſſolvi; licet ſuperficialem ejus ſolutionem, unicum tantum menſtruum, ex nitro & ſale communi paratum, & aqua regis vocatum præſtare ſoleat. Accedit demum maxima, omniaque perrumpens vis fulminans, quæ in ipſo, ceu fixiſſimo metallo reſidet, ſi quando ſolutio ejus cum aqua regis peracta in pulverem cum liquore alcalino præcipitatur.

Scholion.

Clariſſime inde ſaniores phyſici & medici poſſunt perſpicere, quantam ignorantiam, ne dicam fallaciam, frivola iſta transmutatoria ars ſapiat, qua nonnulli metalla, leviora, facileque ſolubilia, in aurum convertere moliuntur. Ita pariter omni caret fundamento ſtolida illa & prorſus vana medicinæ univerſalis ex auro præparatio: ſiquidem menſtruum inſipidum, quod iſti homines ſomniant, nullum datur; ſed potius neceſſarium eſt, ut aurum ſolutum cum acido in verum corroſivum venenum tranſeat. Sed quid multis ratiociniis ad futilia hæc commenta refutanda opus eſt, cum certiſſimum ſit, Deum O.M. pretioſiſſimum hoc metallum non ad ſanandas humani corporis infirmitates, ſed potius ad ſuam in regno ſubterraneo ſapientiam imperſcrutabilem declarandam procreaſſe.

§. XXVI.

Alterum admiratione dignum opus ſummus naturæ parens in adamente repoſuit, qui rex lapidum nobiliorum merito appellatur. Hic enim ob ſplendidam ſuam pelluciditatem, & lucis verſicoloris emiſſionem, ob duritiem atque ſoliditatem, imo, quod maximum eſt, ob rariorem ſui proventum maximo in pretio habendus eſt, ut nulla unquam ratione aliud exacte ſimile corpus per artem poſſit exprimi.

§. XXVII.

Tertium naturæ arcanum, quod nullus hominum perſcrutari, multo minus imitari poteſt, eſt inter mineras & lapides magnes, qui non ſolum mirifica ferrum attrahendi virtute pollet, verum etiam ſpecifica quadam ad ſeptentrionem ſpectante inclinatione diverſas mundi plagas exacte demonſtrat, adeoque in horologiis conſtruendis & navigationibus ſine periculo faciendis plane incomparabilis eſt uſus.

§. XXVIII.

Reliqua metalla, licet tanta naturæ arcana minus habeant recondita, tamen ſua, qua ſplendent, utilitaſe ſe maxime commendant, quam facile quisquam inveniet, ſi in vita communi multiplicem eorum uſum attentius paullo obſervare velit. Ita enim ferrum potiſſimum inter metalla & neceſſitate & utilitate præſtantiſſima referri debet; utpote quo in re militari, œconomica & architectonica ad innumeros prope fines uti ſolemus. Quoniam vero, ob rubiginis labem, quam in aere facile contrahit, non ad omnia ſine diſcrimine opera congruum deprehenditur, ideo ſummus omnium creator Deus, ad hoſce defectus commode explendos, alia metalla ut plumbum, ſtannum & cuprum in terræ viſceribus progigni juſſit, ex quibus ingenti mortalium commodo partim in hydraulica arte canales & aquæ ductus, partim in œconomia diſci, ahena aliaque vaſa, quæ aeris injurias ſuſtinent, parari poſſunt.

§. XXIX.

Tandem coronidis loco mirabilium quorundam in mundo ſubterraneo phænomenorum mentio injicienda erit, quæ non digne ſatis ab omnibus expenduntur. Ita enim primo omnium inter abdita naturæ myſteria jure meritoque numeranda eſt ſtupenda illa minerarum metallicarum, gemmarum, marmorum, lapidum atque terrarum varietas ac copia, quæ prorſus tanta eſt, ut ne unum quidem terræ tractum, ubi talia effodiuntur, reperire liceat, in quo non eximia terræ, ſive matricis metallicæ, ipſarumque minerarum differentia, ratione conſiſtentiæ, figuræ atque coloris ſe offerat, & à metallurgiæ peritis agnoſci poſſit. Ex quo clariſſime apparet, perinde ſub terra ac ſuper eandem omnes regionum tractus aliter atque aliter eſſe comparatos.

§. XXX.

Alterum, quod nos ad celebrandam ſummi Numinis providentiam & bonitatem excitare debet, eſt ipſe metallorum & mineralium ſive parcior, ſive uberior proventus, ſecundum cujuſvis differentem & plus minus neceſſarium in vita uſum. Ita enim aurum, argentum, antimonium, cobaltum, biſmuthum, zincum & mercurius, quoniam ad perpauca tantum negotia adhiberi poſſunt, non adeo magna in quantitate e terræ viſceribus eruuntur; cum e contrario ferrum, plumbum, cuprum, ſulphur &c. quorum uſus fere univerſalis eſt, longe majori in copia ubivis prope terrarum proveniant.

§. XXXI.

Tum etiam ſummam meretur admirationem, quod ſubtiliores illæ acidularum & thermarum aquæ, per valde nocivas & quaſi venenatas cobalti, plumbi, vitrioli, aluminis, marcaſitarum ſulphurearum & cupri &c. mineras ſub terra delatæ, nihilominus ne minimam quidem horum principiorum moleculam in ſe recipiant, ſed viribus potius ad ſanandum excellentiſſimis inſtructæ Deum in aquis etiam maximum & immenſum oſtendant. Accedit demum & hoc peculiare providentiæ divinæ ſpecimen, quod ipſæ hæ aquæ ſalubritate conſpicuæ pro indole morborum differant, qui in iis locis, ubi ſcaturiunt, familiariter graſſantur. Sic enim circa tractus, ubi largior vini proventus eſt, perenni fluvio fontes ſubtiliores tenera terra & alcalino ſale imbuti ſcaturiunt, quorum aquæ ſanguinem diluendo, temperando & acidum vinoſum imbibendo, innumeras vitæ moleſtias avertunt, quæ ab uberiori vini potu in hujus regionis incolas redundarent. In Weſtphalia, ubi ob duriorem victum incolæ ſuccos alunt immobiliores, aquæ paullo activiores, ut Pyrmontanæ, adverſus varii generis morbos chronicos proficuæ enaſcuntur. In aliis vero Bohemiæ, Sileſiæ & Auſtriæ regionibus, ubi ob diætam lautiorem facilis morborum ex viſcido oriundorum progenies eſt, rurſus thermæ Carolinæ, & Sedlicenſes aquæ, quæ reſolvendis humoribus viſcidis aptiſſimæ ſunt, proveniunt, & ſic porro.

CAPUT XI.

De ſingulari providentia divina in regno animantium vividiſſime obvia.

§. I.

VEgetantia & animantia in eo potiſſimum conveniunt, quod virtute ſeminali propagentur, & utraque ſint machinæ hydraulico-elaſticæ, ex innumeris ratione magnitudinis & diametri diverſis canalibus & fibrarum elateribus admirabili ordine, ſitu & nexu diſpoſitis conſtructæ, per quos perenni flumine ſucci ad nutritionem, vitam & functiones obeundas idonei circumferuntur: item, quod caloris ad nutritionem, propagationem & vitam conſervandam in utriſque maxima ſit neceſſitas. Utpote nullum ſemen terræ mandatum ſine calore ſolari ad fœcunditatem perducitur, ſive in plantam creſcit; nunquam ex piſcium, ranarum, inſectorum & cujuſque generis volatilium ovis & ſeminibus animalculum vel pullus excluditur, niſi convenienti & temperato calore vel ſolari, vel ab incubatu animantium proveniente, antea fota fuerint. Hirundines quoque, Alpini mures & multa inſecta in denſo frigore ſine omni motu, ſenſu ac vita jacent; acceſſu vero caloris vernalis mox ad vitam denuo reducuntur, quo mediante etiam omnia vegetantium & animantium genera longe fœcundiora evadunt, fœcundus animalium fit congreſſus, aquatilia ſua ova deponunt, imo tota natura quaſi redintegratur. In eo tamen contra animantia a vegetantibus differunt, quod ſenſu & motu gaudeant, adeoque cerebro & tenuiſſimo ejus fluido, organis ſenſoriis & motricibus inſtructa ſint, cum e contrario quæ e terra creſcunt, his penitus careant.

§. II.

Deinde, quia animantia ad exercendos motus oſſa ceu fulcra habent, variis articulationibus inter ſe connexa & muſculis diverſimode flexibilibus prædita, ideo tam ad ſenſus, quam ad motus ciendos ac ſuſtentandos, fluxilioribus ſuccis, ut ſanguine, lympha & tenuiſſimo, quod cerebrum & medulla ſpinalis ſuppeditat, fluido opus habent; verum etiam tenuiori & meliori nutrimento indigent, quod inteſtino & progreſſivo motu in talem ſuccum converti poteſt. Quorſum etiam ſpectat peculiaris viſcerum ſtructura, quæ ad alimentum præparandum, digerendum, purum ab impuro ſecernendum & ad hoc excernendum deſtinata eſt, in plantis minime reperitur.

§. III.

Deinceps, in eo etiam differentia quædam obſervatur, quod circulus motuum in animali ſemel prorſus ſublatus a nulla cauſa externa poſſit reſtitui, ſicut tamen in plantis, mediante calore ſolari & pluvia, fieri deprehendimus. Cavendum itaque, ne hic motus circulatorius ullo modo interrumpatur, ſed perennis maneat: id quod per admirabilem cordis machinam, quæ genuinum nulloque artificio imitandum perpetuum mobile refert, mutuo contractionis & dilatationis motu exquiſite perficitur, cujus beneficio ſucci temperati ex alimentis extracti, in ſuccum & lympham nutritiam convertuntur, & corpus in ſe corruptibile a corruptione liberum conſervatur.

§. IV.

Tum quoque perſpiratio in plantis per poroſam illarum ſubſtantiam eſt motus humorum progreſſivi eorundemque aſcenſus cauſſa, quæ tamen in animantibus adhuc illum habet uſum, ut corpus a ſuperfluis, inutilibus & corruptelam inducentibus particulis liberet. In plantis quoque ſolus atmoſphæræ calor & humidum temperatum nutritionem, motumque vitalem præſtant; in animalibus vero præter hæc etiam ſomnus placidus, moderatus corporis motus & amictus, qui frigoris injurias arcet, requiritur.

§. V.

Sed nunc paullo propius immenſam Dei ſapientiam ex artificioſiſſima animantium quoad omnes partes ſtructura conſpicuam, ejuſdemque ſingularem providentiam in ſufficienti ſingulorum ſuſtentatione obviam perluſtremus. Quodſi enim innumerabilem creaturarum multitudinem tantamque varietatem, quæ terræ marique inſunt, conſideramus, incredibilis prope admiratio ſuboritur, unde ſuum quævis paſtum repetat; maxime quum ipſæ non raro in deſertis, penituſque incultis terræ locis, quæ alimentorum egentiſſima videntur, magna in copia degant. At vero, dum nihilominus vitam paſtu conſervant & protrahunt, indicio eſt, quod, Deo ita jubente, alimoniam undique aptam inveniant, & animantia quædam in plagis frigidis, quædam in meridionalibus calidis, alia in continente, alia rurſus in mari fluviiſque ſufficienter habeant, unde vivant.

§. VI.

Neque vero animantibus ſolum ſufficiens vitæ pabulum ubique ſuppetit; verum etiam tam ſapienter ab O. M. Deo conſtitutum eſt, ut, quæ maximi uſus ſunt alimenta, præ reliquis etiam copioſiora proveniant. Id quod potiſſimum in varii generis herbis, plantis & frumentis, videre licet, quorum undique adeo fertile eſt ſolum, ut vix aſperum ſterilemque montem, vix craſſam vaſtamque ſilvam conſpiciamus, quæ non varia leguminum & fruticum genera, in animantium ibi degentium uſum largiatur.

§. VII.

Sed longe adhuc majus divinæ providentiæ ſpecimen exinde elucet, quod ſingulis fere animantibus peculiarem indiderit appetitum, & ad cibos quoſdam acceſſum, receſſum ab aliis. Qua ratione non ſolum omnia, quotquot ſunt, alimenta ſapientiſſime inter creaturas diſpenſantur; verum etiam quoad maximam partem conſumuntur, ne forte corruptione putredineque concepta ingentem ſanitati noxam adferant.

§. VIII.

Sicut autem exiguus vel plane nullus ciborum uſus foret; niſi omnes iiſdem ingerendis, digerendis & egerendis dicatæ animantium partes exacte reſponderent; ita has ipſas ſapientiſſimus opifex tam artificioſe tamque apte fabrefecit, ut deſtinato fini egregie ſerviant. Ita enim primo ora ad capeſſendum paſtum quam maxime ſunt accommodata, prout ſcilicet ipſa animalia differunt, quæ vel cibos roſtri aduncitate carpunt, vel latitudine ejus, ut ſues & talpæ eruunt, vel acumine excavant, vel fortibus inſtructa mandibulis prædam auferunt, telluremque & ligna terebrant; vel inſtar inſectorum hiante ore excipiunt, aculeoque carni inſerto, ut culices, ſugunt.

§. IX.

Eadem oris proportio in volucribus deprehenditur, quarum cornea roſtra pro diverſo uſu diverſimode videmus conſtructa. Siquidem aliæ, prout vultures, aduncis ſimul & infra acuminatis, ſunt præditæ, ut iiſdem prædam felicius arripere atque ſubigere, vel, ſicut pſittaci, facilius undiquaque ſcandere valent:

valent: aliæ gerunt roſtrum denticulatum, quo herbacea poſſunt melius decerpere; aliæ, quæ in aqua lacubuſque pabulum quærunt, longa & recta eaque vel acuta vel lata gerunt roſtra, ut non ſolum inſtar gruum, ciconiarum, turdorum, & ruſticularum, piſces aliaque inſecta poſſint inveſtigare & capere, verum etiam anſerum & anatum more, in turbidas limoſaſque aquas ſe melius immergere, inibique fluctuando, alimoniam quærere. Aliæ demum, ut loxiæ & pici arborei, roſtris quidem rectis, ſed valde duris ſunt inſtructæ, quibus fructus commode enucleant, arborumque cortices vel duriſſimas diſſringunt, terebrant, comedunt.

§. X.

Tum quoque in ſingulis belluis ſingularis dentium fabrica & diſpoſitio animadvertitur. Sic enim beſtiæ voraces & maſticantes dentibus gaudent fortibus admodumque duris; piſces rapaces, ad prædam facilius aucupandam, partim habent recurvos, partim latos, & ad cruſtas cochlearum diſtringendas inprimis aptos, partim vero, ſicut cancri, etiam in ſtomacho quoſdam ſitos. Nec dubitare licet, quin in volucrium genere arenoſæ iſtæ particulæ cum cibis ſimul deglutitæ dentium munere ſungantur, & ad cibum eo melius comminuendum ſerviant.

§. XI.

Guttur quoque pro pabuli differentia differt, & alio atque alio muſculorum mechaniſmo ipſum deglutitionis opus perficitur. Hinc Deus vulpibus, lupis & canibus, qui ſæpe integra animantium oſſa devorant, admodum amplum gutturis ſpatium conceſſit, itemque equis præ bobus & ovibus œſophagum latiori hiatu patentem tribuit.

§. XII.

Neque minus ventriculus ejuſque membranæ, nervi & muſculi, una cum menſtruo ſalivali, ad cibos rite diſſolvendos, aptumque inde chylum conficiendum, optime conſpirant; dum quippe, animantium nonnulla voraciora graminique adſueta magnum & craſſum, nonnulla carnivora parvum & minus valentem, quædam, ut aves, plane muſculoſum & ingluvie ſimul munitum obtinuerunt.

§. XIII.

Imo etiam totus inteſtinorum tractus & periſtalticus motus, ceterique omnes digeſtionem adjuvantes ſucci in ſingulis animantibus mirum in modum differunt, & ſecundum cujuſvis naturam ſapientiſſime diſpoſiti ſunt: ſicut hoc ipſum ſua jam ætate perſpicue cognovit & diſerte teſtatus eſt CICERO, eum de Nat. Deor. lib. cap. 32. ait: *enumerare non poſſum, ad paſtum capeſſendum conficiendumque quæ ſit in figuris animantium, & quam ſolers ſubtiliſque deſcriptio partium, quamque admirabilis fabrica membrorum. Omnia enim, quæ intus incluſa ſunt, ita nata atque ita locata ſunt, ut nihil eorum ſupervacaneum ſit, nihil ad vitam retinendam non neceſſarium.* Spectat huc quoque locus AUGUSTINI lib. V. cap. 2. *Deus nec exigui & contemtibilis animantis viſcera, nec avis pennulam ſine ſingulari partium convenientia reliquit.* Et PLINIUS lib. XI. hiſtor. natural. *in corporibus parvis atque tam nullis quæ ratio, quanta vis, quam inextricabilis perfectio conſpicitur. Nam rerum natura nuſquam magis, quam in minimis tota eſt.*

§. XIV.

Prius vero quam mirabilem viſcerum in animantibus ſtructuram penitus linquimus, paucis adhuc mentio injicienda erit animalium ruminantium, quæ non uno ventriculo, ſed duobus vel tribus prædita ſunt, ut eo melius ingeſta coqui, digeri, & in laudabilem nutritium ſuccum converti poſſint; idque maxime obſervamus in iis, quæ ex quadrupedibus crudo, & paulo duriori cibo, ut granis, corticibus, herbis, ſtraminibus ad ſuſtentationem utuntur: ut potiſſimum ſunt oves & vaccæ cum tauris, *turus*, cervi & cervæ, alces, rengi in Lapponia, damæ cervi (*Dam-Hirſche*) capreæ & capreoli, hirci, rupicapræ, *Gemſe*, lepores atque cuniculi &c. De horum animantium ſtructura, beneficio anatomes curioſe explorata, a phyſicæ ſcientiæ curioſis legi meretur D. *Joan. Conradi* PEYERI *merycologia*, qui etiam icones harum partium depinxit.

Scholion.

In genere itaque notari velim, ruminantium carnes præ aliis longe ſalubriores eſſe, primum, quod victu ſimpliciſſimo, nec promiſcuo, nec multiformi utuntur, quem menſtruum ventriculi optime facillimeque reſolvit. Altera cauſa eſt ipſa ruminatio, paſtum ſubtilius extenuans atque recludens, ut aditus menſtruo ſalivali ad intima pateat. Tertia denique cauſa eſt ventriculorum pluralitas & inteſtinorum longitudo, quibus ingeſta intime digeruntur, & in ſuccum chyloſum nutritium reſolvuntur, unde deinceps caro optima, ſapida & ſalubris, quæ lentore & excremento vacat; generatur; videmus porro exinde clariſſime, non ſine ſumma ratione Deum per Moſis oraculum ſanciviſſe, in ſacrificiis munda, ſana & ruminantia animalia, quæ maxime animi affectibus non ſunt obnoxia, nec libidinis æſtu aut iræ furore percita, ut ſimiæ, lupi, nec variis technis dedita ut vulpes, ſed moribus potius manſueta ſibi offerri, & inter cibos a populo electo uſurpari debere. Atque hoc ipſo teſtatus eſt, ejuſmodi animalium mores ſibi placere, & ab hominibus etiam imitandos eſſe.

§. XV.

Præterea differunt etiam ratione morum ipſa animantia. Alia ſunt ferocia, alia manſueta, timida, alia agreſtia. Et hinc etiam differunt partes. Nam equus fortibus unguibus & juba inſtructus generoſum & ſuperbum eſt animal, leo animoſus dentibus unguibuſque validus eſt. Tauro itidem & apro, illi cornea, huic experti dentes arma ſunt innata; cervis vero & lepori timidis velox corpus, ſed nudum & inerme, conveniebat. Homini ceu ſapienti animali, & quod eorum præcipuum eſt, quæ ſunt in terra, Numen divinum pro omnibus defenſoriis armis manus dedit, inſtrumentum ad omnes artes neceſſarium, bello non minus quam pace idoneum. Nam manus non ſolum ad omnes artes ſunt idoneæ, ſed ad ea quoque, quæ hominem tueri ac defendere poſſunt comparatæ. Et ut CASSIODORUS lib. de anima loquitur: *homo neque cornu, neque dente, neque fuga, ſicut alia animalia, neque corporis humani forma ſe valet vindicare; attamen ubi ad arma ipſi eundum eſt, ingenio excogitatis & arte factis ſcutis, galeis, haſtis, ſagittis, gladiis, lanceis &c. inprimis utitur.*

§. XVI.

Ex rapto viventes aves & aquilarum, accipitrum & falconum omnia genera alas robuſtiores nervoſis valde muſculis tectas acceperunt, ut volatu velociori & impetuoſo magis roſtris & unguibus ferire prædam ſuam melius poſſint. Præterea oculos ſplendidos & accuratiſſimum viſum habent, ut alia animalia eo melius inſequi & meliori ſucceſſu venari poſſint. Utuntur etiam alis, ut alias aves opprimere & occidere queant. Animalia domeſtica, ut columbæ, gallinæ alarum ſtrepitu & concuſſu utuntur, quando quis pullos ex nido vult eximere.

§. XVII.

Animantia bruta armis ob quatuor potiſſimum cauſas utuntur: primo propter cibum, & hæc pugna inter animalia, ſpecie quidem diverſa, ſed moribus ſimilia eodemque alimento ſe delectantia obtinet; quam aves nonnullæ cum quadrupedibus inſtituunt: 2) mares ob congreſſum cum femellis celebrandum, & hæc pugna viget inter animantia ejuſdem ſpeciei: 3) propter ſobolem & fœtuum ſ. pullorum tutelam, & hæc cum omnibus animalibus eſt generalis: 4) propter ſalutem tutelamque propriam & illorum amotionem & fugam, quæ ſaluti illorum inimica eſſe poſſunt. Spectat huc egregius locus A. Gellii lib. XII. cap. III. Noct. Attic. ubi inclinationem ad bonum & fugam mali in animalibus optime ſic explicat: *Sane mirari ſubit, quanta providentia præcautum ſit omnibus, perniciem minitantibus, quam ſtupenda ſapientia utique ſaluti animalium ſit proſpectum. Omnia ibi ſunt proviſa, parata & conſtituta, quæ ad conſervationem animalium in individuo, & in ſpecie requirebantur, ſingula armavit omnipotens conditor contra cibi & potus penuriam, ad fœtus & prolis conſervationem, contra morbos, adverſus reliqua animalia. Denique & quædam particulari quodam ſtudio adverſus hominem, quod eſſet ſagaciſſimus. Et adverſus cibi quidem inopiam curſu, ſagacitate, & ut ibi naſcerentur, ubi etiam copia eſſet veneris, voluptatem & amorem in prolem ad generationis conſervationem, paludes, dumeta, latebras, ſpecus, ramos tenues, aquas, montium cacumina, omnia hæc ad tuendam prolem. Docuit & herbas, ad ſalutem & abſtinentiam quietemque majora quam homini ſæpe ex artis medicæ ope auxilia: contra temporum calamitates arboribus, montibus, cuniculis, corio, lana, pilis, pluma. Adverſus hominem piſces armavit elemento, quod tutiſſimum eſt auxilium, adeo ut, niſi falluntur, gurgitibus tuto latere poſſint; ſerpentes humilitate corporis; unde latent hieme in latibulis, & cum prodeunt, ab herbis occultantur. Aves alis munivit, quadrupedes celeritate. Summa arborum & turrium animalibus multis pro cubilibus data ſunt, ut loci difficultate tuta forent ab inſidiis hominum. Adverſus autem reliqua animalia armata ſunt bruta non ſagacitate tantum, latebris, aquis, curſu, ſaltu, ſed & ſpinis, dentibus, alis, unguibus, aculeis, cornibus.*

CAPUT XII.

De ſingulari Dei ſapientia ex rebus difficillimæ intelligentiæ in regno animali oculis animiſque ſe ingerente.

§. I.

Multa in regno animantium occurrunt ſenſibus noſtris quotidie obvia, quorum cauſa valde difficilis, imo inexplicabilis eſt. Obſervamus videlicet perfectiora animalia, non domeſtica ſolum, ſed & ſylveſtria, quæ in uſum hominum cedunt, varii generis herbis, fructibus, ſeminibus, quæ colore, ſapore, virtute, craſi & conſiſtentia mirifice differunt, pro alimento veſci. Nihilominus ex hiſce omnibus diverſiſſimæ naturæ ſaporis & indolis in eorum ventriculo & inteſtinis ſuccus ſecernitur, qui cum ſanguine ad mammas delatus dulcis, albus eſt, & lac dicitur. Ex hoc caſeus & butyrum conficitur, itemque ex ipſo in pulverem per coctionem redacto iterumque cum aqua permixto & cocto magma dulce, ſerum lactis dulce dictum paratur. Nemo autem explicare poterit, qua ratione diverſæ indolis alimenta in blandum dulcem, omnique ſalſedine orbatum humorem tranſire queant.

§. II.

Neque minoris difficultatis res eſt, quod lac dulce & temperatum in materiam & nutrimentum diverſarum & ſolidarum & fluidarum animantis partium tranſire poſſit. Et primo quod attinet fluidas, in ſanguinem a lactis natura diſtinctiſſimum, in ſerum ſalſum, quale obſervatur in urina & ſudore, bilioſum amarum humorem, in lympham, ſalivam, liquorem ſeminalem, pinguedinem: quoad partes vero ſolidas in oſſa duriora, ut dentes, in molliora, ut in capite, pedibus, & manibus videntur, in cartilagines, tendines, nervos, fibras carneas & membranas abeunt. Quæ omnia ex partibus diverſæ figuræ, molis, ſitus, nexus & texturæ invicem combinata ſunt. Quis autem tantarum & ſpecificarum formarum efformator eſt? Nonne ſumma & profunda ſapientia ex hiſce rebus emicat luculentiſſime? Fortuito enim caſu hæc minime contingere poſſunt.

§. III.

Præterea in regno animantium illud præcipue admiratione dignum, & inſtar miraculi habendum, quod vitalis ſanguinis & humorum circulus, qui omnium functionum in animantibus fons & cauſa eſt, a perpetuo mobili ipſius cordis ſuſtentetur.

§. IV.

Ab omni fere tempore inventio perpetui mobilis acutiſſima etiam artificum ingenia fruſtra torſit & fatigavit, magnis tamen expenſis in caſſum adhibitis. Solus vero Deus, mechanicus omnium maximus & perfectiſſimus, id ſibi ſoli reſervavit; dum non modo in hominibus, verum etiam animalibus id præſtitit & adhuc præſtat.

§. V.

Fundamentum ejuſmodi machinæ in eo conſiſtere, ut cauſa effectum producat, qui rurſus cauſa ſit ſimilis effectus, unanimis artificum eſt ſententia. Et hoc ipſum in machina cordis perficitur, quæ tam mirifice conſtructa eſt, ut per influxum liquidi nervei & ſanguinis ſufficientem virtutem contractivam ſive ſyſtalticam, qua ſanguis in canales impellitur, efficiat; ab influxu vero ſanguinis cor diſtendatur, ſive diaſtolem patiatur, quæ rurſus cauſa evadit contractionis & ſimilis ſyſtaltici motus; unde motus ſanguinis & humorum per arterias, omneſque reliquos canales jugiter circulatur. Hic motus vitalis tamdiu, etiam per centum annos, integer durare poteſt & nonniſi vitium capit, vel plane deficit, quam ubi diuturnitate temporis, vel a cauſa quadam externa violenta aut præternaturali ipſa ſtructura fibrarum elaſticarum immutatur, & affluxus ſanguinis fluidique nervei in muſculoſam cordis ſubſtantiam intercipitur.

§. VI.

Neque tandem ſilentio prætereunda eſt illa peculiaris divini Numinis erga genus humanum providentia, quod illis animantibus, quibus maxima & ſaluberrima ad vitam & ſanitatem tuendam virtus ineſt, longe majorem præ iis, quæ minoris uſus ſunt, propagativam virtutem conceſſerit: ex quorum numero præcipue ſunt columbæ, gallinæ, perdices, alaudæ, phaſiani, *carpiones*, cuniculi, lepores &c. ſiquidem ipſa & gallinarum ova adſumta facile digeruntur, & in temperatos ſuccos convertuntur, adeoque non ſolum in nutrimentum, ſed & virium incrementum tam ſanis quam ægrotantibus cedunt.

CAPUT XIII.

De veſtigiis divinæ ſapientiæ in minimis etiam animalculis ſe repræſentantibus.

§. I.

Viliſſimæ atque minimæ res, quæ ante oculos ſunt, docente SENECA lib. I. de beneficiis c. XII. *auctorem ſuum ingerunt & inculcant, nec obliviſci ejus ſinunt, & a rebus mediis & infimis nominatur Deus: nam minutiæ animantium formicæ, culices, muſcæ & omnes vermiculi, quorum magis ſcimus corpora, quam nomina, benigni conditoris ſolertiam abunde prædicant.*

§. II.

Si elegantiſſimum membrorum ordinem, non imitandam muſculorum diſpoſitionem & mirificas vaſorum propagines in maximorum animalium ſectione admirabundi intuemur; quanto magis obſtupeſcemus, ſi eadem in abjectiſſimis & viſum fere fugientibus animalculis deprehendimus.

§. III.

Microſcopiorum ope novus veluti orbis detectus eſt: nam eorum adminiculo liber ad intima naturæ patet aditus, & magnæ naturæ operationes abditiſſimæ ac antea plane incognitæ circa animalium texturam & nutritionem fiunt conſpicuæ. Iiſdem quoque ſexcenta alia circa plantarum generationem, florum texturam, quibus orbi terrarum utiliſſimæ facultates innoteſcunt, deteguntur.

§. IV.

Quando oculo microſcopio armato minima illa animalcula intuemur, analogica inductione partium judicamus, eaſdem, ratione proportionis habita, in majoribus animalibus eſſe ſimili modo. Et quamquam in majoribus animalibus internorum viſcerum perplexos mæandros, gyros & labyrinthos luſtrare, ac in extremas illas & capillares præ ſubtilitate fere evaneſcentes arteriarum, venarum, nervorumque innumeras propagines acuto etiam cultro anatomico penetrare nequeamus: nullum tamen dubium eſt, quin iis etiam in animalculis, ut acoro & ſimilibus, idem conſtans naturæ ordo & admirabilis ſtructura obſervetur.

§. V.

Uti majora animalia capite, cerebro, corde, naribus, oculis, auribus, vaſis ſanguinem & humores vehentibus, ore, gula, ventriculo cum inteſtinis ad alimenta digerenda apto & genitalibus inſtructa ſunt: ita pariter hæc omnia in minimis iſtis muſcis, culicibus, papilionibus &c. per microſcopia accuratiſſime præparata conſpicimus.

Scholion.

De his curioſæ obſervationes ſolertiſſimorum virorum HOOCKII, GRUNDELII & LEWENHOECKII legi merentur, quibus multa mirabilia circa inſecta detecta ſunt. Delineantur v. g. crines, oculi, ſquamæ piſcium, pulices, pediculi, ova bombycum, pedes muſcarum, plumæ pavonum, blattæ, acori fimi & quæ ſunt reliqua.

§. VI.

Inſecta, illa dicuntur animalia, quæ oſſibus carent & duro cortice vel cute veſtita ſunt, eaque in immutabilia, quæ in eadem forma durant, & mutabilia, quæ figuram ſuam mutant, dividuntur. Illa rurſus in ea diſpeſci ſolent, quæ domum ſuam ſecum gerunt, ut ſunt concharum, cochlearum & oſtrearum ſpecies.

§. VII.

Inter inſecta, quæ mutationem ſubeunt, omnes ſpecies papilionum, muſcarum & ſcarabæorum, quæ etiam alis gaudent, referimus. Papiliones ex erucis progignuntur; hæ vero ex ovo propullulant, varique generis herbis ac foliis veſcuntur. Erucæ, ſuis cutibus quatuor vicibus depoſitis, in locum ſe recipiunt, ubi tenuiſſima fila nectendo ſeſe iis involvunt & in nymphas mutantur, manentes ſine cibo; intra aliquot vero ſeptimanas, perforatis & exutis ſuis nymphis, alis indutæ papiliones fiunt.

§. VIII.

Muſcæ ex vermiculis ſive *Maden* cum vel ſine pedibus naſcuntur. Vermiculi hi ex ovulis prodeunt, quæ muſcæ in res maxime dulces & putredini obnoxias largiſſime deponunt, tum nymphas & denique alas accipiunt & muſcæ fiunt.

§. IX.

Scarabæi, quorum multæ dantur ſpecies, identidem ova excludunt, ex quibus evadunt *Maden*, ſexcuſpidalibus pedibus inſtructi, qui in fimo aut terra degentes victum ſuum quærunt: poſtea nymphæ fiunt, ex quibus tandem ſcarabæorum ſoboles prodit.

§. X.

Quod ad tranſmutationem unius animalculi in aliud attinet, cum SWAMMERDAMMIO in *hiſt. inſect.* ita ſentio; quod proprie talis in rerum natura non habeat locum. Eſt quidem, quod eruca in nympham tranſeat, hæc vero nihil aliud eſt, niſi hujus vermiculi, erucæ ſcilicet, excreſcentia & membrorum augmentum ſive explicatio. Neque enim nympha in animalculum alatum transformatur, ſed ipſe vermiculus, poſitis exuviis & explicatis per incrementum membris nympha fuit, eodemque modo, protenſis cæterorum membrorum rudimentis, alis indutum fit animalculum.

§. XI.

In aliis quoque animalibus, quæ ex ovo generantur, ejuſmodi mutationem obſervare licet: ſiquidem v. g. pullus gallinaceus non ſtatim in gallinam vel gallum transformatur, ſed augmento membrorum procedente gallus vel gallina fit. Simili etiam modo aves & muſcæ nymphas ſuas præſertim in humidis locis habent, ex quibus proveniunt.

§. XII.

Non aliter ſe animalculorum transformatio habet, quam ea, quæ in vegetabilibus conſpicitur. Herba enim temporis progreſſu ſenſim protuberans in globum abit, ex cujus ruptura flos prodit amœniſſimus. Quum igitur tanta ſit rerum harmonia, quæ intellectus humani acumen fugit; omnino inexhauſtam Numinis potentiam cognoſcere & religioſa veneratione admirari decet.

§. XIII.

Notabile eſt, quod maxima inſectorum pars circa hibernum tempus de latibulis ſibi proſpiciat, quo nullo utuntur alimento, nec moventur, nec excrementa excernunt, vel ova deponunt. Humorum enim tum temporis tardiſſimus motus eſt, & ambientis aëris frigus omnia coagulat: accedente autem veris tepore ac calore reſolvuntur, ſenſumque ac motum, experientia teſte, recuperant.

§. XIV.

At vero non omnis inſectorum familia hiemali tempore motu deſtituitur: nam v. g. apes quidem eo anni tempore ſuos obſignant favos; nihilominus tamen in illis, media etiam hieme, progeniem ſuam liberaliſſime nutriunt, unde veris initio novam apicularum ſobolem deprehendimus.

CAPUT XIV.

De admirabili in brutis animantibus ſenſu.

§. I.

NEc ſenſu nec cogitatione ſatis adſequi licet, ſubſtantiæ caducæ brutorum peculiarem ſentiendi & eligendi ineſſe virtutem, eamque, quam in hominibus, ſæpe multo perſpicaciorem: quandoquidem homo nec ſenſuum dictamine, quæ proficua aut noxia ſunt, perſpicit, nec diſtinctam illorum notitiam aliter ac ab experientia & uſu, ſeu doctrina & exemplo aliorum, acquirit.

§. II.

Id maxime mirum & inveſtigatione dignum videtur, quod pecudes in paſcuis ſalubria ſemper eligant & ingerant, prætereundo noxia: ſiquidem herbas, quæ virulenti quid fovent, vel acris cauſticæ indolis ſunt, ſtudioſe quaſi evitant, ut ne guſtent quidem.

§. III.

Hujus rei cauſſam rectius ad exquiſitam organorum ſubtilitatem, quam ſolum ad animam ſenſitivam transferre licet. Teſtis enim eſt experientia, pecudum nares admodum prolixas & ſinuoſas eſſe, in quibus ſpongioſa oſſa, membrana nervea veſtita, amplas & crebras convolutiones efficiunt; ita ut ad odoriferorum exhalationes percipiendas late pateant, id quod homini tam largiter non eſt conceſſum. Hinc etiam fit, ut pecudum nares humanis plerumque acutiores & ad effluvia rerum excipienda ſubtiliores ſint, ut edulia, antequam ingerunt, probe explorare queant. Nam alimentorum effluvia, naribus affabre conditis hauſta, cerebro & nervis motum confeſtim imprimunt, eumque pro ipſorum indole diverſum, vel congruum ad appetentiam, vel incongruum ad averſionem excitandam.

§. IV.

Ex peculiari ſenſoriorum fabricatione & ſtructura divini artificii ſublimitas quam maxime apparet; licet nihilominus ſalva præ beſtiis maneat hominis excellentia: utpote qui non ſenſu ſolum, ſed propria etiam cognitione ad res vel appetendas vel fugiendas ducitur: cum e contrario bruta, ceu artificioſa automata a rebus internis & externis, impreſſionem in ſenſorio facientibus, concinno naturæ ordine diverſimode quidem, ſed abſque ratione & ſcientia moveantur.

§. V.

Res omni admiratione digna & ſtupenda eſt, licet plerumque neglectui habeatur, quod apes favos ſuos in cellulas tam apte & accurate diſtinguant, omneſque ſexangulares, æquiangulas & æquilateres figura ſibi congrua conficiant, ita quidem ut favi exacte ſuperficiem omnium maximam capaciſſimamque compleant, quæ ore undique ab ipſis, in medio conſidentibus, poteſt attingi. Quis autem geometricas has leges parvulo animalculo indidit, quas ne homines quidem, niſi longioribus demonſtrationibus, adſequuntur? Dein nec minus admirari debemus eximium illud ſenſuum acumen, quo flores lectiſſimos ſemper ſeligunt, & materia mellifera onuſti ſuum ſemper apiarium inveniunt. Quis unquam capit, qui fiat, ut ſuccum qualemcunque crudiorem e diverſis floribus collectum ſemper in mel dulciſſimum convertere poſſint; itemque ut nullum ex ſua grege trucidari ſinant, ſed ira perciti occiſores non ſemel, ſed ſæpe per aliquot hebdomadas perſequantur. Singulari quoque munditie omnia moliri ſolent, ne qua ſpurcities inter opera jaceat, & ne excrementorum cauſſa, longius abeuntes, labores ſuos intermittant, in unum locum congerunt, quæ tempeſtate minus ſerena & operis otio efferunt. Quo etiam illud pertinet momentum, quod nullo inſideant cadaveri, ne pedunculos ſucco putrido contaminent. Denique in eligendo duce ſunt ſollertes, quem comitantur, nutriunt & obſequio proſequuntur.

§. VI.

Mirabilis ſane formicarum labor & induſtria eſt in cibis ſuis congerendis, ſuæ duntaxat neceſſitati ſuffecturis: onera, quæ portant, ipſis ſunt grandiora, & grana terræ credita, ne in ſegetem erumpant, arrodunt, quaſi gnaræ eſſent, ſata oriri, violata minime renaſci, & aqua madefacta facile corrumpi: hinc ſi pluviis madefieri contingit, ad ſolis lucem iterum exſiccant. Quis ſic agere ipſas docuit?

§. VII.

Aranearum telas qui attentus conſiderat, heu! quantum iſtic artificii in filis æqualibus ac tenuiſſimis ducendis, inter ſe jungendis & interſecandis reperiet: ſiquidem tam mirabili arte telas ex ano propulſas texunt, & in concamerationibus ſuis ſe abſcondunt, non alium in finem, quam ut muſcas, unde vivunt, in rete ſuo capiant.

§. VIII.

Volucrum nidos ſi adſpicimus, ſummam profecto artem in iis conficiendis adhibitam deprehendimus: ſiquidem alii e limo ſolide ſubacto ad parietes penduli ſunt; alii e crinibus, quos ne homines quidem tum temporis reperirent, contexti; alii demum e plumis inter ſe connexis ſtrati ſunt, ne frigus fovendis ovis, & durities pullis noceat: quæque autem avis generi ſuo accommodatum conficit nidum.

§. IX.

Qua arte nidificare videmus hirundines, hi, ſi luti copia deeſt, pennis aqua perlutis pulverem madefaciunt, eoque in luti locum utuntur, nidum ſtramento roborant, mollibus plumis & floccis, undique collectis, ſternunt.

§. X.

In his quoque avibus incredibilis memoriæ indicium animadvertitur. Tranſvolant enim ſingulis annis immenſa terrarum mariſque ſpatia, & redeunte anni amœniſſimo tempore, non ſolum in adſuetam regionem, ſed & in eandem domum ejuſque partem, in qua prius nidificarunt, revertuntur.

§. XI.

Ingenitus a natura ipſis animalibus amor, quo pullos ſuos proſequuntur, non ſatis prædicari poteſt: defendunt enim eos quam optime non ſolum ab aëris injuriis, & aliis ipſis infenſis hoſtibus, ſed & nutriunt uſque ad illud tempus, quo ſe ipſos nutrire valent. Si vident in loco minus tutos eſſe, eos in alium maxima cautione deportant locum; quod in felibus, canibus aliiſque beſtiis jucundo ſæpe ſpectaculo & non ſine ſtupore adſpicimus.

§. XII.

§. XII.

Magna quoque quorundam animalium eſt docilitas. Sic aves quædam edoctæ humana quædam verba diſtincte & articulata voce pronunciant, ut ſunt pſittaci & corvorum ſpecies: aliæ cantilenam imitantur; alia denique animalia ex quadrupedum familia choreas & ſaltationes ad ſonitum tubarum æmulantur, quorſum maxime urſi pertinent. Et quem fugit canis docilitas, quam in compluribus rebus agnoſcendam præbet: de qua plura dicere noſtri inſtituti non eſt.

§. XIII.

Bellua etiam animantia ſe mutuo intelligere videntur: videmus in hirundinum, paſſerum aliarumque avium genere pullos ſuos, appropinquante evolandi tempore, e nidis ad circumvolandum evocare: gallinarum ſobolem peculiarem gallinæ ſequi vocem. Gallus gallinaceus, ſi granum invenit, ad cibum capiendum invitat gallinas, quæ quoque cito accurrunt.

§. XIV.

Quid dicam de animalibus, tempeſtatem aërisque mutationes præſagientibus. Sic ſciuri, qua ſpiraturus eſt ventus, cavernam obturant & ex alia parte aperiunt. Vigiles noſtri galli gallinacei matutinas horas & aëris mutationes denunciant: anates & anſeres pennas roſtro purgantes aquave ſe lavantes ventum portendunt. Ex inſectis crabrones, apes, muſcæ & culices haud tolerabili ſuſurru ac ſtrepitu futuram tempeſtatem prædicunt: cujus præſagii cauſſam non aliam, quam aërem mutatum agnoſcimus; quippe qui magnam mutationem, & alterationem in partibus eorum ſolidis ac fluidis efficit; unde diſtinctum & peculiarem ſenſum habere putamus.

§. XV.

Nihil autem fere magis homines in admirationem trahit, quam illa animantibus innata morbos & vulnera ſanandi peritia, qua herbas, plantas aliaſque res ſibi proficuas ex tam immenſorum naturalium apparatu ſeligere & applicare norunt; ut dubium ſit, an homines unquam in tam ſaluberrima remedia unquam inciderint. Ita enim canes ſola ſaliva ſua, vultus lambendo, ſe ſanant: cervi a venatoribus vulnerati, ad hæmorrhagiam ſiſtendam, muſco vulnus replent; bufones aranea tacti plantaginem pro remedio quærunt; rupicapræ vulnere accepto varii generis herbas traumatica virtute ſplendidas comedunt & applicant; & elephantes, ſcriptoribus rei naturalis teſtibus, ad imminuendam nimiam ſanguinis copiam cum arundine acuminato venas ipſas pertundunt, & ſufficienti ſanguinis portione detracta, vulnuſculum muſco aliiſque ſiſtentibus denuo claudunt.

§. XVI.

Hiſce obſervationibus ſubjungere placet aureum illud Hippocratis dicterium: *naturæ animalium a nullo doctæ ſunt, ſed natura magis, quam ratione artificioſa quædam facere videntur.* Si ova tria acceperis, unum aquilæ, alterum anatis, reliquum ſerpentis, tunc ex calore moderato excluſa aquila volabit, antequam poſſit, poſtea in ſublime ſe attollet, Anas in paludem evolabit & natabit, & ſerpens terram irrepet, inque ejus tenebris latebit.

CAPUT XV.

De animæ ſit dictæ vegetativæ & ſenſitivæ natura, differentia & operatione.

§. I.

Virtutem propagativam & multiplicativam tam animantibus quam vegetabilibus ineſſe quotidie obſervamus, ea tamen differentia, quod præter hanc ſeminalem animantia quoque ſenſibus gaudeant.

§. II.

Jam vero intricata oritur quæſtio, quæ inter philoſophos & eruditos omni ævo fuit, & adhuc eſt vexatiſſima, quænam ſcilicet illa ſit virtutis vegetativæ & ſenſitivæ cauſſa? plurimis adſeruiſſe ſufficit, eſſe naturam ſive animam ejuſque facultates: ſed hæc, uti ego opinor, non niſi ſterilia ſunt nomina, quæ nullum realem & diſtinctum conceptum includunt & petitionem principii ſapiunt. Quæſtio itaque oritur, quid ſit illa anima tam ratione ſubſtantiæ, quam ejus facultatum, quæ ipſi inſunt: & quænam inter eas ſint eſſentiales ſive inſeparabiles, ac quænam accidentales, quæ ſine mutata vel deſtructa ſubſtantia mutari vel tolli poſſunt?

§. III.

Si noſtram libere profiteri licet ſententiam, dicimus animam illam, quæ in brutis & vegetantibus ſui ſimile producit, ens eſſe mere phyſicum, non ſpirituale, uti anima rationalis eſt, cujus eſſentiales facultates expanſio, locus circumſcriptus, limitata duratio ac operatio, quæ minime a tali ente tolli poſſunt, conſtituunt; accidentales vero ſunt, quæ adeſſe vel abeſſe poſſunt, ſalva manente ſubſtantia; quorſum referimus fructuum in una arbore, per inſitionem factam, diſſimilitudinem, mutationem ſecalis vel tritici in lolium, prolium ratione parentum diſſimilitudinem, & inſectorum, tam ratione magnitudinis quam coloris, differentiam; quam in papilionibus, pro vario herbarum eſu, varie coloratis videre licet.

§. IV.

Illud valde veroſimile mihi videtur, quod animarum materiale ſubjectum inhæſivum, cui variæ proprietates inſunt, unum ſit & univerſale, expanſum, ſimpliciſſimum, homogeneum, non tamen corpus ſed potius mechaniſmi in corpore principium, uno verbo elementum illud à Deo productum prima creationis die luminoſum; cui ſapientiſſimus univerſi conditor in regno vegetabili & animali vim repræſentativam activam, ſive cujuſvis ſpeciei ſimile producentem, omnipotente ſuo verbo, quo omnia adhuc continuo ſuſtentat, impreſſit, quod maxime in ſemine continetur, ſuamque vim convenienti reliquorum elementorum acceſſu exſerit.

§. V.

Præter illam huc uſque conſideratam virtutem propagativam, aliam adhuc vim, ſentientem ſcilicet, quæ anima ſenſitiva dicitur, in animantibus obſervamus, quæ maxime in fluido cerebri tenuiſſimo & ejus fundo, cui inhæret, ubi omnes nervi ſuam habent originem, ſe exſerit; atque hæc identidem virtute repræſentativa objectorum & motuum, qui ab extra, ut per ſonum in aure, per lumen in oculo, per odorifera in naribus & per ſapida in lingua fiunt, prædita eſt.

§. VI.

Vis illa repræſentativa a ſapientiſſimo rerum effectore ita ordinata ac diſpoſita eſt, ut pro diverſitate idearum & repræſentationum certæ ac determinatæ actiones ac motus, ſecundum leges harmonicas a Deo conſtitutas, in animantibus ſequantur, citra tamen omnem internam cogitationem vel rationem.

§. VII.

Idearum ſive veſtigiorum, quæ ab objectis externis cerebro imprimuntur, retentio, memoria dicitur: combinatio autem variarum idearum audit imaginatio, quæ utraque facultas in brutis etiam deprehenditur ac conſpicitur.

§. VIII.

Anima verò illa vegetativa & ſenſitiva, univerſali luminoſo expanſo inhærens, mechaniſmi in omnibus vegetabilibus & animantis principium eſt, & non modo in ſemine ceu delibatiſſima vegetantis & animantis parte, ſed etiam in fluido cerebri tenuiſſimo, quod vulgo ſpirituum animalium nomine venit, ſufficienter continetur, & variis modis ibi ſeſe exſerit. Perverſam & fortiorem phantaſiam in gravida mirum in modum embryonem deformare poſſe, tot monſtra teſtantur. Rabiem canis vel lupi ipſam ſalivam tranſire experientia docet, dum morſu eadem rabies cum altero communicatur. Vehementem & inſanum mulierum amorem non raro cum ſaliva vel cum liquore, ex uteri glandulis ſtillante, communicatum marium phantaſiam pervertere poſſe, hiſtoriæ de philtris accuratius deſcriptæ declarant. Quid porro familiarius eſt, quam quod, ſi nutrices vehementi ira aut terrore perculſæ, infantibus ubera præbent, ipſi mox horrendis ſpaſmis ac convulſionibus corripiantur. Videmus igitur quam mirabiles effectus phantaſia, quæ nihil aliud eſt, quam firma idearum in ſubjecto tenuiſſimo & mobiliſſimo repræſentatio, in aliis corporibus producere poſſit. Id vero de anima ſpirituali & rationali, quæ præcipue hominis eſſentiam conſtituit, de qua mox uberior dicendi erit occaſio, idem ſtatuere velle foret piaculum.

CAPUT XVI.

De artificioſiſſima corporis humani machina Dei exiſtentiam atque ſummam ſapientiam quam optime manifeſtante.

§. I.

QUamvis tota natura mere mechanica ſit, omniaque univerſi corpora mirifica arte ſecundum certum ordinem, ſymmetriam & harmoniam partium conſtructa ſplendidiſſimum exhibeant ſpeculum, in quo ſummæ & divinæ majeſtatis exiſtentiam, conſummatiſſimam ſapientiam & infinitam bonitatem animo oculiſque intueri licet: in nulla tamen creatura luculentiora divinitatis ſuæ expreſſa comparent veſtigia, nec in ulla majorem artem & ſollertiam adhibuit, quam in condendo homine, qui ob id etiam perfectiſſimum divini opificis ſpecimen & exemplar, microcoſmus, omnium mirabilium maximum ac perfectionum ſuarum complementum dicitur.

§. II.

Quis ſatis mirari poteſt conditorem noſtrum omnipotentem hominem ex duplici & admodum diverſa, arctiſſime tamen inter ſe devincta, ſubſtantia, ſpiritu nempe immortali, intellectu & libere agendi facultate prædito, qui ad imaginem Dei conditus ejuſdem cum angelis naturæ eſt, & corpore organico, vivo, ſenſitivo, ad certas motuum ſpecies artificioſiſſime conſtruxiſſe.

Scholion.

ANASTASIUS presbyter in Sina monte de hominis creatione p. 595. hunc in modum ſcribit: *ad imaginem & ſimilitudinem Chriſti hominis opificium comparatum eſt; nam utrinque mortale & immortale, ut duæ quædam diverſorum generum ſubſtantiæ inenarrabili conſenſione in muliebri utero concurrunt, & duarum in Chriſto naturarum immortalis divinitatis & mortalis ipſius humanitatis unionem ſecundum hypoſtaſin oſtendunt.*

§. III.

Equidem animantium & hominum corpora quoad plurimam partem conveniunt. Sunt enim utraque mutationi & corruptioni obnoxia. Dein corpora hydraulico-elaſtica exhibent, jugique ac perenni fluidorum circulari progreſſu per mere tubuloſam ſubſtantiam nutriuntur, & a præſentanea corruptione & interitu vindicantur. Denique ad vitales & naturales motus conſervandos congruis alimentis & fluido illo catholico aereo æthereo, quod quaſi anima vitalis eſt, quotidie opus habent. Poſtremo ſenſibus, viſu, auditu, guſtu, olfactu & tactu, neque minus averſatione & appetentia gaudent, variiſque modis artus flectunt ac commovent.

§. IV.

At vero in eo maxima obſervatur diſſimilitudo ac differentia, quod in corporis humani partibus tam internis, quam externis, longe perfectior, excellentior ac pulchrior fabrica, ſymmetria, harmonia ac proportio conſpiciatur, nec ullum, præter hominem, animal tam longæva vita fruatur.

Scholion.

Totius corporis humani oſſa, muſculi, manus, pedes, caput & facies, tanta pulchritudine & ſymmetria fabricata ſunt, ut membra brutorum reſpectu horum plane difformia & imperfecta appareant. GALENUS *lib. III. de uſu part. cap. X.* ſapienter judicat: omnia in corpore humano tanta arte condita eſſe, ut melius eadem conſtrui nullo modo poſſint; quinimo ex pollicis tantum fabrica Dei exiſtentiam demonſtravit. Artificium prorſus divinum eſt v. g. ſemilunaris cartilaginis, quo tibia cum fibula connectitur, quod artifices in opticis ſiderum tubis, in omnem plagam vertendis, imitari nituntur.

§. V.

Actum agere mihi videor, ſi ingenioſiſſimam ſingularum partium in humano corpore conſpicuam ſtructuram ſigillatim hoc loco recenſere vellem, cum jam clariſſimi in arte viri aliique doctiſſimi philoſophi in eo accuratiori ſtudio ac induſtria deſudarunt, ut divini Numinis exiſtentiam inde demonſtrarent. Ego olim orationem habui, *de atheo convincendo ex artificioſiſſima corporis humani machina*, quæ aliquoties recuſa, & nuperrime opuſculis meis medico-phyſico-theologicis inſerta eſt. Eruditiſſimus HAMBERGERUS peculiari diſſertatione *Deum ex inſpectione cordis* demonſtravit. WUCHERUS conſcripſit diſſertationem *de Dei demonſtratione ex cerebro.* Cel. STURMIUS elegans ſcriptum edidit *de oculo theoſcopo.* Præſtantiſſimus Helmſtadienſis theologus SCHMIDIUS *de Dei conſpectu ex aure* utiliter egit. Magnus ævi noſtri anatomicus HEISTERUS, *Deum ex oſſium articulationibus* ſolidis argumentis probavit, & Cel. TIMMIUS *Dei exiſtentiam ex ſpina dorſi* cognovit & demonſtravit.

§. VI.

Mathematici accuratiores omnes motuum leges, ut ſunt, hydraulicæ, elaſticæ, ſtaticæ, hydroſtaticæ, geometricæ, mechanicæ, harmonicæ, opticæ in artificioſiſſima corporis humani ejuſque partium fabrica concentratas deprehenderunt.

§. VII.

Perfectiſſima corporis noſtri machina ex pluribus adhuc aliis minoribus conſtat, quæ cum aliis artificio exſtructis habent ſimilitudinem. Cor cum vaſis ſuis annexis non ſolum perpetuum mobile, ſed & antliam hydrau-

hydraulicam repræſentat. Tota thoracis ſtructura cum pulmonibus inſtar follis ſe habet, cujus latera ab inſpirato aere elevantur, in exſpiratione vero ſubſident & coarctantur. Omnis generis vaſa, quæ fluida vehunt, thermometrum, fibræque tendinoſæ & nervoſæ aërometron exhibent, & ab aëre mutato, ratione caloris & frigoris, ſiccitatis & humiditatis, mirum alterantur. Ventriculus cum orificiis ſuis & conterminis viſceribus pro intimiori alimentorum diſſolutione machinæ ſic dictæ Papinianæ haud abſimilis eſt. Corporis integumentum cutis cribri, tunica inteſtinorum villoſa colatorii, & vaſa viſcerum ſecretoria filtri vicem præbent. Oris dentiumque fabrica, comminutioni ciborum deſtinata, molarem æmulatur machinam. Aſpera arterio cum epiglottide, lingua, dentibus, palato & faucium cavitate inſtrumentum ſiſtit muſicum. In oculo perfectiſſima camera obſcura conſpicitur, & auris, ex variis anfractibus efformata, tubam ſtentoriam conſtituit.

§. VIII.

Præterea mira contemplanda in corpore noſtro ſe offerunt, quibus chymica ſcientia clavem ſubminiſtrat. Menſtruum univerſale inſipidum, tantopere a chymicis quæſitum, in ſalivali humore latitat, cujus beneficio omnis generis alimenta, etiam quæ durioris ſunt compagis, ſolvuntur. Chyloſus ſuccus emulſionem naturalem exhibet, quæ ex partibus aqueo-oleoſis componitur. Bilis temperatæ balſamicæ generatio, & rubicundus ſanguinis color, ſaliumque diverſi generis, quæ in excrementis obſervamus, proventus non niſi per experimenta chymica explicari poſſunt. Quorſum etiam variæ ſpectant præternaturales concretiones & polypoſæ & calculoſæ, ex ſalino-terreis viſcidis particulis compoſitæ.

§. IX.

Nihil vero magis corpus noſtrum ab animantibus diſtinguit, quam quod ipſum immortalis & cœleſtis ſubſtantiæ domicilium & habitaculum præbeat. Quare Deus homines præ ceteris animalibus excelſos & erectos conſtituit, ut Dei cognitionem, opera admiranda cœlumque intuentes, capere queant. Et ſane hic erectus ſitus manifeſtum eſt documentum, præcipuam hominis partem cœli progeniem eſſe & divinitatis participem; quod ipſum ſuo jam tempore ARISTOTELES lib. V. Metaphyſ. cap. de ſubſt. cognovit, ſcribens: *in elementari mundo nullum animal adhuc novimus, quod ſit divinitatis particeps præter hominem, cui ſublunaria cuncta ſerviunt, ipſe vero nulli, niſi forte homo homini.*

CAPUT XVII.

De animæ ſpiritualis ſive rationalis eſſentia & operatione.

§. I.

PRinceps ac præcipua pars, qua homo bruta animantia longiſſime antecellit, ſpiritus eſt ille hypoſtaticus libere ſe determinandi & intelligendi facultate una cum perpetuo felicitatis ac perfectionis deſiderio præditus; qui ad imaginem Dei conditus, tam ratione eſſentiæ quam operationum, ab anima ſive ſubſtantia ſenſitiva, in brutis animantibus etiam vigente, de qua priori capite diſſeruimus, immenſum differt.

§. II.

Singulari plane ac ſapienti conſilio intellectus lumen animæ ſpirituali à Deo inditum eſt, cujus beneficio homo imagines rerumque ideas, per organa ſenſoria in fundo cerebri bene conſtituto repræſentatas, clare cognoſcit, interna ſui conſcientia experitur, experiundo acceptas attendit, eaſque invicem comparando vel ſejungit vel combinat: hacque ratione verum a falſo, bonum ab apparente & malo dijudicat atque diſtinguit. Dein ex jam cognitis plane incognita & abſcondita, mediante æquatione, feliciſſime detegit atque deducit, quod ex mathematicis, logicis & præſertim algebraicis, quam clariſſime apparet. Denique ſummum divinæ benignitatis ſignum eſt, animam rationalem internas ſuas actiones, cogitationes, concluſiones, inventiones & veritates, mediante ſermone, cum aliis mentibus communicare, earumque hac ratione intelligentiam promovere magiſque excolere poſſe; quas animi dotes brutis animantibus penitus negatas obſervamus quotidie.

§. III.

Præterea conceſſa homini facultas verum inveſtigandi & a falſo diſcernendi, ſemper cum interno adſenſu & convictione combinata eſt. Inſcriptam porro menti humanæ normam ac legem, quæ moralis dicitur, deprehendimus, ſecundum quam ſuam voluntatem ad illa, quæ bona vel mala, juſta vel injuſta cognovit, libere determinat, ut vel ea proſequatur & optet, vel fugiat & averſetur: quam ſemper internus ſenſus & judex, qui conſcientia audit, comitatur, qua homo bene peractis mirum lætatur & actionibus ſuis applaudit; malis autem cum inquietudine triſtatur eaque averſatur & damnat; quibus omnibus bruta animantia ſunt deſtituta.

§. IV.

Quamvis vero boni & mali, veri & falſi, juſti & injuſti fundamenta a Numine divino, quod ipſum ſumma eſt veritas, bonitas & juſtitia, mentibus humanis indita ſint: innumerabiles tamen ſubinde errores deprehendimus, quorum origo à ſolis perceptionibus ſenſualibus & inde pronatis deſideriis derivanda eſt, quas nec ad intellectus lumen revocat, neque ex præcipitantia ejus examini ſubjicere vult, quæ ſibi tamen relicta voluntas, corruptiſſima eſt & plus quam beſtialis. Quandoque etiam errorum inde largiſſimus fit proventus, ſi per fictiones aut imaginationis ludibria homo de rebus falſum ferat judicium; & præſertim is falſum haud facile effugiet, qui ultra limites intellectus ſapere adfectat.

Scholion.

Scite non minus quam vere HELMONTIUS lib. de venatione ſcientiar. prodidit: *bonum, rectum & verum ſemper uno eodemque modo ſe habent in intellectu; aſt malum, curvum & falſum plurimis modis per rationem diſcurſive procedentem in parte imaginativa fiunt. Unde cognoſcimus, ſolam rationem in ſe & ſine concurſu & conſenſu luminis intellectualis non tam ſublimi pretio, ac vulgo fit, eſſe habendam; quæ ratio ex imaginatione & memoria procedens etiam quodammodo in brutis deprehenditur.*

§. V.

Licet vero anima intellectualis principiumque ſenſitivum cerebro ac ejuſdem fluido tenuiſſimo intime inhæreat, & corporis noſtri vitalis machina, quæ circulo humorum perenni conſervatur, ratione originis, eſſentiæ & operationum mirum inter ſe differant; nihilominus tamen, divina ſic conſtituta ſapientia, miraculoſum & arctum materialis cum immateriali eſt connubium ac vinculum, ut plena inter has partes conſenſio, conſymboliſmus & harmonia obſervetur.

Scholion.

Inter theologos quoſdam & medicos lis adhuc eſt & controverſia, utrum homini tres partes, anima nempe rationalis, ſenſitiva, quæ brutis communis eſt, & corpus, an vero anima ſolum rationalis & corpus, ſint jure tribuendæ, cum divus Apoſtolus Paulus expreſſis verbis animam, ſpiritum & corpus ſanctificanda velit & adſerat. Quidam auctor anonymus de anima §. 126. ſatis apte hunc in modum dixiſſe mihi videtur: *anima in homine una eſt, & plures quoque dicere licet; plures quia inter ſe ſpecie differunt, vegetatrix nempe, ſenſitiva & rationalis, quæ inter ſe ſeparari poſſunt; unam vero, propter mutuum concentum & conſenſionem.*

§. VI.

Quam diu mens corpori vivo ac ſenſitivo alligata eſt, tam diu etiam ſenſuum miniſterio opus habet; qui rerum extra nos poſitarum ideas excitant reſque veluti in conſpectu conſtituunt, in quibus animus, comparando, ordinando, diſtinguendo, dijudicando & cognoſcendo ſe exercere poteſt. Fingamus hominem a nativitate ſenſibus plane deſtitutum, huic quidem mentem ineſſe nemo negaret, operationes vero penitus ceſſarent, per quas hanc ce virtutem cognoſcendam præberet. Optime is mihi videtur in eo comparari poſſe cum architecto, cui omnia inſtrumenta & materialia ad opera conficienda neceſſaria dificerent.

§. VII.

Mutuam conſenſionem, harmoniam & conſymboliſmum inter has natura diverſas hominis partes nemo rectius atque felicius intelligit atque diſtinguit, quam medicus rationalis. Hic enim quotidie obſervat, ſub bene conſtituto corporis mechaniſmo & æquali ſanguinis per univerſas corporis partes, præſertim cerebri vaſa, circulo, organiſque ſenſoriis ſalvis, & perceptiones mentis & ejus operationes recte ſeſe habere, unde mentem ſanam in corpore ſano omnes optamus. Sub moderato enim & placido ſanguinis temperati per cerebri canales circuitu, fluidum in ipſo purum, ſimplex, luminoſum, cui vis ſenſita inhæret, ſeparatur; quod quo purius eſt & quo magis ſenſoria ſecundum naturæ ordinem conſtructa ſunt, eo vividiores, copioſiores & efficaciores rerum ſenſualium obſervantur receptiones & perceptiones, eoque fœcundior phantaſia vegetiorque eſt memoria, ſine quibus nihil recti vel veri ſublimius illud principium, quod cum Deo ſocietatem habet, determinare, ordinare ac diſponere valet.

§. VIII.

Rationalem porro & in arte peritum medicum ſollers obſervatio edocet, miram inter homines eſſe morum, ingeniorum, inclinationum, & animi paſſionum diſſimilitudinem, prout nempe nativæ corporis & præſertim cerebri ſtructuræ, ætatis, ſanguinis & humorum, cœli, ſub quo alimur, educamur & ſpiritum ducimus, cibique & potus eſt varietas; ſiquidem pro differente ſolidorum conſtructione, temperie & qualitate humorum plane diverſus ſanguinis per corpus & inprimis caput eſt circulus, ingens quoque mutatio ſub dictis jam rebus contingit. Legi hac de re meretur olim a me ſcripta diſſertatio, *de fundamento morum in gentibus.*

Scholion.

Veteres quoque ſapientiores & medici id jam ſuo tempore cognoviſſe ſcripta eorum monumenta ſatis ſuperque teſtantur; HIPPOCRATES lib. III. de flatibus ſect. III. optime ſcribit: *prudentiam & rationem in conſtanti ſanguinis habitu atque æquabili motu in cerebro conſiſtere, adeo ut hoc interturbato concidat ſimul & prudentia & ratio.* Et lib. de morbo ſacro: *ſola quies*, ait, *cerebri ſapere facit, prudentiam ſubminiſtrat & intelligentiam cauſſatur.* CELSUS lib. II. hæc habet: *animalia fortiora ſunt, quibus ſanguis craſſior, ſapientiora, quibus tenuior, tardiora & hebetiora, quibus minimus.* ARISTOTELES lib. II. de part. c. X. ita prodidit: *quorum animalium ſanguis fibris multis craſſis refertus, illa animoſa & furibunda ſunt: ſolida enim omnia, quando calefacta ſunt, vehementiſſime calefaciunt, ex quo fit, ut tauri & apri animoſi, iracundi, furibundi ſint; ſanguis enim eorum fibris eſt refertus.*

§. IX.

Moderatus itaque & placidus per cerebrum ſanguinis motus animi & ingenii vires in vigore ſuo conſervat, ſimul ac vero ſanguineus cruor a temperie motuſque ejus ab æquabilitate decedit & pervertitur; ſtatim ad inordinatos motus mentiſque alienationes homo diſponitur. Hinc experientia conſtat, in hypochondriacis ſanguinem craſſiorem, cum impetu ad caput delatum, melancholicum vel etiam furibundum inducere delirium. Nimia vini aut alius ſpirituoſi potus ingurgitatio vel narcoticorum improvidus uſus ſatis ſuperque huc uſque dicta quotidie confirmat: ſiquidem inde omnem rationis, memoriæ & ſenſus vim cito diminui videmus.

§. X.

Quis unquam majori perſpicuitate atque cura demonſtravit magnas illas corporis & præſertim ingeniorum mutationes, quæ per ætatem fiunt, quam medicus? In vulgus enim notum eſt, in infantili ætate memoriæ, phantaſiæ & imaginationis vigere vim; in juvenili ætate decreſcere paululum retinendi facultatem, increſcere vero ingenii acumen; provecta autem ætate dijudicandi & ratiocinandi habitudinem oriri, imminui vero memoriam: an vero hæ mutationes ab anima mutata vel a corpore mutato dependeant altioris indaginis quæſtio eſt. Mens enim in ſe conſiderata nihil amittere videtur, hinc in corpore, quocum arctiſſime juncta eſt, & in cujus unionis ſtatu operationes ſuas exſerit, mutato cauſſam quærendam eſſe judicamus. Videmus cerebri ſubſtantiam ſolidaſque corporis partes in infantia teneras adhuc eſſe & molles: progreſſu vero ætatis ſolidiores ac firmiores fieri, in ſenectute tandem, poſt multas motiones perpeſſas, obrigeſcere, cum vero ſolidæ partes, quæ fluida regunt & impellunt, cerebrique contextus fibroſus immutentur; ut pro ætate tardius vel vividius fluida per corporis vaſa ferantur, ipſæque cerebri fibræ magis vel minus ſucco laudabili irrigentur; hinc conſequitur, ſolidorum & cerebri inprimis ſtructuram diverſam cauſſam eſſe diverſitatis operationum animæ.

Scholion.

ARISTOTELES id perbene innuiſſe videtur, cum ait: *da ſeni, ut juveni, oculum, & anima tum declarabit, non ſe ipſam ſenuiſſe, ſed ſibi idem contigiſſe, quod per temulentiam aut morbum.* Et LUCRETIUS V. 45.

Inde ubi robuſtis adoleſcit viribus ætas,
Conſilium quoque majus & auctior eſt animi vis.

§. XI.

Quum itaque rationalis & in arte verſatus medicus ex his hucuſque adductis & longe adhuc pluribus obſervationibus ternarium & imperſcrutabilem illum hominis partium numerum, ut animæ rationalis, ſenſi-

ſenſitivæ & corporis vivi nexum, ſymboliſmum, & arctam in operando unionem ſpiritualis principii cum materiali ſenſitivo, quod mere phyſicum eſt, demonſtret & intelligat clariſſime; quid opus eſt, novos terminos & modos fingere? quorſum maxime harmonias peculiares inter corpus & animam, neque rite fundatas, neque diſtincte cognoſcendas referimus, de quo argumento prolixius olim egi in peculiari ſcripto *de fato phyſico & medico* nuper recuſo. Id dico & adfirmo purum mechaniſmum, ubi cauſſa effectum naturalium mere eſt corporea, hic ſtatui non poſſe, ſed potius incompletum, quem moraliſmi nomine comprehendo, quod etiam ad extricandam hanc rem Ill. LEIBNITIUS ſatis aptum in Epiſtola ad me olim data, judicavit. Et mea quidem ſententia maximus inde error oriri videtur, quod philoſophi penetrare & explicare nequeant, quomodo immateriale principium cum materiali intime in operando poſſit uniri. Quod dubium prorſus evaneſcet, ſi per materiale intelligamus, expanſum quoddam ſimplex, homogeneum, quod actu haud dividi poteſt; licet termini poni poſſint. Nam ut alba charta tota & expanſa terminis & limitibus poteſt circumſcribi licet haud realis fiat diviſio nec mutatio. Et quis porro eſt, qui ſacræ ſcripturæ fidem denegare poterit, quæ angelos, ceu ſpiritus, corporibus indutos diſertis adſerit verbis, quibus mediantibus ex uno loco in alterum ſe tranſtulerunt.

CAPUT XVIII.

De convenientia mentis humanæ cum intellectu divino.

§. I.

SPiritus ſive anima rationalis vere illa eſt, quam a Deo inſpiratam & ad imaginem ejus conditam eſſe ſacræ litteræ edocent: non vero ſenſitiva, quæ, uti ego credo, in prima creatione corpori, ſtructo & jam vivo organiſque ſenſoriis ornato, ſicut & brutis, fuit ingenita. Nam uti in Deum ſenſus non cadunt; ſic etiam de anima ſenſitiva illud ut adſeramus non opus eſt: omnino tamen valet de intellectu & voluntate. Et ſane omnia ſcripturæ ſacræ loca, in quibus de homine ad imaginem Dei efformato mentio fit, hanc noſtram ſententiam confirmant.

§. II.

Spiritum ſeu mentem humanam conditam eſſe ad imaginem & ſimilitudinem Dei nemo in dubium vocabit: ſi convenientiam & comparationem ſpiritus ad ſpiritum, intellectus ad intellectum, luminis ad lumen, infiniti ad finitum & voluntatis liberrimæ ad liberam, immortalis ad immortale paullo accuratius conſiderat.

§. III.

Omnino in intellectu humano quædam cum divino conſpicitur convenientia, utpote homo factorum & rerum præſentium, præteritarum & futurarum recordatur: mox enim cogitationes excurrunt in Europam, mox in Aſiam, Africam & Americam, & omnia, quæ ibi fiunt, naſcuntur, & facta ſunt, contemplatur; procedit mens ab uno polo in alterum & peculiaria ibi conſiderat: in eo tamen maxima reperitur differentia, quod divinus & infinitus Dei intellectus nulla indigeat, ut humanus, ſucceſſiva & per gradus repræſentatione, ſed in eo omnia ſimul & quaſi uno intuitu, quæ contingunt, acciderunt & futura, plana ſunt & detecta, hinc etiam cogitationes noſtras quam optime novit.

De Philoſophandi ratione.

§. IV.

Ex admirandis hujus univerſi operibus, & ſumma, qua omnia reguntur & gubernantur, providentia, non ſine cauſſa adſerimus, intellectum divinum, ordinem ſapientem & metron, quo cuncta æſtimari, menſurari ac dijudicari debent, jure ſuo ac merito vocari poſſe; unde etiam Deus ex mea quidem ſententia optime definitur, quod ſit ipſe ſapientiſſimus & ſubſtantialis ordo; hoc etiam eminens illud Hebræorum vocabulum יהוה in ſe continere videtur, quod latine redditum per ſubſtantiantem cunctaque præſentia, præterita & futura ordinantem non incongrue exprimere licet.

§. V.

Ordo rite conſideratus ſpecies eſt ſymmetriæ, qua partes omnes inter ſe juſtam atque determinatam alunt proportionem ac dimenſionem. Hic ordo eſt, per quem totum terrarum orbem, cœlum, mare & omnia naturæ regna dirigi videmus. Oculos modo ad ſphæras cœleſtes convertamus, omnes non ſatis mirando motu circulari circa univerſale centrum circumagi adſpicimus. Motu enim communi ſibique per omnia ſymmetro & æquali primum mobile cum omnibus cœli ſphæris, intra quodvis viginti quatuor horarum tempus, in ſe ipſum revolvitur, diei naturalis, horarum, horologiorum, & univerſi orbis canon ac menſura eſt accuratiſſima.

§. VI.

Elegantiſſima & accuratiſſima ſymmetria per circulum maxime fit, ex quo & ad quem plurima natura cœleſtia corpora divina ſapientia ſunt efformata. Quid enim circulus aliud eſt, quam figura ſumme ſymmetra, ſibi ipſi ad minimas particulas exactiſſime æqualis, & ex uno centro ad unum commode vergens, unde figura divina nuncupari ſolet; ſiquidem initio & fine caret, Deumque ceu centrum omnium pulcherrime adumbrat. Cum igitur tanta circularis hujus figuræ eſt perfectio: hinc etiam perfectiſſimus & ſapientiſſimus opifex cœlum, ſidera cœleſtia globumque noſtrum terraqueum eadem ſymmetrica figura ornavit.

§. VII.

Dein in ſingulis in regno animali & vegetabili conditis rebus ſumma & accuratiſſima obſervatur ſymmetria, linea enim diagonali in duas æquales partes planta diſſecta accuratam omnium, etiam minimarum, partium ſymmetriam detegit, v. g. ſi arborem a radice uſque ad ſummum apicem, vel etiam florem aut folium diſcindimus; magno ſtupore animadvertimus, qua exacta diligentia, quove venuſto ordine ſingula puncta, figuræ, longitudines, latitudines, ſitus, colores, ſapores & odores ſibi invicem reſpondeant. Neque minorem ſymmetriam in regno animali deprehendimus, quando brutum aut, ſi mavis, hominem cultro anatomico ſubjicimus. Duabus corpus noſtrum ornatum eſt partibus ſumme harmonicis, ſibi invicem accuratiſſime aſſimilatis & commenſuratis, duobus oculis, auribus duabus, duobus brachiis, duabus manibus totidemque pedibus & femoribus; hæcque omnia parallela ac ſymmetra ſunt in arteriis, venis, nervis, muſculis, oſſibus & articulationibus. Ex quibus Deum ſummæ ſymmetriæ, ratione intellectus, cauſſam & fontem clariſſime cognoſcimus.

§. VIII.

Sicuti autem Deus & natura nihil ſine determinato fine & ſapiente partium inter ſe nexu & ordine facere aſſolet: ita quoque humanum intellectum, ſi quid pulchrum efficere molitur, identidem ſymme-

triam & partium harmoniam obſervare oportet. Omnia ſi architectonica atque mechanica opera & artificia intueamur, non niſi juſto & proportionato partium inter ſe nexu, figura, menſura & harmonia conſtructa eſſe videbis.

§. IX.

Omnes quoque diſciplinæ, artes & ſcientiæ, harmonia, proportione, ſymmetria, conformitate & convenientia rerum inter ſe continentur. Quid aliud eſt veritas, ratio & demonſtratio, quam conveniens cogitationum ac ratiociniorum inter ſe nexus & ordo? error vero nonniſi rerum confuſionem demonſtrat. In arte numerandi regula proportionum eſt præcipua; & algebra divina, aurea inde dicta, non alio, quam ſymmetrica proportionum arithmeticarum & geometricarum progreſſione ac repetitione, nititur fundamento. In muſica arte, hominum ferarumque animos demulcente, ſonorum proportio earumque ſymmetrica repetitio utramque abſolvit paginam. Centrum logices eſt ſyllogiſmus, hujuſve fundamentum trigonum eſt ſymmetricum, ex tribus inter ſe convenientibus terminis conſtans, ita, ut, quæ conveniunt in uno tertio, inter ſe quoque conveniant.

§. X.

Rectum de rebus judicium, quæ præcipua mentis humanæ facultas eſt, ex accurata rerum omnium & circumſtantiarum inter ſe mutuo, ratione habita proportionis, conſideratione & comparatione proficiſcitur. Juriſprudentia unice in ſententiæ conformatione per relationem ad delicti vel læſionis gradum conſiſtit, hinc quo majus eſt delictum & gravius, eo graviorem pœnam dandam eſſe ipſa dictitat ratio: quare non ſine ſine juſtitia, bilance una, in altera vero manu gladio depingitur. Lex naturæ ſuum cuique tribuere, & quod tibi fieri non vis, alteri ne facias, quid ſibi aliud vult, quam ne a Deo conſtitutum ordinem, hominumque mutuum amorem, ſocietatem & harmoniam interrumpamus. Ars, quæ in valetudine conſervanda & amiſſa reſtituenda occupata eſt, unice ſymmetriæ fundamento nititur. Partes enim fluidæ quamdiu in æquabili quantitate & juſta temperie ſunt conſtitutæ, motuque libero & æquali per univerſi corporis compagem tubuloſam vehuntur, tam diu ſanitas adeſſe dicitur: harum autem perverſio & morbus unice in ametria, ſive diſconvenientia, quantitate & temperie ſublata motuque interturbato conſiſtit. Unde rectiſſime medicinæ parens Hippocrates medicinam per adjectionem deficientium, & ſubtractionem ſuperfluorum, definit, & eum præſtantiſſimum medicum judicat, qui id optime præſtare poteſt. Res in vita civili & politica bene & prudenter geſtas judicamus, ſi convenienti tempore, loco & ordine ſuſceptæ ſunt: minus vero tales, ſi ad hæc non reſpicimus.

§. XI.

Brevibus dicimus: uti Deus fons & ſcaturigo eſt omnis in natura & ſingulis rebus creatis ordinis, partiumque ſymmetriæ, pulchritudinis & nexus, quem ipſe ad cognoſcendam ſuam perfectionem conſtituit: ita quoque menti humanæ, quæ imaginem Dei exprimere debet, fundamenta & ſemina ſapientis ordinis, nexus, proportionis ſecundum certum partium numerum, menſuram, vim motricem ſunt innata, quibus ſucceſſive & magis magiſque excultis, homo pulcherrima etiam producere poteſt opera: & ſic Deum in ſapientia & ordine imitatur, quamvis imperfecte; cum ars tantummodo ſit naturæ ſimia. Et hinc quoque nullæ diſciplinæ a prima ſtatim ætate rectius & melius humanæ menti inſtillantur & apta informatione excoluntur, quam mathematicæ.

CAPUT XIX.

De animæ rationalis eſſentia & operatione ſemper duratura.

§. I.

Arctum illud vinculum, quo anima rationalis cum corpore ſenſitivo & vivo jungitur atque unitur, morte tandem diſſolvi extra omne dubium poſitum eſt: num vero illud principium ſive ſubſtantia qua cogitamus, cognoſcimus & claras atque diſtinctas rerum habemus repræſentationes, eaſque invicem connectimus vel ſeparamus & de iis judicamus, ſenſuum organis deſtituta poſt mortem operationes has proſequi poſſit? ſubtilioris indaginis quæſtio eſt. Nos ex ſufficientibus ſatis rationibus illud adſeveranter adfirmare neutiquam dubitamus: nulla enim in rerum natura ſubſtantia ſive principium operandi, quod ſimplex eſt, & non dividi poteſt, interit, niſi ab omnipotente ejus auctore annihiletur, cujus tamen rei vix ullum exſtat exemplum. Neque elementum ut ſimplex, expanſum, homogeneum, quod locum occupat, interitum, ſed ſolummodo corpus ut mixtum, ſive e diverſæ naturæ elementis compoſitum, mutationem ac deſtructionem ſubire firmiter ſumus perſuaſi. Quodſi igitur ejuſmodi entia realia interitus expertia ſunt, multo minus animæ rationalis, quæ cum intellectu divino, juſto nempe ejus ordine & voluntate ſive amore, habet convenientiam, cui veri & falſi, juſti & injuſti & entis ſuperioris inſitus eſt fons & principium, probari poterit annihilatio, quæ nihil aliud eſt, quam ſubtractio divini influxus, quo tamen res omnes exiſtentes perdurant & conſervantur.

Scholion.

Egregia ſunt verba, quæ Cicero de conſolat. prodidit: *non is ego ſum, qui animum ſimul cum homine interire putem, tantumque mentis lumen e divina natura delibatum exſtingui poſſe, ſed potius, certo tempore emenſo, ad immortalitatem redire.* Et in eodem ſcripto, *dubitari nullo modo poteſt*, inquit, *quin animus divinus ſit & ſempiternus futurus. Dei enim imago quædam animus eſt, ex ipſo Deo delibata ac perfecta. Quodſi Deus immortalitate fruitur, cur eam partem, quam ex ſe ipſo ſumſit, mortalem eſſe velit: quin hoc ipſo ſingularem & divinam vim indicandum putavit, quod non ſolum ipſe immortalis, ſed etiam, quos velit ſuæ naturæ compotes, & plane immortales efficiat.*

§. II.

Senſus porro immortalitatis omnibus hominibus communis & innatus hanc noſtram adſertionem confirmat, quem nec ipſi gentilium ſapientiores occultare potuerunt. Quid enim aliud ſibi vult eorum ſententia de animarum poſt obitum tranſmigratione in alia corpora? quam quod perpetuam illarum durationem & operationem crediderint. Socrates morti proximus eleganter hunc in modum apud amicos diſſerit: *ſi quid aliquando pure ſumus intellecturi recedere oportere a corpore atque res ipſas ſpeculari. Nam quia nihil cum corpore cognoſci poteſt, ſcientiam aut nunquam, aut poſt mortem denique conſequemur. Tunc enim anima ipſa ſecundum ſe ipſam ſeorſim erit a corpore, & migrationem, quæ nunc mihi impoſita eſt, bona ſpe ſuſcipio.*

§. III.

Et quis unquam in tanto hominum cœtu vixit, aut adhuc vivit, qui non infinitam & perpetuam ſibi

ſibi optet & optaverit felicitatem, perfectionem & acquieſcentiam cum interno gaudio junctam: quod ſane deſiderium, tam alte mentibus infixum, non fortuito caſu, aut fruſtra, ſed divina plane providentia ipſis ingenitum eſt. Cum vero homo in hac vita, qua anima corpore, ipſam prægravante, incluſa eſt, ad hanc felicitatem pervenire nequeat: ſperanda omnino erit in altera & hac meliori vita.

Scholion.

Cicero de conſolatione ait: *quanto gaudio exſultare credendus eſt illorum animus, qui corporis admixtione ſolutus in cœleſtes ſempiternaſque domos, unde exierat, revertit. Profecto enim ex mente divina delibatos habemus animos, qui hac mole incluſi, tanquam terræ gravitate, ſic ipſi nimio pondere corporis opprimuntur: ubi autem ſoluti a corporibus ad proprias ſedes evolaverunt, tum vere vivunt, nec voluptati, libidini, dolori ſerviunt, ſed ſui compotes nulla re anguntur, nihil requirunt, omnibus imperant.*

§. IV.

Deinceps animæ noſtræ immortalitas ſapientiæ divinæ maxime eſt conveniens: ſi enim Deus propter hominis felicitatem ac ſuſtentationem corporis, quod multum ignobilius eſt anima, omnia in hoc univerſo tanta arte ac plane inenarrabili providentia effecit, conſervat atque gubernat; quanto majorem præſtantiſſimæ hominis partis, animæ nempe rationalis, ad ejus imaginem efformatæ, curam habebit.

§. V.

Quid dicam de fine creationis præcipuo hominum & præſertim intellectualis animæ, ſecundum quem ſummus rerum omnium effector voluit, ut ex intimiori operum ſuorum contemplatione immenſam ſuam ſapientiam, infinitam potentiam & bonitatem clare cognoſcant, laudibus eum celebrent & per amorem & ordinem intime cum ipſo uniantur. Quamdiu autem anima noſtra ſpiritualis corporeis ligata eſt vinculis, tam diu etiam opera Dei, quæ tam in adſpectabili hoc mundo, quam in reliquis admiranda ſunt, clare ſatis ac perfecte, ut Dei perfectiones requirunt, ſcrutari ac cognoſcere haud poteſt: hinc neceſſe eſt, ut, pro hoc fine implendo, altera adhuc ſuperſit vita, qua majori perfectione, corporis exuviis depoſitis, Deum cognoſcemus, cognitum ſummis laudibus perpetuo proſequemur atque venerabimur. Ante omnia vero ſumma Dei bonitas, æquitas & ſempiterna juſtitia perpetuo duraturam eſſentiam & operationem animæ rationalis exigit atque confirmat.

§. VI.

Jam vero quæſtio oritur, num anima, quæ operationes ſuas miniſterio ſenſuum in vivo corpore exſeruit, ſine iis & illorum organis adhuc operari poſſit? Ad quam ita reſpondere licet: anima ſpiritualis, intellectus & voluntatis facultatibus inſtructa, per ſe inorganica eſt, quamvis tam diu organis ſenſuum, inprimis cerebri fabrica, utatur, quam diu cum corpore unita eſt: quoniam in hac vita maximum cum rebus corporeis, quæ motum in ſenſoriis excitant, ipſi intercedit commercium; poſt mortem vero major erit cognitio rerum ſublimiorum. Quid opus igitur eſt ſenſibus, præſertim craſſioribus externis, tactu, olfactu & guſtu, qui maxime ſunt animæ ſenſitivæ inſtrumenta, atque ideas & perceptiones non claras, ſed valde confuſas exhibent: auditus tamen & viſus ſunt nobiliores, & magis ad intellectum pertinent, quoniam horum miniſterio clariores repræſentationes & cognitiones cum viva cognitione & delectatione in anima fiunt, imo in ipſa involuta & innata ſcientiarum ſemina evolvuntur. Nam res fidei per auditum ad interiora intellectus, qui lumen eſt ad imaginem intellectus ſive luminis divini conditum, penetrant; oculis vero opera divina cernimus, quare non ſine ratione ſapientiſſimus Salomon horum ſenſuum nobiliorum tantummodo meminit in Prov. c. XX. 12. *Utrumque & aurem audientem & oculum cernentem Jehova facit.*

Scholion.

Pauci ex philoſophis & naturalis ſcientiæ cultoribus id attendunt, quod in camera oculi obſcura, ejuſque retina, externa objecta in minima tantummodo mole ſe repræſentent, cum tamen in forma ſua naturali ea videamus & cognoſcamus. Pari ratione res ſeſe habet cum auditu, quo tantummodo ſonus ſive aëris tremulus, per ſermonem varie modificatus, motus ad ſenſorium commune pertingit; interne tamen veritatem ſermonis clare cognoſcimus, manifeſto indicio, in animo veram & vivam veritates cognoſcendi facultatem reſidere & eſſe fundatam: licet regulam & harmoniam, quam Deus hic conſtituit, ignoremus, & modus maxime, quo hoc fiat, inexplicabilis & imperſcrutabilis maneat.

§. VII.

Quare firmiter credimus & ſtatuimus, quod intellectus ab involucro ſuo, quo valde in vivo corpore aggravatur, poſt mortem liberatus & ſui juris redditus, veritates deliteſcentes mirifice cognoſcere poſſit.

Scholion.

Non tantum ipſa ſacra ſcriptura, ſed & ethnicorum prudentiores huic noſtræ ſententiæ ſubſcribunt. Sic lib. ſapient. IX. v. 15. hæc legimus verba: *mortale corpus aggravat animam, & terreſtre corporis vas obruit mentem.* Et Cyrus moriens apud Xenophontem ita dicit: *nolite arbitrari, o mihi cariſſimi filii! me, cum a vobis diſceſſero, nunquam aut nullum fore; nec enim, dum eram vobiſcum, animum meum videbatis, ſed eum eſſe in corpore, ex iis rebus, quas gerebam, intelligebatis. Eundem igitur eſſe creditote, etiamſi nullum videbitis. Mihi quidem nunquam perſuaderi potuit, animos, dum in corporibus eſſent mortalibus, vivere: cum exiſſent emori, nec tum animum eſſe inſipientem, cum ex inſipienti corpore evaſiſſet; ſed cum omni admixtione corporis liberatus, purus & integer eſſe cœpiſſet, tum eſſe ſapientem.*

§. VIII.

Quomodo autem anima corporis vinculis inhærens in actionibus ſuis turbari poſſit, nondum ſat's evictum, ſed adhuc ſub philoſophis lis eſt. Meam quod attinet ſententiam, ea mihi videtur veroſimilis, quod intellectus inſitus, purus, luminoſus, originaliter inorganicus, a Deo in prima creatione corpori vivo infuſus, cum ſubtiliſſimo æthereo fluido, quod in cerebri fabrica tenuiſſima a ſanguine & lympha ſeparatur, habeat vinculum & commercium, quod fluidum, quo purius eſt, eo alacriores functiones ſunt animi, quo vero impurius & quo magis multis particulis ſulphureis, vaporoſis & terreſtribus imbutum eſt, eo hebetiores & obtuſi homines inveniuntur. Quod maxime in iis obſervare licet, qui ſani ſunt & multum comedunt, potus ſpirituoſos & inebriantes crebrius ingurgitant, vaporoſis cibis utuntur, ut fabis, quas Pythagorici diſcipulis ſuis hanc ob cauſſam interdixiſſe videntur. Cum vero nullius hominis in hac vita, qua anima corpore quaſi veſtitur, ab heterogeneis iſtis particulis fluidum ſubtiliſſimum plane liberum reperiatur, hinc quoque anima multum in operationibus

ſuis præpeditur, ut ea, quæ perfectius exſequi velit, haud poſſit.

§. IX.

Quando igitur cunque a nativitate ipſa cerebri fabrica tam tenerrime conſtituta eſt, ut non tantam partium craſſiorum & vaporoſarum admittat copiam; vis intelligendi quoque & repræſentandi promtior, efficacior & celerior obſervatur, hinc non ſine magna admiratione præcocem interdum videmus eruditionem.

§. X.

Ex his quoque adductis repetenda erit ratio, quod iis hominibus, quorum corpora infirma parum cibis & potu onerantur magiſque jejuniis inſit; quod etiam in morti proximis, præſertim piis, non raro obſervamus. Hi enim ad tempus quieti, ad ſe redeuntes, mira enarrant gaudia & de Dei angelorumque conſortio gloriantur; quam morientium lætitiam & alacritatem CICERO de conſolat. diis adſcribit: cum ait: *non deſperandum de deorum benignitate, quin eo tempore e vita properantem diſcedere foveant atque allevent.* *Cujus rei in morientibus ſigna ſæpiſſime minime dubia cernuntur, cum velut e ſomno exciti, quo tempore extremum ſpiritum edituri ſunt, ita gaudentes & alacres adſpiciunt, ut libentiſſime e vita judices proficiſci.*

§. XI.

Et quem fugit ægrotantes, inprimis mulieres hyſtericas, quas plures vidi, adfectione cataleptica, quam pro ecſtaſi habuerunt, tentatas, præſente paroxyſmo aut finito, futura prædixiſſe, & linguis, quas ipſæ nunquam, parentes vero, didicerunt, locutas. Neque minus medicis attentioribus notum eſt, quod morbis chronicis, ut cachectica vel phthiſica adfectione, diutius adflicti & viribus exhauſti longe majorem & plane mirificam alacritatem & promtitudinem in rebus divinis explicandis ſæpe poſſideant, quam integritate corporis gaudentes nunquam habuere. Idem quoque valet de ætate grandioribus, perpetuo valetudinariis & infirmis, in quibus vires quidem corporis, memoriæ & imaginationis decreſcere; intellectus vero & judicii increſcere videmus.

§. XII.

Quanta denique animorum obſervatur mutatio, poſt morbos præſertim melancholicos, maniacos aut ardentes febres ſuperatas, cujus plane ſingulare exemplum adhuc in recenti eſt memoria. Nam cum ante aliquot annos Theologus quidam Berolinenſis, jam vero defunctus, ex febre ardente cum delirio juncta ſanitatem recuperaret, tam mirabilem ingenii acquiſivit promtitudinem, ut, quæ cogitaret aut diceret, longa ſerie verſuum germanicorum, quocunque tempore & occaſione exprimere potuerit, cum antea plane rudis in arte fuit poetica. Tacemus hic quorundam hominum præſagia, quæ nos Germani *das Ahnden* vocamus.

Scholion.

Inſignis hanc in rem eſt locus, quem b. WEDELIUS Cel. Medicus Patholog. ſuæ generali ſect. III. c. IX. inſeruit: *Cerebrum*, inquit, *humanum æmulatur horologium ſubtiliſſimum, in quo ſi omnia legitimo gaudent motu, ſi obſervatur juſtus ordo temporis & proportionis, bene ſe res habet; ſed ſi rota exorbitet, confuſo machina turbine movetur: ſic etiam, poſita conformatione pororum cerebri, ſenſus & intellectus ſibi conſtant, ſin minus excentricitatem patitur intellectus, idque variis modis.*

§. XIII.

Tandem experientia conſtat quotidiana, in ſomno corpus in quiete eſſe, neque animum ab objectis externis diſtrahi: hinc etiam operationes ſuas felicius & promtius exſequi poteſt. In inſomniis haud raro multa nobis clara fiunt & detecta, quæ antea nobis fuere abſcondita, diu oblita in memoriam veniunt, & quicquid ſæpe natura denegaſſe videtur, id anima in ſomno, ſui juris reddita, præſtat. Sic ſæpe mihi, cui nullum unquam a natura datum eſt ingenium poëticum, aliquoties obtigit, ut elegantiſſimos latinos verſus concinno ordine & ſerie confecerim & recitaverim, quorum aliquot vigilans de ſomno adhuc recenſere potui. Et quis in ſacris litteris tam hoſpes eſt, qui neſciat, Deum in inſomniis maxima revelaſſe: non aliam ob cauſſam, quam quia mens tunc ſit attentior ad ea capienda, quæ revelantur.

Scholion.

Antiquiſſimus medicorum parens HIPPOCRATES id ſuo jam tempore obſervavit ſollertiſſime in lib. de inſomniis ubi inter initia ſcribit: *corpus cum vigilat, animæ cogitatio non ſui juris eſt, ſed partem aliquam ſingulis corporis partibus, ſive ſenſibus, diſtribuit, auditui, viſui, tactui, greſſui, actioni ac omni corporis facultati. Cum autem corpus quieſcit; anima in motu eſt, & corporis partes perreptans domum ſuam gubernat & omnes corporis actiones ipſa perficit. Nam corpus dormiens non ſentit, ipſa vero vigilans cognoſcit, ac viſibilia videt, & audibilia audit, vadit, tangit, triſtatur, animadvertit. In ſumma quæcunque corporis aut animæ munia, ea omnia anima ipſo in ſomno obit.* Et CICERO de divin. lib. I. *Cum ſomno ſevocatus*, ait, *animus a ſocietate & contagione corporis, tum meminit præteritorum, præſentia cernit, futura prævidet. Jacet enim corpus dormientis ut mortui, viget autem & vivit animus, quod multo magis faciet poſt mortem, cum omnino e corpore exceſſerit: itaque appropinquante morte multo eſt divinior.*

§. XIV.

His hactenus ex ratione deſumtis argumentis ſacra ſcriptura maximum ſuperaddit pondus, quæ diſertis verbis animæ immortalitatem adſerit & præſertim dicit: nos poſt mortem angelicæ ſimilem naturam eſſe habituros, qui tamen ſpiritus ſine corpore & organis ſenſoriis Deum cognoſcunt, laudant ac celebrant. Neque dubitandum, quin, quia mentes intellectuales ad ſocietatem angelorum pertinent, & in ea quævis ſuam tuetur perſonam, poſt obitum in eorum conſortio & converſatione multas variaſque rerum ideas, antea plane incognitas, ſint hauſturæ, ut non opus ſit corpore ſenſitivo, quod tamen etiam benigniſſimus Deus ſuo tempore in ſumma claritate reſtituet & reſuſcitabit.

Scholion.

Videtur quidem corporum noſtrorum reſuſcitatio noſtræ ſententiæ de perfectiori animæ poſt ſeparationem a corpore ſtatu repugnare; aſt ſacra ſcriptura de corpore non tali, quale nunc eſt, ſed clarificato loquitur, quod ab omnibus infirmitatibus, quæ animæ rationali in operationibus ſuis maximo fuere impedimento, liberum eſt. PAULUS ad Corinthios hac de re egregie ſcribit: *ſeritur corpus naturale & ſurget corpus ſpirituale.*

CAPUT

CAPUT XX.

De providentia divina ſive ſapientiſſima univerſi gubernatione.

§. I.

PErfectionem Dei mundi quoque providentia includit, quæ omnia & ſingula in hac rerum univerſitate conſervat, gubernat, & ad congruos & ſapientes fines dirigit. Et hæc ne ethnicis quidem ſolo naturæ lumine colluſtratis fuit incognita adminiſtratio: quamquam abortivi quidam philoſophi, inter quos DEMOCRITUM, EPICURUM, VELLEIUM, & LUCRETIUM, etiamſi athei non penitus eſſent, referimus, providentiam tamen omnem ſuſtulerunt, neque Deum res humanas curare, neque ira adfici, neque gratiam neque pœnas, pro meritis cujuſque ſuis, conferre ſtatuebant: hinc LUCRETIUS:

Omnis per ſe divum natura neceſſe eſt
Immortali ævo ſumma cum pace fruatur
Semota a noſtris rebus ſejunctaque longe.
Nam privata dolore omni, privata periclis,
Ipſa ſuis pollens opibus, nihil indiga noſtri
Nec bene promeritis, nec tangitur ira.

Hi homines omnem ex animis hominum religionem extrahunt evelluntque radicitus, cum opem, auxilium & gratiam divinam tollunt. Animam hominis mortalem ipſamque ſimul cum corpore interituram putabant, & ſummum hominis bonum in voluptate collocabant; dum perſuaſi erant, Deum non animadvertere, nec res curare, nec punire.

§. II.

Erant quoque ex veteribus philoſophis nonnulli, qui providentiam divinam, quamquam haud penitus negabant, in dubium tamen vocabant, hunc in modum ratiocinantes: ſi a Deo reguntur omnia & ab ipſo nihil niſi bonum proficiſci poteſt, unde tot tantaque in mundo mala, vitia, calamitates, peſtes. Unde eſt, quod probis & piis non raro male, improbis autem & malis bene res cedunt. Inde EURIPIDES apud ATHENAGORAM *in Apologia* ait:

Sæpe mihi ſubivit cura
Animum, dubitavi anxie,
Deus an fortuna regat
Hominum inconſtantem vitam?
In qua & inopinato ſæpius,
Et inique miſeri ſunt quidam,
In familiis etiam claris
Aliqui, quod nemo ſperaſſet,
Abſque Deo fortunati.

§. III.

Id ipſum quoque interdum viros Deum vere timentes & probos torſit, hinc Rex ASSAPHUS Pſalmo ſuo CLXXIII. exclamat: *ecce iſtos improbos, ut tranquilli in ſæculo augeant vires. Utique inaniter purifico animum meum & lavo in munditia manus meas, cum ſim plaga adfectus quotidie, & caſtigatio mea præſto ſit matutinis ſingulis.* Eleganter vero & perquam recte divinus hic vir ſubjungit: *ſi cogitem cognoſcere hoc, laborioſum eſt in oculis meis, donec ingreſſus in ſanctuaria Dei animadverti finem iſtorum: utique in lubricis ponis eos; & ejicis in vaſtitates.*

§. IV.

Quemadmodum vero Dei cultus mentibus humanis inditus eſt: ita quoque ſenſus quidam divinæ providentiæ & curæ in iis reconditus reperitur; hanc enim negare & Deum colere eſt ſibi ipſi contradicere. Nam cur adorarent homines ſummum Numen? cur auxilium poſcerent ab ipſo? quod ſui curam non habere crederent.

Scholion.

Nitide id ipſum PLATO libro ſuo X. de legibus explicat cum ait: *Caveamus, ne Deum mortalibus opificibus viliorem putemus. Iſti ſane, quando peritiores ſunt, tanta arte in propriis ipſorum operibus & parva ſimul & magna exquiſitius perficiunt: Deus vero, qui ſapientiſſimus eſt, curare poteſt ac vult non magna ſolum, ſed etiam parva, quæ facilius ſervari poſſunt, proſpicit, ut nefaria eſſet cogitatio Deum pigritiæ & ignaviæ accuſare.* Et CICERO lib. de natur. Deor. acriter perſtringit philoſophos divinam negantes providentiam his verbis: *ſunt philoſophi & fuerunt, qui omnino nullam habere cenſerent humanarum rerum procurationem Deos. Quorum ſi vera eſt ſententia, quæ poteſt eſſe pietas, quæ ſanctitas, quæ religio: hæc enim omnia pure ac caſte tribuenda deorum Numini ita ſunt, ſi animadvertuntur ab his, & ſi eſt aliquid a diis immortalibus hominum generi tributum. Si autem dii neque poſſunt nos juvare, neque volunt, nec omnino curant, nec, quid agitur, animadvertant, nec eſt, quod ab his ad hominum vitam permanare poſſit, quid eſt, quod ullos diis immortalibus cultus, honores, preces adhibeamus.*

§. V.

In prima creatione, ita docente ſacra ſcriptura, ſtatus integritatis in primis noſtris parentibus ingentem perfectionis gradum reſpectu animæ & corporis complectebatur, omnia erant valde bona ſine omni noxa; & ſicuti crimina & vitia, ita quoque ægritudines, mors, calamitates, rixæ & miſeriæ exſulabant. Nam imago Dei maximum intellectus lumen continebat, quo rerum conſecutiones ex longinquo proſpicere, atque res externas, ex neceſſitate agentes, corporeas in uſus ſuos rite convertere poterat. Neque voluntas a ſalutis & felicitatis via declinabat. Nunc vero proh dolor! in eo rerum ſtatu per lapſum verſamur, quo mors homini naturalis eſt, quæ ex corporis humani conditione illiuſque nexu cum rebus externis oritur. Valde quoque ſuppreſſo intellectu, qui ad imaginem Dei conditus erat, & ſenſitivo principio, quod præcipue brutis animantibus ineſt, principatum obtinente, ab objectis externis variæ paſſiones, perturbationes animi & declinationes a bono nil niſi mala animi & corporis inferunt, unde multæ miſeriæ & calamitates tanquam ex uberrimo fonte promanarunt. Quicquid igitur nunc eſt malorum in juſtam pœnam humanis delictis ſuperinductum eſt. Cognoviſſe hunc integritatis ſtatum PLATO videtur, qui ſcribit in conviv. *Priſca quidem felicitas naturalis erat. Integri enim eramus. Jam vero propter injuſtitiam diviſi ſumus a Deo.*

Scholion.

Digna ſunt de miſero hominis ſtatu ethnicorum dicta quæ allegentur. HIPPOCRATES *totum hominem morboſum*, HERODOTUS *hominem calamitatem* nominat, EURIPIDES, *ingenitam eſſe homini miſeriam & malitiam* dicit: Et PLATO *ſtultorum infinitam eſſe propaginem, & ignorantiam magnorum malorum matrem* ait: CICERO Tuſc. Quæſt. lib. IV. *Vitioſitatem &*

& habitum hominis tota vita inconſtantem & a ſe ipſo diſſentientem; adfectus eſſe turbidos concitatoſque animorum motus, averſos a ratione, inimicos menti vitæque tranquillæ ſcribit: Et idem CICERO de conſolatione egregia de miſeria humani generis propoſuit: *Si juvat ætatis gradus recenſere; omnis ætas miſeria eſt. Nam infantiam & pueritiam imbecillitas, dolores, moleſtiæque quam plurimæ amplectuntur, nullus, nec rationis nec corporis uſus. Adoleſcentiam ardor quidam excipit, nec prudentiæ nec judicii compos, rerum utilium ac laudabilium contemtio, voluptatis ac ſæpe turpitudinis appetitio, veri bonique ignoratio, in pares ferocia, in ſuperiores ſuperbia, in infimos arrogantia. Ex his contentiones, rixæ, contumeliæ, aſſiduus denique moleſtiarum concurſus exiſtit. Conſtans ætas ex omnium hominum ætatibus in perturbationem animi, in pericula capitis, famæ, fortunarum maxime incurrit. Senectutis incommoda ac miſeriæ quamplurimæ & graviſſimæ ſunt. Quid enim aliud eſt videre ſenem, prementem, incurvum, imbecillum, infirmum, quam cernere morientem vivum aut viventem mortuum.* PLINIUS Hiſt. nat. lib. VII. c. L. *hebeſcunt ſenſus*, inquit, *membra torpent, præmoritur viſus, auditus, inceſſus vacillant, & decidunt dentes ciborum inſtrumenta.*

§. VI.

Non ultimum miſeriæ noſtræ teſtimonium eſt, quod cæteris animantibus natura non modo alimenta pro conditione ſine ullo labore præparet, & varia integumenta ut teſtas, coria, cortices, plumas & pennas tribuat: homo vero nudus, ſine alimentis, ſine tegumentis, ſine calceis & veſtibus exiſtat, & ſemper alieno auxilio indigeat, ac labore ſe ipſum ſuſtentare debeat. Huc quoque jure ſuo ac merito referimus imperiorum rerumque publicarum longas durationes aut ſubitas mutationes, quæ ſane nulli cauſſæ, niſi ipſi Deo, omnium rerum moderatori & adminiſtratori adſcribi poſſunt; nam, quando ipſi videtur, mutat imperia, ad eamque mutationem, pro ſapientia ſua, variis utitur inſtrumentis.

§. VII.

Sub iſtis humani generis poſt lapſum miſeriis atque calamitatibus non ſatis admiranda & celebranda eſt benigniſſimi Dei cura ac providentia, qua, ne ſuccumbamus, iſtis malis medetur, &, ut ad meliorem & feliciorem ſtatum in hac vita reducamur, quærit. Hæc enim potiſſimum divinæ providentiæ objecta ſunt, ut malis noſtris ſuccurrat atque auxilium præſtet.

§. VIII.

Si hac in re ſacras litteras conſulimus, illæ nos luculentiſſime convincunt & docent, ſapientiſſime & clementiſſime omnipotentem Deum jam a prima creatione mundum univerſum, & præſertim electos ſuos rexiſſe & gubernaſſe, atque promittere uſque ad ſæculi conſummationem adeſſe velle, nec unquam ſuos deſerere; quinimo tota ſacra ſcriptura pellucidum eſt ſpeculum, ex quo pervigil providæ directionis oculus ubique promicat.

Scholion.

Inſignia providentiæ divinæ & univerſalis & particularis teſtimonia exſtant in toto *Pſalmo* DAVIDIS *CIV. CXXXIX. CXLVII. CXLVIII. & libro ſapientiæ.* CHRISTUS vero ſervator noſter in N. T. hanc curam clarius expreſſit, & ad minutiſſima deſcendere docuit, adeo, ut non modo *volucres cœli, ſed etiam lilia, quæ neque laborant, neque nent, & herbam, quæ hodie exſtat, & cras in clibanum mittitur, veſtiat.* Matth. VI. 26. 28. 30. *Nonne duo paſſerculi*, inquit, *aſſario veneunt, & unus ex iis non cadet in terram ſine patre veſtro? veſtri vero etiam capilli capitis omnes numerati ſunt.* Matth. X. 29. *Et pilus capitis veſtri non peribit.* Luc. XXI. 18.

§. IX.

Deus ab æterno lapſum hominis prævidit, & ſecundum ſuam abſolutiſſimam voluntatem benigniſſime decrevit, univerſum & præſertim hominis ſtatum gubernare, quæ etiam decreta uſque ad hæc noſtra tempora exſequitur. Ipſe enim omnia tam ipſius ſapientiæ, quam rerum creatarum naturæ convenienter adminiſtrat. Permittit igitur & facit cauſſas neceſſarias neceſſario agere, liberas libere, & quæ ab illis pendent neceſſario, & quæ ab his libere fieri. Non tollit effectuum neceſſariorum neceſſitatem, niſi forte id plane extraordinarie & propter graviores & maximi momenti fines aliquando fiat: neque iis cauſſis libertatem, quæ libere agendi facultate ſunt præditæ, neque contingentiam auffert.

§. X.

Verum enim enim vero mala, vitia & quæ culpæ & peccati nomine veniunt, minime per ſe & directe, ſed tantummodo indirecte, & per accidens ſub providentiam divinam cadunt, dum non facit, aut ut fiant, adjuvat, ſed tantum permittit fieri, ne officiat libero arbitrio, facta vero in bonum finem, quem ipſe faciens non intendit, dirigit.

§. XI.

Equidem Deus ab æterno præſcivit & cognovit univerſa, quomodo ſint, & eſſe poſſint, quid homo quiſque pro ſua libertate eſſet facturus, ſi cum his vel illis circumſtantiis, in hoc vel illo rerum ordine collocaretur: non igitur ex abſoluto, ſed limitato decreto, præſertim quod ad creaturas rationales attinet, ſumma ſapientia ac bonitate omnia diſpoſuit atque ordinavit.

Scholion.

Conditionatum providentiæ divinæ decretum egregie explicat locus CICERONIS de conſolat. dum ait: *non verum eſt, quod dicitur a quibuſdam, mortis certum omnibus hominibus finem ac terminum eſſe conſtitutum; ut autem vel citius vel ſerius moriamur, ſingulorum hominum vel intemperantia vel negligentia contingit. Si autem illud veriſſimum eſt, præfinitum eſſe vitæ finem, quem nemini liceat præterire, agnoſceremus nihil ſane eſſe, quo homini prudentiam, temperantiam, pietatem tribueremus.*

§. XII.

Neque putare licet, quod divina præſcientia fatalem ac neceſſariam noſtris actionibus peccandi neceſſitatem inferat. Non enim, quia Deus futura cognoſcit, neceſſe eſt, nos facere, quod facere præſcivit, ſed, quod nos propria voluntate ſimus facturi, novit futurum, ſimulque cauſſam & modum agendi prævidet. Paucis: res ſive ſint præſentes, ſive præteritæ, ſive futuræ, non a ſcientia, ſed ab eventu dependent. Neque conſequens eſt, quod ſi a Deo certus eſt omnium cauſſarum ordo, ergo nihil in noſtræ voluntatis arbitrio poſitum eſt.

§. XIII.

Fuerunt inter veteres philoſophi, qui fato omnia fieri adſerebant; quibus etiam aſſentimur, ſi fatum ea notione ſumitur, ut ipſa ſit providentia divina, quæ totum nexum & ordinem cauſſarum rerum corporearum, non excluſis voluntariis, ſubordinatum habet: quando autem rerum ſublunarium regimen a neceſſario

ſario nexu dependere dicitur, & humanæ mentis libertas excluditur; tale fatum fatuum penitus rejicimus.

§. XIV.

Providentia divina ordinarium naturæ curſum tenet, & illum ceu cauſſa prima per media & cauſſas ſecundas conſervat, quæ, niſi influxu & impulſu generali juventur a Deo, irritæ eſſent: quapropter etiam omnia bona, quæ nobis contingunt, unice Deo, eorum auctori, adſcribenda ſunt.

Scholion.

Huc maxime pertinent ſacræ revelationis teſtimonia. Formatio fœtus in utero ejusque in lucem editio providentiæ divinæ adſcribitur. Job. XVI. 8. 9. & Deuter. XXX. 20. *ipſe eſt vita noſtra & longitudo dierum noſtrorum:* Pſal. LVI. 9. *numerat greſſus noſtros*, & Job. XIV. *numerus menſium hominis apud te, Domine; conſtituiſti terminos, quos nemo præterire poterit.* Pſal. CXXXIX. 16. *in libro tuo ſcripti omnes dies, qui futuri erant, & nondum exſtabat ex illis & vitæ noſtræ curſus & progreſſus.* Ita a Deo regitur, *ut ne capillus quidem capitis citra ipſius voluntatem de capite noſtro cadat.* Matth. X. v. 30. *divites & pauperes facit.* Prov. Salom. c. XXII. v. 2. & pietatem maxime, atque obedientiam ordinarie proſperitate remuneratur; ita *intelligentem ipſis uxorem dat.* Prov. XIX. 14. conferatur quoque de hoc argumento totus Pſ. CXII.

§. XV.

Diximus jam ad providentiam & curam, præſertim humani generis, ordinario naturæ curſu Deum uti, ſive obſervare illam ſeriem, ordinem & nexum cauſſarum naturalium, ubi ſemper cauſſæ cum effectibus ſunt connexæ, & unus effectus alterum ſequitur. Ita univerſalis nexus ſiderum cœleſtium cum elementis ſublunaribus ſatis manifeſtus & luculentus eſt. Neminem latere arbitror, fulgentiſſimum ſolarem globum, calore ſuo lucido, agere in elementa, fluidum nempe æthereo-aëreum & aqueum, & mediante ſemine non modo omnis generis vegetabilia & animantia producere, ipſis vitam, nutritionem & fœcunditatem largiri, ſed etiam illorum exiſtentiam de novo ſemper continuare, id eſt conſervare.

§. XVI.

Rerum naturalium peritis & ſcrutatoribus perſpectiſſimum eſt, pro vario ſitu Solis & Lunæ, æquinoctia & ſolſtitia, tempora anni ordinaria, tempeſtates & conſtitutiones varias temporum fieri, quæ quam maxime pro diverſa natura & motu ventorum mutantur. Perpauci ſane ſunt, qui id attendunt & obſervant, quod a diverſa ventorum ex diverſis plagis ortorum indole & operatione ſub certis anni temporibus maximæ mutationes, in regno vegetabilium & animantium eveniant. Fœcunditatis & ſterilitatis gradus in vegetantibus, & animantibus, alimentorum corruptiones, fames, annonæ, graves & extraordinarii morbi, peſtes hominibus & brutis inde inferuntur. A ventorum enim extraordinaria conſtitutione, inconſueta anni tempora, acerrimum & diuturnum frigus, intenſiſſimus æſtus & continua imbrium copia pendent. Quantæ inde calamitates & extraordinaria mala tam in hominum, quam brutorum & vegetantium ſtatum redundent, ſollertioribus naturæ ſcrutatoribus & œconomis quoque ſatis notum eſt.

§. XVII.

Quum vero experientia nos doceat, quod ventorum diverſa, & ſæpius admodum extraordinaria, ratione gradus intenſionis & remiſſionis, operatio tantam efficaciam & potentiam in regno vegetabili & animantium habeat, quæ partim multa commoda partim incommoda in genus humanum infert; operæ omnino videtur pretium, paullo altius in cauſas horum ventorum tam diverſæ conditionis inquirere, quæ inquiſitio non parum difficultatis habere mihi videtur. Ex ſiderum diverſo ſitu atque operatione, quam in ſublunaria habent, cauſſas derivare haud licet, ſed mea valde veroſimilis hæc eſt adſertio, quod ex profundis terræ viſceribus, ubi multi & varii generis ac potentis efficaciæ mineralia, ſulphura, ſalia, vehementi motu inteſtino agitantur, peculiarem ſuam vim & potentiam accipiant & inde emanantibus effluviis diverſiſſimæ indolis & operationis venti oriantur; cui etiam ſententiæ quædam ſacræ ſcripturæ loca ſubſcribere videntur. Ita legimus Pſ. CXXXV. *nebulas excitat ab ultimis terris, fulgura per pluviam facit, & ex abſconditis cellis ventos producit.* it. Jer. X. 13. *Voce dat aquæ multitudinem, attulit ab ultimis terris nebulas, fulgura, pluvias facit, & e profundis cellis ventos educit:* & Job. XXXVII. *Quo pacto veſtes tuæ caleant, Deus terras ab auſtro reddit:* v. 21. *cum ne fulgentem quidem lucem adſpicere poſſint homines, quæ eſt in athere, quem prateriens ventus expurgavit, veniens a ſeptentrionibus.*

§. XVIII.

Cæterum ſingulare providentiæ divinæ in miſero hominum ſtatu exhibet ſpecimen ingens diſſimilitudo hominum. Quanta enim eſt diverſitas ſexus, vitæ victusque generis, conditionis & ſtatus, imperantium & ſubditorum, docentium & diſcentium, divitum & egenorum, virium corporis, ſtaturæ, ingeniorum, inclinationum animi & ſtudiorum. Alii ſunt eruditi, quorum alii ſunt quibus animæ, alii quibus corporis cura incumbit; alii qui juſtitiam exercent, alii qui res hiſtoricas vel philoſophicas tractant. Quænam eſt varietas artificum, opificum & operariorum; & quis ſingula enarrare poteſt. Sufficit nos in tanta rerum varietate ſummum ordinem, ſapientiam ac perfectionem reperire, quæ de ſummo omnium rerum moderatore & ſalute publica miſerorum teſtantur ſatis.

Scholion.

Superioris ſeculi eruditus Hiſpanus SARASA optime de providentia divina ſcripſit in libro, quem *artem ſemper gaudendi* inſcribit, ubi inter alia egregia hæc quoque *Tract. VIII.* inſeruit: *Ubi ſingula agunt ſingula, expedimur facile omnia. Ad ſalutem publicam conſervandam neceſſarii ſunt quidam, qui manu laborant, quidam qui ingenio, quidam qui utroque, quidam qui ſervilia pertractant opera, quidam qui artibus ſeſe dant, mechanicis videlicet, quoſdam militia, quoſdam ſcientiæ requirunt; & hos quidem variæ rurſus varios, quoſdam rerum divinarum, quoſdam rerumpublicarum exigit procuratio, omnes ſunt neceſſarii. Quid igitur conſilii, ut tanta habeatur inter eos, qui natura ſunt, diſparitas. Homines vi cogere & ſingulos & omnes, id quidem eſt adynaton & vero etiam libero arbitrio, cui vis adhiberi non debet, plane contrarium. En! ut difficultatem expediam quisque ſcientia ſua attingit a fine ad finem fortiter, diſponit omnia ſuaviter.*

§. XIX.

Notatu digna hanc in rem ſunt verba BOETII lib. III. *ſicut mundus hic ex tam diverſis contrariiſque partibus in unam formam minime conveniſſet, niſi unus eſſet, qui tam diverſa conjunxiſſet: ita conjuncta ipſa naturarum diverſitas, invicem diſcors, diſſociaretur ac divelleretur, niſi eſſet unus, qui, quod nexuit, contineret, nec tam diſpoſitos motus locis efficienda ſpatiis qualitatibus explicaret, niſi unus eſſet, qui per has mutationum varietates ipſe diſponeret.*

§. XX.

Poſtremo quanquam in ſumma poſt lapſum miſeria multa eveniunt mala, ut ſere ſunt, morbi, bonorum jactura, bella, exilia, perſecutiones, quibus boni non ſolum, ſed etiam mali homines ſubjiciuntur; nihilo tamen ſecius ſummum & benigniſſimum. Numen omnia eo dirigere novit, ut in nominis gloriam & noſtram ſalutem cedant. Cedunt calamitates probis maxime in exercitationem & perfectionem, malis vero in juſtam malorum pœnam. Seneca, quamvis eſſet ethnicus, probe illud ex lumine, a natura ſibi inſito, tantummodo ratiocinans cognovit, cum ait: *Deus, quos probat, quos amat, indurat, recognoſcit, exercet; eos autem, quibus indulgere videtur, quibus parcere, venturis malis ſervat.* Et idem auctor verba ſui Demetrii celebrat dicentis: *nihil mihi videtur infelicius eo, cui nihil unquam evenit adverſi.*

§. XXI.

Quum igitur, uti jam fuſius docuimus, omnia quæ in rerum univerſitate ſunt & accidunt, providentiæ divinæ ſint ſubjecta, hinc etiam preces ad ipſum fuſæ vel pro avertendo malo vel impetrando bono ſub ea continentur. Minime enim ſequitur: ſi omnia Deo, quæ nobis ſunt noxia vel ſalutaria, cognita ſunt atque perſpecta, ergo preces non ſunt neceſſariæ. Nam eæ ipſæ preces notæ fuerunt Deo & in rerum provida cura, & adminiſtratione ſunt fundatæ & comprehenſæ. Novit enim Deus & decrevit ab æterno hominem ſub his vel illis conditionibus, quod ab ipſo efflagitat, eſſe impetraturum: hunc autem vel illum, neglectis iis mediis, voti ſui minus participem fieri. Ut autem hæc noſtra ſententia aliquanto clarior ſit, exempli gratia fingamus principem, quem civium ſuorum aut individui cujuſdam miſeriæ haud fugiunt: nihilo tamen minus vult, ut in iſtis auxilium ab ipſo efflagitent.

Scholion.

Egregia ſunt verba, quæ hanc in rem habet Porphyrius à Marsilio Ficino Comment. in Platon. Timæ. c. *VI. cum Deus*, inquit, *nobis provideat, ac res noſtræ aliter ſe habere poſſint; certe pro rerum noſtrarum uſu utiliter adoramus. Nempe cum Dei filii ſimus, ſed ab eo quaſi in exilio & carcere ſegregati; ſuppliciter adorare decet, quo hinc liberati revertamur ad patrem. Alioquin ſimiles eorum erimus, qui parentum patrocinio ſunt orbati. Sive igitur virtutem ſectaris, adorandus eſt tibi ejus, quod tibi expedit, boni: ſive corporum optas bonum, exſtat in univerſo virtus, omnia continens corpora. Inde igitur provenire neceſſe eſt partibus quibuſcunque ſalutem.*

§. XXII.

Quod uſum denique providentiæ divinæ attinet, eum *tum nos adſecutos Deum ſtatuimus* cum b. Gerhardo in locis theologicis cap. de providentia, *ſi univerſale Dei imperium, quo res ſingulas & univerſas optime & ſapientiſſime gubernat, debita ſubjectione agnoſcimus, grato corde celebramus & vera animi pietate veneramur, ſi omnia ad vitæ ſuſtentationem neceſſaria ab omni ſufficiente & benigniſſimo illo univerſitatis moderatore petimus, eidemque omnia noſtra accepta referimus bona. Si munerum, quæ divina providentia in nos tam ante contulit uberrima, memores & providam Dei curam circa res nobis longe inferiores animadvertentes firma cordis fiducia ei adhæremus, ac ſollicitudinem illam noſtram de futuris diffidentiæ plenam excutimus. Si in omnibus, quæcunque obtingunt, adverſis ad Deum reſpicimus, ne capillum quidem capitis noſtri abſque voluntate ipſius decidiſſe vel decidere ſtatuentes & proinde vel liberationem vel mitigationem adverſorum ab ipſo ſperamus, ſi vel maxime cauſſæ ſecundæ appareant novis nullæ. Si felicitatem impiorum ac ærumnas piorum oculo irretorto intuiti in patientia animas noſtras poſſidemus, nec in proſperis elati, nec in adverſis deſperabundi. Denique ſi nullis malis ac periculis, nos ab hoc optimo, ſapientiſſimo & potentiſſimo moderatore avelli patimur, ſed omnia mirabili ejus conſilio in bonum nobis tandem cooperari fide credimus.*

CAPUT XXI.

De ſpeciali Animæ poſt lapſum miſeræ cura & reparatione imaginis divinæ.

§. I.

Omnis a nativitate ſibi relictus homo ſine ope & alterius auxilio valde imperfectus & miſer eſt, atque præcipue graviſſimo & exitiali morbo, philautia nempe, ſive nimis ſuperba & inſolente de ſe opinione & inde orta inobedientia laborat, ut etiam perverſis ſuis cupiditatibus, quod turpe dictu! bruta animantia multum exſuperet. Nullam præterea veram de de Deo ejuſque cultu cognitionem habet, parentibus & ſapientibus decentem denegat obedientiam, odio, inimicitia, invidiaque alterum proſequitur, vehementer appetit mundana, affectat inanes honores, divitias, corporiſque voluptates; nec veritatem nec fidem amat, omnia ſine ordine & prudentia agit, nec unquam quieſcit nec ſua ſorte contentus eſt, & hoc modo ſibi ipſi & temporale & æternum parat infortunium.

§. II.

Prius vero quam ad perniciaIis hujus morboſi ſtatus ſanationem animum advertamus, opus omnino eſt, ut in ejus cauſſam penitius inquiramus, quia ſanare & præcavere morbum nihil aliud eſt, quam ejus cauſſam tollere & avertere. Jam vero ſi rationem & experientiam conſulimus, nullam profecto majorem, quam malam a teneris educationem liberorum, quæ a parentibus ſit, detegere poſſumus; dum infantes, creſcentibus ſenſim annis, ſine doctrina & bona inſtitutione in pravorum converſatione & conſortio verſari eos ſinunt, quorum mores peſſimos ad eorum exemplar, quibuſcum converſantur, induunt, hacque ratione igniculos & ſcintillulas imaginis divinæ poſt lapſum relictas exſtinguunt.

Scholion.

Animam noſtram ad ſimilitudinem & imaginem ſummi conditoris conditam eſſe non modo ex revelatione divina, ſed & ex naturæ lumine, quo gentiles ſapientiores colluſtrati fuerunt, cognitum perſpectumque eſt. Seneca de providentia: *hominem veram Dei progeniem eſſe* appellat. Musonius apud Stobæum eleganter ait: *ſolus omnium in terra homo ſimilitudo & imago Dei eſt, habet enim ſimiles Deo virtutes.* Et Cicero lib. de conſolat: *æternitatis*, inquit, *humanæ vel maximum & firmum argumentum eſt, ſolum hominem divinæ voluntatis participem conſciumque exiſtere.* Manilius; *Imago Dei quiſque eſt in imagine parva* eleganter ſcribit.

§. III.

Quum vero omne humanum genus, amiſſa illa imagine divina, ſecundum potiores ſuas inclinationes ex deperdita voluntate maxime ad malum feratur, hinc omnino opus eſt, ut ab extrema ſua pernicie vindicetur, & ad feliciſſimum ſtatum, ad quem conditus erat, reducatur. Hoc ut fiat, nulla ſane tutior & efficacior reperiri poteſt methodus, quam ut remediorum convenientium efficacia depreſſa imago divina

divina reparetur & ſuſcitetur, atque præprimis voluntas corrupta emendetur, ut cupiditates iſtæ magis quam beſtiales & extremum interitum minitantes, reſtinguantur.

§. IV.

Primo omnium neceſſe eſt, ut in nobis de Deo ceu ente perfectiſſimo ideæ, ejusque cognitio a primis jam annis magis evolvantur, quorſum maxime illud pertinet, ut ex admirabilibus univerſi operibus Dei exiſtentia & attributa cognoſcenda tradantur, quo teneri infantes Deum vere timere, amare & omnem ſuam ſalutem ac felicitatem ab ipſo efflagitare adſuefiant. Dici enim vix poteſt, quantum valeat, in prima ſtatim ætate, parvulos igniculos animi bonis præceptis & ad virtutem adhortationibus excitare: ſicuti e contrario nihil deterius eſt, quam pravis moribus opinionibusque eorum mentem, jam a natura depravatam, magis depravare atque inficere, & ita lumen naturæ exſtinguere, ut non facile rurſus appareat.

§. V.

Hi igitur igniculi nil niſi ſeminia & veſtigia divinæ imaginis ſapientis ordinis omnisque boni & honeſti ſunt, quæ animis hominum involuta hærent, & eum maxime in finem relicta, ut quilibet bona inſtructione & informatione ea evolvi curet. Benigniſſimum enim Numen ita ab æterno voluit & conſtituit, ut ſapientiæ, veritatis & rationis lumen ſe multiplicet, & influxu ſuo intellectum alterius ſerenet atque illuminet, & ex inſipiente ſapientem reddat hominem. Nam *ratio immortalis vis*, ſecundum PLATONEM & CICERONEM, *nunquam ſeneſcens divini aliquid habet, ſi emendari velimus, animi & corporis medicina eſt; ſed quo major ejus eſt præſtantia, eo majori indiget diligentia & inſtructione.* Incredibile enim dictu eſt, quot quamque uberes ſapientiæ, juſtitiæ, integritatis, honeſtatis, eruditionis omnisque ampliſſimæ laudis fructus ferat bene inſtituta vitæ educatio atque cultura. Virtus enim non tam ſubito comparatur, ſed tempore opus eſt, & cum doctis & virtute præditis converſatione. Hinc quoque præ ceteris veteres ſapientiorum converſationem cum ſenibus maxime commendarunt, quia plerumque ii, ejuratis vitæ voluptatibus, prudentiæ & virtuti ſtudent, harumque expreſſa exempla & vivæ ſunt imagines.

Scholion.

CICERO de legib. lib. I. c. 23. perquam eleganter ait: *qui ſe ipſe norit, primum aliquid ſentiet ſe habere divinum, ingeniumque in ſe ſuum, ſicut ſimulacrum aliquod dedicatum putabit, tantoque munere deorum ſemper dignum aliquid & faciet & ſentiet. Et cum ſe ipſe perſpexerit, totumque tentarit, intelliget quemadmodum a natura in vitam venerit, quantaque inſtrumenta habeat ad obtinendam adipiſcendamque ſapientiam; quoniam principio rerum omnium quaſi adumbratas intelligentias animo ac mente conceperit, quibus illuſtratus, ſapientia duce, bonum virum & ob eam ipſam cauſſam cernat ſe beatum fore. Nam cum animus cognitis perceptisque virtutibus a corporis obſequio indulgentiaque diſceſſerit, voluptatemque ſicut labem decoris oppreſſerit, omnemque mortis dolorisque timorem effugerit, ſocietatemque caritatis coierit cum ſuis omnesque natura conjunctos ſuos duxerit, cultumque Deorum & puram religionem ſuſceperit & exacuerit illam, ut oculorum ſic ingenii aciem ad bona eligenda & rejicienda contraria.*

§. VI.

Maxime vero omnium ad ſummam & inveteratam ſatis hominum miſeriam avertendam ſtabilemque conſequendam felicitatem antiquiſſimi & ſapientiſſimi urgebant illud, ut Deum cognitum in attributis ſuis & virtutibus ubique conſpicuis, imitaremur, in quo etiam revelata divinior doctrina imaginis divinæ amiſſæ reparationem poſuit.

Scholion.

PORPHYRIUS *in vita Pythagoræ* adſerit, quod homo veritate & amore Deum imitari debeat. Item quoque auctor de *Pythagora* ſcribit; ipſum ſuis maxime commendaſſe veritatis ſtudium, quia *hoc hominem Deo ſimilem efficere poteſt.* IAMBLICHIUS *in vita Pythagoræ* recte judicat, *philoſophiæ ſummam eſſe, eum imitari, quem religione colimus.* Et p. 30. dicit: *talibus inter ſe moribus agere debere diſcipulos* (ſc. Pythagoræ) *quibus, qui poſſint, ut amicis nunquam inimici evaderent, & per modeſtiam erga ſeniores benevolum in pares animum atque ex humanitate aliis præſtita conjunctionem fraternam perciperent.* Temperantiam quoque laudavit inprimis junioribus expetendam, unamque illam tam animæ, quam corporis bona complecti adſerebat. Spectat huc quoque egregius locus HIPPOCRATIS de *decent. ornatu* ubi hæc exſtant verba: *medicus philoſophus Deo æqualis eſt. Nam philoſophus habet quæcunque ad coercendam intemperantiam, inſcitiam avaritiam, concupiſcentiam atque animi impotentiam: habet etiam in ſe, quæ ad amicitiam pertinent, & quomodo & ad quaſcunque res ſe gerere oporteat. Medico quoque inſit argenti contemtus, verecundia, judicium & eminentia. Nam quicunque cum hisce ſocietatem habet, ſapiens eſt & Deo æqualis.*

§. VII.

Nunc autem non modo ipſe Deus, teſte ſacro codice, immenſus amor appellatur, ſed etiam ex ejus in univerſo operibus, tanquam in ſpeculo, ejus infinita bonitas, miſericordia & gratia elucet, ad cujus voluntatem etiam actiones noſtras liberas conformare, & hac ratione ipſum imitari debemus. Et quemadmodum Dei bonitas & amor in omnes ſuas maxime rationales creaturas, quarum ſalutem perficere & promovere vult, fertur; ſic etiam homo non tantum ſe ipſum, ſed & alterum ſicut ſe ipſum amare, amicitiam, benevolentiam & opem exhibere debet. Quo maxime pertinet ratio & finis legis naturalis omnium animis inſcriptæ, quam ſervare a natura obligati ſumus, cujus præcipuum fundamentum in eo conſiſtit, ut unus alteri mutuam fidem & amorem præſtet. Et hæc duo ſunt omnis ſocialitatis, amicitiæ, benevolentiæ arctiſſima vincula & firmiſſima fundamenta; hac lege neglecta, quilibet ſe ipſum in miſeriam & infortunium præcipitat.

§. VIII.

Divinum porro ordinem & ſapientiam imitari decet, quæ maxime omnium in ejus admirabilibus operibus atque omnibus naturæ regnis abundantiſſime obſervatur & conſpicitur. Quid enim divina ſapientia aliud eſt, quam pulcherrima & harmonica variarum rerum per accommodata media ad certum finem vergens conſenſio, qualis in omnibus rebus creatis aperte continetur & obvia eſt; quinimo ſumma & excellentiſſima Dei ratio, qua omnia in mundo curat, providet, diſponit, non niſi in conveniente ordine & nexu conſiſtit. Juſtitia, quam exercet, pios præmiis afficiendo, pravos puniendo, ſecundum certum ordinem fit; imo ipſe amor, & miſericordia ſuos habet relativos & conditionatos gradus & ordinem. Nam univerſalis illa miſericordia eſt erga omnes pios & improbos, quod iis det vitam & alimenta, major vero gradus eſt erga eos, qui dictis divinis obedientes ſunt,

& adhuc major erga Chriſto fideles. Ad ſapientiam quoque divinam pertinet, quod a promiſſis ſuis nunquam recedat, ſed certiſſime ea ſtatuto tempore impleat. In omnibus iſtis præclariſſimis virtutibus utique etiam hominem Deum ſequi & æmulari pium eſt.

§. IX.

Quoniam vero ordo ſcientiam & intelligentiam ſupponit, ſine qua ſapiens variarum rerum inter ſe nexus fieri nequit; opus eſt, ut homo, quantum fieri poteſt, ſanam & rectam rationem, quæ inſtar luminis eſt, excolat atque perficiat, hinc facile intelligitur, quam perverſa etiamnum quorundam de ratione ſive ratiocinatione penitus in ſe corrupta ſit ſententia, cum potius voluntas plane vitioſa benigniſſimo hoc a Deo dato dono multis in negotiis abutatur.

§. X.

Quæſtio vero jam eſt, quænam cauſſa ſit, quare homo ad Dei ſimilitudinem, cujus radios adhuc in animo gerit, non pertingat? hujus rei, omnibus probe circumſpectis, nullam aliam invenire licet cauſſam, quam inobedientiam, qua homo ordinem ſapientem & leges, quas Deus in ſalutem hominis ſancivit, negligit, ſpernit, & non ad voluntatem legiſlatoris actiones ſuas dirigit eique conformat, ſed ſe ipſum ſuamque voluntatem divinæ præponit, qua in re omnis ſuperbiæ ratio continetur, quæ Dei voluntati maxime adverſa eſt. Prima originalis lapſus & ſummæ hæreditariæ miſeriæ cauſſa erat ſuperbia & inobedientia; omnis itaque ordinis divini & humani, ſive legum, quæ in ſalutem hominis directæ ſunt, obſervatio, ad reparationem imaginis divinæ & ſalutiferam vitam obtinendam confert. Imo hæc unica eſt virtus, quæ ſecundum Damascenum omnes virtutes naturales & ſpirituales continet, & tantummodo pro varietate officiorum varia ſortitur nomina, & ſecundum Senecam *ep. 74. omnium bonorum vis & origo, bonum immenſum & inſuperabile eſt*, quemadmodum inobedientia omnium malorum omniſque miſeriæ fons & origo cenſetur. Et talis quoque in ſacra ſcriptura a Prophetis, Jesaia maxime & Jeremia, & in N. T. ab ipſo Christo & Apoſtolis ſemper habetur & prædicatur.

§. XI.

Cæterum, circa hoc argumentum quædam adhuc attentione perquam digna addere lubet, quod videlicet non modo infirmitates corporis, ſed & animæ vitia & propenſiones, plerumque a parentibus in liberos cum ipſo ſemine tranſeant, in quo non modo corporis futuri rudimenta, ſed & animæ ſic dictæ ſenſitivæ, neque minus rationalis peculiares facultates, quæ arctiſſime invicem junctæ ſunt, præexiſtunt, & per generationem propagantur. Nam quotidiana docemur experientia, natos non modo parentum lineamenta & ſtructuram corporis, infirmitates, inclinationes, moreſque ſimiles parentibus habere, ſed eorum vitia, avaritiam, turpem quæſtum, luxuriam, vagam libidinem, indolem in fallaciam proclivem in liberis obſervari, quod proh dolor! utplurimum contingit, quando eminentibus hiſce vitiis, eo tempore quo progignuntur & concipiuntur, infantum parentes laborant. At vero cum piorum & honeſtorum parentum ſemine leviorem corruptionis & inobedientiæ gradum in liberos ipſorum transferri, & facilius etiam bona doctrina in ordinem redigi poſſe obſervamus. Conſentiunt in eo ſacræ ſcripturæ loca. Sic ſapientiſſimus ille rex Salomo ſapientiæ lib. c. XII. v. 10. *non ignoras*, inquit, *eos a natura nequam eſſe & innatam vitioſitatem, nec unquam eorum mentes mutatum iri, quippe qui proſapia ſunt maledicta*. Pſ. LVIII. v. 4. *deflectunt impii jam ab utero, errant a matre falſiloqui*. Eſ. I. v. 4. *Heu gentem improbam, populum vitiis contaminatum, ſtirpem maleficam, natos perditos*, ait Jehovah. Et Pſalm. XXXVII. *piorum ſemen benedictum dicitur* Pſalm. XXXVII. v. 26. & Pſ. CXII. 2. *eorum qui præceptis divinis obedientes ſunt, ſemen benedictum & feliciſſimum* prædicatur. Sicuti vero corporis morbi hæreditarii difficillime ſanationem recipiunt: ita pariter id ipſum de animæ vitiis ejuſque morbis hæreditate acceptis valere quotidie obſervamus.

§. XII.

Preces igitur ad deperditam voluntatem, quæ miſeræ conditionis cauſſa eſt, flectendam & emendandam, plurimum faciunt. Nam cum illa ſemper deteriora ſequatur, atque ab hiſce pravis inclinationibus ipſam deflectere & liberare ſola neſciat ratio: hinc quiſque per ſe videt, omnis perfectionis fontem bonique auctorem, adorandum & ab ipſo auxilium petendum eſſe; quæ etiam via ethnicis haud fuit incognita.

Scholion.

Plato in Phædro ita ſcribit: *inveſtigantes ex ſe Dei ſui naturam voti tandem compotes fiunt, ſi quadam attentione mentis aciem in eam dirigant: inde divinitate adflantur, atque ex eo mores & ſtudia capiunt, quatenus homini Dei participem fieri licet.* Simplicius in Epicteto: *fidenti animo nihil metuens divinum expete conſilium.* Seneca epiſt. X. *roga bonam mentem, valetudinem animi, deinde corporis, roga audacter Deum.* Pythagoras contra Stobæum lib. XLVI. *virtus divinum donum eſt, nec poteſt diu ſine adminiculo Numinis ſtare & virtutes ipſius Dei opera ſunt exiſtimanda.* Et Juvenalis concinne canit: *orandum eſt, ut ſit mens ſana in corpore ſano.*

CAPUT XXII.

De reſtauratione imaginis divinæ per verbi revelati efficaciam.

§. I.

Utut per divinam gratiam, mediante rationis lumine, ad ſummi Dei cognitionem, ejuſque cultum atque imaginem divinam quodammodo reparandam pervenire poſſimus: nihilominus tamen hæc ex ſenſibus & principiis rationis deſumta theologia plane inſufficiens eſt, ad inſatiabile illud & non fruſtra animis hominum innatum infinitæ felicitatis deſiderium ſatiandum, eoſque ad perfecti boni poſſeſſionem perducendum, ad quam tamen intelligens & libera creatura potiſſimum nata eſt.

§. II.

Etenim homo, quamdiu in hac vita verſatur & ſpiritualis ejus pars corruptibilis corporis inhærens vinculis aggravatur, nunquam ad integram divinæ imaginis reſtitutionem, ſeu ſummæ felicitatis apicem pervenire poterit, eo quod radix noſtri univerſalis & hæreditarii mali inſolens & ſuperba philautia & obedientiæ ordini divino præſtandæ defectus pravis turbidiſque cupiditatibus comitatus uſque ad mortem animis inhæret, adeo ut ad perennem unionem cum Deo, a qua ſalus noſtra unice pendet, impetrandam maximo ſit impedimento. Quapropter aliud adhuc efficacius medium & remedium inveſtigari debet, quod ſupra humanam rationem poſitum, in theologia naturali non ſatis fundatum eſt.

§. III.

Sapientiſſimus Deus illud, quod naturalem humanæ rationis

rationis facultatem, ad ſummam noſtram felicitatem obtinendam, exſuperat, revelatione ſupplere voluit, dum admirabili & extraordinario plane modo ſanctis & piis mentibus myſteria revelavit, dogmata ſcilicet, ſive media accommodatiſſima ſummæ noſtræ felicitatis, ſola fide apprehendenda.

§. IV.

Ad fidei myſteria præcipue pertinet, quod divina eſſentia cum humana puriſſima in Chriſto natura materno in utero unita ſit, & hac ratione ſubſtantiale Dei ipſius verbum, in carne manifeſtatum, unicus noſter ſervator & redemtor factus fuerit, dum perfectiſſimam pro nobis obedientiam, quam nullus præſtare potuit, præſtitit, patrem per mortem conciliavit, & reſurrectione pariter atque adſcenſu in cœlum a morte æterna nos liberavit, imo perfectam nobis unionem & amicitiam cum Deo comparavit & reſtituit: ſiquidem æterno Dei decreto omnium noſtrorum malorum univerſalis & efficaciſſima medicina in ſanguine & morte Chriſti erat repoſita.

§. V.

Præterea, hic Deus homo innumeris miraculis divinam naturam cum humana conjunctam eſſe demonſtravit, & doctrina perfectiſſima, vita integerrima, & exemplo nos docuit, qua via tuto ad æternæ felicitatis portum pervenire poſſimus.

§. VI.

Ad myſterium quoque fidei pertinet animæ noſtræ eſſentia & operatio in æternum duratura, ejuſdemque cum corpore noſtro reſuſcitato, longe ſubtiliori, ſimpliciori, nulliſque mutationibus obnoxio & præſtantiori, ſenſuum acumine prædito unio; qua mediante non amplius in ſpeculo, ſed a facie ad faciem Deum intuebimur.

§. VII.

Characteres divinæ revelationis ſunt, ſi myſteria lumini rationis & naturæ non contradicunt, ſive ſunt contraria; utpote principia rationis & revelationis unum eundemque auctorem Deum agnoſcunt, ſed potius ad exaltandam humanam rationem & ad perfectiorem Numinis divini cognitionem ejuſque gloriam manifeſtandam directa ſunt.

Scholion.

Quamvis, quæ ſola revelatione cognoſcuntur, captum humanum exſuperent; attamen ex parte ſecundum aliarum rerum, experientia & ratione jam cognitarum, analogiam concipi poſſunt. Ita Deus dicitur pater luminum, item lumen in loco inacceſſibili habitans: per lumen autem gratia & veritas ſubintelligitur. Chriſtus appellatur ſplendor patris, lumen a lumine, lumen mundi, verbum Dei: Spiritus ſanctus paracletus, ſplendor luminis æterni & radius gloriæ ſuæ, *Sap. lib. cap. VII.* ejuſque actio ignis elementaris ſymbolo adumbratur, quo mentes illuminantur, tenebræ & errores, qui nil niſi confuſiones rerum ſunt, diſpelluntur & cunctæ res creatæ vitam, vigorem, nutritionem ſuam accipiunt. Quinimo ipſa ſacroſancta trinitas a viris nonnullis piis & theologis analogia ſive ſimilitudine explicatur per ſolem, qui fons luminis eſt, a quo exeunt radii luminoſi, in quibus calor & vis animans vivifica reſidet; ſiquidem hæ tres diſtinctæ relationes, unius eſſentiæ ſunt. Neque reſurrectio corporis mortui adeo rationi repugnat. Sicuti enim ex ſemine in terra putrefacto planta vel arbor producitur, imo ipſe homo, qui corpore & anima conſtat, quaſi ex puncto ſeminis parentum progignitur; ita multo minus ob veritatem promiſſi, quia Deus ipſa veritas eſt, & ob unionem cum Chriſto per fidem & amorem dubitare licet, corpus noſtrum, omnipotente virtute ejus, longe perfectius eſſe reſurrecturum, ut anima eo veſtita ſummo cum gaudio, videndo & audiendo ineffabilia, majorem felicitatem conſequatur, gloriamque Dei melius amplificare poſſit.

§. VIII.

Ex hiſce igitur ſatis liquido patet, quam magna & inenarrabilia immenſi erga lapſum genus humanum amoris & gratiæ divinæ in verbo revelato recondita ſint beneficia, humanæ rationi ſibi relictæ incomprehenſibilia. Chriſtus enim, tanquam unicus ſalutis noſtræ princeps univerſi ſacri codicis ſcopus, finis & centrum eſt, de cujus perſona, adventu in carnem, officio, miraculis & meritis omnes prophetæ & apoſtoli teſtantur, cujus ſaluberrimas doctrinas ibi contentas etiam religionis chriſtianæ adverſarii, ut Gentiles, Mahomedani & Judæi reprobare nequeunt. Moses Maymonides, medicus Arabs, princeps Rabbinorum, quem & noſtri ob ſcripta in Talmudem magni faciunt, expreſſe in *libro aphoriſmor. ſuorum p. 620.* Moſen & Chriſtum ſummos omnium hominum doctores appellat.

§. IX.

Quantum vero ſolatii & ſuaviſſimæ in animo quietis in divini verbi efficacia contineatur, nemo facile rectius adſequitur & reapſe experitur, quam qui intime imperfectionem profundamque ſuam miſeriam agnoſcit & prævia invocatione divini auxilii ſeriaque attentione illud ipſum audit, legit, & ſubinde meditatur. Nam certe in hoc mundo nihil reperitur, quod animum variis deſideriis turbidum quietiorem reddere, atque majori gaudio & voluptate perfundere poſſit, quam unio intima cum Deo per efficaciam verbi divini fide & obſequio voluntatis divinæ peracta, quæ unio ſic dicta myſtica unicum & firmum beatæ noſtræ vitæ fundamentum eſt.

CAPUT XXIII.

De ſanitate corporis tuenda ad ſanitatem mentis adjuvandam neceſſaria.

§. I.

Animæ noſtræ, qua ſapimus, decernimus, & cognoſcimus, ſedem ac operationes eſſe in cerebro organiſque ſenſoriis bene conſtitutis, experientia ſatis abundeque confirmat: ſiquidem, ſi hoc ipſum cum ſenſoriis turbatum ac præter naturam adfectum eſt, percipiendi & cognoſcendi vires magnam inde perturbationem & læſionem accipiunt.

Scholion.

Antiquiores etiam id ipſum ſua jam ætate ſtatuerunt; Medicorum parens Hippocrates in *lib. de morbo ſacro* optime ſcribit: *cerebro ſapimus maxime & intelligimus & videmus & audimus & cognoſcimus turpia & honeſta, mala & bona, &, quando illud in ſtatu naturali eſt, tum ſapit. Inſanimus vero, ſi minus temperatum & præter conſuetudinem patitur.* Neque Platonici veriti ſunt cerebrum animæ noſtræ habitaculum nominare & ſedem ſapientiæ, unde intelligitur, cur finxerint veteres, Palladem ſapientiæ & armorum deam ex Jovis cerebro proſiluiſſe.

§. II.

Recte itaque conſtituto beneque ſe habente animæ rationalis inſtrumento cerebro, omnes illius functiones integre & rite ſuccedunt. Sanum autem dicimus cerebrum, ſi æquabili & moderato temperati ſanguinis ac lymphæ adfluxu fovetur & vigoratur, a quo tenuiſſimi ac puriſſimi fluidi, cerebri ac nervorum, quod ſpirituum animalium nomine venire ſolet, dependet ſecretio, cum quo ſpiritu animali ſubtiliſſimo materiali & ſenſitivo anima noſtra ſpiritualis præcipuam in operationibus ſuis harmoniam, conſymbolismum atque commercium habet; ſed cum hac de re cap. XVII. jam facta ſit mentio, nolumus hic eſſe prolixiores.

§. III.

Quandocunque igitur vitium aut labes, ſive ſit hæreditaria ſive adſcititia, in ipſa cerebri compage & conformatione hæret, vel ſanguis intemperatus irregulari motu vel majore mole ad ipſum fertur, mox functionum mentis & ſenſationum confuſionem & perturbationem ſequi conſtanti obſervatione edocemur.

§. IV.

Quum igitur inter ſanguinis per cerebrum circulum & ſenſualium perceptiones ac intelligentiam tam inſignis, licet explicatu difficilis, ſit conſenſio & harmonia conſtituta, nemo ſane rectius & diſtinctius in tam plurimis differentibus in artis exercitio frequenter obviis animi morbis eam perſpicit, quam medicus rationalis peritus & in obſervando accuratus. Ex quo elucet, quanta ſit artis medicæ in philoſophia præſtantia, quæ ſimul cum corpore ſano ſanam mentem ad cognoſcendum Deum conſervat & perficit.

Scholion.

Antiquiſſimus Arabum medicus MOSES MAYMONIDES ſtatim in principio cap. de tuenda ſanitate hæc tradit: *quum vita & ſanitas permultum ad cultum & cognitionem Dei conferunt, homo autem ægrotans opera divina rite conſiderare nequit; hinc neceſſe eſt, ut ea ſedulo evitet, quæ corpori detrimento ſunt, ea vero ſectetur, quæ corpus ſanum conſervant & roborant.* CARTESIUS diſſert. de method. Sect. §. 2. ſcribit: *animus adeo a temperamento & organorum corporis diſpoſitione pendet, ut ſi ratio aliqua poſſit inveniri, quæ homines ſapientiores & ingenioſiores reddat, quam hactenus fuerunt, credo in medicina illam quæri debere.*

§. V.

Prius vero quam de ſanitate corporis tuenda, mentis ſanæ conſervatrice, quædam tradamus præcepta, e re noſtra eſſe putamus, de rectæ valetudinis ſtatu quædam præmittere. Sanitas, ex noſtra ſententia, eſt vigor omnium corporis & animi functionum a libero & æquabili progreſſivo fluidorum, juſta quantitate & temperie gaudentium, motu dependens: quo præſente, mentis facultates & ſenſus recte ſe habent, vigent vires, digeſtio alimentorum, excretiones, ſecretiones, cum nutritione rite procedunt.

§. VI.

Sanguis, qui vitæ & ſanitatis materialis cauſſa eſt, debita mole & temperata mixtione & proportione partium aquearum, oleoſarum, terreſtrium, aëreo-æthereo-elaſticarum conſtitutus ſit neceſſe eſt, ut libera & æquabilis circulatio perficiatur, & nutritio ac vires, quæ a fluido ſanguinis & nervorum maxima ex parte dependent, conſerventur.

§. VII.

Perſpecta jam ſanitatis genuina eſſentia & ratione, nunc ad ea progredimur, quæ ad bene temperatum ſanguinem, ejuſque motum æquabilem conſervandum faciunt, inter quæ primum locum ſibi vendicat fluidum aëreo-æthereum, mobiliſſimæ & elaſticæ indolis, quod partim cum alimentis, partim mediante reſpiratione, in ſuccos vitales ſuſcipitur. Hoc ſi purum, ſerenum & temperatum exiſtit, ſanitati conſervandæ quam maxime convenit: inde enim partes ſolidæ & fluidæ ſuum vigorem, tonum & robur ſortiuntur: cum e contrario omnis aer intemperatus, præſertim exceſſive calidus aut humidus diuturnus ab inordinata ventorum & tempeſtatum conſtitutione dependens, omnem œconomiam motuum vitalium turbando, multas epidemice graſſantes paſſiones inferat. Nihil magis autem hominis ſanitati eſt inimicum, quam crebrior & ſubita aeris intemperati mutatio. Inde enim ſolidarum partium tonus naturalis, inprimis cutis, ceu univerſalis corporis emunctorii, mirifice labefactatur, & ſaluberrima tranſpiratio, qua inutiles partes e corpore eliminantur, intercipitur, unde multorum morborum ponuntur fundamenta.

Scholion.

Ex hiſce jam dictis patet ratio, cur vere & autumno, præſertim menſibus Martio, Aprili, Octobri & Novembri, homines ægrotent citius & frequentius, quam menſibus Maio, Junio, & Auguſto, quia in his aer eſt ſerenior & conſtantior, in illis vero humidus, frigidus & ſubito mutabilis, & cur oriente ſole, quo aer movetur, tenuatur & claret, quam occidente ſit ſalubrior. Fluida enim, item ſpiritus, & vires qualitatem aeris circumfuſi ordinario ſequuntur: quod ſenes & imbecilles maxime experiuntur.

§. VIII.

Quantum aer ad ingeniorum & mentis actiones conferat, veteribus jam cognitum fuiſſe ſcripta illorum teſtantur. Sic HORATIUS Satyr. II. *Boeotum in craſſo jurares aëre natum* ſcribit, quia Boeoti ob aeris impuritatem craſſis quoque ingeniis fuerant præditi: hinc abiit in proverbium *ingenium Boeoticum.* CICERO lib. de fato prodidit, *tenue Athenis cœlum acutiores Atticos feciſſe, craſſum autem pingues Thebanos & valentes.* Et Libertus FROMUNDUS Meteor. L. IV. c. VIII. art. 2. *in inſulis Flandricis, quæ vulgo Azores nominantur, obſervavit, auſtro ſpirante homines manifeſte moroſiſſimos ambulare, pueros triſtes & lugubres deſidere domi, nec ſolemnes amplius luſus aut coitus apparere in plateis, qui borea reflante ſtatim ad alacritatem redeunt & in publicum refunduntur.* Et quiſque in ſe ipſo ſentiet, aere puriore, ſubtiliore & temperatiore exiſtente, alacriores mentis ſuæ eſſe actiones.

§. IX.

Tranſgredimur jam ad alterum integritatis corporis ſubſidium, quod ſunt alimenta & potulenta, quorum tanta vis eſt, ut recte uſurpata ſanitatem ſuffulciant atque ſuſtentent, minus vero talia deſtruant atque invertant. Plures enim ac graviſſimi morbi & mors præmatura, teſte experientia, a luxurioſa vita oriuntur: cum e contrario antiquioris ævi philoſophi, quos inter PLATO & SOCRATES eminent, ſimplici victu ac tenui, conſenuerunt: inſigni documento, quantum ſimplex & circumciſus victus in vita proroganda efficere poſſit.

§. X.

Primo igitur quiſque, qui ſanitatem diuturnam ſibi optat, ſimplici victu utatur, neque nimium ſe cibis infarciat, ſed proportione debita, ratione virium motuſque

tusque

tusque corporis victus rationem inſtituat. Nimia enim voracitate & multorum ciborum varietate craſſus & minus fluxilis multisque impuris particulis ſanguis imbutus ingeneratur; quo minus ſimpliciſſimum & puriſſimum fluidum nerveum ſeparari poſſit, quod tamen ad corporis vires, ſenſitivas perceptiones & motrices, multum contribuit.

Scholion.

Jam ſupra citatus MAYMONIDES in parte I. Hilches Deos. *cap. IV.* ait: *cave, ne nimium ſatieris cibis: nam ſi quis etiam ſaluberrima comedat, minime ſanus eſſe poteſt.* Et SANCTORIUS lib. aph. 3. *ſi ſciveris quotidie, quantum cibi tibi conveniat, ſcias vitam diutiſſime conſervare.* Et eodem lib. aph. 37. *magis homo gravatur ab octo libris ciborum ſemel in die ingeſtorum, quam a decem, tribus vicibus, una die adſumtis.* TULLIUS Tuſcul. *V.* Platonicam cœnam laudat, *quia non ſolum in præſenti, ſed & poſtero die jucunda fuit.* THEOPHRASTUS lib. V. Phil. *Multum edere & carnibus veſci, rationis & conſilii uſum adimit, animoſque efficit tardiores, & eos immani quadam dementia ac ſtultitia complet.*

§. XI.

Non ſolum autem modus in cibis, ſed & eſculentorum ſalubritas plurimum ad ſanitatem confert: ſalubres autem cibos eos eſſe judico, qui maximam cum ſanguine noſtro & lympha nutritia habent convenientiam. Inter quos maxime refero juſcula & carnes juniorum animantium tam fluviatilium, quam volatilium ac aliorum quatrupedum, quæ coctione cum aqua gelatinam præbent. Neque minus ſuccus ille ex alimentis digeſtis extractus, temperatus & dulcis, quem lac vocare ſolemus, qui ex partibus oleoſis, aqueis & terreſtribus conſtat, hiſce annumerari meretur. Cujus generis etiam ex animantium regno ſunt ova recentia ac mollia, quæ optime & celeriter nutriunt. Vegetabile quoque regnum in hunc finem largitur ſemina temperata, quæ ſucco lactiformi turgent, atque ad vitales humores ſuſtentandos & nutritionem perficiendam ſunt accommodatiſſima, quorſum omnis generis frumenta, avena, hordeum, triticum, ſecale &c. pertinent, ex quorum farina, mediante fermentatione, ſaluberrimus conficitur panis, quo unice vita & ſanitas conſervari poteſt.

§. XII.

Minus ſalubria eſculenta e contrario æſtimantur, quæ parum vel fere nullam cum humoribus noſtris temperatis convenientiam alunt, quorſum maxime ſpectant, carnes duriores veterum animalium, piſces marini, nimis ſalita, acida, aromatica, auſtera nimisque pinguia & dulcia, item olera & legumina flatulenta. Quantum autem ab ipſis ciborum generibus & corporis & animæ actiones lædantur, jam a veteribus fuit obſervatum.

§. XIII.

Hanc ob cauſſam Pythagoræi ad philoſophiam & ſcientias celerius apprehendendas omnia eſculenta, quæ copioſum, craſſum & vaporoſum ſanguinem generant, & flatus in prima regione excitant, quia æqualem ſanguinis ad caput motum perturbant, ſuis diſcipulis interdixerunt. Et ſæpe citatus MAYMONIDES *cit. l.* maxime ferarum ætate grandiorum carnes & piſces nimis ſalitos, cibos fœtorem ſpargentes, caſeum vetuſtum, ova dura, panem hordeaceum, nimis acidos & immaturos fructus, fabas & lentes damnat.

§. XIV.

Præter hæc, quum potulentorum in tuenda humani corporis integritate magna quoque ſit utilitas atque neceſſitas; de iis etiam dicere oportet. Omnium optime & antiquitate & ſalubritate maxime ſeſe commendat aqua pura & levior: conſtat enim, aquæ potatores, ſaniores & longæviores fuiſſe cæteris, qui cereviſiis uſi ſunt. Nitidos & firmiores dentes habent, bene appetunt, oculorum aciem ſenſuumque vigorem integrum ſervant, & mente pariter ac corpore præ aliis ſunt alacriores. Nam profecto in elemento hoc ſimpliciſſimo divina providentia ad conſervationem ſanitatis, morbosque avertendos & tollendos magnum beneficium recondidit, adeo, ut ejus tam frigidus quam calidus potus omnes aliorum remediorum vires in medendo exſuperet, fluiditatem humorum, qui perenni progreſſivo motu agitantur, conciliet, tenuiſſimosque meatus, per quos utilium ſuccorum ſecretiones & inutilium excretiones fieri debent, ex voto patulos ſervet. Qua de re legi poteſt diſſertatio noſtra *de aqua medicina univerſali*, quæ in exteris etiam regionibus recuſa proſtat. Accedit, quod aquæ puræ potus fluidum cerebri & nervorum, quo mediante ſenſuum mentisque functiones peraguntur, longe purius longeque agilius reddat; unde aquæ potatores, & qui modice vino utuntur, iis omnino ſunt ingenioſiores, qui cereviſias raro temperatas pro potu ordinario habent.

§. XV.

In vino quoque divina providentia ſummum ſanitatis tam mentis quam corporis beneficium repoſuit: nam illud propter ſubtilem ſpirituoſam ſubſtantiam vires præſentes conſervat, amiſſas reſtituit, ingenium acuit, & digeſtionem promovendo, inteſtinorum flatus, qui valde functiones animales turbare ſolent, egregie diſcutit: quo nomine etiam litterarum cultoribus magno eſt auxilio; modo purum ſit, temperate ſpirituoſum & modice ſumatur.

Scholion.

ORIBASIUS *vinum optimum medicamentum mentis* nominavit, & PLATO in Phaedon. *ingenioſi*, inquit, *& poetæ omni tempore vini uſum maximi fecerunt.*

§. XVI.

Quam ſalutaris vero vini optimi & moderate ſumti uſus eſt, tam pernicioſus contra & mentis & corporis functionibus redditur, ſi immodice & plenis poculis hauriatur.

Scholion.

Belle ait STHENELEUS poeta, Athenæo *teſte: ſapientes ipſos ad amentiam impellit vinum.* Et HIPPOCRATES lib. de flat. *per ebrietatem, aucto derepente ſanguine, animi functiones ejuſque intellectus concidunt.* Et GALENUS: *vinum immoderate ſumtum celerrime ad caput fertur, illud & mentem lædit: nam in capite ſapientia ipſa ſita eſt, & ea animæ pars, quæ ratiocinatur.*

§. XVII.

Porro ad ſanitatem tuendam vireſque animi & corporis conſervandas motus atque exercitatio plurimum confert: cujus beneficio fluidorum circuitus cum ſaluberrima tranſpiratione egregie promovetur, appetentia mox excitatur, & majori ſanguinis ac fluidi nervei ad primam regionem adfluxu alimentorum quoque digeſtio optime adjuvatur, ut poſtea vires tam corporis quam animi inſigne capiant incrementum.

Scholion.

Veterum tam philoſophorum, quam medicorum qui evolvit ſcripta, otii nimii noxam & motus egregium uſum jam notatum inveniet. Sic PLATO ait: *corporum habitus otio & torpore corrumpitur; exercitiis autem & motu plurimum conſervatur.* PLINIUS lib. I. ep. VII. inſerit: *mirum eſt, quod anima agitatione corporis excitetur.* Egregium quoque dictum eſt SENECÆ lib. de tranquillit. animi cum ſcribit: *animus eorum, qui in aperto aëre ambulant, attollitur.* CELSUS dicit: *ignavia corpus hebetat, labor firmat: illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam facit.* Et PLOTINUS lib. I. de tuenda valetud. motum his verbis commendat: *ſtomachus motu, quo calor ineſt, ad appetitum excitatur, & mens ad cognitionem rerum occultarum & mirabilium*

celerior & acutior redditur. HIPPOCRATES Epid. VI. ſect. IV. *labor articulis & carnibus cibus eſt: ſomnus viſceribus.* Et GALENUS in hunc locum ita commentatur: *labor ſive exercitatio articulisque maſculisque veluti cibus eſt, augentur enim & roborantur exercitationibus non ſecus ac cibis. Somnus autem viſceribus etiam veluti cibus eſt, quia, calore intercedente, alimenti coctio melius fit, tuncque viſcera nutriuntur.*

§. XVIII.

Quamvis vero variæ ſint motionum ſpecies, quarum aliæ leniſſimæ, aliæ vehementiores, & aliæ demum medii generis appellari poſſunt: litteratis tamen, qui plerumque ventriculi quadam imbecillitate præ ceteris laborant, deambulatio ac vocis claræ exercitatio inprimis proſunt. Notanda de hac motionis ſpecie ſunt verba PLUTARCHI: *uſus*, inquit, *ſermonis, voce pronunciati, quotidianus mirum dictu quam utile ſit genus exercitationis, non ad ſanitatem duntaxat, ſed & ad vires, non quidem athleticas, aut quæ carnes augent, ſed quia principibus corporis membris, penes quæ vitæ potiſſimum facultas eſt, naturale robur ingenerat.* Et AETIUS Sermon. III. c. V. ſcribit: *vox egregie ſtomacho laborantibus & acidum eructantibus convenit.* HIPPOCRATES Epidem. lib. VI. ſect. IV. ait: *deambulationes matutinæ extenuant, & quæ circa caput ſunt, levia, agilia & promta efficiunt, alvumque ſolvunt.*

§. XIX.

Ille autem motus potiſſimum ſaluberrimus eſt, qui aliquot horas ante cibum inſtituitur: ſiquidem inde appetentia excitatur, & in ventriculum, cibis repletum, major ſanguinis copia ad meliorem concoctionem influit. Econtrario vehementer nocet omnis fortior ſtatim poſt prandium ſuſcepta exercitatio, quoniam inde citius, quam par eſt, cibi e ventriculo ejiciuntur, & male digeſti flatulentas inteſtinorum diſtenſiones cum multis aliis incommodis producunt. Maxime autem vectura, ſtatim poſt cibum inſtituta, æqualis ſuccorum ex ventriculo ad inteſtina deſcenſus turbatur, acidi & pingues ex duodeno ad ventriculum regurgitant, & ructus aliaſque moleſtias efficiunt. Præſtat itaque motum in aliquot horas poſt prandium differre. Neque etiam convenit, ſtatim poſt motum corporis fortiorem, cibum adſumere, ſed quieſcendum minimum vel ad horam, vel ejus dimidium.

§. XX.

Cæterum, ſomni & vigiliarum conveniens quoque proportio ad ſanitatis negotium a litteratis habenda eſt. Incredibilis profecto virtus, ad vires per vigilias nimioſque labores deperditas reſarciendas, in ſomno latitat, ſi convenienter in loco ſpatioſo, temperato nec vaporibus referto capiatur: nimius vero, quo influxus fluidi ſubtiliſſimi in nervos valde retardatur, non modo capiti gravitatem & torporem, ſed & omnibus corporis partibus languorem infert, agilitate menti pariter ac corpori detracta. Immodicæ quoque ac longius protractæ vigiliæ, quia fluidum cerebri, in quo vis ſenſitiva reſidet, conſumunt, non modo vires corporis exhauriunt, ſed & mentis functiones imminuunt.

§. XXI.

Maxime etiam omnium, qui ſano ſui corporis & animi ſtatui rite conſulere volunt, ad ſalutares excretiones, quarum principes ſunt, tranſpiratio & fœcum alvinarum excluſio reſpicere debent, quibus aut valde imminutis aut nimiis, omnium functionum in toto corpore fit perturbatio. Dependet vero tranſpirationis negotium præcipue a ſtatu aëris, qui quo magis a temperie æquabili decedit, vel repente ex calido in humidum mutatur, eo etiam inſalubrior & majori cura fugiendus eſt. Nam moderata & æquabili tranſpiratione, quæ veſtibus, non facile mutandis, conſervatur, multæ ægritudines averti poſſunt, præſertim ſi quis tenerioris & imbecillioris naturæ vel nimis provectæ eſt ætatis. Alvus diutius adſtricta multa parit incommoda: inteſtina & ſtomachum inflat, capiti & ejus functionibus nocet, ſomnia tumultuoſa excitat & gravitatem in toto corpore parit. Præſtat autem ſemper convenientibus alimentis, pinguibus nempe, dulcibus & ſalitis, invicem comeſtis eandem apertam ſervare vel clyſtere aperire, quam purgantibus ſollicitare, quæ frequentius uſurpata totum inteſtinorum motum periſtalticum pervertendo & flatus procreant, & alvi ſiccitatem poſt ſe relinquunt. Utiliſſime ſane monet HIPPOCRATES lib. II. de morbis: *ubi alvus non libera morbum minatur, clyſterem infundere, aut ſuppoſitoria apponere oportet.*

§. XXII.

Veneris quoque ad ſanum ac vegetum corpus ſervandum habenda eſt ratio. Nam ſeminalis liquoris, qui flos boni ſanguinis liquidique nervorum delibatiſſima pars eſt, immoderata excretio mentis æque ac corporis vires mirum in modum exhaurit. Quare rogatus PYTHAGORAS, quando celebrandus eſſet coitus? ſapienter reſpondit: *tunc, quando te ipſo vis infirmior fieri*; teſte LAERTIO *in vita Pythagoræ.* Eamque ob rationem imbecillioribus, adoleſcentibus & qui provectioris ſunt ætatis, item poſt graves corporis vel animi labores, poſt ſtudiorum intemperantiam & vigilias &c. omni modo veneris uſus eſt diſſuadendus. Non inutilis tamen moderatus cenſeri debet, quia ex CELSI ſententia nimia ſeminis retentio corpori torporem inducit, cum contra debita ejus emiſſio illud excitet & vires erigat potius, quam opprimat. Unde appoſite GALENUS: *qui viribus pollent*, inquit, *a venere non diſſolvuntur, ſed contra juvantur.*

§. XXIII.

Maxime omnium vero animus tranquillus & nullis adfectuum fluctibus agitatus rectæ mentis & corporis valetudini plurimum prodeſt.

Scholion.

Summus ethnicorum philoſophus PLATO ait: *fieri non poteſt, ut animus bene adfectus non corpus quoque vi ſua optimum reddat. Quamdiu enim mens in ſe quieta eſt, nec adfectuum cupiditatumque fluctibus jactatur, non tantum veritatem clarius adſequi & ſecundum divinam animæ partem mores & actiones ſuas inſtituere poterit, ſed etiam corpori & vitæ ſanitatique melius præeſſe.* Et SOCRATES ſcribit: *adfectuum æqualitatem & temperantiam ſectetur quivis, qui mentem vult & corpus ſanum habere.* Hinc quoque *lib. Macrob. p.* 857. longævis annumerat philoſophos, qui eruditione & ingenio præſtantes fuerunt. Nam magna animi voluptas eſt, quæ ex litterarum ſtudiis & ingenii præſtantia capitur, & vires quoque corporis reſtaurat; quorſum etiam pertinet verus Dei cultus ac pietas, teſte PAULO, ad omnia utilis.

§. XXIV.

Cæterum in philoſophica & medica corporis & mentis conſideratione non ultimum ſibi vendicat locum hæc quæſtio, num nimia mentis in ſtudiis proſequendis contentio & applicatio ipſas corporis vires imminuere poſſit? Equidem adſeveranter adfirmare nullus dubito, utique nimiam ſtudiorum intemperantiam, qua litteris addicti per dies & noctes libros legendo & meditando profundioribus mentis occupationibus indulgent, ipſa teſte experientia, non modo corpus enervare, ſed tardiorem quoque in eruditione progreſſum efficere; quoniam non vi, ſed gradu naſcitur eruditio. Nam quo magis anima in operando occupata eſt, eo plus fluidi tenuiſſimi in cerebro & nervis contenti detrahitur. Quinimo ii, qui litteris ſeſe nimium mancipant, & cum impetu quaſi ſtudia proſequuntur, non modo inde corporis & animi virium decrementum perſentiunt, ſed etiam in morbum litteratis familiariſſimum, qui paſſio-

paſſionis hypochondriacæ nomine venit, ſe præcipitant, cujus quo major gradus invaluit, eo major turbatio in rebus, quæ ab intellectu & ſana ratione pendent, percipitur.

§. XXV.

Ex hiſce omnibus breviter ſtrictimque adductis & accuratiori mentis lance trutinatis clarum ac evidens fit, præcipuum & unicum fere exoptatiſſimæ ſanæ & longæ vitæ fundamentum eſſe temperatum & æquabilem partium tam ſolidarum motricium, quam fluidarum ſtatum, qui juſto, moderato & quaſi in bilance poſito rerum non naturalium uſu, quibus quotidie homo eget, conſervatur; unde ſi quis iiſdem ſecundum proportionem ratione ætatis, ſtructuræ corporis, roboris, imbecillitatis virium & reliquarum circumſtantiarum recte uti valeret; ſperandum eſſet, ut diutiſſime vitam ſanam prorogaret.

§. XXVI.

Ut itaque deſideratiſſimum illud moderamen & medium obtineatur, opus eſt, ut omne nimium, ſive exceſſivum evitetur, quod etiam HIPPOCRATES naturæ humanæ inſenſiſſimum judicat, ſic ſect. II. aph. 51. *omnis*, inquit, *multitudo naturæ contraria eſt*; ſive ex medicamentorum ſive ex rerum non naturalium cenſu ſit: atque ideo etiam omnis ſubita & repentina mutatio periculoſa eſt, tutum vero, quod paulatim & ſucceſſive fit, præcipue vero aëris repentina mutatio vitanda, cum ab aëre magis, quam ab aliis rebus adficiamur. Dici enim vix poteſt, quam graves corporis paſſiones a mutatione ſubita ventorum, & inde orta aëris mox calidi, mox frigidi, mox humidi intemperie in corpus noſtrum redundent: quapropter etiam juxta HIPPOCRATEM ſect. I. aph. 50. *ex multo tempore conſueta, licet paulo in deterius vergant, non ſubito ſunt mutanda & inconſuetis utendum, quia minus illa moleſtare ſolent.*

§. XXVII.

Licet autem vita noſtra longæva & ſana, una cum animi corporiſque vigore, quo non datur pretioſius atque præſtantius, potiſſimum a nobis ipſis & convenienti rerum phyſicarum, quæ in noſtra poteſtate ſunt, uſu dependeat, pauciſſimi tamen hominum, etiam eruditorum ſaluberrimis ſcientiæ diæteticæ præceptis imbutorum, reperiuntur, qui hoc ſibi perſuadent & eo reſpiciunt, ut ſui ipſius corporis medici evadant, ſicut hoc argumentum in diſſertatione *de medico ſui ipſius* fuſius olim perſecutus ſum. Et quum philoſophi etiam acutiores noſtro tempore illam doctrinam de animæ & corporis ſanitate penitus fere ex curſu ſuo philoſophico, cujus tamen præcipua pars eſt, excludant, hinc fieri proh dolor! obſervamus, paucos diu vivere, ſed ob inordinatum rerum, quæ ſanitatem & vitam adjuvant, uſum juſto citius ſuo & aliorum damno duram moriendi legem ſubire.

Scholion.

Jam ſuo tempore de hac veritate convictus COUS noſter lib. de natura ſtatim in principio hæc prodidit: *omnes homines artem medicam noſſe oportet: eſt enim res honeſta ac utilis ad vitam, & ex his maxime eos, qui eruditionis ac eloquentiæ cognitionem habent. Nam ſapientiæ cognitionem medicinæ ſororem & contubernalem eſſe putamus. Sapientia enim animam ab affectibus liberat, augeſcit autem intelligentia præſente ſanitate. Ubi habitus corporis ægrotat, nec mens ipſa claritatem habet ad virtutis meditationem.*

§. XXVIII.

Qui de ſaluberrimis diætæ regulis uberiorem cupit explicationem; adeat *Tom. I. part. II. medicinæ Syſtemat. rationalis*, qui præterito anno Pariſiis in Gallicam linguam tranſlatus eſt, item diſſertationes diæteticas in Batavia recuſas & alia mea opuſcula de diæta agentia, in Germanicam linguam converſa.

GODEF. GUIL. LEIBNITII

EPISTOLÆ

DE REBUS

PHILOSOPHICIS

ab anno CIↃIↃCXCIX. *ad me datæ.*

Nobiliſſime & Experientiſſime Vir Fautor Honoratiſſime.

DOctiſſimæ & judicii non minus, quam experientiæ Tuæ non vulgaris teſtes, diſſertationes Tuæ adhuc pretioſiores & addita ad me humaniſſima epiſtola fecerunt, ut utroque nomine gratias Tibi agam debeamque, vellem & referre poſſe. Mihi videris de mechaniſmo naturæ judicare rectiſſime, & mea quoque ſemper fuit ſententia, omnia in corporibus fieri mechanice, etſi non ſemper diſtincte explicare poſſimus ſingulos mechaniſmos: ipſa vero principia mechaniſmi generalia ex altiore fonte profluere, quod Tibi quoque, ni fallor, probatur. Quantum etiam capio de controverſia inter DN. STURMIUM & me rectiſſime judicas, & ſubſtantialitatem maſſæ corporeæ optime collocas in vi extenſa, hoc eſt, ut interpretor, per locum diffuſa, ſeu partibili. Tecum etiam ſentio, id quod paſſivum eſt, nunquam ſolum reperiri, aut per ſe ſubſiſtere. Pulchre autem notas in mere paſſivo nullam eſſe motus recipiendi retinendique habilitatem: &, ademta rebus vi agendi, non poſſe eas a divina ſubſtantia diſtingui, incidique in Spinoſiſmum. Viciſſim nullam dari creaturam mere activam, eo etiam Tecum inclino, ut non humano tantum corpori, ſed & aliis corporibus organicis animam immaterialem, aut aliquid analogum animæ tribuam: hoc unum tantum addens: videri omnem ſubſtantiam inextenſam, ſeu ſimplicem ortus & interitus

Ad illuſtrationem hujus epiſtolæ ſcitu quædam neceſſaria adjicere lubet. Perilluſtris philoſophus LEIBNITIUS *anno* CIↃIↃCXCVIII. *cum Cl. phyſico & mathematico* STURMIO, *Profeſſore Altorfino, incidit in controverſiam, qui cum magno illo Anglo* BOYLE *naturam per mechaniſmum rerum explicavit, & diſſertationem hinc* de idolo naturæ ex chriſtianorum animis deturbando *edidit. Eodem ſcripto idem* STURMIUS *cum* CARTESIO *adſerebat corpora eſſe materiam, quæ mere ſe habeat paſſive, omni vi movente deſtitutam, hanc vero immediate a Deo ipſi communicari, adeo, ut ipſe infinita ſua virtute materiam ubique actuet, moveat & per ipſam in univerſo opereтur. Hancce ſententiam incomparabilis noſter* LEIBNITIUS *in* Act. Erudit. Lipſienſ. Anno CIↃIↃCXCVIII. menſ. Sept. *variis argumentis, quæ ibi legi poſſunt, aggreſſus eſt. Hac cum generentur, meam quoque hac de re mentem in diſſertatione,* de natura morborum medicatrice mechanica *anno* CIↃIↃCXCIX. *ſtatim in præfatione expoſui, ad quam etiam Illuſtris* LEIBNITIUS *in hac epiſtola reſpicit. Cum autem hæc diſſertatio non in omnium manibus ſit, placet verba huc tranſcribere, quæ ſic ſe habent: Non vereor adfirmare longe veriſimiliorem magiſque pietati congruam apparere illorum ſententiam, qui Deum ab immediata creaturarum actione & opera-*

phyſici expertem eſſe, nec niſi creatione oriri vel annihilatione deſtrui poſſe. Nec mirum cuiquam videri debet, animabus i. e. veris atomis tribui, quod Democritici ſuis atomis materialibus adſcribunt. Quin veriſimile arbitror, non tantum animam, ſed & animal interitus expers: nec aliud eſſe mortem, quam involutionem diminutivam, quemadmodum generationem eſſe evolutionem augmentativam, jam multis viris doctis placet. Quamquam de ſpiritibus ſive mentibus nihil hic pronunciare auſim, quoniam legibus ſublimioribus reguntur, & cum Deo ſocietatem quandam conſtituunt, in qua ſemper perſonam ſuam tuentur. Quomodo autem Deus id conciliet cum revolutionibus univerſi, humana ratio definire nequit. Nempe animæ ſemper manent ſubſtantiæ, mentes vero ſemper perſonæ: illæ ſe ſemper accommodant divino mechaniſmo, hæ ſemper divino moraliſmo, ut verbo, a Te eleganter adhibito, utar. Optarem jam viros præclaros in mechaniſmo naturæ explicando paulatim progredi longius & dare operam non quidem ut, more CARTESIANORUM, omnia ſtatim per ſaltum ad prima principia, magnitudinem, figuram & motum reducant, quod fieri a nobis nequit, ſed ut per gradus revocent compoſita ad ſimplicia & principiis propiora. Sic iridem bene explicamus, ſi quædam circa lucem & colores inexplicata adſumamus: ita, ſup-

operatione ſecludunt atque diſtinguunt. Enim vero mere paſſivum eſt ens hoc, quod nihil efficit, nullam virtutem exiſtendi, durandi propriam habet & tale revera eſt nihil, abſtractum tantum eſt in ipſa mente, non autem ſeparatum extra mentem, i. e. realem involuit exiſtentiam. Equidem non ignarus ſum, ſententiæ hujus patronos materiæ motum recipiendi habilitatem ac diſpoſitionem, quæ apta hinc redditur, jam non ſimplicem, ſed infinite variantes motus efficere, adſignare. Quando autem animo exactius hæc nobiſcum pervolvimus, nullum paſſivum videtur aliquid retinere vel recipere poſſe, ſed requiritur ſemper quædam vis recipiens & retinens, alias, ſi hæc non adeſt, nulla realis virium impreſſarum retentio eſſe poterit, ſed ad quamcunque externam vim diſſipari debet iſta habilitas ſive forma, figura, magnitudo, diſpoſitio partium, adeoque ut neceſſum habeamus ſtatuere, in corporibus vim quandam realem activam ipſis propriam, quæ non tantum recepit, ſed & retinuit voluntatem creatoris in primordio creationis, juxta quam adhuc agunt corpora. Niſi enim creaturæ haberent vim propriam agendi adeoque activam, nam vis tantum paſſiva non eſt aliquid reale, certiſſime conſequeretur, Deum & creaturas non eſſe entia diſtincta, ad minimum quoad actus realitatem & operationes. Neque mea mente perſpicere poſſum, quomodo ſufficienter hujus ſententiæ adſeclæ a Spinoſiſmo ſe purgare ac liberare & religionem ſalvare velint. Noſtra autem hæc eſt inconcuſſæ veritatis ſententia, Deum infinitæ virtutis extra ſuam eſſentiam, ex ſuis tamen viribus produxiſſe univerſum omniaque corpora, i. e. vires finitas, limitatas, activas, extenſas tamen, cum corpora, mea ſententia, nihil aliud ſint, quam vires extenſæ reales. Ex quo conſequitur, vim creaturarum ſive corporibus concreatam intrinſecam & propriam, minime divinam eſſentialem dici debere; quod ſi autem non eſſet concreata & creaturis propria, ſed divina immediata; utique neceſſe eſt conſequi, omnium corporum actiones eſſe immediatas Dei. Quis autem vellet dicere, quando beſtia lædit hominem, quando perverſo ordine fœtus in utero formatur a phantaſia matris eſſe hac actionem Dei, vel etiam minus pium & rationi conveniens eſſet, ſtatuere phantaſiam matris, opera, quæ Deus ipſe infinita ſua virtute efficit, invertendi potentia gaudere, cum perſpicuum ſit, firmiori impreſſione materna fœtum in utero ſæpius mancum & mutilum efformari. Largimur lubentiſſime, quod corpora effectum producant finitum, & ad vim ipſis concreatam finitam concurrere debeat univerſalis impulſus, qui faciat, ne otientur creaturæ, ſed ut perpetua & omnipotenti excitatione corpora in perpetua actione & niſu ad agendum conſiſtant, non aliter ac ad noſtras cogitationes, quæ ſunt actus mentis ex ſua intrinſeca finita virtute provenientes (utpote Deus non eſt, qui in nobis cogitat & vult, ſed potius mens noſtra propriam virtutem excogitandi habet) univerſali vi & impulſu opus eſt, ſine quo nec actualem cogitationem formare poſſumus. Brevibus: univerſalis ille Dei impulſus non ipſe agit omnia, ſed ipſe excitat corpora, ut juxta vires ſuas a Deo nbivis extenſo impenetrabili conceſſas agant. inducit rebus non motum ipſum, ſed neceſſitatem immutabilitatis ad motum, cujus motus principium tamen ipſis rebus non eſt mere externum, ſed internum. De mechaniſmi vocabulo, quo BOYLE *naturam corporis deſcribit, ſic ſentio, quod nihil aliud ſit, quam corporis operatio ſive effectus, qui ex cauſſa phyſica ſive ſemper neceſſario agente dependet. Ita v. g. ignis producit effectum, dum flammam profert in ligno, & illud comburit & in cineres vertit. Poſita enim flamma & corpore reſinoſo apto, impoſſibile eſt, ut alius effectus, quam ille ipſe ex neceſſitate cauſarum profluere poſſit: quando autem plures materiales cauſæ ita coordinatæ ac diſpoſitæ ſunt, ut effectus fluant, ideæ artificis, qui certum finem propoſitum habet, correſpondentes, dicitur etiam mechaniſmus, ſed perfectior, & a non nullis organiſmus, quoniam in organicis corporibus exiſtit. Ita in horologio, certa ſuppoſita conſtructione rotularum & applicato determinato pondere vel elaſticitate, non poteſt alius effectus per naturam i. e. per neceſſitatem naturalem effici, quam ut intra horæ ſpatium tales pulſationes & vibrationes producantur, quo tale ſpatium index percurrat, id quod intendebat artifex. Opponitur itaque mechaniſmus, qui ex cauſſis mere neceſſariis, ſive una eadem ratione agentibus agit, moraliſmo ſive moralitati, ubi cauſa indifferens non harmonice & uno eodemque modo, ſed diverſis rationibus, id eſt libere vel agere vel non agere poteſt, ſive plane diverſum motum producere. Talis moralitas competit entibus ſeu ſubſtantiis ſpiritualibus, ſicuti mechaniſmus corporeis. In mea enim poteſtate eſt & libertate movere corpus & ejus certa membra, vel non movere, reſiſtere vel non reſiſtere externis impreſſionibus. Spiritus itaque & animæ noſtræ rationalis eſt libere agere, ſive indifferentem habere vim ad agendum: corporis autem ex neceſſitate harmonice, ſemper nimirum eadem ratione. Ubi tamen & hic ſtatim monendum ducimus, cauſam quandam exiſtere poſſe libere agentem, ubi tamen ſi agere incipiat, ſeu effectum producere in corpore, ille non niſi mechanicus, incompletus tamen ex parte cauſæ, ſequatur. Ita ſi artifex horologium conſtruit, cauſſa eſt libera, poteſt hoc facere vel non, ſi tamen agit, effectus non niſi mechanicus reſultat, ita, ut omnes effectus in corporibus ſint mechanici, quamvis cauſſam primam agentem interdum liberam & ſpiritualem habeant. Ita quando certo externo objecto movemur ad iram, anima rationalis ceu ens liberum hanc actionem recipere ſive ei reſiſtere poteſt, & tunc libere ceu moraliter agit. Quando autem impreſſionem illam recipit, exoritur paſſio, quæ nomine venit iracundiæ, quæ in corpore effectus producit plane irregulares & quidem modo mechanico, dum nervorum fluidum in impetuoſum & actuoſum motum concitat, nec non ſpaſmodicas contractiones in nervoſarum ac muſculoſarum ſyſtemate circumquaque producit, a quibus poſtea variæ excretiones, diarrhϾ, vomitiones, bilis adſcenſiones in os aliaque ſæva ſymptomata dependent.*

ſuppoſita gravitate & vi elaſtica, plurima olim explicui, etſi circa horum duorum cauſſas litigari adhuc queat. Sic laudo chemicos, reducentes plurima ad principia ſecundaria, modo illis certas adſignent notiones, nec ut fieri paſſim video, verbis vagis & ſpecioſis nimium ludant. Certe obſervo & miror pene, quot auctores tot diverſas vocabulis notiones tribui. Unde optarem aliquando oriri, qui uteretur ſolis verbis ex communi uſu petitis, aut certe ante definitis. Quod niſi fiat, video ætiologiis inanibus tempus perdi, quod in obſervationibus & conſequentiis inde ducendis rectius collocaretur. Te inter paucos video præclare in id eniti, ut intellecta dicas. Aliquando itaque a Te exſpecto quædam rationalis medicinæ elementa non nimis inſiſtentia intellectualibus ab uſu artis remotis, ut fit apud medicos CARTESIANOS, nec nimis imaginationis ludibriis adfixa, ut fieri ſolet apud chemicos, ſed, quæ cauſſas intelligibiles adferunt rerum ſenſibilium, ubi licet, aut ubi non licet, conſequentias ſaltem utiles effectuum ducant ex iis, quæ ſenſu certa ſunt, etſi nondum ad cauſſas reducta. Quodſi ſic pergis, profecto efficies, ut Fridericiana nobis det academia, quod fruſtra ab aliis eruditus exſpectat orbis. Id mihi non tantum, ſed & Germaniæ erit gratiſſimum. Vale. Dabam Hannoveræ d. XXVII. Sept. cIↄ Iↄcxcix.

deditiſſimus

GODEFREDUS GUILIELMUS LEIBNITIUS.

Vir Illuſtris atque Excellentiſſime,
Patrone ſumme colende.

EXoptatiſſimas Tuas literas ſummam judicii & eruditionis vim, nec minus prolixum in me adfectum oſtendentes rectiſſime accepi. Quod vero his non protinus reſponſum officioſiſſime ſubjunxerim, id ne in malam partem interpreteris enixe rogo. Laborum enim copia, qua hactenus ſub decanatu ob multas diſſertationum inauguralium elaborationes preſſus fui, quibus acceſſerunt meæ operationes practicæ & lectiones academicæ, vix me reſpirare paſſæ ſunt: jam autem opere hoc exſolutus, nihil mihi charius priuſque fuit, quam ut Tibi, Vir Summe & Eruditiſſime, perſolvam decentiſſimas gratias, quod me tam eximio favore & tam gratioſiſſimo reſponſo dignari volueris. Impenſe enim in eo gaudeo, quod levidenſes meæ philoſophicæ & medicæ lucubrationes Tibi placuerint, quibus adſenſum atque adprobationem in Tuis ſubjungere volueris gratiſſimam. Illud unicum me adhuc in Tuis urget, quod ſcribas, animas ſemper manere ſubſtantias, mentes autem manere perſonas: item non tantum animam, ſed & animal (procul dubio in individuo) eſſe interitus expers, quomodo nempe hæc probe concipienda & diſtinguenda inter ſe ſint, ſcire aveo. Credidi ſemper nullum corpus, quatenus vi præditum eſt movente & mobili, interire poſſe, & interitum corporis nihil aliud eſſe, quam tantum ejus mutationem in mixtione, conſtructione & motu, & ſic animal ceu individuum ſive certum corpus perire, ut corpus autem ſive ſubſtantiam permanere, ipſas mentes vero in individuo ſubſiſtere. An hæc cum Tuo conceptu, Vir Illuſtris, conveniant, gratioſiſſime me edocere velis. Reliqua omnia adjecta monita circa incrementum philoſophiæ, ut appello, medicæ me magnopere delectarunt, utinam plures libero & attento animo non inhærerent aliorum ſententiis, & obſervationibus accuratioribus & ſolidioribus, etiam in vulgaribus morbis, inſtaurare artem noſtram ſaluberrimam allaborarent. Interim Te quam optime valere mihique porro ſavere totus deſidero & exopto. Halæ dab. d. XVII. Nov. cIↄIↄcxcix.

Nominis Tui,
Vir Illuſtris,
cultor perpetuus
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

De Philoſophandi ratione.

Vir Illuſtris atque Excellentiſſime,
Fautor plurimum colende.

VEniam mihi dabis, Vir illuſtris, quod hac perpoportuna occaſione, ſingulari Tuo in me favore atque benevolentia permotus has ad Te occupatiſſimum litteras mittam, atque ſimul de ſcribendis Ephemeridibus medicis aperiam conſilium. Jam dum a quinque annis ſingulis diebus curioſius annotavi mercurii ſitum in barometro, item humiditates in hydroſcopiis, & ſingulis quoque adjeci, obiter tamen, morbos graſſantes, ut non tantum cauſſas mercurii motus in barometro, ſed maxime morborum graſſantium, qui ſine dubio mutationi aëris & tempeſtatum debentur, perſpicerem. Curioſum eſt, quod jam duos per menſes, cum tepida nec non leniſſima fuerit hiems, ſub zephyro & auſtro, mercurius adſcenderit, quæ obſervatio alio tempore fere fuit contraria. Strenue autem jam hoc anno in hiſce obſervationibus, & quidem majori cura, communicatione non tantum cum practicis hujus urbis, ſed & cum aliis facta, pergam, & ſingulis annis, qui morbi & cujus temperamenti ac ætatis perſonis familiares fuerint, ea, qua poteſt fieri, ſollertia, boni publici cauſſa notabo. Credo enim fore hoc inſtitutum laudatiſſimum, & ad promovendum artis medicæ incrementum utiliſſimum. In hoc enim mihi ſemper perplacuit Ramazzini labor ſuſceptus, ad cujus ideam & præſcriptum res componi poterit. Tranſmitto Tibi, Vir Illuſtris, ſchediaſmata quædam levidenſia, quæ ſi tempus fert, lectione ut dignari velis & maxime theologicum, eſt, quod obnixe oro. Maxime omnium vero a Te hoc beneficium paullo liberius exigo, &, ſi impetravero, gaudebo, ut nempe circa omnia judicium Tuum ingenue & libere exponere, me monere & corrigere velis. Vale, & ulterius amore ac favore me proſequere. Dabam Halæ d. XII. Mart. cIↄIↄcc.

Nominis Tui,
Vir Illuſtris,
cultor perpetuus
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

Vir Nobiliſſime & Experientiſſime,
Fautor honorande.

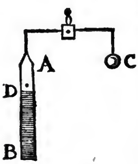
BInas Tuas litteras & adjuncta illis munera litteraria, quibus non me magis, quam rempublicam obſtringere Tibi pergis, recte accepi & beneficium gratus prædico, vellem & mereri. Quod quæris de conſervatione animarum, arbitror ego, omnem ſubſtantiam, quæ una vere eſt, ſeu monas & individuam eſſe & permanentem: maſſam autem corpoream non eſſe ſubſtantiam, ſed ſubſtantias, ut grex vel exercitus. Gaudeo quoque a Te de ephemeridibus cogitari: non circa aeris tantum, ſed & ſanitatis humanæ ſtatum, in quam plurimum aër poteſt. Utinam plures id agant & diverſis locis; inde enim magnos polliceri fas erit progreſſus principi artium medicatrici. Ex adjuncto exemplo epiſtolæ meæ ad Cl. RAMAZZINUM videbis, quam horter eum, ut ingreſſo ſuo curſu præclaro pergat. Simul ipſi petenti cogitationes meas expono, cur aëris columna levior fiat pluvia imminente, & per ſerenitatem ingraveſcat, qua de re video eſſe ipſi cum doctiſſimo SCHELHAMMERO noſtro non perfunctoriam diſputationem. Idea chriſtianæ religionis, una plagula comprehenſa, quam tranſmittis, & de qua ſententiam petis, mihi ſatis videtur accommodata & ad theologiam noſtram & ad praxin pietatis. Mitto hac occaſione oblata diſſertationem, quam celeberrimus Jo. ANDREAS STISSERUS, medicus Helmſtadienſis, ad me ſcripſit, ut medicos ad magis excolendam chemiam excitet. Quod ſupereſt vale & fave. Dabam Hannoveræ d. XVIII. April. cIↄIↄcc.

deditiſſimus
G. G. LEIBNITIUS.

Celeberrimo & Experientiſſimo Viro
D. Bernardo Ramazzino
Godefredus Guilielmus Leibnitius.

S. P. D.

EX litteris Tuis gaudeo Te valere mihique favere atque illis, qui a me commendantur. Cum cogitationes meas, mechanicis fundamentis innixas, de cauſſa motus hydrargyri deſideres, ita vim earum paucis complector. Eſto tubus A B infra clauſus in B, aqua plenus erectus ex libræ extremo ſuſpenſus ac cum pondere oppoſito in æquilibrio conſtitutus. Ibi in aquæ ſuperficie natet cavum aliquod corpus D ex materia gravi caſurum, ſi aqua intraret. Ponamus obturatum eſſe ejus foramen, ſed ita, ut paulatim aquæ pervium fiat; ergo ubi ea intraverit, deſcendet corpus D verſus fundum B. His poſitis durante deſcenſu corporis D ceſſaturum eſſe æquilibrium aio, deſcenſurumque pondus C ac totum tubum A B elevatum iri. Cujus rei ratio eſt manifeſta, quod quantum deſcendit D in tantum ab aqua tubo, libra non ſuſtinetur & eatenus non reſiſtit ponderi oppoſito. Compara jam pondus C cum hydrargyro, aquam tubi cum aëris columna, corpus natans D guttis pluviæ. Nempe cum guttæ tam grandes fiunt, ut amplius ab aëre non ſuſtineantur, deſcendereque incipiunt; tota columna aëris levior eſt, quam ante, mercuriumque in tubo ſuſpenſum ad priorem altitudinem non ſuſtinebit: itaque deſcendet non nihil mercurius. Contra ſereno aëre guttæ aquæ ita imminuuntur, & per aerem diſperguntur, ut per ſe deſcendere non poſſint, non magis quam partes lactis butyraceæ ante ſeparationem. Ita manifeſta videtur ſolutio nodi & ratio redditur paradoxi, cur ita ſerenus aër levior ſit pluvio. Nam & prævenit aliquantulum temporis hydrargyri deſcenſus pluviæ apud nos caſum, quia guttæ formari incipiunt, antequam ad nos pertingunt. Nondum Te cogitationem Ephemeridum medicarum depoſuiſſe gaudeo, arbitrorque etiam, cum nihil ſingulare occurrit, quod tamen raro fit, continuationem tamen mereri: quemadmodum novellas publicas legimus etiam hieme, & cum nulla ſunt bella aut memorabilia, vel ut hoc ipſum ſciamus, nihil mutationis contigiſſe. Ubi de morbis artificum ages, de quo argumento libellum ſcribis, non male addes mala metallariorum, qui in fodinis & fuſoriis officinis agunt. Notamus in noſtris foſſores, qui præſertim locis ſiccis in ſaxis frangendis ſunt occupati laborare, ut alii lapicidæ, aſthmatis genere, quod medici noſtri aſthma montanum, Germani Bergſucht nominant, qui vero in officinis occupantur, ubi plumbum funditur, ex fumo plumbi laborant obſtructionibus & torminibus, quod vocant Hütten-Katze, de quo morbi genere Stockhuſius, medicus Goslarienſis peculiarem librum edidit. Quædam hujuſmodi apud GEORGIUM AGRICOLAM, qui ipſe erat medicus reique metallariæ ſcientiſſimus, credo reperientur. Vale. Dabam Hannoveræ d. XVIII. Mart. cIↄ Iↄcc.

Vir Illuſtris atque Excellentiſſime,
Patrone ſumme colende.

DIuturnum ſilentium, etiamſi minus mihi conveniat, tamen Tua, Vir Illuſtris, abſentia factum eſt, ne Hannoveram adhuc meas litteras mitterem. Nunc poſtquam ex itinere Te reducem factum intellexi, conſultum eſſe duxi, ut tum pro plane ſingulari honore atque adfectu, qui mihi, cum hic Halæ eſſes, obtigit, gratias iterarem, tum etiam ſignificarem officioſiſſime, eas, quas hactenus conſcripſi, ephemerides & obſervationes ſuperioris anni meteorologicas & medicas, nunc demum maturas ad prelum deprehendi, etiam Tua luce radiari poſſe perſuaſus ſum, cum Tuo conſilio eas maxime adornaverim. Hinc ni grave foret, magni Tui Nominis auſpicio, evulgare eas circa futuras nundinas Lipſienſes conſtitui, hoc ut audeam, velis benignius interpretari: ſpero quoque non ingratum fore orbi litterario, hunc, licet exiguæ molis, laborem. De ordine ac ſcribendi ratione, quam obſervavi, paucis Te erudiam. Egi in principio de ventorum generatione, natura, proprietatibus & effectibus tam in mercurium quam in corpora humana ſana æque ac morboſa: dein in fine obſervationes morborum epidemicorum addidi, ſingulis menſibus hic loci notatorum. De ſocietate noſtra Berolinenſi Regia nihil hactenus audivi, faxit Deus! ut inſtitutum hoc laudatiſſimum atque utiliſſimum, Te dirigente, auſpicatiſſimos ſortiatur progreſſus. Cæterum ſi circa tractatum a me edendum quædam monenda habes, velim ut de his me edoceas. Quod reliquum eſt, me Tuæ tutelæ de meliori commendo. Vale. Dabam Halæ d. XXX. Jan. cIↄ IↄccI.

Nominis Tui,
Vir Illuſtris,
cultor perpetuus
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

Vir Nobiliſſime & Experientiſſime,
Fautor honoratiſſime.

GAudeo Te ex ſententia valere & mei benevole meminiſſe. Quod mihi deſtinas præclaras haud dubie Tuas meteorologicas obſervationes, ut ſolent paſſim facere amici amicis, tanquam publicum Tui erga me animi teſtimonium magis mihi honori duco, quam quæ ſolent a magnatibus proficiſci, qui aliorum narrationibus credere ſolent. Quanquam vereor, ne ipſa Tua erga me expromta humanitas judicio Tuo ſeveriori ſit fraudi. Notaverat GERICKIUS, ut quædam de hoc argumento adjiciam, barometro prævideri poſſe procellas: itaque ſæpe optaveram ſuaſeramque, ut experimentum ſumeretur in mari. Nunc tandem accepi in longinqua aliqua navigatione ſumtum eſſe & compertum ad duodecim circiter horas extendi prophetiam, quod tempus ſatis eſt, ut navis a ſcopulis aut ſyrtibus recedens aperto ſe credat mari, ſi portum attingere tam ſubito non poteſt, & ut præparet ſeſe contra vim tempeſtatis. Londini quidam eo nunc proceſſit, ut ſingulis quatuordecim diebus prædictionem ſtatus aëris ex barometro maxime & aliis indiciis publicet, adfirmetque ex quinque vicibus vix una ad ſummum contingere errorem. Hæc ut obtineres perutile foret, tametſi auctorem æquo ditiorem promiſſis putem. Quæ inter CAMERARIUM, RAMAZZINUM, SCHELHAMMERUM, clariſſimos viros acta ſunt de cauſſa, cur mercurius aëre pluviam minante deſcendat, mihi non ſatisfaciunt. Veram cauſſam experimento quodam mechanico illuſtro, Tibique ſi tanti putabis communicabo. Societas noſtra ſigillo ſuo mox parato ad Te paucosque alios præſtantes viros mittet diploma receptionis. Nactus ab inventore phoſphorum mirificum & meo judicio aliis omnibus ſuperiorem: eſt enim inconſumtibilis & perpetuus, tantumque opus habet motu ad lucendum; hoc adhuc in arcanis habetur, putoque alia adhuc in eo latere non parui momenti, ſed ipſe diſtractus manum admovere non poſſum. Cogito totam rem ad Te perſcribere ſub ſilentii lege exſequendam, ſi Tibi vacet; proceſſus enim eſt non longus. Ita poterit aliquid pro Rege, Tuo potiſſimum auxilio, ſumtibus non Tuis adornari. Unum ſtipulari audeo, ut mecum viciſſim ſpiritus ignei confectionem communices ea notitia, non male uſuro. Hæc inventa puto, magni apud Regem ponderis fore tam in honorem ſocietatis, quam etiam in uſum Tuum, ſed facies, ut mature Tuam ſententiam intelligam: tempus enim

enim urget, ut quamprimum manus operi phoſphori admoveatur. Vale & Fave. Dabam Brunſvigæ d. xvi. Febr. cIↄ Iↄcci.

deditiſſimus
G. G. Leibnitius.

Vir Illuſtris atque Excellentiſſime Fautor ætatem colende.

INſpiciendum Tibi offero libellum, quem non erubui illuſtri Tuo nomini nuncupare, rogoque ut in ſignum venerationis Tuæ ac grati animi pro ſingulari benevolentia accipias. Potuiſſent quidem in eo multa accuratiori ſtudio & prolixiore deductione agitari: at laborum onus eſt, quod impedivit, quo minus multis meditationibus vacarem. Eruditiſſimas de mercurii motu in barometro cogitationes ſerius, quam optarem, vidi, eo ſcilicet tempore, quo jam prelo excuſa eſſent, quæ ad hanc rem pertinent. Libentiſſime alioquin eaſdem tanquam maximæ utilitatis futuras ſubnectere voluiſſem. In hoc qualicunque labore, ſi quid obvenerit monendum, ſane me mirifice devincies, ſi candide & libere de ſingulis me commonefeceris, ut in ſequentibus, ſic enim Deo volente conſtitui, univerſa recognoſcere, & admiſſas mendas emendare poſſim. Jam pauca tantum exemplaria exhibeo copiam facturus, ſi commodior mihi occaſio obtigerit. Cæterum obſtrictum me Tibi pro aliis Tui favoris documentis tum pro communicando phoſphoro perpetuo profiteor. Ita vale mihique favere perge. Dabam Halæ d. xxii. Febr. cIↄ Iↄcci.

nominis Tui
Vir Illuſtris
perpetuus cultor
Fridericus Hoffmannus.

Nobiliſſime, ampliſſime & experientiſſime Vir Fautor honoratiſſime.

MUltum me Tibi debere ſentio, quod adfectus erga me Tui & faventis animi, utrum non nimis judicii teſtimonium publicum & perenne exſtare volueris in pulcherrimi & utiliſſimi libri inſcriptione. Ita enim cenſeo, vix quicquam fieri poſſe proficuum jamque optandum, ut in regiis ditionibus publica auctoritate imitatio hujus curæ Tuæ paſſim obtineatur. Deum immortalem! quantas mox theſauros eſſemus habituri experientiæ medicæ ac phyſicæ. Cœpit aliquid Ramazzinus, ſed rem potiſſimam non ſatis adhibuit. Vellem aliqua alia ratione teſtari poſſe, quantum ego Tibi & reſpublica magis debeat. Percurri diſſertationem Tuam egregiam, & puto Tuis meas qualeſcunque cogitationes eleganter adjungi. Rogo ut conſideres aliquando per otium, quæ nuper miſeram cum figura. Arbitror enim in iis proximam cauſſam contineri mutationum barometri, in ventis & ſole remotam, dum illi dividunt guttulas aut cogunt. Vapores partim rarefacti, partim imminuti tandem impediuntur a deſcenſu, hinc ponderant in cylindrum, deſinunt ponderare, ubi incipiunt deſcendere. Elaſticæ autem ſuæ partes pondus totius cylindri nec imminuunt nec augent, etſi cylindrum faciant altiorem. Sed deſino. Vale & fave. Dabam Hannoveræ d. xviii. April. cIↄ Iↄcci.

deditiſſimus
G. G. Leibnitius.

Vir Illuſtris atque Excellentiſſime Patrone multis modis colende.

EX gratiſſimis Tuis litteris, Vir Illuſtris præclara adfectus Tui in me teſtimonia perſpexi, qua de cauſſa & mihi gratulor, Tibique ingentes gratias ago atque perſolvo. Vidi enim Te non modo conatum meum haud ægre tuliſſe, quum lucubrationes meas qualeſcunque Illuſtri Nomini Tuo dicaverim, verum etiam inſigni gaudio accipio Te arcani novi, mirabilis nempe phoſphori, conficiendi modum mecum communicare velle: avide illum exſpecto & pro eo, magno nomine Tibi ero devinctus. In elaborando certe & arcanum premendo, ſi proceſſum obtinuero, occupatiſſimus, Tibi ſucceſſum omniaque candidiſſime referam. Spiritum meum igneum (*), quem ſcire exoptas, utut nemini adhuc aperuerim, nihilominus omnia mea Tibi patebunt, dexteritati Tuæ offero, citra tamen, ut ſpero, meum detrimentum, quum a nemine uſquam, quod ſanctiſſime adfirmo, mecum communicatus, ſed a me ipſo excogitatus ſit. Proceſſus autem brevis & compendioſus eſt, quem ex adjectis cognoſces. Cæterum obſtrictus quoque ſum, quod inter paucos & me diplomate ſocietatis condecorare conſtitueris. His Te valere jubeo, & ut me Tuo favore ulterius dignari velis, enixe rogo. Vale. Dabam Halæ d. xxii. April. cIↄ Iↄcci.

Nominis Tui
Vir Illuſtris
cultor devinctiſſimus.
Fridericus Hoffmannus.

(*) *Videor mihi actum agere, ſi hujus ſpiritus parandi modum hic addere vellem; cum fuſius eum in* obſervat. phyſico chymicis lib. II. obſ. 3. *docui.*

Vir Nobiliſſime, ampliſſime & experientiſſime Fautor honoratiſſime.

QUod pulcherrimum inventum Tuum ſpiritus ignei mecum communicaſti, multas Tibi debeo gratias. Viciſſim Tibi non minus phoſphori (†) durabilis inventũ detego, quod per ſe obtinuit Celeberrimus Dn. Bernoullius Profeſſor nunc Groninganus, quamquam tenue ejus initium invenerit Picardus Pariſinus, quondam mathematicus, ſed hoc noſter perfecit, quemadmodum litterarum ejus excerpta his adjecta docebunt, unde & inventi occaſionem modumque & circumſtantias optime intelliges. Res mihi videtur egregia & magni momenti. Ita enim poſſunt fieri non tantum lucernæ ſepulchrales, quales finguntur fuiſſe antiquorum, clepſydra merculialis noctu lucens, radio mercurii per

(G) 3 longum

(†) *Placet jam phoſphori deſcriptionem auctoris verbis hic ſubjicere. Quum ante aliquot menſes in libro aliquo legiſſem Picardum in ſuo barometro, cum forte per tenebras illud tranſportaret, in parte tubi vacua obſervaſſe aliquem fulgorem ex improviſo apparentem & mox iterum diſparentem, poſtea toties redeuntem, quoties argentum vivum per motum reciprocationis in tubo deſcendebat. Quum vero ſocii ejus in academia ſcientiarum regia idem in ſuis barometris tentare vellent: nemini res ſucceſſit, donec poſtea ex multis barometris, quæ tentata fuerant, unicum reperiretur, quod etiam aliquod lumen, ſed longe debilius, quam Picardinum vibrabat. Hiſce lectis meum barometron, quod uſui ordinario inſerviebat, confeſtim arripio, mecumque porto in tenebras tentaturus, nunquam lucem obſervaturus eſſem; prima enim agitatio erat fruſtranea. Poſtquam vero violentiſſime agitabam, in quolibet deſcenſu mercurii, jam iterum adſcenſuri, luculam aliquam, ſed perquam obſcuram, obſervavi. Hac ſuper re meditari cœpi, & videbatur mihi tandem illam lucem in omnibus barometris apparere, ſi conficiendo barometro tubus alio, quam ordinario, modo impleretur, quo impediatur, quominus ſuprema ſuperficies mercurii in tubo cooperiatur pelliculа quadam, qua omnis mercurius a contactu aëris ſuperinducitur adinſtar pultis & omnium fere liquorum, qui aeri expoſiti talem pelli-*

longum tubum defluente, quæ duo propoſuit Dn. Bernoullius, ſed & alia horologia noctu lucentia ſine ignis metu, & varia corpora durabiliter, ſi moveas tantum, lucida varie figurata. Addo hic explanationem phænamenorum, in barometro, quod nuper viros clariſſimos exercuit. Unum adhuc objici poſſet, quod tamen non veroſimile videtur, peculiarem quendam mercurium hac proprietate gaudere, ſed D. Bernoullius a ſe in diverſis tentatum ait: quod ſi Tibi quoque ſuccedat non amplius dubitandum. Tale & ſave. Dabam Hannoveræ d. III. Maii cIↃIↃCCI.

dedititiſſimus
G. G. Leibnitius.

culam in ſummitate ſua contrahunt. Hanc enim pelliculam eſſe exiſtimavi, quæ materiam luminificam ex mercurio ſingulis deſcenſibus egredi volentem coërceat. Excogitavi itaque duos modos implendi tubum barometri citra contactum aëris, ita ut columna mercurialis nuda eſſet & immunis ab illa pellicula, apteque illis modis in effectum deductis, & variis barometris ita paratis, feci periculum in tenebris non ſine magna voluptate & delectamento. Omnes enim tubi leniſſima agitatione tam vividam lucem de ſe ſpargebant, ut etiam litteras majuſculas diſcernere potuiſſem, cum tamen antea tubus, modo ordinario impletus eodem etiam argento vivo, nihil omnino vel parum violentiſſimis ſuccuſſionibus luxerit. Tentavi id rurſus argento vivo aliunde comparato, ne quis peculiari ejus qualitati tribueret, eundemque ſucceſſum reperi. Sed hactenus dicta ea non ſunt, in quibus phoſphorus meus conſiſtit, ſed eum hac occaſione ſic excogitavi: ſume phialam vitream robuſtam & recentem, quæ nulli adhuc uſui inſeruit, nam vel minima humiditas aut oleoſitas, intus lateribus adhærens, apparitionem luminis valde imminueret, ſi non plane tolleret. Huic phialæ, ſi capax ſit $\frac{1}{8}$ menſuræ vulgaris, lente infundo quatuor vel quinque uncias mercurii bene purgati, cavendo, ne phiala interim multum agitetur, ſtatim enim mercurius contraheret pelliculam, lumini tam noxiam. Poſtea antliæ pneumaticæ ope extraho aërem ex phiala, quantum poſſum, accuratiſſime; quo facto phialæ orificium claudo, vel cæmento obturo exactiſſime; quo facto phialæ orificium claudo, vel cæmento obturo exactiſſime, ne poſt extractionem aeris vel minimum ingrediatur. Omnia ſi bene ſint obſervata atque parata; removeo phialam ab antlia, eaque parata; removeo phialam ab antlia, eaque mihi præbet phoſphorum perpetuum portatilem. Nam in denſiſſimis tenebris ſi phialæ valde ſurſum deorſumque agitetur, tota phiala ſplendidiſſima ſubito adimpletur, nec illa ceſſat, niſi ceſſante agitatione. Diceres Te videre aquam ignitam totam phialæ capacitatem perfundentem. Lumen ejus, ſi phiala rite. præparetur, non minus vividum eſt, quam phoſphori ex urina. Præterea non ut in barometro alternatim apparet & diſparet, ſed quam diu mercurius incluſus agitatur, tam diu ſine ulla interruptione ſplendet & tanto vividius quidem, quanto vehementius ſuccutitur.

Vir Illuſtris atque Excellentiſſime
Patrone ſummopere colende.

Diu eſt, quod gratiſſimis Tuis litteris debeam reſponſum. Cauſſa fuit intermiſſionis morbus acutus, qui Berolini, ubi nomine academiæ, ob ſceptrum ſuſceptum, regi gratulari debebam, per aliquot ſeptimanas graviter me adflixit, quocum in gratiam non ita pridem redii. Meo exemplo expertus ſum illud ipſum, quod in nuperrimis obſervationibus docui, utpote a ſolius aëris & ventorum injuriis, quibus corpus in celeri curſu paullo liberius exponebatur, tertianam continuam, quæ Berolini etiam tunc temporis graſſabatur, contraxi. Morbus hic me impedivit, quo minus & in academicis rebus, quæ mihi commiſſæ erant, & in meis ipſis quicquam agere potuerim. Hinc quoque factum eſſe ſcias, quod ſerius, quam par eſt, pro communicato novo phoſphoro mercuriali egerim decentiſſimas gratias, & experimentum cum illo nondum inſtituere licuerit; quamprimum tamen fieri poterit, faciam periculum, hujuſque cauſſa ſingulare inſtrumentum adornandum curabo, quo aër ex phiala poſſit evacuari. Adjunctas ad Illuſtriſſimum' Juchsium litteras, quæ mirificum Tuum erga me favorem teſtabantur, nec non eas, quæ ſpectabant ad Dn. Jablonski, amoris quoque Tui in me plenæ erant, ad manus utriuſque peropportune perferendas curavi. Summam hanc erga me benevolentiam atque intimum adfectum, quo de me meiſque viribus bene ſentis gratiſſima mente veneror atque ſemper venerabor, quamvis enitendum mihi ſit, ut Tuæ de me opinioni ſatisfaciam. De acceſſu Tuo, Vir Illuſtris, ut me certiorem facias etiam atque contendo. Vale cæterum Tuoque me amore dignari perge. Dabam Halæ d. xv. Maii cIↃIↃCCI.

nominis Tui
Vir Illuſtris
cultor perpetuus
Fridericus Hoffmannus.

Vir Nobiliſſime, ampliſſime & experientiſſime
Fautor honoratiſſime.

Uti invaletudinis Tuæ nuntius mihi acerbus accidit: ita graviſus ſum intellexiſſe à Te ipſo redditum Te Tibi ac nobis, quod donum diuturnum precor. Tuum ſpiritum igneum maximi facio. Arbitror Hombergium, qui eſt chymicus in Academia ſcientiarum regia Pariſina, accepiſſe aliquam, neſcio unde, inventi Tui notitiam. Nam cum ejus generaliſſimam mentionem feciſſem in litteris ad Fontanellium, academiæ ſecretarium, nec niſi effectum miræ promtitudinis efficaciæque ſuper omnia hactenus nota in hoc genere experimenta commendaſſem; reſpondit his verbis: in noſtra noviſſima congregatione publica Hombergius experimentum illud ipſum de quo loqueris, fecit, duorum liquorum, qui in momento & cum violentia miſcendo inflammabantur. Et quod maxime ſingulare ac pulchrum eſt, condidit ille propoſitionem phyſicam generalem hanc: omne oleum eſſentiale ex planta indica aromatica veluti cinnamomi, ſaſſafras, caryophyllorum &c. cum ſpiritu acido bene dephlegmato inflammatur. Petit a me, ut ſi quid norim, quo illuſtrari hoc argumentum, & propoſitio aut extendi aut modificari poſſit, ut communicem cum academia: Tuum erit judicare, Vir Eximie, an adeo generalis ſit illa propoſitio Hombergii. Ham ſi bene memini, dicebas non ſuccedere niſi in oleo caryophyllorum aut cinnamomi & ſaſſafras, ille ad omnes ſpiritus acidos extendit. Velim Tibi primæ inventionis honorem vendicari. Si quid etiam ad me ſcribere velis, jubere penes Te eſt ac ſuppeditare, quoniam mihi videtur publica auctoritate injungi poſſe medicis, qui ex publico ſalaria precipiunt, ut obſervationes epidemicas Tuo exemplo conficiant. Præſcribere quæſo Germanice inſtitutionem quandam ad communem captum, quo id commode dari poſſit. Neque etiam omnes ſunt capaces τῶν ἀκριβεστέρων & præſtat eos paullatim introduci. Neque enim dubito, quin, qui minora poterunt, mox ſint ad majora profecturi. Fortaſſe ergo initio poterunt omitti barometrum & thermometrum, ſufficient venti & aeris & frugum & animalium, & maxime corporum humanorum ſtatus oſtendens ſeſe pro genere & more morborum. Credo tale quid fieri poſſe etiam apud noſtros. Ante proximas nundinas Brunſvicenſes Berolinum cogitare non audeo. Quod ſupereſt vale & me ama & in præclaris conſiliis operibuſque cum ſumma laude Tua

ac

ac fructu publico perge. Dabam Hannoveræ d. XII. Jul. cIↄIↄcci.

deditiſſimus
G. G. LEIBNITIUS.

Illuſtris atque Excellentiſſime Vir
Fautor ætatem colende.

PEropportune mihi traditæ ſunt honoratiſſimæ Tuæ litteræ, quibus mihi perſpectam dediſti Tuam erga me ſingularem benevolentiam. Gratias & debeo & habeo maximas, & ut mihi Tuam voluntatem conſerves ſummopere rogo. Non dubito, ſi per tempus in aula noſtra ſubſtiteris quin præclarum illud ſocietatis inſtitutum ad optatum effectum provehi queat. Plures enim, quod diſſimulare non poſſum, de totius rei progreſſu non leviter dubitare cœperunt: firmiter tamen mihi perſuadeo, ſi Tu, Vir Illuſtris, Berolini apud Regem & miniſtros, quoniam nonnullos huic negotio favere deprehendi, hanc rem ſevere urgeas, ſucceſſum fore fauſtiſſimum, præſertim quum ad regiam gloriam tendant univerſa, & hæc cœpta jam nimis ſint evulgata atque decantata. Pergrata mihi fuere, quæ de experimento HOMBERGII allata ſunt: idem de eodem reperi in *Nouvelles de la Republique des Lettres Juillet p.* 97. Unde hic hauſerit hujus ſpiritus notitiam, non reperio. Ego vero ſancte adfirmo, nullum mortalium id experimentum mecum communicaſſe, ſed a me ipſo inventum eſſe: interim an etiam res alios inventores agnoſcat, me quidem priores, non ſatis gnarus ſum, nec temere negabo. Quod ad omnia olea eſſentialia & ex India advecta poſſit experimentum extendi, falſum eſt. Nullam enim cum oleo macis, nuciſtæ & cardamomi unquam obſervavi efferveſcentiam, neque cum alio ſpiritu acido, quam ſpiritu nitri concentratiſſimo, experimentum mihi ſucceſſit. In animo eſt propediem, modo tempus ſuppetat, experimenta quædam circa ignem adornare, eaque ad illuſtrationem ſpiritus ignei effectus facientia, publici juris facere. Hactenus in experimentis chymicis parandis aliquantum deſudavi, & profecto memorabilia ſunt quædam, quæ inveni, inter quod illud eminet, oleum vitrioli fixum & corroſivum totum in ſpiritum aromaticum, ſuaviſſimi ſane ac penetrantis odoris ac ſaporis, verti, magna portione terræ nigræ relicta. Plura ſunt ejuſmodi curioſa, quæ hactenus inacceſſa fuerunt, quia non eſt cujuſvis quidvis pro lubitu eruere, niſi & ingenium volentibus & inſtrumentorum copia ingenioſis ſubveniat. Ad obſervationum conſignationem barometricarum quod attinet, eas ad exemplum, a me nuper propoſitum, adornari poſſunt. Barometrum ſi velint omittere, perinde erit, modo ventorum rationem habeant & fideliter hiſtoriam anni naturalem, itemque graſſantium morborum naturam accurate exhibeant. Interim me Tuo perenni patrocinio & benevolentiæ, cujus ſigna adhuc dediſti, & quibus antiquius nihil mihi eſt, de meliori commendo. Vale ſtudiiſque meis impoſterum fave. Dabam Halæ d. XVIII. Jul. cIↄIↄcci.

Illuſtris Nominis Tui
devotiſſimus
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

Vir Nobiliſſime, experientiſſime & celeberrime
Fautor honoratiſſime.

SIgnificare volui, me intra quatriduum hinc diſceſſurum, & iter Berolinum arrepturum. Itaque ſi quid mandare voles, illuc deſtinabis. Facile intelligis res ſocietatis novæ regiæ lentis paſſibus incedere debere, ſed ſat cito, ſi ſat bene. Puto non omnium fore tam exactas dare obſervationes meteorologicas: neque enim omnes barometra & alia inſtrumenta ſimilia aërometrica ad manus habent. Itaque optarim, exiguum aliquod ſchema a Te in moduli formam delineari, pro uno menſe ex Tuis ſumtum, quod alii imitari facile poſſunt, donec omnes paullatim ad majorem accurationem excitentur. Inſigne videtur experimentum Tuum, quo oleum vitrioli corroſivum convertis in ſpiritum aromaticum. Multa quidam jactant in alchemia de ſpiritu volatili vitrioli, qui prodeat, ſi communis ſpiritus vitrioli ſali tartari inſtilletur. BASILIUS VALENTINUS, vel qui ſe hoc nomine occulit, mira de eo promittit; ſed quæ hactenus nemini ſucceſſere. Neſcio quis mihi dixit, novas Tibi lites eſſe cum Nobiliſſimo THOMASIO, qui defendat, effectus ſiphonis antliæ &c. qui vulgo adſcribi vacuo ſolent, non oriri a gravitate aeris, ſed hoc facile in animum meum inducere poſſum, cum ſit vir peringenioſus. Neque enim credo aliquid eum in animo habere ſimile ſpiritui hylarchico HENRICI MORI, qui & ipſe doctrinam nunc communem impugnabat. Ego puto, omnia phænomena naturæ explicabilia eſſe mechanice, ſi quis cauſſas intelligat: etſi agnoſcam, ipſa principia legum motus altiora eſſe, neque ex ſolis mathematicis conſiderationibus poſſe deduci: cum interveniat quiddam ἀπὸ τῦ ἀγαθῦ, ſive a cauſſa finali. Quod ſupereſt vale & fave. Dabam Guelpherbyti d. XXIII. Sept. cIↄ Iↄcci.

deditiſſimus
G. G. LEIBNITIUS.

Vir Nobiliſſime & Ampliſſime
Fautor honoratiſſime.

PEr Dn. STARCKIUM intellexi, me rerum tuarum, qua licuit, ſat egiſſe. Regi, Reginæ & Regio Principi ac Dominis Marggraviis fratribus natu minoribus, præſentibus Dominis comitibus Wartenbergio, Donavio & Denhovio oſtendi experimentum ſpiritus ignei, cum Rex Luceburgi eſſet apud reginam: ſpectatum eſt magno applauſu. Deinde placuit Regi, ut mandata dentur per provincias inſtituendarum obſervationum cauſſa, quæ Tuis ſint ſubſimiles. Itaque urgebo expeditionem, & curabo formari aliquid mittendum ad Tuorum præſcriptum. Jam vellem obtineri aliquid in rem Tuam, ſi modo ratio viaque oſtendatur. Centum thal. aiunt Regem adhuc in controverſia eſſe cum veſtris ſtatibus provincialibus academiæ veſtræ cauſſa. Itaque mentem explica quæſo mihi quam primum, &, ſi potes, aliquid facilitatis oſtende, ut, quod ego ſuaſi, Tibi experimentorum inſtituendorum nomine ſolvantur annui centum. Nam collegii experimentalis unam lectionem centum metaphyſicis, logicis, ethicis, quales vulgo audiuntur, præfero. Neque id diffitentur noſtri. Itaque ſuggere aliquid primo quoque die, quo uti poſſim apud Dnos Miniſtros. Res ſocietatis non male procedunt. Rex ipſe favet, faventque miniſtri primarii. Jam urgeo negotium miſſionum in remotas regiones. Vale & fave. Dabam Berolini d. I. Nov. cIↄ Iↄcci.

deditiſſimus
G. G. LEIBNITIUS.

Vir Nobiliſſime, experientiſſime & celeberrime
Fautor honoratiſſime.

TUa putavi referre, ut ſcires, quæ ad me ſcripſit d. XVII. Junii hujus anni ſecretarius academiæ regiæ ſcientiarum incrementis deſtinatæ circa ſpiritum igneum. Significaverat ille, olim HOMBERGIUM ad Academiam retuliſſe, omne oleum aromaticum Indicum, cum ſpiritu acido flammam concipere. Cum ſcilicet generale quid de effectu ſpiritus ignei eidem ſecretario perſcripſiſſem, reſponderam ego, Tibi videri non ſuccedere rem in iſtis oleis aromaticis omnibus. Itaque nunc ſequentia reponit: *Il eſt certain, que toute huile eſſentielle aromatique des Indes eſt propre à l'inflammation des liqueurs: mais il ne faut pas s'étonner que Mr. Hoffmann n'ait pas trouvé cela general, quoiqu'il le ſoit. L'experience eſt très-delicate: Elle reuſſiſſoit dans un air ſec, & non pas dans un air tant ſoit*

ſoit peu humide. Elle manqua deux ou trois fois de ſuite à Mr. HOMBERG, *ſeulement parce que les verres, où l'on verſoit les liqueurs, n'avoient pas été exactement nettoyés, & qu'il y reſtoit quelques gouttes d'eau.* Reſpondi in noviſſimis meis fieri poſſe, ut Dn. HOMBERGIUS ampliaverit, quod a Te in quibuſdam caſibus fuit obſervatum. Interim uti Tua fert manipulatio non adeo referre, utrum humidus ſit aër, an ſiccus. Et revera, puto præparationem Tuam ſpiritus acidi eſſe meliorem, etſi interim id quoque, quod generaliter de omni tali oleo affirmat HOMBERGIUS, negare non auſim. Tuæ ergo diſcuſſioni rem relinquo. Reverſus huc ante aliquot ſeptimanas non magnos adeo progreſſus rerum ſocietatis video, quod etiam non miror. Sane quod editum fuit circa ephemerides medico meteorologicas, non ſatis eſt ad mentem meam, & nec tum ad effectum deducta ſunt, quæ juſſu publico per provincias de inſtituendis obſervationibus proponebantur. Sed vix aliter in his initiis agi poteſt, dum nemo præſens adeſt, cui ſatis aut vacet aut liceat hæc curare, paullatim tamen omnia procedent. Notante Tibi ratio eſt parandi coria, quæ aërem incluſum retineant, ut verbi gratia culcitra inde confici poſſint, quæ per XXIV. horas circiter pondus ſuſtinere queant, quantam eſt inſidentis hominis aut incumbentis, antequam opus ſit nova inflatione aërem renovari? Vellem ea de re intelligere judicium Tuum, nam res perutilis foret. Atque ego quoque per idem tempus adero, & fortaſſe adhuc paulo diutius. Si quid ſit, in quo hic Tibi utilis eſſe poſſim, facias, ut mandata Tua intelligam. Quod ſupereſt vale & fave. Dabam Lützenburgi prope Berolinum d. xxv. Jul. cIↃ IↃCCII.

deditiſſimus

G. G. LEIBNITIUS.

Vir Illuſtris atque Excellentiſſime
Patrone ſumme colende.

INſigni ſane gaudio adfectus ſum, cum ex Tuis ad me datis litteris intellexerim, Te non modo bene valere & ſocietatis perficiendæ cauſſa jam Berolini degere, ſed & adfectum Tuum, jam pluribus mihi documentis comprobatum, erga me adhuc integrum ſervare. Et quemadmodum Te nunquam non colui, Tuaque ampliſſima merita æſtimavi, ita nunquam deſinam, Tuam erga me voluntatem omni veneratione ac officiorum genere conſervare. Non diſſimulare poſſum, a plurimis plane dubitatum fuiſſe de progreſſu & ſucceſſu Societatis Pruſſicæ, quæ non tam ad gloriam Regis, quam ad publicum maxime bonum ſuſcepta & ordinata fuit. Vehementer itaque gaudeo, Te virum indefeſſi laboris ac ingenii non quieſcere, ut res incepta ſecundum ſortiatur eventum. Obſervationes meteorologicas præfixa methodo continuavi, & duos annos hoc impleto in lucem de novo edam. Optandum maximopere eſſet, ut, ſi uſum exoptatum habere debeant, ipſæ aliis quoque diſſitis locis adornentur. Grata mihi quoque fuerunt, quæ circa experimenta ignei ſpiritus ex Gallia, mihi referre voluiſti. Meus ſpiritus tantæ eſt efficaciæ, ut non curet humiditatem aeris, nec flammam, ſed vehementiſſimum ignem in momento producat, ſi rite fuerit præparatus. Circa corii præparationem experimentum nullum feci, ut aerem incluſum ſervet, ſed data occaſione faciam. Interim notum mihi eſt, parari culcitras ad ſeſſionem aptiſſimas, ex elateribus chalybeatis conſtantes. Cum ante annum & ultra honore Tuæ præſentiæ gauderem, mentio a Te facta fuit, an non accuratum thermometrum, quod non effectum barometricum habeat, confici poſſit. Ex hoc tempore meditatus ſum hac de re, quam tamen ad effectum perducere non potui, ob vitrorum defectum. Ante duos autem menſes curavi, talismodi vitra ab homine harum rerum non ignaro per lampada præparari, quæ ſunt phialæ tenuiſſimo canale conſtantes, quas ſingulari labore & encheireſi ſpiritu repleo, & aëre quocunque extracto, claudo. Dici vix poteſt, quam accurate ſingulis horæ quadrantibus monſtrent aeris expanſi differentiam, adeo, ut 4 & 5 graduum ſeu 41. c. pollicum Rulandici pedis interdiu & noctu ſit differentia. Scripſi hac de re ad ſumme Reverendum Dn. IABLONSKI, qui in litteris ad me datis mentionem facit barometrorum, quæ in officinis vitriariis parare volunt. In animo fuit hanc inventionem thermometri cum ſocietate publice communicare, deſcriptione & uſu adjecto in ſchediaſmate, ſed nolo id facere, ante quam veſtram inventionem cognoverim. Feci nuper iter ad loca quædam Rhenana, ubi non ſatis prædicare poſſum Electoris Moguntini, Landgraviorum Caſſelani & Darmſtadienſis curioſitatem circa res phyſicas & medicas, eorumque munificentiam. Vale & fave mihi. Dabam Halæ d. XII. Sept. cIↃ IↃCCII.

Nominis Tui
Vir Illuſtris
cultor perpetuus
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

Vir Nobiliſſime atque Experientiſſime
Fautor & Amice honoratiſſime.

DIu eſt, quod ſilui: ſilentii partem commodioris occaſionis defectus, partem negotia graviſſima exſequenda ſibi vendicant. Quod nunc vero ſcribo cauſſa eſt; deliberavi nuper cum his, quibus potiſſimum ſocietas ſcientiarum curæ eſt, annon ratum iri poſſit, quotannis miſcellanea quædam ſelecta edere, quæ partim a ſociis, partim etiam ab aliis ſuppeditarentur. Dixi me non dubitare, quin a Te inprimis ſuppeditari ſubinde aliqua poſſent digna Te, digna ſocietate, denique publico profutura; & hoc Tibi ſignificare in me recepi. Nec deſpero, ubi ſemel ſignum publice datum fuerit, ſecuturos progreſſus non pœnitendos. Itaque circumſpice, quæſo, opes Tuas, & ſi quid occurrit, quod e re videtur, id in uſus noſtros, aut potius communes para, mihique indica. Mathematica, medica, phyſica, litteraria gratanter accipientur. Nec ipſe deero quædam addere. Pro diſſertatione erudita de influxu ſiderum gratias ago. Vellem etiam quam generaliſſimum, ſole lunaque exceptis, noſceremus. Gaudeo Dn. WOLFFIUM profeſſoris munus diu promeritum in ſe ſuſcepiſſe, qua in re plurimum Tibi debet. Salarium etiam ſpero ſecuturum, ſine quo Sparta ornari non poſſet. Antonii Mariæ Valſalvæ librum de aure humana nunc præ manibus habeo, commodato mihi datum ab Anglo Viro docto, qui ex Italia ſecum attulit, editum in 4to cIↃIↃCCIV. Auctor ab annis amplius decem in eo elaboravit, &, ſi quid judico, priorum labores vicit. Figuræ ſunt inprimis diligenter delineatæ, menſuræque oſſiculorum & canalium labyrinthi accurate exhibitæ. Spem etiam facit auctor auris artificialis. Quod ſupereſt Vale & fave. Dabam Berolini d. xv. Jan. cIↃIↃCCVII.

deditiſſimus
G. G. LEIBNITIUS.

DISSERTATIO THEOLOGICO-MEDICA

DE

OFFICIO BONI THEOLOGI EX IDEA BONI MEDICI.

MAgnam & perutilem eam eſſe cognationem, qua præclaræ ſcientiæ ac diſciplinæ inter ſe copulantur, neminem ignorare arbitror. Sunt autem, fateor & vehementer doleo, qui tantum uni ſtudiorum generi vacant, iiſque, quæ ad uſum ex certa diſciplina hauſere, uſque eo indulgent, ut alias artes, præterquam proprias, neque ignorare pœniteat nec ſcire curæ cordique ſit. Ex adverſo ſapientiores ſunt ii, qui ad exornandam ſuam diſciplinam, cui ex inſtituto ſeſe conſecrarunt, ſocia & adfinia ſtudia in ſubſidium vocant, ex quibus poſtmodum plura perquam utilia, & quæ ingentem lucem in cæteris rebus tractandis ſpargunt, feliciter depromere & ad quamvis pro lubitu ſcientiam accommodare poſſunt. Ego vero, ſi quid judicare poſſum, ſic habeo: non poſſe quempiam ſolide eruditi viri nomen tueri, niſi qui non modo ſuæ doctrinæ, quam profitetur, fundamenta, ſed vicina quoque ſtudia, ſibi familiaria reddiderit. Nolo hanc adſertionem longa argumentorum ſerie confirmare, ſed tantum in præſenti conſtitui harmoniam medicinæ corporis & animæ, per quam theologiam intelligo, clarius pleniuſque interpretari. Dici enim vix poteſt, quam amice natura & gratia conſpiret & viſibile ſit inviſibilis ſpeculum, hinc ordo, ratio & methodus, qua peritus Medicus in tollendis morboſis adfectionibus utitur, non alia, ſed una eademque eſt, cui animæ Medicus inſiſtere debet. Quæ cum ita ſint, non inutilem laborem, nec a munere meo alienum fore judicavi, ſi ex medicina & medendi regulis, methodum ſanandi animam derivarem, & officium boni theologi ex officio boni medici deſcriberem.

Ii vero exquiſite mihi videntur ſapere, recteque theologiam pertractare, qui cum medicina eandem componunt, & ex hac, methodum animæ morbos expugnandi addiſcunt. Medicinam habitum eſſe mere practicum, non nudis contemplationibus contentum, res ipſa loquitur. Equidem multa ſubſidia variarumque rerum ſcientiam ſupponit, quibus ille inſtructus eſſe debet, qui praxin medicinæ rationalem cum laude exercere allaborat. Perinde quoque ſeſe res habet cum theologia, cujus unicus ſcopus praxis & animarum ſalus eſt, & eſſe debet, utut cognitionem & accuratam rerum divinarum theoriam ſupponat.

Quemadmodum veri Medici nomen haud meretur, qui de morborum cauſſis & de medendi methodo tantum ingenioſe & ſubtili ratione diſſerere, ſed qui remedia prudenter ad quemvis morbum applicare novit: pari ratione eum pro vero theologo non agnoſco, qui tantum de rebus divinis ſubtiliter diſputat, & ſuæ religionis doctrinam acriter defendit; neutiquam vero prudenter ea doctrina utitur, ad animi labem ejuſque virulentiam corrigendam.

Duplicem medicinæ ſcopum eſſe videlicet ſanitatem amiſſam reſtituere, reſtitutamque conſervare res extra omne dubium poſita eſt. Neque ullum alium ſcopum theologus ſibi præfixum habeat, quam ut corruptam mentem in integrum reſtituat, eamque ab omni labe ac gravi morbo tueatur atque præſervet.

Immotum deinceps ac firmum medicina agnoſcit principium, eſtque hoc natura, ſive mirabilis ille & pulcherrimus partium corporis noſtri ac motuum certum in finem ſpectantium ordo atque concentus, quem mechaniſmi nomine noſtro tempore efferre ſolent. Hoc immutabile & certiſſimum eſt illud principium, quod nunquam errat, ſed neceſſarios effectus producit, hujus qui perfectam notitiam habet Medicus & eo recte ad finem obtinendum uti ſcit, is demum veri Medici nomen ſuſtinet. Gaudet quoque ſuo inconcuſſo ac certiſſimo fundamento ipſa theologia, quod verbum Dei revelatum eſt, in quo admirabilis & rerum divinarum ordo ac concentus in æternam animarum ſalutem conſpirans, animadvertitur; quo ſi theologus prudenter utitur, is demum officio ſuo recte fungitur. Sicuti autem naturæ auctor eſt DEUS, qui vires curatrices remediis infudit: ita quoque gratiæ & virium, quæ in verbo ejus reconditæ ſunt, ſalutarium autor eſt ens illud infinitum.

Præterea unanimis eſt conſenſio, duobus medendi artem quaſi cruribus ac fulcris inniti, quorum alterum eſt experientia, alterum λογισμὸς ſeu ratio, ſecundum hæc, quicquid ſentiunt in theoria, quicquid aiunt in praxi, dijudicant atque expendunt Medici, &, quicquid cum hiſce convenit, approbant; rejiciunt autem, quod non cum iis habet convenientiam. Theologia quoque eſt rationalis & res experientiæ. Theologus, ut Medicus non aliud ſubſidium recte intelligendi ac applicandi verbum divinum tenet, quam ſanam rationem, experientia ſtabilitam. Medicus ab experientia maxime commendatur, quæ judicio, ætate, & multorum caſuum attenta obſervatione acquiritur: ita non minor dif-

ferentia ponenda eſt inter theologum peritum & minus talem, inter ſenem ac juvenem. Sicuti enim in omni re feliciter expedienda judicio & applicatione opus eſt, ita illud maxime in ſanatione animæ procedit.

Plura ſunt, quæ ex' medicinæ partibus ac fundamentis perquam commode mutuari ac applicari ad theologiam poſſunt. Quinque vulgo medicinæ partes recenſentur, phyſiologia nimirum, pathologia, ſemiotica, hygieine & therapeutica. Nam quicunque corpus humanum a morbis præſervare vel eos curare intendit, is primo omnium ſtatum ſecundum naturam ſive ſanitatis indolem probe perſpectam habeat, dein cauſſas lædentes ſciat, eaſque per varia ſigna cognoſcat neceſſe eſt. Quocirca ſapienter procedunt ii theologi practici, qui, in quo ſalus ac integritas animæ ante peccatum conquieverit, prius inquirunt, poſtea ea ſcrutantur, quæ ſtatum hunc ſanum turbant ac evertunt. Qui non tali ordine procedit, is neque cum ratione neque cum certitudine, vitia animi & corporis ſanat.

Fundamentum ſanitatis & vitæ ſcite ponitur motus cordis, & circulus ſanguinis temperatus, placidus ac æquabilis, hunc mox actionum vitalium integritas ſequitur. Animæ noſtræ ſalus ac felicitas quid aliud eſt, quam ejus motus tranquillus, æquabilis, regularis, id eſt, ſecundum voluntatem Dei ordinatus? Hoc præſente, omnes hominis actiones labe & vitio carent, hic animæ ſtatus veram obedientiam atque amorem erga Deum exprimit, hic ſtatus nos cum Deo conjungit, in qua unione & ſocialitate genuina animæ perfectio ac felicitas verſatur.

Cor principium ac fons vitæ & ſanitatis eſt, & ex ejus motu ac pulſu æquabili totius ſanitatis negotium peritus in arte Medicus æſtimat. Simili ratione cor ſpirituale, per quod animum hominis intelligo, eſt principium & fons omnium actionum, ex quo omnis moralitas æſtimari debet. Morbi corporis nil niſi turbulentæ ſanguinis ac ſpirituum commotiones ſunt, quæ exercitium vitale proxime depravant atque pervertunt. Peccata animique morbi & vitia, quid aliud ſunt, quam plane irregulares, hoc eſt a divinæ voluntatis ordine ac regula deflectentes mentis turbationes ac commotiones? quæ fundamentum omnium vitioſarum hominis actionum ſunt.

Tametſi autem omnes morbi corporis ex una radice, nempe irregulari ſanguinis & ſpirituum circuitu, proveniant, diverſiſſimis tamen effectibus & ſymptomatibus ſeſe exſerunt, diverſaque inde ſortiuntur nomina: ita in ſpiritualibus una radix peccatorum eſt inobedientia, quæ prout per varia objecta variiſque effectibus ſeſe prodit, diverſis vitiorum nominibus indigitatur.

Medicus in cauſſæ morbificæ vim & magnitudinem non aliter penetrat, quam per effectus morboſos atque ſymptomata. Nulla enim morbi cauſſa eſt, quæ ſe non prodat ac manifeſtet effectibus. Neque aliud theologo ſuppetit medium perſpiciendi gradum ac vim corruptionis in anima, quam ſedula obſervatio ipſarum cupiditatum & actionum hominis, quas omnes inter ſe diligenter conferre, & ad divinæ voluntatis regulam æſtimare debet.

Medico cognitio cauſſæ morbificæ ad ſanandum admodum eſt neceſſaria, adeo, ut, qui bene cognoſcit, bene curet; quia curare nihil aliud eſt, quam morborum cauſſam convenienti remedio tollere: eodem modo, animæ archiatrum, ſignorum & ſymptomatum rationem ad cujuſvis animæ ſtatum inquirendum diligenter habere oportet.

Quemadmodum porro ſanitas ex actionum vitalium integritate & exercitio æſtimatur, neque is ſanus dici poteſt, qui adhuc graviſſimis ſymptomatibus exagitatur: ita etiam regenitus non dicendus vel judicandus ille eſt, qui habitualibus & peſſimis vitiis adhuc inhæret.

Neque Medicus in dignoſcendo temerarius, ſed circumſpectus eſſe debet, non modo præſentia ſed & antecedentia vitia conſideret, non quædam, ſed omnia exquiſite inter ſe conſerat. Certe, ſi ulla in re, profecto in judicio ferendo & formando de ſtatu hominum, quoad animum, caute & circumſpecte is procedere debet, qui publice & ordinario ſaluti animarum proſpicit. Medicus non majus dedecus ſibi conciliat, & famam ſuam lacerat, quam imprudenti diagnoſi & prognoſi. Nolo id ad theologos cujuſcunque ordinis fuſius applicare, res enim ipſa loquitur, hac in re ſæpiſſime ipſos decipi alioſque decipere.

Morbos non eſſe unius ejuſdem naturæ, ſed alios leves, alios graves, alios continuos & non continuos, ſanabiles & minus ſanabiles, res in foro medico eſt notiſſima. Animæ quoque archiater morbos, quibuſcum miſerrimæ animæ conflictantur probe dignoſcat; num ii chronici, habituales, virulenti, immedicabiles ſint? num malignitatis & periculi expertes, & ſanationem admittant?

Dari etiam in ſpiritualibus vitia habitualia & contumacia, quæ omnem remediorum virtutem eludunt, non apparet, quidni velimus adſerere? Et ſicuti, quando habituale corporis vitium non cedit remediis, hoc ipſum non Medico, qui ad ſanandum paratus eſt, poteſt imputari, quod certo ordine & tempore adhibitum juvat, ſed in ipſum ægrum, qui omnem medendi viam reſpuit, & præſcripto regimini non obtemperat: pari ratione via gratiæ ſuæ ad ſanitatem animæ perveniendi aditus eo ſenſu peccatoribus præcluſus dicitur, non quod Deus vel ejus verbum ſaluberrimum in culpa ſit, ſed ipſa contumaciſſima indurati peccatoris voluntas, cui tanta ineſt virulentia, ut neque cœleſte remedium admittat, neque ex eo ullum motum vel ſenſum ſalutarem amplius recipiat: igitur non eſt in Medico nec in theologo, ſemper relevetur ut æger, interdum docta plus valet arte malum.

Verumtamen nihil ſecurius eſt, quam ſi quis metuens morbum, ſtatim & mature conſulat Medicum. Scite hac de re HIPPOCRATES: *ab omni*, inquit, *arte aliena res eſt dilatatio, maxime vero a medicina*. Et vetus paræmia eſt: *pars ſanitatis eſt, velle ſanari*. Quapropter cura animæ nunquam eſt negligenda neque procraſtinanda, ſero enim hic medicina paratur, cum mala per longas invaluere moras.

Perplacet autem ex ipſa medendi methodo interiores regulas, quibus peritus Medicus uti ſolet, ad animæ medicinam ejuſque vitiis medendi modum transferre. Primo omnium ſcilicet dicendum eſt, non dari medicinam univerſalem, quæ omnibus individuis, omni naturæ & omni tempori quadret. Peſſima ac vulgaris eſt opinio, quæ plures etiam egregios viros, ſed medicinæ imperitos, decepit, dari adverſus morbos ejuſmodi remedia, quæ nullo reſpectu habito cauſſarum lædentium, nulla habita temporis & individuorum ratione, certiſſime depellant morbos. Hæc falſa perſuaſio a multis retro temporibus ampliſſimam empiricorum praxi ſubminiſtravit occaſionem. Equidem infinitus rerum conditor certas remediis indidit vires certamque medendi efficaciam, quæ tamen vis non abſoluta eſt, ſed ad certum ſubjectum, certam cauſſam, ordinem, doſin & tempus reſtricta eſt; & in eo verſatur prudens remediorum applicatio,

catio, quæ ſi negligitur, hoc, quod datum fuit ad ſalutem, in damnum potius & detrimentum corporis cedit. Remedia ſpiritualia, per quæ verbum & ſacramenta indigito, vivam & internam vim ſanandi labem ac voluntatis noſtræ corruptionem poſſident; nihilominus horum applicatio certum ordinem & certum ſubjectorum ſtatum exigit, neque locum, nec tempus nec continuationem excludit. Quicunque itaque præpoſtere his efficaciſſimis mediis utitur, huic ſæpius, quæ in vitam & ſalutem data ſunt, in damnum, ipſius Chriſti effato, cedunt.

Nullus in medendo ſolet eſſe felicior, quam qui ipſe morbum expertus eſt, & ex eo medicinæ ope convaluit: ita nullus ex iis, qui mediorum cœleſtium adminiſtrationi præſunt, felicius ſanat, quam qui ipſe converſus & ſanus factus eſt. Hic proprio experientiæ ſenſu addidicit ordinem, & methodum applicandi generoſa animæ præſidia.

Et ſicuti negari non poteſt, plures ægrotos perire, non ex morbi & remediorum culpa, ſed ex Medicorum ignorantia & culpa, qui vel ægrotantes negligunt, aut plane deſerunt, vel ſolida ratione & experientia applicandi remedia ſunt deſtituti: ita non erubeſco edicere, multas animas perire miniſtrorum Dei culpa, qui non curam debitam earum habent, neque rectam viam, ordinem & methodum, opitulandi variis mentis defectibus, neque in ſe, neque in aliis, per experientiam didicerunt, ſpiritualis œconomiæ & ordinis plane ignari. Hi ſæpenumero virtute ſaluberrima privant media, per ſe efficaciſſima.

Medicina corporis clinica eſt, & ſpectat ad individua; non enim datum eſt Medico una methodo omnes curare, utut eodem morbo laborent, ſed cujuſvis individui ſtatus, & mali cauſſa ſpecialius inquirenda, & eo cura dirigenda eſt: eodem modo res eſt comparata cum animæ medicina, hæc individualis, hæc clinica, hæc domeſtica eſt, & eſſe debet. Curatores itaque animæ noſtræ, qui conſtituti ſunt publici, nequaquam publicis monitis contenti eſſe debent, ſed oportet eos ſingulorum, qui ipſorum curæ concrediti ſunt, quoad animum & cordis interiora, ſtatum, amice, blande & fideliter ſcrutari, & poſtmodum cuivis congruum auxilium & conſilium ferre.

Medicus frequenter viſitando, pulſum tangendo & quærendo de omnibus circumſtantiis, interiora morbi perſcrutatur; ita paſtores animæ, ſuorum frequenti converſatione & conſuetudine utantur; & quantum fieri poteſt, eorum miſeriam ſub ſilentii fide inquirant. Sancta & veneranda antiquitas huic ſcopo optima ſane ratione deſtinavit confeſſionem privatam, ſed proh Deum immortalem! quam deplorandus hujus præclari inſtituti jam notatur abuſus.

Denique præcipua regula in practicis eſt: Medicum ante omnia cauſſam morbi aggredi, & tollere debere, non autem ſymptomata curare. Palliativa ejuſmodi vocatur cura, quæ radicem & fontem mali negligit, talis non expers eſt periculi, utpote vel recidivas ingignit, vel pejorem morbo habitum introducit. Cauſſa autem morbi ſublata, omnia ſymptomata, quæ cauſſæ duntaxat effectus & producta ſunt, ſponte concidunt atque exſpirant. Perperam quoque agunt ii theologi, qui plus ad peccata & vitia hominum, quam eorum fontem reſpiciunt. Complures ſunt, qui eximii quid ſe præſtitiſſe imaginantur, poſtquam ii, qui ipſorum curæ demandati fuerant, non amplius enormibus vitiis inhærent, & ab ebrietate ac prava libidine ſibi temperant, vel ſi ludos, indecoros geſtus ac veſtitum intermittunt & conciones audiunt, verbum Dei ſermone frequenti uſurpant, aliis repetunt, & quæ ſunt hujuſmodi. Fons potius omnium vitiorum, qui inobedientia eſt, detegi debet. Hæc origo omnis miſeriæ humanæ, & primo Adamum, & poſt eum univerſos natos, contagioſa labe infecit. Igitur obſtruere hunc fontem & novum cor, & novam obedientiam ſpiritu Dei accenſam ingenerare, hic genuinus animæ vitiis medendi ſcopus ac prima intentio eſto. Is etiam facile curat, quem prima origo cauſſæ non fallit, & qui hanc amoliri intendit, negligendo ſymptomata: non abſimili ratione in difficili & arduo negotio procedit, qui peccandi conſuetudinem auferre tentat, non autem a cordis & animi interioribus curationibus facit initium.

Deinceps a priſcis jam temporibus celebrata inter Medicorum filios ſententia fuit: naturam optimam eſſe ægritudinum medicatricem, neque Medicum, ſed naturam ſanare, & medentem tantummodo naturæ miniſtrum, non vero ejus magiſtrum eſſe. Hoc eſt, quod etiam animadvertere debent ipſi Theologi. Errant, qui in ſua poteſtate ſitum eſſe credunt, hominum animos pro lubitu mutare atque convertere. DEI hoc opus eſt, qui agit per verbum, qui ſpiritum & vim regeneratricem ipſi indidit, & præclarum totius converſionis proceſſum in verbo ſuo præſcripſit. Proinde quicunque recte hoc ordine in ſalutem animæ utitur, is profecto, ſine opera vel officio paſtoris, ſanabitur; qui vero pro lubitu proceſſum & viam ſalutis ſibi fingit, atque imaginatur, & magiſter vult eſſe ſuæ & aliorum ſalutis, is mirum quantum a veritatis ſcopo eſt alienus.

Animadvertunt porro medentum ſapientiores, nullam ægritudinem tuto eradicari, niſi præceſſerit ingens lucta naturæ & morbi, hac præſente, ſpem convaleſcentiæ ſupereſſe contendunt. Malum autem virulentum & periculi plenum conjiciunt, quando natura non perſentit ejus vim, quando nulla lucta, nulla pugna inſtituitur. Poſſunt hæc ipſa non incongrue ad ſpiritualem medicinam traduci. Etenim recte divinæ ſapientiæ profeſſores ſentiunt, non poſſe ad ſanum & regeneratum ſtatum peccatoris mentem reduci, niſi ante ſeſe oſtenderit gravis lucta inter ſpiritum, ſive vivam verbi divini in corde hominis efficaciam, & inter carnem, quæ perpetuo pravos ſtimulos ac motus ſuggerit.

Obſervant Medici, luctam, quæ in ſtatu morbi maxima eſt, comitari inſigne ſymptomatum augmentum; tunc enim increſcit ardor, augetur dolor, anxietas præcordiorum, inquietudo, ſpirituum oppreſſio, generis nervoſi convulſio viſitur ſæviſſima: ſimili ratione in lucta, quæ eſt inter peccatum & ſpiritum, magna ſæpius animi ad deſperationem uſque anguſtia, inquies, omniumque animi motuum ac ſenſuum convulſio notatur, quæ tamen non malum ſemper edunt præſagium.

Statum morbi atrociſſimum, quando victoria eſt a partibus naturæ, mox inſequitur declinatio ſymptomatum & notabilis remiſſio, omnia enim tunc ad ſtatum pacatum & naturali conformem redeunt. Ita ſpiritualem gravem luctam mox excipere & demulcere quoque ſolet, incredibilis animæ quies, conſcientiæ pax & tranquillitas, cum ineffabili gaudio ſociata. Deus enim, uti natura, proceſſum ſanandi animam auſpicatur a lucta, dolore & triſtitia ſpiritus, quæ via regia eſt, ſine qua nullus inæſtimabilem theſaurum animæ ſuæ invenire poterit.

Ulterius victoriam naturæ in morbis prævidere ſolent peritiores ex certo vacuationum genere, quas appellitant criticas. Hæc convenienti tempore, neque ſtatim inter initia, ſed poſt ſtatum, cum decremento morbi, quando apparent, bonum & certum convaleſcentiæ præbent præſagium. Gaudet etiam ſua criſi pugna, quæ inter ſpiritum & peccati vim intercedit, & eſt intima averſatio, atque ex mente & omni cogitatione excluſio libidinis peccandi, hæc ſi divinam triſtitiam comitatur, nullum dubium eſt, imminere veram ſanationem animæ. Recidivæ autem periculum non minimum ſunt, ſi præcipiti curſu, & quaſi per ſaltum, ſtatim ab initio, antequam vim peccatorum ſenſerit anima, motus tranquillos præſentiat; tales enim, experientia Chriſtianorum teſte, ut plurimum ſpurii ſunt.

Notatu quoque perquam dignus in praxi medica canon eſt: vacuandas primum ſordes impuras & copioſas, & poſtea roborantia adminiſtranda eſſe. Chirurgi vulnera prius ſale & vino abſtergunt & depurant, quam conſolidationem aggrediuntur. Et ulla remedia, quæ vulneribus adhibentur, ſecundum CICERONIS effatum, tam faciunt dolorem, quam quæ ſunt ſalutaria. Exemplum & hic quoque capiant animæ noſtræ antiſtites; evangelium enim nunquam vili præſidio, vel ſaluti erit, niſi lex præceſſerit. Hæc naturæ fervidæ eſt, nam inter ignes & tonitrua lata, hæc terrorem incutit, hæc dolorem excitat, hæc anxietates & moleſtias parit: hoc remedio uſurpato exclamavit DAVIDES: *miſiſti ignem in oſſa mea.* Quando autem doloris acerbitas adeſt, conveniens uſus eſt penes Medicos ſedativorum. In ſpiritualibus genuini ſedativi, analeptici & ſalutaris balſami vices gerit, evangelium, gratiæ & ſalutis pleniſſimum.

Prudens porro Medicus nonnunquam ſimilia ſimilibus, nonnunquam contrariis curat, & modo confortantia, modo purgantia, modo anodyna in uſum advocat, quandoque etiam, ſi ratum fuerit, ad cauteria, ad ignem, ad ſectionem accedit: ita quoque non ab eadem methodo ſemper aberrare debet, qui ſaluti noſtræ ſpirituali conſulit. Is enim pro differentia affectus, pro diverſa natura individui, modo irritare occultum in conſcientia malum, modo ſæva, ex ſenſu peccatorum nata, pathemata mulcere & delinire ſtudeat.

Ultimo loco cautela egregia Practicorum eſt: tuto eum procedere, qui in acutis morbis & paroxyſmis ſedulo ſibi cavet a nimium irritantibus, commoventibus, nec non ab anodynis & ſedativis valentioribus, ſed tantummodo qui confortantibus & temperatis naturæ vires ſolatur, ita ex voto cedere morbum conſtans practicorum obſervatio eſt. Caveat quoque, qui curam gerit animæ noſtræ, ne in graviſſimis ſpiritus afflictionibus, intempeſtive cruciatus augeat, neque etiam eos, qui præſentes ſunt, præmature ſtupefactivis ſiſtat. Utrumque malum eſt, potius hic unice locum inveniunt ea, quæ confortando interiorem hominem agunt.

Res etiam & ordo poſtulat, ut breviter ſtrictimque de parte medicinæ, quæ appellatur hygieine, aliquid dicamus. Novimus non tantum ſanandi, ſed & præſervandi cauſſa natam ac inventam eſſe artem medendi. Præſervatio a morborum vehementia tutior ſemper ac certior creditur, quam eorum depulſio: hanc enim permulta poſſunt remorari. Tutiſſima quoque, quoad ſalutem animæ noſtræ, res eſt, cuſtodire bonam conſcientiam & divina virtute armari adverſus fraudulentos peccatorum inſultus, omnique ſtudio evitare occaſionem peccandi.

Plures itaque graves corporis languores, ex iis naſcuntur rebus, quæ non nobis videntur nocivæ: ita plura quoque ſunt, quæ vulgo creduntur non nocitura ſaluti animarum, quorum ab uſu in ruinam inemendabilem anima præcipitatur. Et ſædius blando & innocenti modo initia peccatorum ſeſe inſinuant animis noſtris, quæ poſtmodum infeſtos relinquunt effectus.

Is qui cum morbo rediit in gratiam, curatius jam incipit obſervare & æqua lance judicare ea, quæ ſanitatem cuſtodire, quæve eandem labefactare atque evertere idonea ſunt: ita peccator, ex miſeriæ ſuæ periculo ereptus inque ſtatum gratiæ receptus, cum terrore, & timore ſancto utatur rebus externis indifferentibus, & perpetuo eo reſpiciat, quæ minuere, vel promovere animi valetudinem proſperam poſſint.

Confortantia cenſentur a Medicis eſſe optima adverſus morborum inſultus præſervantia, utpote hæc motum ſanguinis & ſpirituum excitant, ſicque omne humorum vitium avertunt. Non datur quoque præſentius præſervativum, non generoſius analepticum & alexipharmacum, quam quod in evangelio ſacramentis reconditum eſt, hæc vires reales & ſalutares animæ noſtræ infundunt, quibus confortatur, armatur & robuſta fit, ad quævis pericula evitanda.

Verum enim vero dolendum graviter eſt, neminem, quoad corpus, perfecte ſanum reperiri, quod ſperandum non eſt, quamdiu ſub tanto rerum contrariarum corporearum confluxu detinemur. Pari ratione omnem etiam ſpem decollatam eſſe perſuaſus ſum, ad perfectam ſanitatem animum pervenire poſſe, quamdiu carnis vinculis ſumus alligati & inter infenſiſſimos hoſtes, non modo extra nos, ſed & intra nos, verſamur, unde vincula tandem ſolvenda ſunt deſtruendum corpus eſt, deſerendus mundus, ut tandem ad incredibilem & puriſſimam felicitatem anima, cujus gratia nata ac producta eſt, perducatur. Felix itaque, terque quaterque beatus eſt, qui humili mente ſuam agnoſcit imbecillitatem, ſuam imperfectionem, & quotidie remediis tam præſervationis, quam curationis ergo, utitur efficaciſſimis.

MEDI-

MEDITATIONES THEOLOGICÆ,

QUIBUS

SUMMA RELIGIONIS CHRISTIANÆ

BREVITER ET PERSPICUE TRADITUR.

INgens & ineffabile cordis gaudium in chriſtiana religione latet, quia per hanc ad veram immenſi amoris DEI Patris & ejus Filii, in mundum miſſi cognitionem, in qua ſpes vitæ æternæ reſidet, perducimur.

Firmum & inconcuſſum religionis chriſtianæ fundamentum eſt, quod Chriſtus ſit verus Deus.

Quicunque fuit in principio rerum creatarum, per quem omnia facta ſunt, qui omnia verbo ſuo ſuſtentat, & qui actualis eſt vita, omnium virium fons, lux mundi & omnium hominum, ſapientia & veritas, immenſus amor & bonitas, dominus cœli & terræ, vivorum & mortuorum alpha & omega, rex regum, ab omnibus ſanctis & angelis adorandus, ille eſt verus DEUS: atqui hæc omnia proprie de Chriſto, per Prophetas, Evangeliſtas & Apoſtolos in veteri & novo teſtamento unanimi conſenſu dicuntur & prædicantur, & per revelationem traduntur; ipſaque opera Chriſti, ut mortuorum reſuſcitatio, converſio aquæ in vinum, morborum inſanabilium curatio, ex pauxillo panis multorum millium cibatio, evidenter ſatis divinam naturam teſtantur. Ergo.

Homo eſt ſpiritus immortalis, intellectu, deſiderio & libera agendi voluntate conſtans, in prima creatione ad imaginem DEI conditus, omnipotente & plane mirabili divina virtute, cum anima elementari perfectioris animalis corporis vivi & ſenſitivi arcte unitus, ut ſenſuum beneficio miranda Dei opera cognoſcendo, eum celebraret, DEO ſuæ exiſtentiæ auctori crederet & obediret, & hac ratione in æternum ejus bonitate & gloria gauderet.

Equidem primus homo, animi & corporis viribus integer conditus eſt, per inſidias tamen Diaboli ſeductus, propter incredulitatem, ſuperbiam & inobedientiam, DEUM ceu ſuperiorem, a quo unice ejus exiſtentia & ſalus dependebat, contemſit; & hoc modo imaginem divinam amiſit, quare, ob hunc contemtum, pœnam æternæ mortis animo & corpore ſubire debuit.

CHRISTUS JESUS verus DEUS & homo, pro immenſa erga lapſum genus hominum miſericordia, a DEO Patre miſſus, vita & morte ſua omnia ea perfecte præſtitit, ad quæ primi parentes obligati erant, & non modo ſui abnegatione, firma in DEUM patrem fiducia, ſed & perfecta ad mortem uſque obedientia, quam pro contemtu paſſus eſt, voluntati patris ſatisfecit; & hac ratione gratiam & unionem cum DEO miſero homini recuperavit.

In CHRISTO JESU θεανθρώπῳ unica noſtra ſalus & ſpes eſt; is enim factus eſt, noſtra ſcientia, dum evangelio & explanatione legis, voluntatem DEI, ad noſtram ſalutem recuperandam perſpicue nobis revelavit: noſtra juſtitia, propter perfectam, pro nobis præſtitam uſque ad mortem obedientiam, qua patrem nobis reconciliavit: noſtra ſanctitas, quia operatione ſpiritus ſancti per verbum ſuum nos ſubinde renovat, & fidem in DEUM, & amorem in proximum accendit: noſtra redemtio, quia morte & reſurrectione ut & aſcenſione in cœlum non modo a pœna peccati, morte æterna & potentia diaboli nos liberat, ſed etiam plenaria peccatorum remiſſione, nobis vitam ſpiritualem & æternam largitur.

Quicunque in Chriſtum, mediatorem noſtrum, verum DEUM & hominem, mortuum pro nobis & reſuſcitatum credit, & ſumma hæc beneficia, ex mera gratia profecta, ſerio in corde ſuo perpendit, vere agnoſcit, & firma fiducia, cum laude & gratiarum actione & amore, ſibi ceu propria applicat, atque Chriſti exemplum in humilitate, obedientia & patientia ſequi contendit; illi omnia peccata remiſſa ſunt, & pœna ſublata, & regenitus habetur, & filius & hæres DEI factus eſt.

Fides & amor in Chriſtum, per ſacramenta ceu firma ſigilla & ſymbola a Chriſto ipſo inſtituta, baptiſmum nempe & ſacram cœnam valde corroborantur, & peccatorum remiſſio ac ſalutis noſtræ certitudo inde confirmatur; quia actu regenerationis, Chriſti juſtitiam & ſanctitatem induimus & propriam nobis facimus. In ſacra cœna unio fit noſtra cum Chriſto & ejus merito, cum corpore pro nobis in mortem dato, & ſanguine in remiſſionem peccatorum fuſo paſcimur.

Dulcis doctrina evangelica eſt aptiſſimum obedientiæ atque amoris erga DEUM & hominem impellens remedium. Eſt enim ſanæ rationi inſitum: eum eſſe colendum, atque amandum, a quo inſignia ex mera gratia accipimus beneficia.

Quandocunque igitur ſumma DEI beneficia, in regno naturæ & gratiæ nobis continuo exhibita, attente & diligenter meditamur; non modo grata & memori mente ea recolimus & laudibus celebramus, ſed & ad reciprocum DEI amorem excitamur.

Is vere ac ſincere amat DEUM, qui divinæ voluntati, quæ in lege naturæ, decalogo & ſaluberrimis Chriſti & apoſtolorum præceptis continetur, ſe conformem reddit. Et cum immutabilis hæc divina ſit voluntas, ut omnium hominum ſalutem

quærat ac promoveat; utique is vere DEI voluntati ſe accommodat, qui publicam ſalutem curæ cordique habet, & ſocium amat ſecundum ordinem, quo ſe ipſe amare debet.

Perfectiſſimum vitæ ſanctæ & quæ DEO grata eſt, exemplum ipſe Chriſtus nobis reliquit, maximopere imitandum. Nam ſicut ipſe ex immenſa miſericordia & amore acerbam mortem pro nobis paſſus eſt, ad ſalutem noſtram æternam recuperandam; ita & nos miſeriæ proximi omnibus modis ſuccurrere debemus: Chriſtus fuit humilis & obediens ſuo patri; ita & nos divinæ voluntati in omnibus oportet ſubmittere: fuit erga nos benignus, mitis, quam indolem & nos induere debemus: terrena & viſibilia contemſit; quare & nos in iis fiduciam minime ponere debemus: adverſa tulit ſecundum voluntatem DEI, ſumma patientia; ſimiliter & nos facere decet: tentationes ſatanæ efficacia verbi divini repulit; quod ergo & nos imitemur.

Licet bona amoris opera hac in vita propter inhærens peccatum ſint imperfecta; nihilo tamen minus, quando ex fideli, grato ac obedienti erga DEUM animo proveniunt, atque in proximi ſalutem & DEI gloriam vergunt: ipſi placent, & ad oſtendendam fidem & proximi ædificationem ſunt neceſſaria & tam in hac quam altera vita magnam promiſſionem & remunerationem habent.

Duplex in homine regenito, quamdiu in carne eſt, vita obſervatur; altera ſpiritualis, tanquam fructus reſtitutæ imaginis divinæ, per firmam in Jeſum Chriſtum cruci affixum & reſuſcitatum fiduciam, novamque obedientiam & caritatem proximi ſe manifeſtans: altera animalis, quæ ex carne remanente, in qua reliquiæ peccati originalis adhuc reſident, per varia deſideria & paſſiones in terrena & viſibilia, brutis etiam communes, ſe exſerunt, proficiſcitur.

Præcipuum in hac vita chriſtianorum eſt officium, ut peccatum inhærens & imperfectionem ſuam quotidie agnoſcant; & per gratiam ſpiritus ſancti contra carnis deſideria continenter pugnent, atque aſſiduis precibus, in interceſſione Chriſti, qui reſidet in cœlis ad dextram patris, fundatis aſſiſtentiam ſpiritus ſancti conſtantem & lætabundam efflagitent, & quotidie ob inhærens peccatum, remiſſionem inobedientiæ quærant.

Ineffabile ſolatium eſt, quod DEUS ex liberrima gratiæ voluntate fideles in Chriſto, propter prævifam fidem & obſervantiam evangelii, ab æterno elegerit, ceu filios & ſuæ immenſæ gloriæ hæredes, decreto immutabili.

Criterium & character noſtræ electionis eſt adſiſtentia & operatio ſpiritus ſancti in corde noſtro, qua omnia, quæ voluntate DEI adverſa ſunt, vehementer aſpernamur & odio habemus, calamitates patienti animo toleramus, & firma in DEUM fiducia, atque ſincero proximi amore, fidem in nobis vivam & renovationem manifeſtamus.

DEUS, qui immenſus ſubſtantialis amor & gratia eſt, nullius hominis, tanquam nobiliſſimæ creaturæ, vult vel intendit damnum, multo minus extremum interitum, ſed omnes vere vult felices & ſalvos reddere, modo ſerio velint; minime vero animum ejus, qui ſpiritualis & liberæ eſt eſſentiæ, vult ad fidem & obſequium cogere, ſed tantum ducere & movere; ſiquidem, niſi voluntas eſſet libera, omnia præcepta, officia, pœnæ & præmia, a DEO conſtituta, forent fruſtranea.

Variis modis trahit & ducit DEUS hominem ad ſalutem ſuam amplectendam: 1) naturæ lumine poſt lapſum relicto, ex ipſis rebus creatis & ex ſapiente, qua gubernantur, cura & providentia, DEI exiſtentiam, omnipotentiam & bonitatem poteſt cognoſcere. 2) Conſcientia male factorum hominem convincens, mentem inquietam, anxiam & triſtem reddit. 3) Deſiderium infinitæ perfectionis, hominum animis eſt a natura inſitum, unde in rebus finitis nunquam acquieſcunt; 4) quando in ſummam calamitatem & miſeriam conjiciuntur, tremunt & ab ente ſupremo auxilium expetunt & efflagitant; quapropter recte infertur: nullum atheum revera talem vel theoreticum dari, niſi per abuſum rationis & ſuperbæ mentis oſtentationem ſeu ſtultitiam. Denique fama revelati verbi divini, quod expetere & legere poterant, tanquam medium felicitatis æternæ conſequendæ, ad omnes gentes pervenit.

Quicunque igitur hæc genuina ſalutis media pædagogica præfracte ſpernit, nec attendit, neque verbum DEI, cum quo tamen convictio veritatis, & ſpiritus ſancti gratia indivulſo nexu conjuncta eſt, vult audire, nec legere, multo minus meditari, vel ſi impulſus & motus bonos & ſalutares perſentit, iis obſtinate & conſtanter reſiſtit: is perverſa & prava voluntate ſe ipſum privat ſalute & gratia divina, ſibique ipſe interitum parat.

Equidem infinitus & omniſcius DEUS ab æterno in hominibus mentis ſuperbiam, libertatis abuſum, & obſtinatam nulloque modo corrigibilem reſiſtentiam prævidit: exinde tamen minime ſequitur, ipſum ab æterno quoſdam ad interitum prædeſtinaſſe; utpote Chriſtus pro omnibus hominibus lapſis, univerſalem medicinam, videlicet meritum ſuum, & perfectiſſimam præſtitam obedientiam paravit, quam tantummodo agnoſcere & amplecti debent.

Fatendum nihilominus eſt, animi malitiam, vim peccandi & gratiæ divinæ reſiſtendi in hominibus gradu multum differre; quæ cum ſemine, quod parentum naturam & imaginem refert, in liberos propagatur: quæ, ſi in majori gradu eſt, & prava accedit educatio; conſuetudo & conſortium cum impiis, animus ita depravari poteſt, ut ægerrime medicinam recipiat.

Quemadmodum *Pſalmo 37. v. 6.* piorum ſemen benedictum, & *Pſalmo 112. v. 2.* eorum, qui præceptis divinis obedientes ſunt, ſemen benedictum & feliciſſimum dicitur: ita de impiorum & malitioſorum ſemine hoc minime prædicari poſſe, triſtis experientia ſatis abundeque manifeſtat.

Sicuti morbi contumaces chronici a parentibus in liberos tranſeunt, & difficulter ſanationem recipiunt: ita etiam perverſi animi mores & affectiones teterrimæ, maxime ſi in habitum abierint, atque in utroque parente radices egerint, in liberos quam facile transferuntur; & hoc modo, teſte ſcriptura, ſæpenumero pœnæ liberorum ab ipſis parentibus originem trahunt; adeoque clare apparet, animam humanam cum corpore per traducem propagari.

Magnum beneficium chriſtianorum in morte latet, qua vinculum ſpiritus cum corpore animali, propter motus vitales ceſſantes, diſſolvitur, ut ille a carne, qua vis & efficacia ejus multum labefactatur, liberatus & ſui juris redditus, melius in cœlis cum Chriſto uniri poſſit.

Reſurrectio corporis mortui inſigne quoque eſt beneficium, ut illud perfectius rurſus cum anima unitum pariter æterno gaudio fruatur.

Corporis humani mortui reſurrectio non adeo repugnat rationi. Sicut enim ex ſemine in terra putrefacto,

trefacto, planta vel arbor, a qua deſumtum eſt, de novo producitur; quin imo ipſe homo, qui ex corpore & animo conſtat, e ſemine parentum quaſi ex puncto producitur: ita multo minus dubitandum eſt, ob unionem corporis noſtri cum Chriſto, quæ maxime fit in ſacra cœna, & ob promiſſionem ab ipſo, qui ſumma veritas eſt, factam, omnipotente omnemque captum ſuperante ejus virtute, corpus noſtrum, & quidem longe perfectius, aliquando eſſe reſurrecturum.

Beata vita non modo in amica & familiari cum Chriſto, angelis & omnibus ſanctis communione & converſatione, ſed potiſſimum in DEI viſione, id eſt, in majeſtatis divinæ, ratione immenſæ ejus potentiæ, ſapientiæ & infinitæ bonitatis, intima contemplatione verſabitur; unde ineffabile & ſempiternum gaudium nominiſque divini celebratio exoritur.

Uti in hac vita gradus ſanctificationis in fidelibus dantur: ita extra dubium videtur, quod etiam gradus & ſtatus gloriæ divinæ in cœlis dentur.

Proceſſus, quem inſtituet Chriſtus in extremo judicio, evidenter demonſtrat, quoſnam vita beata dignos vel indignos habeat & æſtimet, dum quidem non propter, ſed ſecundum opera amoris, tanquam fidei vivæ fructus ſine quibus nulla vera, quæ cor & animum mutat, ſed inanis, ſterilis & imaginaria fides eſt, vitam æternam & beatam tribuet; & hæc eſt ratio, quare Chriſtus, quem etiam ſequuntur apoſtoli, in vita & doctrina ſua, tam graviter, tam ſerio, tamque frequenter amorem inculcaverit.

Veritates in hiſce theſibus hactenus propoſitæ ita ſunt comparatæ, ut ſanæ & probe inſtructæ rationi minime adverſentur, ſed potiſſimum ipſi conformes ſint, licet quædam ex iis intellectum humanum tranſcendant, de quibus tamen ob divinam revelationem minime dubitare licet.

Sicut enim omnes creaturæ ab ente infinito finitas & circumſcriptas habent agendi vires: ita etiam anima noſtra intellectualis, præſertim ſub involucro corporis detenta, intellectum habet valde limitatum. Nam uti oculus, etiam teleſcopio armatus, ad certam tantum diſtantiam objecta videt: ita etiam intellectus ſuos habet cognoſcendi terminos; ſiquidem nec in rebus naturalibus, quid in eſſentia ſua ſol, quid corpus ſimplex, quid vis motrix, qua unum corpus in alterum agit, quid vis gravitatis, elaſtica, virtus in magnete attractrix, declinans, vel quænam ſpecifica partium, diverſa corpora conſtituentium mixtio & craſis ſit, cognoſcere poſſumus: multo minus, quæ vis in ſemine ſit propagativa, quæ animæ ſenſitivæ in brutis, vel ſpiritus eſſentia, & quomodo hic cum corpore uniatur & in illud agat, comprehendimus; minime vero decretum, ordinem & nexum, quo DEUS creavit mundum & ipſum æque ac eccleſiam gubernat, omnibuſque rebus præſens ſit, & quomodo JESUS cum humana natura unitus, & ex virgine natus ſit penetramus; quæ omnia intellectus noſtri imbecillitatem, præſertim in rebus divinis, abunde demonſtrant.

Benigniſſimus DEUS ad noſtram ſalutem & felicitatem obtinendam, non ſublimem philoſophandi rationem, nec profundam rerum intelligentiam deſiderat, ſed tantummodo animum ſimplicem, humilem; fiduciæ, obedientiæ & amoris plenum, ac gratum, propter omne bonum, quod a DEO poſſidet, poſtulat.

Hæc ſapientia homini præcipue ſcitu neceſſaria eſt, ut paulo exquiſitius cognoſcat, quod ſua natura a ſe, in ſe & per ſe, nil ſit niſi terra, nihil habeat, nihil poſſit vel ſciat, ſed ſuam exiſtentiam, vitam, conſervationem, omneſque corporis & animi vires & omne bonum, a ſolo DEO per Chriſtum & in Chriſto ex mera gratia poſſideat.

Propter innumera igitur, quæ ex mera gratia in animam ſpiritualem & corpus animale proficiſcuntur beneficiorum genera, benigniſſimum Deum, ſummum illum Jehova, Dominum cœli & terræ, qui a ſe, in ſe & per ſe ſemper eſt, fuit & erit idem immutabilis, adorare, laudare, ejus auxilium invocare, ipſum in miſericordia & amore ſequi, reverentia, firma fiducia & obedientia venerari, & nomen ejus operaque mirabilia læta, hilari & grato animo extollere, celebrare, uti angeli & ſancti in cælis, ita nos in terris debemus. Sic enim voluntatem DEI perficimus & in æternum cum ipſo vivimus & exultamus.

PETRI POTERII
OPERA OMNIA
PRACTICA ET CHYMICA,

CUM

ANNOTATIONIBUS ET ADDITAMENTIS
utiliſſimis pariter ac curioſiſſimis

FRIDERICI HOFFMANNI,

FILII, HALLENSIS,

MEDICI ELECTORALIS BRANDENBURGICI,
PHILOSOPHI ET PROFESSORIS MEDICINÆ PRIMARII
IN ACADEMIA FRIDERICIANA.

Acceſſit nova Doctrina de FEBRIBUS, *ex Principiis mechanicis ſolidè deducta.*

CUM INDICE LOCUPLETISSIMO.

á

ILLUSTRISSIMIS
ATQUE
EXCELLENTISSIMIS VIRIS,

D. JOH. FRIDERICO DE RETZ,

SERENISSIMI ATQUE POTENTISSIMI Electoris Brandenb. Conſiliario Statûs intimo;

ET

D. DAN. LUDOLPHO,

LIBERO BARONI DE DANCKELMANN.

SERENISSIMI ATQUE POTENTISSIMI ELECTORIS BRANDENB. Conſiliario Statûs intimo, ac rerum bellicarum Commiſſario Generali;

ACADEMIÆ FRIDERICIANÆ
SUMMIS CURATORIBUS, PATRONIS MEIS MAXIMIS,
FRIDERICUS HOFFMANNUS.

ILLUSTRISSIMI VIRI.

PETRI POTERII, *Medicorum ævi ſui Principis, opera nova Annotationum noſtrarum acceſſione aucta* Vobis *offero*, Patroni maximi. *Sæpius mecum quæſivi, quo cultus genere meam referendæ gratiæ voluntatem Vobis condignè probarem. Sive enim animo meo recolam immortalia merita, quibus & ortum & conſtantem incolumitatem Academiæ noſtræ* Vobis *propriam feciſtis, ſive reſpiciam ſumma beneficia in ordinem noſtrum Medicum & me ipſum collata, meritiſſimò æternum*

memoiæ Veſtræ *monumentum ſtatuendum eſſe, honeſtum cumprimis ac generoſum duco, quo ventura etiam ætas, quibus ſuam beatitudinem Fridericiana debeat, perſpiciat. Vos unici eſtis, quorum præclarâ operâ, incredibili curâ atque propenſiſſimâ voluntate ſalus, gloria non minus Academiæ quàm Ordinis noſtri Medici primùm crevit, deinde firmata, conſervata & aucta fuit. Nec ullam hic adulationis metuo notam. Satìs me abſolvunt tot præſtantiſſima documenta, quibus devinxiſtis totum Academiæ corpus, ſingulaque ejus membra. Firmum eſt* Vobis, Viri Illuſtriſſimi, *bonas litteras, à quibus ingens animis accedit robur, & quæ genuina reipublicæ & eccleſiæ firmamenta ſunt, amare non modò, ſed & favore eximio fovere, & turbido etiam rerum ſtatu illas languidas tueri atque erigere. Omnia, quæ publico nomine in bonum Academiæ perennaturum apud* Munificentiſſimum ejus Nutritorem Vobis *interpretibus propenſiſſimis interceſſi repetitis vicibus, obtinui. Nullius rogationis memini, quæ conceſſione novæ cujuſdam liberalitatis* Principis Munificentiſſimi *non fuerit approbata. Ordo noſter quantum curis Veſtris debeat, recentibus iiſque maximis beneficiis admonemur. Eſt artis noſtræ potiſſima pars, corporis humani intima noſſe, quæ cum evolvi atque explicari non niſi inciſionibus ſemel ac ſæpius juventutis erudiendæ cauſa inſtitutis minimè queant, maximi profectò habenda eſt conceſſio cunctorum, quæ ſupplicio necata ſunt in Magdeburgenſi & Halberſtadienſi Provinciis ad anatomen publicam cadaverum. Plantarum, arborumque plurimarum notitia Medico ita opus eſt, ſicuti Mathematico circini atque inſtrumentorum cæterorum apparatu. Earum itaque ut varia genera, cum uno cælo non omnia incaleſcant, peregrinis locis huc transferri, ſeri atque educari queant, de horto eximio nobis parando, in quo inter naturæ hæc miracula cum artis noſtræ cultoribus ſine interpellatione verſari, ſingula uſurpare oculis animoque volvere queamus, ſoliciti fuiſtis. Inſuper & pretioſiora inſtrumenta Phyſica non minus, quàm Chirurgica, quibus plures Academiæ carent, in uſum publicum Veſtra commendatione à* Munificentiſſimo Principe *acquiſivimus. Taceo innumera alia mihi à* Vobis *affatim tributa. Quàm humanè ac comiter me Berolini verſantem Academiæ cauſa excepiſtis? quâ inuſitatâ morum facilitate jus mihi feciſtis ſcribendi ad Vos neceſſaria? Nihil dicam de affectu, quo me conſtanter amplexi eſtis, nihil de hoſpitali humanitate, totque aliis beneficiis, quibus feciſtis, ut totus veſter ſim. Nihil itaque ab hoc tempore mihi fuit antiquius, quam ut pietate, obſequio & officiorum aſſiduitate Vos venerarer ac occaſionem quærerem, quâ grata mens tantis nominibus Vobis obſtricta publicum monumentum exhiberet. Et cum jam Doctorum precibus atque hortatu in publicum prodeat opus* Poterii, Medici *olim* Regis Galliæ *præſtantiſſimi, additionibus noſtris illuſtratum, non dubitavi illud nuncupare* Veſtris Nominibus, *eâ quâ convenit obſervantiâ rogitans, ut conatum hunc honeſtum benignè (quod excelſarum animarum indoles eſt) interpretari, & magis voluntatis quàm facultatis in pendendis Veſtris meritis rationem habere non dedignari velitis. Quod ſupereſt ILLUSTRISSIMI VIRI, Deum opt. max. aſſiduis precibus oro, ut gravioribus Veſtris muneribus, conſiliis atque inceptis, ſuo auxilio porrò benignus adeſſe, & vires conſtantes firmaſque corporis ac animi ulterius concedere atque adaugere velit, quò Veſtris curis, patrocinio, benevolentiaque Vobis ſubmiſſa & commiſſa* Fridericiana *uti ac frui poſſit quàm diutiſſimè. Dabam è Muſeo Calendis Maii. Anno M. DC. XCVIII.*

PRÆFATIO

PRÆFATIO
AD LECTOREM.

TANDEM ut Fidem datam ſolvam, ac Bibliopolæ, multorumque deſideriis reſpondeam, prodit foràs egregium opus Viri de re medica & chymica optimè meriti, *Petri Poterii*, *Regii in Gallia olim Medici Celeberrimi*, additamentis & animadverſionibus noſtris illuſtratum. Decennium ferme effluxit, ex quo Bibliopola noſter de Authore hoc rursùs in lucem proferendo mentem mihi ſuam expoſuit, ſimulque me rogavit, ut ipſius inſtitutum juvarem, annotationes meas adjiciendo. Cumque docti, iique Celebres Medici quidam ad eundem laborem me iteratis inſtigarent vicibus, lucubrationes & notas quaſdam concinnavi, atque in chartas conjeci: Poſtea autem diu multumque dubitavi, an illas in lucem ederem publicaremque. Eam enim eſſe hujus ævi pluſquam plebejam invidiam, judiciorumque licentiam probè animadverti, ut perfrictâ fronte quò quiſque magis eſt, eò lubentius ſe aliorum caſtigatorem ac iniquum cenſorem præbeat. Accedit tantam in Medicina hypotheſium ac opinionum eſſe varietatem, tantamque præjudiciorum vim, ut (qui morbus habetur eruditorum) nemo, niſi quod ipſius ſententiæ conveniat, illud verum aut rectum putet, unde odia perverſaque enaſcuntur judicia, quæ frequentius jurgioſas in contentiones vel (quæ fundi noſtri crevit calamitas) in mutuam maledicentiam, communemque omnium pernitiem exardeſcunt, quo fit, ut ii conſultius agere videantur, qui vel planè non ſcribunt, vel ſcripta ſua ad tempus ſupprimunt. Præter id ab inſtituto edendi hunc laborem non ſemel me revocavit intempeſtiva illorum libido, qui ſecreta tantum atque magnifica *Authoris* remedia à me flagrantiſſimè expectarunt, cum tamen ipſos hac in ſpe fruſtratum iri facilè perſpicerem. Ingenuè enim fateor, me parciſſimum nunquam non arcanorum fuiſſe admiratorem, multo minus ſcrutatorem, probè gnarus, remedia nobis proſtare efficaciſſima, modò iis rectè utamur. At vero cum Vir induſtrius & de re litteraria adjuvanda bene meritus Dn. *Knochius* noſter inſtantiſſimè editionem hujus libri urgeret, meaſque additiones & privatim & publica recenſione in catalogis, me invito, ſubinde flagitaret; nolui amplius reſiſtere ejus deſideriis, ſed ipſi hæc quæ olim adornavi, reviſa tamen ad edendum conceſſi. Equidem non ſum neſcius, cum ea tradamus, fore ut hic noſter labor varias in reprehenſiones incurrat. Erunt enim cui deſiderabunt exactam arcanorum & ſpecificorum *Authoris* deſcriptonem: Alios futuros ſuſpicor, qui ſaltem inauditas ſpecioſaſque curationes & hiſtorias, proceſſus lucroſos, medicamenta univerſalia & ejuſdem generis alia expectabunt. Non defore quoque puto, quibus non arridebunt principia mechanica, aliis, quod cum veteribus ſæpius locutus fuerim & in multis à recentiorum *Carteſianorum* ſententiis receſſerim. Contra quos omnes dicendum breviter exiſtimo, teſtatumque volo primum me nulli ſectæ eſſe mancipatum, ſed ex omnibus tam veteribus quàm recentioribus eruere veritatem, deinde in gratiam diſcentium ac Studioſorum, quorum commodis inſervire, quantum potero, religioſa mei officii ratio exigit, in lucem tantum miſſa hæc eſſe, neque illis me ſcribere, qui medicæ ſcientiæ fontes penitus exhauſerunt, inque Praxi exercitatiſſimi exiſtunt, vel arcana tantum

quærunt. Porro autem hæc laboris noſtri ratio, hic ſtatus eſt. *Celebris Author* in eo inprimis laboravit egregiè, ut vulgares Practicorum errores atque in medendo abuſus annotaret. Ille præcipuè ex veteribus fuit, qui medicamenta generoſa ſpagyrica, nec ſine ratione, ad curandum propoſuit, ſimulque fortioribus atque concentratis pro morbi ingenuo prudenter miſcuit debiliora, magis diffuſa Galenica, optimo ſemper cum ſucceſſu. Hiſtorias ægrotantium nonnumquam ſatis curatè ac ſolidè, interdum etiam perfunctoriè recenſet. In enarrandis cauſis & rationibus phænomenorum atque effectuum reddendis, propter defectum veræ Phyſices atque Anatomiæ interdum ſatis jejunus ac infelix, in commemorandis autem curationibus admodum glorioſus, maximam ponens fiduciam in ſuis remediis. Quæ itaque monenda atque animadverſione digna viſa ſunt, breviter ſtrictimque, modeſtè tamen attigi, emendanda correxi, defectus ſupplevi, rationes ſymptomatum ex principiis mechanicis, nec non effectus medicamentorum inde deduxi, hiſtorias, cautelas atque obſervationes, quæ in praxi mihi occurrerunt, fideliter atque ſincerè adjeci, remediorum à me adhibitorum copiam addidi, quæ ægris meis opem tulerunt, quæ minimè, non prætermiſi. Nec conficta vel ſimulata, ut moris eſt, ſed facta & vera congeſſi, docui & expoſui liberaliter, atque candidè, firmiſſimo experientiæ, quæ optima & prima veritatis medicæ parens eſt, robore nixus. Neque Autorem caſtigavi inſolentius; nimio enim reprehendendi morbo me non laborare, ingenuè confiteor, decantata ab *Autore* tantopere remedia in ſuis curationibus ex aſſe me non noſſe, profeſſus ſum, quantum tamen conjectura ex collatione locorum & circumſtantiarum metiri licuit, ex quibus & quâ ratione ipſa præparata fuerint, tradidi, & quæ ſi non majoris, ſimilis tamen effectus medicamenta nobis nata ſubſtitui queant, manifeſtavi. Mirabile eſt, quando pervolvimus ejus hiſtorias, qua ratione tam feliciter, tam breviter rebelles, deſperatos, & perículoſiſſimos morbos ſuis arcanis propulſaverit. Equidem lubentiſſimè largior, remedia ex mineralibus atque metallis ſummæ activitatis, penetrantiæ ac virtutis deprehendi, maximè in corporibus, quæ mobiliores ac tenuiores fovent humores, quæ ſub climate calidiori, aëre ſubtiliori degunt, ſicuti videmus in ætate juvenili temporeque vernali felicius longè ſuccedere medicamentorum operationem; an vero in climate noſtro, ubi major humorum denſitas, obſtructionum veterum contumacia, majorque aëris craſſities eundem productura ſint effectum, eſt quò de valde dubito. Accedit, quod pro explorato habeant complures Practicorum, in remediis non tantam obſervari noſtro tempore efficaciam quam forſan olim præſtiterunt, cui vero cauſæ id adſcribendum, an fato, an majori corruptioni àc pravitati humorum, aliis dijudicandum relinquo? Quocirca àbſit, ut penitus de *Autoris* fide circa tales curationes dubitemus, ejus enim præclara ſcripta in plurimis, vero animi judicio, me approbare, etiam atque etiam confirmo. Cæterum operam maximè dedi, ut in hiſce Notis demonſtrarem, qua ratione ex veris principiis & ſufficiente hiſtorica morborum cognitione Praxis noſtra & Pathologia verè rationalis reddi queat. Turpe dictu, aſt veriſſimum eſt, ſub tanto apparatu præſtantiſſimorum inventorum circa rem phyſicam, anatomicam, botanicam, chymicam utiliſſimorum æque ac curioſorum ſpiſſis tenebris involutam ac circumfuſam adhuc latere Pathologiam & Praxin medicam, ita ut nihil minus rationale, ſi rem non velimus diſſimulare, in pluribus dici queat. Videmus id, quando ad lectum venimus, quomodo ſpeculationes atque hypotheſes noſtræ fallant, quomodo ubique hæreamus in cauſis reddendis horum vel illorum, quæ accidunt ægris, tam ratione morbi, quàm ratione effectus medicamentorum, vel prognoſeos, quâque ratione minus reſpondeat vulgaris Theoria prudenter inſtitutæ Praxi. Hujus autem rei duplices potiſſimùm allegamus cauſas, quarum prior eſt: Defectus ſufficientis cognitionis hiſtoriæ, ſive obſervationum circa quemvis morbum, quoad omnes circumſtantias. Fieri enim non poteſt, ut vera condatur hypotheſis, niſi prius nobis perſpecta fuerit plenaria quoad omnia morborum accidentia hiſtorica morbi cognitio; ex quorum ſingulorum collatione atque connexione inter ſe invicem, tunc demum aptare atque invenire licet hypotheſin, quæ genuinas phænomenorum ſuggerat cauſas, quæ dubia occurrentia ſolvat, adeoque viam nobis pandat, ad ſtabiliendum certum curandi ſcopum; Eſt ſane ſingulare in Medicina fatum, ut affectus inſolitos, monſtroſas hiſtorias lubentius recenſeamus, vel etiam fingamus, parum vel nihil penitus attenti ac ſolliciti in vulgarium affectuum obſervanda natura ac indole. Impedimentum poſterius, quod hucuſque praxeos verè rationalis retardavit incrementa, eſt ignorantia ſolidiorum principiorum in Phyſica & conſequenter in Medicina.

cina. Conſtanter enim affirmandum eſſe exiſtimo, inſcitiam veræ Philoſophiæ naturalis genuinam & unicam fuiſſe originem tantorum errorum, & ſectarum in Medicina, cum ſedula veri inveſtigatione exploratum habeamus, pleraque principia nec ſenſu nec intellectu concipi poſſe, nec ex natura rerum deſumta eſſe, ſed ſaltem phantaſiæ ſubtilioris commenta fuiſſe. Nos à multis annis, rejectis iis quæ ex phantaſia, & non intellectu proveniunt, operam ſtrenuè impendimus, ut ſolidi aliquid in Medicina conſtitueremus. Mirificè itaque mihi placuit illorum conatus, qui ſicuti in explicandis naturalibus; ita & Medicis rebus, uſi ſunt ſimpliciſſimis principii, dictis mechanicis, de materia & motu. Cumque omnes naturæ operationes illis ipſis contineantur, credidi ad illa quoque, quippe ſimpliciſſima, omnia quæ occurrunt in Pathologia reduci poſſe, nec infelici ſucceſſu non ſine Numine id hucuſque tentavi. Plures quidem conſpexi præeuntes egregios viros, deque arte noſtra meritiſſimos, qui Carteſiana principia ad Medicinam traducere anniſi fuerunt, aſt quod pace horum Virorum dixerim, ſatis mihi aliiſve in omnibus non fecerunt. Fuerunt equidem ſolliciti circa unicum principium mechanicum, nimirum materiam, quam variè in morbis accuſarunt, illamque varie corrigere & alterare in morbis curandis intenderunt, at vero penitus ferme omiſerunt activum, & præcipuum, quo natura utitur, inſtrumentum, nempe motum. Multiplici enim experimento conſtat, ſolum motum afficere, modificare vel penitus deſtruere materiam poſſe, uti in Phyſicis ſic etiam Medicis. Ita notiſſima res eſt, in quantum ſpirituum animalium commotio ex perverſa ſaltem impreſſione & ratiocinatione, in pathematibus animi, totam œconomiam animalem, texturam ac craſin ſanguinis pervertere ac turbare poſſit in ſano corpore, nullo præcedente vel concurrente ſanguinis & humorum vitio. Quas porro turbas, quas ſæviſſima ſymptomata commotio ſpirituum ex dolore, ex pauca miaſmatis mole procreare valeat, quotidie experiendo edocemur. Tacemus varia medicamenta itidem venena, ſub exiliſſima mole varium ſuſcitando motum exerere ſuas vires atque operationes. Præcipua Medentis intentio mihi eſſe videtur, ut non tantum ad materiam & ejus affectiones in ſanandis morbis reſpiciat, ſed potiſſimùm ad formale, ad motum, ut ipſum pro re nata vel excitet ac ſtimulet, vel inordinatum ſiſtat ac ſedet. Verus itaque mihi medicus videtur, qui in Praxi ac Pathologia rationali condenda utrumque principiorum conjungit, & quomodo materia motus modificet, & motus rurſus materiam varie afficiat ac diſponat probe cognoverit. Deinde felix ille mihi cenſendus venit, qui recentiores cum veteribus apte & ſcite conjungere callet. Multa enim eleganter fideliterque tradita ſunt ab antiquis, maxime quoad Prognoſin, Hiſtoriam morborum & quæ ad prudentiam Medici ſpectant. Recentiores clarent magis experimentis, inventis, remediis, & meliorem explicationem rerum medicarum ſuppeditant; Nec infelicem denique illum autumaveris, qui Theoriam cum Praxi amico connubio conjungere annitatur. Praxis enim nil niſi Theoria in uſum traducta, & Theoria Praxis ad ſolidiorem rationem perducta eſſe debet. Hic ad docendam, illuſtrandam & confirmandam Medicinam rationalem potiſſimus meus labor, hæc operationum ſumma eſt, ſique Deus vires & incolumitatem conſtantem clementiſſime conceſſerit, non inutilia circa hanc rem me tentaturum, illius auxilio fretus confido. Specimen quoddam Pathologiæ mechanicæ apparebit in doctrina de febribus, quam adjeci Autoris tractationi. An clarior unquam, & quæ melius difficultates ac dubia circa hanc doctrinam occurrentia cum ſcrupulis eximat ac enodet, prodierit hypotheſis, doctis & à præjudiciis alieniſſimis dijudicandum relinquo Viris: quod tamen citra omnem arrogantiæ ſuſpicionem dictum à me velim, in DEUM refundens omnia bona, quæ ex ipſo tanquam fonte benigniſſimo hauſi, ac nunc quidem poſſideo. Præterea inter opera *Autoris* eminet etiam Chymia ac Pharmacia eximia. Profecto quam nobilis & utilis hæc ars, tantis difficultatibus, puris putis falſis & innumeris fraudibus ac mendaciis ſcatet, ut verum Augiæ ſtabulum hìc purgandum inveniamus. Familiare Chymicis & maxime Paracelſicis eſt, ut non tantum effrenata fingendi impudentiâ magnas artes, ac præparationes lucrum & aurum faciendi jactitent, verum etiam infallibilia in quovis ſanando morbo crepent remedia. Aſt multiplici experientia convincimur, nullum quando ad Praxin devenitur, ſubſequi effectum, & magnas de iſtis expectationes abire in fumum, unde, ut bene hic quadret, illud *Plinii* effatum *Hiſt. natur. libr. V. Cum indagare vera pigeat ignorantiæ pudore, mentiri non piget. Autor* quidem bona egregia atque tum temporis ſatis curioſa in medicum contulit; cum autem in multis nimium ejus compoſitiones

redoleant

redoleant credulam vetuſtatem, & non ſufficienti ratione, propter defectum veræ Phyſices, corroboratæ atque concinnatæ fuerint, etiam meas his adjeci animadverſiones. Præterea probata curioſa, & ab optimis Chymicis hodierno tempore inventa nova quam plurima paſſim addere placuit. Compendioſas præparationes inſinuavi ad evitandos magnos ſumtus, & omnibus proceſſibus rationem ſolidam & fundamentum pro viribus appoſui, omniaque ſic temperavi, ut Pharmacopœus Medicus in praxi feliciter verſaturus curioſus item petere inde queat utilia & valde proficua. De cætero quoad ipſam operis formam, lubens fateor, me longè majorem operam & induſtriam collocare potuiſſe in hoc labore adornando, quam factum eſt, ut ſic magis poſteritati commendarem nomen meum; aſt officii, & multorum negotiorum onere preſſo hoc quidem tempore curatius edere non licuit. Styli elegantiam (ſaltem veritatis rationem habui) lubens neglexi & curioſi forte multa obſervabunt, quæ circa ejus limam deſiderare poſſent; Non enim uſus ſum ſtylo ad unguem examinato, nec tamen plane rudi atque inculto. Etenim ſicuti ſemper à longo tempore inſitum in animo meo fuit, clare, perſpicue & ad lectoris cujuſvis captum accommodate dicere & ſcribere: Ita etiam hic, claris, licet vulgaribus & ſæpius technicis terminis ad ſenſum meum exprimendum aptiſſimis, uſus ſum, prout nimirum res ſimplicitate ſua memoriæ ſe meæ ſuggeſſerunt. Cæterum nullius Eruditi famæ, ut ſpero, me iniquum & injurium præbui, ab illiberali illa rabie, qua docti ſe mutuo non raro lacerant & proſcindunt, ubique mihi temperans: indeque ſpem imbibi certiſſimam, me Lectorem non minus æquum & conditionis humanæ memorem reperturum, ſi forſan ceſpitaverim in tam difficili ac perplexa ſæpius materia. Hiſce itaque utere benevole Lector, & vos Medicinæ Studioſi, quorum in gratiam hæc in lucem emiſſa ſunt, æqui bonique conſulite, & alia in veſtrum uſum adhuc ſperate. Non fallam opinionem veſtram, ſiquidem Deus Clementia ſua labori meo adeſſe & vitam aſſervare voluerit, quem ſupplicibus veneror precibus, ut & veſtra ſtudia dirigere & fortunare; atque meam in illuſtranda Medicina alacritatem auxilio ſuo provehere in bonam frugem, atque augere dignetur.

PETRI POTERII,

INSIGNIUM CURATIONUM,

ET

SINGULARIUM OBSERVATIONUM

CENTURIA PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

De Catarrhi origine atque curatione.

CUM Obſervationum noſtrarum initia præmeditaremur, celeberrimi illius Cœnobii, Divi Salvatoris nomine, admodum Reverendus Antiſtes Alfonſus Bavoſius, nobis primus occurrit, ut is quem in omnibus primas tenere, atque ob inſignem pietatis, doctrinæ, ac prudentiæ gloriam longè alios antecedere arbitramur. Itaque præſul ille digniſſimus, quinquageſimo ſuæ ætatis anno vix exacto, ſuperioribus novem annis, (a) *in infenſiſſimam capitis defluxionem*, eamque ſalſam, & acrem incurrit. Quæ derepentè, præcipiti quodam motu, in fauces irrumpens, ſuffocationis metum ipſi haud levem incuſſit: quo paulò poſt excuſſo, eadem in dextrum latus, brachium, coxam, & tibiam effuſa, & ejuſmodi partes diris malis, & ſymptomatis divexans, prædurос tophos in brachio, cum ulcuſculis quibuſdam reliquit; ut & in tibiæ ſura, metacarpio pedis ejuſdem lateris, ferina, malignaque ulcera duo fiſtuloſa, calloſa, livida, de his quæ Chironia dicuntur, ſuſcitavit. Hæc omnia concomitabantur acerbiſſimi, & funeſtiſſimi dolores, non tam morbi ſævitiâ, quàm acrium, erodentium, & venenatorum medicamentorum uſu, concitati. Febre inſuper continuâ, ſed lentâ, vigiliis, anorexiâ, & animi languore aſſiduo conficiebatur. Primis morbi inſultibus, ordinarii Medici Cœnobii ſtatim advocantur: & licèt quatuor adeſſent, tamen, eorum opem fruſtrà implorat: imò parum abfuit, quin cum Menandro ſimile occineret: Πολλῶν ἰατρῶν εἴσοδός μ' ἀπώλεσεν. Egregio tandem patienti ſanitatem daturus accerſor, quam annuente Deo fœliciter & citò ſic meâ operâ conſequutus eſt. A dolore ut magis urgente, anagallidis, & aquæ fabrorum fotu incipio; eodem, bis, & ter in die, ulceratæ partes blandâ manu demulcebantur: hinc dolore à præcipitato, & aliis acribus ſubacto, antecedenti cauſæ intrinſecæ, (b) *decocto* totum corpus *repurgante*, proſpeximus: jecore cæteriſque partibus haud neglectis, quinimò cichoracea, hepatica, ſplenica, & cephalica in eo coquebantur. Idem decoctum omnes ſcopos petiit, & intentiones abſolvit, humores primùm incidendo, attenuando, & purgando; poſtea univerſum corporis habitum firmando, & ad naturalem ſtatum revocando. Ejuſmodi decocto ad XL. circiter dies uſus eſt: vanam enim conjicimus illam vulgatam medendi methodum, quæ 5. aut 7. ad ſummum in chronicis præſcribit ſyrupos, aut julepos ad humorum præparationem; parum edocti illi, quid velit Hippocraticum illud: Τὰ σώματα χρὴ, ὅκου ἄν τις βούληται καθαίρειν, εὔροα ποιέειν. Interea tibiæ ulcus omnium teterrimum, vitellorum unguento, bis in die implebatur, tantillo *Saturni balſamo* adjecto, maximè ad hoc, ut dolor propter materiæ virulentiam perſtans, penitus ſummoveretur, & eodem modo ulceris ſordes eluerentur: eidem unguento poſtea ſarcotici pulveres adjecti ſunt, quoad ulcera carne implerentur: quæ demum ἐπουλωτικοῖς, utpote croco martis, ejuſque oleo ad cicatricem deduximus. Corpore tandem probè repurgato, & ulceribus cicatrice ferè obductis, (*ne inpoſterum morbi radices ſæpè latentes*, aut fixiùs in ſolidis inhærentes, recrudeſcere valerent, & ut viſceribus naturale & priſtinum robur, jecori, ventriculo, ac demum cerebro, conciliaretur) (c) *corallorum eſſentiam* (quam tincturam vocant Chymici) cum conſervis cardiacis & refrigerantibus, ex roſis videlicet, & violis, ad aliquot dies exhibuimus. Sic paucis, at optimis remediis, citra ullam medicamentorum moleſtiam atque nauſeam, ſaporemve ingratum, R. & egregium Patrem è faucibus Orci, tutò citò, &

jucundè eripuimus, cumque ſanitati reſtituimus; vivit modò, optimâ valetudine fruens, is qui biennio toto communem Medicorum opem deluſerat. Hic de catarrho in univerſum, veluti per transennam, quædam dicere fortaſſe non erit inconſonum, ut quâ arte, ac methodo in morbis curandis progrediamur, (ſaltem propter tenebricoſos illos, Lycambeo ſanguine potiùs, quàm doctrinâ imbutos) cuivis innoteſcat. Quoad vocem, Græca eſt à verbo καταῤῥέω, quod eſt, defluo. Hippocrati περὶ ἀδένων καὶ περὶ τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον, cerebri purgatio eſt ad varias partes tendens; unde apud eundem *loco citato* ſeptem ſpecies ſortitur. Etenim περὶ τόπων τῶν κατ' ἄνθρωπον ſic eos enumerat: ῥέει δὲ ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἑπτὰ ὁ μὲν κατὰ τὰς ῥῖνας. ὁ δὲ κατὰ τὰ ὦτα. ὁ δὲ κατὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς, quas fluxiones ob oculos manifeſtas, & ſecundum naturam appellat, ut quatuor ſubſequentes non ita manifeſtas, & contra naturam eſſe. Quæ in thoracem fluit, ob frigus in bilem verti; quæ retrò ad vertebras, & in carnes defluxerit, hydropem generare; & quæ modicùm ad coxendicem, & juncturas vergit, arthritidem concitare dicit. Hinc Galenus, aliique poſteriores eaſdem minutiùs concidendas, ac in alias ſpecies contrahendas cenſuerunt. Hujus affectus generationis modum his verbis eleganter expreſſit idem Hipp. lib. περὶ φυσῶν. Ὅταν περὶ τὴν κεφαλὴν αἱ φλέβες γεμισθῶσιν ἠέρος· πρῶτον μὲν ὁ ἡ κεφαλὴ βαρύνεται τῶν φυσῶν ἐγκειμένων. ἔπειτα ἐκθλίβεται τὸ πνεῦμα κατὰ τὸ αἷμα διὰ τὴν στενότητα τῶν ὁδῶν, τὸ δὲ λεπτότατον τοῦ αἵματος διὰ τῶν φλεβῶν ἐκθλίβεται. τοῦτο δὲ τὸ ὑγρὸν, ὅταν ἀθροισθῇ, ῥέει δι' ἄλλων πόρων. ὅκου δ' ἂν ἀθρόον ἀφίκηται τοῦ σώματος ἐνταῦθα ξυνίσταται ἡ νοῦσος. Quomodo verò acris, & mordax fiat defluxio, paulo pòſt idem Author hæc ſubdens, apertè ſatis demonſtrat: τὸ γὰρ φλέγμα δριμὺ χυμοῖσι μεμιγμένον, ὅποι ἂν προσπέσῃ, ἐς ἀήθεας τόπους ἑλκοῖ. Quid verò ſalſum, & acrem efficiat humorem, nullibi expreſſit; ſalſum tamen homini ineſſe, veluti amarum, & ſimilia, *lib. de veteri medicina* docet. Quamvis autem Gal. *lib. 4. de facult. ſimp. cap. de ſapore ſalſo*, id tribuat caliditati, *non propterea ſalſum gigni à calore, ſed potius manifeſtari*, eundem intellexiſſe arbitramur; nec itidem contrarium ſenſiſſe Ariſtotel. quamvis alii alio modo cenſeant: alioquin Ariſt. contra ſe pugnare, & Gal. perperàm philoſophari manifeſtum eſſet. Cùm ergo nihil ſupra vires agat, qualitatem ſalem generare non poſſe ſatis tritum eſt. Quocirca (*d*) *ſalſedinis in corpore exiſtentis cauſas* inquirentibus, repetenda Hipp. ſent. quâ habetur, corpora iiſdem conſtare, quibus nutriuntur. At Edulia, quæ in noſtri alimoniam cedunt, ejuſmodi ſaporum participia ſunt: quædam enim amara, quædam dulcia, quædam ſalſa, &c. quotidie aſſumimus, iiſque nutrimur, horum inſuper plura ſunt, nonnunquam in eadem re temperata, quæ nonniſi artis beneficio conſpicua fiunt. Hinc licèt temperatiſſimis cibis vivat homo, iiſque dulcibus & ſuaviſſimis tantùm, eadem tamen in eo conſiſtere minimè diffidat; urina, & ſudor quærenti exemplo ſint. Verum enimverò ciborum adhuc ſapores qualitatibus tribui, inconveniens haud diſſimile erit. Sapor enim non minùs rei propria affectio, quàm quævis alia qualitas, ſuum habet ſal, ſuum ſaccharum, & ſimilia: non calidi, ſed ipſius ſalis ſapor eſt, propriaque affectio. Interim non mè latet ejuſmodi qualitates, ſecundas nominari, & à primis oriri & dici, cui etiam eadem eſto reſponſio. Cùm ergo ex Hipp. ſententia, flatus ſint humorum vectores ad caput, ab eo pariter flatuum ejuſmodi cauſa apprime indaganda. Itaque ipſe eodem *de flatib. lib.* non ratiocinii criterio qualitatibus innixo, ſed analogiâ à majore mundo deſumptâ philoſophaturus, inquit: Ἅπαν γὰρ τὸ μεταξὺ γῆς τε καὶ οὐρανοῦ, πνεύματος συμπλέον ἐστι: quem flatum agnoſcit mirabilium actionum operatorem, & quidquid in humanis ſit, ejuſdem medio fieri: Et ſic ventos in nobis concitari, obſeratis communibus viis, per quas illis liber petebat aditus, unde inferioribus occluſis, ſurſum ruere neceſſe eſt, à quo humores ad caput feruntur; hinc fluxiones, quæ tum à ſubjectæ partis, tum ſublatæ materiæ nomine varias denominationes nanciſcuntur. Nec me latet, quid Ariſtoteles *lib. Meteoron* cenſuerit, ubi materiam ventorum docet eſſe ſpirationem calidam & ſiccam; quæ opinio licèt Hippocrati contraria ſit, ipſi tamen brevitatis ergò ſuperſedemus, hic ſuprà ſatis fluxionum cauſas ex Hipp. demonſtravimus. Scio neotericos non flatibus, ſed *intemperiebus jecoris, ventriculi*, & cerebri, eaſdem cauſas tribuere, atque ipſorum flatuum originem inde deducere; quibus, cùm opinio hæc ad medendum parum apta ſit, etiam ineptum hìc reſpondere arbitramur. Præterea ſi Hermeticos conſulere velimus, non aliunde fluxionum cauſas, quàm à neſcio quibuſdam ſpiritibus, omnium functionum corporis humani parentibus, oriri comperiemus; ſi quidem ipſi, non qualitatibus rerum actiones atque virtutes adſcribunt, ſed potiùs naturis quibuſdam ſubſtantialibus, quas ſpirituales, aſtrales, & omni ſaporum genere inſtructas eſſe dicunt. Quod dogma Platonicorum auctoritate, maximè divini illius Plotini *Ennead. 2. lib. 2.* non ridiculum, quin potiùs maximum, & percelebre cenſendum; ipſis enim actiones à viventibus procedunt; nam motus dicunt à vitali quodam principio concitari. Quippe Plotinus ipſe, *loco citato*, his verbis idem confirmat: Τὰ μὲν οὖν ἄψυχα τῶν ἐν αὐτῷ πάντα ὄργανα, καὶ οἷον ὠθούμενα ἔξω εἰς τὸ ποιεῖν, &c. Conſentiunt etiam cum Hippocrate Hermetici ipſi, quantum ad vim atque efficaciam ejuſmodi ſpirituum in humoribus ſurſum deducendis, nec non in aliis operibus edendis. Quantum verò ad eorum originem, penitus ſubticuit. Platonici ſupra ſenſuum cognitionem elati, proximè ab *anima mundi*, tanquam omnium animantium principio eos derivari aſſerunt, quibus & aſſentiri ferè videntur illi, dum eorum cauſam in eum, qui eſt omnium vita, rejiciunt. Externa porrò cauſa undenam iſti ſpiritus, flatus & fluxiones in nobis ſuſcitentur, ab eodem Hipp. multis ex locis elicitur: primùm *lib. de aëre, locis & aquis*, proponit certa loca, certis aëris injuriis expoſita, propriis, & peculiaribus morbis affici; qui Auſtrali plagæ ſunt expoſiti, atque planities incolunt, fluxionibus ſunt obnoxii. Ex *lib. 3. Aphoriſm.* 1. Αἱ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων μάλιστα τίκτουσι νοσήματα, &c. qua de cauſa Aſtrologiam Medico omnino neceſſariam eſſe perhibet; ſic enim ipſe *lib. de aëre, aquis & locis*: Εἰδὼς γὰρ τῶν ὡρέων τὰς μεταβολὰς, καὶ τῶν ἄστρων ἐπιτολάς τε καὶ δύσιας, καθότι ἕκαστον τουτέων γίγνεται, προειδείη ἂν τὸ ἔτος, ὁκοῖόν τι μέλλει γίγνεσθαι. οὕτως ἄν τις ἐρευνώμενος καὶ προγινώσκων τοὺς καιροὺς, μάλιστ' ἂν εἰδείη περὶ ἑκάστου, καὶ τὰ πλεῖστα τυγχάνοι τῆς ὑγιείης, καὶ κατ' ὀρθὸν φέροιτο οὐκ ἐλάχιστα ἐν τῇ τέχνῃ. εἰ δὲ δοκέοι τις ταῦτα μετεωρολόγα εἶναι, εἰ μεταστάιη τῆς γνώμης, μάθοι ἂν ὅτι οὐκ ἐλάχιστον μέρος συμβάλλεται ἀστρονομίη ἐς ἰητρικήν. καὶ τὰ ἑξῆς. Locus non indignus qui conſulatur & à medicinæ ſtudioſis conſideretur:

tur: hinc enim diſcent, quid quid præſtare poſſint Medici ab Aſtrologiæ cognitione, præſtantia, & neceſſitate alieni, & quàm bellè Hippocratis decretis inſiſtant. Sed, ad inſtitutum revertamur. Idem Hipp. *lib. de morbo ſacro*, cerebrum compactum, & debile protinus auſtrum ſolvere, & laxare perhibet. Cæterùm (*e*) *ſedentarios atque molles*, otiis plus nimio indulgentes, *catarrho*, & fluxionibus maximè eſſe obnoxios ætas hæc noſtra ſatis comprobat; è contra bajulos, agricolas, nautas, compluresque alios laboribus deditos rariùs vexari videmus: nam excitato auctoque calore nativo, excrementa, ſi quæ acervantur, conficiunt, minùſque tempeſtatum mutationes, atque lunæ & aliorum ſyderum viciſſitudines præſentiunt. Præter hæc, qui humidis veſcuntur, ut piſcibus, fructibus, oleribus, & carnibus humidioribus, etiam fluxionum incommoda facilè experiuntur. Prorſus quæ corpori impertiatur damna catarrhus, idem lib. *περὶ ἀδένων* aperit, fluxiones diu conſiſtentes, & magnitudine moleſtæ, eroſiones, & magnam cladem cerebro inferunt, mens deſipit, cerebrum convellitur, apoplexia, & alia graviſſima concitantur. Indicationes ex eadem diſciplina ſic colligere non erit difficile. Cùm ergo defluxionum cauſæ proponantur, flatus, flatuum verò origo, externa aëris conditio, & intrinſeca materiæ diſpoſitio, una & organorum apta proportio, manifeſtè liquet aërem immutandum eſſe, materiæ diſpoſitionem removendam, & organa ad priſtinum ſtatum revocanda. Quapropter ipſimet Hippocrati, quandoquidem auſter derepentè poſt aquilonem ruens defluxiones parit, oppoſitus locus, utpote ſeptentrionalis, eligendus: idem de locis auſtro expoſitis judicium eſto. Materiæ diſpoſitio frangitur, deturbatur ac demum expellitur, ſi obſerati meatùs adaperiantur, ſi peccans materia propriis catharticis purgetur, & ſi proba victûs ratio inſtituatur. Organa porrò, quia plerumque morbi ſævitiâ, & diuturnitate defeſſa, & à propriis obeundis muniis devia, roborantibus, & iis quæ inſitum calorem adjuvant, refocillanda ſunt. Hæc ad unguem in oblato caſu obſervavimus, eaque impoſterum aliis ſervanda eſſe potiùs ducimus, quàm tritam obſoletamque methodum, quæ magis verbis quàm operibus innititur.

ANNOTATIONES

in CAPUT I.

(*a*) *In Inſenſiſſimam.* Dicta illa, quibus æger plures per annos correptus eſt, ſymptomata unicè peti ac duci debent ex pravitate ſeu diſcraſia ſanguinis & humorum ſcorbutica. Scorbutus fœcunda morborum graviſſimorum mater ſalium excrementitiorum ferociâ tragœdias ſuas conficit. Corporis noſtri fluores, qui vitalibus actionibus inſerviunt, ſecundùm naturam conſtituti puri, ſinceri, omni eminente ſale ſuperfluâ aquâ, muco & acri oleo privati eſſe debent. Quem in finem conſpirant omnia viſcera illorumque mechanicæ conſtructiones, quæ beneficio motus, qui unicum & neceſſarium vitæ inſtrumentum eſt, & heterogeneas partes à ſanguine ſeparare, & evacuare reliquas ac utiles ſubtiliſare, intimeque in vicem unire ac miſcere debent: In quo conſiſtit ſanguinis depuratio & primaria vitæ & ſanitatis ratio. Quòd ſi viſcera depurationi ſervientia aut craſſo muco infarcta & obſtructa, aut ſpirituum defectu ac robore labaſcentia ægrè officio ſuo præſunt, ſordes excrementitiæ ſalino-ſulphureæ aqueæ contaminant ſanguinem & ſerum, & multæ impuritates fiunt, quæ in tendinoſis & membranoſis dolorificas ſpaſmodicas contractiones: in glanduloſis nimias ſeri evacuationes & ſtagnationes: in muſculoſis inflammationes & ulcera peſſima efficiunt.

Author acrium erodentium medicamentorum uſu dolores acerbiores factos memorat, ſiquidem omnia calida, ſubtilia, acria motu ſuo celerrimo ſalia peregrina corporis noſtri atterendo magis ſubtiliſant, ſicque pernicioſiora illa reddunt, quare in omnibus morbis ſalinis cavendum à calidis, & quæ motum inteſtinum humorum & partium corporis adaugere ſolent. Medici quatuor advocati fuerunt fruſtra. Conſultationes plurium medicorum ut plurimum damnoſæ ſunt, & non aliter eſt, ac ſi vitrum mundandum pluribus detur; Diſcordia illorum ſemper fermè ægrotum pernicies eſt. *Dn. Author* à dolore ceu magis urgente incepit curam: ſoli enim dolores acriores propter ſpirituum concitatum & irregularem motum totam œconomiam corporis ſanguiniſque & humorum motus mirum turbare & graviſſima mala progignere poſſunt, nimirum incendium febrile, vigilias, ſitim, virium defectionem, anorexiam, animi deliquium & convulſiones: Mitigato ſic dolore e. g. in arthritide feroci, dentitione difficili, affectione nephriticâ vel colicâ ſimul ac ſemel exſpirant quaſi cuncta ſymptomata. Optime autem ſpaſmodicam & dolorificam partium tenſionem demulcent & leniunt præter intrinſecus data anodina, externi fotus & balnea, tum partim ſalia acria diluendo ac temperando, partim nimis tenſas fibras relaxando, vires ſuas exerunt.

(*i*) *Decocto repugnante.* Decocta ex deobſtruentibus, aperientibus & incidentibus compoſita longo uſu viſcera ab infarctu liberant, & excrementorum colatoria aperiendo ſanguinem depurant. Hiſce decoctis ex ſimplicibus ſaltim herbis præparatis ſæpius aniculæ & empyrici chronicis in morbis plus præſtant laude digni, quàm magni chymiatri panaceis ſuis, elixiriis & eſſentiis calidis concentratis.

(*c*) *Corallorum eſſentiam.* Ad recidivam hujus mali præſcindendam, corallorum eſſentiam commendat Author. Hæc nil niſi ſolutio eſt, quæ, quo magis ſubtili & blando menſtruo confecta, eò efficacior exiſtit. Optima paratur cum ſpiritu nitri dulcificato, quæ amurcam venarum abſtergendo & evacuatoria blandè ſtimulando, purum ſanguinem ſervare poteſt. Alias ad præſervationem morborum chronicorum egregios effectus edit Elixirium noſtrum balſamicum, quod blande chyli & ſanguinis ſpirituaſcentiam promovet.

(*l*) *Salſedinis in corpore exiſtentis* cauſas inquirit A. Res admiratione digna eſt in corporibus maximè ſcorbuticis tantam ſalium acerrimorum imò cauſticorum copiam progigni, ut ut nullis ſalitis alimentis, ſed merè dulcibus, inſipidis ac temperatis veſcantur. Deducenda hujus effectus cauſa unicè eſt à motu: Motus enim eſt, qui atterendo & ſubtiliſando fixas rigidas partes in ſalia acuta tranſmutat, quare in chymicis flamma, fermentatio & quivis motus vehemens inteſtinus ſalia producit, vel illa exaltat, hinc, cum in ſcorbuticis frequentes eſſe ſoleant ebullitiones & humorum præter naturam agitationes, ſalium proventus in illis maximus fit.

(*e*) *Catarrho.* Catarrhis magis obnoxii ſunt pituitoſi ac ſpongioſi corporis habitus, otio indulgentes. Tardior in taliſmodi corporibus ſanguinis motus & progreſſivus & inteſtinus eſt, nec tantam ſpiritus vim ac actuoſitatem habent, hinc ad viſcerum oppilationes, ad muci in ſanguine abundantiam & ſtaſin in partibus glanduloſis admodum ſunt proclives; juvat tali in caſu abſtinentia; exercitatio & motus corporis crebrior; ſic enim particulæ viſcidæ ſatis dividuntur, ſubtiliſantur & ſuperfluæ evacuantur. Deinde vitanda omnia, quæ mucum & viſciditatem in ſe recondunt; maximè autem vitanda aëris inæqualitas eſt, quæ circulationem lymphæ & ſanguinis inæqualem reddendo producit catarrhos.

CAPUT II.

De Hydropis curandi methodo.

ANtonius Maria N. Bajulus vini, vulgò *Brintadore*, annum ſuæ ætatis circiter 40. agens, in bivio Illuſtriſſ. D. de Ruina ratione officii continuò aſtans, anno 1604. circa menſem Auguſti, anaſarcâ, & aſcite, aſthmate, & ſimilibus à quatuor menſibus in lecto moribundus jacebat. Hujus affectus primordia traxit à medelis propter tibiæ dolorem inconſideratè adhibitis: Etenim hac in tempeſtate Medici plurimi ægrorum ſalutem in catharticis, & phlebotomiis ſæpè repetitis repoſitam eſſe

arbitrantur, curationis utriuſque virium minimè memores. (*a*) *Cathartica* ſiquidem frequenter reiterata radicale humidum exhauriunt, ut & (*b*) *phlebotomia*, quæ pariter totum corpus refrigerat, idem humidum abſumens; unde poſtea cruditates multæ generantur, à quibus mille incommoda, & præſertim hydropes. Horum meminit Seneca in Epiſtolis, *medicorum conſilia*, inquit, *devita, qui parum docti, & multum ſeduli officioſiſſimè multos occidunt*. Huic tandem occurrendo (*c*) *metallorum ſulphur* cum conſerva roſarum adhibuimus, guttulis aliquot olei vitrioli adjectis; intra horam ſpiritum commodius ducere cœpit. Sequenti die, idem remedium quater reiteratur, ſummo manè ſcilicet, à prandio, paulò ante cœnam, & ſtatim in ingreſſu lecti: magnitudo medicamenti vix fabam ſuperabat, ſapore, ſaccharo roſaceo parum diſſimilis. Actio ejus eſt, non alvum laxare, non vires labefactare, ut elateria, ſcammonia, ebuli ſemen, & ſimilia ſolent; verum incidendo, aperiendo, atque nativum calorem adjuvando, ſaburram omnem aqueam foràs propulſare, expellere ac dejicere. Operatur in nobis iſtud ſolis remedium inſtar, crudos humores coquendo, & ſuperfluos inſenſibiliter exſiccando; ſic fluxiones omnes tollit, partibus nobilioribus robur conciliat, ac demum reparat vires, feſſaque membra juvat. Iſtis ergo roboratis viſceribus, & commodioribus viis adapertis, intra 12. dies abdomen totum detumuit, magnâ aquæ copiâ per os & virgam erumpente. Et tandem 18. die proprio defungitur officio, is qui quadrimeſtre omni Medico auxilio deſtitutus erat. Nec mirum; nam elapſo proximè anno ſenem octuageſimum quartum annum tranſcendentem eodem modo, iiſdem remediis, ſanitati reſtituimus. Mulieres etiam ſenio confectas, ut pueros non paucos, inter quos nuper puellulam D. Jacobi Righo, pari methodo perſanavimus.

Hydrops à Græco ὕδωρ, quod, ut ſatis notum vocabulum, ſive pro ſymptomate, ſive pro morbo ſumatur, aliâ nominis explicatione minimè indiget. Non me fugit, conſpicuum tumorem pro ſymptomate haberi, & depravatam ſanguificationem à frigida jecoris intemperie ortam, pro morbo: verùm quia hæc nimis arguta, &, quàm conveniat practico Medico, ſophiſtica magis, ſilentio prætermimus. Hujus affectus tres inſtituunt ſpecies: anaſarcam, (quam & leucophlegmatiam) aſcitem, & tympanitem. Meminit & aliarum Hipp. pro partium obſeſſarum ratione, ut hydropis teſtium, uteri: à quo minimè recedentes, recentiorum etiam auctoritatibus innixi, in (*d*) *ſeptem ſpecies hydropem partiri* minimè dubitamus. Quæ diviſio, ut ſuperiori longè præſtantior, ſummopere meditanda venit. Prima ergo fit in cerebro. Secunda in pulmonibus. Tertia in corde. Quarta in felle. Quinta in hepate. Sexta in liene. Septima in renibus. Ejuſmodi autem ſpecies ſuis ſignis atque ſymptomatis cognoſcuntur. Capitis Hydrops ipſius capitis gravedine dignoſcitur, catarrho, pituita, hemicrania, punctionibus & tumoribus palpebrarum; ad hæc faciei tumor & pallor accedunt. Hydrops pulmonum aſthmate, tuſſi cum dolore pectoris diuturnitate temporis perſiſtente, cognoſcitur, etiam oris fœtore, cui æqualis pedum tumor accedit. Cordis Hydropem ſequitur omnium membrorum ſegnities, partis tumor & marcor, & æqualis pedum atque genuum tumor. In fellis Hydrope citrinus color ineſt, ut in icteritia, tum oculorum, tum dentium, nauſea cum appetitu, vomitus amarus, compreſſio thoracis, anhelitus durus & aſper, necnon tumor atque conſumptio corporis. Hepatis hydrops, peculiares habet labiorum & linguæ ſciſſuras, longum paroxyſmum, & pedis illius partis tumorem. Qui à liene oritur, partis dolorem habet, ejuſdemque lateris pedis tumorem, atque punctiones in affecta parte. In Renum Hydrope ſitis ingens, libidinis titillatio, teſtium tumor, punctiones ſpinæ dorſi, tumor in pedibus, & alia inſunt cæteris communia. Ex his denique mixtis aliæ ſpecies eſſent minutiùs concidendæ, quæ exercitato Medico facilè innoteſcent. Nec quenquam deterreat, quòd hæc partitio minimè ſit Galeni: etenim cum eodem *lib. de libris ſuis*, aliorum perpetuò ſectatores ſervos nominamus, ut his ſuo tempore Hippocraticos, Praxagoricos, & alios alterius ſectæ fautores appellat. *Hipprocr. libro de flatibus*, omnium morborum originem ſpiritibus aſſignavit. Cujus modum inibi eleganter tradidit: Ἢν δὲ διὰ τῶν σαρκῶν αἱ φῦσαι διεξιοῦσαι τοὺς πόρους τοῦ σώματος ἀραιοὺς ποιήσωσιν. ἕπεται δὲ τῇσι φύσῃσιν ὑγρασίη, ἧς τὴν ὁδὸν ὁ ἀὴρ ἀπειργάσατο. διαβρόχου δὲ γενομένου τοῦ σώματος ὑποτήκονται μέντοι αἱ σάρκες. οἰδήματα δὲ εἰς τὰς κνήμας καταβαίνει, καὶ λέγεται τὸ τοιοῦτον νόσημα ὕδρωψ. Gal. cæterique poſt ipſum, omnia qualitatibus elementorum tribuentes, non à ſpiritibus hydropem, verùm potiùs (*f*) *ab intemperie jecoris frigidâ* & humidâ oriri dicunt. Sed quàm aptè ad bene medendum, conjicere licet. Etenim *dent quantum velint* (*g*) *calida* jecori, nihil efficiunt, ſitim augent, *frangunt vires*, & morbo alimentum & incrementum præbent. At ſpiritibus impetum frangant, (*h*) *obſeratos meatus* adaperiant, intus congregatæ aquæ ſponte effluent, & ſanabitur hydrops. Quæ praxis nobis feliciter ſucceſſit in omnibus: verùm in nonnullis, ubi ſubſtantiæ adeſt corruptela, aut ſaltem ſuſpicio aliqua, viam hanc inire non audeo, & tantùm prognoſtico cautè deſerendum judico. Idem Hipp. *lib.* 4. *de morbis ſub finem* ſuo more Laconicè & ſuccinctè hujus morbi curationem tradit: *Nam ſpiritus intrà exiſtens, vas replet, & externo ſpiritui renititur, & excurſus aquæ non datur præ ſpiritu vas implente, & ſimul aere incumbente. Si verò quis vas ſenſim inclinarit, aut fundum perforaverit, ſpiritus de vaſe exibit: egreſſo autem ſpiritu, procedit etiam aqua foràs. Sic ſane in hydrope.* Nos autem, juxta partitionem à nobis traditam, curationem duplicem, univerſalem & particularem, inſtituimus. Univerſalis indicatio erit, ſpiritus impetum coërcere, cum videlicet coagulando, cujuſmodi inſenſibiliter foras detruditur, facultate expultrice cooperante: coagulato verò ſpiritu, aquæ ſunt hauriendæ. Hæc autem pluribus modis fiunt, ut in majori mundo videre eſt, ubi compeſcitur ventus, adveniente pluviâ, atque ardore ſolis ſedatur, coagulatur frigoris rigore, aut contrarietate ſublata. In microcoſmo pluvia concitatur diaphoreticis; ejuſmodi vi pollet ſulphur hydropicum ſuprà citatum, cujus & calor ſolis vices gerit in microcoſmo, atque ſuâ ſympathiâ cum noſtro balſamo omnem tollit contrarietatem. Particularis curatio particulares etiam habet indicationes, quas ob brevitatem miſſas facimus, remediorum applicatione tantùm contenti, nec inde ſcholaſtico eaſdem excerpere difficile erit.

Cerebri Hydropis curatio.

℞. Tartari rub. lib. 1. hirundinariæ lib. ſ. colchotar. unc. viij. ſ. vini ardentis q. ſ. pro incorporatione. Deſtilla per alembicum vitreum. Doſis drac. ſ. Mane & ſerò ſumpta pellit urinam, quam

quam & fœtidam facit. Detur in vino malvatico.

Pulmonum curatio.

℞. Meliſſæ, marrubii, an. m. j. vini correcti lib. j. theriacæ, conſ. roſarum, an. unc. vj. reduc. in aquam. In difficili ſpiritu repetenda eſt, quouſque fiat facilior: quo convaleſcente abſtinendum. Si pedes tumeant, tunc utere auro diaphoretico.

Cordis curatio.

℞. Coralli rub. unc. j. mannæ electæ unc. s. dialaccæ unc. ij. raſuræ eboris drac. vj. reduc. in liquorem. Doſis drac. s. vel drac. j. Purgantur & hoc medicamento.

℞. Serafini unc. j. trochiſc. de agarico, alhandal, an. drac. iij. diagredii præpar. drac. ij. fiant pilulæ ſecundum artem, vij. pro drac.

Fellis curatio.

℞. Carabes deſtillat. oleum, cujus capiat gr. x.

Hepatis curatio.

℞. Croci martis unc. iij. boli coagulati & adusti unc. ij. rhabarb. unc. s. fiat pulvis, doſis erit unc. s.

Lienis curatio.

℞. Lapidis Lazuli calcinati unc. iij. ſpodii unc. s. mumiæ adductæ ad pondus omnium, miſce, fiat pulvis. Doſis drac. vj. ad vij.

Renum curatio.

℞. Colchotaris unc. vij. olei vitrioli unc. s. fiat bolus. Doſis drac. j. ad iij. Qui noverit præparationem olei dulcis vitrioli, conſtans & certum habebit remedium.

NOTÆ

in CAPUT II.

(*a*) *Catharctica.* A catharcticorum crebro uſu & phlebotomia intempeſtiva hydropis cauſam deducit. Purgantia fortiora & maximè extracta reſinoſa ſale acri inſtar cantharidum cauſtico inſtructa dum plicis inteſtinorum tenuium firmius inhærent, ſpaſmum ſeu dolorificam tenſionem fibris inteſtinorum mordicibus inducunt, unde non tantum tormina enaſcuntur cum excretione & expreſſione copioſa *lymphæ*, verum etiam conſtrictione hac tonus inteſtinorum naturali ſeu motus periſtalticus illorum labefactatur, ſicque ſanguinis motus, qui maximam partem dependet à tono ſeu robore partium naturali, per inteſtinorum canales debilitatur, ut deinde in robore ſuo deficiant & reſolutionem & alimentorum ac fæcum expulſionem minus rectè peragere queant. Quare in praxi ſæpius videmus à crebro & intempeſtivo draſticorum pharmacorum uſu digeſtionis vitia, inflationes, alvi conſtrictiones & abdominis intumeſcentias. Memini à ſolo uſu pulveris fortioris purgantis excitatum flatulentum abdominis tumorem, cui mox ſuccedebat perfectus hydrops.

(*b*) *Vena ſectio.* Sanguis deficiens non poteſt ritè partes muſculoſas corporis ipſumque cordis muſculum inflare ac expandere, hinc ſanguinis & humorum motus tam circulatorius, quam inteſtinus, à quibus totius vitæ & ſanitatis ratio dependet, labaſcunt, excrementa ſeroſa coacervantur, à quibus obſtructiones, ex illis autem tumores & hydropes.

(*c*) *Metallorum ſulphur.* Dn. Author in ſequentibus curationibus etiam mirificè celebrat ceu præſentiſſimum contra hunc morbum præſidium. Mineralia nimirum partibus conſtant ſolidioribus, minus diviſibilibus & ſpiritu minerali ſubtiliſſimo, celerrimique motus. Hiſce elementis conſtantem injungunt partibus noſtris fluidis motum, cujus beneficio tenaces humores fundunt, obſtructiones liberant, & excretiones promovent. Pauca arſenici grana intrinſecus data, ſi viſcera & vires id patiuntur, intenſiſſimos motus excitant,& hac ratione ſæpius felici ſucceſſu contumaciſſimas febres fugant. Ejuſdem indolis eſt antifebrile certi amici quod conſtat ex minera, lunari rubra *roth guldiſch Erz.* (quæ miſcela argentum eſt ſulphuris & arſenici in locis ſubterraneis diſſolutum:) Hoc ad pauca grana ſumptum interdum vomitionem, purgationem, ſudorem excitat, & chronicas febres radicitus ſic exſtirpat. Quid mercurialia in corpore noſtro præſtent, notiſſima res eſt. Martialia, & ex his primas tenens limatura martis, ad motum ſanguinis & humorum promovendum obſtructioneſque expediendas ſummè idonea ſunt: Obſervamus poſt illorum uſum protinus pulſum celeriorem, faciem magis rubicundam, appetitum meliorem: ut adeò falſum ſit, limaturæ martis efficaciam ſaltim dependere ab imbibitione ſeu ſaturatione acidi in primis viis exiſtentis. Crocus antimonii martialis, ſeu antimonium ſic dictum martiale cachecticum in curatione morborum frigidorum & ipſius hydropis opem fert præſtantiſſimam.

(*d*) *In ſeptem ſpecies hydropem partiri poſſe.* Notæ ſaltim ſunt in foro medico diſtinctiones hydropis in Anaſarcam & Aſcitem. Anaſarca eſt tumor partium corporis muſculoſarum quaſi univerſalis à decubitu ſeri in partibus laxioribus tono ac robore ſuo deſtitutis, ab humorum circulatione debiliori dependens. Aſcites tumor eſt magis partialis, & pro varietate partium varia nanciſcitur nomina, & fit à nimia diſtenſione & ſubſequente ruptione vaſorum lymphaticorum; hinc partes, quæ copioſis gaudent lymphæ ductibus, ejus extravaſioni & inde naſcenti tumori aquoſo obnoxiæ ſunt: Quapropter præter abdominis hydropem, qui fit vel ruptis vaſis meſeraicis aut peritonei aut illis, quæ per omentum & panniculum adipoſum feruntur, obſervatus quoque fuit ſimilis tumor in aliis partibus, uti thorace, capite, utero, ovario muliebre, ſcroto, pericardio, qualia exempla paſſim legi apud authores poſſunt. De hydrope cordis, renum, hepatis, quæ A. memorat, potiùs intelligenda ſunt de harum partium hydatidibus, ſeu veſiculis magnis aquoſis, quibus viſcera parteſque non rarò glanduloſæ obſeſſæ ſunt à quarum ruptura ſubitò ſæpius invadit hydrops.

(*e*) *Hippocrates.* Hic omnium morborum originem ſpiritibus aſſignavit. Elegantiſſimus de hac re extat locus *libro de flatibus* ſtatim in principio: Spiritus nimirum, qui corporibus inſunt, & maximam vim ac facultatem habent, nominat flatus, qui extra corpora, aër ſunt, qui magna etiam pollet potentiâ motrice, à quo ſpiritus corporis noſtri habere ſuam originem aſſerit, hinc neceſſarius aëris in corpore uſus: Quocirca ab aëre morbos pleroſque oriri aſſerit, cum is aut copioſior, aut parcior, aut etiam plenior aut morbidis inquinamentis infectus, in corpus ſubierit, quæ ſententia ut antiquiſſima, ſic veriſſima eſt: tenuiſſimæ utporè corporis noſtri partes magna potentia movendi inſtructæ, ſanguinique jugiter innatantes & ſeparatim in nervis collectæ ex aëris particulis ſeu ſpirulis elaſticis magnâ vi movendi & ſeſe expandendi imbutis rectiſſimè peti debent: ſine vivido enim aëris elatere omnes motus & ſenſus corporis noſtri labaſcunt membraque robur ſuum exeunt, & actiones vitales pereunt.

(*f*) *Ab intemperie jecoris frigida & humida.* Non ſemper in hydrope jecur affectum eſſe, teſtatur *Helmontius in Tr. Ignotus hydrops pag* 508 *it. Doctiſſ. Albrecht. in notis ad Bontecoe Chirurgiam pag.* 114. Sæpius tamen in ſectionibus præter alia viſcera & hepar corruptum exſuccum & contractum quaſi reperitur. Nec improbabile eſt, cavam hepatis partem, quæ & membranis nerveis & copioſiſſimis vaſis lymphaticis ac venarum fortioribus tunicis abundat, ſpaſmodicè conſtrictam, lymphæ & ſanguinis circulationem impedire & hydropem ſubitum producere poſſe. Intemperies nulla cadit in viſcera vel partes ſolidas, ſed magis in fluidas; à quibus & colorem & calorem & robur ſuum mutuantur.

(*g*) *Calida frangunt vires.* Generalis regula practica eſt, nunquam calida ſudorifera, vel quæ ſanguinis maſſam in motum vehementem conjicere apta ſunt, propinanda eſſe corporibus impuris ſuccis diffluentibus, qui alioquin commoti ſymptomatum ſævitiam augent, vel periculoſiora mala acceſſunt, quod etiam valet circa cachecticos & hydropicos, qui ſemper pejus ſe habent poſt calidorum nimium uſum.

(*h*) *Obſeratos meatus adaperiant.* Prima & optima intentio curandi hydropem eſſe debet lymphæ ſuum reſtituere circulum, & obſeratos ac infarctos tubulos partium aperire, ſic tumores ſponte ceſſant, & aquæ effluunt, & quicunque tali viâ non procedit, ſed purgantibus fortioribus morbum ſtatim aggreditur ſucceſſu felici ſemper carebit. Laudatiſſimus hanc in rem eſt locus apud *Hippocratem Lib. IV. de morbis* ſub finem, quem ipſe A. citat, ubi mechanicè hydropis generationem & curationem pereleganter exponit de ſumpto experimento à vaſe repleto aquâ anguſti orificii, ubi externus aër incumbens impedit egreſſum, quo aëre remoto vel inclinato vaſe aqua effluit. Simili ratione niſi impedimenta, id eſt obſtructiones removeamus, lympha ſubſiſtens in ordinem & circulum ſuum ægrè reduci poterit.

(*i*) *Cerebri hydropis curatio.* Hæc cum ſequentibus nullius prorſus valoris eſt, deſumpta videtur ex Paracelſi libris.

CAPUT III.

De febre hectica, tumore ventriculi, &c.

ILluſtriſſ. D. Annibal de Rubeis, 35. annos circiter natus, à ſeptem annis graviſſima mala continuò pertulerat. In quartanam enim duorum & ultrà annorum ſpatio, legitimum quartanarum typum ſervantem, incidit, quam ſubſequuta eſt quotidiana, dein (*a*) *hectica*; his accedebant frequentes (*b*) *convulſiones*, σπασμοί Græcis dictæ, eo quòd eas *à flatibus* oriri arbitrantur, quæ brachium aut aliquam partem aliquando ita arctè contrahebant, & nonnunquam totum corpus, ut humi proſtratus, Epilepticus multis haberetur. (*c*) *Supra ventriculum* creverat prædurus tumor, ovi gallinæ magnitudine, offeus, & indolens, liene & hepate pari tumore diſtentis: reliquum corpus incredibili macie, ita ut ſceletos ſolùm videretur, contabuerat, vigiliæ, cibi faſtidium, color cadaveroſus, & ſimilia inde ſequebantur. Mala hæc omnia omnes Medicorum hujus civitatis artes toto illo ſeptennio deluſerant; cùm ſubſequutura remedia manibus meis experturus æger congreditur, quorum ope priſtinam, & tamdiu exoptatam recuperavit ſanitatem. Primis diebus decoctum conſolidæ mediæ, pimpinellæ, ceterach, betonicæ, & borraginis in jure pulli gallinacei factum, ad quindecim dies ſumebat. Pulvis dein, quem ob ejus diſſolvendi & aperiendi vim diaphoreticum nominamus, cum Electuario ex corticibus citri bis in die dabatur. Febris hectica, ut & tumor regionis ventriculi ſenſim evanuerunt, & crebræ convulſiones illæ, *granch* Italis dictæ, Galliis *gouttes grampes*, ſingulaque ſimptomata ceſſàrunt.

Cùm quartanæ & hecticæ febris mentionem ſuprà fecerimus, non ab inſtituto alienum arbitror, ſi quid de febribus non tritum, & à paucis animadverſum, obſervemus.

Febris Latinis à feritate, aut potiùs fervore, ut & Græcis πυρετὸς quaſi accenſio, à nomine πῦρ, quod eſt ignis; Hebræis *dallakath*, à verbo *dalak*, quod accendere, ardere ſignificat; & alio modo *hachadachath*, à verbo *chàdach*, quod & idem vocatur etiam *d ſcheph*, pruna, & carbo ardens. Hippoc. magnum ignem febrem appellat, in Sileni, & Philini uxoris hiſtoria. Gal. non ignem, ſed calorem immodicè auctum *l.b* 8. *Therapeut.* 2. 9. & aliis in locis. Hinc addubitari poteſt, an ſit potiùs ignis quædam ſpecies, quàm ſola intemperies calida. Nam intemperies dicit tantùm exceſſum: at exceſſus actio alterius eſt caloris, quia calor, ut omne accidens, à ſe non intenditur. Putredinem conſtat id præſtare minimè, cùm nulla ipſi ſit agendi poteſtas, quæ etſi daretur, nonniſi actionem congenerem edere poſſet. Præterea accidentium nullam aſſe actionem, fatentur omnes Philoſophi. (*a*) *Conſtat igitur febrem non calorem*, ſed potiùs *igneam ſubſtantiam* dicendam. Nec mirum; quot enim ſunt in hoc inferiori mundo ignium ſpecies, tot & in microcoſmo febrium ſunt.

Plato tres olim ſpecies inſtituit, prunam, flammam, & lumen. Ignis quædam ſpecies eſt, quæ aquâ accenditur, & terrâ & fimo extinguitur. In Nimpheo exit è petra flamma, quæ pluviis accenditur. In Etruria non procul à Fiorenzola locus eſt, *mala pietra* vulgò dicitur, qui mons continuò flagrat, & in eodem ſtatu permanet, niſi quòd imbribus concitatior, & vegetior flamma prodit. In Gallia prope Gratianopolim fons eſt, in quem demerſa ligna flagrant.

Eſt in rebus duplex materia ignem concipiens: una aquoſa, & altera oleaginoſa, altera alteram extinguens: in ſulphure materia eſt ignea, & altera eidem contraria. Non negârim tamen, ejuſmodi differentiam oriri potiùs à ſubjectis, quibus inſidet ignis, quàm ab ejuſdem natura. Verùm quoniam Medicus microcoſmici ignis extinctionem tantùm procurat, illi ſaterit modos cognoſcere, quibus hujuſmodi ignes conſopiri valeant, nec tanti facienda ſubtilis illa dicacitas, quâ hodie plus juſto detinentur Medici. Divinus noſter Hippoc. *lib.* περὶ ἀρχαίης ἰητρικῆς, paucis veritatem aperiens, inquit, quod in unoquoque fortius & potentius eſt, quodque natura noſtra ſuperare non poſſit, hoc ipſum lædere, & idipſum antiqui auferendum judicârunt.

Et hoc poſtquam ſuperiùs Medicos non opinari inſinuâſſet, calidum, frigidum, humidum, & ſiccum hominem lædere. Et paulo inferius eaſdem qualitates, caliditatem & frigiditatem, omnium facultatum impotentiſſimas eſſe: quibus ſatis liquet, nedum febrem, verùm & cæteros morbos à quibuſdam ſubſtantiis potiùs gigni, quàm ab accidentibus; quod & loco allato *de flatibus* probatur, dum ſpiritus morborum omnium cauſas inſtituit.

Ubi verò inquit exceſſum elementorum cauſam morborum eſſe, illic ſumit effectum pro efficiente; *loco* enim proximè *citato* innuit, non calidum ſimpliciter, ſed calidum amarum, aut liquidum, aut ſolidum, & ſimilia in nobis morboſos tumultus concitare: quibus ſtatutis, febrium ſpecies non à caloris differentia, aut humorum putredine, verùm potiùs ab ipſamet naturæ igneæ materia conſtituendæ eſſent.

Quoniam verò febres ſunt multiplices, quædam continuæ, & quædam intermittentes, quarum quædam ſingulis diebus, ut quotidianæ, repetunt paroxyſmos; quædam binis, ternis, quaternis, quinis, &c. majores noſtri eaſdem poſtea in melancholicas, bilioſas, phlegmaticas, ſanguineas, & mixtas diſtinxerunt.

(*e*) *Eas* deinceps in Idiopathicas, & ſympathicas; conſiſtentes in ſpiritibus, ut ſunt ephemeræ; vel in humoribus, ut humorales, vel in ſolidis partibus, ut hecticæ. Mitto & alias, cùm hanc in medendo non ſimus ſequuti viam. Itaque febres ſuperiùs dividendas, ad diviſionem ſubſtantiarum ignem ſuſcipientium conſtituimus; quam demum diviſionem pro partibus obſeſſis iterum concidendam cenſemus. Et ſicuti hydropem à ſeptem principalioribus membris partiti ſumus, febres etiam in tot ſpecies diſtribuendas, therapeutices gratiâ, excogitavimus, in hoc Hermeticos ſequuti. Quoniam verò in unaquaque parte tria inſunt, divino Hipp. etiam dictante, ἴσχοντα, ἰσχόμενα, καὶ ἐνορμῶντα, unaquæque pars autem proprio igneo ſubjecto, quod ſulphur vocant, prædita eſt, hinc prima oritur differentia.

Cùm autem ſolidarum partium fixa illa materia inflammabilis ardet, accenditur hectica febris, quæ omnium ſolutu contumaciſſima eſt, propterea quòd in ſolidis hoſpitetur.

Secunda differentia in liquidis ſive humoribus conſidet; quia verò hæc ſulphurea ſubſtantia continuò gignitur ex alimentorum excrementis, variiſque

que in locis fit, neceſſe eſt inde alias emanare ſpecies, & hæc propriè putrida dicitur: non quòd in ea humores putreſcant primò, ſed quia illa materia nondum à natura ad perfectionem deducta, tanquam excrementitia, dum incendio prehenditur, fœtorem emittit.

Tertia in ſpiritibus ſedem habet, & ſanguini in venis, ac arteriis immixta, unde ſynochos homotonos, paracmaſtica, epacmaſtica, & ſi in ſolo ſpiritu, diaria fit.

Quoniam autem unaquæque pars proprio abundat ſulphure, materiâ videlicet inflammabili, contingit ut eædem in eas ſpecies faciliùs reduci poſſint; cæteris tamen perito non negligendis.

NOTÆ

in CAPUT III.

(*a*) *Hectica.* Frequens eſt poſt intermittentes perperam curatas, vel intempeſtivo adſtringentium & Chinæ Chinæ abuſu oppreſſas fieri febres lentas, quæ in eo ab hectica differunt, quod hujus major ſit gradus, & ex viſcerum corruptela ac inflammatione naſcatur. Febres namque, quæ in finem depurandi ſanguinem à ſordibus excrementitiis inſtituuntur, critico naturæ motu citius oppreſſæ multa incommoda poſt ſe trahunt, dum impuritates, in ſanguine relictæ, obſtructiones viſcerum fixiores efficiunt, & liberiorem ſanguinis motum præpediendo calorem accendunt continuum. Hinc corruptelæ, tumores ſcirrhoſi viſcerum, febres lentæ, virium decrementum, digeſtionis vitia uberrimè profluunt, quotidianâ id atteſtante experientiâ.

(*b*) *Convulſiones à flatibus.* Per flatus antiquiores Medici intellexerunt impetum ſpirituum ſic dictorum animalium in nervis & muſculis, qui ſi juſtum naturale æquilibrium ſuum excedit, tenſio harum partium nimia, dolorifica, ſeu ſpaſmus & convulſio fit.

(*c*) *Supra ventriculum creverat prædurus tumor.* Cauſa horum ſymptomatum genuina ſpaſmus eſt, qui penè omnibus ſeſe immiſcet morbis, & principalis morborum origo exiſtit, quanquam ſæpius bonum in finem, DEO, Naturæ Autore, ex legibus certis præſcriptis ſic dirigente, inſtituatur. Spaſmus, qui fibrarum motricium & muſculoſarum (quæ ſecundum naturam motu dilatationis & contractionis gaudent æquali) eſt contractio fortiſſima, quâ, poris & vaſis arctius unitis, circulatio ſanguinis & humorum ſive ejus receptio & emiſſio in partes ad tempus ſiſtitur; unde partes ſpaſmo affectæ manifeſtâ duritie, tumore imbutæ, & ſanguine ſtagnante diffuſæ apparent.

(*d*) *Conſtat febrem non calorem* &c. Variæ ſunt opiniones de febrium & caloris præternaturalis origine. Nulla autem antiquior, melior & principiis mechanicis infallibilibus & ſimpliciſſimis accommodatior videtur, quàm *divi noſtri Senis*, *quam tradit in tract. de flatibus ſect. III.* §. 10 *& ſeq.* ubi à ſpiritibus ſeu corporis noſtri partibus impetum facientibus ab externo aëre provenientibus (quos ob vim illam flatus ubique nominat) febrium fontem deducit. Aſſerit nimirum, *ſpiritus corporis noſtri obſtructo inferiori ventre à ſanguine refertas corporis partes illapſos eas refrigerare, quibus refrigeratis totum corpus horror occupat, & quò majori copia flatus irruperint, eò major rigor & tremor partium conſequitur.* Sanguis però, inquit, *præſentem horrorem metuens per totum corpus perreptat & ad maximè calidas partes concurrit, atque hi ſunt ejus ſaltus. Deſiliente autem ab extremis corporis partibus ſanguine, & viſcera & carnes contremiſcunt. Aliæ enim corporis partes copioſo ſanguine refertæ, aliæ exſangues exiſtunt. Atque exſangues quidem ob frigus minimè conquieſcunt, ſed concutiuntur, quæ vero ſanguine replentur, ob ſanguinis copiam contremiſcunt & inflammationes excitant. Coacto autem cumulatim plurimo ſanguine, aër ipſe, qui ſanguinem refrigeravit, à calore ſuperatus, rurſus incaleſcit, incenſuſque ac velut ligneus exiſtens in toto corpore calorem excitat, ad id etiam ſubſerviente ipſo ſanguine. Quod enim incenſum eſt, liquatur, ex eoque ſpiritus oritur, quo ad corporis meatus irrumpente ſudores fiunt.* Quis non videt, clariſſimè hic indigitari inæqualem motum ſanguinis, & maxime ejus lationem à partibus extremis ad interiores. Certum eſt, in paroxyſmo febrium notabili ſpaſmo affici & contrahi partes extremas, & principaliter cutis glandulas, & muſculorum fibras. Hujus ſpaſmi effecta ſunt pathemata inter initia paroxyſmi invadentia, v. g. pandiculationes, cutis pororum corrugationes & conſtrictiones, ingentes rigores, immanes concuſſiones, ventriculi everſiones, artuum dolores, &c. Præterea fortiori & ſpaſmodica harum partium contractione primum ſanguinis influxus & refluxus poris coarctatis impeditur, hinc deſtitutæ ſanguine ceu caloris fonte frigent, ungues liveſcunt, venæ, quæ antea turgebant, fiunt minores & ſenſum fugiunt, ſudor cohibetur, introrſum ſic retractis & à circumferentia ad centrum coactis ipſis humoribus. Collectus ſic ſanguis in vaſis majoribus majori impetu ruit in cordis muſculum & tunicas arteriarum, motuque citatiori fertur per pulmonum corpus, ubi aëris appulſu conquaſſatus & attritus in ſubtiles partes diſcerpitur, quæ vorticoſo motu celerrimè agitatæ humidum diſſipant, propellunt, ſolidaſque partes continua alliſione & attritu calefaciunt, dum per poros conſtrictos anguſtiores velociſſime moventur, donec tandem obſtructi in extremis partibus tubuli aperiantur, ſic ſpaſmus remittat, & liberi ſanguini circulus reſtituatur, paroxyſmo ſic ceſſante ac tranſpiratione liberiori factâ; Adeò ut mechanicâ ratione cauſa febris omniumque ſymptomatum dilucidiſſimè explanari ac explicari ſic poſſit.

CAPUT IV.

De raro affectu.

Perilluſtris Domini Flaminii de Mareſcottis uxor, Dom. Anaſtaſia, acerbiſſimum dolorem in hypogaſtrio ad utrumque hypochondrium vagantem, in dextero tamen fixiùs, ex quo primum ipſe ortum duxerat, hærentem, ab anno patiebatur. Is dolor ſenſim & ſine febre cœpit; paulò poſt, diebus videlicet 6. vel 7. elapſis, vehementiore facto, (*a*) *acuta febris*, de genere continuarum, Nobilem patientem adorta eſt. In hac febre debellanda, qui tunc ejus curam ſuſceperant, bis è pedibus ſanguinem miſerunt, totieſque è brachiis, nec ſalvatellæ pepercerunt. Ter & quater corpus purgatur, præmiſſis præparantibus julepis. Febris poſt decimum quartum remittitur. Dolore verò in eodem ſtatu, aut ſaltem paulò mitiore, perſtante, toto trimeſtri, abſque intervallo, medicamenta utcunque oblata deglutit. Fonticuli in brachiis & cervice fiunt. Fotus, litus, unguenta, ſinapiſmi, cucurbitulæ, enemata, glandes, & *quæcunque* (*b*) *vulgaris Medicorum* praxis excogitavit, in uſum vocantur, incaſſum tamen omnia, imò dolore in dies vegetiore & corporis habitu (aliàs obeſo) tunc gracili & cachectico reddito. Quapropter (*c*) *tot remediorum pertæſa*, atque nauſeabunda, quaſi Medicorum manùs effugiens, rus ſe recepit: ubi ad quatuor menſes commorata aliquod levamen ſe percipere arbitrabatur. Reverſa verò in urbem idem dolor magis exaſperatur, &, quod deterius erat, cui ſe committat, planè ignorat, (*d*) *pertimeſcit* Medicos, remediorum odoris, ſaporis & aſpectûs reminiſcitur, præteritorum memoriam perhorreſcit, & futura veretur. At dolores premunt, vigiliis, anorexiâ & aliis ſymptomatis conficitur, mors imminet, & ſic in manus meas, veluti ad extremum aſylum, curandam ſe contulit. Itaque ſupradictis omnibus ad unguem examinatis, calculoſam concretionem circa præcordia ratus, quæ univerſaliter coagulatum tartarum diſſolvunt, adhibitis, optimè convaluit.

Diſſolventia duobus modis cognoſcuntur, ſimilitudine, aut analogiâ, & arte ſignata: Similitudine oleoſum oleoſa diſſolvit, aqueum aquoſa. (*e*) *Arte ſignata*, lapides lyncis, Judaicus, cryſtallum, aſtacorum, totidem lapidum ſpecies in nobis concretos diſſolvunt. Hic modus vocatur ars, eo quòd nonniſi magna ſolertiâ, & longo ſtudio, lumine naturæ etiam adjuvante, comparetur.

retur. Interea ne miremini, antiquam hanc philoſophandi methodum penes infinitos Medicos, imperito vulgo famatiſſimos, tum temporis injuriâ, tum cacodæmonis arte, conſepultam jacere. Communis enim ille mortalium hoſtis conatur abſcondere, quod Deus ſuæ creaturæ nunquam immemor, naturæ lumine majoribus noſtris olim revelavit.

NOTÆ

in CAPUT IV.

(*a*) *Acuta febris.* In omni dolore vehementiori ſanguis febrili æſtu facilè ebullit, & quò dolor acerbior, eo calor ſolet eſſe major. Spiritus enim animales intra nervos & muſculoſas fibras motrices velociſſimè & inordinatè moti à cauſa externa irregulari irritante ſpaſmum & fortiſſimam tenſionem ac conſtrictionem partibus communicant; hinc ſanguis reprimitur in vaſa majora; unde cordis & arteriarum motus major & febris.

(*b*) *Vulgaris medicorum praxis.* Diſtinguendum omnino eſt inter praxin medicorum vulgarem empiricam ſolidiori ratione deſtitutam, & inter illam, quæ ex ratione bene fundata, experientiâ certâ, cauſarumque connexione derivatur, qualis philoſophica eſt rationalis, ſucceſſus feliciſſimi, quæ paucis eget remediis, ſatis tamen probatis & ſelectis, non macerat vel torquet corpora copiâ inutilium pharmacorum, nec in externis illis cauteriis, fonticulis, unguentis, ſetaceis, cucurbitulis, veſicatoriis, enematibus multum quærit præſidii; ſed magis ad intemperiem ſanguinis & humorum tollendam, & æqualem ipſis motum procurandum reſpicit.

(*c*) *Tot remediorum pertæſa.* Medicamentorum copia & crebra mutatio frequentius magis officit, quàm prodeſt ægrotantibus, nauſeam creat ventriculo, fermentum ſalivale deſtruit, & motus varios irregulares excitat, ut cum morbo in gratiam redire nequeant, ſepoſito autem vel neglecto omnium medicamentorum uſu meliùs ſe habent non raró miſeri ægri, & priſtinam ſanitatem feliciùs recuperant abſtinentes ab omni remediorum uſu, quod non ſemel in praxi annotavi.

(*d*) *Pertimeſcit medicos.* Summi periculi plena res eſt committere vitam & ſanitatem ſuam Medico imperito, imprudenti & temerario, qui plus nocere, quàm prodeſſe ſolet. Satius tunc eſt, ſoli naturæ negotium curationis committere, & abſtinentiâ, ſpe, & expectatione morbum ſanare, quàm in manus imperiti medici incidere.

(*e*) *Arte ſignata.* Signatura nihil facit ad dignoſcendas medicamentorum facultates, dum non reſpondet experientia, & quæ ſignaturam habent cum corporis noſtri partibus, prorſus illis repugnant, & vice verſa: alia, quæ nullo externo caractere imbuta ſunt, optimè illis quadrant & conveniunt; hinc antiqua hæc philoſophandi methodus penes infinitos medicos olim recepta nullius momenti & parvi æſtimanda eſt. Lapides autem à Domino A. commemorati concretum diſſolvunt tartarum, dum calcinatione & pulveriſatione præparati ſal quoddam alcalinum abſterſivum recondunt, acidum deſtruens & mucum colliquans.

CAPUT V.

De lue cum hydrope, febre, & aliis.

ALexander deThanaris lanceæ marcaturæ tunc incumbens, 30. annos natus, teterrimâ (*a*) *luis venereæ ſpecie triennio inveterata*, cum anaſarca, febre lenta, epulide, ulceribus in ore, vigiliis, inappetentia, aliiſque graviſſimis ſymptomatis miſerè excarnificabatur. Tot mala partim ex remediis perperam adhibitis, ut (*b*) *hydrargyrii ſuffumigiis*, potionibus, phlebotomiis, ligni guajaci decoctis; partim ex ipſius morbi ſævitia contraxerat. Cadaveris potiùs, quàm hominis effigiem ferebat: & cùm ipſe ejuſque conſanguinei de ipſius ſalute minùs cogitarent, hunc in modum à tot ærumnis ſublevatus eſt. Adverſus hydropem, & febrem lentam, hydrargyrii pernicie concitatam, arcanum vitrioli, & (*c*) *aurum diaphoreticum* dabatur. In jure galli & vervecis coquebatur conſolida media, cujus manè lib. 1. ſumebat. (*d*) *Extractum tandem ex china, ſalſa*, ſale guajacino, & ſimilibus diaphoreticis, ad 12. dies, diſſolutum cum tantillo vini porrigebatur: à qua felici curatione novennium jam elapſum eſt, quo continuò ſemper valetudine firma potius eſt, & gaudet.

NOTÆ

in CAPUT V.

(*a*) *Lue inveterata.* Difficillimè hæc curatur accuratiſſimâ licet inſtitutâ medelâ: infecti enim & deturbati à ſtatu ſuo naturali penitus ſunt omnes corporis fluores, & inſignis viſceribus corruptela illata. Memini aliquando me mihi ts aperuiſſe cadaver hoc malo defuncti, ubi membrum verrucis obſeſſum cranium poroſum & carie tactum erat, multæque polipoſæ concreſcentiæ in carotidibus & cordis ventriculo dextro reperiebantur, viſceribus, hepate & liene corruptis, & ex facili friabilibus, ac proſtatis & veſiculis ſeminalibus partim ſcirrhoſis, partim ſanie putridâ diffluentibus.

(*b*) *Hydrargyrii ſuffimigiis.* Mercurius appropriatum & potentiſſimum luis gallicæ alexipharmacum eſt, humores coagulatos promptiſſimè fundit & colliquat, & obſtructiones in anguſtiſſimis tubulis egregiè reſolvit. Operatur & partium ſubtilitate ſummâ, & gravitate maximâ: Eſt quippe fluidorum omnium graviſſimus; quare etiam minutiſſimæ ejus partes reſpectu aliorum fluidorum & noſtri ſanguinis ſemper ſpecie ſunt graviores, unde magno impetu & vi ſanguinis partes movet & ab ipſis motis velocioris motus gradum acquirit, ut adeò minutiſſimos poros ſubeundo firmiſſimas obſtructiones reſerare queat. Dum autem texturâ ſuâ ſalina ſpicula faciles in amplexus arripiat, hinc ſalia acria corroſiva in lympha & ſanguine lue venerea affectorum obvolitantia imbibit & arripit; unde ſpiculis ſic armatus ſalinis, glandulas, & fibras vellicat; unde hæc mediante influxu ſpirituum copioſiore inflata & contracta premunt liquida in iis contenta, ut non tantum ſalivalis latex, ſed & ſerum per ſudorem, vomitum & alvum non raró excernatur: ubi autem vaſa excretioni apta non exiſtunt, ibi notabilis obſervatur turgeſcentia. Lympha itaque quo magis fœta eſt ſalibus corroſivis, acetoſis, ut in cachecticis & ſcorbuticis, hoc facilius virulentam induit naturam, dum ſic brevi ſtamina fibroſa partium corrodit, vel fortiori irritatione convulſiones, inflammationes, ſpaſmos, hæmorrhagias excitat. Per ſuffimigia & unguenta mercurius ſemper citius & vehementius operatur, quàm ſi intus adhibeatur, dum tali ratione immediatè fluoribus corporis communicantur ejus moleculæ, quæ alias difficillimè cum chylo miſcentur & ſanguini ſubſtantialiter propinantur.

(*c*) *Aurum diaphoreticum.* Aurum ſibi relictum parum virtutis medicamentoſæ recondit propter firmam, fixam & compactam ejus texturam, ægerrimè à menſtruo microcoſmico diſſolubilem. Quod ſi autem mercurio puriſſimo animatur & intimè ſubigitur, tranſit in medicamentum efficaciſſimum & tutiſſimum, parvâ doſi magnum aperitivum, ſi ritè proceſſeris; aurum enim manſueſacit virulentam arſenici vim, & ipsâ gravitate ſua magnum impertiens motum, & à mercurio ſubtile ac tenue factum inſignem acquirens efficaciam agendi.

(*d*) *Extractum ex china*, &c. Extracta hæc decoctione cum aqua & inſpiſſatione parata, temperata pollent reſinâ, quæ conſtat ex particulis mucilaginoſis ſulphureis & ſalinis acribus, quæ ſale fixo exaltata diſſolventem & diaphoreticam, blandam tamen, poſſidet vim, & uſu continuato laudabilem præbet effectum: Præſtat enim ſemper mitius, inſiſtendo tamen, aggredi morbum, quàm vi & impetu ipſam naturam cogere medicamentis.

CAPUT VI.

De menſium ſuppreſſione à longo tempore.

NObilis & elegans virgo, Angela nomine, D. Annibalis de Geſſi filia, 16. annos nata, (*a*) *menſibus ſuppreſſis*, pallido colore, ventriculi frigidâ

frigidâ intemperie, capitis defluxione, inceſſus difficultate à triennio laborans, noſtro *(b) pulvere diaphoretico* ſublevata fuit. Apozema aperiens, incidens & attenuans ſub finem præſcripſimus: Quibus fluxêre menſtruales purgationes, color nativus rediit, inappetentia & alia inde orta penitus evanuerunt. In hac curatione nullam præmiſimus univerſalem purgationem, nec per ſaphænam, aut aliam partem, miſimus ſanguinem. Etenim tota noſtra fuit hæc intenſio, obſtructos meatus, coagulatum tartarum diſſolvendo, aperire, quò liberiùs ſpiritus ad propria munera obeunda per totum corpus vagarentur. Spiritus enim, veluti radius luminis, totum corpus permeans, ipſum regit, nec in ſua deſinit operatione, quoad interceptum quid illi obſiſtit; Ideirco his, qui Hermeticam ſcholam ſequuntur, dicitur, qui & ipſis microcoſmi aër habetur.

NOTÆ

in CAPUT VI.

(a) *Menſibus ſuppreſſis.* Suppreſſio menſium mille malorum origo in fœminis eſt. Quod ſi ſuperfluus ſeroſus ſanguis, qui in gravidis in nutrimentum fœtus vergit, in aliis ſingulo menſium ſpatio evacuatur, retinetur, infarctus vaſorum plethorici fiunt; unde ſtaſis, corruptio, vapeſcentia & motus humorum lentior ac tardior fit, & recenſita à Domino A. ſymptomata oriuntur, quæ conjuncta affectum ſingularem conſtituunt, dictum chloroſin. Pertinacior autem talis retentio ex multiplici cauſarum fonte derivanda eſt. Primum enim accedit, ſi diſcraſia ſanguinis & humorum viſcida nimium invaluerit, ita ut turgeſcentia & orgaſmus conſuetus & impetus ille ad expulſionem neceſſarius deficiat. (2) Si ſanguis ipſe deficit, vel ſerum copioſum abſumptum per morbos eſt, ipſæque vires langueſcunt, & impetum facientes ſpiritus impares ſunt mutuumque concitationibus languidiores. (3) Si polypoſis concretionibus vaſa uterina obturata vel illorum orificia excreſcentiis occluſa fuerint. (4) Si impetus ille ſanguinis tempore fluxus ad uteri vias tendens repente ſiſtitur, vel venæ ſectione facta in brachio, vel hæmorrhagiis narium, cujus exempla aliquot notata fuerunt; deſueſcens ſic natura & turbata in opere ſuo ægrè interdum ad ordinem ſuum revocatur.

(b) *Pulvere diaphoretico.* Non conſultum eſt ante venæſectionem & debitam præmiſſam expurgationem ſudorifera calida camarinam vitioſorum humorum copioſam exagitantia propinare; nam obſervatione conſtat, vehementer ſic impurum ſanguinem commotum & ad alias partes tranſlatum anxietates & anguſtias præcordiales, cordis palpitationes, hypochondriorum vel artuum ſpaſmos, cephalalgias, paralyſin, hæmorrhagias & febrem lentam produxiſſe. A balſami ſulphuris therebinthinati intempeſtivo uſu ante debitam ſanguinis & humorum evacuationem grave delirium obſervavi. Quam ipſam ob rem præſtat contra Authoris ſententiam ſubvenire plethoræ & cacochymiæ tam venæſectione, quàm purgatione prius, quàm præſcribamus diaphoretica calida. Martialia autem ſimplici ſaltim modo parata nullo ſale acido potenti inverſa & maritata cum regulo antimonii medicinali, item cum ſalibus aperitivis, uſum præbent egregium.

CAPUT VII.

De ulcere maligno, & ſalſo catarrho.

FRater Auguſtinus trigeſimum circiter annum agens, in Cœnobio Reverendorum Patrum Cœleſtinorum, cachecticus factus, fortè ob culinæ officium, quo tunc defungebatur, depaſcentia duo ulcera dolorifica, calloſa, & virulenta, de his quæ φαγέδαινα dicuntur, contraxerat, alterum ſub articulo genu dextri, alterum in ſura tibiæ ejuſdem lateris. Patiebatur inſuper ſalſam defluxionem à capite, unde ulcera certò trahebant originem, non à lue venerea, ut is, qui guajaci decoctum ſtatim morbi initiis præbuerat, falsò arbitrabatur: quapropter jecoris intemperiem augens, malum primo deterius reddidit; mitto remedia: quibus anno toto uſus fuit. Itaque cùm præſentis ulceris *(a) cachexiam* pro antecedenti cauſa haberem, huic incumbere, totiſque viribus eam evellere, partim *(b) corallorum tincturâ*, partim decocto purgante & refrigerante, conati ſumus; quo ad vota ſuccedente, ad ulcera deſcendimus, quæ calloſa, dolorifica, profunda, & ſanè aſpectu horrenda. Primùm mitigandus fuit dolor, anagallidis, & roſarum decocto: *(c) calloſitates*, unguento ex vitellis ovorum cum calcinato majore, quo & mundificata fuerunt. Ablato calcinato, cum eodem unguento, thure aliquando adjecto, ulcera carne implevimus: & ultimò cicatricem croco martis obduximus.

NOTÆ

in CAPUT VII.

(a) *Cachexiam.* Cachexia notat copiam ſeri impuri ſalibus excrementitiis ſtipati, & circulationem humorum per ſubſtantiam carnis poroſam & vaſa corporis minima lentiorem. Ulcera gignit quàm facilè in partibus extremis propter ſtaſin ſeri in partibus maximè tendinoſis & cartilagineis majorem ibi acrimoniam & corruptionem concipientis.

(b) *Corallorum tinctura.* Perſuaſum habuerunt veteres corallia ſulphure ſcatere ſolari naturæ grato à quo etiam mutuentur ſuum colorem. Uti autem color non eſt entitas quædam abſoluta ſubſtantialis rebus inhærens, ſed ſaltim modificatio lucis pro diverſa textura particularum, variam ideam in mente excitans: ſic quoque color ille ſeparari & extrahi non poteſt. Sed omnes coralliorum tincturæ flavæ vel rubicundæ mutuantur ſuum colorem à menſtruis, quæ principio oleoſo acido utplurimum abundant & ſub digeſtione rubedinem induunt, uti patet in ſpiritu tartari, ſpiritu panis, mellis, mannæ, lignorum, qui cum tempore amittunt ſuam pelluciditatem, & rubro colore tinguntur. Quocirca magis appellandæ ſunt coralliorum ſolutiones, quarum virtus maxima ex parte dependet à menſtruo. Non negandum equidem eſt, illam, quæ paratur cum ſpiritu tartari, vel lignorum, eſſe optimam ad diaphoreſin excitandam.

(c) *Calloſitates.* Calli ulcerum nihil aliud ſunt, quàm ſcirrhoſitates à coarctatione & coalitione fibrillarum & vaſculorum mediante acido ſtiptico productæ; quàm diu autem duræ hæ partes non removentur, nulla ulceris ſperanda eſt conſolidatio: tolluntur autem vel cauta ſectione, vel alumine uſto cum mercurio præcipitato probè præparato, quem calcinatum majus A. appellat.

CAPUT VIII.

De latente lue cum aliis graviſſimis.

ANtonius cognomine Navarra, Illuſtriſſimi, & Reverendiſſimi Cardinalis Juſtiniani rhedarius, annos ſuæ ætatis 50. explens, vitæ voluptuariæ plus juſto indulgens, in graviſſimum morbi genus incurrerat, nec cognitu, nec curatu facile. Morbum hunc, etſi aliis ſtipatum affectibus, tamen ab uno eodemque fonte dimanare certum erat. Cognitionis difficultas ex eo pendebat, quòd non unica pars, ſed totum corpus æqualiter affectum erat. Inprimis caput fluxione tentabatur: pectus, ventriculus, & aliæ ſubjectæ partes, & defluxione, & propriâ intemperie afficiebantur: lentâ tandem febre continuò conficiebatur, anhelitûs difficultate, tuſſi, anorexia, & inſolito marcore; unde ad tabem deduci omnes arbitrabantur.

(a) Cognitâ vitæ conſuetudine, *(b) in latentem luem veneream* eum incidiſſe, è quâ tot mala oriebantur

bantur, facilè judicavimus, quæ etſi certa de ſe indicia non daret, tamen propter infinita remedia, & ipſius naturæ conditionem, morbum hunc in hos affectus degeneraſſe, pro ſe certo conjecimus. Quod novum aut inauditum doctis non eſt. In tot affectuum curatione, (c) *ab his quæ magis urgebant*, juxta communem doctrinam exorſi ſumus. Et primò febri ſummovendæ, è naturalium partium obſtructionibus ortæ, Electuarium aperiens, roborans, & refrigerans tribuimus. Decoctum deinde chinæ, ſalſæ, cichorii, endiviæ, borraginis, hermodactylorum, aniſi, liquiritiæ, in jure caponis factum, ſervatâ doſi, ad 30. dies ſumebat. Interdum huic decocto fol. ſennæ, prout neceſſitas poſtulabat, adjiciebantur. Sub finem tandem extractum chinæ, ſalſæ, additis eorundem ſalibus, & aliis capiebat. Et ſic à tot affectibus, contrarias indicationes habentibus, intra 40. dies liber evaſit.

NOTÆ
in CAPUT VIII.

(a) *Cognita vitæ conſuetudine.* Medicus in morbi cognitionem inquiſiturus, ante omnia ex variis circumſtantiis & quæſtionibus habitum corporis, temperiem, craſin & motum humorum (quod temperamentum eſt) conjicere, deinde ex habitu corporis, vitæ conſuetudine, & victus ratione, nec non ex ipſis morbis conſuetis, aut excretionibus ordinariis hariolari jam ipſam morbi conditionem & ſtatum, naturæque motus debet; ſic prognoſin certam quàm feliciſſimè inferre poterit.

(b) *In latentem luem.* Particulas morboſas neſcio quas, peregrinas, naturæ evacuatoriis non correſpondentes, diu recondi ſub involucris ſanguinis & citra omnem noxam latere poſſe, clarum faciunt inter alia variolæ, morbilli, arthritides, morbi hæreditarii, & maximè lues gallica & morſus canis rabidi, quæ tandem in motum incitatæ vel ab animi affectibus, vel medicamentis calidis aut morbis acutis, vel certa aëris conſtitutione ſanguinis vincula laxante tragœdias ſuas ludunt. Recentiores materiam hanc morbificam fermenta vocant in valvulis partium ſolidarum hærentia; cum autem nullus conceptus fermenti cujuſdam eſſe poſſit taliſmodi morboſi, multò minus, qua ratione in valvulis ductuum citra communicationem cum ſanguine, lympha aut ſpiritibus latitare queat, hinc meritò illam ſententiam in dubium vocamus, & ab hiſce vocabulis abſtinemus.

(c) *Ab his quæ magis urgebant.* Principale indicans in curatione eſt ſymptoma illud, quod vires corporis conſervatrices proſternit, & inventionem remedii urget, & à medico reſpici debet, v. g. dolor, vigiliæ, febris, convulſio, malignitas, ſyncope, & quæ ſunt generis ejuſdem.

CAPUT IX.
De menſium ſuppreſſione, & aliis.

Nobilis, & elegans juvenis, annos octodecim agens, Domini Balthaſaris de Acurtiis filia, nomine Angelica, graviſſimis morbis atque ſæviſſimis ſymptomatis, biennio & ultrà, miſerè conflictabatur; ordinariis inſuper remediis, quamquam à peritiſſimis Medicis ex arte adhibitis, nihilum proficientibus, imò indies magis exacerbantibus, atque gravioribus compertis. Feliciter verò methodo ſequenti probè convaluit. Caput imprimis inſigni torpedine tentabatur, atque ſopore incredibili aſſiduè afficiebatur, corpore æquali gravedine oppreſſo, à quibus maxima incedendi difficultas, actionum naturalium pravitas, unde longa ſymptomatum ſeries, per intervalla (a) *manibus livore*, veluti ſphacelo, correptis, non *ſine frigore*, etſi vigeret ætas. Hæc omnia à ſuppreſſis menſibus, quorum (b) *cauſam bili atræ* aſſignandam, nulli dubium, maximè cùm eſſet temperamento melancholico, nec non ictcritiâ nigrâ, ſimulque frequenti vertigine corriperetur. His occurrendo, (c) *pilulas*, quas ob earum efficaciam in 4. humoribus repurgandis, catholicas nominamus, accepit, quoad totum corpus ejuſdem atro humore inquinatum probè repurgaretur. Elect. poſteà ex conſervis betonicæ, borraginis, & roſarum, (d) *oleo vitrioli martis*, & pulvere noſtro diaphoretico confectum, ad menſem dabatur: quibus tandem libera evaſit.

NOTÆ
in CAPUT IX.

(a) *Manibus livore.* Livor manuum cum frigore, ſphaceli licet levioris ſpecies videtur à ſanguine corrupto, ad partes has extremas mediante ſpirituum robore delato, ubi propter craſſitiem capillaria vaſa obſtruit, ſtagnat, corrumpitur, livorem & frigus producit. Quo ſpectant etiam maculæ illæ lividæ cæruleæ vel nigræ ſcorbuticis familiares.

(b) *Cauſam bili atræ.* Veteres dixerunt atram bilem, quando copioſa acida ſalia cum ſanguinis oleoſis ſulphureis & terreis partibus mixta ſunt, à quibus etiam temperamentum atrabilarium; ſeu melancholicum derivandum eſt. Bilis utpote cum acido mixta digeſtione tranſit primum in viriditatem, poſtmodum in atrum colorem, ex quo etiam ictericiæ nigræ ratio & geneſis ducenda eſt.

(c) *Pilulas.* Pro varietate & natura ingredientium differt quoque pilularum effectus. Alterantia & incidentia cum purgantibus remixta illorum vim egregiè exaltant, quem in finem laudem merentur Dn. Authoris pilulæ inferius deſcribendæ. Optimè componi pilulæ polycreſtæ per epicriſin purgantes poſſunt ex extracto Panchymagogo Crollii, quod inſtar omnium eſt, maritato cum Gummi ammoniaco puro, non aceto infracto, addito ſale quodam incidente v. g. ſuccini & olei carminativi momento, aut extractum aloës cum ſufficiente quantitate *diagrydii* miſceatur addito ſale ſuccini, martiali & oleo corticum aurantiorum: quæ pilulæ univerſales, tutiſſimæ & antihypochondriacæ præſtantiſſimæ ſunt.

(d) *Oleo Vitrioli Martis.* Impropriè hoc dicitur oleum, eſt potius ſpiritus Vitrioli martis, humidi debita evocatione in ſpiſſiorem formam redactus. Quoniam autem acida propter figuram ſuam admotum promptiorem increpitam particulas mobiles, tenues & ſulphureas humorum in motu ſiſtunt, ſecurius eſt abſtinere illis in morbis, qui à *coagulatione & ſpiſſitudine proveniunt.*

CAPUT X.
De teterrimo dolore oculorum, tertianæ notha, & dolore Vagante.

Nobilis Dominus, Horatius de Leonhoris, 40. annos agens, interjectis temporibus, triplici morborum genere toto cœlo diverſo laborans, in manus meas curandum ſe tradidit. Primùm ſalſa, acris, & pungens erat defluxio, quæ in alterum oculorum irruens, dolorem omnino intolerabilem ſuſcitabat: cui opitulando, multa jam medicamenta doctiſſimus quidam Medicus fruſtrà præſcripſerat: tanta erat hujus acris defluxionis vis atque pernicies ut in fronte & ſupercillis (a) *hepetem exedentem* produxerit. Hujuſmodi defluxionis radices (b) *ſaccharô metallinô* penitùs citò & tutò præcidimus.

Alter affectus, fuit tertiana notha, quæ in hemitritæum malignum converſa, perpurgato corpore cholagogo ex rhéo, manna, & ſimilibus benignis parato, brevi valedixit. Tertius, & omnium vehementiſſimus fuit dolor in altera tibiarum, ita atrox & vehemens, ut ſupra humanam naturam

naturam ipſe cruciaretur. *Hujus doloris cauſa*, tenuis quidam vapor, aut (*c*) *ſubtilis quædam aura* venenata fuit, non continuò, ſed breviſſimis intervallis vento velociùs per tibiam oberrans, & ita, ut digiti contactu ventus cum dolore ſimul & ſtatim evaneſceret; unde conjecimus hujus tenuis auræ ſedem in venis exiſtere, (*d*) *venis* maximè in ſuperficie *tumentibus*. Quapropter varices ſatis apparentes, tundendas conſtituimus. Quod cùm profeciſſet, cucurbitulas perexiguas, vulgò *corneti* dictas, per totam tibiam admovendas curavimus; quo facto dolor confeſtim evanuit.

NOTÆ

in CAPUT X.

(*a*) *Herpetem exedentem.* Scorbuticorum lympha lacrymalis, nec non ſalivalis ſæpius tanta ſalſedine acri imbuta eſt, ut non tantum partes vicinas ſolidas depaſcere incipiat, verum etiam metallorum ſubſtantiam aggrediendo ſolutionem quandam minetur, quod patet, ſi vaſi æneo immittatur, ubi protinus virorem extrahit. Generatio horum ſalium in ſcorbuticis intenſo ac inteſtino partium fluidarum motu fit; quo enim attritio & alliſio ſalium fortior, eò majorem ſubtilitatem, penetrantiam & acredinem acquirunt. Extravaſatio ſeu ſtaſis lymphæ circa oculi glandulas præcipuè obſervatur in illis ſcorbuticis, ubi tranſpiratio ſalium horum morboſorum variis ex cauſis ad tempus impeditur. Cauſæ autem poſſunt eſſe modò inæqualis aut frigida aëris conſtitutio, modò acidorum & viſcidorum abuſus, aliaque exterius applicata oleoſa unguenta, frigida, poros occludentia. Sic ab eryſipelate capitis ſolito citius retropulſo opthalmiam cum panno contumaciſſimam annotavi.

(*b*) *Saccharo metallino.* Hoc nil, niſi ſal, ſeu ſic dictum ſaccharum ſaturni eſt, quod tam ratione acidi concreti, quàm plumbi naturæ adſtrictivæ humorum acres ebullitiones mitigat, ſicque ſalium ferociam temperat.

(*c*) *Subtilis quædam aura.* Occurrit hoc phænomenon in praxi frequentius auram frigidam ex partibus extremis & inferioribus aſcendere per dorſalem ſpinam ad partes ſuperiores in morbis præcipuè ſpaſmodicis nervinis. Ad ſenſus fallaciam hoc pertinet; auram quippe ſeu vaporem ad corporis partes ſenſibiliter perreptare rationi repugnat. Adſcribendus potius hic effectus eſt conſtrictioni nervorum ſpaſmodicæ in extremis partibus incipienti, & ad interiora vergenti.

(*d*) *Venis tumentibus.* Tumor venarum noſtro in caſu non cauſa morbi, ſed potius productum ejus cenſendum; ob ſpaſmum enim partium circulatio ſanguinis ad tempus ſuſpenditur, nec facile in partes, & ex his in arterias transfunditur: hinc in venis ſtagnans tumorem efficit.

CAPUT XI.

De arthritide cum febre, & aliis graviſſimis.

DOminus Antonius de Purgo, annos triginta natus, arthritide (*a*) *immobilis totus* ferè redditus; (*b*) *cum ardenti febre, eaque continuâ*, vigiliis, immaniſſimis cruciatibus, & aliis graviſſimis ſymptomatis in lecto jacebat. Quibus profligandis nihil intactum reliquerant celeberrimi Medici, ejus curæ primò attendentes. Sed quæ vulgaris medicina, tam rationibus, quàm experientiis referta docet, in uſum advocata, nihil hucuſque profuerant. Circa primam horam noctis ipſe acceſſitus, (*c*) *pulveris noſtri diaphoretici grana quinque porrexi.* Intra horam, ſuavi ſomno captus æger: febris, dolores, & alia ſymptomata quieverunt.

Sequenti die, ter & quater idem remedium iteratur: in cujus uſu ad 15. dies perſeverat. Pedes interea tepenti aquâ, in qua ſulphur pernoctaverat, fovebantur. Sic intra viginti dies præter multorum opinionem priſtinam recuperavit ſanitatem. Veteres hujus affectûs patronos Venerem & Bacchum eſſe ajebant: quod tamen noſtra hæc ætas ratum conſtanſque minimè probat. Etenim homines caſtiſſimos & abſtemios, æque ac incontinentes & helluones (quod plerumque obſervavi) ſæpius adoritur, uti etiam in ſequentibus patebit. Otia, ira, & naturalis propenſio, quæ hæreditaria dicitur, iſtis hominibus magis adverſari videri poteſt; hinc rari, præter nobiles aut alios otiis plus juſto, indulgentes, gravi hoc malo corripiuntur. Intrinſeca cauſa, quæ in remotam & proximam rejicitur, excrementitio cuidam & ſuperfluo humori certò tribuenda eſt, calidiori videlicet jecori, & refrigerato ventriculo, &, ut loquuntur Hermetici, Archeo plus appetenti quàm Vulcano coquenti. Archeus ſiquidem ac Vulcanus ubique vigent; Dogmaticis animi dotes dicuntur. Conjunctam hinc cauſam elicere poſſumus, eundem excrementitium humorem. Quo verò modo dolores excitet, cujuſque ſit conditionis, bilioſus, pituitoſus, ac ſeroſus, dicere hucuſque profuit nihil. (*d*) *Purgemus* ejuſmodi humores, quantum voluerimus, quid inde? ne minimum quidem levaminis afferemus. Scio quantum celebrentur Elect. diacaryocoſtinum, pilulæ arthriticæ, & alia pleraque infinita, tum ſimplicia, tum compoſita. His itaque omiſſis, hujus humoris naturam perveſtigantes, doloris modum aperiemus.

Dixi excrementitium, in quo omnes mecum concurrent; & id tertiæ concoctionis. Tribus autem ſubſtantiis per reſolutionis artem idipſum conſtare docetur: ſale videlicet, ſulphure, & mercurio, analogicè omnibus. Unaquæque ex his propriis rationibus ſeminariis ſtipatur, neque ullam in ſe efficaciam habet; unde per intervalla mirum non eſt, ſi diverſos in diverſis dolores excitet. (*e*) *Dolor potiſſimum à ſale ſuſcitatur*, qui cùm cujuſpiam nobis ingeſti cibi ſapiat naturam, ejus ſeminalis vis tanquam mortua deliteſcens aſtrali lumine irradiatur: & quæ priùs effœta, noſtroque calore diu ſubacta & depreſſa erat, inſolito motu continentem partem diverſè exercet. Humiditas nimia idem ſæpius præſtat, quæ ambiente ſicco, aut aliâ cauſâ exſiccata, vires ſuas tunc exerit. At qua dolor ad menſes, & annos remittitur, perſiſtente tamen materiâ; cuinam, niſi influxui cœleſti, rationique ſeminali tribuendum? hac videlicet deſtinato ſcopo avocatâ, illo compellente, & ad præſtitutum terminum promovente. Id cuncta terræ genita nobis ſatis teſtantur, dum propriis, è terræ gremio alia aliis temporibus forâs erumpunt.

NOTÆ

in CAPUT XI.

(*a*) *Immobilis totus.* Atrox arthritidis dolor ſæpè ita vires frangit, & nervos debilitat, ut ſine omni motu jaceant ægri, vel ſi ille tentatur, crudeliores exſurgunt dolores, hinc ob metum graviorum dolorum ſæpè vidi ægros coactos fuiſſe ipſo in lecto alvi deponere excrementa. Morbi autem vi paululum infractâ, facilè per inunctiones, fomentationes priſtinus vigor partibus reſtituitur.

(*b*) *Cum ardente febre.* Dolor articulorum quo gravior, eò febris ſolet eſſe acutior, ſuccus nim. acris articulorum ſenſiles membranulas convellens in illis incolentes ſpiritus inordinatè commovet, qui impulſi ſibi proximos, & hi iterum alios citatius movent, ſicque facilè totum nervorum fluidum in motu ſuo turbatur & impetuoſius movetur; ab hoc autem cordis pulſus, par-

bantur, facilè judicavimus, quæ etſi certa de ſe indicia non daret, tamen propter infinita remedia, & ipſius naturæ conditionem, morbum hunc in hos affectus degeneraſſe, pro ſe certo conjecimus. Quod novum aut inauditum doctis non eſt. In tot affectuum curatione, (c) *ab his quæ magis urgebant*, juxta communem doctrinam exorſi ſumus. Et primò febri ſummovendæ, è naturalium partium obſtructionibus ortæ, Electuarium aperiens, roborans, & refrigerans tribuimus. Decoctum deinde chinæ, ſalſæ, cichorii, endiviæ, borraginis, hermodactylorum, aniſi, liquiritiæ, in jure caponis factum, ſervatâ doſi, ad 30. dies ſumebat. Interdum huic decocto fol. ſennæ, prout neceſſitas poſtulabat, adjiciebantur. Sub finem tandem extractum chinæ, ſalſæ, additis eorundem ſalibus, & aliis capiebat. Et ſic à tot affectibus, contrarias indicationes habentibus, intra 40. dies liber evaſit.

NOTÆ
in CAPUT VIII.

(a) *Cognita vitæ conſuetudine.* Medicus in morbi cognitionem inquiſiturus, ante omnia ex variis circumſtantiis & quæſtionibus habitum corporis, temperiem, craſin & motum humorum (quod temperamentum eſt) conjicere, deinde ex habitu corporis, vitæ conſuetudine, & victus ratione, nec non ex ipſis morbis conſuetis, aut excretionibus ordinariis hariolari jam ipſam morbi conditionem & ſtatum, naturæque motus debet; ſic prognoſin certam quàm feliciſſimè inferre poterit.

(b) *In latentem luem.* Particulas morboſas neſcio quas, peregrinas, naturæ evacuatoriis non correſpondentes, diu recondi ſub involucris ſanguinis & citra omnem noxam latere poſſe, clarum faciunt inter alia variolæ, morbilli, arthritides, morbi hæreditarii, & maximè lues gallica & morſus canis rabidi, quæ tandem in motum incitatæ vel ab animi affectibus, vel medicamentis calidis aut morbis acutis, vel certa aëris conſtitutione ſanguinis vincula laxante tragœdias ſuas ludunt. Recentiores materiam hanc morbificam fermenta vocant in valvulis partium ſolidarum hærentia; cum autem nullus conceptus fermenti cujuſdam eſſe poſſit taliſmodi morboſi, multò minus, qua ratione in valvulis ductuum citra communicationem cum ſanguine, lympha aut ſpiritibus latitare queant, hinc meritò illam ſententiam in dubium vocamus, & ab hiſce vocabulis abſtinemus.

(c) *Ab his quæ magis urgebant.* Principale indicans in curatione eſt ſymptoma illud, quod vires corporis conſervatrices proſternit, & inventionem remedii urget, & à medico reſpici debet, v. g. dolor, vigiliæ, febris, convulſio, malignitas, ſyncope, & quæ ſunt generis ejuſdem.

CAPUT IX.
De menſium ſuppreſſione, & aliis.

Nobilis, & elegans juvenis, annos octodecim agens, Domini Balthaſaris de Acurtiis filia, nomine Angelica, graviſſimis morbis atque ſæviſſimis ſymptomatis, biennio & ultrà, miſerè conflictabatur; ordinariis inſuper remediis, quamquam à peritiſſimis Medicis ex arte adhibitis, nihilum proficientibus, imò indies magis exacerbantibus, atque gravioribus competiis. Feliciter verò methodo ſequenti probè convaluit. Caput imprimis inſigni torpedine tentabatur, atque ſopore incredibili aſſiduè afficiebatur, corpore æquali gravedine oppreſſo, à quibus maxima incedendi difficultas, actionum naturalium pravitas, unde longa ſymptomatum ſeries, per intervalla (a) *manibus livore*, veluti ſphacelo, correptis, non *ſine frigore*, etſi vigeret æſtas. Hæc omnia à ſuppreſſis menſibus, quorum (b) *cauſam bili atræ* aſſignandam, nulli dubium, maximè cùm eſſet temperamento melancholico, nec non icteritiâ nigrâ, ſimulque frequenti vertigine corriperetur. His occurrendo, (c) *pilulas*, quas ob earum efficaciam in 4. humoribus repurgandis, catholicas nominamus, accepit, quoad totum corpus ejuſdem atro humore inquinatum probè repurgaretur. Elect. poſteà ex conſervis betonicæ, borraginis, & roſarum, (d) *oleo vitrioli martis*, & pulvere noſtro diaphoretico confectum, ad menſem dabatur: quibus tandem libera evaſit.

NOTÆ
in CAPUT IX.

(a) *Manibus livore.* Livor manuum cum frigore, ſphaceli licet levioris ſpecies videtur à ſanguine corrupto, ad partes has extremas mediante ſpirituum robore delato, ubi propter craſſitiem capillaria vaſa obſtruit, ſtagnat, corrumpitur, livorem & frigus producit. Quo ſpectant etiam maculæ illæ lividæ cæruleæ vel nigræ ſcorbuticis familiares.

(b) *Cauſam bili atræ.* Veteres dixerunt atram bilem, quando copioſa acida ſalia cum ſanguinis oleoſis ſulphureis & terreis partibus mixta ſunt, à quibus etiam temperamentum atrabilarium, ſeu melancholicum derivandum eſt. Bilis utpote cum acido mixta digeſtione tranſit primum in viriditatem, poſtmodum in atrum colorem, ex quo etiam ictericiæ nigræ ratio & geneſis ducenda eſt.

( ) *Pilulas.* Pro varietate & natura ingredientium differt quoque pilularum effectus. Alterantia & incidentia cum purgantibus remixta illorum vim egregiè exaltant, quem in finem laudem merentur Dn. Authoris pilulæ inferius deſcribendæ. Optimè componi pilulæ polycreſtæ per epicraſin purgantes poſſunt ex extracto Panchymagogo Crollii, quod inſtar omnium eſt, maritato cum Gummi ammoniaco puro, non aceto infracto, addito ſale quodam incidente v. g. ſuccini & olei carminativi momento, aut extractum aloës cum ſufficiente quantitate diagrydii miſceatur addito ſale ſuccini, martiali & oleo corticum aurantiorum: quæ pilulæ univerſales, tutiſſimæ & antihypochondriacæ præſtantiſſimæ ſunt.

(d) *Oleo Vitrioli Martis.* Impropriè hoc dicitur oleum, eſt potius ſpiritus Vitrioli martis, humidi debita evocatione in ſpiſſiorem formam redactus. Quoniam autem acida propter figuram ſuam admotum promptiorem inceptam particulas mobiles, tenues & ſulphureas humorum in motu ſiſtunt, ſecurius eſt abſtinere illis in morbis, qui à *coagulatione & ſpiſſitudine proveniunt.*

CAPUT X.
De teterrimo dolore oculorum, tertiana notha, & dolore Vagante.

Nobilis Dominus, Horatius de Leonhoris, 40. annos agens, interjectis temporibus, triplici morborum genere toto cœlo diverſo laborans, in manus meas curandum ſe tradidit. Primùm ſalſa, acris, & pungens erat defluxio, quæ in alterum oculorum irruens, dolorem omnino intolerabilem ſuſcitabat: cui opitulando, multa jam medicamenta doctiſſimus quidam Medicus fruſtrà præſcripſerat: tanta erat hujus acris defluxionis vis atque pernicies ut in fronte & ſupercilüs (a) *hepetem exedentem* produxerit. Hujuſmodi defluxionis radices (b) *ſaccharô metallinô* penitùs citò & tutò præcidimus.

Alter affectus, fuit tertiana notha, quæ in hemitritæum malignum converſa, perpurgato corpore cholagogo ex rhéo, manna, & ſimilibus benignis parato, brevi valedixit. Tertius, & omnium vehementiſſimus fuit dolor in altera tibiarum, ita atrox & vehemens, ut ſupra humanam naturam

naturam ipſe cruciaretur. *Hujus doloris cauſa*, tenuis quidam vapor, aut (*c*) *ſubtilis quædam aura* venenata fuit, non continuò, ſed breviſſimis intervallis vento velociùs per tibiam oberrans, & ita, ut digiti contactu ventus cum dolore ſimul & ſtatim evaneſceret; unde conjecimus hujus tenuis auræ ſedem in venis exiſtere, (*d*) *venis* maximè in ſuperficie *tumentibus*. Quapropter varices ſatis apparentes, tundendas conſtituimus. Quod cùm profeciſſet, cucurbitulas perexiguas, vulgò *cornetti* dictas, per totam tibiam admovendas curavimus; quo facto dolor confeſtim evanuit.

NOTÆ

in CAPUT X.

(*a*) *Herpetem exedentem.* Scorbuticorum lympha lacrymalis, nec non ſalivalis ſæpius tanta ſalſedine acri imbuta eſt, ut non tantum partes vicinas ſolidas depaſcere incipiat, verum etiam metallorum ſubſtantiam aggrediendo ſolutionem quandam minetur, quod patet, ſi vaſi æneo immittatur, ubi protinus virorem extrahit. Generatio horum ſalium in ſcorbuticis intenſo ac inteſtino partium fluidarum motu fit; quo enim attritio & alliſio ſalium fortior, eò majorem ſubtilitatem, penetrantiam & acredinem acquirunt. Extravaſatio ſeu ſtaſis lymphæ circa oculi glandulas præcipuè obſervatur in illis ſcorbuticis, ubi tranſpiratio ſalium horum morboſorum variis ex cauſis ad tempus impeditur. Cauſæ autem poſſunt eſſe modò inæqualis aut frigida aëris conſtitutio, modò acidorum & viſcidorum abuſus, aliaque exterius applicata oleoſa unguenta, frigida, poros occludentia. Sic ab eryſipelate capitis ſolito citius retropulſo opthalmiam cum panno contumaciſſimam annotavi.

(*b*) *Sacharo metallino.* Hoc nil, niſi ſal, ſeu ſic dictum ſaccharum ſaturni eſt, quod tam ratione acidi concreti, quàm plumbi naturæ adſtrictivæ humorum acres ebullitiones mitigat, ſicque ſalium ferociam temperat.

(*c*) *Subtilis quædam aura.* Occurrit hoc phænomenon in praxi frequentius auram frigidam ex partibus extremis & inferioribus aſcendere per dorſalem ſpinam ad partes ſuperiores in morbis præcipuè ſpaſmodicis nervinis. Ad ſenſus fallaciam hoc pertinet; auram quippe ſeu vaporem ad corporis partes ſenſibiliter perreptare rationi repugnat. Adſcribendus potius hic effectus eſt conſtrictioni nervorum ſpaſmodicæ in extremis partibus incipienti, & ad interiora vergenti.

(*d*) *Venis tumentibus.* Tumor venarum noſtro in caſu non cauſa morbi, ſed potius productum ejus cenſendum; ob ſpaſmum enim partium circulatio ſanguinis ad tempus ſuſpenditur, nec facile in partes, & ex his in arterias transfunditur: hinc in venis ſtagnans tumorem efficit.

CAPUT XI.

De arthritide cum febre, & aliis graviſſimis.

DOminus Antonius de Purgo, annos triginta natus, arthritide (*a*) *immobilis totus* ferè redditus; (*b*) *cum ardenti febre, eaque continuâ*, vigiliis, immaniſſimis cruciatibus, & aliis graviſſimis ſymptomatis in lecto jacebat. Quibus profligandis nihil intactum reliquerant celeberrimi Medici, ejus curæ primò attendentes. Sed quæ vulgaris medicina, tam rationibus, quàm experientiis referta docet, in uſum advocata, nihil hucuſque profuerant. Circa primam horam noctis ipſe accerſitus, (*c*) *pulveris noſtri diaphoretici grana quinque porrexi.* Intra horam, ſuavi ſomno captus æger: febris, dolores, & alia ſymptomata quieverunt.

Sequenti die, ter & quater idem remedium iteratur: in cujus uſu ad 15. dies perſeverat. Pedes interea tepenti aquâ, in qua ſulphur pernoctaverat, fovebantur. Sic intra viginti dies præter multorum opinionem priſtinam recuperavit ſanitatem. Veteres hujus affectûs patronos Venerem & Bacchum eſſe ajebant: quod tamen noſtra hæc ætas ratum conſtanſque minimè probat. Etenim homines caſtiſſimos & abſtemios, æque ac incontinentes & helluones (quod plerumque obſervavi) ſæpius adoritur, uti etiam in ſequentibus patebit. Otia, ira, & naturalis propenſio, quæ hæreditaria dicitur, iſtis hominibus magis adverſari videri poteſt; hinc rari, præter nobiles aut alios otiis plus juſto, indulgentes, gravi hoc malo corripiuntur. Intrinſeca cauſa, quæ in remotam & proximam rejicitur, excrementitio cuidam & ſuperfluo humori certò tribuenda eſt, calidiori videlicet jecori, & refrigerato ventriculo, &, ut loquuntur Hermetici, Archeo plus appetenti quàm Vulcano coquenti. Archeus ſiquidem ac Vulcanus ubique vigent; Dogmaticis animi dotes dicuntur. Conjunctam hinc cauſam elicere poſſumus, eundem excrementitium humorem. Quo verò modo dolores excitet, cujuſque ſit conditionis, bilioſus, pituitoſus, ac ſeroſus, dicere hucuſque profuit nihil. (*d*) *Purgemus* ejuſmodi humores, quantum voluerimus, quid inde? ne minimum quidem levaminis afferemus. Scio quantum celebrentur Elect. diacaryocoſtinum, pilulæ arthriticæ, & alia pleraque infinita, tum ſimplicia, tum compoſita. His itaque omiſſis, hujus humoris naturam perveſtigantes, doloris modum aperiemus.

Dixi excrementitium, in quo omnes mecum concurrent; & id tertiæ concoctionis. Tribus autem ſubſtantiis per reſolutionis artem idipſum conſtare docetur: ſale videlicet, ſulphure, & mercurio, analogicè omnibus. Unaquæque ex his propriis rationibus ſeminariis ſtipatur, neque ullam in ſe efficaciam habet; unde per intervalla mirum non eſt, ſi diverſos in diverſis dolores exſuſcitet. (*e*) *Dolor potiſſimum à* ſale ſuſcitatur, qui cùm cujuſpiam nobis ingeſti cibi ſapiat naturam, ejus ſeminalis vis tanquam mortua deliteſcens aſtrali lumine irradiatur: & quæ priùs effœta, noſtroque calore diu ſubacta & depreſſa erat, inſolito motu continentem partem diverſè exercet. Humiditas nimia idem ſæpius præſtat, quæ ambiente ſicco, aut aliâ cauſâ exſiccata, vires ſuas tunc exerit. At qua dolor ad menſes, & annos remittitur, perſiſtente tamen materiâ; cuinam, niſi influxui cœleſti, rationique ſeminali tribuendum? hac videlicet deſtinato ſcopo avocatâ, illo compellente, & ad præſtitutum terminum promovente. Id cuncta terræ genita nobis ſatis teſtantur, dum propriis, è terræ gremio alia aliis temporibus forâs erumpunt.

NOTÆ

in CAPUT XI.

(*a*) *Immobilis totus.* Atrox arthritidis dolor ſæpè ita vires frangit, & nervos debilitat, ut ſine omni motu jaceant ægri, vel ſi ille tentatur, crudeliores exſurgunt dolores, hinc ob metum graviorum dolorum ſæpè vidi ægros coactos fuiſſe ipſo in lecto alvi deponere excrementa. Morbi autem vi paululum infractâ, facilè per inunctiones, fomentationes priſtinus vigor partibus reſtituitur.

(*b*) *Cum ardente febre.* Dolor articulorum quo gravior, eò febris ſolet eſſe acutior, ſuccus nim. acris articulorum ſenſiles membranulas convellens in illis incolentes ſpiritus inordinatè commovet, qui impulſi ſibi proximos, & hi iterum alios citatius movent, ſicque facilè totum nervorum fluidum in motu ſuo turbatur & impetuoſius movetur; ab hoc autem cordis pulſus, par-

tium tonus & hinc motus, ſanguinis maximam partem dependet; qua re fluidum intra nervos celerius agitatum ſanguinem ubique fortius impellit, ſicque illum in craſi & motu ſuo naturali & depuratorio turbat; unde febris.

(*c*) *Pulveris noſtri diaphoretici.* Mercurius cum auro fixatus in medicamentum tranſit magnarum virium. Experti ſumus mercurium probe depuratum & cum ſtanno ritè junctum ac edulcoratum evadere diaphoreticum ac reſolvens præſtantiſſimum, quod ſi extracti cujusdam anodyni exigua quantitate exaltetur, in ſonticis affectibus præſidium magnificum eſt.

(*d*) *Purgimus.* Purgantia nihil valent ad præſervationem vel mitigationem arthritidis. Morbus hic ſalinus eſt, purgantia autem nullam vim habent in ſalia, nec quæ in lympha & maſſa ſanguinea exiſtunt; ſalia per purgantia commode eliminantur, ſed magis lædere arthriticos ſolent, cum humores, ſub quorum favore ſalium ferocia liteſcebat, ſubducunt, & ſpiculis ſuis irritando dolores & ſpaſmos augent. Morbos ſalinos qui vult curare, ſpiracula ſine omni calore & intenſiori exagitatione aperiat neceſſe eſt. Subcutaneæ enim glandulæ congruum ſalium evacuatorium exiſtunt.

(*e*) *Dolor potiſſimum à ſale.* Cauſam dolorum conſtituunt corpora anguloſa irregularis figuræ beneficio lymphæ membranis communicata. Quo magis ſalia illa ratione figuræ & ſubtilitatis differunt, & pituitæ magis vel minus immerſa ſunt, differt dolor arthriticus, & vel plus aut minus acutus, volatilis, vel fixus eſt. Et ſalia hæc, dum nimium vellicant vaſa minima, glanduloſos ductus & nerveas fibras, ipſas præter naturam conſtringunt, & ſic inſtillationem ſuccorum in partes procurant, qui, cum anguſtiores reddant vias, ſanguinis circulationem per affectas partes liberam & æqualem impediunt, celerius per vias adhuc patulas trajectis partibus ſanguinis ſubtilioribus: unde calor, dolor, rubor, & tumor originem ſuam petunt.

CAPUT XII.

De Paralyſi.

JOannes Baptiſta Lepage, olei negotiationem exercens, ab incognita cauſa in (*a*) *altero brachiorum paralyſi* correptus, ad ſenem Medicum recurrit, à quo cùm nihil opis per annum ſibi reportâſſet, me quoque conſulendum ſtatuit. Cauſâ ad unguem examinatâ, aperiens ac purgans decoctum ad complurimos dies ipſi præſcripſi. (*b*) *Cephalica* deinde ac roborantia ſumpſit. Et his gratiſſimis & minimè nauſeabundis priſtinæ ſanitati fuit reſtitutus.

NOTÆ

in CAPUT XII.

(*a*) *In altero brachiorum paralyſi.* Reſolutio ſeu relaxatio nervorum à veteribus dicitur paralyſis: Quando nervi ſpirituum animalium elaterio ſufficienti inſtructi ſunt, partes legitimum ſuum habent tonum ac robur; ſi autem ſpiritus vel prorſus deficiunt, vel illorum elater imminutus ac inſufficiens eſt, tonus ac robur illatum perit, debilitantur, & motu ac ſenſu, qui ſpirituum elaterio & partium robori debentur, defraudantur. Cauſa mali hujus quæri debet in capite & in nervorum principio, ubi ob cerebri diſpoſitionem nimis laxam & humidam facilè ſubſiſtere humor & ſpirituum influxum & vim impedire poteſt. Contingit hic affectus ſæpe in plethoricis, vel in illis, qui copiâ ſeri impuri vaſa turgida habent; talia corpora, ſi motus ſanguini fortior introducitur, vel per affectus animi vel per medicamenta calida, ſudorifera, purgantia fortiora, paralyſi non raro occupantur. Vitare autem hic præcipuè convenit frigus, paulatimque ad exercitationes, quantum poſſibile, revertendum eſt. Si autem partium imbecillitas hoc prohibet, vel geſtetur, vel motu lecti concutiatur æger, ut vi quadam ad conſuetudinem ſuam redeat, juxta conſilium *Celſi pag.* 179

(*b*) *Cephalica.* Horum virtus in eo conſiſtit, ut ſale volatili ſuo ſulphureo blando ſpirituaſcentiam ſanguinis & humorum promoveant, & reſinâ ſuâ balſamicâ, qualis latitat in roſmarino, lavendula, ſuccino, majorana, ligno aloës, ambra, nervos nimis laxos & pituita obſeſſos roborent.

CAPUT XIII.

De raro & inconſueto affectu.

LUcius de Symoninis, dum 25. annum perageret, novem annis poſterioribus peregrino morbo fuit detentus; & quidem (*a*) *à ſagis*, anicularumque deliramentis concitatus, omnibus ac ipſiſmet Medicis falsò cenſebatur. Augebatur fides eò magis, quòd nihil opis attuliſſent Medici. Conquerebatur autem ipſe de (*b*) *ſæviſſimis coli doloribus*, quibus à prandio concitatis, totum abdomen mirificè intumeſcebat, ita ut corpore aliquantulum curvato ad libitum pederet: unde ab his, quid ſupra communem morborum naturam ineſſe ratis, velut incurabilis, arte ſaltem medicâ, penitus relinquitur. At eo conſpecto, vanam ejusmodi Medicorum opinionem ſtatim conjeci; ictero enim, arquatove morbo eum laborare, tum ex faciei, tum urinarum colore, ac alvi excrementis, cognitu fuit facile.

NOTÆ

in CAPUT XIII.

(*a*) *A ſagis.* Vulgus medicorum cauſam inſoluti cujusdam morbi ignorans diabolo ac ſagis illam ſtatim tribuit, Deo, qui verus omnium motuum corporeorum hujus univerſi author exiſtit, & à quo omne, quicquid eſt realitatis, dependet, debitum honorem detrahens. Natura tota mechanica eſt, & miranda, omnemque expectationem ſuperantia potentiis ſuis ſæpius producit. Pulchrè canit Poëta: *Novatrix rerum ex aliis alias reparat natura figuras.* Quicunque itaque Mechanica philoſophandi ratione inſtructus eſt, & ſpecialiores Mechaniſmi leges motuum microcoſmo à DEO inditas accurata obſervatione & experimento tenet, ille ex facili genuinas admirandorum effectuum & inſolitorum morborum cauſas reddere ſatager.

(*b*) *Sæviſſimis coli doloribus.* Ex obſtructis biliariis viis immanes obſervati fuerunt dolores, excitati in inteſtino colo, quod tunica magis nervea præ aliis inteſtinis intrinſecè veſtitum eſt, & tendine exquiſiti ſenſus gaudet. Quandoquidem chylus ex ventriculi ſinu acidus proveniens, & balſamo bilioſo minus correctus, tenuia, quæ tunica interiori gaudent magis villoſa glanduloſa, citra magnum incommodum tranſit; provolutus autem ad craſſa, ibi ſpaſmodicas contractiones, torſiones dolorificas & inflationes cauſat. Imò quod notabile eſt, ab immani coli dolore ſpaſmo ſic propagato ad ductum cholidochum & ejus orificium fibris motricibus inſtructum interdum icterum producit.

CAPUT XIV.

De Cauſo.

LAura, D. Hortenſii famula, 35. annorum circiter, 8. annis ferè elapſis & (*a*) *æſtivis menſibus*, καύσῳ triduum correpta, intra horam levi (*b*) *oborto ſudore* ab aſſumptis granis 4. auri noſtri diaphoretici, mirabiliter convaluit. Sic in majori mundo ſæpe obſervamus, aërem exæſtuantem pluviâ, quæ ſudori comparatur, miteſcere ac conſopiri.

NOTÆ

in CAPUT XIV.

(*a*) *Æſtivis menſibus.* Perſonæ rarioris texturæ & bilioſæ vehementiore motu corporis tum animi, & morâ in ſole, facillimè quidem incurrunt in febrem ſimplicem, brevem, placidam miniméque malignam, dictam ephemeram. Tale exemplum ex aliis obſervatoribus etiam annotavit *Horſtius lib.* 1. *obſ.* 1. dum Studioſus diebus caniculaｒibus

latibus ſub ſolis ardore iter faciens veſperi inde febricitavit.

(*b*) *Oberto ſudore.* Febres utplurimum ſponte ſudore terminantur. Fluxus enim ſudoris cum euphoria indicat, jam ſanguini reſtitutum eſſe ſuum circulum, & æqualiter illum influere in partes. Quantum itaque fieri poteſt, Medicus ſemper juſto tempore, moderatè tamen & blandè, ſudorem movere ſtudeat.

CAPUT XV.

De duplici tertiana cum tumoribus viſcerum.

LUcas Albinus, annum 27. agens, nunc prope Sancti Dominici ædem commorans, ſexennio peracto, à duobus menſibus cum dimidio contumaci tertianâ duplici detentus: cum (*a*) *inſigni tumore lienis*, ſudoribus nocturnis, inappetentiâ, vigiliis, alvi ſiccitate, & ſimilibus, brevi, Deo induſtriâ noſtrâ utente liber evaſit: (*b*) *Ejuſmodi febris ſedes* in præcordiis obſtructis, reliquis itidem naturalibus in conſenſum abductis, unde incredibilis virium proſtratio, & incredibilis marcor. Sudores quidem (*c*) *& urinæ cruditates*, à principio ad finem jugiter concomitantes, ægrum morbo ſuccubiturum apertè docebant, maximè etiam altero Medico trimeſtri toto fruſtra experto. (*d*) *Cura fuit*, *concretos humores diſſolvere*, attenuare, & expellere.

NOTÆ

in CAPUT XV.

(*a*) *Inſigni tumore lienis.* Viſcera tumida, infarcta ac indurata indicant intermittentium contumaciam, & à ſanguine craſſo ac motu ejus lentiori proveniunt. Non tamen ſemper lien vitii accuſandus eſt ſiniſtro latere diſtento vel affecto. Potius inteſtina plurima, quæ illud latus, propter hepatis in dextro præſentiam, occupant, flatibus diſtenta, à vulgo medicorum pro liene affecto habentur.

(*b*) *Febris ſedes.* Rigor febriſque materia circa præcordia & primas vias ſubſiſtit; quamdiu autem vitioſus putris humor extra venas quavis in ſede conditus ſubſiſtit, conquieſcit & corpus raro exagitat; at vero, dum quaſi efferatus illinc præter naturam impetu dimovetur, nervos concutit & partes affligit. Videtur autem veroſimile in plicis, ſeu, ſi mavis, valvulis inteſtini duodeni & jejuni, vitioſam hærere materiam, quæ tranſeuntem chylum ſimili charactere imbuit. *Sylvius* in pancreate ſedem febrium intermittentium ponit.

(*c*) *Urinæ cruditates.* Quando urinæ ſine ſedimento manent, & ſanorum ſimiles apparent, vel lividæ, nec rubicundæ, contumaciam indicant.

(*d*) *Concretos humores diſſolvere.* Quicunque obſtructiones viſcerum diuturniores removere, ſanguinique ſubtilitatem & motum maximè ad habitum corporis æqualem conciliare medicamentis didicit, ille intermittentium pertinaciam haud difficulter vincere poterit.

CAPUT XVI.

De Suffuſione.

LUcia, Dominici Michelini Garzolarii filia, in via Foſſariorum, novem annos nata, (*a*) *oculorum ſuffuſione* ferè luce orbata, ut ſuperior, curatione oſtenſâ citò convaluit. In eadem via ſuperiori æſtate filiam rhedarii, Domini Hieronymi de Caprariis, affectu haud diſſimili detentam, iiſdem quoque remediis æquè ſanavimus. Plures etiam pueros à ſimilibus affectibus incolumes ſervavimus.

NOTÆ

in CAPUT XVI.

(*a*) *Oculorum ſuffuſione.* Accidit interdum poſt gravem ophthalmiam inſtillato collyrio frigido obfuſcari ipſos oculos. In initio juvat hic ſal volatile oleoſum per nares attrahere, & emplaſtrum ex oleis & gummatibus cephalicis fronti applicare.

CAPUT XVII.

De peſſimo ulcere in facie, noli me tangere *dicto*.

DOminus Marcus Antonius de Acariſiis, in via S. Donati, prope Eccleſiam Divæ Magdalenæ, 55. annos natus, toto novimeſtri ſpatio (*a*) *fœdiſſimum in facie ulcus*, de his quæ Telephia vocant, pertulerat. Nares primùm invaſit ulcus, quas ſenſim corrodens & abſumens ad viciniores partes primùm, poſteà ad oculos uſque irrepens, totam faciem penè pervaſit. Quanquam autem, vel quia levioribus principiis obſtandum judicavit, inſigniores Medicos conſuluiſſet, eorumque operâ ad præfatum tempus uſus fuiſſet, naſi tamen dimidiam partem unà, & extremitatem labii ſuperioris, eroſam & laceram ab his retulit.

Turpiſſimo huic occurrendo affectui oleum balſamicum ſubdulce primò ad affectam partem illinendam imperavimus; cujus ope humoris acrimoniâ ſublatâ, oleum ſulphuris balſamicum præſtitimus. Intus, ad (*b*) *humorum acrimoniam* pariter ſummovendam, corallinam eſſentiam præbuimus: quibus tribus facillimis & gratiſſimis pravum hoc mali genus è veſtigio extirpavimus. Hinc diſcant Juniores, non ubique purgandum, aut ſanguinem detrahendum; ſæpe etenim, quæ in morbis ferina & indomita cernuntur, blandis & minimè difficilibus remediis ſuperantur.

NOTÆ

in CAPUT XVII.

(*a*) *Fœdiſſimum ulcus.* Eryſipelas, ſi in ſubjecto ſcorbutico aut capite conſiſtit, quandoque magnum affert periculum; maximè, ſi imprudenter adſtringentibus & oleoſis tractatum fuit, fœdiſſimum ſic enaſci ſolet ulcus, quod inſtar cancri ſerpit, & partes faciei exedit

(*b*) *Humorum acrimoniam.* Oportet, ſi plethora id indicat, & vires patiuntur, primum mittere ſanguinem, deinde alvum ducere, & primam regionem probe expurgare; poſtmodum ſanguinis acrimoniam probe edulcorantia propinare, & ſemper bezoardicis & camphoratis malignitati reſiſtere.

CAPUT XVIII.

De melancholico affectu cum cordis palpitatione, vertigine, & aliis.

PErilluſtris Dominus Ludovicus de Poggiis, annis circiter ſeptem elapſis, dum 25. ſuæ ætatis annum tranſigeret, quamvis optimum firmumque temperamentum ab utriſque parentibus nactus, ſtaturam ſatis decentem, membrorum concinnam aptamque proportionem atque ſymmetriam; tamen in hunc, qui ſequitur, affectum graviter incurrit. Primùm quidem in (*a*) *diros quoſdam inſultus*, qui

 derepente,

derepente, & motu ferè momentaneo, horis certis ſtatiſque nullis, cum per intervalla adorientes *(b)* *in præcordiis* ſtatim murmura quædam ac rugitus concitabant; quibus cordis παλμὸς capitis ſudor madidus & frigidus, membrorum omnium tremor ac concuſſio accedebant. *(c) Paroxyſmo* autem recedente, ſolutiſque muſculis, alvum deponebat; à quo poſtea liber, & omni alio affectu immunis, ſolitis & propriis obeundis muniis, ut priùs, incumbebat. Cordis potiùs, quàm cerebri affectum eſſe, palpitatio primò oborta indicium præbebat.

Hujus morbi cauſam catarrho atque capitis defluxioni communem conjectavimus cum Hipp. *lib. de flatibus*, & auctore *lib. de morbo ſacro*, quicunque tandem ſit, quam & ſecundum ipſum *Cur. prima* explicavimus. Itaque ejuſmodi cauſæ proſpicientes, patentes vias, quibus flatus ſupervacui exire poſſent, reddidimus: viſcera primùm naturalia in ſuo robore continentes, vitalia & animalia poſteà accommodatis remediis firmantes atque ſtabilientes, pro voto ejuſmodi terrificos inſultus in univerſum debellavimus:

Principio ipſi concedendo *(d) decocti capitalis* melanagogi uſum, dein cardiacas conſervas cum granis aliquot auri noſtri diaphoretici, & guttulis olei dulcis vitrioli.

NOTÆ

in CAPUT XVIII.

(a) In diros inſultus. Affectus, quo æger noctu conflictatur, & hypochondriacus, malum, quod literatos vitamque degentes ſedentariam, maximèque illos, quorum nervoſum genus imbecille eſt, horrendo modo exagitat, larvamque penè omnium morborum aſſumit. Affectus eſt ſpaſmodicus, & radicem plerumque habet in primis viis, illarumque digeſtione vitiata: ſub initio facilius tollitur, quod ſi autem obſtructiones glandularum confirmatæ conjunctæ ſunt, inveteraſcit, & ſi non ſemper ſtatis temporibus, tamen maximè autumnalibus recurrit. Omnia, quæ nervis adverſantur, uti acidum & frigus, hic ſummopere vitanda.

(b) In præcordiis ſtatim murmura quædam. Malum hoc vim ſuam exercet imprimis in ipſo inteſtino duodeno & craſſo illo magno, quod dicitur Colon. Confluunt in duodeno humores diverſiſſimæ naturæ, nimirum bilis, acidus ex ventriculo egrediens ciborum ſuccus, lympha pancreatica; hi ſi vitio laborant, ſive bile nimis acri exiſtente, ſeu ſucco inteſtinali nimis acido, aut ciborum ſucco nimis feroci, viſcido acidóque, exoriuntur motus & ebullitiones inordinatæ, ſummè infenſæ nervis propter acria exſurgentia effluvia, quæ orificia ventriculi nerveæ texturæ inhumanè quantum lancinare ac ſpaſmodicè contrahere ſolent.

(c) Paroxyſmo recedente alvum deponebat. Symptomata hypochondriaca penè omnia ſpaſmodicæ nervorum contractioni ac criſpationi debentur; hinc inteſtinalibus tunicis eodem ſpaſmo affectis, flatus non ſolum in copia generantur, ſed & alvus dura ac tenſa redditur; hinc in epilepſia, motibus hyſtericis, aliiſque nervinis affectibus & gravioribus doloribus clauſa ſemper alvus pertinaciſſimè eſt. Spaſmo autem ceſſante & ſpirituum impetu remittente, alvus laxatur.

(d) Decocti capitalis. Tempore paroxyſmi eò ſaltim reſpiciendum, ut nervinis & antiſpaſmodicis anodynâ vi gaudentibus tumultum ſpirituum & ſpaſmos partium nervoſarum ſiſtamus; quem in finem laudare licet caſtorea, ſuccinata, pulverem Marchionis, ſpiritum nitri dulcem, tincturam papaveris rhead. & aquam ex floribus v. g. tiliæ, liliorum convallium, ſambuci, pœoniæ, papaveris rhead. primulæ veris, roſatum, quæ omnes anodyna & temperante virtute fulgent. Omnia, quæ maſſam humorum nimis exagitare & commovere poſſunt, vitanda tunc temporis ſunt, qualia ſunt ſalia volatilia oleoſa, aquæ ſpirituoſæ, &c.

CAPUT XIX.

De mala ventriculi conſtitutione.

NObilis Domini Pii Conradini uxor, annorum triginta, à multis annis *(a) prava ventriculi conſtitutione* laceſſita, *(b) ſtomachico noſtro ſpecifico*, bis in die ad 15. dies dato, ſublevata fuit.

NOTÆ

in CAPUT XIX.

(a) Prava ventriculi conſtitutione. Duplici modo ventriculus ſuos patitur manes, vel in ipſo latitante mali cauſa, vel extra ejus pomœria, in ſanguinis, lymphæ vel fluidi nervei craſi & motu præexiſtente. Illud fit, quando ſaburrâ tenaci & viſcidâ menſtrui ſalivalis vis infringitur; hoc in omni morbo accidit; hinc nullus ferme exiſtit morbus, ubi non ventriculi actio ſimul labefactata ſit. Pertinet enim ad bonam ventriculi digeſtionem ſaliva, quæ verum ciborum menſtruum conſtituit temperata, ſubtilis & ſufficiens. Deinde influxus ſanguinis temperati tam in ventriculi ſubſtantiam, quàm viſcera circumjacentia. Tertio inſtillari fluidi nervei ſufficiens copia in tunicam ſic dictam muſculoſam ventriculi. Saliva menſtruum diſſolvens ſanguinis calorem, fluidum nerveum, tonum & robur ventriculo ſuppeditat. Unum ex his ſi læditur, ventriculi debilitas præſtò eſt. Ex quo patet, medicamenta ſtomachica eſſe quaſi univerſalia.

(b) Stomachico noſtro ſpecifico. Hoc nil niſi magiſterium ceruſſæ antimonii eſſe, à B. Cramero Profeſſore Erfurt. cujus copia ex Gallia ipſi miſſa fuit, accepi, nec abnuunt *acta Haffnienſia*, in quibus talis deſcriptio continetur. Alii materiam perlatam nuncupant, & pro panacæa vendunt. Ut dicam, quod res eſt, plus præſtat, quàm ſimplex ceruſſa antimonii, vel antimonium diaphoreticum vulgari modo paratum. Fovet in porulis ſuis vitriolaceas quaſdam particulas, quæ ex conjugio ſubtilis acidi & metalli proveniunt, magna vi & energia conſpicuas. Simili modo aurum fulminans, calx lunæ plus efficiunt, quam ſimplex limatura auri vel lunæ in detergenda primarum viarum amurca. Parari hic poteſt medicamentum magnæ efficaciæ in fugandis morborum cauſis, ſi antimonii partes tres igne miſceantur cum parte una auri, mixtura in aqua regis ſolvatur, & ſolutio debitè præcipitetur. Emergit hîc pulvis ſub pauca doſi mirificas edens virtutes. Stomachicum hoc medicamentum à Dno A. dictum eſt, non quod ſingulari & ſpecifica vi ventriculo tantum ejúſque morbis opituletur, ſed quod univerſaliter obſtructiones removendo, & humorum craſin ac motum reſtituendo, in omnibus morbis actionem ventriculi ſic reparet & firmet.

CAPUT XX.

De Telephiis ulceribus.

PAulus de Bobus, 35. annos natus, in via Sancti Eſaiæ, à ſeptem annis, Telephia ulcera in tibiis patiebatur, quibus ut mederetur, bis & ter decoctum guajacinum fruſtra biberat. Sed illis *(a) remedio indies exaſperatis*, & de ſanitate recipienda cùm vix quicquam ſperaret, in manus meas curandum ſe obtulit, eique viâ ac methodo, quâ defluxiones curare nobis mos eſt, ſanitatem reſtituimus: Localibus etiam pari ratione, quâ in ſuperioribus, admotis. Hæc vera & nunquam ſatis laudanda catarrhorum excidendorum methodus. Medicus probè remediorum, & *(b) ægrorum naturam*, vires, ætatem & ſimilia cognoſcat, ne omnes eodem calopodio calceet.

NOTÆ

in CAPUT XX.

(a) Remedio indies exaſperatis. Lignum Guajacum ac ejus cortex copioſa acri pollet reſina ejusque decoctum validiſſimum

mum eſt, & inſtar piperis acerrimum, uti id obſervavit Hoffmannus *lib. II. de medicamentis medicin. pag.* 228. quare ad maraſmum & tabem corpora tenella & acribus ſuccis referta intempeſtivum hujus decocti uſum diſpoſuiſſe, obſervationes loquuntur.

(*b*) *Ægrorum naturam.* Medicus qui feliciter praxin exercere vult, in morborum curatione maximè reſpicere debet ad ægrotantium conſtitutionem, temperamentum, conſuetudines, ætatem & præprimis corporis habitum. Habitus ſanè corporis cognitio ad medicinam multum facit, quia ex hoc prudens Medicus humorum conſtitutionem & temperiem hariolari & dignoſcere poteſt, & ad quos morbos proclivis ſit, conjicere. Convenit & hic ſcire, quibus excretionibus natura maximè conſueverit, utrum alvus conſtricta, vel magis fluida & mollis, an nervi laxi & imbecilles, vel magis denſi & robuſti, & porrò, an ſpiritus animales ad inordinatas & efferatas motiones faciles ſint, item quibus medicamentis natura gaudeat, & à quibus lædatur, item qua ratione purgantia operentur? Ex his & ſimilibus multa in utilitatem ægrotantium colligere poterit medicus.

CAPUT XXI.

De hectica febre.

PEtrus de Armoſortis, faber lignarius prope forum boarium, 50. annos natus, quatuor annis elapſis, lentâ febre de genere hecticarum, cum ſicca tuſſi, & aliis (*a*) *gravioribus ſymptomatis*, à tribus menſibus decumbebat: ad quem vocatus & primùm de incendio illo Saturnino ſolidis jam partibus inhærente conſopiendo cogitans, penſitatis, & exactè examinatis vulgarium medicamentorum formulis, in Spagyrorum vireta me contuli, ex quibus unicum & percellens remedium excerpere libuit. Id autem eſt (*b*) *ſaccharum magneticum*, cujus vires & facultates in omnibus ardoribus extinguendis ſatis extollere non valeo. Interim (*c*) *victum humidum*, & tantiſper plenum minimè neglexi. Ad hos effectus cathartica non admitto: nam quod ſervandum eſt imprimis, humidum abſumunt, & vires proſternunt.

Saccharum magneticum vide in noſtro *de ſecretioribus medicamentorum præparationibus, & uſu.*

NOTÆ

in CAPUT XXI.

(*a*) *Gravioribus ſymptomatis.* Sudor colliquativus, ſpirandi difficultas, inteſtinorum levitas, urina pauca, oleaginoſa cum rubro ſedimento, vitium totalis dejectio cum inſtanti ſyncope, pedum intumeſcentia hecticam lethiferam indicat, quia totalem ſanguinis & humorum in craſi & motu ſuo deſtructionem notant.

(*b*) *Saccharum magneticum.* Sic dicitur ſal ſeu vitriolum Saturni, ex cujus ſolutione in aqua, commiſcendo liquorem martialem vel ſolutionem martis cum ſpiritu ſalis factam pulcherrima tinctura ſanguinei coloris exurgit, quæ in humorum agitatione intenſiori, & ejus effreni profuſione moderandâ mirum concelebratur. Monendum tamen in genere circa omnia conſtringentia in morbo hectico exiſtimamus, ut illis cum circumſpectione utamur: facilè enim expectorationem putridi humoris ſiſtunt & ventilatione ſanguinis extincta ægrum interimunt. Hinc bene Hippocrates *Lib. VI. aph. 16. à puris ſputo phthiſis & fluxus*: Cum verò ſputum retinetur, moriuntur. Notabile duplex exemplum de croco martis hecticis adhibito, qui ſuppreſsâ expectoratione mortem induxit, recenſet doctiſſimus Foreſtus *de febribus Lib. IV. pag.* 213.

(*c*) *Victum humidum.* Humidant corpus frequens balneum, cibus plenior, multa potio, lactis uſus, labor minor quàm ex conſuetudine, emulſiones ex quatuor ſeminibus frigidis majoribus, amygdalis dulcibus, ſemine papaveris paratæ, aqua caponis, decoctum cornu cervi & ejus gelatina.

CAPUT XXII.

De hydrope in ſene.

SOror Maria in Cœnobio Corporis Dominici, quinquagenaria, hydrope aſcite, à nonnullis menſibus detenta, eâdem methodo, iiſdemque ferè remediis, ut in *curatione ſecunda* diximus, ſanitati reſtituta eſt. (*a*) *Annis duobus poſtea* decurſis in eundem affectum, ſed ob pravam victûs rationem, (*b*) *reincidit*, & iiſdem remediis iterum ſublevata fuit.

NOTÆ

in CAPUT XXII.

(*a*) *Reincidit.* Vidi aſciticum martialibus & purgantibus feliciter ſanatum, qui cum victum non rite obſervabat, patiebatur recidivam lethalem. Siquidem deficiente adhuc ſanguinis ſpirituaſcentia & circulatione liberiori, quando craſſiore victu utuntur, cruditates multæ proveniunt, quæ non ſatis à natura ſubigi, depurari, & in ſuccum & ſanguinem verti poſſunt; hinc de novo viſcera ſanguinis depurationi inſervientia anguſtiſſimoſque glandularum tubulos occludunt & infarciunt.

(*b*) *Ob pravam victus rationem* Dixta hydropicum malum & præcavens & curans juxta *Celſum* talis eſſe poteſt: Potio non ultra danda eſt, quam ut vitam ſuſtineat, optimaque eſt, quæ urinam movet. Alvum cibo mollire melius eſt, quàm medicamento. Vinum quoque utile eſt tenuiſſimum. Flatulenta, viſcida, inſulſata & acida cane pejus & angue vitanda ſunt.

CAPUT XXIII,

De hectica febre.

NObilis religioſa Soror Maria Cœleſtina, 29. circiter annos nata, in Cœnobio D. Petri Martyris, hecticâ febre, cum ſicca tuſſi, & laſſitudine totius corporis valde oppreſſa, aliorum Medicorum operam quinque menſes penitus deluſerat. Illi nos opitulantes, (*a*) *ſaccharum roſaceum*, antihectico noſtro alteratum, bis in die dabamus. Victus fuit plenus & humidus, ut hecticis vulgò præſcribi conſuevit. Eaque grato hoc remedio ad menſem bis in die dato optimè convaluit. Hic obiter adnotare ſubit, debilia corpora (*b*) *catharcticis* minimè obruenda.

Antihecticum obſerva in noſtro *de ſecretioribus medicamentorum præparationibus.*

NOTÆ

in CAPUT XXIII.

(*a*) *Saccharum roſaceum.* Convenientiſſima hecticis ſunt, quæ blandis ſulphureis particulis ſpiritus ſolantur, ſalinis aperiunt & leniter terreis conſtringendo ulteriorem ſanguinis & humorum diſſolutionem præpediunt; ſingulare quid ad hunc ſcopum poſſident roſæ, quæ blando ac grato gaudent ſulphure ſimul attenuante; hinc ſuccus roſarum recentium laxat, & pulvis roſarum rubrarum ſternutamentum excitat, evidenti teſtimonio, attenuans principium ipſis ineſſe: præter id propter particulas terreſtres ſolubiles texturam ſanguinis firmant, leniterque conſtringunt, & tali modo à diſſolutione elementorum ſanguinem optimè defendunt. Sic novi plures ex hectica phthiſica laborantes aliquot per annos diu ſervatos ſolo ſaccharo roſaceo & decocto pulmonariæ muſcoſæ, hæderæ terreſtris, tuſſilaginis, florum bellidis, qui maxime propter vim ſuam leniter conſtringentem cum inciſoria virtute temperatam in hoc morbo curando præſtantiſſimum effectum exerunt.

(*b*) *Catharcticis.* Hæc ingentem in modum debilitant & infringunt hecticorum vires, ſerum, quod ſervandum erat,

evehendo,

erehendo, & mixturam ac motum ſanguinis & humorum ſtimulante aëri ſale magis turbando.

CAPUT XXIV.

De dolore ventriculi paroxyſmante.

ILluſtris Dominus Matthæus de Fabrettis, annum 40. circiter agens, *(a) à multis annis ventriculi dolorem* intenſiſſimum patiebatur. Reſidebatis dolor quotannis, *(b) certis temporibus, atque diebus*, ut plurimi morbi, ſtatis horis, ſolitiſque diebus, ſuos in nobis exſuſcitant paroxyſmos.

Ad Hujuſmodi dolorem ſedandum, Medicum ſibi familiarem accerſebat, qui ſecundum ordinaria atque communiora artis præſcripta eum purgabat, ſanguinem detrahebat, fotum, litum, emplaſtra, & ſimilia imperabat: His tamen invitis dolor ad deſtinatum finem uſque ſpectabat. Et quamvis ineunte vere ſimilem repeteret purgationem: nihilominus iiſdem temporibus dolor acer, & mordax redibat. Quocirca meo uſus conſilio, pilulas, quas catholicas nominamus, per 3. dies accepit; quibus tartaream illam materiam tunicis ventriculi, ac viciniorıbus jecoris, & lienis partibus inhærentem, omnem dejecit, nec ab eo tempore dolor unquam reverſus eſt.

Ejuſmodi pilularum deſcriptionem habebis in noſtro *de ſecretioribus medicamentorum præparatione, & uſu.*

NOTÆ

in CAPUT XXIV.

(a) *A multis annis ventriculi dolorem.* Memini olim civem Mindenſem correptum acerbiſſimo dolore, nec non tumore circa regionem ventriculi, appetitus erat dejectus & poſt cibum dolor ille increſcebat: Vomitu utplurimum rejiciebat cibos, accedebat marcor omnium partium, dolor articulorum, virium proſtratio cum frequenti lipothymia; alvi excrementa in nigrum colorem mutata erant. Per integrum fermè annum miſerè ſic afflictus tandem placidè fato conceſſit. Cadavere aperto totus ventriculus parvus craſſiſſimus quaſi carnoſus & albicans inveniebatur: Intrinſecè rubra punctula inveniebantur: levi inciſione materia ſanioſa putrida exſtillabat: In venis & corde parum vel nihil ſanguinis exiſtebat. Cauſa hujus mali antecedens fuit largiſſima ſpiritus vini matutino tempore potio.

(b) *Quotannis certis temporibus.* Ingentem admirationem & attentionem in praxi meretur, quod non modo febres, verùm etiam dolores periodici paroxiſmantes obſerventur, qui certo tempore anni, diei, imo horæ revertentes ſuos typos accuratiſſime ſervant. Unô verbô omnes ſpaſmodici affectus, ad quos non tantum convulſiones, ſed & febres & dolores ſpectant, certa ſua tempora & periodos amant. Mirandi hujus effectus cauſa non quærenda meo judicio eſt in occulto aſtrali principio aut in arbitrio quodam libero & conſilio ipſius animæ ſenſitivæ, ſed magis mechanicè & ex neceſſitate quadam deducenda eſt, dum certa diſpoſitio materiæ vel quantitate vel qualitate determinata peccantis, & certo tempore ſe reſtituentis irritando & moleſtè afficiendo nervos, motus tales producit. Et notabile eſt, ſpiritus nervorum, quos motus ſemel receperunt, eoſdem ex facili repetere, in quo conſiſtit conſuetudinis vis & natura.

CAPUT XXV.

De Catarrho ſalſo, atque abuſu cauteriorum.

ADmodum Reverendus P. Marcus Antonius Cœnobii Divi Stephani Sub-Prior, ſalsâ & acri defluxione ad extremum deductus, poſt infinita prope medicamenta ab aliis Medicis præſcripta, quinque cauteria, *(a) ſive fonticulos*, ad multos menſes incaſſum gerebat. Sic autem noſtrâ ope adapertis *(b) communibus naturæ emunctoriis*, brevi convaluit. Nec prætereundus quorundam Medicorum error, arbitrantium defluxionum curam in ejuſmodi tormentis reconditam eſſe: non quòd omnem cauteriorum uſum improbem; ſed omnibus omnino morbis promiſcuè non adhibendum, à pleriſque experientiâ comprobatum eſt. In hac curatione *(c) adſtrictam alvum*, bis & ter in die, melanagogis blandè aperuimus, *conſtipatos cutis poros* diaphoreticis reſeravimus, & tandem defatigatis membris roborantia dedimus, quæ, ut in aliis curationibus ſatis explanata, præterimus.

Vide in noſtro ſuprà citato *de ſecretioribus medic. prep.* decocta cephalica melanagoga diaphoretica.

NOTÆ

in CAPUT XXV.

(a) *Fonticulos.* Utut illi ſæpius citra omnem neceſſitatem ſuadeantur, uſum tamen nonnunquam certis in caſibus ſatis egregium præſtare, ipſa experientia prima veritatis parens teſtis eſt. Vero videtur ſimillimum, illos effectum habere transcolatorium, uti id Dominus Myis *in Chirurgia ſua rationali* bene & nervosè explicat. Et uti nihil aliud ſunt, quàm ulcera artificialia: ſic quoque eundem effectum præſtare ſolent quem habent alia ulcera, dum ſordes ſanguinis recrementitias expurgando præſervant à variis morbis & incommodis: Et uti ulcera conſueta neglecta intemperie ſanguinis & humorum citius conſolidata cachexiam, febrem lentam & varia pathemata ſpaſmodica in corporibus cacochymicis excitare valent: ſic quoque fonticulorum fluxum ſuppreſſum ſimile quid efficere, praxis loquitur quotidiana. Equidem fateor, ad mitigationem, præſervationem mali & palliativam curam magis illos facere, quam ad perfectam & radicalem ſanationem.

(b) *Communibus naturæ emunctoriis.* Meritò à *Galeno* cutis dicitur totius corporis emunctorium. Hujus glandulæ & tubuli ſi ſunt aperti, & ſanguinis ac humorum motus debitè ad illos contingit, tranſpiratio fit, qua nocentiſſimæ ſordes corporis purgantur: Hac ſuppreſſa vel inæquali facta, tum per conſtrictionem & conſtipationem pororum cutis, tum per ſanguinis motum inordinatum vel tardiorem, maxima incommoda & damna oriri ſolent. Quicunque itaque Medicus tranſpirationem liberam, æqualem & ſecundùm naturam procurare novit, ille ſanguinem citè depurare & ſæviſſimos morbos ſanare rectè ſcit.

(c) *Adſtrictam alvum.* In omni curatione alvus officium ſuum facere debet, alias illius durities & conſtrictio, uti morbos gignit, ſic quoque illorum curam impedit; ſique internum ſtimulantium uſum diſſuadet morbi & ægri conditio, innoxii tamen clyſteres mollientes applicandi ſunt. Alvus enim ſoluta circulationem humorum efficit liberiorem.

CAPUT XXVI.

De maligna Febre.

NIger de Nigris, annorum 60, ſenex, in via Fuſariorum *(a) malignâ febre* laborans, cum puſtulis nigris, *(b) lingua atra & arida*, ſiti intenſa, & aliis pilulis noſtris catholicis purgatus, *(c) ſale prunellæ* exhibito, tutò & citò convaluit, ſeptimo die videlicet acto; ſanguine multo per alvum dejecto.

NOTÆ

in CAPUT XXVI.

(a) *Maligna febre.* Morborum malignitas & maxime febrium conſiſtit in putredinosâ elementorum ſanguinis diſſolutione & motus circulatorii, qui à putredine omni mixturam ſanguinis defendit, deſtructione. Cauſſa utplurimum eſt defectus ſpirituum ſeu partium ſanguinis tenuiorum & ſubtiliſſimarum impetum facientium & principii humidi fermentativi in humoribus exſuperantia, quæ ad putredinem & intimam mixturæ ſanguineæ corruptelam plurimum diſponere poteſt. Non negamus, jam ab extra etiam arceſſendam eſſe

venenatorum

venenatorum morborum originem, dum corpuſcula ex virulentis corporibus exhalantia ſubtiliſſima immediatè ſpiritus ſeu principes corporis noſtri partes in craſi & motu ſuo perturbando totum corpus omneſque ejus actiones mirum quantum lædunt. Talem effectum etiam exerunt vehementiores animi affectus; à quorum præpoſtero uſu mali moris morbos & febres paſſim annotarunt practici.

(b) *Lingua atra & arida.* Linguæ inſpectio ad dignoſcendum ſeri ſtatum multum valet, quod jam dudum annotavit *Hippocrates, cujus Aphoriſmus XVII contentus in Lib. VI. de morbis vulgaribus ſect. 5. ſic ſonat; Lingua humorum ſerum quale ſit indicat; item in Aphoriſmo XV. Lingua humorum præſtantiam colore refert, ideoque per hanc ad humorum dignotionem pervenimus.* Atra & arida denotat ſanguinis & ſeri denſitatem ac immobilitatem factam à defectu humidi & calore intenſo.

(c) *Sale prunellæ.* Hoc Nitrum ſulphuris accenſi beneficio leviter alcaliſatum eſt, namque ad mixturam ſulphuris nitrum inflammatur, & ſic ſpiritu acido, in quem facillimè abit, in auras avolante, alcalinam induit naturam, quam manifeſtat, dum affuſione ſpiritus acidi ebullit cum tetra odoris aquæ fortis exhalatione. Medicamentum hoc jamdudum ipſi *Hippocrati* notum fuit, qui in febrium æſtu compeſcendo magno cum emolumento illud uſurpavit. Mea ſententia nitroſo huic lapidi præfertur nitrum ſaltim ſimplex, probè tamen purificatum, quod cum abſorbentibus ad acidam humorum acrimoniam obtundendam, cum camphora autem, quæ alexipharmacorum princeps eſt, ad malignitatem humorum avertendam remixtum celebratiſſimum audit remedium. Notari meretur nitrum aqua ſolutum & ſanguini è vena emiſſo injectum illum floridum & fluidum diu ſervare, & ab omni putredine tueri, ut tali modo in thermometris loco liquoris inſervire queat.

CAPUT XXVII.

De febre continua, regio morbo, & aliis.

EJuſdem Nigri filia 23. annos nata, nuper puerum enixa, febre continuâ, *(a) & regio morbo ante ſeptimum ſuperveniente*, correpta fuit: cui ſubveniendo, decoctum radicis rubiæ tinctorum, acetoſæ, ceterach, in juſculo paratum, ad aliquot dies præſtitimus: cholagogum poſtea extractum tribus diebus alternis ſumpſit, quibus intra 12. dies ſanitatem conſequuta eſt.

NOTÆ
in CAPUT XXVII.

(a) *Morbo regio.* Icterus vel criticus vel ſymptomaticus eſt. Hic ſequitur ſcirrhum, inflammationem aut obſtructionem hepatis. Alter motum & impetum morbi ſubſequitur bono cum eventu. Annotavi aliquoties in praxi mea febres in corporibus hypochondriacis iracundiâ exſuſcitatas cum ſpaſmis, vomitu bilioſo intenſoque æſtu ſtipatas ictero feliciter terminatas: Urinæ & alvi excrementa ſecundùm naturam ſe habebant. De hoc loquitur Hippocrates *in lib. IV. Aphoriſmo 64 Quibuſcunque, per febres die ſeptimo aut nono aut undecimo aut duodecimo quarto icterus ſupervenerit bonum & ſalutare niſi dextrum hypochondrium obdurnerit.* Videtur mihi febris taliſmodi bilioſæ cauſa bilioſus humor acreſine vitioſa laborans, qui iracundiæ motu effuſus & cum ſanguine mixtus ejus mixturam & motum turbat, donec noxia materia ex alto corpore in ſummum foraſq; propellatur & febri finis imponatur. Icterum à folliculi fellis obſtructione ita vinces: accipe Tincturæ tartari ſeu arcani tartari liquidi unciam ſemis, extracti centaurei minoris, rhabarbari ana drachmam unam, croci grana octo, fiat mixtura, de qua æger quotidie ſumat bis ſexaginta guttas.

CAPUT XXVIII.

De horrendo & turpiſſimo ulcere.

HIppolytæ Fabri lignarii uxori, in Vico à via Divi Stephani ducente ad Cœnobium S. Petri martyris, tunc commorantis, fœdiſſimum atque turpiſſimum *(a) ulcus nares depaſcebatur.* Hujuſmoni ulcerum genera ad Telephia & præcontumacia, ad carcinomatum ſeriem, (nam & ſæpe cauſtici actualis opem recuſant) multi rejicienda cenſent. Huic ſubveniendo balſamum ſulphuris, & *(b) aquam myrrhæ* dedimus. Indicatio erat, ſalſi humoris illuc appulſi vim retundere, quod fit, ſi coaguletur ſal ipſe: non tamen ſal omnis eodem ſulphure coagulatur; unuſquiſque enim proprio ſuo ſulphure delectatur. Id ſi experientiâ non conſtet, rerum collatione invicem factâ, aut, ſi mavis, naturæ lumine, ſatius eruenda atque cognoſcenda remedia ducimus, quàm futili, & ſophiſtico qualitatum examine. His itaque duobus libera evaſit, intrinſeco remedio adhibito nullo; contra alterius Medici ſententiam, qui eam potionibus, & ſanguinis miſſionibus excruciare cœperat. Et ita ſæpe multis infeliciter contigit, qui ob exiguum morbum in graviſſima incurrunt mala: nam ægroti purgantibus, phlebotomiis, cauteriis, ſanguiſugis, viſicatoriis, & aliis crucibus impares, ſuccumbere coguntur.

NOTÆ
in CAPUT XXVIII.

(a) *Ulcus nares depaſcebatur.* Narium ulcera ſcorbuticis & lue infectis Gallicâ familiaria ſunt: Molliores namque & ſpongioſæ glanduloſæque narium & faucium partes facillimè corroſiva lymphæ ſalia imbibunt, quæ cauterii inſtar molles illas partes abſumunt & depaſcunt. Taliſmodi in ulceribus externe fidum obſervavi ſequens: accipe aquæ calcis vivæ & ſpiritus vini camphorati ana unciam unam, ſacchari ſaturni drachmam ſemis, mercurii præcipitati albi grana quindecim, fiat mixtura, quà partes læſæ frequentius illinantur.

(b) *Aquam myrrhæ.* Loco hujus ſubſtitui poteſt decoctum myrrhæ & maſtiches cum vino factum addito alumine uſto, unguento Ægyptiaco & ſpiritu vini camphorato, quod in putridis & corruptis ſcorbuticorum gingivis extrinſecè præſentiſſimum affert auxilium.

CAPUT XXIX.

De moleſtiſſima capitis defluxione.

ILluſtr. Dominus Bernardinus de Mareſcottis, vigeſimum primum ſuæ ætatis annum vix explens, contumaci atque *(a) moleſtiſſimâ capitis defluxione* ad aliquot annos vexatus, Laryngis & utriuſque amygdalæ glandulæ inſignem laxitatem contraxerat, unde deglutiendi difficultas, & ſuffocationis metus. Circa glandulas creverat *(b) hyperſarcoſis*, ad nucis juglandis ſpiſſitudinem: & cachecticus tandem jam à longo tempore factus, curandi difficultatem non minimùm augebat. Hujus porrò defluxionis cauſa maximè *(c) ab obſtructis naturalibus*, utpote liene, & circumjacentibus partibus pendebat. Cujus defluxionis radices præſcindendo, *(d) arcanum vitrioli & tartari* ad 6. dies dedimus; ſacchâro metallino poſtea adjecto, 15. dierum ſpatio uſus eſt: quo tantum capitis robur conſequutus eſt, ut in poſterum nullas tempeſtatum mutationes, quibus aliàs valde obnoxius erat, pertimuerit.

Saccharum metallinum vide in *libro noſtro de ſecretioribus mineralium remediis.*

NOTÆ
in CAPUT XXIX.

(a) *Moleſtiſſima capitis defluxione.* Non defluunt humores

à cerebro in fauces & pulmones, ut veterum fuit ſententia; ſed ſi tunicæ nerveæ & glanduloſæ, quibus fauces cum arteria aſpera veſtitæ ſunt, nimium irritantur, lympha uberius exprimitur, quæ ſubſiſtens, & acredine pariter & mole moleſtans, tuſſim, raucedinem aliaque pectoris mala concitat.

(b) *Hyperſarcoſis.* Ante aliquot annos viro obeſo ſexagenario Halberſtadienſi fungoſa quædam materia in ipſo œſophagi principio creverat ad nucis minoris magnitudinem, quæ cum luna increſcebat & imminuebatur, mox tantam molem acquiſivit, ut deglutitionem pariter ac reſpirationem ſufflaminaret, quare æger miſerè periit ſuffocatione.

(c) *Ab obſtructis naturalibus.* Defluxiones catharrhales ſi longius durant, hypochondriorum, nec non alvi, habenda eſt ratio. Utplurimum radix mali reſidet in obſtructione glandularum & viſcerum lymphæ & ſanguinis ſubtiliſationi & depurationi inſervientium. Optimum tunc eſt, præter ſuccinata & alia lymphæ deviæ qualitates corrigentia martialia, aperientia & per epicriſin purgantia, obſtructos tubolos recludere.

(d) *Arcanum vitrioli & tartari.* Nota eſt arcani tartari præparatio. Arcanum vitrioli eſt nil niſi eſſentia ex terra vitrioli dulci, mediante ſpiritu ſalis & vini extracta, quæ miſcela arcani tartari virtutem aperientem majorem acquirit, non ſecundam tincturæ martis Zwolfferianæ.

CAPUT XXX.

De Icteritia alba.

ILluſtriſſimi Domini Joannis Boni, tunc apud Ducem Mutinenſem Magni Ducis Etrutiæ Legati, filia, nomine Catharina, icteritiâ albâ, Gallis *pales couleurs*, laborabat, nonnullis (a) *febris alba*, amatoria febris, & virgineus morbus indigitatur; febris alba autem quibuſdam dicitur, imitatione Hippocratis, qui alias rubras, alias præpallidas, & lividas febres appellavit. Paracelſo icterus cineritius appellatur *lib. de tartareis morbis*. Quidam febrem eſſe non autumant, ſed affectionem illam, febrientium in morem, pulsûs duntaxat celeritatem, frequentiam, & debilitatem habere. Addunt, non ob caloris augmentum, ſed ob eventilationis defectum. Nos (b) *cauſam jecoris* promiſcuè, ac lienis obſtructionibus meritò tribuendam cenſemus, quod rectè Fernelius vir doctiſſimus ictero cuivis tribuit. Ad hujuſmodi obſtructiones tollendas unico contenti ſumus remedio, quod cùm citra ægri moleſtiam ſemper exhibeatur, facilè nobilibus & delicatioribus propinamus. Hujus remedii energia & proprietas eſt, tartarum ubique concretum diſſolvere, pravos humores in bonos commutare, idque alterando tantùm, non autem purgando. In fine verò, humoribus diſſolutis & præparatis, ejuſmodi decoctum manè capiebat:

℞. Rad. fœnicul. petroſel. gran. an. unc. j. fol. cichor. pimpinel. betonic. arthemiſ. an. m. j. ſenæ ℥. j. aniſi ʒ. ij. liquirit. tantundem. In juſculo omnia coquebantur, ut dixeram, quibus probè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XXX.

(a) *Febris alba.* Eſt ſpecies cachexiæ fœminis ex vitio menſium vel victus familiaris: Adeſt faciei pallor, hypochondriorum inflatio, cordis palpitatio & ſpirandi difficultas. Particulæ ſanguinis balſamicæ ſulphureæ ſub jugo ſeroſarum ſunt, & quoniam à craſſiuſculis ſanguinis particulis canaliculi ſub cortice cutis exiſtentes obſtructi ſunt, albidus color cutis enaſcitur, calor præter naturalis jungitur, propter viſcidi copiam, ætheris liberiorem tranſcurſum, & agitationem per ſanguinis poros impedientem.

(b) *Cauſam jecoris.* Primum vitium utplurimum eſt in ventriculo, & ſalivali menſtruo ventriculi nimis fixo, acido, à ſpirituaſcentia deficiente; hinc cruditates copioſæ, acidæ & viſcidæ generantur, quæ ſuccos corporis vitales inficiendo obſtructiones minimarum venarum ingenerant.

CAPUT XXXI.

De dyſenteria.

DOnna Camilla Julii Cæſaris de Pezi uxor, ſuæ ætatis annum 27. explens, prope templum, quod Crucifixi dicitur, (a) *dyſenteria* cum febre continua laborans, graviſſimè cacochymica jamdudum erat, menſium premebatur ſuppreſſione, & (b) *ventriculi dolorem* patiebatur. Dyſenteria febri ſucceſſit, diacarthamo intempeſtivè dato; ventris inſuper torminibus die noctuque, ingenti ſiti, vigiliis vexabatur. (c) *Curationis initium* ab anodynis duximus, dein confortativis & corroborantibus. (d) *Anodyna* fuerunt laudani confectio, theriaca, & ſimilia. Confortantia, & roborantia verò fuêre coralli, uniones, terra ſigillata, cera, & ſimilia, quibus tutò & citò totam abſolvimus curam.

NOTÆ

in CAPUT XXXI.

(a) *Dyſenteria.* Alvi fluxus cruentus cum dolore & ventris torſione variis ex cauſis fit, & diverſos habet gradus: vel enim ſaltim inteſtinorum muco abraſo venæ apertæ cruorem egerunt, vel ipſæ interiores inteſtinorum tunicæ ſimul corraduntur & exeſæ procidunt cum depaſcente ulcere, quæ ultima periculoſiſſima eſt. Nonnunquam excedentia medicamenta & alimenta vitioſa acria altius ſe in inteſtinum figunt & dyſenteriam cient, talem notavi à nimio & incauto ſpiritus nitri in febribus uſu pro extinguendo calore. Utplurimum dyſenteria eſt epidemica, & ex aëris intemperie & vitio profluit, ſi nimirum æſtas eſt intenſiſſima & fructuum hortariorum maxima ſimul ingeſtio ſub principium autumni, poris occluſis ſalia ſanguini acerrima aliàs foras propulſa, prolapſa ad inteſtinorum tunicas inflammationem & exulcerationem ſuſcitant.

(b) *Ventriculi dolorem.* Ordinariè maximi cruciatus conjuncti ſunt dyſenteriæ: dantur tamen caſus, ubi ſanguinolenta & purulenta egeruntur citra ullum dolorem, prægreſſis tamen atrociſſimis torminibus: Sani tunc ſolent judicari ægri, mox autem viribus omnibus collapſis moriuntur; ſubita namque illa doloris mutatio ſphacelum inteſtinorum denotat. Dolorificæ ejuſmodi dyſenteriæ exempla vide jam apud Hippocratem. *Lib. II Epidemicorum Sectione ſexta* § 40.

(c) *Curationis initium* Ducendum hoc eſſe exiſtimo à lenioribus emeticis alexipharmaco junctis, quæ in primordiis epidemicæ dyſenteriæ, licet cruentæ quædam jam dum præceſſerint dejectiones mali fomitem ex primis viis exſtirpando divinam afferre opem ſolent, prudenter tamen exhibita. Sic quoque receptum eſt unanimi medicorum conſenſu in morbi exordio expurgare primam regionem medicamento rhabarbarino, ut ſic bilis exundans, quæ ſalium cauſticorum vehiculum eſt, educta ſymptomata mitiora reddantur, purgatione neglecta ſi ab anodynis curam auſpicamur, periculoſus ſingultus aliaque dira ſymptomata ſuccedere ſolent.

(d) *Anodyna.* Dolor ſi urget, lac à vacca calens detur ter de die, & clyſma infundatur cum butyro recenti & vitello. Præter hæc magnæ virtutis ſunt oleum amygdalarum dulcium, atque decoctum ex priapo cervi, radice tormentillæ, ſuccino, maſtiche, radice ſymphyti, & ſemine papaveris paratum. It. Diaſcordium Fracaſtorii cum hæmatite mixtum. Externè inſtar omnium eſt oleum hyoſciami cum oleo menthæ deſtillato remixtum, & calide toti ventri applicatum.

CAPUT XXXII.

De hydrope, macie, lenta febre, & aliis.

DOnna Clara Parmi Bartholomæi uxor quadragenaria, prope Divi Petri ædem, graviſſimo ventriculi dolore, qui χαρδιαλγία Græcis eſt, à decem annis, (a) *ob antimonium perperam* à circum foraneo exhibitum, acerbè affligebatur, nec non univerſali

verſali macie, variis languoribus & ærumnis oppreſſâ, in hydropem inciderat. In ſui auxilium multos accivgrat Medicos, qui frigidis perpetuò utentes, malum duplo deterius reddiderunt: auctâ enim frigidâ ventriculi conſtitutione, cruditates quoque augebantur, à quibus hydrops præſentaneus.

Arſenicalis virtus antimonii, (*a*) *proprium ejus remedium*, illos planè latuerat. Huic porrò fœliciter ſanitatem reſtituimus communi metallorum theriacâ, cujus vires & deſcriptionem in lucem aliàs proditu ram diſtulimus.

Vide noſtrum *de ſecretioribus medicamentorum præparationibus.*

NOTÆ

in CAPUT XXXII.

(*a*) *Ob antimonium.* Antimonium ex ſulphure & regulina mercuriali ſubſtantia compoſitum eſt; nec eſt venenum, ſed ſecurum præbet remedium ad tabem & luem veneream ſanandam, item ad pinguefacienda bruta: ſimulac autem ignem experitur, vel potenti ſale ejus textura ac vinculum ſolvitur, virulenta protinus ſe exerit vis, dum fortiſſimè ſedes & vomitiones excitat. Rarò à medicis antimonium ſic verſum in crocum & vitrum in ſubſtantia adhibetur, dum lethalem hypercatharſin, pluribus obſervationibus id teſtantibus, non ſemel excitavit. *Vide Rolſincii Chymiam, item Sennertum de conſenſu & diſſenſu Chymicorum, Hildanum Cent. I V. obſerv. 79. & Centur. V. obſerv. 12.*

(*b*) *Proprium ejus remedium.* Enormes ventriculi vicinarumque partium ſpaſmodicas contractiones à purgantium vehementia ſuſcitatas optimè componunt anodyna, theriacalia & ſpirituoſa confortantia. Externè aqua Anhaltina cum oleo nuciſtæ, menthæ, & balſamo peruviano mixtum, calideque regioni ſtomachali applicatum, præſentiſſimum affert ſolatium.

CAPUT XXXIII.

De maligna febre.

CONſtantinus Barbitonſor, annos 35. natus, prope templum Divi Salvatoris, (*a*) *maligna febre,* cum exanthematibus nigris, inexplebili ſiti, lingua nigra & aſpera, acerbiſſimo capitis dolore, inedia, vigiliis, & ſimilibus, quæ moribundos invadere ſolent, vexatus eſt. Vigebant tunc (*b*) *continui imbres*, idque (*c*) *in media hyeme*, quo tempore graviores ſunt putredines, Hippocrate ipſo teſtante 3. *Aphoriſ.* 16. & 17. Victus in principio tenuis & humidus fuit. (*d*) *Totus curationis ſcopus* ad putredinem arcendam citra virium jacturam dirigebatur. Nec illis aſſentiendum mihi videtur, qui ſtatim primis morbi inſultibus naturam variè conflictatam, (*e*) *vehementibus remediis*, toto genere naturæ moleſtis, ut ne ſani quidem abſque præſenti damno perferre poſſint, onerant atque defatigant, adeòque natura duobus oneribus impar ſuccumbere cogitur. Itaque nos humorum mutationi, alterationi, & per epicraſin purgationi incumbentes, alexipyreton ter & quater dedimus, cujus medio omnia evanuêre ſymptomata, & citò priſtinas vires recuperavit. Alexipyreton habetur in noſtro *de ſecretioribus mineralium præparationibus.*

NOTÆ

in CAPUT XXXIII.

(*a*) *Maligna febre.* Malignitas morborum & febrium ſe manifeſtat per ſubitaneam virium proſtrationem, pulſum debilem, animi deliquium, mentis turbationem, externarum partium corporis refrigerationem: Quæ & ſimilia diſſolutionem vinculi ſeri & ſanguinis, & elementorum ſuccos vitales componentium deſtructionem, quam veteres putredinem indigitarunt, indicant. Cauſa malignitatis vel in ipſo ſubjecto latitat, vel foras & ab extra accedit. Illud fit, ſi vitio diætæ, aëris, affectuum intemperantiâ, maxima intemperies humoribus introducta fuerit; tali in ſubjecto quivis morbus genium malignum facilè induit; hinc ſæpius variolæ, morbilli, arthritis, eriſypelas certis in perſonis malignitate ſtipantur & necant. Ab extra corporibus communicatur malignitas per virulenta effluvia quæ ſubtiliſſimis corporis noſtri partibus mixta in illis turbationem quoad craſin & motum maximam inducunt.

(*b*) *Continui imbres.* Putredinem ſeu diſſolutionem elementorum ſanguinis aër nebuloſus, pluvioſus, nimis humiditatibus onuſtus, frequentiſſimè, maximè in corporibus mollibus iiſque humidis, ſuſcitant. Notabile eſt, tali cœli temperie in barometris mercurium ad aliquot gradus deſcendere, manifeſto indicio, celerrimum ætheris motum, qui indubie cauſa gravitatis eſt, humidi copia retundi & vim ſuam amittere: Cumque idem æther elementa ſanguinis & uniat & conſervet vivido ſuo motu, & ſpirituum materiam, qui motiones corporis noſtri perficiunt, ſuppeditet, facilè ex hoc intelligi poteſt, imbecilliore reddito ætheris motu tempeſtate exiſtente humida, ad putredinem corporis noſtri humores diſponi. Conducunt & præſervant tali in caſu balſamica v. g. Elixir proprietaris, eſſentia myrrhæ, ſcordii, ſpiritus volatiles oleoſi, ſuffimigia, & quæ ſunt ejus generis alia.

(*c*) *In media hyeme.* Morbi acuti æſtivis menſibus invadentes ut plurimum benigniores ſunt illis, qui hyeme fiunt, forſan quod tranſpiratio tunc impedita, vel tardior reddita, pravos humores in corpore accumulet. Experti id ſumus, inquit Ol Borrichius *in act. Haffn. pag.* 165. quod febres malignæ plerumque evadant pertinaciores, quo magis gelu urget, ſed quamprimum circa veris initium remittit gelu, remittit etiam violentia febris.

(*d*) *Totus curationis ſcopus ad putredinem arcendam.* Prima & unica curandi intentio eſſe debet, ſicuti bene A. monet, ut putredinem arceamus citra virium jacturam, id eſt, ut mixturam ſanguinis firmemus, à diſſolutione defendamus, & ſpiritus corporis noſtri conſervatores corroboremus. Tali virtute gaudent jam unanimi fermè Medicorum conſenſu, longoque ſeculorum uſu comprobata acidula, item terrea. Bolus armeniæ à *Galeno* pro optimo alexipharmaco habetur. Commendanda autem ſunt mixtura ſimplex, ſpiritus ſalis dulcis, nitri dulcis, clyſſus antimonii ſulphuratus, tinctura quatuor florum cordialium, bezoardica, aceta theriacalia, nec non terrea v. g. pulvis bezoardicus Sennerti, Anglicus, Pannonicus ruber, cornu cervi uſtum, philoſophicè præparatum, terra ſigillata, mater perlarum, &c.

(*e*) *Vehementibus remediis* Rectiſſimè Dominus A. hic increpat illos, qui ſtatim primis morbi inſultibus naturam variè conflictatam vehementibus remediis toto genere naturæ moleſtis, ut ne ſani quidem abſque præſenti damno perferre poſſint, onerant atque defatigant: Vires enim, quantum poſſibile, omni modo ſervandæ ſunt: in illis enim robur naturæ conſiſtit. Cavendum itaque in omnibus malignis, qui ex putredine humorum naſcuntur, ab omnibus emeticis, purgantibus, venæſectione & ſudoriferis fortioribus.

CAPUT XXXIV.

De Athritide.

ILluſtris Dominus Carolus Vertova Bergomenſis annorum 20. in ædibus Domini Hieronymi Pii tunc commorans, articulari morbo, genubus, & pedibus correptus, die noctuque mirè torquebatur. Neglectis topicis, (*a*) *Ellebori & hermodactylorum extracto*, ter & quater exhibito, dolor omnis remittitur. Ad juncturas verò principalioraque viſcera roboranda, (*b*) *pulverem noſtrum antipodagricum* ad complurimos dies bis in die propinavimus; & his facillimis hoc indomitum morbi genus penitus ceſſit.

Pulvis antipodagricus eſt aurum diaphoreticum.

NOTÆ

in CAPUT. XXXIV.

(*a*) *Hellebori*, &c. Arthritidis fomes & minera ſæpius

latitat primis in viis, quare etiam ſub acceſſionem quandoque percipitur dolor, æſtus, inflatio regionis ſtomachalis, quo tempore infuſum laxativum educendo pravorum humorum ſaburram in momento ferociam dolorum in pedibus ſubortam mitigare ſolet. *Martianus* ſcribit vomitorio omni menſe exhibito à dolore arthritico feliciſſimè præſervationem fieri.

(*b*) *Pulverem noſtrum antipodagricum.* Eſt aurum cum mercurio junctum & decenti ignis temperamento in pulverem magnæ efficaciæ converſum. Modum mercurium depurandi hunc in finem proponit *Philaleta in Tract. Introitus apertus*, &c. Memini olim hic Halæ tali medicamento mercuriali à Chymico non vulgari exhibito inveteratam podagram tophoſam ſanatam in ſexagenario Halenſi, ita ut per plures annos firma uſus fuerit valetudine.

CAPUT XXXV.

De Angina.

DOminicus Camuſo, Bajulus, annorum 35. prope delubrum vulgò *della Baroncella*, (*a*) *anginâ* (κυνάγχη Græcè dicitur) *graviter correptus*, (*b* (*cum acuta febre* luctabatur, interiores fauces, atque (*c*) *cervicem* phlegmone etiam occupabat. Hinc ſalutis ſpes exigua ſupererat: non ita tamen, ut ſcribitur ab Hipp. de ea, quæ citra apparentem tumorem ægrum primo die ſuſtulit. (*d*) *Venis ſub lingua tuſis*, ſanguineque abundanter fuſo, citò convaluit. Ad fluxus fomitem penitus compeſcendum, ſequenti die (*e*) *pilulas de agarico*, & aggregat. ad drach. j. ß. dedimus.

NOTÆ

in CAPUT XXXV.

(*a*) *Angina graviter correptus.* Angina inflammatio muſculorum laryngis eſt, cujus ſigna ſunt dolor, orthopnœa. Tumor ſi latet, & æger liberæ reſpirationis maximè eſt indigens. & ſi repentè inſigniter febricitanti ſupervenerit, malum funeſtum eſſe conſuevit; ſi tumor adeſt in collo, ſemper bonum juxta Hippocrat. *aphor. XXXVII. Sect. VI.* Ex *Hippocratis* itaque conſilio omnia admovenda, ut foras prodeat in collum materia, tale eſt emplaſtrum, quod coquitur ex nido hirundinis, ex decocto malvarum, meliloti, fienum, florum Sambuc. additur theriaca & crocus.

(*b*) *Cum acuta febre.* Nunquam ſine febre conſuevit eſſe angina, vel illi præcedit, vel ſupervenit. Cum horrore plerumque invadit, turbatæque maſſæ ſanguineæ manifeſta adſunt indicia, epidemia nonnunquam eſt & malignitatis notam edit.

(*c*) *Cervicem.* Cervix & fauces ab inflammatione graviori in conſenſum trahuntur, ut etiam externæ rubor ac tumor ſit conſpicuus cum calore & dolore.

(*d*) *Venis ſub lingua tuſis.* In peſtifero anginæ malo trahenda non ſunt remedia, ſed ſtatim à Venæſectione inchoandum, ut ſanguis ſubſiſtens & ſtrangulans evocetur. Quo nomine ſub lingua venæ ſecentur, imò cucurbitulæ ſub mento & ad fauces admoveantur, ut irruentis materiæ impetus alio avocetur, quod conſuluit etiam Hippocrates *lib. II. de morbis vulgaribus*; item Celſus *pag.* 196.

(*e*) *Pilulas.* Poſt venæſectionem ſecunda intentio ſit, ſi vires id patiuntur, ducere alvum; laxantia namque inſigne levamen non rarò attuliſſe, Practici teſtantur, *vid.* Antonius de Heyden, *Centur. I. obſerv.* 1. *&* 2.

CAPUT XXXVI.

De Angina.

NObilis Domina Virginia, D. Pii Conradini uxor, 35. annos nata, ſimili, ſed (*a*) *graviori affectu* oppreſſa erat. In ſcapulis ſtatim cucurbitulas admovendas curavimus; & cùm morbi feritas nihilo remiſſior appareret, poſtmodum *cephalicam in dextro bracchio aperiendam* juſſimus; tunc enim è lingua, propter tumoris magnitudinem, fauces & os quaſi occupantem, detrahi non poterat. (*b*) *Extrà* interim affecta pars oxyrrhodino inungebatur, linteolis oxycrato madefactis ſuperimpoſitis.

At inflammatio rebellis & pervicax perſtabat, aliquantulum tamen imminuta: ſublinguales igitur venas aperire potuimus. Et ſic gargariſmate repercutiente & detergente etiam adhibito, unà cum remediis ſuprà dictis, libera evaſit.

NOTÆ

in CAPUT XXXVI.

(*a*) *Graviori affectu.* Omnium periculoſiſſimam cenſuit *Hippocrates*, ubi neque in faucibus, neque in cervice quicquam apparet; hujus quippe inflammatio penitus abſtruſa graviora infligit ſymptomata non ſine metu præſentis ſtrangulatûs. Hac ſæpe vidimus ſublatum ægrotum horis octodecim, conſtante mente integriſque ſenſibus.

(*b*) *Extrà.* Efficaciſſima hic ſunt fomenta humida; nam ſicca ſpiritum elidunt, ergo admovere ſpongiam oportet, quæ in decoctum calidum, quod conſtat ex floribus ſambuci, herba malvæ, ſalvia, hyſſopo, paſſulis, ficubus, rhob diamorum, radic. glyzerrizæ, ſubinde dimittantur.

CAPUT XXXVII.

De tumore in facie ſublato.

NObilis virgo annorum 24. ex proſapia de Angelellis, nomine Diana, apud moniales Divi Petri martyris religioſè degens, à multis jam annis (*a*) *prædurum tumorem* ſcirrhoſum in genæ dextræ medio gerebat, cui ut occurreret, multa jam fruſtra tentaverat. Indolens erat hic tumor, niſi tactu preſſus, venæ in ambitu rubentes, tumentes, & lividæ. Cæterum extrinſeco quovis admoto remedio, & dolor, & inflatio, & inflammatio concitabantur. Cùm ergo Cœnobii Medicus ejuſmodi ſignis monitus, totum negotium naturæ committendum ſatius duxiſſet, quàm ullo remedio curationem tentare, factum eſt, ut tumoris naturam attentiùs perquirens valido tactu materiam ſubtus latentem cognoverim. Quare tumorem valido (*b*) *cauſtico* aperiendum exiſtimavi; adeoque cauſticum argentum uſurpandum cenſui, cujus deſcriptionem & præparationem cum aliis, Deo dante, typis mandabimus. Aperto tumore, ſteatomatum inſtar materia manebat; hæc prorſus (*c*) *gangliorum* atque lupiarum in morem (*d*) *propriâ cyſti* continebatur.

NOTÆ

in CAPUT XXXVII.

(*a*) *Prædurum tumorem.* In qualibet corporis parte evenire poſſunt multa variaque tubercula, quæ tamen periculo non terrere debent. Quædam ex his dura ac renitentia; quædam mollia & cedentia ſunt: quædam ſpatio nudantur, quædam tecta capillo ſuo permanent, fereque ſine dolore ſunt. Quid intus habeant, ut conjectura præſagiri quidem poteſt, ſic ex toto cognoſci, niſi cum ejecta ſint, non poteſt. Pro diverſitate humorum, qui ipſis inſunt; varia accipiunt nomina, cui tenuis pulticula ſubeſt, atheroma dicitur, cui liquidior humor melli ſimilis, melliceris: Steatoma, id eſt, quando pingue quoddam latitat. Omnia illa ex parvulo incipiunt, & diu paulatimque increſcunt, & tunica ſua includuntur.

(*b*) *Cauſtico.* Tolluntur hæc vel cordata inciſione facta per medium, ut effundatur quicquid intus coiit, vel ſi æger abhoneſcat cauterico valido, quale eſt argentum cauſticum, quod fit, ſi ſolutio Lunæ cum aqua forti parata inſpiſſatur, & craſſamentum igniatur.

(*c*) *Gangliorum.* Ganglioformes nervorum nodi, ut curioſior docet anatome, nihil aliud ſunt, quam minima filamenta fibrillas nervoſas annuli in modum vincientia, in quorum medio arteriæ luculentiſſimè florido ſanguine repletæ ſunt, inde inſtar filorum rubrorum protenſæ conſpiciuntur.

(*d*) *Propria cyſti.* Steatoma ſemper tunica quadam continetur, quæ ſecanda eſt, quia non facilè à cute & ſubjecta carne ſeparatur, ubi vel tota tunica, vel aliquid ex ea relictum eſt, pus movendum, aliàs recrudeſcit malum: Ubi tota exempta eſt, committente ore deſuper glutinans medicamentum eſt imponendum. Adhuc autem melius eſt totum ſteatoma radicitus exſcindere; ſic Chirurgus quidam Halbeſtadienſis peritiſſimus ante annos aliquod ſteatoma fronti aſſidens ſupra oculum pendens libram unam & ultra feliciſſimè exſcindebat, & hæmorrhagiam pulvere capitis mortui vitrioli ſiſtebat abſque ullo periculo.

CAPUT XXXVIII.

De Cacochymia, ventriculi intemperie, & aliis.

ADmodum Illuſtris Domina Dorothea, Dom. Auguſtini Bero uxor, (*a*) *poſt febrem continuam* in duplicem tertianam inciderat: quam *κακοχυμία* ventriculi frigida conſtitutio, viſcerum lienis & jecoris durities, meſaraicarum obſtructio, inappetentia, vigiliæ, & ſimiles affectus concomitabantur. Nobilis hæc Domina, ut naturâ ſatis delicata, & vulgatis remediis nauſeabunda, ipſiſque, & morbi diuturnitate defatigata, vitam in non exiguo diſcrimine trahebat, eò magis certè, quòd (*b*) *ad hydropem* jamjam incipientem inclinaret. Hujus curationis difficultas & à parte ſubjecti, & à morbi natura pendebat.

Quocircà nobiliſſimæ ægræ nobiliſſimum hoc electuarium exhibuimus. Rec. (*c*) *Salis centaurii minoris* drach.j. conſ. roſarum, & violarum, an. unc.j. olei vitrioli x. guttas. Mixtis omnibus concinnabatur Electuarium, cujus drach.ij. bis in die dabantur; cujus beneficio brevi convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XXXVIII.

(*a*) *Poſt febrem continuam.* Unus morbus ſæpe alterum graviorem gignit & excludit; quandocunque enim magnitudine vel diuturnitate ſpiritus conſumit, vires frangit & diſcraſiam acido-viſcidam humoribus inducit, haud difficulter obſtructiones minimorum vaſculorum, quæ fœcundæ chronicorum matres ſunt, ingenerantur, nec minus ſpirituaſcentia chyli & ſanguinis deprimitur.

(*b*) *Ad hydropem.* Autumnales, maximè quartanas, diuturnas vel præpoſtero conſtringentium uſu nimis cito curatas & ſuppreſſas, infarctus viſcerum, obſtructiones, ſcirrhi preſſo pedè ſubſequi conſueſcunt; unde lentæ febres & hydropes ſuam habent originem: Et niſi cito hic ſuccurras martialibus balſamicis deobſtruentibus, malum fit immedicabile.

(*c*) *Salis centaurii minoris.* Efficaciſſima ſunt ſalia fixa ad tollendas obſtructiones in febribus, dum partim acidos ponticos humores corrigunt, partim tenaces viſcoſas particulas in partibus ſolidis ſubſiſtentes fundunt & diſſolvunt. Quapropter convenit illa exhibere & miſcere laudabili cum ſucceſſu cum præcipitantibus ſic dictis, china chinæ, addito momento mercurii dulcis, qui potentiſſimum reſolvens eſt.

CAPUT XXXIX.

De acuta febre.

NObilis Domina Dorothea, Domini Matthæi Fabritii uxor, annorum 45. prope Divi Franciſci Fanum, ſuperioribus annis acutiſſimâ febre correpta fuit, eaque non niſi (*a*) *à prava aëris conſtitutione*, prout multi ſimilibus febribus detinebantur. Primum febris eam adorta eſt (*b*) *cum vomitu ſinceræ bilis:* conſequebantur capitis dolor, inexplebilis ſitis, inquietudines, linguæ ſcabrities, & ſimilia. (*c*) *Victu tenui, humido, & frigido* inſtituto, corpus totum (*d*) *cholagogo potu* ex rhabarbaro, & manna, & catholicône purgavimus. Secunda die (*e*) *julepum attenuantem & refrigerantem*, utpote ex acidis paratum, bis exhibuimus. Tertiâ tandem die, aſtrorum benevolo aſpectu ſervato, horaque qua aſcendebant pices, Jove in medio cœli culminante, venam dextri lateris tundendam curavimus. Unde detractis unc. vij. ſanguinis, ſtatim omnia quæque ceſsârunt ſymptomata, & ſic incolumis liberaque evaſit.

NOTÆ

in CAPUT XXXIX.

(*a*) *A prava aëris conſtitutione.* Mutationes inſignes, quæ in ipſa tempora incidunt, & illorum à temperie ſua deflexiones, graves pariunt morbos. Texturam corporum & humorum temperiem mirum in modum mutat aër; hinc æſtate particulæ ſalino-acres ſulphureæ, autumno ponticæ, craſſæ & terreſtres exundant, & corpora noſtra fatigant.

(*d*) *Cum vomitu ſinceræ bilis.* Bilis pro noſtro aëre & vivendi ratione haud facilè prædominatur, ſeu copiâ peccat, ſed qualitate potius delinquit viſcida, acidâ. Secundùm naturam conſtituta bilis principio ſuo alcalino oleoſo balſamum chyli & ſanguinis exiſtit, & humor utiliſſimus, à quo valetudinis & incolumitatis noſtræ maxima dependet ratio. Sulphur patet ex ipſa inflammabilitate alcali, quod ſulphuri immerſum eſt; ex mixtura cum ſyrupo violarum, quem viridi colore tingit, pateſcit, nec non ex ſpiritu alcalino, quem ſuppeditat ipſa bilis mixta cum calce viva. Si elementa hæc bilis deficiant, vel vitiata ſint, magna incommoda in œconomiam noſtram animalem redundant: ſi iners eſt, & nimio acido fixo imbuta, febres intermittentes, affectio hyſterica, colica, alvi conſtrictio, excretionum conſuetarum ſuppreſſio viſcerumque obſtructio propullulant: E contra ſi Sal acre, ſubtile, calidum in exceſſu peccet: inflammationes, hæmorrhagiæ, diarrhϾ, febres ardentes in procinctu ſunt. Quocirca prudens Medicus in cujuſcunque morbi curatione ſubinde ad bilis mixturam ejuſque motum collineare & reſpicere debet. Quandocunque autem per vomitum excernitur bilis, non ſemper exinde inferendum eſt, bilem cauſam dediſſe morbi vel ſymptomatis, ſed ſæpius pravi ſucci in primis viis delireſcentes ventriculum irritando & convellendo bilinſum humorem ſimul evehunt.

(*c*) *Victu tenui.* Nihil magis in acutis commendari meretur, quam tenui uti diæta. Victus craſſus pleniori manu datus plures ex acuta febre laborantes intercidit. Hipocrates in ſuis curationibus ſtudioſè id agit, ut diætam exquiſitè tenuem in acutis morbis ſemper commendet, laudet decoctum hordei, ſcorzoneræ, cornu cervi aliaque.

(*d*) *Cholagogo potu.* Ineunte morbo laxationes commodè inſtitui poſſunt in acutis, cui ſcopo inſerviunt manna, rhabarbarum, tamarindi, folia ſennæ &c. Tamarindi ſale tartareo dulci blandè-acido fœti ſunt, quo bilis volatilitas & calor temperatur. Ob tartareum hoc ſal orientales populi utuntur fructu hoc ad argenti dealbationem, non ſecus ac noſtris in locis tartarus id præſtat, qui venerem ſolvendo lunam puriſſimam in ſuperficie relinquit.

(*e*) *Julepum attenuantem.* In acutis omnia calida volatilia oleoſa motum ſanguinis tam inteſtinum quam progreſſivum augentia ſæviora reddunt ſymptomata, in incendium quaſi conjiciunt ſanguinem & diliria atque inflammationes accerſunt. Ex omnibus autem calidiſſima ſunt olea, quippe ramoſo ſuo contextu diutius morantur & irritata manent ſanguini. Notabile eſt unicam olei deſtillati guttulam plus ardoris corpori conciliare, quam ſalis volatilis drachmam ſemis. Omni ſtudio hinc evitanda in ſanatione morborum acutorum, inflammationum, Variolarum remedia calida, acria, ſudorifera: Meliorem locum inveniunt accidula temperata, diluentia, julapia, &c.

CAPUT XL.

De inſigni marcore, hectica febre, & aliis.

NObilis virgo annorum 24. in Cœnobio Monialium Divæ Magdalenæ, nomine Blancha Maria de Duliolis, hectica febre ſecundi gradus, capitis defluxione, dolore, vigiliis, inappetentiâ, anhelitûs difficultate, & aliis ferè ad extremum deducebatur, etiamſi compluribus remediis toto ſemeſtri uſa erat.

Hæc mala à ſuppreſſis menſibus, & obſtructis venis meſaraicis, & ſcirroſo liene oriebantur. Ejuſmodi ſuppreſſioni valdè obnoxia erat; unde ſingulis ferè annis (*a*) *chalybem vulgato more præparatum* ſumebat, à quo non parum levaminis.

Hoc verò anno nihil proficiens, verùm contrà febre, cæteriſque ſymptomatis auctis, ipſa quotidie in deterius labebatur. In ejus porrò auxilium advocatus, negotium etſi arduum, tamen remediorum præſtantiâ ſuffultus, aggreſſus ſum. Etenim febris ſpeciei apprimè proſpiciendo, ut quæ ſympathica, (*b*) *non refrigerantibus ſolùm*, ut vulgi Medicorum ſententia eſt, ſed aperientibus & acidis ſubacta, facilè evanuit; ac menſes tamdiu ſuppreſſos *ſequenti apozemate* provocavimus.

℞. Rad. altheæ, valerianæ, an. unc. j. ß. rad. fœniculi, aſparagi, & apii, in vino albo per noctem maceratarum, an. drach. vj. fol. bethonicæ, pimpinellæ, ceterach, arthemiſiæ, calendulæ, ſabinæ, cicerbitæ, an. m. j. Bulliant omnia in decocto cicerum rub. Factæ colaturæ lib. ij. diſſolve mellis albi, ſacchari albi, an. unc. iij. aromatizetur drach. ij. cinnamomi, & croci ſcrup. j. albumine ovi clarificetur, & fiat apozema: Quo ſumpto adeò perfectè ſanata eſt, ut nuſquam abhinc in eoſdem affectus inciderit, licèt à curatione annus octavus agatur.

NOTÆ

in CAPUT XL.

(*a*) *Chalybem.* Ex martialibus primas tenet ipſa limatura martis pura nullo acido tacta, quæ longè promptius acidum corporis noſtri imbibit, quam cætera, alia, quorum vis acceſſo acidi infracta eſt; hinc omnibus martis crocis & tincturis ſolam limaturam mea ſententia præferendam eſſe, exiſtimo; Sed hæc notanda veniunt circa ejus ſum: unimirum primum acidi in primis viis ſit præſentia. Secundo ventriculus debito calore & robore inſtructus ſit. Tertiò corpus non nimis exſuccum & aridum. Quartò motus & exercitatio corporis poſt ejus uſum ſemper imperanda: Si alvus conſtricta maneat, laxativum rhabarbarinum vel aliud molliens interpolandum eſt.

(*b*) *Non refrigerantibus.* Multum in hoc peccant Medici; qui contra hecticum calorem ex vitioſorum humorum ſaburra ſuccreſcentem pugnant cum refrigerantibus, ſaturninis, nitroſis, quibus augmentum ſæpius cauſæ additur. Juvat tali in caſu magis expurgare leniter primam regionem, & temperatis balſamicis inſtaurare ventriculi actionem.

(*c*) *Apozemate.* Apozema Domini A. laudem & commendationem meretur. Obſtructis pertinaciter venis hypogaſtricis balnea & apozemata ex radicibus & corticibus ſale volatili ſubtiliſſimo oleoſo turgidis parata convenientiſſima ſunt. Deprehenditur interdum tam craſſus & limoſus hoc in morbo ſanguis, ut in vaſis uterinis abeat in polypoſam concretionem, qualem ego olim inveni in fœmina Mindenſi per IV. annos ex menſium defectu laborante. Sic quoque *vvelſechius Auguſtanus* mortuam ex menſium ſuppreſſione aperuit, & venas circa uterum nigerrimo ſanguine diſtentas invenit, ipſumque uterum quaſi gangrænæ affectum, bile omni ex veſicula in inteſtina depulſa.

CAPUT XLI.

De quotidiana febre, menſium ſuppreſſione, & aliis.

DOminica Adm. Illuſt. D. Jo. de Angelellis, hujus civitatis Senatoris, Ancilla, 27. annum peragens, quotidianâ 5. menſibus valdè vexabatur; (*a*) *menſes ſuppreſſi*, inappetentia, laſſitudo ingens, facies decolor, & ſimilia ſequebantur. Licèt toto illo tempore (*b*) *multa impunè conſumpſiſſet remedia*; noſtra tandem ope, Electuariique opiatici beneficio brevi convaluit. Menſtruales verò purgationes adhuc ſuppreſſæ erant, nec pedes omninò detumuerant, quapropter Electuarium chalybeatum, cum vehiculis ad id deſtinatis, præſcripſimus. Sub finem tandem apozema hyſtericum aperiens & diſcutiens ad nonnullos dies ſumpſit, quibus paucis perfectè curam abſolvimus.

NOTÆ

in CAPUT XLI.

(*a*) *Menſes ſuppreſſi.* Familiare fœminis eſt, quod poſt longiores morbos, vires fractas, menſtrua ipſas deficiat purgatio, dum morbi diuturnitate tam ſerum, quàm ipſum ſulphur ſanguinis conſumitur. Ad fluxum autem menſium & ſeri copia, & ejus turgeſcentia atque ad motum aptitudo requiritur.

(*b*) *Multa impunè.* Peſſimè conſulunt Medici ſanitati illatum, quando deficiente ſero & depauperatis ſpiritibus purgantibus & emmenagogis calidis fluxum procurare conantur: Præcipitari ſic plurimas in atrophiam, *hecticam*, phthiſin, inflammationes, peſtem, cito experientiam. Roborandus tali in caſu magis eſt ventriculus, & ſerum inſtaurandum alimentis ſucci plenis, analepticis & blandam ſanguini ſpirituaſcentiam fœnerantibus; quem in finem laudanda elixir balſamicum noſtrum, vina generoſa, malvaticum, Fiorini, ac ſal volatile oleoſum Sylvii, Cinnamomi ſatum, tinctura martis pomata, decoctum ſuccoladæ, & quæ ſunt talis modi generis.

CAPUT XLII.

De fœdiſſimis & ferinis ulceribus.

NObilis Domina Flaminia de Zanettinis, vidua annorum 30. prope ædem Sanctæ Majoris, à ſexennio clauda, nec niſi fulcris aut ſcipionibus ligneis, (vulgò appellant *potentias*) fulta per domum ſe proripere valebat: Cujus cauſæ ſuberant, fœdiſſima, calloſa, & ferina (*a*) *ulcera*, quæ tibiarum oſſa carne ferè totâ denudârant; pedes, ob inſignem duritiem, glandulis ſcrophularum inſtar diſtincti, è quibus ſingulis glandulis ulcera ſeorſim oriebantur, & paulò pòſt conſeneſcebant, relicto tantùm tumore; ita ut in eodem membro materia peccans contrarios produceret effectus: in tibiis ſcilicet carnem arrodens, & in pede carnem lividam, & calloſam producens. Brevitatis gratiâ omittam, quæ incaſſum ab aliis Medicis experta erant; nec enim citra bilem recenſere fas eſt. Reliquum, & corpus totum cacochymicum, facies livida, narium extremitas, & labia plumbata, febri inſuper lentâ aſſiduè conficiebatur; quæ omnia ſolitâ nobis ratione perſanavimus.

NOTÆ

in CAPUT XLII.

(*a*) *Ulcera.* Ipſum ſal ſcorbuticorum acerrimum non

ſolum carnoſos tubulos corrodit & depaſcit, ſed & ipſa oſſa aggreditur, ipſiſque cariem ac putrilaginem inducit. Conſtant oſſa ex tubulis tenerrimis poros habentibus innumeros, quibus circulationem ſuſtinent, depoſitæ particulæ ſanguineæ & lymphaticæ: inoſculantur enim illis & venæ & arteriæ. Particulæ hæ depoſitæ acuto corroſivo ſale imbutæ ex facili tenerrimos oſſis tubulos exedunt & ſauciant. Signa oſſis putridi & carioſi ſunt intolerabilis materiæ ulceroſæ fœtor, caro ulceris ſpongioſa nigricans, livida, curatio difficilis. Quamdiu os carie laborat nulla ſpes curæ eſt. Ad curationem ante omnia facit diſciſſio ſcirrhoſæ duræ carnis, ut os affectum conſpiciatur, à quo caries tollenda, medicamentis potenti ſale volatili acidum deſtruente imbutis, ex quibus eminent nominatim euphorbium, camphora, oleum caryophyllorum, cochleariæ, quod omnium acerrimum & penetrantiſſimum. In Euphorbio vis latet alcalina, quæ inter alia apparet exinde, quod ſternutamentum excitat. Chirurgorum quidam acidorum uſum ad putrilaginem oſſium avertendam frequentiſſimum habent; aſt malo eventu, ut pote acida oſſium texturæ inimica illam diſſolvere, quod vel exinde conſtat, quia duriſſima oſſa perapte menſtruis acidis ſolvuntur.

CAPUT XLIII.

De duplici tertiana cum horrendo ſymptomate.

Nobilis Dominus Franciſcus de Salimbenis, 35. annos natus, prope Divum Dominicum, duplici tertianâ cum inſigni capitis dolor, & aliis graviſſimis ſymptomatis acerbè divexabatur. Hujus febris procatarctica cauſa (*a*) *fulgur* fuit, derepente palatii ruri conſtituti portas & feneſtras concremans. Is, ut flammas ſparſim excitatas extingueret, tantum laboris ſuſtinuit, ut ſpiritus & humores accenſi, atque tetro fulguris odore perfuſi, dictam febrem pepererint. (*b*) *Tempore exacerbationis* circa ventriculum tantos tamque immanes & celeres dolores ſentiebat, ut veluti fulguris ictu perculſus brevi ſpiritum efflaturus videretur.

Diro atque formidando huic ſymptomati intereſſe volui, ut quod opus conſultiùs agerem. Cùm ergo jamjam inſtaret dolor aquam cinnamomi ad unc. j. dedi, quâ ſtatim dolor ceſſavit; à ſimili fulguris incendio edoctus, id non aquâ, ſed potiùs altero igne extingui. Sic ardente illâ febre extinctâ, (*c*) *hemicrania* à fuliginoſis vaporibus proveniens, contumax & rebellis perſiſtens, ſequenti decocto ſublata fuit:

℞. Raſuræ ligni viſci querc. rad. chinæ minutim conciſæ, an. ʒ. j. ſalſæ parill. ℥. j. ß. fol. betonic. cicerbit. cichor. borrag. acetoſæ an. m. j. ſem. præon. dauci, an. ʒ. j. Paretur decoctum in juſculo carnis vitulinæ.

NOTÆ

in CAPUT XLIII.

(*a*) *Fulgur fuit.* Magis cauſa hujus affectus in terrorem ex fulgure, quam in materiam fulguris referenda videtur. Terror ſpiritus actionum vitalium præſides inordinatè per genus nervoſum & muſculoſum movet & agitat; unde contractiones & tenſiones partium muſculoſarum oboriuntur. Pulſus cordis & arteriarum fit parvus, frequens & inæqualis, ſanguis cum ſero ad ſeceſſionem mutuam diſponuntur, excretiones, quæ ſtato ordine alias fiunt, ſupprimuntur, multaque & propemodum infinita mala in œconomiam animalem corporis noſtri redundant à vehementi terrore.

(*b*) *Tempore exacerbationis.* Invadente Paroxyſmo febrili ſpaſmi ubivis, præcipuè autem in partibus nerveis comparent vehementiſſimè; unde vomitus, dolor ventriculi, præcordiorum anxietas, pedum dolores convulſivi circa rigorem frequentiſſi ſunt.

(*c*) *Hemicrania.* Optimè hæc tollitur decoctis & pilulis cephalicis, nec non pulveris, qui conſtat ex ſuccino, ſtorace, benzoe, cubebis, ſemine papaveris, pœoniæ in caput inſperſione.

CAPUT XLIV.

De clauda muliere à biennio.

Fulvia Andreæ Siloni uxor, in via Nozadellæ, 40. ætatis ſuæ annum circiter agens, ferina duo ulcera, cava, ſordida, calloſa, dolorifica, toto biennio miſerè patiebatur: unde clauda, (*a*) *cachectica, macie confecta*, & aliis propè infinitis ærumnis obruta, toto illo tempore aliorum opem fruſtra experta erat. Sub noſtris tandem manibus brevi & paucis priſtinam recuperavit ſanitatem.

Primis diebus decoctum melanagogum ex ſenna, epithymo, polypodio, cuſcuta, & ſimilibus, ad aliquot dies accepit. Pro topicis unguento ex vitellis ovorum uſa eſt tantùm, (*b*) *traumatico pulvere* interdum adjecto.

NOTÆ

in CAPUT XLIV.

(*a*) *Cachetica.* Diu geruntur ulcera, tandem cachectici fiunt, & marcore conſumuntur, partim ob ſucci nutritii depauperationem, partim ob ſanguinis intemperie & motu ſuo depravationem à particulis fermenti ulceroſi ipſi ſubinde ſuggeſtis.

(*b*) *Traumatico pulvere.* Externè ad conſolidanda ulcera conveniunt, quæ nimias humiditates exſiccant, fibras partium corroborant, & acidum ulceroſum deſtruunt, cujus generis ſunt radix ari, pulvis ſuccini, cornu cervi uſtum, cinis tabaci, radix iridis florentinæ, maſtiches, gummi elemi, tutia præparata, &c.

CAPUT XLV.

De Paralyſi.

Franciſcus Pinetus annos 35. natus, ſerici textor, in eadem via Nozadellæ, paralyſi in brachio ſiniſtro à ſemeſtri detinebatur, (*a*) *fotu ex pede bovino.*

℞. Fol. roriſmar. ſalviæ, menthæ, praſſii albi, calament. origan. an. m. j. baccar. lauri, juniper. an. pug. j. Coquebantur in vino & aquâ. Sumpto etiam potu (*b*) *ex dulci ſale vitrioli*, & (*c*) *tartari balſamo.* Ex his optimè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XLV.

(*a*) *Fotu ex pede bovino.* In nervorum affectibus à nimia tenſione & contractione ortis externè cæteris omnibus anteponenda ſunt, quæ ex animalibus petita ſunt remedia. Vidimus ſola axungia humana, oleo caryophyllorum exaltata, contracturam à copioſo fumo lithargyrii hauſto in manibus obortam feliciſſimè ſublatam, & hæc ratio eſt, quare qui talis modi in caſibus empiricorum opera utuntur, citius ſanitati reſtituuntur, quam ſi pretioſis chymiatrorum remediis indulgeant. Axungiæ utpote ſale volatili blando, demulcente, naturæ animalium amico, gaudent, cujus ratione nervos ſolantur, & ab acrimonia irritante egregiè defendunt.

(*b*) *Ex dulci ſale vitrioli.* Sal & oleum vitrioli dulce haud injuriâ in non-entium Chymicorum catalogum referre debemos, quippe quæ magis corroſiva, quam dulcia ſunt. Impropriè autem dulcedo hic ſumitur ab ipſis chymicis, dum grata hæc reddere ſtudent per additionem ſpiritus vini, qui nimiam aciditatem infringere aptus eſt. Unde fit ſpiritus vitrioli

trioli ſic dictus dulcis, qui cum ſpiritu tartari volatili nuptus rubedine in momento tingitur, & loco mixturæ ſimplicis uſurpari poteſt.

(c) *Tartari balſamo.* Arcanum ſic dictum tartari neutrum & enixum cum aceto deſtillato vini ſaturato conſtat, quod veteribus balſamum tartari audit; in detergenda venarum amurca & liberandis obſtructionibus præſtantiſſimæ eſt virtutis. Chymicorum filii ex ſalis tartari volatiliſatione magnum ſibi promittunt arcanum ad debellandam morborum pertinaciam; verum fruſtraneâ ſe lactant ſpe, cum tale ſal præ aliis ſalibus volatilibus nec ullam prorſus videatur habere prærogativam.

CAPUT XLVI.

De Arthritide.

Nobilis Dominus Simon de Bruſattis, annorum 27. articulari dolore in genibus & pedibus graviter affectus, (a) *extracto ellebori & hermodactylorum* artificioſè præparato, materiâ purgatâ, ſtatim meliùs ſe habuit: dato tandem pulvere noſtro antipodagrico, ad 5. vel 6. dies tantùm; ut tartareus ille humor è ſede penitus extraheretur, & læſarum partium robur reſtitueretur, citò & jucundè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XLVI.

(a) *Extracto hellebori.* Helleborus cauſtico quodam ſale pollet, terreſtribus tamen particulis plurimis immerſo, cujus ratione tenaciſſimum primarum viarum mucum fundit, incidit & abſtergit, & ad chronicorum morborum mineram præſcindendam tam ab antiquioribus quàm à recentioribus impensè celebratur.

CAPUT XLVII.

De raro & portentoſo morbi genere.

Domini Guigni Procuratoris Bononienſis colonus nomine Barba Franceſco, ſexagenarius, (a) *morbo quodam atroci, novo, aut ſaltem paucis audito*, à 15. annis malè detinebatur, cùm ad manus meas curandus pervenit. Is affectus erat tumor perexiguus in genu dextro, lentis magnitudinem vix ſuperans, lividus & durus, ſine inflammatione, ullave alteratione. Locum affectum nec digito, nec alio inſtrumento tangi patiebatur æger: intus nihil humoris deprehendebatur; unde, inter quas tumorum ſpecies annumerandus eſſet, modica difficultas non erat; neque enim malignam utramque bilem tamdiu tamque exiguis limitibus contineri, tamque diros cruciatus concitare, me legere unquam memini. Redibant inſultus ter & quater in die; toties etiam, quoties aliquid caſu duriter in tumorem incideret.

Præclaros Medicos conſuluerat. Quidam carcinomatis rudimentum arbitrabantur; alii fortaſſe Paræi malignam arthritidem, maximè cum ligni Guajaci decoctum ad 40. dies præſcripſerint. Verùm hallucinati ſunt omnes; tumore enim adaperto, neque humorem atrum, neque carcinomatis principium ſubeſſe deprehendimus. Cùm ergo ad me primùm venit, neque locum affectum me tangere, minùs emplaſtrum, aut quodvis aliud remedii genus apponi ſuſtineret, rogatus tandem, ut pennulâ aliquo oleo inunctâ tangi pateretur, annuit. Pennula igitur mercurii oleo imbutâ tumorem leviter tetigi, à quo dolor omnis ſublatus videbatur: hinc lætus unicuique genu tangendum permittit. Sequenti die, ut prævideram, rediit inſultus; quare mali radices intus ſubeſſe ratus, potentiale cauſticum tumori admoveo. Eſcharam, ut moris eſt, baſilicône unguento, & butyro procuro: quâ ſublatâ, vermes pertenues, veluti pili prodeunt, qui ſcalpro attriti, tantum doloris ſuſcitabant, ut non licuerit ipſos forcipibus evellere; æger enim ſtatim humi concidit, ut priùs. Quocirca carne circum circà epuloticis abſumptâ, ipſos volſellis fortiter extraxi, ſed unicum tantùm vivum, apis inſtar aculeo nigro armatum, cæteros laceratos & mortuos, ob applicata remedia. Cùm autem præfatum vermem vivum in manu poſuiſſem, ipſam illicò momordit, mihique graviſſimum dolorem fecit, quod & viderunt plerique alii.

An ſit Aëtii, Paulive Æginetæ dracunculus, cuilibet judicandum relinquo; præſertim cum in multis diſcrepet & in multis conſentiat. Vulnere tandem perſanato, lætus ille ruſticus domum ſe contulit.

NOTÆ

in CAPUT XLVII.

(a) *Morbo quodam.* Laborabat ſimili affectu ante aliquot annos in Weſtphalia artifex præſtantiſſimus, nimium enaſcebatur tumor durus dolorificus circa ani venas, qui à non tempeſtiva chirurgi apertione & tractatione in ulcus putridum fiſtuloſum abibat, quod omnem conſolidationem fermè reſpuebat. Tandem æſtate generabantur in ipſo vermiculi nigri ſtipati aculeis, qui manui applicati moleſtum excitabant pruritum. Chirurgus tentabat conſolidationem omni modo, quâ facta intolerabiles ſurgebant dolores, ita ut opus fuerit de novo apertionem inſtituere, quo facto, vermes in copia prodibant, quibus exemtis & ulcere ſervato aperto, dolores conquieſcebant. Memini ante aliquot annos me Hornhuſæ propè aquas ſalubres vidiſſe ſcabioſum cacheeticum Quedlinburgenſem, qui pedes ulceribus putridis obſeſſos aquis iſtis fovebat, poſt quarum uſum vermes cinerei coloris ad minimum digitum longos ingenti cum admiratione quotidiè ferme extrahebat inſigni cum levamine. Circa hæc conferri poteſt Welſchius *in tractatu de vena Medinenſi.* Item Borellus *Cent. II. obſ.* 48. qui itentidem animalcula in ulceribus nata annotavit.

CAPUT XLVIII.

De Nephritide.

Dom. Franciſcus de Nanis, 50. an. in via vulgò *del Pradello*, nephriticis doloribus graviter excruciatus, brevi ſequentibus ſublevatus eſt (a) *Corpore univerſaliter priùs purgato.*

℞. Pulpæ caſſiæ ℥. j. ß. rhabarbari ſubtiliſſimè triti. ʒ. j.

Electuarium poſtea ſequens bis in die ſumpſit.

Rec. (b) *Lapid. lyncis*, judaici, ſpongiris, cryſtalli præp. an. ʒ. j. conſ. roſar. ℥. iij. conſerv. betonic. ℥. j. olei vitriol. gutt. xx. Hoc remedio calculos complurimos excrevit. Et quia in hunc morbum ipſe naturâ valde propenſus eſt, factum eſt, ut ineunte vere ad præcautionem ſumat.

℞. Terebinth. aquâ malvæ lotæ, ℥. j. ß. pulv. betonic. ʒ. j. ß. Corpore tamen anteà purgato, vel caſſiæ pulpâ vel ſequenti decocto.

℞. Betonic. m. j. ſennæ ℥. j. Coriand. & an. ʒ. j. liquiritiæ raſæ & contuſ. ℥ß. Bulliant in decocto pectorali, pro tribus doſibus.

NOTÆ

in CAPUT XLVIII.

(a) *Prius purgato.* In renum doloribus præſtat ſemper alvum habere mollem & laxam, illamque aut clyſtere aut laxativo quodam irritare. Ejus mollities multum quoque facit ad

ad præſervationem, quo fine commendandæ ſunt ſequentes pilulæ: ℞. Succini maſtiches, extracti panchimagogi Crollii, diagrydii ſulphuratana ſcrupulum unum, ſalis ſuccini, mercurii dulcis ana grana decem, olei baccarum juniperi, balſami ſulphuris therebinthinati ana guttas ſex, de quibus capiat æger omni ſeptimana bis doſin ſufficientem.

(*b*) *Lapides Lyncis* &c. Specifica lapides creduntur antinephritica; vim ſuam exerunt textura ſua alcalina, quâ acidum primarum viarum, quod fundamentum concretionis calculoſæ eſt, abſorbent & imbibunt, quod deinde mixturâ tali degenerat in ſal neutrum amaricans inſigne abſterſivum tubulos & poros renales. Celebris pulvis tam ad præſervationem quàm ad curationem mali nephritici eſt Norimbergenſis, qui *B. Volckhamero* adſcribitur; hujus præparatio ex lapidibus calcinatis, ut plures arbitrantur, petenda eſt. Corallia, item teſtæ cochlearum in calcem albiſſimam uſtæ, excellens præbent antinephriticum, ſi non majorem, parem tamen cum Norimbergenſi edens effectum.

CAPUT XLIX.

De duplici tertiana.

Generoſiſſimus, & Illuſtriſſimus Comes, Dominus Stephanus Hungarus, Bononiæ in Collegio nationis Hungaricæ, duplici tertiana intermittente, cum inſigni lienis tumore, à quadraginta diebus graviſſimè detinebatur. Florentiæ primùm Medicos ad menſem incaſſum conſuluit. In noſtris verò manibus (*a*) *antidotò alexipyreto* ad x. dies datâ feliciſſimè convaluit.

NOTÆ in CAPUT XLIX.

(*a*) *Alexipyreto*. Dominus A. in curationibus febrium mirum commendat hoc medicamentum. Ex antimonii proſapia illud derivandum, inter alia & Authoris deſcriptio, quæ in pharmacopœa extat, ſuadet. Antimonium nimirum gaudet ſulphure & mercuriali ſubſtantia ſatis actuoſâ in motionibus inordinatis ſpirituum corporis noſtri excitandis. Vis ejus, ſi paulisper mitigetur, exuta veneni indole, in medicamentum tranſit efficaciſſimum, ad obſtructiones in anguſtiſſimis venis conſiſtentes removendas. Antimonium cum ſale gemmæ & tartari decenter igne mixtum privatur vi emetica, & abit in pulverem obſcurè rubicundum diaphoreticum excitantem ſimul lenes ſalivationes, in morbis, quorum obſtructiones graviores autores ſunt, deputandis præſentiſſimi effectus. Notum eſt, quàm eximium uſum in medendo exibeat ſulphur antimonii correctum ſecundùm *Glauberi* deſcriptionem, qui paſſim illud pro panacæa vendita: Doſi ſucciſa ſi cum aliis aperientibus miſceatur, auget illorum vim, ſalivam movet. In malignarum exordio cum bezoardicis oblatum anxietates præcordiales egregiè abſtergit, in intermittentium contumacia, mixtum cum ſalibus aperitivis potenter obſtructiones harum genitrices reſerando divinam affert opem.

CAPUT L.

De ſuppreſſis menſibus, & aliis.

Angelica Jacobi Riarii Piſcatoris filia, annos 18. nata, in via *del Pradello*, graviſſimis capitis & ventriculi doloribus, crebris *ſyncopis*, & vigiliis, (quibus accedebant (*a*) *ſubrubræ puſtulæ in facie*, ob calidiſſimum vaporem aſſiduè ab inferioribus elatum, obortæ) torquebatur. Omnia venerant ſuppreſſis menſibus. Quocirca (*b*) *corpore primum* Ellebori nigri extracto ter & quater perpurgato: & aperientibus venis menſtrualibus adapertis, probè convaluit, utpote cum decocto hyſterico aperiente, & excalefaciente.

NOTÆ in CAPUT L.

(*a*) *Subrubræ puſtulæ in facie*. Hæ minus rectè vaporibus ex ventriculo aſcendentibus adſcribuntur, ſunt potius fructus acidi volatilis ſubſiſtentis in poris & glandulis cutaneis.

(*b*) *Corpore primum purgato*. Præſtat in menſibus obſtructis purgantia præmittere venæſectioni quo pravorum humorum copia & colluvie ex regione inteſtinali & ſanguine educta liberiorem motum reliqui humores & ſanguis naniſcantur. Vena ſecetur in pede, quo natura conſueſcat ad inferiores partes amandare ipſum cruorem. Notabile enim eſt, nimium menſium fluxum in momento ſiſti poſſe per venæſectionem in manu, revocato quaſi impetu ſanguinis ad partes ſuperiores, & vice verſa circa purgationis menſtruæ tempus conſuetum ſectæ venæ in talo ſanguinem ad uterum alliciunt. In omni menſium ſuppreſſione venæſectio convenit, quò plethoræ fiat ſolutio & dempta quadam portione ſanguinis reliquus magis rareſieri & motu ſe evolvere poſſit, hinc obſervamus, ſtatim poſt miſſionem ſanguinis pulſum citatiorem, venas magis turgentes, &c.

CAPUT LI.

De inſigni abdominis tumore.

Nobilis Monialis, Catharina Maria de Mareſcottis in Monaſterio D. Mariæ Magdalenæ 30. annos nata, ingenti tumore in abdomine, hydrope, capitis dolore, crebris ad caput evaporationibus, cum lenta febre, à 7. annis oppreſſa erat; quo toto ſpatio, multa multorum Medicorum, ſine fructu tentaverat remedia. Ei ſubveniendo, Electuarium unicum diſſolvens & diureticum exhibuimus, nimirum ex ſpecifico ſtomachico, (*a*) *croco Martis, & oleo acido ſulphuris*, cum conſerva roſarum, doſi ſingulorum ſervata.

NOTÆ in CAPUT LI.

(*a*) *Croco martis & oleo acido ſulphuris*. Hæc ambo ſimul juncta abeunt in vitriolum, quod viſcidam pituitam potenter fundere & ex ſede ſua movere ſolet. Unicum granum vitrioli albi in nares ſuſceptum mucum ibi hærentem fortiter colliquat & educit, quinimò vitriolacea quandoque vomitiones & ſedes movent, id quod vellicando & conſtringendo tunicas nerveas & glanduloſas peragunt. Errant hinc, qui putant tincturas martiales, quæ omnes vitriolaceæ ſunt, operari abſorbendo & edulcorando acidum ſuccos corporis contaminans; quando enim acido jam dum ſaturatæ ſunt, nequeunt illud amplius recipere. Potius itaque effectus ſuos præſtant ſtimulando, & incidendo. Quo autem ſubtilius eſt ipſum vitriolum, eò excellentior quoque prodit effectus.

CAPUT LII.

De multiplicis morborum genere, eoque deplorato.

Nobilis Dominus Galeatius Pius, 35. annum natus, ſeſqui anno toto, (*a*) *à mille malis* undique impetitus decumbebat. Caput imprimis doloribus, ſurditate, viſus depravatâ facultate, vigiliis & aliis detinebatur: pectus, abdomen, & quæ in his continentur; crura inſuper, brachia, manus & pedes, eodem ferè modo ſimul afficiebantur: non hominis, ſed cadaveris effigiem gerens, ſingulis momentis animam efflare videbatur. Morbi naturâ ad unguem examinatâ, atque remediis, quibus priùs utebatur cognitis, alia jucundiora, certioraque propinavimus. Curam hanc ita-

que (*b*) *per ſelectiſſima alexipharmaca* aggredior; febre neglectâ, tanquam ſymptomaticâ; acceptiſque alexipharmacis ad 5. dies febris evaneſcit, miteſcunt dolores, & naturæ robur ſenſim adipiſcitur. Verùm ut morbi radices altiùs in oſſibus defixas funditus evellerem, ſolidiora humectare, ut faciliùs intrò ſubire poſſent alexipharmaca, decocto humectante refrigerante, ſolicitus fui. Hujusmodi decocta parantur ex cichoraceis, intubis, lactucis, capillaribus, & ſimilibus, juxta ægri, & partis magis læſæ conditionem, quibus ex animi ſententiâ peracta eſt cura.

Quod hîc vocamus alexipharmacum, fuit noſtrum antivenereum, quod require in noſtro *de ſecretioribus medic. prepar. & uſu.*

NOTÆ

in CAPUT LII.

(*a*) *A mille malis.* Omnia hæc ſymptomata debentur ſcorbuto, qui totius corporis ſuccos & maximè lympham ac fluidum nerveum ad coagulationem diſponere, in motu ſuo turbare & partes membranaceas ac nerveas præter naturam vellicare ſolet propter abundantiam ſalium excrementitiorum. Scorbutus quippe ſalium feraciſſimus eſt, & morbus ſaltem ſalinus; & prout illa ſalia differunt & magis vel minus volatilia vel fixa, acria, acida, differunt quoque ſymptomata & vehementia morbi ac ſtatus. Origo ſcorbuti deducenda videtur ex obſtructis glandulis & poris ſecretoriis viſcerum, quæ lymphæ depurationi & ſalium microcoſmicorum excretioni inſerviunt. Sal autem in humoribus latitans facilimè alios dulces humores ſuam in naturam tranſmutare poteſt, ſicque tota natura ſcorbuticorum ſalſifica eſt.

(*b*) *Selectiſſima alexipharmaca.* Inſufficientia ad tollenda ſcorbuticorum ſymptomata ſunt edulcorantia ſeu ſalia diluentia: Appropiata magis cauſæ ſcorbuti opponi debent præſidia, talia ſunt, quæ evacuatoriorum poros recludunt & diſcraſiam acido-viſcidam expugnant, quorum ex cenſu nominatim ſunt varii generis ligna & parata ex ipſis decocta, eſſentiæ, deinde balſamica, gummea, uti reſina pini vel ejus oleum deſtillatum, gummi ammoniacum, myrrha electa, ſagapenum, hæderæ, ſuccinum, oleum ligni ſaſſafras, juniperi, & tandem volatilia, ut ſunt ſpiritus Cochleariæ, naſturtii, trifolii fibrini, ſpiritus ſalis ammoniaci, tartari, fuliginis, volatiles.

CAPUT LIII.

De contumaciſſimo ictero flavo.

ILluſtris D. Gozadinus de Gozadinis 30. annum peragens, in icterum morbum incidit, evidente cauſa prævia nulla, niſi (*a*) *ob calidius jecur*, bilem ſupra modum ingenerans, quæ è cholidocho reſiliens, & quoquoverſum in corpus ſparſa, cutem omnem defœdarat, atque in ipſo hepate, partibuſque vicinioribus ingentes obſtructiones produxerat: unde illius hypochondrii gravitas, & tumor conſpicuus, à quo ſcirrhum citò enaſci, hydropemque certum erat, eoque magis, quòd à novimeſtri, morbum ipſum ut cunque ab aliis exhibitis exaſperatum pertuliſſet. Nec mirum, cùm ipſi (*b*) *chalybem* vulgato Pharmacopolarum more præparatum, ad complurimos dies exhibuerint. At chalybs quàm rectè exhibitus fuerit, facile eſt cognitu, ſi morbi indicationes, & medicamenti vires aliquantulum examinentur. Ad graviſſimum iſtud mali genus penitus removendum, Rubiæ tinctorum eſſentiam, ejuſdemque herbæ ſalem, cum conſervis roſarum, & ol. vitrioli dedimus, quibus intra viginti dies liber evaſit.

Pulvis auri diaphoretici horum omnium vices explet: ſolus febrem quoque, ſi quæ adſit, tollit. Specificum item ſtomachicum idem præſtat; imò & omnium feliciſſimè.

NOTÆ

in CAPUT LIII.

(*a*) *Ob calidius jecur.* Veterum fuit hypotheſis, in ictero calidum peccare jecur, quod bilem copioſiorem gignens, illam, dum à ciſtide expurgare totam nequeat, effundere in ſanguinem. At verò potius in temperies ſanguinis viſcoſa & acida hoc in morbo peccat, qua ductus minimi glanduloſi hepatis & biliarii oſtructi bilis ſecretionem ſupprimunt. Succum autem melancolicum in ſanguine exundare, colligi poteſt ex ſymptomatibus; corpora namque ictericorum vix ſudant, pruritigine plerumque tentantur, & quaſi ſuſcepto onere ingraveſcentia torpeſcunt, mens ſenſuſque hebeſcunt, & variis laceſſuntur imaginibus. Urinæ craſſeſcunt atque rubent, adeò ut & prorſùs nigreſcant. Dextro hypochondrio gravitatis quidam ſenſus ineſt, & nonnunquam obſtructiones jecoris, ſcirrhum renitentem ac prædurum ingenerant, qui non modo contumaciam morbi, verum etiam quandoque hydropem parit.

(*b*) *Chalybem.* Martialia prudenter exhibita ictericos perfectè ſanare apta ſunt, ſi nimirum 1. in forma liquida offeruntur, 2. cum amaris vel volatilibus miſceri debent, & 3. motus quantum poſſibile poſt illorum uſum imperandus eſt: Exitioſa autem ſunt & damnum inferunt ſicca & acido tacta, ſæpius conſtringentem magis quam aperientem vim edentia ſine ſtimulo ſalino, vel aromatico oleo corporibus oleoſis adminiſtrata. Hoc pacto enim dolores & anxietates præcordiorum augere & graviores obſtructiones efficere ſolent.

CAPUT LIV.

De prava tentigine inveterata.

NObilis Dominus Guido Amorinus, triginta annos natus, ψώρα, Latinis prava tentigine, ita acerbè (*a*) *per ſexennium* divexabatur, ut, quamvis complures Medicos quotannis conſuluiſſet, atque medicamenta varia expertus eſſet, ne minimum quidem levaminis perſenſerit. Quidam ex his morbum à latente lue ortum ducere rati, decoctum guajaci, & ſalſæ malè ipſi præſcripſerant; alii in ſolius jecoris calidam intemperiem malum rejicientes, ſuccos cichoraceos; ſerum lactis, & ſimilia imperabant. Sed incaſſum omnia, etſi ad unguem præſcripta ſervaret. (*b*) *Auri tandem diaphoretici uſu* citò convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LIV.

(*a*) *Per ſexennium* Impetigo ſpecies malignæ ſcabiei eſt, quâ cutis craſſior, ſiccior, durior & ſerpentibus puſtulis aſperior evadit: his vehementer roditur, exeditur, paſſimque finditur, ut furfures & ſquamulæ, modo pallidæ, modo ſubnigræ ibi generentur, decidantque. Huic malo originem dat lymphæ inſignis corruptela & vappeſcentia ex glandularum vitio & obſtructione maximam partem dependens: ægre hic morbus ſaneſcit, & nullis fermè cedit remediis, quia tota lymphæ maſſa inquinata eſt; & ingens evacuatoriorum corporis deſtructio, nec non glandularum oppilatio, ad quas vix pertingere poſſunt medicaminum virtutes.

(*b*) *Auri tandem diaphoretici uſu.* Medicamenta ex vegetabilibus & animalibus ad morbi hujus radicem non facilè penetrant, dum in variis digeſtionibus, quas ſubeunt, diverſas alterationes ſuſcipiunt. Quocirca requiruntur ſubtiliora, & quæ ſalva manente textura ſuâ corporis penetralia tranſire poſſunt, qualia ſunt mercurialia auri connubio nobilitata. Mercurius autem quo magis eſt metallicus,

eus, ſeu ab impuritatibus magis defæcatus & ſpirituoſior, hoc eminentioris virtutis exurgit medicina, quæ citra magnum incommodum & notabiliorem excretionem placidè reſolvendo ſola tranſpiratione ſub parva doſi operatur & hinc optimè arcani titulum meretur.

CAPUT LV.

De Nephritide, & aliis.

NObilis Domini Horatii de Leonoris uxor, nomine Helena, in via Sancti Donati triennii ſpatio duplex morbi genus paſſa eſt, primum nephriticum dolorem, cujus immanitate triduo divexata, cùm me accerſeret, (*a*) *hoc remedio brevi ſuſtulimus.*

℞. Lapidum lyncis, ſpongitis, judaici, & aſtacorum, an. patt. æq. fiat pulvis juxta artem. Cujus bis drach. j. exhibitâ, per exiguos calculos excrevit. Alterum erat ſpaſmus φυσώδης, quo mirum in modum noctu crura atque tibiæ obſidebantur; inſultus ad horam ferè perſiſtebat. Hujus affectûs cauſa non immeritò (*b*) *prætenui vento* in nervorum ductibus contento adſcribitur, qui exſuſcitatus celeriter crus, atque tibiam pervadens, animali ſpiritui viam intercludit: Unde ad originem ſpiritûs animalis converſus ſecum rapit partes nervoſas. Ad hujuſmodi ſtatum diſcutiendum ſpecificum ſudorificum exhibuimus, cujus beneficio diſcutiuntur flatus, & aperiuntur obſerati pori.

NOTÆ

in CAPUT LV.

(*a*) *Hòc remediò brevi ſuſtulimus.* Lithontripticorum efficacia potiſſimum conſiſtit in hoc, ut ſerum ſalſum per renales tubulos ac glandulas tranſcolent. Quodcunque itaque ſerum viſcidum fundit, & ſal acidum, ceu primum coagulationis fundamentum deſtruit, poros renum obſtructos reſerat, illud diuretici titulum meretur. Inter hæc familiam ducunt ſalia fixa & volatilia omnis generis, nitroſa & quæ ſubtiliſſimo balſamico oleo gaudent. Omnibus autem præferenda cenſeo terrea alcalina uſta, quæ acidum coagulativum iſtud principium non ſolem potentur deſtruunt, & partibus æthereis in poris ipſorum undulantibus humorum ac ſanguinis fluxum promovent ſudoremque movent. Magnam hinc laudem merentur corallia præparata, ſive uſta, conchæ uſtæ, item lap. cancri, tinctura tartari, tinctura calcis vivæ. Pertinent huc quoque liquores ita dicti antinephritici, e. g. ex teſtis ovorum lap. lync. ſpongiæ & ſpir. ſalis parati. Acidum enim ad mixtionem horum corporum alcalinorum ſalium alcalinum mixtum evadit; unde liquores ſic ſimilem effectum edunt cum omnibus ſalibus fixis. Et hæc quoque ratio eſt, cur animalia illa quæ ſal cauſticum volatile in ſe condunt, uti ſunt millepedes, vermes majales, cantharides, tanta vi polleant ſtimulandi renum glandulas & ductus urinarios.

(*b*) *Prætenui vento.* Fallacia ſenſus eſt, potius debetur hoc phænomenon contractioni nervorum ſpaſmodicæ in partibus extremis ſuſcitatæ, & inde natæ interceptioni ſpirituum animalium. Convulſionibus & morbis aliis ſpaſmodicis ſimile quid in principio complicatur, dum tenuem ventum frigidum ab extremis per dorſum tranſire percipimur.

CAPUT LVI.

De Chironio ulcere.

HIeronymus de Clericis Barbitonſor, 30. annos natus, non procul ab Eccleſia fratrum Servitarum, in via Majori, ulcere Chironio, amplo, profundo: calloſo, (*a*) *circa poplitem* genu dextri à multo tempore detinebatur: cui decoctum melanagogum & cholagogum ad 15. dies præſcripſimus; additis meliſſa, chamæpit. ceterach, cicerbita, & cichoraceis. Extrà ad callos ſummovendos (*b*) *unguento ex vitellis ovorum*, adjecto Saturni balſamo, cujus deſcriptionem & præparationem, unà cum aliis in lucem proferendis, in aliud tempus diſtulimus. Vide noſtrum *de ſecret. mineral. remed.*

NOTÆ

in CAPUT LVI.

(*a*) *Circa poplitem.* Ulcera quo magis occupant partes, quæ ex anguſtiſſimis tubulis conſtant, uti ſunt oſſa, cartilagines, tendines, membranæ, eò difficilius ſaneſcunt, utpote virtus medicamentorum balſamica ægrius ad has partes ſufficienti ſanguinis affluxu deſtitutas accedit. Deinde fermentum peregrinum arctiſſimis in tubulis ſtagnans aciditatem & acredinem hoſtilem promtius induit.

(*b*) *Unguento ex vitellis ovorum.* Omnia oleoſa pinguia cautiſſimè applicanda ſunt læſis partibus tendinoſis membranaceis; ſiquidem hæc ramoſa ſua textura poros anguſtos tubuloſque minimos, ex quibus hæ partes conſtructæ, obſtruunt & obviſcant, quo tranſpiratio & via humorum libera præcluditur. Gaudent hæ partes magis balſamicis temperatis, inter quæ excellit unguentum ex Gummi elemi, oleo hyperici, maſtiche, terebintina & balſamo peruviano confectum, quod etiam egregiè reſiſtit Synoviæ vulgò *Olied baſſer*, læſioni harum partium frequentius ſupervenienti.

CAPUT LVII.

De duplici tertiana.

DOminus Horatius Morellus, annos 27. natus, duplici tertianâ decumbens, ſtatim in ſui opem me accerſivit; atque pulvere noſtro antipyretico bis exhibito febris evanuit. Et ſic, quæ ſecùs in longum protrahitur febris, accommodato remedio (*a*) *brevi profligatur.* Nec mirandum, quia in aliis intra horam ad ſummum febrem ſuſtulit, ubi videlicet pertinaces non ſunt defluxiones, & ſtatim oborto malo proprium medicamentum adhibetur.

NOTÆ

in CAPUT LVII.

(*a*) *Brevi profligatur.* Niſi intermittenti ſimul juncta ſit intemperies quædam ſanguinis, ſique pabulum & fomes morboſus in inteſtinorum canali deliteſcit, unico remedio aliquot vicibus exhibito tolli poteſt paroxyſmus. Tale remedium eſt China Chinæ cum ſale abſynthii mixta additâ pauca quantitate mercurii dulcis. Communis Medicorum error eſt, febres intermittentes non protinus appropriatis tolli debere, niſi prægreſſi fuerint aliquot paroxyſmi. Salva res eſt, ſi neglectis obſtructionibus in principio ſtatim conſtringentibus motum humorum, ſicque ipſius morbi ſpiritum ſuſpendere velimus; quod ſi autem ipſam radicem morbi aggredimur, tunc tutius eſt ſtatim ipſum morbum præſcindere, in quem finem ſæpius unica doſis emetici vel ſpecifici cujuſdam nullo in ſanguine conſiſtente vitio non ratò ſufficit.

CAPUT LVIII.

De malignis & Chironiis ulceribus.

PAulus de Bobus quadragenarius, monialium Divi Joannis Baptiſtæ tunc factor, (ut vulgò loquuntur) à ſexennio maligna, & verè Chironia ulcera in tibiis acerbè patiebatur, iiſdem claudus, & guajaci, ſalſæ, & ſimilium decocti pertæſus, corallorum, & (*a*) *aliorum ſanguinem ſpecificè repurgantium remediis* eſſentificatis, ulceri-

bus extrà minimè neglectis, intra 15. dies optimè valuit.

NOTÆ

in CAPUT LVIII.

(*a*) *Sanguinem ſpecificè repurgantium remediis.* Vis depuratoria ſanguinis multis adſcribitur remediis, conſiſtit illorum virtus maximè in hoc, ut acria ſanguinis & lymphæ ſalia extricata, texturâ ſpecifica invertant, corrigant & ad evacuationem apta reddant, ſimulque ipſa evacuatoria publica blandè ſtimulent. Inter hæc locum inveniunt præter pulveres abſorbentes correctorios præprimis decocta variis ex plantis parata, v. g. Veronica, ſcabioſa, hedera terreſtri, agrimonia, tuſſilagine, ſcordio, centaureo minori. Taliſmodi vulgari remedio plus ſæpe in deſperato ſcorbuto & mali moris ulceribus efficiunt Galenici & plebeculæ, quam magni Chymiatri panaceis ſuis, eſſentiis ac elixiriis ſuis calidis chymicis, &c. Ut inde pateat, tam Galenicorum, quam chymicorum medicamentorum in arte noſtra inſignem eſſe neceſſitatem & uſum.

CAPUT LIX.

De continua febre cum calculo.

NObilis Domina Smeralda de Salimbenis, ſexagenaria, (*a*) *ardenti febre, eaque continuâ*, ad 7. dies graviſſimè conflictata, circa nonum diem urinam multam craſſam, & ſubnigram, cum calculo terete & (*b*) *oblongo*, excrevit; à qua febri & excretione, ſequenti remedio ſollicitata, libera evaſit.

℞. (*c*) *Confect. alchermes* ʒ. ß. unionum præparatorum, & lapidum aſtacorum ſecundùm artem præparat. an. gr. x. parabatur bolus, qui bis in die reiterabatur.

NOTÆ

in CAPUT LIX.

(*a*) *Ardenti febre eaque continuâ.* Plethorici à ſæviſſimis lumborum doloribus non rarò ita exagitantur, & incaleſcunt cum pulſu celebri, ut medentes minus circumſpecti pro febre ardente hæc habeant ſymptomata. Tali in caſu damnum ingens afferunt omnia ſpirituoſa calida calculum pellentia, nec non ipſa balnea, quæ, ubi ſanguine copioſo ſubtili venæ confertæ ſunt, minus conveniunt; Solatium magis hic invenimus in anodynis, nitroſis, venæſectione, clyſteribus.

(*b*) *Oblongo.* Calculi prægrandis magnitudinis & nuclei inſignis quantitatem æquantes quandoque per anguſtos tranſeunt ureteres; unde etiam tam crudelis enaſcitur dolor à dilatione harum viarum maxima. Et mirandum eſt has vias adeò ſæpius dilatari, ut major digitus immitti poſſit. Videatur Riolanus *in Enchyrid. anatom. Lib.II. cap.29.* Tulpius *Lib.III. cap.6.* Fernel. *Lib.VI. de partium morbis ſeu ſymptomat. cap.12.*

(*c*) *Confectio alkermes.* In calculo quandoque frenum injiciendum impetuoſo ſpirituum motui, quandoque ſi langueſcunt ſpiritus, ſtimulus addendus eſt, prout nimirum rei ratio id exigit.

CAPUT LX.

De carunculis.

DOminus Horatius de Perſidoniis, annos 40. natus, in via Sancti Iſaiæ, (*a*) *carunculam in penis* ductu jamdudum patiebatur: ea autem temporis progreſſu admodum aucta, urinarium meatum penitus occluſerat. Ideoque triduo iſchuriâ oppreſſus ad me confugit. Alvo ſtatim enemate ſolutâ, locum affectum tepenti lacte fovendum, idemque cum ſeminibus melonum ſorbendum juſſimus: quibus inflammatio ab ipſo ægro concitata (dum (*b*) *candelis cereis*, virgultis ligneis, atque filo ferreo carunculam atterere conaretur) ſedata fuit. Terebinthinam ad ℥. ß. cum pulveris betonicæ ʒ. j. poſtridiè accepit, & candelis cereis unguento peculiari illitis carunculam ſenſim ſuſtulimus. Quid ad nos, ſi quinquennio poſt, eodem affectu correptus, aliorum in manibus curandus occubuerit?

NOTÆ

in CAPUT LX.

(*a*) *Carunculam.* Familiares hæ ſunt lue Gallicâ vel gonorrhœa virulenta infectis. Oriuntur hæ ex pororum figuratione præternaturali à fermento luis maligno acri ibi ſtagnante, quam ſubſequitur depravata nutritio.

(*b*) *Candelis cereis.* Cavendum eſt ab uſu acrium; quæ constrictionem ſpaſmodicam inducendo, & dolores augendo iſchuriam facilius producunt. Feliciſſime extirpantur candelis cereis, unguento ſaturnino inunctis, cui adjuncta eſt particula mercurii præcipitati bene edulcorati, ſi inflammatio metuenda, fotus cum lacte & camphora prodeſt.

CAPUT LXI.

De inſigni tabe, & ventriculi frigiditate.

PErilluſtris, & Excellentiſſ. Reverendiſſ. Dominus Bartholomæus de Floravantis, utriuſque ſignaturæ Referendarius, annum 25. agens, ultra quinquennium (*a*) *graviſſimis malis exercitus*, communem medendi viam Patavii, atque hac in urbe Bononienſi ſub doctiſſimis Medicis inutiliter comprobaverat. Patiebatur autem inſignem marcorem cum febre lenta, (*b*) *ventriculi frigiditatem* incredibilem, & tantam, ut ibi concalefactum, & ferè ignitum ſilicem appoſitum continuò geſtaret. Hinc cerebri dolores, & aſſidui rugitus in hypochondriis, mira inappetentia, & concoctricis facultatis imbecillitas. Propterea ipſe triduum jejunus utplurimùm agebat, nam magis à ſumptis cibis circa ventriculum doloribus vexabatur, & ad tertium uſque diem (*c*) *ciborum* pondus & *molem* perſentiebat. Mitto capitis dolorem, cui valdè obnoxius erat, alvi ſiccitatem, & alia complura. Is tandem à tot ærumnis, & infirmitatum incurſionibus, contra omnium ſpem, pauciſſimis remediis, facillimis, & delicatiſſimis priſtinam, & fortè quàm antea firmiorem, in noſtris manibus recuperavit ſanitatem. Non remediorum quantitate, ſed eorum vi & efficacia, ægri ſanantur. Scopus fuit, concretionem lapilloſam frigidam, & marmoream diſſolvere; natura dein, regimine victûs præſcripto, reliquas intentiones abſolvit. Victus fuit omnifarius, & à conſuetudine minimè alienus. Fructus, olera, & quæ magis guſtui arriderent, modicè conceſſimus: (*d*) *moroſos illos minimè ſequuti*, qui nihil porrigere ſtudent, quod ſapiat palato. Quod ad remedia: primis diebus aurum noſtrum diaphoreticum ad aliquot hebdomadas bis in die inſtar alimenti dedimus, ut denſatam materiam faciliùs diſſolveret, eandemque foràs propulſaret. Specifico poſtea ſtomachico noſtro ad duos ferè annos uſus eſt. Vivit nunc ipſe optimâ ſanitate gaudens. Hic invidorum ilia crepent, qui contra proximi charitatem ſimilia damnant.

NOTÆ

in CAPUT LXI.

(*a*) *Graviſſimis malis.* Affectus, quo æger conflictatur, eſt

eſt hypochondriacus, qui infinita propemodum mala ſecum trahit, notat digeſtionem primarum viarum penitus deſtructam. Plurimi morbi fundamentum ſuum primis in viis habent. Eſt enim ibi quaſi via regia & confluxus peregrinorum vitioſorum humorum. Concurrunt ibi bilis, liquor ſalivalis pancreaticus; pituita inteſtinalis, variaque ingeſta, quæ ſi vitio vel eminente quadam qualitate laborant, protinus digeſtio turbatur & chylus peregrino charactere imbuitur, qui ſanguini allatus ejus motus turbat, obſtructiones efficit, quæ ſemper magnas impuritates in humoribus cauſſantur: Preſſo enim pede obſtructiones evacuatoriorum ſubſequuntur impuritates, impuritates autem dolores, ſpaſmi, febriculoſæ motiones, &c.

(*b*) *Ventriculi frigidatem incredibilem.* In hypochondriacis tam à muco tunicis inteſtinorum inhærenti, quam à flatibus coarctantibus impeditur liberior ad has partes ſanguinis, à quo omnis calor, influxus; unde imbecillitas ventriculi non tantum à vitio ſalivæ & menſtrui gaſtrici, verum etiam à debito ſanguinis influxu ſuppreſſo originem ſuam ducit.

(*c*) *Ciborum molem ſentiebat.* Alimenta, ſi non ſufficiens & temperata quantitas liquoris gaſtrici adeſt, & calore fraudatæ primæ viæ ſunt, non ritè reſolvuntur, ſed in maſſam inertem μόλυνσιν & liquamen onerosum concedunt, quod gravativum dolorem inducit.

(*d*) *Moroſos illos minimè ſecuti.* Uti in republica nec nimis laxa, nec nimis ſtricta convenit diſciplina, cum alias & ſummum jus ſumma ſit injuria: ita quoque in medicina & regimine dietæ vivendi leges non gaudeant nimia laxitate, nec nimio rigore. Spectat huc *aphoriſmus* 38. *ſect.* 2. *Hippocratis.* Cibus & potus pauló deterior, ſuavior tamen, melioribus quidem ſed inſuavioribus, eſt anteponendus. In victu multum dandum eſt conſuetudini; natura enim aſſuetis gaudet, nec temerè aliquid circa conſueta, quæ magnam vim obtinent in corpus noſtrum, immutandum.

CAPUT LXII.

De ictero, arquatóve morbo.

QUidam Latomus annorum 30. prope Divi Pauli Eccleſiam, ictero arquatove morbo à multis menſibus graviter detentus, in hydropem aſcitem incurrerat; febre lentâ etiam, & continuâ, ventriculi pravâ conſtitutione, anhelitûs difficultate, & aliis mortiferis ſymptomatis conficiebatur. Is autem pilulis noſtris helleborinis (*a*) *ter purgatus*, ſulphur hidroticum ad 10. dies ſumpſit, cujus ope hydrops, febris, icterus, cæteraque ſymptomata feliciſſimè evanuerunt, Sulphur hidroticum medicamentum eſt metallicum, inter cætera à nobis deſcripta.

NOTÆ

in CAPUT LXII.

(*a*) *Ter purgatus.* In hydrope aſcite cautè purgationes officiendæ ſunt. Locum hic habet *aphoriſmus X. lib. 2. Hippocr.* Si quiſpiam corpora purgare voluerit, meabilia ut reddat, neceſſe. Redditur autem corpus meabile ſive εὔφορον excitata naturæ vi, præparata & correcta materia, liberatis obſtructis, & poſtremò comparata corporis virium humoris educendi & medicamenti proportione: Ubicunque enim hæc fuerint, ibi feliciter ſuſcipitur purgatio, maximè in ipſo hydrope, ubi alioquin omnia vehementiora purgantia nocent, niſi prius meatus obſtructi laxiores & aperti redditi fuerint. Quando autem indicationes purgandi adſunt in hydrope, fortiter agendum, & aliquoties inſiſtendum, rectè id annotante Domino Sydenhamio *in tractatu de hydrope.*

CAPUT LXIII.

De maligna febre cum ſæviſſimis ſymptomatis.

DOmina Virginia, Domini Horatii de Perſidonis uxor, 40. annos nata, in via Sancti Iſaiæ, malignâ febre, animi deliquiis, (*a*) *nauſeâ, ventriculi dolore*, & aliis ſæviſſimis ſymptomatis impetita, alexipyreti noſtri ope, bis in die exhibiti, probè convaluit. Alexipyretum medicamentum inter medicamenta metallica à nobis reponitur.

NOTÆ

in CAPUT LXIII.

(*a*) *Ventriculi dolore.* Morbi maligni iique contagioſi circa præcordia & primas vias fomitem utplurimum ſuum habent. Nam ſalivæ vehiculo virulenta miaſmata ad ventriculum deſcendunt, ubi anxietates, nauſeam, cardialgias ſyncopticas & inflammationem ſphaceloſam, docente id ſectione, haud rarò pariunt. Quocirca prudens nonnullorum medicorum conſilium eſt, in ſuſpectis vel contagioſis locis nunquam deglutire ſalivam, ſed continuò illam excernere, quo infectio avertatur. Ex quo patet, leniora emetica, alexipharmaco juncta, vel ſi hæc contraindicuntur, ſalivam moventia, inter initia morbi laudatiſſimam locare operam. Novi Archiatrum feliciſſimum, qui in omnium malignorum principio ſulphur antimonii mitigatum, quod pro panacea à *Glaubero* venditatur, refracta doſi cum pulvere bezoardico exhibet, cujus poſt uſum ſaliva bene fluit, ſubſequitur ſudor, & infenſæ illæ præcordiorum anxietates præcaventur.

CAPUT LXIV.

De hemitritæo cum lienis tumore.

ADmodum nobilis Domini Alexandri de Griffonis filius, annos duodeviginti natus, exactis tribus annis: in terrificam hemitritæum incurrit. Manârat hæc febris ab (*a*) *immaturi fructûs*, principio æſtatis, immodico uſu, atque à prava victûs ratione: ut juvenibus plerumque accidit. Aderat & antea lienis tumor ſatis inſignis, ob eandem victûs intemperiem contractus. (*b*) *Purgato primùm corpore*, agarico, manna, & ſyrupo roſaceo, obſtructos meatus diaphoretico noſtro pulvere aperire deinde aggreſſus ſum; quibus incunctanter adapertis, febris confeſtim evanuit. (*c*) *Subactâ* autem *febre*, lienis tumorem croco martis, & aliis diſſolventibus brevi diſſipavimus.

NOTÆ

in CAPUT LXIV.

(*a*) *Immaturi fructus.* Copia fructuum horreorum multos impuros vitioſos facilè putreſcibiles, generat ſuccos, qui prima in regione flatus, tormina, ructus, alvi fluxum, deinde ulterius obſtructiones, tumores, febrem, ſcabiem, ulcera gignunt & producunt.

(*b*) *Purgato primum corpore.* China Chinæ decantatum & revera divinum contra intermittentes præſidium eſt, præpoſtera autem applicatione modo intermittentes in continuas vel lentas vertit, modo firmando obſtructiones recidivas plenas periculi, cachexiam, icterum, hydropem gignit, quotidiana id teſtante praxi. Quod ſi autem exhibeatur, quando prima regio, quæ impuritate facile ſordeſcit, & mali fomitem præbet, prius probè expurgata fuerit, & vis morbi paululum infracta, incredibilem in fuganda febre oſtendit efficaciam.

(*c*) *Subacta febre.* Rectiſſimè notavit *divus ſenex in Aphoriſmo* 32. *lib.*4. quibus à morbo reſtitutis quippiam eſt infirmum, ibi ἀποςάσεις ſeu ſtagnationes fiunt. Quod ſi enim à magno morbo evadentes liberalius ſe potu & cibo invitent, quam exhauſti corporis ratio & vires perferre poſſint, graviores morbi ſæpe propullulant, quia tam partes fluidæ, quam ſolidæ labefactatæ ſunt; hinc ſi non accurata diæta acceſſerit, hepatis & lienis ſcirrhi, vel cephaleæ, vel foras in artubus imbecillitas, dolores & tumores fiunt. Quare ne coacervetur, pilulæ aloephanginæ, Ruffi; variaque elixiria ſtomachalia & balſamica danda & ordinanda ſunt.

CAPUT LXV.

De ſuffuſione oculorum.

JOannes, Jacobi Durelli thecarum Fabri in platea commorantis, nepos, annorum duodecim, catarractam, quam Latini ſuffuſionem nominant, quinquennium in utroque oculo tulerat. Nec capitis, nec brachii fonticuli, nec purgantia quæque, ab alio Medico per integrum ſemeſtre exhibita, quicquam profuerunt: Quinimò, cùm ad me deductus eſſet, alterantibus cephalicis, & iis, quæ ſenſim per inaſpectabiles ductus ſanguinem fuliginoſis vaporibus, & aliis impedimentis liberant, utendum potius judicavi, quàm crucibus & tormentis, quæ multi ſæpius pro veris medicamentis infeliciter experiri coguntur. Miſſis quippe cucurbitulis, phlebotomiis, ſanguiſugis, veſicatoriis, ſinapiſmis, & ſimilibus, ipſo morbo gravioribus; conſervas capitales cum (*a*) *argenti arcano* ad nonnullos dies exhibuimus: extrinſecus (*b*) *vitrioli aquam* admovendo, quibus paucis omnino liber & ſanus evaſit. Quid ſit argenti arcanum, vide in noſtro *de ſecret. med. præpar.*

NOTÆ

in CAPUT LXV.

(*a*) *Argenti arcano.* Eſt vitriolum lunare ſubtiliſſimum, & ſecundùm *Monſchnyderi* proceſſum optimum, quod in morbis nervorum à tenaci vitrea pituita ortis non infimam laudem meretur, dum & incidit & educit quàm promptiſſimè coagulatos craſſos humores. Si ſolvitur in ſpiritu liliorum convallium, tranſit in liquorem limpidum lunarem nullo colore imbutum. In affectibus melancholicis maniacis non contemnendi uſus.

(*b*) *Vitrioli aquam.* Vitriolum album vel melius cyprium ad plurima oculorum vitia tollenda extrinſecè mirum commendari ſolet. Operatur hoc modo, dum fibrillas oculorum tunicas conſtituentes nimis laxas roborat & conſtringit, quo minus ſtaſis humorum circa illas fieri queat.

CAPUT LXVI.

De Iſchuria.

DOminus Julius Cæſar Mainettus quinquagenarius in via Sancti Donati, (*a*) *ἰσχουρία ab ureteribus utriſque obſtructis* graviter detinebatur, cujus in cauſa materia potiùs viſcida & craſſa deprehenſa eſt, quàm calculus. Incaſſum jam ad multas hebdomadas alterius Medici opem imploraverat. Ille autem ter & quater accepto à nobis medicamine ex tribus animalibus probè convaluit. Hujus remedii deſcriptionem aliis etiam alibi annectemus. Quære in noſtro *ſuprà citato* iſtud remedii genus, cum aliis præſtantiſſimis.

NOTÆ

in CAPUT LXVI.

(*a*) *Iſchuria ab ureteribus utriſque obſtructis.* Non ſemper in urinæ ſuppreſſione uterque renum vel ureterum obſtructione laborat; ſed ſaltim unicus ſufficit, qui ſi obſtructus eſt, ſpaſmo & alterum afficiens urinæ fluxum cohibere poteſt. Riolanus *Lib. II. anthropogr. cap.* 26. ſcribit, non ſemel ſe obſervaſſe, uno rene obſtructo, alterum inutilem reddi, propriaque actione deſtitutum urinæ fluxum intercipere. Sic quoque dominus Marchettre *in Anatomia cap. V.* affirmat: læſo uno rene, ut alter officium præſtet, vix contingere poteſt, propter mutuum inter ſe conſenſum, affectus enim unius alteri facilè communicatur. Contingit hoc indubiè à ſpaſmodica criſpatura fibrarum muſculoſarum, quibus ureteres conſtant. Proſunt tali in caſu antiſpaſmodica, ſuccinata, caſtorina & oleoſa demulcentia. Si in rene obſtructio hæret circa ureterum capita à calculis grandiuſculis, ſal ſuccini admirabile diureticum cum tartari arcano egregio reſolvente mixtum omne abſolvit punctum.

CAPUT LXVII.

De duplici tertiana, & immodico ſanguinis fluxu.

PErilluſtris Domina Iſabella Vizana, prope Divi Sebaſtiani Eccleſiam, duplici tertiana laborans, brevi auro noſtro eſſenſificato libera, & immunis extitit. Eidem Dominæ, (*a*) *immodico ſanguinis fluxu* è naribus affectæ, & quaſi confectæ, poſt varia uſualia remedia appoſita, tandem (*b*) *frontali* ex croco martis, bolo armeno, opio, & roſaceo oleo, temporibus admoto, deferbuit ſanguis, & feliciter convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LXVII.

(*a*) *Immodico ſanguinis fluxu.* Nimiæ hæmorrhagiæ utplurimum contumaciores ſolent reddere morbos. Oriuntur ab incaleſcentia nimia motuque inteſtino ſanguinis adaùcto, ejuſque impedita propter ſpaſmum per ſubſtantiam partium poroſam & venas circulatione. Omnia hinc, quæ compeſcunt ſanguinis æſtum, & volatilitatem bilis infringunt, internè & externè proficua ſunt.

(*b*) *Frontali.* Quæcunque capitis ex febre dolorem ſedant, qualia ſunt ex roſis parata, acetum roſaceum, camphora, nitrum, opium, illa etiam in nimiis hæmorrhagiis proficiunt: non fronti modò & temporibus, ſed collo quoque totò applicantur.

CAPUT LXVIII.

De inveterata lue venerea.

DOminus Vincentius Nelli, Magni Ducis Etruriæ gemmarius, annorum quinquaginta, in domo Domini Petronii de Nigris hoſpitio exceptus, à duobus annis præduros tophos cum ſæviſſimis capitis & articulorum doloribus acerbè patiebatur. Patavii primùm tanti affectus curationem non ſine fructu, ſed imperfectè, ſub doctiſſimis Medicis tentavit. Extremam verò ſanitatis perfectionem adepturus Florentiæ, agyrtam quendam conſuluit, qui eum (*a*) *cinnabari ſuffumigiis* ad aliquot dies exercens, loco promiſſæ ſanitatis, malum duplo deterius reddidit, eumque eò adduxit, ut continuâ febre, membrorum tremore, & anhelitus difficultate, ac fœtore concitatis, extremum halitum emiſſurus videretur.

Tot malis ſuperandis decoctum humectans, alimentoſum ſimul, & alexiterium primis diebus ſumpſit. Febre aliquantulum propulſatâ, & viribus paulò vegetioribus antidotum antivenereum noſtrum exhibuimus. Quibus rebus intra 40. dies priſtinam, perfectiſſimamque recuperavit ſanitatem. Antidotum antivenereum noſtrum habetur pariter ubi ſuprà notavimus.

NOTÆ

in CAPUT LXVIII.

(*a*) *Cinnabari ſuffumigiis.* Equidem verum luis alexipharmacum

pharmacum conſtituunt mercurialia cautè adhibita, magnam autem perniciem parant ejus effluvia ſeu ſuffitus illis, qui imbecillos nervos habent. Compertum eſt, quam gravia incommoda fabri aurarii à ſolius hydrargyri vapore ſentiant: frequentes ipſis ſunt ſudores frigidi, lypothymiæ, laſſitudines, tremores, de quibus vid. *Ephemerides Germanorum Dec. I. anno I. obſ.* 181. Welſchius *in curationibus pag.* 140. Schenckius *in obſ. pag.* 88. *Act. Anglicana* 1665. *Menſe April. pag.* 18. Fernelius *de luis vener. curatione.* Mercurius enim tàm gravitate, quàm tenuitate partium ſuâ anguſtiſſimos nervorum fibrillarum tubulos nimis aperit, laxat, ut ſic pituitoſi humores ibi facilè decumbant, obſtructiones, rheumatiſmos, lymphæ effuſiones, paralyſes, tremores, debilitates efficiant.

CAPUT LXIX.

De acerbiſſimo dolore.

DOminus Ludovicus N. ad Portam vir Majoris, vectigalium exactor; annorum 45. in altera tibiarum acerbiſſimum, ac vehementiſſimum dolorem quinque dies tulit. Cùm autem ejuſmodi dolorem in tenui aura conſiſtere deprehendiſſemus, cucurbitulas exiguas (*a*) *per totam tibiam* admovendas cenſuimus: exiguis ſcarificationibus vix factis dolor penitus evanuit.

NOTÆ

in CAPUT LXIX.

(*a*) *Per totam tibiam.* Debetur hic dolor lymphæ ſtagnanti ſcorbuticæ corroſivæ perioſtium occupanti, quod cum eximii ſenſus ſit, facilè criſpatur, & intercepto ſic ſpirituum affluxu auræ frigidæ perceptionem efficit. Emplaſtrum mercuriale aſſociatum camphoræ & aliis volatilibus, evaporationem horum ſalium promovendo, omne curationis punctum abſolvit.

CAPUT LXX.

De pleuritide.

IDem àliàs pleuritide (*a*) *cum ardenti febre* detentus ſequentibus remediis probè convaluit. Primo die alvo enemate emollitâ, (*b*) *ſanguinem è latere affecto* detrahendum curavimus. (*c*) *Fotu* interim ex baccis juniperi, malva, parietaria, praſſio albo, chamomilla, meliloto, & cymino affecta pars demulcebatur.

NOTÆ

in CAPUT LXX.

(*a*) *Cum ardenti febre.* Febris acuta utplurimum jungitur pleuritidi, partim ob dolorem, partim ob inflammationem & circulationem tenuioris ſanguinis per partis affectæ poros anguſtiores celeriorem. Et quo acerbior dolor & gravior inflammatio, eò acutior quoque ſolet eſſe febris.

(*b*) *Sanguinem è latere affecto.* Venæſectio revulſionis cauſſa, quæ elabentis ſanguinis in contrarium motum eſt inſtituta, evidens ſubſidium celeriter affert pleuriticis, maximè plethoricis, & ſi ampla vena finitimo loco ſecetur, ut quæ plus celerius atque potentius ab affecta ſede vacuat, & ſtaſin ac inflammationem graviorem avertit.

(*c*) *Fotu.* Fotus ex herbis emollientibus, carminativis, anodynis plus auxilii afferunt, quam unguenta pinguia poros inviſcantia & tranſpirationem liberam cohibentia. Adhuc autem magis commendandus eſt, dum dolor ille ortus eſt à frigore, aut à cauſſis flatulentis, quod patet, ſi vagus eſt, nec diu eadem ſede perſiſtit: calore & fomentis tunc miteſcit, atque etiam ſæpius diſcutitur.

CAPUT LXXI.

De pleuritide.

NObilis adoleſcens Gaſparus Mozarellus, annos 16. natus, in via *di Val di Lozza*, pleuritide cum ardentiſſima febre vehementer cruciatus ſequentibus tutò & citò convaluit.

℞. Fol. Malvæ, parietar. violar. marrub. albi, an. m. j. florum chamæmel. melilot. an. pug. j. ſem. cumin. fœnicul. lini, an. pug. ij. Coquebantur in vino & aqua pro fotu ex veſica ſuilla adhibendo. Secunda die detractus fuit ſanguis è baſilica ejuſdem lateris, ad ℥. vij. Tertiâ die potu ſequenti (*a*) *purgatus.*

℞. Decoct. flor. & fruct. cord. cum ſenna q. ſ. mannæ Calabrini, ſyrup. roſ. ſol. utriuſque ℥. j. ß. miſc.

Expectoratio facilis reddebatur ſyrup. de jujubis, & liquir. penidiis, & ſacch. cand. Sequentibus verò diebus ſequentem julepum capiebat.

℞. Aquæ card. bened. ℥. vj. ſyrup. violacei ℥. j. miſce.

NOTÆ

in CAPUT LXXI.

(*a*) *Purgatus.* Omnibus in morbis pectoris, maximeque in illis, ubi febris aſſidua, reſpiratio difficilis, frequens atque parva, inflammatio adeſt, purgantia vel etiam laxantia internè data nocent, juxta Hippocratem *lib. de purgantibus* §. 4. ubi dixit: quicunque à febribus fortibus corripiuntur, iis medicamenta purgatoria dare non oportet, donec remiſerit febris. Locum magis inveniunt Clyſteres.

CAPUT LXXII.

De duplici tertiana.

IDem ſuperiori æſtate duplici tertianâ intermittente variè vexabatur. (*a*) *Corpore primis diebus cholagogis* perpurgato, alexipyreton noſtrum ter ſumpſit, quo confeſtim convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LXXII.

(*a*) *Corpore primis diebus cholagogis.* Non omnia purgantia ægrè feliciter ſcopum ſuum attingunt. Et ſane multum intereſt, quo purgante certo in morbo uſus fueris. Non enim omne purgans æque omnibus morbis utile: Ita folia ſennæ copioſe aſſumta utut magnam quantitatem humorum educant, tamen non tantum præſtant in febribus, quantum ſalia abſterſivâ exaltata ſtimulo purgantis fortioris. In frequentiſſimo habeo uſu ſal ſequens laxativum: accipe arcani duplicati, ſalis abſynthii ana grana ſex, diagrydii ſulphurati, reſinæ Galapp. Mercurii dulcis ana grana duo, olei macis guttam unam. Illud autem meretur notari circa ejus mixturam, ut mercurius dulcis non fortiter cum ſalibus teratur, ſed ſaltim leviter cum cultello miſceatur, quippe qui à ſalium arctiori connubio corroſivum induit genium, largioris ſalivationis & alvi fluxus cauſam.

CAPUT LXXIII.

De paralyſi à 15. annis inveterata.

DOminus Jacobus de Bartholis, aromatarius Portanus, annos 40. natus, à multis annis

nis (*a*) *cruribus*, tibiis & pedibus paralyticus, & immobilis, infinita propè remedia in vanum expertus fuerat. Imò reſiccato radicali humido, decoctis exſiccantibus, & diætis attenuantibus, crura, & tibiæ veluti trunci lignei, rigida obduruerant. Cùm jam 15. annis in hoc ſtatu reperiretur, & de ſalute ne quidem cogitaret, dato ad 15. dies hellebori, & colocyntidis extracto, ſenſus & calor in cruribus & tibiis exſuſcitatur: eidem extracto auri diaphoretici grana aliquot admiſcebantur, ut eodem tempore natura morbi diuturnitate oppreſſa benignè purgaretur, & facilè inſtauraretur. Sub finem tandem vitrioli balſamum ad aliquot dies accepit. Et his gratiſſimis, deperditum ſenſum, & ambulandi uſum mirabiliter recuperavit. (*b*) *Magneſia ſaturnina*, & Luna terreſtris ſi ſudorifica reddantur, conſimiles curationes facillimè abſolvunt.

NOTÆ

in CAPUT LXXIII.

(*a*) *Cruribus.* Laborabat ante annos aliquot juvenis octodecim annorum ex panico quodam terrore paralyſi inferioris corporis ab umbilico uſque ad pedes: ſuprà umbilicum partes ſanæ, vegetæ erant, appetitus vigebat, & ſomnus placidus: Quæ conſiſtebant infra umbilicum, ſenſus ac motus omnimodo defraudatæ erant, calore nativo tamen adhuc ſuperſtite, & conſtante nutritione. Mali ſedes in ſpinali medulla merito quærebatur. Feces & urina ſine omni ſenſu decedebant. Purgantia fortiſſima exhibita nulla tormina vel moleſtiam ullam creabant. Notabile tamen erat, cum aliquando pedes lapidibus, qui igniti erant, ex negligentia famuli valdè combureret, quod nullum ſenſum doloris, vehementem autem anxietatem pateretur. Adhibebantur generoſiſſima, ſed ſine omni effectu, ita ut poſt dimidium anni animam exſpiraret.

(*b*) *Magneſia ſaturnina.* Hæc nihil aliud eſt, quam regulus antimonii mixtus cum argento. Duo hæc decenti ignis regimine figi poſſunt in pulverem diaphoreticum aperientem magnæ efficaciæ ſub parva doſi, dum ejus vires coincidunt cum mercurio præcipitato fixo.

CAPUT LXXIV.

De icteritia flava cum multis aliis.

Altera fila dictæ Dominæ Luciæ, annorum 18., aſſiduè icteritia flava detinebatur, idque (*a*) *à ſuppreſſis menſibus*: ventriculi & capitis dolore inde ſubſequuto.

Cùm autem triplici huic malo tertiana duplex intermitens ſuperveniſſet, pilulis noſtris catharticis univerſum corpus apprimè repurgandum cogitavimus; Quapropter ſubinde ſubſequens electuarium.

℞. Conſerv. roſar. ℥ij. Conſ. anthos, & betonic. an. ℥j. Croci Martis ℨß: Ol. vitriol. dulcificati ℈j. Ol. cryſtalli ℨß. Miſcebantur, & capiebat ℈iij. ſingulis matutinis, quibus intra 20. dies & firmiorem, & uberiorem quàm anteà ſanitatem recuperavit: fluxere menſes, rediit nativus color, & dolores omnes evanuêre. Non rarò ſpecificum ſtomachicum his omnibus præponendum, maximè ubi ventriculus eſt valdè debilis.

NOTÆ

in CAPUT LXXIV.

(*a*) *A ſuppreſſis menſibus* Cachexia, menſes ſuppreſſi, icterus, tertiana duplex ſororiantur inter ſe, eandem habent cauſſam, eundemque modum curandi requirunt. Optimus modus eſt primum ventriculum ſaturatum vitioſorum humorum colluvie deplere, poſtea jungere martialia, balſamica, eaque quæ blandam ſpirituaſcentiam ſanguini & humoribus inferunt, ac intemperiem acido viſcidam corrigunt.

CAPUT LXXV.

De lupia in capite.

Frater Vincentius Dominicanus Mutinenſis, 40. annos natus, in ſincipite ſub ſutura lambdoide tumorem inſignem de genere (*a*) *lupiarum*, ponderis ℔. ß. à nonnullis annis infeſtanter gerebat. In eo materia cyſtidibus complurimis, cepæ ad inſtar, ſpiſſa, alba, & ſebacea latens, foràs prodiit (tumore videlicet cauſtico adaperto.) Avulſis tandem 5. cyſtidibus, & radicibus unà cum cute exteriori epuloticis abſumptis, intra 15. dies liber evaſit. Annum nunc decimum agit à cura exacta, contra vulgi Bononienſium ſententiam, quâ putant, neminem à ſimili cura ultra annum vivere poſſe.

CAPUT LXXVI.

De lupia in vertice capitis.

Quidam textor Lucenſis, quinquagenarius, in via *del Foſſato* ſeptem annis elapſis, in vertice, ex pari tumore (excepto quòd unicâ cyſti materia coërceretur) iiſdemque mediis liberatus eſt. A præſenti cura undecimus annus agitur, & feliciter vivit.

NOTÆ

in CAPUT LXXV. & LXXVI.

(*a*) *Lupiarum.* Repeti huc poſſunt ſuperiora.

CAPUT LXXVII.

De aſthmate contumaci, & horrendo.

Marcus Antonius Graſſo in via *del Chiavadore* phrygio annos 30. natus, 4. annis à catarrho, in pectore exundante, (*a*) *præ aſthmate* vitam ſingulis momentis commutaturus videbatur. Eſulæ extractum ter exhibitum lentam craſſamque è pulmonibus materiam deturbavit, à quo ſequentes pilulas exhibuimus:

℞. Aloës ſuccotrin. ℥ß. myrrhæ, ammoniaci, an. ℥ß. Croci Orient. ℈j. Florum ſulphuris ter cum ſuo colchotar ſublim. ℨijß. cum ſyrup. è ſucco marrubiis albi fiat maſſa, cujus ℨj. ad aliquot dies ſumptâ feliciter convaluit.

Saturnina magneſia etiam vulgariter præparata hos affectus mirificè ſublevat: & licèt vomitum concitet, ea tamen non eſt formidanda.

NOTÆ

in CAPUT LXXVII.

(*a*) *Præ aſthmate.* Veriſſimè dicit *Seneca*: Omnia corporis incommoda per ſe tranſeunt aut franguntur, nullum autem moleſtius, quam aſthma. Oritur hoc malum à circulatione ſanguinis per ſubſtantiam pulmonalem liberiori impeditâ, dum veſiculæ pulmonum membranaceæ tartarea materia obſeſſæ ſunt. Opportuni huic morbo

bo eſſe ſolent, qui vitio lymphæ laborant, qui deſtillatione atque tuſſi frequenter tentantur, maximè verò ſenes & qui anguſtis ſunt pulmonibus. Malo ingraveſcente humor concreſcit tandem in veros calculos, quibus interdum diſſectos pulmones conſertos deprehendimus, alioſque in his prædutos ac ſolidos, alios veteris caſei conſtantia incipientes, alios gypſeæ pituitæ duritie: Omnes quidem propria ciſte obductos. Sed etiam non ita pridem vir occurrit, qui, quoties exercitatione incaleſcit, concitata tuſſi calculos è pulmonibus edit præduros, eoſque excreat modo hordei, modo piſi magnitudine. Bona tamen is valetudine fruitur, præter quam quod paulò difficilius reſpirat & in medio thorace gravitatis cujuſdam pondus percipit. Videatur Fernelius *Lib. V. cap.* 10.

CAPUT LXXVIII.

De epilepſia.

IDem Marcus Antonius, in quoſdam terrificos inſultus, (*a*) *epilepſiæ ſpeciem* referentes, inciderat: Cum primum morbus eum adoriretur, inſignes cordis palpitationes præſentiebat, dein oppreſſionem validam, & miram virium dejectionem; motibus quibuſdam convulſivis eadem æquè ſequentibus: tunc cogebatur propinquas ſedes accedere, aut humi ſedere. Ipſe autem supernè purgatus aſſumptione pilularum catholicarum cum conſervis capitalibus, vitrioli balſamo adjecto, ſanitati reſtitutus eſt. Fuit & illi adhibitum ſpecificum ſtomachicum, quo potiſſimùm ſublevatus.

NOTÆ

in CAPUT LXXVIII.

(*a*) *Epilepſiæ ſpeciem.* Epilepſia obſervatur duplex: una gravior, ubi mali ſedes eſt in ipſo cerebro, & ſeſe diffundit per totum genus nervoſum & muſculoſum & totius corporis abſoluta convulſio eſt, ubi ſpuma ſtridore quodam eliditur ab ore; altera, quæ ab extremis & inferioribus ſuſcitatur corporis partibus, ubi multo ante paroxyſmum tempore caput artuſque ingraveſcunt, & ægrotantes inſtantem paroxyſmum præſentiunt, poſſuntque impendentis repentini caſus pericula vitare, quæque levior eſt, tranſitoria magis, & ſymptoma ut plurimum affectionis hyſtericæ. Similem paroxyſmum ſemel notavi in juvene quindecim annorum, qui jam veneri, quæ juxta *Hippocratem* parva Epilepſia nuncupatur, nimium indulſit, ſæpius de die paroxyſmos patiebatur, quos antevertebat præcordiorum moleſta coarctatio, abdominis cruciatus immanes, mox derepentè quaſi attonitus corruebat, brachium ſiniſtrum contrahebatur, & facies à ſanguine ſubſiſtente tota nigricans apparebat. Curatio abſolvebatur decocto conſtante ex antiſpaſmodicis, nominatim ex viſco quercino, radice pœoniæ, herbæ betonicæ, floribus ſambuci, papaveris rheados, raſura cornu cervi, ungulâ alcis & oleo amygdalarum dulcium. Purgantia autem nec non ipſa cinnabarina affectus ferre non poterat, ſed ſymptomatum fere exacerbatio ſequebatur.

CAPUT LXXIX.

De brachio contracto.

PErilluſtris D. Marcus Antonius de Mareſcottis, annum 54. circiter agens, 8. annis proximè elapſis brachio contractus, extractum granorum acanthalidis, pulpæque (*a*) *cucurbitæ ſylveſtris* ad 15. dies accepit; cujus beneficio illic concreti humores diſſoluti, & expulſi fuêre. Pars interea extrinſecùs ſimili decocto fovebatur. ℞. Malvæ, violarum, calamenti, menthæ, camomillæ, meliloti, an. m. j. coquebatur cum pede bovino in vino & aquâ, pro fotu.

NOTÆ

in CAPUT LXXIX.

(*a*) *Cucurbita ſylveſtris.* Contractura brachiorum non rarò eſt ſymptomatica, & fit ex ſpaſmodica contractione inteſtinorum. Sic non ita pridem annotavi in fœmina, ſi quæ ulla, obeſa & cacochymica, dum ſumebat pulverem ex reſina Gialappæ & Tartaro vitriolato confectum, non modò vehementiſſima tormina, (dum reſina coagulata adhæſit inteſtinorum tunicis) verum etiam unius lateris paralyſin cum aphonia brachiique contractura moleſtiſſima: Curata fuit antiſpaſmodicis nervinis & oleoſis demulcentibus.

CAPUT LXXX.

De maligno, & inveterato ulcere.

DIamanta D. Hieronymi N. uxor, 35. annos nata, in via Nozadellæ, ulcere depaſcenti, dolorifico, & horrendo, ſemeſtri toto in tibia dextra acerbè divexabatur. Aliis jam Medicorum auxiliis exercita, & fruſtrà defatigata, ſic à nobis ſanitatem conſequuta eſt. Ad 15. dies, quoad ſalſi humoris fluxus omninò excideretur, corallorum eſſentiam, quam tincturam vocant, uſurpavimus. Affectæ parti (*a*) *unguentum ex vitellis ovorum* tantùm admovebatur: quibus paucis, & facillimis citò indomitum ulcus ſuperavimus. Primis diebus purgata fuit (*b*) *decocto catholico* melanagogo, ex quo potiſſimùm emanavit ſanitas.

NOTÆ

in CAPUT LXXX.

(*a*) *Unguentum ex vitellis ovorum.* Huic junctum balſamum noſtrum antimonii cum balſamo peruviano conſtituunt excellentiſſimum unguentum vulnerarium balſamicum mundificans & repente conſolidans, non tantum in ulceribus ſordidis, ſed & in nervoſarum & tendinoſarum partium læſionibus laudantiſſimum.

(*b*) *Decocto catholico.* Quoniam ulcera impuris ſcorbuticorum corporibus familiariſſima ſunt, hinc rarius ſine internis curatio feliciter ſuſcipitur: ex his autem omnibus palmam præripiunt decocta mundificantia & depurantia, quippè quæ copioſius ſanguini ingeſta ejus intemperiem vitioſam quàm commodè corrigere valent: Parati poſſunt ex radice althæ, enulæ, leviſtici, glyzerizæ, herbæ hepaticæ nobilis, agrimoniæ, veronicæ, ſcordii, malvæ, floribus ſambuci, papaveris rhœados, raſura ligni ſaſſafras, ſaſſaparillæ, rhabarbaro Alexandrino, polypodio, ficubus, &c.

CAPUT LXXXI.

De ardenti febre.

ILluſtris admodum D. Sfortia de Mareſcottis, 30. circiter annos natus, malignâ febre, cauſo dictâ, cum exanthematibus nigris, linguæ nigredine, acerbiſſimis tum capitis, tum univerſi corporis doloribus, & aliis lethalibus ſymptomatis detinebatur. Tertio tandem die acceſſitus, atque de extinguendo ejuſmodi incendio ſtatim ſollicitus, relictâ communi & tritâ viâ ad artis abditiora me contulit: adeoque victus ratione præſcriptâ, alexipyreton noſtrum quater in die debatur; cujus ope, malignitate ad cutem projectâ, ceſſârunt ſymptomata, & ſeptimâ die febris evanuit. Et quoniam ſtatim primis diebus vomitu &

premebatur, atque lienis duritiei obnoxius erat, (*a*) *vinum exhibere* minimè recuſavi, maximè aquoſum. Siquidem multæ ſunt febres, quibus vinum minimè obeſt; his præſertim, quæ in ventriculo ſedem obtinent; & eò magis, ſi tale ſit vinum quod caput minimè tentet.

NOTÆ

in CAPUT LXXXI.

(*a*) *Vinum exhibere.* Vinum ſi ullum, cordiale eſt, ſpiritus reſtaurat, & motum ſanguinis & humorum vividum inducit, & nullis in morbis, ſi tenue eſt, & moderatè ſumatur, nec inflammationes ejus uſum dehortentur, noxium. Priſci medicinæ authores rariſſime ægris vini potum prohibebant, ut bene notat Mercurialis *annotat. in V. Epidemiorum pag.* 165. Ipſe *Hippocrates* vinum aquoſum album ex uvis paſſis ad refrigerandum in febre ardenti commendat *Lib. III. de morbis pag.* 161. Refert Zacutus Luſitanus *Lib. I. prax. admirand. obſ.* 93. ſe in febre maligna, præſente ſiti intenſa cum linguæ ſiccitate & nigredine, ægro jam deſperato, vinum exhibuiſſe feliciter, ut hoc ſolo remedio reſtitutus fuerit. Plura de hac re vide in Bartholino *Centuria VI. hiſtor.* 7. item *Miſcellan. natur. Curioſ. Decad.* 12.

CAPUT LXXXII.

De dolore colico.

MErulinus Aurifaber, annorum 27. in via *della Maſcarella*, à 20. menſibus (*a*) *incredibili dolore* colico vexabatur. Et quidem (*b*) *circa umbilicum tumore* ſatis amplo deprehenſo, in cœco inteſtino materiam ſolidam, & in lapidem concretam judicavimus; quapropter eandem emolliendam & deturbandam ſequenti fotu imperavimus.

℞. Baccar. lauri, juniper. ſem. fœnugr. lini, an. pug. ij. herb. malvæ, praſſii albi, parietar. calament. origani puleg. menthæ, an. m. j. florum chamæm. melilot. ſtœchad. ſem. aniſi, fœnic. cumin. an. pug. j. Parabatur decoctum in ſ. q. aquæ, & vini. Sequenti manè ol. amygd. amar. ad ℥. vj. exhibuimus, quo materiam quandam lapilloſam excrevit. Secundâ die idem oleum reiteratur, à quo & ſimilis dejicitur, & dolor omnis ceſſavit. Paucis pòſt diebus, hujus modi calculoſæ concretionis ſeminariis adhuc vigentibus, rediit dolor pariter atrox & mordax. Quocirca corpus pilulis noſtris catholicis ter purgavimus, & electuarium cum acetoſo eſurino ad 15. dies exhibuimus. Et ad firmiorem ſanitatem conciliandam ſpecifico ſtomachico noſtro uſus eſt ad aliquot dies.

NOTÆ

in CAPUT LXXXII.

(*a*) *Incredibili dolore.* Dolor hic natus fuit crudeliſſimus ex calculo, qui acido exundanti & gypſeæ pituitæ, quæ duæ facilè creſcunt in lapidem, debetur, qui adhærens cellulis, quæ copiosè ibi conſpiciuntur, coli intolerabiles dolores efficit, quaſi palus infixus ſit, cum alvi & urinæ cohibitione propter majorem ſpaſmum. Fernelius *de partium morbis & ſymptomat. Lib. VI. cap.* 9. ſcribit: Craſſior pituita in cœci aut coli inteſtini cellulis diutius coërcita, nonnunquam concreſcit in calculos, quales ſæpe vidimus inſtar nucis juglandis, & in quodam magnitudine caſtaneæ quatro aut ſexto quoque die dolore nullo exturbari.

(*b*) *Circa umbilicum tumore ſatis amplo.* Deſinit aliquando colica in herniam umbilicalem, quia flatuum multitudo coacervata intus eſt, quæ tendit, uti etiam prægnantibus aliquando evenit.

CAPUT LXXXIII.

De inſigni dolore coſtarum.

NObilis Dominus Hieronymus de Senſifabris, annorum 30. in via Sancti Donati, ſub mendoſis coſtis (*a*) *acerbiſſimum dolorem* bimeſtri pertulerat. Contigit hic dolor ab aliquo humore illuc appulſo. Fruſtrà autem ab alio Medico tentatis remediis, ſequenti potu concretos humores diſſolvimus, eumque ſanitati brevi reſtituimus.

℞. Rad. vincetoxici, ℥. j. ß. fol. myrrhi m. j. ſem. hyperic. rhabarb. electi, an. ʒ. j. ß. parabatur decoctum in ſ. q. aquæ communis, in cujus colatura ℥. vj. diſſolvebatur ſyrup. capill. ven. ℥. j. ß.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIII.

(*a*) *Acerbiſſimum dolorem.* Pleuritis hæc eſt mendoſa, quando muſculos exteriores dolor occupat à ſero acri ſtagnante obſtructiones hinc ſpaſmus & flatus tendentes. Diſtinguitur hæc à pleuritide vera magnitudine febris, nam non eſt acuta, & natura ſputi, quod eſt pituitoſum, & difficultate anhelitus, quæ longè remiſſior eſt, & ipſa curâ, quæ fit diaphoreticis poros aperientibus, nec non extrinſecis emollientibus, carminativis, & evaporationem ſeri ſtagnantis promoventibus.

CAPUT LXXXIV.

De dolore capitis, brachii paralyſi, & aliis affectibus.

ILluſtris admodum Dominus Gaſparus de Paeis, annum 49. agens, multa, & graviſſima mala à nonnullis menſibus patiebatur, jam elapſi ſunt 9. anni; imprimis acutiſſimum capitis dolorem, dextri brachii paralyſin, cum febre lenta, ventriculi imbecillitate, & capitis defluxione. Quocirca conſervis primùm roborantibus, & alterantibus, corpus licuit roborare; à quibus meliuſculè habenti decoctum exſiccans ſimul & purgans viſcidos & pituitoſos humores, ad nonnullos dies dedimus, quibus priſtinam recuperavit ſanitatem. Quid ſi novennio à cura elapſo, (*a*) *ob ſummam veneris incontinentiam*, (*b*) *diabete* occubuit?

NOTÆ

in CAPUT LXXXIV.

(*a*) *Summam veneris incontinentiam.* De veneris incommodis optimè ſcribit Hippocrates *Lib. II. prædictorum pag.* 67. Uxore ſemel uſus & acrior fuerit & magis expeditus. At ſi ſæpius venerem exercuerit, durior evadet cum quodam ſqualore, corpuſque decoloratius erit & majore laſſitudine tentatum. Celſus quoque *Lib. I. cap.* 1. hanc ſententiam tulit: Concubitus neque nimis concupiſcendus, neque nimis pertimeſcendus eſt. Rarus corpus excitat, frequens ſolvit. Moderata igitur venus corpus agilius & ſe ipſo levius reddit, ut immoderata depravat, pigrum, languidum & effœtum efficit, vires roburque exſolvit, uno verbo, in omnibus nervorum morbis immodica venus evitanda eſt, ut pote ceu parva epilepſia non tantum debilitat, ſed & ſpiritus ad inordinatos ſubſultus ac ſpaſmodicas contractiones adſueſcit.

(*a*) *Diabete.* Diabetes notat deſtructionem vinculi, quod intercedit ſero cum ſanguine, conſervatur hoc motu conquaſſatorio, qui fit in corde arteriis & ipſa viſcerum & muſculorum poroſa ſubſtantia. Hic motus ſi ob ſpirituum inopiam langueſcit, uti fit in febribus malignis, ſerum ſeparatur à ſanguine, & per renes maxima in quantitate ſecernitur.

CAP. LXXXV.

CAPUT LXXXV.

De duplici tertiana.

EJuſdem Illuſtris D. de Pacis uxor, nomine Junipera, annos triginta nata, ſub fine menſis Julii, quo tempore æſtuant omnia, duplici tertianâ continuâ graviter correpta fuit. Hujuſmodi febris ab accenſa, & retorridâ bile oriebatur, unde graviſſima, & (*a*) *maligna ſymptomata*, & maximè ſuffocationis metus, pulmonibus catarrho exundante oppreſſis. (*b*) *Detracto ſanguine* è malleolo, ad ſanguinis fervorem compeſcendum, diſflationis beneficio, ſub hora aſtrologicè explorata meliùs habere cœpit. Poſtridie cholagogum, melanagogum ex manna, rhabarbaro, ſenna, & ſyrup. roſaceo ad convenientem doſim ipſi præſcripſimus, quibus febris ad 8. dies latuit. Cùm autem iterum in eandem incidiſſet, diaphoreticum pulverem noſtrum porreximus, cujus beneficio tutò & jucundè convaluit. Cùm enim (*c*) *febres ſunt contumaces*, & vulgaribus remediis rebelles, alia prorſus inquirenda & ex alio penu, quàm è vulgari pharmacopolio, depromenda ſunt. Qui verò in rebus naturalibus tanquam noctuæ in meridiana luce cæcutiunt, hæc remedia, quia ignota, minimè probant, & tanquam iniqui judices de re non comperta & perfecta ſententiam ferunt. Cacodæmon bono oppoſitus, humanæque ſalutis invidus, hæc nobis conatur abſcondere.

NOTÆ

in CAPUT LXXXV.

(*a*) *Maligna ſymptomata.* Intermittentibus complicantur nonnunquam ſymptomata mali moris, quæ periculum videntur minari, nimirum animi defectus, pulſus intermittens, virium proſtratio, quæ tamen, modo ritè curam inſtituas, extra periculum verſantur. Convenit tamen antifebrilibus immiſcere alexipharmaca, è quibus eminent duo excellentiſſima, ſcordium nimirum & camphora malignitate mirifice reſiſtentia.

(*b*) *Detracto ſanguine.* Largior ſanguinis miſſio contumaciam alioquin ingenerat intermittentibus, ut quæ utilem ac neceſſarium humorem detrahit relicto noxio atque impuro. Sub his enim febribus attenuata corpora utplurimum eſſe ſolent paucique ſanguinis boni. At nihilominus ſi quando febris in corpus inciderit bene carnoſum, bonique habitus cui amplæ venæ copia diſtentæ ſint & plethoræ ſpeciem exhibeant, & bilis acrius ferociat æſtate intenſiſſimâ, ob hanc febris ſymptomata graviora exiſtunt, ut capitis dolor, temporum pulſatio cum metu levis delirii, ſpiritus difficilis, ſummaque corporis jactatio; ſanguis utique ob plethoram venæſectione minuendus eſt.

(*c*) *Febres ſunt contumaces.* Quod ſi intermittentibus fomitem præbent obſtructiones & diſcraſiæ ſanguinis & humorum, diuturniores eſſe ſolent, nec facilè vulgaribus cedunt remediis. Juvant hic remedia è regno minerali petita, quæ potentius oppilationes partium reſerant, & emunctoria publica aperiunt, ut ſunt præter ſalia mercurius dulcis, mercurius diaphoreticus jovialis, regulus antimonii ſic dictus medicinalis, ſulphura antimonii correcta & mitigata, &c.

CAPUT LXXXVI.

De intolerabilibus ventriculi doloribus.

DOminus Valerius de Simoninis, 35. annos natus, in via Nozadellæ, graviſſimis malis decennio toto divexabatur. Imprimis ſingulis diebus (*a*) *manè vomitu*, in quo pituitoſa multa excernebat, angebatur. Statim à ſumpto cibo acerbos ventriculi dolores patiebatur, & ſæpius ipſum cibum præ dolore vomere cogebatur: noctes ferè omnes inſomnes tranſigebat, & multoties à ſomno expergefactus pavore, & tremore concutiebatur: unde inſignem marcorem, terreſtrem & cadaveroſum colorem contraxerat, aliis inſuper morborum, & ſymptomatum procellis jactatus. Cùm in manus meas curandus venit, in hunc modum ſanitatem conſequutus eſt. Primis diebus cacochymiæ proſpicientes, extractum melanagogum ad 15. dies adhibuimus. Corpore repurgato, ſpecifica, cephalica, betonicæ, viſci quercini, & balſami dulcis vitrioli, ad totidem dies præſtitimus; quibus gratiſſimis conſimiles affectus edomare ſemper experti ſumus. Ab hac cura quatuordecim annos vixit incolumis.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVI.

(*a*) *Manè vomitu.* Hypochondriacis, & quorum prima regio exundat vitioſa impurorum humorum collectione ex prava ventriculi digeſtione, familiare hoc ſymptoma eſt, viam ſternens ad marcorem & diſpoſitionem hecticam, niſi maturius ſuccurras medicamentis balſamicis ſtomachicis, robur ac tonum ventriculo roborantibus. Acidi ſpiritus hic non accommodati ſunt, niſi dulcificati & ſpiritu maſtiches, menthæ, quæ ſpecifica in vomitu ſunt, remixti. Cauſſa mali eſt maximè acidum fixum fibras ventriculi vellicans, dum evaporata chyli dulciore ac blandiore parte particulæ fixiores viſcidiores acidæ in plicis ventriculi remanent. Inſuetos & alias ſanâ ac integra fruentes valetudine ſi ſubinde hæc ventriculi mala exercent, quæ ab Auctore recenſita ſunt, calculus utplurimum ſubeſt in renali regione conſiſtens & viam per anguſtos ureteres moliens. Incaſſum tunc dantur omnia ſtomachica. Conducunt magis balnea emollientia & nervina.

CAPUT LXXXVII.

De hydrope aſcite.

IDem Dominus Valerius de Simoninis, 5. annis ab hac cura elapſis, in hydropem aſcitem cum lenta febre graviſſimè inciderat. Succedebat autem hic affectus ardenti malignæque febri; cui ut occurreret, alter Medicus (*a*) *lactis ſerum*, & ſuccum chichoraceum ad aliquot dies exhibebat. At quia hypochondria murmurabant, & lenta febris aderat, contra *Hippoc. Aph.* apertè agebatur, prout eventus facilè comprobavit.

Quare accerſitus, non frigida, cruda, & humida, ſed calida, coctu facilia, & actu ſicca exhibuimus, quibus etiam perbellè ſe habuit, & valetudinem priſtinam recepit. Quinquennio ab hac cura in terrificam epilepſiam incurrit, quâ è vivis ſublatus fuit. Hoc dictum ſit propter quoſdam perfidos calumniatores, qui ſuâ viperinâ linguâ Dei opera inceſſanter conſpurgant.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVII.

(*a*) *Lactis ſerum.* In omni febris ardore congrua potulenta conceſſa non nocent, ſed magis ſunt neceſſaria, æſtum nimium exſtinguunt; & ad ſudorem diſponunt, vireſque collapſas reſtituunt. Ipſe Hippocrates *de morbis vulgaribus Lib. I.* Item in *lib. de ratione victus in morb. acutis:* in febribus ardentibus ægro quantum volet aquæ concedit, eamque exhiberi in morbis acutis teſtatur. *Lib. quoque IV. Epidemiorum* febribus acutis frigidam conſulit, & timidam medicorum cautionem aquæ potu ægris interdicentium his verbis arguit: Ἐν τοῖσιν ὀξέσι πυρετοῖσι διψώδεις ὑπὸ ἰητρῶν

πεπιεσμένοι τῷ ποτῷ, ἢ καὶ ὑπὸ σφῶν αὐτῶν, δοκέουσι πολὺ ἂν ἰσχύειν. ὕδωρ ψυχρὸν δοῦναι ἵνα ἀπημίην ὠφελέῃ. χολώδεα γὰρ πάρεστι. Quæ omnia intelligenda ſunt de uſu humidorum congruo & moderato, alias nimium perfrigerantia magna incommoda creare poſſunt. Extat hanc in rem elegans locus apud Alpinum *in Lib. de Medicina Ægypt. pag 3.* Contra medicinæ dogmata fieri exiſtimo in febribus, abſque ullo delectu valde frigidis medicamentis ſemper uti, maximèque in iis, quæ ex humorum putredine oriuntur: nihil enim frigidorum remediorum uſus, quantum ad febrium cauſſas, quæ ſunt obſtructiones meatuum, venarum vel aliarum partium, ſpectat, aliquid prodeſſe, & multum obeſſe poteſt. Cum à frigiditate humorum cruditas, atque obſtructio augeantur, maximè vero quando pituitoſi ſucci ſunt obſtructionis autores. Tales enim humores ab uſu frigidorum incrudeſcunt, & craſſi fiunt magis, & ipſorum copia, ventriculo frigidiore atque ad concoquendum ineptiore ab eiſdem effecto, perangetur. Potus in febribus optimus eſt decoctum ſcorzoneræ, vel cornu cervi mixtum cum parte vini diluti & momento nitri.

CAPUT LXXXVIII.

De contractura brachii cum ulceribus.

DOminus Horatius de Lojanis, laneæ mercaturæ incumbens, 35. annos natus, altero brachiorum contractus erat, *(a) propter malignum herpetem* exedentem, & dolorificum, poplitem circumcirca obſidentem, cum ulceribus calloſis, rotundis, & pro ratione partis altè defixis, cui opitulando *(b) totum annum in remediis ordinariis* impenderat: Cæterùm ipſe toto reliquo corpore ſatis rectè valebat, nec adverſâ valetudine antea affectus fuerat. Quapropter ejuſmodi ulcerum cauſam in ſalſum humorem, illic vel congeſtum, vel illapſum rejici, utroque modo non erat inconveniens. Ipſe autem cùm ſit & in *(c) victu intemperans*, & naturâ ſanguineus, (quæ proprietates ad humorum congeſtionem, & defluxionem aptæ) eodem tempore intrà, & extrà pharmaca exhibuimus: intrà, decoctum melanagogum*, & phlegmagogum atque exſiccans, ex epithymo, cuſcuta, hermodactylis, aro, agarico, carthamo, cichoraceis, intubis, ſalſâ, & aliis: extrà, ut facilius calli ſummoverentur, citra recidivæ metum, utque mundificari, ac ad cicatricem perduci poſſent, unguentum deterſivum, & incarnativum admovimus; quibus paucis, & facillimis ægrum canonicè perſanavimus.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVIII.

(a) *Propter malignum herpetem.* Herpes eſt ardor cutem ſerpentibus minimis puſtulis exaſperans ac rodens. Ea quidem duplex; una ſimplex, quæ herpes eſt miliaris; alia fera, quæ herpes exedens nuncupatur, quæ ruptis puſtulis cutem exulcerat, depaſcit, ſerpit in latum atque in altum, ex eaque ulcuſcula manent arida. Herpetis materia continenſque cauſſa eſt ſal acre corroſivum ardentiſſimum, quod tenuitate ſua carnoſas partes tranſgreditur, & in cute denſiore ſubſiſtit, ubi inflammationem puſtulaſque movet. Idem ſal nervorum ingrediens poros ſpaſmum & interceptionem ſpirituum animalium cauſſatur.

(b) *Totum annum in remediis ordinariis.* Ulcera in partibus nerveis membranaceis & cardilagineis oborta difficillimè ſaneſcunt: nam quoniam partes hæ anguſtis tubulis conſtant, per quos liquor alibilis temperatus nullo ſale volatili vel oleo imbutus tranſit; hinc facilem ſtaſin & acorem concipit; ſecus fit in partibus carneis & ſanguineis, quibus ob præſentiam ſalis volatilis oleoſi, quod corruptionis cuſtos eſt, difficillime inducitur acor, quare ulcera hiſce in locis conſiſtentia facilius ſanationem ſuſcipiunt.

(c) *Victu intemperans.* Quotieſcunque in diæta peccatur, ſtatim pœnam luunt ipſæ partes ulceroſæ, nihil autem magis infenſum eſt, quam acidum, quod liberalius aſſumtum protinus percipitur in ulceribus moleſta ſenſatione. Idem contingit in illis, qui fonticulos geſtant.

CAPUT LXXXIX.

De quartana febre.

ILluſtris Domini Caſpari de Pacis filius, nomine Albertus, annorum 18. *(a) ſemeſtre quartanâ* cruciatus, ſequenti decocto, atque pilulis noſtris helleborinis brevi convaluit.

℞. Cortic. cappar. radic. polypod. liquirit. an. ℥ß. fol. ceterach, ſcolopend. cardui benedict. an. m. j. folior. ſennæ ʒvj. Epithym. ℥ß. aniſ. ʒij. prunorum Damaſcen. No. xx. In juſculo carnis parabatur decoctum, in cujus colaturæ ℥vj. diſſolvebatur Syr. roſ. ſolut. ℥ij. pro duabus doſibus matutinis.

Sæpius pilulæ noſtræ catholicæ conſimiles morbos ſanant: imò plerumque ipſis tantùm ſemel aſſumptis convaleſcit æger. Hoc tantùm obſervare monemus, ne *(b) peccantes humores* omnino crudi ſint: hinc in his, quæ aliquod coctionis rudimentum ſuſceperint, certiùs adhiberi poſſunt.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIX.

(a) *Semeſtre quartana.* Quartana maximè autumnalis longiſſimus eſt morbus teſtante ipſo Hippocrate *Aphor. XXV. Lib. 2.* Naſcitur utplurimum & ab infarctu viſcerum & intemperie humorum acida & viſcida. Notabile eſt Schenckium in venis quartana mortuornm fruſta alba pituitoſa repetiſſe vid. *Lib. VI. obſ. 17.* In ſanguine febricitantium *minus* ſalis volatilis, quam in ſano ſanguine notavit. Cl. Bortichius *in actis Haffnienſ. obſ. 67.* Totius itaque curationis cardo in eo conſiſtit, ut ſubtiliſatio, & ſpirituaſcentia humorum & totius corporis perſpiratio promoveatur, & meatus ab obſtructione liberentur. Præter medicamenta multum hic confert cœli clementia ſeu aër calidus, ſerenus, qui æthere vividiore & potentia elaſtica inſtructus celeriorem injungit humoribus motum, & perſpirationem corporis, quæ impedita febrium cauſſa, annotante id jamdudum Mercuriale *in annotat. ad Hippocrat. Libr. de arte pag. 1.* exiſtit, procurat, ut meatus ab obſtructionibus liberi evadant: ex quo jam facile conſtare exiſtimo, cur autumnus, in quo propter humidam aëris conditionem & ætheris motum languidiorem humorum motus & tranſpiratio tardior eſt, minus faveat quartanis, & uno verbo omnibus longiſſimis morbis; Nonnullis ſemeſtri tempore ad novam æſtatem, quibuſdam nono menſe ut Junio, quo, inquit doctiſſimus Holetins, ceraſa ſunt matura; unde inquit vulgò perſuaſum eſt, ea ſanare quartanas, quod tamen anni calor facit, demum ſolutiones fiunt.

(b) *Peccantes humores crudi ſint.* Quando crudæ aquoſæ tenues ſecedunt urinæ, & ſudor difficillime fluit cute exiſtente arida, contumaces ſolent eſſe febres; nec facilè ſolvuntur; Et tali in caſu nocent omnia evacuantia, & valet hic *aphoriſmus* 22. Hippocratis *lib.* 1. concocta medicamenta purgare ac movere oportet, non cruda: Magis proſunt, ſi jam humores cocti hoc eſt ſubtiliſati, motu ſanguinis mitificati & ad temperiei mediocritatem reducti fuerint. Sique uno in morbo placide procedendum, ſanè in hoc eſt. Recte dicebat Seneca: In morbis nihil eſt magis periculoſum, quam immatura medicina. Et Livius: Medici plus interdum quiete, quam movendo & agendo proficiunt.

CAPUT XC.

De atrociſſimo capitis dolore.

GEntilis Antonii de Santis, Fabri lignarii uxor, in via *Mira Sol grande*, annos 35. nata, à ſexennio acerbiſſimos, & funeſtiſſimos *(a) capitis dolores* patiebatur. Ejuſmodi autem dolores ab utero trahebant originem, & præſertim cùm ipſi menſtruales

ſtruales purgationes nonniſi inordinatæ, & decoloratæ fluerent. Dato autem ſpecifico cathartico uterino ex granis actes, radice bryoniæ, & aliis, meliuſculè habuit. Roborantibus poſtea uterinis ad aliquot dies exhibitis omninò convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XC.

(*a*) *Capitis dolores.* Dolor capitis à circulatione ſanguinis per anguſtas capitis venas impedita utplurimum fit, hinc diſtendens ſanguis arterias comprimit pericranium, membranam eximii ſenſus; unde dolor & à diſtenſione etiam pulſatio. Extat de hac re locus notabilis *in* Hippocrate *lib. de flatibus*, dum dicit: Capitis dolores una cum febre hanc ob cauſſam oriuntur; ſanguinis in capite viis anguſtia contingit, cum aëre replentur, eæque repletæ ac diſtentæ capiti dolorem afferunt: Sanguis enim vi pulſus, cum calidus exiſtat, per anguſtam viam tranſire celeriter nequit, quod eum multa remorentur, quæ impediunt & obſtruunt: eamque ob cauſſam pulſationes circa tempora contingunt. Optimum ad capitis dolorem remedium eſt, ſi à plethora & impetu ſanguinis vena ſecetur & alvus clyſtere aperiatur, extrinſecè ſacculus ex roſis, ſerpillo, anetho, nucleis perſicorum, ſemine papaveris & aceto madefactus fronti temporibuſque imponatur. Si ille dolor eſt ab alio morbo, nimirum ex menſibus ſuppreſſis, hi in ordinem redigendi ſunt.

CAPUT XCI.

De tribus graviſſimis morbis, duplici tertiana, arthritide, & ſtrumis.

ADmodum Reverendus P. D. Placidus Padiglius Neapolitanus, in Eccleſia Divi Stephani concionator egregius, annos 27. natus, triplici morborum genere detinebatur. Imprimis duplici tertiana intermittente, articulorum genuum dolore, cum tumore, & ambulandi impotentiâ, ac (*a*) *tumoribus frigidis in collo* obortis. Graviſſima hæc mala ſemeſtri toto, aliis etiam Medicis invitis, acerbè pertulerat; non enim per id temporis ex eorum (*b*) *remediis, ad nauſeam uſque adhibitis*, quicquam opis reportare licuit. Tria iſthæc mala, toto cœlo diverſa, triplici itidem medio brevi funditùs extirpavimus. Febris primùm alexipyreto noſtro facilè evanuit. Genuum tumor, dolor & imbecillitas decocto chinæ, viſci quercini, ivæ artheticæ, granorum acanthalidis, liquiritiæ, & coriandrorum ad 15. dies ſumpto, feliciſſimè obliterata fuerunt. Frigidi tumores ſupererant, quos ad ſuppurationem primùm, communi poſtea ulcerum methodo, ad perfectam curationem citò reduximus. Aguntur nunc 9. anni à cura, & optimâ firmaque ſanitate gaudet.

NOTÆ

in CAPUT XCI.

(*a*) *Tumoribus frigidis in collo.* Strumæ glandularum tumores ſunt frigidi, propriis membranis, ut glandulæ omnes, obvoluti: Oriuntur in cervice, in qua plerumque longa ſeriæ diſpoſitæ glandularum more cernuntur. Si illarum humor non admodum craſſus eſt, ſenſim digeri diſſiparique, vel etiam in abſceſſum mutari poteſt: Si autem nimis duræ ſunt, & materia acrior tandem evadens, circumſitam carnem cutemque exedit, ulcuſque efficit malignum ſerpens & exedens.

(*b*) *Remediis ad nauſeam uſque adhibitis.* Peccant mirum in praxi Medici, quod copia ac varietate medicamentorum miſeros ægrotantes ſubinde torqueant ac vexent, ſique unum auxilium non prodeſt, ſtatim ad aliud & fortius accedunt, ignari, quantum turbetur ventriculi actio & vires corporis convellantur. Scitè ſcribit Verulamius: Varietas medicamentorum eſt ignorantiæ filia. Non rarò etiam contingit ipſos ægrotos pharmacomania quaſi laborare, dum vivere ſe non poſſe imaginantur, niſi continuò hauriant medicamina. Medicus tunc omnem lapidem movere debet, ut à nimio medicamentorum uſu illos avocet, ſi feliciter ſuccedere debet curatio.

CAPUT XCII.

De herpete maligno, atque contractura.

DOminus Hippolitus de Gratiolis, ſericeus mercator, annorum 35. in via vulgò *del Chiavadore*, decennio elapſo, ſæviſſimis doloribus ferè occumbebat, ob ferinum ulcus in altera tibiarum à duobus anteactis annis obortum, cum brachii ejuſdem lateris contractione, febre lenta, univerſali macie, cachexia, vigiliis, & aliis pravis ſymptomatis. Hujus ulceris atque brachii contracturæ cauſa, ſalſa, & acris defluxio fuit, (*a*) *à qua poſtea febris*, & alia ſymptomata dimanabant. Huic (*b*) *primùm occurrendo*, cholagogum cephalicum præbuimus: Dein extracta ſalſæ, chinæ, & (*b*) *hujuſmodi diaphoreticorum* bis in die ſumebat. Tandem ad capitis, & ventriculi robur, ſaccharum metallinum per intervalla dabatur: quibus paucis omnes indicationes & ſcopos, tutò, citò, & jucundè conſequuti ſumus. Extrinſecùs ſolo unguento ex vitellis ovorum contenti. Primis diebus, ad doloris vehementiam ſummovendam, oleum ſaturni, ſub finem autem, tantillum croci martis uſurpavimus. Sic qui biennio, & ultrà plurium Medicorum opem fruſtrà comprobârat, intra paucos dies priſtinæ ſanitati reſtituitur.

NOTÆ

in CAPUT XCII.

(*a*) *A qua poſtea febris.* Spicula lymphæ rigidiora & acutiora magno impetu in membranatum ſenſoriique fibrillas inſultant, & ſpiritus incolentes concitatius movent, ex quorum motu vehementiori increſcit motus partium fluidarum inteſtinus, & turbatio maſſæ ſanguinis tam in mixtura ſua, quàm in motu circulari, unde febres, vigiliæ, marcor corporis, &c.

(*b*) *Primum occurrendo.* Quando atrox dolor omnia conturbat, & vires ac corpus frangit, ejus mitigationi quantum poſſibile incumbat medicus, ante quam radicem mali aggrediatur: Cui ſcopo jam accommodatiſſima ſunt opiata ritè correcta, quæ medicorum ſæpius ſacra ſunt anchora. Optimus modus opium corrigendi eſt per volatilia, ſudorifera, nec non per ipſa purgantia, ſic opium in ſpiritu cornu cervi vinoſo, qui ſale volatili probe eſſentificatus eſt, ſolutum, vel in ipſa tinctura antimonii tartariſata (quæ *Tackenii* fuit medicina) conſtituit medicamentum, quod divinam medentibus certis in morbis porrigit manum. Solida in forma omnibus præferendæ pilulæ ſic dictæ *Wildeganſii*, vel theriaca cœleſtis Dolore ſopito in momento quaſi conquieſcere ſolent cuncta horrenda ſymptomata.

(*c*) *Hujuſmodi diaphoreticorum* Salium morboſorum congruum evacuatorium præbet cutis, quæ inſtructa glandulis copioſiſſimis & vaſculis filtrat & ſeparat ab ipſo ſanguine per arteriolas adducto ſeroſitates ſalinas, quæ vel ſub forma vaporum, vel humoris ab intrinſeco calore & motu foras propelluntur. Quocirca ſalinos morbos optimè ſanat, qui non tantum ſalia illa peregrina diluendo & inviſcando manſuefacit & corrigit, verum etiam qui ſanguinem ad peripheriam movendo obſtructos meatus aperit & per illos evacuat. Laudem hic merentur decocta & infuſa herbarum emollientium & abſtergentium, decoctum radicis chinæ, ſaſſafras, infuſum veronicæ, hederæ terreſtris, Thee, &c.

CAPUT XCIII.

De tabe inſigni, cum febre.

PErilluſtris Dominus Joannes Baptiſta de Scala, Sancti Stephani eques, 20. tunc ſuæ ætatis annum agens, annis jam 7. elapſis in hecticam ſecundariam, ſecundi gradus, *(a) poſt ardentem febrem*, per 15. dies continuam, inciderat, eamque hecticam ſemeſtre pertulerat. Quam primis diebus tertianam duplicem fuiſſe, & per habitudinem in hecticam degeneràſſe comperimus. Toto ſemeſtri illo jecur & lien immensè creverant, unde morbi fomes: eoque magis, quòd acceſſionibus incaleſcerent. Is ſceletos, ac univerſali macie ſupra modum abſumptus, ad me tanquam ad triarios ſalutis extremum repoſcens adducitur. Primo die cùm ventriculum nauſeabundum, tum remediorum copiâ, tum morbi diuturnitate, adeò malè affectum deprehendiſſemus, *(b) ſatius arcanis*, quàm cæteris remediorum formulis uti exiſtimavimus, diætam apprimè immutando; & *(c) nonnulla guſtui grata*, atque conſopitum calorem irritantia præſcripſimus, Galeni in morem, qui garum, piper, & ſimilia ſuis infirmis aliquando concedebat. Remedium autem fuit ad fabæ magnitudinem, ex granis IV. auri eſſenſificati, cum conſ. violarum ℥. j.

NOTÆ

in CAPUT XCIII.

(a) *Poſt ardentem febrem.* Familiare eſt poſt febrem non modo intermittentem, verum & ardentem, ſi æger regimen diaphoreticum neglexerit, & exhauſto corpore ac viribus fractis victus rationem non habuerit, contingere lentas, quæ naſcuntur ex ſaburra vitioſorum humorum collecta in primis viis, & ſenſim cum chylo in ſanguinem irrumpente, ejuſque mixturam ac motum turbante. In principio hic morbus facilioris eſt curationis, in progreſſu neutiquam: Non autem pugnandum acidis refrigerantibus ſaturninis, uti vulgaris practicorum mos eſt, ſed potius lenioribus emeticis in forma liquida ſubminiſtratis tanquam vecte expellenda eſt viſcida virore utplurimum tincta colluvies, non obſtante aphoriſmo Hippocratis *VIII. Lib.* 4. Tabidi vitent purgationes ſurſum. Subjungenda his ſunt Elixiria ſtomachica balſamica, nec non ſalia abſterſiva: Hac via ſi non inter initia ſtatim proceſſeris, calamitoſum & funeſtum erit malum.

(b) *Satius arcanis.* Dominus A. videtur nimis fidere ſuis arcanis, dum paſſim etiam ſubjectis tenerrimis & ſummæ debilitatis illa offert ex regno metallico deſumpta, quæ tamen magis validiora & robuſtiora ſubjecta bonamque ventriculi conſtitutionem deſiderant. Hoc tempore, qui panaceas & medicinas univerſales multum crepant, plerumque indocti & deceptores ſunt. Nam rectam medicamentorum applicationem vera medicorum arcana ſtatuenda eſſe exiſtimo.

(c) *Nonnulla guſtui grata.* In libro περὶ χυμῶν præcipit Hippocrates cibos & potus optatos ægris concedi, modo ex his detrimentum non accedat corpori. Sic Galenus & vinum & fructus ægris guſtandos ſe permiſiſſe teſtatur, etiamſi naturæ morborum eam indulgentiam vetarent.

CAPUT XCIV.

De prava ventriculi conſtitutione.

ADmodum nobilis Domina Semidea Poggi de Zeris, prope Divum Dominicum à multis annis pravam ventriculi conſtitutionem, frigidam & humidam, patiebatur, *(a) propter quam* in graviſſimos morbos ſæpè incurrebat: quæ pulvere noſtro ſtomachico ad complures dies exhibito, meliùs habuit, & acuti morbi, quibus quotannis invadebatur, unaque dolores abdominis familiares prorſus evanuere.

NOTÆ

in CAPUT XCIV.

(a) *Propter quam.* Morborum myriadas ex ventriculi & primæ digeſtionis vitio propullulant. Vetus canon medicus eſt: Vitium primæ digeſtionis non benè corrigitur in ſecunda, qualis enim cibus, talis chylus, qualis chylus, talis ſanguis & lympha, qualis lympha & ſanguis, tales ſunt ſpiritus, & quales ſpiritus, talis vita & ſanitas. Et per circulum iterum argumentari ſic licet: quales ſpiritus, lympha & ſangnis, talis digeſtio & actio ventriculi & per conſequens chylus. Scitè huc applicari poteſt, quod ſcribit Hippocrat. *in principio Libri de locis in homine*: Nullum corporis eſt principium, ſed omnes partes ex æquo & principium & finis eſſe videntur. Deſcripto namque circulo, principium non invenitur. Eademque ratio membrorum in toto corpore. Unaquæque corporis pars altera alteri, cum hinc vel illinc perruperit, ſtatim morbum facit, venter capiti, & caput carnibus ac ventri, & reliquæ omnes eadem ratione, quemadmodum venter capiti & caput carnibus ac ventri. Multum hinc intereſt, ut in omnibus morbis ventriculi rationem habeat medicus adjuvando ejus digeſtionem & chyli ſpirituaſcentiam, ſic magnis etiam aliàs inſanabilibus languoribus ſuccurrere & obviam ire licet, chylus enim correctus ſucceſſivè corrigit intemperiem ſanguinis, hæc autem vitia viſcerum: hunc in finem impenſe mihi laudandum venit Elixir quod voco balſamicum, nec non ſpiritus oleoſus volatilis aromaticus.

CAPUT XCV.

De continua ardentique febre.

DOmina Julia Jacobi Riarii piſcatoris uxor, in via *del Pradello*, quadragenaria tunc, *(a) prapinguis & obeſa* ſupra modum, ſuperioribus annis in ardentiſſimam febrem eamque continuam, de his, quas bilioſas appellant, cum anhelitus difficultate, capitis dolore, ſiti, anorexiâ, inediâ, linguæ & faucium aſperitate, atque ſimilibus, immaniter incurrit. Orta eſt hæc febris vigente caniculâ, quibus temporibus, teſtante Hippocrate, ſimiles morbi oriri ſolent, dum ait: ἐν τοῖσιν αὐχμοῖσι πυρετοὶ ὀξέες γίνονται Ipſa, *(b) primis diebus*, aptis remediis perpurgata, ἀλεξιπυρετὸν noſtrum ter accepit, quo libera evaſit.

NOTÆ

in CAPUT XCV.

(a) *Prapinguis & obeſa.* Veriſſimum eſt elogium Hippocratis: Craſſi admodum ſecundum naturam magis cito moriuntur, quam graciles, vid. *aphoriſm.* 44. *l.* 2. Habitus enim corporis magnas habent opportunitates vel difficultates curandi. Qui obeſi ſunt, venas utplurimum habent anguſtas, humores autem copioſos, qui tardius propter tonum partium laxiorem & ſpirituum debilitatem circulatione & motu evolvuntur, uno, verbo: corpora habent imperſpirabilia, quæ impuritatibus aquoſo oleoſoſalinis copioſius repleta ſunt. Quare obſervamus in praxi, obeſos acutis morbis citius affici & difficilius curari ipſis gracilibus. Celſus *Lib. II. cap.* 1. hæc prodidit: Obeſi plerumque acutis morbis & difficultate ſpirandi ſtrangulantur, quod in corpore tenuiore vix evenit. Graciles enim corpus habent περιπνευστὸν ac perſpirabile.

(b) *Primis diebus.* Inter initia acutarum febrium primam regionem expurgantia blandiora citra magnum tumultum & violentiam egregiam locant opem. Dum dempta humorum impurorum copia reliqui facilius circulantur & medicamentorum etiam vis magis ſalva non labefactata ad ſanguinem pertingere poteſt.

CAPUT XCVI.

De catarrho, auditu deperdito, & aliis graviſſimis.

ADmodum Rever. P. F. Petrus Martyr Lucatellus, vir præſtantiſſimus, & literis nemini ſecundus, Sacræ Theologiæ magiſter, & Dominicanæ familiæ Bononienſi in Academia Regens, triplici, graviſſimorum affectuum genere divexatus, quinque Medicorum hujus civitatis curam quadrimeſtri fruſtrà tentaverat. Horum affectuum primarius fuit crebra capitis defluxio, quæ in fauces & (*a*) *pulmones irruens*, tuſſim continuam, ſpirandi difficultatem, & amygdaloidibus, larynge, & œſophago tumefactis, loquendi impotentiam concitabat. Secundus erat aurium tinnitus, & auditus fere amiſſus. Tertius, febris lenta & continua, cum inſigni virium dejectione. Primis diebus, ut defluxioni occurrerent celeberrimi illi Medici, corpus totum potionibus, & catapotiis non ſemel repurgârunt, ac ſanguinem è brachio ad libram detraxerunt, hyeme licèt ſæviente: quæ cùm nihil opis attuliſſent, novâ purgatione reiteratâ, venas ſublinguales tundendas imperant, è quibus item altera lib. ſanguinis fluxit; cucurbitulæ etiam in nucha & ſcapulis cum ſcarificationibus affixæ; item è ſalvatella non parum ſanguinis detractum fuit, & hæc omnia incaſſum. Morbo nihilominùs pertinaci, ac viribus ſummoperè fractis, in manus meas curandum ſe recepit. Ad tot mala debellanda tres indicationes nobis propoſuimus. Primam, ut efferatos humores ſurſum ſublatos (*b*) *ad inferiores partes* deturbaremus, quod præſtitit blanda, mitis, & continua purgatio. Secundam, ut vires diu morbo & remediis attenuatas ſublevaremus, in quo diaphoretico auro noſtro feliciter ad ſolitum uſi ſumus. Tertiam, ut febris, aliaque inde orta ſymptomata citò oppugnarentur, & natura in ſuum ſtatum reſtitueretur, alexipyreto noſtro, corall. eſſentiâ, aliiſque propriis remediis aggreſſi, ſicque menſis ſpatio unius hominem integræ reſtituimus ſanitati.

NOTÆ

in CAPUT XCVI.

(*a*) *In pulmones irruens.* Subjectis tenerioribus hypochondriacis, quorum vaſa turgent & impuris humoribus tranſpirationis viæ præcluſæ ſunt, contingunt non raro copioſæ ſtagnationes ſeri & effuſiones quaſi in fauces, aſperam arteriam, & quidem certo ac ſtato tempore, dum lymphæ forſan ob ſpaſmodicam quandam contractionem per has partes liberum iter ac circulus impeditur.

(*b*) *Ad inferiores partes.* Optimum conſilium practicum eſt, quando natura conſueſcit certo ac ſtato quaſi tempore excernere per partes ſuperiores humorum copiam, ut naturam à motu & impetu conſueto quaſi avocemus, invitando illum humorum impetum ad alias & quidem inferiores partes, quod A. optimè præſtitit blanda, miti & continua apertione. Nos tali in caſu, ubi ἄλγός fuit quaſi lympha ad fauces, pediluvia fida & experta deprehendimus.

CAPUT XCVII.

De paralyſi, hydrope, & aliis.

SUperat omnem fidem cura, quam paucis menſibus exactis in Domino Julio Spinula, in via lata D. Dominici, moliti ſumus. Is enim à quindecim menſibus in lecto immobilis, & planè veluti truncus ligneus jacebat, dextroque brachio (*a*) *paralyticus*: inde ſequebatur mentis torpor, & depravata ratiocinatio. Cæterùm hydropicus conſummatus, & omni ſpe deſtitutus: abdomine videlicet (*b*) *leucophlegmatiâ* diſtento, veluti ſcroto; cruribus & tibiis pari materiâ turgidis. Curationis difficultas ab ætate pendebat, quia tres annos ſupra ſexaginta habebat; imò & impoſſibilis credebatur duobus præſertim Medicis fruſtrà jam ad id adhibitis. Hi graviſſimi affectus à leviſſimis quidem initiis exordia traxerunt; cœpit enim dolor ſatis obſcurus genua & pedes obſidere, qui tractu temporis exaſperatus, & remediis, ut purgationibus, decoctis, & juſculis alterantibus, & ſanguinis miſſionibus inaniter factis, febrem, paralyſim, & ſenſim hydropem ſecum accerſivit. Tot verò morbis contrarias indicationes habentibus auxilium laturi, ab hydrope, cæteris non neglectis, per præfatum ſulphur noſtrum hydroticum curationem exorſi ſumus, cujus beneficio abdomen, & crura detumuerunt, febris evanuit, & paralyſis partis ſublata eſt. Ejus enim ea vis eſt & energia, ut fluxiones omnes ſiſtat; univerſalia, & particularia corporis emunctoria in ſuum officium deducat; inſuper viſcera principaliora roboret, cor exhilaret, & jecur, ac lienem mundet. Corpus tamen aliquando purgavimus pilulis catholicis, & in potu uſus eſt ligno ſaſſafras, & ſic intra menſem feliciſſimè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XCVII.

(*a*) *Paralyticus.* Cachectici, quorum venæ humoribus impuris pituitoſis redundant, facilè paralytici fieri poſſunt; introducto nimirum motu violento per febrem, calida acria, purgantia, exercitationem corporis fortiorem, affectus animi, in humores, & repreſſis quaſi ipſis ſuccis impuris à partibus exterioribus motu compreſſis in vaſa interiora, pori arteriolarum capitis nimis aperiuntur, & ad ſpinalem medullam & nervorum origines facilè demittuntur, ubi reſtitantes ſpiritus expanſivus ſua vi, robur partibus afferentibus, intercipiunt, & manuum ad motum actiones debilitant. Optimè de hac re philoſophatur ſapientiſſimus medicinæ parens *de morbo ſacro pag. m.* 89. Aër, inquit, qui ad venas pervenit, cerebrum ſubigens ad ventriculum accedit, ſicque intelligentiam & motionem membris præbet. Quare, ubi pituita è venis aërem excluſerit, eumque minimè admiſerit, vocis defectum & minimè intelligentem hominem efficiunt. Manus autem ad motionem impotentes redduntur & contrahuntur, ſanguine conquieſcente, neque, ut conſuevit, diffuſo.

(*b*) *Leucophlegmatia.* Paralyticæ partes facile in tumorem attolluntur, dum ſanguis per has tardius evolvitur & circulatur, uti benè in ſuperiori loco citato monet Hippocrates. Spiritus namque animales, qui nervos ac fibras muſculoſas vigorant ac animant, non ſolum ad motiones arbitrarias & voluntarias, verum etiam ad automaticas naturales & ſanguinis ac humorum circulum contribuunt, dum partes denſæ ac vi elaſtica ſpirituum inſtructæ renitentia ſua ad retrogreſſum ſanguinis concurrunt; Videmus hinc ſæpius partes paralyticas, tumidas, calore deſtitutas, vel etiam marcore confectas, propter deficientem ſanguinis motum ad vaſcula extrema capillaria.

CAPUT XCVIII.

De morbo venereo.

MOrbi venerei, quem Neapolitanum Galli vocant, Itali Gallicum, curationum myriades deſcribere poſſemus, ob ingentem afflictorum concurſum, à decennio aſſiduè habitum. Ægrorum tamen

tamen nominibus parcentes, & brevitati ſtudentes, pauca memoratu digniora paucis contrahenda duximus. Cùm autem hic affectus plerumque ſe prodat ulceribus in obſcœnis partibus, ano, & pene, cum fœda ſcabie, & prurigine, ſuſpicari quis poſſet, num ſit illa antiqua plaga legis, inobedientibus comminata: *Jatheca adonai biſchei in mitzeraim vuahepolim vuagarau vuetharem aſcer lothocal leherape, &c.* Percutiat te Deus ulcere Ægypti, & partem illam, per quam egeruntur ſtercora, ſcabie quoque, & prurigine, &c. & paulò poſt ſubdens: *Vacalim raiim*, & infirmitates peſſimas, & perpetuas addat. Nec inconſonum: nam dira hæc lues in ſcortorum flagellum à Deo immiſſa, ut planè certum eſt, in quibus perpetuari aliquando cernimus, cum doloribus, & ulceribus peſſimis. Quicquid ſit, merceſne ex India, an aliud mali genus, novum an recens, parum refert, dum ejus curationem aſſequamur. Eam verò aſſequimur remediis opportunè adhibitis; hæc autem opportunitas, methodo exactâ, (a) *à ſubjectorum ægrotantium* cognitione elicitâ, comparatur: quæ quidem cognitio, temperamenti calidi, vel frigidi collatione ſolùm minimè perficitur; verùm & quibus morbis ſit æger obnoxius, & ſi alio quopiam detineatur affectu, maximi faciendum eſt: ut interim taceam Aſtrologicam cognitionem in chronicis morbis Medico cuivis ſummè neceſſariam. Etenim alio & alio modo curatur Jovialiſta, & Martialiſta. Hinc audiendi non ſunt temerarii illi, qui unicam medendi formulam nacti, (b) *omnes eodem modo curare* aggrediuntur. Sic quoſdam levi diætâ citò & tutò ſanari vidimus, alios ne diætis quidem longiſſimis, minùs unctionibus, ſuffumigiis, aliiſque crucibus in hoc malum excogitatis: Multis guajaci decoctum profuit, fuitque ſufficiens alexipharmacum: aliis ne minimum auxilii attulit: ſalſæ, chinæ, ſaſſafras decocta idem præſtiterunt: Ab unctionibus, ſuffumigiis, emplaſtris, & aliis hydrargyratis, multi loco ſanitatis mortem reportârunt: cognovimus & multos iiſdem remediis utcunque reſtitutos. Venêre & ad noſtras manus nonnulli ex his, qui hiſce planè tabefacti, & ſemimortui, quibus plus laboris fuit in ſummovendis morbis ab his veneficis genitis, quàm in ipſo morbo ſuperando. Nuperrimè quidam lue venereâ infectus, ex conſilio alicujus Medici, ligni decoctum aſſumpſit; at is, quia jam dudum (c) *ſcirrhum in hepate* contraxerat, facilè in hydropem incidit. Hic quidem erat quinquagenarius, temperamento frigido & ſicco, Saturnicus, dixiſſes remedium appoſitè datum. Contraria contrariorum ſunt remedia; veruntamen remediorum qualitates non ſunt ſemper ſolæ aſſumendæ, ſed cum his actiones apprimè conſiderandæ. Hic inſuper catarrhum in pectus exundantem patiebatur, cum frigida ventriculi conſtitutione. Eum verò hac methodo ſanitati reſtituimus. Victum imprimis calidum & ſiccum imperavimus. Ad hydropem arcendum ſulphur noſtrum, ad aliquot dies, cum tantillo antivenerei noſtri, bis in die dedimus, cujus beneficio pedes, crura, & venter brevi detumuerunt, & ſcirrhoſa durities diſcuſſa eſt. Pulmones autem aſſiduâ fluxione vexatos, decocto alexiterio & exſiccante, cum lacte ſulphuris in priſtinum reduximus: ſic paucis & citra moleſtiam probè convaluit. Annis tribus elapſis, cuidam mulieri gonorrhœâ laboranti ligni guajaci decoctum pariter malè exhibitum fuit: ob id XL. diebus, quibus aſſumpſit dictum decoctum, vix expletis, ecce derepente necroſis genitalia & anum invadens, cum ardenti febre. Miſella de novo morbo Medicum objurgat, ſanitatemque ſibi reſtitui eundem vehementer obteſtatur: At ille errorem non in medicamentum parum cautè exhibitum, ſed in victum ab ea commiſſum rejiciens, aſtantibus eam brevi fato ceſſuram ſignificat. Advocati, licèt morbum veterum ſanctionibus deploratum inveniamus, ubi præſertim ignis, & ferrum: ſuas vires exercere nequeunt, remediis tamen veteribus incognitis inſtructi, majora ipſis præſtare valemus. Necroſim itaque aceto minerali, incendium videlicet extinguente, & mortuum à vivo ſeparante, ſuſtulimus. Ulcus profundum & ſordidum remanens, unguento ex vitellis ovorum cum calcinato majore mundificavimus, idemque ulcus more aliorum ulcerum ad ſanitatem perduximus. Intus ad ardorem febrilem compeſcendum, antipyreton ad tres dies dedimus. Antivenereo demum in ſanitatis ſummum reſtituta fuit. De argento vivo nobis recens eſt exemplum. Quidam mercator nomine Claudius *le Peſcheur*, quinquies per quinque annos hydrargyrii unctiones in Regno Neapolitano ſine auxilio, & toties cum magno vitæ ſuæ diſcrimine, fruſtrà expertus erat. Tentavit autem iſtud remedii genus, eo quòd ter ligni guajaci decoctum, cum diætis 45. dierum, incaſſum aſſumpſerat. Cùm venit ad noſtras manus, nonniſi ſceletos apparebat, aſſiduis doloribus vexatus, præ quorum immanitate noctes inſomnes perpetuò tranſigebat: mitto febrem lentam, quâ continuè conficiebatur, tophos cum gummis in capite, fronte, & tibiis, anhelitus difficultatem, & alia. Eum porrò ſanavimus decocto humectante & refrigerante, cum aliquot guttulis ol. ſulphuris, & auri diaphoretici granis nonnullis (b) *Pragnantes* non paucas antivenereo noſtro perſanatas, ſine fœtus incommodo, itidem recenſerem, ni famæ jactura, & brevitas, cui potiſſimùm ſtudemus, nos remorarentur. Pueros lactentes unà & nutrices pariter ab hac lue incolumes ſervavimus. Familias quoque integras cum pueris lactentibus, & paulò grandioribus; Patres, Matres, famulas etiam, citra viciniæ notitiam, & negotiorum incommodum, eodem ſervatas continuò habemus, cujus rei laus ſit Omnipotenti Deo.

N O T Æ

in C A P U T XCVIII.

(a) *A ſubjectorum ægrotantium cognitione.* Qui mederi aptè vult languoribus corporis, non tantum in genere cognitionem corporis humani ſecundum naturam morborumque indolem, genium, mores, cauſſaſque ex principiis anatomico-mechanico-medicis, verum in ſpecie naturam individui morbo laborantis cognitam ac perſpectam habere debet ex ætate, humorum temperie, habitu corporis, victu, exercitis, conſuetudine, morbis Familiaribus, ratione victus & motibus naturæ conſuetis; ſic feliciter prognoſin inſtituere, & curam ac conſilia cum emolumento dirigere; & medicamenta ad ægri ſalutem propinare poterit. Sapienter ſcribit Foëſius *in comment. ad* Hippocrat. *Libr. de morb. vulg.* Cauſſæ morbi inveſtigatio ejuſque primordia & occaſio in affectionis & remediorum cognitionem deducunt ampliſſimam. Et hanc ob rationem Hiſtoriarum medicarum ſcriptores ante omnia id ſibi faciendum obſervare debent, ut ægri naturam ac conditionem, corporis habitum, conſuetudines, alimentorum tranſpirationis & aliorum excretoriorum actiones, temporis circumſcriptionem & cœli temperiem, quæ definiunt certum morborum fomitem, prætexant, in quo attenti & ſeduli fuerunt omnes veteres.

(b) *Omnes eodem modo curare.* Medicamenta non operantur ſecundùm modum activitatis ſed receptivitatis ſuæ; hinc planè diverſus ejuſdem medicamenti pro differentia perſonarum reſultat effectus. Etenim activum quoddam principium

principium ipſis remediis ineſt, aſt illud ratione operationis ſuæ impediri, ſuſpendi & immutari pro diverſitate ſubjectorum poſſe, teſtem cito quotidianam experientiam. Temerarii itaque ſunt illi, qui ſecretum infallibile contra certum morbum jactitant, & unicâ methodo omnes eodem morbo laborantes curare aggrediuntur. Veriſſimè ſcribit Siedenhanius *in tractat. de febribus*: Methodus curandi febres, quæ hoc tempore juvat, alio lethalis eſt.

(*c*) *Scirrhum in hepate.* In ſectis hydropicorum cadaveribus deprehenduntur utplurimum ſcirrhoſa viſcera depurationi ſanguinis & lymphæ motui & ſecretioni inſervientia. Vitium autem utplurimum eſt in hepate & glandulis meſeraicis, utpote quæ lympham in vaſis ſuis ibi copioſiſſimè exiſtentem motu tenſivo omnibus viſceribus communi, diſpenſant & circulum ejus promovent. Quod ſi autem hæ partes quoad minimos tubulos primum infarctæ, deinde ſpaſmodica contractione affectæ poriſque ac tubulis magis conſtrictis duræ evadunt, omnem lymphæ tranſitum, ſecretionem & motum impediunt; unde hydrops oritur. Omnia calida acria, dum ſerum magis abſumunt, obſtructiones adaugent, & majorem conſtrictionem ac duritiem viſceribusconciliant, hinc in hydrope & ejus principio vitanda ſunt, maximè in perſonis ſiccioribus. Quæ aliàs Dominus 'A. circa abuſum ligni guajaci propoſuit, notatu digna videntur.

(*d*) *Prægnantes.* Ipſe aliquando prægnantem luis Gallicæ ſymptomatibus & maximè ulceribus in faucibus malignis correptam feliciſſimè reſtitui, quamvis ipſa imprægnatio me latuerit; præmiſsâ nimirum purgatione ex rhabarbaro & mercurio dulci, nec non venæſectione, mercurium noſtrum ſolarem cum pauca quantitate theriacæ & roſarum conſerva ad aliquot ſeptimanas propinavi, conceſſo ſimul decocto tenuiori lignorum & diæta accuratiori præſcripta, ſic ſecundante gratia divina citra ullum notabilem ſalivæ fluxum aliaque incommoda, ulcera illa ſanata fuerunt: dolores acerbiſſimi pedum & capitis nocte ingraveſcentes extincti ſunt, & feliciſſime ægra reſtituta. Mercurius hic ſolaris tali modo exhibitus tutiſſimum eſt remedium, ſæpius citra ſalivationem operatur & ipſis infantibus tenerrimis lue hac infectis citra omne periculum & moleſtiorem ſalivæ fluxionem exhibui, illoſque intra menſis ſpatium feliciter ſanavi. In impuris autem & ſcorbuticis ſubjectis itentidem & alvi fluxum ſatis largum quandoque proritat.

CAPUT XCIX.

De deplorato eryſipelatis genere, in facie à medelis malè adhibitis contracto.

DOmina Julia Piſana, nobilis Veneta, Florentiâ Bononiam venit, ut rubori cuidam permoleſto in vultu jamdudum oborto mederetur. Medicum ſenem primæ notæ in civitate accerſit, qui mali cauſam in ſimplicem (*a*) *jecoris intemperiem* rejiciens, frigida & humida, tum in victu, tum in remediis imperat, ſanguinem ex utroque brachio detrahit, extrinſecùs unguenta repercutientia affectæ parti admovet. Nec propterea quicquam opis inde reportat; imò malo in deterius vergente, alterum Medicum inibi conſulit, cujus ope ad 15. dies itidem fruſtra utitur. Ejuſcemodi Medici vana cogitata ad hunc affectum compeſcendum non recenſeo, ne lectori ſtomachum efferam; hoc ſaltem connotare placet, quòd, cùm is eſſet aurâ populari impenſè turgidus, exiſtimabat ſe omnes ſuæ tempeſtatis Medicos longè lateque ſuperare: ad quod fortaſſe plaudentibus manibus pervenire, haud erat ipſi difficile, ſi verbis opera fuiſſent æqualia, atque in ea Civitate artifices eo meliores comperti non fuiſſent. Taceo inſuper ejuſmodi Medici medicamentorum multiplicitatem, quibus ipſe uſus erat, in quæ ſumptus & impenſas incredibiles molita erat dicta Domina. Ea etſi prælives, opulenta, & inclyta admodum, conquerebatur tamen, ſe pluſquam centum & quinquaginta coronatos impunè contriviſſe intra 15. dies, ejuſcemodi Medici opere, & induſtria: Nec crediſiſſem in deſtillata olea, & unguenta mirabilia, ſumptibus maximis parata, & compoſita. Ecquid vigeſies, & trigeſies in die unguenta mutabat? Accerſitus tandem mulierem invenio facie deformem, aſpectu horridam, cruſtis & inflammatione turgidam. Priores Medicos tanquam carnifices incuſat, ſemiviva, dolore & mœrore confecta, in hanc vocem prorumpit. Ego (inquit ipſa) nominis tui famâ commota, ad hanc civitatem perducta fui, ut à levi & imperceptibili malo ſublevarer: at ubi huc appuli, invidi quidam forinſecùs tuam famam auditam adeò annihilare penes me ſtuduerunt, ut mutato conſilio alium te ſeniorem, & in civitate magis venerabilem conſuluerim. Ah! præter extrinſecum apparatum, non medicum ſed teterrimum hoſtem comperi; tot & tot remedia ſemper in deterius in me præſtitit! Secundum ad me accerſiri feci, quem ipſo longè pejorem comperi, nam & in me alia primo longè ſæviora paravit. Eheu me miſeram! medicâ arte invita morior. Non pecuniis, non laboribus, non Medicorum mandatis peperci, & ecce tandem ſpiritu & vitâ plena animo deficio. Ejuſcemodi delicatulæ mulieris querelis commotus, & in Medicos convitiis, juſtè ab ea mihi enarratis, eâ quâ in proximum uti ſoleo charitate, compulſus, ſic effatus ipſi dixi: Cedo tibi, ô Domina, juſtiſſimas tuas querelas in Medicos; at animadverte Omnipotenti Deo ſic placuiſſe: quos amat, hos caſtigat: ſunt occulta, quæ, ni ſuperiori providentiâ coërceantur, longè lateque ſe propagant. Is eſt qui ducit, & reducit; eò redeunt, unde fluxerunt vitæ. Non caſu, aut fortunâ regitur orbis: rerum etiam minimarum ipſi cura eſt, nec putes ejus ſummam juſtitiam effugere. Nunc aptè ejus clementia, & miſericordia per me tibi conceditur. Etenim ab Altiſſimo jamjam mihi tuæ ſanitatis lumen affulgere ſentio: ſiquidem tui mali cognitione mihi notiſſimâ, tibi ſanitatem brevi polliceri audeo. Cæterùm nullam facies pecuniæ jacturam, non in me Medicum, non in Pharmacopolam, non in aliud quodvis remedium: Butyrum recens accipies, quod pluries lotum aqua communi pro unguento habebis, pulvere balſamico ſaturni adjecto, & hoc facto unguento ter & quater faciem illinies: ſic extrinſecus inflammatione ſublatâ, cujus cauſæ ante cedenti per ſpecificum ſtomachicum, & aurum diaphoreticum noſtrum proſpicere poſſe, haud diffido. Quod quidem facillimè præſtiti intra 7. dies ab his devoratis. Interea primis diebus ſimul cum unguento admovebantur petiæ lineæ (*b*) *collyrio* ſequenti imbutæ.

℞. Tuthiæ vulgato modo præparat. ʒ. j. Collyrii albi Rhaſis, ʒ. ß. Camphoræ ℈. j. Aquæ plantag. & roſor. an. ℥. iij Miſcebantur ſimul pro collyrio, quo frigidè die noctuque uſa eſt per tres dies: Reliquis diebus prædicto unguento. Quibus intra ſeptem dies, ut pollicitus eram, priſtinæ ſanitati reſtituta fuit.

NOTÆ

in CAPUT XCIX.

(*a*) *Jecoris intemperiem.* Nil frequentius eſt, quam quod Medici cauſſam morborum non penetrantes intemperiem viſcerum accuſent, cum tamen intemperies non cadat in partes ſolidas. Viſcerum autem debilitas conſiſtit in pororum ac tubulorum obſtructione, & illorum roboris, quod à ſufficiente & æquali ſpirituum anima-

lium clarere dependet ſecundum naturam, deſtructione. A bile quod oriatur eriſypelas, falſiſſimum eſt. Et obſervamus illos, qui defectu bilis laborant, uti ſunt cachectici, hypochondriaci, ſcorbutici, hoc morbo lubentius infeſtari.

(*b*) *Collyrio.* In rubore faciei pruriginoſo, ardenti, dolorifico, maximè æſtate, ubi ſerum impurum acre ſanguinis magis ſpumeſcit, electuarium purgans ex caſſia, recenter extracto ſucco roſarum ſolutivo, pulvere gialappæ & mercurio dulci paratum, ſumme erit proficuum, quo præmiſſo ſequens extrinſecus frequenter faciei applicetur: ℞. Aquæ florum ſambuci, fabarum, ſpermatis ranarum ana unciam unam. Magiſterii Wiſmuthi, saturni ana drachmam unam, eſſent. benzoes drachm. duas, ſacchari ſaturni, camphor. ana gr. decem, mercurii præcipitati albi gr. octo, olei tartari per deliquium guttas decem, quod remedium ſemper fidum ac experiiſſimum inveni.

CAPUT C.

De vulnere ſclopo illiſo, penitus deplorato.

NUperrimè, dum hæc ſcriptis mandare meditaremur, M. D. Joannes Baptiſta Bocchinus prope ædes Illuſtriſſ. D. de Bentivolis, ob vulnus in inguen ſiniſtrum ſclopo illiſum, 60. diebus ſæviſſimos dolores die noctuque immaniter pertulerat; quo tempore (*a*) *continua febris* oborta, totius corporis radicale humidum depopulata eſt: unde vulnerati femoris, & crurum mirum in modum emaciatorum carnes, in pede caloris inopiâ, in frigidum & œdematoſum tumorem verſæ ſunt. Incredibile dictu, quæ incaſſum tres alii Medici moliti fuerint remedia. Bone Deus quot fotus, litus, emplaſtra, embrocationes, balneationes in oleo communi, veſicæ ſuillæ oleo plenæ, ovorum placentæ! Et intus quot potiones laxativæ, & alterantes, catapotia, narcotica, theriaca, ſanguinis miſſiones, & alia nimis oneroſa, morbi radicem minimè attingentia! In tanta rerum anxietate, juvenem 30. annos agentem genua de ſuperiori ſolario ſuſpenſa habentem invenio. Ligaturam ſolvi jubens, ulcus frigidum, & (*b*) *ſphacelo quàm proximum*, lividum, fœtidum, & indolens detego, cum pauca ſanie, eaque incoctâ. Quibus mihi conjicere licuit, tanti doloris cauſam alios Medicos prorſus latuiſſe; nec mirum, laxantibus videl. & ſuppurantibus, putredinis fomitem eo in loco præbentibus, ab ipſis curationis initio uſurpatis. Nos autem contrà detergentibus cum ſanitati citò reſtituimus.

℞. Aſtacorum fluviat. n. 11. rad. ariſtol. rot. vincetoxici, an. p. 1. fol. vinc. perv. plantag. ſaniculæ, alchimill. an. m. 1. camomillæ cum floribus, m. ij. coquebantur in vino, & aqua. In colatura diſſolvebatur per vices ung. Ægypt. Hoc itaque decocto, putredine edomitâ, dolor confeſtim evanuit. Ad calorem tandem conſopitum & ſemimortuum revocandum ſequenti fotu uſi ſumus.

℞. Verbaſci maſc. hypericonis cum floribus ſalviæ, roriſmarini, lauri, abſinthii, verbenæ, an. m. 1. bacc. juniperi, lauri an. p. ij. parabatur decoct. in ſ. q. aquæ, & vini. Et ut ulcerata pars intrinſecum robur nanciſceretur, juſcula carnis hoc modo parata ſumebat:

℞. Rad. vincetoxici, ſalſæ parill. an. ℥. j. pimpinellæ, bugulæ, ſaniculæ, an. m. 1. coquebantur in juſculo carnis ad medietatem. Sic ſubacto dolore cæteriſque ſymptomatibus ſublatis, vulnus ſponte coaluit, extrinſeco levi adhibito.

NOTÆ

in CAPUT C.

(*a*) *Continua febris.* Vulneratis febres facillimè accidunt, & illæ dependent vel à dolore acutiſſimo, ſpaſmodico & inflammatorio, vel à ſtaſi ſanguinis, propter hæmorrhagiam violenter repreſſam ſeu cohibitam, vel ſi magna iracundia alioque affectu animi vehementiori, ebrietate inflictum vulnus fuerit, vel denique, ſi magna contuſio aut inflammatio partem, & quidem nobiliorem, ſenſibiliorem læſerit, neglecto ſemper ſex rerum non naturalium uſu. Tali in febre blandiora diaphoretica ſimulque anodyna, uti ſunt diaſcord. fracaſt. lapides cancrorum, antimon. diaphoret. nitrum præparatum, & ex ſambuco parata, præſtantiſſimam opem ferunt.

(*b*) *Sphacelo jam proximum.* In ulceribus fœtidis in indolentibus, ſphacelo jam proximis fotus & cataplaſmata ex balſamicis putredini reſiſtentibus poros obſtructos reſerantia omnium optima ſunt; talia ſunt ex myrrha, aloë, floribus ſalviæ, roſmarini, ſambuci radice ariſtolochiæ rotundæ, herba ſcordii, centaurei minoris, baccis juniperi, camphorâ, vino, ſale ammoniaco vitriolo, & ſale tartari confecta. Intrinſecè omnia bezoardica diaphoretica & ſic dicta alexipharmaca appropriatiſſima ſunt, v. g. Tinctura bezoardica camphorata, ſpiritus cornu cervi ſuccinatus, ſpiritus eboris balſamicus, eſſentia ſcordii theriacalis, &c.

PETRI POTERII,

INSIGNIUM CURATIONUM,

ET

SINGULARIUM OBSERVATIONUM *CENTURIA SECUNDA.*

CAPUT PRIMUM.

De deplorato, admirabili, & non priùs audito morbi genere, deque marcore inſigni, herpete maligno, ulceribus Chironiis, &c.

RECtè nauclerus quivis, etiam navigandi artis haud ſatis peritus, in tranquillo ponto, ventis ſilentibus, maria tranare, & ad tutiſſimum portum naves feliciter deducere novit. At æſtuante Oceano, ventis undique perflantibus, aëre, turbinibus, & procellarum furiis exagitato, idem, niſi peritiſſimus, & numeris omnibus abſolutus, numquam tutus ab eo emergit: imò navis malè hinc inde diſtracta ad ſcopulos alliditur, vel iratis undis demergitur. Sic in levi, & per ſe ſanabili morbo, Medicus quivis ægros ad optatum, & placidum ſanitatis portum reducere poterit; & contrà in graviſſimis morbis, ubi ſuſque deque omnia feruntur, & in quibus ſymptomatum, & ſignorum agmen magno impetu in nos ruit, nonniſi cordatus, & navigationis ejuſmodi expertus, mortales ab hac tempeſtate educet incolumes.

Ecquid in hoc caſu ſimilitudinem proponere velim? velim (inquam) peritiſſimo nauclero me æquiparare: minimè gentium, non enim ejuſcemodi gloriolæ ſum valdè cupidus, neque hanc popularem auram affectare mihi eſt animus, nec item hoc præſtare aggredior, ut in æmulos maledicentiæ ſpicula retorqueam. Sed ut veritas magis atque magis eluceſcat, (Ε'λευτερȣ γὰρ ἀνδρὸς τ' ἀληθῆ λέγειν) & ſimilitudo poſteris proficiat, & tandem ut tam præclari facinoris jucunda felixque memoria in ævum permaneat.

Itaque ſuperiori anno 1619. menſe Novembri, Romà Bononiam venit Perilluſt. D. Henricus de Sancto Petro. Romæ duos annos ſub cura doctiſſimorum virorum dictus Dominus varia medicamenta expertus eſt: bis ligni guajaci, & ſalſæ decoctum, cum ſtupha, atque eo in loco ubi ſudores quotidiè excitantur, cum exacto regimine, victu attenuante & exſiccante, purgationibus ſolitis, cum ſuis ſyrupis, & julepis præparantibus, & ſanguinis miſſionibus item poſtpoſitis. Nec his contentus, ad octo menſes decoctum cujuſdam aniculæ ebibit. Parabatur dictum decoctum cum (*a*) *antimonio crudo*, ſalſa, ſantalis, &c. Eodem decocto utebatur intrinſecùs, & extrinſecùs, hoc eſt, in potu, & in fotu. Verùm ut morbi hiſtoria clariùs innoteſcat, intelligendum eſt, prædictum Dominum à ſeptem annis in teterrima, dolorifica, & (*b*) *horrenda ulcera* incurriſſe; mirum dictu, quomodo juvenis annorum 27. in flore ætatis, dum ſanitatis vires maximè vigent, quando natura eſt magis vegeta, cùm flos pulchritudinis, ob eâ in ætate magis attenuatum, & defæcatum ſanguinem, conſpicitur, tam fœdo, turpi, & fœtido affectu corriperetur. Præceſſerat ejuſcemodi affectum febris continua per 14. dies vehemens, quæ non levem mortis timorem Medicis intulerat. Tunc Parmæ erat è patria exul. Ante dictum tempus circiter 8. vel 10. menſes fœda ſcabies eum vehementer invaſerat, propter quod purgationes reduplicatas ex caſſia, diacatholic. tryphera, & aliis, tum ſyrupis de roſis, violis, bizantin de epithymo, polypodio, tum ſuccis, & decoctis refrigerantibus, ex cichorio, endiv. lactuc. & aliis; phlebotomiis minimè omiſſis, ligni guajaci decoctum præſcribunt, in quo ſcabies magis efferata redditur, contumacior, & magis pervicax. Stupet Medicus, & exactis 40. diebus, de refrigerando hepate cum ſuccis cichoraceis, ſero lactis, & ſimilibus cogitat. Executioni mandat præcepta Medici cuncta; ſed incaſſum, & morbus in dies vehementior redditur. Aër incuſatur, victus regimen ſuſpectum cenſetur, & mille aliis cogitationibus exagitatur mens Medici. In noſtris tandem manibus paucis & gratiſſimis brevi ſanatur, & curâ exactâ, ipſoque bene valente, Parmam adiit. Menſibus duobus vix elapſis, ibi graviſſimâ febre cum maximo vitæ diſcrimine acerbiſſimè conflictatus, ad 15. dies convaluit. Recuperatæ valetudini, menſe ferè exacto, ſuccedunt

ſuccedunt ulcera maligna in tibiis, & coxis, quæ mox totum corpus occupârunt, citra febrem, aut aliud pravum ſymptoma. Medici inibi malum ad calidam jecoris intemperiem rejicientes, contraria ipſi præſcribunt; quæ remedia, ut communia & omnibus nota, lubens prætereo: ſuas quoque potiones, purgantes, phlebotomias, lotiones, balnea, unguenta, frictiones, & ſimilia. Seſquianno toto intereà fruſtrà elapſo, Bononiam ad proprios lares rediit; atque tunc quatuor Medicorum conſilio, ſi non feliciter, ſaltem credul iter, ejus ſanitas concreditur: Interdum varias ineunt conſultationes, tribus aut quatuor aliis Medicis his ſuperadditis. Malo tamen ejuſcemodi Medicorum ſcientiam aſpernante, novi iterum Medici in conſilium advocantur, & ut his conſuetudo inolevit, verba pro optimis remediis in controverſiam adducuntur, quæſtiones fiunt de lana caprina, & morbus in dies efferatior redditur. Decoctum chinæ, ſalſæ, & multorum aliorum, cum diæta exſiccante & attenuante præſcribitur, non minus ſeverè, quàm inſigni gravitate, & ingenti ſtrepitu. Singula ad unguem ſervat. Præmittuntur ſolitæ purgationes, eædem & poſt diætam reiterantur. His nihilum proficientibus, nova initur conſultatio, num ad thermas Villenſes mittendus ſit: Affirmativam ſequitur, balnea adit, & (c) *thermales aquas* infeliciter bibit. En pro ſalute promiſſa, marcor inſignis, vigiliæ pertinaces, dolores in ulceribus longè acerbiores, inappetentia, & tandem cum novis malis nova emergunt ulcera! quid? demum mortuis invidet, & cuiſe devoveat, planè ignorat. Muſſitant Medici, lugent amici, incuſantur ſagæ, & malefici; morbum ſupernaturalem clamitant, ſolius Omnipotentis manum depoſcere dicunt, ferunt tandem ſe omnes Medicinæ theſauros in uſum protuliſſe, nihil quod ad artem pertineat reliquiſſe, omnes pharmacopolarum ciſtas excuſſiſſe, nulla non antiquorum dogmata protuliſſe. At æger infelix, ut dolor paululum mitior reddatur, ab his ſaltem expoſcit; at ipſi iterum ſuam hac in re produnt ignorantiam, dicunt ſe omnem moviſſe lapidem, unguenta ſuorum nuper mortuorum præceptorum haud intacta reliquiſſe, nullam anodynorum & narcoticorum claſſem omiſiſſe. Quâ denique morbi ſævitiâ & pervicaciâ, & æger, & Medici devicti, atque laboris tædio planè fracti, nec non ægri miſeriæ compatientes, nullâ ſalutis ſpe ipſis illuceſcente, ad alterum, inquiunt, Medicum tibi, ô patiens, liceat devenire, nos ipſi libenter palmam dabimus, ſi quid ſolatii tibi afferre valeat. Infeliciſſimæ affinis conditionis fratres miſerti, ſilent, & quem accerſere velit, ipſi liberum relinquunt. Tunc ab amico ipſi familiari neceſſitudine devincto adducor, atque ad eum circa tertiam horam noctis perductus patientem doloris immanitate victum, remediorum vehementiâ & pluralitate confectum, vigiliis inſuper moleſtiſſimis ob doloris vehementiam emaciatum, & plus mortuis quàm vivis ſimilem reperio. Tanti affectus vim & pertinaciam non tam extimeo, quàm medicamentorum malè peractorum virulentiam: Re tamen in animo probè expenſâ, & tam horrendi, & crudelis mali naturâ cognitâ, egregium Patientem hilari fronte curandum ſuſcipio, ipſique intra horam dolorem, quo tempore cruciaretur, ſedaturum polliceor, atque ipſum totâ nocte dormiturum. Expleo omnia, pollicitationibus ſto: intra horam quievit, & dolor penitus receſſit. Manè ad eum revertor, dormientem invenio. Stupent omnes de recuperata ſanitate. Interea licèt tantum præſtitiſſem, antiquus tamen ille impoſtor Cacodæmon ſeſe opponere non negligit, & ad novas impoſturas adverſarios impellit dicentes me narcoticis venenatis dolorem ſedâſſe; ipſumque brevi rediturum, ac curam mineralibus infeliciter & empiricè ſuſcipere. Sic novum in me concitant odium, & inſidiæ undique parantur. Nihil eſt tam bonum, quod non in contrarium vertat culpa:

Sudat frigidus intuens quod odit:
Effundit mala lingua virus atrum.

His interim livore contabeſcentibus, patiens noſter intra 15. dies ad omnia quæque obeunda munia aptus redditur. Reaffulſit in eo deperdita ſalus circa Bacchanalia. Hinc mœrore depoſito, & dolorum querelis oblivioni datis gaudio incredibili ab omnibus exceptus, ad nobilium conventus, ad convivia, tripudia, & alia tempeſtati accommodata lætitiæ genera ſe contulit; quo fit ut non perfectè conſaneſcat: verùm etſi aliquot exigua ulcuſcula remaneant in tibiis, nihili facit, ſunt ſine dolore, feliciter, & hilariter vivit. Sic biennium peragit vitam, tribus ulceribus perexiguis, & indolentibus in tibiis relictis. Tunc Romam cogitans, primò Lauretum petiit, & inter Romam, & Lauretum penes Illuſtriſſ. Cardinalem Valentem in loco, qui vulgò *Trievi* dicitur, per aliquot menſes commoratur, ubi varia ad hæc tria ulcuſcula fruſtrà comprobat remedia, & præcipuè mercuriale unguentum, cujus cauſâ funeſto & (d) *gravi ſanguinis fluxu* corripitur. Ab eo ſanatus Romam adiit, ubi Medicos accerſit, ut de totali ejuſcemodi ulcerum curatione curam habeant: at contrarium experitur, infauſta ſunt omnia, quamvis ſingula ad Polycleti normam ſervaret. Hic biennio mille cruces, & tormenta medica ſuſcipit, circumforaneos conſulit, deliras anùs advocat, barbitonſores ſeſe offerunt, & horum omnium propoſita remedia utcunque approbat, ſed cuncta irrita & incaſſum: imò malum duplo deterius factum, in eum, quem ſuprà diximus, infeliciſſimum ſtatum recurrit. Quare Bononiam ad aërem nativum redire cogitat. Lecticâ delatus, poſt longos itineris labores domum repetiit, ac demum ſub cura mea ſanitatem intra paucos dies optimam, & firmiſſimam recuperat. Methodus, quâ his in affectibus propulſandis uſus ſum, ab Hipp. & Galeno non eſt diſſentanea, quanquam quidam medicaſtri, toto genere à vera medendi methodo alieni, contrarium clamitent; rationalis eſt, & firmiſſimis artis dogmatibus innititur. Ipſorum contraria, irrationalis, & vana, & mendax: è fructibus eorum cognoſcetis eos.

Itaque his in affectibus talis eſt noſtra methodus: Dolori, tanquam magis urgenti, balſamo mumiæ mineralis proſpeximus. Scio hoc medicamenti genus pſeudomedicis non eſſe notum; ideò ab his, tanquam ab iniquis judicibus, damnari haud poſſum. Si ſecus: quid mehercle injuſtius? rem ignotam dijudicare velle! Secundò, ut marcor, ventriculi imbecillitas, inappetentia, & cruditates ventris ſummoverentur, ſpecificum ſtomachicum ad aliquot dies dedimus. Tertiò decoctum ſeu juſculum melanagogum, aperitivum, & refrigerans ad 11. dies accepit: quibus meliùs in dies ſe habuit, & tandem è lecto erectus, ad ſolita munia, ut ſuprà diximus, rediit. Hæc fuit prima cura, antequam Romam proficiſceretur. Secunda verò & ultima Româ reverſi Bononiam ſic habet: Primis diebus, ut ulcerum dolor demulceretur, dicta ulcera prænominato balſamo replevimus: in nonnullis, ubi caro luxurians, & dura nimis creverat, æs uſtum

uſtum præparatum admovimus. Intus accepit per 15. dies (*e*) *tincturam metallicam*, primum ens metall. dictam à Th. P. cum extracto bezoardico, cujus operatio fuit inſenſibilis, atque per inſenſibilem tranſpirationem corporis noxia foràs propellens. Hîc notent ſedulò, quàm à rei veritate abſint illi, qui putant nullam fieri poſſe curationem, citra alvi ſubductionem, citra phlebotomiam, & citra aliquam manifeſtam operationem. Hos ſanè ſtercorarios, non Medicos nuncupandos eſſe arbitror. Quòd ſi cum his mihi liceret per otium de ipſorum communi methodo medendi diſceptare, vellem hos Empiricis longè pejores commonſtrare, à circumforaneis, agyrtis, mimis & hiſtrionibus nihil differre. Egregia ejuſcemodi medicamenta non ubique proſtant, *in Archid.* habentur, atque in noſtra *Pharmacopœa Spagyrica.*

ANNOTATIONES
in CENTURIÆ II.
CAPUT I.

(*a*) *Antimonio crudo.* Zvvolfferus antimonium crudum nec non mercurium cum lignis aliiſque ingredientibus decoquit in aqua pro curanda lue venerea. Quamvis autem aqua deſtituta ſit ſufficienti clave reſerandi mineralium texturam, comperimur tamen experientia, illam ipſam fortiori decoctione tenuiſſimas mineralium partes in ſe recipere ac combibere: Manifeſtum hoc fit aqua, in qua ferrum candefactum extinctum fuit, quæ vim deobſtruendi & alvum ſubducendi notabilem poſſidet. Item aqua, in qua mercurius coctus fuit, quæ teſte ipſo Helmontio, & noſtro Domino Authore, vermes necandi vi pollet. Aqua quæ coquitur cum antimonio, ſulphureum quendam ſaporem & odorem præſefert, hinc nullum dubium eſt, illam quoque virtute imprægnari ſulphurea.

(*b*) *Horrenda ulcera.* Notatu digna eſt, quam recenſet Dn. A. hiſtoria: Eſt juvenis 27. annorum nec ſcorbuticus, nec lue venerea affectus, qui tamen deterrimis correptus fuit ulceribus. Indubiè hæc ipſa ortum ſuum duxerunt ex diſcraſia ſanguinis & humorum maximâ ſub gravioribus febrilibus paroxyſmis contracta. Laborabat ante aliquot annos juvenis viginti annorum pleuritide cum febre graviſſima, poſt cujus curationem totius corporis fermè partes occuparunt primum tumores ſatis notabiles dolorifici conjuncti cum inflammatione, quorum aliquot in pedibus abibant in ulcera peſſimi moris, quæ tamen feliciſſimè tandem ſanata fuerunt præmiſſo laxantium & edulcorantium uſu, pulvere viperino mixto cum cinnabari nativa, qui pulvis ad corrigendam ſanguinis & humorum pravitatem ſalino acrem mirificam opem affert tempeſtivè & ritè exhibitus.

(*c*) *Thermales aquas.* Uſus thermarum in inveteratis ulceribus non ſemper tutum exiſtit præſidium, ſed quandoque ſalia acriora reddendo & impuros hoſticos humores agitando dolores & febrem magis accendit: docente id ipſum Hildano *centuria quinta obſerv.* 90.

(*d*) *Gravi ſanguinis fluxu.* Globuli mercuriales ſpiculis rigidis ſalinis aſſociati corrodentem vim acquirunt: & cum ſanguine ad vaſa delati ex facili teneram illorum ſubſtantiam dilacerant & aperiunt. Sic poſt uſum turpethi mineralis fluxum hepaticum obſervavit quoque idem Hildanus *Centur.IV. obſerv.*39.

(*e*) *Tinctura metallica.* Primum ens metallorum *Paracelſicum* ex Regulo antimonii variis metallis aſſociato conficitur, ſi cum nitro & tartaro debitè miſcetur & calcinatur, ſpiritui vini concedit tincturam tartariſatam ſulphure metallico paululum imprægnatam, quæ non tantum inſignem vim aperitivam obtinet, ſed & præſtantiſſimum menſtruum exiſtit ad ſolvenda intimè olea deſtillata, item ad extrahendas ex corporibus reſinoſis, corticibus balſamicis laudatiſſimas eſſentias.

CAPUT II.

De rara, contumaciſſima, & ab omnibus Medicis immedicabili habitâ defluxionis ſpecie, & aliis graviſſimis morbis.

SI quâ in re, Medici probitas & ſolertia eluceſcit, non quidem in (*a*) *inani verborum ſtrepitu*, aut affectata quadam dicendi cupidine, minùs in comptu & decentia corporis, verùm in (*b*) *recta medicamentorum applicatione*, quâ ægrorum queſtelæ citò ſedantur. Sæpè divina ars malè (*c*) *apud pleroſque traducitur*, quaſi falſa præſtigiatrix ad crumenas emungendas parata, quòd mendax, labilis, & inconſtans, quòd veris careat fundamentis, quòd in ea omnia caſu, & fortunâ contingant. Hujus rei teſtis mihi hodie in mentem venit Perilluſt. D. D. Joannes Torſaninus, qui triennium graviſſimâ defluxione ſalſa & acri correptus, omnes Medicorum artes eluſerat, nam hinc inde quotquot reperirentur Medici melioris famæ, in ſui curam aſciverat. Unuſquiſque ſanitatem ipſi pollicetur; illorum præſcripta ad unguem ſervat, nec propterea quicquam auxilii ab his reportat, imò malum in dies invaleſcit. Novos atque novos prioribus addit: crebræ fiunt conſultationes, expenduntur ſingula tanto affectui neceſſaria, foris etiam ab exteris Medicis conſilium repoſcunt. Nihil prorſus intactum relinquunt, omnem ſe moviſſe lapidem putant. Bone Deus! quot potiones laxativæ! quot ſyrupi & julepi! quot pilulæ! quot phlebotomiæ! quot cucurbitulæ! quot enemata, balnea, lotiones, unctiones, frictiones, cauteria in nucha & brachiis, veſicatoria, & ſi quæ alia tormenta excogitare potuit Medicorum turba! Decoctis ſalſæ, chinæ, ligni Indici, viſci quercini, lentiſci, &c. quibus aſſiduò ferè utebatur, ſuperſedeo; nam longius foret, quàm inſtituti ratio fert, ſingula deſcribere. Sat ſi dixero, Perilluſt. Patientem eſſe ditiſſimum, & ſummè inclytum, Medicis obſequentem, & 26. annos natum, atque ſub eorum cura per tres annos ſtetiſſe.

Cùm omni ſpe ſalutis eſſet deſtitutus, & omnem artis Medicæ opem vanam & irritam exiſtimaret, pro ultimo refugio multorum precibus ad me confugit, licèt ejus voluntas aliò ferretur. Etenim convitia, quibus palam me inſequuntur æmuli, plurimum authoritatis & ponderis apud illum obtinebant, atque arbitrabatur, me cum cæteris loquacem, infidum, & falſum aſſentatorem: &, quia in deplorato caſu melius aliquando anceps, quàm nullum experiri remedium; eò magis, quòd Medicus ejus domeſticus (quem tunc tanquam alterum Apollinem venerabatur) ipſi indixerat, ſe nihil artis intactum reliquiſſe, nunc nullum eſſe locum remediis, obſtare hyemem, aſſiduis imbribus, & nivis ac glaciei rigoribus ſqualidam; ſic cunctandum, quoad ipſa pertranſierit, quo tempore ſtillicidium (*duciam* vocant) adhuc inexpertum in eo probatum iri; quod remedii genus palam fatebatur ſolum ſupereſſe opportunum, & in quo unicè ſanitatis ſpem repoſitam animadverteret; at quid? Dum adhuc procul abeſſet ver, ſole tunc ſolſtitium brumale percurrente, morbum ultrò ſævire, ac faucium ulcus palatum, & nares ipſas vaſtare, & depaſci neceſſe erat, & ante dictum tempus, egregium Patientem fatis cedere. Nec vana cogitatio,

nam eò res adducta erat, ut deglutire vix poſſet, & tantummodò potulentis nutriretur, & id magno cum labore, naribus ad hoc validè obſtructis.

Itaque ad me, tanquam ad extremum aſylum adductus, morbi hiſtoriâ nobis enarratâ, viſisque morbis & ſymptomatibus, & ipſius ægri naturâ probè exploratâ, ipſi polliceor fluxionem illam ſalſam & acrem intra quatuor dies ſiſtere, faucium dolorem temperare, ulceris malam qualitatem retundere, & cætera ſymptomata ſenſim compeſcere. Acie ergo inſtructâ adverſus tam immane monſtrum, vix quarta dies illuceſcit, & ecce truculentum hoſtem è Palladis arce dejectum. Stupet, & miratur Patiens, ſe tam brevi, & tam paucis, facillimis, & vix perceptibilibus remediis ſanitatem recuperâſſe; eoque magis quòd antea tam multis, tam laborioſis, tamque magnis ſumptibus partis remediis, ne minimum quidem levaminis reportaverat. (*d*) *Non amplius artem*, ſed artifices, falſitatis & ignorantiæ magiſtros incuſat: & quam hucuſque in pectore recluſam de Medicis, & eorum arte opinionem conceperat, deponit, detegit, & abjicit. Et quia primo die, antequam curam ſuſciperem, me enixè rogârat, ut ſecum blandè agerem, ſe debilem, morbi ſævitiâ & diuturnitate confectum, remediorum qualitate & multitudine excarnificatum, inſuper ſe ab aliis Medicis intellexiſſe, me ſolùm mineralibus, & his venenatis uti, quæ etſi principio aliquod levamen ægris afferre videantur, mortem poſtmodùm ipſis brevi conciliarent. Ut hujuſmodi mendacia, turpiter & malitioſè adversùs nos conficta, à nobis eluerem, juſculo carnis in propria domo parato me ejus ſanitatem in priſtinum reſtituere aſſero, & omnia, quæcunque in ejus uſum advocarem, coquo ſuo domeſtico paranda committo.

Cuncta ad unguem ſervo. Paratur (*e*) *juſculum caponis* à coquo, idque ſorbet ad 15. dies, in quo tutam, & firmiſſimam ſanitatem manifeſtè recuperat. Fit & domi extractum liquidum in forma ſyrupi bibendum, quo utitur ad 20. dies. In hac curatione duos ſcopos nobis propoſuimus: primùm viſcera naturalia, & pravâ morbi qualitate labefactata, & medicamentorum multitudine & contrarietate malè exhibitorum fracta & dejecta reſarcire, & in integrum reſtituere. Jecur, & lien mirificè induruerant, ventriculus aſſiduâ fluxione vexatus, perperam cibos coquebat, inferiores partes naturales itidem ab officio aberrâre neceſſe erat. Secundus ſcopus fuit caput exſiccare, roborare, & ad priſtinam temperiem reducere. Hos ſcopos unico illo juſculo explevi, quos firmavit ſubſequens extracti uſus. Factum fuit juſculum ex radicibus aperientibus, cortice tamariſci, chinæ pauco, ceterach, ſcolopend. piloſella, betonica, &c. Per aliquot dies adjecta fuerunt ſena, epithym. & cuſcuta. Extractum fuit ferè ex iiſdem paratum, cum vino albo, pauco ſacchari ſub finem adjecto. Hæc invidi & protervi æmuli rimentur, & contemplentur, num (ut perperam plebejis obtrudunt) iſtæc venenata ſint, aut quoquo pacto ſanitati infenſa. At *Præterita veniam dabit ignorantia culpa.*

NOTÆ

in CAPUT II.

(*a*) *Inani verborum ſtrepitu.* Medici ſpeculativi nimis theoretici & cogitationibus ac meditationibus ſuis indulgentes citra reſpectum ad experimenta, rarò ſunt boni Practici. Non enim ingenio, vel facundia, ſed remediis volunt curari morbi, quæ uti eleganter ſcribit Celſus *pag.* 11. ſi quis è linguis uſus diſcreta bene norit, hunc aliquanto majorem Medicum futurum, quam ſi ſine uſu linguam excoluerit. In omnibus enim ejuſmodi cogitationibus fermè in utramque partem diſſeri poteſt.

(*b*) *Recta medicamentorum applicatione.* Hæc præcipuum & verum Medici arcanum eſſe debet. Maximum medendi methodi momentum in hoc poſitum eſt, ut Medicus certo tempore, certa doſi accommodatum cauſſæ morbificæ morbo ſciat opponere remedium. Verſatur autem in horum applicatione maximè judicium Medici, quod eſt vera methodus medendi, quæ ex libris non addiſcitur, ſed ex univerſalibus multiplici experimento ac uſu ſtabilitis & habitu prudenter ratiocinandi acquiritur.

(*c*) *Apud pleroſque traducitur.* Multi ſunt qui artem medicam criminantur, quaſi morbis detenti, qui ex illis evaſerunt, fortunæ non artis beneficio evadant, imò ſæpius ſine ullius medici ope. Verum hiſce acutiſſimè reſpondit divinus noſter Senex in *Lib IV. de arte noſtra*, dum ita inquit: Qui etiam non adhibitis medicis ex morbis convaluerunt, ut intelligant, omninò neceſſe eſt, ſe, quod aliquid vel fecerint, vel non fecerint, idcirco ſanitatem eſſe conſecutos. Aut enim inediam, aut copioſiorem cibum & potum, aut ſitim, aut balnea, aut eorum abſtinentiam, aut labores, aut quietem, aut ſomnum, aut vigiliam, aut eorum omnium promiſcuum uſum adhibentes ſanitatem conſecuti ſunt. Quos ex eo ipſo quod utilitatem ſenſerunt, quodnam ſit, quod juvet, agnoſcere omnino neceſſe eſt, & ſi qua in re læſi ſunt, tum eos læſos eſſe, tum quidnam ſit, quod læſit. Jam vero qui inter medicos maximè celebrantur, & victus ratione & aliis etiam modis curationes faciunt, quæ non medicus modo, ſed ne plebeius quidem omninò rudis ex arte profecta eſſe negare audeat.

(*d*) *Non amplius artem.* Veriſſimè dicit Hippocrates alios medicos eſſe nomine, alios re, & uti in reliquis omnibus artibus opifices longè inter ſe tum manu, tum mente præſtant, ſic etiam in arte medica. *Videatur Lib. de Priſca Medicina.*

(*e*) *Juſculum caponis.* Præſtat ſemper mitiſſimè agere & blandè procedere in morbis inveteratis, & ubi à ſtatu & craſi ſua dejecta eſt tota humorum maſſa, vires collapſæ, & ventriculus imbecillis. Medicamenta temperata, balſamica, blande digeſtionem juvantia & chylum condientia hic omnibus præſerenda ſunt. Ex ventriculo etenim tanquam ex fonte omne, quicquid puri, ſani ac medicamentoſi ad ſanguinem derivatur. Ante omnia itaque in morbis chronicis primarum viarum rationem habeat medicus neceſſe eſt. Optimè hinc proceſſit *Dominus A* quod juſculum roborans alimentoſum vi herbarum aperientium medicamentoſa imbutum porrigere voluerit miſero ægrotanti, juſcula v. g. ex chærefolio, acetoſa, ſpinachia, piloſella, hedera terreſtri, radic. aſparagi, ſeleri & braſſica rubra cum decocto carnis bubulæ parata, etiam incurabiles inveteratos & præpoſtero medicamentorum uſu exacerbatos mirum quantum ſæpius mitigant, ſi non penitus vincant.

CAPUT III.

De lenta febre, inſigni angore ventriculi, prava tentigine, continuis vigiliis, ſiti inexhauſta, inappetentia, &c. à 2. annis, complurimis Medicis pro incurabilibus habitis.

OMnem fidem excedit affectuum omnium vis & impetus, quibus biennio toto conflictatus fuit Illuſtris Vir, Dominus Hercules Amorinus, etiam in ipſo flore ætatis, dum vix trigeſimum annum attingeret. Inprimis inſigni ventriculi angore, quem contraxit à (*a*) *multiplicitate remediorum* perperam ipſi exhibitorum: Etenim ipſe biennio ſuperiori pravâ quadam tentigine vexatus, Medicos non paucos conſuluit, qui de more curationem per valida cathartica aggredientes, malum duplo deterius reddiderunt, ventriculo dictum angorem concitantes, cum aliis morbis, & ſymptomatibus. Cùm autem nihil levaminis ab his reportaret, imò naturâ jam remediis aſſuetâ, & reiteratis purgationibus, phlebotomiis, & aliis impunè factis fractus, quatuor

alios

alios Medicos accerſivit, qui conſilio inito unanimiter ad guajaci decoctum, tanquam ad ſacram anchoram, cum relegârunt, ſicque conſuetis præparationibus, purgationibus, & phlebotomiis præmiſſis dictum decoctum ad quadraginta dies illi propinatur. At ecce quàm infeliciter, & quàm parùm appoſitè? Recrudeſcunt omnia, novus fit malorum proventus, & novos cogitur experiri morbos. Supervenit (*b*) *febris lenta*, & continua, cum veſpertinis exacerbationibus; ſitis item horrenda & inexplebilis, quâ die nocteque vinum prope lectum detinere cogebatur: vigiliæ contumaciores fiunt; inappetentia augetur, & tentigo prava & maligna exoritur. Unde per contraria procedendo, frigida & humida porrigere ſtudent, ventriculum magis lædunt, & eum ad extremum ferè præcipitant. Quo in ſtatu, ad quem confugiat, penitus ignorat; multis tamen de noſtrâ medendi methodo auditis, in noſtras manus ſe curandum tradidit. Primariis ergo affectibus initio neglectis, ſtatim in ipſo curationis limine, ab his, quæ magis urgerent, exordimur. Ventriculo quippe cum primùm proſpicientes, ſpecificum noſtrum ſtomachicum bis in die dedimus, quo confeſtim meliùs ſe habuit, tum à ventriculi dolore, tum ab aliis ſymptomatibus. Accipiebat dictum ſtomachicum cum conſerva roſarum. His ſæpe admiſcebatur portiuncula auri diaphoretici: quâ viâ omnes ſanguinis ſordes repurgavimus. In cibis capiebat (*c*) *pulverem viperarum*, & maximè in ferculis ʒ. j. pro qualibet doſi. Sub fine, viribus reparatis, vigiliis, ſiti, & aliis in totum ſublatis, juſculum purgans ad octo dies ipſi conceſſimus, cujus hæc erat deſcriptio.

℞. Rad. lapath. acuti, gramin. an. ℥. j. ß. fol. cichor. taraxac. fumar. lupuli an. m. j. Epithym. ſenæ, an. ℥. j. liquirit. raſ. & cont. ℥. j. ß. aniſi ʒ. j. In ſ. q. juſculi carnis parabatur decoctum.

NOTÆ

in CAPUT III.

(*a*) *Varietate medicamentorum.* Quantum varietas medicamentorum imperitis & temerariis medicis frequens noceat ægrotis, dici vix poteſt; aliquot exemplis edoctus ſum, ægrum reconvaleſcentiæ unicum momentum poſitum fuiſſe in hoc, ut neglecto medicamentorum crebro ac vario uſu ventriculum ſaltim congruis alimentis juvando & unico temperato elixirio ſtomachico cum graviſſimo morbo in gratiam redierit. Et huc trahendum eſſe *Livii* dictum: *Optima ſapius medicina medicamento non uti.*

(*a*) *Febris lenta reliquaque ſymptomata.* Utplurimum febris lenta protaſcitur ex colluvie vitioſorum acido-viſcidorum humorum in primis viis ſcatente, quare blandis evacuantibus, vel etiam emeticis ventriculum inteſtinorumque canalem liberare à ſordibus illis juvat; quo facto ſæpius ſimul & ſemel protinus omnia ſymptomata exſpirant. Et laudandus in hoc Dominus A. eſt, quod ventriculum ſtomachico ſuo ſublevare anniſus fuerit.

(*c*) *Pulverem viperarum.* Hunc ad unciam unam pro doſi commendat Dominus A. Vis depuratoria ſanguinis in viperis inter veteres celebrata fuit. Hinc ad corrigendas impuritates ſanguinis in lepra ſananda unanimi ferme conſenſu dilaudata fuit. Vid. Avicenna *Tom II pag.* 72 *&* 73. Nec eſt de nihilo ejus efficacia, modo ſufficienti in copia offeratur. Egregie enim mucilagine ſua ſale volatili oleoſo ſubtili imbuta temperat ac obtundit acrimoniam, nec non ſanguinis aciditatem, & leniorem ſpirituaſcentiam ſanguini fœnerando graviſſimis morbis medetur. Novi practicum famigeratiſſimum, qui viperarum pulvere in deſperatiſſimis morbis feliciſſimo cum ſucceſſu utitur. Nos illum miſcendo cum cinnabari nativa adhibuimus in rebelli ſcabie, proximè ad elephantiaſis naturam accedente, magno cum emolumento.

CAPUT IV.

De hydrope aſcite cum acuta febre, ſiti, vigiliis, & marcore inſigni.

DOminus D. Anchiſes, Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Cardinalis Savelli .... annos 30. natus, à multis annis (*a*) *ſcirrhum* in utroque viſcere, liene & jecore, contraxerat; à quibus immedicabilis hydrops. Frequenter & ſanguinem expuebat cum tuſſi, ex quo pulmones inſigniter laborare certum erat. Febre continuâ correptus, in manus meas curandum ſe tradidit. Tot morbis contrarias indicationes habentibus per communem medendi methodum occurrere non erat facile. Si enim ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα, (*b*) *contraria contrariorum ſunt remedia*: febris adeſt continua, quæ poſcit frigida, hydrops verò contraria: cor in illo; jecur verò & lien in hoc afficitur. Turgens materia in utroque morbo medicamentum purgans reſpicit, at πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινεῖν, μὴ ὠμά: In hydrope, & in tam refrigerato jecore, cruda ſunt omnia. Præterea in illo cholagoga, in hoc hydragoga. Ventriculum debilem, & tamdiu mali viciniâ fractum & oppreſſum, medicamentorum purgantium vim & impetum ſuſtinere haud poſſe, evidentiſſimum erat. Syruporum, apozematum, & decoctionum aperientium, refrigerantium, & ſimilium quis uſus? His augetur materia, & vis ac facultas viſcerum frangitur & ab officio diſtrahitur. Tanti affectus curam in unico (*c*) *metallorum croco* agnoſcentes, eo ad curationis finem uſus eſt: primis diebus bis, & polychreſti noſtri ℈. ij. dedimus. Hæc roborando & aperiendo aquas inſenſibiliter foràs protrudunt.

NOTÆ

in CAPUT IV.

(*a*) *Scirrhum.* Nullus fermè hydropicorum ſecatur, ubi non vel meſenterium lien, omentum, hepar indurata, exſucca, vel glutinoſa materia *wie ein Bars* repleta vel etiam putrefacta viſuntur. Conſule de hac *Ephemerides Germanorum Ann IX. obſ.* 3. *Boneti ſepulchretum Anatomicum*, *Acta Haff. ann.* 73. *obſ.* 84. Bartholin. *Cent.* 1. *p.* 7. *Cent.* 234. Tulp. *l.* 2. *obſ.* 35.

(*b*) *Contraria contrariorum ſunt remedia.* Communiſſima inter Medicos propoſitio hæc eſt, contraria contrariis curari; quæ ſano ſenſu non videtur carere ratione, ſi nimirum contraria quæ cauſis ſunt, intelliguntur, non autem hic reſpiciendum ad qualitates illas v. g. frigus, calorem, humiditatem, ſiccitatem, quippe quæ non entitates quædam abſolutæ ſunt, ſed ſaltim ſenſuum modi merè relativi; ſic qui intermittentes curare vellet humidis & perfrigerantibus, ille forſan febris cauſſam & vim morbi magis augebit, quam tollet. Aſt illa, quæ non tam morbo, quam cauſſæ ſunt contraria, id eſt, quæ obſtructa liberandi vim habent juxta Galenum *Libr. IX. Methodi medend.* calorem febrilem feliciſſimè extinguere poſſunt. Hincque etiam *Galenus* eodem in libro prudentiſſimè docuit, ſi multa ſimul curationem indicent, ei medicos attendere oportere, quod magis urget, aliis tamen non neglectis.

(*c*) *Crocum metallorum.* Hic ſine omni dubio non vulgaris ille emeticus eſt, ſed correctus & diaphoreticus, cujus indolis eſt regulus ſic dictus antimonii medicinalis, pharmacopœis & chymicis parum notus. Curioſum eſt, ſal commune, vel etiam gemmæ fuſum cum antimonio, ipſi communicare vim ſudoriferam, illudque exuere omni draſtica, emetica virtute. Quod ſi autem idem medicamentum cum ſufficiente quantitate ſalis tartari denuo tractas, & illud in igne fundis, regurgit priſtina vis emetica, ut adeò pateat, operationem & vim medicamentorum à mechaniſmo vel materiæ varia figuratione & conſtructione dependere. Regulus hic medicinalis cum croco martis mixtus ſale adjecto abſynthii medicamentum præbet in affectu hydropico excellentiſſimum.

CAPUT V.

CAPUT V.

De febre acuta, icteritia flava, & catarrhali fluxione moleſtiſſima.

ILluſtriſſ. D. D. Fabricius della Bourdeſiere, Summi Pont. Cubicularius, & Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. Card. Savelli ... tunc Bononiæ Legati, continuâ febre de genere bilioſarum ad ſeptem dies correptus fuit, cum inſigni fluxione capitis, dolore, vigiliis, ſiti, & inappetentiâ. Primis diebus leniter purgatus fuit cum pulpa caſſiæ recenter extractæ, ad ℥. x. Sequentibus diebus detractus fuit ſanguis, & interim bis in die refrigerantes julepos accepit, ex aquis cichorii, endiviæ, & ſyrupo de ſucco limonum. Septimo die febris evanuit, & 4. vel 5. diebus elapſis ſubſequuta eſt (*a*) *icteritia flava*, intenſiſſima, adeò ut undique forâs erumperet flavus humor, (*b*) *vomitus* etiam aderat frequentiſſimus, cum magna copia pituitæ & bilis, ſitis ingens, & inappetentia intolerabilis. Ventriculo ſuppetias primùm ferre arbitratus, ſpecificum noſtrum ſtomachicum ad aliquot dies dedimus; quo meliùs valente, electuarium ſequens ſubſcripſimus.

℞. Conſ. roſarum ℥. iv. croci martis ℥. v. ol. vitrioli gr. xxx. miſceantur, & doſis erat ʒ. ij. manè 4. horis ante cibum. Interdum etiam ſumebat de pulvere ſtomachico ſtatim poſt cibum, ad 6. vel 7. grana ſingulâ vice: Et his gratiſſimis, ac facillimis priſtinam recuperavit ſanitatem.

NOTÆ

in CAPUT V.

(*a*) *Icteritia flava* Tertiana exquiſita teneriora ſubjecta invadens pro cauſſa agnoſcit materiam viſcidam, bilioſam, acrem, obſtructiones & irritationes efficientem in partibus membranaceis, maxime autem in membranis muſculorum & cutis poris, quare qui multum bilioſi iſtius excrementi recondunt in ſanguine, facilè fiunt tertianarii. Deſinit hæc febris facilè in icterum, dum nimirum refrigerantium abuſu vel morbi diuturnitate tenacitas major ad obſtruendas hepaticas glandulas apta in humoribus progignitur; unde icterus ſuum habet ortum. Icterici tales queruntur maximè de vehementi alvi adſtrictione, nec non compreſſione circa præcordia. Optima antiicterica & antifebrilia ſunt amara, martialia & leniora evacuantia.

(*b*) *Vomitus.* Quod ſi poro cholodochio obſtructo bilis acceſſus ad inteſtinum negatur, veſicula fellis bilioſo humore turgida eſt, cujus pars ſubtilior & acrior per membranas tranſudat & confines partes non tantum colore flavo tingit, ſed & ob acrimoniam moleſtam irritationem fibris nerveis inducit. Novi aliquando generoſum juvenem variolis laborantem, qui per novem dies alvi conſtrictione fortiſſima corripiebatur, ductus cholodochus durus & conſtrictiſſimus erat. bilis in ciſtide apparebat nigra, craſſa inſtar roob ſambuci, extrinſecè tàm in hepate, quam in inteſtino colo guttulæ flavæ ſummè amaræ comparebant, ventriculi pylorus inflammatus & ſanguineis punctulis ſtipatus erat, unde intenſa cardialgia ægri profluxit.

CAPUT VI.

De hectica febre, & marcore inſigni ab aliis Medicis derelicto, & incurabili habito.

ADmod. Reverend. P. D. Angelus de Cambiis, Monachus in Cœnobio D. Michaëlis in Boſco, annorum 37. à duobus menſibus in incredibilem maraſmum inciderat, ob hecticam febrem duplici tertianæ ſuccedentem; quâ laboranti Medicus ſenex multa impunè attulerat remedia: victum quoque tenuem admodum, citra omnem rationem, præſcribens. Ad extremum adductus me accerſiri curavit. Eo invaluerat morbus, ut præ faucium, & œſophagi ſiccitate, nihil quicquam deglutire poſſet, ventriculo etiam mirum in modum cibos averſante. His in anguſtiis conſtitutus, per aliquot dies ſpecificum noſtrum ſtomachicum utcunque accepit, cui paucis pòſt diebus lac caprinum ſubjunximus: quibus duobus marcor, febris, & quævis inde ſuborta ſymptomata penitus evanuerunt. Hìc mihi annotare ſubit Medicorum aliquot imperitiam, qui in longis febribus tenuiori victu utuntur, contra Hippocratis leges, naturæ virium immemores, quæ morborum vi & perniciei pleiumque ſuccumbit, ob impotentiam, & cibi penuriam. Si ex eodem authore inconſueta aſſuetis longè graviora ſunt, cur in ſuis ptiſanis, aliiſque inconſuetis cibis porrigendis tamdiu inſiſtunt? Hos in Galenum (quem ſuum falsò clamitant) non minùs turpiter peccare, alibi commonſtravimus. Hæc à nobis obiter dicta ſint, ne his moniti impoſterum ſimilem in errorem relabantur, atque hanc gratiam nobis referant. Vinum quod bimeſtri ſpatio denegatum fuerat, ſtatim ipſi conceſſimus; edulia quoque conſueta, inaſſuetis penitus abrogatis. (*a*) *Lac* cum pauco ſacchari pulverizati capiebat 5. horis ante cibum; primò ab ℥. ij. iij. ad iv. & tandem ad v. quo conſilio marcorem penitus delevimus, atque ægrum priſtinæ ſanitati reſtituimus.

NOTÆ

in CAPUT VI.

(*a*) *Lac*, &c. Martianus *L. I. de morbis mulierum* ſcribit: Lac fuiſſe antiquitus velut ſacram anchoram & omnium remediorum caput, ita ut vix ullus eſſet morbus, in quo lac non adminiſtraretur. In phthiſi, marcore inſigni & hectica ejus uſus interdum miracula præſtat: ſed hæc circa ejus uſum attendi merentur, ut 1. primæ viæ à ſordibus acido viſcido purgatæ ſint, 2. Ut hectica & phthiſis magis ex diſcraſia humorum ſalina acri, quam ex abſceſſu & ſcirrhoſis partibus orta ſit. 3. Ut febris intenſa putrida cum capitis dolore deſit. 4. Ut vires adhuc conſtent, & corpus non penitus debilitatum ſit. 5. Ut lac calidum, & cum ſaccharo roſaceo aliquot horis ante cibum ad aliquot uncias poſt aſcendendo ad menſuram aſſumatur, & ab omnibus acidis etiam pane fermentato æger abſtineat. Signa, an æger lactis uſum tolerare poſſit, ſunt, ſi probè concoquat & nil moleſtiarum ex eo ſentiat, nec gravitatem in ventriculo poſt lac aſſumtum, aut ſingultum, vomitum, nauſeam, nec calor in corpore aut pulſus intendatur. vid. plura circa hanc rem *in praxi Joëlis.*

CAPUT VII.

De dolore uterino jamdudum inveterato, &c.

PErilluſtris Domina Helena de Faſaninis, annos quinquaginta nata, uterinis doloribus, nonnullis menſibus aſſiduè conflictabatur, cum inappetentia, cordis palmo, ſyncope, & aliis. Hujus doloris cauſa proxima erat (*a*) *fluor albus* uterinus, acrimoniâ membranas, nervos uteri, & circumjacentes partes vellicans. Fluxionis originem à toto corpore, à jecore, & cerebro potiſſimùm emanare, multis ſignis deprehendere haud erat difficile. Fluxionis materia ſubcitrina, & maleolens, & purulenta erat. Hinc ulcus, vel in corpore, uteri, vel in ejus cervice. Scopi curatorii erant, fluxionem ſiſtere, dolorem ſedare, ulcera mundificare & exſiccare: ad quæ peragenda, totum corpus priùs repurgare decrevimus;

decrevimus ; quo facto, partes læſas roborare, & reliqua explere. Ad corpus repurgandum ſequenti potione uſi ſumus.

℞. Agaric. trochiſc. ℈. iij. ſ. infund. in aquæ arthemiſ. ſ.q. In colat. diſſolve Elect. diaphœn. ʒ.v. Data fuit manè, ut moris eſt, ex qua multoties purgata fuit. Sequentibus diebus, pro ſyrupis præparantibus, capiebar bis in die decoctum arthemiſiæ, matricariæ, meliſſæ, abſinthii pont. calendulæ, betonicæ, & pimpinellæ, ad ℥. vj. pro doſi. Iterum purgata fuit ſequenti potu.

℞. Rad. bryoniæ ſiccæ ℈. ij. ſ. infund. in ſ. q. decoct. præſcripti, in colat. diſſol. elect. de ſacco roſ. ſol. elect. diaphœnici, an. ʒ. ij. ß. Data fuit hæc potio manè, ex qua ſimiliter probè purgata fuit. Poſtmodum ut penitus fluxio ſummoveretur, capiebat ſequentes pilulas manè.

℞. Gummi ammoniaci, opopanacis, mirrhæ, maſtiches, an. ʒ. j. agarici throchiſc. ℈. iv. Scammoneæ ſpagyrico more præparatæ ℈. ij. croci martis reverberati ʒ. iij. macis, ſuccini eſſentiæ, an. ℈. ß. lapidis hæmatitis ℈. j. ß. cum ſyrupo de arthemiſ. fiat maſſa. Capiebat ℈. ij. in tres pilulas ſingulis diebus, 3. horis ante prandium. Atque his dolores illi atroces & contumaces, unà cum fluore illo pravo, in totum ſublati fuerunt, & ab hinc quinquennio ſanitate fœliciſſimâ potitur.

NOTÆ

in CAPUT VII.

(*a*) *Fluor albus.* Affectus, quo ægra laborabat, eſt fluor albus, malum miſellas fœminas vehementer non satò excrucians, præprimis vetulas : Etiam ipſas gravidas, menſtruoſas & puerperas affligere ſolet. Fit à glandulis uterinis obſtructis & vaſis lymphaticis apertis & eroſis. Dominus Dolæus *in Encyclop. ſua medica pag.* 893. ſcribit, ſe Limburgi ad Lanum fœminam 40. annorum hoc morbo extinctam & ſterilem aperuiſſe, in cujus cadavere uteri glandulas tumefactas & magnitudine piſi induratas invenit. Meatus urinæ in mulieribus circumdatus eſt ſubſtantia membranacea glandulosa analoga proſtratis glanduloſis virorum, ex his liquor limpidus effluit tam in, quàm extra coitum, vid. Graffius *in Anatom. partium genital. mulier. cap.* 6. Cauſſa obſtructionis eſt acidum & viſcidum; hinc pleræque hoc morbo laborantes ſunt cachecticæ. Si ſales acriores in lympha contenti ſunt, inflammatio, dolor inſignis, ulcus putridum & hectica producitur. Pingues & macilentas hoc malum infeſtat. In illis hydropem, in his phthiſin & hecticam poſt ſe trahere ſolet ; plerumque eſt cauſſa ſterilitatis. Adeſt ſpinæ dorſi debilitas ab arteriis oppoſitis vertebralibus ſuo ſpirituoſo nectare defraudatis. In Belgio hic affectus frequentior eſt, quia mulieres abutuntur acetariis.

CAPUT VIII.

De inſigni, & vehementiſſima ophthalmia, cum febre, & aliis graviſſimis ſymptomatibus, à tribus menſibus inveterata, à Medicis deplorata, cum ungula, epiphora, &c.

JOannes Paulus Faber in Via Sancti Vitalis commorans annos 45. natus, ob acerrimam (*a*) *defluxionem in oculos*, trimeſtri toto maximis cruciatibus excarnificatus erat. Duobus ad id accerſitis Medicis, ac his nihilum juvantibus, imò malo in dies efferatiore reddito, quamvis horum præſcripta ad unguem ſervaret, ego quoque accerſor. Hominem invenio non tam morbi feritate fractum, quàm pravis, & malè adhibitis remediis confectum, & mortuis ſimillimum. (*b*) *Victum* ſervabat continuò refrigerantem & *humectantem abſque vino*, cum hordeatis, lacte ſeminum melonum, & ſimilibus. Pro remediis quot pilulas aureas, coccias, lucis maj. de agarico, potiones purgantes, &c. toto illo tempore accepit ? quot item julepos, & ſyrupos alterantes, & roborantes, conſervas item capitales : & quot à chirurgis reiteratas phlebotomias, cucurbitulas, ſanguiſugas in ano, & pone aures frictiones, aurium perforationes, lotiones &c. pertulit ? Quid plura ? intra breve tempus in hæc tormenta totum ferè peculium impenderat, nec prorſus quicquam opis : Morbus in dies efferatior redditur, inflammatio geminatur, & miſer tandem doloris immanitate dilaniatur. Appoſita diceres omnia. Purgant, refrigerant, revellunt, derivant, & ſimilia præſtant, quæ à ſcholaſticis hodie tradita ſunt : at *Pectoribus duris dura eſt doctrina ſalutis.* Iſti Galeni immemores, cauſâ relictâ ad effectus reſpiciunt, & cæcis oculis Andabatarum in morem pugnant. Nos illam fluxionem ſalſam, & acrem, (*c*) *catholicis, & laudanis pilulis* ſuſtulimus brevi ; & ventriculo, remediis perperam adhibitis, proſtrato, ſpecificum ſtomachicum dedimus. Extrà ad inflationem, inflammationem, dolorem coërcenda, collyrium ſequens admovebatur :

℞. (*d*) *Vitrioli Cypri* ʒ. j. tuthiæ præp. ſacch. candi, collyrii albi Raſis, an. ℈. iv. camphoræ g̃. vj. aqu. verbenæ, fœniculi, euphraſiæ, roſarum, an. ℥. iv. miſcebantur pro collyrio. Sedatis doloribus, inflatione, & inflammatione, ungula apparuit, quæ citò pulvere ſequenti ſublata fuit :

℞. Oſſis ſepiæ ℈. j. ſacch. candi ʒ. j. vitrioli ℈. ß. tuthiæ præp. ʒ. ß. Miſce, fiat pulvis ſubtiliſſ.

NOTÆ

in CAPUT VIII.

(*a*) *Oculorum defluxionem.* Inter omnes inflammationes nulla magis conſpicua eſt, quam ophthalmia In hac tenues oculorum venæ turgent, & quæ in oculorum albo obſcuræ fuerant, conſpicuæ fiunt : plerumque quicquid album fuerat rubeſcit. Summus ardor atque dolor affligit, quia acrium ſæpe lacrymarum fluxio. em accerſit. Aliquando capitis dolori ſeu hemicraniæ complicatur, vel illam ſubſequitur. Inflammationis cauſſa eſt circulatio per tenues oculorum membranas ſanguinis impedita, prognata ut plurimùm à ſale lymphæ ſcindente tenuiſſimas fibrillas & ob copioſiorem ſpirituum animalium affluxum illas ipſas coarctante. Et quibus frequenti inflammatione pori ac viæ diſponuntur, hi quavis ex cauſſa rurſum hoc malo tentantur : plethoricis, bibonibus, ſcorbuticis, hypochondriacis & quibus circa collum glandulæ obturatæ & obſtructæ ſunt, valdè familiaris eſt. Ingraveſcente malo palpebra utraque intus foriſque pupillaque obfuſcata, adeò ut licet ſplendorem videre, tamen res diſcernere nequeant,

(*b*) *Victum humectantem abſque vino.* Hic colluviem ſeri copioſi ſalſi obſtructiones glandularum firmando, & ſpirituaſcentiam deprimendo magis auget, cum è contrario vinum tenue ac validum craſſos corporis ſuccos magis reſolvat ac diſcutiat. Meretur hic trutinari *aphoriſmus* 31. *Sect. VI.* Hippocrat. qui talis eſt : Dolores oculorum vini potus vel balneum, aut fotus, vel phlebotomia, vel pharmacia ſolvit. Vini enim potus ſanguini motum vividiorem introducens obſtructiones diſſipat, & humorum craſſitiem corrigit. Balneum & fotus emolliens acredinem lymphæ oculos incurrentis, ſi

reliquum corpus purum fuerit, egregiè temperat. Si ex ſanguinis exundantia hoc malum oritur, phlebotomia & revellit & evacuat. Si à ſucco pravo fuerit, pharmaca eodem fine revellendi & evacuandi conveniunt Hinc alio loco idem ſcribit, oculorum inflammationem diarrhœam ſolvere. *Vid. aphor* t·. *Lib. VI.*

(*c*) *Cath.licis & laudanis pilulis.* Opium cum purgantibus commodè quandoque miſcetur, ut nimirum præter finem evacuandi & acrimoniæ ſuccorum indeque enaſcentis doloris ſic habeatur ratio. Obtinet illud ipſum quoque in colicis & arthriticis doloribus in ſingulare ægrotantium æmolumentum: Hanc ob rem tam celebres laude & virtute in medendo ſunt pilulæ *Wildegauſii*, item Anglicæ *D. Starkeis*, utpote quæ ex purgante & anodyno concinnatæ ſunt, ut ſic quaſi una fidelia duos dealbemus parietes.

(*d*) *Vitriolum Cypreum.* Nimis hoc acre eſt; hinc in defluxione oculi nimis acri lædit potius, quam juvat per erodentem ſuam vim. Optima hic ſunt diſcutientia & unà dolorem mulcentia. Laudatur hinc aqua florum ſambuci, roſatum, camphora in ſpiritu roſarum ſoluta, crocus, ſief album cum opio cum pauca quantitate ſacchari ſaturni. Internè edulcorantia, uti ſunt decoctum radicis chinæ, cornu cervi, infuſum herbæ Thee, addito fœniculo ſtellato, eximiam opem ferunt. In diæta autem pariter & in cura abſtinendum ab omnibus ſalinis, aromaticis, acribus, imo volatilibus, ſpiritu ſalis ammoniaci, quem oculis valdè nocere olim deprehendit D. Ettmullerus, *vid. Diſputat. de uſu & abuſu præcipitantium.* Quoſdam uſu calidiorum, diureticorum & purgantium in ophthalmiam incidiſſe, Autor eſt Horſtius, *lib.* 2. *obſ.* 30.

CAPUT IX.

De febre nocturna cum ſudore, & tremore cordis.

NObilis Domina Lucretia, quondam Domini Maximiliani de Bologninis vidua, annos 45. circiter nata, à ſemeſtri, (*a*) *febre moleſtiſſima ſingulis noctibus* vexabatur. Invadebat cum rigore, & horrore, & deſinebat cum ſudore, cordis palmo his ſupervenientе, unde in marcorem & cachexiam inciderat. Ad hæc accedebant capitis gravedo, inappetentia, ſiccitas, & inſignis virium languor. Toto eo tempore ſeniorem Medicum fruſtà in ſui opem accerſierat: nam etſi varia illi de more præſcripſiſſet remedia, tum purgantia, tum alterantia, intrinſeca & extrinſeca, vani tamen & irriti fuerunt ejus conatus. Hujus pertinaciſſimi affectus cauſam in ſucco arido, quem melancholicum dicunt, deprehenſam, melanagogo extracto ſummovendam opportunum judicavimus: Et quia ejuſmodi humore univerſus corporis habitus erat infectus, validum itidem remedium eſſe adhibendum ſtatuimus. At his accedebat ventriculi languor & imbecillitas, ideò ſpecificum ſtomachicum ei immiſcuimus. Cumque morbus altè ſuas radices in natura defixiſſet, atque in viſceribus craſſi, & denſati humores ſtabularentur, electuarium ſequens ad quindecim dies accepit.

℞. Croci martis ʒ. iij. ſpodii ʒ. j. conſ. roſarum ℥. iv. ſpiritus vitrioli g̃. iv. miſce. Hujus dabantur ʒ. ij. pro doſi manè jejuno ſtomacho. Pertinax eſt hic affectus, & nullis unquam vulgarium medicamentorum cedit. Multos eo correptos in maraſmum incidiſſe vidimus. Ab illa die decennio exacto ſemper ſana vixit, & adhuc vivit.

NOTÆ in CAPUT IX.

(*a*) *Febre moleſtiſſima ſingulis noctibus.* Eſt è genere lentarum, quarum focus plerumque latet in primis viis & viſcerum infarctu, quare lenia evacuantia & martialia, aliaque deobſtruentia temperata, ut terra foliata tartari, ſolutio oculorum cancri, tinctura martis *Zwelfferi*, arcanum duplicatum præſentis effectus eſſe ſolent. Cum ſudore ut plurimum hæ febres ſunt, quo etiam illæ terminantur, id quod cutis & glandularum ſubcutanearum nimiæ laxitati, ac pororum debilitati adſcribendum eſt, quod etiam accidit in ſudoribus colliquativis, qui circulationem ſanguinis lentiorem in partibus cutaneis indicant: Tono etenim ſuo hæ orbatæ cauſſant ſubſiſtentiam ſanguinis, & ſic ſeri ab ipſo faciliorem efficiunt ſeparationem.

CAPUT X.

De Iſchiade pertinaci, atrociſſima, funeſtiſſima & deplorata, unde claudus, & impotens crurum & pedum, cum continuo dolore.

JOannes del Borgo Lapidicida, annos 40. natus, in foro Boario commorans, quadrimeſtre (*a*) *iſchiadico dolore acerrimo* excruciabatur; à quo claudus, & impotens factus, multa impunè ex Medicorum conſilio expertus erat remedia. Miſera hominum conditio in hoc paupere maximè enituit; ſatis enim non fuit, tot malis ſufferendis imparem eſſe, verùm & totum peculium, ex tenui fortuna partum, in Medicos & Pharmacopolas amiſiſſe. Deus omnipotens ſuæ creaturæ non immemor, firmiſſimam ſanitatem per noſtras manus ſic ipſi reſtituit. Primis diebus (*b*) *pilulas catholicas* per tres dies accepit, quibus multum bilis, & pituitæ evomuit, atque dejecit. (*c*) *Semicupium* poſtea imperavimus hoc modo.

℞. Radicum bryoniæ ℔. ij. rad. ebuli faſc. iv. baccarum juniperi ℔. j. fol. primulæ veris, ivæ arthriticæ, menthæ, majoranæ, ſalviæ, roriſmarini, chamomillæ, meliloti, an. m. iv. Parabatur in ſ. q. aqu. commiſſ. A ſemicupio partem detergendam tantùm judicavimus, unctionem ut moris eſt, conſultò omittentes. Sexies impoſitus eſt in ſemicupio, manè 4. horis ante prandium. Sex diebus elapſis ſequens admovebatur emplaſtrum.

℞. Picis navalis ℥. iv. Sulphur. communis ſubtiliſſ. triti ʒ. iij. Maſtices ʒ. ij. Terebinthinæ communis ℥. ß. Miſcebantur, & ſuper alutam extenſum Empl. coccygi locoque dolenti admovebatur.

NOTÆ in CAPUT X.

(*a*) *Iſchiadico dolore acerrimo.* Uti omnis arthritis, ſic etiam iſchias ſpecies ſpaſmi ſive morbus ſpaſmodicus eſt, quare etiam contracturam facile poſt ſe relinquit. Quoniam profundius mali cauſſa reſidet, difficulter ſanabilis hic morbus eſt; dum vaſtis muſculis, quibus femoris articulatio tegitur, remediorum acceſſus impeditur.

(*b*) *Pilulas catholicas.* In affectu iſchiadico prima regio & acido-viſcida pituita & flatulentiis utplurimum oneratur: alvus conſtricta ac tenſa eſt, quæ etiam purgantium fortiorum vim (non præmiſſis debitis digeſtivis & acidi correctivis) eludere ſolet. Commendationem autem merentur ex gummatibus, mercurio dulci, addita pauca quantitate mercurii vitæ concinnata, quippe quæ potentiſſimè obſtructiones reſolvunt, & tenaces humores fundunt. Plethoricis, ſanguineis, qui quamplurimum hoc affectu corripiuntur, venæ apertio vel hæmorrhoidum fluxus præſentiſſimum levamen afferre ſolet. Et intercepta harum evacuatio vel intermiſſio in illis, quibus olim fluere aſſuetæ erant, parit hunc affectum:

ſi fluxus

ſi fluxus hic in ordinem iterum redigitur, protinus & ceſſat malum.

(*c*) *Semicupium.* Balnea ex nervinis & antiſpaſmodicis poros aperiunt, nervos ſolantur, & ſubſiſtentes humores diſcutiunt: Illis præmiſſis, felicius operationes ſuas exerunt emplaſtra, linimenta penetrantia & demulcentia. Ante ingreſſum autem balnei ſudoriferum, v. g. ſpiritus cornu cervi ſuccinatus, ſpiritus tartari volatilis cum ſpiritu ſulphuris vel vitrioli nuptus in uſum vocari debent, quo copioſiſſimè ſudent.

CAPUT XI.

De loquela amiſſa, caſus notatu dignus.

DOninus Alexandri Donini filius, in communi Zollæ Prædoſiæ villicus, annos 18. natus, ex procera quercu humi lapſus, (*a*) *omnem loquendi potentiam* amiſerat. Id contigiſſe ex cerebri concuſſione, nemo eſt qui ignoret, facultate motrici nervos tertiæ conjugationis, & muſculos linguam moventes relinquente, & ad ſuum principium recurrente, vel eâdem oppreſſâ ſanguinis multitudine eò confluxa. Utcunque ſit, nullus tumor intus, nec extrà apparebat, nullus dolor, nec inflammatio: tamen intra fauces, membranas & muſculos, pituitæ, humoriſve craſſi & viſcidi multùm confluxiſſe ſuſpicatus, medicamentum purgans dictum humorem ipſi dedimus; ad quod cùm nullum præſtantius, ac hujus conditioni magis opportunum, magneſiâ ſaturninâ judicarem, de ea iiij. grana cum juſculo carnis dedimus, à qua multum craſſi & viſcidi humoris per os & nares emiſit, ſenſimque vocem recuperavit. Interim julepos attenuantes, & diſſolventes præſcripſimus, ut iidem humores ad expulſionem magis idonei facti, citiùs & faciliùs expurgarentur.

Fuerunt autem ex rad. fœniculi, ℥. j. ß. fol. verbenæ, abſinthii, agrimoniæ, pimpinell. capill. vener. an. m. j. In collat. ℥. vj. diſſolvebatur ℥. j. ſyrup. limonum.

NOTÆ

in CAPUT XI.

(*a*) *Omnem loquendi potentiam.* Non ſolum perit loquela ex apoplexia, ſed quando recurrentes nervi copioſis humiditatibus etiam obſeſſi ſunt. Exempla habent *Schenckius & Bartholinus*, quod à tumore in iſta regione, ubi inſertio eſt nervorum quinti paris aphonia facta fuerit. Juvant tunc emplaſtra balſamica nervina collo applicata. A nimia humiditate laryngis muſculos reſolvi, exemplum habet *Tulpius.*

CAPUT XII.

De hydrope jecoris, & lienis tumore, febre lenta, menſium ſuppreſſione, & aliis ſymptom.

DOminica Pelegrini de Fuſariis uxor, in via *de Miraſol*, annos 30. nata, à tribus menſibus (*a*) *praduros tumores in utroque viſcere* patiebatur, quibus hydrops aſcites infeliciter ſucceſſit, cum febre lenta, anorexia, vigiliis, inexplebili ſiti, menſibus ipſi jamdudum ſuppreſſis. Traxerant originem ejuſmodi tumores à remediis perperam exhibitis in ciendis menſibus, & à pravo victus regimine ſic à Medicis inſtituto, ob febriculam à menſium retentione obortam, cui

ſua humectantia & refrigerantia exhibentes, ut hordeacea, emulſiones, & aquam coctam, pervicaciores, & altiores obſtructiones pepererunt, quibus poſtmodum hydrops ſucceſſit. (*b*) *Cathartica* etiam ſæpe *reiterata*, ut & phlebotomiæ, calorem imminuunt, radicale humidum abſumunt, & animal tandem ad interitum deducunt. Primis diebus ſulphur metallorum bis in die dabatur, cum pauxillo olei balſamici vitrioli, quo ventriculus meliuſculè ſe habuit. Noctu in ingreſſu lecti parum theriacæ cum tantillo conſ. roſarum, abdomine paulò ſubſidente, & febre propulſata: nec non ventriculi robore reſtituto, crocum martis cum conſerva roſarum ad pluſculos dies ipſi dedimus. Quibus priſtinæ ſanitati reſtituta fuit, vivitque ab hac cura decennio elapſo, quotannis natos utero feliciter gerens, citra minimum ſanitatis incommodum.

NOTÆ

in CAPUT XII.

(*a*) *Praduros tumores in utroque viſcere.* Hepar, quoniam ſanguinem diſpenſat & ex vena portæ in venam cavam mediante tono ſuo infundit & impellit, ſi deficit in robore ſuo ſanguis craſſus ibi ſubſiſtens lentiori ſua circulatione deponit in ejus glandulis viſcidas ſordes, ſicque illud viſcus infarcit, indurat, ſcirrhumque parit; unde non tantum bilis, quæ humorum vitalium, ſanguiniſque balſamum eſt, ſecretio impeditur, verum etiam ſanguinis circulatio per interiores abdominis partes, quas vena portæ attingit, retardatur; unde & lien à ſanguine infarcto tumidus apparet. Uno verbo ad affectum hypochondriacum flatulentum, inteſtinorum tenſionem, urinæ ſuppreſſionem & hydropem aſcitem via panditur. Anatomen hydropici, ubi hepar ſcirrhoſum & induratum, exſuccum, venæ meſeraicæ autem quaſi glutinoſa materia *wie ein Hartz* repletæ inventæ fuerunt, deſcribunt *ephemerides German. Dec. II. ann. 9. obſerv. 2.*

(*b*) *Catharctica reiterata.* Purgantia fortiora ſpaſmodice agunt in inteſtina; omnis autem ſpaſmus conſtrictione quadam fit, hinc fibræ inteſtinales magis coarctantur, pori clauduntur; qui aliàs liberum tranſitum vaporibus in inteſtinis ſuſcitatis concedunt, quare præpoſterus purgantium uſus tumorem abdominis auget, & flatulentiam majorem ingignit, & tympanitidem accerſit.

CAPUT XIII.

De pervicaci, & atrociſſimo iſchiadico dolore.

PErilluſt. Dominus Gaſparus de Herculanis, annos 37. natus, iſchiadicis doloribus acerbè conflictatus, vix ullis remediis conſaneſcere potuerat, etſi appoſitè datis. Primis dolorum inſultibus decocto cholagogo, & melanagogo purgatus fuit ad 15. dies, nec tamen multum opis inde retulit. Dolor ad breve tempus recurrit, quapropter radices altiùs in natura defixas habere morbum, à reſiſtentia deprehendi. Hinc pilulis noſtris catholicis eas evellere, & penitus averruncare ſtatuimus. His ergo reiteratis, & dolore adhuc non in totum ſublato, (*a*) *ſemicupium* ſic ipſi imperavimus.

℞. Radicum ebuli, bryoniæ, an. ℔. j. ß. baccarum juniperi, lauri, an. ℔. j. fol. ivæ artheticæ, roriſmarini, ſalviæ, menthæ, majoranæ, primulæ veris, an. faſc. iij. flor. ſtœchados, anthos, camomillæ, an. p. iij. Coquebantur in aq. communis ſ. q. pro ſemicupio. Et ut pars affecta priſtinum robur adipiſceretur, & humor illic

 firmiter

firmiter hærens penitus excideretur, ſequens emplaſtrum ad aliquot dies parti dolenti admovimus.

℞. Picis navalis ℥. iv. terebinth. ℥. ß. maſtiches Chiæ, ſuccini, an. ʒ. ij. ſulphuris communis ſubt. triti ℥. ß. miſce, fiat cerotum.

NOTÆ

in CAPUT XIII.

(*a*) *Semi.upium.* Hæc, nec non balnea, in ſtatu plethorico & in iſchiatide calida ante uſum evacuantium & venæſectionis magis nocuiſſe, quam juvamen attuliſſe obſervata fuerunt, quandoquidem ſanguinem rareſaciendo & dilatando calorem & dolorem adaugent. Idem tenendum circa calida acria & ſudorifera volatilia, quæ ſtatim in morbi principio adhibita in majorem ebullitionem ſanguinem conjiciunt.

CAPUT XIV.

De catarrho ſalſo pertinaci, maligno, & Medicis pro incurabili habito.

DOminus Gaſparus Cantinella, annos 40. natus, tunc in via *Di Galiera*, à 9. menſibus moribundus, & omni Medicorum ope deſtitutus; cùm enim illi per tantum tempus fruſtrà adhibita fuiſſent varia remedia, tanquam faſcinatus ad unicum Exorciſtarum auxilium relegatur: à quibus nec pariter quicquam levaminis reportat. Tandem noſtrum quoque implorans conſilium, ipſi longè ſalubriora, quàm quæ hucuſque adhibita fuiſſent, certè polliciti ſumus. Etenim quum primùm catarrhi ſalſi & pravi, fontem & originem (*a*) *à jecore, & liene induratis* deduci judicarem, & hæc (*b*) *à pravo victus regimine*, eaque recta remediis perperàm adhibitis: curationis exordium duxi à ſpecifico ſtomachico, quo viſcerum obſtructionibus reſeratis, decoctum melanagogum, & cholagogum, ad 20. dies præſcripſimus, intra quod tempus priſtinam recuperavit ſanitatem.

Ejuſcemodi decoctionum formulæ habentur *initio lib. noſtri de ſecretioribus med. præparat.* Memores interim eſtote, plures morbos lamiis tribui immeritò, quos qui curare ignorant, ſuperphyſicas habere cauſas mendaciter aſſerunt.

NOTÆ

in CAPUT XIV.

(*a*) *A jecore & liene induratis.* Catarrhi ſalſi per longum tempus affligentes originem ſuam ac fontem utplurimum habent in primis viis, hinc hypochondriaci penè omnes ſunt catarrhoſi: Viſceribus induratis ſordes ſalinæ excrementitiæ ſanguinis non ritè repurgantur & ſanguis craſſior ac limoſior gignitur. Optimum hinc conſilium tali in ſtatu obſtructiones primis in viis tollere & medicamentis balſamicis, ex quibus primas tenet noſtrum Elixir ſic dictum balſamicum digeſtioni ſuccurrere.

(*b*) *Pravo victus regimine.* Quævis acria nec non ſalita infumata, & difficilioris concoctionis, nec non cereviſiæ craſſæ, potus ſpirituoſi, ebrietas, vita otioſa & ſedentaria, aëriſque ſubita mutatio, alvus adſtricta ad catarrhales morbos valdè diſponunt.

CAPUT XV.

De raro uteri affectu ſuffocatorio, cum atrociſſimis, & horrendis doloribus per plures dies ſæviente.

DOmina Catharina Domini..... de Ruſticellis uxor, annos triginta nata, in via vulgo *della Maſcarella*, annis 7. elapſis in graviſſimos uteri affectus incurrit: & primò in ſtrangulatum, nonnullis (*a*) *caducum uteri* dictum, & verè quidem, quòd in his affectibus veluti epilepſiæ quadam ſpecie mulieres detineri videntur. Per intervalla redibat ejuſmodi affectus, & pluries in die. Hunc præceſſerat immanis, & acerbiſſimus dolor in infimo ventris, (*b*) *ſub pectine, & inguinibus.* Interdum fundebat per alvum materiam pellucidam, vitro fuſo perſimilem. Nauſea, inappetentia, & vigiliæ perquàm moleſtæ concomitabantur iſthæc: febris item lenta, alvi ſiccitas, & alia. Primis diebus corpus totum purgavimus potione ſequenti.

℞. Agarici trochiſcati ℈. iv. infund. in aquæ arthemiſiæ ℥. iv. factâ colaturâ diſſolv. elect. diaphœnic. ʒ. v. mixtis, fiat potio. Sequentibus diebus, ad uterum expurgandum, excalefaciendum, & roborandum, dabatur ipſi juſculum arthemiſiæ, matricariæ abſinthii, tanaceti, & praſſii albi. Interea (*c*) *inſtante horâ paroxyſmi*, capiebat ʒ. ij. aquæ theriacalis cum camphora. Aliquando guttulas duas ol. ſuccini. Suffitus etiam parabatur cum aſſa fœtida, & galbano, eumque per os & nares excipiebat. Diebus duodecim elapſis, morbo adhuc ſæviente, (*d*) *ſequentes pilulas* præſcripſimus.

℞. Aloës Soccotrin. ℥. ß. myrrhæ troglod. opopanacis, ammoniaci, an. ℈. ij. ß. maſtiches, ʒ. j. croci Orientalis, ℈. j. croci martis reverberati, ʒ. iij. ß. cum ſyrupo de arthemiſia, fiat maſſa, cujus ʒ. j. Sumebat quotidie manè in tres pilulas: & eo tempore quieverunt omnia, atque ſenſim recuperavit ſanitatem, nec ab illo tempore incommodum ſentit.

NOTÆ

in CAPUT XV.

(*a*) *Caducum uteri.* In graviori affectu hyſterico epileptica quædam viſuntur ſymptomata, nimirum pollicum contractio, ſtridor dentium, oculorum rotatio & omnium ſenſuum abalienatio, quæ cuncta proveniunt à ſpaſmo vehementiori interiorum partium nervoſarum abdominis, hiſce firmiter conſtrictis ſanguinis circuitus per has partes impeditur: hinc majori impetu in partes ſuperiores ruit, in pulmonibus & corde ſummas anxietates ſuffocatorias, in cerebro ſenſuum abalienationem & parvam epilepſiam producit.

(*b*) *Sub pectine & inguinibus.* Affectio hyſterica eſt morbus ſpaſmodicus, cujus cauſſa latitat vel in hypochondriis, vel in ipſis partibus genitalibus. Primas vias & hypochondria affecta eſſe, teſtantur ejus cardialgiæ, flatus & borborygmi ventris, vomitiones acidiſſimæ viridis bilis, tenſiones circa hypochondria, alvi adſtrictio, dejectiones viſcidæ mucoſæ materiæ per alvum. Simile annotavit quoque Dominus A. in ægra, quæ fundebat materiam per alvum pellucidam, vitro fuſo per ſimilem: Sic extat quoque *Obſervat. LXIX. centur. I.* apud Rivetium, ubi hyſterica per alvum excrevit materiam quandam pituitoſam compactam & latam faſciæ inſtar palmi magnitudine, poſtea verò per aliquot ſedes materiam mucoſam.

(*c*) *Inſtante hora paroxyſmi.* Antiſpaſmodica, carminativa & deobſtruentia optima ſunt antihyſterica. Et quicunque

que novit ſanare ſpaſmum & hypochondriacum affectum, ille & perfectè ſanabit hyſterica pathemata. In paroxiſmo inſtar omnium eſt ſpiritus ſalis ammoniaci caſtorinus cum camphora, vel etiam pro re nata cum eſſentia anodyna nuptus & datus intrinſecè cum aqua florum aurantiorum, quæ egregia carminativa & refocillans eſt: Hoc remedio in momento levari ſolent ægrotantes, ſi præter id etiam alvi habeatur ratio, ut illa libera fiat beneficio clyſteris carminativi.

(*d*) *Sequentes pilulas.* Radices hujus affectus ſedato paroxyſmo præſcindunt omnium optime gummata & maximè fœtida mixta cum martialibus, ſale cornu cervi, ſuccini, & oleo carminativo, & poſſunt componi ſequentes pilulæ antihyſtericæ. Accipe gummi ſagapeni, ammoniaci, myrrhæ electæ, aſſæ fœtidæ ana drachmam ſemis, extracti caſtorei, trochiſc. alhandal ana grana XII. ſalis volatilis cornu cervi, ſalis ſuccini, mercurii dulcis ana grana VIII. camphoræ grana VI. limaturæ martis drachm. I. Miſce, fiant cum eſſentia ſuccini pilulæ ex ſcrupulo I. numero XX. de quibus capiat ægra ſingulo die XIV.

CAPUT XVI.

De aſthmate vehementiſſimo, & deplorato, cum inſigni cordis palpitatione, menſium ſuppreſſione, &c.

DOmina Camilla de Acariſiis, prope Collegium de Montalto in via, quæ vulgò *San Mammolo* dicitur, annos 35. nata, (*a*) *in vehementiſſimum aſthma*, cum inſigni cordis palpitatione à ſex menſibus inciderat. Tanta erat hujus horrendi affectus vis & impetus, ut crebrò vitam cum morte mutarura videretur. In eo debellando alterius Medici conſilio per multum temporis fruſtrà uſa erat: nec pepercit ullis remediis, tam chirurgicis, quàm pharmaceuticis. Advocatus morbum in bronchiis pulmonum ſtationem, firmamque ſedem habere quàm primùm agnovi: quapropter curam eò eſſe dirigendam ſtatui, ut crudos, atque viſcidos humores inde educerem, quod facillimè præſtitit vomitus. Hic bis in hebdomade concitatus per pilulas catholicas, citò, & tutò morbi radices evulſit. Etenim ſequenti nocte, poſt primam aſſumptionem dictarum pilularum, quieſcere cœpit, & quæ priùs totâ nocte errabunda vigil per cubiculum deambulaverat, in lecto blandè dormivit. Et quia (*b*) *cauſa fovens erat menſium ſuppreſſio*, apozema aperiens ad aliquot dies, tabellulâ ſequenti priùs devoratâ, accepit.

℞. Galangæ, macis cinnamomi, an. ʒ. ß. ſem. aniſi, fœniculi, an. ℈. j. croci martis reverberati ʒ. ij. ſacchari albi aquâ arthemiſiæ ſoſoluti, & cocti, ℥. iij. miſce, fiant rotulæ, quarum accipiebat ʒ. j. ſingulis diebus manè: deſuper bibens ℥. vj. apozematis, cujus hæc eſt deſcriptio.

℞. (*c*) *Rad. Valeriana*, altheæ, aſparagi, an. ℥. j. ß. fol. arthemiſiæ, calendulæ, pulegii, abrotani, pimpinellæ, an. m. j. bulliant in ſ. q. aqu. cicerum rub. In collat. ℔. iij. diſſolve ſacchari albi ℥. viij. aromatizetur ℥. ß. cinnamomi, & ʒ. ß. croci Orientalis.

His redierunt menſes, & tam firmam adepta eſt ſanitatem, ut ne à decennio quicquam moleſtiæ perſenſerit.

NOTÆ

in CAPUT XVI.

(*a*) *In vehementiſſimum aſthma.* Aſthma fit, quando ſanguis non liberè per cor & arterias circulatur, ſed ibi ſubſiſtit, angorem, ſuffocationis metum, cordis palpitationem & ſincopem non rarò excitat. Eſtque aſthma vel humidum vel ſiccum, ſiccum ſpaſmodicum eſt, & quaſi pulmonum apoplexia: Humidum autem vel ſanguineum vel pituitoſum: hoc diuturnum eſſe ſolet, & fit à muco tartareo cellulis pulmonalibus impacto. Illud autem fit à ſanguinis impetu ad pulmones vergente, & tale obſervatur maximè à ſubito ſuppreſſis & repreſſis hæmorrhagiis, & à ſpaſmo partium ſanguinearum abdominis.

(*b*) *Cauſa fovens erat menſium ſuppreſſio.* Hac colluvies & collectio fit ſanguinis ſeroſi impuri in corpore; pulmones autem cum corpus ſint laxum, ſpongioſum, poroſum, in illorum cavernulis facile ibi pituitoſæ, viſcidæ, mucoſæ ſordes ſubſiſtunt, & aſthma pariunt.

(*c*) *Radix valerianæ.* Specifica emmenagoga, quæ ſanguinem rarefaciunt & venas uti aperiunt, ſunt potiſſima hæcce, nimirum ſabina, crocus, myrrha, ſuccinum, cinamomum, radix valerianæ, artemiſia, pulegium, baccæ lauri, omniaque ſalia volatilia oleoſa: Quæ tamen nunquam adhibenda ſunt, niſi prius copia ſanguinis dempta per venæſectionem fuerit, & impuræ ſeroſæ ſordes debitè expurgatæ: Alias vitioſam humorum colluviem agitando & ad uterum illam movendo obſtructiones in ejus venis firmiores ingignunt & alia graviora ſymptomata acceſſunt.

CAPUT XVII.

De tertiana febre, cum graviſſimo dolore ventriculi.

DOmina Laura Striatica, puella annorum 14. ſuperioribus annis duplici tertiana ſpuria graviter cum (*a*) *acerbiſſimis ventriculi doloribus* vexabatur. Ei occurrendo, viam communem inſequuti ſumus, dando ei minorativum, ut dicunt, ex mannæ Calabrinæ ℥. j. ß. & ſyrup. roſ. ſol. ℥. ij. cum decoct. fl. & fruct. cum ſena. Pro ſyrupis, ſeu julepis decoctum cichorii, endiviæ, fumariæ, cicerbitæ, lactucæ, acetoſæ & pimpinellæ. His nihilum proficientibus, imò ventriculi dolore efferatiore reddito, ſpecificum ſtomachicum noſtrum cum aliquot granis antipyreti ad tres dies dedimus, quibus dolor, & febris penitus receſſerunt. Qui his ſunt deſtituti remediis, ægros ſæpè interficiunt, aut morbos in longum protrahunt.

NOTÆ

in CAPUT XVII.

(*a*) *Acerbiſſimis ventriculi doloribus.* Si per aliquot menſes circa ventriculum & lienis regionem dolores vehementiſſimi & indeſinentes urgent, ita ut præ dolore vigiliis macies corpori inducatur, fruſtra datis evacuantibus, anodynis, ſæpiſſimè obſtructio ſcirrhoſa ſubeſt vel ipſius pancreatis, vel etiam ipſius pilori & duodeni, quale exemplum refert Riverius *in obſervat. XC. centuriâ I.* alias omnia antiſpaſmodica, anodyna carminativa omne abſolvunt tali in caſu punctum.

CAPUT XVIII.

De angina cum febre, &c.

DOmina Lucretia de Naſis vidua, *nelli Vinazzi* commorans, annos 30. nata, (*a*) *anginâ acerbè conflictabatur*, cum febre ardenti, gravi ſpiritu, & aliis graviſſimis ſymptomatibus. Cum primùm acceſſiti, venas ſub lingua tundendas curavimus. Inflammatione & dolore mitioribus factis, (*b*) *potionem ex agarico*, ſena, ſyrupo roſato ſol. cum elect. de ſucco roſarum ad

℥. iij. exhibuimus. Syrupis poſtmodum ad aliquot dies exhauſtis, facillimè curationem abſolvimus. Communibus utimur remediis, quando morbi non ſunt pertinaces, & præ manibus morbo accommodata remedia habemus. Ea tamen ſi chymicè pararentur, tutiùs, jucundiùs, & faciliùs ſuccederet uniuſcujuſque remedii operatio, & æger jam morbo oppreſſus medicaminis ingrato ſapore, & odore non terreretur.

NOTÆ

in CAPUT XVIII.

(*a*) *Angina acerbè conflictabatur.* Eſt hæc non tantum pediſſequa febrium ardentium, verum etiam ſoboles ſcorbuti & ſanguinis æſtuantis copioſi ſalini, maximè ſi tranſpiratio in taliſmodi corporibus à frigore extrinſecò impeditur. Similem effectum obſervavi ex nimia ira. Sanguinis miſſio tum è brachio, tum è venis raninis neceſſariò tunc eſt, poſtea alvus enematibus aperienda, & nitrum cum camphora ad inflammationem avertendam propinanda eſt. In quacunque angina ſpuma oris obſervatur, ſummum periculum præſens eſt, fit hæc dum arteriæ tum fibræ pulmonales & arteriæ aſperæ per conſenſum ſpaſmodicè contrahuntur. Fernelius *Lib. V. Patholog.* *cap.* 9. teſtatur ſe octodecim horarum ſpatio angina correptum è medio ſublatum ſæpè vidiſſe conſtante mente integriſque ſenſibus.

(*b*) *Potionem ex agarico.* Inflammatione & dolore mitioribus factis pilulæ purgantes vel potio laxans exhibenda eſt: Purgantia enim in omni difficultate reſpirandi, item angina ſuſcitata à rapido motu ſanguinis calidi ad fauces, præſentaneum levamen afferunt, quippè purgando vaſa primarum viarum deplentur, unde humoribus circa fauces ſtagnantibus via panditur ad depleta vaſa ſubeunda. Notabiles hiſtorias de uſu purgantium eximio in angina & faucium moleſtia notavit Antonius de Heyde *in obſerv.* 1. *&* 2.

CAPUT XIX.

De ſuppreſſione urinæ.

ADmodum R. P. D. Antonius Bononienſis, Monachus Cæleſtinus in Cœnobio D. Stephani, annos 40. natus, à tribus diebus (*a*) *urinæ ſuppreſſionem* patiebatur, cum graviſſimis doloribus in pectine, & inguinibus, febre, convulſionibus, & aliis graviſſimis ſymptomatibus. Tot mala fuerunt ſuſcitata (*b*) *à candelis quibuſdam cereis* unguento pro caruncolis atterendis illitis quas ſingulis diebus intromittebat in virgam, ex conſilio cujuſdam agyrtæ. Quum primùm advocatus eſſem, ſequens enema ipſi præſcripſi.

♃. Decoct. communis clyſt. carminat. ℔. j. elect. de baccis lauri, benedict. laxat. an. ʒ. vj. terebint. communis ℥. j. ol. anethini ℥. iv. miſce, fiat clyſter. Reddito clyſtere; fotum pectini admovendum juſſimus.

♃. Baccarum lauri, bacci juniperi, ſem. cymini, fœniculi an. ℥. iv. fol. ruthæ, abſinthii, majoranæ, praſſii albi, origani, calament. pulegii, an. m. ij. bulliant in ſ. q. vini & aqu. Poſt fotum inungebatur pars affecta ol. ſcorpionum. Intrò dedimus guttas 4. olei vitrioli cum juſculo pulli. Et his brevi, & intra tres horas convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XVII.

(*a*) *Urinæ ſuppreſſionem cum graviſſimis doloribus.* Variæ ſunt cauſæ ſuppreſſæ urinæ, vel calculus in viis urinariis hærens, vel etiam ſpaſmus illarum viarum, quo ipſæ anguſtantur & conſtringuntur; unde patet, cur colicæ ſpaſmodicæ doloribus ureterum à calculo graviſſimis complicetur hic affectus. Omnes etenim dolores aliquid ſpaſmodici fovent. Confirmat illud ipſum aſſertum hiſtoria ſingulari Bonnetus *in ſepulchreto Lib.* 1. *obſervat.* 13. Nimirum refert, puerum à caſu in occipitium poſt alia ſymptomata demum cum ventris intumeſcentia per aliquot dies ad interitum uſque in iſchuriam minus ſolubilem fuiſſe conjectum, ipſo autem defuncto urinam per horæ quadrantem continuò profluxiſſe, ſpaſmis ſcilicet veſicæ ceſſantibus. Præter ſpaſmum etiam ſanguinis copia circa renes & vaſa nimium repleta & diſtenta affectum hunc producere poſſunt, uti illud ſæpius fit in nephritide, ubi phlebotomia largior in manu celebrata affectum ſuppreſſorium illud ſanat, poſſunt de hac re notabiles hiſtoriæ legi apud Riverium, *vide centur. I. obſervat.* 1. *& obſerv.* 89.

(*b*) *A candelis cereis.* Dolores ab applicatione candelarum acri medicamento pro caruncolis abſumendis imbutarum enati fuerunt, ſimiles obſervationes tradit Hildanus *in centur. V. obſerv.* 54. *& obſ.* 59. Conveniunt tunc anodyna & antiſpaſmodica remedia, quæ ſpaſmum ſiſtendo vias laxant.

CAPUT XX.

De lue venerea, cum hydrope, cura rara, & admodum difficilis.

POmpejus de Blanchis *nella Maſcarella*, annorum 18. ab aliquot menſibus luem veneream cum puſtulis, pilorum defluvio, ſcapularum, & brachiorum nocturnis doloribus, & aliis ſymptomatibus contraxerat. Is eo in ſtatu intemperanter vivens, hydropem (*a*) *anaſarcam dictæ lui ſuperaddidit*, in quo affectu totum corpus mirificè intumuerat, capite, brachiis, abdomine, & cruribus eodem tumore æqualiter diſtentis. Urina alba erat, craſſa, jumentorum urinis haud valdè diſſimilis, & in magna quantitate, contra hydropicorum conſuetudinem. Sitis in eo ingens erat, cum perpetuis vigiliis, febre lenta, & aliis. Hydropem à vigiliis illis continuis, ob nocturnos dolores à lue venerea concitatos, traxiſſe originem minimè diffido. Fit & propter vigilias maximus crudorum proventus, nulla fit, aut exigua inſenſibilis tranſpiratio, ſitis excitatur, hinc largior potus, unde hypochondriorum refrigeratio, à quibus flatus, & aqua. Ad tot mala propulſanda, methodo quàm facili uſi ſumus. Primis diebus, ut lues, primarius affectus, ſummoveretur, medicamentum ſiccum nobis in inveteratis morbis Gallicis uſitatiſſimum uſurpavimus, (*b*) *extractum videlicet antivenereum*, de quo in noſtra *Pharmacop. Spagyrica*. Et ut ſimul hydrops expugnaretur, ipſi extracto immiſcuimus ſulphur metallorum: quibus brevi priſtinæ ſaluti reſtitutus fuit. Evacuatio in hoc affectu ferè nulla fuit. Virus Gallicum, ut admittitur, ita ejicitur. Hydrops leucophlegmatia, per concoctionem, & non per evacuationem ſubigitur. His evictis, cuncta evanuerunt ſymptomata. Vos interim in conſilium advoco rerum Chymicarum oſores: quæ indicationes? quæ remedia? præmittere cathartica, & phlebotomias omninò mortiferum; decoctionum, & actu humidorum uſus ſuſpectus eſt. Sunt pulveres, electuaria, tabellulæ, pilulæ, & ſimilia, ſed invalida cuncta. Docti me intelligunt, ignaros, & loquaces pſittacos non compello.

NOTÆ

NOTÆ

in CAPUT XX.

(*a*) *Anaſarcam dicta lui ſuperaddidit.* Gallica lues & anaſarca facile ſororiari & complicari poſſunt: in utroque enim ſanguis limoſus & tenax eſt, qui in habitu corporis hærens intumeſcentiam gignit; Lue hac infectorum è vena emiſſus glutinoſus utplurimum conſpicitur. Notabile eſt, quod ſcribit Nicolaus Maſſa *in Tomo I. Epiſtola* 30. ſe nimirum cadavera innumera morbo Gallico defunctorum ſecaſſe, quorum ductus ac venæ pituita alba viſcida plenariè obſeſſæ fuerunt, pauco in illis exiſtente ſanguine.

(*a*) *Extractum antivenereum.* Poteſt tale parari ex reſina ligni guajaci, aloës, ladani, mixta cum mercurio dulci ſeu mercurio albo præcipitato, addito oleo ligni ſaſſafras; hoc in pilulas redactum per menſem ad minimum integrum exhibendum eſt. De quibus æger capere debet quatuor horis matutinis & totidem pomeridianis, non omiſſo uſu pilularum purgantium; ſic perfectè gallicæ luis ſymptomata, ſi non adeò inveterata ſunt, citra ullam moleſtiam expugnari poſſunt.

CAPUT XXI.

De repentina corporis inflatione, cum puſtulis exiguis, pungenti dolore, febre lenta, marcore inſigni.

PAris de Schiettis, ex his quos *torlidores* appellant, annum 25. agens, in via, quæ vulgò *di San Mammolo*, commorans, à multis annis inauditæ, & planè portentoſæ totius corporis intumeſcentiæ, cum puſtulis exiguis, & permoleſto dolore obnoxius erat. Suſcitabatur ejuſmodi inflatio cum febre, nauſea, ſiti, & vigiliis ad menſem ſæpe permanentibus. Alios Medicos etſi conſuluiſſet, nihil opis ab his tamen retulit, illos quandoquidem morbi cauſa lateret, & ex eo quòd continuò refrigerantia, phlebotomias, & purgantia in ejus curam advocarent, à quibus pravam corporis habitudinem nactus, in maraſmum incidebat. Ego mali cauſam in (*a*) *pororum cutis aſtrictione* conſiſtere certò ſciens, ad eorum laxitatem promovendam omnem medendi methodum direxi. (*b*) *Balnea* ad hoc pernecesſaria in principio præſcribere non erat locus, quòd adeſſet ſumma virium proſtratio, & marcor inſignis, ventriculi nauſea cum apepſia. Quare quàm primùm ipſi dedimus ſtomachici noſtri ſ. q. cum tantillo auri diaphoretici, quibus febris evanuit, appetentia rediit, & vigiliæ ceſſarunt. Balneum poſtmodum imperavimus ex aqua dulci. Victus fuit humectans, & mediocris. Jam 13. anni elapſi ſunt ab hac cura, à qua ſemper feliciſſimè vixit, nullis morbis obnoxius. Quid ergo cornicamini viperinæ linguæ? intra annum (dicitis) intereunt, qui Chymicis remediis utuntur. Aſini ſpernunt, quæ ſuis non arrident palatis.

NOTÆ

in CAPUT XXI.

(*a*) *In pororum cutis adſtrictione.* Intumeſcentiæ inſolitæ abdominis & corporis cauſſa in morbis adſcribi meritò debet ſpaſmo vehementiori partium muſculoſarum carnearum. Eſt ſolennis talis intumeſcentia corporis poſt venena aſſumpta cauſtica, quæ ſpaſmodica conſtrictione & corroſione tragœdias ſuas ludunt: Conſtrictis autem poris humores ſubjecti in fermentationem adacti vapores emittunt, quibus cum liber tranſitus denegetur, mirum attollunt & extendunt circumjacentes partes.

(*b*) *Balnea.* Præprimis ex antiſpaſmodicis nervinis & emollientibus herbis parata egregiam in omnibus pathematibus, affectibus etiam dolorificis opem ferunt, poros aperiendo, illoſque laxando, & acrimoniam humorum mulcendo.

CAPUT XXII.

De cæcitate, & graviſſimo oculorum dolore à multis menſibus deplorato & Medicis incurabili habito.

DOmina Urſina Franciſci Camerini ſartoris uxor, in via *del Chiavadore* commorans, annum 30. ſuæ ætatis agens, à tribus menſibus oculorum ſuffuſionem contraxerat, cum acerrimo, & (*a*) *acutiſſimo dolore*: cui ut ſubveniret alter Medicus, multa toto illo tempore incaſſum remedia dederat. Imprimis purgationes reiteratas, julepos, & ſyrupos capitales, & alterantes, pilulas plures etiam reiteratas, coccias, de agarico, lucis, & ſimiles; phlebotomiis, ſanguiſugis, cucurbitulis, frictionibus, & aliis medicis tormentis minimè omiſſis, imò pluries repetitis; evacuationibus ſemper præmiſſis; cauteriis in utroque brachio concitatis, atque in nuca ſetone. Quid? miſellam tot crucibus dilaniatam, mortem potiùs quàm vitam oppetere vidiſſes. Medicos, Pharmacopœos, & Chirurgos perhorreſcit ipſa, & eorum quæque non remedia, ſed venena appellitat: nec ſine cauſa; nam his invitis, morbus ſemper invaluit, & ad morbi ſævitiam, loco remedii, cruces & flagella addita fuerunt.

Quis non mecum malam mortalium ſortem ingemiſcat? Videte proximum languoribus, & doloribus dilaniatum, & auxilii loco graviores morbos, flagella, & cruces ipſi imponi! O cæcas mentes! Quid vobis confert titulorum honos, & gloria? Petenti panem dabimuſne ſcorpiones? Abſit, nobis præfixa charitas in omnibus noſtris prævaleat ſemper. Itaque diris his malis afflictam ſequenti methodo brevi ſublevavimus.

Nauſeabundo ventriculo, tot remediis perperàm adhibitis fracto & dejecto, tanquam parti publicæ, ſine qua nulla corporis actio perfecta eſſe poteſt, ſtomachicum pulverem noſtrum ad aliquot dies dedimus: eo ſenſim prava ſymptomata, à remediis malorum Medicorum ſuſcitata evanuerunt. Roborato ventriculo, decoctum cholagogum, & cephalicum ad 20. dies accepit, à quo cæcitas, & dolor penitus receſſerunt, atque priſtinæ ſanitati reſtituta fuit, nec à decennio poſt curam ullum vitæ incommodum perſenſit.

NOTÆ

in CAPUT XXII.

(*a*) *Acutiſſimo dolore.* Dolor oculorum inflammatorius ſcorbuticis admodum familiaris eſt; hinc arthriticis etiam communis. Videtur ille dolor nihil aliud quam ſpaſmus tunicarum oculi ſubtiliſſimarum cum circulatione lymphæ ac ſanguinis per has partes impeditiori. Cauſſam hic ſuggerit ſal acre ex maſſa humorum præcipitatum & circa tenſiles membranarum oculi fibrillas hærens. Obſervavi hunc affectum ex retropulſis in facie puſtulis per medicamentum externum adſtringens. A tinea capitis repercuſſa externo remedio olim in milite conſpexi intenſiſſimam oculi inflammationem cum ſuppuratione & ſubſequente excitatæ. Sanguinis miſſiones, purgantia, cucurbitulæ, veſicatoria revellendi fine equidem utilia; aſt non omne punctum abſolvunt, ſi fomes morboſus

boſus eſt in maſſa ſanguinea, Antiſpaſmodica, diſſipantia, camphorata & anodyna tàm internè quàm externè deſideratiſſima ſunt. Si autem in abdominis partibus obſtructis radicatur malum, acidulæ, martialia, nitroſa & leniora evacuantia in uſum trahenda ſunt.

CAPUT XXIII.

De duplici tertiana cum atrociſſimo capitis dolore, & aliis.

IN communibus morbis, quibus radices haud altè defixæ ſunt, à communi medendi methodo minimè recedimus: Cùm itaque duplici tertianâ laboraret Thomas Spadarius, annos 40. natus, in via *della Braina*, & ſtatim primis diebus advocatus fuiſſem, ipſi præſcripſimus ſequentem potum.

℞. (*a*) *Mannæ Calabrinæ* ℥. ij. ß. diſſolve in decoct. pectoral. ſ. q. in quo bullierit thamarind. ℥. ß. Repurgato corpore, ſequentibus diebus dabatur juſculum, in quo incocta fuerant fol. hederæ terreſtris, pimpinell. & acetoſæ. Et quia nauſea, & ventriculi dolore haud leviter vexabatur, ſanguis è brachio non fuit detractus; febre tamen reluctante, ex hæmorrhoidalibus venis ad 3. vel 4. uncias eductus fuit, cui remedio non cedente febre, (*b*) *antipyreton* tandem noſtrum ad 3. dies dedimus, quo perfectè febris propulſata fuit.

NOTÆ

in CAPUT XXIII.

(*a*) *Manna calabrina.* In omni febre intermittente prima regio probè expurganda eſt à ſordibus ſalino-viſcidis, in quibus ut plurimum minera morbi deliteſcit, non autem hunc in finem omne purgans promiſcue eſt adhibendum, ſed potius tale, quod præter vim purgantem & facultatem habet reſolvendi, abſtergendi & incidendi, hinc ſalia v. g. arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, terra foliata tartari, ſal ſuccini, ſal ex capite mortuo, ſpiritus ſalis ammoniaci extractum, huic ſcopo maximoperè idonea ſunt, modo acuantur cum aliquot granis vel reſinæ galappæ, vel reſinæ ſcammonii, vel etiam, ſi febris contumacior, mercurio dulci. Manna, folia ſennæ aliaque lubricantia & laxantia huc non ſpectant, quoniam magis ventriculi digeſtionem turbant.

(*a*) *Antipyreton.* De hoc jam diximus ſuperiori in loco: Nos non ſemel feliciſſimo ſucceſſu in depulſandis intermittentibus etiam contumaciſſimus uſi fuimus liquore martiali è capite mortuo florum ſalis ammoniaci martialium parato, qui præmiſſis præmittendis doſi juſta oblatus febrim in momento tollit, appetitum acuit, urinam, quæ antea turbida erat, claram efficit, ſomnum inducit: Nonnunquam etiam ſalivam, nauſeam imò & ſudorem excitat. Similes effectus à tinctura martis ſolari collegit Clariſſimus D. Wolffius *in miſcellaneis Natur. Curioſ. Decur. II. ann. 8. obſ.* 190.

CAPUT XXIV.

De duplici tertiana cum inſigni lienis tumore.

PErilluſtr. Dominus D. de Cheſſi, Illuſtriſſ. Domini de Fourſi filius, tunc Româ Bononiam tranſiens, poſt diuturnas febres duplicem tertianam in itinere contraxit, cum inſigni virium dejectione, & (*a*) *lienis tumore.* Contumaciſſimæ ejuſmodi febris indicationes erant, craſſam materiam in hypochondriis conſiſtentem attenuare, attenuatam diſſipare, & foras protrudere: at viſcera febrium diuturnitate fracta, nec non imbecillia reddita, contrarium indicare videbantur, videlicet ſui ipſius roborationem. Inſuper diſcutientia calida ſunt omnia, & febri minimè apta, ex Medicorum cenſura. Hæc duo contraindicantia ſalutem Perilluſt. Patientis procul abeſſe quoquo pacto indicabant. At nos alia methodo, & aliis præſidiis inſtructi, quàm hodie Medicorum vulgus, has indicationes haud comperimus contrarias: nec Panicus ille terror nobis obſtitit, quin brevi unico remedio febrem expulerimus, & lienis tumorem diſſolverimus, noſtro videlicet antipyreto, quod accepit ad 12. vel 15. dies, bis in die. Et quia lienis tumor non in totum ſublatus erat, & ipſe Dominus repetere patriam enixè volebat, electuarium, quo quotidie uteretur, hoc præſcripſimus.

℞. Conſerv. beton. roſar. ceterach, an. ℥. ij. Croci martis ℥. ß. ſalis betonic. ʒ. ß. miſcebantur pro electuario, cujus uſus fuit in itinere, quoad Pariſios natale ſolum perveniret.

NOTÆ

in CAPUT XXIV.

(*a*) *Lienis tumore.* Omnis tumor notat obſtructionem, qua non ſublata febris difficulter ſanatur, martialia autem amara & ſalina in eo omnibus palmam præripiunt. Martialia partim abſorbendo acidum operantur, partim leniori adſtrictione fibris nimis laxis robur & tonum reſtituunt, ne humores ibi tam facilè hæreant.

CAPUT XXV.

De duplici tertiana, & lienis tumore.

DOminus Albertus Polſonus, in via Sancti Stephani, annos 30. natus, duplici tertianâ cum pravis ſymptomatibus graviſſimè detinebatur, à qua citò antipyreti noſtri beneficio liber evaſit. Lienis tumor, cui jamdudum obnoxius erat, aliquantulum creverat: hac de re febre fugatâ, electuarium ſequens ad aliquot dies ipſi conceſſimus.

℞. Conſerv. ceterach. betonic. & roſar. an. ℥. ij. Specifici ſtomachici, ʒ. j. (*a*) *Croci martis* ʒ. ij. Olei ſulph. ℈. j. miſce. Doſis erat ʒ. iij. ſingulo die, manè. Ab illa die ſanus vixit ſemper, decennio à cura jam exacto.

NOTÆ

in CAPUT XXV.

(*a*) *Croci martis.* Martialia, ubi viſcera vel ſanguine limoſo vel amurca mucoſa tumida ac infarcta ſunt, mirifice proſunt, non tàm reſolvendo & incidendo, uti quorundam eſt ſententia, ſed magis fibras motrices nimis laxas roborando & adſtringendo. Hac adſtrictione procuratur motus & impulſus humorum, dum fibræ motrices & vaſa excretoria elaſticitatem & reniſum majorem acquirunt: quare obſervamus poſt data martialia pulſum ſtatim fieri celeriorem: in quibuſdam etiam ſubjectis alvum ſollicitant, ac ſi purgans eſſet propinatum, in aliis ſudorem vel urinæ fluxum provocant, in quibuſdam etiam alvum conſtrictiorem reddunt. Benè monet Tackenius in *clave Hippocratica pag.* 181. quod illis, qui calidioris & ſiccioris naturæ ſunt, & ad ſcirrheſcentiam diſpoſita viſcera habent, infenſa ſunt: E contra, quorum viſcera ſaburra pituitoſa obſeſſa ſunt, iis magnam opem præbent, vid. Borrichius *Hermet. ſapient. pag.* 303.

CAPUT

CAPUT XXVI.

De paralyſi cum graviſſimis ſymptomatibus.

CYrus Barbetta ex officio figulus, annos 53. natus, in via *del Pradello*, à tribus menſibus paralyſim, dextrum latus obſidentem, contraxerat, cum (*a*) *acerrimis occipitis doloribus*, vertebris ſuperioribus diſtortis; ob id (*b*) *collum adeò vehementer obriguerat*, ut ligneum planè appareret: quæ concomitabantur vigiliæ infeſtiſſimæ, & crebri motus convulſivi in ſcapulis, & dorſo, mœſtitia item, & apepſia. Traxerat originem iſte affectus à levi capitis dolore, cuí ut ſuccurreret alter Medicus, ipſi multa incaſſum præſcripſerat remedia. Morbo ſic indies invaleſcente, in paralyſim, & prænominata ſymptomata incurrit: quibus idem Medicus ut mederetur, denuò multa planè irrita admovet; purgantes potiones, capitales, & phlegmagogas minimè omittit; phlebotomias in brachiis bis repetit, nucha ſetone vexatur, podex ſanguiſugis afficitur, ſcapulæ cucurbitulis dilaniantur, brachia tandem cauſticis inuruntur, & in vanum omnia. Miſer ſuam ſalutem conclamatam exiſtimans, ad me tanquam ad extremum aſylum refugit. Primis diebus *pilulas* catholicas ter ipſi dedimus. Sequentibus diebus decoctum ſequens.

℞. Ligni ſaſſafras ℥. j. baccarum lauri, j. ß. Infundebantur in ℔. vj. vini albi per 12. horas: demum coquebantur ad medietatem. De colatura dabantur bis in die, ſerò & manè, ℥. v. pro doſi.

Intra octo dies capitis dolor evanuit, & paralyſis cum omnibus ſymptomatibus obliterata fuit. Agit nùnc octavum Annum à cura ſanus, & imposterum ipſum meliùs valere exoptamus.

NOTÆ

in CAPUT XXVI.

(*a*) *Acerrimis occipitis doloribus.* Acuriſſimum capitis dolorem in parte poſtica non ſemel in fœmina hyſterica obſervavi cum ſiti & vigiliis, caput interim non incaluit, mox ſincope & paralyſis lateris dextri ſuperveniebat cum nuchæ ſtupore ac ingenti rigiditate, aſthmate convulſivo ſuffocativo. Poſt clyſteres præmiſſos & venæſectionem adminiſtratam extrinſecè linimentum antiſpaſmodicum larga manu nuchæ & occipitis parti applicatum levamen attulit eximium. Conſtat hoc ex aquâ Anhaltina, ſpiritu lumbricorum, camphora, caſtoreo, oleo nuciſtæ expreſſo, ac balſamo peruviano.

(*b*) *Collum obriguerat.* Terribilem colli ſpaſmum ante aliquot annos vidi in viro quadraginta annorum, qui in autumno aëre exiſtente frigidiore per aliquot dies iter faciebat, mox ſentiebat crudeliſſimum dolorem pone aurem ſiniſtram, & caput hinc inde cœpit trahi retrorſum verſus ab uno latere ad alterum, poſt propinata ſudorifera volatilia nec non purgantia varia & remedia cephalica exaſperari potius malum cœpit, & caput ad dextrum latus convulſum uſque ad ſcapulam erat, ut non niſi vi ad naturalem ſitum reponi potuerit, muſculus nuchæ, qui caput retrorſum à tergo movent, omnibus graviter effectis, & qui in colli ſiniſtra parte ſunt, valdè relaxatis. Multa fruſtraneo conatu exhibita fuerunt, veſicatoria ſcapulis adhibita, venæſectio celebrata, ſanguine roſei coloris exiſtente. Æger valde inquietus erat, modo acceſſere lypothymiæ, modo convulſivi motus in toto corpore. Unguenta & emplaſtra emollientia ac anodyna benè profuerunt, calidiora & exſiccantia obeſſe viſa ſunt; Unguentum autem adhibitum fuit tale: Recipe pinguedinis humanæ, anguillæ, taxi, olei lumbricorum coctorum ana drachmas duas, pinguedinis caſtorei drachmam unam, olei nuciſt. expreſſ. drachm. tres, camphoræ, balſam. peruviàn. ana drachm. ſemis, ſpiritus ſalis ammoniac. gutt. 15. Hoc linimentum antiſpaſmodicum in omni convulſione, epilepſia & ſpaſmo convenientiſſimum eſt, ſi collum cum nucha, totaque ſpinali medulla ipſo inungatur. Tandem autem æger hic circa æquinoctium vernum convaluit, convulſiones colli paulatim remiſerunt, & caput ad naturalem motum & ſitum rediit.

CAPUT XXVII.

De continuo, & permoleſto aurium tinnitu, cum pruritu, & gravi auditu.

DOmina Valeria Domini Alexandri de Monte uxor, prope Divi Pauli Fanum commorans, annos 33. nata, à multis annis, gravem & moleſtiſſimum aurium tinnitum, & pruritum patiebatur, non citra auditus læſionem. Oriebatur ejuſmodi affectus à quodam humore craſſo & ſalſo, è cerebro illuc affluxo; is in intimo aurium ductu conſiſtens (*a*) *nonnulla ulcuſcula* pepererat. Eo tempore Medicos nonnullos fruſtrà conſuluit: & quotannis, vere & autumno, ipſi non pauca in eo tentârunt remedia, nec ſine ſanitatis jactura: ea ſiquidem naturæ ordinem demoliuntur, & nos ſæpè in graviſſima mala impellunt, unde morbi plerumque incurabiles, maximè ſi frequenter reiterantur. Ejuſcemodi ſalſi, & craſſi humoris origo non aliunde, quàm à recrementis cerebri, & hæc à ſuppreſſis menſibus, quibus jamdudum detinebatur. Indicationes in hoc affectu curando fuerunt, ulcus mundificare & exſiccare, menſes movere & caput roborare. Ad menſes, corpore pluries decocto melanagogo & cholagogo repurgato, apozema hyſtericum incidens & aperiens dedimus. Ad aurium ulcus, unguentum roſaceum cum tantillo mellis roſati, mercur. Balſamo per intervalla adjecto, quibus brevi feliciſſimè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XXVII.

(*a*) *Nonnulla ulcuſcula.* Novi juvenem XX. annorum, qui ex variolarum morbo ante quinquennium ulcus contraxit in auribus: tempeſtate auſtrina ſanies fœtida etiam adſtantibus moleſta exſtillat, ſi ſiccus aër eſt, cruſta ſaltim in auditus camera naſcitur. Et notabile eſt, quod clauſis naribus ac ore, buccis inflatis ex aure aëris ſibilum exeuntem percipiat. Id quod indicat oſſa carie affecta eſſe, quo caſu de conſolidatione deſperandum. Præterea capitis gravativum experitur dolorem, ad ſomnolentiam continuò diſpoſitus eſt. Multa adhibita conſilia fuerunt ſuper hunc caſum, ſed fruſtrà. poſt potum coffeę & eſſentiam ſuccini ambratam volatilem & fumum tabaci optimè ſe habet, nec tantus, quando his utitur, eſt ſibilus auris, tanta auditûs difficultas & capitis gravitas.

CAPUT XXVIII.

De ſtrumis in collo, marcore inſigni, & lenta febre, à multis annis inveteratis.

(*a*) STrumæ affectus & varius & pertinaciſſimus, Hiſpanis communiſſimus, in nonnullis etiam (*b*) *Italiæ partibus frequens.* Curationem ægrè ſuſcipiunt, & quicquid dicant Medici de earum ortu, & curatione, parum mihi probatur; eò magis, quòd viâ ab his traditâ earum curatio inſeliciter ſuſcipiatur. Scrophulæ eâ fortè ratione dicuntur, quòd ſcrophis, ſeu porcis in ea parte frequenter enaſcantur. Quidam ſtrumas à ſcrophulis diſtinguunt, de quo parum laboramus. Utinam earum eſſentiam, & curationem feliciùs aperuiſſent. Nonnullæ equidem ſine dolore induratæ manent, per collum,

collum, (c) *vel alias partes* glanduloſas, fixæ, vel mobiles: aliæ, brevi dolentes ſuppurantur, & in ulcera maligna vertuntur. A pituita diverſimodè mixta eas oriri dicere, hucuſque profuit nihil; etenim purgent quantum velint, quid præſtant? magis, atque magis excarnificantur ægri, & inde in marcorem incidunt. Connaturale eſſe vitium ſæpè obſervamus, & id quidem radices in natura altè defixas habere. Ab utroque parente ſano & vegeto ſæpè infecti pueruli prodeunt: & quod mirum eſt, etſi multi infantes ab eodem parente orti, eodem alimento enutriti, in eodem loco nati, & educati, ex his tamen aliqui hac labe infecti, alii non, ſed perpetuò bene valentes vitam degunt. Sic puellulæ nobili cuidam Bononienſi contigit, quæ etſi ab utroque parente ſano & vegeto nata, & fratres, & ſorores optimâ & firmâ valetudine conſtitutos habeat; tamen ferè à cunabulis ſcrophulis, & fœdis illis tumoribus in collo obnoxia fuit; cumque jam 12. annum ſuæ ætatis perageret, & multa à multis Medicis incaſſum experta fuiſſet remedia; unde pro ſanitate marcorem totius corporis, & lentam febrem reportavit, ad me curanda deducitur. Marcori, & febri lentæ apprimè ut proſpicerem, (d) *pulverem noſtrum diaphoreticum* cum conſerva roſarum, ad 15. dies, bis in die dedimus, tinctura ſaturni philoſophici his aliquando mixtâ. Purgatio fuit roborando imperceptibilis, per cæcos corporis meatus. Cauſas, & rationes aliò reſervamus; ſat ſi notavero, eo remedii genere marcorem, ac febrem, intra dictum tempus expulſos fuiſſe, & ſequenti unguento mundificatos, carne repletos, ac cicatrice obductos.

℞. Fol. nicotianæ recentis, m. vj. butyri inſulſi ℔. ij. terebintinæ Venetæ, ℥. iiij. miſceantur ſimul, & inſolentur per octiduum, colentur, & torculari fortiter exprimantur: expreſſis adde ceræ citrinæ parum, gummi ammoniaci, galbani, an. ℥. ij. facto unguento, & ferè refrigerato adde pul. antimonii crudi ſubtiliſſ. triti cinnabaris, an. ʒ. iiij. myrrhæ, thuris, an. ʒ. ij. miſce, & fiat unguentum.

NOTÆ

in CAPUT XXVIII.

(a) *Struma.* Hæ ſunt tumores glandularum colli à concretione lymphæ orti: Vitiatis quippe poris & meatibus glandularum, vitiantur quoque humores: in illis enim particulæ vitioſæ lymphaticæ collectæ preſſione cavitatem ſibi formant, & tenuioribus abeuntibus per poros, craſſiores concreſcunt in tales tumores.

(b) *Italiæ partibus frequens.* Solennes etiam ſunt frigidorum locorum incolis, item montanis in regionibus degentibus, ut in Alpibus, montibus Herciniis, imprimis *auff dem vvilden Mann*, nec non in Helveria, Styria, Carinthia. Ceteris quoque locis Germaniæ prope Francohuſam, item prope Trefort in diſtrictu Haſſiac. Endemiæ ſunt, forſan ob uſum aquârum, ſale ſtiptico conſtringente turgidarum.

(c) *Vel alias partes.* Platerus *lib. III. obſervationum pag.* 650. hiſtoriam recenſet nobilis adoleſcentis Auſtriaci, cui cœperunt ſcrophulæ in ambitu colli enaſci, nec ſolum illic, ſed & ſub axillis glandulæ intumeſcere atque indurari, uti & exiguæ in pectore, dorſo ſub cute patefacere. Inunctio mercurialis adhibita fuit, unde exſpuitio frequens & copioſa ſubſecuta, cœperuntque grandiores ſcrophulæ nonnihil detumeſcere, ſed mox iterum ceſſante ſpuitione augeri. Deinceps & thermæ fuerunt adhibitæ, aliaque externa reſolventia & emollientia, aſt ſine effectu. Tandem cœperunt pedes tumere, illeque difficultate ſpirandi & deglutiendi maximè angi, donec ſuffocatus & extinctus fuit. Sectione facta per longitudinem colli tribus in locis trium digitorum profunditate, antequam muſculi conſpicerentur, latera vulnerum, ſicuti porcis in dorſo apertis lardum ſpiſſum album, ſic & hic alba ſpiſſa craſſa apparuerunt: in quibus undique toto ductu glandulæ nunc parvæ, piſi, nunc majores, fabæ inſtar ſed mutuò cohærentes, & totam illam albam mucoſam ſedem undique opplentes deprehenſæ fuerunt. In taliſmodi ſubjectis videtur nimirum lympha tota ad coagulum admodum prona eſſe, quapropter obſervatum ab Authoribus, quod ſcrophuloſi in interioribus partibus maximè in meſenterio induratas glandulas & ſtrumas facta anatome plerumque habuerint. De quâ re legi poſſunt Riolanus *in anthropographia pag.* 15 Sculretus *obſerv.* 31 *item* Barbette *in praxi Lib. II. cap.* 2. Et Elſnerus *in miſcellaneis curioſis anno VI.*. Tandem ſcrophularum anatomen deſcribunt quoque *acta Haffnienſia ann.* 1675 *obſ.* 16

(d) *Pulverem diaphoreticum* Omnis ſpes curationis, ſi ulla adhuc eſt, expectanda à mercurialibus & alcalinis terreis uſtis & mutatione aëris, aquarum, & victus.

CAPUT XXIX.

De hydrope, leucophlegmatia, & aſcite, à validis catharticis malè adhibitis.

Dominicum Palmarium ex officio *Tiraloro*, annos 27. natum, ad me curandum perduxit Dominus Hieronymus de Senſiſabris. Dictus Palmarius, ob officium rotulam ferream vertendi continuò, dolorem graviſſimum in altero brachiorum contraxerat: cui ut occurreret, Medicum adiit. Is falsò dolorem referens lui venereæ, purgationibus ſuis conſuetis præmiſſis cum phlebotomiis, pulverem ex ſalſa parilla, cortice ligni, ſena, turbith, ſcammonea, & aliis per aliquod tempus ipſi præſtitit. At quàm infeliciter, experiebatur miſer ille æger: Loco ſanitatis, febris, & hydrops dolori ſuperadduntur; ſitis, & vigilia cum alvi ſuppreſſione, inappetentiâ fiunt morborum comites. Ad me tandem venit. Hydropi, & febri (a) *per ſulphur, & crocum metallorum* proſpicio. Ad vota ſuccedunt omnia: multum urinæ, & ſputi fundit quotidie: jecori vis, & robur ſenſim reſtituitur. Dolor interim, dum hæc perageret, & in requie perſtaret, omninò evanuit. Quæ labore fiunt, requie tolluntur: cui experientiæ ſuffragatur Hippocratis ſententia, & omnium Medicorum aſſenſus. Non verbis, ſed remediis appoſitè datis ægri convaleſcunt.

NOTÆ

in CAPUT XXIX.

(a) *Per ſulphur & crocum metallorum.* Dominus A. ſulphure & croco metallorum debellavit graviſſimum hunc affectum ſubſecuto effectu ſalivante & diuretico. Sique conjectare fas eſt, crediderim & ejus ſpecificum antihydropicum, quod tantoperè paſſim celebrat, ex eodem fonte derivari, ſivè antimonii, ſulphuris & martis ſimul ſobolem eſſe. Crocus metallorum vomitorius, ſi cum portione ſulphuris communis decenti ignis temperamento miſcetur, faceſſit in medicamentum manſuetum diaphoreticæ & ſalivantis virtutis. Et in hoc conſiſtit omnium panacæarum & remediorum heroicorum ex minerali regno depromptorum vis atque efficacia, quod nimirum cuncta hæc agant deobſtruendo, quod fit, dum particulis ſuis ſubtiliſſimis, ſolidis tamen vividum fibris vaſorum motricibus & excretoriis partibus rurſus injungunt motum impulſumque, unde hæ antea langueſcentes & ad obſtructiones diſponentes officii ſui memores non tantum inhærentes particulas fortius impellunt, ſed & alias prætervehentes in motum celeriorem adigunt. In motum autem validiorem redactis corporis noſtri humoribus, obſtructiones graviſſimorum affectuum genitrices ſponte tolluntur.

CAPUT XXX.

CAPUT XXX.

De vulneribus juncturarum, cum oſſium fractura, facilis, & inaſſueta methodus.

MEdicam artem ratione, & experientiâ, tanquam duobus cruribus incedere, jamdudum prodidit Galen. poſteriorum Medicorum diſcrepante nemine. Et reverà, ut temerarium & inconſultum, experientiæ contradicere; ita ſapiens & juſtum, rationi obtemperare. Mihi ergo, cui firmiter reſidet in pectore, hos in arte tanquam præcipuos præceptores, & duces habere, quid in omnibus morbis medendis ſtatuerint antiqui, in vulneribus præſertim minimè ſequor, experientiâ, & ratione maximè contrarium docente. Et, ut res exemplis illuſtrior reddatur, quâ arte opem tulerim (*a*) *vulneratis aliquot*, extra communem medendi methodum paucis aperiam. In primis hîc Bononiæ, cùm degeret nobilis Dominus Carolus *de Nivelet* Gallus, is in prima dearticulatione phalangis, noctu, clam à ſicario vulnus ingens accepit, quo vulnere præciſi fuerunt 4. digiti ad exceptionem cutis, ſolius indicis oſſe non in totum fracto; cæteri tres pauxillùm cuti hærebant, pendentes eâ portiunculâ, quaſi ex induſtria cæſi. Horrendo, & dolorifico ejuſmodi vulneri, & nocte mediâ accepto, extempore balſamum noſtrum vulnerarium tepidè appoſuimus, cum plagulis, & linteis in eo madefactis. Oſſa oſſibus diſpoſita fuerunt primò, & cutis cuti adjecta, quantum potuimus, ac demum manu ſuper tabellulâ extenſa, & digitis eidem aptatis, æger lecto traditus alteram noctis partem feliciter tranſegit, ſine ullo ſymptomate, & qui jam venerat dolor, receſſit: febris itidem, quæ ejuſmodi vulneribus infenſiſſima eſſe ſolet, abfuit per totum curationis tempus. Secundo apparatu manum tabellulæ affixam ſuis plagulis, & faſciis liberavimus; & perſpecto vulnere omni ſymptomate carente, annullari oſſe paulùm à proprio loco emoto, quod quidem iterum in ſuo loco reſtitutum fuit, vulnus ſequenti fotu detergendum curavimus, atque hoc bis in die, antequam novum balſamum admoveretur.

℞. Ariſtolochiæ rotundæ, ℥. j. myrrhæ elect. ʒ. ij. bacc. juniperi, p. j. fol. prunellæ, alchimillæ, vincetoxici, an. m. j. Parabatur decoctum in ſ. q. aquæ & vini, cum modico ſale communi.

Die tertio (*b*) *alvum ſubduximus* cum ſequenti medicam.

℞. Pulpæ caſſ. recent. extract. ℥. j. rhabarb. el. ſubtiliſſ. triti, ʒ. j. miſce, fiat bolus.

Sequentibus diebus (*c*) *potionem vulnerariam* bis in die accepit, quæ ſic parabatur.

℞. Radicum vincetoxici, ℥. j. fol. acetoſæ, prunellæ, piloſellæ, pimpinellæ, ſaniculæ, betonicæ, an. m. j. fol. violarum, p. j. liquirit, raſæ, ℥. ß. Parabatur decoctum in ſ. q. aquæ hordei. De colatura dabatur quantitas ℥. vj. pro ſingula doſi, cum ℥. j. ſyrupi limonum. Ejuſmodi decocti intentio fuit, naturalia viſcera in ſuo robore & officio continere ſanguinem vulneri carne implendo idoneum reddere, & ſitim compeſcere. Victus fuit mediocris: Ova ſorbilia, panis coctus in juſculis carnium, primis diebus pro ferculis dabantur. A vini uſu non abſtinuit, verùm oligophorum, & parum aquâ dilutum dabatur. Exacto 5. die carnibus uſus eſt, & meraciori vino: quo victu alvus laxabatur quotidie, quod raò contingit in vulneratis, ob victum nimis tenuem, & ob hæmorrhagias, quæ in vulneribus juncturarum contingere ſolent. Et hac methodo, intra 25. dies, oſſibus optimè ferruminatis, vulnus omninò coaluit.

NOTÆ

in CAPUT XXX.

(*a*) *Vulneratis aliquot.* In vulneribus nervorum, oſſium ac tendinoſarum partium valde cavendum eſt à ſaturninis, mercurialibus, acribus, oleoſis, pinguibus: Excipit talem tractationem moleſtum illud ſymptoma, quod dicitur *das Glied-Waſſer.* Conferunt vulneratis dictis partibus balſamica, temperata tamen, quale eſt, oleum hypericonis cum oleo terebinthinæ remixtum. Item emplaſtrum noſtrum polychroſtum additione balſami peruviani pro re nata exaltatum.

(*b*) *Alvum ſubduximus.* Multum moratur conſolidationem vulnerum alvi ſegnities, quare tunc temporis alvum ſemper habere mollem, vel natura vel arte, bonum eſt.

(*c*) *Potionem vulnerariam.* Vulnerariæ ſic dictæ herbæ virtute pollent diſcraſiam ſanguinis & lymphæ acidam maximè & viſcidam corrigendi; pollent namque ſale quodam nitroſo terreo alcalinæ indolis, ob id ſuccus harum mercurii ſublimati ſolutionem turbat & præcipitat. Acidum autem mirificè ſanationi vulnerum reſiſtit; quod extinguendum eſt. Quem in finem alcalina valdè conducunt. Helmontius *cap. III. de lithiaſi* §. 26. meminit ruſtici, qui vulnera ingentia ſolo potu lixivii è tilia confecti curavit, quorum tamen lotium nil prorſus lixiviale oſtendebat.

CAPUT XXXI.

De ſimili vulnere juncturarum cum oſſium fractura.

CAſus ſuperiori haud diſſimilis contingit ferè eodem tempore cuidam fabro nomine Paulo, qui noctu à ſicario circumventus, quatuor digitos in eodem articulo phalangis magno vulnere penè abſciſſos reportavit, oſſibus fractis, & diſruptis, ſola cute volæ manûs exceptâ. Oſſa oſſibus annectens, & vulneris labra ad invicem deducens, ac demum balſamo vulnerario cum plagulis, & faſciis vulneri impoſito, curam feliciter abſolvimus, ſine ullo ſymptomate. Potiones vulnerarias, ut ſuprà diximus, bis in die dabamus, atque iiſdem ſale communi adjecto detergebatur vulnus. Mirum videre eſt, quàm tutò (*a*) *hæmorrhagiæ* firmentur ab admoto balſamo, & dolores, & ſpaſmi recedant. Cæterum ubi nulla, aut exigua adeſt contuſio, nulla aut perexigua fit ſuppuratio: at verò quando adeſt contuſio, vel primis diebus opus eſt validâ & longâ fomentatione, vel ſuppurantia ſunt uſurpanda.

NOTÆ

in CAPUT XXXI.

(*a*) *Hæmorrhagiæ firmentur.* Ramus inſignis venæ medianæ ad pollicem & indicem excurrit; hinc iſto abſciſſo, magna ſequitur hæmorrhagia, quæ pulvere colophoniæ ſubtiliſſimo, qui balſamica vi inſtructus eſt, haud difficulter ſiſti poteſt. Singularem obſervationem, ubi pollex cum magno tendine per morſum equi à manu ſeparatus fuerit, ſanato vulnere tradit Marchette *in obſervationibus ſuis.*

CAPUT XXXII.

De ſimplici vulnere in facie.

DOm. . . . de Serpa, annos 50. natus, in via *di Cento trecenti*, vulnus ingens in facie, quod vulgus *ſfriſo* nominat, à proditore noctu accepit. Ut amplum, & profundum, atque à tempore ad mentem diductum, aſpectu horrendum videbatur; cumque vulneris labra inter ſe multum diſtarent, primo aſpectu futuram omninò neceſſarium judicabat barbitonſor, qui eum ad me vulneratum adduxit. At ego qui ejuſmodi carnificinam reſpuere ſoleo, & cui cordi eſt tantùm dolentem, & afflictum ſublevare, eâ arte, quam ſuprà dixi, ſine ſutura vulnus brevi ad optatum ſcopum deduxi, labra vulneris faſciis, & plagulis ſimul ad invicem deducendo, atque (*a*) *oleum vulnerarium parti* vulneratæ admovendo. Nec intereſt ſi primo apparatu vulneris labia ad invicem jungi haud poſſint, etenim ſecundo aut tertio facillimè conjungentur; nam ubi nulla ſuperveniens inflammatio, nullus humorum confluxus, cunctæ particulæ ad naturalem locum redire conantur.

NOTÆ

in CAPUT XXXII.

(*a*) *Oleum vulnerarium.* Olivarum oleum ab aciditate ſua probè orbatum, ſi balſamica florum hyperici & millefolii virtute impiægnetur, addito gummi elemi & myrrha, nec non terebinthina, præſtantiſſimum vulnerarium evadit. Ad ulcera autem mali moris mundificanda oleum tartari fœtidum cum balſamo peruviano mixtum commendari meretur. Balſamum *Locatelli*, cujus deſcriptionem vide in inferioribus in omni continui ſolutione tam intrinſece quàm extrinſece effectum præſtat optatiſſimum.

CAPUT XXXIII.

De raro, & inaudito ulcere capitis, in quo cranium ad palmæ latitudinem ſponte emarcuit, in muliere octuagenaria, quæ ſanitati reſtituta cæca evaſit.

VEtula quædam mulier annos 84. nata, ex familia de Bourdinis, in via *di Strà Caſtione* commorans, ſupra verticem capitis lævam verſus, tumorem contraxit malignum ad palmæ latitudinem, cum dolore vehementi, & inflammatione inſigni, cum plumbeo colore. Ad dolorem, & inflammationem compeſcendam, embrocham ex oleo roſato, & oxyrrhodino imperavimus. Intus manna ad ℥. j. cum juſculo carnis dabatur, ut prima regio corporis expurgaretur. Interdum victus humectans, & refrigerans erat ex uſu.

Hæc inter cùm minùs de ſuppuratione cogitaretur, ecce (*a*) *nigredinem malignam*, & formidoloſam peſtilentiali carboni valdè ſimilem: ea ſuppurantibus procurata, puris multum fœtidi, & ſubviridis fudit. Cùm verò Barbitonſor ulcus goſſypio detergeret, ſub prima cranii tabula ipſum pus emergere deprehendit, ac paucis poſt diebus prima illa cranii tabula, tanquam à candenti ferro uſta à vivo ſenſim ſe ſeparavit. Ulcus tandem more ulcerum cum ſequenti unguento deterſum, mirificè citò coaluit.

℞. Reſinæ pini, picis navalis, an. ℥. ij. terebinth. claræ ℥. j. Vitellos ovorum, No. ij. Ariſtoloch. arotundæ, thuris, an. ʒ. j. Croci, ℈. j. Olei roſat. parum. Miſce, fiat Unguentum.

NOTÆ

in CAPUT XXXIII.

(*a*) *Nigredinem malignam.* Similem caſum olim Mindæ Weſtphalorum in honoratiori viro ſexagenario notavi: unica in nocte in vertice capitis oboriebatur tumor cum magno ardore, dolore & febricula ſtipatus, exacto triduo conſpiciebantur veſiculæ, quibus diſſectis lympha aëris emanabat & nigredo cutis ſubſtratæ apparebat, quæ ſine omni ſenſu erat, ſeparatâ parte corrupta beneficio forcipis, mox cataplaſma balſamicum putredini adverſum camphora probè imbutum applicabatur. Paulò poſt ulcera, quæ etiam ipſum cranii os depaſcebant, præſtò erant, ſtipata virium imbecillitate, calore præternaturali. Intrinſecè alexipharmacis contra malignitatem pugnabatur, ex quorum claſſe non poſſum non laudare ſequens euporiſton probatiſſimum, quod conſtat ex vino, theriaca, lapidibus cancrorum & ſucco cancrorum fluviatilium, hoc debite mixtum & ſufficienti in copia calidè hauſtum, expectando poſt ejus uſum ſudorem gangrænam in inſtanti ſiſtit, & ne ſphacelus ulterius ſerpat, impedit. Externè inſtat omnium eſſe poteſt ſpiritus vini camphoratus cum eſſentia ſcordii & tinctura tartari mixtus, additis floribus ſalis ammoniaci martialibus.

CAPUT XXXIV.

De catarrho à duobus annis inveterato, cum maximâ nervorum imbecillitate.

ILluſtriſſimus Dominus Joannes Malvezzius, annos tunc 24. natus, ante ſexennium in inſenſiſſimam capitis defluxionem incurrerat, unde in ſiniſtrum latus irruens, brachii, coccygis, tibiæ, & pedis (*a*) *illius lateris inſignem impotentiam pepererat.* Tanto affectui ut occurreret, plurium Medicorum ope toto biennio fruſtrà uſus erat; nec interea pepercerunt rarioribus, & præſtantioribus remediis: ſolitas purgationes, & phlebotomias ſemper præmittentes, ſuis poſtmodum decoctis guajaci, ſalſæ, & ſimilium, in uſum advocatis; cauteriis, cucurbitulis, frictionibus, unctionibus, embrochis, ſuffumigiis, minimè omiſſis. Cùm verò vana, & irrita hæc eſſent omnia, ad eum advocatus, ei quamprimum medicamentum cerebrum, & nervos roborans adhibui, idque cum conſerva roſarum. Decoctum poſtea cephalicum ad 30. dies accepit, oleo vitrioli balſamico per intervalla adjecto: & his paucis, & gratiſſimis, intra ſeſquimenſem, priſtinam recuperavit ſanitatem, quam ad hunc uſque diem firmiſſimam ſervavit, exceptis duobus menſibus peractis, quibus ferè in eundem affectum incurrebat, ni noſtrâ ope confeſtim ſublevatus fuiſſet. Eadem præſidia eidem affectui debellando ſemper conveniunt. Inter roborantia primas tenet aurum noſtrum diaphoreticum: Pulvis ſtomachicus eſt etiam roborans quoddam univerſale.

NOTÆ

in CAPUT XXXIV.

(*a*) *Illius lateris inſignem impotentiam.* Paralyſis ſæpè enaſcitur ex ſpaſmo in principio ſpinalis medullæ ob membranas nimium conſtrictas exorto. Cauſſam hic præbet ſerum nimis acre in cerebro ſeparatum & ad medullam ſpinalem ceu locum inferiorem tranſmiſſum. Hypochondriacis & cachexia hic affectus valdè familiaris eſt nec non illis, qui genus nervoſum debile habent, & ad ſpaſmodicas conſtri-

ctiones

ctiones facile proclive. Hinc per conſenſum etiam paralyſis fit ex colica ſpaſmodica. Non ita pridem fœmina ſummè obeſa, quæ reſinæ gialappæ XII. grana ad purgandum aſſumſit, pauló poſt paralyſi totius dextri lateris corripiebatur cum aphonia, ſtupore mentis, & maximis inteſtinorum torminibus, forſan quod colluvies ſeri impuri copioſi vehementiori motu exagitata ad cerebrum tranſlata ibi partim obſtructiones, partim ſpaſmum pepererit.

CAPUT XXXV.

De tertiana notha.

Perilluſtris Domini Bartholomæi de Bancis uxor, Domina Antonia, annos tunc 20. nata, ſuperioribus annis, (*a*) *tertianâ nothâ* graviter vexata, hunc in modum ſanitatem à nobis reportavit. Primis diebus corpus blandè purgavimus mannæ Calabrinæ ℥. ij. in aqua cichorii diſſolutis; victu humectante, & refrigerante imperato. Decoctum poſtea refrigerans & humectans, cum ſyrupo acetoſitatis citrii, bis in die ſumebat. Horâ paroxiſmi antipyreton dabatur, quo confeſtim febris feliciter oppugnata fuit. Ventriculo, ob febris æſtum, & bilioſorum humorum motum fracto & languido, ſpecificum ſtomachicum noſtrum ad aliquot dies dedimus, cum conſervis violarum, & roſarum: quibus non ſolùm ventriculi imbecillitas receſſit, verùm & menſtruales purgationes ſtatis diebus fluxêre, & alia quæque ceſsârunt ſymptomata. Videant quàm tutò, citò, & jucundè (*b*) *ſpagyricis remediis* oppugnentur morbi, & in quas Syrtes ægros præcipitent, qui hiſce deſtituuntur.

NOTÆ

in CAPUT XXXV.

(*a*) *Tertiana notha.* Appellatur ſic, quando calor non tam acris eſt, nec pulſus tam celer, ſed remiſſior, nec urina flammea, uti in exquiſita eſſe ſolet. Bilis hic magis delinquit mucoſa, quare hæc febris reſolventia & leniora emetica magis requirit, & obſervatum eſt per vomitionem tunc temporis bilem inſtar vitelli ovorum coloratam ejici nonnunquam etiam viridiſſimam: Et facilè tales febres degenerant in lentas.

(*b*) *Spagyricis remediis.* Eſt laus ſua medicamentis Galenicis, nec non chymicis. Miſer Medicus, qui chymiam ignorat, quæ tam ad theoriam, quàm praxin rationalem ſummè neceſſaria eſt. Chymica maximè ex regno minerali petita concentratioris virtutis ſub minima doſi magnas poſſident vires, in vitrea pituita plurimorum affectuum cauſſa liquefacienda & viſceribus à viſcoſiſſimorum humorum ſarcina liberandis, id quod neutiquam languidiora aperientium decocta (ut ut omnes hic acceſſamus.) Pervadunt hæc univerſi corporis ſphœram, & ad remotiſſimas quoque partes virtute ſua pertingunt, quod maximè apparet in antimonio, marte, mercurio, herculeis illis remediis.

CAPUT XXXVI.

De Iſchiade.

Domina Conſtantia N. cujuſdam berretarii (*a*) *uxor*, annos 40. nata, tetro dolore iſchiadico ſupra vires excruciabatur à nonnullis diebus: cui obviam eundo duplicem indicationem nobis propoſuimus: unam à morbi eſſentiâ, alteram à natura ipſius patientis. (*b*) *Magno morbo*, atroci, & vehementi, magnum, efficaciſſimum, & velociſſimum remedium conveniens erat: (*c*) *Delicatulæ mulieri*, debili, conſimile remedii genus minimè aptum videbatur. Quocirca fotus calidos, & aperientes affecto loco admovendos juſſimus, ut

℞. Baccarum juniperi, lauri, fœnugræci, lini, cymini, an. p. ij. herb. menthæ, ſalviæ, roriſmarini, ivæ arthriticæ, arthemiſiæ, an. m. j. coquebantur in ſ. q. aq. & vini pro fotu. Quo peracto, affecta pars ſequenti unguento calidè ungebatur.

℞. Ung. martiati, ℥. iij. ol. laurini, ℥. ij. ol. petrolei, ℥. ß. miſce.

Intus pilul. catholic. ad gr. viij. dabantur bis in hebdomade. Cruribus poſtea, (*d*) *cauterium inuri juſſimus*, quibus evanuit dolor, nec ultrà reverſus quinquennio jam elapſo.

NOTÆ

in CAPUT XXXVI.

(*a*) *Uxor.* Virilis ſexus præ ſequiori alias obnoxius eſt hujuſmodi affectibus, forſan quod non tam ordinate ſtatoque tempore ſuperfluum, parvumque ſanguinem excernat. His itaque deficientibus vel diætæ vitio graviori accedente & ipſæ non immunes ſunt ab his morbis. Cous *aphoriſmo XXIX. ſect. VI.* inquit: Mulier podagra non laborat, niſi menſes ipſi defecerint.

(*b*) *Magno morbo magnum remedium.* Proportio ſemper debet eſſe inter cauſſam morbi & ipſum remedium. Aureum dictum eſt *Meſuæ*: Eſt prudentiæ granum ad medicinas fortes non devenire, ſi debiles ſuffecerint; & ex adverſo timiditatis nota eſt, in magnis morbis immorari pigmæis remediis, qui non niſi giganteis cedunt. Dum ſecuritatis nimis conſulimus, in generoſitate deficimus.

(*c*) *Delicatulæ mulieri & debili.* Solerter antequam Medicus ad validiora accedat, conſtitutio corporis ejusque habitus, ſanguinis temperamentum, naturæ robur & vires inveſtigandæ ſunt: ſicuti enim in robuſtioribus tuta ſatis, ſic in delicatulis ac teneris ſubjectis noxia & inſidioſa ſunt. Utiliſſima in praxi regula eſt Hippocratis, quæ extat in *Libro de locis in homine*, medicamenta fortia à natura in debilibus morbis dare non oportet, neque paucitate medicamenti debilitas ipſius facienda eſt: ſed fortibus naturâ pharmacis utendum eſt, debilibus verò, pharmacis non fortibus. Neque partiendum eſt medicamentum, ſed ſingulis ſecundùm naturam, debilibus quidem debilia à natura, fortibus verò morbis fortis naturæ pharmaca exhibenda ſunt.

(*d*) *Cauterium inuri juſſimus.* In podagra nec non in omnis arthritidis ſpecie inuſtio actualis à veteribus dudum commendata, nuper autem ab Indis repetita ſub moxæ nomine in Germaniam tranſlata peragenda. Taliſmodi remedii mentionem jamdum fecit Hippocrates in *libro de affectionibus Capite XXX. titulo* 12. Si in unum aliquem locum incubuerit dolor, & conſtiterit, & medicamentis non fuerit exactus, urito, quocunque loco fuerit dolor: Urito autem lino crudo. Hic autem non intelligitur linum crudum, ſed magis in fila aptatum. Proceſſum integrum ſcitè deſcribit Proſper Martianus *commentario in lib. de affectionibus pag.* 170. Accipiatur linum crudum & arctè conglobatum reducatur in formam pyramidis, cujus baſis latior in anguſtum coarctetur. Magnitudinem, ſeu latitudinem baſis indicabit locus inurendus: non ignorato, uſtionem aliquanto latiorem fieri, quam ſit baſis pyramidis. Hæc igitur in ſummitate accenſa loco inurendo apponatur, ibique reſideat, donec tota materia abſumta ſit; nam ignis ſerpendo ad cutim perveniens uſtionem facit; Et quod mirum videtur, ferè inſenſibiliter & ſine dolore. Extincto igne, porrum elixum imponebat *Hippocrates*, donec, quod exuſtum eſt, decidat. Noſtri butyrum cum caule adhibent; indeque ulcus apertum ſervetur ad libitum.

CAPUT XXXVII.

De diuturnis ventris doloribus.

Benedicta Joannis N. ex illis, qui vulgò dicuntur *Adobador*, in via, quæ communiter dicitur *il Borgo di S. Giacomo*, commorans, annos 45. nata, à longo tempore inveteratos, & contumaciſſimos dolores ventris patiebatur; propterea à duobus menſibus in lecto infeliciter decumbens, & alterius Medici opem dicto tempore fruſtrà experta,

non niſi de morte cogitabat. Tacto ejus abdomine nihil præter (*a*) *flatulentum tumorem*, ventrem nimirum præter conſuetudinem diſtentum, deprehendere licuit. Calculum, aut induratas fæces in inteſtinis contineri certò conjecimus, cum quo vermium proventûs haud erat ſuſcipio: quare omnes curandi ſcopos eò direximus, ut calculus, aut quippiam ſimile non naturale foràs detruderetur; ad quod præſtandum, duplici incedere viâ operæ pretium duximus. Etenim cùm primùm accerſiti, (*b*) *enema ex oleo lini ſimpl.* infundi juſſimus: per os ol. amygdal. dulc. ſenſim ſorbendum: ſenſim (inquam) ne affatim hauſtum evomuiſſet. Horis 4. exactis, theriacæ ʒ. j. dedimus. Sequenti manè pilul. catholic. g̃. xij. cum trochiſc. alhandal. g̃. iij. Ab aſſumpta pilula præduras fæces cum multa copia pituitæ ejecit. Dolores inde paulò mitiores evaſerunt, & noctu dormire cœpit. Tertio die pilulis reiteratis, ſimiles fæces excrevit, & ſuprà multum bilis, & pituitæ. Reliquo temporis ſpatio conſervas roriſmarini, abſinthii, menthæ cum mithridatii tantillo, manè ſumebat: quibus brevi ſanitatem conſecuta eſt. Interea connotandum ſupereſt, quomodo bis à duobus Medicis purgata fuerat, à quibus, ut à remediis parum appoſitè adhibitis, nihil levaminis retulerat: (*c*) *non* enim *ſat eſt purgare*, ſed quando, quomodo, & quibus, obſervare oportet.

NOTÆ
in CAPUT XXXVII.

(*a*) *Flatulentum tumorem.* Nimia corporis à flatibus diſtenſio poris tunicarum inteſtinalium obſtructis vel ſpaſmo conſtrictis debetur; unde vapores liberum tranſitum non habentes, parietes inteſtinorum mirum diſtendunt, & tenſione hac cruciatus immanes efficiunt. Dicitur hic morbus colica ſpaſmodica ſeu tormina alvi convulſiva, & eſt maximè familiaris metallicolis, qui mineras ſaturninas igne tractant, & dicitur Germanicè *die Hütten-Katze*, quod intolerabilis ille inteſtinorum cruciatus ægrotantem nonnunquam rabioſæ felis circumgyrationem imitari cogat: illis hominibus aliquando nec ſtandi nec ſedendi datur poteſtas, inquieti huc atque illuc moventur, lecto ſi aliquantum incubuerint, tectam viciſſim repetunt, unguibus eam rodunt, & immanes ventris dolores patiuntur cum ſudore nonnunquam frigido & lypothymia: Complicatur hiſce ſtatim vehementiſſima alvi conſtipatio, ita ut nihil flatuum, nedum excrementorum per anum exitum habeat. Purgantia omnia irrito effectu propinantur. Morbus hic à lythargyrii fumo cum aëre ore hauſto derivandus eſt; hinc non tantum illis, qui plumbarium metallicum lapidem igne urunt, liquefaciunt, ſeparant, ſed & qui lythargyrium ſaltim ponderant (vulgò *Glettwæger*) communis eſt. Fumus hic ad ventriculum & inteſtina delatus partim gravitate & mole, partim textura, quam ſub acidi miſcela acquirit ſtiptica in poris tunicarum nervearum & muſculoſarum obſtructiones efficit; hinc dum per poros obſtructos inteſtinales non æqualiter circulari poſſint partes impetum facientes, moleſtiſſimus ſpaſmus gignitur, dictorum ſymptomatum parens.

(*b*) *Enema ex oleo lini.* In ſpaſmodica colica & pertinaciſſima alvi conſtrictione, quæ ut plurimum cum ſpaſmo inteſtinali conjuncta eſt, clyſteres ex ſolis oleis parari & applicari omne fuerunt punctum, quo nimirum nimis fortiter conſtrictæ inteſtinorum fibrillæ relaxentur. Tales clyſteres *Rulandus* in empiricis ſuis curationibus frequenti in uſu habet. Emollitis ſic fæcibus & laxioribus factis inteſtinis purgantia reſolvendi ſimul virtute prædita ore aſſumenda ſunt, quæ alias ſpaſmum augendo ſymptomata exaſperant.

(*c*) *Non ſat eſt purgare.* Non levis res eſt, alvum movere & purgare, quivis agyrta & empyricus hoc tentat, ſed quando, quomodo & quibus, hoc opus, hic labor eſt. Veronæ olim in publico foro ſuſpenſa fuit tabula, elenchum medicorum iſtorum continens, quibus ſolis authoritate magiſtratus liceret purgans præſcribere. Poteſt de hac re videri *Diſſertatio noſtra de prudenti medicamentorum applicatione in tempore.*

CAPUT XXXVIII.

De gibboſitate in ſene cum doloribus ſublatâ.

Monialis quædam, nomine Soror Fabricia, in cœnobio Corporis Chriſti degens, annos 70. nata, ab aliquot annis (*a*) *pertinaciſſimo catarrho* in ſpinalem medullam irruenti obnoxia erat; unde variis temporibus diverſos Medicos conſuluerat, à quibus nihil opis reportans, me quoque conſuluit. Examinatâ morbi naturâ, & catarrho per ſpinalem medullam decurrente cognito, morbum, etſi ab aliis Medicis incurabilem creditum, tamen ſubſequentibus remediis curandum ſuſcipio. In quinta vertebra, à qua gibboſitas, & convulſivi dolores, quibus aſſiduò cruciabatur, cauterium potentiale admovendum curavimus.

Intus bis in hebdomade ſumebat ſequentes pilulas.

℞. Agaric. trochiſcati, ʒ. iij. aloës ſuccotrinæ, ℥. ß. maſtiches, ʒ. ij. cum ſyrupo roſato ſol. parabatur maſſa, cujus capiebat ʒ. j. pro doſi.

Per aliquot dies ſtatim ante cibum, pulverem noſtrum ſtomachicum ſibi familiarem reddidit: quibus paucis priſtinæ ſanitati reſtituta fuit, ſcipionibus, quibus utebatur, relictis, & doloribus planè ſublatis.

NOTÆ
in CAPUT XXXVIII.

(*a*) *Pertinaciſſimo catarrho* Ex ſtagnatione lymphæ circa vertebras dorſi luxationum harum contingere poſſe etiam in profectioris ætatis hominibus, loquuntur obſervationes. Et vice verſa etiam gibboſi fiunt catarrhoſi, phthiſici, difficulter ſpirant, ſtridulam faucium aſperitatem habent: & pauci quinquaginta annos tranſgrediuntur, quam tamen regulam non eſſe univerſalem, allata à Domino A. obſervatio teſtatur. Pueris, quibus ſpina dorſi extrorſum admodum exuberat, thoracem ferreum ex tenuiſſimis laminis fabrificatum atque intus foriſque pannis ſuffultum ac per integrum annum dies nocteſque geſtandum commendat Plateius, *Lib. I. obſervat. pag.* 153.

CAPUT XXXIX.

De diuturna lævitate inteſtinorum, ventriculi attritione, abdominis cruciatibus, & aliis.

Gulielmus de Hortolanis ſclopetarius, annos 45. natus, ab 11. menſibus (*a*) *graviſſimis morbis* detinebatur, lævitate inteſtinorum, ventris doloribus, mirâ ventriculi, ac omnium partium naturalium imbecillitate, inappetentiâ, ſiti, & aliis. At uſus erat toto illo tempore trium Medicorum ope, ſed fruſtrà: in his enim peculio, & omnibus fortunæ bonis abſumptis, ad extremam pauperiem devenerat. Tunc ipſe ad me, tanquam ad extremum aſylum, confugiens, & perſonæ & morborum ratione habitâ, conſimilia, quæ brevi & citò, citra pecuniæ jacturam, ſanitati eum reſtituerent, ipſi præſcripſimus. Primis diebus, ad acrium & erodentium humorum vim, & impetum coërcendum, pilulas laudinas bis dedimus. Viribus paulùlum recreatis polychreſtas ad ʒ. ß. cum g̃. vij. catholicarum ter accepit. Tandem cachexiæ, & obſtructionibus in jecore, liene, & meſaraicis relictis, Electuarium ſequens efficaciſſimum dedimus.

℞. Conſ.

℞. Conſ. roſarum, ℥. iij. croci martis, ʒ.iij. macis, ʒ. ß. miſcebatur pro elect. cujus doſis erat ʒ. ij. manè.

His omnibus ad vota cedentibus, Deo optimo, nobiſque ejus inſtrumento gratias egit. Videant, ſi ſapient, in quæ tormenta conjiciant ægros illi, qui nimio faſtu innumera remedia unico morbo præſcribunt. Nonne uni unum contrarium ſufficit? Diceres ejuſmodi ſciolos alteros eſſe Galenos, cùm nec Galenum à limine ſalutârint unquam. Hi ſemper de deſtillationibus, obſtructionibus, & febribus, ad quæ tria capita tota ejuſmodi homuncionum ſcientia reducitur, deblaterant.

Pilulæ polychreſtæ noſtræ toto cœlo diſtant à polychreſtis officinarum; illis tamen dotibus, quibus illæ, donantur. De his, & de aliis, *in tertia parte noſtræ Pharmacopœæ Spagyricæ.*

NOTÆ in CAPUT XXXIX.

(a) *Graviſſimis morbis.* Symptomata, quibus æger noſter detinetur, dubio procul ex hypochondriorum vitio derivanda ac ducenda ſunt. Per hypochondriorum vitium intelligimus obſtructiones viſcerum & glandularum ſubtiliſationi & depurationi ſanguinis & ſeri inſervientium; unde mille propullulant mala digeſtionis negotium continuò in illis depravatum eſſe, unde flatus, tormina, ventris dolores, inteſtinorum levitas, vel etiam adſtrictio, inappetentia ſuboriuntur. Hepar hoc in affectu non ſemper inſons eſt, hoc enim, ſi obſtructum mucoſa amurca eſt, bilem non filtrat, cujus balſamo chylus deſtitutus in primis viis in acidum viſcidum crudum ſuccum degenerat. Hinc rectè Helmontius plurimorum chronicorum originem petit à bilis defectu. Bartholinus *Hiſtoriarum Cent.* 1. *pag.* 131. in ſplenetico ſecto hepar lividum, veſicam biliariam pallidam tunicâ craſſiore conſtantem invenit: Ex aperta ſerum nudum effluxit, nulla bilis tinctura prodeunte: Plena quoque fuit grumis nigricantibus lapilliſque piſorum magnitudine. Ad tollendum hoc malum opus eſt medicamentis temporatis, quæ balſamica ſua vi chylum condiunt & blande ſpirituoſum ſanguinem reddunt. Et horum remediorum claſſe non ſatis dilaudare poſſum ſequens Elixir balſamicum, quò maximo cum emolumento per plures annos in hiſce morbis uſus ſum, ſi ejus uſus per aliquot menſes continuetur, aſſumendo omni die bis 60. ad minimum guttas. Recipe Herb. ſcordii manipul iij flor. centaur. minor. manips j. myrrhæ electæ unciam ſemis, croci drachmam unam, ſuccini. Zedrariæ nuciſtæ ana drachmas tres, ligni aloës drachmam unam ſemis; corticum aurantiorum unciam ſemis, olei cardamomi, caryophyllorum ana guttas decem, ſpiritus vini tartariſati menſuram unam, ſpiritus ſalis ammoniaci unciam unam, fiat extractio.

CAPUT XL.

De iſchiadico dolore, quo claudus, & impotens jamdudum factus æger.

Michaël N. in via, quæ vulgò dicitur *il Borgo di San Pietro* commorans, bajulus, de his, qui *Chariolari* dicuntur, annos circiter quadraginta natus, ex fortiſſimo, & robuſtiſſimo viro, (a) *iſchiadici doloris* immanitate, & tyrannide claudus & pedibus omnino impotens redditus, & virilibus officiis, cui tota die ex officio inſudabat, ad imbecille, & ignavum muliebre exercitium relegatur. Quo miſerando ſpectaculo commotus, ſciſcitor ab eo, quæ hucuſque in tam atrocem morbum expertus eſſet remedia: (b) *Multa inquit à duobus Medicis* ſibi fuiſſe præſcripta; in quæ non tantùm ſanitatis reliquias, verùm & quicquid in futuræ inopiæ ſubſidium coacervaverat, feciſſet jacturam: addens ſe in altero xenodochiorum quindecim dies curandum fruſtrà moratum, nunc autem nullam ſibi ſupereſſe ſanitatis ſpem, & muliebre nendi officium, quod nunc præ fame compellitur exercere, in tot anguſtiis unicum ſibi eſſe refugium, quò ærumnoſam vitam ſuſtentare poſſit. Implorato tandem divino Numine, ſanitatem illi brevi aſſuturam, ſi noſtris mandatis pareat, polliceor. Atque tum pilulas noſtras catholicas, cum gr. iiij. trochiſc. alhandal. ter ipſi dedimus. Extrinſecus emplaſtrum ex ſulphure & pice affectæ parti admovendum juſſimus. Quibus ſenſim atrox, & pertinaciſſimus dolor evanuit: atque femori deperditum robur in totum fuit reſtitutum.

NOTÆ in CAPUT XL.

(a) *Iſchiadici doloris.* Dolor Iſchiadicus vel latius ſumitur, vel ſtrictius, latius dolorem lumbarem coxendicis & femoris denotat, alter ſtrictior potiſſimum circa acetabulum oſſis Iſchii, in quo femoris os circumvolvitur, conſiſtit. Ab Hippocrate *Libr. de internis affectibus cap.* 54 *titulo* 6 *& Lib. II. Porret. cap.* 46. *titulo* 1. ille qui latius patet, deſcribitur ἴσχις & lumbos notat & ἰσχίον coxam ἀπὸ τῆς ἰσχύος à robore, quod moles corporis hac potiſſimum parte ſuſtineatur. Sæpius lumbaris dolor ſeu arthritis præcedit ſubſequente iſchiatide ſtrictiori. Moleſtus hic morbus ex *Hippocratico* elogio, ſed non lethalis. Moleſtus eſt, quod & dolorum continuatione, & vigiliis, aliiſque ſymptomatibus ſatisfatigare & torquere ſoleat ægros, non tamen necare, quandoquidem ex ipſis ſanguinis undis naturæ quodam robore ad debiliora & ignobiliora membra vitioſa pellitur materia.

(b) *Multa à duobus medicis præſcriptæ.* Sanguinem exagitantia plerumque dolorem hunc augere ſolent, maximè in plethoricis & illis, qui vel ipſius naturæ beneficio, vel arte aſſueti ſunt certæ & ordinatæ ſanguinis excretioni, ſive per ſectionem venæ, ſive hæmorrhoidum fluxum. Juvat hic magis ſanguinis per conſuetas vias detractio. Nam obſervatum eſt per frequentiorem experientiam, nec arthriticos alios nec iſchiadicum cumprimis dolorem felicius tolli poſſe, quam ſanguinis eductione. Qui nephritide ſeu inflammatorio lumborum dolore laborant procliviores etiam ad hoc malum ſunt, ubi diuretica inconſideratè adhibita dolores hos augent & iſchiadicum malum inducunt. Capivaccius *apud* Cratonem *conſilio* 154. inquit: Diureticis calculus inducitur & iſchias augetur. Venæ ſectio & hic loci quoque ſuadenda. Bene meminit Galenus *Lib. de venæſectione cap.* 18. ſe iſchiaticum morbum una die facta ex cruribus evacuatione curaſſe.

CAPUT XLI.

De pertinaciſſima pſora.

Dominus Julius Cæſar Rivalus aurifex, annos ſexaginta natus, à multis annis (a) *Pſoram contumaciſſimam patiebatur*, in qua cutis aſpera, craſſa, dura, arroſa, fiſſa, & exeſa, furfuraceas ſquamas aſſiduè deponebat. Tanto affectui ſuperando Medicos plures & pluries incaſſum conſuluit. Illi ad atram bilem, pituitam ſalſam purgandam, atque ad jecur refrigerandum reſpicientes, morbum magis rebellem, curatuque difficiliorem reddiderunt. Nos naturæ methodum inſequuti, naturalia emunctoria aperienda, facultatemque expultricem promovendam duximus, noxios interim humores incidendo, & attenuando. Quibus ſubactis & confectis, viiſque naturalibus adapertis, qui in excubiis conſederat hoſtis, facillimè ejicitur. Igitur ut tot indicationibus ſatisfacerem, unico contentus fui medicamento, (b) *ſulphure* videlicet *embryonato ex magneſia ſaturnina* educto. Id verum eſt naturæ inſtaurativum, ſymphytum, ſeu balſamum naturale

noſtrum

noſtrum mundat, & purgat, & modo communibus Medicis ignoto. Mirabatur interea quo pacto tam blandè ſanaretur. Nulla fit ſenſibilis purgatio, alteratio nulla; potionum, apozematum, & juleporum aſpectum minimè perhorreſcit. Sapor, color, & odor, in hoc medicamento naturæ amica ſunt: quantitas eſt perexigua, & omni tempore exhiberi poteſt, etiam in cibis ipſis. Æmuli interea, qui hæc ignorant, ut operibus deſtituti, ad verba ſe conferunt.

NOTÆ

in CAPUT XLI.

(*a*) *Pſoram contumaciſſimam.* Alia eſt pſora univerſum corpus defœdans, alia lepra Arabum ſeu elephantiaſis. Sæpius peccatur in hoc, quod confundantur hi affectus. Indicant elephantiaſin puſtulæ, ulcera cutanea, oculorum panniculi: poſtea hæc invaleſcunt, naſus collabitur, rauci fiunt, atque horrendum aſpectum præbent. Græcorum autem lepra ſcabies ſicca maligna eſt, univerſum corpus turpiter defœdans, ſquamiſque nunc tenuioribus, nunc craſſioribus oblucens. Si altius radices egerit & piloſas capitis & ſuperciliorum ſedes invadit, licet curetur, facile rurſum redit.

(*b*) *Sulphure embryonato ex magneſia ſaturnina.* Eſt nimirum hoc nihil aliud, quam ſulphur ex antimonio ritè extractum, quod magneſia ſaturnina audit, quia inſtar ſaturni quaſi devorat & imbibit alia metalla. Sulphur hoc decenter paratum & præcipitatum penetrantiſſimum eſt, & in exiliſſima quantitate magna agit & univerſum corpus pervadit. *Glauberus* panacæam & ſulphur univerſaliter purgans appellat, cujus unicum granum aliis medicamentis immixtum in acrimonia ſeri ſcorbutici delinienda in defluxionibus acribus ad oculos, ad artus corrigendis maxima pollet efficacia, in majori doſi hoc remedium datum, emeticum eſt, in ſucciſa & refracta ſalivans & deobſtruens potentiſſimum. Ejuſdem cum ipſo indolis eſt regulus antimonii ſic dictus medicinalis, qui tamen in majori doſi exhiberi poteſt. Metallica hæc conſtantibus ſolidiſſimis mobiliſſimis ſimul gaudent particulis, quæ facili ala corporis poros pervolant, viſcidoſque humores colliquant. Generoſis hic morbus eget præſidiis qui debilioribus & languidioribus non cedit, durus namque nodus durum requirit cuneum.

CAPUT XLII.

De Pſora pertinaciſſima à multis annis inveterata.

Dominus Franciſcus Palatinus nobilis Bononienſis, annum quadrageſimum circiter agens, (*a*) *à teneris annis* ſcabiem contumacem, ſiccam, & atram patiebatur. Traxiſſetne originem à victûs conſuetudine, an ab aliis, planè me latuit: ex præſentibus deprehendere licuit, dictum dominum eſſe temperamento calido & ſicco, (*b*) *pituita ſalſa multum generare*, craſſum obtinere ſanguinem, cutis poros valde denſatos, eandemque cutem fuſco colore perfuſam. In fœda hac ſcabie debellanda, multa remedia per totum vitæ ſpatium à diverſis Medicis exhibita fuêre, ſed incaſſum: Nec mirum, cum ejuſmodi vulgarium Medicorum ſcientia tantùm ſit, alvum laxare, & ſanguinem detrahere. Quicquid de alterantibus effutiunt, nugæ ſunt, & quid ſit refrigerare, penitus ignorant. Indicationes curativæ nobis fuerunt, luxuriantem ſalſedinem compeſcere, eamque in venis conſiſtentem per renes & veſicam foràs propellere, & quæ in carnibus atque in cute ſtabularetur, eam diſcutere tum per ſudorem, tum per inſenſibilem evaporationem. Quæ facillimè ſubſequentia duo medicamenta præſtiterunt.

℞. Conſervæ roſarum, ℥. iiij. conſ. violarum, ℥. ij. auri diaphoretici, ʒ. j. Miſcebantur ſimul, & hujus mixtionis capiebat ʒ. iij. bis in die. Hoc medicamentum non tantùm ſudores, & inſenſibiles evaporationes promovet, verùm labantem noſtram naturam ſublevat, calorem & humidum inſitum recreat, & nectaris noſtri ſpiritibus pabulum affert. Efferatam verò & exuberantem ſalſedinem ſequenti medicamine brevi imminuimus.

℞. Radic. lapathi acuti, graminis, fœnic. an. ℥. j. ß. fol. cichor. taraxac. agrimon. fumar. lupul. betonic. pimpinell. ſcolopend. an. m. j. ſenæ, epithym. cuſcut. an. ℥. j. liquirit. raſæ & contuſ. ℥. ß. (*c*) *Parabatur decoctum* more ſolito in ſ. q. aquæ communis, cujus colaturæ ex arte depuratæ dabantur manè ℥. vj cum ℥. j ſyrupi limonum. Hujuſmodi decoctivis & energia ſalis copiam non tantùm repurgat, verùm & obſtructos meatus abdominis aperit, excrementitium ſulphur ejicit, inteſtinorum ſordes eluit; quicquid etiam renibus inhæret, nec non veſicæ, foràs protrudit. Extrinſecùs, ut cutis ſiccitas & aſperitas lævigaretur, unguento roſaceo cum balſamo ſaturni, & pulvere coſmetico, ter vel quater uſus eſt. Quibus paucis & facillimis dictum Dominum à fœdo illo affectu tutò & jucundè liberavimus. Hîc annotare licet ſenis Medici conſilium, qui cùm ſolis ſcholarum veſtigiis inhæreret, incognitis naturæ mediis, nec non ipſiuſmet naturæ viribus, quibus in expellendis morbis ipſa utitur, indixit dicto domino, ne in poſterum quemquam Medicorum conſuleret, ſecùs, ei imminere evidentiſſimum mortis periculum. Non aliâ ratione idipſum dixiſſe mihi perſuadeo, quàm quòd putaret congenitum omnino eſſe ejuſmodi affectum; unde ſi quis ejus curationem aggrederetur, id fieri haud poſſe, maximè blandis & ordinariis præſidiis, aliis verò valentioribus morbum magis exaſperatum iri; valida enim ſunt calida, & magnæ activitatis: atqui talia vim & moleſtiam naturæ afferunt; à qua ſymptomata multa, à quibus ſi non mors, ſaltem culpata ſanitas. At Medicus Galenicis & Chymicis artibus ſimul inſtructus, majora longè ſibi pollicetur, citra moleſtiam & vehementiam; non enim ſolùm fallaci & titubanti ſcriptorum ratiocinio judicium ſuum committit, ſed naturæ opera diu multumque rimatus, experientiæ rationi copulatæ ſe totum devovet.

NOTÆ

in CAPUT XLII.

(*a*) *A teneris annis.* Notus eſt mihi juvenis viginti annos non excedens, qui à nativitate pſora laboravit, tota cutis ſquamoſa & furfuracea eſt, excepta illa in facie, omni ferme menſe decidit hæc, & nova propullulat ſana, cui tamen mox ſquamulæ cinericei coloris innaſcuntur.

(*b*) *Pituita ſalſa multùm generare.* Salium geneſis & evolutio in corpore noſtro inchoativè fit in culinis viſcerum infimi ventris continuatione facta in reliquis locis, ubi filtrari & tranſire ſolent humores. Quando propter obſtructionem illud non fit, fluctuant in ſanguine motuque & impulſu inteſtino, nec non continua alliſione ætheris exaltantur, acriora & penetrantiora fiunt; unde tantus ſalium morboſorum in corporibus proventus eſt.

(*c*) *Parabatur decoctum.* Decoctum hoc ex meris vernaculis ac domeſticis paratum eſt, quæ profectò ad temperandam ſalium acrimoniam & evacuatoria blandè reſeranda multum facere queunt: Nec etiam in contumaciſſimo tali morbo omnia vegetabilia & Galenica ſpernenda ſunt. Spectat huc inſignis obſervatio Heurnii *in Commentario ad aphoriſmos Hippocratis pag.* 193. Hic cuidam nobili lepra laboranti multa remedia fruſtra exhibuit, ſecuit venam, purgavit, præparavit, tandem helleboro albo uſus, topica præclara admovit, ſed omnia fruſtra. Poſtremo uſu cucumerum evaſit, quibus etiam conditis totum per annum uſus fuit.

CAPUT XLIII.

CAPUT XLIII.

De Arthritide.

PErilluſtris Dominus Aloyſius Maria de Urſis, Sancti Stephani eques, annos triginta natus, à quindecim diebus arthritide graviter detentus, etiam duorum Medicorum opera fruſtra curatus, me accerſiri juſſit. Tunc genua, & brachia dolore accerrimo tentabantur, noctes inſomnes tranſigebat, cum cibi inappetentia, non ſine febre, eaque lentâ & continuâ. Hujus cauſas à naturali quadam propenſione pendere, & (*a*) *ab erratis in regimine victûs* commiſſis, exiſtimavi. Etenim quinquennio exacto, dolore non diſſimili correptus fuit; victûs verò ratio omnifaria, (*b*) *veneris illecebris* (*c*) *vitaque voluptaria*, ut apud divites ſæpius moris eſt, nimiùm indulgens. Cæterùm cauſas antecedentes calidiori hepati & ventriculo minùs calido tribuunt Medici, & eò magis ætate, corporiſque habitudine, id ipſi condonantibus. Conjunctam à communi, & à nobis alibi explanatâ minimè diſcrepare judicavimus. Hac de re, earundem indicationum, quas in ſimilibus elicere conſuevimus, conſiderationem habentes, primo die, ut jam geniti humoris acrimoniam membranis, nervis, tendinibus & ligamentis articulos conſtituentibus, inſenſim obtunderemus, aurum noſtrum diaphoreticum ipſi exhibuimus, cujus medio humoris illuc appulſi ſubtilis evaporatio acris & mordax evanuit. At relicto in articulis humori expurgando, fluxionique futuræ obviam eundo, (*d*) *pilulas catholicas* dedimus ad grana xv. cum gr. v. trochiſc. alhandal. Vini uſum ad 15. dies ipſi interdiximus. Victus inſuper primis diebus fuit ſolito tenuior, paulò tamen conſueto partior; ova loco carnium comedente ipſo, ut & pyra cocta ſaccharo conſperſa, ſicque brevi firmiſſimæ ſanitati fuit reſtitutus.

NOTÆ

in CAPUT XLIII.

(*a*) *Ab erratis in regimine victus.* Largior vini potus ad generationem arthritidis multum facit; quatenus ſcilicet particulis ſulphureis promptius evolantibus intemperatæ redduntur oleoſæ & roſcidæ ſanguinis particulæ; reſtitans verò ſub ingurgitatione amurca acida in ventriculo (mediante vomitu dentes ſtupefaciens) ſubinde chylum inficit, ejuſque dulcedinem vitiat. Peccat in hoc magis vinum rhenanum, de quo refert Sennertus, *libr. de arthritide cap. II. pag.* 19. quod è 24. menſuris vini rhenani ferè uncias tres tartari, è Tocavienſis verò inter Hungarica generoſiſſimi totidem menſuris vix drachmas duas in deſtillatione reperiſſe.

(*b*) *Veneris illecebris.* Venus nimia defraudando delibatiſſimam ſucci lymphatici partem & ſpiritus exhauriendo mirum partium robur debilitat, ut hinc excretiones moretur, & ſtaſi humorum in partibus ſolidis anſam præbeat. Bacchi & Veneris filiam eſſe podagram Poëtæ finxerunt juxta *πολυθρύλλητον* illud:

Λυσιμελοῦς βάκχου καὶ λυσιμελοῦς ἀφροδίτης
Γίνεται θυγάτηρ λυσιμελὴς ποδάγρα.

i. e. è ſolvilumba Venere, ſolvilumboque Baccho creata eſt ſolvilumba Podagra. Et *Ovidius*: Facit amor maciem & longa internodia crurum. Meritò itaque conjugati prudentia quadam moderentur congreſſus, eoque allaborent, ne vires capiant detrimentum, item ne forma externa patiatur jacturam.

(*c*) *Vitaque voluptuaria.* Utplurimum qui vitam habent ſedentariam, voluptuoſam tamen, nec laborant ſed deſidioſi ſunt, laborant podagra. Veriſſimè dicit Cous *noſter Libr. I. de diæta cap. I. tit.* 18 homo edens ſanus eſſe non poteſt, niſi etiam laboret: Labore enim & motu excitatur calor, qui diſſipat halituoſa ſeroſa effluvia, firmatque membra.

(*d*) *Pilulas catholicas.* Purgantia acriora & calidiora validioraque in arthritide apprimè volatica devitanda ſunt: Hæc enim ſalia morboſa magis ſubtilia & penetrantia reddunt. Et notabile quoque eſt, leniora purgantia in vigore morbi exhibita complures efficere ſedes, ſub declinatione autem vix aliquas; Adeo purgantium vim etiam intendunt acria illa morboſa ſalia.

CAPUT XLIV.

De funeſtiſſimo dolore alterum crus obſidente.

DOm. Virginius Piottus, annos 33. natus, prope Divi Matthæi Piſcatorum Eccleſiam, laneæ mercaturæ officio incumbens, à multis menſibus, vagum & errabundum, atrocem & acerbiſſimum dolorem in altero crure patiebatur. (*a*) *Redibat is dolor* per intervalla, nullo ordine ſervato, cauſis externis præhabitis nullis, ad integrum diem, aliquando per horas latitans, & non raro per dies; febris interea aderat nulla, nec in parte dolente rubor, aut tumor conſpicuus, minùs inflammationis veſtigia ulla, verùm pars in ſuo colore, & naturali conformatione perſiſtebat. Ad tantum dolorem debellandum, multa incaſſum ab alio Medico, bimeſtri toto, ſumpſerat remedia, veluti purgationes ſolitas, julepos, phlebotomiâ minimè omiſsâ, cum multis localibus; item pulverem ivæ artheticæ, & alia: quibus (*b*) *dolore nihil remittente*, ſed indies pertinaciori facto, contumaciori, & magis ſæviente, me quoque conſulturus accerſiri juſſit. Relatis itaque ad unguem exploratis, malum in tenui aura conſiſtere facilè cognovi: quapropter cutis poros omninò eâ in parte aperiendos judicavimus, ad quod ſequentem fotum direximus.

℞. Baccarum juniperi, lauri, an. ℔. ß. fol. roriſmarini, ſalviæ, menthæ, abſinthii, majoranæ, an. m. ij. flor. ſtœchados, camomillæ, hypericonis, an. p. j. Coquebantur in vino, & aqua pro fotu. Quo peracto dolore renitente adhuc, cucurbitulas cum ſcarificationibus, uti monemus in noſtra *prima Centuria, curatione X. & curatione LXIX.* admovendas juſſimus, à quibus pro tempore dolor penitus evanuit. Verùm tenuis, & flatuoſa iſthæc materia ab intimis corporis receſſibus aſſiduò erumpens, aliud medicamenti genus ſubindicavit, nimirum diſcutiens, aperiens, purgans, & ſimul roborans: diſcutiens, ut viſcidam materiam, è qua prodeunt ſimiles flatus inanes, attenuaret, & diſcuteret: aperiens, ut obſtructos meatus aperiret: purgans, ut diſſolutam, & expurgationi præparatam materiam foràs propulſaret: roborans, ut pars diu doloris immanitate conflictata, priſtinum robur ſuſcipiens, noxia à ſe commodiùs repelleret: quibus virtutibus (*c*) *pilulæ noſtræ catholicæ* pollentes, has omnes intentiones jucundè, & tutò abſolverunt: dabantur autem ad ℈. xv. granis iiij. trochiſc. alhandal. aliquando additis.

NOTÆ

in CAPUT XLIV.

(*a*) *Redibat is dolor per intervalla.* Exquiſitum pedum dolorem certis horis per intervalla vehementer affligentem deſcribit Horſtius *Lib. VIII obſ.* 16.

(*b*) *Dolore nihil remittente.* Dolores venerei iique continui diu noctuque quandoque à multis annis affligunt, præcipuè in tibiis, ſecundum illarum longitudinem. Multa

incaſſum hic tentantur tam intrinſecus ſudorifera, quàm intrinſecè fomenta, ſuffimigia, emplaſtra mercurialia. Potius extracto antivenereo, quod conſit ex extractis lignorum & mercurio diaphoretico, pilulíſque gummoſis & mercurialibus dolor hic tollendus eſt.

(c) *Pilulæ catholicæ.* Incidebat nuper fœmina in febrem tertianam ſcorbuticam cum doloribus crurum periodicis; urina lixivioſi erat coloris, appetitus erat proſtratus cum anxietate præcordiali. Accipiebat doſin florum ſalis ammoniaci vitriolatorum cum cereviſia calida, poſt quorum uſum materia reſinoſa alba viſcida inſtar terebinthinæ fuit ejecta, & paroxyſmus cum ipſis doloribus non rediit. Patet primis in viis non rarò cauſam morbi ſtabulari, quæ removenda eſt; hac intentione *Dn. Author* ſummo cum fructu præſcripſit pilulas ſuas trochiſcis alhandal acuatas.

CAPUT XLV.

De aſthmate inveterato.

MArcus Antonius - - - ex his qui cannabinam artem exercent, annos 40 natus, *in via Nozadellæ*, funeſto, & pertinaciſſimo aſthmate toto anno detentus, ſub cura noſtra ſic brevi reſtitutus fuit. (a) *Ad craſſam, & viſcidam materiam* pulmonum bronchiis fixè inhærentem, & induratam, ſequenti oxymelite uſi ſumus.

℞. Foliorum peti, (aliàs herbæ reginæ) m. iiij. hyſſopi, praſſii albi, capill. ven. an. m. ij. rad. ireos ſicc. liquiritiæ, an. ℥. ß. fiat omnium decoctio in ſ. q. aquæ communis: colaturæ, fortique expreſſioni adde ol. ſulphuris, ℈. j. aceti ſcillitici, ℥. v. ſacchari albi, ℔. j. mellis albi, ℥. vj. Clarificetur albumine ovi, & coquatur ad ſyrupi craſſitiem, cui ſub finem adde tantillum croci, & pauxillum cinnamomi. Diſſolutam ejuſmodi craſſam materiam, pilulis catholicis quater repetitis optimè purgavimus, ægrumque priſtinæ ſanitati ferè tunc reſtituimus: Verùm cùm paulo pòſt ex nonnullis mali prænunciis morbum adhuc conſiſtere, ſtationemque nondum omninò deſeruiſſe cognitum eſſet, pilulas catholicas reiteramus, granis aliquot trochiſc. alhandal. additis. Item ne fluxio iterum in pulmones irrueret, utque iidem pulmones robore firmoque præſidio munirentur, tabellula, (b) *ex floribus ſulphuris* ad tempus ipſi præſcripſimus; quibus blandis remediis omnem aſthmatis moleſtiam longè à ſe propulſavit; annos ſeptem ab ejuſmodi tetri affectûs curatione vivens penitus immunis.

NOTÆ

in CAPUT XLV.

(a) *Ad craſſam & viſcidam materiam.* In aſthmaticorum cadaveribus pulmonum ramos item cordis auriculas ſolido ampliores & refertas materia craſſa, compacta, alba, luridum colorem referente invenit Riverius *cent.* 1. *obſ.* 82. Maximoperè tunc cavendum eſt, ne dentur incraſſantia dulcia, opiata, quæ aſthmaticorum & hydropicorum mors ſunt.

(b) *Ex floribus ſulphuris* Sulphur anima pulmonum dicitur, quatenus nimirum balſamica ſua vi corroſivam humorum qualitatem infringit, putredini reſiſtit & fibras motrices roborando, ne ſtaſes humorum nocivæ fiant, impedit. Opus autem eſt, ut prius benè purgetur acido minerali ſuo ſucco, id quod omnium optimè peragi poteſt, ſi cum corporibus alcalinis, v. g. calce viva miſceatur & aliquoties ſuper illam ſublimetur. Flores ſic fiunt ex flavo virideſcentes, in reſolvenda craſſitie humorum penetrantis efficaciæ: Movent quoque illi ipſi diaphoreſin & nonnunquam alvum reddunt laxam, quandoque etiam nimis mollem & fluidam conſtringunt.

CAPUT XLVI.

De aſthmate, & hydrope.

FRanciſcus Monardus annos 33. natus, ad plateam in officina *della Roſa* alutarius, duplici affectu in lecto moribundus jacebat, aſthmate videlicet, & hydrope. Aſthma non diu ſolitarium exiſtens (a) *hydropem in ſocium* ſibi aſcivit, nullaque de cauſa quàm à continuis vigiliis, & immodica potûs ingluvie. Cùm enim aſthmate nocte dieque premeretur, omnem cibum averſabatur; vigiliis inſuper aſſiduè confectus, ſitim ingentem contraxerat, unde larga potatio: At jecur tot cruditatum, & humiditatum proventum conficere haud valens, loco laudabilis ſanguinis, pituitam, & aquas ingenerabat, à quibus hydrops. Aſthma ortum ducebat (b) *à nimio crudorum uſu*, ea enim ſurſum ſublata facili negotio in pulmones irruunt, ubi obſtructiones facilè pariunt, à quibus aſthma. Indicationes in his commixtis affectibus multiplices erant. In aſthmate, ut primario affectu, & magis urgente, materiam craſſam & viſcidam incidere, attenuare, & purgare. In hydrope, obſtructos meatus reſerare, naturales partes excalefacere, & flatus diſſipare. Et quia anhelitûs difficultas cum vehementer urgebat, ipſi breve, & momentaneum requiri remedium judicavimus, infarctos pulmones vomitu nonnihil ſublevans. Quapropter eſulæ, & aſari extracta ad juſtam doſim ſtatim præbui, quibus plurimum pituitæ per os excrevit, item per alvum non parum: ſiti poſtea, hydropis parenti & altrici, ſulphuris liquorem acidum præſtitimus, cum conſerva roſarum. Hydropis indicationes ſulphure noſtro hydrotico facillimè abſolvimus, nam meatus ubique obſtructos aperit; calorem inſitum auget; renum vim, facultatemque expultricem conſopitam irritat; ſi quæ ſint in viſceribus durities, vel tumores, emollit, & diſcutit: aquas tandem, & cruditatem omnem optimè conficit, & diſſipat, citra omnem moleſtiam, ſed ſemper cum levamine, certoque auxilio.

NOTÆ

in CAPUT XLVI.

(a) *Hydropem in ſocium.* Aſthma lubentius cum hydrope conjungitur, ſeu cachexia & hydrops aſthmaticum morbum ſubſequitur, uterque etenim affectus ab eadem fovetur cauſa, nimirum pituita viſcida in ſanguine exundante, & viſcerum debilitate, quæ partim provenit ab obſtructione, partim à ſpirituum defectu, qui tonum illis fœnerant.

(b) *A nimio crudorum uſu.* Nimius dulcium ac humectantium uſus ac vulgò dictorum pectoralium abuſus ad aſthmatis nec non hydropis generationem magnum confert momentum. Elegans locus in hanc rem extat apud Montanum *conſult.* 77. qui ſic ſcribit: Ego maximè abhorreo ab Electuariis, ubi imbecillitas ventriculi ſuſpecta eſt. Vidi homines ſæpe, dum illis volumus catarrhum curare, ex frequenti & nimio uſu Electuariorum incidere in hydropem: dum enim illa frequenter ſumunt, die nocteque impeditur coctio, augeturque catarrhus. Obſervavi una nocte malum ex pulmonibus ad abdominis partes præcipitatum, reſpiratio facta fuit liberior, aſt intumeſcere cœperunt pedes cum abdomine.

CAPUT XLVII.

CAPUT XLVII.

De ſingultu lethali.

PEtro de Magis ſartori, in via *di val di Loza*, annum circiter 45. agenti, (*a*) *acutiſſima febre* circa undecimum diem laboranti, frequentiſſimus, & vehementiſſimus ſingultus obvenit. Febris fuit in principio ardentiſſima, eodem in ſtatu ad 11. dies perſeverans, quæ diarrhœâ veluti criticâ ſuperveniente ſoluta fuit. At cùm læta, & pacatiora viderentur omnia, ecce immaniſſimus, & fortè inauditus ſingultus, quo totum corpus eum in modum concutiebatur, ut vix momento ipſi reſpirandi daretur facultas, nec itidem efferendæ loquelæ propemodùm ſpatium eſſet. Quo terrore triduo ferè detentus, multa calida tum ſimplicia, tum compoſita, opiata item, philonium, theriacam, & ſimilia fruſtrà accepit. (*b*) *Suppreſſa diarrhœa*, & per aliquod ſpatium tetri affectûs violentiâ, opiatorum medio. Paulo pôſt in animi deliquium incidit; quo in ſtatu cùm de ejus vita conclamatum eſſet, acceſſor: Ibi ego rebus in anguſto poſitis, *lethalique* affectu deprehenſo, melius duxi, in ſimili caſu aliquid antiquis inexpertum, ratione tamen probatum, uſurpare, quàm mordicùs eorum inventionibus ſolùm inhærendo ægrum ſine remediis deſerere. Itaque mali fomitem ab inanitione, & acri humore ventriculi fundum irritante exploratum, ſtomachico noſtro ſpecifico ſummovere decrevi, & maximè purgationi nullo loco exiſtente. Dato quippe dicto remedio bis in die, affectus ſenſim mitior factus eſt; continuato verò dicti remedii uſu ad 8. dies, dirum & lethale hoc malum planè evanuit, ſanitatemq; ſeâ die, ſeptennio decurrente, feliciorem conſequutus eſt.

NOTÆ

in CAPUT XLVII.

(*a*) *Acutiſſima febre.* Singultus motus quidam convulſivus vel concuſſio orificii ſuperioris ventriculi nec non ipſius diaphragmatis eſt, & provenit ab eiſdem cauſſis, à quibus convulſio, nimirum à copia humorum nervos obſidente vel ab illorum nimia acrimonia, ſeu uti veteres dicunt à plenitudine & inanitione. Febribus continuis ſub declinatione interdum ſe aſſociat, forſan ob vitioſas acres particulas ex ſanguine beneficio motus præcipitatas ad primas vias, ubi regia quaſi ſordium & excrementorum via eſt. Non ſemper tamen, quamvis ut plurimum, mortis eſt prænuncius.

(*b*) *Suppreſſa diarrhœa.* Opiatis diarrhœa critica, quâ nonnunquam terminantur febres ardentes, ſuppreſſa, item dyſenteria in principio ſtatim opio cohibita, funeſtum frequentiſſimè parit ſingultum, quatenus nimirum vitioſa materia reſtagnans malignitate adaucta convulſionem inducit diaphragmati. Sic quoque obſervante Riverio *vid. cent. I'I obſ.* 17. quidam centurio febre tertiana laborans, ſumto ſyrupo de papavere in medio paroxyſmi, tam importuno ſingultu premebatur, ut penè moreretur. Tali in caſu theriacalia, diaſcordium *Fracaſtorii*, abſorbentia, antiſpaſmodica, in quibus alias magnum hujus morbi ſolatium eſt, vix proſunt, niſi cum leni emetico, quod impenſe commendat Plateтus *lib. I. obſ. pag.* 203. vel purgante miſceantur, ut ſaburra humorum putridorum hac ratione ſimul eliminetur. Eſt alias hoc in morbo magnum præſidium balneum antiſpaſmodicis & nervinis herbis nobilitatum, nec non conſtrictio fortior thoracis cum linteis. Laborabat ante duodecim ni fallor annis vir honoratus in Weſtphalia febre ardente juncta cum difficultate reſpirandi & ſingultu, qui per decem & tres dies fermè affligebat. Viribus tandem omnibus fractis occubuit. Sectione cadaveris inſtituta reperiebamus in thorace uncias aliquot ſeri acris fœtidi diaphragmati innatantis. Pulmones exſucci & putridi erant. Confirmat & hæc obſervatio noſtram aſſertionem, ſcilicet plerosque morbos lethales oboriri ex ruptione vel apertione vaſis vel ſanguinei vel lymphatici notabilis, & inde enata extravaſatione & cadaveriſatione humoris.

CAPUT XLVIII.

De Epilepſia.

POlonia Joannis Maccaferri filia, annos 11. nata, à tribus annis (*a*) *epilepſiâ* hæreditaria frequenter vexabatur. Hujuſmodi morbi talis erat inſultus. Paulò ante invaſionem, quandam oculi caliginem præſentiebat, & tunc humi derepentè convulſa procidens, ad dimidiam horam veluti mortua ſine ſenſu, brachiis & cruribus diſtentis jacebat, ſpumam ex ore fundens, & præteriti caſus à morbo expergefacta immemor erat: inſuper exſoluto paroxyſmo, ſolutiſque muſculis alvum deponebat. Hunc porrò affectum traxerat à patre, tanquam hæreditarium, ideoque tanti affectûs cauſas ulterius perſcrutatus, comperi patrem non modò in Epilepſiam, verùm & crebro in mentis alienationem incurriſſe, eâ que alienationis ſpecie detineri, quâ correpti, lunatici vocantur.

Cujus nominis rationem non aliunde evenire mihi perſuadeo, quàm à motûs ordinatione, eò quòd pluries obſervatum ajunt, ejuſmodi affectum certis Lunæ coitionibus & quadraturis moveri & excitari. Mallem tamèn rationi ſeminali id tribuere, quàm obſcuris, & à nobis remotis cauſis, ne dicam vanis & inſulſis; nec moramur quicquid in contrarium obſtrepant alii. Tanto affectu libera evaſit iſthæc puellula, (*b*) *ſaturninâ magneſiâ* ter aſſumptâ, quâ plurimum pituitæ & bilis porraceæ evomuit. Ejuſmodi ſaturninam magneſiam per calcinationem ad hoc paramus, de qua in noſtra *Pharmacopœa Spagyrica in 3. cap. de ſtibio.* Vivit ipſa ſeptennio à cura elapſo, citra ullam morbi ſuſpicionem.

NOTÆ

in CAPUT XLVIII.

(*a*) *Epilepſia.* Graviſſimus hic morbus utplurimum fit ab obſtructione ſeu compreſſione ſubſtantiæ cerebri tàm glanduloſæ, quàm medullaris. Confirmant hoc ſectiones epilepticorum, ubi plerumque cerebri ventriculi aut materia viſcida, aut ſanguine, ſero acri, pure repleti aut compreſſi videntur. Welſchius *in miſtonematibus pag* 69. notavit hydropicum, qui balnei uſu, fuſis humoribus in epilepſiam incidit. Laborabat paucis ab hinc annis puer decem annorum febre intermittente chronica, ex qua contrahebat inflationem ac intumeſcentiam corporis, ad quam depulſandam ſuffimigia adhibebantur, quorum poſt uſum epilepſia corripiebatur. Cauſſam hujus morbi mechanicè & ingenioſè tradidit divus noſter Cous *in libro de morbo ſacro*, dum inquit: ſacer morbus fit, cum obſtructiones multis modis circa venas contingunt, & ſanguinis motus prohibetur, atque hic quidem ſiſtitur, ibi tardius permeat, alibi autem citius. Hoc ipſum à Domino Sponio *in Commentario ad aphoriſmos* obſervatione illuſtratur, hic inter alia in cadavere epileptici venas quaſdam jugulares à muco tartareo viſcido gypſeo quaſi obſtructas invenit, hinc factum eſt, ut ob impeditam in iſta parte circulationem ſanguis ſeroſus ad cerebrum magis regurgitaverit, & ſomnolentiam ac inſultus epilepticos produxerit.

(*b*) *Saturnina magneſia.* Nihil eſt aliud quàm regulus antimonii ſeu antimonium ipſum per calcinationem tractatum. Sæpius epileptici mali fomes primis in viis latitat, quæ pituita & bile æruginoſa ſordeſcunt, his depletis malum remitti ſolet. Laudant emeticorum in epilepſia uſum Trallianus *lib. I. cap.* 15. Zacutus Luſitanus *praxi admirabili Lib. I. obſ.* 24. Petrus Johannes Faber *in curationibus pag.* 714. Angelus Sala *cent. II curatione* 77. Fumo tabaci in os pueri inflato epilepſiam curatam evolve Riverium *cent. II. obſ.* 60.

CAPUT XLIX.

De tertiana febre cum ſuffocatione.

NObilis Dom. Magdalenæ de Creſcimbenis filia, nomine Hippolyta, annum decimum quartum ſuæ ætatis agens, ſub canicula vehementiſſimâ febre tertianâ, cum tetrico ſymptomate ſuffocatorio acerbè divexabatur. Hujus graviſſimi ſymptomatis tanta vis & pernicies erat, ut eo inſtante paroxyſmo ſpiritum jam efflare crederetur. Contingebat dirum hoc (*a*) *ſymptoma initio rigoris*, in præcordiis validam & intenſiſſimam oppreſſionem præſentiente ægrâ; unde conjicere licuit, illíc mali fomitem deliteſcere. Quapropter ſpecificum noſtrum ſtomachicum cum aqua cinnamomi exhibendum certâ indicatione conjeci; idque non fruſtrà, eo enim bis exhibito cum antipyreto noſtro, febris, & ſymptomata confeſtim evanuerunt. Nec mirum: nam ubi magna morborum vis, & impetus, ibi cita mors, aut victoria læta. Interea hîc mihi in memoriam revocandum ſubit, quot ægri tali ſymptomate occubuerint hujus medicamenti privatione, & ignorantiâ.

NOTÆ

in CAPUT XLIX.

(*a*) *Symptoma initio rigoris.* Tremor, horror ac frigus ſpaſmodica affectio integumentorum totius corporis eſt, ubi moleſta conſtrictione ex venarum extremis reprimitur ſanguis in vaſa majora, à cujus congeſtione reſpiratio fit difficilior, ſique ſanguis copioſus & viſcidus eſt, in præcordiis & pulmonibus ſtagnans oppreſſionem vel etiam ſuffocationem creat. Qui ex febribus intermittentibus diem ſuum obeunt, ipſa ſub acceſſione & rigoris paroxyſmo decedunt. Laborabat Halberſtadii quatuor ab hinc annis fœmina 50. annorum febre quotidianâ intermittente, tertio die accipiebat à balneatore quatuor grana vitri antimonii in ſubſtantia cum vino, poſt hujus uſum purgavit per tres dies continuos ἀνῶ & κατῶ plus centum vicibus, febris omni die ſervabat ſuum typum, tempore frigoris miſerrimè torquebatur ſpaſmis, ſudore frigido, pulſu debili, reſpiratione difficili & cum purgatio inſiſtens vires ulterius deſtrueret, tertio die ab accepto emetico ipſo in frigore, quod per ſex horas cum ſudore frigido per totum corpus anxietate præcordiali, pulſu non ſenſibili & omnium virium dejectione inſtabat, moriebatur.

CAPUT L.

De cauſo, ardenti febre dictâ, cum vehementiſſimo ardore ventriculi.

CÆſar Agucchius, annorum 25. in domo admodum Illuſtriſſ. Dominæ Ludovicæ de Poggiis, ardenti febre, cum anhelitu gravi, & ardore ventriculi acerbè conflictatus, ad quartum diem ſine remediis perſtitit; quinto cùm valdè cacochymus eſſet, (*a*) *ſequentem potionem accepit.*

℞. Mannæ Calabrinæ, ſyrupi roſati ſol. an. ℥. ij. decoct. flor. & fruct. cord. cum ʒ. j. ſenæ q. ſ. fiat potus, quo medicamine multa billioſa excrevit. Sexto die viribus minimè ſuadentibus non fuit detractus ſanguis. Septimò augetur anhelitus, parique modo cætera ſymptomata mirum in modum creverunt, croceæ urinæ apparent, lingua item nigrore perfunditur, ſcabraque redditur. Octavo die cùm ventriculi ardor, & anhelitus magis premerent, eumque ad extremum ferè adigerent, (*b*) *cardiaco potu* hunc in modum ipſi proſpeximus.

℞. Pulveris diamargariti frigid. ʒ. ſyrup. de papavere nig. ℥. j. aquæ acetoſæ, ℥. vj. ſuccini limonum, ℥. ß. Miſc. Horâ à potu quievit, & ventriculi ardor, & dolor inde ortus ceſſavit, totaque nocte dormivit; exactâ verò vi ſoporificâ potionis, (quod fuit circa decimam horam ab aſſumpta potione) eadem reverſa ſunt ſymptomata; quare ſupervenienti nocte eandem potionem reiterandam juſſimus. Interim natura pugnam minimè deſerens, ſudores movit circa undecimum, morbumque planè ſubegit. Iiſdem diebus alios ægros febri omninò ſimili cum iiſdem ſymptomatis, ejuſdem potionis cardiacæ vi, & beneficio feliciter ſanavimus. Quo argumento Medicos quoſdam timidos, narcoticorum uſûs, & facultatis ignaros monere cupio, ne futili ſuo ratiocinio pellecti, ejuſmodi medicamentorum uſum reformident. Qui laudana, & alia opiata nôrunt, hæc vel illa uſurpare poſſunt.

NOTÆ

in CAPUT L.

(*a*) *Sequentem potionem.* In morbis epidemicis maximè caſtrenſibus & qui à vitio victus enaſcuntur, prima regio copia impurorum humorum utplurimum oneratur; hinc à cruditatibus illis purganda, non quidem vehementi pharmaco aut tali, quod œconomiam viralem omnesque humores perturbat, viresque ſubtrahit, ſed è contra, quod præter lenem evacuationem vires potius addit & malignitati reſiſtit. Poſſunt hinc miſceri mixturis alexipharmacis, lenia laxantia v. g. tamarindina, Syrupus roſarum laxativus, diagrydium &c. A febre maligna epidemia plurimos præſervatos fuiſſe levioribus purgationibus ſcribit Platerus *lib. II. obſervat. pag* 293. item leniora ineunte morbo petechiali ſummo cum fructu exhibita in innumeris ægris commendat D. Donckers *in idea febris petechialis pag.* 292. *&c. nec non* Diemerbroeccius *in praxi pag.* 295. *Cardiaco potu.* Similes mixturas ex acidis & anodynis conſtantes exhibet Dominus Donckers, paſſim *in libro citato.* Meritò opiata, narcotica, quæ ſpiritus ſuffocant & vires extinguunt, damnanda ſunt, papaveracea autem, ubi magna humorum ebullitio & acrimonia eſt, pulſus robuſtus & celer, circumſpectè adhibita & cum acidis mixta proficua ſunt. De horum uſu fuſius poteſt *videri* Zacutus Luſitanus *medicina pract.* 61. *lib.* 1. Riverius *in tract. de febr. peſtilentiali pag.* 136. Horſtius *lib. I. obſ.* 27.

CAPUT LI.

De Pleuritide in Septuagenario.

PErilluſtris Dominus Auguſtinus de Poggiis, S. Stephani eques, annos 70. natus, graviſſimo, & acerbiſſimo lateris dolore cum ardentiſſima febre correptus, hunc in modum ſanitatem conſequutus eſt. Dolori, ut magis urgenti, ad Hippocratis normam, (*a*) *fotum ſequentem* præſcripſimus.

℞. Fol. malvæ, violar. praſſii albi, camomillæ, ſeminis lini, fœnugræci, an. p. æq. Bull. in ſ. q. aq. communis: quo dolore paululum ſedato, linimentum, ut peracto fotu illineretur, admiſimus.

℞. Butyri recentis, ol. amygd. dulc. adipis galin. an. ℥. ij. Miſce f. linimentum. Dolore placato, (*b*) *multoque pure* circa 4. diem excreto, febris omnino receſſit; quæ paulò pòſt, diebus 6. vix elapſis reverſa eſt, unà & lateris dolor, unde mortis ſubſecuturæ haud parva ſuſpicio. Tertio verò die multum ſanguinis exſpuit, ſimul cum puris aliqua portione, febre penitus ceſſante, atque dolore, & aliis ſympto-

ſymptomatibus. In hoc affectu, nullis prorſus uſi ſumus remediis, niſi maturantibus, & expectorationem promoventibus, ſic naturæ ſagacitate potiùs quàm artis regulis opus perficiendum duximus. Cùm autem jam annum elapſum incolumis vixiſſet, & ab omni mali pernicie tutus eſſet, *(c) nova pleuritis primâ* vehementior eum adoritur, & mox quinto die, remediis etſi opportunè factis, fatis cedere coactus, è vivis receſſit. Ejus *cadavere adaperto*, ſiniſtri lateris, ubi dolor magis eum vexabat, pulmones ſuppuratos comperimus.

NOTÆ

in CAPUT LI.

(*a*) *Fotum ſequentem.* Quantum juvent fotus in pleuritide, docet Foreſtus *in Lib. XVI. obſervat.* 31. maximè in pleuritide ſpuria, ubi muſculi intercoſtales externi inflammatione affecti ſunt; nec non linimenta poros aperientia & diſſipantia, nimirum ex camphora, croco, nitro, ſpiritu vini & aceto deſtillato parata, quæ calidè parti dolenti applicata diſſipatione per poros magnam locant operam.

(*b*) *Multo pure.* In graviore pleuritide, quæ in ſuppurationem vergit, non tantum per os, ſed per alvum quoque materia ejecta fuit, obſervante *id* Wedelio *in tractatu de medicamentorum facultatibus*, *item* Johanne Rhodio *obſervatione medica C. II. cap.* 29. *&* Petro de Marchettis *obſ. Chirurg.* 43. *pag.* 99.

(*c*) *Nova pleuritis* Foreſtus *lib. citato obſ.* 32. refert exemplum, ubi quis inter quatuor menſes ter legitima pleuritide laboravit, & ſemper ſanguis detractus fuit ex ſiniſtro latere affecto, & ſic convaluit.

(*d*) *Cadavere adaperto.* Horſtius *lib. III. obſ.* 9. aperuit peripneumoniacum mortuum, & in pectoris cavitate ſerum ſanguinolentum copioſum invenit, pulmones undique ſanguine craſſiore, qualis venoſus eſt, ſcatentes, extremis eorum partibus induratis & nigricantibus, cor flaccidum jecur & exſangue.

CAPUT LII.

De *catarrho ſalſo incurabili habito.*

DOminus Hieronymus Tamburinus Bibliopôla, annos 45. natus, catarrho ſalſo impetitus, *(a) ſub trium Medicorum curâ infelicem*, & acerbam vitam biennio exegerat, modo purgationibus vulgatis, & phlebotomiis excruciatus, modò ligni guajaci diætis, nunc viperarum juſculis, julepis, *(b) ſyrupis*, & aliis ad nauſeam aſſumptis: mitto capitatas conſervas, confectiones, morſellos, pulveres, enemata, & plurima alia: tot enim inconſtantiæ fluctibus ejus ſanitas ferebatur, quot ejuſmodi Medicorum opinionum ſcopulos offendebat. Morbus tamen erat notiſſimus, *(c) alopecia* à catarrho ſalſo producta, cum aſperitate, & ſiccitate cutis capitis, quas leviſſimus herpes cutaneus brevibus intervallis concomitabatur. Interim dum catarrhi ejuſmodi fomitem extirpare contenderem, atque de remedio apud me plurimùm cogitarem, latens ventriculi imbecillitas à tot medicaminibus orta mihi innotuit, cui ante omnia occurri enixè petit. Itaque morbi eſſentiâ in principio curationis neglectâ, ventriculo ut ſubveniretur, tanquam publico, & valdè neceſſario inſtrumento, ſtatim proſpexi, quod quidem feliciſſimè præſtitit noſtrum *(d) ſpecificum ſtomachicum*, noſtrum inquam, quòd nemo hucuſque de ejus uſu, & facultate, quod ſcimus, mentionem fecerit. Medicamentum eſt gratiſſimi, & ſuaviſſimi ſaporis: ſuas vires exerit ſine manifeſta alteratione, & in exigua portione exhibitum. Ad eam verò ſalſedinem è corpore exturbandam, decoctum melanagogum ligno ſaſſafras addito per 20. dies dedimus. Victum præſcripſimus plenum de conſueto ferè nihil immutantes: ab acribus, ſalſis, & piperatis, item acetariis, caſeo, & aliis mali ſucci abſtinendum tantummodò ipſi indiximus, hiſque paucis intra 25. dies pertinaciſſimo, & ab aliis Medicis proclamato incurabili morbo, liber omninò evaſit. Septennio à cura hac mortuus eſt ſub aliorum cura, ob tertianam ſimplicem malè curatam. Sic multis contigit, qui à me ex graviſſimis morbis ſanati, in aliorum manibus, levi morbo pereunt.

NOTÆ

in CAPUT LII.

(*a*) *Sub trium Medicorum cura.* Nihil æquè, cenſente Seneca *epiſtola II.* ſanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio, adde & medicorum. Rectè non minus, quam verè canit *Ovvenus*:

Nunquam crede mihi à morbo curabitur æger;
Si multis medicis creditur una febris.

Optima medicina, juxta Livium, ſæpè eſt, nullo uti medicamento.

(*b*) *Syrupis.* &c. Saccharata & dulcia in copia oblata ægrotis, multum officere ſolent, viſcedinem ac tenacitatem nec non acredinem humoribus conciliant. Obſervatione dignum eſt, ſaccharum aceto additum illud hoc longè acidius reddere, imò ſuccum ex arundinibus expreſſum, ex quo in India occidentali ſaccharum conficiunt per diem vix ſervari, quin in acetum degeneret acerrimum. Poſtremò dulcia propter lentorem ſuum medicamentorum actuoſitatem labefactant & infringunt.

(*c*) *Alopecia.* Defluvium capillorum lepræ, lui venereæ, illiſque morbis, ubi ſerum nutritium acredine corroſiva defœdatum eſt, faciliime jungitur, ita ut illam hodie indubitatum morbi gallici ſignum credant, ubi alia ſigna adfuerint. In leproſis etiam ſuperciliorum pili decidunt. Tale capillorum defluvium non curationem ſuſcipit, niſi poſt morbum principaliorem ſanatum.

(*d*) *Specificum ſtomachicum.* De hoc in ſuperioribus diximus, eſt nimirum pulvis inſipidus albus gratiſſimus: ejuſdem indolis famoſa illa materia perlata *Krugeri* eſt: Item certi quibuſdam practici *Zittavienſis* panacæa, quæ beneficio carbonum in regulum antimonii mox reducitur. Sunt, qui illud pro mera calce effœta æſtimant, ſed falluntur: Etenim regulus antimonii mercurialis ſtibii pars eſt in unum corpus collecta, & microſcopio ejus pulvis aſpectus ex minutiſſimis globulis mercurialibus conflatus apparet. Globuli acceſſu nitri in minutiſſimas minutias rediguntur, quæ ob repercuſſionem luminis oculo ſpectatoris albæ apparent; non ſecus ac mercurius ſolutus in aqua forti & ſale communi præcipitatus albus apparet.

CAPUT LIII.

De Carcinomate.

BEnedictus de Picininis ſartor, annos natus, *nella corte delli Gallucci* commorans, *(a) in medio labri* inferioris horridum, & formidoloſum cancrum patiebatur, ovi gallinacei craſſitie, acutiſſimo, pungentique dolore per intervalla moleſtum, à quo multum ſanguinis ſponte, vel ſi tantillum caſu tangeretur, effundebatur. Ejuſmodi tumor à biennio ceperat, perexiguam veſiculam primùm concitans. Hinc ratus ipſe nihil noxii ea in veſicula ſubeſſe, incuratam longo tempore reliquit; at invaleſcente, ſigniſque veri cancri apparentibus, nullus Medicorum ejus curam ſuſcipere auſus eſt. Et tandem ſupplex in lachrymas, ad nos prorepens, divinum auxilium per me repoſcit. Cognito morbi genere, præmiſsâ levi purgatione, affectum locum oleo mercurii perunximus, unde lancinans dolor parum mitior factus, ſalutis ſpem pollicebatur: Nec fruſtrà; ter enim eodem oleo perunctus, *(c) cum oleo antimonii* aliquando ad-

 mixto,

mixto, tumor omnem vim, & ferociam amiſit. Primò ſiquidem rubens erat, durus, ſubtilique fumo circumciſus: hinc aſpicientes terrebat; formidoloſus tamen ejuſmodi tumor brevi unctionibus pluries repetitis totus excidit, radiculis eò loci inhærentibus, atque iiſdem oleis penitus ſubactis. Quod ſupererat ulcus, facilè coaluit, emplaſtro diapalmæ admoto. Vivit nunc felix, quinquennio à cura exacto.

Oleum mercurii non eſt cuivis notum, multiplici viâ paratur, uti & oleum antimonii. Optimum, & ad extrinſecos uſus accommodatum, ſubtile eſt admodum, corpora quæque denſiſſima facilè penetrat. Horum præparationem in peculiari noſtro *de ſecretioribus medicamentor. præparat. & uſu* docuimus *lib. 1. in noſtra Pharmacopœa Spagyrica.*

NOTÆ

in CAPUT LIII.

(*a*) *In medio labri.* Tumorem quendam ovi gallinacei in labio geſſit Halberſtadii Clericus quidam per multos annos, ſponte tandem apertus fuit effluente pauco ſanguine, altero die compreſſus emittebat magnam copiam puris: Inſtrumento immiſſo extracta fuit inſignis quantitas materiæ inſtar ovulorum halecis, *wie Herings Rogen*, ulcus fuit mundatum & brevi conſolidatum, glandulæ, quibus conſtant labia, induratæ non rarò corroſivum ſuccum continent, qui aëre admiſſo in motum incitatus, inſtar cauterii exedit & depaſcit partes vicinas, leniora remedia ſpernit, fortioribus autem & acrioribus exaſperatur.

(*b*) *Cum oleo antimonii.* Eſt nihil aliud, quàm vulgò ſic dictum butyrum antimonii, quod Johannes Faber *in curationibus pag. 704. & 705.* impensè commendat, quo tangit ulcera cancroſa & inſtillat aliquot guttas, poſtea ſucco ſemper vivi majoris illa exſiccat.

CAPUT LIV.

De phagedænis ulceribus utrumque genu obſidentibus, cum nervorum retractione, febre, vigiliis, & aliis.

CAtharina Camilla Taroni muratoris uxor, annos triginta quinque nata, in via vulgò *delle Vinaccie*, à ſeſquianno in lecto clauda jacebat, ob fœda ulcera in utroque genu oborta. Ad hæc accedebant lenta febris, vigiliæ, dolores, inappetentia, & marcor totius corporis. Tot malorum concurſus (*a*) *à catarrho ſalſo*, humoreve ſimili per totum corpus luxuriante originem certò trahebat: is enim ſalſus humor eas in partes, ut imbecilliores irruens, carnes ibibi arroſerat, magnum dolorem, & fœtorem concitans; à dolore ſubinde alia progrediebantur ſymptomata. A quibus ærumnis, morborumque procellis infelix mulier ſequenti methodo ſublevata fuit. Ad catarrhum ſalſum ſummovendum, (*b*) *decoctum catholicum* purgans melanagogum, ut in *libello noſtro Præparationum* habetur, ad viginti dies præſcripſimus; quo peracto (*c*) *unguentum mundificans* ex terebinthina, vitellis ovorum, & cera, ad nonnullos dies admovebatur. Mundificato ulceri rubrum unguentum adhibebatur, quo ulcus cicatrice citò obducitur. Et eo temporis ſpatio ſingula quæque ſymptomata ceſsârunt, rediit priſtina ſanitas, & ambulandi potentia.

NOTÆ

in CAPUT LIV.

(*a*) *A catarrho ſalſo.* Variis experimentis firmaque ratione aſſeri & demonſtrari poteſt, omnium ſalium, quæ in rerum natura continentur, primum originale ac fundamentale eſſe acidum, ex quo cætera omnia motu ſolo interveniente certâque terra proveniunt. In animantibus acidum facilè convertitur in ſalſum, quoniam in illis motus fortior & fermentatio ſanguinis intenſe viget, cujus beneficio attritio, diviſio, ſubtiliſatio particularum ſalinarum & per conſequens tranſmutatio fit acidi in ſalſum, qua de re legi poteſt *Diſſertatio noſtra de generatione ſalium.*

(*b*) *Decoctum catholicum.* Rarò ulcera contumacia ſolis externis ſanari poſſunt, ſed potius dyſcraſiæ ſanguineæ habenda ratio eſt, & primæ viæ probè liberandæ ſunt à ſordibus, nec non victus laudabilis omnis ſalis & acredinis expers commendandus.

(*c*) *Unguentum mundificans.* Ad ulcera mundificanda chirurgi utuntur ſpiritu vini camphorato, item eſſentiâ myrrhæ, aloës, balſami peruviani, nec non ſpiritu terebinthinæ.

CAPUT LV.

De aſthmate inveterato.

JAcobus Bontanus, vir quadragenarius, in foro boario commorans, à 9. menſibus ſub cura trium Medicorum ex levi ſtomachi affectu in moleſtiſſimum aſthma incurrit, cum principio hydropis, ob refrigerationem ventriculi, pituitâ in eo redundante, ſputum copioſius, & inappetentiam. Medicamenta purgantia ſub variis formis accepit, item oxymel, julepos, juſcula alterata, & alia; phlebotomiâ de more pluries celebratâ, quibus infeliciter, & contra artem factis in graviſſimum aſthma incurrit; propterea alium Medicum ſeligendum curavit. At iſto nihil feliciùs agente, tertium iterum advocat, qui gallorum juſculis curam aggrediens ægrum penè ad mortem deduxit: incauti omnes ab Hippocratis, & Galeni ſemitis planè digreſſi; unde mirum non eſt, ſi in turpiſſimos hos errores facilè currant. Conſimiles Medicos extrinſeco apparatu alteros Galenos diceres: conſenuerunt in arte, publico ſtipendio docendi munus jamdudum ſuſceperunt: quis non veneretur aſpectabilem eorum majeſtatem? quis non fucatam eloquentiam, & ſubtilem dicacitatem, vernaculis, ſi non Latinis verbis comptam? Taceo alia majora, ut ad nos revertar. Hippocratis trita eſt ſententia: *πέπονα φαρμακεύειν ϗ κινέειν μὴ ὠμά* (*a*) *concocta medicari, & movere non cruda.* Iſti contrà, nullâ humorum coctione præmeditatâ ſtatim purgantia præſcribunt: aut ſi de eâ cogitent, eam ſatis aggredi putant, ſi quædam oxymelita, ſyrupos, juſcula, aut ſimilia ad 5. vel 7. dies adhibeant. Dum hæc peragunt, ventriculo negotium faceſſunt, naturæ munia ad ſui ipſius tutelam diſpoſita avertunt, & nova concitant ſymptomata. Etenim ventriculo magis refrigerato, & naturali œconomia à munere diſtractâ, plus humiditatis, pituitæve coacervatur. Quæ in pectore redundabat aſthma produxit in abdomine tumorem, quem & hydropem appellant: facto inde anhelitu gravi, præ vitalium partium oppreſſione, noctes ferè ſemper inſomnes traducebat, nec ſolùm vigilem in lecto jacere neceſſe erat, pulſum, verùm & erecta cervice, aut per cubiculum tota nocte ſtare, & deambulare.

Hujus aſthmatis conjuncta cauſa erat, catarrhus in pectore redundans: antecedens, naturalium partium refrigeratio: ad quæ duo methodum noſtram dirigentes, ad catarrhum exhauriendum, & ad ventriculum roborandum, aliaſque naturales partes in priſtinum ſtatum reſtituendas: hæc duobus remediis facillimè abſolvimus: pilulis noſtris catholicis,

catholicis, de quibus in noſtro *de ſecret. med. præparat.* & lacte ſulphuris in rotulis exhibito. His abſolutis, hydropi eâdem viâ proſpeximus, ſulphur metallorum aliquando exhibentes.

NOTÆ
in CAPUT LV.

(*a*) *Concocta medicari. Hippocratis* ſententia eſt: cocta eſſe purganda, non cruda. Cocta dicuntur, quæ vitioſas qualitates depoſuerunt, mitiora reddita & ad expulſionem aptiora: Huc ſpectant præparantia, quæ alterant & mobiles reddunt humores. Veteres Medicorum rigidè obſervarunt illam methodum, & Hiſpani ac Itali hodienum obſervant, ut 1. dent lenientia 2. præparantia, 3. purgantia; Verum non neceſſaria ſæpe eſt illa præparatio, ſi humor fluidus eſt, ſi quis victu utitur humido, in regione calidiori degit; aſt quicunque humor reſiſtit motui, glutinoſus acidus eſt; auſterus, ille non aptus ad purgandum, unde eget præparatione ſeu correctione. Si quis itaque rebelles hos humores validiſſimis purgantibus tractare & expellere contendit, ille magis lædit, quàm juvat. Deteſtandus ſanè multorum practicorum mos eſt, qui cogere ægros renitente licet natura ad purgandum volunt, cùm fortiſſima propinant purgantia, quibus non operantibus ſubindè alia fortiora ingerunt, maximo cum ægrotantium damno, falsò ſibi perſuaſi, calamitoſum eſſe, ſi purgans ſubſiſtat, nec operatur.

CAPUT LVI.

De rara hæmorrhagiæ ſpecie, per omnes corporis meatus erumpente & aliis.

INauditam, & planè (*a*) *portentoſam hæmorrhagiæ ſpeciem* contraxit Perilluſtris Domina Semidea Poggi de Zeriis, dum ætatis ſuæ annum circiter quinquageſimum ageret. Exorta eſt autem ejuſmodi hæmorrhagia ſenſim, & à latente cauſa, ab omnibus ferè corporis hiatibus, ore, naribus, utero, & alvo: per alvum, & uterum copioſiùs; per os, & nares minus, & ſegniùs, atque tantùm *per intervalla.* Fluxit ſanguis ad octo dies, nullo adhibito remedio, niſi *pauxillo coralli* vulgariter præparati, ad duas libras circiter in die. Hoc fluxu fracta viribus, & maximo languore, cum animi crebris deliquiis, ſemimortua me advocandum curavit. Singulis ad penſum examinatis, corallorum tincturâ eam refici curavimus, interdum manè ipſi porrigentes ad ℥. ß. pulveris ranarum: quibus facillimè conſtitit ſanguis. Causâ verò nondum ſublatâ, paucis pòſt diebus idem fluor, ſed mitior revertitur, ſymptomata haud levia ſecum adducens; calore enim exhauſto ob penuriam ſanguinis, quicquid intus ingerebat, in pituitam ſuccoſve crudos corpori alendo minimè idoneos vertebatur, & potus pervicaci ſuâ velocitate, & penetratione, licèt crudus, exinanitas venarum cavitates, ut repleret, eas promptè ſubibat; unde confertim turgidum corpus, & leucophlegmaticum redditum fuit, cui pari celeritate ſucceſſit ſitis ingens, mira inappetentia, febris lenta, ventriculi dolor, vomitus, & alvi conſtipatio.

Qui morbi, & ſymptomata nobis haud parum timoris attulerunt. Verebar enim ne caloris defectu medicamenta in actum non deducerentur; adde quòd ſanguis ex quacunque exeat parte ſemper malum eſt, dictante Hippocrate, & uſu probante. Indicationes præterea, quas curatorias appellant, abſolvi poſſe vix credebam, quandoquidem primarius noſtrarum functionum opifex deficeret, quo collabente tota humanæ molis fabrica ſoleat dirui, & annihilari. Illi igitur quæ cumprimùm dictum calorem adjuvarent, uti aurum noſtrum diaphoreticum, dedimus: paulo pòſt ſpecificum ſtomachicum ad aliquot dies, quo vomitus, & ventriculi dolor, unà & febris ſubacta fuerunt: tumor pariter ſubalbidus toti corpori æqualis ſenſim evanuit. Cùm verò firmam ſanitatem in longum minimè duceret, & paululum cibis aſſumptis nauſeâ plerumque premeretur, levi etiam ſyncope crebrò tentaretur; aliud ſubeſſe ratus ſum; forte alicujus partis corruptelam, vel aliud præter naturam computreſcere, è quo vapor teter, & malignus expiraret. Hinc poſtmulta, enemate deturbati ſunt tres calculi è ſuperioribus inteſtinis, qui in rectum illapſi dolores in pectine haud exiguos concitârunt; hos tandem maximis cruciatibus obortis feliciter excrevit, & confeſtim ipſa convaluit.

NOTÆ
in CAPUT LVI.

(*a*) *Portentoſam hæmorrhagiæ ſpeciem.* Variæ proſtant annotationes inſolitarum hæmorrhagiarum, ſic annotavit Horſtius *Lib. V. obſ.* 3. puellam, quæ menſium fluxu deſtituta erat, ſingulis menſibus per alvum ſanguinem excreviſſe: item aliam per vomitum. Per mammæ ſiniſtræ papillam apud *Cordæum* menſtrua excreta ſunt. Notabilis maximè eſt obſervatio, quàm habet idem Horſtius *Lib. V. obſ.* 17 prægnans nimirum fœmina ſeptimo menſe in hæmorrhagiam ſubitaneam gingivarum incidit, ita ut per 3. ſeptimanas tanta copia effluxerit, ut aliquot menſuras implere potuiſſet. Tandem à capite ad calcem maculæ ſuccedunt ſanguineæ, quas cum medicus ſudorifero & balneo diſcutere volebat, ſudor ſupervenit ſanguineus cum virium jactura ipſaque morte. Guttarum ſanguinearum ex gena manuque menſtruatæ, eruptionem tradit Bartholinus *cent.* 1. *Hiſtor.* 13. *l.* 52. *B. Parens* in analectis ſuis practicis in fœmina gravida Hallenſi binis vicibus in colli latere dextro ſpontaneam venæ jugularis rupturam obſervavit, quæ ſi fuit ſuppreſſa, incidit in tumorem œdematoſum & eriſypelaceum. Sanguis ſponte ex ſaphena prorumpens notatus à Schenckio *Lib. IV.* Hæmorrhagiam per omnes meatus à filtro deſcribit Henricus ab Heer *obſ.* 13. *pag.* 124. & ſeqq. quoſdam terrore agitatos per omnes corporis meatus ſanguinis fluxum paſſos fuiſſe autor eſt Schenckius *Lib. III. obſ.* 56. Wepferus *exercitatione de apoplexia pag.* 32. meminit maculæ atro rubeſcentis, ſanguinem ſingulis annis ter vel quater cum ſaltu exprimentis.

(*b*) *Pauxillo coralli.* Nunquam hæmorrhagia ſubitò ſiſtenda eſt, & maximè conſueta vel critica, obſervatum tunc fuit tempore conſueto ut ut non hæmorrhagia revertatur, vaſa tamen faciei plus ſolito fieri conſpicua, pulſum circa collum & tempora vehementiorem, dolorem tenſivum & inflationem quaſi internam capitis oriri. Scribit Wedelius *in opiologia pag.* 146. Viduam, cum menſes reſtitantes per os viam quærerent, ſanguineo vomitu ſubſequente, obſtructis viis inferioribus, ab imperito chirurgo ſumpſiſſe poculum adſtringens, cui admiſtum erat opium, illamque ſanam quæ videbatur de ſubito extinctam fuiſſe.

CAPUT LVII.

De continua ardentique febre, &c.

SEbaſtianus Dominæ Iſabellæ de Blanchis factor, annos ſexaginta natus, ſuperioribus annis in continuam, & ardentem febrem incidit, cum vigiliis, vomitibus, ſiti, & aliis ſæviſſimis ſymptomatibus. Hujus morbi cauſam nonniſi (*a*) *tempeſtatis conditioni*, atque ejus vitæ conſuetudini referendam exiſtimavi: Etenim tunc temporis multi eadem febre corripiebantur, & ii præſertim, qui tali & tali victûs regimine utebantur, atque (*b*) *qui tali temperamento* donati erant (de quibus alibi fuſiùs dicturi ſumus.) In hac febre curanda, præter communes indicationes, ob vomitum, & ventriculi dolorem.

dolorem, ætati conjunctum, aliâ quàm communi viâ incedere nobis fuit conſilium. Itaque ventriculo, tanquam publicæ parti, primùm eſſe proſpiciendum ſtatuimus, atque calori inſito, quantum in nobis erat, ſuppetias ferre; quæ duo abſolvere poſſe unico ſtomachico noſtro rati, idipſum bis in die dedimus. Ad febrem Antidotum antipyreton ſufficiens fuit alexipharmacum. In victu, vino albo uſi ſumus, etiam in principio febris, contra vulgarium Medicorum ſententiam, adverſus quos mihi ſufficiat opponere divinum Hippocratem, Galenum ipſum & recentiores nonnullos, item rationem ipſam, & communem conſuetudinem. Non omnibus convenit aqua, nullius eſt nutrimenti, ventriculo, & hypochondriis gravis eſt, obſtructiones parit, & inſenſibilem tranſpirationem prohibet. De uſu vini in omnibus febribus, legite Hippocratem, & obſervate ipſum in omni febre vinum exhibere, in continuis, & intermittentibus. Item Galenum legite *ad Glauconem*, is non modò vinum, verùm & diatrium pipereum, dioſpoliticum, *(c) & alia longè calidiora* febricitantibus imperare non dubitat.

NOTÆ

in CAPUT LVIII.

(a) *Tempeſtatis conditioni.* Veteres omnes febrium epidemicarum cauſas in temporum & tempeſtatum mutationes retulerunt. Continui imbres, nebuloſum ac pluvioſum cœlum multum faciunt ad excitandam putredinem, apprimè in corporibus mollibus uſque humidis. Hippocrates *Lib. III. aphoriſm.* edocuit putredines humidis temporibus fieri atque videri. Fernelius *Lib. II. de abditis rerum cauſis pag.* 76. inquit: peſtilentiam graviorem evadere in regionibus putridis exhalationibus infeſtis, quam in ſicca & pura, & rurſus graviorem æſtate, quam hyeme, & auſtrinâ tempeſtate, quam aquiloniâ, inæquali intemperatoque cœlo, quam æquali atque temperato. Porrò etiam aër nimis calidus morbos progignit epidemios, acutos. In Barbaria propter immodicum cœli calorem corpora excellentiſſimas ſuſcipiunt putredines, peſtemque producunt *Authore* Alpino *de medicina Ægyptiorum pag.* 31. dyſenteriam ſub autumni initium poſt ferventiſſimam diuturnam tamen aëris conſtitutionem, oboriri, res eſt notiſſima. Hippocrates *lib. VII. epidemiorum* teſtatur ſiccitates maximè ſub cane ventiſque calidis, febres malignas ſudatorias gignere. Facilis ergò ratio eſt, quare ex regionibus orientalibus peſtis utplurimum ad noſtra feratur loca.

(b) *Qui tali temperamento donati erant.* Si morbi acuti à ſtatu aëris humido proveniunt, & illi, qui tentantur his, humidæ conſtitutionis, habituſque corporis laxioris ſunt, ſimul, & pinguioris, tunc res periculoſior; idem accidit, ſi qui morbi à nimio fervore oriuntur, bilioſas teneras complexiones adoriuntur.

(c) *Et alia longè calidiora.* Præter vinum nonnulli & ſpiritum vini non verentur propinare. Sic Welſchius *in obſervationibus* refert, ſe aliquot centum lue Hungarica laborantes curâſſe ſequenti: Recipe albuminis ovi numero 1. ſpiritus vini cochleare 1. croci parum, poſt hujus uſum ſudor imperandus eſt. In malignarum febrium curatione ſummo cum fructu ſpiritum vini exhibitum *vide Ephemerides dec. II. an. 8, pag.* 405.

CAPUT LVIII.

De carcinomate in labiis, aliàs noli tangere, in ſeptuagenaria.

DOmina .... D. Joannis Antonii Righonis uxor, in via, quæ vulgò dicitur, *il Borgo di Strà Maggior* commorans, ſuper inferioris labii extremitate prædurum tumorem, lividum, & exiguum admodum ciceris inſtar, ad aliquot menſes perferebat. Hucuſque tumoris curam negligente ipſâ, omnia ſymptomata *(a) horrendi carcinomatis* apparuerunt, ut dolor lancinans & peracutus, calor fervidus & mordax, & per intervalla hæmorrhagia inſignis. Ad ejus curam nonnulli Medici advenerunt primò, qui ſuaſerunt omnes, ne curam, quam vocant curatoriam, aggrediatur, verùm in palliativa perſiſtat: At ipſa non verbis, ſed factis opus eſſe judicans, curatoriam per noſtras manus feliciter amplectitur: in quâ peragendâ locus localiter opitulari nos docens, partem affectam *(b) balſamo mercuriali* bis in die inungendam ſtatuimus, & hoc unico præſidio miraculi inſtar ſublatus eſt tumor; radicibus ejus jam altè defixis in totum avulſis.

Ante localis ejuſmodi medicamenti applicationem juſculum ſequens præmiſimus.

℞. Radicum lapati acuti, polypod. querc. an. ℥. j. ß. fol. meliſſæ, pimpinell. boraginis, fumariæ, an. m. j. epithym. ſenæ. an. ℥. ß. aniſi, ʒ. j. Hujuſmodi juſculum capiebat ſingulis diebus, manè per 8. dies. Ab hac curâ octennium peragit, optimâ ſanitate gaudens. Interim ſi palliativâ contenta fuiſſet, ut monebant alii, quàm horrendam ante obitum pertuliſſet vitam? quos cruciatus, & quas miſerias fuiſſet experta?

NOTÆ

in CAPUT LVIII.

(a) *Horrendi carcinomatis.* In extremitate labii quando tumor durus, rotundus, lividus, cœruleus conſpicuus eſt, venæque ſanguine turgidæ ſunt, apparente interdum hæmorrhagia, dolore lancinante & peracuto, affectus dicitur carcinoma labii. Dominus Overkamp *in chirurgia pag.* 347. laudat ſpiritum ſalis ammoniaci cum ſpiritu cochleariæ, camphorâ, tartaro vitriolato, elixirio vitæ, ſaccharo ſaturni, myrrhâ & aloë remixtum.

(b) *Balſamo mercuriali.* Paratur hoc, ſi oleum hyperici trituratione facta cum mercurio dulci probè miſcetur. Alii magnifaciunt in cancro exulcerato pulverem ex reguli antimonii, ſaturni & mercurii decenti mixtura paratum. Ab aliis arſenicum non cryſtallinum, ſed ab expoſitione aëris per aliquot annos, correctum & dulcificatum à ſale forſan aëris.

CAPUT LIX.

De vomitu, lienteria, & febre continua, ab aqua chryſulca epota concitatis.

DOmina .... Domini Andreæ de Cantoffis uxor annos 55. nata, dum æſtivis diebus inexhauſtâ ſiti premeretur, *(a) aquam fortem*, quam chryſulcam vocant, pro vino incautè bibit, à quâ nauſeam, vomitum, febrem continuam, & dyſenteriam reportavit. Cùm verò tunc ruri diverſaretur, ibi Medicorum inopiâ, remediis ruralibus ad 3. vel 4. dies uſa eſt. At invaleſcente morbo, dyſenteriâ potiſſimùm, & febre, factum eſt, ut ad civitatem adduceretur; ibi cumprimùm lac amygd. dulc. cum terræ Turcicæ ℈. xv. dedimus: noctu theriacam ad ℈. ij. cum granis aliquot dictæ terræ ſigill. Sequenti manè lac vaccinum chalybeatum, cùm ceræ flavæ ʒ. j. pauxillo nucis moſchatæ, & dictæ terræ Lemniæ addito. Extrinſecùs fotum ex abſinthio, mentha, roſis ſiccis, maci, nuce moſchata, & aliis præſcripſimus. Febrem tanquam ſymptomaticam neglex, vinum rubrum ipſi concedentes, ſuccos carnium vervecis, & alia ventriculum roborantia, præcipuo affectu ita ſuadente, nec non ægri viribus ita poſtulantibus.

tibus. Eo in ſtatu per tres dies manſit, in quo ſingula quæque vomebat, purulenta per alvum dejiciens cum ſeroſis multis: eâ tandem methodo probè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LIX.

(*a*) *Aquam fortem.* Omnia ſalia acida corroſivam vim exerunt, nequaquam autem ſalia volatilia urinoſa: Videmus aquam fortem, veſicam, quâ vitrum obturatur, exedere, non autem id facere Spiritum ſalis ammoniaci etiam fortiſſimum. Aqua forti ſi cutis tangitur, brevi inflammatur, non mirum hinc eſt, eroſionem tunicarum ventriculi & inteſtinorum ab epotâ aquâ Aggia fuiſſe ſecutam & ſic vomitum atque dyſenteriam. Eadem ſymptomata ab epota aqua forti annotavit quoque Henricus ab Heer *obſ.* 16. *pag.* 151. *videri poſſunt hac de re & Ephemerides dec. I. ann.* 4 *&* 5. *obſ.* 119. *pag* 121.

CAPUT LX.

De febre continua cum graviſſimis ſymptomatibus.

ILluſtris D. Joſephus, Scadinarius annos 24. natus, 5. annis exactis dum ruri diverſaretur, (*a*) *febre continuâ* de genere bilioſarum, cum vehementiſſimo capitis dolore, ſiti inexplebili, anhelitu gravi, & aliis corripitur. Sub veſpere advocatus, dictum Dominum æſtuantem, magnis angoribus, & ſupradictis affectibus triduo oppreſſum invenio. Ejuſcemodi febris cauſa fortè erat (*b*) *immodica venus*, aut intemperata victus ratio, voluptuaria, utpote cui tunc plus juſto indulgebat: (*c*) *plethoricum eſſe corpus*, & ob prægreſſa, & ob ejus naturalem ad eam propenſionem, certum erat.

Sic ipſum neceſſariò vacuare, tam (*d*) *per venæſectionem*, quàm per alvi ſubductionem, indicatio communis erat: nos tamen citâ virium dejectione cognitâ, & ejus antipathiâ in medicamenta expensâ, aliò nos vertere ratio impulit. Itaque vi, & facultate antipyreti noſtri in memoriam revocatâ, eo dictum Dominum brevi ſanare poſſe certò ſciens, ipſi futuram brevi ſanitatem polliceor, quod equidem feliciſſimè præſtiti; etenim ab hora alexipyreti dati affulſit optatæ ſalutis indicium, ſomno placidè ægrum excipiente, in quo, blando madore oborto, febris in totum receſſit.

NOTÆ

in CAPUT LX.

(*a*) *Febre continua de genere bilioſarum.* Hæc quotidiè ſuas habent exaccibationes cum levi quadam horripilatione, calore magno, ſenſibili, arido, ſiti intenſa: Ut plurimum qui laborant ex illis, ad præcipitantiam, incoërcibilitatem & inquietudinem ſunt proclives. Alvus in hiſce aperta, ſivè fiat arte, ſive natura bonum eſt, omnis alvi obſtipatio periculoſa, quoniam hanc ſubſequitur æſtus gravior, major angor, ſiccitas linguæ ac faucium, nec non delirium.

(*b*) *Immodica Venus.* Hâc ſpiritus & ſanguis concitatius moventur: Eſt enim lenis quaſi convulſio, quâ exteriores partes conſtrictæ humores ſubjacentes fortiter concutiunt & conquaſſant; hinc poſt nimiam venerem frequentius obſervatur pulſus fortior, vomitus, hæmorrhagia, nimiaque ſanguinis rarefactio. Venerem nimiam vomitum & ſingultum excitaſſe *vid. miſcell. cur. dec. II. ann.* 10. *pag.* 160.

(*c*) *Plethoricum eſſe corpus.* Magis macilenti, bilioſi, iracundi, activioris ingenii, & qui venas amplas habent, hoc morbo corripiuntur, quàm ſucci pleni.

(*d*) *Per vena ſectionem.* Revera venæ ſectio & alvi lenior ſubductio ſacra in hac febre ſunt anchora. Et in hoc ſeccare videtur *Dominus Author*, quod venæ ſectionem, quæ heroicum & præſentiſſimum eſt remedium, circumſpectè & certo tempore adhibitum, tantopere negligat & inſuper habeat in omnibus fermè curationibus.

CAPUT LXI.

De inſigni hæmorrhagia per nares.

DOm. Jacobi de Righis mercatoris filius, annos tunc 15. natus, ab aliquot menſibus (*a*) *quartana febre* vehementer detentus, hæmorrhagiâ inſigni correptus fuit, cui occurrendo alter Medicus multa incaſſum tulit, è brachio ſanguinem mittens, emplaſtica, (*b*) *frigida*, *& aſtringentia* fronti, & naribus admovens, non omiſſis interea ligaturis validis, & aliis, quibus uti conſueverunt in ſimilibus. His penitus exploſis, ad cauſam nos convertimus, ſpiritus videlicet ſanguinis impetum concitantes, ad quod pil. laudinas ad ℈. iij cum ℈. xj. (*c*) *pil. catholicarum* dedimus: Harum unicâ doſi, & hæmorrhagia, & quartana propulſata fuit.

NOTÆ

in CAPUT LXI.

(*a*) *Quartana febre.* Ut plurimum largior hæmorrhagia eaque conſueta etiam obſtructionem viſcerum vel ſpaſmum quendam vaſorum ſanguiferorum circa meſenterium vel abdomen in hypochondriacis occurrentem ſubſequitur. Rectiſſimè ſcribit *Fernelius*, eos è naribus ſanguinis fluxum pati, quibus viſcera ſunt imbecillia & jecur maximè, id quod hydropicis accidit. Affirmat hoc Heurnius *in aphoriſm. Hippocratis pag.* 193. dum inquit: quibus facies colore viridi ſubfuſa eſt, hepate laborant, & ſignum eſt jam adfuturi hydropis, frequens in his cruoris per nares effuſio. Praxis teſtatur Medica, illos, qui hæmorrhagiis affliguntur, plurimum in primis viis experiri flatulentias, murmura, tenſiones moleſtas, anxietates, appetitum dejectum & quandoque etiam vomitum viſcidæ viridis materiæ.

(*b*) *Frigida & adſtringentia.* Subitaneus terror, horror ipſumque frigus fortiter admiſſum hæmorrhagiam ſiſtunt quidem, ſed non felici ſemper cum ſucceſſu: ſi in principio & repentè id fiat, ſuccedunt anxietates præcordiales ſuffocatoriæ quaſi, arteriæ circa tempora & collum pulſant, facies inflatur &c. Suppreſſam talem mortis cauſam fuiſſe vid. *in miſcellan. nat. cur. dec. II. ann.* 10. *pag.* 219.

(*c*) *Pilularum catholicarum.* In omnibus hæmorrhagiis commendanda eſt alvus aperta, ſic quoque Bonnetus *in Medicina ſeptentrionali lib.* 24. *cap.* 32. pertinacem hæmorrhagiam purgante prohibuit Item hæmorrhagiam uteri ſublatam purgantibus *vid. in miſc. dec. II. ann.* 9. *obſerv.* 126.

CAPUT LXII.

De vehementiſſimo, & efferatiſſimo alvi fluore.

DOminus Antonius da Ben Notarius, annos 33. natus, ſub fine Septembris inexpectatâ, & portentoſâ (*a*) *diarrhœâ* corruptus fuit, in qua per integrum diem ſupra 40. libras materiæ ſeroſæ ejecit, à qua evacuatione facultates naturales, & vitales adeò proſtratæ fuerunt, ut jam jam vitam cum morte mutaturus videretur, ſine pulſu, cum facie Hippocratica, & extremis valdè frigidis. Quùm autem circa meridiem ad eum advocatus fuiſſem, (*b*) *morbi cauſâ probè cognitâ*, de viribus inſtaurandis tantùm ſolliciti fuimus; eaque de cauſa ventriculo ſupra modum dejecto, & cibos omnes

omnes averſanti, ſequentem fotum admoveri curavimus.

℞. Fol. abſinthii ſicc. menthæ, calament. major. an. m. j. fl. roſarum, ſtœchados an. p. j. maſtiches, macis, ſchœnanth. an. ℈. j. fiat decoct. in ſ. q. vini rub. Fotu peracto locus inungebatur ol. abſinthii, & nucis moſchat. Intus offas vino rubro madefactat. cum ſaccharo obtulimus: cætera quæque reſpuebat, eorumque aſpectum perhorreſcens cuncta evomebat, dictis offis diutius in ventriculo manentibus. Dum hæc peragerentur, litus factus fuit calidus in toto abdomine cum oleis cydoniorum, & maſtiches. Nocte appetente animi expiationi atque conſcientiæ emungendæ totus deditus, primam noctis partem ſine remediorum ſuffragio tranſegit; in ſecunda parte accepit potionem ſequentem.

℞. Syrupi papav. nig. ℥. j. ß. terræ Turcicæ ℈. j. aq. pimpinell. ℥. iij. mixtis fiat potio.

Manè ſequenti accepit mivam cidoniorum cum dicta terra Turcica, & meliùs valuit, & tandem poſtriâ dic probè ſanus evaſit.

NOTÆ
in CAPUT LXII.

(*a*) *Diarrhea.* Sero ſpiculis ſalinis turgido ſalibùsque ventriculi & inteſtinorum fermentativis in motum acriorem redactis fibræ ac glandulæ inteſtinales conſtrictione ſpaſmodica exprimunt copioſius ſerum. Sæpius à bile acriori malum hoc fit.

(*b*) *Morbi cauſa probe cognita.* A cohibita tranſpiratione alvus fluidior non tarò fit, dum ſerum ſalſum per ſuperficiem corporis evacuari ſolitum inteſtina fortiter afficit: Bonum hinc ſignum ſudor eſt diarrhææ ſuperveniens. Quocirca qui ſunt denſæ texturæ, & habent cutim ſpiſſam & poros arctos, ſæpius quotidie egerunt, quàm qui poros habent apertos: in his enim egeſtiones exſiccantur, & corpora fiunt magis ſtipata. Opera itaque danda eſt in cura diarrhææ, ut corpus ad diaphoreſin blandam diſponatur. Riverius *in tract. de febre peſtilentiali pag.* 144. inquit: Alvi fluxum pernicioſum potentioribus diaphoreticis adhibitis magna doſi, momento cohiberi. Quando diarrhæa critica eſt, maximè in hypochondriacis & ſcorbuticis, non ſtatim ſiſtenda vel ſupprimenda: ſic ovis induratis ſuppreſſam diarrhæam febris continuæ, vomitus atrabilarii, alvi fluxus & phthiſeos cauſſam fuiſſe memorant M. N. C. *dec. II. an.* 10. *pag.* 125. ſæpiuſculè chronicâ diarrhæâ laborant infantes, quæ etiam optima eludit remedia: Animadverti tunc, aerem pituitam cellulis craſſi inteſtini impactam ad continuas excretiones ſtimulare, quare ſoli clyſteres demulcentes ex decocto raparum cum butyro parati egregium levamen attulerunt.

CAPUT LXIII.

De intenſiſſimo dolore oculorum Medicis deplorato, cum aliis graviſſimis ſymptomatis.

OCulus partium corporis nobiliſſimus, elegantiſſimâ, & admirabili ſtructurâ factus, in quo corporis ſpiritus ferè viſibiles redduntur, in quo animi vires eminus conſpiciuntur. Præterea (*a*) *oculus eſt hominis* ſtatûs luclidiſſimum *ſpeculum*, quo cuilibet nedum ſanitatis, verùm & morum conſtitutionem optimè rimari licet. Etenim ſcriptum eſt: *ſi oculus tuus ſimplex eſt, totum corpus lucebit.* Is eſt omnium partium doloris impatientiſſimus: nec citra rationem; nam eo vexato, vexatur & totum animal: Ejus privatione, vita humana infeliciſſima redditur: nec immeritò: nam tunc vita non vita, ſed mors ipſa cenſetur. Perſimile ferè comprobavit Perilluſt. Eques D. Galeatius Arioſtus, dum ſex ſuperioribus annis ex fervida fluxione acerrimum dolorem per ſeſquimenſem pateretur: cui ut occurreret, duos Medicos toto illo tempore fruſtrà conſuluit, imò parum abfuit, quin loco ſanitatis vitam ab eo extorſerint, nunc reiteratis ſanguinis miſſionibus, nunc purgationibus variis, ſanguiſugis, cauteriis, veſicatoriis, & aliis tormentis, quibus cachecticus, & imbecillis factus, ultra dolorem acerrimum, vigilias, inſignem animi mœrorem, ventriculi imbecillitatem, & alia complurima acquiſivit. Cùmque minùs de ſalute cogitaret, & ipſi indixiſſent Medici, eum dolente oculo orbatum iri, vitam verò incolumem ſervaturum: advenit amicus, qui ejus ſortis compatiens, de nobis, noſtraque facili medendi methodo plura ipſi diſſeruit. Hunc ergo enixè flagitat, ut is cumprimùm me in ejus auxilium advocet: quo facto, morbi ſpecie, cauſis, & affecto loco ritè examinatis, nec non ægri conditione, & ſtatu cognito, brevi ſanitatem ipſi polliceor.

Imprimis diætam, quam humectantem & refrigerantem ſervabat, ex aliorum Medicorum judicio immutavimus; (*b*) *loco aquæ vinum*, loco lactis ſeminum melonum, & ſimilium inaſſuetorum, optima, & ejus naturæ conſentanea edulia porrigentes.

Cùm verò ejus ſanitatem in unico auro diaphoretico conſiſtere, optimè cognoſcerem, cauteria, ſetones in nucha, veſicatoria, frontalia, & ficta ejuſmodi præſidia confeſtim tollenda imperavi. His exploſis, triduo uſus eſt præfato medicamine, & ecce optata ſalus: recedunt dolores, vigiliæ, adepſia, inflationes, rubores; ſiſtitur fluxio, & citò priſtinum robur recuperat. Hæc perdiſcenda, non invidentiæ livore inſectanda. Vivit tandem felix, ſexennio à cura elapſo.

NOTÆ
in CAPUT LXIII.

(*a*) *Oculus hominis ſpeculum.* Veriſſimum eſt, quod ex oculorum ſplendore, conſtitutione & motu, ſanitatis non tantum, verum etiam morum ac ingenii conſtitutionem optime rimari queamus. Inſtantis mortis indicium optimè petitur ex oculis: Spiritus enim animales copioſiſſimè influunt per magnum nervorum opticorum par in hanc partem; unde qualis oculorum vigor & motus, talis etiam ſpirituum animalium indoles & motus. Notabile eſt, oculorum ſerenitatem & claritatem dependere unicè ab influxu ſpirituum animalium: quare oculi violentâ morte peremtorum per aliquot horas clariſſimi apparent, poſtmodum ſenſim ac ſenſim claritas illa perit. Ut enim oculus valet: ita & corpus totum. Sic lucidus oculorum ſplendor animalis ſpiritus firmitudinem depromit: impuritas vero ſpirituum obtenebrationem & facultatem animalem prope emortuam arguit.

(*b*) *Loco aquæ vinum.* Notandus aphoriſmus Hippocratis *eſt* 31. *Sect. VI* dolores oculorum vini potus ſanat. Intelligendus eſt talis dolor, qui provenit ex ſucco craſſo oculos occupante: Hunc enim vinum tenue ac validum diſcutit. Hanc ob rationem *Dn. Author* ſuadet vini potum loco aquæ, quæ humores magis coagulat. Borellus *cent. II. obſ.* 77. Simili ratione vini potum in doloribus oculorum proficuum expertus eſt. In initio inflammationis gravioris circumſpectè vinum adminiſtrandum eſt: Quando autem calor & dolor remittit, ejus uſus utilis eſſe poteſt, etiam ad præſervationem inflammationum: Mirabile enim eſt, Riverium *cent. I. obſ.* 41. vini largioris potu plures præſervaſſe ab eryſipelate.

CAPUT LXIV.

CAPUT LXIV.

De ſalſo humore circa anum luxuriante, hæmorrhoidibus dolorificis, &c.

PErilluſtris Dominus D. Joannes de Zanis, annos 45. natus, à nonnullis menſibus catarrhum ſalſum circa genitalia, & anum patiebatur. Huic graviſſimo affectui debellando, Medicos duos ſeniores conſulit: at hi, cùm minùs agnoſcerent morbi originem, datis inopportunè remediis, (*a*) *hæmorrhoides dolorificas* cum aliis graviſſimis ſymptomatibus *concitârunt*. Trimeſtri toto, & morbi ſævitiâ, & medicamibus nimioperè vexatus, ad me, tanquam ad ſacram anchoram, confugit. Interea mirum dictu quot purgationes, phlebotomias, ſyrupos, julepos, juſcula alterata, decocta exſiccantia, ſalſa, & ſimilia inutiliter expertus fuerat. Nos ergo ejuſce mali cauſam, non in ſolam jecoris intemperiem, ut hodie Empiricorum moris eſt, verùm in pravam renum conſtitutionem, ob quam excrementum ſalſum in corpore diu detentum conſimilia parere ſolet, rejicientes, aperientia non refrigerantia eſſe adhibenda, ſtatuimus. Re opinioni reſpondente, brevi ſequentibus ſanitatem recuperavit: at primò, quo pacto renes ejuſmodi labe afficiantur, dicendum. Sæpè ab immodica Venere, aut ſaltem eâdem intempeſtivè petitâ, quod debilibus primùm, delicatulis, ſenibus, & certis temporibus, quibus ea in nobis languere ſolet, contingit. Evenit & his, qui craſſis, lutulentis & ſalſis victitant; hinc expultrice facultate fracta, & renum meatibus obſtructis, ſalſum illud excrementum per venas remeare cogitur, & inde per reſudationem ad cutem protruditur, ubi pro varia ejus natura, aqua prodit. Varios producit effectus: nunc enim diſſolvitur, nunc coagulatur; nunc hanc, nunc illam induit naturam, de quibus *alibi*. Itaque his omiſſis, ad præſcripta medicamenta deveniendum. Primis diebus accepit tincturam corallorum, & ſpecificum ſtomachicum. Utrumque ſanguinem purgat, & viſcera roborat, ac renes præſertim. Ne verò prima corporis regio impura permaneret, (*b*) *decoctum catholicum purgans* & refrigerans ad aliquot dies dedimus: de quibus decoctis ſatis in noſtra *Pharmacopœa Spagyrica* dictum eſt. Extrinſecùs Saturni balſamus cum calcinato majore dulcificato, curam totam brevi abſolvit. Hæc eſt vera & inconcuſſa medendi methodus, cui ſi quis innititur, is verè canonicè & dogmaticè mederi dicitur; qui ſecùs agit, agyrtam & pſeudomedicum ſe præſtat, Nos optimè alloquutus eſt Galenus, dicens, ſi non tantum vobis reſidet in pectore, ut ſitis boni Methodici, ſaltem ſitis boni Empirici.

NOTÆ

in CAPUT LXIV.

(*a*) *Hæmorrhoides dolorificas conciſarunt.* Excretio ſanguinis per venas hxmorrhoidales fit maximè in ſenibus, vel etiam in virili ætate, quando ſanguis craſſus copioſus non æqualiter per viſcera movetur, ſed circa ſplenem & meſenterium in vena portæ ſtagnat vel tardius circulatur, quare melancholicis & hypochondriacis hic fluxus admodum familiaris eſt & etiam ſalutaris, hinc etiam melancholicis & nephriticis hæmorrhoides ſupervenientes bonæ ſunt juxta *aphor. X. lib. 6.* ab Iſchiatide quoque & podagra ejus fluxus præſervat. Quando autem ſanguis nimis craſſus & acris ſtagnat circa venas ani, ipſæ tument, & à nimia diſtenſione dolent & tunc dicuntur hæmorrhoides cœcæ: Tumores autem circa anum quam citiſſime aperiendi ſunt, ne in fiſtuloſa abeant ulcera. Aloëtica maximè hunc fluxum proritare ſolent, dum acri ſua reſina venas ipſas ſtimulant & ſanguini ὀργασμὸν conciliant. *Calvinus* ex immodico aloës uſu teſte Beza *in ejus vitâ* in hæmorrhoides ulceroſas & ſputum ſanguinis incidit.

(*b*) *Decoctum catholicum purgans.* In fluxu hæmorrhoidum vel nimio vel etiam ſuppreſſo pilulæ *Beccheriana*, quæ ex vegetabilium extractis concinnantur ac leniſſimè alvum, ſubducunt, omnium optimæ ſunt, uti & in omni menſium negotio, ſive illi nimium, ſive parcius fluant; dum enim fluiditatem humoribus conciliando motum illorum ac circulum æqualem reddunt, utrumque affectum curant, cum uterque ex obſtructione ſanguiniſque craſſitie ortum ac originem ſuam habeat.

CAPUT LXV.

De fœda & horrenda ſcabie à multo tempore inveterata.

PErilluſtris Dominus Scipio Blanchinus, annos 33. natus, à nonnullis menſibus pravâ tentigine cum (*a*) *deplorata ſcabie* peſſimè vexabatur. Ad fœdum & moleſtiſſimum hunc affectum debellandum 4. præcipuos Bononienſes Medicos toto illo tempore conſuluit. Ipſi eum de more purgant, & repurgant, ſæpè phlebotomizant, aſſiduò refrigerant & humectant, tandem & exſiccant. In purgando, utramque bilem obſervant, phlegma ſalſum enumerant, calidum jecur incuſant, caput fluxionibus obnoxium prædicant, tandem expendunt ſingula, & tamen fruſtrà: efferatior morbus redditur, & miſerrimè vitam inter pocula medica ducit. Primâ vice advocatus, ſciſcitor ab eo, num præfati Medici omnes ingenii nervos in ejus ſanitatem intendiſſent, majora fortè adhuc penes eos reſtare: hac de re ut eos iterum conſulat ſuadeo. Ipſis iterum advocatis, plura ad menſes incaſſum experitur: purgant, repurgant, itidem phlebotomizant, humectant, abſtemius vivit, hordeacea & ſimilia fercula continuò uſurpat, quibus ventriculus malè torquetur: in his medicaminibus tres menſes infeliciter vivit. Pro ſecunda vice advocor, & eum rurſus moneo, ne ſuos deſerat Medicos; non omnem moviſſe lapidem tibi fatebuntur, non omnes Medicinæ theſauros deprompſiſſe dicent, artis abdita penes eos latere non diffido. Credulus eos iterum accerſiri juſſit; aliud trimeſtre in præfata cura reiteranda inaniter terunt; miſcent ſuccos cichoraceos ſero lactis, Guajaci decoctum cum iiſdem cichoraceis temperant: exſiccante & attenuante victu hâc vice utitur, nec propterea quicquam opis. Iterum accerſitus, affectum penes eos conclamatum obſervo; eum tamen rurſus increpo, ne tam doctos, tamque artis peritos, &, ſi Diis placet, alteros Galenos à ſua cura abdicet; quibus & maximus ſtimulus erit, ſi referat ipſis, quomodo eum viſitaverim, & dixerim, quomodo facillimè intra 15. dies eum ſanare poſſem, & omni tempore, paucis & gratiſſimis, ſe tamen ab his potiùs ſanitatem requirere, quàm à quovis alio. His impulſi curam de novo aggrediuntur, omnia quæque explent, ſuperiora mutantur, exceptis phlebotomiis, & potionibus laxativis, quas frequenter reiterant: omnia ſuſque deque miſcent, calida frigidis, ſicca humidis, cephalica thioracicis, thoracica cardiacis, cardiaca jecorariis & ſpleneticis, balneis

aquæ dulcis compoſitis, & aliis utuntur. Ultimò ab his malè vexatus, tanquam omni ſpe deſtitutus, ſub noſtra cura intra 15. dies, ut retuleram, ſanus evaſit, methodo non diſſimili à ſuprà citatis.

NOTÆ

in CAPUT LXV.

(*a*) *Deplorata ſcabie.* Scabies eſt exulceratio glandularum & vaſculorum cutis, proveniens à ſero corroſivo ſalſo, aculeis ſuis pruritum, dolorem, inflammationem excitante. Complicatur utplurimum ſcorbuto vel cacochymiæ. Cura conſiſtit partim in edulcoratione ipſius lymphæ, ſaliumque emollitione & correctione, partim etiam in ulteriori ſalium horum geneſi impedienda. Primo ſcopo inſerviunt decocta emollientia, qualia optima ſunt ex malva, fumaria, raſura cornu cervi, floribus ſambuci, borraginis, papaveris rhœados, non omiſſis extrinſecè balneis: Ex adverſo nocent & ſalium acrimoniam augent ſalia volatilia, ſpirituoſa, ſudorifera calida, & regimen nimis calidum. Impediunt autem ulteriorem ſalium generationem deobſtruentia, qualia ſunt omnium efficaciſſima mercurialia & antimonialia, nec non ſulphurata, item per epicriſin purgantia. Extrinſecè ſulphurata cum mercurialibus & taliſmodi, quæ inflammationibus reſiſtunt & exſiccant, v. g. ſaccharo ſaturni camphora ritè mixta, præmiſſis præmittendis, omne abſolvunt punctum. Cavendum autem ante omnia eſt, ne ſcabiem nimis intempeſtivè extrinſece ſiſtamus, exiſtente præprimis corpore plethorico & cacochymico. Hinc omnia quæ repellunt, uti ſunt frigida, unctuoſa, cautiſſimè adminiſtranda ſunt. Docet quippè experientia, à ſcabie ſic præpoſtere retropulſa ortas fuiſſe febres, convulſiones arthritides, excitatem, melancholiam deſperatam: de qua re conſule *miſcellanea nat. cur. in decur. II. ann.* 8. *pag.* 255. & *ann.* 12. *pag.* 417.

CAPUT LXVI.

De Paralyſi linguam, & brachium ſiniſtrum obſidente.

ADmodum Reverendus P. D. Claudius le Page, in Cœnobio D. Stephani commorans, annos 47. natus, dum diluculo ſacra facturus ſurgeret, vix indutus (*a*) *Paralyſi derepente* obſidetur, quâ loquelam penitus amiſit, & motum brachii ſiniſtri, cum gravi torpedine eo in latere. Confeſtim ad eum acceſſitus, auri noſtri diaphoretici ℈. vj. cum aquæ theriacalis ℥.ß. ipſi dedimus, tunc paulatim loqui cœpit, & movere brachium; ſub veſperâ medicamine reiterato, perfectè convaluit, (*b*) *exiguo torpore affectis membris relicto*, qui & in totum propulſatus fuit, aquæ antiapoplecticæ uſu, de qua in noſtra *Pharmacopœa Spagyrica.*

NOTÆ

in CAPUT LXVI.

(*a*) *Paralyſi derepente.* Sæpius in momento paralyſis invadit, præcedente fortiore animi motu; unde cum fortiter in anguſtias ſpinalis medulla cogitur, humor ibi ſubſiſtit, & ſtaſi ſua ſpirituum influxum intercipit.

(*b*) *Exiguo torpore affectis membris relicto.* Curata paralyſis relinquit ſæpius capitis maximam debilitatem, torporem nec non ſomnolentiam; unde facilè à pauciſſimo vino ebrii redduntur, & à ſuaveolentibus & vaporoſis læduntur, introductâ vitioſâ & præternaturali poris cerebri diſpoſitione, quare etiam qui ſemel tentati ſunt paralyſi vel hemiplexia, ex facili iterum in hunc affectum incurrunt.

CAPUT LXVII.

De vulneribus capitis.

CApitis vulnera, dummodò fractum non ſit cranium, ſequenti methodo brevi ſolidamus. Et primò vulnus ſimplex ſine contuſione manifeſtâ, ut quod acie ferri factum ſit, (*a*) *admoto oleo noſtro balſamico*, bis in die, cum goſſypio, vel filis cannabinis citiſſimè ſanatur: Cui vero contuſio adeſt, vulnus aquâ ſalsâ cum vino rubro priùs eluitur, ut contuſæ carnes oleum affuſum faciliùs combibant: tum oleum vel cum goſſypio, vel cum plagulis eo imbutis ſuperimponitur, faſciis ad id opportunis ex arte admotis. Quòd ſi contuſio ſit valida, tunc triduo à vulnere inflicto, mundificante, & ſuppurante opus eſt. In omnibus, vulnus bis in die deligatur, atque iiſdem plagulis & faſciis communitur. Occurrunt & nonnunquam alia ſymptomata, quibus ut proſpiciat Medicus, in practica phyſica bene eſſe verſatum neceſſe eſt. Aliâ etiam viâ per aquam, ſeu decoctum vulnerarium, vulneribus quibuſcunque facillimè & citiſſimè mederi poſſumus: de his decoctis vulnerariis in noſtra *Pharmacopœa* ſatis apertè diximus.

Ejuſmodi viis ſanatos complures in medium protraherem, confirmationis ergò: at multi ſunt, & per ſe ſoli integram Centuriam complere poſſent. Dominus Albertus Polſonus ſeptennio elapſo, quinque vulneribus profundis à ſicario clàm acceptis, eâ methodo feliciter curatus fuit. Dominus Hercules Lucatellus, ingenti vulnere circumventus à proditore, pari methodo convaluit. Magiſter Joannes . . . Sclopetarius, eâdem ſorte à proditore vulneratus, curatus fuit.

Ubi fractum eſt cranium, methodo ferè ſimili tractanda ſunt vulnera, ſuppurantibus & mundificantibus citò adhibitis. (*b*) *Terebra*, & alia chirurgica, quibus mali Medici ſæpius abutuntur, parcè uſurpare ſoleo; natura enim proprio motu extranea ejicere ſolet.

NOTÆ

in CAPUT LXVII.

(*a*) *Admoto oleo balſamico.* Omnia oleoſa pinguia & unguenta in partibus nerveis & membranoſis ſauciatis multum damni afferunt, dum poros obſtruendo graves inflammationes inducunt. Quo circa in capitis vulneribus & pericranii læſionibus merito ab illis abſtinemus, & loco horum vel ſicca v. g. pulverem iridis florent. maſtiches, ſuccini, vel ſolum mel cum pauxillo balſami peruviani mixtum admovemus. Emplaſtrum de betonica utiliſſime in omnibus externis capitis affectibus adhibetur: Exaltatur autem ejus virtus gummatibus balſamicis, v. g. gummi elemi, ſuccino, maſtiche, ſtorace, nec non pulvere cubebarum, caryophyllorum. Hac ratione redditur etiam efficaciſſimum in gravioribus capitis contuſionibus.

(*b*) *Terebra.* Plures obſervationes ubi trepanatio in cranio fracto & ſanguine ibi extravaſato optime ſucceſſit, collegit Dominus Marchette *in chirurgia ſua.* Valet hic *Celſi* monitum: quos ratio non reſtituit, juvat ſæpè temeritas; item ſatius eſt anceps remedium experiri, quàm nullum; dubia namque ſpes certa deſperatione potior eſt.

CAPUT LXVIII.

CAPUT LXVIII.

De maligna febre cum ſæviſſimis ſymptomatibus.

DOmina N. Domini Herculis de Lucatellis ſoror, propè Divi Sebaſtiani fanum, annos tunc circiter 24. nata, ardenti febre graviter conflictata, inter graviora ſymptomata, (a) *triduo animi deliquio correpta*, & mortuæ ſimillima jacuit. Tetro ejuſmodi affectui grana iiij. lapidis bezoardici animalis adhibuimus, cum grano j. auri diaphoretici: dabantur in ſucco carnis, nec alio cibo triduo enutrita fuit. His rer reiteratis ad ſe rediit. Interea cordis regio bis in die fovebatur ſequenti (b) *epithemate.*

℞. Pulver. diamargar. frig. ʒ. ij. granorum kermes, corall. præpar. an. ʒ. j. croci Orient. ʒ. ß. aquæ meliſſ. borag. acotoſ. an. ℔. j. vini Cretici ℔. ß. Miſcebantur pro Epithemate. Primis febris initiis per alterum Medicum purgata fuit. Syrupos & julepos item accepit: quin etiam ſanguis bis detractus fuit è brachiis. Serò advocatus, non mihi licuit tanti ſymptomatis cauſam in aliud rejicere, quàm in pravum & malignum vaporem ex hypochondriis expirantem. Rediit tandem ad ſe illa, quæ ab omnibus mortua cenſebatur, & vivit adhuc, ab eo temporè decennio elapſo.

NOTÆ

in CAPUT LXVIII.

(a) *Triduo animi deliquio correpta.* Symptoma hoc indicat febrem fuiſſe hyſtericam, ſpaſmis præcordialibus ſuffocativis & hypochondriacis ſociatam, qui ex impuro ſanguine & ſero ſtagnante circa abdominis partes originem ſuam petunt.

(b) *Epithemate.* In ſyncope, quæ à ſpaſmo diaphragmatis & præcordiorum naſcitur, extrinſecus applicata antiſpaſmodica volatilia nervina egregium faciunt officium; ſpectat huc linimentum noſtrum cordiale ex theriaca, camphora, croco, balſamo peruviano, oleo caryophyllorum, & aqua Anhalrina paratum. Corallia & pulvis diamargaritæ frigidus omni fere uſu tali in ſtatu tacent.

CAPUT LXIX.

De vulnere in facie citra ſuturam curando, ubi iterum carnificina ſuendi vulnera exploditur.

DOminus Joannes Baptiſta Bocchinus, cujus ſuprà in *prima noſtra Centuria* mentionem fecimus, à quodam proditore, cum quo familialiter verſabatur, & cujus famulitio quotidie utebatur, vulnus in facie, vulgo *ſfriſo*, accepit. Inflictum vulnus barbitonſor primus advocatus, fuit pro more acu & filo, ipſique ſuperimpoſuit album ovi, poſterâ die advocatus, abſciſſis ſuturæ punctulis, (a) *oleo noſtro balſamico* totum vulnus circumdari curavimus, vulneris labiis priùs invicem adductis: Et tandem quoad coaluerint dicta vulneris labia, quotidie uſus eſt dicto oleo.

Cur ſi paucis & facillimis tutiùs & certiùs ægros ſublevare poſſumus, multa infida ipſis morbis ſæpiùs graviora, tædii & laboris plena nos cogat uſurpare antiquitas, ſi medicamentum, non authoritas admoveatur ægris? Si experientia, & ratio, non opinio, artem efficit, cur contraria ſectemur?

NOTÆ

in CAPUT LXIX.

(a) *Oleo noſtro Balſamico.* Balſamum vulnerarium tam ad internum quàm ad externum uſum optimum fit, ſi balſamum ſulphuris antimonii ex ſale ejus tartareo, & oleis deſtillatis confectum elegantiſſime rubicundum, miſcetur cum oleo hyperici, terebinthinâ & cera. Ex eodem fundamento fluit quoque præparatio balſami Anglici *Locatelli* dicti.

CAPUT LXX.

De lenta febre cum tuſſi, ventriculi imbecillitate, & aliis.

DOminus Martius Malvezzius ex Illuſtriſſima familia Malvezziorum, annos tunc triginta natus, annis ſuperioribus in duplicem tertianam incurrerat, à qua ſublevatus (a) *habitum cachecticum*, debilem, & catarrho valde obnoxium reportavit; non ſine flatibus, ventriculi refrigeratione, crebrâ expuitione, inappetentiâ, & quodam marcore. His malis ut ſubveniret, Medicos conſuluit, qui unanimiter chinæ decoctum ad menſem circiter ipſi porrexerunt. At medicamentum inappoſitè datum, morbos longè graviores reddidit. Etenim accerſitus, dictum Dominum ſummoperè emaciatum comperio, catarrho, inappetentiæ, flatibus, & aliis ſymptomatibus magis obnoxium, febre item lentâ per intervalla non rarò vexatum. Tot morbis ex arte curandis, duas indicationes curatorias conſtituimus. Primam, viſcerum obſtrictiones reſerare. Secundam, ſuccos crudos humoreſve incoctos conficere; quas indicationes nos tutò abſolvere ipſi indiximus, & non multiplicitate remediorum, ut Empiricorum mos eſt, neque errabundâ & fallaci opinione, quâ plerique Medicorum falluntur; verùm certâ & cognitâ ſcientia, atque tantùm unico remedio, eo pacto, ut diu in ejus uſu perſiſtat; non enim diu contractos habitus citò immutare poſſumus. Annuente ipſo, ſe in cura permanſurum, ſpecificum noſtrum ſtomachicum ipſi præſtitimus bis in die, cum ſaccharo roſaceo: eo febre ſenſim propulſatâ, & (b) *ventriculi robore aucto*, cuncta meliùs obire cœpit; in ejus uſu perſiſtens, eâ quâ nunc fruitur ſanitate, vivit.

NOTÆ

in CAPUT LXX.

(a) *Habitum cachecticum.* Quandocunque intermittentes non legitimè curantur, vel ſtatim motus iſti febriles critici in bonum finem nimirum excernendi illud, quod ſanguinis mixturæ infenſum eſt, inſtituti, nimis cito figentibus vel adſtringentibus ſupprimuntur, periculoſiſſima multa mala inde proveniunt, infarctus quippe viſcerum fiunt graviores, obſtructiones firmiores, perſpiratio corporis magis impeditur, ſicque febres lentæ, cachexia, affectio hypochondriaca preſſo pede ſequuntur. Sic febres ardentes, item intermittentes intempeſtivè curatas hecticæ cauſſam fuiſſe annotavit Foreſtus *Lib. IV. obſ.* 1. *&* 41*a. item* Horſtius *lib.* 1. *obſ.* 30. *&* 34.

(b) *Ventriculi robore aucto.* Poſt graves perpeſſos morbos facilè ventriculi imbecillitas oritur, & tunc ſemper maxima ratio eſt habenda digeſtionis primæ, & præſtat

 ſemper,

ſemper, poſt diuturnos morbos à parciori paulatim ad largiorem victum procedere. Proportio enim ſemper debet eſſe inter victum & vires, quandoquidem vires, ſi debiles ſunt, victus quoque tenuis ſuadendus, fortes autem & robuſtæ ſi ſunt, victus magis plenus & craſſus locum habet. Priſci ſapientiſſimi Medici in adminiſtranda diæta vel in ipſis morbis, vel poſt illos admodum religioſi & circumſpecti erant, quorum veſtigiis & nos inſiſtere debemus.

CAPUT LXXI.

De catarrho, febre lenta, virium imbecillitate, à multo tempore contractis.

DOminus Ludovicus de Urſis annos 30. natus, ab aliquot annis, multis malis acerbè conflictatus, extrema ducere videbatur, omnium graviſſimum erat (*a*) *inſignis ventriculi languor.* Tot malorum cauſas tam externam, quàm internam, ad pravam victûs rationem prægreſſam, & imbecillam viſcerum conſtitutionem referens, curationis argumenta eſſe dixi, viſcera naturalia cumprimùm roborare, dein fluxos, & congeſtos humores, tum in ventriculo, & inteſtinis, tum in aliis corporis partibus, conficere, & purgare. Primas indicationes brevi abſolvimus ſpecifico noſtro ſtomachico, ſecundas decocto ſequenti.

℞. Chinæ electæ in taleolas minutim diſſectæ, ℥. ß. ſalſæ paril. ʒ. j. ſaſſafras ʒ. ij. ſantal. ℥. ß. epithym. cuſcut. ſenæ, an. ʒ. v. aniſi, coriand. præpar. an. p. j. flor. borrag. bug. meliſſæ, betonicæ, an. m. j. flor. violarum p. j. coquebantur omnia in optimo jure caponis.

NOTÆ in CAPUT LXXI.

(*a*) *Inſignis ventriculi languor.* Multa mala ex vitio primarum viarum proveniunt. Laborabat ante aliquot annos generoſa fœmina autumnali tertiana, poſt ejus curationem appetitui fortiori indulgebat; unde incurrebat in febrem lentam, phlogoſin, vitium defectionem & dolorem pedum convulſivum, *als wann ſie zu ſchlagen wäre.* Medici in conſilium vocati pugnabant contra calorem refrigerantibus, julapiis, acidis, quorum aſſumptione ſymptomatum vehementia magis augebatur. Ego primis in viis colluviem impurorum humorum ratus, ordinavi lene emeticum, liquida in forma aſſumendum, quod tribus vomitionibus magnam copiam viridiſſimæ pituitæ educebat, huic experimenti gratia inſtillavi oleum tartari per deliquium, & mox viridis ille color mutabatur in flavum, indicio manifeſto, acidum ita tingere bilem, non ſecus ac ſpiritus vitrioli ipſi viriditatem conciliat. Poſt uſum hujus emetici protinus exſpirabant cuncta ſymptomata, notabiliter enim calor, ſitis & pedum dolores remittebant, adhuc ſemel idem remedium propinatum eſt, & Divinâ gratiâ mox in integrum reſtituta eſt fœmina.

CAPUT LXXII.

De ophthalmia.

UT non omnes ophthalmiæ ab una eademque cauſa, nec item uno eodemque remedio curantur, Perilluſtriſſ. & Excellentiſſ. Dominus Hercules de Mareſcottis, 4. annis elapſis id maximè comprobavit; is enim contumaciſſimam, & dolorificam ophthalmiam incurrerat, quam contraxit (*a*) *ab aëre ambiente nimis calido* & ſicco, quo in tempore fluxio ſalſa & acris, quâ priùs detinebatur, in ſummum irritata fuit: ea enim ab extrinſeco impulſa, & ad oculos detruſa, primùm in oculo ſiniſtro tumorem, & inflammationem peperit; ea remediis paulò mitior facta in dextrum recurrit. Multis tunc extraordinariis fruſtrà adhibitis, uti caſſiâ, pilulis de agarico, cocciis, phlebotomiâ, &c. (*b*) *decocto purgante*, & exſiccante intra paucos dies convaluit.

NOTÆ in CAPUT LXXII.

(*a*) *Ab aëre ambiente nimis calido.* Ophthalmia ſæpe eſt epidemia, & debetur aëris vitio, ſi nimirum ille vel hyeme nimis ſiccus eſt, vel etiam ipſo vere ſiccus & aquilonius; tunc enim facilè rheumatiſmi & fibrarum tam cutanearum, quam membranacearum ſubtiliſſimarum fiunt contractiones & contorſiones propter particulas aëris rigidiores de quo ulterius conſule *aphor.* 11. & 12. *Lib. III.*

(*b*) *Decocto purgante.* Notabilis eſt *aphor.* 17. *Lib. 6.* Hippocratis: Oculis ex inflammatione laborantem diarrhæa corripi bonum eſt. Nam omnis alvi fluxus, ſive arte, ſive ultrò erumpat, inquit Heurnius *in commentario ad aphor. pag.* 432. repellit & una evacuat ab oculo. Quare ſi natura id ultrò non fecerit, pharmacia hoc agamus. Si valida phlegmone occupaverit oculum, venam ſeca, cucurbitas cerviei admove: purga, dolorem mitiga, digere. In magnis doloribus fove oculum decocto malvarum, chamæmæmeli & fœnugræci.

CAPUT LXXIII.

De præduro quodam tumore jamdudum inveterato, in palpebra oculi enato.

SCirroſos tumores diſſolvere, non minùs arduum, quàm difficile, comprobant omnes, qui artem medicam exercent; ſic ejuſmodi tumores, vel in carcinomata vertuntur, vel incurabiles fiunt. Superioribus annis venit ad me curandus quidam Dominus Franciſcus Limidus, ſimili tumore affectus: cùm autem ipſe ad ejuſmodi tumorem deformem, & moleſtum exſcindendum, multos Medicos fruſtrà per longum tempus conſuluiſſet, noſtrâ tandem ope intra 20. dies convaluit. Itaque ut denſum, firmum, & compactum ejuſmodi tumorem, oſſeum potiùs, quàm carneum diſſolverem, corpore priùs purgato, collyrium ſequens admovimus.

℞. Stibii crudi, camphoræ, an. ʒ. ß. tuthiæ præparat. collyrii albi Rhaſis, an. ʒ. j. aquarum ſolatri, plantaginis, roſarum, ℥. ij. miſceantur, & fiat collyrium: Infundebatur collyrium bis in die inter adnatam, & palpebram. Extrà unguentum, hunc in modum applicatum fuit.

℞. Camphoræ ʒ. ß. ceræ albæ ℥. j. ol. roſati ℥. iij. liquentur omnia ſimul, refrigerato adde pul. tuthiæ, ſtibii, plumbi uſti, an. ʒ. j. miſce.

At nec his tantus tumor emolliri potuit; ſed (*a*) *ſpecifico ophthalmico* in uſum advocato, intra 4. dies tumor evanuit.

Artis abdita non omnibus reſeranda veniunt, maximè hodie propter pſeudochymicos, qui his perperam abutuntur, nec propterea illi verentur ſe ſcientiarum Monarchas appellare; veri illi ſunt jactabundi impoſtores, fumivenduli meri, auri potabilis decoctores, de quibus plura apud bonos Authores.

NOTÆ

NOTÆ in CAPUT LXXIII.

(*a*) *Specifico ophthalmico.* Tumor ſcirrhoſus durus ſæpiuſculè palpebris adnaſcitur, dicitur: vulgò *Gerſten-Korn*, ſed non tàm facilè diſſipari ſolet, maximè ſi induraverit. Novi chirurgum expertiſſimum, qui ejuſcemodi dolores feliciter ſic abigit. Nimirum unguento gryſeo, cui momentum mercurii præcipitati albi immixtum eſt, cautè bis de die tumorem illinit, ſic ſpacio trium hebdomadum diſſipatio fit inſenſibilis fermè.

CAPUT LXXIV.

De dolore Capitis, amentiæ quadam ſpecie, & videndi impotentia.

ANdreas Rivannus, annos 30. natus *nel Borgo delle Touaglie*, tribus graviſſimis cerebri affectibus ab anno detinebatur, amentiâ, obtuſo capitis dolore, & viſûs imbecillitate. (*a*) *Amentia non erat perpetua*, ſed tunc eâ correptus, multa abſurda verbo & opere committere cogebatur, citra tamen violentiam: eam præcedebat gravis capitis dolor, cum ſopore quodam permoleſto. *Suſcitari* hunc dolorem à vaporibus, aut ſubtili & atro humore melancholico ex hypochondriis ad caput ſublato, certum erat; unde & videndi facultatis perverſio. Indicationes itaque erant, noxium humorem è præcordiis deturbare, & caput roborare; quæ duo præſtitimus decocto melanagogo & cephalico, prout habentur in noſtra *Pharmacopœa Spagyrica*, atque oleo vitrioli balſamico cum conſervis caput roborantibus. Vivit nunc à cura liber, ſeptennio elapſo.

NOTÆ in CAPUT LXXIV.

(*a*) *Amentia non erat perpetua.* Notus eſt mihi paſtor in principatu Mindenſi, vir robuſtus, plethoricus, ac facie ſanus, hic per intervalla certo tempore breves mentis patitur abalienationes, nimirum colloquens cum amico vel etiam ſacra faciens coram populo, præter omnem ſpem mox multa delira, abſurda & malè cohærentia loquitur, nonnunquam ad horæ quadrantem, nonnunquam etiam brevius. Ad ſe rediens ignarus omnium eſt, quæ fecerit; paroxyſmi utplurimum fiunt circa certas phaſes lunæ, vel etiam ſub veris & autumni initia, ubi etiam non tarò motus convulſivi & dolores tenſivi, gravativi pedum complicati ſunt. Affectibus animi vino ac venere malum fit vehementius, venæ ſectio autem & omnia ſanguinem diluentia nec non nitroſa cinnabarina & temperata antiſpaſmodica mitigant & leniunt paroxyſmos. Contraxit hoc malum ex febre tertiana ante 7. annos perperam curata, & quoniam videtur quaſi habituale, radicalis curatio non facilè expectanda eſt.

CAPUT LXXV.

De hydrope aſcite, in quo ventris tumor ad immenſam magnitudinem creverat, ab aliis conclamato.

NOnnulli ſunt morbi, aſpectu horrendi, formidoloſi, & à Medicis immedicabiles habiti. Talis fuit præſens affectus, quo laborabat quædam ancilla Perilluſtris, & Excellentiſſimi Domini Papiniani Bombelli, annos 45. nata. Etenim ad eam perductus per admodum Illuſtrem, & Excellentiſſ. D. Doctorem Mathaſilanum, primo intuitu ſe nobis obtulit mulier facie horridâ, extenuata, ſuſpiriis, & anhelitûs difficultate gemebunda, mortuis, & reſiccatis cadaveribus quàm ſimilis; cum incredibili abdomine, cruribus etiam ingenti tumore diſtentis, nec nos propterea deterrebat (*a*) *monſtroſus ille tumor*, ſed illa macies ſuperiorum partium, virum imbecillitas, anhelitûs difficultas, & alia graviſſima ſymptomata. Adverſus tam immane monſtrum multa ab aliis Medicis adhibita fuerant remedia, & toto anni ſpatio, quo cœperat dicto morbo detineri. Huic & morbi magnitudine ad extremum adductæ, & omni ſpe deſtitutæ mulieri, Omnipotens Deus, & miſericors, ſic per manus noſtras opem tulit. Primis diebus ſulphur metallorum cum conſerva roſarum bis in die dedimus, quo anhelitum paulò liberiorem ducere cœpit: Viribus tantiſper erectis, ad aquas citiùs exhauriendas, devorabat alternis diebus (*b*) *tres pilulas* ex polychreſtis, & catholicis, ponderis ʒ. ß. quibus reſeratæ ſunt obſtructiones, communes viæ adapertæ, & ſanguis in utroque viſcere rectificatus: unde priſtina ſanitas, atque ab illo die, ſexennio videlicet elapſo, firmâ valetudine potitur.

NOTÆ in CAPUT LXXV.

(*a*) *Monſtroſus tumor.* Offerebat ſeſe nuper nobis fœmina, 30. annorum in ſuperiori corporis parte mirum extenuata, reſpirandi difficultate, marcore partium & facie Hippocratica, ſemi mortua, incredibilis etiam erat tumor abdominis, brevi poſt ultro & ſponte umbilicus exiit & aperiebatur, magnaque quantitas ſeri lympidi, explens fere menſuras 20. intra duarum horarum ſpacium effluxit, inſtitutâ ſic ab ipſa natura paracenteſi. Ego accedens illicò curavi, ut foramen illud clauderetur, & probè à corruptela non tantum umbilicalis regio, ſed & totum abdomen defenderetur, quare cataplaſma ex ſpeciebus balſamicis cum vino coctum toti applicabatur ventri: aperto obturaculo tertio die poſt mox nova rurſus quantitas ſeri effluxit. Interea debilitabatur ægra, porrigebantur analeptica, balſamica. Elapſis aliquot diebus, venter, qui propter effluxum copioſæ aquæ valde detumuit, de novo increſcebat in molem, à flatibus quaſi diſtentus, interim deficiebant plus vires; extrema frigebant, pulſus rarior, & ægra diem ſic ſuum obibat. Hydropis per umbilicum ſponte ruptum evacuationem vide in Hildano. *obſ* 14.

(*b*) *Tres pilulas.* Bene monet Sydenhamius *in tractatu de hydrope*: Aut fortiter in hoc morbo purgandum eſt, aut nunquam, & maxima curationis pars in eo videtur poſita, ut medicus naturam morbi exploret, an ferre poſſit cathartica, nec ne, ſi una benè ſuccedit purgatio, brevi plures inſtituendæ ſunt. Merentur autem laudari hunc in finem purgantes pilulæ emetico acuatæ, ſtimuli quippè, quæ egregie ſeroſam colluviem expurgant.

CAPUT LXXVI.

De ſanguinis, & puris fluore inſigni per alvum, à biennio inveterato, cum febre lenta, marcore, &c.

THomas Caſarius, de his qui vulgò *Tiralore* dicuntur, in via ſancti Felicis commorans, annos 40. natus, (*a*) *fluore ſanguinis & puris* biennii ſpatio vexabatur, unde in incredibilem corporis maciem inciderat, cum apepſia, lenta febre, ſiti valida, & aliis. Toto illo tempore omne peculium in Medicos fruſtrà impenderat. Sub cura verò noſtra, paucis & nullius pretii remediis, intra 12. dies ſanitati reſtitutus fuit: præcipuum fuit crocus metallorum, non is quidem Rulandi & Quercetani,

Quercetani; ſed Th. P. hic roborat tantùm, ille verò purgat ſuprà & infrà.

NOTÆ
in CAPUT LXXVI.

(a) *Fluore ſanguinis & puris.* Hic affectus dubio procul abſceſſus fuit aut meſenterii, aut ipſius pancreatis. Pancreatis abſceſſus curam deſcribit Sylvius *in praxi lib.* 1. *cap.* 15. Nimirum fœmina laborabat diuturno & gravi lumborum dolore, ſubſecutus fuit puris vomitus & dejectio ſpontanea, emetico aſſumto ultra uncias 20. puris cocti excrevit: exhibitis balſamicis & putredini reſiſtentibus, brevi perfectæ ſanitati reſtituta fuit. Abſceſſum meſenterii cum febre lenta dolore ac tenſione hypochondrii & excretione puris per alvum tradit Hollerius· *obſervatione* 19. Abſceſſum intra muſculos abdominis & peritoneum latentem feliciſſimè curavit Beatus Parens *vid. meth. med. pag.* 370. Ulcus ventriculi annotavit Bartholinus *centur.* 1. *pag.* 40.

CAPUT LXXVII.

De quodam fœdo & horrendo morbi genere.

HOrrendum, fœdum, & ab omni humana cogitatione alienum mali genus, quinquennio elapſo, invaſit Magiſtrum Joannem N. textorem lanæ, in via, quæ vulgò dicitur *ſtrà Caſtione* propè portam Urbis. Ad eum perductus per Dominum Virginium Piottum, (a) ***patientem invenio*** vultu deformem, fœtidum vaporem exſpirantem, ſquammis conſperſum totum, etiam ſuperciliis ipſis, & adeò, ut ſolis oculis micantibus, non hominis, ſed alicujus monſtri facies videretur. Capilli guttulas aquæ aſſiduò fundebant, veluti è ſcaturigine proſilientes. Ut attentiùs corpus univerſum perluſtrarem, feneſtris, & cubiculi oſtiis adapertis, ut fœtidiſſimus ille vapor exſpiraret, aromatis etiam eo in loco combuſtis, tunc ſtragulis ſublatis, atque corpore denudato, mirabile, nec dictu facile, quo horrore perculſi fuerimus, videre divinum animal hominem, tam ſævâ, truci, & abominabili plagâ affectum, in quo cutis fruſtratim è brachiis, tibiis & coxis decidens, carnem cute denudatam, novas ſquammas producentem relinquebat; perpetua corruptio & generatio cutis videbatur. Dira hæc plaga à planta pedum ad verticem uſque miſerum inceſſanter affligebat: quo in ſtatu, trimeſtri toto ſtetit, antequàm noſtrâ ope uteretur. Qui eum primò viſitaverant Medici, ipſum eſſe leproſum; & ab hominum conſortio removendum ajebant. Certatim quis dixiſſet, omnia humanæ miſeriæ tela in eum vibrata fuiſſe: hæc enim omnia concomitabatur inſignis pauperies, cum numeroſa prole. Ad tam fœdum & horrendum monſtrum debellandum, ſpecificum ſtomachicum cum granis aliquot auri diaphoretici dedimus, cum conſerva roſarum. In ferculis pulvere viperarum utebatur, extrà unctione blandâ ex balſamo metallorum factâ, intra triginta dies priſtinæ ſanitati reſtitutus fuit, quâ potitus eſt ad quatuor annos: demum eodem affectu correptus, priori diligentiâ minimè adhibitâ miſerè occubuit.

NOTÆ
in CAPUT LXXVII.

(a) *Patientem invenio.* Signa lepram indicantia recitat hîc *Autor.* Intenſiſſima hic lymphæ & ſanguinis coagulatio eſt. Marcellus Donatus *lib.* 1. *cap.* 4. *Hiſtor. medic. mirabil.* ſanguinem è vena emiſſum inſtar coagulati lactis obſervavit. Quapropter omnia calida & exſiccantia præſenti in morbo nocentiſſima ſunt. Ab uſu immodico & præpoſtero ligni guajaci juvenem in perfectam lepram incurriſſe Autor eſt Henricus ab Heer *obſ.* 22. Potius humectantia conveniunt; hinc Benivenius *cap.* 21. *abditorum* refert, quendam elephantiacum incurioſo & licentiore uſu frigidorum, citrullorum, peponum ac nucum recentium fuiſſe reſtitutum.

CAPUT LXXVIII.

De rara, mirabili, & incurabili morbi ſpecie in Marco Marci, filio piſtoris, prope ædes D. D. de Barbatiis.

EN formidandum, mirabile, rarum & ordinariis Medicis incurabile morbi genus: hîc ſileant ignavi calumniatores, perſonati Medici. Et vos deliri Phormiones, qui coram optimis & exercitatiſſimis Medicis, de re medica inanes veſtras leges proponere, atque totius artis medicæ, verbis pluſquàm ſeſquipedalibus, nec minùs ampulloſè, officia diſtribuere, ac tanquam Aſclepiadéæ familiæ patronos, & ſumma artis faſtigia tenentes, unicuique vos turpiter divendere vultis: Totâ die præclara adverſus catarrhum præſidia nobis occinitis, ejuſque mille cauſas aſſiduò effingitis: at quorſum tot verba inaniter jactata pro catarrhis præſcindendis & averruncandis? & ecce incipienti catarrho in juvene annorum 16. ne tantillum quidem levaminis afferre poteſtis; imò vobis, veſtriſque præſidiis invitis, ad tantam calamitatem perducitur æger, ut nemo mortalium cruces & tormenta, quibus inceſſanter conflictaretur, exprimere poſſet: ſatius ipſi fuiſſet inter mortuos computari, quàm ulteriùs tam acerbam vitam, & omni dolorum genere refertam traducere. Cœpit verò iſte juvenis initio veris articularibus doloribus vehementer cruciari, obſeſſis nimirum genubus, pedibus, utriſque manuum articulis, cum poplite, & iſchio. Primus Medicus in ejus curam advocatus multa de more ipſi præſcripſit, potus nimirum purgantes, julepos, apozemata, phlebotomiam, juſcula alterata, ligni Indici decocta, & alia. Extrinſecùs, litus, fotus, embrochas, cataplaſmata, frictiones, cucurbitulas; cauteria in nucha & brachiis, & ſimiles cruces. Quieverunt dolores aliquantulum, quadrageſimo die exacto, quo tempore dolores articulares ſponte conſopiri ſolent: at paulo pòſt vix menſe exacto, iidem dolores recrudeſcunt. Propterea novum Medicum accerſunt, qui non felicior primo, multa adhuc irrita præſcribit. Quâ de re tertius advocatur: hic priorum medelis omnino repudiatis, ad varia tum alterantia; tum purgantia ſe contulit, victu exſiccante, & attenuante perbellè mutato, atque tum hordeacea, carnes elixas, ova ſorbilia, & alia, pro aſſis, amygdalis toſtis, pane biſcocto, &c. Quid verò ultimus iſte athleta profecerit, intelliges. Nodos in juncturis firmat; dolores magis atque magis auget, & morbo efferatiori facto, miſerum in incredibilem maraſmum præcipitat. Inſuper (quod omnem captum excedit) (a) *oſſa omnia adeo contabuerant,*

buerant, ut ea infantium duorum annorum craſſitiem vix æquarent: oſſa ob dolorem continuum, & nimiam tendinum laxitatem, è loco exciderant: manus, & brachia, item genua, & pedes propter tophaceos tumores in articulis genitos, contorta adeò erant, ut nullo pacto quis credidiſſet ea erigi, & in propriam conſtitutionem reverti poſſe. Rurſus, quod magis mirabile, & formidandum videbatur, caput toti corpori in malis ferendis conſentiens, à juſta & naturali conformatione, tam magnitudine, quàm ſitu, mirum in modum deſciverat; etenim cum reliquo corporis continuè contabeſcens, perexiguum evaſerat.

Primo intuitu, tanti morbi curam aggredi velle, temerarium, & audax facinus eſſe exiſtimabam, nec niſi miſeratione, & remediorum magnitudine ſuffultus, ad id unquam adduci paſſus fuiſſem. Cauſis tanti affectûs conſideratis, ipſum priùs humectare, dolores conſopiendo, incipio. Eâ de re primis diebus optimum juſculum pulli, cum radicibus acori vulgaris, parari jubeo, idque manè & veſperi, poſt prandium, & cœnam. Matutinis horis aurum noſtrum diaphoreticum dabamus cum conſerva roſarum, quibus intra menſem optimam & firmiſſimam recuperavit ſanitatem. Videant illi, qui corporum fæcibus expurgandis aſſiduè incumbunt, propterea ſtercorarii dicti, ſimilia ſi præſtare poſſint. Scio ejuſmodi Medicos ab Empiricis, agyrtis, & circumforaneis minimè differre; nec obſtat, ſi per corporum ſordes, ut olim Uromantes, de morborum cauſis coram populo multa vaticinentur: plebs his faſcinatoribus deluſa credula redditur.

NOTÆ

in CAPUT LXXVIII.

(a) *Oſſa adeò contabuerant.* Mirabile eſt, oſſa omnia in præſenti ægro ita contabuiſſe, ut ea infantium duorum annorum craſſitiem vix æquarent. Oſſa ſcil. conflata ſunt ex tenerrimis tubulis, qui poros habent innumeros, in quibus circulationem ſuſtinent depoſitæ particulæ; & ſanguineæ & lymphaticæ. Inoſculantur namque illis venæ & arteriæ intrantes cavitatem, & deponentes ibi pinguem ſanguineo gelatinoſam ſubſtantiam: Hâc autem minimè oſſa nutriri, ſed temperata oleoſitate duram ac ſtabilem oſſium ſubſtantiam magis delinire & inungere veri videtur ſimilimum: Hac delibuta exterius impetibus, quos ſuſtinere coguntur, ſine fracturæ metu reſiſtunt. Inde jam conſtare poteſt ratio miræ oſſium fragilitatis, quam notarunt *Hildanus & Capivaccius* paſſim in ſcriptis ſuis. Porrò tubulis oſſium introductâ magnâ materiæ ſubtilis quantitate mollities in oſſibus generatur, qualem ceræ inſtar flexilem deſcribunt Acta Haffnienſium *obſ.* 24. *ann.* 73. *&* 74. Solidum enim à fluido non differt niſi ſola diviſibilitate. Quod ſi itaque efferveſcentia acrior in ſanguine concitata corpuſcula illa, è quibus oſſa contexta ſunt, diſſipat, oſſa minora & contractiora fiunt: ſimilem contabeſcentiæ oſſeæ hiſtoriam tradit Dominus Jacobæi *in actis Haffnienſ. anno* 71. *&* 72. *obſ.* 115. Nimirum chirurgus quidam per errorem aquam fortem bibebat, unde non mortuus eſt, ſed tota membra ita contracta & corrugata fuerunt, ut qui antea juſti viri ſtaturam habuit, nunc vix pigmæi vel ſeptennis pueri obtinuerit.

CAPUT LXXIX.

De dolore funeſtiſſimo per totum corpus oberrante, cum graviſſimis ſymptomatibus.

NOva quotidie in hominum perniciem vibrata eſſe tela cognoſcimus. Ecce hac de re novum doloris genus, per intervalla Conſtantium barbitonſorem, annos 40. natum invadens: (a) *Vagus is dolor, nunc per carnes*, nunc per articulos adeò vehementer vagabatur, ut ne per momenta quidem deſereret ægrum; mirum equidem quàm pervicaci velocitate per univerſum corpus oberraret: 15. diebus elapſis, in juncturis firmatâ ſede, ibi ingentes cruciatus peperit cum tumoribus, ut in arthritide conſuetum eſt. Inaſſueti ejuſmodi doloris cauſas aliunde, quàm à communi Medicorum ſenſu, deducendas eſſe judicavimus; indicationes itidem ab his longè diverſas: de quibus alibi Deo favente. Interim ad tam immane monſtrum debellandum, pilulis noſtris catholicis uſi ſumus: Catholicæ hac de re dicuntur, quòd in univerſum quoſcunque humores tartareos fugent, & ejiciant. (b) *Aurum noſtrum diaphoreticum* per vices dabamus, ad tranſpiratum corporis promovendum, & juncturas roborandas. Locis affectis ſæpè cucurbitulas per exiguas, vulgò *cornetti*, affigendas curavimus, cum ſcarificationibus, & eo tempore quo adhuc vagaretur dolor; nam in juncturis obfirmatâ ſede, fotus, & embrochas uſurpavimus. Victus in principio fuit refrigerans & humectans, tandem ſub fine decoctum phlegmagogum & exſiccans, ad 15. dies accepit, quibus ſenſim ſanitatem adeptus eſt. Sequenti anno iidem reverſi ſunt dolores, qui iiſdem quoque remediis propulſati ſunt. Ne verò iterum reverterentur, pilulas catholicas ſemel in menſe degluttiendas imperavimus ipſi, quod præſtitit ad annum, nec à ſeptennio redierunt ejuſmodi dolores, vivitque nunc felix optima ſanitate donatus.

NOTÆ

in CAPUT LXXIX.

(a) *Vagus is dolor nunc per carnes &c.* Sunt dolores hi revera ſpaſmodici, & non tantum nerveas fibroſas partes, ſed & muſculoſas occupant, ſæpiuſque totum per corpus oberrant, ita ut mox pedes, mox ſpinam dorſi, collum, digitorum extremitates invadant, debitoque ſenſu ac motu iſtas partes privent: Quandoque etiam in ipſis partibus interioribus calamitoſam ludunt tragœdiam, dum in inteſtinis cruciatus horrendos efficiunt, urinæ ſuppreſſionem, cardialgiam & ſuffocationem pariunt. Ab hoc malo vidi nec immunes ipſos juvenes & infantes, qui à parentibus ſcorbuticis nati erant; Nam dolores hi ſcorbuticorum acidorum ſalium progenies ſunt, & illa potiſſimum corpora, quæ nervos imbecilles ac debiles habent, & quorum ſpiritus faciles ad ataxiam ſunt, mirum exercere ſolent. Dolores hi ſæpius quoque aëris vitio debentur & epidemici ſunt: Annotavi hoc anno poſt hyemem ſummè tepidam, ubi menſe februarii jam tum multæ arbores in flore erant, affectus arthriticos & rheumaticos familiariſſimos, qui maximè illos, qui proclives & obnoxii erant huic affectui, valde torquebant, diuque lecto præter ſolitum affigebant, recidivante ſæpius malo.

(b) *Aurum diaphoreticum:* Aurum à gaſtrico menſtruo & fluidis microcoſmi non benè vincitur, niſi ope mercurii ſubtilioris exaltatum & ſpirituoſum factum fuerit. Cum mercurio autem hac ratione cicuratum promptiſſime agit menſtruum ventriculi ſalivale ſubtiliſſimo æthereo ſale imbutum, quod, utut non totum mercurii nexum diſſolvat, nihilominus tamen mercurii ſubtiliores partes abradit & extrahit & ſecum per totam corporis ſphæram vehit. Inſipida autem menſtrua magnam in metalla & mercurialia poſſidere efficaciam comprobat inter alia decoctum mercurii cum aqua ſimplici, quod teſte experientia ad necandos lumbricos ſummè proficuum eſt. Operantur autem mercurialia, ſi illorum textura integra manet, nec acceſſu cujuſdam acidi coroſivam naturam induit, colliquando & diſſolvendo partim gravitate, partim tenuitate ſua, ſeri ubicunque etiam illud ſit, coagulum: Quare ubi alia medicamenta non attingunt, ibi mercurialia penetrant, ac in diſſitis & anguſtiſſimis quoque partibus vim ſuam exerunt.

CAPUT LXXX.

De multiplici febrium genere.

Febris, etſi affectuum communiſſima, & frequentiſſima, omnium tamen (*a*) *curatu difficillima*: nam licèt infinitæ ſub Medicorum cura quotidie ſanentur, non tamen eorum arte, ſed (*b*) *ſponte*, & naturaliter *deſinunt*. Contemplare, quomodo minima pars gentium utatur Medicis, & quo pacto nullus ſit mortalium febris tyrannidis expers, vide an horum minima pars, Medicorum abſentiâ pereat. Univerſa Aſia, Africa, & maxima pars Europæ caret Medicis, non carent tamen febre; ubique communis eſt morbus, eandem ubique locorum ſervat naturam. Quòd ſi quis objiciat, illis in remotiſſimis partibus, imò ubique reperiri Medicos, nec tam eſſe barbaram, & incultam gentem, quæ propriis Medicis careat: at utriuſque diſciplinam confer invicem, vel hos, vel illos non Medicos comperies. Barbari inculti, literarum rudes, Hippocratis & Galeni, & aliorum Authorum inſcii, per experimenta medicinam agunt. Noſtrates, ut plurimum bonis literis imbuti, Hippocratis, Galeni, & aliorum ſectatores, per dogmata rationibus innixa medicinam agere profitentur. Sed hæc contemplatio hujus non eſt loci. Dicamus ergò, febres ſæpè Medicorum vulgarium diſciplinam eludere, quod ſuperioribus annis experta eſt nobilis Dom. D. Iſabetta D. D. Auguſtini Piſtorienſis, aliàs de Dondolis, uxor. Etenim ipſa, dum 20. annum ſuæ ætatis ageret, quatuor annis elapſis, in ſimplicem tertianam incidit, circa initium menſis Auguſti; cui ſubveniendo, uſitata haud pauca remedia accepit, duobus Medicis ad id convocatis; quibus invitis ea in ſemitertianam vertitur, adverſus quam multa ad nauſeam uſque patrata fuerunt medicamenta, nunc potiones laxativæ, ſyrupi, juſcula alterata, pilulæ, trochiſci, & ſimilia. Febre tandem contumaciori factâ, atque Medicorum artem planè eludente, Medicorum præſentiam perhorreſcit ægra, atque affines enixè flagitat, ut eos procul à ſe amandent. Interea febre in hecticam verſâ, eam ſine auxiliis ſedere nolunt, meque in ejus curam advocant. At quum intellexiſſem odium, quo Medicorum adventum exciperet, aliam perſonam induo, amici videlicet conjugis, & ſic clàm ipſâ inſciâ eduliis, & ferculis antipyreton miſcebamus, quo brevi febris & pertinaces obſtructiones propulſatæ fuerunt.

NOTÆ

in CAPUT LXXX.

(*a*) *Curatu difficillima.* Medici titulo indignum illum judicat *Helmontius*, qui non omnis generis febres, citò & tutò profligare novit. Nec enim ſunt intermittentium ſanationes jam temporis difficiles invento uſu chinæ chinæ, modò quis ritè procedat cum ipſa in applicatione. Tenendæ autem circa ejus exhibitionem ſequentes ſunt regulæ; 1. Ut palato conſulatur, optimè ſumitur in forma pilulari, ſi nempè cum mucilagine tragacanthi ex ſolo pulvere fiant pilulæ. 2. Longè efficacior ejus effectus percipitur in ſubſtantia, quam in eſſentiis, decoctis & elixiriis. 3. Offerri debet ſæpius reperita, parca tamen doſi, & nunquam ſtatim ante paroxyſmum vel in ipſo paroxyſmo, ſed ſemper diebus intermiſſionis, incipiendo ſtatim poſt febrilis paroxyſmi declinationem. 4. Nunquam china chinæ danda eſt, niſi prius deterſis purgante primis viis, ſolutâ phlethora, obſtructionibus expeditis & tranſpiratione liberiori. 5. In exhibitione chinæ chinæ alvus non movenda, nulla ſudorifera calida, purgantia, vomitoria, turbantia, vel in uſu, vel poſt ejus uſum exhibenda, aliàs facillimè febris recidivat.

(*b*) *Sponte deſinunt.* Notari meretur circa & poſt æquinoctia & ſolſtitia variè affici febricitantes, utpote vel circa illud tempus planè ceſſat febris nunquam rediens, vel deſinit, poſt autem redit, vel etiam tunc temporis ejus vis remittit, aut ſimplex tertiana in duplicem mutatur, non obſcuro indicio: ab ætheris motu, qui circa hæc tempora varius eſt, magnam quoque mutationem ſubire corporis noſtri fluores. Quartanæ autumnales & hybernæ circa tempus æſtivum ſæpius ſpontè deſinunt: vividiori enim facto ætheris tunc temporis motu, non modo inteſtina ſanguinis ſed & circularis motio promptior eſt; hinc tranſpiratio liberior, & obſtructiones in cutis poris reſidentes faciliùs diſſolvuntur.

CAPUT LXXXI.

De morbo raro, & deplorato.

Quidam ſartor Bononienſis Venetiis commorans, annos 40. natus, nomine Hieronymus Barbiero, juſtæ ſtaturæ homo, aliàs ſanus, & vegetus, tribus ſuperioribus annis (*a*) *ſub finem æſtatis* in lævitatem inteſtinorum incurrit, cui occurrendo, Medici Veneti ope ad multum tempus utitur: morbus tamen pertinax & rebellis; at ipſe ſanitatis impatiens alium medicum accerſit. Is multa, ex vulgato more facta, ad aliquot menſes ægrotanti ingerit, utpote juſcula alterata, morcellos adſtringentes, litus, embrochas, clyſteres, & ſimilia: At nec his morbo mitiori, imò eodem in dies efferatiori reddito, nova ſuperveniunt ſymptomata, corpus mirum in modum extenuatur, lentâ febre conficitur: artuum extremitates adeò laxantur, ut manus & pedes emortui omninò cenſerentur, reliquum corpus macrum, & luridum, coloreque terreo perfuſum, non hominis, ſed cadaveris effigiem præ ſe ferebat. Hoc in ſtatu Venetiis Bononiam reverſus, in noſtras manus curandum ſeſe obtulit. Morbi cauſis à nobis exploratis, atque indicationibus hinc inde collatis (*b*) *jecoris & lienis obſtructiones* reſerare ſtatuimus, craſſos, viſcidos, & concretos humores incidendo, attenuando & purgando, quod primis diebus præſtitimus per pilulas noſtras polychreſtas, ad ℈. j. ß. pro doſi. Sequentibus diebus ſumebat manè electuarium ſeq.

℞. Mithridatii optimi, ℥. ß. conſerv. roſarum, ℥. j. ß. croci martis, ℥. iij. macis, ʒ. j. miſce.

Hujus electuarii dabantur ʒ. ij. pro doſi manè. Sub veſperam dabamus ſpecificum ſtomachicum, quibus gratiſſimis graviſſimum, & incurabilem morbum facillimè ſuperavimus.

NOTÆ

in CAPUT LXXXI.

(*a*) *Sub finem æſtatis.* Æthere facto tunc denſiori ſtrictiores pori corporis noſtri evadunt, & perſpiratio effluviorum difficilior, quare ſuppreſſâ conſuetâ ſudoris excretione ſerum ſalſum ad interiora vertit, & partes inteſtinorum membranaceas variè afficit, & conſtringit, hinc tormina ventris, alvi fluxus, tunc temporis valdè familiares ſunt.

(*b*) *Jecoris & lienis obſtructiones.* Hypochondriaci, in quibus ſanguinis motus, per vaſa meſeraica, ramum ſplenicum & venam portæ, non legitime ſeſe habet, præter alia ſæva ſympromata experiuntur etiam quandoque lævitatem inteſtinorum & alvi criticum quaſi fluxum, ſecedunt ſæpius feces nigræ & à ſanguine tunicas inteſtinorum perrumpente, ſic tinctæ, dum natura ſubſiſtentem

circa

circa hæc vaſa colluviem ſeroſo-ſanguineam per vaſa, inteſtinalia, interdum etiam ipſius ventriculi ſeu gaſtrica bonum in finem exoneret. Proſunt hic aſſentiente ipſo *D. Anthere* martialia, theriacalia & carminativa, præmiſſis lenioribus purgantibus, concretos humores educentibus.

CAPUT LXXXII.

De hydrope aſcite in ſene, inveteratâ, & ab omnibus Medicis deploratâ.

MAgiſtri Gerardi Schaion lanionis uxor, in via vulgò *di Galiera* commorantis, propè Moniales D. Magdalenæ, à quatuor menſibus poſt diuturnas febres, & alvi profluvium in hydropem aſcitem incurrerat, annum ſuæ ætatis tunc agens 52. hunc affectum concomitabantur febris lenta de genere putridarum, cum exacerbationibus quotidianis frigoris & caloris, more tertianarum, ſitis ingens, urinæ rubræ, craſſæ, & ferè ſuppreſſæ, vigiliæ immodicæ, apepſia, crebri animi languores, & exolutiones, cum inſigni marcore totius corporis. Ad dira hæc mala propulſanda, multa à duobus Medicis ſatis notis per quatuor menſes accepit. At hi, malum initio blandum, ſenſim (*a*) *remediis exaſperârunt*, idque ad ſummum perniciei gradum perduxerunt. Unde ventris tumor in ingentem molem invaleſcens, reliquo corpore macie, & tabe confecto, omnem ſalutis ſpem ademerat: hinc Medicorum nullus ejus ſaluti proſpicere audebat. Ego tamen Dei miſericordia fretus, quid noſtra in his deploratis valerent, experiri minimè recuſo, licèt invitus, & anceps valdè, num optatum finem conſequerer. Quòd ſi fortè aliquando votis contrarium contingat, tum ob ſubſtantiæ viſcerum corruptionem, tum ob ægri aut aſſiſtentium errores, mirum videre eſt, quot convitia in nos evomant invidi: horum tamen nebulonum vocem minimè extimeſco. Curationem auſpicatus per noſtrum ſpecificum ſtomachicum, ut publicâ viâ ritè reſtauratâ, remediorum copiæ bene inſtructæ ſanitatis iter faciliùs peragerent; Ventriculo quippe paulò firmiore reddito, (*b*) *crocum metallorum* bis in die dabamus, pro quo, ut ſuprà monuimus, Rulandinum à Quercetano hauſtum minimè intelligimus. Per intervalla pilulas polychreſtas dabamus ad ℈. j. ut tantam aquarum copiam partim per alvum propulſarem. Quibus ad vota ſuccedentibus, (*c*) *mulier ab omnibus conclamata* his paucis, & gratiſſimis ſanitati reſtituitur. Victus interim fuit in principio humidus, contra morbi naturam, & Medicorum leges, nam tunc ſicca deglutire non valebat; paulò pòſt magis ſiccus, quem ad finem ſervavit. Sitis primis diebus evanuit, aquâ abdominis per os ſenſim exſtillante, & fauces irrorante; urinæ etiam copioſiores evaſerunt; & tandem abdomen, crura, & tibiæ detumuerunt, & intra ſeſquimenſem perfectè convaluit.

NOTÆ in CAPUT LXXXII.

(*a*) *Remediis exaſperârunt.* Omnia potentia calida, ſudorifera, acria, volatilia, ſulphurea, maximè ſi in principio propinantur, valdè affectum hydropicum exaſperant, dum dolores, anxietates adaugent, & ſanguinis fluxus vel per nares vel hæmorrhoides protitant, & calorem accendendo nimium marcorem ſuperioribus inducunt. Præſtat in ſanandis hydropicis curam inchoare à deobſtruentibus & vaſa occluſa recludentibus, temperatis tamen nec exceſſiva qualitate imbutis, & ſenſim ſemper à purgantibus lenioribus aſcendendo ad fortiora.

(*b*) *Crocum metallorum.* Antimonialia ritè correcta & præparata, uti ſunt Regulus Antimonii Medicinalis, Panacea Glauberiana in hydropicis, ſi viſcera adhuc quodammodo ſalva, & appetitus non prorſus dejectus, aperiendo, reſolvendo, & evacuando, divinam ferunt opem: Quod ſi enim pro hydropicis auxilium quærendum eſt, certè in martialibus, antimonialibus, ſalibus fixis, & purgantium fortiorum prudenti applicatione illud inveniendum eſt.

(*c*) *Mulier ab omnibus conclamata.* Retulit mihi non ita pridem practicus fide digniſſimus, hydropicum deſperatum ſervatum fuiſſe, dum veſiculæ magnæ in abdomine ſponte obortæ, magnam quantitatem aquæ ſingulis diebus effundebant: Poſtea dyſenteriâ, tunc temporis graſſante, correptus, ſanguinem cum ſero copioſo per alvum excrevit, ſicque detumeſcente abdomine ſanitati reſtitutus eſt.

CAPUT LXXXIII.

De iliaca paſſione, miſerere mei, *dictâ*.

IN via, quæ vulgò dicitur *Inanzi Gardino*, commorans D. Gio. Battiſta Borſo, ex officio de his vernaculâ linguâ *filatoieri* dicuntur, annos 40. natus, in iliacam paſſionem inciderat, à colico dolore initia ducentem: ei opitulando varia, & egregia medicamenta alter Medicus præſcripſerat; At his nihilum proficientibus, imò dolore magis ſæviente, ſeniorem, & magis venerabilem Medicum conſuluit, qui aquam Tetucianam exhibens, malum duplo deterius reddidit, ex ſimplici dolore coli, iliacum efficiens. Nec ſine cauſa, nam jecore antea imbecillo facto, largâ humidi actualis potatione, iterum imbecillius redditur: hinc cruditates ingeminantur, & pituitæ novus fit proventus. Propinqua hujuſce doloris cauſa erat lentus, & craſſus humor, coli cellulas variè contorquens. Remota intrinſeca, naturalis jecoris, ventriculi, & inteſtinorum debilitas. Procatarctica, calida aëris conſtitutio, propter quam crudorum, & frigidorum immoderatus uſus: Ex quibus manifeſtè apparebat, indicationes curativas eſſe, viſcidum, lentum, & incoctum excrementum attenuare, incidere, & coquere, viſcera, jecur, & alia roborare: ea verò præſtari non poſſe per aquam Tetucianam, lippis & tonſoribus notum erat: ea enim quæ actu humida ſunt, viſcerum conſtitutionem multifariàm lædunt, inprimis diſtendendo, refrigerando, humectando, tranſpirationem cohibendo, & ciborum coctionem avertendo; quæ omnia ſponte hos affectus parere conſueverunt. Nec me latet, verboſos ad verba ſe conferentes, nobis objicere, ejuſmodi aquam eſſe ſalſam, calidam, & ſiccam, atque his qualitatibus tanto affectui convenientem. At inexperti, ſuam magis imperitiam produnt: Rerum actiones, non ſolæ qualitates explorandæ veniunt, non ut qualia, & ut tali qualitate prædita, ſed ut ſunt talia, ſic conformata, & conſtituta. Præcipuum quod agit forma eſt; qualitas eſt quo meliùs, vel deteriùs. Rurſus non ſolum agentis, ſed & patientis ratio habenda eſt, loci præterea, temporis, & aliorum paſſim à Galeno, cæteriſque Authoribus enumeratorum. Hæc omnia confirmat præſens exemplum. Etenim datâ Tetucianâ aquâ, morbus ingeminatur (*a*) *flatibus inter craſſa, & tenuia inteſtina oppreſſis*, ileum comprehenditur, idque motu converſo, & peri-

ſtaltico violenter contrahitur, unde acerbiſſimi dolores, alvi ſuppreſſio, & vomitus. Poſtquam verò æger eo in ſtatu perſtitiſſet ad 5. dies, atque eo tempore multa inaniter expertus fuiſſet, ex ſenis Medici conſilio, ad eum perducor: tunc hominem languidum, ſemimortuum, doloris immanitate confectum, cibaria quæque vomentem invenio. Cumprimùm ventriculo proſpicientes, aquam cinnamomi dedimus, dein (*b*) *fotum excalefacientem*, & roborantem, paulo pòſt pilulam laudinam; quâ dolore mitiori facto, oleum ſuprà, & infrà infundendum juſſimus: per os, oleum amygd. dulc. infrà ol. commune. Curam poſtremò abſolvimus granis aliquot auri diaphoretici noſtri: ſicque brevi, & citò convaluit, vivitque ab hac cura incolumis, ſexennio jam exacto.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIII.

(*a*) *Flatibus inter craſſa & tenuia inteſtina oppreſſis.* Non omnis Iliaca paſſio ab hernia eſt, verum etiam à flatibus & fæcum infarctu; ubi tamen notandum, quod magis tenuia inteſtina & maximè Ileon circa ingreſſum coli obſtrui & infarciri fecibus poſſint, quam craſſa ſatis amplæ capacitatis. Quando autem motus inteſtinorum periſtalticus invertitur, à continua ipſorum contractione ſpaſmodica, clyſteres, ſuppoſitoria, per os rejiciuntur, praxi ipſa id teſtante. In cadaveribus ſectis, plerumque Ileon læſum & gangrænoſum reperitur, vide Harderii *Apiarium. obſ. 64. pag.* 253. 254. *item* Foreſtus *lib.* 30. *obſ.* 17. & 18. Sylvius *l.* 5. *c.* 15. §. 17.

(*b*) *Fotum excalefacientem.* Hic affectus hernioſos, maximè ſi iracundiæ dediti fuerunt, & corpus frigidiſſimo aëri expoſuerunt, ſemper ferè detinet, principalis itaque labor eſt, poros conſtrictos relaxare, quod optimè peragitur fotibus, balneis ex emollientibus & carminativis paratis. Intrinſece omnia illa quæ compeſcunt ſpirituum animalium motum, & inflammationem inteſtinalem præcavent, præſentiſſima ſunt. Cum opiatis tamen cautè mercandum eſt, quæ proficua ſunt, non niſi refracta doſi, & cum confortantibus, ac diaphoreticis: commode autem miſcentur cum purgantibus, (quæ aliàs ſibi relicta, facilè cedunt in vomitoria) duplicem nimirum in finem, ut ſpaſmo & dolori ſuccurratur, & excrementorum depletio fiat.

CAPUT LXXXIV.

De atrociſſimo, contumaciſſimo & deploratiſſimo morbi genere.

MEdici ſæpè ob rerum metallicarum imperitiam, ægros in maxima vitæ diſcrimina præcipitant. Quod infeliciter comprobavit Illuſtriſſ. Comes Hannibal Ibertus Mantuanus, qui fluxione in genua & pedes correptus, poſt multa medicamentorum genera, neſcio quo conſilio (*a*) *hydrargyrii unctione uſus* eſt ad 15. dies, à qua fluxione irritatâ, novis etiam morbis ſuperadditis, pro ſanitate miſerrimam vitam traxit. Medicus, qui unctionem ſuaſerat, non hydrargyrii virulentiam incuſat, ſed morbi pervicaciam: hac de re novis purgationibus præmiſſis, diætâ etiam cum ligno Indico, ſalſa, & aliis ad menſem ſervatâ, ad novam unctionem patientem induxit. Reiteratur ergo unctio ad alios 15. dies, nec feliciùs, etenim fluxio magis efferata redditur, & ægri ſanitas ad extremum deducitur. Viribus in eo paulùm recreatis, novi Medici conſilio utitur, qui ad fluxionem ſolùm reſpiciens, loca affecta ferro & igne tractanda ſuſcipit. At nec is, cæteris felicior, mercurialem perniciem intus pellit, novas cruces patienti imponit, & morbum incurabilem prædicat. Tunc Mantuâ Bononiam ſe aſportari curavit: atque tum in noſtris manibus tutò, & jucundè ſanitatem conſequutus eſt. Ad hydrargyrii perniciem excidendam primum ſcopum direximus; nam eâ relictâ, fruſtrà erat fluxioni mederi velle: & quia ſolida pervadere ſolet ejuſmodi prava qualitas, mirum non fuit, ſi trium aut quatuor menſium in id inſumpſerim ſpatium. Principio dedimus liquorem ſulphuris dulcoacidum, cum aqua ſtillatitia: paulo pòſt hydrargyrii malignitate conſopitâ, aurum noſtrum diaphoreticum ad nonnullos dies ipſi præſtitimus, quibus duobus gratiſſimis, & fluxionem firmavimus, & Mercurii pravitatem ſuſtulimus.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIV.

(*a*) *Hydrargyrii unctione uſus.* Sanatio morborum rebellium beneficio mercurii circumſpecte applicati glorioſe ſæpè peragitur, & vice verſa, etiam nulla ratione habita individuorum, nec cognita natura indoleque morbi, & humorum peccantium ingenio, temere exhibitus mercurius; ſæpiùs quoque non ritè præparatus, infinita mala acceſſit, cujus rei teſtem cito quotidianam experientiam, qua propter ſequentes tenere oportet regulas: 1. Nunquam offerri mercurialia debent impuris corporibus ſcorbuticis acribus ſalibus ſcatentibus, & ubi viſcera labem & corruptelam quandam contraxerunt. 2. Ubi inflammatio adeſt, vel metuenda, aut ad phthiſin, vel hecticam proclivitas eſt, maximopere fugienda ſunt. 3. Evacuatoriis corporis publicis adapertis, humorum corroſiva qualitate correcta, exhiberi debent, & magis tempore vernali & autumnali, quàm æſtate ac hyeme. 4. Exactiſſima vitæ & diætæ ratio ſervanda eſt, ſecùs mercurialia magnum damnum corpori invehere queunt. Nuper ad juvenem vocabar ſcabioſum, qui opera empirici uſus, ab ipſo accepit aquam mercurii ſublimati, quâ ex præcepto ejus lavabat manus, pedes, dorſum: elapſo aliquot dierum ſpatio, animi defectione & brachii ſiniſtri contractura prehendebatur, crebrius de die revertente malo; reſtitutus tamen ſanitati eſt, per decoctum emolliens, diaphoreticum, & ſimul anodyna virtute conſpicuum. Intentio enim fuit corroſivos mercurii atomos temperare ac invertere, quo minùs ſanguini coagulum inferre queunt, experimento quippe conſtat, ſolutionem ſublimati, ſanguini recenti infuſam ipſum coagulare. Similis ferè hiſtoria evolvi poteſt apud Borellum *Cent.* II. *obſ.* 52.

CAPUT LXXXV.

De arthritide cum lue venerea, febre, & aliis.

QUidam vir de infima gente harpiculus, cujus nomen ſcriptis noſtris interſerere, indignum arbitramur, annos tunc natus 40. circiter, in abominabiles articulorum (*a*) *cruciatus à lue venerea* concitatos incurrerat. Diro huic malo ut occurrerent duo Medici, multa impunè per ſeſquimenſem tentàrunt remedia, cathartica varia, ſolida, & liquida; alterantia, cephalica, jecoraria, & articulos reſpicientia; ſanginem è brachiis detrahentes, & nucham cauſtico inurentes. Diætam item imperant attenuantem & exſiccantem: quibus ſanitatis loco, morbus efferatior redditur, & ad extremum perducitur. Deplorato ejuſmodi affectui ut ſubvenirem, grana aliquot auri noſtri diaphoretici, cum portiuncula ſtomachici ſpecifici ad paucos dies ipſi dedimus, cum conſerva roſarum, quibus dolores, & febres breviſſimè propulſatæ fuerunt: ac tandem victûs regimine mutato, ſenſim priſtinæ ſanitati reſtitutus fuit.

NOTÆ

NOTÆ

in CAPUT LXXXV.

(*a*) *Cruciatus à lue venerea.* Gallicus morbus arthritidis ſpecie & nomine non rarò ludit tragœdiam ſuam, nam ſororiantes affectus ſunt, dum uterque à principio plus minus coagulativo & corroſivo cauſam et originem ſuam trahit. Differre tamen videtur cura in hoc, quod lues venerea balnea laconica, ſudatoria, & ſudorifera bene ferre poſſit, non autem arthritis, quæ hiſce magis exaſperatur.

CAPUT LXXXVI.

De Iſchiatica inveterata.

ADmodum R. P. Thomas Dominicanus Bononienſis, Fratrem ſuum annorum 45. ex iſchiatico dolore (*a*) *claudum & impotentem* jamdudum factum, ad nos curandum duxit. Deprehenſis articuli tendinibus, & ligamentis, præ copia humoris laxatis, ut & membranis, cum cæteris particulis juncturam conſtituentibus, ad validè exſiccantia, & roborantia nos contulimus, interea decoctum ſequens præſcribentes.

℞. Rad. filicis maris, ℥. j. ſalſæ paril. ℥. ij. fol. betonic. ivæ arthetic. arthemiſ. an. m. j. hermodactyl. ſenæ, an. ℥. j. aniſi ʒ. j. liquirit. raſæ, ℥. ß. Parabatur decoctum in ℔. viij. aqu. communis, ad medietat. de colatura dabantur ℥. vj. pro ſingula doſi ad 15. dies.

Extrà, Emplaſtrum ex pice & ſulphure admovendum juſſimus, cujus hæc eſt deſcriptio.

℞. Picis navalis ℥. iiij. terebinth. communis ℥. ß. maſtiches ʒ. iij. ſulphuris ſubtiliſſimè triti, ℥. ß. miſce.

His duobus remediis ſatis vulgaribus, & omnibus perviis, ex deplorato morbo, feliciter convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVI.

(*a*) *Claudum & impotentem.* Iſchiatis ſi perperam curatur, ſæpiùs contracturam relinquit. Nil autem magis efficit, quam corpora, antequam ſoluta plethora eſt, & ſufficienter per alvum evacuatæ viſciditates, ſubinde macerare ſudoriferis calidis, & balneis laconicis, dolores, ſic evadunt acerbiores, intimis quaſi adactis peccantibus humoribus in affectæ partis tendines, unde dolore increſcente circulatio humorum per hanc partem impeditior fit, ſicque tumor prægrandis non rarò partem occupat, mox autem ipſe tumor recedit. Adeoque dum vel nimia conſtrictione & ſpaſmo, vel nimia relaxatione tendines & nervi majores tonum ac robur ſuum amittunt, impotentia & claudicatio membri ſupervenit.

CAPUT LXXXVII.

De paralyſi, marcore inſigni, diuturnis vomitibus, capitis gravedine, inappetentiâ, vigiliis, & aliis, à duobus annis inveteratis.

ADmodum R. P. F. Archangelus Guidi Mutinenſis, annos 30. natus, Mutinæ in Cœnobio Reverend. PP. Divi Dominici, lethaliter decumbens, in ſui auxilium nos advocari juſſit. Bononiâ eò profectus, Reverendum Patientem marcore confectum, & veluti truncum ligneum frigidum, & immobilem reperio, diuturnis vomitibus excruciatum, inappetentiâ, vigiliis & aliis confectum. Tot morborum magnitudine, & (*a*) *tot ſymptomatum multitudine* deterritus, vix ægrum è tam proceloſo Oceano tutum eripere poſſe arbitrabar: attamen Divino numine fretus ſanitatem ipſi polliceor, ſi Bononiam affines eum ad me advehi curent: Ne autem conditio impoſſibilis appareat, aſſevero ipſum brevi mobilem evaſurum, ſi duo allata remedia bis in die aſſumat, aurum videlicet diaphoreticum, & ſpecificum ſtomachicum, quibus ter aut quater aſſumptis mobilis & portatilis redditur. Bononiæ receptus, intra ſeſquimenſem priſtinam ſanitatem recuperavit: in prædictis remediis perſtitit, ad menſem, pilulis polychreſtis & catholicis aliquando exhibitis: ſæpè etiam dabamus ol. balſamicum vitrioli; quibus paucis & gratiſſimis optimè convaluit, valet nunc & in præſens, ſeptennio à cura exacto.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVII.

(*a*) *Tot ſymptomatum multitudine.* Multum inter ſe differentia eaque plurima ſymptomata ſæpiùs ab una ſaltim radice propullulant; quâ dempta & evulſa omnes provenientes fructus una extinguuntur. Artis itaque eſt, cauſam morbi exactè indagare: quâ cognita facilis ſymptomatum ratio eſt, & ſecura remediorum applicatio; in noſtro ægro nervi imbecillitate laborant, & digeſtio regionis primæ vacillare, & venter impuris ſordibus ſcatere videtur.

CAPUT LXXXVIII.

De raro, acerbiſſimo, & funeſtiſſimo capitis dolore à multis annis inveterato.

PErilluſtris D. Bartholomæus Bologninus annos 33. natus, à quatuor annis vago & atrociſſimo dolore divexari cœpit, cum graviſſimis ſymptomatibus, animi mœrore, inappetentiâ, vigiliis, ſiti inexplebili, & aliis; non tam morbi naturâ, quàm remediorum perperam exhibitorum multiplicitate. Præceſſerat ejuſmodi dolorem (*a*) *affectio quædam hypochondriaca*, ob quam varia & multiplicia à pleriſque Medicis præſcripta exercuerat remedia. In hac paſſione hypochondriaca diverſa erant ſymptomata, mæror animi & timor haud exiguus, flatus multi per os, inappetentia, alvi adſtrictio, vertigo frequens, & alia melancholiæ communia. Triennio ferè in remediis perſeverans nihil opis retulit. Ad me tandem adductus, decocto melanagogo ad 20. dies probè purgatus fuit, à quo non parum levaminis percepit. At morbi radices altè in natura defixæ paucis pòſt menſibus repullulant, cui rei ut ſubveniret ipſe, alios Medicos conſulit; at fruſtrà: & morbo tunc maximè ſæviente, ſe iterum in manus noſtras curandum recepit. Reiterato, ut priùs, decocto, iterum conſaneſcit; licèt adhuc morbi vis me lateret: proptereà quatuor tantùm menſes ſanus & incolumis vivit. (*b*) *Rediit hoſtis*, quàm antea, longè truculentior, cujus cauſâ novos conſulit Medicos, at incaſſum. Novus fit ſymptomatum concurſus, in coccyge dolor fit immaniſſimus, contrahuntur brachia, & caput acerrimo dolore aſſiduè vexatur. Interim agyrtas in conſilium pariter advocat, à quibus ne minimum opis reportans, novos adiit Medicos; at infauſtè nimis. Atque tunc pro tertia vice in ejus auxilium advocor. Singulis excuſſis, in jam præſcripto & bis

bis experto medicamine tam diu ſtandum eſſe judico, quoad morbi radices exciſæ fuerint: ventriculo verò nauſeabundo, vi præteritorum medicamentorum fracto, ſuppetias ferre primùm exiſtimavi. Itaque ſpecificum noſtrum ſtomachicum ad aliquot dies ipſi dedimus: ad capitis dolorem leniendum, pilulas polychreſtas ter exhibentes: tandem ventriculo roborato, decocto præſcripto ad longum tempus uſus eſt, ſicque perfectæ ſanitati reſtitutus eſt.

NOTÆ

in CAPUT LXXXVIII.

(*a*) *Affectio hypochondriaca.* Hæc fœcunda mater graviſſimorum morborum & ſymptomatum eſt, & malum admodum frequens; hinc fermè in omni curatione chronicorum affectuum ratio hypochondriorum & primarum viarum habenda eſt. Dependet autem hic morbus potiſſimum à ſanguinis & humorum craſſitie, nec non motu progreſſivo per totius corporis partes, maximè per viſcera depurationi & ſubtiliſationi ſanguinis inſervientia, nimirum hepar, lienem, pancreas, meſenterium valdè tardo & impedito; unde hæ dictæ partes ſanguine craſſo infarctæ ac tumidæ fiunt, præprimis cum ob ſtructuram venæ portæ ſanguinis regreſſus, ex abdominis partibus ad hepar aliqua ex parte difficilis, impulſum ſatis validum requirat. Ex præpedita autem ſanguinis circulatione per abdominis viſcera non tantum fiunt tumores, dolores, fluxiones, ſpaſmodicæ contractiones, flatulentiæ, verùm etiam propter non ſeparata excrementa lympha ventriculi & inteſtinalis impurior facta, digeſtionem turbat, & chylum crudum acidum progignit, qui ſanguini infuſus, illum ulterius deturpat. Unde à ſanguine craſſo & imminuta ſanguinis circulatione, nec non chylificatione depravatâ petenda jam ratio ſymptomatum eſt, nimirum mœroris inſoliti, timoris, melancholiæ, alvi adſtrictionis, vertiginis, inappetentiæ, anxietatis præcordialis, cardialgiæ, doloris colici, ſiniſtri lateris tumoris, inflationis, intrinſeci ardoris, & quæ ſunt ejus generis alia. Nobile eſt, hypochondriacos poſt mortem diſſectos viſcera in hypochondriis detenta multo ſanguine & ſucco nigro tanquam atro jure oppleta ac diſtenta habere: Novimus, quibus ſimilis ex iis locis humor ſupra infraque abſceſſit, quod licet cum periculo conjunctum eſſet, tamen evaſiſſe: plures ſcio & honeſto viro Philippo Johannis Schleidani fratri bis illud accidiſſe memini, ſcribit Solinander *Conſil.* 7. *ſect.* 2. *pag.* 121. Et ante menſem honeſta & nobilis matrona iſtius atri ſucci, & quod mirum eſt, ferè inſipidi ex dextro hypochondrio ad libras ſex vel ſeptem vomitu rejecit. Plerumque autem taliter conſtituti aſcite moriuntur.

(*b*) *Rediit hoſtis.* Habet affectio hypochondriaca ſuos periodos & paroxyſmos, quibus vehementiſſimè affligit, maximè autem in autumno & hyeme: æſtate utplurimùm optimè ſe habent hoc affectu detenti, qui autumno graviſſimè decumbunt. Nam ille aër, qui liberiorem perſpirationem impedit, valdè horum corpora offendit.

CAPUT LXXXIX.

De raro, inveterato & deplorato affectu virgineo.

RAri & portentoſi planè ſunt nonnulli morbi, qui virginibus nonnunquam accidunt, ut in præſenti caſu facilè videre eſt. Itaque nobilis quædam virgo de Illuſtriſſima Familia Coſpiorum, in Monaſterio Sancti Vitalis, annos 20. nata, à tribus annis (*a*) *innumerabiles contraxit affectus*, nunc febres, nunc ſyncopas, nunc capitis dolores, modò vigilias, modò cardialgias, & continuò moleſtiſſimum ventriculi dolorem, unde in inſignem marcorem inciderat, & quaſi ſceletos pelle indutus cernebatur. Ad tot mala debellanda, qui triennio ejus curam ſuſceperant, nihil ex vulgata medendi methodo intactum relinquunt; at infeliciter & amethodicè omnia agunt, corpus delicatulum purgationibus, phlebotomiis, decoctis, juſculis alteratis, cucurbitulis, cauteriis, frictionibus, ſtillicidiis, & ſimilibus tormentis variè exagitant, & incaſſum vento prohibente ad ſanitatem contendunt, unde ab his incurabilis habetur. Eâ ſic deploratâ, & ſine remediis relictâ, ad me, tanquam ad extremum remedium, parentes confugiunt: Morborum, & ſymptomatum ideis, cauſis, & indicationibus probè exploratis, obſtructiones, præcipuas cauſas, reſerandas apprimè duximus, quòd blandè præſtitit ſpecificum noſtrum ſtomachicum; verum enim verò quia morborum tyrannide jamdudum fracta, & ejuſmodi obſtructiones pertinaciſſimæ, factum eſt, ut hucuſque in totum ſublatæ non fuerint: dicti tamen remedii uſu, atque auri noſtri diaphoretici ope, eam feliciſſimè valere arbitramur.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIX.

(*a*) *Innumerabiles contraxit affectus.* Affectus hic eſt hyſtericus, qui tamen ejuſdem naturæ ac indolis eſt, eandemque cauſam habet cum hypochondriaco, modo quod in fœminis graviora complicata ſunt ſymptomata, partim, quod hæ nervos habeant imbecilliores, partim quod ob vitium menſtruæ purgationis faciliùs in ipſis progignatur ſanguis copioſus iſque craſſus impurus. Symptomata, quæ prehendunt hyſtericas, ſpaſmo & contractioni partium nervoſarum fortiori debentur; hinc remedia, quæ ſpaſmo opitulantur & hypochondria obſtructa liberant, optima ſunt antihyſterica. Sæpius etiam hoc malum oritur in virginibus, junctum cum cachexia, colore faciei plumbeo, laſſitudine, febre lenta, anxietate, à ſuppreſſione veneris, ubi ex mora liquor genitalis vapeſcens ac corruptus ſuccos vitales in mixtura & in motu ſuo varie turbat & alterat. His ſuadendum optimo jure conjugium eſt, utpote excreto liquore ſeminali, & à ſpiritu genituræ virilis tanquam novo elixirio & fermento ſuſcitatâ & vegetiori facta maſſæ ſanguineæ fermentatione, maxima alteratio fit in corpore, novuſque vigor vividuſque color partibus reſtituitur. Notabile eſt, quod hac ratione fœdæ prius virgines per conjugium elegantes & majori venuſtate affluentes aliquando fiant; exemplo uxoris *Ariſtonis* apud *Pauſaniam*, quæ Spartanarum omnium virginum turpiſſima, mulier verò pulchritudine omnium præſtantiſſima, & quæ cum *Helena* certandum haberet, fuiſſe, legitur. Et hoc ſenſu, quod venus pulchritudinem corpori concilier, admitti poteſt.

CAPUT XC.

De marcore inſigni, lenta febre, &c.

JOannes Baptiſta Vicinelli, Perilluſtris Domini Hieronymi de Bobus factor, annos 35. natus, (*a*) *poſt diuturnas febres* in inſignem maraſmum inciderat. Alterius Medici operâ per multum temporis fruſtrà uſus erat. Nos in principio ſpecificum ſtomachicum dedimus, cum conſerva roſarum: poſtea ſequens decoctum ad viginti dies bibit.

℞. Ligni ſaſſafras, ʒ. vj. chinæ electæ in taleolas diſſectæ, ℥. ß. fol. boraginis, meliſſæ, pimpinellæ, capill. ven. an. m. j. flor. violarum, uvarum paſſ. aniſi an. p. j. liquirit. ℥. ß. Parabatur decoctum in ſ. quantitate juſculi Caponis: dabatur bis in die quatuor horis ante & poſt cibum. Et his faciliimis & gratiſſimis priſtinam ſanitatem conſequutus eſt, nullâ purgatione factâ: quod dictum ſit propter eos, qui in exoneranda alvo totam ſuam artem reponunt.

NOTÆ

NOTÆ
in CAPUT XC.

(*a*) *Poſt diuturnas febres.* Plerumque poſt chronicas febres vel perperam illas curatas extremus maeror, lenta febris, dolor artuum contuſivus, urina cum ſedimento multo rubicunda accidit. Peſſime autem illi faciunt, qui acidis, refrigerantibus, incraſſantibus malum hoc tollere ſuſtinent, longè præſentiora hic ſunt leniora emetica, circumſpectè tamen & viribus adhuc conſtantibus, & integris adhuc viſceribus propinata. Vidimus ſic viridiſſimam ſeu æruginoſam veteribus dictam bilem exeream, quâ evacuatâ ſenſim lenta febris, cunctaque ſymptomata remiſerunt. Præter hæc infuſa leniora laxantia, nec non ſalia deterſiva, uti ſunt terra foliata tartari, ſolutio oculorum cancri, nitrum antimoniatum, (quæ tria elegantiſſimum aperitivum ſal, quod *Tackenius* ille celebris Medicus frequentiſſimo in uſu habuit, conſtituunt) egregiam opem ferunt.

CAPUT XCI.
De arthritidis quadam ſpecie rara.

PErilluſtris Domina D. Junipera Domini Herculis Fabæ uxor, diu graviſſimis articulorum doloribus conflictata, duorum Medicorum conſilio, ad quatuor menſes fruſtrà utitur, purgatur, repurgatur, juſcula alterata ad longum tempus bibit; nunc tandem calidis & ſiccis, nunc frigidis & humidis ejus ſanitas concreditur: ad menſem chichorii ſuccum cum ſero lactis aſſumit. His irritis, & malo vegetiori facto, ad noſtras manus curanda ſe recepit. Nos per methodum curandi tartareos morbos incedentes, eam citiſſimè & tutiſſimè ſanitati reſtituimus. Itaque ad tartarum univerſaliter è corpore deturbandum duo catholica remedia uſurpare ſolemus, catholicas, & (*a*) *polychreſtas pilulas.* Qui hæc ignorant, vituperare ſolent: proximi ſanitati ſtudentes, & conſcientiæ invigilantes, ſycophantarum linguas ſpernimus. Interea obſervare licet (*b*) *mulieres rarò arthritide* laborare, quod jamdudum literis prodidit Hippocrates.

NOTÆ
in CAPUT XCI.

(*a*) *Polychreſtas pilulas.* Cauſa arthritidis latet interdum in primis viis, quæ conſertæ ſuccis bilioſis acidis ſunt; hos ſi commodè purgantibus eduxeris, mirum levabitur malum & in diſſitis quoque partibus medicamenti vis percipietur. Solenander *in Conſil. pag.* 78. magno cum ſucceſſu in principio arthritidis aliquod purgans exhibere ſolet, edoctus primum ab Alexandro Tralliano *lib. XI.* licet à multis hoc tempore reformidetur, quaſi quæ exagitata ſit, non amplius moveri debeat materia. Sic quoque vomitus interdum ſummè utilis arthriticis eſt. Patiebatur non ita pridem virgo XXVI. annorum dolorem acerbum ſub genu ſiniſtro, qui veſperi accedebat & totam noctem durabat: altero die recurrebat eadem hora idem dolor, aſt acerbior per totam coxam ſe diffundens, pulſus erat magnus ac celer cum vigiliis. Exhibui emeticum, & mox pituita ſummè viridis copioſè excernebatur, mitior ſtatim erat paroxyſmus, altero die idem emeticum repetitum ſimili cum effectu eſt, & iterum longè mitior factus, donec tandem uſu tincturæ bezoardicæ volatilis omnis penè dolor ſublatus fuerit. Obſervavit Martialis *commentario in Hippocratem pag.* 382. quamplurimos podagricos ob acorem in ventriculo peccantem à dolore corripi ſueviſſe, liberatoſque aut ſaltim mitigatos eſſe, ubi aceroſa evomuiſſent. Arthritidem annuam vomitu & diarrhæa ſolutam evolve in *decuria* 1. *anno* 6. *&* 7. *Miſcell. N. C. pag.* 210.

(*b*) *Mulieres rarò arthritide.*) Eſt *aphoriſmus* 29 *Hippocratis lib.* 6. Mulier ex arthritide non laborat, niſi menſes ipſi deficiant. Regula hæc patitur exceptionem, ſi luxui, intemperantiæ & libidini deditæ ſunt, & faciles ſunt ad iram, quæ, quantum commoveat impuros ſuccos, & nervoſas partes debilitet, dici vix poteſt. Per menſium aliàs fluxum detrahitur ſentina ſuccorum impurorum; nam ut pedes artuſque hoc malo affligantur, neceſſe eſt, ut ſit ſentina ac ſcaturigo ſuccorum; nec enim artuum imbecillitas ſolitaria hoc malum evocat. Quare in mulieribus ante omnia excitandi ſunt menſes, ſi ex tali morbo laborant.

CAPUT XCII.
De oris tortura, linguæ paralyſi, continuis vomitibus, & aliis graviſſimis morbis, & ſymptomatibus.

PErilluſtris D. Hieronymus Marſilius, annos 25. natus, poſt continuam febrem, (*a*) *in graviſſimos affectus* incurrerat, in paralyſim, in qua oris, & oculorum contorſio, cum auditu gravi, & continuo capitis dolore: hæc omnia concomitabantur crebri vomitus, vigiliæ, ſtomachi morſus, inappetentia, alvi ſiccitas, & inſignis virium proſtratio. Ad tot mala debellanda duorum Medicorum operâ fruſtrà uſus eſt, ſub cura verò noſtra ſanitatem priſtinam ſic feliciter conſequutus eſt.

Primis diebus, ob proſtratas vires, morbis capitis neglectis, ventriculo, tanquam publicæ viæ inſtaurandæ, proſpeximus, bis in die porrigentes ſpecificum noſtrum ſtomachicum, & aurum diaphoreticum: quibus ſenſim ſublevatus aptior redditur, ad morbos capitis funditùs excidendos, quod pil. polychreſtæ, & catholicæ partim præſtiterunt: reliquias ejecit balſamum vitrioli.

NOTÆ
in CAPUT XCII.

(*a*) *In graviſſimos affectus.* Sunt hæc ſymptomata hypochondriaca. Poſt diuturnos perpeſſos morbos, qui vires ſolvunt & Spiritus depauperant, affectus hypochondriacus creberrimè naſcitur: Solenne enim eſt, unum morbum producere alterum, maximè qui diuturnus eſt; hic enim diſcraſiam peregrinam inducit humoribus, ſpiritus humorum motores conſumit, ut deinde obſtructiones graviorum morborum genitrices ex ſanguinis craſſitie & immobilitate facilè propullulent. Optimum itaque eſt poſt gravem morbum perpeſſum præcavere & antevertere alium, roborando primam digeſtionem & vires amiſſas reſarciendo, quod partim exacta diæta, partim & roborantibus medicamentis perficitur. Eſt regula hæc generalis ibi ſervanda: Parca ſemper manu in morborum declinatione exhibendos eſſe cibos, quo eò promptior fiat ſolutio.

CAPUT XCIII.
De pertinaciſſima & contumaciſſima capitis defluxione, deplorata & incurabili habita.

DOmina Prudentia D. Hieronymi de Ferro mercatoris ſericei uxor, (*a*) *ſalſam & acrem fluxionem* ex ſeſquianno patiebatur, toto illo tempore alterius Medici operâ uſa erat: At quia nihil quicquam levaminis ab eo reportârat, ad nos deplorata venit. Morbi origine cognitâ, extractum antiven. ad 15. dies ipſi dedimus; decoctum poſtea melanagogum, quibus priſtinam recuperavit ſanitatem. Extract. antivenereum habetur in noſtra *Pharmacopæa Spagyrica*, uti & decoct. melanagog.

NOTÆ

NOTÆ

in CAPUT XCIII.

(a) *Salſam & acrem fluxionem.* Catarrhoſæ vulgò dictæ deſluctiones & rheumata muſculoſas partes affligentia hypochondriacis, ſcorbuticis, & lue venerea affectis valdè ſunt familiaria. Tota quaſi natura ſcorbuticorum ſaliſica eſt. Vomitus inſtar aquæ fortis corroſivi ſæpiuſcule deprehenduntur, ut etiam limaturam martis, quod edoctus experimento ſcribo, in vitriolum vertant. Borellus *cent.* 11. *obſ.* 1. vomitum bilis bullientis inſtar aquæ fortis notavit. Salmuthus *Cent.* 11. *obſ.* 4 & Sennert *Tract. de Conſ. & diſſenſ. cap.* 16. urinam & ſanguinem ſcorbuticorum lintea corrodentem vidit; item Dœringius *tract. de ſcorb. p.* 109. Inſignem maſſæ ſanguineæ acredinem in ſcorbuto annotarunt quoque *Miſcell. A. N. C. dec. II. no.* 2. *obſ.* 107. dum in phlebotomia phlebotomi cuſpis tam friabilis fuit reddita, ut leni in particulas attritu abierit, guttaque ſorrnito in denudatum brachium incidens veſiculam excitarit. Rarum eſt, quod refert Boyle *in Chem. ſcept. p.* 68. de milite hypochondriaco lapides & fruſtula horum devorante & ita conſumente, ut alvi excreta arenoſa inde rejecta fuerint, lapidibus in ſtomacho ab acido in arenulas reſolutis.

CAPUT XCIV.

De paralyſi, & gangræna, cum marcore, & aliis.

FLexiles & naturâ debiles, magnos & curatu difficiles morbos experiuntur ſæpius, quod veriſſimum comprobavit Dominus Vincentius de Albonis, annos 25. natus, in via, quæ vulgò dicitur *della Maſcarella* commorans. Ipſe dum ruri diverſaretur itinere fractus, ſub quercus umbra quieſcens, maximam capitis gravedinem contraxit. Paucis pòſt diebus domum in Civitatem reverſus, ambulandi impotentiam ſentit, cujus causâ ad eum advocatus, cauſam tanti affectûs ab eo ſciſcitor, nec ullâ quàm ea ſupradicta, deprehenſâ, ad ejuſmodi inſolatum cauſam referre potui. Etenim (a) *rara & debilia corpora* facillimè permeat aër, fuſis verò humoribus, & per ſpinalem medullam collapſis, mirum non fuit, ſi obſtructi fuerint nervi, vique motrice inferiores partes orbatæ, atque paralyſi correptæ, cui necroſis paulo pòſt advenit, cum febre, & aliis graviſſimis ſymptomatibus. Etenim maximum dolorem patiebatur paulò ſupra os ſacrum, cui poſtea obvenerunt urinæ fœtidæ cum puris quantitate. Ad dira hæc monſtra debellanda, plura dirigere oportuit. Corpore ejus blandè purgato, ſequenti decocto, terebinthinam ad menſem ipſi conceſſimus. Fuit decoct. ſic.

℞. Ligni ſaſſafras, viſci quercini, an. ℥. ß. fol. ivæ artheticæ, betonicæ, ceterach, pimpinellæ, cichorii, an. m. j. cuſcutæ, epithym. ſem. carthami, an. ʒ. vj. ſenæ ʒ. j. aniſi, ʒ. ij. liquirit ʒ. ß. parabatur decoct. in ſ. q. aq. communis, cujus colaturæ dabantur ℥. v. pro doſi bis in die, ad 12. dies.

Terebenthinæ doſis fuit ʒ. iij. lotæ cum aqua betonicæ; per intervalla addebatur ʒ. j. rhabarbi ſubtiliter triti.

Extrinſecùs ſemicupium ſic parabatur.

℞. Baccarum juniperi ℔. ij. bacc. lauri ℔. j. fol. roriſmarini, ſalviæ, menthæ, majoranæ, abſinthii, calamenthi, origani, rutæ, camomill. melilot. an. m. iiij. flor. ſtœchados, roſarum, anthos, an. p. iij. coquebantur in vino & aqua pro ſemicupio: Quo peracto inungebantur partes affectæ ſequenti litu.

℞. Adipis taxi, adip. vulpis, an. ℥. vj. ol. lumbricor. ol. laurini, an. ℔. j. ol. petrolei. ℥. j. aquæ vitæ, ℥. iiij. Miſce pro linimento. (b) *Ad necroſim acetum minerale* admovebatur, digeſtivo ex vitellis ovorum ſuperpoſito. Ulcera profunda à necroſi relicta, more aliorum ulcerum ſolidata fuerunt. Et quia ægrè & lento gradu incedebat curatio, aurum diaphoreticum cum conſervis ſæpè ipſi dabamus, & ſic firmam ſanitatem conſequutus eſt, atque nunc vivit ſatis bonâ valetudine præditus.

NOTÆ

in CAPUT XCIV.

(a) *Rara & debilia corpora.* Robuſta dicuntur corpora, quando partes carneæ & fibroſæ duræ & denſæ ſunt, & membra grandiora parteſque fluidæ non facilem alterationem vel heterogeneum motum ſuſcipiunt. Debile corpus dicitur, ubi rarior, ſubtilior & mollior partium textura, & humores æquè ac ſpiritus ad motum ſubeundum inordinatum admodum proclives ſunt. Talia corpora jam facilè lædit aër peregrinis effluviis ſtipatus, qui facilem in tali corpore inveniens ingreſſum, irregulares motus ſuſcitare aptus eſt. Quantum ſuaveolentia noceant hyſtericis, res in proclivo eſt. Umbra quercus vel juglandis arboris non nocet, ſed effluvia exhalantia, ſcheſin & craſin ſpirituum animalium variè alterant ipſoſque inordinatè movent. De effluviorum autem efficacia, legi fuſius meretur Boyle *in Tract. de mira ſubtilitate effluviorum.* Item Kerckringius *in ſpicilegio anatomico Obſerv. XV.* ubi docet, odorifera corpori unico temporis momento vel prodeſſe vel nocere poſſe. Notari meretur, quandoque admodum lædi odoriferis penetrantibus etiam illos, qui odore prorſus privati ſunt.

(b) *Ad necroſin acetum minerale.* Eſt hoc nihil aliud quàm butyrum antimonii, quod corrodendo abſumit partes mortuas, ſed quoniam non profundius agit, melius eſt, vel ferro illas ſeparare, vel profundius partem ſcarificare & applicare liquorem balſamicum, qualis conficitur ex ſale ammoniaco, Vitriolo, Camphora, ſpir. vin. aloe, myrrha, ſcordio, ruta, ſale nitri, &c.

CAPUT XCV.

De acerrimò, & vehementiſſimo dolore capitis.

DOm. Jacobus de Peſis tinctor, annos 35. natus, prope ſacellum Crucifixi commorans, à menſe (a) *vehementiſſimum dolorem* patiebatur, cui ut mederetur, per id temporis ſpatium alterius Medici operâ fruſtrà uſus eſt. Sub veſperam advocatus, pilulam laudinam ipſi dedimus: ſequenti die (b) *pilularum* g̃. xiv. *catholicarum*: at poſtridie altera pilul. reiteratâ, citò & tutò convaluit. Interim annotare placet alterius Medici curam: ille primò patientem purgavit potione, cum agarico infuſo, & ſena, cum diſſoluto ſyrupo roſat. ſol. detraxit ſanguinem è brachiis, admovit cucurbitulas, ſanguiſugas non omiſit; cauterium in nucha, & brachio excitavit; pilulis non pepercit: at his invitis, dolor truculentior efficitur. Non quanta, ſed qualia purgari debeant, medicum conſiderare oportet.

NOTÆ

in CAPUT XCV.

(a) *Vehementiſſimum dolorem.* Cephalalgiæ ſubjectum ferè ſemper ſunt membrana cranium inveſtientes, rarius

meninges,

meninges, quam ob cauſam etiam veſicatoria, pulveres inſperſi cephalici, cataplaſmata, & nonnunquam ſetacea, in Cephalalgiis præſentem locant operam: quæ ſi malum internum eſſet, præſtare non potuiſſent. Cauſæ Cephalalgiæ non ſolum eſt ſerum viſcidum, corroſivum, in pericranio hærens & vellicans; uti id fit in ſcorbuto, & lue Venerea affectis, nec non hypochondriacis, ſed ſæpius etiam ſanguinis per vaſa integumentorum capitis impeditior motus, & hinc enata nimia venarum diſtenſio & turgeſcentia, ſubjectas membranas premens. Perpulchrè & mechanicè *Hippocr.* cauſam doloris capitis in *Tract. de flatibus* deſcribit his verbis: Capitis dolores una cum febre hanc ob cauſam oriuntur. Sanguinis in capite viis anguſtia contingit, cum aëre replentur, eæque repletæ ac diſtentæ capiti dolorem afferunt: Sanguis enim vi pulſus cum calidus exiſtat, per anguſtam viam tranſire celeriter nequit, quòd cum multa remorentur, quæ impediunt & obſtruunt. Eamque ſanè ob cauſam pulſationes circa tempora contingunt. Patet hinc, cur febribus & maſſæ ſanguineæ ebullitionibus frequenter complicentur cephalalgiæ?

(*b*) *Pilularum catholicarum.* Magna eſt diſcrepantia purgantium, nec promiſcuè quævis in omni affectu propinanda ſunt: revera enim certis humoribus quædam purgantia dicata ſunt, cætera neutiquam. Sic Rhabarbarum in hepatis vitiis & bilioſorum humorum exundantia & devia qualitate eximium, fol. ſenæ ad expurgandum humorem melancholicum, tamarindi ad bilem nimis volatilem ſalinam educendam, Jalappium ad ſeri copioſi evacuationem, helleborus niger ad mucum viſcidum eliminandum, manna ad acidos humores purgandos magis quadrant & apta ſunt. Peccant itaque, qui non expenſa humorum indole ſine diſcrimine purgantia corporibus offerunt. Sic ubi prima regio ſordibus impuris viſcidis ſcatet, præpoſterè adhibetur manna vel purgans ex tamarindis. Tamarindi viceverſa perperam applicantur, ubi acido-pontici humores inteſtina occupant.

CAPUT XCVI.

De Apoplexia, Paralyſi, imminutâ memoria.

DOminus Joſephus Guidetus, annos 52. natus, apoplexiâ jampridem correptus, & eâ in Paralyſim verſâ, inde linguæ laxatis muſculis fandi impotentia inſignis; (*a*) *interioribus cerebri ventriculis* frigido, pituitoſo humore repletis, imaginativâ, & diſcurſivâ facultatibus inſigniter læſis. His tractu temporis meliùs habitis, memoria valdè imminuta conſpicitur, eodem humore in poſticam partem fortè excuſſo. Apoplexia brevi tempore ejecta, ut quæ ſponte in paralyſim deſinere ſolet ut plurimùm. Duorum Medicorum conſilio multo tempore utitur: & ab his nihil aliud beneficii accepit, quàm quod tempus afferre conſuevit: quamvis purgent, & repurgent, phlebotomias celebrent, brachia, & nucham inurant, & ſimilia patrent; ad ligni Indici decoctum, tanquam ad ſacram anchoram, confugientes, id ad menſem ipſi præſtiterunt, exquiſitâ diætâ ſervatâ. Sub cura verò noſtra, ad mali originem reſpicientes, ſic ipſi ſanitatem, quali hodie potitur, reſtituimus.

NOTÆ

in CAPUT XCVI.

(*a*) *Interioribus cerebri ventriculis.* In apoplecticorum cadaveribus, ut plurimum aut ſanguis aut ſerum copioſum & coagulatum reperitur, cerebri ſubſtantiam occupans, ſic *Bartholinus* Batavii vidit in cadavere apoplectici omnes ventriculos concreto ſanguine turgidos, ut ne guttam amplius exciperent. Vide *Hiſt. Anatom. C.* 2. *Obſerv.* 60. Bonetus *in ſepulchreto L.* 1. *ſect.* 2. *obſ.* 12. totam cerebri baſin cruore obductam vidit, Hollerius *L. I. c.* 7. *d. m.* 1. refert, Quæſtorem quendam, qui cum in ſole ambulaſſet, liquatuſque inde ſanguis per venam ruptam in cerebrum eſſet diffuſus, repente apoplecticum interiiſſe: uti id docuit anatomia. Porro diſſectionem apoplectici, in cujus cerebro ſanguinis extravaſatio facta v. ap. Fernel. *de abdit. r. cauſ. p.* 235. *&c.* Tulpium *obſ.* 13. qui & plurimum aquæ in demortuorum apoplecticorum capite reperiit. *v. l.* 1. *c.* 27. *ib.* Nymannus *de apoplexia.* it. H. ab Heer. *obſ.* 11. *p.* 120. *Riolanus* craſſum & viſcoſum humorem ad contextam retiformem invenit, cerebri ventriculis nec oppletis nec obſtructis. Nullum dubium eſt, apoplexiam oriri à rupto ſanguinis vel lymphæ vaſe: Quemadmodum enim propter impeditum æqualem ſanguinis circulum in externis partibus vaſa aperiuntur & ſanguinem effundunt: pari ratione intus recondita vaſa, ſi ſanguinis motio per partes æqualis ſuſpenditur, rumpi & aperiri poſſunt. Ex quo jam patet, quare Plethorici, maximè ſi in ipſis propter externum frigus ſeu aliud quid tranſpiratio impeditur, ad apoplexiam, item lethargum, paralyſin, admodum ſint proclives, item cur venæſectio tam celebratiſſimum in apoplexia ſit remedium, patet & porro ratio, cur hypochondriaci, lienoſi, in quibus ſanguis & humores in abdominis partibus propter infarcta viſcera non rite circulantur, in apoplexiam facilè incidant, imprimis præcedente vehementi ſpirituum per iram vel terrorem motu. Novi plethoricos, qui podagra it. eryſipelate affecti, facti fuerunt apoplectici. Cavendum hinc tali in caſu eſt, uti optimè id monet Beat. Ludovici *in Pharmacia p.* 575. à medicamentis calidis, arcendæ, apoplexiæ cauſa tituloque aliàs propoſitis. Frequens etiam illud apoplecticum malum eſt, in quibus conſuetæ ſanguinis evacuationes ſive per nares ſ. per uterum aut anum ſupprimuntur. Benè hinc Hippocrate. *In coacis p* 178. In ſideratis ſuccedentes hæmorrhoides utiles ſunt.

CAPUT XCVII.

De duplici quartana cum principio hydropis.

ILluſtriſſimus Comes D. Nicolaus Taſſonus Ferrarienſis, duplici quartana jamdudum excruciatus, leucophlegmatiam contraxerat, cum (*a*) *inſigni lienis tumore*, & aliis. Bononiæ ſub cura noſtra ſic brevi ſanitatem conſequutus eſt: Ad quartanam propulſandam, pilulas catholicas dedimus ad ℈. xv. quibus multum bilis & pituitæ excrevit; iiſdem ter reiteratis febris in totum evanuit. Ad hydropem & lienis tumorem, ad menſem accepit ſulphur metallorum cum croco martis, conſervis roſarum admixta. Et his paucis & facillimis ſanitati reſtitutus fuit.

NOTÆ

in CAPUT XCVII.

(*a*) *Inſigni lienis tumore.* Veteres quartanam ex humore melancholico prima in regione putreſcente deduxerunt. Per melancholiam autem intellexerunt acetoſam & viſcidam ſanguinis diſpoſitionem. Invadit autem quartana maximè eos, qui melancholicum humorem puta ſanguinem craſſiorem lentioriſque motus congeſſerunt: cujusmodi ſunt lienoſi, hypochondriaci, & qui olim alias febres erraticas & adurentes paſſi ſunt. Hanc ob cauſam veteres ſubjectum quartanæ ſplenem putarunt. Ipſe *Helmontius* quartanam in ſplene veniſque illi contiguis hoſpitium habere ſcribit *lib. de Febr. c. X. §. 6.* Sæpius etiam ipſi quartanarii circa regionem lienis tumorem & dolorem ſentiunt. vid. Boneti *Anatom. pract.* Timæus *in caſu Medic.* 16. & 50. Helwigius *in obſ.* 69. *p.* 228. mentionem injicit quartanarii ſecti, qui prius ictero laboravit; ubi inventum fuit hepar & lien inſolitæ magnitudinis, utraque ſubdura, & tartarus lienis cellulis inciſis, proſiliit, ſerum in abdominis cavitate ſtagnavit, & inteſtina lumbricis referta.

CAPUT XCVIII.

De cachexia, antiqua ventriculi imbecillitate, febre lenta, &c.

PErilluſtris Dominus D. Marcus Aurelius Donatus Romanus, Bononiam venit, ut cachexiæ jampridem (*a*) *poſt diuturnas febres* contractæ mederetur. Ad hanc accedebat lenta febris, dolor & imbecillitas ventriculi, inſignis virium proſtratio, alvi ſtipticitas, & ſimilia; quæ omnia, ſolius ſpecifici noſtri ſtomachici uſu, intra ſeſquimenſem ſuſtulimus. Specificum ejuſmodi ſtomachicum inſenſibiliter ſuas vires exerit, aperit, diſſolvit, & roborat: ter & quater in die in magnis morbis adhibetur, cum vino, conſerva, aut quovis alio condito.

NOTÆ

in CAPUT XCVIII.

(*a*) *Poſt diuturnas febres.* Poſt morbos diuturnos maximè febres admodum vitiatur ſanguinis & lymphæ craſis, nec minus ventriculi ſolvens liquor iners & languidus fit; unde digeſtionis vitia propullulant, & inteſtina ſordibus acido-viſcidis replentur, quæ fores pandunt febri lentæ, dolori colico, cachexiæ, affectioni hypochondriacæ &c.

CAPUT XCIX.

De phthiſi.

ADm. Rever. D. Horatius, Sacerdos Mutinenſis, cognomine Parma, annos 35. natus, ad nos Bononiam venit phthiſi abſumptus, & deploratus: totâ die maximam copiam (*a*) *ſputi cruenti* & purulenti ejiciebat, cum tuſſi, & febre. Mutinenſes Medici varia & egregia medicamenta ipſi per tres menſes præſtiterant, quem cùm deploratum cenſerent, incurabilem dimittunt. Ad præcipuam indicationem, videlicet ad pulmonum ulceris exſiccationem, animum dirigentes, ſulphur triplex ipſi dedimus: commune in flores exaltatum, (*b*) *in liquorem verſum*, & in magiſterium adductum: metallicum, & animale; & hæc tria in Electuarii formam mixta ad menſem accepit, bis in die, quatuor horis ante & poſt cibum. Uſus eſt etiam ad 15. dies decocto ſimili.

℞. Ligni ſaſſafras, ℥. j. radicum ſymphyti majoris, ℥. ß. fol. pulmonariæ, hepaticæ, piloſellæ; capil. ven. ſcabioſæ, pimpinel. betonicæ, tuſſilaginis, an. m. j. liquirit. ℥. ß. fiat decoct. in ſ. q. juſculi carnis: quibus tutò & citò priſtinæ ſanitati reſtitutus fuit; quinetiam vivit hodie feliciſſimâ & firmiſſimâ ſanitate præditus.

NOTÆ

in CAPUT XCIX.

(*a*) *Sputi cruenti & purulenti.* Non omnis phthiſis eſt cum ulceratione pulmonum, ſed ſæpius phthiſis nomine venit nutritio depravata ſeu carnis conſumptio à lento calore, enato ex viſcerum corruptela & deſtructione. Si ulcus adeſt, excreta ſunt fœtida, purulenta, ſanguinea, & fœtor oris; frequentiùs malum provenit ex hæmophthiſi, & de ea phthiſi verus eſt canon *Hippocratis* ultra 36. ann. phthiſin amplius non oriri. Vidimus alias ſenes & vetulas pulmonis ulcere laborantes, diuque ſervatos & viventes citra ardorem quendam hecticum. Scimus etiam, ulcera talia conſolidata per balſamica & leniter adſtringentia, tamen ſtato tempore redierunt.

(*b*) *In liquorem verſum*; eſt nimirum balſamum ſulphuris temperatum cum oleo amygdalino factum minus calidum, ſicuti illud, quod oleo deſtillato puro conficitur: Huic ſi adjicitur modica quantitas balſami peruviani, olei aniſi, fœniculi, nuciſtæ, exſurgit balſamum pectorale præſtantiſſimum.

CAPUT C.

De arthritide, & de dolore.

ARthritis nomen Græcum eſt ab ἄρθρον, articulus: Gutta, Barbaris dicitur: Hermeticis ſynovia. Græci, & Latini ejus differentias à locis affectis deducunt, hinc podagra, gonagra, chiragra, &c. Inter ſe diſceptant ſcholaſtici, an ejuſmodi dolor ſit ſymptoma, an morbus. Hermetici, ſpretis infrugiferis quæſtionibus & partium læſarum differentiis, à ſynoviæ diverſitate ejus ſpecies inſtituunt, quas ſub nomine podagræ, ut plurimùm reponunt. Cauſas procatarcticas, antecedentes, & conjunctas, Dogmatici exponunt artificio magno, nec non modum ejuſmodi cauſarum haud minori arte. Curam duplicem inſtituunt, prophylacticen & curatricem. Quàm parum appoſitè, experimur quotidie. Enemata præmittunt; purgant nunc omnes humores per diacatholicum; electuaria ad id opportuna ſeligentes. Magis oculati diacaryocoſtinum & diacarthamum accipiunt; præparant humores per apozemata, incidere dicunt, attenuare & coquere, addunt & exſiccare, per ſuas diætas ligni Indici, ſalſæ, Chinæ & ſimilium. Recentiores addiderunt lignum lentiſci & viſci quercini. Mitto cauteria, ſetones, frictiones, unctiones, ſanguiſugas, ſinapiſmes, embrochas, fotus, litus, & alia innumera, quæ ægris imponere ſolent, ut fluxiones derivent, & exſiccent.

Etenim ipſis Arthritis eſt articulorum dolor per intervalla ejuſmodi partes invadens, ab humorum fluxione ſuſcitatus: per intervalla, ad differentiam aliorum dolorum, qui ſemel, & continuò articulos affligunt: à defluxione, ut qui aliunde exoriuntur dolores, arthritici non cenſeantur, licèt eam partem obſideant. Doloris modum, per ſolutam unitatem exponunt: mitto alia quibus immodicè defatigantur ipſi. Hermetici, ad curationem animum intendentes, pro effectu, quem Dogmatici definiunt pro morbo, cauſam efficientem accipiunt, atque ſic Arthritidem dicunt eſſe morbum tartareum, in quo ſynovia acris & mordax redditur, propter (*a*) *exaltationem ſalis* mineralis. Synovia eſt gluten in articulis, & veluti (*b*) *lac* quoddam dulce, cui ſi accedat ſal acidus, ſtypticus aut contagioſus, exoritur dolor ob contrarietatem: contrarietas non ex frigore & calore, ſed forma totâ principioque intrinſeco, quod fuſiùs poſtea demonſtrare oportet. Synoviam rurſus duplicem faciunt, materialem & formalem, propriam & impropriam. Materialis ubique reperitur, in ſanguine rubra, in cerebro alba; in corde, renibus, his membris ſimilis; in liene nigra; in felle citrina; & in utero punica: hîc denſa, alibi compacta. Formalis

lis vis eſt uniuſcujuſque membri retentiva, attractiva, digeſtiva, expulſiva, &c. Modus ipſius arthritidis, quo videlicet pacto dolorem ſuſcitet, jam conſtat eſſe ſalis exaltationem, à qua principiorum, & cauſarum contrarietas: verùm antequàm ulteriùs progrediar in Hermeticorum placita, liceat nobis priùs Dogmaticorum ſententiam de dolore examinare. Vide ſuprà curationes de arthritide interim. Dicunt dolorem fieri per ſolutionem unitatis, & hanc excitari tenſione, compreſſione, & divulſione, per humorum defluxionem concitatis. Quis non tantæ doctrinæ ſubtilitatem demiretur, eamque liberè ſuſcipiat, & ad ſidera extollat? Lex omnium conſenſu fit, vetuſtate temporis firmatur, & antiquorum authoritate roboratur, & inconcuſſa redditur: At Veritas temporis minimè filia, mortalium legis inſcia, nullius antiquorum judicio ſubdita, omnia æquali ſeveritate ponderat, & examinat. Itaque ad inſtitutum redeuntes, vix crederem ſolutionem eſſe doloris cauſam, ea quandoquidem ſæpe in nobis exſuſcitatur ſine dolore; etiam in articulis ipſis, gypſea illa materia poſt dolorem articularem relicta; continuò efficit ſolutionem continui, nec propterea dolorem. Tumores alii fiunt in juncturis citra dolorem, œdematoſi, ſcirrhoſi, &c. Cauſæ naturales nunquam otiantur, poſitâ cauſâ ponitur effectus, ſunt reciproca, relatorum eadem lex eſt. Plura de ipſa ſolutione adducerem, nî ipſa fuſiori ſermone eventilanda ſuſcepiſſem in noſtris quæſtionibus. De unitate ridiculum planè, & ab omni ratione alienum judicare quis poſſet. Etenim unitas doloris expers eſt; eſt abſtractum quid, quo unum eſt. Quòd ſi non hoc preſſiori ſignificatu, ſed pro continuitate, quid inde? Continuum quantum eſt: quantum dolere perabſurdum nimis: Partem, quantum dices: non ergo unitas dolet, aut per eam dolor fit, ſed ipſa pars. Tu iterum, neque pars, ſed ipſa ſoluta. Ego iterum, non pars per ſe, neque ſolutio per ſe, ergo tertium ex his reſultans; id verò eſtne ens per ſe, an per accidens? Cave ne in abſurdiora impingas. Si per ſe ſubſtantia, ſubſtantia ſic erit ex non ſubſtantia: Verùm enim vero malo hîc te deſerere, quàm ulteriùs te per hæc invia concomitari: Sat exiſtimo, ſi tibi connotavero immanem, & atrocem ejuſcemodi dolorem in articulis excitari, citra ullam ſolutionem, (interea imaginariam ſolutionem non mihi objicias) ſolutione verò apparente dolorem remitti, & evaneſcere. In dolore duo animadvertenda cenſeo, quid dolet, & à quo doleat: neque partem informem dolere, neque formam ſine parte, hoc eſt, non forma ſine materia, neque materia ſine forma dolet, non ambarum unitas ſeu unio, quod ſuprà tetigimus; eſſe in corpore tertium quid ab his diſcretum, doloris capax, litem immortalem cum Peripateticis eſſet ordiri. Sit quid ſit, neque anima totius forma, doloris capax eſt, minùs materia; totum verò compoſitum; vel id inexplicatum manet, vel tertium quid, actionis & paſſionis capax intelligendum venit. Dum verbis alii irretiuntur, ad opus nos accingimus, & ejus curam multiplici experientiâ confirmatam in medium proponimus. Solvimus paroxyſmi, doloriſve impetum, intrinſecis, & extrinſecis. Intrinſecis nunc anodynis, confortativis, nunc roborantibus, & diaphoreticis: nunc verò validis catharticis, & vomitoriis. Anodyna ſunt laudana opiata, & ſimilia. Confortantia, roborantia, & diaphoretica, (c) *aurum diaphoreticum*, metallorum ſulphur. ſaccharum magneſiæ ſaturninæ, ejus tinctura, & ſimilia. Purgantia ſunt decocta melanagoga, cholagoga, de quibus in *prima parte Pharmacopœæ noſtræ Spagyricæ.* Extracta, eſulæ, ellebori nigri, hermodactyl. pil. polychreſtæ, & præcipuè ipſæ catholicæ, quæ in tartareos morbos ſummum obtinent imperium.

Extrinſeca ſunt anodyna quæque aquea, lac, juſcula ranarum, earum ſperma, & aqua. Sæpè utimur, nec infeliciter, fotibus calidis ex baccis juniperi, lauri, herbis calidis, roremarino, ſalviâ, menthâ, majoranâ, arthemiſiâ, calamentho, pulegio, & ſimilibus. Succos herbarum etiam haud infrequenter uſurpamus, & præſertim ebuli foliorum, baccarum ejuſdem ebuli, plantaginis, ſolatri, ſeli majoris, thapſi barbati, anagallidis, & aliorum ſimplicium, uſu & experientiâ probatorum. In teſtimonium hujuſce methodi plures adducere poſſem teſtes irrefragabiles, nobiles & ignobiles, at graviſſimis curis obrutus, receptui canere omnino compellor.

NOTÆ

in CAPUT C.

(a) *Salis exaltationem.* Eſt ſal illud arthriticum dolorem cauſans indolis maximè acidæ, magis vel minus volatile, figuram habens rigidam, anguloſam, ſcindentem. Præſentiam acidi ſalis indicant appetitus voracior aliquot diebus ante paroxyſmum, item vomitus acidus virore tinctus, nec non ſudor odorem acidum ſpirans, procatarcticæ arthritidis cauſæ ſunt ut plurimum larga vini potatio, nec non diæta abundans ſale fixo tartareo vel acido. Arthritici poſt mortem ſi ſecantur, ſemper fere calculoſa concreta in veſicula fellis ſive in pulmonibus, venis ſive inteſtinis conſpiciuntur. Vidi arthriticos deponentes copiam ſabuli duri per alvum: Notum quoque eſt, arthriticos facilè fieri calculoſos & vice verſa: Vero ſimile enim eſt, ſal acidum in fluoribus corporis undulans, ſi involvitur particulis viſcoſis terreis fixis, conſtituere ſolidum corpus, non ſecus uti videmus ſal tartareum generari, quando vino acidulo imponitur teſta ovi: eodem ex fundamento cauſæ tophorum etiam peti debent. Non raro lympha quæ ex veſicis in podagricorum pedibus excitatis effluit, quæ ſummè corroſiva acris eſt, ipſa lintcamina corrodens.

(b) *Lac.* Omnia edulcorantia ſanguinem & ſalium acrimoniam mitigantia optima ſunt antiarthritica. Plinius jam tum refert, *Lib.* 28. *c.* 9. plurimos aſinini lactis uſu ab articulari morbo liberatos. Ir. Corn. Celſus *Lib.* 4. *c.* 24 Dom. Sachſius *in M. C. Dec.* 1. *an.* 1. *obſ.* 141. plura exempla recenſet, talium, qui ſolo lacte curati fuerunt. Hunc in finem Langius *in M. C. p.* 26. & 27. emulſiones valdè hoc in affectu commendat.

(c) *Aurum diaphoreticum.* Radicalis podagræ cura conſiſtit maximè in reſeratione partium lymphæ depurationi inſervientium, maximè in glandularum obſtructarum apertione, ibi enim latet minera ſeu ſeminium ſalinum multiplicativum. Hûc autem ſpectant non vulgaria remedia, ſed ex metallico regno petita, ſpiritu minerali æthereo reſolvente inſtructa, uti ſunt; Mercurius cum auro fixatus, qui nihil aliud eſt, quam aurum diaphoreticum *Dn. Authoris*, quod lympham fortiter movendo obſtructiones egregie expedit. Salivationem mercurialem ritè inſtitutam feliciter tollere podagram, author eſt Wedelius *in tr. de medicament. facultat p.* 209. Nec obſtat exemplum infelicis curationis Hildani *cent.* 4. *obſ.* 82. Ipſe enim *Hildanus* errorem hic agnoſcit, adhibitam ſcilicet illam fuiſſe non prius purgato corpore. Methodus *Dn. Cnœffelii* in curatione feliciſſimâ podagræ per mercurium fixum notiſſima eſt. vide *ejus Epiſt. de podagra curata.*

PETRI POTERII
INSIGNIUM CURATIONUM,
ET
SINGULARIUM OBSERVATIONUM
CENTURIA TERTIA.

CAPUT PRIMUM.

Dolor quid?

UT eſt voluptatis, ita & doloris ratio. Eſt verò voluptas Philoſophis, res animæ affectibus conveniens. Quod ſatis ſapienter dictum non videtur; etenim actio ejuſmodi non animæ tantùm, ſed totius compoſiti eſt. Rurſus, res animæ convenientes ſunt non paucæ, quæ ipſi nullam afferunt voluptatem. Placeret magis rei convenientis perceptionem dicere, adeò ut voluptas ſit rei convenientis perceptio: ſed adhuc, quo pacto perceptio, ſi perceptio fieri debeat per ſenſus: & voluptas, & dolor ſint ſpeciei naturam juvantis vel lædentis?

Uterque ergo eſt impreſſio in ſenſum delata ſpeciei. Quæ ſpecies, ſi ſit naturæ conveniens, ejus perceptio voluptas erit; ſi inconveniens, dolor. Et quia duplex eſt voluptas, totuplex erit dolor. Vel voluptas eſt perceptio convenientis ſpeciei, vel ipſius perceptionis fruitio. Prima eſt in apprehenſione ſenſus, vel intellectus; Altera eſt in præſentis judicio, vel in memoria, quæ reducit in mentem perceptionem factam; quibus patet, rei inconvenientis impreſſionem eſſe doloris cauſam. Sed hæc, ut minùs medica, Philoſophis diſcutienda relinquimus.

(*a*) *Dolor* ad Galeni mentem 2. *de locis affectis*, eſt ſenſus triſtis, ſeu ſenſatio triſtis ob mutationem confertim factam: fit vero ejuſmodi mutatio, vel ſolutione, vel intemperie; ſolutio continui fit, dum pars ſecatur, uritur, pungitur, diſtenditur, &c. Quod fortè ex Platone *in Tim.* deſumptum eſſe videtur; dum inquit, pathos præter naturam violenter & affatim incidens, dolorem excitare; dum verò corpus ad naturalem habitum affatim, & derepente redit, delectationem.

Definitio, & quævis deſcriptio obſcurior definito, nedum Ariſt. judice, verùm omnium Philoſophorum turbâ approbante, mala eſt; fruſtrà in re clara declarationem requirimus: exoptarem Medicos in cathedris doloris ſedationem docere potiùs, quàm ejuſcemodi tricas. Gal. ſæpiſſimè eſſentiales & generaliſſimas morborum, & ſymptomatum differentias, à partibus quibus inhærent, deſumit: hinc ſimilares, organicæ, & communes, 1. *de diff. morb. cap.* 2. 9. *method.* Et quanquam ipſe *de ſympt. cauſ. cap.* 6. *& de different. ſympt. cap.* 8. doceat, dolorem & delectationem omnibus ſenſibus contingere, ſubjectum doloris propterea non probat. In dolore, ſenſus quidem læditur, non propterea ſenſus eſt ejus ſubjectum, nam ſubjectum accidentis eſt, cui inhæret.

Dolor præterea morbus, an ſymptoma dicatur, parum refert: ejus curationem ex vero fonte expiſcari contendimus, quam, miſſis ſcholaſticorum nugis, quæ ad rei veritatem, ejus nempe remotionem ſpectant, quoad ejus fieri poteſt, perſcrutamur.

Dolor itaque cùm per ſe ſatis ſit notus, nullâ definitione indiget. Rurſus, quorum una eademque non eſt natura, non poteſt eſſe eadem definitio; dolores invicem toto cœlo diſcrepant, nec tam ratione ſubjecti, quàm ratione differentiæ, quæ pendet à cauſa. Dolor Nephriticus, cujus cauſa eſt calculus, quantum diſtet à dolore capitis, ſatis notum eſt. Imò dolores ipſiuſmet capitis, quantum ſubjecto, ſeu parte, & differentiâ & cauſâ invicem diſcrepent. Sed dicamus, id quod dolet, idem eſſe in capite, idem in pectore, idem in febre, idem in aliis morbis; & ut voluptas dolori oppoſita, in animo reſidet, ita dolor in ipſomet. Atqui jam intelligo animam non eſſe ſenſibilem, immaterialem, & omnino doloris expertem, corpus itidem animâ deſtitutum dolorum ſpiculis minimè obnoxium. Ridiculum dictu Animum taxare; actiones ſunt ſuppoſitorum, totum compoſitum eſt id quod agit, & patitur, hæc Ariſt. & omnium ſcholaſticorum opinio. Gal. ut nimis Empedocleus, qui in rebus nihil præſtantius temperamento agnoſcit, & ſolam temperiem ſubjectum doloris conſtituit. Nos doctrinæ gratiâ, tria in homine

homine reperiri ſtatuimus cum ſacris litteris, animam, ſpiritum, & corpus, quæ Platonici pariter agnoſcunt; Plotinus, *Tria ſunt* inquit, *ſupremum, infimum, & medium; quæ tria nedum in homine, ſed in omni re, quæ continetur ſub concavo Lunæ.* Fuit enim tanta naturæ ſagacitas, ut juncta mediis connecteret: Aërem & aquam, terrâ; cœlum & terram, aëre; extremos colores, album & nigrum, flavo, & rubrò; ſapores amarum & dulce, auſteris, & acidis. Quid inter cœleſtia? Summum Deum & hominem Angelis. Ubique tandem proſtant rerum vincula, quæ facilius admirari, quàm enarrare. His clarè conſtat, in divina hominis fabrica, inconſonum non eſſe, tria iſthæc reperiri, de quibus in ſacris paginis multoties fit mentio. Anima ſi pro ſuprema parte ſumitur, ea verè immaterialis, indiviſibilis, & doloris incapax eſt; corpus utroque deſtitutum, dolore non affici; reſtat ſpiritus, qui ſi non vinculum, ſaltem pars ea tenuiſſima, in qua anima potiùs hoſpitatur, quàm in quovis alio: hæc tria, non tres formas, ſed totum complere, & ſub unius imperio contineri fatemur.

Nec propterea compoſitam eſſe humanam formam, immò ſimpliciſſimam, indiviſibilem, & incomprehenſibilem; hinc meritò ſupremi numinis imaginem, quaſi divinitatis ſuæ portiunculam, in quo diſcutiendo cæcutit omnis intellectus. Portionem ergo illam, ſeu ſpiritum, aut ſubſtantiam doloris ſuſceptricem, quotieſcunque libera, & ab omni re aliena expedita eſt, gaudere, & optimâ valetudine frui, perbellè deprehendimus: contrà ubi exceſſu aliquo, ut alienâ re præpeditam, mirâ contentione exagitari, nunquam quieſcere, donec confecto hoſte victricem ſe recipiat ſub ſalutaria vexilla ejus, cui militat. Hinc patet, quæ cauſæ eſſe poſſint doloris; etenim omne quod naturæ limites excedit, ſive intrà, ſive extrà, dolorem parit; verùm antequàm præſentem dirimamus litem, Galen. & univerſum Medicorum gregem conſulere, & quid de doloris *cauſis ſentiant*, in medium proponere fas eſt. Medici dolorum cauſas in internas, & externas dividunt; hæ à rebus non naturalibus derivantur, illæ in antecedentes, & conjunctas dividuntur. Conjunctæ ſunt ſpiritus, & humores; antecedentes ſunt partes illæ generantes. At hæc minutiùs per exempla conciduntur. His propterea ſtudio brevitatis ſuperſedentes, ad particulares deveniamus.

NOTÆ

in CENTURIÆ III.

CAPUT I.

(a) *Dolor.* Dolor triſtis ſenſatio animæ eſt, nata ex membranatum nerveatum & fibroſarum partium violenta paſſione. Cauſa materialis ut plurimum ſalia ſunt, quæ ſpiculis armata, lancinando nerveas partes influxum impetuoſiorem ſpirituum & contractionem excitant; unde moleſta animæ ſenſatio. Quapropter in omni dolore concitatius moventur ſpiritus, unde ſanguis orgaſmum patitur, & cor ipſum frequentius ad contractionem ſe accingit, ut major ſanguinis ſit impulſus; unde non mirum eſt, vigentibus adhuc atrocioribus dolorum tormentis delirium ſæpius conjungi. Salmuthus *Cent.* 3. *obſerv.* 32. ſcribit. Novi quoſdam præ aſſidua dolorum vehementia penè exanimatos, imò alios ad inſaniam ferè redactos fuiſſe. Quale exemplum quoque de muliere Alcmariana refert Foreſtus *L.* 14. *obſerv.* 3. Cura dolorum in genere verſatur in componendo ſpirituum animalium diſcurſivo & actuoſo motu; quâ vi maxime eminent, vaporoſa, & anodyna ſic dicta, quæ blanda ἀναθυμιάσει nervos replendo ſpirituum motum efferatum ſuſpendunt, & tardiorem efficiunt: laudem ex his merentur pilulæ de cynogloſſa, Wildeganſii, & Matthiæ Anglicæ.

CAPUT II.

De dolore Capitis.

MUltiplices eſſe capitis dolores comprobamus quotidie: majores Cephalæam, Cephalalgiam, & Hemicraniam dixerunt; noſtra ætas plures agnoſcit, quia (a) *victus, quo hodiè utimur,* ab eo quo antiqui, longè diſcrepat, de quibus in ſequentibus.

Hìc Bononiæ ad manus noſtras venit Illuſtriſſ. & Reverendiſſ. D. Archiepiſcopus Rhodi, Alphonſus Gonzaga, Novelaræ Dominus, annos 40. natus, temperamenti calidi & humidi, ſeſquianno acerbiſſimo, & atrociſſimo capitis dolore vexatus, cum febre lenta, vigiliis, inappetentia, & aliis graviſſimis ſymptomatibus. Ad tam pertinacem dolorem multos conſulit Medicos, qui in eo ſedando nihil intactum reliquerunt: potiones purgantes, item & alterantes, ad nauſeam reiterantes; pilulis haud parcentes; à phlebotomia tam è brachiis, quàm ab hæmorrhoidibus minimè abſtinentes; cauteria variis in locis excitârunt; quibus decocta exſiccantia, & alterantia, item conſervas capitales, & ſexcenta alia addiderunt. Hic tandem morbi pernicie, & medicamentorum multitudine fractus, ad nos, tanquam tutiſſimum Aſylum, confugit. Tanti doloris cauſas in hypochondriis ſtabulari ratus, his proſpiciendum eſſe judicavi: nec me fefellit opinio, nam ſub veſperum, exhibito laudano ſine opio ad ℥. vj. dolor mitior evaſit, & ſomnus, qui anteà gravis erat, placidus fuit. Sequentibus diebus dedi decoctum cum ligno ſaſſafras, viſco quercino, betonica, ſena, & aniſo, pro ſyrupo, quinque horis ante prandium cum guttulis tribus liquoris vitrioli dulcoacidi. Poſt prandium, dabantur aliquot grana ſpecifici ſtomachici: quibus facillimis, & gratiſſimis firmiſſimam recuperavit ſanitatem. Mirantur cur non inſtituerim univerſalem purgationem; cur non phlebotomiam; cur pro conſuetis inaſſueta reponam? Sciant velim, me non malè operantium conſuetudinem, ſed rectè medentium leges, & canones ſectari. Nec nobis obſtat, ſi neoterici contradicant. Legant Hipp. & Gal. Nos cum ipſis veritatem agnoſcimus.

NOTÆ

in CAPUT II.

(a) *Victus quo hodie utimur.* Certiſſimum eſt, ex diverſa ratione vivendi diverſos quoque propullulare morbos, qualis enim victus, talis humorum & ſanguinis diſpoſitio. Veteres ſimplici ſaltem utebantur victu, noſtro autem ævo ſexcenta invicem miſcentur & componuntur, ut non niſi ex diverſitate particularum diverſum etiam humores induant ingenium, ſæpius à nativâ & genuina ſanguinis & humorum naturali ſcheſi multum diſcrepans. Videmus hinc, quo diverſior eſt victus, hòc etiam morbos eſſe pertinaciores & curationis difficilioris. Contrarium apparet in ruſticis & plebejis, qui victu gaudentes ſimplici longè citius ſanantur, etiam medicamentis vilioribus, quam qui delicatæ aſſueti ſunt vitæ cibiſque variis.

CAPUT III.

De funeſtiſſimo capitis dol. per intervalla recurrente.

DOlor in vertice præciſè tantâ ferociâ adoriebatur Sereniſſimum Mantuæ P. D. D. Vincentium Gonzagam (qui mox fratri mortuo Dux ſufficitur) ut eo tempore quo ſæviret dolor, caput in parietem pluries impingeret, pugnis plorans ſe vehementer impeteret, miris clamoribus miſerrimam ſuam ſortem deflens. Locus affectus vix ciceris latitudinem æquabat, ſine tumore, livore, nigredine, aut quovis alio ſigno ſenſibus obvio. Mantuam advocatus per Sereniſſimum ejus fratrem, tanti doloris cauſas perveſtigare, unà cum domeſticis Medicis non recuſavi. Fuerunt, qui vaporem aliunde ſuſcitatum dicerent, qui *(a) carioſum os*, *(b) qui vermem*, qui bilem atram, qui pravum quid; cùm verò ad quinque & ſex horas perduraret, nec rediret niſi poſt quindecim, & viginti dies, ad pertenuem & ſubtiliſſimam materiam referendam eſſe cenſebamus, & eam inibi coërcitam, nec aliundè derivatam. Non defuerunt, qui incuſarent ventriculum, qui hypochondria, qui cerebrum, & qui intemperiem quandam ineffabilem. Loco affecto, *(c) potentiali cauſtico* adaperto, & perpaucâ materiâ purulentâ ſublatâ; quievit omnis dolor. In cauſis tanti doloris perpendendis, nulla probabilior mihi viſa eſt, quàm uſus quarundam pilularum mercurialium, à domeſtico Medico jamdudum ipſi exhibitarum; dictus enim Princeps cunctis voluptatum illecebris non parum indulgens, mirum non fuit ſi aliquando ſeſe miſcuerit impuro concubitui.

NOTÆ

in CAPUT III.

(*a*) *Carioſum os.* Cranium, quod conſtat ex duplici lamella, carie magnâ affici poſſe in concava ſua parte, hiſtoriam retulit. Dn. Schlevogtius *in diſſertatione de carie cranii.*

(*b*) *Qui vermem.* A verme dolorem capitis annotarunt *Miſcellanea nat. cur. D.c.* 1. *annot. IX. & X. pag.* 127.

(*c*) *Potentiali cauſtico.* Quando cauſa cephalalgiæ immanis eſt, & ſerum acre ſtagnat & perioſtium cranii lancinat, ægrè curatio fit, niſi extrinſecus fiat apertio circa partem affectam. *Dn. Author* applicavit cauterium. Simili modo intenſum capitis dolorem ſanavit *Mœckern.* vid *ejus obſervat.* Satius eſt enim tali in caſu decuſſatim incidere, ut ſtagnanti humori corroſivo pateat exitus, quod conſilium etiam valet in gravioribus contuſionibus, ex quibus ſæva naſcuntur ſymptomata, nimirum vomitus, delirium, convulſio, ſopor. Notabile eſt, frequentiſſime ſimulac inciſio facta eſt, ſtatim ad ſe redire & melius ſe habere læſos. In gravioribus cephalalgiis, quæ ſaltim in certa capitis parte conſiſtunt, Medici ſemper maximi fecerunt veſicatoria parti dolenti applicata: Quâ de re poteſt videri Riverius *Cent.* 1. *obſ.* 37. Septalius *animadv. med. lib.* 1. *cap.* 18. *it.* Muys *obſ. chirurg. dec. II. obſ.* 2. Horribilem capitis dolorem, nihil in illo proficiente arte medica, à natura per nares plurimo expulſo pure brevi devictum deſcribit Tulpius *lib.* 1. *obſ.* 32. Spectat huc aphor. *Hippocr.* Ex capite dolente & effuſione puris vel aquæ vel ſanguinis in naribus morbus ſolet ſolvi. Scarificationes tali in caſu non quoque ſunt de nihilo. In magnis doloribus, inquit Heurnius *in aphoriſmis Hippocrat. pag.* 426 Turcæ ſolent auriculas validiſſimè fricare, mox novaculâ ſcarificare ac ſanguinem elicere. Noſtrates Cantharidibus veſiculas pone aures excitant & venam frontis ſecant.

CAPUT IV.

De dolore capitis acerrimo, ſeſquitertianæ febris periodos ſervante in veſperis.

ESt quidam capitis dolor teterrimus, rarus, ſed funeſtiſſimus, (*a*) *febrium periodos ſervans*, & (*b*) *ſæpiſſimè cum febre.* Periodi ſunt trium, & quatuor horarum, aliquando ad quinque, & ſex: frequens non eſt. Inter nonnullos nobis ſeſe offert Dominus Gaſpar Moronus, annos triginta natus, temperamenti calidi & humidi, qui præteritis annis Mantuæ commorans, ſub finem æſtatis in ſimilem dolorem incidit, cum febris ſeſquitertianæ periodis. Ad dirum hunc affectum debellandum, Mantuani Medici nihil intactum reliquerunt; nunc bilem purgantes, modò eandem alterantes, ac tandem utriuſque brachii, & frontis venas tundentes, nec non ſanguiſugas ano admoventes; victum ſervaverat humectantem & refrigerantem, cum emulſionibus, & juſculis alterantibus. At incaſſum hæc omnia fuerunt: unde remediorum multitudine, & morbi ferociâ fractus, clàm Mantuâ ſecedens, Bononiam venit, ad nos, tanquam ad ſacram anchoram confugiens. Tanti morbi cauſis ad unguem expenſis, ſequens præſcripſi remedium. ℞. Pil. cathol. ℈. xx. opii Thebaici ℈. iij. miſce, fiat pil. I. hoc unico remedio dolor mirificè ſedatur. Ad pituitam verò, craſſumve humorem è capite deturbandum, *(c) Magiſterium Lunæ* alternativis diebus dabamus. Ad ventriculum verò roborandum, & morbi radices in totum averruncandas, ſpecificum ſtomachicum ad menſem accepit, quibus utiliſſimis convaluit.

NOTÆ

in CAPUT IV.

(*a*) *Febrium periodos.* Dolores non ſecus ac febres diſcida ſua habent intervalla, ita ut certis ac ſtatis horis redeant. Etenim dolores ſpecies ſpaſmi ſunt, excitati in partibus nerveis & membranaceis. Sicuti autem omnes ſpaſmodici affectus per certa intervalla ac periodos afficiunt corpus, pari ratione dolores id faciunt. Hiſtorias periodici doloris capitis evolve in Tulpio *lib.* 1. *cap.* 13. Bartholin. *hiſtor. obſ.* 51. *Miſcell. nat. cur. dec.* I. *ann.* 3. *pag.* 124. *it. dec.* II. *ann.* 3. *p.* 112.

(*b*) *Sæpiſſimè cum febre.* Uti omni dolori acerbiori propter ſpaſmum fortiorem conjungitur facilè ſanguinis & humorum in craſi ac motu ſuo turbatio, dum circulatio ejus per partem ſpaſmo affectam non libera & æqualis ſatis eſt; ſic quoque dolori capitis, qui nil niſi ſpaſmodica contractio pericranii, perioſtii vel etiam duræ matris eſt, perfacilè aſſociatur febricula.

(*c*) *Magiſterium Lunæ.* Eſt nihil aliud, quam luna in aqua forti ſoluta & ſale communi præcipitata: poſt debitam elutriationem remanet calx candida, quæ propter ſpicula ſalina in poris lunæ relicta, & maximè, ſi acidum primarum viarum præternaturale accedat, viſcidæ pituitæ reſolvens eſt, non ſecus ac aurum fulminans propter ſimilem rationem haud raró purgat, imò corrodentem vim quandoque in tenerrimis inteſtinorum membranis à muco liberis exerit.

CAPUT V.

De Hemicrania inveterata.

PLures recenſere poſſem dolore ſævo, & atroci conflictatos, ſed paucis contentus nonnullos referam. Hic (*a*) *differt à cephalæa*, & cephalalgia loco quem occupat; illæ totum caput vexant, hic tantùm dimidiam partem. Mirum eſt, quomodo ejuſmodi dolor certis temporibus, ſtatutis horis, nonnullis adveniat; aliis Vere, aliis Autùmno, aliis ante, aliis poſt Occaſum, nonnullis ante, aliis poſt cibum. Cauſas conjunctas iſtius doloris, ut plurimùm agnoſcimus vapores tetros, ex hypochondriis ad caput ſublatos ut antecedentes, viſcerum infarctum, qui non niſi ab ingluvie, aut inordinatâ victus ratione. Utcunque ſit, ubi ab inordinata victus ratione, à pilulis catholicis incipimus, ℈. xxij. porrigentes. Ubi verò dolor eſt vehementiſſimus, (*b*) *hanc pilulam* loco cœnæ exhibemus.

℞. Pil. catholicarum ℈. xiv. Pil. laudinæ ℈. iv. miſce, fiat Pil. j. In quibus pertinax eſt morbus, & hypochondria malè affecta, incipimus à pilulis, quas ob crocum Martis, baſim earum compoſitionis, Martiales appellamus, de quibus in noſtra *Pharmacopœa Spagyrica* de quibus ℈: ij. vel ʒ. j. pro doſi, in duas, vel tres pilulas pro ſingula doſi ad menſem. Aliquando, ubi dolor in ſolo capite reſidet, elect. ſequens damus.

℞. conſ. citri. cydoniorum, ana ℥. ij. cinnamomi ʒ. j. magiſt. lunæ ʒ. ß. miſce, capiat ʒ. j. quolibet manè jejuno ſtomacho. Admódum R. P. F. Sanctes Dominicanus, Sac. Theolog. Lector, & Concionator egregius, annos 55. natus, nuperrimè conſimili hemicraniâ ſub alio Medico toto trimeſtri miſerrimè conflictatus, hanc noſtram methodum feliciſſimè expertus eſt. Is enim loco tot laborum, quos miſeri ſub aliorum cura, pro præſidiis ſubire ſolent, unicâ pilulâ ſanus evaſit; ſetonem, cauteria, & alia in ejus perniciem parata omiſit. Plures pro præſenti non recenſeo, diverſa commemoraturus.

NOTÆ

in CAPUT V.

(*a*) *Differt à cephalæa.* A reliquis capitis doloribus hemicrania differt (1) continuitate, (2) laterali ſenſatione, (3) quod in modum febrilem cum exacerbatione redeat. Præcedit utplurimum hemicraniam Vagabundus capitis dolor, per intervalla affligens, donec ſenſim pori arteriolarum ita diſponuntur, ut humorem peccantem certam ad partem derivent.

(*b*) *Hanc pilulam.* Purgantia optimè miſcentur cum opio: ſi enim ullum datur opii correctivum, ſanè purgans eſt, vel etiam emeticum: horum enim amico conjugio deponit vim ſuam ſtupefactivam & magis acquirit virtutem reſolventem, mitigativam tamen, quæ valdè experitur in dolorum atrocitate. Hanc ob rationem pilulæ *Starckiana & VVildeganſii*, quæ utræque purganti ſtimulo gaudent, diaphoreſin optatiſſimam excitant.

CAPUT VI.

De raro Capitis dolore, in quo caput rigidum nullo pacto flecti poterat ſine gravi dolore.

SI (*a*) *affectus*, quibus aſſiduò divexantur homines, ſimplici *narratione* (uti res eſt) & ſine fuco, memoriæ hominum conſignarentur, tutiùs & certiùs ageretur de humana ſalute. At ô, infelix humana ſors! pro veritate medica turpiſſimè logicorum ſophiſmata amplecti cogimur. Quamobrem mihi in mentem venit Eminentiſſimus, & Reverentiſſimus Princeps Cardinalis Eſtenſis, ad quem viginti annis elapſis Mutinæ tunc commorantem advocatus, eum inveni macilentum, facie lurido colore deturpatâ, tam ob continuum dolorem, quàm propter aſſiduas vigilias, quas à longo tempore patiebatur. Cauſas hujus morbi plures recenſebat: eas ad unicum (*b*) *hydrargyrii uſum* revocavi: illo vere uſus erat, ad ulcuſcula in gutture genita; unde verò iſthæc ulcuſcula, non erat ſatis compertum. Multitudinis remediorum à domeſticis Medicis adhibitorum, & nauſeâ pertæſus, quendam deſtillatorem accerſivit; is autem dedit ipſi pilulas mercuriales ad quindecim dies, ex quo contumacia illa ulcuſcula perfectè convaluerant. At paulo pòſt præfatus dolor ipſum adoritur, cui iterum multa Medici inaniter præſcribunt. Ad eum tandem advocatus, decoctum ipſi præſcribo, ex radice felicis maris, China, & herbis capitalibus, cum oleo ſulphuris dulcoacidi, ex quo perfectè ſanus evaſit. Hic hydrargyrii Antipatheiam annotarem, ſed de hoc alibi fuſiùs; placet tantùm ſignificare, quomodo dictus Eminentiſſ. D. ſexennio à cura vixerit ſanus, & tandem Romæ ex pleuritide occubuerit.

NOTÆ

in CAPUT VI.

(*a*) *Affectus narratione.* Inſigne adminiculum felicioris comparandæ praxeos eſſet, ſi medicinam facientes dextrè ac fideliter morborum hiſtorias cum attenta & ſedula ſymptomatum annotatione, nec non medicamentorum efficacia colligerent & conſignarent. Turpe dictu eſt & veriſſimum, propter accuratiorum obſervationum defectum mancam ac incertam eſſe magna ex parte praxim medicam. Quidam ſaltim in eo aucupari gloriam vanam intendunt, ut monſtroſas quaſdam inſolitaſque conſignent hiſtorias & caſus, vel etiam miraculoſas quaſdam curas, ſæpius tamen mentitas, ut magni videri velint. Nemo fermè eſt, qui vulgariter graſſantium morborum hiſtorias fideliter & ſine fuco recenſet, nec non errores in praxi vel ab ipſo commiſſos agnoſcit vel detegit. Profectò ſi haberemus veras & accuratas morborum obſervationes, longe tutius ac certius ageretur de humana ſalute.

(*b*) *Hydrargyrii uſum.* Quod gladius eſt in manibus furioſi, id medicamentum generoſum eſt in manibus imperiti. Habent id fatum heroica remedia, quæ magnam vim in ſanatione morborum promittunt, ut ex illorum abuſu maxima quoque oriantur incommoda. Magnificæ famæ mercurialia in praxi medica ſunt. Sæviſſima tamen minus rectè præparata, vel non habito reſpectu temperamentorum, ætatis, virium, cauſæ morbi, temporis & regiminis decentis applicata, excitant ſymptomata. De hoc legi merentur *Miſcell. nat. cur. dec.* 1. *ann.* 1. *obſ.* 80. *item dec.* 11. *ann.* 10. *obſ.* 120 Williſius *part.* 2. Pathol. *cap.* 2. Hildanus *obſ. chirurg. cent. V. obſ.* 92. Foreſtus *lib.* XXX. *obſ.* 4. *Acta* Haffn. *vol. V. obſ.* 2. Panarollus *obſ. med. pag.* 103. Fernel. *de luis vener. cur. pag.* 560. Welſchius *in curat. pag.* 144. Schenckius *in obſ. pag.* 988. Notabile eſt, ipſum mercurium vivum in cerebro aliquoties repertum fuiſſe poſt cadaverum diſſectionem, vid. Granius *in praxi reformata pag.* 18.

CAPUT VII.

De dolore Capitis inveterato.

DUm Mediolani agerem propter graviſſimam ægritudinem D. Joannis de Corduba, ad quem curandum Bononiâ Mediolanum advocatus fueram,

fueram, incidit curandus in manus meas egregius vir, civis præclarus & optimus, D. Franciſcus Romanus, annos quadraginta natus: Is autem tanto dolore, tam acerbo & violento vexabatur continuò, ut ſæpiſſimè violentas manus ſibi injicere cogitaret, eligens potiùs mori, quàm tam acerbam vitam in longius protrahere. Cauſæ tanti doloris perobſcuræ erant, cachecticus erat valdè, pertinaciſſimas vigilias à longo tempore perferens, cum incredibili inappetentia. Quot medicamentis toto anno quo laboravit, uſus ſit, non eſt facile dictu. Ligni decoctum ex Medicorum præſcripto ad menſem ebiberat, catapocia ferè infinita devoraverat, ſanguinem è brachiis pluries detraxerunt, è fronte pariter, ſetonem in nucha, & in brachiis uſtiones non omiſerunt, & hæc omnia incaſſum. Mitto revulſiones, ſanguiſugas, & alia tormenta medica. Nos curam ſuſcepturi, ad (a) *univerſam ſanguinis ſaburram* in venis jamdudum ſtagnantem reſpeximus; hac de re decoctum ex ſilice mare, ſalſa parilla, betonica, ſena, &c. ad menſem præſtitimus, ex quo penitus liber evaſit. Ad caput roborandum, (a) *Magiſterium Lunæ* ad plures dies dedimus; & his utiliſſimis ſine ulla moleſtia priſtinam recuperavit ſanitatem.

NOTÆ

in CAPUT VII.

(a) *Univerſam ſanguinis ſaburram.* Diuturnus capitis dolor ſcorbuticos, lue venereâ affectos, menſium ſuppreſſione laborantes, & quibus ordinariè ſanguinis evacuationes impediuntur, valdè exercere ſolet, ut non rarò in vomitus animi defectionem & furorem quaſi adigantur. Accidunt quoque tales dolores ſæpius ex narium obſtructione. Memini ante aliquot annos fœminæ per menſis fermè ſpatium truculento capitis dolore vexatæ, cui nares antea ſolebant fluere & madere copioſo muco. Hæc poſt intruſum ſal volatile in nares, ejecit aliquot cochlearia ſeri ſanguinei inſtar loturæ carnis, & ſic evanuit omnis dolor. Unde autem hoc ſerum ſanguinolentum ortum fuerit, an ex ipſo cerebro an ex ſinubus oſſium cranii, res altioris indaginis apud Anatomicos eſt. Nos ex foraminulis oſſis cribriformis, dura matre ut ut firmiter cinctis, liquidam materiam extravaſatam ibi ſtagnantem penetrare & ejici poſſe, vero ſimile eſſe exiſtimamus.

(b) *Magiſterium Lunæ.* Hoc ſociatum cum Cinnabaris, antimonii anatica portione in capitis diuturnis affectibus eximium præbet uſum. *Tackius* talem pulverem in uſu frequenti habuit ad ſanandam maniam & melancholiam. Cinnabaris ſufficienti in doſi & quantitate propinata egregiè reſolvit non tantum ſanguinem congrumatum, ſed & lymphæ ſubſiſtens coagulum: quare in omni graviore concuſſione ejus uſus præſentiſſimus. Movet quandoque ſalivæ fluxum maximo cum emolumento & fructu. Rolfincius *L. 6. ſect. 3. cap. I. Method.* Inveteratum capitis dolorem levi ſalivatione ſublatum vidit.

CAPUT VIII.

De rara, & non obſervata doloris ſpecie in facie.

PLures in medendo novos, & à nemine obſervatos morbos quotidie experimur; inter hos mirum (a) *dolorem in facie*, citra ullum tumorem, ruborem, aut aliud ſignum evidens, per intervalla recurrentem, & tantâ ferociâ portionem faciei, quam occupat, divexantem, ut in ejulatus & lachrymas prorumpere cogantur obſeſſi. Nonnullis ad duos, & tres menſes perſeverat, Aliis per octo, & quindecim dies, quibuſdam breviori temporis intervallo evaneſcit; alios horæ, aut quadrantis ſpatio vexat. Quibuſdam Vere contingit, aliis æſtate, nonnullis hyeme, ut plurimùm (b) *ſiccis temporibus*, & quò tempeſtas ſiccior, eo efferacior redditur. Mulier quædam annoſa hoc acerrimo dolore diu conflictata, ſanitatem hunc in modum conſequuta eſt. (c) *In temporibus*, ubi firmiter hoſpitabatur dolor, (d) *cauſticum argenteum* apponi curavimus: eſchara ſublatâ, & ulcere pus copioſè fundente, dolor evanuit. Tanti doloris cauſa, non pus, ſed filamenta quædam prætenuia, & dura eſſe comprobavimus, quæ ſi cauſtico haud lacerentur, forcipibus, & volſellis eximantur; ſecus dolor qui latet, conſolidato ulcere recrudeſcit. Ubi conſimilis dolor nondum altè egit radices, ſed oberrat prætenuis aura, ſolo ſuffitu hyoſcymai ſubigitur. Quidam ſolo ſuffitu lactis ſeri conſanuit.

NOTÆ

in CAPUT VIII.

(a) *Dolorem in facie.* Eſt nihil aliud, quàm ſpaſmodica conſtrictio tendinum muſculoſorum, quæ ſcorbuticis non rarò contingit; Obſervamus ſæpius, leniſſimo, aëre admiſſo inſigniter illos lædi; & dolores exacerbari, dum facillimè in ſpaſmos conſuetos ſibrillæ à quavis cauſa extrinſeca adiguntur.

(b) *Siccis temporibus.* Quò tempora ſunt ſicciora & æther liberioris ac celerioris motus in aëre eſt, eò magis creſcit motus ſanguinis & humorum tàm inteſtinus quàm progreſſivus in corpore noſtro, & ſpicula ſalium morboſorum ab hoc intenſo ætheris motu, magis acuuntur, ſubtiliſantur, & majorem acquirunt acrimoniam, quare dolores rheumatici, arthritici, ſcorbutici, poſt ſiccas longius durantes tempeſtates vehementius affligunt.

(c) *In temporibus.* Dolor hic major eſt, propter muſculum & tendines copioſiores, ac membranas eximii ſenſus circa os temporum ſitos.

(d) *Cauſticum argenteum.* Error eſt à Dn. *Authore* commiſſus, qui putat à filamentis prætenuibus & duris natum fuiſſe dolorem, quæ filamenta cauſticum dilacerare debebat. Potiùs poſt applicationem cauſtici dolor evanuit, dùm facta apertio in loco aperto, ſtagnationem ſeri acrioris, ſpaſmum dolorificum efficientis, impedirit.

CAPUT IX.

De dolore oculorum inveterato.

RAra quædam doloris ſpecies invadit oculos, cui ſuppetias ferre ſtudentes Medici, oleum, & operam perdunt. Inter multos, quidam Faber Ferrarius in via S. Vitalis, ſuperioribus annis tanto (a) *dolore excruciabatur*, tam pertinaci, & tam violento, ut omnem cogitationem humanam excederet. Dolor erat lancinans, & continuus, cum rubore, & inflammatione, nec ſine febre, noctes ducens inſomnes. Ad hunc ſævum dolorem, tres primæ notæ Medicos adhibuerat. Illi de more mille cruces ipſi imponunt, cauteria, ſetones, cucurbitulas; & ſanguiſugas, cum veſicatoriis pone aures, præmiſſis purgationibus, & phlebotomiis, pluries repetitis. Ad decocta tandem deveniunt ſalſæ, & ligni Guajaci; ſed cùm ab his nihil opis retuliſſet, immò dolor evaderet indies efferatior; ad eum perducti nos, ſic brevi ipſi ſanitatem reſtituimus. Ad tantum ergo dolorem exſcindendum, (b) *pilulas catholicas* ad ℈. xx. dedimus, cum ℈. v. pilul. laud, primâ die: ex

quibus

quibus quieſcere cœpit. Sequenti die pilul. catholicæ reiterantur, quibus in totum dolor evanuit. Ad roborandum caput conſervas capitales, & ad partem læſam, (*c*) *collyrium* ex verbena, fœniculo, ſumach, & tuthia admovebatur, & his paucis priſtinæ ſanitati fuit reſtitutus.

NOTÆ

in CAPUT IX.

(*a*) *Dolor excruciabatur.* Eadem ferè cauſa, cura ac Geneſis doloris oculorum capitis eſt. Meninges & pericranium quæ cephalalgiæ ſubſectum ſunt, ad oculum etiam & orbitam ejus pertingunt: unde in pertinaci capitis dolore dolent & oculi, in utroque ſpaſmus quidam violentus fibrillarum membranacearum ac nervearum eſt, qui quadantenus circulationem ſanguinis & lymphæ liberiorem impedit; unde dolor ardor, tumor, color, ruber, & lachrymarum effuſio. Cauſantur hunc ſpaſmum partes ſalinæ anguloſæ, rigidæ, à ſanguine præcipitatæ, & ex poris arteriolarum nimis apertis ſecedentes.

(*b*) *Pilulas catholicas.* In omni fermè dolore convenit mitigare ſalium acrimoniam, tumultum ſpirituum animalium componere, alvum & cutis ſpiracula aperire, quod omne præſtat opium cum purgante, ſeu maſſa pilularum catholicarum Dn. Authoris, cum opio correcto remixta,

(*c*) *Collyrium.* Si dolor nimis urget, cataplaſma mitigativum ex mica panis lacte, croco, camphora, ſaccharo ſaturni, floribus roſarum, ſambuci, ſemine fœniculi, mucilagine ſeminis cidoniorum tepidè applicatum, inſignem utilitatem præſtat.

CAPUT X.

De dolore Oculi atrociſſimo cum magnitudine aucta.

MUlier quædam annos 30. nata, in via *del Pradello* commorans, à tribus menſibus (*a*) *in peſſimum doloris genus* incidit, in quo oculus ad inſignem magnitudinem creverat. Pulſatilis erat dolor cum puncturis in medio orbitæ oculi. Ad tam immanem, & truculentum dolorem, tres Medicos fruſtrà conſuluerat. Illi cauteria, ſetonem, veſicatoria, cucurbitulas, & alia tormenta minimè omiſerunt, ſanguinem pluries è brachiis fundentes; at incaſſum omnia, immo dolor efferatior redditur continuò, & oculus extra naturalem locum cum inſigni magnitudine excidit. Tanti doloris cauſa, ut abdita, non minimum laboris in ea perveſtiganda dedit: traxerat tamen initium à lachrymis, quas paulo ante copioſas fuderat, cui mœror ſuccedens miram inappetentiam pepererat, unde loco cibi, vino ventriculum copioſè implerat; hinc coacervata ſunt calida excrementa, quæ ad partem læſam detruſa dolorem illum concitârunt. Cura fuit initiata pil. catholicis ad ℈. xv. laudin. ℈. iiij. ſequentibus diebus dabatur magiſterium lunæ cum conſ. betonicæ, & euphraſiæ. Extrinſecùs fotus parabatur ex decoct. fol. verbenæ, fœniculi, euphraſiæ, roſar. Pro potu dabatur decoct. Saſſafras, quibus dolor evanuit, & priſtinæ ſaluti reſtituta fuit.

NOTÆ

in CAPUT X.

(*a*) *In peſſimum doloris genus.* Memini generoſi juvenis, ante ſexdecim annos Rhintelii ſtudiorum causâ morantis, qui omni die matutino tempore, præcedente oſcitatione ac febrili horrore, corripiebatur intenſiſſimo oculi dextri dolore, pulſabant circa hanc oculi & capitis partem mirum arteriæ, oculi erant magni, non autem rubicundi, lachrymæ effluebant, inappetentia, ſitis erat conjuncta: durabat hic dolor per ſex fermè horas, & per menſem fere excruciavit ægrum. Ipſo in paroxyſmo ſal volatile oleoſum naribus oblatum, levamen quoddam afferebat. Ratus ego primis in viis ſpaſmi hujus dolorifici cauſſam hoſpitari, exhibui pilulas mercuriales cum gummatibus, & grano uno tartari emetici, roboratas; hæ aſſumptæ, ſedes & vomitum movebant, poſt aliquot dies paroxyſmo finito, regimen lene ſudoriferum ordinavi, oblato hunc in finem liquore ex tinct. bezoard. Eſſ. ſuccini, anodyna, & ſpir. Cornu cervi conſtante, ſudori ſic indulſit æger per aliquot horas, & altero die ſemper mitior evadebat paroxyſmus, donec elapſis octo diebus planè ceſſaret.

CAPUT XI.

De oculi dolore ſuperioribus paulò diſſimili.

SUperioribus annis duobus, idem (*a*) *affectus oculorum* contingit cuidam Fabro Ferrario, in quadrivio S. Martini commoranti, cui oculi ambo mirum in modum creverant, ſine gravi dolore, rubore, aut alio ſymptomate. Mirum erat, quomodo corpus oculi in tam inſignem magnitudinem creviſſet citra dolorem manifeſtum. Ambo eâdem methodo, iidemque remediis curati ſunt. Utrique pilulas catholicas dedimus, ſtomachicas deinde; conſervas poſteà capitales, cum guttulis aliquot olei vitrioli. Extrinſecùs ſequenti fotu utebatur. ℞. fol. hormini ſativi, verbenæ, fœniculi, euphraſiæ, ana m. j. roſ. rub. ſtœchados, ſem. fœniculi, ana p. j. fiat decoct. in ſ. q. aquæ & vini, quibus in priſtinum reſtituti ſunt perfectè. Alteri Fabro lignario utrique laxati erant muſculi, membranæ, & tres humores mirum in modum aucti. Rari iſtius affectus cauſam particularem invenire facilè non fuit: fortè ab immodico potu, & ſomno deperdito. Tunc vigebat canicula, in quâ ſomni ſunt breviores, jucunda poculorum frequentia.

NOTÆ

in CAPUT XI.

(*a*) *Affectus oculorum.* Ad melius cognoſcendam ophthalmiæ cauſam quæ ſequitur, inſervit obſervatio: In conſilium non ita pridem vocabar ad puerum 16. annorum, qui per anni fermè dimidium, dolore oculorum truculento, cum rubore, ardore & impatientia lucis conjuncto, confectus erat. Alvus, nullo etiam fortiſſimo purgante moveri ac ſolicitari poterat, ſed dura ac denſa manebat. Alterandi fine ſemel præſcripſi pulverem ex Nitro Antimoniato, Antimonio diaphoretico, & ejus Cinnabari; & ecce, poſt hujus uſum atrociſſima ventris tormina experiebatur, & plus quam vigeſies alvum deponebat; hic affectus haud dubiè adſcribendus eſt Cinnabari, quæ acceſſu primarum viarum acidi corroſivam indolem, fibras inteſtinales ſtimulantem, iterum contrahit.

CAPUT XII.

Aurium Surditas cum ulcere à multo tempore.

MOrbi etſi exigui, ſæpè tamen magni fiunt ob Medicorum imperitiam. Elegans quædam Monialis, nomine Angela Semidea de Gypſo, annos triginta nata, in cœnobio S. Mariæ novæ, à duobus annis ſurditatem utriuſque auris patiebatur, ex utraque aure, (*a*) *pus fœtidum* conti-

nuò fundebatur: hinc in utraque ulcus ſubeſſe judicavi; de cætero ſana erat, optimi coloris, & ad cuncta naturæ munia probè ſe habebat. Propterea loco affecto tantummodò opitulari decrevimus eâ de re unguentum roſaceum, cum Mumia Minerali præſcripſimus, quo perfectè ſublata ſunt ulcera, & auditum recuperavit. Mitto, quot medicamenta intrinſeca fruſtra ab aliis Medicis exercuerat; *(b) gravis* quamvis fuerit illi *auditus* de ſurditate tamen ampliùs conqueſta non eſt.

NOTÆ

in CAPUT XII.

(a) *Pus fœtidum* Ulcera aurium diuturna fiſtuloſa ut plurimum ſunt, & cum carie oſſis conjuncta, hinc ægrè ſaneſcunt. Vide alias poſt gravem inflammationem, auris ulcus, & ex ipſo pus egrediens ad aliquot cochlearia quod tamen feliciter melle cum balſamo peruviano mixto, ſublatum fuit. Solet alias auris dolor vehementiſſimus eſſe,, propter tunicam nerveo-tendineam, quæ meatum auditorium cingit. Poſt mixtionem in aures petulanter factam inexplicabilem fermè dolorem notârunt *Miſcell Nat. Cur. Dec. I. ann. 4. pag. 277.*

(b) *Gravis auditus.* Vel fit vitio meatus auditorii, quando cerumine firmiter eſt obſtructus, ubi balnea, forus, ex herbis emollientibus & balſamicis conveniunt, vel fit vitio nervi auditorii, ſi ille per paralyſin tactus vel obſtructus eſt, vel fit vitio tympani, quando illud nimis laxum, ruptum aut exeſum ab ulcere eſt. Tympani membrana laxa nimis, & flaccida fit, ac tenſionem debitam amittit à nimio madore, & humiditate, vel ab improvide inſtillatis medicamentis, vel ab aëre pluvioſo ac nebuloſo. Interdum etiam accidit, ſonos acutos prorſus eſſe intolerabiles, quod fit, quando tympani membrana ſpaſmodicè nimis tenditur, vel in affectu hypochondriaco flatulento, vel à nimio dolore capitis in febribus; ſi biennium exceſſerit ſurditas, vel aurium tinnitus, non facilè curatur.

CAPUT XIII.

De inaudita doloris ſpecie in facie, in quâ nares mira magnitudine incraſſantur, & mira fœditate in pomum granatum augentur, &c.

INcredibilis ſanè, nec multum viſa narratio, quòd ſi cunctis haud innotuiſſet, vix ulli crederetur. Hìc Bononiæ decennio fortè elapſo, mercatori cuidam Thomæ de Capello nomine, contigit *(a) dolor in facie, rodens* & lancinans, qui poſtquam vagatus eſſet per totam faciem, tandem fixit ſedem in naribus, & circa oculos, nares intumuerunt ſenſim, ita ut pomi granati formam, & magnitudinem æquarent. Tunc dolor vagus ille penitus evanuit. Ad hanc turpem deformitatem, nihil intactum reliquit. Plures conſuluit Medicos, toto nonimeſtri ſpatio multa remedia impunè exercet. Purgationes de more, cum reiteratis phlebotomiis, plures adhibentur. Ligni Guajaci cum ſalſa decoctum, ad quadraginta dies ebibit. Cauteria, ſeu fonticuli in nucha, & brachiis excitantur. *(b) Extrinſecus* linimenta refrigerantia & exſiccantia admoventur, at his invitis morbus efferatior redditur. Qui ejus curæ præerant Medici palàm profitentur, ſe omnem moviſſe lapidem, ut morbi ſævitiem ſaltem retunderent, & fruſtra morbum jactant cunctis incurabilem; carcinoma, & noli me tangere appellari, ſolius ſupremi numinis opem efflagitare, nullam ſupereſſe humanam ſpem. Ne tamen ſine omni humana conſolatione extremum vitæ clauderet, ad me venit Excellentiſſ. Dominus Guido Monticellus ejus affinis, & Medicus, enixè me rogans, ut amici, & affinis cariſſimi curam ſuſciperem, ſolis medicamentis chymicis veram & ſolidam deberi gloriam. Hæc & plura dicens, ad dictum patientem inviſendum me ſenſim deducit. Primâ facie morbum incurabilem judico, & tantum onus ſuſcipere recuſo. At ipſe lachrymis, & precibus me rogat, & vehementer commovet, ut tam miſeri patientis curam aggredi velim, ne ſpe deſtitutus extremos dies ſuos in deſperatione compleret. His, & aliis charitatis erga proximum ſtimulis impulſus, curam hunc in modum ſuſcipio. Primò ad hepar, *(c) maſſamve ſanguineam repurgandam*, primum ens metallorum ad 15. dies exhibeo, ℥. iij. pro qualibet doſi. Forinſecùs mumiam mineralem bis in die naribus admoveo, quibus gratiſſimis citra ullum dolorem, moleſtiamve quamcunque narium durities ſolvitur, ulcuſcula intus, & extra nares repurgantur, & quæ intumuerant in inſignem turpitudinem nares, mirificè detumuerunt; oſſa verò humoris pernicie eroſa foràs ſeſe produnt, & leviſſimo tactu evocantur, & ferè ſpontè decidunt, facies tandem, & nares oſſibus exceptis in priſtinum reducuntur. In hoc teterrimo affectu multa eſſent dicenda, tam circa patientis conditionem, quàm circa morbi naturam. Hoc tantùm addam; cum ab hac cura duodecim annos vixiſſe ſaniſſimum, levi tandem dolore ventriculi laborantem alios conſuluiſſe Medicos, à quibus pro ſalute mortem reportat. Sub fine quidem me conſulere volebat, ac cùm præteriti beneficii parum memorem eum obſervâſſem, in illorum manibus eum defecturum relinquere ſatius duxi.

NOTÆ

in CAPUT XIII.

(a) *Dolor in facie rodens.* Dolor hic ortus fuit à ſale ſcorbutico, corroſivo, fibras carneas diſcindente, unde inflammatio faciei ac narium cum ru ore, dolore, tumore, & ulcere, ſive eryſipelas capitis exulceratum ortum, quod non raro cum gravi periculo junctum; nam ex eryſipelate putredo aut ſuppuratio malum, teſte Hippocrate *Sect VII Aphor.* 20. Conſpiciuntur non raró tali in caſu, veſicæ ſat magnæ, pellucidæ, flaveſcente aquâ repletæ, ex quibus vel ſpontè apertis, vel chirurgi manu diſſectis, ſerum flavum, acre, & ſubviſcidum effluit.

(b) *Extrinſecus.* Unguentum Saturninum cum aqua florum ſambuci, Camphora, Croco. Spir. Vini, & ſaccharo ſaturni permixtum, calideque applicatum, tali in caſu egregium eſt.

(c) *Maſſam ſanguineam repurgandam.* Malum hoc ſæpius recurrit. Ubi purgantia ex Gummatibus, item Diaphoretica, uti Tinctura bezoardica volatilis, cum Tinctura Antimonii Tartariſata, nec non lignorum infuſa, vel etiam Martialia, commendari merentur, ipſo in paroxyſmo Antimonium Diaphoreticum, flor. ſulphuris, Nitrum Antimoniatum, Camphora, & Theriaca cœleſtis nec non aqua florum ſambuci experti ſſimæ virtutis ſunt.

CAPUT XIV.

De Paralyſi, febre lenta, inappetentia, vigiliis, &c.

PRæcipuum in medendo eſt, *(a) morbum cognoſcere*, etſi non minoris ſit ponderis, arma quibus quiſpiam eſt dimicaturus, benè movere, & ad nutum conducere. Hujus civitatis Medici duo, ſex menſium ſpatio Petill. Dominum Innocentium

centium Ringherium curaverant, at quia mala, quibus vexabatur, non agnoverunt, ideò dictum Dominum non ſanârunt. (*b*) *Initium erat* catarrhus ſatis levis & curatu facillimus: huic ut occurrerent, ipſum purgant, bis ſanguinem detrahunt, potiones purgantes pluries reiterant, opiata, & conſervas propinant, decocta alterantia ad nauſeam; ſed fruſtra omnia. Ad nos confugiens brevi priſtinam ſanitatem recuperat. Ad nervorum laxitatem, & capitis obſtupeſcentiam, Aurum noſtrum Diaphoreticum dabamus cum conſerva Roſarum; & quia ventriculi languor & inſignis imbecillitas aderat, ipſi ſæpè miſcebamus Specificum Stomachicum. Ad tartarum verò, carnibus infixum ſolvendum, Aquam Hidroticam bis in die dabamus, quibus gratiſſimis priſtinæ ſaluti reſtitutus fuit.

NOTÆ

in CAPUT XIV.

(*a*) *Morbum cognoſcere.* Duo ſunt, quæ potiſſimum in illo deſiderantur, qui ſapienter & dextrè medicinam facere & ægrotantes juvare allaborat, primum, ut exactè morbi cujuſque cauſæ indolem ac originem perſpectam habeat; deinde ut medicamentum probatæ & expertæ virtutis, ac removendæ morbificæ cauſæ aptum prudenter applicet. Huc *ſcopus* collineat totius ſcientiæ medicæ. Prudens cenſetur *judex*, qui claro & ex circumſtantiarum ſerie evidenti reddito facto jus ex lege, cauſæ conformi applicare novit; ſic felix & rationalis Medicus reputandus eſt, qui ex circumſtantiis & ſignis elicitæ morborum cauſæ aptum applicat medicamentum.

(*b*) *Initium erat.* Ex levibus initiis ſæpè maximi propullulant morbi, & ex male cognito & curato levi morbo lethalis quandoque ſuccedere ſolet eventus. Confirmant hæc ſequentes obſervationes. Ex punctura veſpæ circa carpum dolorem immanem & lypothymiam annotavit Hildanus. *Cent. IV. Obſerv* 80. A tendine muſculi bicipitis ſauciato in venæ ſectione mortem ſubſecutam eſſe Author eſt idem Hildanus *Cent. IV. Obſerv.* 70. Eryſipelas pedis oleoſis tractatum in gangrænam: clavus pedis diſſectus in eandem cum Sphacelo ſæpius tranſit, quod frequenti conſtat obſervatione. Materiam Podagricam aluminoſo cataplaſmate repercuſſam lethargum induxiſſe non ita pridem notavi.

CAPUT XV.

De inaudito Carcinomatis genere in lingua.

SI quâ in re infelicem hominis ſtatum deplorare debemus, maximè in hoc conſimili recenſendo. Erat vir quidam nobilis nomine Hieronymus Fava, annos 40. natus, cui obortum erat (*a*) *exiguum ulcuſculum* in extremitate linguæ. In principio duorum Medicorum conſilium ad hoc adhibuit, qui de more ipſum purgant & repurgant, ſanguinem ter & quater detrahunt, julepos refrigerantes, lactis ſerum cum ſucco cichorii, & multa alia ipſi longo tempore porrigunt, & hæc omnia incaſſum. Ad noſtras tandem manus curandus venit. Ulcus ſtatim ter aut quater, oleo ſeu (*b*) *Balſamo Antimonii* tetigimus, ex quo tutiſſimè ulcus obliteratum fuit: duobus annis ſanitate fruitur, & poſtea recruduit ulcus, pro quo ſanando non me advocat, ſed ſeniores conſuluit, qui plures ſimul vocati conſultationem ineunt. Reiteratas purgationes, & Chinæ decoctum ad ſeſquimenſem præſcribunt: omnia infeliciter ab ipſo executioni mandantur, ulcus augetur & efferatius redditur. Forinſecùs nunc oleo vitrioli, nunc oleo ſulphuris utuntur, gargariſmata uſurpant varia, item collyrium Lanfranci, & infinita alia. Me accerſere non audet, ulcus horrendum fit, dolorificum, & fœtidum, & tandem die nocteque ejulans, miſerrimè vitæ finem impoſuit. Sub fine, nullâ ſpe exiſtente, ad eum inviſendum advocor, at tardè, in tantam enim molem linguam creviſſe comperi, ut ejus os occluderet.

Doctor Guardinus, in via *delle Lame* conſimili modo, eodemque morbo extremum diem clauſit, quamvis 30. eſſet annorum.

NOTÆ

in CAPUT XV.

(*a*) *Exiguum ulcuſculum.* Venit ad me nuper fœmina XL. annorum tota cachectica quæ conquerebatur de tumore & dolore in lingua, qui cum horrore invaſit. Valdè illa tumebat, ut amplius eam nec exerere vel movere intus poſſet, digito ſaltim inter vocem inconditam indicans malum. Brevi poſt in media ipſius linguæ parte apoſtema rumpebatur, pure non pauco, & ingenti cum fœtore prodeunte. Gargariſma ex emollientibus injiciebatur, nec non decocto myrrhæ, roſarum rubrarum, ſaniculæ, os eluebatur inſperſis ſimul in ulcus oculis cancri, ſic perſanata egregie eſt.

(*b*) *Balſamo antimonii.* Hujus deſcriptionem vide infra in pharmacopea. Eſt medicamentum egregiè conſolidans, & in recentibus vulneribus nec non ulceribus balſamica ſua vi inſignem præſtat opem.

CAPUT XVI.

Linguæ rarus affectus.

NOn minùs in linguæ ſtructura, quàm in aliis membris, naturæ prudentia eluceſcit; ea enim cùm ſit humanæ vitæ tantoperè neceſſaria, materiâ denſâ, firmâ, & durâ, ut ab injuriis, quibus alia membra ſunt obnoxia, ſe tutaretur, indiguiſſet; at quia ipſa variis expoſita eſt laboribus, ideò ex tenui, & facilè generabili materia fuit compoſita, ipſique fontes dicati, quorum benignâ humiditate foveretur, ut munera, quibus dicata eſt, faciliùs exequeretur. Fieri tamen non potuit, quin verſatile iſtud membrum aliquibus injuriis afficeretur, cùm iiſdem conſtet principiis, cum omnibus ſublunaribus creatis: Intemperiem, & alios leviſſimos affectus ſileo, in mentem tantùm revocare placet rarum mali genus, quod nuperrimè cuidam ſacerdoti contigit, qui inſignem linguæ craſſitiem diuturno tempore pertulit, cum fœdo colore, ſine dolore, aut quovis alio accidente. Ad hoc removendum, plures conſuluit Medicos, & totum quinquennium in medicamentis aſſumendis fruſtrà inſumpſit. Tandem cùm morbi ſævities in dies invaleſceret, & pro ſanitate, lingua pluribus (*a*) *malignis ulceribus* infeſtaretur, & per medium inſignes ſciſſuras, ad longitudinem trium digitorum perferret: huic pravo affectui curando impunè à diverſis Medicis adhibita fuerunt remedia, unde ſexcenta malorum genera. Nos curam abſolvimus unico vino hidrotico: inter prandendum aquam bibebat ex vini magmate. Contumaces morbi valida & continua expoſcunt remedia. Lingua bis in die tangebatur mumiâ minerali.

NOTÆ

in CAPUT XVI.

(*a*) *Malignis ulceribus.* Lingua ex acinis glandoloſis copioſiſſimis & eminentiis ac filamentis nerveis conſtructa eſt: Continuè madida eſt, propter copiam lymphæ ex-

ſtillantis tam ex contexto faucium toto glanduloſo vaſiſque ſalivalibus, quàm ex ductibus ipſius linguæ lymphaticis, qui cuivis glandulæ appoſiti ſunt. Quocirca commodè ex linguæ colore ac facie in morbis ſeri ac lymphæ ſtatum cognoſcere licet, undè ejus inſpectio multum ad prognoſin neceſſaria. Cum autem tota ejus textura ſatis ſit mollis & ſpongioſa, non mirum, ſi excrementa ſalino-cauſtica bilioſa ſanguinis ibi depoſita gravia ſuſcitent ſymptomata. Ante aliquot annos Halberſtadii vir ſexagenarius robuſtus, horrore ac calore præter naturam affectus, mox ſentit inſignem tumorem ac dolorem in lingua, qui ita increvit, ut per tres dies nihil deglutire ac loqui potuerit. Applicabatur collo emplaſtrum diachylon ſimplex cum ſuccino, benzoë, ſtorace & balſamo Peruviano remixtum: Gargariſma emolliens frequentius quoque injiciebatur. Quarto die remiſerunt ſymptomata & mox convaluit. Hiſtoriam contumaciſſimi linguæ tumoris, ubi ipſa ad partem ſui dimidiam induruerat, ita ut aridi inſtar ligni immobilis in ore hæreret, & malum ſolis hirudinibus applicatis opportunè ceſſit. *Vid. Miſcell. Nat. Cur. an. VI. & VII. obſ. 9.*

CAPUT XVII.

De loquendi impotentia à ſeſquianno contracta, cum anhelitus difficultate.

Contumaces morbos in extremo ſenio incurabiles eſſe, quotidiana docet experientia; hos tamen curare docet naturalis pietas, & ſæpe contra conſuetudinem ex graviſſimis morbis convaleſcunt. Quod in ſeptuagenaria quadam muliere mihi feliciter ſucceſſit. Nobilis itaque & optima Monialis, Soror Vincentia Bolognetta, annos ſeptuaginta nata, (*a*) *loquelam ſenſim amiſit*: principio exiſtimabat morbum eſſe levem, & propterea Medici illius cœnobii operâ tantùm indigere; at cùm per ſeſquiannum fruſtrà ab eo accepiſſet remedia, immò propter reiterata cathartica in inſignem marcorem incidiſſet, me quoque conſulendum curavit. Utrique affectui proſpiciens, duo remedii genera uſurpavi: ad marcorem, ſpecificum ſtomachicum cum conſerva roſarum dedimus; ad faucium aſperitatem, & ſiccitatem emolliendam, ol. Amygd. dulc. ſine igne, & ol. ſacchari: Quibus gratiſſimis priſtinam loquendi potentiam recuperavit. Duobus annis ab hac cura elapſis, in eundem affectum incidit, & iterum iiſdem remediis ſanata fuit.

NOTÆ

in CAPUT XVII.

(*a*) *Loquelam ſenſim amiſit.* Accidit hoc, quando nervi recurrentes vel ſpaſmodicè conſtringuntur, vel ex humore quodam in cerebro collecto obſtruuntur: Raucedo oris utplurimum conjungitur, & cachecticis ac ſcorbuticis familiaris eſt. Riverius *Cent. V. obſ.* 80. exemplum habet virginis, quæ externo aëre frigefacta graviſſima laboravit raucedine abſque tuſſi & catarrhis: Tandem è dormientis aure aquei humoris portio quædam effluxit, atque exinde iterum rectè loqui incepit, ex quo colligere licet, cumulatum & depoſitum fuiſſe quendam humorem in cerebro, qui ipſos nervos ad laryngis muſculos pergentes occupavit. Eodem modo Stalpartius *vaon der VViel. Cent.* 1. *obſ.* 27. refert de muliere, ſudore per totum corpus ſuffuſa, quæ frigidioris cereviſiæ hauſtu inſignem ſine tuſſi catarrhove ullo raucedinem & loquelæ amiſſionem ſibi contraxit, ut vix ſonum reddere poſſet, quod diu admodum ipſi adhæſit incommodum. Tali malo ſuccurrunt potius diaphoretica, ſuccinata, nervina, decocta lignorum, &c. quàm pectoralia, dulcia, incraſſantia.

CAPUT XVIII.

De ſimili loquendi impotentia, cum inſigni anhelitûs difficultate, in muliere quadragenaria.

Dum Regii Lombard. à nonnullis accerſitus, viſerem ægros, nobis occurrit honeſta quædam mulier; virgo adhuc, annorum quadraginta, macie incredibili confecta, quæ loquelam omninò amiſerat, anhelitum difficillimè trahens, (*a*) *menſes ad nonnullos annos* minimè viderat, unde mali origo. Ad morbi radicem exſcindendam, primis diebus ſpecificum ſtomachicum dedi, deinde croc. Metallor. cum conſ. violarum, boraginis & roſarum ad tres dies, quibus ſuaviſſimis priſtinam recuperavit ſalutem.

NOTÆ

in CAPUT XVIII.

(*a*) *Menſes ad nonnullos annos.* Cauſſa hujus mali meritò deducenda eſſe videtur à copioſo ſero viſcido ex menſium reſtagnatione producto, quod nervos recurrentes & fibrillas pulmonum nerveas obſidet. Gravidis idem incommodum ſæpius accidit ob eandem rationem. Præcipuus nervorum recurrentium uſus eſt, juxta Dn. Vienſenſ. *in Neurographia pag.* 356. ut circa arteriam axillarem dextram & deſcendentem aortæ truncum velut trochleas convoluti, tracheæ annulos pro ſpiritu tum anhelando tum ſonoro reddendo, tanquam plicas follium diducant, aut ſaltim iis diducendis inſerviant. Emplaſtrum ranarum cum mercurio nobilitatum cum balſamo peruviano externè egregiè reſolvit & roborat. Ad morbi radicem exſcindendam, rectiſſimè *Dn. Author.* ordinavit ſpecificum ſtomachicum & crocum metallorum cum conſervâ violarum & borraginis.

CAPUT XIX.

De Phthiſi.

Phthiſis non ſemper incurabilis cenſenda eſt; ut plurimum tamen curatu difficilis eſt, & ubi altè jecit radices, nulla habenda eſt ſpes. Præcipuum eſt ſcire, an utrinque (*a*) *Pulmones eroſi* ſint. Nonnumquam par dextra tantùm læditur, mediaſtino illæſo, & ſiniſtrâ parte integrâ manente, tunc medicamentis ritè adhibitis ſanantur, de quibus nunc. Admodum Rev. D. . . . . . . annos triginta natus, ſanguinem copioſè pluries evomuit, cui puris rejectio, & tuſſis moleſtiſſima (*b*) *lenta & habitualis febris* ſucceſſit; ad hæc marcor inſignis, & cutis aſperitas ac ariditas, omnium tandem peſſimum, alvi laxitas, & pilorum capitis defluvium. Qui primi ejus curam ſuſceperant Medici, multa, & propemodum infinita medicamentorum genera fruſtrà præſcripſerant, utpote clyſteres, purgationes, phlebotomias, ſyrupos, cucurbitulas, ſanguiſugas, cauteria, ſetones, lambitiva, rotulas, & ſexcenta alia; diætam humectantem & refrigerantem, hordeacea nempè, emulſiones ſem. melonum, juſcula refrigerantia, & ſimilia: nec pepercerant conf. violar. roſar. betonicæ; minus ceratis pro capite, unctionibus pro pectore, & innumeris aliis. Nos quum primùm advocati ſumus, ad ulcus pulmonum detergendum, dedimus (*c*) *ſulphuris balſamum*, ad quindecim dies ʒ. v. & ſyrup. pro ſingulâ doſi manè; ad febrem

Antihecticum

Antihecticum in veſperis; totâ verò die tabellulas ex ſulphuris floribus, & pul. Ireos, *(d) in ore tenebat.* Victûs regimen mutavimus, *(e) vinum* & carnes concedendo, cum aliis aſſuetis, quibus optimè & perfectè convaluit; vivitque à cura ſanus & vegetus, elapſo jam decennio.

NOTÆ

in CAPUT XIX.

(a) *Pulmones eroſi.* Pulmones ex tenerrimis fibris membranaceis conſtant, in quibus facilè ſordes viſcidæ acres hærere, illaſque dilacerare poſſunt; unde ſcorbuticis familiares pulmonum eroſiones, eæque fiſtuloſæ ſæpius ſunt, quod omne adſcribendum ſali lymphæ cauſtico. Mirabile eſt, quod refert Panarollus *Pentecoſt.II. obſ.* 42. expectoratum ſputum ex confirmato ulcere pulmonum adeò virulentum & malignum fuiſſe, ut muſcas illud guſtantes inſtar arſenici interemerit. Præterea & hoc notabile eſt circa pulmonum ulcera, quod ſine contabeſcentia corporis, reliquis viſceribus ſalvis, per plures annos durare queant. De qua re poteſt videri Kerckringius *in ſpicilegio anatom.* ob 72. & Bartholin. *Cent. II. hiſt.* 14. Uti enim quandoque natura vitioſa ſalina excrementa, magna cum utilitate ad certam partem amandat: Sic quoque illud nonnumquam locum habet in pulmonum ulceribus. Sic notavit exemplum Thyrmayerus *in conſiliis L.b.II. pag.* 85. Quendam ex ulcere pedis ſanato factum fuiſſe phthiſicum.

(b) *Lenta & habitualis febris.* Fit hæc, dum à fermento ulceroſo mixtura ſanguinis in craſi & motu ſuo continuo turbatur, & motus ejus inteſtinus ſerum roſcidum valdè conſumens, plus juſto adaugetur, undè marcor, ſitis, cutis aſperitas ac ariditas, & pilorum capitis defluvium dependet.

(c) *Sulphuris balſamum.* Hoc ſi cum oleis deſtillatis præparatum fuerit, cautiſſimè dandum, utpote quod hecticum calorem & corporis marcorem intendit: Potius commendandum eſt temperatum, quod fit cum oleo amygdalarum dulcium, cui deinde pro re nata & circumſtantiarum ratione certa olei cujuſdam balſamici quantitas adjici poteſt. Commode tale balſamum accipitur cum lacte, quo melius humorum temperetur acrimonia.

(d) *In ore tenebat.* Probabile maximè videtur, aerem particulis balſamicis ſulphureis imbutum, & ſic ad pulmones inſpiratione ductum & hauſtum egregie eroſis pulmonibus conferre: Quam ob cauſam ſuffimigia & medicatum aërem attractum phthiſicis valde commendat Benedictus *in theatro tabidorum.* Phthiſicam ſolo odore aſæ fœtidæ, camphoræ, caſtorei curatam notavit D. Gehema *in obſervat.* Ex omnibus myrrham electam omnibus phthiſicis & pectore laborantibus commendo, quæ in ore detenta & ſenſim ſalivâ ſoluta, balſamicum aerem ad pulmones intro ſubeuntem efficit, & à putredine egregie defendit.

(e) *Vinum.* Vinum maximè nocet phthiſicis, quoniam propter acidum acrimoniam inducit, propter particulas ſpirituoſas calorem ſanguinis accendit: Si tamen ventriculus roborandus eſt, Hiſpanicum, pauca tamen in doſi, & cum gelatina cornu cervi temperatum, inter cibos concedi poteſt.

CAPUT XX.

De Phthiſi in muliere, 35. annorum.

PHthiſis eſt quædam ſpecies, in qua ſenſim ſuppurantur pulmones, cum febre hectica, tuſſi, & excretione purulenta, citra præviam ſanguinis expuitionem, aut ſaltem perexiguam. Putat Medicorum vulgus, hujuſmodi Phthiſim fieri à ferina deſtillatione à capite. Sic mihi obſervare licuit in D. Helena Jacobi Ajacis uxore, quæ annos 25. nata in phthiſim incidit: tuſſis aderat moleſtiſſima, febris hectica, difficilis reſpiratio, marcor inſignis, ſanguinem per intervalla expuebat, capilli adhuc non decidebant, neque diarrhœâ premebatur, propterea morbum non adhuc altè radices egiſſe exiſtimavi. Eum edomari poſſe ratus, *(a) antihecticum* propinare cœpi, cum ſaccharo roſaceo, bis in die, cujus medio febris propulſata fuit, & reſpiratio difficilis facilior reddita, dejectus appetitus corrigitur, & vigiliæ miteſcunt: ſic paulatim ſanitatem priſtinam recuperat. Mitto, quot medicamenta ab alio Medico impunè ſumpſerat. Antihecticum fit ex duabus partibus Jovis, & unâ parte reguli Antimonii; hæc mixta ſimul ter coquuntur in ſicca aqua hermaphroditica: hujus vires ſunt, ignem ſaturninum in ſolidis accenſum extinguere, reſpirationem difficilem juvare, & vermes enecare; alia tandem præſtat, quæ brevitatis cauſâ omitto.

NOTÆ

in CAPUT XX.

(a) *Antihecticum.* Ejus deſcriptionem vide infra in *Pharmacop.* Quod hoc medicamentum acrimoniam vitioſam ſeri egregiè temperet, vel exinde quoque conſtare poteſt, quoniam in ulceribus malignis extrinſecus inſperſum temperando fermentum corroſivum magnum habeat uſum.

CAPUT XXI.

De Phthiſi.

VEram *(a) Medici theoriam* in praxi conſiſtere, ſemper cognovimus, & hoc quotidie comprobamus, & maximè in morbis, qui requirunt artem. Phthiſis in principio cognitu difficilis videtur, maximè ubi ſanguinis expuitio non præcedit. Hanc *(b) ad ferinam deſtillationem* referunt, cujus originem ad calidius jecur, & frigidiorem ventriculum, & ad cerebri intemperiem. Multæ de terminis, à quo, & ad quem, circumferuntur nugæ; nos venarum eroſionem, & pulmonum ſuppurationem altiùs inquirimus. Scimus ſalſedinem eroſionis conjunctam eſſe cauſam, *(c) ſalſedinem non à calidiori jecore*, ſed à retento ſalſo excremento, quod cùm expurgandum eſſet à renibus, & veſica, reſiliit ad pulmones, vel ob inordinatum motum, vel ob aliam injuriam, de quo alibi. Aliquando demandatur ad pulmones, alimenti penuriâ; ſæpiſſimè *(d) aër ambiens naturâ ſalſus* pulmones replet & naturalem ſalſedinem acriorem reddit, unde venarum eroſio, & ulcus. Sunt rurſus *(e) morbi quidam* venenati, qui pulmones labefactant, & in phthiſim multos præcipitant. Ut anno trigeſimo primo, & trigeſimo ſecundo nobis obſervare licuit, ubi poſt peſtis fervorem remiſſum, complurimos phthiſi laborantes vidimus. In lue venereâ perpaucos, inter quos nobilem quendam presbyterum, annorum quadraginta, qui biennio toto in propulſanda lue venerea, quâ ipſe miſerrimè torquebatur, infinitis medicamentorum generibus defatigatus, & maximè poſt longam ligni Guajaci diætam, ſanguinis vomitu primò tentatur, cui poſtea acceſſêre tuſſis, puris ſputum, & marcor inſignis. Reſtitutus ille fuit balſamo ſulphuris, floribus dicti ſulphuris diverſimodè apparatis, *(f) cum juſculo carnium* manè cum ſalſa, China, fol. boraginis, & cap. veneris, ad menſem. Duobus annis elapſis, in eandem pthiſim incidit, domeſticum Medicum conſulit, medicamenta uſualia ipſi imperat, & cùm nihil opis ipſi tuliſſet, cum à Lamiis effaſcinatum ſuadet; unde loco Medici, Exorciſtas adire ipſi ſuadet, mulieres in eam ſententiam citiſſimè

 deveniunt

deveniunt. In his exorciſmis patrandis augetur morbus, & tandem credulus fatis cedere cogitur. Sub fine advocor, ſed infirmi, & (*g*) *parentum imbecillitatem* agnoſcens, ejus curam amplius ſuſcipere nolui. Fuit & illis temporibus ſacrificulus quidam, qui alâ ex cauſa in phthiſim incidit. Is erat annorum XIX. (*h*) *naturâ melancholicus*, devotionibus immodicè indulgens, totâ die vigiliis, orationibus, jejuniis, & vitæ nimis ſolitariæ: derepentè ſanguinis rejectione corripitur, cui ſucceſſerunt puris rejectio, tuſſis & febris. Ejuſcemodi (*i*) *eruptionis cauſa*, erat jecoris, & lienis durities, cui proſpiciens, dedi pilulas Martiales ad ʒ. j. pro doſi, ſingulo manè ad menſem, quibus optimè convaluit. Mirum non eſt; ſi ejuſmodi affectus per medicamenta naturâ diverſa ſanentur. Sunt qui per ſaccharum roſaceum, qui decoctione ligni Guajaci, qui lacte Aſinino, Caprino, &c. de quibus Cardan. Valeriol. Zacut.

NOTÆ

in CAPUT XXI.

(*a*) *Medici theoriam.* Nullus bonus theoreticus eſt, niſi in praxi ille benè ſit verſatus: Omnes enim ſuppoſitiones & hypotheſes theoreticæ niſi fluant ex ſollicitis & attentis obſervationibus practicis, veris & perpetuis morborum circumſtantiis & hiſtoriis, non in paucis, ſed numeroſis ægrotis, nullius momenti ſunt; ſemper enim in theoria & hypotheſibus de cauſis morborum ponendis prius ad practicorum exercitatorum & circumſpectorum teſtimonium & fidem reſpiciendum eſt, ut deinde ex omnibus connexis morborum circumſtantiis veritas cauſarum colligatur & ad uſum medicum dirigatur. In quo negotio cum univerſa medicæ Pathologiæ ſoliditas conſiſtat, ut ante omnia perpetuæ, individuæ ac eſſentiales morbi notæ cognoſcantur & deinde rationali collatione examinentur; hinc nullus bonus theoreticus, qui non eſt, vel fuit practicus.

(*b*) *Ad ſerinam deſtillationem.* Quod veteres appellarunt defluxionem vel deſtillationem, id nihil aliud eſt, quam ſtagnatio lymphæ in partibus, ejuſque circulatio impedita, vel propter partis affectæ tonum nimis languidum & tenuem, vel propter vitium lymphæ nimis ſalſæ aut viſcidæ.

(*c*) *Salſedinem non à calidiori jecore.* Jecur per ſe non eſt calidum, vel calorem fœnerat corpori, quod ſi autem vitio laborat, vel obſtructum eſt, & talia bilioſa ſulphurea minus recte expurgat, quæ ſanguinem colluctulant & calorem accendunt, per accidens fit cauſa caloris p. n.

(*d*) *Aër ambiens natura ſalſus.* Nullum dubium eſt, aërem ſalſugine vel acribus effluviis imbutum, cum immediatè ad ipſos pulmones ducitur, labem ipſis affricare, id quod jam ſatis ſuo damno experiuntur miſeri illi homines, qui metallorum ac mineralium effoſſioni, fuſioni, ſeparationi variæque tractationi inſerviunt. Hi ſanè ab effluviis aëris nocivis & aſthmata & pulmonum exulcerationes patiuntur. Angli propter atmoſphæram copioſis carbonum foſſilium ſalino ſulphureis repletam frequentiſſime in aſthma, tabeſcentiam, phthiſim & corporis conſumptionem incidunt.

(*e*) *Morbi quidam.* Morbilli, variolæ, lues venerea, & catharri frequentiores, omneſque morbi ſalini facilem pulmonibus labem inducunt, & diſpoſitionem phthiſicam accerſunt.

(*f*) *Cum juſculo carnium.* Juſculum carnis bovinæ, in quo coctæ fuerunt herbæ, hæderæ terreſtris, veronicæ, ſcordii, marubii, ſcabioſæ, pulmonariæ, ſaniculæ, flores bellidis, urtica mortua, in diſpoſitione phthiſica & pulmonum eroſionibus plus præſtant quam magna arcana; Si ullo enim in morbo, ſanè in hoc leniter & blandè agendum eſt, omnia vehementia hic devitanda.

(*g*) *Parentum Imbecillitatem.* Phthiſis hæreditarium malum eſt, conſiſtens partim in nimia membranarum pulmonalium mollitie & laxitate, partim in acrimonia lymphæ congenitâ. Contagioſa quoque phthiſis eſſe ſolet, quæ ex ulcere pulmonum naſcitur, quandoquidem particulæ ex hoc evectæ pulmonem ſanum ſimili diatheſi inficiunt, quare maritus ſi phthiſicus eſt, facile conjux inficitur & contra. Schenckius *in obſerv.* refert, adeò contagioſa eſſe phthiſicorum conſummatorum ſputa, ut medicus ſubinde illa olfaciens factus ſit inde phthiſicus.

(*h*) *Natura melancholicus.* Frequentius phthiſis fit à viſceribus abdominis obſtructis & induratis, nullo vitio principaliter exiſtente in pulmonibus. Confirmant phthiſicorum ſectiones, ubi ſæpius viſcera indurata ac pallida, bilis lixivioſa, vel loco hujus ſerum rubrum flavedine infectum reperitur, vid. Bartholinus *Cent. I. hiſt.* 75. Anatomen phthiſici, ubi plurimæ meſenterii glandulæ piſi magnitudine, & ad magnitudinem fabarum conſpiciebantur, item veſicula fellis bile inanita erat, pulmones autem tuberculis puris ſcatentes deſcribunt *Acta Haffnienſia obſerv. XIV. ann.* 73. Secuti Mindæ Weſtphalorum phthiſicum cadaver, in quo hepar induratum cum pallore & veſiculam fellis loco bilis ſcoriis lixivioſis refertam, lienem putrefactum, & pulmones inflammatos cum empyemate inveni.

(*i*) *Eruptionis cauſa.* Hæmophthici affectus uti aliarum hæmorrhagiarum cauſa utplurimum dependet à circulatione ſanguinis impedita, dum nimirum viſcera abdominis maximè hepar, & lien vel indurata ſunt; unde ſanguinis motus æqualis impeditur, vel vaſa ſanguifera ſpaſmodicè conſtringuntur; unde ſanguis ad alias partes majori impetu ruit, orificia diſtenſione ſua aperit, & qua data porta erumpit. Quapropter in praxi rarius ſanguinis eruptiones copioſas videmus ſine viſcerum labe vel ſpaſmodica partium abdominis conſtrictione.

CAPUT XXII.

De Aſthmate.

TAnta eſt reſpirationis neceſſitas, ut eâ ſublatâ ne quidem ad momentum vivere poſſimus. Omnis reſpirandi difficultas, Aſthma appellatur: & hoc in Orthopnœam, & Dyſpnœam dividunt. (*a*) *Cauſas tradunt multiplices*, pituitam in bronchiis exundantem, eamque aliquando addenſatam, & (*b*) *in calculum verſam.* Tubercula etiam in pulmonum ſubſtantia genita. Sunt qui deſtillationes pro cauſſa antecedente incuſant: qui coacervationem dictæ materiæ, propter intemperiem partis, & alia hujuſmodi. In hoc affectu curando communem viam non ſequimur. Initio (*c*) *vomitorium cum pilulis catholicis* porrigimus: ubi vires ſunt debiles, vel in delicatulis, qui ſupernas evacuationes recuſant, ſolo ſpecifico ſtomachico utimur, quo remedii genere omnis cura tutiſſimè abſolvitur. In quibuſdam tanta eſt (*d*) *morbi ferocia*, ut à laudano incipere cogamur. Pro laudano accipe pilulam ſequentem. ℞. Croci Orient. g̃. iij. opii Thebaici g̃. iiij moſchi g̃. j. cum guttula cujuſvis liquoris, formetur Pilula, quam capiat horâ unâ ab aſſumpta cœna. Vel accipimus Pil. cathol. g̃. xij. vel xiij. opii g̃. iiij. cum guttulis vini, formetur pilula, quam capiat loco cœnæ. Et hoc medicamentum non eſt neque vomitorium, neque dejectorium, pauperibus peropportunum. Sequentibus diebus elect. de croc. Martis porrigimus; ubi adſtricta eſt alvus, pilulas Martiales potiùs. Plures recenſerem, quos ſolis pilulis catholicis ſanavimus, ſed exempla patent in aliis duabus centuriis. Sunt qui multum pituitæ generant, propter malam jecoris diſpoſitionem, & hi croci Martis uſu convaleſcunt. Sunt quibus jecur, & lien induruit, cujus cauſâ deprimitur diaphragma, unde inſignis reſpirandi difficultas: illi pariter croci Martis uſu ſanantur. Sunt quibus aqua in pectore redundat, quibus pariter opitulatur croc. Martis. Quibus calculi fiunt in ductibus pulmonum, ol. ſulphuris ſuccurrit, ſicuti oxymelita compoſita, ſcillitica, &c. Ubi ſeptuagenarios adoritur, vix curabilis eſt. Inter complurimos Admodum Rev. P. in Cœnobio Gratiarum

tiarum Subpriorem ſanavimus annis præteritis. Primò ad paroxyſmum, pilulas catholicas ad gr. xiij. cum gr. iiij. laudani dabamus. Sequentibus diebus pilul. Martiales devorabat, quibus duobus perfectè convaluit. Erat ætatis 45. annorum, & cauſa erat pituita redundans in pectore. Quædam eſt reſpirandi difficultas, quæ per intervalla deambulantibus accidit; in hac fit præceps virium lapſus, propinquis tenentur niti adminiculis, aliàs humi corruerent, hi utplurimùm derepentè moriuntur: In hac ſpecie vena arterioſa in ſiniſtro cordis ventriculo diſrumpitur, & ſanguine effuſo ſpiritus vitæ illicò ſuffocantur, aliquando eſt pulpa cordis ſuppurata, aliquando quidpiam præter naturam genitum, vel tuberculum, vel calculus. Ex his nonnulli ad manus noſtras curandi venerunt, & hos ſoli prognoſtico reliquimus. Hos tamen ſi neceſſitudinis ergò curare, aut vitam in longius protrahere tenemur, hac incedimus viâ. Primò victum attenuantem & exſiccantem imperamus, à motu ſe abſtineant, & ab omnibus animi paſſionibus. Pro præſidiis, levi purgatione præmiſsâ, in ore teneant frequenter totulas cum ebore, margarit. præp. & ſaccharo factas. Cordis regionem muniant unctione ol. ſcorpionum comp. Matth. Cryſtallos Martis capiat manè cum juſculo carnium. Rurſus ſunt alii quibus (e) *pulmones hærent coſtis* & pariter incurabiles ſunt. Sunt quibus flaceſcunt pulmones citra ullam manifeſtam cauſam; contabeſcit ſimul univerſum corpus: hi ſolius lactis uſu, ſive capræ ſive aſinæ, perfectè ſanantur. Refert Hollerius *lib. de morb. int.* quendam aſthmate brevi periiſſe, ac in hujus diſſecto cadavere, abſceſſum repertum fuiſſe in vena arterioſa, integris pulmonibus: Quod in pluribus, nobis obſervare licuit.

NOTÆ

in CAPUT XXII.

(a) *Cauſas multiplices.* Nonnunquam mala ab hæreditate conformatio pulmonum cauſa hujus affectus eſt, ſic hæreditarium aſthma toti familiæ tradunt M. N C. *Dec. II. ann. 6. pag.* 152. It. Foreſtus *lib.* 16. *Obſerv.* 9. Ex retrofacta ſcabie Brendel. *Conſ.* 13. ex repulſa podagra Crato *in Conſ. p.* 367. It. M. N. C. *Dec. II. ann.* 4. *p.* 112. *à menſibus ſuppreſſis* Zacutus Luſitan. *Lib. III. Med. Hiſt. II.* annotârunt, aſthmaticum affectum.

(b) *In calculum verſam.* A calculis in pulmonibus latitantibus, obſervârunt aſthma Dodonæus *Obſerv.* 23. Platerus *Lib. I. Obſerv.* 180. Rentman *lib. de calc.* Thom. Barth. *hiſt. c.* 1. Kerkring *obſ.* 27. Joh. Rhod. *cent.* 11. *obſerv.* 3. conferatur Piſon. *lib. de morb. à feroſa colluvie Sect.* 3. *cap* 4. *Obſerv.* 46. *miſc. nat. cur. ann.* 4. *obſ.* 11. it. *dec.* 2. *an.* 2. *obſerv.* 303. Hipp. *Sect.* 3. *Aphor.* 22.

(c) *Vomitorium cum pilulis catholicis.* In aſthmate humido ac ſtomachali it. infantili emeticum ſacra anchora eſt.

(d) *Morbi ferocia.* Quando aſthma eſt ſpaſmodicum, uti hyſtericum & hypochondriacum, anodyna cum antiſpaſmodicis mixta præſentiſſima ſunt. Membranaceæ veſiculæ pulmonum ipſorumque bronchia & ſanguifera vaſa nerveis fibrillis velut loris varie circumligata videntur, ne concidentia proprium tonum ſeu naturalem tenſionis ſtatum amittant, qui ad ipſorum nutritionem ad aëris inſpirandi & exſpirandi neceſſitatem, facilioremque ſanguinis, quo irrigantur, commeatum requiritur. Ubi autem nerveæ hujuſmodi fibrillæ ſpaſmodicis motibus corripiuntur bronchia pulmonum, utpote inordinate contracta, aërem debito modo nec inſpirant, & ſanguifera illorum vaſa inordinate quoque huc illuc contracta, laticem, quem devehunt, non exonerant, aſthma horrendum oboritur. Malam jecoris diſpoſitionem in aſthmate frequentius adeſſe certiſſimum eſt, quando ſanguinis circulatio per venam portæ & abdominis partes non æqualis & legitima eſt; unde cachectici ſemper ferè ſunt aſthmatici. Tali in caſu Martialia & omnia quæ hepatis obſtructioni opitulantur, & liberum ſanguinis circulum efficiunt, uti ſunt Martialia, & maximè Antimonium Martiale cachecticum, egregium levamen afferunt.

(e) *Pulmones hærent coſtis.* In multis ſubjectis viſuntur pulmones pleuræ adnati citra ullum reſpirationis incommodum, ita ut nonnulli hac in opinione ſint, talem ſtatum magis eſſe naturalem, quam ſi pulmones liberè pendeant, quod tamen non videtur vero ſimile.

CAPUT XXIII.

De Icteritia flava cum principio hydropis, inappetentia, ſumma virium jactura, vigiliis, &c.

MOrbus regius non rarò in hydropem deſinit. Mirantur nonnulli, cur in curandis ejuſmodi affectibus viâ tritâ non incedam. Sciant velim, nos ægrorum tantùm conſulere ſaluti. Hic affectus in nonnullis curatu eſt facillimus, in aliis difficillimus. In contumaci icteritiâ plerumque (a) *calculi in cyſti fellis* reperiuntur. Plures ejuſcemodi calculos è cadaveribus exciſos domi aſſervamus. Quidam ex his (b) *ventriculi torminibus* vexantur continuò, & poſt longos labores vitam miſerrimè terminant. Nonnulli vitam breviſſimè abſolvunt; major pars cachectica, & hydropica fit. Nonnullos ſimplici apozemate ſanavimus, uti

℞. Rad. rubeæ tinct. ℥. ij. Rad. petroſelini, apii, fœniculi, an. ℥. xv. fol. cichorii, meliſſæ, ceterach, capil. veneris, chamædryos, chamæpithyos, an. m. j. ſem. carthami contuſ. ℥. ij. ſenæ Orient. ʒ. iij. Rhabarbari el. ℥. v. cum ſaccharo fiat Apozema, de quo ad ſeptem, & novem dies, damus manè ℥. iij. pro doſi. Ubi morbus altiùs radices egit, Excell. Martis utimur, ut faciliùs vires ſuas exerat, præmittimus doſim ſalis vitrioli. Sunt quibus ineſt tanta virium imbecillitas, ut ad tutiora, & ſelectiora confugere neceſſe ſit, ut in Domino Octavio Beccatello, qui cùm ætatis ſuæ peragerer annum ſupra ſexageſimum, incidit in Icteritiam flavam cum incredibili inappetentia, vigiliis, & aliis, cujus cauſâ duos Medicos advocat: at illi eum ad extremum vitæ deducunt, etſi pro viribus omnem moviſſent lapidem trimeſtri toto, inaniter tamen, immò infeliciter inſumpto. Advocor: cunctis ad amuſſim exploratis, ejus curam proſperè ſic incipio.

℞. (c) *Sulphuris Martialis* gr. iiij. ſpecifici ſtomachici, gr. x. cum elect. de cert. citrii cord. ʒ. j. fiat bolus, quem capiebat bis in die. Hoc unico remedio ſanus evaſit. Operatio medicamenti eſt incidere, attenuare, & roborare viſcerum intemperiem, & humorum ferociam apprimè corrigere.

NOTÆ

in CAPUT XXIII.

(a) *Calculi in ciſtide fellea.* Lapides in veſicula fellis reperiri plurimos, proſtant apud practicos hinc inde exempla. *Fabricio Hildano* monſtrari fuere lapides in veſicula fellea Coloniæ 1612, in ſeptuagenarii Comitis cadavere reperti, exciſi, quorum major drachm. xiv. minor drachm. iv. ponderavit, quamvis pondus minus videatur propter inſignem eorum magnitudinem, quod factum, quia ſpongioſi fuerunt. Hildan. *Cent. II. obſerv.* 44. *f.* 320. qui etiam illos depictos exhibet. In fœmina 63. ann. veſicam biliariam prægnantem pluribus calculis, fabæ molem excedentibus iiſque viridantibus, Carol. Piſo *Sect. II. de morb. ex ſero p.* 2. 4. *obſ.* 17. vidit. *D. Olaus Borrichius* vidit anno 166 . Leidæ in Noſocomio, ſecante *D. Sylvio* Mulierculam, in veſicula fellea pluſquam 90. calculos, magnitudine

gnitudine fabarum, ſed figurarum irregularium, tactu molles, & qui in aqua calida penè toti colliqueſcerent. vid. *Cent. III. Ep.* 85. *Barthol.* plura hac de re vid. *in Eph. nat. cur. Dec. I. ann.* 1. *obſ.* 44. Notari hoc meretur calculum felleæ ciſtis non eſſe tartareum ſalinoterreum, ſed generari ex bile glutinoſa viſcida, quod conſtat exinde, quia in aqua calida fermè tota ſolvitur. Spiritus vini rectificatus ipſi affuſus extrahit tincturam flavam amaricantem, quæ mixta cum aqua lacteum conſtituit colorem.

(*b*) *Ventriculi torminibus.* Jenæ enſifaber ante niſallor octodecim annos ſectus miram veſiculæ biliariæ ſtructuram habebat, utpote ingens erat amplitudo & longitudo ejus, ultra 366. grana inſtar piſorum, partim & globulorum bilis coagulatæ tenebat. Per integrum vicennium dum viveret, intolerabiles patiebatur dolores, & putabat ſe habere in corpore carbones ignitos. In pertinaci ictero diriſſimi ſæpè cruciatus conjuncti ſunt, dum alvus ſimul adſtricta eſt, & bilis ſubtilior, obſtructo poro cholodocho, per poros veſiculæ facilius tranſit, & acrimonia ſua, partim & calore afficit partes contiguas. De quo legi meretur elegans *obſervatio* 47. *Cent. I.* Stalpartii *van der VViel.*

(*c*) *Sulphuris martialis.* Eſt nihil aliud quam ſpecificum Authoris antihydropicum. Mars duplicem habet ſubſtantiam, unam adſtringentem, alteram aperientem, quæ etiam commodè ab invicem certa enchiryneſi ſeparari poteſt, hinc anticachecticum martiale, ſi non ritè præparatum fuerit, ſeparata nimirum ſubſtantia martiali adſtringente, vix ſatisfaciet indicationi deobſtruendi. Quapropter ritè illud paratum medicamentum excellentiſſimum eſt antihydropicum & anticachecticum, quod ſi non majorem, ſaltem parem cum Dn. Authoris ſpecifico habebit efficaciam.

CAPUT XXIV.

De funeſtiſſimo dolore Oculorum.

MIrabilis oculi textura vix ullam patitur moleſtiam; & ubi in aliquam incurrit, non eſt credibile dictu, quantum doloris in homine concitet, nec quieſcit, donec eam à ſe depulerit. Quidam Tabellio nomine Antonius Mazini, annos 35. natus; tunc in via S. Iſaias, modò in Montanis propè Albergatum commorans, tribus menſibus atrociſſimum utriuſque oculi dolorem patiebatur. Toto illo tempore duorum Medicorum ope fruſtra uſus erat. Nos ad pituitam humoremve falſum foràs propulſandum, dedimus decoctum hidroticum phlegmagogum 20. diebus. Ad capitis robur conciliandum capiebat ſub veſperam ſaccharum roſaceum, cum magiſterio Lunæ, quibus duobus priſtinam ſalutem recuperavit.

Sunt nonnulli dolores Oculorum in quibus iſthæc methodus non ſervatur. Ubi enim inflammatio cauſa eſt doloris, ab ebulliente tartaro, pilulæ catholicæ primas tenent, quibus ſæpè addimus g̃. iiij. (*a*) *opii* correcti, & maximè in robuſtis; & præſertim ſi à capitis gravedine malum inceperit: in delicatulis ſpecificum ſtomachicum non raro ſufficit.

NOTÆ

in CAPUT XXIV.

(*a*) *Opii.* Commodè purgantia opio immiſcentur in gravioribus doloribus ad manuductionem Rondeletii *lib.* 11. *cap.* 26, Deodati *valetudinario p.* 191. *&* Riverii *in praxi paſſim.*

CAPUT XXV.

De admirabili dolore Colico, raro & incurabili habito, cum continuis vomitibus.

QUi morborum cauſas ex falſo dogmate tradunt, non rationales & canonici Medici, ſed larvati & nudi circulatores, (*a*) *Empiricis longè pejores* habendi ſunt. Hoc frequentiſſimè nobis innoteſcit in curandis ægris, & maximè in his, qui ſolâ arte curantur. (*b*) *Coli dolor* ubique terrarum frequens eſt. Cauſas conjunctas flatus eſſe certum eſt; flatuum pituitam; pituitæ, jecoris intemperiem frigidam. Si ventriculi pariter inæqualem intemperiem addas, univerſalem morbi cognitionem habere ne diffidas. Indicationes, ex quibus medendi methodum efformant, ſi ritè perpendas, non niſi ſubtilem dicacitatem ad cathedræ pompam inventam comperies; ſed pedantiſmo ejuſmodi relicto, de raro & vix à quopiam viſo caſu dicamus.

D. Victoria, D. Nicolai de Fabris Pharmacopolæ, propè divi Laurentii Templum, uxor, ter intra quindecim annorum ſpatium coli dolore vexata fuit, cum continuis vomitibus. Principio cùm juvenis eſſet, morbum ſex menſibus pertulit, quo tempore multorum Medicorum operâ uſa eſt. His invitis dolor perſeveravit, & in inſignem maraſmum incidit, omnia quæcunque ederet evomens; ſic ipſa miſerè vitam trahens, à Medicis tanquam incurabilis relicta eſt. Eſt enim quædam Medicorum ſpecies adeò indocta, ut ſi morbus fuerit curatu difficilis, morbum ſtatim non eſſe naturalem, ſed à Lamiis clamitent: eorum ſtultam vaſritiem in præſenti detegere non eſt animus, alibi tamen Deo favente. Cùm verò minùs de ſalute cogitaret, dolor ſenſim remittitur, & ſponte nullis adhibitis remediis convaluit, & ſana ab eo tempore vixit circiter ſex annos. Deinde (*c*) *ſecundâ vice* in eundem dolorem incidit, cum iiſdem continuis vomitibus: Doloris ferociam, ut retunderent alii Medici, pul. Eleſcoph. ipſi pluries dederunt, ol. amyd. dulc. pariter pluries, Aquam Tetucianam per multos dies, Philonum R. theria. triferam M. & alia propè infinita; extrinſecùs fomenta, emplaſt. ſaccul. unctiones innumeras, clyſteres quoque ſine numero, & hæc omnia incaſſum; cùmque ad multos dies ſine Medicis & ſine remediis vixiſſet, ad eam inviſendam perducor. Singulis ad amuſſim expenſis, (*d*) *faces in inteſtinis mirum in modum induratas* eſſe agnoſco, propterea longo tempore nullas ejeciſſe; eas hac de re aliquâ arte emolliendas eſſe impero: hinc Balneum cum emollientibus præſcribo, uti cum althæa, malva, parietaria, viol. branc. urſina, praſſ. alb. menth. majoran. camomill. & melilot. in vino & aqua cocta: manebat in ſemicupio ad mediam horam, paulo ante hauriens ℥. j. ol. amygd. dulc. hoc non evomebat, propter exiguam quantitatem & ventriculi inanitionem. In prandio, unica res, & pauca dabatur, ne ipſam emoveret. Serò duabus horis ante cœnam reiterabat Balneum, & paulo ante cœnam ſumebat circiter ℥. ij. vini ſequentis. ℞. fol. ſenæ ℥. v. ſaſſafras, cinnamomi, an. ʒ. ij. aniſi ʒ. xv. infunde in ℔. j. vini albi per horas duodecim, & fiat vinum. His ſolutæ ſunt fæces, & quotidie deponebat alvum. Ad ventriculi robur ſtabiliendum, g̃. x. ſpecifici ſtomachici paulò poſt cibum capiebat,

cum

cum pauco vini albi, & hac methodo probè convaluit. Quatuor, vel quinque annis exactis in eundem affectum incidit, cui ut ſuccurreret, præfatam methodum ſervat; at nihil opis; quâ de re iterum accerſitus, novum ordinem aggredior. Primâ die flor. Antim. corr. ℥. iij. exhibeo. Sequentibus diebus ſalis Martis ℥. iiij. cum conſ. roſ. Singulis quinque diebus reiterabantur dicti flores: ſic tutiſſimè ſanitati reſtituta fuit, in quo animadvertere licet, tartareum hunc affectum uno eodemque modo curari poſſe. Ab hac curâ annos quinque ſana vivit.

NOTÆ
in CAPUT XXV.

(*a*) *Empiricis longè pejores.* Si fateri licet, quod rès eſt, nil niſi ſubtilis empiria, veris rationibus deſtituta, facundia ſaltem & ingenio tecta, hactenus inter plures medicos regnavit, qui ſapientiſſimi etiam videri volebant. Nullus enim ferè rationalis medicus cenſendus eſt, niſi qui Phyſicus ſit, & principiorum naturalium exactam cognitionem habeat. Plurimarum in medicina ſectarum ac errorum originem ignorantiæ naturalis Philoſophiæ adſcribendam eſſe, veriſſimum eſt. Equidem non exiſtimandum, antiquiores & omnes, qui tali philoſophiâ carent, ob eleganter fideliſſimeque multa tradita negligendos penitus eſſe: Utpote ex quorum ſcriptis hiſtoriæ & morborum obſervationes & quæ ad prognoſin pertinent, ſufficienter peti poſſunt, illis tamen anteponendos credo, qui altius & ſubtilius excolunt ipſam naturam & ejus ſtudium, in ſubſidium vocatis experimentis variis ex mechanica, anatomia & chymia deſumptis. Non tamen & hic in mera ſubtilitate ſubſiſtere, ſed & fructus inde petere, & omnia transferre ad uſum debent; unde non minus à prudentia & uſu, quàm ſcientia commendandus eſt medicus.

(*b*) *Coli dolor.* Præ aliis inteſtinis colon maximè exquiſito ſenſu gaudet propter ligamentum tendinoſum, quo cellulæ per longitudinem dicti inteſtini percurrentes conſtant.

(*c*) *Secundâ vice.* Dolor colicus ſi frequentius invadit, ſubeſt plerumque ſcorbutus vel affectio hypochondriaca; hinc ſtomachica cum carminativis mixta & ſæpius in uſum ducta, commodum inveniunt locum.

(*d*) *Faces in inteſtinis induratas.* Fumus lithargyrii hauſtus in metallurgis contumaciſſimam cum crudeli coli dolore efficit obſtructionem alvi, ut ſitum nonnunquam contrahant excrementa. De quo latius videri poteſt Stockhuſius *in tract. de lythargyrii fumo noxio.* Conveniunt hic maximè balnea, emollientia, nec non clyſteres merè oleoſi, qui etiam in colica convulſiva præſentiſſimam ferunt opem, aliis Clyſteribus prorſus languidis & dolores magis exaſperantibus, maximè ſi ſubſiſtant & in copia injiciantur.

CAPUT XXVI.

De contumaciſſimo, & ab omnibus deplorato dolore Colico.

CONſimilem dolorem formoſa juvenis, annorum viginti, nomine Victoria de Vitalibus Comica, patiebatur: (*a*) *vomebat pariter* quidquid aſſumeret, & continuis coli doloribus cruciabatur. Toto trimeſtri duorum Medicorum operâ fruſtrà uſa eſt: (*b*) *ſanguinem* eo tempore bis *è pedibus* detraxerunt, toties pariter è brachio, purgationibus ſemper præmiſſis, ſolitos ſyrupos mitto, julepos, decoctiones, conſervas, pilulas, theriacum, philonium, pilulas de cynogloſſo, pulverem Eleſcoph, aquas Theriacales, cinnamomum, piper integrum & pleraque alia diſcutientia. Præfatis Medicis duo alii ſuperadduntur, qui primis nihil feliciores, integrum menſem inaniter inſumpſerunt, etſi priorum mutatis ordinibus, pro calidis frigida reponentes. Tandem in extremam maciem deductæ cùm ſalutis nulla ſpes ſupereſſet, ad eam perducor. Tanti morbi cauſis ad unguem explanatis, curam exordior per ſpecificum ſtomachicum. Manè ergo exhibita fuerunt ℥. xv. ex quibus robuſtior factus ventriculus cibum diutius retinere cœpit. In veſperis exhibita fuit pilula ex ℥. xij. pil. catholicarum, & gr. iiij. laudin. Sequenti die reiteratur ſpecificum ſtomachicum, & in ejus uſu perſeverat ad quindecim dies, bis in die, in quibus integram & firmiſſimam recuperat ſanitatem.

NOTÆ
in CAPUT XXVI.

(*a*) *Vomebat pariter.* Vomitus & continui cruciatus coli à dolorifico ventriculi & inteſtinorum ſpaſmo proficiſcuntur. Spaſmus ab obſtructione pororum inteſtinalium & hinc orta flatuum copia provenit: ubi enim obſtructio pororum talis, ut effluvia per illos non legitimè tranſire queant, ibi diſtenſio illarum partium naſcitur moleſta, quæ à flatibus provenire dicitur. Quare in omni colica diaphoretica cum carminativis mixta laudem merentur, uti infuſum calidum chamomillæ romanæ, hederæ terreſtris, ſpiritus volatilis oleoſus, ſpiritus de tribus carminativus *Michaëlis*, ſpiritus tartari volatilis cum ſpiritu nitri mixtus. Extrinſecè balnea ex herbis emollientibus & carminativis, quatenus obſtructiones removent & fibras tenſas & conſtrictas laxant, egregiè opitulantur.

(*b*) *Sanguinem è pedibus.* Colica varia eſt, vel humoralis, vel nephritica, convulſiva, ſcorbutica, item hæmorrhoidalis. Obſervavi talem in viro, qui ſingulo ferè menſe, patiebatur fluxum hæmorrhoidalem: quotieſcunque autem ille vel ex diætæ vel alio quodam vitio ſubſiſtebat, immani torquebatur dolore colico, quem ſpirituoſa & calida quævis nimium exaſperabant, levamen autem ſentiebat ex venæ ſectione & pulveribus præcipitantibus cum caſtoreo mixtis. Nullum dubium eſt, ſanguinem, qui ad ani extrema magno cum impetu ruebat, ibi & in meſenterio ſtagnantem copioſoque collectum, pathemata ejuſmodi ſpaſmodica excitaſſe. Colicam identidem venæ ſectione ſublatam vid. in Riverio *Centur.* 1. *obſerv.* 44.

CAPUT XXVII.

De acerbiſſimo Abdominis dolore, matricali falsò habito, à novem menſibus patientem ſupra vires divexante.

SI quâ in re eluceſcit unquam nonnullorum ſupina ignorantia, maximè in his, quæ cùm ſint notæ, ipſis tamen obſcuræ & impoſſibiles redduntur: quod obſervare mihi contigit in Nobiliſſ. muliere, nomine D. Claricea de Leonibus, ex Nobiliſſ. ſtirpe Illuſtriſſ. de Nigro Florent. quæ anno ætatis ſuæ 35. in dolorem colicum ſenſim incidit, (*a*) *ob pituitam vitream* in inteſtinis coacervatam, hanc tartarum fæcale appellant neoterici. Propter ſtatum vidualem, & florentem ætatem, Medici, qui ejus curæ præerant, uterum incuſant, & ad uterum omnes curandi ſcopos dirigunt. Deus bone! quot matricalia remedia fruſtrà inſumpſerint, recenſere pudet. Conſultationes ineunt pluries; ſic ludere de corio humano licet his, qui ſe mederi canonicè jactitant. Interea dolor efferatior redditus parentes impulit, ut me accerſerent. Nobilem patientem in ſacerdotum manibus invenio. Singula ab adſtantibus ſciſcitor; Medicorum fœdam & ſupinam ignorantiam agnoſco; colicum dolorem à Tartaro paroxyſmante invenio:

venio: ſanitatem ipſi polliceor, quam ſic brevi per me à Deo conſecuta eſt. Ad paroxyſmum itaque, dolorem videlicet, ipſam immaniter dilaniantem, pilulam ſequentem ipſi præſcripſimus.

℞. Pil. catholicarum gr. xvj. laudani gr. iiij. Miſce, fiat pil. j. quam primis diebus devorabat veſpere; manè verò ſpecificum ſtomachicum. Et quia tota regio viſcerum naturalium erat infirma, ad complures dies dedimus ſulphur Metall. quibus minimè nauſeabundis totalem recuperavit ſanitatem. Domeſticus ejus Medicus propriis conviciis ſanitatem talem non deſtitit lacerare, & ignaram ſuam methodum ad ſidera extollere.

NOTÆ

in CAPUT XXVII.

(*a*) *Pituitam vitream.* Salmuthus *Cent V. obſ.* 78. vidit in Italo quodam Colico conſumto diſſectoque totum colon pituitâ obductum, relicto ſaltem foramine digiti craſſitie. Sennertus *lib.* 3. *Prax. de Clariſſ. Lipſio* refert: Hunc ſcilicet aliquando materiam adeo lentam & tenacem, paulatim in toto inteſtinali fiſtula à vita ſedentaria ac in ſtudiis contabeſcente coacervatam, ejuſque figuram remittentem per alvum rejeciſſe, ut ſe omnia inteſtina effudiſſe putâret.

CAPUT XXVIII.

De dolore Ventriculi à longo tempore contracto, cui ſævus & atrox colicus ſuccedit.

PErilluſtris D. Aloyſius Mozarellus, nobilis Ferrarienſis, annos 27. natus, optimi temperamenti, ab octo, vel novem menſibus permoleſtum ventriculi dolorem patiebatur, qui cùm quotidie invaleſceret, ad manus noſtras curandus venit. Antequam verò ejus curam ſeriò aggrederer, ipſi obortus eſt atrociſſimus dolor colicus, cui ſucceſſit horrendus vomitus, & inſignis alvi ſtypticitas. Ad ſaburram tartaream, ſeu pituitam excrementitiam, in prima regione conſiſtentem, exiguam quantitatem (*a*) *ſalis vitrioli* exhibuimus, cujus beneficio multum pituitæ per os ejecit. Cùm verò per alvum nihil depoſuiſſet, non deerant qui ſuaderent, ut aſſumeret medicamentum ſcammoniatum; Nos contrà, nam ubi adeſt jecoris intemperies, ſeu prava conſtitutio, ſcimus ſcammoniatis nihil eſſe deterius. Quapropter non tam Gal. authoritate, 9. & 11. *methodi*, quàm propriâ experientiâ freti, roborantibus, incidentibus, & attenuantibus uti maluimus, quàm purgantibus, & laxantibus: etenim certò ſcio, ipſum (*b*) *in pejus ruiturum fuiſſe*, ſi talia aſſumpſiſſet. Nec rarò obſervavimus, inde exortos fuiſſe volvulos, hydropes, & ſimiles affectus incurabiles. Loco igitur ejuſcemodi medicamentorum, hoc accepimus.

℞. Auri diaphoretici gr. iij. ſpecifici ſtomachici gr. xx. cum conſ. cyoon. fiat bolus. Primâ doſi dolor mitior factus eſt valdè; ſecundâ, is in totum ſublatus fuit; tertiâ & quartâ, confirmatus, & priſtinæ ſaluti reſtitutus. Medicamentum eſt gratiſſimum, famelicos ſpiritus reſtaurat benigna ſua præſentiâ, & mordaces fervidoſque vapores mitigat, retundit, & fugat. Verùm ſtupent omnes, quomodo hæc peragam citra fæcum ſubductionem: ſtercorarios Medicos ejuſcemodi nunc noſtra reſponſione indignos cenſemus.

NOTÆ

in CAPUT XXVIII.

(*a*) *Salis vitrioli.* Hoc ex capite mortui vitrioli elicitur, ad drachmam unam, ſi vitriolum martiale fuerit, ſi venereum, ad ſcrupulum unum propinatum, vomitus in inſtanti parit, & pituitam viſcidam educit, magna in copia. Ut adeſt vitriolatorum emeticorum uſus non prorſus contemnendus ſit, quippe quæ, ubi vitrea pituita ventriculus obſeſſus & robuſtior natura eſt, longe efficacius & præſentius operantur, quam Antimónialia De horum egregio uſu fuſius videri poſſunt Angelus Sala, Chriſtianus Langius *in Miſcell. N.* C.

(*b*) *In pejus ruiturum.* Purgantia præprimis draſtica & acriora graviſſimos morbos excitare & augere, præpoſterè ſi adhibeantur, poſſunt. Crudelem dolorem colicum exinde ortum Author eſt Foreſtus *Lib. XXI. Obſ.* 13. it. Bartholin. *Hiſt. Anat. Cent. IV. Obſ.* 23. Maximè autem hydropem & abdominis tumores augere ſolent incautius adhibita. Agunt enim illa ipſa ſpaſmodica fibrillarum inteſtinalium conſtrictione, unde pori & tubuli vaſorum lymphaticorum magis clauduntur, & libera circulatio lymphæ per abdominis viſcera ſic impeditur, unde tumores incrementum accipiunt.

CAPUT XXIX.

De dolore Abdominis inveterato, Uterino habito, cum inſigni Ventriculi imbecillitate.

QUi morbos ex arte curandos ſuſcipit, eos primo cognoſcere neceſſe eſt: atqui ut morbum cognoſcamus, partem, cui inſidet ipſe, perveſtigare convenit; At ubi in eodem loco, in abdomine videlicet, plures ſunt partes, doloris ſitu ipſam diſtinguere non eſt facilè; ab actione læſa, pariter difficilè; à retentis non minùs. Totius ventris actio ſic læditur: aderat vomitus, alvi adſtrictio, menſes valdè diminuti, urinæ craſſæ & ſubrubræ, unde (*a*) *jecur*, & per conſequens omnes partes naturales, laborare, verò ſimile erat, quæ loco ſanguinis, cùm multum pituitæ generarent, eamque ad inteſtina detruderent, ibi flatus, à quibus dolores.

NOTÆ

in CAPUT XXIX.

(*a*) *Jecur.* Vomitus, alvi adſtrictio, menſes valdè diminuti, urinæ craſſæ & rubræ, pathemata hypochondriaca ſunt, quæ non ſemper ab obſtructione glandularum meſeraicarum dependent, ſed latet potius vitium in viſceribus ſanguinis & lymphæ depurationi inſervientibus. Horum tubuli excretorii ſi obſtructi ſunt, non tantum ſanguis craſſus & viſcidus, verum etiam impurus generatur, & circulatio ejus æqualis ac libera impeditur, unde conſueta ſymptomata hypochondriaca propullulant, quibus removendis *Dn. Author.* prudenter ponit pilulas Martiales & ſpecificum ſtomachicum.

CAPUT XXX.

De dolore Ventriculi, poſt cibum, in ſene 66. annorum.

DUm hæc typis mandare decreveram, occurrit nobis Reverendiſſ. Abb. D. Salvatoris, annorum ſexaginta ſex, curandus: is à multo tempore (*a*) *ingentem ventriculi dolorem* patiebatur, cui occurrendo, multa uſualia toto illo tempore inutiliter

inutiliter aſſumpſerat. Medici qui eum curabant, hunc affectum, non minùs ignoranter quàm audacter, incurabilem eſſe pronunciabant, Hypochondiaci nomine ipſum falsò deſignantes. Nos tanti doloris cauſam, eſſe flatus ab imbecillo calore ortos, judicavimus. Durabat is dolor duabus, aut tribus horis à prandio uſque ad ſequentem diem. Tantam Medicorum ignorantiam demiratus, ut qui fractis viribus cathartica imponere audent, & totam curam in evacuationibus reponunt: inſuper de immodico calore jecoris bonum ſenem incuſantes. Nos qui expultricem fractam, & debilem in ſenibus probè cognoſcimus, excrementum tartareum in ventriculo, & inteſtinis coquere, atterere, & expellere curavimus, idque duobus ſpecificis, ſpecifico videlicet ſtomachico, & pilulis Martialibus. Ad doloris vehementiam cito retundendam, Pilulam ſequentem porrigebamus.

Rec. Ambaris griſei g. ij. Moſchi, croci orient. an. g. j. Opii Thebaici g. iiij. Miſce, fiat pil. una. Pilularum Martialium deſcriptio habetur in noſtra *Pharmacopœa Spagyrica, cap. de Pilulis.* Medicus, qui novit Tartari naturam, non rixatur circa quæſtiunculas de calore & frigore; ſed altiora & certiora contemplatur. Uni tandem ſpecifico cura tota committitur.

NOTÆ

in CAPUT XXX.

(a) *Ingentem ventriculi dolorem.* Producitur dolor in ventriculo maximè à flatibus, qui ſi pori tunicatum ventriculi obſtructi ſunt, gravius infeſtant, & orificia ejus nervea & exquiſiti ſenſus lancinant & vellicant; Quo caſu Elixiia balſamica, eſſentiæ carminativæ cum pauxillo caſtorei & opii mixta conferunt. Nonnunquam etiam à nimis corroſivo acido liquore gaſtrico in melancholicis & hypochondriacis dolor intenſus exſurgit, qui poſt coctionem peractam præcipuè invadit, ubi acidum ſaturantia & imbibentia commodum locum inveniunt.

CAPUT XXXI.

De dolore ventriculi.

QUidam Monachus Sacriſta Rever. P. Cæleſtinorum, annos 35. natus, inſignem ventriculi dolorem à nonnullis menſibus patiebatur, cui nihil profuerant pilulæ de hiera, maſtichinæ, pulveres digeſtivi, ſyrup. de abſinthio, aquæ Tetucianæ, &c. Extrà fotus, litus, olea, unguenta, & cerata. Tandem uſu (a) *decocti ligni ſaſſafras*, ad 20. dies convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XXXI.

(a) *Decocti ſaſſafras.* Uti dolor colicus ſic quoque ventriculi ex obſtructis poris maximam partem dependet, quare quæ ſudorem movent, uti ſunt decocta lignorum calidiſſimè hauſta, plus præſtant, quam alia remedia. Hanc ob cauſam quoque in Colica flatulenta Clyſteres, quibus diaphoretica & ſpirituoſa immixta ſunt, ſolamen præ ceteris afferunt præſtantiſſimum. Vide Solenander *Conſil. XXVIII. Sect. III.*

CAPUT XXXII.

De dolore ventriculi acerbo, Tacamahacâ ſanato.

PLurimos recenſere poſſem, qui ſolo (a) *cerato* ex Gummatibus Tacamahaca convaluerunt ex acerbiſſimis ventriculi doloribus. Extendatur Gum. ferro, vel piſtillo, vel alio calido ſuper alutam. Velut idem Gum. frequentiſſimè uſurpamus adverſus vagos membrorum dolores: Caragna tamen magis eſt efficax. Utrumque ex India ad nos convehitur. Pix noſtra, quam navalem dicunt, iſtis non eſt inferior; at exotica majoris ſemper habentur.

NOTÆ

in CAPUT XXXII.

(a) *Cerato.* Emplaſtra ſtomachica ex Gummatibus, reſinis, balſamicis, & oleis aromaticis parata, ac regioni ventriculi applicata, roborare dicuntur ventriculum; quatenus effluviis balſamicis ſulphureis fibras nimis laxas erigunt, & particulas viſcidas obſtruentes reſolvunt & diſſipant.

CAPUT XXXIII.

De Aſcite, duplici quartana, lienteria, &c.

HYdrops longis morbis ſuccedens ſemper lethalis, maximè ubi plurimis ſymptomatibus ſtipatur. Superioribus annis, juvenem 30. annorum Venetiis curavimus ex hydrope, duplici quartana ſuccedente, cui aderant ſitis ingens, mira inappetentia, vigiliæ permoleſtæ, & diarrhœa. (a) *Quartana* per duos dies vehementer excruciabat patientem, frigore, & calore. Hæc verò quartana præterito anno Patavii illum invaſerat, & ibi doctiſſimorum Medicorum conſilio uſus eſt totâ hyeme; at reluctante febre, novus emerſit morbus, Hydrops videlicet, cui ſe junxit diarrhœa: Tunc Venetias in propriam domum ſe tranſtulit, ubi iterum duorum Medicorum conſilio utitur, nec propterea rediit deſiderata ſalus. Eò advocor. Ægri ſtatum conclamatum etſi exiſtimarem, aurum Diaphoreticum tamen ipſi exhibeo, ex quo intra quatuor dies inappetentia, & vigiliæ corriguntur; perſeverat ad nonnullos dies, unde febris miteſcit, detumeſcit venter, & ſingula ſymptomata evaneſcunt. In hoc affectu mirum fuit, quomodo (b) *longiſſima*, dura, & tenuia corpora, tanquam inteſtinorum particulas ex arte conciſas, excreverint, lumbricorum pelles arbitrabamur, at capitis & caudæ nullum veſtigium, durities major, & longitudo, lumbricis longè prolixior. In hoc caſu multa dicerem de malâ hominum natura; nî ſupremo numine monitus eſſem; qui pluit ſuper juſtos & injuſtos, & omnibus æqualiter benefacit. Quartana febris Medicorum opprobrium meritò cenſetur. Ecquid quæſo notus eſt morbus? Ejus cauſa in atra bile dicitur conſiſtere, quidni ipsâ purgatâ, & tot tantiſque contrariis ad officium redactâ, non ceſſat febris? Medendi methodum nobis toties inculcant, indicationes, quibus ab empiricis ſe diſcrepare jactitant, ad ſidera extollunt: & ubi de minimo morbo curando agitur, imbecilles ſunt, & nullius momenti, & tanquam aſini ad lyram, quid agant planè ignorant.

NOTÆ

in CAPUT XXXIII.

(*a*) *Quartana.* Nullus morborum naturâ ſua tam lentus & contumax eſt, quam febris quartana, quæ etiam multorum ſæculorum decurſu, in ludibrium tranſiit medentium. Notârunt antiquiores; plures in annos ipſos protractas, modo triſti, modo felici eventu: Joſ. Rhodius *Cent. I. Obſ.* 14. Gabelchoferus *Cent. VI. Obſ.* 47. Marcellus Donatus *Hiſtoria Medica cap.* 14. Nos autem hodierno tempore, per Dei beneficium, altius in cauſas morborum penetrantes, & præſentioribus remediis instructi præ veteribus, etiam deſperatis ac rebellibus morbis, medendi gloriam nobis vindicamus.

(*b*) *Longiſſima.* In Febre hâc craſſities humorum ad aciditatem vergens maximè delinquit. Præter alia confirmant hoc, ſuppreſſio ſudoris, cutis ſicca, arida, item facilis quartanæ tranſitus in melancholiam hypochondriacam, hydropem, icterum nigrum. In diſſectis cadaveribus quartanariorum ſanguinem craſſum, lentum, corporaque alba reperiiſſe, teſtatur Schenckius *in obſervationibus.*

CAPUT XXXIV.

De Hydrope Aſcite, febre lenta, macie incredibili, duabus fiſtulis in Crure dextro, &c.

Anno 1627. menſe Novembri, Bononiâ Mediolanum accitus, ut Illuſtriſſ. D. D. Joannem de Corduba viſerem, D. D. ad extremum vitæ deveniſſe comperio. Hac de re potiùs de receſſu, quàm de ejus cura cogitabam: At in ejus domicilio duos Medicos invenio, qui enixè me rogant, ut ſaltem in ejus gratiam, & illorum benevolentiam, aliquid dicere vellem. Deliberato, ſequenti die nos ſimul eſſe conſulturos, ſubſtiti. Primo loco dicens retulit, quomodo ſeptennio elapſo, fœdam luem veneream contraherat, & quomodo à complurimis Medicis curatus fuiſſet; tandem in coxa obortum eſſe apoſtema, cui fiſtulæ duæ relictæ erant. Cauſas morbi, indicationes, prognoſim & therapeiam expendens, ſocio cuncta amplificanda reliquit. Is longâ & nimis prolixâ oratione, morbum ſuâ naturâ incurabilem, pronuntiat; omnem moviſſe lapidem, ut opportuna inveniret remedia; nihil ex arte reliquiſſe; huc uſque canonicè curatum; morbum à ſuperis, non humanum, ſed divinum expoſcere auxilium. Singulis hinc inde auditis, omnia (ut moris eſt) laudo, doctrinam, prudentiam: & ſolertiam propriis extollo encomiis: viam tamen intactam adhuc ſupereſſe, quâ complurimos conclamatos è faucibus Orci eripui, & hanc legitimam, & planè canonicam cenſeri, nec obſtare, ſi ſcholis inviſam, & vulgò Medicorum ignotam. Docebam inſuper communem medendi methodum vanam, & irritam eſſe. Nullum eſſe purgantibus locum. Alterantia, aperientia, incidentia,& attenuantia, huc uſque fruſtrà adhibita fuiſſe. Chirurgica omnino contraria, vires ne quidem minimam Chirurgicam operationem ſufferre poſſe; ſed ſeligendum aliquod medicamenti genus, quod Solis inſtar, Microcoſmi exhauriat aquas. Tale commemorare Paracelſum, *ſub fine ſexti Tomi operum ſuorum*, at pauciſſimis notum, atque id ipſum cum pleriſque aliis ex arte occultâſſe, atque ad ipſum revelandum proprium ejus genium requiri. Nos tamen poſt diuturnos labores longamque contemplationem, quidpiam ſimile inveniſſe; unde ægri corpuſculum calore deſtitutum ejuſmodi remedio concaleſieri, & ad meliorem conditionem reduci poſſit, ſenſim poſtea aquas inſenſibiliter exhauriri, ſemper roborando, citra ullam manifeſtam operationem, & meritò medicamentum hoc Soli macrocoſmi æquiparari, qui è terris omnem abſumit humiditatem, benigno & vivifico ſuo calore. Ægre tamen ferebam, tam pretioſum medicamentum in ancipiti, & deplorato caſu profanare, at tam longum iter emenſo indecorum erat, aſymbolum veniſſe. Quâ de re concordes, ipſi porrigimus antedictum præſidium, quater in die, in cochleari argenteo, cujus ope ſenſim recuperat vires, appetitum, ſomnum, & ad omnia meliùs ſe habet, detumeſcit venter, & intra ſeſquimenſem penitus convaluit. Medicamentum erat (*a*) *Sulphur. metallor. quod alibi Aurum diaphoreticum, quod ex auro fiat potiſſimùm.*

NOTÆ

in CAPUT XXXIV.

(*a*) *Sulphur metallorum.* Medicamenta metallica heroïca, quale eſt ſulphur metallorum & aurum Diaphoreticum *Dn. Authoris*, in morbis magnis ritè adhibita nonnunquam præſtant miracula. Quid *Paracelſus, Helmontius, Knœffelius* mercurio ſuo diaphoretico effecerint, in foro medico notiſſimum eſt. Edidit nuper *Praxin Medicam Italus quidam* Lucas Tozzi *in quâ pag.* 359. tale deſcribit remedium mercuriale: Febribus ferè omnibus prodeſt mercurius fixus, qui vomitum non movet, nec dejectionem, niſi cum catharticis jungatur, illamque blandam nimis & moderatam, color ruber, ut coralliorum pulverem æmuletur, comminuitur in pollinem, & inſtar cinnabaris tingit, igni reſiſtit, neque à lixivio reviviſcit aut permutatur, levis eſt, nec temporis diuturnitate, quicquam aut virtute aut mole diminuitur. Mirabiliter autem operatur in doſi 3. aut 4. granorum cum aliquo electuario commiſtus. Luem etiam veneream quamvis diuturnam & inveteratam doloribus articularibus, ulceribus, tumoribus exteriſque ſymptomatibus comitatam, brevi depellit & curat, nec unquam memini ſepties ejus doſin repetiiſſe, quin certò morbum hunc funditus debellaverit.

CAPUT XXXV.

De Cachexia, & Leucophlegmatia, poſt inſignem Hæmorrhagiam.

Incurabilem, & penitùs deploratum Hydropem, Hæmorrhagiæ ſuccedentem, quotidie experimur: nam (*a*) *in magno ſanguinis effluvio*, fit maxima caloris, & ſpirituum jactura; quemadmodum prava ſuccorum concoctio, à qua phlegma & aqua. Sic contigit Doctiſſ. & optimo viro, Admodum Rev. P. Roſſano, tunc collegii Bonon. P. Jeſuit. Rectori, qui poſt longam, & continuam ſanguinis fluxionem, in Leucophlegmatiam inciderat, pedes, & tibias inſigniter tumentes habens, cum inſigni ventriculi imbecillitate; unde inappetentia, ſitis, &c. (*b*) *Ad hæmorrhagiam firmandam* corall. Tinct. ſaccharo roſaceo miſcebamus. Ad ventriculi, & aliarum partium naturalium robur conciliandum, ſpecifico noſtro ſtomachico, cum conſ. roſar. contenti fuimus, quibus gratiſſimis priſtinam recuperavit ſanitatem. Videant interim, ſi ſciant, illi, qui ſe jactitant canonicè mederi, num cura hæc tuta, vera, & legitima ſit. Quid ſi medicamenta hæc ipſis non ſint nota, an propterea non ſunt canonica? Ejuſcemodi Ariſtarchis conſulerem potiùs, ut natu-

ræ miraculis ſedulò operam darent, quàm inani, & infrugifero ſuo cachinno. Sæpiſſimè demiror, quomodo ad ſidera eorum pedantiſmus ab his, qui docti habentur, extollatur. Scio, quantum apud mortales valeat exterior apparatus. Pauci ſunt, qui docti ſunt. Non in verborum ſtrepitu, ſed in factis, vera ſapientia reſidet.

NOTÆ
in CAPUT XXXV.

(*a*) *In magno ſanguinis effluvio.* Cachectici facilè incidunt in hæmorrhagias, quandoquidem hæ ex vitio & obſtructione alicujus viſceris maximè hepatis eveniunt. Notanter ſcribit Heurnius *in Notis ad Aphor. Hipp. pag.* 193. quibus facies viridi colore eſt ſuffuſa, ex hepate laborant: & ſignum eſt jam jam adfuturi hydropis, frequens in his cruoris per nares effuſio. Vidi tales cum à vini liberaliori uſu æſtuarent, & in hæmorrhagiam ſæpiùs traherentur, tandem ictericos evaſiſſe, mox in hydropem id malum abiiſſe calamitoſum. Sanguis enim in motum adactus, cum liberè propter obſtructa vaſa tranſire nequeat, in alia vaſa irrumpens illa nimium diſtendit & aperit. Copiosè autem cruore effuſo, omnes motus & actiones vitales languidiores fiunt, & ſanguificatio læditur, & multi crudi ſucci in venis, loco ſanguinis remanent, qui calorem præternaturalem accendunt, pariter etiam ad obſtructiones ulteriores fores pandunt.

(*b*) *Ad hæmorrhagiam firmandam.* Adſtringentia in hæmorrhagia maximè ea, quæ ab obſtructione viſceris alicujus dependet, malum reddunt deterius, hinc cane pejus & angue fugienda: magis aperientia mixta cum nitroſis locum habere poſſunt, uti eſt Antimonium Martiale cachecticum cum duplicato mixtum.

CAPUT XXXVI.

De Hydrope Aſcite cum Anaſarca.

DOminus Paulus à Portu, annos 45. natus, Ravennâ ad nos Bononiam curandus venit. Is à quinque menſibus primò Anaſarcâ, poſtea Aſcite laborabat, cui ut ſuppetias ferrent Ravennâtes Medici, nihil intactum reliquerunt. Ad hunc deploratum affectum, Sulphure Metall. uſi ſumus 20. dierum ſpatio, cujus medio in totum detumuit, & priſtinam ſanitatem recuperavit. Ut verò dictum medicamentum faciliùs (*a*) *vires ſuas exereret*, in principio, ter dedimus pilulas Catholicas ad ℥. xxij. alternativis diebus. Ejuſmodi Hydropem ſenſim contraxerat, nullo alio prægreſſo morbo, (*b*) *obſtructis* fortaſſe primò *venis Jecoris.* Is erat fuſci, & terreſtris coloris in facie; urinæ paucæ & rubræ, cum ſiti, maxima inappetentia, vigiliis, ſumma laſſitudine, & inſigni alvi adſtrictione. Cauſæ iſtius affectus tam intrinſecæ, quàm extrinſecæ multiplices ſunt. Quas vulgus Medicorum affert, ſatis probare non poſſum. Quicquid velint dicere de intemperie jecoris, nimis univerſalis eſt hæc, & ut alibi dicemus, caret fundamento: magis particularis danda, quare videlicet ſanguinis ſerum ſatis à renibus haud proliciatur; & quare reſudans per meatus, ſenſim intra abdominis membranas ſe inſinuet. Chymicorum placita ſtudio brevitatis omitto. Interea placet juniores commonefacere; purgationes, quas in his caſibus ſolent uſurpare, non modò eſſe irritas, verùm utplurimùm (*c*) *augere morbum*, quod quotidie experimur maximo ægrorum damno. Nonnullos eſſe incurabiles non diffido, ſed hi tantùm, ubi adeſt ſubſtantiæ corruptio.

NOTÆ
in CAPUT XXXVI.

(*a*) *Vires ſuas exereret.* Martialia ritè præparata & applicata, ſi ullum remedium, mirabilem opem præſtant. Notanda autem circa illorum uſum hæc ſunt: 1) ut ventriculi & inteſtinorum regionem liberam ab excrementis inveniant, quod commodè efficitur lenioribus rhabarbarinis & ſalinis deterſivis, 2) Ut motus imperetur poſt illorum uſum & accuratum regimen inſtituatur. 3) Ut ſufficiens tempus ejus uſus continuetur.

(*b*) *Obſtructis venis jecoris.* In hydrope ſæpius peccat hepar, quoniam illud propter inſigne vas venoſum portæ diſpenſat motum ſanguinis, nec non ipſius lymphæ, propter copiam vaſorum lymphaticorum ibi exiſtentium, quare tubulis ejus obſtructis, vel tono ejus deſtructo, ſanguinis circulatio per meſenterium non ritè ſe habet, unde lympha facile ſecedit, vaſa lymphatica diſtendit & tandem rumpit. In hydropicæ cadavere obſervata varia, inter quæ hepatis glandulas admodum tumefactas vide in Ruyſchio *Obſ.* 45. It. in hydropicæ cadavere hepar male affectum, & veſicam felleam calculo ſcatentem vide apud *eundem Authorem Obſ.* 86. 87.

(*c*) *Augere morbum.* In valentiorum hydragogorum uſu ſemper maxima ventriculi habenda eſt ratio: majori enim ex parte tonum illius labefactant, ſi frequentius, ut à multis ſolet, exhibeantur, niſique ab illorum exhibitione ventriculi habeatur ratio, imminutâ aquâ flatus augebuntur, & deterior ſpecies hydropis & curatu difficilior inducetur, vide Septalii *animadverſ. med. p.* 237. Præſtat autem evacuatâ primum parte materiæ per ſeceſſum viſcera roborare & ſufficienter aperire, deinde purgantia adminiſtrare.

CAPUT XXXVII.

De Cachexia, cum aſcite incipiente, & febre lentâ.

OPtima valetudo, quâ nonnulli meorum amicorum fruuntur, mihi in mentem revocat curam, ferè jam è memoria elapſam, quâ multis exactis annis ſublevatus fuit Chariſſ. D. meus, D. Carolus Beccatellus, tunc fortè trigeſimum ætatis ſuæ annum agens. Is in Cachexiam, & principium Aſcitis inciderat, cum graviſſimis ventris doloribus. Duorum, vel trium menſium ſpatio, alterius Medici operâ uſus erat. Verùm cùm eſſet multitudine remediorum fractus, ad me, tanquam ad extremum Aſylum, confugit. Ad tot mala unico ictu jugulanda, (*a*) *ſulphur metall.* dedimus, cum conſerva roſar. bis in die. Hoc pretioſum, & nobiliſſimum medicamentum vias omnes obſtructas reſerat; non calore (ut falsò poſſent arbitrari pſeudomedici) ſed reſtaurando naturam, refocillatis famelicis ſpiritibus: quâ viâ, quâ methodo infinitos propè è cymba Charontis eduximus. Sanis non minùs conducit. Corpus ab omni materia tartarea præſervat: omne humidum ſuperfluum inſenſibiliter abſumit: catharros, ſeu quasvis fluxiones ſiſtit; & mira alia præſtat, de quo alibi. Præparandi formulam à Paracelſ. traditam *ſub fine ſexti Tomi*, ænigmaticam eſſe ſatis patet: quod feciſſe conſtat, ne Sanctum daret Canibus. Nec eſt quòd clamitent æmuli: non omnibus datum eſt adire Corinthum; virtutem enim poſuêre Dii ſudore parandam.

NOTÆ
in CAPUT XXXVII.

(*a*) *Sulphur metallorum.* Præter hoc remedium tantopere ab *Authore* celebratum merito magnifaciendæ ſunt pi-

lulæ *Becheriana*, quæ meatus obſtructos aperiendo & ſanguinem fluidum reddendo, nec non viſcerum tonum roborando in chronicorum morborum cura magna præſtare poſſunt. Præter has & commendari merentur extractum florum bellidos, abſynthii, cent. minoris, vincetoxici, marrubii, reſina ligni Guajaci, flores Sulphuris, benzoes, crocus martis aperitivus, ſal abſinthii, radix ari, extractum rhabarbari: quæ cuncta in formam pilularem commodè rediguntur.

CAPUT XXXVIII.

De Hydrope in ſene.

HYdropem pluries commemoravimus in juvenibus, & ætate conſiſtentibus, non ſine labore fieri ſanabilem; in ſene rariſſimè, nec citra maximam difficultatem curari, & eò magis, quòd ut plurimùm à pulmonibus originem ducit; unde non niſi coactus, conſimilium ægrotantium curam aggredior. Cùm verò Bononiâ Parmam advocatus fuiſſem, ad curam Illuſtriſſ. Comitis Fortunati de Caſis, annorum 67. Arcis Parmæ Gubernatoris, recuſare non potui, quin ejus curam ſuſceperim. Etenim Parmam deductus, labore & moleſtiâ inſigni, cùm tunc urgeret hyems, & itineri tunc me committere non auderem, precibus tamen adductus, factum eſt, ut lecticam conſcenderem, Parmam contendens, ibique ad palatum dicti ægri perductus, nobilem patientem invenio in extremis conſtitutum, à Medicis omnino conclamatum, & ſolis ſacerdotibus derelictum, ex quorum manibus ſacram, & extremam unctionem recipit, ſacra ſynaxi pro viatico, præmiſsâ, de funere potiùs, quàm de Medico cogitans. Lachrymas, & patientem vix loquentem invenio, quocirca de receſſu potius, quàm de medicinâ faciendâ ſtatuo. Parentes tamen, & amici me enixè obſecrant, ne patientis opinionem de me conceptam eludere velim. Ego qui crudele nimis exiſtimo, impium, & omnino inhumanum, homini etſi morienti auxilium non ferre; ideò ſemimortuo patienti aliquot grana ſulphuris metall. porrigo, cum vino, in cochleari argenteo, à quo meliùs reſpirare cœpit. Manè ſequenti totidem grana reiterantur; tunc & dormire, & quieſcere potuit. Ad octo dies perſeverat, & ecce ſurgit è lecto, detumuit corpus, & ſanus omninò videtur, per civitatem diſcurrit. A morte reſurrexiſſe fatentur omnes; & cùm quatuor menſibus eo in ſtatu perſtitiſſet, & ſolitariis vacaret negotiis, derepentè inexſpectata mors eum invaſit. Nos qui Bononiæ morabamur, præſentes mortis cauſam explorare non potuimus: *(a) alicujus viſceris corruptionem* extitiſſe conjicimus.

NOTÆ
in CAPUT XXXVIII.

(a) *Alicujus viſceris corruptionem.* In juvenibus, & ubi viſcera ſalva ſunt, & hydrops ex ſuppreſſa quadam conſueta evacuatione ſubnaſcitur, malum non adeò calamitoſum exiſtit, ſed roborantibus extractis herbarum & radicum, martialibus, ſalibus lixivioſis & debito hydragogorum uſu feliciſſimè debellatur. Tali in caſu etiam paracenteſis opem ferre poteſt, cujus adminiſtratio in illis, cujus viſcera ſunt corrupta, magis mortem accelerat. Frequenti conſtat obſervatione, in hydropicis naturam per ſe quaſi talem evacuationem feri ſuperfluè tentaſſe maximo cum emolumento. Vid. Hildan. *obſ.* 47. it. 49. it. *Decur. II. Miſc. nat. cur. ann.* 1. *pag.* 187. it. *ann.* 8. *p.* 182. De hac re meretur legi Peptalius *in annotationibus pag.* 239 Qui ita ſcribit: duos hydrope laborantes ſanatos vidimus, veſicis in cruribus per ſe excitatis & diſruptis, multa aqua per eam partem evacuata, exhibitis poſtea multis hepar roborantibus.

CAPUT XXXIX.

De Leucophlegmatia.

LEucophlegmatia, quam Anaſarcam appellant, propriè jecoris vitium eſt; in eo, pro ſanguine phlegma fit, nec tantùm in hoc affectu abdomen, ſed totum corpus intumeſcit. Tribus annis elapſis Ferrariâ Bononiam venit ad nos Tabellio quidam, nomine Joannes Baptiſta Chiapino, Leucophlegmatiâ totus tumens, facie, brachiis, ventre, cruribus & pedibus mirum in modum diſtentis. Varia ad hunc affectum impunè à Ferrarienſibus Medicis acceperat medicamenta. Ad jecur roborandum nos accinximus; eâ de re Electuarium ſequens ipſi præſcripſimus.

℞. Specierum Dialaccæ, ℥. ß. Croci Martis ʒ. iij. conſ. roſarum ℥. iiij. miſce. Doſis fuit ℥. ß. ſingulo manè. Electuario ejuſmodi uſus eſt, quindecim diebus. Singulis octo diebus Pilulam Cathol. xxij. g. capiebat, quibus duobus priſtinam recuperavit ſanitatem, ad quam firmandam aliquot grana ſulphuris metallorum dedimus. Hydrops Anaſarca ſemper curabilis eſt, quia in eo non eſt ſubſtantiæ corruptio. Elaterium, Jalappa, mechioacan. radix, Gotta gummi, ſoldanella, medianus cortex ſambuci, ebuli ſemen, & alia pleraque communiter uſurpata, ut plurimùm non modò non ſanant, ſed potiùs morbum augent, & miſellos in pejus præcipitant. Ricini ſemen, fabæ purgatrices, eſula, turbith, rhamni ſuccus, & pleraque alia ſemper nos deceperunt. Cauteria, *(a) veſicatoria in tibiis*, & cruribus excitata, cum ſcarificationibus, peſſima & funeſtiſſima experti ſumus ſemper: quod dictum ſit propter incautos.

NOTÆ
in CAPUT XXXIX.

(a) *Veſicatoria in tibiis.* Hildanus *Cent. I. obſ.* 3. ſcribit, ſe gangrænam in pedibus hydropicorum aſciticorum vel centies obſervaſſe, ſi ſerum ſalium in faſciis pedum hærens pedes madefecerit. De uſu veſicatoriorum in hydrope ſic ſcribit Septalius *cit. loco*: Nullos unquam ſpatio hoc 40. annorum, quo in magna hac urbe medicinam facio, curatos vidi, quibus à medico veſicantia cruribus admota fuere; ſed ferè ſemper gangrenæ ſubſecutæ ſunt curatu impoſſibiles: ut optimè etiam doctiſſimus Maſſaria longa experientia obſervavit. Idem ſentiendum eſt de ſcroti apertione in hydrope. Lege de hac re Bartholinum *cent.* 2. *hiſt.* 64.

CAPUT XL.

De Hydrope Aſcite, cum Leucophlegmatia.

HOneſta mulier, uxor . . . . Piſtoris, poſt diuturnas febres, in leucophlegmatiam, & aſcitem inciderat; cui ſuccurendo, à pil. Catholicis incepimus. *(a) Cros. Metall.* poſteà cum conſerva roſar. ad complurimos dies accepit, à quibus perfectè ſanata fuit. Menſes, qui ſuppreſſi erant, foras erumpunt, & integram ſalutem recuperat. Juvenis erat viginti octo annorum, in quo animadvertere licet, eâ in ætate morbos faciliùs edomari poſſe.

NOTÆ

NOTÆ

in CAPUT XL.

(a) *Crocum metallorum.* Non eſt ille emeticus draſticus, ſed ſale communi correctus; notabile enim eſt, ſal commune vel gemmæ demere antimonio, ſi cum illo liquetur, ſuam vim emeticam & virulentiam, commode ſubſtitui poteſt huic croco metallorum regulus antimonii medicinalis, qui cum antimonio martiali cachectico & ſale abſinthii mixtus in reſerandis obſtructionibus vix par habet: Sic etiam panacea Conerodingiana refracta doſi cum croco martis mixta, addito arcano duplicato, cundem in finem convenientiſſima eſt.

CAPUT XLI.

De Uterinis affectibus.

OMnes (a) *Mulierum morbos* ab utero provenire, ſanxit olim Hippoc. etſi contrarium quotidie experiamur: nam cum viris omne morbi genus patiuntur. Tres verò ſunt ſpecies, quæ potiſſimùm conſiderandæ veniunt. Prima ſpecies, omnium frequentiſſima, in menſium diminutione conſiſtit; altera in immodico, & inordinato eorum fluxu: tertia in eorum motu, in quo de præfocatione, & ejus prolapſu. Quæ mala, ut diverſa, varias habent cauſas, de quibus in ſingulis curationibus. Ad hæc tria, reliqua facilè reducuntur. Sunt quidam morbi, quos communes appellant, utplurimùm inde geniti, ut ſterilitas, & fœcunditas. Furor, & alia ſymptomata à retento, & corrupto ſemine orta. Origines ut faciles, facilè cognoſcuntur, & facilè curantur.

NOTÆ

in CAPUT XLI.

(a) *Mulierum morbos.* Effato *Helmontii* fœmina omnem morbum bis patitur, quatenus eſt homo, & quatenus eſt fœmina. Hoc certum eſt, mulieres frequentius corripi morbis, quam ipſi viri, partim propter menſium evacuationem ſuppreſſam, ingravidationem, partum. partim & quod in illis tranſpiratio ſit debilior, & ad ſpasmodicas contractiones & ἀταξίας motuum ſpiritus animales promptiores ſint.

CAPUT XLII.

De ſuppreſſione, & imminutione Menſium.

INfinita ferè mulieres numerare, quas (a) *facili, & tutâ methodo* ſanavimus, nobis non eſt inſtitutum; nam non centurias, ſed myriades, & plurima volumina deſcribere oporteret. At peculiari, certâ & tutâ methodo dicamus, quomodo primùm imminutos menſes curemus.

Juvenes virgines frequenter in menſium ſuppreſſionem, & diminutionem incurrunt. Potiſſimæ cauſæ ſunt ſanguinis craſſities, & anguſtia venarum; incipit utplurimùm pubertatis tempore, ubi genitalium ſenſim invaleſcit ardor. Juvenibus complurimis, ob pravam viſcerum jecoris & lienis conſtitutionem, menſium fit ſuppreſſio, diminutio, & coloris pravitas. Viſcerum mala conditio, ſæpè ab utero matris. Aliquando à mala educatione, à nutrice, à genere victus. At inſtituti limites excedere videor. Quæ à teneris annis ſenſim invaleſcunt pallidæ, & decoloratæ, id maximè illis contingit ex malâ viſcerum conſtitutione; quibus occurſurus, à ſequenti Apozemate incipio.

℞. Rad. fœniculi, apii, & graminis, an. ℥. ij. cort. tamariſci, ℥. j. ß. fol. ceterach. abſinthii, abrotani, matricariæ, chamædrys, chamæpytys, calendulæ an. m. j. fol. ſenæ Orient. ℥. j. aniſi ʒ. ij. liquiritiæ, ℥. ß. fiat omnium decoctum in ſufficienti quantitate aquæ communis, Colat. dulcoretur ſaccharo, clarificetur albumine ovi, & fiat Apozema, de quo capiat ℥. v. vel ℥. vj. pro ſingula doſi, per ſeptem, vel novem dies. Quibus exactis præbeo electuarium ſequens. ℞. conſ. roſ. ℥. iij. conſ. beton. ℥. j. Croci Martis, ʒ. v. vel ejus loco limat. chalyb. præpar. ʒ. vj. miſce, capiat ʒ. ij. pro doſi ſingulo manè. Ubi per menſem uſa erit hoc electuario, poterit (b) *reiterari Apozema* præſcriptum, addendo radicum althéæ, valerianæ, an. ℥. j. ß. pulegii, matricariæ, tanaceti, ſabinæ, an. m. j. (c) *Ubi adeſt plethora*, ſanguinem è pedibus detrahere opportunum erit.

Quando verò ſupprimuntur, poſtquam adoleverint, & jam primò copioſè fluxerint, incipio à pil. ſequentibus. ℞. (d) *Galbani* purificati, ℥. ß. Opopanacis, ſagapeni, myrrhæ, Ammoniaci, an, ʒ. ij. aloës ſuccotrinæ, ℥. j. croci Martis, ℥. j. ß. cum ſyrupo de arthemiſia, fiat maſſa. Doſis erit ℈. ij. & ʒ. j. Dantur ad quindecim dies, & ad integrum menſem. Ubi morbus eſt pertinax, nil magis opportunum Pilulis Catholicis, quæ ubi bis & ter reiterantur, omnem cachexiam removent, & menſes promovent. Via eſt omnium facillima, & tutiſſima, & eſt uſus ſpecifici ſtomachici, auri etiam diaphoretici; quæ medicamenta ſenſim repurgant ſanguinem, craſſa & viſcida incidunt, & attenuant, & naturæ emiſſaria ab omni impedimento liberant. Nonnullis vinum ſequens mirificè profuit.

℞. Limaturæ chalybis non præp. ℥. ij. Cinnamomi contuſi ℥. j. Sacchari albi, ℥. iiij. Vini dulcis, albi vel nigri ℔. ß. macerentur ſimul in vaſe vitreo: de quo quotidie capiat ℥. ij. horâ prandii; totidem horâ cœnæ. Ad hoc nulla præmittitur purgatio. Hiſtorias plures commemorare poſſem hoc vino ſanatarum. Rurſus ſunt pulveres, & alia complurima; ſed hæc nobis experta tibi damus.

NOTÆ

in CAPUT XLII.

(a) *Facili & tuta methodo.* Curandi menſium ſuppreſſionem methodus *Dn. Authoris* ſat bona & tuta eſt. Martialia, decocta ex herbis & radicibus amaricantibus & ſale volatili oleoſo pollentibus, item purgantia ex gummatibus ſat potentia ſunt, acidum ac viſcidum præternaturale edomare, ſanguiniſque ſpiritualeſcentiam promovere, nec non capillaria uteri vaſcula obſtructa aperire. Sectio quoque venæ in cruribus, ubi menſes vel ſuppreſſi vel diminuti ſunt, præſens auxilium promittunt. Sæpius poſt venam ſectam aut unicum purgans datum redeunt menſes. Cautela hic attendi meretur practica, ut triduum circiter ante tempus ordinarium fluxus medicamenta propinentur. Si menſes diminuti procedunt, & ſufficiens non ſit evacuatio, per ſanguinis ex talo miſſionem promovenda tunc temporis ejus evacuatio eſt, quod benè ante notavit *Septalius loc. cit. p.* 288.

(b) *Reiterari Apozema.* In decoctis menſes promoventibus exhibendis hæc adſit animadverſio, ut illorum magnam quantitatem concedamus, quo integris viribus ad uterum pervenire poſſint; atque non ſolum ſanguinem in venis exiſtentem craſſiorem attenuare, ſed & eum, qui in utero impactus, & obſtruens impedimento effluxui eſt, ſecernere & ſubtilem reddere queant.

(c) *Ubi adeſt plethora.* Menſium ſuppreſſio etiam à nimia ſanguinis quantitate fieri poteſt; Nam obſervamus,

mus, venis à cruore nimium diſtentis, motum ſanguinis & pulſum fieri languidiorem: ſimulac autem ſanguinis quantitas demitur, protinus pulſus liberior & major fit, impulſuſque ſanguinis ad partes citatior eſt: Quocirca obſervamus tribus diebus ante debitum purgationis menſtruæ tempus venam in brachio ſectam, corpore exiſtente plethorico, longè liberiorem & largiorem poſtea fieri menſium fluxum. In ſuppreſſione menſium à nimia ſanguinis quantitate venæſectionem in manu celebratum contuliſſe, in pede autem non, Author eſt Riverius *Cent.* 1. *obſ.* 2.

(*d*) *Galbani* &c. Gummata omnia, maximè ammoniacum bdellium, myrrha, ſuccinum, magnam potentiam habent menſes movendi. Ratio mihi videtur talis, quoniam ſalia volatilia & olea deſtillata ceu ſubtiliora citius avolant, hæc autem cum oleo ſubtili copioſo, particulis terreis immerſo conſtent, diutius in ſanguine morantur, & turgeſcentiam ac orgaſmum in eo efficiunt majorem & longiorem.

CAPUT XLIII.

De immodico Menſium fluore cum leucophlegmatia.

HOneſta mulier . . . . . uxor cujuſdam calceolarii, in via *de Maramont*, à ſeſqui anno immodicos, & inordinatos menſes patiebatur, cui ventriculi dolor, ſitis, (*a*) *leucophlegmatia*, & maxima anhelitus difficultas adjungebantur. Toto illo tempore multorum Medicorum operâ uſa erat; ſed fruſtrà, multa de more cathartica ipſi præſcribentes, Gal. fortè imitati in hiſtoriâ uxoris Boëtii. Nos omnes intentiones medicas unico præſidio abſolvimus, pilulis videlicet Martial. de quibus ℨ. j. quotidie accepit ad menſem. Medici loquaces, qui neſciunt applicare activa paſſivis, miſeras mulieres in immenſos gurgites præcipitant.

NOTÆ

in CAPUT XLIII.

(*a*) *Leucophlegmatia*, &c. Uti in nimia hæmorrhagia; ſic quoque in nimio menſium profluvio obſtructio & vitium quoddam eſt in abdominis viſceribus, vel ad minimum ſpaſmodicæ fortiores conſtrictiones in partibus interioribus ſunt, unde liber & æqualis ſanguinis commeatus impeditur, & motus æquilibrium tollitur; unde increſcente motu in aliis partibus apertio ex nimia diſtenſione vaſorum & ſanguinis eruptio fit. Quapropter peſſimè conſulimus taliſmodi ægris adſtringentibus & opiatis, utpote quæ utplurimum anxietates præcordiales, palpitationem cordis, calorem, dolores & hyſterica pathemata augere ſolent. Revulſionis gratia vena in brachio bis eadem die aperienda eſt, vel etiam leniter evacuandæ ſunt primæ viæ à ſordibus bilioſis: obſervavimus, ſic poſt talem evacuationem remiſiſſe ſtatim cum doloribus lumborum & abdominis ipſum ſanguineum profluvium. Henricus Petræus *in diſſert.* 47. & Riverius *lib. IX. prax. cap.* 3. nec non Mayerne *in praxi pag.* 523. lenia emetica commendant, quæ etiam binâ experientia, ubi anxietas præcordialis maxima fuit juncta, deprehendi optima. Hoc certiſſimum eſt, ſine evacuantibus raró tutò & citra recidivam hunc fluxum curari.

CAPUT XLIV.

De menſium ſuppreſſione, ventris dolore, aſcite, lienteria, & reſpirandi difficultate.

ARs ſæpè præſtat ea, quæ rationis limites excedunt. Quædam honeſta mulier, in via *di San Petronio vecchio*, naturâ delicata nimis, temperamento ſatis bono, annos 30. nata, uxor D . . . . nomine Franciſca, patiebatur longos, & acerbiſſimos dolores abdominis, quorum causâ Medicorum duorum conſilio utitur, at incaſſum. Alter ex his mulierem eſſe prægnantem falsò prædixerat, ex eo quòd abdomen inſigniter intumuerat. Cùm verò (*a*) *venter indies tumidior* fieret, ſitis augeretur, & univerſalis habitūs collaberetur, ad nos, tanquam ad ultimum refugium, perducitur. Ad ventris tumorem, & lienteriam perſanandam, Electuario de Croc. Martis ad integrum menſem uſi ſumus. Propter verò flatus, & inſignem ventriculi imbecillitatem, de ſpecifico ſtomachico aliquot doſes dedimus: quibus gratiſſimis priſtinam recuperavit ſanitatem.

NOTÆ

in CAPUT XLIV.

(*a*) *Venter indies tumidior.* Non raro ſub ipſo hydrope latitat ingravidatio, hâc cauſam ſæpius præbente ipſius hydropis: Nihil ſolennius eſſe ſolet gravidis fœminis plethoricis, quam quod nimium tumeant pedes, vel ipſe venter ab aqua: ab utero enim diſtento comprimuntur vaſa tàm ſanguinea quàm lymphatica, ſicque circulatio lymphæ impedita efficit tumores aquoſos. Poteſt hanc in rem videri Cl. Dn. Albrecht *in annot. ad Bontekoes Chirurg. pag* 806. Uteri hydropem, quem fœtus comitabatur, obſervavit Bartholinus *in hiſt. cent.* 1. *p.* 9.

CAPUT XLV.

De Menſium ſuppreſſione.

VIrginum myriades numerare poſſem, quas perfectè à menſium ſuppreſſione liberavimus. Tribus verò modis id præſtamus. Primò ubi adeſt Cachexia cum ipſa ſuppreſſione, ſpecificum Hyſtericum, cum Croco Martis, maximè delicatulis exhibemus; aliis ſolum ſpecificum ſtomachicum; ſunt quibus (ut diximus) Apozemata aperientia, & hyſterica addimus. Hæc pſeudomedici Empirica jactitant. Illi cùm ſint ita vecordes, ut nihil ex ſe reperire poſſint, mirum non eſt ſi nihil boni præſtare poſſint: ſanguinem è pedibus frequenter detrahunt; purgationes ſæpiſſimè celebrant; juſcula aperientia præſcribunt, frictiones inſtituunt, fonticulos in cruribus excitant, & (*a*) *ſexcenta alia* in vanum exhibent. Si quis ſine his tormentis quempiam ſanat, convitiis excipitur, & ut ſunt aſſueti nihil ſcire ſine commentario, à Gal. multa confinxerunt, probos bonoſque Medicos variè traducentes, & quibus convitiis ſuo tempore Galenus, utuntur & ipſi. Vir verò cordatus, vaſtiſſimum pelagus iſtud ſulcare nihilominùs nimis intrepidè audet; ad unicam veritatis cynoſuram iter ſuum dirigit, quicquid in contrarium ruentibus ventis; immò ſi totus illabatur orbis, impavidum ferient ruinæ.

NOTÆ

in CAPUT XLV.

(*a*) *Sexcenta alia.* Olim Empirici ad unumquemque morbum magna remediorum ſylva comparata, quodlibet nullo delectu ad curationem adhibebant. Id ſi fortè parum profuiſſet, continuo ad alterius opem concurrebant, ſubinde facta mutatione, dum morbus vel ſponte, vel naturæ beneficio quam remediis potius ſaneſceret, poſtremo adhibitum totius curationis cauſam fuiſſe perſuaſi. Hæc ratio tantam remediorum ſylvam peperit, nihil ut toto obverſetur orbe, quod non in medicinæ uſum accommodetur. Medendi viam, quæ uni remediorum multitudini fidit, parum tutam intelligens *Hippocrates* ipſo artis quaſi veſtibulo dixit, experimentum fallax; id nimirum,

quod

quod nec ratione, nec methodo nec judicio ſuffultum ſtabilitumque ſit.

CAPUT XLVI.

De Uteri Tumore.

PLures in utero generari (*a*) *tumorum ſpecies* experimur quotidie. Carcinomata primas tenent, ut quæ omnium pernicioſiſſima, & curatu difficillima. In hac regione complurimas mulieres diro huic malo obnoxias comperimus. Nonnullas hac viâ ſanavimus. Primò, quando tumorem conſpicuum, aut ſaltem exiguo labore viſibilem nacti, uncino ferreo foràs extrahimus, cumque tunc filo ſericeo fortiter ligamus, per filum extractum novaculâ ab utero præſcindo, citra ullum dolorem. Ad immodicam hæmorrhagiam, vitriolum, vel alumen uſurpamus, cum bombace; ſequenti die locum more ulcerum tractamus. Tempore quo hæc meditamur, occurrit nobis honeſta mulier, quæ duorum annorum intervallo ab inſenſiſſimo carcinomate vexabatur. Hæc ut ſibi proſpiceret, multos conſuluerat Medicos. Ad extremum advocor, pàrtem affectam manibus attrecto, tumorem extraho (digitis,) ipſumque filo ſericeo duplicato circumligo; ligatum ad pudenda adduco, ubi facillimè exſcindere potui. Ad hæmorrhagiam compeſcendam, alumine uſto uſus ſum. Quandam aliam mulierem annos 35. natam, ab eodem tumore, eâdem methodo liberavimus; ſed nomina pudoris ergò taceo.

NOTÆ

in CAPUT XLVI.

(*a*) *Tumorum ſpecies.* Chirurgus Halberſtadienſis ſatis felix & expertus ante aliquot annos tumorem utero extrinſecus adnatum, tres libras ponderantem, ſecuit in virgine 24. annorum. Tumor cute firma obſeſſus erat, aſt nil niſi pinguedinem continebat & cartilaginoſa quædam dura fruſta. Valido cinxit filo tumorem, poſt novaculâ ſectionem cordatè peregit, ſanguinis fluxum compeſcuit capite mortuo vitrioli, quo non datur excellentius externum ſtypticum. Vid. de hoc Heurn. *in aphor. Hipp. Lib.I. aph.3.* vidi nuper tumorem durum, qui ipſum uteri orificium occupabat in infante 10. annorum.

CAPUT XLVII.

De Tumore raro, in mulierum pudendis oborto.

IN duabus nobiliſſimis mulieribus, (*a*) *tumores præduros*, ovi magnitudine, in exteriori cervice uteri ſanavimus. Longo tempore cùm ſolo ponderis ſenſu iſti tumores nati erant. Ad hos curandos melioris notæ medicos adhibuerant, qui cùm nihil opis eis attuliſſent, & tumores ſenſim ad inſignem molem creviſſent, me quoque accerſiri curant. Res in conſultationem venit: multa proponuntur, reiteratæ purgationes, phlebotomiæ, cauteria, tandem decocta Guajaci, ſalſæ, &c. Topica pariter diverſa, emollientia, diſcutientia, &c. Nos inciſionem cum novacula proponimus. Rejicitur remedium, tanquam crudele, & ſævum: quippe quæ ſunt communia potiùs amplectimur. Trimeſtri toto illo, aliorum arte utuntur, ſed infeliciter grandiores fiunt tumores, & remediorum multitudine obruuntur. Coactæ tandem mandatis noſtris obtemperant: Tumores in utraque aperiuntur, in quibus materia craſſa, viſcida, & verè albuginea, albumini ovi perſimilis; more vulnerum curantur, & perfectè ſanantur.

NOTÆ

in CAPUT XLVII.

(*a*) *Tumores praduros.* Tota uteri ſubſtantia cum vagina & pudendis ſpongioſa, fibroſa & glanduloſa eſt, in qua varii generis humores ſtagnare & ſubſiſtere queunt; unde etiam tumores in partibus hiſce fœminarum frequentiores ſunt. Plurimas excreſcentias fungoſas fœtentes uteri prolapſum mentientes annotavit Segerus *in miſc. cur. dec.1. ann.2. obſ.81. fol.*200. *it. dec.2. ann.2 obſ.186.* it. Theodor. Kerckringius *obſ. anatom.* 53. *pag.*113. Item *Aquapendens chirurg. cap.*85. Tales tumores glanduloſi ingentis magnitudinis intrinſecè etiam uteri fundo adnaſci ſolent, de quo legi meretur *dec.2. ann 7. obſ.9.*

CAPUT XLVIII.

De inaſſuetis doloribus Arthriticis in muliere.

MUlier quædam annos xxx. nata, in via, quæ dicitur *il. Campo de Bovi*, octo, aut decem diebus à nuptiis elapſis, acerbiſſimè divexabatur doloribus arthriticis, utpote in coccyge, genibus, pedidus, & manibus; propterea noctes inſomnes tranſigens, ne minimum quidem requiei experiebatur: hos febris comitabatur, ſitis, inappetentia, & maximus animi mœror. Tumor tamen nullibi aderat, nec inflammatio conſpicua, ut in Arthritide evenire ſolet. Primo intuitu mulierem haud ſatis menſtruali purgatione repurgatam falsò judicavi, hac in re Hipp. ſecutus in Aph.29. *lib.6.* dicentem, mulieres podagrâ non laborare, niſi menſtrua defecerint. Hinc morbum aliunde provenire ſtatuendum propterea inquirens, ab ea ſciſcitor, num bibax ſit, an irâ frequenter tentetur, & an coitum impensè flagitet, eique nimioperè indulgeat? Bibacem ſe eſſe fatetur, iraque vehementer angi; nec minùs ad coitum pronam, unde certiſſimum erat, materiam morbificam, ab uno ex his pendere, non ſanè à vino ſolo, neque ab irâ, cùm à vino materia ſit calida & ſicca, inflammationes magnas pariens; ab ira item non fiunt dolores, citra inflammationem inſignem; ſupererat à retento ſemine: nam etſi ipſa ſit nupta marito, tamen rarò ejus congreſſu gaudere fatebatur ipſa. His tamen nec acquieſcere volui, & ſatius exiſtimavi, cauſam eſſe materiam quandam tartaream, à nimia vini potatione ad articulos confluxiſſe. Hac de re ipſi proſpiciens, ſummo manè gr. iiij. (*a*) *flor. ſtimmeos* exhibui, quibus ter evomuit, & nonnullas ſedes habuit. Sequenti nocte, doloribus adhuc vigentibus, pilulas de cynogloſſo ad gr.x. adhibuimus, & manè ſuccedente alia gr. iiij. dictorum florum, à quibus probè convaluit.

NOTÆ

in CAPUT XLVIII.

(*a*) *Flores ſtimmeos.* Arthritidis cauſſa ſæpius latet in primis viis, hinc illis expurgatis, vel vomitorio, vel purgante, anodyna temperata, ad quæ referri merentur pilulæ de cynogloſſa, ſæpius protinus malum depulſant.

CAPUT XLIX.

De immodico, & continuo ſanguinis fluore ex utero, duobus annis durante, cum Cachexia, & Leucophlegmatia.

FRanciſca Martella, annos 30. nata, in via quæ dicitur *dell'inferno*, inſignem, & continuam hæmorrhagiam ex utero, ſupra duos annos patiebatur, cum graviſſimis, & (*a*) *acerbiſſimis doloribus* in imo ventris, cui ſucceſſit leucophlegmatia, cum febre lenta, ſiti inexplebili, & mira inappetentia. Ad hunc contumaciſſimum affectum plures conſuluit Medicos, citra ullam opem. Nos feliciter curam abſolvimus (*b*) *vitrioli Martis uſu*, & pilulis laudinis.

NOTÆ

in CAPUT XLIX.

(*a*) *Acerbiſſimis doloribus.* Obſervavimus in nimio menſium fluxu circa hypochondria tenſionem & quaſi compreſſionem, imò in toto externo habitu corporis aliquam conſtrictionem; unde pallor faciei, & horripilationis ſenſus contingit, uteri verò partes etiam exteriores manifeſto laxæ & magis turgidæ fiunt, dum nimirum ab externis partibus corporis movetur ipſe ſanguis ad uterum, quatenus nimirum illæ ſpaſmo quaſi leni quodam afficiuntur, qui fermè in omni graviori ſanguinis & humorum excretione obſervatur.

(*b*) *Vitrioli martis uſu.* Adſtringentibus ſi citò hæmorrhagias ſupprimamus, contingunt regurgitationes ad cor, & inde ſuffocationes pectorales: Quod non fit, ſi tardè & lento modo id fiat, nam cautiſſimè ſemper cum adſtringentibus fortioribus mercandum eſt. Hæmorrhagiæ ab iracundia optimè curantur anodynis: ſi à nimia ebullitione & impetu ſunt, acidis.

CAPUT L.

De uterinis affectibus rarum exemplum.

HOneſta mulier, annos 35. nata, nomine...... uxor probi viri, duobus miliaribus à Civitate Bononiæ diſtans, prope Eccleſiam S. Raphaëlis, in (*a*) *præfocationem uterinam* creberrimè incidebat, cui febris lenta, ſyncopæ frequentiſſimæ, vigiliæ, ad hæc (*b*) *menſium ſuppreſſio*, tot malorum Lerna, cui ſitis, inappetentia, ventriculi morſus, cordis tremor, & capitis dolor adjungebantur. Ad tot mala radicitùs evellenda, à menſium ſuppreſſione exordior: hac de re ſequentes pilulas ipſi præſcribo.

℞. Aloës ſuccor. ℥. ß. opopanacis, ſagapeni, an. ʒ. j. galbani, ammoniaci, an. ʒ. ij. Scammonii præpar. ℈. j. croci Martis ʒ. vj. cum ſyrupo de arthemiſia formabantur Pilulæ, de quibus doſis erat ʒ. j. in tres pilulas. Ejuſmodi pilularum uſu intra menſem convaluit. Sanguis non fuit detractus, nec aliis uſa eſt medicamentis, ad tantam ſanitatem, quâ nunc fruitur.

NOTÆ

in CAPUT L.

(*a*) *Præfocationem uterinam.* Paſſio hyſterica affectus eſt ſpaſmodicus graviſſimus, antipilepticis & fortiſſimis aperirivis curatur, purgantibus autem & decoctis impeditur. Vitent frigidum potum, nimium motum, moſchum, Zibethum, omniaque ſua veolentia, quæ in diſpoſitis anxietates præcordiales & ſuffocationem inferunt. Poſt paroxyſmum ſæpius ex locis muliebribus delabuntur ſordes; etiam cruor in paroxyſmo: vomitus quandoque adeſt, & contumax alvi adſtrictio, quare ſi uno in morbo, ſanè in hoc, alvus debet eſſe libera.

(*b*) *Menſium ſuppreſſio.* Si ab hac malum hyſtericum oritur, venæſectio in pede inſtituta juvat & mitigat ſymptomata.

CAPUT LI.

De Icteritia in ſeptuagenario.

ANnum agens 77. Dominus Antonius Bondius, in principio Autumni 1640. (*a*) *poſt inſignem laſſitudinem* in icteritiam incidit, cum febre lenta, inappetentia, laſſitudine, & aliis. Is autem cum valdè debilis eſſet, conſuetâ methodo curari non poterat; ideò ad inaſſueta devenimus. In principio ad ventriculi robur conciliandum, ſpecificum ſtomachicum dedimus: ut verò jecoris, & cholidochi folliculi vias reſerarem, ſulphur. metalli. ad nonnullos dies accepit cum conſerva roſarum, & convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LI.

(*a*) *Poſt inſignem laſſitudinem.* Ab acido & viſcido principio morbum hyſtericum naſci, probabile videtur. Vidimus ſæpè poſt julepos acidos in febribus ardentibus copioſius hauſtos, icterum ſubſequentem. Si ſanguini immiſceas oleum vitrioli, vel aquam fortem, exurgit talis color luteus, qualis eſt in ictero. Quapropter martialia, amara, & quæ in ſanguine ſpirituaſcentiam excitant, optima ſunt anti icterica. In veſicula fellis plerumque poſt mortem humor ſeroſus pallidiuſculus minimè amareſcens, ſed ferè inſipidus, dulcique ſapori proximus, reperitur. Vid. Dn. Muys *in Podalyrio rediviv. p.*132 Hippocrates 7. *Epidem.* icterico commendat laborem & ſudorem. In graviori malo non ſolum partes externæ flavent, ſed & interna viſcera, hepar & inteſtina colore flavo infecta obſervantur. Vid. Zacutus Luſitanus *in praxi admirab. Lib.III. p.*156.

CAPUT LII.

De Febre.

REctè Seneca monet nos, & ſapienter, *in Epiſt. Nihil eſſe tam bonum, quod non in contrarium vertat culpa.* Quod ſanè veriſſimum quotidiè experimur, & maximè in caſu Nobiliſſimi Domini Joannis de Torfaninis. In primis notandum venit nos eum curâſſe ex deplorato morbo, annis 20. elapſis, ut patet in *ſecunda Centuria curationum noſtrarum*: Cùm verò à cura ſanus decem annos vixiſſet, in febrem acutam incidit, ex qua ſub noſtris auſpiciis, poſt xiv. diem immunis evaſit, dum feliciſſimè à ſanitate, reliquo tempore potiretur. Ecce tandem, decem aliis annis exactis, neſcio quo fato, in affectu hypochondriacum incurrit, cui ut ſuccurrerem, communia & uſualia dedi medicamenta, utpote melanagoga, & cholagoga, cum refrigerantibus & præparantibus julepis, & apozematibus; & ſanguis è venis ſedalibus copioſè detractus fuit. Pulverem Bezoardicum ad plures dies accepit: at nihil opis. Quâ de re ad chalybis uſum devenimus, ex quo pariter nihil levaminis ſenſit. Bononiâ tandem Patavium petiit, ibi Medicos per annum conſulit, eorumque juſſa eo tempore exequitur, ſed omnia incaſſum; proprios tandem lares repetit, & quum animi gratiâ ruri diverſaretur,

tur, duodecim miliaribus à civitate, acutiſſima febre corripitur. Tertiâ die ad eum perducor, ibi eum acutâ febre correptum invenio, cum inſigni rubore in genis, calore in fronte, & ſicco; cùm verò in veſperis eum inviſiſſem, & ſummoperè ingenti febe vexatum deprehendiſſem, Enema aſſumendum eſſe ipſi ſuadeo, ut paulo pòſt de (a) *ſanguinis miſſione* verba facerem. Enema recuſans, aſſerebat ſibi alvum ſatis lubricam eſſe. De ſanguinis verò miſſione non eſt mihi quicquam dicendum, propter graviſſima errata. Vir autem cùm eſſet valdè moroſus, nullis conſiliis acquieſcere voluit, ipſi tantùm placuit in civitatem aſportari. Lecticâ ad hoc paratâ, ſequenti die aſportatur, & ibi ſequenti die præſcribo ipſi infuſionem ℥. ß. tamarind. cum mannæ calab. ℥. ij. ex qua potione (b) *leniſſimè purgatus* fuit. Sequenti die julepum refrigerantem, & cardiacum præſcribo. Veſpertinis horis confectionem hyacinthinam, cum pulvere lapid. Bezoardici. Quartâ die invaleſcit febris. Tunc propinquum mortis periculum ſignifico. Quintâ die melius ſe habere videtur. Sequenti nocte recruduit febris. Periculum mortis brevi inſtare inculco. Cuncta nobiliſſ. Patiens congrua, tam circa Confeſſionem, quàm Communionem exequitur: Extremam unctionem pariter ſibi dari petiit. *Septimâ* die tandem Creatori ſuo reddidit animam. *Hìc* notandum eſt, communibus, uſualibus, ſelectiſſimis, & maximè blandis medicamentis nos fuiſſe uſos, nullo pacto chymicis, ne æmulis noſtris anſam maledicendi, in re dubiâ, præberem, & maximè ubi ipſa inutilia cognoſcerem: ubi enim eſt ſubſtantiæ corrupiio, ſola mors expectanda venit; quia à privatione ad habitum non datur regreſſus. Rabies, & furor noſtros æmulos eò adegit; ut viperinam ſuam linguam exacuerent, contra ea quæ ſic peregimus; at conſcientiam rectam nemo ledit unquam: Vir prudens ad malevolorum cachinnum non movetur, conſimilium moribus non invidet, ipſis potiùs compatitur, & vitæ rectitudinem, eamque magis tranquillam à Deo precatur.

NOTÆ

in CAPUT LII.

(a) *De ſanguinis miſſione.* De venæſectionis uſu in febribus acutis mirum inter ſe certant Practici: ad meam mentem hæc nunquam accommodata videtur malignitati removendæ: Poteſt tamen admitti in plethoricis, & qui aſſueti miſſioni & excretioni ſanguinis ſunt, venas habent majores, atque intemperies ſanguinis bilioſa magis peccat, quam pituitoſa. Inſtituatur autem ſtatim in principio, quando vires conſtant, & pulſus robur indicat.

(b) *Leniſſimè purgatus.* Purgantia omnia fortiora in malignis tàm in principio, quam in progreſſu morbi diſſuadeo, utpote quæ vires conſumunt, & ſanguinem ac humores ad majorem turbationem conciiant. *vid. de hac re* Platerum *in prax. p.209.* Sudorifera fortiora & calida quod concernit, illa quantum noceant & debilitent; practici optimè norunt; vulgaris quidem, ſed peſſimus eſt mos, in principio vel progreſſu horum morborum ſudorifera volatilia exhibere & ad ſudorem ægrotos cogere. Methodus hæc revera omnes morbos malignos, & ubi exanthematum eſt eruptio, ſic tractandi peſſima eſt, utpote volatilia ſanguinis elementa magis diſſolvunt, & malignam acrimoniam augent.

CAPUT LIII.

De duplici tertiana.

ADmodum Rev. P. F. Joannes à Clerico Minorum Obſervantiæ, ſuperioribus annis in duplicem tertianam incidit, hanc (a) *ſex menſes pertulerat* invitis Medicis. Qui primi ejus curationem ſuſceperant, febrem non tam formidabant, quàm maciem, quâ mirificè conficiebatur, propterea ſceletos potiùs erat, quàm homo; aderat inappetentia, ventriculi mira imbecillitas, vigiliæ, alvi ſtypticitas, & alia ſæva ſymptomata. Eo tempore Medicos cœnobii ejus curæ adhibuerat; ubi verò amici ſalutem tanti viri in deterius ruere conſpiciunt, me advocari curant. Initio ad vires inſtaurandas, & obſtructiones reſerandas, Aurum diaphoreticum dedimus; curam poſteà abſolvimus ſolo ſpecifici ſtomachici uſu. Victus fuit plenior, more ſolito, humectans, & refrigerans, & ſic gratiſſimis priſtinam recuperavit ſanitatem.

NOTÆ

in CAPUT LIII.

(a) *Sex menſes pertulerat.* Tertiana duplex plus faceſſit Medicis negotii, quàm ſimplex. Symptomatum diverſitas à temporibus anni plurimum pendet. Invadunt nonnunquam cum hypothymiis, ſed citra periculum. Quò vehementiores initio ſunt inſultus, hòc citius materia peccans conſumitur, morbique periodus brevior evadit. Si non magnum prima in regione eſt vitium, unicum diaphoreticum & externum cataplaſma ad pulſus jugulare poteſt illam. Si vehementior eſt, & autumnalis, ſine emeticis, martialibus, mercurialibus, & ſalibus abſterſivis cura vix tranſigi poteſt feliciter. Arcanum hîc practicum eſt, Diaphoretica ſaliâ combinare cum emeticis, hoc modo ſordes partibus inferioribus & venis impactæ felicius ejiciuntur. Anodyna quoque cum purgantibus & diaphoreticis, item emeticis, mercurialibus amicâ miſcelâ conſpirant in penetrantiſſima medicamenta, magnorum ac chronicorum morborum præſidia: Ex hoc cenſu eſt pulvis meus antifebrilis probatiſſimus. Notum habui in Anglia Empiricum, qui electuario, quod conſtabat ex theriaca, gummi guttæ & vitriolo martis, feliciſſimè omnis generis profligabat febres ſummo cum applauſu.

CAPUT LIV.

De duplici quartana.

SÆpè febres quartanas ex arte ſanari poſſe, commonſtravimus: exemplis id firmare ſupereſſet, ni pariter in aliis centuriis comprobâſſem; verùm quæ juvant, repetita placent. Hìc Bononiæ duo fratres Lugdunenſes erant, ambo mercatores. Senior nomine Joannes Româ, (a) *trium, vel quatuor menſium ſpatio* duplicem quartanam patiebatur, cui Veronæ occurrens multa remedia irrita præſtitit; huc tandem (b) *Bononiam venit*, ubi fratrem Michaëlem adinvenit optimâ ſanitate donatum: ambo in hoſpitio concubuerunt. Simul & qui ſanus erat, derepentè eâdem quartanâ corripitur. Ad nos curandi veniunt. Junior primus curæ noſtræ ſe ſubjecit; cui Antipyreton primùm ter dedimus alternativis diebus, ex quo penitus liber evaſit.

NOTÆ

in CAPUT LIV.

(*a*) *Trium vel quatuor menſium ſpatio.* Notandum eſt, circa quartanæ ingenium, aliam alia longe eſſe obſtinatiorem, & differre eam plurimum pro humorum varia diſpoſitione; nimirum ubi ex pravo victu vel diætæ vitio orta fuerit, idem accidit, ſi excitata fuerit ab affectibus animi, vel ab aëris vitio, quia ſanguinis temperies ab aëre non tam ſubito penitus vitiari & in diſcraſiam acido viſcidam mutari poteſt. Quod autem hæc febris adoritur corpora ſegniora, craſſis & fæculentis ſuccis infarcta, quæque obſtructionibus pancreaticarum vel meſeraicarum glandularum laborant, durum lienem habent; ibi longè difficilioris ſanationis & multo obſtinatior exiſtit, eludens etiam præſentiſſima alioquin præſidia.

(*b*) *Bononiam venit.* Aëris mutatio ad curam quartanæ multum confert; vid. Solenander *in Conſil. p. 94.*

CAPUT LV.

De duplici quartana.

ARtem & methodum, quâ in curandis febribus utimur, repetere ſupervacaneum exiſtimo. Felices eventus recenſere juvat. Nuperrimè dum hæc ſcriberem, duo nobis occurrerunt curandi, ambo medio menſis Septembris, præſentis annis 1640. Alter ex his magno horrore primò, calore poſteà ad duodecim horas vexatur (*a*) *Victus refrigerans, & humectans* præſcribitur, & initio medicamenta uſualia præſcribimus, utpote (*b*) *infuſionem Rhabarb.* ʒ. ij. *& ſenna* cum aniſo, in cujus colatura ſyrup. roſat. ſolut. ℥. iij. diſſolutæ fuerunt. Pro præparantibus ſyrupis ut ajunt, exhibitum fuit decoct. refrigerans cum ſyrup. limonum, ad novem dies. In principio poſt primam evacuationem *detractus fuit ſanguis ad* ℥. vij. in fine potio purgans reiterata fuit, additis ʒ. ij. El. de ſucc. Roſar. Cùm verò nihil opis, ſed febris indies invaleſceret; ad Antipyreton p. ſol. devenimus, de quo duas doſes alternativè ſumpſit, & his feliciſſimè curatus fuit: quâ pariter methodo alter tractatus fuit, & convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LV.

(*a*) *Victus humectans.* Humidus victus teſte Hippocr. *Sect. 4. Aphor. 14.* Omnibus febricitantibus convenit. Victus autem craſſus plenus, vel etiam copioſus potus ante acceſſionem, vel etiam ipſius in paroxyſmi principio aut intermedio tempore oblatus, mirum quantum nocet. Hippocr. *Sect. 7. Aphor. 62* dudum id notavit, dum inquit: Si quis febricitanti dederit cibum, quem ſano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit. It. *in Aphoris* 11. *l.* 1. In paroxyſmis à cibo abſtinendum eſt, nam ejus acceſſio damno eſt. Egregiam rationem tradit Heurnius *in hunc Aphoriſmum* inquiens: eo enim tempore reflui ſunt cuncti ſucci ad centrum corporis, undè opprimitur, anxiaque evadit reſtrictio, ac alvina regio ab impuris ſuccis incurritur. Si cibum tunc dederis, in impuritatem ille abit, ac diſtento hypochondrio pectus opprimitur: unde anxia reſpiratio ac calor cordis major; præprimis autem ovà in febribus nunquam danda ſunt, de quo vide Montani *Conſultationem* 77. nec panis copioſus, ex hoc enim plenitudo omnium peſſima eſt, vid. Mercurial. *Sect. 1. l. de aëre p. 46.* Quare etiam quartanarii illi ſemper citius convaleſcunt, quibus appetitus minor eſt.

(*b*) *Infuſionem rhabarbari & ſenna.* In quartana Medicus primam alvinamque regionem ante omnia expurget, & ibi reſidentem vitioſam materiam, correctam tamen expellat; non autem huc quadrat omne purgans, ſed tale indicatur, quod humorem acido viſcidum, qui aliàs difficilioris purgationis eſt, ad temperiem reducit, & ad purgandum aptum reddit; quo ſpectat *Hippocrati* tantopere commendata humorum coctio ante purgantis acceptionem; purgandus autem hic humor eſt per inferiora; quoniam eò craſſus omnis viam affectat. Veriſſimè enim ſcribit Hippocrates *in lib. 4. §. 9. melancholicos liberalius pleniuſque per inferiora purgabis.* Hinc paſſim obſervationibus legitur, diarrhæas imò dyſenterias quartanis ſupervenientes illas ſolvere, de quibus legi meretur obſervatio in M. N. C. *ann.* 90. *p.* 373. Decad. IIdæ. it. Schenckius *p.* 741. Quartanam feliciter cum decocto aperiente & purgante curatam vid. *in lib* 1. *obſ.* 1. *Thomneri*; item pulvere purgante *lib.* 1. *obſ.* 11. Securiſſima autem hîc ſunt purgantia leniora, corrigente ſimul qualitate prædita, v. gr. folia ſennæ, rhabarbarum, epithymum, polypodium &c. Solo infuſo foliorum ſennæ cum aqua & oleo tartari per deliquium inſtituto *Riverius* feliciſſimè ſe curaſſe quartanas plus viginti obſervationibus confirmat. Vid. *in Cent. obſerv. plures.* Oleum tartari per deliquium ſolutionem coloratiorem, & ſaturatiorem extractionem præſtat; & acidum humorum ſimul mitigat. Beatus Ettmullerus *in Diſſertatione de uſu & abuſu præcipitantium* identidem hujus infuſi uſum magnifacit; poſſunt autem pro re nata huic addi laudatiſſimum centaurium minus, antifebrilium excellentiſſimum, tàm vi obſtructa liberandi & evacuandi, quàm corrigendi, item polypodium, rhabarbarum, helleborus niger, epithymum, fumaria, &c. Si quis infuſum antifebrile laxans in formula expetat, ſequens fidum expertumque commendari meretur.

℞. *Fibrar. hellebor. nigr.*
radic. polypod.
fol. ſenna ſ. ſtip. ana unc. j.
Herb. abſinth.
centaur. minor.
Trifol. fibrin.
fumaria ana Mj.
raſur. lign. colubrin.
cort. citri rec. ana drachm. iij.
Tartar. tartariſat. unc. j ß.
ſpir. ſal. ammon. drachm. iij.
quo irrorentur ſpecies.

Infundi hæc poſſunt duabus menſuris vini, quotidie hauriendo, tempore intercalari, bonum hauſtum. Si potentius ad infarctus viſcerum liberandos quis reddere velit, adjiciantur aliquot drachmæ limaturæ martis.

(*c*) *Detractus fuit ſanguis.* Venæſectio, in illis, qui plethorici ſunt, conſuetas habuere evacuationes ſanguineas, illaſque forſan ſuppreſſas, quique ſanguinis miſſionibus aſſueti, ſuadenda eſt, maximè in pede, & quidem morbi vel in principio, vel etiam in augumento, quod ſi autem quartanæ diutius duraverint, viribus fractis, & cachectico quaſi reddito corpore, omnes omittendæ ſunt. Præprimis autem ſi bilioſa quartana fuerit, concedi poteſt; hanc autem indicant, ſi extrema non admodum longo tempore, ab initio in paroxyſmis frigeant, vel horreant, ſi rubeat lotium, pulſus ſit vehementior atque celerior: caloris æſtus acrior, ſi æger irrequietior & bilis vomitus ſequatur, ſique acceſſio tota & paroxyſmus brevior. In melancholica quartana contrària cuncta videntur, v. Solenander *in Conſil. pag. 94.*

CAPUT LVI.

De febre quartana (*a*) in muliere utero gerente *à ſex menſibus.*

COmmunis medendi methodus tàm in quartanis, quàm in Arthritide, ab omnibus inutilis cenſetur, & communi adagio fertur: *en la fiévre quarte, & en la goutte, le Medecin ny voit goutte*, Itali eodem proverbio utuntur, non ſine maximo artis dedecore. Nos qui ab ineunte ætate veram Medicinam excolimus, aliorum commentariis minimè contenti, abſtruſa ſemper quæſivimus, inter quæ veram quartanæ curationem adinvenire non fuit difficile. Duplex nobis eſt via: una ſimplex, ubi nulla ſunt ſymptomata & ſimpliciter curanda eſt; altera eſt compoſita, ubi varia ſunt ſymptomata, aut ubi morbi ſunt plures invicem commixti. De ſimplici, inter infinita,

ta, nonnulla hîc erunt exempla; de compoſitâ pariter. Ad compoſitam pertinet illa, quam non rarò patiuntur gravidæ mulieres, ſicuti ſuperiori anno contigit D. Helenæ, uxori D. Joannis Franciſci de Paduanis, annos triginta natæ, cui principio Septembris peſſima febris quartana advenit, quæ initio duplex fuit, poſtea ſimplex. Ad febrem exſcindendam ſolo (*b*) *Antipyreto* ſecundo uſi ſumus; de quo vix tribus doſibus aſſumptis, altera ex illis evanuit: ex reiteratis pariter aliis doſibus, altera receſſit pariter, & ſana evaſit, abſque fœtus detrimento. Infinitos ferè commemorarem, ſed hos amore brevitatis omittimus.

NOTÆ

in CAPUT LVI.

(*a*) *In muliere utero gerente.* Obſervavi gravidam quartanâ laborantem, quæ poſt partum ab illa evadebat libera. In gravidis propter circulationem humorum liberiorem impeditam magna ſordium viſcidarum accumulatio eſt, imprimis, ſi appetitui nimis indulgeant: poſt partum autem tranſpiratio & circulatio humorum liberior fit.

(*b*) *Antipyreto* Antifebrilia præſtantiſſima ſunt mercurialia, martialia, antimonialia & ſalina; nominatim mercurius dulcis, vel ſolus, vel cum auro fulminante, aut foliis auri, ſulphuriſque antimonialis particula bene trituratus ac mixtus; item mercurius dulcis aſſociatus mercurio vitæ, quod medicamentum Antiquartium celebratiſſimum *Riverii* eſt. Mercurius diaphoreticus jovialis, Regulus antimonii medicinalis, Panacea antimonii Glauberiana, ſal antimonii tartareum, antimonium martiale cachecticum, limatura martis, arcanum duplicatum, nitrum antimoniatum, ſal abſinthii, tartari, ſal ammoniacum, flores ſal. ammon. martiales, ſal digeſtivum ſylvii, & ſal enixum ex mixtura ſpiritus ſalis ammoniaci, & ſpiritus vitrioli proveniens.

CAPUT LVII.

De alia febre quartana.

LOngo uſu; experientiâ comprobatum eſt illud Hipp. dictum; *lib.* 3. *Aphor.* 19. nempè (*a*) *certis temporibus certi morbi fiunt.* Quod quidem nedum in genere; ſeu de univerſalibus temporibus, ſed & de particularibus intelligendum. Autumnali hac tempeſtate, febres non paucæ fuerunt; quæ principio tertianæ fuerunt, deinde in quartanas degenerarunt. Nonnullæ poſt decimam acceſſionem; aliæ poſt decimam quartam: & quia tertianæ, ex communi Medicorum ſchola, quinque vel ſeptem circuitibus abſolvuntur; in his uſualia tantùm; chymia rarò uſurpamus, & ſæpè ſimplici victus regimine eſſemus contenti; niſi ægri; & aſſidentes aliud inſinuarent. Quantum valeat in morbis præjudicata opinio; ſcimus; in his enim primò curam per communia; & uſualia aggredior; ni ſuperveniat aliquod ſævum ſymptoma, uti cardiogmos; ingens capitis dolor, nauſea; vomitus; &c. ut aliis in locis annotavimus. Nuperrimè talem febrem contraxit mercator quidam, amicus noſter, annos 27. natus, nomine Philibertus Heracleus, natione Burgundus, nunc Bononiæ commorans. Primis diebus detractus fuit ſanguis & bis purgatus fuit infuſione Rhabarbari cum ſena; in qua ſoluta fuit manna. (*b*) *Julepos refrigerantes* & Apozemata per quindecim dies accepit. Ubi febris duplex cognita fuit quartana; Antipyreton accepit bis, ex quo confeſtim febris receſſit, ut in multis aliis; quos, ne prolixior videar, enarrare non placet.

NOTÆ

in CAPUT LVII.

(*a*) *Certis temporibus certi morbi.* Morbi epidemici dependent maximè ab aëre, qui pabulum ſpirituum eſt, & vitales humores corporis noſtri variè movet & modificat; prout itaque ille varius eſt, ratione gravitatis & levitatis, raritatis & denſitatis, caloris & frigoris, diverſi quoque propullulant morbi. Quartana præſertim autumni ſoboles eſt, & fit regione cœlique ſtatu inæquali exiſtente, quoniam tunc minus celer, qui omnia animat, vigorat, movet, ætheris circulatio eſt, adeoque tunc temporis humorum lentior motio & evaporatio; unde copioſior excrementitiorum humorum collectio fit.

(*b*) *Julepos refrigerantes.* Hi copioſius hauſti in quartana diſponunt ad icterum, cachexiam & hydropem.

CAPUT LVIII.

De (*a*) repentina morte.

PRobo, ſapientique viro fauſta feliciaque ſequi ſemper, conſilium non eſt, ſed ſæpè triſtia, & quæ animo ingrata ſunt, evolvere mente opportunum eſt ad hoc maximè; ne ullo naturæ eventu ejus tranquillitas mutetur. Decet autem probum Medicum; ab ejuſcemodi inquietudine eſſe alienum; ſuis enim oculis in ſumma pace fixis; vivit mente & corpore ſanus. Paucis diebus elapſis; inter multa nobis parum grata, immò conditioni noſtræ valdè infenſa; ad inviſendum D. Albertum Slonſum accerſitus fui, Mercatorem Germanum; annorum 67. cumque ab eo ſciſcitarer; quid ipſi doleret, reſpondit; ſe in præſenti nihil mali ſentire; nocte verò proximè exactâ gravedinem, & tenſionem quandam ventriculi paſſum fuiſſe, modò verò ſurrecturum; & bene valere; gravedinis verò, & tenſionis cauſas rejiciebat in vinum vetus in proxima cœna ebibitum, quod ejus palato gratum; & optimum aſſerebat, quamobrem famulum in cellam vinariam mittit, ut merum mihi guſtaturo hinc afferat, famulo illuc pergente, nobis jucunda narrat facieque hilari pauca obmurmurans; animam efflat. Mors ſanè ipſi felix, cùm doloris, & anguſtiæ fuerit expers; at nobis graviſſima; cùm ipſum, tum propter amicitiam; tum propter vitæ integritatem, plurimùm adamaremus. Quid ſi ſyrupum de abſinthio; aliàve hujus generis leviuſcula accepiſſet? Quid ſi chymica olfeciſſet? Nonne noſtrorum æmulorum viperina lingua, invidiæ veneno armata, in nos, noſtraque medicamenta obſtrepuiſſet?

NOTÆ

in CAPUT LVIII.

(*a*) *Repentina morte.* Polypus in cordis ventriculis, auriculis vel vaſis ejus majoribus hærens, dum toti circulationi ſanguinis obicem ponit, frequentiſſimæ ſubitæ mortis cauſa eſt, quod ego etiam expertus ſum in milite juvene 20. annorum ſaniſſimo, qui in lectum concedens benè paſtus matutino tempore mortuus reperiebatur; ejus cordis auricula dextra firmo & longo polypo obturata erat: poſſunt etiam de hac re evolvi M. N. C. *Dec. I. ann. I. p.* 233. item *Dec. II. an.* .o. *p.* 340. it. *Dec. II. an. II. p.* 48. & *Dec. II. ann. III. p.* 300.

CAPUT LIX.

De repentina morte.

QUidam juvenis annos 24. natus, ex arte figulus, cùm pertranſiret per viam, quæ dicitur, *de maſcontenti*, ad oſtium proximum pulſat, introgreditur, & de doloribus ventris vehementer conqueritur. Vix accerſito Pharmacopôla; cum ſacerdote, qui ipſi poſtulanti Theriacam afferunt, animam agit, & derepente moritur. Hæſitant amici, an veneno potus fuerit; ideò ad judicem criminalem recurrunt, qui de more præcepit, ut à Medico, & Chirurgo cadaver viſitaretur. Cadaver omnino lividum reperitur; plebs hac de re hominem fuiſſe veneno peremptum putat: quâ de causâ, ut cadaver à Chirurgo aperiatur, jubeo. Adaperto ergo cadavere, inventum eſt Omentum ſemicorruptum, inteſtina mirum in modum diſtenſa, jecur malè coloratum, pulmones circa coſtas putridi, (*a*) *cor inſuper flaccidum, & ſuppuratum.* In hoc caſu ſatis mirari non poſſum, quo pacto vir iſte ſanus à cunctis haberetur, nec de ullo affectu conquereretur, imò nuptias brevi erat celebraturus.

NOTÆ

in CAPUT LIX.

(*a*) *Cor flaccidum & ſuppuratum.* Cor eroſum à vermibus deſcribunt M. N. C. *Dec. I. ann.* 1. *pag.* 147. Cor in viro, qui diuturno mœrore conficiebatur, repertum penitus exſiccatum & inſtar pyri toſti contractum memoriæ mandavit Thonnerus *Conſil.* 2. *lib.* 5.

CAPUT LX.

De repentina morte.

PAulo antè conſcriptum caſum, contigit, ut quidam ruſticus carceribus detineretur abſque ulla mortis ſuſpicione, cumque optimè cœnâſſet, & dormitum iviſſet, paucis habitis verbis cum ſocio, quicum decumbebat, perpetuo ſomno ſe tradidit. Socius perterrefactus, carcerum cuſtodes advocat; cuſtos Judicem monet, qui cadaver aperiendum eſſe docet; cadavere à Chirurgo diſſecto, apertoque, reperitur Omentum laceratum, & putridum, jecoris portio circa coſtas ſuppurata, pulmones putridi. In neutro horum tuſſis aderat, neque reſpirandi difficultas. Corpus pariter lividum erat, & potiſſimum eâ in parte, in quâ jacebat. Hujus tantùm repentinæ mortis fuit cauſa, (*a*) *diſruptio venæ* in ventriculo cordis.

NOTÆ

in CAPUT LX.

(*a*) *Diſruptio venæ.* Subitanea morte concidentes aperti à chirurgo Regio Philippo Hacquinet variam detexerunt fati præcipitis cauſam: In altero enim pinguedo nimia pulmones compreſſerat, Polypo cordis ventriculi ſiniſtri tranſitum ſanguinis retardante: In altero fodiendi labore fatigato, vena cava prope cor diſrupta, ſanguine inundavit viſcera. Vide *obſ.* 101. *Dec. I. ann.* M. N. C.

CAPUT LXI.

De Paralyſi, cum mira imbecillitate ventriculi.

PAucis annis elapſis Nobiliſſ. vir, Dominus . . . annos agens 54. de capitis deſtillatione cum quodam doctiſſimo Medico conqueritur. Potionem purgantem Medicus ipſi ſtatim præſcripſit, alterâ die phlebotomiam, ſequentibus diebus julepos, & ſub fine aliam potionem purgantem, deinde cucurbitulas, & hirudines: & quia incuſatur jecoris caliditas, ſuccus cichoraceus cum ſero lactis ipſi exhibetur, ad menſem: At nil opis, (*a*) *inſignem ventriculi imbecillitatem* pro ſanitate reportat. Tandem alterius brachii motum amittit, cum oris tortura. Ad me tanquam ad Oraculum confugit, quem ſic brevi ſanitati reſtituimus. Ad ventriculi robur conciliandum, ſolo ſpecificò ſtomachico uſi ſumus. Ad capitis fluxionem Aquam hidroticam ad menſem præſtitimus; & his paucis non nauſeabundis convaluit.

NOTÆ

in CAPUT LXI.

(*a*) *Inſignem ventriculi imbecillitatem.* Magna eſt communio capitis, ventriculi & inteſtinorum. Sic obſervamus in praxi, in graviori capitis dolore vel læſione ventriculum facilè incitari ad vomitum: Atrox coli dolor in paralyſin frequentius terminatur. Infantum tormina abire in epilepſiam quotidie obſervamus: Idem quandoque accidit in adultis, ubi colica graviſſima tranſit in epilepſiam. Vid. Thonnerus *obſ.* 3. *lib.* 2. A vermibus paralyſin, epilepſiam, alioſque affectus convulſivos fieri, quotidianæ experientiæ eſt.

CAPUT LXII.

De Paralyſi inveterata.

CUm puer adhuc eſſem, & è Gallia primò in Italiam veniſſem, militem quendam Gallum Piſis me inveniſſe recordor, qui prope Liburnum in locum, qui dicitur *il Stagno*, me duxit, hîc enim Sereniſſ. Hetruriæ Ducis famulus aderat, qui vocabatur Matthæus, annos 50. natus, à ſeſquianno jacens (*a*) *Paralyticus* ſiniſt. lateris, ſceletos, non homo videbatur, ab omni ſpe humana deſtitutus. Ætatem noſtram puerilem deridet, vix enim vigeſimum annum attingebam; ſed quia ſatius ſibi duxerat è vita migrare, quàm diutiùs vivere, ideò quicquid ipſi propino, hilariter ſumit. En tertiâ die, miraculi inſtar, è lecto ſurgit baculo incedens: in eodem medicamine pergit, & priſtinam recuperat ſanitatem. De quo Sereniſſ. Ferdinandus, Magnus Hetruriæ Dux monitus, qui tunc animi gratiâ Liburni hyemabat, hîc enim nullos frigores ſentiunt habitatores. Quâ de re me accerſiri fecit, & pluribus ſermonibus cum Sereniſſ. habitis, juventutem ſummopere inter ſe perpendens, Gubernatori, me præſente, imperat, ut mihi cuncta neceſſaria provideat, curetque ut infirmi omnes à Medicis conclamari, mihi curandi traderentur: quod factum minimè fuit, quia hujuſmodi ſubſidii genere non indigens, aliò, majora indagaturus, pergere volui.

NOTÆ in CAPUT LXII.

(*a*) *Paralyticus.* Vir quadragenarius ſatis robuſtus ſanguineæ complexionis ad iracundiam valdè propenſus, appetitu gaudens ſatis vivido, à podagrâ omni anno ſemel vel bis infeſtabatur, nonnunquam etiam à catarrhalibus defluxionibus; ante annum impetigo ſiniſtrum pedem occupabat, quæ interdum iterum evaneſcebat; quoties autem aderat, ſemper melius ſeſe habebat: Podagra autem per tres annos non revertebatur, & impetigo illa penitus etiam ceſſabat. Tempore autumnali graviſſimo corripitur catarrho cum febricula quadam. Medicus præſcribit purgantia, & quidem unum ex gummi gutta concinnatum, mox ſubſequebatur paralyſis dextri lateris cum dolore in occipitio: Poſt duos menſes inſultu corripiebatur apoplectico & moriebatur. Reinerus Solenander *in ſuis conſiliis* refert, multos in uno latere reſolutos, ſi à principio fortiora exhibita purgantia fuerint, humoribus exagitatis etiam in altero paralyſi tentatos. & tandem extinctos fuiſſe. In omni paralyſi omnes fructus horæi, lacticinia, caſeus, leguminoſa, allium ac cibi acidi vitandi ſunt. Plerumque etiam à nimiis ſuaveolentibus læduntur. Nocent porrò illis ipſis multum flatus auſtrini, & poſt ipſos ventus Aquilonaris, qui quaſi ex ſpongia exprimit ſuccos è capite. Aquæ liliorum convallium, lavendulæ, nuciſtæ, pœoniæ primulæ veris, roſmarini, cubebarum cum vino abſtractæ, egregiè nervos ſolantur & roborant, & in paralyſi optatiſſimam dant operam. Illud autem circa illarum uſum tenendum eſt, ut nunquam dentur, niſi prius alvus benè purgata fuerit, deinde, ut circa plenilunium maximè aſſumantur, & tandem, ut vitentur in paralyſi ſanguineâ.

CAPUT LXIII.

De Polypo.

PLures enumerare poſſem curationes de (*a*) *Polypo*: & verè fateor ejuſmodi affectus non parum laboris nobis olim attuliſſe; in iis enim curandis, quem ſequerer planè ignorabam: & quos curari obſervaveram, infeliciter ſemper. Qui peritiores habebantur, (*b*) *ferro & igne* utebantur; nonnulli (*c*) *corrodentia*, ut æs uſtum, præcipitatum, ſublimatum, &c. uſurpabant; nonnulli omnium peritiſſimi accipiebant Butyrum Antimonii, quod apponebant cannulâ argenteâ, ne vicinas partes tangeret. Sed iſta omnia cum magno dolore, & ſæpe tales Polypi in carcinomata vertebantur. Nos unicâ herbulâ exſiccatâ, & in pulverem redactâ facillimè ſanavimus. Pulvis ipſe in nares immittitur, cum goſſypio, bis in die: carnes liquat & diſſolvit citra morſum; in hoc, unguento nullo opus eſt. Planta hæc verrucas, & quaſdam carnis excreſcentias tollit & abſumit; appellatur ſcorpioides, & (*d*) *heliodropium.* Arbuſta eſt etiam conſimili virtute pollens. Hæc ignorant, qui nugis & cachinno delectantur. (*e*) *Plantarum cognitionem in Medico* tantoperè exoptatam, Medicorum hodierna cohors ignorat; & ſi quis hanc ſibi arrogat, quod tamen rarum eſt, ſcias velim, extrinſecam tantùm ipſos poſſidere; at intrinſecam faciem ne quidem à limine ſalutâſſe. Ejuſmodi ſcientiam longam eſſe, & difficilem ſcio, non tamen impoſſibilem; in eâ etenim ſi quis ſe exerceret, & pro tribunalibus, & inutilibus quæſtiunculis eam amplecteretur, Medicinam certiorem, & uberiorem haberemus. At (ut inquit Plinius) gratius eſt cathedras aſcendere, quàm per vaſtas ſolitudines herbas alias aliis diebus colligere.

NOTÆ in CAPUT LXIII.

(*a*) *Polypo.* Polypi concretiones ſunt fibrarum ſive membranularum ita ſe mutuo excipientium, ut congeriem quandam ſuppoſitarum pellicularum ipſumque corpus polypi forment: Fibroſæ autem propagines in faſciculos plures vel pauciores collectæ ramos vel pedes referunt. Variis in locis maximè glanduloſis & in cavitatibus majoribus generantur, uti in corde, pulmonibus, ſinubus cerebri, & in ipſis venis hypogaſtricis. Molæ muliebres nihil videntur aliud, quam polypoſæ concretiones ſucci nutritii, generatæ ex ſanguine acido, craſſo; hinc fœminæ ſcorbuticæ & hypochondriacæ tales facilius progenerant: Quod ſi enim ſuccus gelatinoſus nutritius ad partes ſpongioſas & glanduloſas plus juſto affluit, quàm requiritur, & propter obſtructionem quandam vel craſſitiem refluere nequit, pori nimis diſtenduntur, membranæ tenuiſſimæ valdè incraſſantur, & vaſa ſanguifera mirum in modum increſcunt & dilatantur: uti etiam illud ipſum videmus in fungoſa carne, partibus vulneratis accreſcente: Sicque facilè generari poſſunt concretiones carneæ membrana ſua obtectæ. Tales concretiones carneas in ipſis inteſtinis quoque inſtar molarum muliebrium generari in viris poſſe, lege diſſertationem elegantem clariſſimi Celleri Prof. Tubing. *de molis virilibus mirabilibus.*

(*b*) *Ferro & igne.* Qua ratione polypus exſcindendus ſit, vid. Celſus *lib. VI. cap.* 10. it Meekern. *obſ. chirurg. cap* 10. 11 & 13. & Petrus Marchette *in obſ. chirurg.* 27.

(*c*) *Corrodentia.* Poſt corpus probè purgatum tentandum eſt, an polypus tolli poſſit adſtringentibus & eſcharoticis, v. g. colcothare vitrioli, alumine uſto, quæ in nares inflari poſſunt per aliquot dies: hæc ſimul reſiſtunt hæmorrhagiæ, quæ ſæpius jungitur polypo. Poteſt quoque in nares trahi aqua mercurii ſublimati, quæ ſtanneo vaſi prius infuſa fuerit.

(*d*) *Heliotropium.* Multæ virtutes in plantis ſpecificè latitantes nondum detectæ ſunt, quas fruſtra in aliis regnis quærimus. Si enim dantur ſpecifica, certo morbo vel certæ cauſſæ morbi accommodata, certè in regno vegetabili illa quærenda eſſe exiſtimo: hìc enim mechaniſmus naturæ eſt ampliſſimus. Heliotropium in Gallia Narbonenſi & in Sicilia maximè luxuriat. Circa Moguntiam in Germania etiam creſcit. Verrucas affricata hæc herba valenter adimere dicitur. Efficaciſſima eſt adverſus carcinomata, ulcera gangrænoſa & tumores ſtrumoſos. Vid. *Matthiolus.*

(*e*) *Plantarum cognitionem in Medico.* Plantarum cognitio exacta non tantum quoad virtutes & uſus, ſed & quoad ipſum verum nomen & characteres ſuos eſſentiales, quibus facile una ſpecies ab altera diſcernitur, admodum jucunda eſt, & medico etiam neceſſaria, facilis tamen, ſi methodo recentiorum & excellentiſſimorum Botanicorum *Morisonis*, *Raji*, *Rutbeck.* *Hermanni*, *Tournefot*, *Rivini* tractetur & addiſcatur.

CAPUT LXIV.

De Herpete inveterato, & incurabili habito.

MUltis annis exactis, Româ Bononiam venit Dominus Ferdinandus Ghiſellus, cum (*a*) *pertinaciſſimo*, & ab omnibus deplorato Herpete in tibia, genu, & coccyge. Ad tantum expellendum hoſtem, plures conſuluerat Apollines, & infinita ferè aſſumpſerat remedia; ſed fruſtrà: imò malum contumacius redditum vix medicabile cenſebatur. Ad noſtras vero manus confugiens, Gal. decretis inſiſto, totum corpus primò ab omni terreſtri ſaburrâ purgans Decocto Catholico; poſteà ſanguinem renovans Tincturâ Corallinâ, cum ſaccharo Roſato, quibus gratiſſimis rebus perfectiſſimè convaluit. Qui Theoph. in *chirurg. magna* conſuluerit, omnia ulcera, & Herpetum genera ſanare poterit.

NOTÆ

in CAPUT LXIV.

(*a*) *Pertinaciſſime.* Obſtinata ſcabies & herpes pertinaciſſimus ſæpius eſt in perſonis ſiccæ & vulgò ſic dictæ atrabilariæ conſtitutionis. Certum autem contumaciæ indicium eſt, ſi externè in partibus corporis, v. g. in brachiis, pedibus, collo glanduloſi renitentes tumores, quod ſæpius accidit, deprehenduntur: Niſi tali in caſu adhibeantur antimonialia & mercurialia, v. g. mercurius dulcis, regulus antimonii medicinalis, vix felix & conſtans cura ſubſequitur.

CAPUT LXV.

De Herpete contumaciſſ. ab omnibus conclamato in facie, collo, & tibiis.

CONtumaciſſima, & efferata ulcera ſæpè in facie fieri obſervamus, hæc nonnunquam à lue venerea. Annis ſuperioribus fuit vir quidam nobilis Faventinus, nomine Carolus Bonacurſius de Tardotiis, annos 30. natus, qui poſtquàm Medicos Bononienſes, & Patavinos in ſui curam adhibuiſſet; trium annorum ſpatio, nos quoque conſulere voluit. Bononienſe primò venit viſitatum, exponens luem veneream recenter contractam, cum puſtulis, capill. defluvio, & ſimilibus. Ipſum de more purgant, deinde Guajaci uſum ad menſem imperant: ex qua curatione meliuſculè ſe valere putat, & Faventiam revertitur, ubi nova ſymptomata reſurgunt. Tunc ut doctiores Medicos comprobaret, Patavium adiit. Patavini novas purgationes ipſi inſtituunt, exactiori diætâ ſervatâ, ad 60. dies (*a*) *ligni Guajaci decoctum* iterum ebibit, ſudores in hypocauſto excitantur: ſervat cuncta, & pro ſanitate Telephia ulcera in facie excitantur, eaque profunda, fœtida, & maligna. Ad hæc perſananda nihil intactum relinquunt. In tibiis, ubi ſimilia ulcera aderant, ignitum ferrum in uſum advocatur; at nihil opis. Ubi verò multa de noſtra medendi methodo audiviſſet, ad nos Bononiam revertitur, tanquam ad tutius aſylum confugiens, & intra menſem priſtinæ ſanitati reſtituitur. Curam primò aggredior ſuaviſſimis, & delicatiſſimis, non tantum quod delicatus eſſet, ſed quia extremâ imbecillitate erat confectus; nec tam morbi ſævitiâ, quàm remediorum perperam adhibitorum varietate, & multitudine. Primis diebus aurum Diaphoreticum dedimus, cum extracto Antivenereo. Sæpè poſt cibum aliquid de ſpecifico ſtomachico. Ulceribus mumia mineralis admota fuit in principio, cum unguento digeſtivo, ſequentibus poſtea diebus Calcinat. Maj. quibus gratiſſimis modis priſtinam recuperat ſanitatem.

NOTÆ

in CAPUT LXV.

(*a*) *Ligni guajaci decoctum.* In ſcabie ſicca, pſora & lepra Græcorum, acria & calida, uti ſunt lignoſa ſedulò devitanda ſunt. Ejus abuſum Thonnerus *in obſ.* 3. *lib.* 4. annotavit ſequenti hiſtoriâ: Cum ante complures annos præfectus carceris Ulmenſis pſora perverſa ad leprum Græcorum inclinante, inquinatus, inſpectioni ſubjectus, in leproſorium relegatus, aliquandiu ibi detentus, ex gratiâ inclyti Senatus in domum Gallicam ad medicandum eſt translatus, ibi per medicamenta chymica ſæpius evacuatus. ſuccedente decocto ligni ſancti cum ſarſ. paril. in hauſtu ſudorifero, etiam antimonio diaphoretico mixto, ad copioſius ſudoris elicium. Sed qualis exin fructus? Non modo nihil levaminis ſubſecutum, quin malum triplo deterius redditum, magno in totius corporis cute ardore & rubore concitato, ut cancro elixo ſimilis appareret, idcircò denuò in leproſorium amandatur, & ibidem poſt trimeſtrem moram è vivis eſt ſublatus.

CAPUT LXVI.

De dolore articulari.

ARthritis non omnes æqualiter invadit. Nonnullos ſeverè nimis dilaniat, viros ante 45. longè vehementiùs, quàm qui ſupra hanc ætatem. Reverendus D. Stephanus Sibanus, annos 30. natus, communis Argelatenſis Plebanus, in Bononienſi comitatu, ſuperioribus annis id maximè comprobavit: & tam atroci arthritide correptus fuit, cum febre, (*a*) *doloribus ſæviſſimis* in omnibus juncturis, inediâ, ventriculi ſubverſione, vigiliis, & aliis. Trimeſtri toto alterius Medici opem fruſtrà implorat, imò maximo cum damno; unde pro ſalute ad extremum perducitur. Hic erat annorum triginta, temperamenti calidi, & humidi, ſtaturæ mediocris, nigros & duros gerebat capillos, pedum & manuum articuli intumuerant parùm, cum exiguo rubore. Vigiliis, & inediâ propter ventriculi ſubverſionem, confectus, nullum remedii genus ex uſualibus admittere volebat. Ut illam ventriculi ſubverſionem corrigerem, primis diebus ſpecific. ſtomach. dedimus: granis poſtea aliquot Auri Diaphor. curam abſolvimus.

NOTÆ

in CAPUT LXVI.

(*a*) *Doloribus ſæviſſimis in omnibus juncturis.* In arthritide partes tendinoſæ & nerveæ ſpaſmo violento torquentur, qui ſali corroſivo acido utplurimum debetur, hic, quò magis eſt volatilis, vel fixus, dolorem ſtabilem vel vagum producit: In melancholico ſanguineis, & qui nervos habent debiles, & ad affectus animi vehementiores proclives ſunt, frequentior eſt. Interdum mirum excruciat ægros, mox in pedem circa talum intolerabilem movet cruciatum; mox tranſilit in genu dextrum, illumque in tumorem ſat grandem levat: Serpit quoque in oculos & lippitudinem graviſſimam plures dies perſeverantem concitat, exinde manante ichore velut ſanioſo: Quando in colli nervos materia vitioſa ſe inſinuat, clamoſum parit dolorem, ut per multum tempus ne minimum dimovere vel inflectere queant. Invadit quoque linguam, illamque motu convulſivo exagitat: Quando inteſtina aggreditur, cruciatus enormes & vomitum excitat. Obſervatur interdum tali morbo conjunctus continuus pryaliſmus. Per paroxyſmos invadere ſolet. Præcedit arthritidem utplurimum horripilatio per dorſum & lumbos, laſſitudo muſculorum cervicis, & lumborum immobilitas, & in ſuris quaſi convulſio & ſpaſmus.

CAPUT LXVII.

De Arthritide, ſeu dolore articulorum.

ILluſtriſſimus Dominus Dominicus Vainus Equitum Turmæ Dux, annum trigeſimum circiter agens, poſt inordinatam victûs rationem, in ſæviſſimum articulorum dolorem incidit, cum febre continua. Pedum articuli præcipuè affecti erant, genua & manus. Ad hunc contumaciſſimum affectum ex arte exſcindendum, aurum Diaphoreticum in principio dedimus, cujus uſu febris evanuit, & dolores miteſcunt: in eodem perſeverat ad quindecim

decim dies, intra quos perfectiſſimè ſanitati reſtituitur. (*a*) *In potu aquam cum ſacchar*o, & cinnamomo dedimus. Victus erat communis plenus, ex carnibus vitulinis, & volatilibus, parum à conſuetudine recedens. Medici ante nos ejus curæ incumbentes, ſolita ſua ſtercoraria ter & quater ipſi præſcripſerant, totidem phlebotomiis celebratis, cum unctionibus, cataplaſmat. & aliis inaniter celebratis in hoc morborum genere. Placeret plebeios noſtræ ætatis Medicos monere, ne miſellos ægros pro re facili mille tormentis ſublevent.

NOTÆ

in CAPUT LXVII.

(*a*) *In potu aquam cum ſacchar*o. Arthritis, quæ conjuncta eſt cum phlogoſi & pulſu magno non benè ferre poteſt calida, acria & ſalta volatilia, ſed magis refrigerantium acidulorum uſum expetit. Commendationem maximè merentur loco potus ordinarii aquæ florum vi anodyna fulgentium, quales ſunt: primulæ veris, flor. tiliæ, lil. convall. pœoniæ cum aqua pluviali vel rore majali deſtillatæ, hiſce addi poteſt Corn. Cerv. uſtum & parum ſacchari, item pro ratione circumſtantiarum tinctura roſarum: ſit autem modus in hiſce, aliàs inteſtina à nimis frigidis imbecillitatem quandam contrahunt. Multos ſcio curatos arthriticos ſolo aquæ frigidæ puriſſimæ tamen, frequentiori potu.

CAPUT LXVIII.

De Arthritide.

DOminus Leonardus Chiarenci, nobilis piſtorienſis, annos triginta natus, quindecim annis elapſis Bononiam venit, ut ab acerbiſſimis doloribus Arthriticis, quos à ſeſquimenſe patiebatur, ſe liberaret. Ejuſmodi dolores genua, & pedes primò vexare cœperunt, manus deinde. Ad morbi cauſam excidendam, (*a*) *pilulas catholicas* principio dedimus; deinde decoctum ſequens.

℞. Rad. Acori vulg. ℥. j. ß. Rad. Caryophyll. ℥.j. *in ſuffic.* quant. aquæ commun. parabatur potus. Hoc uſus eſt in cibis ad quindecim dies, & his duobus priſtinam recupavit ſanitatem.

NOTÆ

in CAPUT LXVIII.

(*a*) *Pilulas catholicas.* Pechlinus *lib.2. obſ.26.* refert, ſe noviſſe empiricum, qui medicamento chymico, ſive lunæ cryſtalli eſſent. ſeu martis aliquod vitriolum, etiam inveterato jam morbo, poſtquam biduò antè paregoricum dediſſet, alvum magno cum fructu provocabat. Et eſt fortè ab hac occaſione nata purgantium cum opiatis mixtura, & famigeratum illud ex pilulis aloëphanginis & laudano opiato compoſitum, quod & dolores ſedare & alvum ducere poſſet: Res notabilis eſt, arthritidem nonnunquam diarrheâ vel etiam dyſenteria ſolvi. *vid.* Solenand. *in conſil* & *M. N. C. dec.1. ann.6. & 7. p.*220. cum tamen & ipſam dyſenteriam arthritis vaga interdum ſubſequatur. *Vid.* Thoncrus *lib.V. Conſult.6.*

CAPUT LXIX.

De Ićteritia flava, cum principio hydropis, inappetentia, ſumma virium jactura, vigiliis, & aliis, cujus cauſâ à Medicis conclamatur.

MIrantur nonnulli, cur tam ſeverè animadvertam in Medicos noſtræ ætatis, & ipſi (quod *Poterii Opera.* pejus eſt) putant, eodem, quo ipſi incedunt pede, nos iter peragere. Malè feriati homines, artiſque Medicæ imperiti, & Chriſtianæ pietatis immemores, nos cum inani plebe potiùs delirare velle putant, quàm cum probis & peritis viris, veram & legitimam medendi methodum ſectari. (*a*) *Larvatos Medicos* ubique inveniri non me latet, veros & legitimos raro. Sed ô deliræ mentes! ex cachinno & garrulitate, quos bonos creditis, ſeligitis, ſpretis ex opere bonis. Congaudeo ſæpiſſimè, ejuſcemodi cachinnis deludi, pro ſalute infelicem ſanitatem, nec raro mortem reportantes.

Perilluſt. Dominus...... annos LXIV. natus, ſub duorum Medicorum cura, multorum menſium intervallo perſeveraverat. Ubi eorum opem inaniter exploraviſſet, ad nos confugit, jam ad extremum adductus: pulſum imperceptibilem, urinam perpaucam, & aqueam, inappetentiam, vigilias, & alia graviſſima perferebat. Ad ventriculum roborandum, ſpecificum ſtomachicum dedimus. Ad obſtructiones jecoris, (*b*) *Elect. de ſulphure metall.* Rec. Auri p.j. ferri limati p.ij. fuſa calcinantur ſimul duplo ſulph. poſteà ſolvuntur aceto, & eſſentia vini alkaliſata, in perfectionem reducitur opus.

NOTÆ

in CAPUT LXIX.

(*a*) *Larvatos Medicos.* Non minus verè, quam ſcitè ſcribit Hippocrates *Libr. de arte p.*2. Omnium profectò artium medicina nobiliſſima. Verum propter eorum, qui eam exercent, ignorantiam, eorumque qui temerè de his judicant, omnibus artibus jam longè inferior habetur. Cujus quidem erroris iſta mihi potiſſimum eſſe cauſſa videtur, quod ſoli arti medicæ nulla in urbibus, præterquam ignominiæ præfinita pœna eſt, quæ eos, qui ex ea conſtant, minimè attingit. Qui quidem perſonarum, quæ in tragœdiis producuntur, maximè ſimiles eſſe videntur. Quemadmodum enim illi formam, habitum & perſonam hiſtrionis referunt, neque tamen hiſtriones ſunt: Sic & Medici nomine quidem multi, re ipſa perpauci. Judicium de medicorum meritis admodum fallax eſſe ſolet, quod per fraudes & alia artificia ſæpius redduntur famigeratiſſimi, & exiſtimatio eorum fortunæ magis, quam meritis adſcribenda eſt.

(*b*) *Electuarium de ſulphure metallico.* Ecce deſcriptionem ſulphuris metallorum, quod in ſananda hydrope tantopere extollit A. Et videtur nihil aliud eſſe, quam ſubtile ſal martis, de auro parum participat, quoniam tam ſulphur, quam acetum ejus repagula reſerare vix poteſt. Quantum autem martialia in depulſandis morbis chronicis faciant, res in foro medico notiſſima eſt.

CAPUT LXX.

De caſu raro, ab omnibus conclamato, & incurabili habito.

THomas Scribanarius, in via quæ dicitur, *de Malcontenti*; annos XL. natus; intra ſpatulam ſiniſtram & collum, punctim enſe vulneratus fuit, cui (*a*) *vulneri proſpiciens Medicus* quidam eum ſanitati ferè reſtituit. Cùm verò in fine curationis Enema præſcripſiſſet, eo vix rejecto, ingens dolor ipſi advenit in ſiniſtro pede, ex quo plures noctes tranſegit inſomnes. Novos propterea accerſit Medicos; at illi de more infinita præſcribunt remedia. Perſeverat tamen dolor, intumeſcit tota tibia cum genu, febris fit continua, vigiliæ perſeverant, inappetentia, & alia varia ſymptomata. Qui ejus curam gerunt, multa præſcribunt cataplaſmata, fotus, emplaſtra, & alia infinita ex-

teriùs. Intrinſecùs decocta ligni Guajaci, ſalſæ, chinæ, ad juſtam doſim, bis in die ad quadraginta dies. Omitto potiones, pilulas, electuaria, conſervas, & multa hujus generis alia: item phlebotomias, cucurbitulas, cauteria, & pleraque alia: ſed cuncta irrita fuerunt. Genu adapertum fuit cauſtico, & ferro, citra tamen ullum auxilium. Eò tandem devenit, ut ſceletos potiùs, quàm vivens cenſeretur. Ad manus tandem noſtras curandus addùcitur. Ad dolorem demulcendum, mumiâ minerali utimur exteriùs, cum unguento ex vitellis ovorum, fotibus item utebamur cum baccis lauri, juniperi, foliis plantaginis, millefol. hypericonis, camom. meliloti, roriſmarini, & aliis. Sed curam omnem abſolvit (*b*) *Tinctura Antimonii* cum ſaccharo roſaceo bis exhibita eodem die. Quo medicamine aſſumpto mirum fuit quomodo evanuerit febris, & pus in totum brevi ſecretum, unde tibia, genu, & crus perfectè detumuerunt, dolor receſſit, & potiori ſanitate inde donatus perfectiſſimè convaluit. Galenus ſi viveret, hanc medendi methodum realem, & rationalem appellaret, oppoſitam erroneam, & falſam, Empiricæ nomine dignam. Qui convitiis probos prudenteſque Medicos excipere ſolent, hanc non eſſe canonicam turpiſſimè mentiuntur: ſed hos à fructibus cognoſcere, nos Sacra Scriptura docet.

NOTÆ

in CAPUT LXX.

(*a*) *Vulneri proſpiciens medicus.* Ut ulcus vel vulnus curetur, opus eſt benigno ac dulci ſanguine, ac partibus illi vicinis moderatis. Chirurgis itaque illud ſtudio ſemper ſit, ut partem firment, & humorum cacochymiam caſtigent; quo ſpectant omnia temperantia, edulcorantia & blandiora balſamica.

(*b*) *Tinctura antimonii.* Metallicorum & mineralium medicamentorum efficacia non ſolum conſiſtit in ſubtilitate particularum; ob hanc enim reflectuntur & avolant facilè ex corpore, ſed in eò maximè, quod firmos & valdè ſtabiles habeant poros, qui certam, ſtabilem ac copioſam ſecum ferant materiam ſubtiliſſimam, amicam noſtri ſanguinis ætheri. Hâc ſubtili materia fermentationes augentur, humores viſcidi attenuantur, obſtructiones tolluntur; hâc ratione ſufficere poteſt minima quantitas alicujus medicamenti. Concludimus, poſſe dari medicamentum univerſale, ſi poſſet dari univerſale deobſtruens.

CAPUT LXXI.

De Pſora Lepræ finitima.

NObilem mulierem Mutinenſem, annos 35. natam, nobilis viri Franciſci de Cervello uxorem, huc Bononiam ad me curandam deduxit maritus, ut à fœdiſſima pſora mundaretur, à qua tribus annis cruciata fuerat. Mutinæ Medicos primæ notæ toto illo triennio fruſtrà conſuluerat, cujus causâ purgationes, cum phlebotomiis, & ſanguiſugis pluries comprobaverat, ſuccos cichoraceos cum ſero lactis, ad nauſeam aſſumpſerat. Hinc remediorum multitudinis pertæſa, omne auxilii genus à nobis recuſabat. At cùm audiviſſet nos ſolo ſaccharo roſaceo eam ſanare poſſe, confeſtim ſe ad noſtra juſſa paratam eſſe annuit. Quâ de re ſaccharum roſaceum bis in die dabamus, cui exigua portio tincturæ antimonii miſcebatur. Vera antimonii tinctura palato eſt grata, (*a*) *ſanguinem purgat*, ſine manifeſta evacuatione. Deridendi planè ſunt, qui hac ſanandi methodo ſunt deſtituti.

NOTÆ

in CAPUT LXXI.

(*a*) *Sanguinem purgat.* Antimonialia dicuntur ſanguinem depurantia, quatenus obſtructionem glandularum & vaſorum minimorum reſerant, quod efficiunt, partim dum particulis ſuis ſtabilibus ſolidiſſimis acutis fibras motrices vaſorum ac tubulorum corporis noſtri ſtimulent & uberiorem influxum ſpirituum invitent; unde promptius humores propellunt & ſtagnationi illorum reſiſtunt, partim quod rigidis & acutis ſuis partibus humorum viſcidorum tenacitatem fundant ac diſſolvant.

CAPUT LXXII.

De Calculo.

COncretio lapilloſa non omnium minima eſt eorum, quæ in albo deſignant, communium Medicorum ſcientiam haud ſatis eſſe tutam. Quod calori, tanquam cauſæ efficienti tribuunt, jamdudum falſum fuiſſe convictum fuit, & iterum à nobis, ſi opus eſt, declarabitur. Ex curationibus, quas quotidie molimur, primò adaperiemus, rationibus poſteà certiſſimis id firmabimus, certumque faciemus.

Quid meherclè ab omni Philoſophia magis eſt alienum, quàm concedere aliquid ſupra vires ſuas agere poſſe. Noſtri ævi Medicaſtri in calculi generatione nihil aliud frequentius habent in ore, quàm calorem renum, & veſicæ. Concedo id ab aliis ſcriptoribus hauſiſſe; ſed quid ineptius, nil ſcire poſſe quàm ex commentario? ſemper pueri ſumus, nihil à nobis diſcimus, quod ut vile & abjectum cenſemus, nihil è proprio pectore depromere poſſe. De craſſa & viſcida pituita rimari oporteret, unde illa craſſities & viſciditas: ſemper eodem hæremus luto; ſi iſthæc cruda ſunt, quomodo nimius calor adeſt? & duplicem inibi calorem, inſitum, & adventitium agnoſcunt, inſitum eſſe debilem, & adventitium ſolito validiorem, quo argumento rem acu tetigiſſe putant. Sed nænias iſtas infringere velle, pudet ſanè; dum enim hæc aſſerunt, plura committunt abſurda. Caloris primò duplicem conſtituunt originem; ſecundo, ponunt accidens ſine ſubjecto; tertiò, ſi adventitii aut extranei ſubjectum faciunt renes, ſequitur, renes ſui ipſius detrimenti ſubjectum fovere. Quid tandem? calculus ſubſtantia eſt: calor verò accidens. An mobilia, vimque habeant agendi accidentia, non eſt minùs ridiculum. Recentiores, etſi ſcholaſtici non ſint, & huc uſque cathedras ignorent, veriorem viam, & certiorem tamen invenerunt. Et dicunt eandem eſſe calculi microcoſmi generationem, ac lapidum procreationem in macrocoſmo. Nec Ariſtot. opinio obſtat, dicentis (*a*) *lapidum ortum* fieri per materiæ appoſitionem. At is cùm lapillificandi vim nonnullis ſubſtantiis à primordiis fuiſſe inditam non agnoverit, ideò de illa, ac de pluribus aliis non eſt locutus. Sed de his alibi fuſiùs, ſint modò de eo curando nonnulla exempla.

NOTÆ

in CAPUT LXXII.

(*a*) *Lapidum ortum.* Calculi generatio fit, quando particulæ viſcoſo-ramoſo-terreſtres ciborum à ſalibus ventriculi

ventriculi non ritè diluuntur; unde poſtea ſerum tartari terreſtrioris copia onuſtum, alluens poros canaliculoſos renum, ibidem efficit ſtagnationem particularum. Eodem modo ut videmus in liquoribus calide filtrandis, v. g. lixiviis & aliis craſſioribus, ubi filtro magnâ copiâ limi onuſto, vel liquore frigido facto, hic diutiùs ſtagnans, vel planè non deſtillat, vel ſatis lentè, aut multum de ſale iterum cryſtalliſato in filtro relinquit. Id quod manifeſto videmus in renibus calculoſorum, ubi circa pedem anſerinum dictum tartareæ lamellæ conſpiciuntur: Quæ poſtmodum ſeminium perpetuum calculi ſuggerunt. Acidum autem & terra elementa calculi ſunt, quæ invicem juncta, dura conſtituunt corpora. Cryſtallus pulveriſata cum aceto in priſtinam abit duritiem. Calculus humanus ſi deſtilletur, ſpiritum acidum acrem præbet; qui capiti mortuo ſuper infuſus priſtinam duritiem acquirit. Præterea ſi deſtilletur, parum præbet olei, & putat B. Dn. Waldſchmidius *in inſtitutionibus pag. 86*, calculos generari ex defectu particularum oleoſarum, & ob id ratio in promptu eſt, quare omnia fermè oleoſa, item oleum amygdalarum dulcium in copia hauſtum à calculo præſervent. Oleoſæ enim particulæ ramis ac triciis ſuis impediunt, quo minùs arctè coire queant in durum corpus ſpicula ſalina: Compertum enim ex Chymicis eſt, oleum reſiſtere cryſtalliſationi, hinc nonnulli, ut elegantes cryſtallos acquirant, addunt lixivio ſalino ſpiritum vini rectificatum, ut ille particulas pingues oleoſas abſorbeat.

CAPUT LXXIII.

De Calculo in veſica.

INter complurimos à calculo per mè liberatos; mihi in mentem venit Illuſtriſſ. D. Gregorius Malvetius, qui viginti annis elapſis (*a*) *in calculum veſicæ* incurrit. Alios præter me conſuluit Medicos, qui omnes calculo veſicam laborare aſſerunt. Hac de re medicamenta plurima fruſtrà ipſi præſcripſerunt. Ad nos tandem venit, maximè cum ab illis intellexiſſet ſolàm ſupereſſe inciſionem; quam toto pectore reformidans, undique conquirere remedia ſtatuit. Nos ipſi duo præſcripſimus in quibus ejus ſalutem repoſitam eſſe aſſero, ſi in eorum uſu perſiſtat: primum fuit Herniaria; cum Betonica in juſculo carnium cocta, (*b*) *bibit quotidie* ejuſmodi juſculum, ad tres, vel quatuor menſes; at cùm ipſe Aſtrologiæ deditus eſſet, ſub explorato, & benevolo ſiderum poſitu plantas eas colligi curavit. Secundum fuit (*c*) *Aſtacorum fluviatilium* lapis, de quo quotidie in veſperis ʒ. ß. accipiebat cum ſucco limonum. His duobus feliciſſimè convaluit. Quid mirum ſi quindecim annis à ſanitate elapſis, ſanguinem expuere cœperit: cujus occaſione Patavinos Medicos conſuluit; ſed eum ad propriam civitatem remittunt; ubi poſt aliquod tempus in manifeſtam phthiſim incidit: tuncque pluribus in hac re habitis conſultationibus, extremum diem clauſit, quamvis ſexageſimum quintum annum ageret. Hic affectus raró ſenes adoritur. Unde quidam Medicus ad eminentem cathedram evectus, morbum hunc non eſſe Phtiſim aſſerebat, quòd ex Hippoc. intellexiſſet, poſt trigeſimum quintum raró advenire.

NOTÆ

in CAPUT LXXIII.

(*a*) *In calculum veſica.* Calculorum generationem in veſica elegantiſſimè tradit Nuckius *in Adenographia curioſa pag. 77. & 78.* Obſervatum ſæpius, calculos ejuſmodi, mole ſua quidem parvos, ſed ob materiæ unionem compactiorem, in veſica hærere, calculorum futurorum nucleum conſtituere, cui facilè incruſtationes lapideæ tanquam ſtratum ſupra ſtratum ſuperveniunt. Hoc quoque iterum faciliùs accidit vitam ſedentariam agentibus, quorum urina tardius in renibus ſecreta, diutiùs in veſica moram nectit; dum particulæ ejus ex ſale volatili urinoſo, ſpiritu limpidiſſimo, oleo fœtido, & terra fatua compoſitæ, nucleoque dicto junctæ, molem calculi adaugent. Nucleus itaque talis, aut alius naturæ corpus aliquod terreſtre plerumque adeſſe debuit, ejuſmodi poris donatum & ſuperficie, cui particulæ ab ipſa urina ſecretæ adhærere & calculi incrementum promovere poſſent. Ut autem hæcce certò magis conſtarent, Experimentum aliquod inſtituendum erat. Inciſo vivi animalis (canini v. g.) hypogaſtrio, per vulnus inflictum veſica extrahatur, dein per ejuſdem veſicæ membranas, ſecundum ductum fibrarum, inſtrumento acutiori in fundo læſas, globulus immittatur ligneus; mox contrahentibus ſe fibris, veſica per vulnus abdomini ante inflictum repellenda vulneriſque ratio habenda. Animal primò biduo triſtius quidem, ſed brevi poſt alacriter vivere & comedere incipit. Globulus autem veſicæ jam incluſus, vix aliam animali cauſſat moleſtiam, quam quod veſicam ad excernendam urinam frequentius ſtimulet. Hoc in ſtatu animal per aliquot ſeptimanas ſervetur: hinc inſpecto abdomine & veſicâ, jucundo planè aſpectu obſervamus, globulum dictum exiguis calculis, quaſi totidem cryſtallis, eſſe incruſtatum: Uti hiſce diebus, feliciſſimo cum ſucceſſu ſtudioſis fuit propoſitum, demonſtratumque. Diſſimili haud modo (ſi parva magnis comparare liceat) quo ſaccharum album bacillis ſuis adhærere videmus. Et hoc quidem modo calculus in renibus primum genitus, bacilli inſtar, nucleum conſtituit, poſtmodum verò in veſica particulis calculoſis, cum urina aliàs excernendis, obducitur, & in monſtroſam tractu temporis, non raró, magnitudinem excreſcit. Ubi verò ejuſmodi nuclei deficiunt, rarius calculi veſicæ formantur, quoniam corpora non adſunt, quibuſcum particulæ hæ heterogeneæ jungi poſſunt. Hinc non tantum nucleus talis, aut globulus ligneus, ſed varia alia, nucleorum inſtar ſe habentia, calculorum fundamentum conſtituere valent.

(*b*) *Bibit quotidie.* Multa numeroſa lithontriptica in Medicorum ſcholis proponuntur, quæ tamen, quando ad praxin venitur, raró fidem ſolvunt. Et ſi abſque partium ſtudio judicium feram, dico, omnia illa, quæ veſicæ calculo vulgò deſtinantur, prorſus evanida eſſe, quæ enim jam factum & duriter compoſitum lapidem compactumque, qualis veſicæ eſſe ſolet, ſolvere poſſe, non video. Certum eſt, liquores corroſivos, & maximè ſpiritum nitri dulcem prompta facilitate calculum humanum ſolvere: ex cujus potiùs etiam oleo tartari fundò præcipitari poteſt, ſed quam parum à corroſivis illis exſpectari poſſit tali negotio, perpendat quiſque ſecum, quantos cruciatus & vel ipſo calculo certantes peregrinus in veſica acor conciliet. Poſſe autem injectione veſicæ calculum ſolvi, tum demum credam, ſunt verba ingenioſi *Pecklini*, quando menſtruum erit repertum, quod inſipidum ſit, & aurum aut aliud metallum ſolvat, cujus tamen exſpectatio hactenus nos fefellit, & fortè ſemper fallet. Quo minus opinor verum eſſe, quod *editor Zodiaci Gallici* de *D. Brochardi* lythontriptico meminit; illud etiam ore aſſumptum lapidis tum renalis, tum veſicarii attritionem moliri. Hoc in univerſum cenſeo, à medicamentis tartareis, imprimis autem aquarum calidarum & thermarum inundatione, imò etiam naturæ quodam ductu, calculi mollioris elementa in partes tartarumque quendam viſcoſum reſolvi poſſe, aut quod frequentius eſt, totos lapides & integros diluvio taliſmodi propulſos laxatis antè viis erumpere.

(*c*) *Aſtacorum fluviatilium.* Calculus penè ſiliceus in veſica pueri fractus & expulſus pulvere ex lapidibus nec non balſamo ſulphuris & lapidibus cancrorum in *Actis Haffnienſibus ann. 72. obſ. 77.* legitur. Lythontriptica vera debent rigidis, ſubtilibus, & pori calculi adaptatis conſtare particulis, quæ intus moræ poſſint dimovere vectis inſtar. Tale ſal obtinet petroſelinum. Aqua hujus, quamvis eſt inſipida, effectum tamen dat calculoſis, quoniam aculei ſunt inviſcati ſulphuri, & hi, cum à motu in ſanguine, & ab urinæ ſale privantur ſuo ſulphure, hinc priorem nacti figuram priores etiam edunt effectus. Tales aquæ ſtricto clauſo vaſe ſunt aſſervandæ diutius, tunc acquirunt aliquam acredinem excuſſo ſulphure laxiori.

CAPUT LXXIV.

De Calculo.

ADmodum Rever. Pater, moribus, & vitæ integritate clarus, P. T. Antonius Vernicius Franciſcanus annos XLV. natus, poſt varia tormenta, & infinita remedia pro calculo in veſica atterendo, me accerſiri curavit. Re citra ſpem habitâ, & potius de morte, quàm de vitâ cogitans, ad extremum confugiendum eſſe ſtatui, ne ipſum ne ipſum ſine remediis periturum relinquerem; (*a*) *Salem itaque vitrioli* ſublimatum, & ad extremam puritatem adductum ipſi ſtatim exhibui cum juſculo carnium. Horâ poſt ipſum aſſumptum vomuit, & excrevit calculum ſatis magnum, ex quo confeſtim ab omni dolore liber evaſit.

NOTÆ

in CAPUT LXIV.

(*a*) *Salem vitrioli*. Vomitoria per accidens, ſi calculus non adeò grandis & in veſica eſt, ad ejus expulſionem faciunt. Vomitus enim fit cum conſtrictione partium, quæ in omdi expulrione neceſſaria eſt. Obſervamus nonnumquam in praxi poſt maximos & intolerabiles ventris dolores, calculos ingentis magnitudinis præter omnem ſpem proſilire. *Joh. Theodorus Schenkius exercit. anatom. pag.* 554. meminit mulieris, quæ, poſt atroces perpeſſos dolores calculos duos cum fragore exploſerat: quos ex veſica magno ſanæ naturæ conatu ejectos fuiſſe notatæ ibi circumſtantiæ perſuadere volunt. Nec diſſimilis admodum eſt hiſtoria, quam *obſ. 7. ann. 6. dec.* 1. *M. N. C.* legendam exhibet.

CAPUT LXXV.

De Calculo.

VEtula quædam, annorum LX. in via quæ dicitur *il Borgo della Paglia*, longo tempore à calculo in veſica cruciabatur. Poſt multa remedia incaſſum adhibita, Lithotomus ad eam conducitur, qui (*a*) *cathetere calculo explorato*, de mercede paciſcitur. At illa non tam expenſas timens, quàm operis ſævitiem, ſic diu incurata manebat, ac vitam nimis infauſtam ducebat. Quum verò minùs de ſalute cogitaret, ecce calculus ad orificium externum veſicæ ſe profert. Ad eam perductus conſului, ut ſequenti manè pro viribus per civitatem deambularet, & ubi non ſufficerent vires, aliquem ſecum perduceret, aut per viam inniteretur, & antequam egrederetur domo, pudenda benè inungeret (*b*) *oleo ſcorpionum*: quod ad unguem exequitur; unde vix domum reverſa, calculum prædutum ovi gallinacei magnitudine excernit, non ſine admiratione, à qua excretione libera penitus evaſit.

NOTÆ

in CAPUT LXXV.

(*a*) *Cathetere calculo explorato.* Maxima tormenta excitat violentia catheteris, ut ægri ſectionis, quam catheteris molitionem æquiori animo ferre velint. Certum indicium calculi veſicarii eſſe dicitur, ſi cum ſonitu repellatur emiſſus catheter, modo ante probè compertum ſit, calculum adeſſe, non aliud forſan corpus carneum ſcirroſum renitens. Poteſt de calculi exploratione legi *obſ. 2. lib.* 1 *Dn. Pechlini.*

(*b*) *Oleo ſcorpionum.* Omnia emollientia, lubricantia intrinſecè & extrinſecè data, optimè cruciatus calculi compeſcunt, dum vias emolliunt nimis à ſpaſmo conſtrictas relaxant, ſicque partim dolori medentur, partim etiam vias ad expulſionem præparant. Hanc ob rem etiam calculoſi magnum ſolamen in balneis & fotibus inveniunt. Certè inconſultò illi agunt practici, qui antequam emolliant vias, nimiq diureticorum fortium uſu calculos propellere annituntur: de quo lubeat legere *diſquiſitionem Matth. Unzeri lib.* 1. *de nephritide cap.* 17

CAPUT LXXVI.

De calculo renum.

TAnta eſt (*a*) *nephritici doloris affinitas* cum dolore coli, ut non rarò peritiſſimos Medicos ambo deludant. Talis fuit is, quem nuperrimè patiebatur Admodum Rever. D. P. M. Joann. Evang. de Juncis, in celeberrimo cœnobio D. Franciſci, ipſe enim quindecim diebus atrociſſimo dolore ventris premebatur. Locus doloris erat circa regionem renum per ureteres ſe extendens, cum frequenti nauſea, & vomitu (*b*) *urinæ erant multæ, & tenues.* Curationem aggredimur per communia, tanto magis, cùm tres eſſemus vocati ad curam. Primâ die (*c*) *ſubducta alvo* cliſtere emolliente accepit pluries de ſpec. Eleſcoph. quod ſtatim evomuit. Sequenti die pulpa caſſiæ, cum Diaphœnic. adhibetur, quod pariter per os rejecit. Interea fotus cum carminativis, bacc. lauri, junip. menthæ, calament. majoranæ, abſinth. fœnug. lino, cymino, camomil. & melil. Poſt ejuſmodi fotus, oleis diſcutientibus, & aperientibus inungebatur. Clyſt. quoque diſcutientes, cum decocto carminat. elect. de bacc. lauri benedict. laxat. terebint. & ſimilibus, frequenter reiterabantur. Cùm dolor magis ſæviret, ſapientiſſimè à ſeniore Medico balneum olei communis præſcribitur: ſtat per horam in dicto oleo, à quo cùm nihil levaminis percepiſſet, imò dolor vehementior redditus videretur, conſultationem inter nos inire cœpimus, rem eſſe conclamatam videbamus. Vitrioli ſalem propono, & in his morbis verum eſſe rhizotomum. Abnuunt alii duo Medici, ſed ſagaciſſimè; nam ab aſſumpto tribus horis ceſſat omnis dolor. In quo ſatis videre eſt, boni & legitimi Medici eſſe, chymica remedia non ſpernere, indocti ſoli vituperant, quæ ignorant.

NOTÆ

in CAPUT LXXVI.

(*a*) *Nephritici doloris affinitas.* Calculus ſæpè confunditur cum dolore Iſchiatico & dolore colico: quandoque cum calculo conjuncta eſt colica. Si gravidæ querantur de dolore in lumbis. it. febre ardente laborántes: non cogitandum de calculo: defluxiones catarrhales fingunt quoque calculum, non enim omnis dolor lumborum etiam gravior indicat calculum: bene enim diſtinguenda in praxi nephritis à calculo eſt, ille ſæpius à ſtagnatione ſanguinis circa renes provenit, & in calculum, niſi venæ ſectione & remediis nitroſis ſuccurramus, terminatur.

(*b*) *Urinæ multæ & tenues.* Hæ notant poros renum valde conſtrictos ſive ſpaſmo, ſive materia limoſa: viſuntur etiam urinæ in calculoſis interdum ſatis craſſæ mucoſæ & turbidæ, quod bonum ſemper ſignum eſſe ſolet, teſtantur enim Obſervationes, in primis D. *Joh. Henrici Brechtfeldii quæ volum. III. Actis Medic. Haff. Obſer.* 70 *proſtant,* ubi puella bimula materiam albam, mucilaginoſam emiſiſſe cum urina, ſcribitur, quæ ſtatim ab aëre externo in ſubflavum oblongum riguerit, duritie quemvis alium calculum æquantem: à qua ſanè muccagine albedinem & duritiem calculorum derivare libuit *Helmontio tract. Aliment. tartar. inſont.* § 28. eandemquem veræ calculi materiæ junctam, à ſemine Duelech pertereſcere, *cap.* 2. *de Lithias. cap.* 3. conceſſit.

(*c*) *Subducta alvo. Galenus libro de renum affectibus* non ſolum pro præſervatione, ſed etiam curatione calculi nihil tantopere

tantopere conducere ſcribit, quam alvum habere congruè apertam & lubricam.

CAPUT LXXVII.

De inſigni alvi profluvio.

DOmina Antonia Domini Alberti Zambonii Aromatarii, annos XL. nata, quatuor menſibus inſignem diarrhœam patiebatur, cui ut opem ferrent Medici, omnia uſualia fruſtrà ipſi præſcripſerant, cum verò minus de ſanitate cogitaret; in manus noſtras curanda venit. Rem etſi arduam, & periculo plenam, ſic tamen feliciſſimè abſolvimus. (*a*) ***Ad jecoris obſtructiones*** reſerendas, ipſumque in officio detinendum, dabantur manè croci Martis gr. x. in veſperis de eodem croco gr. vj. cum conſerva roſarum. Sub fine ad ventriculum roborandum, flatuſque diſcutiendos miſcebantur grana aliquot ſpecifici ſtomachici; & his duobus priſtinam recuperavit ſanitatem.

NOTÆ

in CAPUT LXXVII.

(*a*) *Ad jecoris obſtructiones.* Sectiones cadaverum, cholericâ, diarrhæâ, & dyſenteriâ extinctorum docuerunt integro pancreate cauſam morbi & mortis in folliculo fellis aliiſque biliariis vaſis latuiſſe, videatur *Dimeroccii Anatomia p.* 115. Bilis enim humorum acrium vehiculum eſt. Anatomen diarrhæâ defunctæ, ubi veſica fellis tota bile ex viridi nigricante repleta erat vide in *Actis Haffnienſ. anno* 76. *Obſerv.* 2. Puer diarrhæa mortuus, ſectus fuit à *Dn. Bierlingio* par & lien magnus & totius meſenterii glandulæ ſcirrhoſæ inventæ fuerunt. Vide *M. N. C. ann.* 2. *Obſerv.* 153.

CAPUT LXXVII.

De Hectica febre cum ulcuſculis in faucibus.

DEcreveram ſilentio præterire ea, quæ acerba mors jam dudum ab oculis noſtris præripuit: at quomodo commemorare deſinam omnium mortalium Excellentiſſimum clariſſimum Eminentiſſimum & omnibus gratum litterarum Phœnicem, natali ortu verè Principem Romanum, in omni facultate primum doctorum recognitum, quem omnes fleverunt, de quo tot celebrata fuerunt encomia, luctûs, & gemitûs, cum lachrymarum fluctibus, per omnes Academias tanti exauditi fuerunt, ut omnis lætitia, tam curiæ Romanæ, quàm univerſæ Italiæ in mœſtitiam verſa ſit. Cùm verò Excellentiſſ. P. annos tunc XXIV. natus, graviſſimâ fluxione in fauces tentaretur, ac Romanos Medicos, qui tunc doctiores habebantur, fruſtrà ad duos annos conſuluiſſet, ad me Bononiam mittit, ut per litteras opem ipſi ferre vellem: quantum poſſum ipſi me offero. Agnoſcit tanti morbi curam abſente Medico perfici non poſſe, quâ de cauſa itineri ſe committit, & lectica iter faciens per Spoletum in peſſimam febrem incidit. Tunc Excellentiſſ. ejus parentes judicârunt, me ad eum potiùs convocandum eſſe, quàm tanti Viri itineris periculo committere ſalutem. Lecticam ad hoc, cum litteris multorum Principum, & amicorum commendatitiis, quibus enixè me rogabant, ad eum curandum accederem, mittunt. Eminentiſſ. Princeps Cardinalis Sabellius, tunc Bononiæ à Latere Legatus, non parum quoque me rogavit, ut hoc iter peragendum ſuſciperem. Lecticam ergo aſcendo, & Florentiâ Romam peto, & dum per Aquam pendentem pergo, nobis fuit obvius quidam, dicens Excellentiſſ. Principem, ab Eminentiſſ. & Reverendiſſ. ejus fratre Orvietæ expectari: tunc enim Illuſtriſſ. & Rever. frater, modò Eminentiſſ. Card. Cæſarinus nuncupatus, illius civitatis Gubernator erat. Orvietâ per aſperrimos montes Umbriæ ſuperata, ad Aquam Spattam deducimur, ubi dictum Principem febre lentâ confectum invenio, cum ulcuſculis in gutture. Cum verò maraſmo totus eſſet conſumptus, & (*a*) ***febris*** jamdudum ***inveterata***, cum quadam raucedine, & cute aſpera: idcircò decreveram apud me nullo pacto hanc curam ſuſcipere, videns Excellentiſſ. patientem omni humanâ ſpe deſtitutum. At multa interea mihi ob oculos verſabantur, itineris labores, immodicæ expenſæ, tam in lectica, equis, & famulis, quàm in proprio honorario: item videre omnes, malè de concepta in me opinione ſentire: & quod magis urgebat, tantum virum omni humano auxilio orbatum relinquere: quibus non minimùm impulſus, ei morem gerere non recuſavi. Ad ardorem itaque febris compeſcendum, bis in die dabatur Antihecticum cum Antipyreto, quibus vix ad decem dies uſus eſt, & evanuit omnino febris. Hac ſedata deperditum appetitum recuperat, & vires ſenſim revertuntur. Sic qui omnibus & mihi pariter incurabilis habebatur, ſanus omninò evaſit. Poſt ejuſmodi curam, vixit ferè decem annos; at ſæva mors eum derepentè è vivis ſuſtulit, & eo tempore, quo Summus Pontifex Urbanus VIII. ſupremus honoribus eum proſequebatur. Non defuerunt, qui maledicentiæ venenum evomentes, culpam mortis in præfata remedia referre ſtuderent; at mos eſt hujuſmodi homuncionum, ut qui infami invidiâ correpti, omnia etſi limpidiſſima Lycambeo ſuæ ignorantiæ ſucco inficere, atque tetris nocturniſque dicteriis obnubilare.

NOTÆ

in CAPUT LXXVIII.

(*a*) *Febris inveterata.* Diſtinguenda hectica eſt inter incipientem & confirmatam. In incipiente largiſſimus ſolet eſſe ſudor, urina rubicunda, facies bene colorata. In confirmata tumor pedum, cutis aſpera, alvi fluxus, urina tenuis, vocis raucitas. Si ex ventriculi vitio febris hectica vel potius lenta fit, vinum album, pauca tamen in quantitate convenit, quo videlicet ciborum coctio melius peragatur, & vires refocillentur. An vinum in hectica conveniat. *Exc. D. Phil. Jac. Sachſius. lib.* 2. *Ampelograph. ſect.* 6. *membr.* 2. *cap.* 6. *pag.* 285. *ex Lalio à Fonte, Mercuriali, Rhodio & Heurnio edocuit.*

CAPUT LXXIX.

De ulcere Chironio in facie.

OMnium ulcerum genus peſſimum, & contumaciſſimum iſtud eſt, Quod faciem occupat. Qui Aſtrologiæ favent, ejuſmodi ulcera Martialia appellant, non tam naturæ loci conſideratione, quàm ejus malâ conditione. Inter multos ſuperiori anno venit Ravennâ Bononiam Illuſtriſſ. D. Luciana Ginani Biſolci, ad manus noſtras curanda ex peſſimo ulcere in facie circa aurem ſiniſtram. Juvenis erat xxx. annorum, optimo temperamento, venuſtâ facie, & ſtaturâ mediocri: hæc enim cùm optimâ ſanitate frueretur, neſcio quo fato (*a*) ***in ejus facie*** obortum eſt malignum, & ferinùm ***ulcus***, quod ut ſuperarent Ravennatenſes Medici, multa tam intrà quàm, extrà adhibuerunt remedia: ſed fruſtrà. Quamobrem ad me Bononiam curanda venit.

nit. Intrinſecè decocto catholico uſi ſumus, ad ſaburram primæ regionis deturbandam. Ad ſalſedinem verò compeſcendam, eamque foràs trudendam, (*b*) *tincturam Saturni Philoſophici* per intervalla dabamus. Extrà verò ſolâ mumiâ minerali utebamur, cum unguento magiſtrali.

NOTÆ

in CAPUT LXXIX.

(*a*) *In ejus facie ulcus.* Ulcus præcedit ſemper inflammatio, quæ ſi conſpicitur in cute, Eriſypelas dicitur, cauſa eſt ſal bilioſum tenue & cauſticum, quod motu critico ex ſanguine excutitur, & quoniam tenuitate & mobilitate ſua viam facilè invenit, ſuperficiem partium carnoſarum, crurum, uberum, faciei occupat, emunctoria paſſim in inguinibus ſub axillis afficit, inque iis aliquid velut in via deponit, eodem modò uti in peſte ſolet; atque à peſtis invaſione vix alio diſcrimine eriſypelatis acceſſio differre videtur, quam ſolo contagio & venenoſitate. In principio talia, quæ naturæ motum adjuvant, & quod intus noxium eſt, ad cutem excutiunt, danda ſunt, vulgò dicuntur *die Roſe vom Hertzen treiben.* Quod ſi autem hoc ſal corroſivum craſſioris & rigidioris texturæ eſt, minuſque mobile, in carneis fibrillis firmiter hæret, ibique continue ſolutionem & ulcus efficit, idem accidit, ſi oleoſorum infrigidantium abuſu evaporatio ſalis corroſivi ſubtilis impeditur. In Diæta abſtinendum eſt ab omnibus pinguibus, oleoſis, dulcibus, butyro, acidulis, ſalſis, acribus, ſynapi, cepis, porro, raphano.

(*b*) *Tincturam Saturni Philoſophici.* Eſt nihil aliud, quàm Tinctura Antimonii, quod Saturnus Philoſophorum nuncupatur.

CAPUT LXXX.

De herpete malignove ulcere nares depaſcente.

PRovidentiam divinam in minimis relucere experimur. Quotidiè veniunt ad nos Exteri ab aliis Medicis incurabiles habiti, ut de ſuis malis ſubleventur, & qui in vicinio proſtant, opem noſtram ſæpè negligunt. Concedo inter pares vigere invidiam, at quid invidia cum proximi dilectione! Si proximi laboribus levamen ullum ferre non poſſunt, quare conviciis putidisque ſuis mendaciis alios à ſalute deterrent? Juvenis erat quidam Mutinenſis nobilis, (*a*) *Herpete* quodam pravo, propè nares depaſcente, malè vexatus, cui occurrere non poſſe cognoſcentes Medici Mutinenſes, eum ad me miſerunt curandum: pluris ipſi fecerunt proximi ſalutem, quàm quemvis alium reſpectum humanum. Ipſi duobus modis priſtinam ſalutem reſtituimus. Intrà corpore repurgato, Melanagogo decocto, tincturam ſeu eſſentiam Marcaſitæ Saturninæ dedimus. Extrà ſolâ Mumiâ Minerali contenti fuimus cum unguento roſaceo. Plures conſimili ulcere laborantes eâdem facilitate ſanavimus.

NOTÆ

in CAPUT LXXX.

(*a*) *Herpete.* Differt Herpes exedens à miliari majori & minori acrimoniâ, in herpete remiſſior, in exedente vehementior exiſtit, ita ut non tantum ad corporis peripheriam ſecedat, ſed & eandem cum vicinis partibus exulceret & depaſcat. *Celſo* Herpes hic dicitur, ſacer ignis *in Lib. 5. de re Medica cap.* 28. quod nomen poſtea eriſypelati impoſuerunt. Hippocr. *lib. II. Prorrhetic.* tale prognoſticum de hoc conſignavit: Omnis ſacer ignis, ut minimum periculi habet ex his, quæ ſerpunt; ſic propè difficillimè tollitur. Quam difficultatem illi potiſſimum experiuntur, qui malè diſpoſita viſcera habent, à quibus continuus Ichor tranſmittitur.

CAPUT LXXXI.

De Pſorâ antiquâ, ſolo carnium, & juſculorum viperarum uſu ſanatâ.

NOn ſemper Chymica uſurpare novit verus & legitimus Medicus, ſed omnia habeat ritè parata ad manus. Non rarò herbula jugulat morbos. Gal. ſuis temporibus, ſimplicia potiùs quàm compoſita uſurpabat, quod nos idem non ſemel præſtitimus. Sed dicamus, quomodo Rev. Pater . . . . de Tabia, totius ordinis Dominicanorum Provincialis per Lombardiam, ad nos venit curandus. Contraxerat ille Pater fœdam Pſoram per totum corpus à quinque vel ſex annis, pro quo affectu curando plures Medicos, infinitaque medicamenta fruſtrà tentaverat. Nos in tam contumaci morbo (*a*) *ſolâ viperarum carne* uſi ſumus: eas modò coctas in aqua cum pauco ſale comedebat, juſculum deſuper bibens: eas aliquando torrefactas, & in pulverem verſas, quo pulvere utebatur in cibis, nunc cum ſaccharo, nunc cum cynnamomo, & aliis. Totâ æſtate pluſquàm centum & quinquaginta viperas comedit. Quare renovatâ cute, totus alter factus eſt, & qui valdè ſenex apparebat, quaſi juvenis factus eſt, robuſtior videlicet ſolito, ad cuncta obeunda aptior. Uſus viperarum vix eſt utilis, niſi ad longum tempus; hinc fides adhibendane ſit Gal. in duabus illis hiſtoriolis, judicent alii. Nos in lepra dictis viperis uſi ſumus citra ullam utilitatem, etſi ad longum tempus.

NOTÆ

in CAPUT LXXXI.

(*a*) *Sola viperarum carne.* Viperarum carni magna vis depurandi ſanguinem à priſcis medicorum aſſignata fuit, ita ut etiam ad vitam prolongandam commendaverint. Vulgò creditur in iis animalibus, quæ exuvias ſuas deponunt, uti ſunt Cervus, viperæ, araneæ, cancri, eximium vitæ balſamum deliteſcere. Mirabile eſt, quod ſcribit Solenander *Conſil.* 25. *pag.* 110. Quando ſerpentibus coctis, nutriuntur pulli gallinacei per aliquot dies, implumes evadunt, & tandem rurſus plumis veſtiuntur, hiſce elephantiacos nutriendos eſſe ſuadet. Noſtrâ opinione viperæ conſtant ſale volatili oleoſo, ſubtili, immerſo mucilagini, unde ad longum tempus, ſi caro aſſumitur, non poteſt non ſanguini blandam introducere ſpirituaſcentiam, & evacuatoria publica, à quibus obſtructis omnis impuritas in ſanguinem emanat, aperire.

CAPUT LXXXII.

De Tabe cum inſigni ventriculi imbecillitate, vigiliis, &c.

MEdici officium non eſt ſemper ſanare, id enim ad Deum Omnipotentem propriè ſpectat, ſed appoſitè medicamenta ad hunc finem applicare. Atqui multi Medici putant ſe rectè, & canonicè mederi, ſi purgent, refrigerent, exſiccent, & humectent: finis, quales ſint, demonſtrat; ab operibus cognoſcetis eos. Ad hoc quidam Medicus, nomine Guinus, probus & doctiſſimus

ctiſſimus, Ravennâ Bononiam venit, ut à Tabe, ſeu potiùs inſigni Marcore eum ſublevarem. Hic annos 33. natus erat, & trium annorum ſpatio ab hoc graviſſimo affectu cruciatus fuerat; cui ſuccurrendo, alii Medici Ravennatenſes infinita propè remedia incaſſum adhibuerant. Conſilio tandem inter eos inito, unanimes ipſi ſuaſerunt, ut ad me curandus ipſe veniret; ſe cuncta à ſcriptoribus enarrata pro ſimilibus uſurpâſſe, in his fruſtrà triennium inſumpſiſſe; & melius aliquid cum ancipiti fortuna tentare, quàm ipſum miſerè ſine remediis moriturum relinquere. His, & aliis impulſus, ad nos curandus advehitur. Explorato morbo, quippe viſceribus ſiccâ (ut ajunt) intemperie laborantibus, *(a) ſpecificum* noſtrum *ſtomachicum* ad ſeſquimenſem dedimus, cum ſaccharo roſaceo; cujus beneficio in tantum convaluit, ut portione quadam datâ pro ejus uſu, cùm eſſet ad propriam domum reverſus, hilariter poſtea vixerit, pinguis admodum factus ſit, & ab hac cura quindecim annos in perfectâ ſanitate vixerit decimo ſexto anno tandem ex Pleuritide occubuit.

NOTÆ

in CAPUT LXXXII.

(a) Specificum ſtomachicum. Nullum dubium eſt, parari hoc ex Regulo Antimonii Martiali & Nitro, & coincidere maximam partem cum Antimonio Diaphoretico. Regulus autem eſt purior & ſaltim Mercurialis Antimonii pars, utut ciccurata ſit cum Nitro in reſolvendo & deobſtruendo laudabilem adhuc recondit efficaciam; unde jam dudum ceruſſam Antimonii magni Chimiatri in abſceſſibus internis, morbo venereo, ſcabie, pruritu, puſtulis pertinacibus & ulceribus magni fecerunt. De ſpecifico noſtri Authoris conferri poteſt, Bartholinus *Volum. III. Act. Med. Haffn. Obſerv.* 26. Item Senertus *cap.* 18. *de conſenſu & diſſenſu*, & Chriſtianus Wincklerus *ann.* 6. M. N. C. *obſerv.* 48. & Kerckringius *Comment. in currum Triumphalem Baſilii Valentini p.* 230.

CAPUT LXXXIII.

De Hectica febre.

FEbrium obſervationes, & curationes in peculiari libro fuſiùs tractandas decreveram, ne verò rei memoria in totum pereat, hiſtoriam hîc referam de quodam Patre Jeſuita annorum viginti ſeptem; qui cùm longo tempore lentâ, & habituali febre laborâſſet, & ad ſeſquiannum multa è communibus Medicorum præſcriptis ſubiiſſet remedia, ad me tandem venit curandus. Cùm verò facie, & febre conſumptus eſſet, medicamentorum pariter multitudinis pertæſus, ſolis *(a) reſtaurantibus, & humectantibus* tractandus erat. Quapropter ſolo Antihectico uſi ſumus, cum ſaccharo roſaceo. Fruſtrà fit per plura, quod poteſt fieri per pauciora, æque, & benè. Reſeratis obſtructionibus, & roboratis viſceribus, ſemper ceſſat calor extraneus; febrilis ille calor ſenſim humidum primigenium depaſcitur, unde putredines, & conſumptio totius corporis. Ejuſmodi medicamentum facili negotio paratur. *(b) Baſis eſt ſtella* ſignata Regis, cui benigna Jovis præſentia adveniens, Balneo Maris medio, pura & amica naturæ fit: ſic depurata, & optimè defæcata hominem ſibi reddit benevolum, non eum vexando, ſed amicâ ſocietate eum ſaturando; conſopitis videlicet malevolis aſpectibus, ſummam pacem vitalibus ſpiritibus tradit.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIII.

(a) Reſtaurantibus & humectantibus. Ranas, teſtudines, limaces, in. oſtreas, Jammoros, ad extinguendum calorem hecticorum & reſtituendum glutinoſum alibilem ſuccum, multi ſunt, qui commendant, id quod etiam non eſt de nihilo. Illud tamen circa illorum uſum tenendum eſt, ut nimirum decoctum & juſculum ex illis magis præbeatur ægris, maximè ſi ventriculus imbecillis, vires labefactatæ & morbi principium non amplius ſit; ubi duriores cibi minus feliciter concoquuntur.

(b) Baſis eſt ſtella ſignata Regis. Deſcribitur hic Domini Authoris remedium antihecticum, quod ex regulo antimonii martiali & ſtanno puriſſimo mediante nitro parari poteſt, *de quo vid. plura infra.*

CAPUT LXXXIV.

De dolore teterrimo in tibiis inveterato, & continuo.

IMplacabilis, & longo tempore *(a) pertinax dolor* in tibiis vexabat nobilem, & egregium patientem, Dominum Bernardum de Taſchis Mediolanenſem, tunc Mantuæ habitantem, ex qua ad nos Bononiam venit ipſe curandus. Ejuſmodi dolor, tam die, quàm nocte mirificè patientem torquebat. Ibi nullus tumor, & à quo oriretur hic dolor, vix erat comprehenſibile. Mantuani Medici dictum dolorem à lue venerea oriundum exiſtimarunt; propterea ligni Guajaci, & ſalſæ decocta pluries ipſi dederunt, excitatis ſudoribus in hypocauſto ad 40. dies; cerata viperina cum Mercurio tibiis admota fuerunt, & hæc omnia incaſſum. Obſervato loco affecto, cùm luis venereæ veſtigium nullum deprehendiſſem, ſtatui locum affectum cauſtico eſſe aperiendum; quod factum fuit. Inter oſſa, & carnes inventa fuit materia quædam dura, ſubalbida, naturæ & conſiſtentiæ nervi, cum alia materia ſebacea. Hac ſublatâ dolor penitus evanuit.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIV.

(a) Pertinax dolor in tibiis. Dolorem tibiarum venereum diuturnum ſuſtulit Riverius, *vid. Cent.* 1. *obſ.* 8. pilulis mercurialibus, quarum duæ horis matutinis, & totidem pomeridianis per menſem integrum datæ fuerunt. Quinto quoque die interpolatus eſt uſus pilularum purgantium.

CAPUT LXXXV.

De dolore ſuperiori ſimili, eâdem methodo curato.

SUperioribus annis, antequàm Pedemontana regio bellorum incurſionibus vaſtaretur, è Caſali Montisferrati ad nos Bononiam venit Illuſtriſſ. Comes Isbertus, Mantuanorum Ducum à conſiliis primarius, annos tunc 60. natus. De utriuſque tibiæ dolore maximè conqueritur: & cùm dolor multis annis eſſet inveteratus, & ab aliis Medicis, tàm Pedemontanis, quàm Mantuanis inutiliter

inutiliter curatus, tibias ſtatim adaperiendas eſſe decrevi. Adapertis, non oſſa carioſa, (ut arbitrabamur) inventa ſunt, ſed tantùm (*a*) *materia gypſea*, quâ ſublatâ receſſit omnis dolor.

NOTÆ
in CAPUT LXXXV.

(*a*) *Materia gypſea.* Tophacea materia ubique fermè reperitur, & facilè adhæret membranis; hanc cum alvi excrementis ejectam recenſent *Miſcellanea N. C. Dec.* II. *ann.* 7. *p.* 349.

CAPUT LXXXVI.

De naſi, nariumque auctâ magnitudine, cum ulcuſculis erodentibus.

UT concinna, & apta membrorum proportio hominis pulchritudinem perficit; ita inconcinna & inepta turpitudinem parit. Cuidam piſtori nomine Petrus Caffonus, annum ætatis ſuæ 40. agenti, anni ſpatio naſus, & nares in inſignem magnitudinem creverant, cum inſigni livore, cui ulcuſcula quædam erodentia accedebant; cumque ab omnibus notaretur, & ab aliis Medicis fruſtrà curatus fuiſſet, ad nos tandem venit. Curam exordior à decocto melanagogo, quod ebibit 40. diebus bis in die. (*a*) *Extrinſecè* loco affecto mumiæ mineralis balſamum admoveri curavimus: quo medicamine repreſſa eſt turpis illa magnitudo, & ſanata fuerunt ulcuſcula. Rarus eſt ejuſmodi affectus, & quibus contingit, membrum putreſcit & excidit. Illi ſuccedit (*b*) *teterrimum ulcus*, quod poſtea carnes & oſſa vaſtat, & depaſcitur.

NOTÆ
in CAPUT LXXXVI.

(*a*) *Extrinſecè.* In gutta roſacea & in omni inflammatione glandularum ſubcutanearum faciei ſequens mihi ſemper ſalutarem præſtitit opem: Rec. aquæ fl. fabarum, ſambuci, roſarum ana unciam 1. Magiſt. ſaturni, Wiſmuthi, ana drachmam 1. mercurii præcipitati albi grana 10. eſſentiæ Benzoës drachm. 1. Camphoræ gran. 6. Hoc facies ſæpiùs madefiat.

(*b*) *Teterrimum ulcus.* Differt inflammatio ab eryſipelate, quod in hoc ſanguis ſeroſus acris ex capillaribus venis per poros in ſuperficiem & cutem diſpergatur. In inflammatione autem in muſculorum cavitates ſpargatur, atque vacua ſpaciola ibi capeſſat; unde tenſio, reniſus & pulſatilis dolor, ex inflammatione in corporibus cachochymicis, & quando perperam tractatur, ulcus ferinum ex facili ſoboleſcit.

CAPUT LXXXVII.

De ulcere narium peſſimo.

MEdicus qui Chirurgiam ignorat, proprii nominis inſcitiam prodit. Gal. ipſi non obſervatur in primis quatuor libris methodi medend. Exteriora Medicum manuducunt ad interiora. Jactabundi quidam graculi ut ignari nimis, profitentur hæc opera ad eos non pertinere; ſed ubi Hippocrates, Gal. & omnis antiquitas? Demiramur ſæpè, cur tam inglorii hodie vivant Medici: Jactant ſe eſſe ejuſcemodi antiquorum aſſeclas; at vide quàm turpiſſimè mentiantur. Nobilis quidam Mutinenſis, annos 35. natus, ad nos venit, (*a*) *nares præferens vaſtatas* & putridas, cum inſigni fœtore. Ulcus illud ſordidum, depaſcens, & ferinum brevi Mumiâ minerali curatum fuit. Intus ad cauſam antecedentem deturbandam, decocto catholico uſi ſumus: quibus duobus, ulcus in totum conſanuit. Hoc medicamenti genus omnes indicationes explet, deterſit, mundificat, incarnat, & cicatrice partem obducit.

NOTÆ
in CAPUT LXXXVII.

(*a*) *Nares præferens vaſtatas.* Sunt hæc ulcera admodum familiaria lue venerea & ſcorbuto infectis, & non niſi ſalivatione mercuriali radicitus tolluntur.

CAPUT LXXXVIII.

De Palpitatione cordis, cum inſigni anhelitus difficultate.

IN domo Illuſtriſſ. Comitis, Domini Hieronymi de Ranutiis, nobilis quidam Ferrarienſis, nomine D. Joannes Poretta, annos 30. natus, inſignem (*a*) *cordis palpitationem* patiebatur, cum graviſſima, & pernicioſiſſima reſpirandi difficultate ab anno integro. In eo curando alter Medicus totum illum annum fruſtrà inſumpſerat, multitudine medicamentorum illum obruens, modò cardiacis, modò thoracicis, nunc his, nunc illis localibus, ſuis ſolitis purgationibus præmiſſis, phlebotomiis, & ſimilibus. Nos (*b*) *ad morbi cauſam* reſpicientes curam paucis perficimus. Ad ſanguinem ſurſum ad cor aſcendentem, Elect. de Croc. Martis 3. j. ad complures dies dedimus. Ut verò ſaburra omnis terreſtris, ſulphurea Jatrochymicis dicta, per inferiora deturbaretur, decoct. lign. ſaſſafras cum melanagogis, quindecim diebus dedimus, quibus optimè convaluit.

NOTÆ
in CAPUT LXXXVIII.

(*a*) *Cordis palpitationem.* Hæc frequens eſt ſymptoma hypochondriacorum & hyſtericarum, & nihil aliud, quàm convulſio quædam cordis à materia quadam acri irritante vel ſanguinis coagulo aut polypoſa concretione exurgens, poſt paſtum plerumque ingraveſcit, prout nimirum chylus à nova fermentatione acrior accedit, & ſalſior, preſſioque major tunc efficitur. Omnia antihypochondriaca antiſpaſmodica & mixturam ſanguinis reſtituentia huic affectui ſanando inſerviunt.

(*b*) *Ad morbi cauſam.* Eſt acidum copioſum primis in viis hærens hypochondriacum, quod penè omnium morborum quoddam ſeminarium eſt. Nihil autem magis contrariatur huic ſali, quam mars, qui vera panacæa hypochondriacorum exiſtit.

CAPUT LXXXIX.

Apoſtema inſigne in crure.

CAſum nec communem, nec conſuetum commemoro. Dolor primò acer, & mordax ſentitur pluribus diebus, cui exiguus, & prædurus tumor ſuccedit; dolor immanis ſenſim invaleſcit, noctes ad plures menſes ducit inſomnes; tandem tumor grandior fit, & duorum menſium ſpatio augetur: noctu doloris acerbitas magis ſentitur.

Poſt multa inaniter ab alio Medico facta, ad eam advocor. Præſentibus, & peractis cauſis ad unguem expenſis (*a*) *cauterium potentiale* dolorifico tumori affigitur, ex quo pus, hinc dolor evanuit. Antequàm inſigeretur cauterium, varia cataplaſmata admota fuerant, tam ex farinis, quàm herbis emollientibus.

NOTÆ

in CAPUT LXXXIX.

(*a*) *Cauterium potentiale.* Securiſſimum & optimum eſt lapis infernalis; cujus deſcriptionem vide infrà. Liquida, uti butyrum antimonii, ſpiritus vitrioli concentratus, propter inæqualem extenſionem feliciter operantur.

CAPUT XC.

De ulceribus contumaciſſimis in tibiis.

SI qui ſint morbi, in quibus elucescat Medici ars & ſolertia, maximè ſunt ulcera, in quibus non tempus, neque fortuna, ſed Medici peritia requiritur. Ad noſtras manus nuperrimè venit curandus, Dominus Daniel Giupponi Ariminenſis, annos xxxv. natus. Is à duobus annis, (*a*) *ulcera exedentia*, dolorifica, fœtida, calloſa, & profunda, in ambabus tibiis contraxerat. Ut his proſpiceret, Medicos Ariminenſes conſuluit ſex menſium ſpatio; at in vanum. Quâ de re Patavinos adiit; qui cum non eſſent fœliciores aliis, ad nos Bononiam venit. Ad ejuſmodi curam perficiendam, à totius corporis habitu indicationes deſumpſimus: Is verò (*b*) *totus erat cacochymicus*, à longo tempore in lecto decumbens. Propterea univerſam ſanguinis maſſam, ab omni ſaburrâ repurgandam eſſe ſtatuimus: quâ de causâ Tincturam Saturni Philoſophici in principio dedimus; decocto poſtea melanagogo repurgatus fuit. (*c*) *Extrinſecus* mumiâ minerali cum unguento magiſtrali d. n. Hæc verò medicamenta concedo non eſſe uſualia, communia tamen facimus, partim in noſtrâ *Pharmacopœa Spagyricâ*, & partim vivâ voce, prudentiſſimo Pharmacopôlæ noſtro Rev. Patri Hyacintho...... Rever. P. Dominicanorum Aromatario.

NOTÆ

in CAPUT XC.

(*a*) *Ulcera exedentia.* Notabile eſt in lue venerea vel menſium ſuppreſſione laborantibus, item in ſcorbuticis pauca vulnera in magna abire ulcera, & fœtorem ulcerum in mulieribus menſibus inſtantibus eſſe peſſimum.

(*b*) *Totus erat cacochymicus.* Cacochymia fœcunda mater ulcerum eſt, quæ tali in ſtatu rarò feliciter curantur, & quando extrinſecus conſolidantur., funeſta exoriuntur ſymptomata, qua de re legi merentur *miſcellanea naturæ curioſ. dec.II. ann 5. pag* 318. *it. dec.II. ann.*8. *p.* 197. Præſtat itaque medicamentis antimonialibus & ſanguinis maſſam edulcorantibus nec non aperientibus ſpecificis cacochymiam tollere, quàm ſolo externo uſui fidere.

(*c*) *Extrinſecus.* Externe ulceribus magno cum fructu inſpergi poſſunt varia fermentum ulceroſum imbibentia, v.g. Lac lunæ, radix ari, ſuccinum, cineres tabaci, cinnabaris nativa, aurum fulminans, ceruſſa antimonii, crocus metallorum & ejuſdem generis alia. Suffitus ex cinnabari & gummatibus ad ulcerum ſanationem multum quoque faciunt.

CAPUT XCI.

De uteri prolapſu.

HOneſtæ cuidam mulieri, cujus nomen pudoris gratiâ taceo, annorum XL. poſt nonnullos labores domeſticos, derepente (*a*) *uterus totus inverſus è* pudendis prolabitur. Ad eam inviſendam accerſitus, mulierem invenio trementem, & lachrymis totam perfuſam: Blandis verbis à me recreatur, & ut ſupina jaceat ipſi ſuadeo, clunibus capite elatioribus. Partem oleo amygdalino perfricandam eſſe aſſero; tunc clunibus ex unâ parte compreſſis, ex alterâ manibus fortiter adductis intus uterus retropellitur, & in naturalem ſitum reducitur. (*b*) *Fotibus* poſtea *aſtringentibus* affecta pars fovebatur, bis & ter in die. Sequentibus diebus potu ſequenti uſa eſt.

℞. Nucum cupreſſi, num. xij. Rad. ſymphit. major. ℥. ij. fol. polygoni, herniariæ, beton. piloſellæ, an. m. j. fiat decoct. in vino, & aqua: Dabantur ℥.vj pro doſi, bis in die, cum ſyrup. limonum ℥.j. Fotus fuit.

℞. Nucum cupreſſi, gallarum, cort. granat. balauſt. ſumach. an. ℥.ij. fol. myrthi olivæ, quercûs, polygoni, an. m.j. flor. roſarum p.ij: Bull. in vino rubro.

Quibus paucis brevi convaluit, nec ſimili affectu unquam cruciata fuit. Et quia flatus ut plurimùm cauſa ſunt ejuſmodi prolapsûs, ideò ſeminibus aniſi, & fœniculi, ut utatur, ipſi ſuadeo, & ut ad complurimos menſes victum ſervet attenuantem, & exſiccantem, ſuadeo, Galeni præceptorum memor, peculiari *libro de attenuanti, & exſiccante victus ratione.* Quod dictum ſit propter eos, qui non ſapiunt niſi ex commentariis: his conſulerem, ut fontes non rivulos adirent.

NOTÆ

in CAPUT XCI.

(*a*) *Uterus totius inverſus.* Non dari procidentiam uteri veram, multi negare conantur, certum tamen eſt per αὐτοpſiam, procidiſſe eundem ita, ut ſpitamæ ferè diſtantia ipſum orificium uteri internum extra corpus elatum, menſes foras ſtillaret, quod obſervavit Dn. Wedelius in fœmina honeſta. *Vid M. N. C. dec II. ann* 6. *obſ* 9. Harvæus *exercitatione de partu pag* 518. teſtatur ita procidiſſe uterum, ut infans intus geſtatus in prolapſo hoc corpore viſus fuerit. Jam dudum etiam id annotavit *divus* Hippocrates *Lib. de natura mulierum* §. 38. Johannes Riolanus *lib.*2. *antopagr.*35. hæc nobis reliquit: Corpus uteri, relaxatis ligamentis intra cervicem laxiorem & ampliorem, corpore uterino devolvitur, & extra orificium externum prominet, atque propendet, ut ſæpè obſervavi. Vid. reliq. Cui aſſentiuntur Joh. Fernelius *lib.*6. *cap.*16. *It.* Daniel Sennertus. *lib. de morbis mulierum part.*1. *Sect.*2. *cap.*14 *Exemplo autem clariſſimo id confirmat* Dn D Peyerus *in obſ.* 84. *dec. II. ann.* 1. *M. N. C.* Obſtare quidem videntur huic experientiæ rationes, dum firmatus ſatis & ligamentis affixus uterus eſt, ut incarceratum manere oporteat: At verò magna in utero vis expanſiva eſt, imò major ac in ulla parte corporis alia; hinc etiam ipſa ligamenta accedente imprimis intemperie humida laxari & extendi mirum poſſe, veroſimile videtur.

(*b*) *Fotibus adſtringentibus.* Adſtringentia fortiora evitanda hic ſunt, magis conveniunt decocta ex ingredientibus terreo-balſamico ſulphure ſtipatis, quæ, uti leniora ſunt, ſic etiam ſecuriora, v.g. Myrrha, maſtiche, cortex thuris, nux moſchata, mentha, quinque folium, ſanicula, folia myrthi. flores balauſtiorum, roſarum rubrarum. ſuccinum, quæ in vino rubro coacta egregium conſtituunt fotum. Intrinſecè autem ſuccinata & ex lignis parata medicamenta egregiè conveniunt.

CAPUT XCII.

De catarrho.

De catarrho verè poſſumus dicere, quod olim Ovidius: *quâ terra patet fera regnat Erynnis.* Hic non puero, non viro, non fœminæ parcit, ſed in omnes, & maximè in ſenes vires ſuas intendit. Eſt verò catarrhus, deſtillatio, ſeu defluxus præternaturalis humoris ſupervacanei à cerebro ad membra ſubjecta. Scholaſtici pro ratione cathedræ, multa de nomine, & poteſtate in medium proponunt. Nos qui mortalium utilitati conſulimus, neceſſaria tantùm ampleċtimur; & cum Fernelio dicimus, catarrhum *deſtillationem humoris excrementitii è cerebro ad ſubjeċta membra.* Excrementitius eſt, quia omne quod comedimus, habet in ſe mucilaginoſum, & lutoſum tartarum, ſanitati humanæ noxium; quæ tartarea impuritas, cùm in ventriculo à calore noſtro atteri, ſubigi, & ſeparari non poſſit, manet excrementum, quod per ſeceſſum, (*a*) *vel per urinas exire debere*: at ubi ſimul cum puro ad membra tranſit, hæc prima baſis, primumque fundamentum catarrhorum. Unde verò catarrhus peculiares differentias ſortitur? non à calido, frigido, &c. ut aſſerit garrula plebs, ſed à natura excrementi, & à loci differentia. Quod ad loci differentiam, ſparſim in praxi facilè quis obſervare poteſt. Excrementi differentiæ nonniſi longo tempore perdiſcuntur, uſu, & exercitio. Quare cerebrum ſupra omnia membra abundat catarrho? Non aliunde, quàm quòd cùm ſit corpus molle & humidum, pariter magno, & conſimili alimento eget, nec tam ad corporis molem enutriendam, quàm ad ſpirituum reparationem, & regenerationem. Ad omnem catarrhum præſcindendum, naturales partes primò roboramus, quæ in eo ſunt vitia removemus, atque eas ab omni ſaburra repurgatas ad naturalem ſtatum reducimus. (*b*) *Cur cerebrum exſiccare* non curamus? Quia ipſum alimento probo enutritum parum excrementi generat; proinde & ptyaliſmus, frequenſve expuitio, ſub catarrhi nomine ſupputatur, & perperàm cenſetur à cerebro venire, quamvis à ventriculo, aut à pulmonibus. Verùm, quia de morborum eſſentiis hîc noſtrum inſtitutum non eſt traċtare, ſed per hiſtoriolas curationem aperire; non ex convaſatis, & ex aliorum ſcriptis confiċtis, ſed propriis laboribus partis: propterea in ſequentibus de ſingulis dicere decrevimus.

NOTÆ

in CAPUT XCII.

(*a*) *Vel per urinas exire debere.* Sal excrementitium retentum in lympha & ſanguine fons & origo catarrhorum maximè eſt, cum autem renes congruum ſint ſalium evacuatorium, hinc felici cum ſucceſſu diuretica rheumatiſmos ſeu dolores ſpaſmodicos flatulentos muſculorum, à ſero acri ſalſo ſtagnante ortos, egregiè ſanant, quatenùs ſalia evehendo è corpore, operantur. Sudoriferorum maximè fortiorum uſus in catarrhis cautiſſimus ſit: Obſervavimus, paralyſin, imò dolores colicos præpoſterum illorum uſum ſubſecutos fuiſſe.

(*b*) *Cerebrum exſiccare.* Staſes ſeri acris ſalini in partibus muſculoſis vel nerveis potiſſimum fiunt à tono partium læſo, hic autem depender à ſpirituum animalium & nervorum debilitate, hinc quicunque nervos imbecilles, cerebrum humidum poſſident, & ſpirituum animalium defeċtu laborant, facilè incidunt in catarrhales defluxiones, arthritides; quapropter ſi velimus debitè catarrhorum fontem reſcindere, oportet id efficere nervinis, ſale volatili oleoſo, & blando temperato ſulphure pollentibus remediis; inter quæ laudem merentur ſuccinum, ſerpillum, lignum ſaſſafras, majorana, ſalvia, betonica, lignum aloës, ambra & ex eo parata medicamenta.

CAPUT XCIII.

De catarrho à longo tempore inveterato.

Perilluſtris, & Rever. D. D . . . . . Carpii Archipresbyter annos 35. natus, Bononiam ad nos venit, ut de (*a*) *contumaciſſimo catarrho*, in junċturas à longo tempore delapſo, curaretur. Carpii, & Mutinæ plures in vanum conſuluerat Medicos. Sub cura noſtra brevi ſic convaluit. Ad cachexiam, cujus causâ ad hydropem propendebat, conſ. roſarum dedimus cum ſpecifico ſtomachico. Ad viſcerum obſtruċtiones, ſulphur metall. Refocillatis viribus, & viſceribus novo robore donatis, fluxio tollitur, & priſtinæ ſaluti reſtituitur æger. Hac viâ incedit vera medendi methodus, in quâ animadvertere licet, quàm à veritate ſint alieni, qui totâ die nobis inculcant, cerebrum eſſe exſiccandum, jecur refrigerandum, & ventriculum excalefaciendum. Id non præſtant, quia contrarium incuſant, mira de ſuis malè inventis indicationibus effutiunt: oculati diſtinċtionum tenebris offunduntur.

NOTÆ

in CAPUT XCIII.

(*a*) *Contumaciſſimo catarrho.* Catarrhi vel etiam rheumatiſmi in partibus muſculoſis oriuntur à læſo iſtarum partium tono, quod maximè fit ab inæqualitate aëris modò frigidi, modò calidi. Non autem ſemper à mutatione aëris calidi in frigidum & vice verſa, catarrhi epidemicè graſſantes ortum ſuum ducunt, verum ſerenâ etiam cœli temperie & ad ſenſum æquali quoad calorem & frigus oboriuntur ſæpiùs graviſſimi catarrhi, quod adſcribendum venit aëris mutationi & inæqualitati ratione gravitatis & levitatis ſuæ, vel etiam humiditatis & ſiccitatis. Obſervamus in barometris tempore autumnali maximam mercurii quoad aſcenſum vel deſcenſum variationem, quæ omnis ab inæquali pondere aëris provenit, qui modò poros cutis nimis relaxat, modò nimis conſtringit, ſicque tonum ejus deſtruit, & tranſpirationem turbat & inæqualem efficit, mirum enim externus aër, prout variat ratione caloris, frigoris, humiditatis, ſiccitatis, moderatur ac modificat tranſpirationem, à quâ prohibitâ ſtaſis lymphæ & catarrhi oriuntur.

CAPUT XCIV.

De Iſchiade.

Iſchias in omnibus non eodem modo curatur. Acutiſſimus eſt dolor in nonnullis cum inſigni pulſatione; tunc (*a*) *ſanguinis miſſio* è malleolo mirificè confert. In nonnullis eſt quidem acutus, ſed non pulſatilis; tunc phlebotomia inutilis eſt. Eſt altera ſpecies, quæ in principio non eſt acuta, ſed paulatim augetur; in hac neque purgationes, neque phlebotomiæ juvant: & hæc potiſſimùm oritur à lue venerea. Eſt altera ſpecies Arthritidi communis, quippe quæ vel eam, tanquam ejus prodromus, præcedit, vel in ipſa Arthritide venit; hujus, vel illius curandi artem per exempla faciliùs tradere eſt, quàm quibuſvis aliis præceptis.

præceptis. Quidam Admodum Rever. P. F. Vincentius de Coccapannis ex Carpio, modò in finali Mutinenſi Cœnobio ſuperior, annorum 75. ad Arthritidem, & Iſchiadem erat valdè propenſus, modò in genuum, pedum, & manuum articulis acerrimos dolores patiebatur: cùm verò juvenis eſſet (*b*) *natura bilioſus*, & ad id mali genus nimioperè propenſus, certum erat intra paucos annos ipſum in tanto affectu defecturum, aut ſaltem omnibus membris correptum iri, atque in lecto dolentem perpetuò decubiturum. Ad curationem, & præcautionem, pilulas ipſi dedimus catholicas, alternis diebus, quater aut quinquies; poſtea ſingulis menſibus, bis aut ter. Perſeverat per quatuor annos, intra quos firmiſſimam recuperat ſanitatem.

NOTÆ

in CAPUT XCIV.

(*a*) *Sanguinis miſſio.* Venæ ſectione ſolâ iſchiaticum dolorem ſe curaſſe, gloriatur Galenus *C.* 18. 24. Cura per venæ ſectionem. Item Celſus *lib.* 4. *de re medica cap.* 24. Per cucurbiculas curatam iſchiadem referunt M. N. C. *Dec. II. ann.* 5. *p.* 338. Videmus hinc rationem, cur hæmorrhoidum fluxus juxta *Aphor Hippocratis*; item cur *dyſenteria* quandoque, uti talem obſervationem communicat Solinander *ſectione* 5. *Conſil.* 1. *pag.* 431. tollant obſtinatum iſchiaticum morbum. Quare idem Autor ſanguinis detractionem & ad præſervationem ab hoc malo & ad curationem iſtius ſuo tempore adminiſtratam utilem eſſe ſcribit. Vid. p. 452.

(*b*) *Natura bilioſus.* Nitroſa, maximè nitrum artificiale cum cinnabare nativa vel antimonii maritatum tali in caſu omnium præſtantiſſimum eſt. Iſchiatici mali curationem tinctura refrigerante acida & ſucco tibii peractam vid. in M. N. C. *Dec. II. ann.* 90. *obſ.* 61.

CAPUT XCV.

De immodico menſium fluore.

MEnſium immodicè fluentium varia eſſe ſymptomata jam ſuprà tetigimus: inviſa tamen, nec ab aliis memoriæ conſignata obſervantur continuò. Honeſta quædam mulier annos 40. nata, prope Divi Martini fanum commorans, à 4. annis in menſium inordinatiſſimum fluorem quolibet menſe incurrebat, unde qui ad eam primò advocabatur Medicus, de phlebotomia in utroque brachio ſtatim ſollicitus erat; cathartica poſteà ad nauſeam præſcribens, nihil aliud præſtabat, niſi intolerabilem cachexiam. Et reverà dicta mulier, tam propter immodicam ſanguinis fluxionem, quàm propter inconcinnam medicamentorum applicationem in leucophlegmatiam inciderat. Ad 15. & 20. dies perſeverabat ſanguinis fluor, cui crebræ lipothymiæ, animive deliquia ſuccedebant. Dorſo ceratum comitiſſæ toties admovebatur, quoties immodica fluxio adveniret, & pulveres adſtringentes ipſi porrigebantur, utpote ex corallis, granis Kermes, lapide hæmatitæ, ſuccino, mamaſtiche, & ſimilibus; & tamen ſine fructu. Ad eam curandam, (*a*) *cachexia*, quâ mirificè donata erat, proſpeximus. Quâ de re Martis eſſentiam, cum tinctura coralliorum bis in die dabamus, cum conſerva roſarum, quibus mirificè ſanitati reſtituta fuit. Nugivenduli, qui nihil præter nugas, ex cortice commentariorum eductas nôrunt, clamitant iſthæc canonica non eſſe: ſtercora repoſcant, & conſimilia habeant.

NOTÆ

in CAPUT XCV.

(*a*) *Cachexia.* Cachectici, imò ipſi hydropici ad inordinatos & immodicos ſanguinis fluxus admodum proclives ſunt. Noſtra regula eſt, nullam hæmorrhagiam largiorem fieri ſine obſtructione cujuſdam viſceris vel ſpaſmo quodam fortiori internæ partis cujuſdam: Notabile eſt, in ipſa hæmophthiſi, vel etiam menſium fluxu nimio, quando per paroxyſmos ſanguis cum impetu erumpit, cutem extrinſecè corrugari, venas evaneſcere & anſerinam quaſi cutem fieri.

CAPUT XCVI.

De fame canina.

RArus eſt planè affectus in mulieribus ætate provectis: Erat tamen matrona quædam honeſtiſſima, ætatis ſupra 40. annos nata, quæ neſcio quo fato (*a*) *ingentem famem* contraxerat. Ad eam debellandam, pluries purgata fuit conſuetis remediis, cum ſanguinis miſſionibus. Hæc verò erat 40. annorum, nupta P. Albino Calceolario: Ad quam curandam accerſitus, mulierem invenio totam tumefactam, leucophlegmatiâ confectam, infinitorum propemodum remediorum pertæſam. Sub cura noſtra brevi ſanitatem conſequuta eſt in hunc modum. Primis diebus pil. de hiera ſimpl. Gal. dedimus ad ʒ. ij. in v. pilulas. Sequentibus diebus decoctum infra ſcriptum. ℞. Ligni ſaſſafras, ʒ. ß. rad. rubiæ tinct. fœnic. apii, an. ℥. j. ß. fol. abſinthii, agrim. capill. omnium, an. m. j. ſem. aniſi, ameos, an. m. j. coq. in aq. communis ſ. q. de colatura dabantur ℥. vj. pro doſi, cum ſyrup. limonum ℥. j. Decem diebus exactis ſaccharum roſaceum dedimus, cum eſſentia chalybis, & guttulis aliquot liquoris ſulphuris per campanam educti: de eo capiebat ℥. ß. pro doſi, bis in die: quibus gratiſſimis priſtinæ ſanitati reſtituta fuit.

NOTÆ

in CAPUT XCVI.

(*a*) *Ingentem famem.* Obſervamus ſæpiùs poſt morbos & febres nimiam famem, quæ tamen utplurimum graviſſimos morbos producit. Spiritus etenim per jejunium nimis impetuoſi facti, impetuoſius alimenta aggrediuntur, chylum nondum ſpecificatum per totum corpus nimis feſtinanter diſſipant, qui crudus & immaturus obſtructiones, ſcirrhos in partibus, atrophias, hydropem inducit; hinc omnis paſtus largus poſt febres peſſimus. Præſtat ſucceſſivè & paulatim virium refectionem inſtituere per alimenta, & quoad victus rationem regula hæc generalis attendenda eſt: Proportio ſemper debet eſſe inter vires & victum, ſi vires ſunt debiles & imbecilles, parcâ manu cibi, iique tenues dandi ſunt, plenior, ſi ſatis robuſtæ ſunt, & largior concedendus.

CAPUT XCVII.

De hydrope (*a*) poſt immodicam ſanguinis rejectionem per os.

COncedo rara non eſſe artis, & ex multiplici rerum eventu artem conſtituere velle, imbecillis eſſe ingenii; nec minùs culpandi ſunt illi, qui nihil ſciunt, niſi ab aliis dictum fuerit. Ingenerosum planè, cum Seneca *in Epiſtolis*, nihil ſciri poſſe à nobis, quòd tamdiu vixerimus ſine ulla inventione; in aliorum dicteriis ſemimortuos, & quaſi conſepultos jacere. Vivit quidem qui ſibi ſapit; contrà qui nihil niſi ex commentariolis, cum larvis perpetuò luctatur. Petrus Thieri Ambianenſis, annos 40. natus, hìc Bononiæ commorans duobus annis elapſis pluſquam tres libras ſanguinis rubri, & ſpumoſi cum tuſſi rejecit: ſequenti die ſimilem quantitatem evomuit. Tunc propinquior Medicus ad eum vocatus, ipſi ſanguinem eſſe detrahendum ſuadet. Præſcribit & rotulos cum bolo. Quinto die pariter novum ſanguinem fundit per os, cui abdominis, & crurum tumor ingens ſucceſſit. Tunc ad eum inviſendum acceršitus, conclamatum hominem, atque omni ſpe deſtitutum eſſe reputans, ipſi parum ſulphuris metall. propino: Croco tandem Martis bis in die exhibito perfectè convaluit, vivitque adeò ſanus, ac ſi nihil quicquam paſſus fuiſſet.

NOTÆ in CAPUT XCVII.

(*a*) *Poſt immodicam ſanguinis rejectionem per os.* Vomitus ſanguinis ex ruptis vaſis brevibus ventriculi originem ſuam habet. Vidimus id nuper in puella, quæ ex vomitu cruento & cordis palpitatione moriebatur, ubi hepar induratum ſcirrhoſum quaſi coctum apparuit. Lien prægrandis & tumidus, & venæ circa ventriculum tumidæ & apertæ in ipſius ſinu. Et quoniam noſtra ſententiâ hæmorrhagiæ fermè omnes enormes & crebriores ab inæqualitate motus ſanguinis propter obſtructas vias & venas viſcerum dependent; hinc facile videmus viſcerum labem & ſcirroſitatem, quæ cachecticos & hydropicos ferè ſemper comitatur, excitare ſanguinis effuſiones per varia loca, quare hæmorrhagiæ tam per nares, quam per hæmorrhoides crebriores & præcedere & comitari ſolent hydropicos, ipſa praxi quotidiana id teſtante.

CAPUT XCVIII.

De Calculo.

PRudens, & honeſta mulier, nomine Bianca, annos 60. nata, dilectiſſimi Domini noſtri, & Patroni pluribus de cauſis amantiſſimi, familiæ gubernatrix, poſt diuturnos ventris dolores in inſignem maraſmum, cum lenta febre, incidit. Trimeſtri toto, aut circiter alterius Medici operâ uſus eſt. Brevitatis causâ omitto, quæ illo tempore aſſumpſit medicamenta. In Civitatem reverſus, à quâ diſceſſeram à menſe, mulierem invenio macie incredibili confectam, quæ ob virium imbecillitatem, vix dolorem ſentiebat. Ut tamen utrique affectui proſpicerem, (*a*) *lac caprinum* exhibeo quotidiè, cum ſaccharo albo pulveriſato. Primis diebus unciæ quatuor tantùm exhibentur, ſenſim augetur quantitas, & ad uncias octo uſque. Sub fine dierum 15. excrevit nonnullos calculos oblongos, & præduros, à quo confeſtim ſana evaſit. Perſeverat in dicti lactis uſu ad menſem; quo tempore depellitur marcor, recedit febris, & appetitus rediit. Vivit ab hac cura ſana, & vetula, agens modò 68. ætatis annum.

NOTÆ in CAPUT XCVIII.

(*a*) *Lac caprinum.* Lac omne diureticam vim habet propter ejus ſerum ſale ſubtili abſterſivo gaudens, hinc obſevamus poſt copioſum lac aſſumptum non tantum urinas tenues & aquoſas, verum & largiores.

CAPUT XCIX.

De Arthritide inveterata à multo tempore, cum tophis, nodis, in quo æger impotens à multis annis, nonniſi fulcris, & ſcipionibus ambulabat.

DOminus Cæſar Levante in juventute peſſimâ arthritide vexabatur, cujus causâ 5. & 6. menſes in lecto decumbebat. Primi dolorum inſultus adeò efferati erant, ut ad duos menſes nullo pacto quieſceret. Primis diebus ad eum vocatus, pilulas catholicas alternis diebus ipſi præſcripſi. Ubi contumax erat dolor, laudinas ipſis miſcuimus. Ad totalem curationem ipſi indicavimus, ut bis in menſe de dictis aſſumeret, & in potu loco vini (*a*) *biberet aquam perpetuò*, quod præſtitit ad decennium: quo tempore perfectam adeptus eſt ſanitatem. Scipiones, & cruces, quibus utebatur in ambulando, primò abjecit; baculum tandem, & modò rectus ſine auxiliis incedit. Modò agit 60. annum, optimo robore donatus, & optimâ valetudine fruens.

NOTÆ in CAPUT XCIX.

(*a*) *Biberet aquam perpetuò.* Cum arthriticorum natura fermè ſalſica ſit, non melior potus ipſis conducit, quàm pura aqua, ſincera tamen & levis, quæ facilè invenit vias per ſudorem & urinam. Talis copioſius hauſta diluit & eluit ſalia peregrina microcoſmica, & fluidos ſuccos efficit. Vidimus hinc aquis dictis ſalubribus, quæ primum ſcaturire cœperunt, & ſæpiùs nil niſi aquæ fontanæ ſunt, leviores tamen & ſubtiliores, curatos perfectè arthriticos, & contractura ſpaſmodica partium laborantes, ſi in largiſſima quantitate hauſerint iſtas, & meretur hic recenſeri ſingulare exemplum cujuſdam viri, qui per novem annos pedum & manuum laboravit contractura, ex febre tertiana diuturna perperam curata. Hic aquam noſtram ſalubrem, quæ optima aqua eſt & vitriolo volatili pauco tamen imbuta hauſit quotidie ad ſexdecim fermè menſuras, & quidem ultra menſem. Urinam excrevit copioſiſſimam, & ſucceſſivè iam manus quàm pedes reliquit contractura, ita ut commodè ambulare & manibus prehendere poterit, maximâ cum hominum, quibus ejus ſtatus prior cognitus fuit, admiratione. Ut adeò ex hac hiſtoria pateat, copiam aquarum non nocere, ſed illam potius maximam vim preſſione ſua in deobſtruendis viis obtinere.

CAPUT C.

CAPUT C.

De arthritide, cum lue venerea.

PLures novimus ex tenui fortuna ad ſublimia evectos, è paupertate ad divitias, arthritide miſerrimè conflictatos, occubuiſſe; è contra, qui divites arthritidis doloribus infeliciter cruciarentur, ad pauperiem delapſos, ab iiſdem liberos evaſiſſe. Crapulam, an otium, Venerem, an Bacchum incuſare velle, non eſt facile. Modò nobis eſt præ manibus quidam nobis amicus, qui nullis voluptatum illecebris parcens, ab arthritidis cruciatibus liber evaſit, ſolius aquæ potus uſu. Novimus quoſdam ab omnibus Venereorum ſpiculis alienos, & pariter ab omnibus aliis ſeculi voluptatum blanditiis, præterquam à vini potu, & otiis, quibus ex dignitate officii, & profeſſionis indulgere tenebantur, arthritidis tyrannide ſummopere dilaniatos. Cur vinum tantopere arthritidi nocet? Non aliâ de causâ, quàm ejus tartaro, quo inter cætera alimenta copiosè abundat. In *prima Centuria* de ejus ortu, & eſſentia, paucis multa diximus, nunc de ipſa cum admixta lue dicendum. Circa utriuſque notitiam deſudet Medicus, nam tam arcta eſt utriuſque affectus conjunctio, & affinitas, ut non raró Medicos etiam oculatos decipiat. Nuperrimè quidam amicus noſter nobis ſeſe offerebat curandum. In principio, (a) *juncturarum dolore* immaniter excruciabatur, cui ſuccedunt vigiliæ, capillorum effluvium, puſtulæ, nocturna febris, &c. Juncturarum dolori advenit inflatio, rubor, & tumor: Non, ut in ſimplici arthritide, ceſſat dolor intra 15. aut 20. dies, aut (ut inquit Hippoc. 40.) ſed eodem modo divexat hominem. Genua præſertim, & utrumque poplitem adoritur, nec raró manus, & pedes. Deſinit ſæpè in apoſtemata, in quibus humoris acrimonia oſſa erodit. (b) *Gonorrhœa*, aliquando ſit morbi prodromus, cum inſigni ophthalmia, aut ad minus oculi rubent, & prurigine moleſtâ vexantur. Iſchias nonnunquam incipit, & hæc nullis miteſcit remediis, præterquàm peculiaribus alexipharmacis. Ejuſcemodi affectuum tam eſt efferata pernicies aliquando, ut nî opportunis occurrat mediis Medicus, membrum totum vaſtet, oſſium etiam robur, & craſſitiem perimat. Curam utriuſque affectus uno eodemque tempore aggredior. Ubi dolor magis premit, eſſentiam corallinam exhibeo. Ejus loco, accipio pilularum polychreſtarum, deſcriptionis noſtræ, ſcrupulos duos, pil. laudinæ g̃. vij. miſce, fiant pil. tres: capiat duabus vel tribus horis ante cibum. Decoctum poſtea ex ligni Guajaci ℔. ß. ſalſæ paril. ℥. ij. Infundantur in ℔. ix. aq. communis, & coquantur ad medietat. Sub fine adde fol. ivæ artheticæ, bethonicæ, cichorii, an. m. j. ſenæ orient. ʒ. vj. hermodactyl. ʒ. ß. aniſi, ʒ. ij. liquiritiæ ℥. ß. fiat decoctum, de quo capiat ℥. vj. pro ſingulâ doſi, bis in die. Ex magmate cum ℔. xij. aquæ communis, parabitur decoctum ſecundum, cujus uſus erit in cibis, loco vini. Diæta præſcribitur pro ratione temporis, & perſonarum conditione. Præter ejuſmodi decoctum, ſunt pleraque alia, uti extractum antivenereum, Chaos mercurii, &c. de quibus in noſtra *Pharmacopœa Spagyrica*. Sed reverà certam, & determinatam medendi methodum inſtituere velle, omninò eſt impoſſibile.

NOTÆ

in CAPUT C.

(a) *Juncturarum dolore.* Scorbutus & arthritis ſi excellentior eſt, ſæpiùs habetur & curatur pro lue venerea, & hæc quoque ſub arthritidis vel ſcorbuti nomine plurimum ſuas tragœdias exercet, item ſub ſpecie catarrhi quandoque latet cum anhelitus difficultate & anorexia.

(b) *Gonorrhæa.* Scorbuticis, arthriticis, nephriticis ſæpiſſimè accidit gonorrhæa: In ſcorbuticis ſemen ſæpe rubellum & arenoſum viſitur. Et gonorrhæa benigna plerumque eſt ſcorbutica ob ſal immixtum chylo, quod impedit coagulationem; hinc ſemen nimis fluidum eſt, & ſic tranſcendit capſulas: Adjuncti ſunt dolores capitis, ſtranguria, livor, tabes, dolor lumborum. Hanc ob rationem ſcorbutici ſunt ſputatores, & chylus bonus ſive lac non in copia generatur in illis. Præter purgantia lac cum terebinthina, item cum oſſe ſæpiæ ſumptum, arcanum eſt hoc in morbo.

CAPUT CI.

De lue venerea.

LUes venerea, quam Itali & Germani Gallicum morbum appellant, à variis variè deſcribitur. Cùm verò ejuſcemodi deſcriptiones ad eum curandum nihil lucis afferant, eas merito ſpernimus. De ejus ortu, & cauſis quicquid deblaterant, itidem parum refert. Etenim merceſne ex India, an *contagium in Neapolitana expeditione* contractum, vel, ut ſomniant nonnulli, Planetarum malevolus aſpectus, hucuſque profuit nihil. Mercatores in hoc Medicis longè peritiores obſervamus, qui attulerunt nobis arma, quibus debellare poſſimus tam dirum morbi genus. Indicationes ſi quæras, vel univerſum Medicinæ ordinem invertis, vel craſſam, & ſupinam ignorantiam multorum confiteri teneris. Etenim methodus, ſeu ars debellandi ejuſcemodi truculentum, & immaniſſimum hoſtem, ab uſu, & experientia tota pendet. Uſus verò, & experientia longo tempore parta docet, non omnes eodem modo, iiſdemque mediis curandos. Inprimis videndum, an cum ipſo morbo alter affectus ſit ipſi complicatus; etenim ambo eodem tempore curandi ſunt. Deridendi planè ſunt illi, qui unicâ methodo, unico decocto, unico unguento, ſuffumigio, cerato, pilulis, pulvere, & ſimilibus, unumquemque curare tentant. Hoc peculiare habet iſte affectus, ut ſæpè tartareis morbis ſe immiſceat; unde incautos Medicos non raró decipit; nonnunquam arthritidem in conſortium trahit: aliquando febrem habet comitem. Differentias, quas olim fecerunt per gradus, docti quidam viri, ad curationem pariter parum conducunt. Majoris ſunt conſiderationis, quæ ab ægrorum natura, & conditione deſumuntur. Sunt nonnulli, in quibus longo tempore latet; in quibus uno, & quibus alio modo ſe prodit. In nonnullis ſtatim poſt contactum, vel carie in pene, vel gonorrhœa, vel bubonibus manifeſta fit. In quibuſdam ſine his poſt aliquod temporis ſpatium, vel per puſtulas, vel per tubercula, vel per capill. defluvium, vel tandem per dolores, modò in capite, modò in ſcapulis, brachiis, pectore, pedibus, tibiis, &c. Aliquando adeò eſt obſcura, ut in arte verſatiſſimos plerumque decipiat. Peculiaria, veriora, & certiora ſigna,

gna, per negativam facilè inveniuntur, dicentes hoc non eſſe hujus, vel illius affectus, nocturnum magis, quàm diurnum, & continuum. Non rarò in principio veluti fervidus vapor per carnes ſerpit, ibique dolores accerrimos concitat. Mirum eſt, quomodo aura iſthæc virulenta, horum magis, quam illorum commercio gaudeat. Item quomodo tam exigua, fiat tàm ampla, & temporum brevitati minimè ſubdita, & quomodo fertilitate mirâ ſe per regiones, & per ſecula propaget. Cura ejus cunctis innoteſcit. Non eſt Medicus, qui in hac re ſuam peritiam ad ſidera non extollat. Quiſnam eſt Barbitonſor in Gallia, qui propria arcana non prædicet? Unusquiſque peculiarem methodum jactitat. Quatuor modi, quibus utuntur Medici, & Chirurgi, adhuc ſunt in uſu. Omnium hîc in Italia communiſſimus eſt, præbere ligni Guajaci decoctum cum ſudoribus, & ſine ipſis, purgationibus, qui modus in quibuſdam eſt laudabilis. Secundus, ſunt frictiones ex argento vivo. Tertius *ſunt ſuffumigia*. Quartus, emplaſtra, ſeu cerata. Mitto pilulas mercuriales, pulveres, vina, &c. Quod ad nos, prædictas etſi inutiles haud cenſeamus, eas tamen minimè uſurpamus. Decoctis, tanquam iis, quæ naturæ noſtræ magis conveniunt, frequenter utimur. Item extractis, electuariis, & confectionibus. Decocta in emaciatis in juſculis paramus. Hæc ſi ad Chymiæ normam parentur, communibus longè ſunt efficaciora. Dantur & in minori quantitate. Parandi modus in noſtra *Pharmacopœa Spagyrica* habetur.

Symptomatum varietas medicamentorum diverſitatem conſtituit. Morbi verò eſſentia ſemper eademAlexiteria proponit. Matrimonium pariter, quod contraxit cum aliis morbis, medicamenta quoque diſcriminat.

Certam tradere regulam vix eſt poſſibile de iſto affectu: peculiares obſervationes tibi tradere arbitramur: quâ de re manum à tabula.

NOTÆ

in CAPUT CI.

(a) *Contagium in Neapolitana expeditione.* Omnia omnium ſeculorum præter lepram mala ſuperavit diritate & ſui propagatione lues venerea, maxima vagæ libidinis peſtis, quæ circa annum 1464. in obſidione Neapolis inter oppugnatores Gallos quaſi furia ab inferis exorta in ultimas terras propagata eſt, & niſi hydrargyri & aliorum remediorum uſus tempeſtivè innotuiſſet, omnium fœdiſſimum detrimentum intuliſſet.

PETRI

Spagirica, à σπάω, & ἀργύριον, vel à σπαργάω, educo, attraho, avello, &c.

PETRI POTERII PHARMACOPOEÆ SPAGYRICÆ

LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De ſecretioribus Medicamentorum præparationibus, & uſu.

Sanitatis & morbi triplex origo.

QUICQUID ſagax & inimitabilis Natura ad mortalium calamitates propulſandas, ſanitatemque in ſuo robore ſtabiliendam excogitavit unquam, id (*a*) *è triplici penu*, eruendum optimè cenſuit: vegetabili nimirum, animali, & minerali. Nec ipſi ſatis fuit, tantam plantarum copiam adinveniſſe, quæ noſtris ſuperandis morbis ſufficeret, ni animalia ſimul, & mineralia in uſum advocarentur: Unde haud exigua ſuſpicio, num morbi pariter è triplici illo penu depromerentur. Vegetabilium atque animalium quotidiano uſu humana corpora manifeſtè alterari, nemo eſt qui ambigat, quandoquidem hæc duo in noſtri alimoniam cedant. At mineralibus non adeò apertè, ſed occulto quodam modo veſcimur, nimirùm cæteris eduliis naturæ induſtriâ cum his admixtis; uti vini exemplo liquidò conſtat, quod in ſuo tartaro naturam quandam metallicam è terræ viſceribus hauſtam continet. (*b*) *Omitto aquam*, quâ quotidie utimur, varia ſalium, & mineralium genera in ſe coërcere. Quâ de re horum trium naturam, vires, & facultates jamdudum contemplari, præcipuas, & quas potiſſimùm in Medicina factitanda uſurpamus, ſeligere, atque commodo publico tradere cupientes, præfatum naturæ ordinem ſequi, optimum duximus.

Animalibus, vegetabilibus & mineralibus nutriri hominem.

Ordinis ratio.

ANNOTATIONES IN PHARMACOPOEÆ SPAGYRICÆ *LIBRI PRIMI* CAPUT PRIMUM.

(*a*) E *Triplici penu* Res dubia eſt, ad quod regnum naturæ ſpectet aër, qui magnum jus habet corpora noſtra afficiendi, vel etiam morbida ſanandi; aër quippe mutatus magnis ſæpe morbis remedio eſt; Et qualis aër, tales ſunt ſpiritus rectores machinæ noſtræ; unde in ipſo ingens momentum ſanitatis noſtræ ponitur.

(*b*) *Om tte aquam.* Aqua ſicuti eſt menſtruum macrocoſmi; ita quoque microcoſmicum, & quò purior, atque heterogeneis partibus magis privata, eò meliores & ſinceriores generantur ſucci corporis, quo circa ab hujus ſalubritate magna pars ſanitatis noſtræ pendet. Rarius aqua puriſſima invenitur, ut plurimum de ſoli naturâ ejuſque contentis participat.

CAPUT II.

De Medicamentorum præparatione in genere, deque hujus partis præſtantia, ſubjecto, & officio.

EAm Medicinæ partem, quæ medicamentorum præparationem docet, (*a*) *olim unicam*, nunc verò duplicem agnoſcimus: antiquam Pharmaciam; & recentem licet antiquiſſimam, quæ Spagyrica & Chymica dicitur. Si ad hanc legitimi ejus uſus cognitio accedat, verè Phyſica praxis dicetur, omnium ſcientiarum nobiliſſima, utiliſſima, & præſtantiſſima, cujus finis & intentio ad ſanitatem perpetuò dirigitur, ſibique pro ſubjecto vendicat rem omnem; ad humani generis commodum primitùs comparatam. Hujus partis tanta eſt dignitas, & præſtantia; ut nihil ſit, quod tam de repentè Medicum exornet, nobilitet, & clarum, famoſumque reddat. Hæc firmiſſima Naturæ clauſtra reſerat, corpora in ſua elementa, & elementa in ſua principia reſolvit. Qui in eâ claruerunt olim, apud Indos Gymnoſophiſtæ, apud Perſas Magi, apud Gallos Druidæ vocabantur. Ei quandoquidem virtutum omnium terreſtrium, cœleſtium, animalium, vegetabilium, & mineralium clavis concreditur. In ea non modò rerum eſſentiæ perpendùntur, verùm & in lucem conſpectumque hominum adducuntur, purum ab impuro ſegregatur,

Pharmacopœa duplex. Pharmacopœa ſpagyrica. Phyſica practica Ejus finis ſanitas. Præſtantia, & dignitas. Ejus ſubjectum. Utilitas. Officium: Fautores & Authores.

cortex à nucleo, contrarium à contrario; multa denique miranda præſtat, & multò majora, quàm quæ humanus intellectus excogitare poſſit.

NOTÆ

in CAPUT II.

(*a*) *Olim. unicam.* Phatmacia ſeu præparatio medicamentorum Galenica eſt, vel chymica. Galenicam amplexi ſunt veteres, chymica ſelectior quaſi recentioribus magis attidet. Antiqui olim vegetabilibus contenti erant, & ex herbis medicinas ſuas parabant; Verum noſtro tempore ex animali & minerali regno magno acceſſere augmenta, ut jam chymicis pharmacopolia mirum ſplendeant. Unica tamen eſt ars præparandi medicamenta ex omnibus regnis, quæ pharmacia eſt, & utraque methodus tam ſimpliciter Galenicè & diffuſius, quam conciſius, ſubtilius & chymicè parandi medicinas hodienum valet, nec ſuâ laude caret utraque, ſed ambæ amicè conſpirare debent. Innoxia & ſecuriſſima remedia chymica ſunt, magnæque activitatis, modo prudentem naneiſcantur medicum. Certè indignus eſt Medici nomine, qui chymiam ignorat, miſerior, qui illam odit, Remedia Galenica ſatis quoque tuta, imo neceſſaria ſunt, ubi imbecillia adſunt ſubjecta, & lento gradu procedendum; tunc ſæpè plus juvat ſimplicis herbæ decoctum, quam famoſum quoddam elixir, quinta eſſentia, aut panacæa magni cujuſdam Chymiatri.

CAPUT III.

De ſecretioribus medicamentorum vegetabilium præparationibus.

VEgetabilia, ex quibus prima morbis accommodata remedia educimus, multiplicia ſunt: vel enim exotica, & è diſtantiſſimis maris tractibus allata; vel noſtratia, ſub cœlo, ſoloque noſtro nata. Inter hæc, ſunt herbæ, frutices, ſubfrutices, arbores, & ſimilia, quæ integra vel eorum partes ſumimus, ut radices, cortices, ligna, folia, flores, fructus, ſemina, gummi, reſinas, & alia: his aliquando cum aliis mixtis, nunc in formam decoctionis, julepi, ſyrupi, pulveris, confectionis, electuarii, opiatæ, pilularum, & ſimilium; nunc in formam aquæ, olei, ſalis extracti, Clyſſi, magiſterii, &c. chymicè paratorum. Et quia Illuſtriſſimo D. Equiti CASSIANOA PUTEO, cui hæc primò dicata ſunt, tantùm polliciti ſumus (*a*) *ſelectiora*, & ea quæ ſæpius apud Chymiatros in uſum veniunt, unà & hæc, quibus paſſim in curandis morbis utimur, deſcribere: Ideò communibus & vulgatis omiſſis, ad prædicta recto tramite nos transferimus, initium ducentes à decoctis, ut à levioribus, omnium paratu facillimis, & nobis uſitatiſſimis.

Medicamenta vel exotica, vel noſtratia.

NOTÆ

in CAPUT III.

(*a*) *Selectiora.* Quivis medicus, uti miles contra hoſtem inſtructus armis optimis, ſeu medicamentis præſtantiſſimis ſit oportet, quibus adverſus naturæ hoſtes inſurgat. Non huc quadrant vulgaria vagè conſarcinata, ſed probatiora & ſelectiora, quorum experientia fida & tuta eſt: hæc enim medicum decorant, illumque nobilitant, ac ægros juvant; quare horum diſpenſatio Medicis propriè convenit. Qui in ſanatione morborum magna præſtare vult, utique præparare ipſe medicamenta ſelectiora euporiſta pauca, illiſque prudenter uti debet, ſic certior de illorum modo agendi & operandi fit, quod non facile contingit in diffuſo remediorum apparatu.

SECTIO PRIMA.

CAPUT PRIMUM.

De decoctis in genere.

IN noſtris decoctionibus parandis plerumque à vulgari methodo minimè recedimus, in his præſertim, quas Pharmacopœis quotidiè parandas concedimus, & eò magis quando morbus non eſt admodum pertinax, ſimplicique medicamenti præparatione ſubigi & everti queat. Inſuper tædioſum nimis foret, unumquemque ad noſtri libitum docere velle. Fateor equidem (*a*) *in diuturnis graviſſimiſque morbis*, in delicatulis, & his, quibus ventriculus nauſeâ premitur, & qui ſolum aſpectum medicamentorum, odorem, & ſaporem perhorreſcunt, longiori artificio oportere uti, nam tunc crebris coctionibus, filtrationibus, clarificationibus, & diſtillationibus, ea adeò guſtui, palatòve grata reddimus, ut ipſis ægris in deliciis ſint.

Decoctiones parandi ratio multiplex, & cur.

Decoctiones, ut palato jucunda reddantur.

Vis, & facultas decoctionum in tinctura, ſaleque tartareo potiſſimùm conſiſtit; & ſic in multis parum intereſt, an in clauſo vel aperto, duplici vel ſimplici vaſe fiant. Vaſa autem ſumimus, vel terrea vitreata, vel vitra ipſa, item vaſa ænea ſtanno interiùs obducta, cum ſuis cooperculis ejuſdem materiæ. Pro humiditate aquas deſtillatas non rarò uſurpamus, aliquando vinum, hydromel, aquam communem, & alia intentioni noſtræ convenientia. Quantitas humiditatis pro ratione rei coquendæ ſumitur, in duris & ſiccis plus; in raris, & humidis minus.

Decoctionum vis, & facultas in quo conſiſtat.

Earum vaſa.

Earum humiditas.

Item, (*b*) *dura*, *& ſicca* longam ſuſtinent coctionem, contrà rara, & humida, aromata quoque, & ea quorum vis, & facultas in ſuperficie conſiſtit, exiguam admodum requirunt coctionem: in his ſæpius ſolâ infuſione contenti ſumus; in aliis, mediocri, vel tertiæ, vel quartæ partis conſumptione; in aliis fortiſſimâ, & tunc ad medietatem, vel duorum tert. conſumpt.

Quantitas, & coctionis tempus.

(*c*) *Doſis*, eſt ℥ 1. 2. 3. 4. 5. & 6. pro viribus ægri, & rei natura. Decoctis utimur multis de cauſis: & primò, ubi medicamenta actu humida requiruntur, veluti in aliquibus morbis ſiccis, item in arefactis, &

Decoctionum doſis. Utendi ratio.

& attenuatis corporibus, ubi longâ humorum præparatione opus eſt. Quando ſiccorum, & ſolidorum lignorum, radicum, & ſimilium, virtutes & facultates elicere, eaſque in formam potabilem deducere volumus, medicamenta quoque actu humida æſtivis diebus magnoperè conveniunt, eo quòd calori noſtro, extrinſeco æſtu depreſſo, & dejecto, facilè humida ſuccurrant. Utimur & decoctis, quando temporis brevitas longiorem præparationem non fert.

Decoctiones quando & quibus conveniant.

Decoctionum uſus.

Uſus decoctionum nobis eſt longè à paſtu, poſt paſtum, in cibis ipſis loco potus, ſemel, bis, & ter in die.

Statica medicina notatur.

Hìc contra Staticæ Medicinæ præcepta obſervavimus, decocta tutò dari poſſe, *(d) horis majoris tranſpirationis*, intrò fortè revocato calore, quo natura ſimul cum medicamine ſtipata & roborata, noxios humores expeditiùs ſubit, extrudit, foraſque propellit.

Cautiones in decoctionibus adhibendæ.

In his adhibendis apprimè videmus, ut utrumque viſcus, lien, & jecur naturali robore ſint donata, & ventriculus minimè nauſeabundus, & imbecillis.

NOTÆ

in CAPUT I.

(*a*) *In diuturnis graviſſimiſque morbis*, *&c.* Decocta requirunt integrum ac firmum ſtomachum, qui liber eſt, nec copia vitioſorum humorum obſeſſus, nec nauſea premitur; item vias primas lubricas, patulas nec obſtructas; deniqne tranſpirationem & motionem ſanguinis liberiorem, tonumque viſcerum, maximè hepatis & lienis, ſalvum, alioquin majus damnum, quam juvamen adferunt. Horum uſus ad menſes duos vel tres minimum continuandus, in chronicis: alias parum proficiunt.

(*b*) *Dura & ſicca.* Quæ duriora ſunt, uti partes animalium oſſa, radices, ligna, diuturniori egent coctione, minori aromata, ſale volatili prædita, omniaque purgantia, quæ melius infunduntur, quàm decoctione tractantur.

(*c*) *Doſis.* Variat doſis pro diverſitate ingredientium. Temperans & diluens decoctum ad libram unam vel duas, purgans ad uncias duas vel tres, aperiens ad uncias ſex aſſumendum eſt.

(*d*) *Horis majoris tranſpirationis.* Optimè adhibentur liquida & diffuſa, uti ſunt decocta & infuſiones, horis matutinis, quando coctio ventriculi eſt perecta, circulatio & motio ſanguinis ac tranſpiratio liberior, tunc longè citius pervadunt in ſangninem, quem diluunt, ſalia ejus morboſa imbibunt, ac per debita evacuatoria proſcribunt; Ex adverſo ſi circulatio cum perſpiratione minus ſecundùm naturam ſunt, ut in pluribus morbis, vel etiam ſtatim poſt poſtum, exulent dicta.

CAPUT II.

De Decoctis in ſpecie.

Decoctiones multiplices.

QUi huc uſque decoctorum formulas in ſpecies diſtraxerunt, eas præcipuè ad ſingulas corporis partes contraxere: hinc cephalica, thoracica, cardiaca, jecoraria, & ſimilia inventa ſunt quæ poſtea minutiùs concidenda duxerunt, veluti in multiplicem intemperiem. Sunt propterea decocta cephalica calida, frigida, humida & ſicca; ſic de ſingulis partibus: cui & addere poſſem excalefacientia & exſiccantia, excale facientia humectantia, & alia, in quæ ultrò non progredimur, ne ejuſmodi inanis prolixitas inſtituti noſtri ſcopum evertat. Nos in medendo non ad ſolam intemperiem reſpicimus, verùm magis ad partium confortmationem & compoſitionem; non qualitatum, ſed principiorum, cauſam morborum efficientem. Rurſus decocta ſunt vel ſimplicia, vel compoſita; laxativa, vel alterantia, de quibus fuſiùs apud W. k.rum, Quercetanum, & alios. Inſuper quædam ſunt particularibus morbis expugnandis deſtinata, ut Epileptica, apoplectica, &c. Nos paucis exemplis contenti proponimus noſtra.

In medendo quid reſpiciendum.

Decoctionum diſtributio.

(*a*) *Decocta Cephalica.*

Decoctio Cephalica alterans & roborans.

PArantur ejuſmodi decocta ex ſimplicibus capiti deditis: Ut Ligno viſci quercini, rad. pæoniæ, betonicæ foliis, capil. ven. &c. floribus ſtœchados, violarum, lilij, pap. rub. ſem. aniſi, fœniculi, carui, &c.

Quibus addere, & demere pro natura morbi, ægri conditione, & tempeſtatis qualitate, unuſquiſque poterit; hæc roborantia, & alterantia dicuntur, ſi his immiſcemus agaricum, turbith, ſennam, polypodium, hermodact. eſulam, & ſimilia.

Quæ poſtmodum phlegmagoga, cholagoga, & melanagoga dici poſſunt.

NOTÆ

in CAPUT II.

(*a*) *Decocta cephalica.* Non dantur remedia ſpecifica hoc nimirum ſenſu, quæ ſaltem uni parti medeantur, inque aliis nihil efficiant. Medicamenta ſunt nihil aliud, quam menſtrua, quæ ſi prius ritè fuerint ſubacta à liquore gaſtrico-ſalivali, agunt imprægnatione humorum, quos in quoddam menſtrui quaſi genus convertunt, vel ſi intemperie laborant, ad temperamentum reducunt, ut deinde obſtructa reſerare & excretoria blande ſtimulare queant. Prout autem principium in ſanguine, humoribus, vel partibus peccans varium eſt; ita quoque medicamentorum requiritur peculiare, vel ſalinum ſulphureum, vel reſinoſum, vel aqueum, volatile, mucilaginoſum, aut acre; adeò ut qualitatibus manifeſtis agant remedia, vel mechanicâ quâdam ratione explicari debeat horum virtus. Morbis capitis, qui vel ex diſcurſivo ſpirituum motu, vel ex obſtructis anguſtiſſimis nervorum & cerebri tubulis, naſcuntur, duplicis generis potiſſimum conveniunt. Prioris ſunt anodyna, blandâ ἀναθυμιάσει ſpirituum impetum ſiſtentia, qualia ſunt nominatim, flores primulæ veris, tiliæ, pœoniæ, acaciæ, ſambuci, roſarum, violarum, papaveris rhœados, liliorum convallium, &c. item vaporoſa, moſchus, caſtoreum, ambra, crocus. Ad poſteriorem pertinent claſſem ſale oleoſo ſubtili imbuta, cujuſmodi ſunt omnia ex animalibus oleoſa & ſpiritus volatiles, ex herbis majorana, ruta, lavendula, valeriana, lignum aloës album, roſmarinus tam hortenſis, quàm ſylveſtris, cardamomum, cubebæ, ſerpillum, baſilicum, ſuccinum, ambra, balſamum peruvianum, quæ omnia cum aquâ vel vino decocta, aut infuſa cum apto menſtruo ad vitia capitis præbent laudatiſſimam medicinam.

(*b*) *Decocta pectori inſervientia.*

ASthmati potiſſimum ſequens decoctum conducit.

℞. Radicum enulæ campanæ, ireos, liquiritiæ raſæ, & parum contuſæ, an. ℥. j.

ficuum pinguium N°. xij. cap. ven. praſſii albi, ſcabioſæ, bo agi iis, tuſſilaginis, peti, (aliàs herbæ reginæ) hyſſopi, an. m. j. Flor. violar. boraginis, an. p. j. Coquantur in ſ. q. aq. communis ad tertiæ partis conſumptionem: clarificetur, aromatizetur cinnamomo, & dulcoretur ſaccharo, & melle. Si ejuſmodi decoctum coquatur ad craſſitiem mellis cum tantillo ſacchari, efficiet ſyrupum præſtantiſſimum; cujus dantur cochlearia 2. & 3. pro doſi, cum juſculo carnis, vel ſimplici vel alterato. Eadem iterum in alterantia, & purgantia ſubdividuntur. Verum purgantia nunquam uſurpamus, eo quòd eadem pectori vim ſemper inferant.

(*b*) *Decocta pectori inſervientia.* Morbi pectoris ſicuti proveniunt vel à ſtaſi tenacium humorum, vel à nimiâ illorum acrimonia pendent; ita quoque pectoralia ſic dicta Medicis, agunt vel incidendo ac reſolvendo humorum craſſitiem, uti ſunt helenium, ſquilla, hyſſopus, myrrha, radix iridis, ros ſolis, ſcordium, leviſticum, cherifolium, epithymum, naſturtium, gummi ammoniacum, ſulphur, benzoe: vel operantur deliniendo humorum acredinem, qualia ſunt liquiritia, ficus pingues, dactyli, uvæ paſſæ, herbæ emollientes, tuſſilago, flores violarum, borraginis, ſemen papaveris, pulmo vulpis, & ejus generis alia.

Dedoctum ad phthiſim.

℞. Fol. gnaphalij montani, (Gallis *pied de chat*) Roris ſolis, ſive ſophiæ herbæ, Bugulæ, boraginis, an. m. j. Florum violarum p. j. Liquirit. raſæ, Uvarum paſſarum, p. ij. Fiat decoct. ut ſuprà in juſculo carnis, vel decocto hordei integri. Cum ſaccharo commodè in ſyrupum coquitur, evaditque medicamentum phthiſi utiliſſimum; coctio verò fiat in Balneo Mariæ, vel vaporoſo, vel ſimili.

Ad Pleuritidem.

Papav. rhœadis decoct. EX floribus papaveris rub. ad pugilli quantitatem in aqua communi more ſolito, & ſimplici ebullitione, fit optimum dedoctum ad pleuritidem.

(*c*) *De Cardiacis Decoctis.*

TEmpore peſtis ejuſmodi decoctis opportunè utimur, tum etiam in putridis maligniſque febribus. Adverſus venena quoque eadem non raro uſurpamus. Inter hæc calida ſunt, frigida, & temperata.

(*c*) *De cardiacis decoctis.* Hæc adhiberi ſolent ad malignitatem in morbis diſcutiendum. Optima ſunt, quæ parantur ex radice ſcorzoneræ, acetoſæ, raſura Cornu cervi, ſcordio. Guſtui & palato redduntur gratiora ſyrupo acetoſitatis citri recenti, granatorum, aqua cinnamomi, ſpiritu nitri dulci.

Decoctum Cardiacum temperatum.

℞. Fol. agripalmæ, cicerbitæ, Reginæ pratenſis, (aliàs ulmariæ) boraginis, bugloſſi, an. m. j. Florum cordialium, an. p. j. Cum aquis cordialibus meliſſæ, boraginis, ſcabioſæ, ſcorzoneræ, vel etiam juſculis carnis, fiat decoctum ſecundùm vulgatam methodum.

Aliud.

℞. Fol. meliſſæ, ſcabioſæ, ulmariæ, ſcorzoneræ cum rad. cardui ben. cicerbitæ, borag. an. m. j. fiat decoctum, ut ſuprà.

Aliud Peſtilentibus morbis inſerviens.

℞. Santal. albi, ℥. ß. rad. Scorzonoræ, tormentillæ, biſtort. an. ℥. j. fol. rut. caprariæ, pimpin. ſcabioſ. cardui ben. boraginis, an. m. j. fiat decoctum, ut ſuprà.

Aliud.

℞. Radicis ſcorzoneræ ℔. ß. rad. tormentil. biſtortæ, an. ℥. j. fol. ulmariæ, pimpinellæ, meliſſæ, boraginis, an. m. j. fiat dedoctum, ut ſuprà. Redduntur guſtui palatoque grata cum ſaccharo, & eadem cinnamomo, ſchœnantho, ſantalo, aut aliis ſimilibus priùs aromatizata.

De dedoctis (*d*) reſpicientibus hepar.

DEcoctiones, & juſcula, quibus utimur in affectibus jecoris medendis, multiplices ſunt: propterea ſolitâ brevitate, cui ſtudemus, ſeriem rerum, quas in his parandis uſurpamus, hîc inſerere tantùm decrevimus: Ut

(*d*) *Reſpicientibus hepar.* Ad hepatis obſtructionem conſiſtentem in poris & glandulis biliariis decocta ex herbis amaris, ſale abſterſivo imbutis, cum vino vel aqua egregia ſunt, ſi autem ſcirrhoſum minatur leucophlegmatiam, vel hydropem, minus conferunt. Principarum ex hepaticis habent centaurium minus, chelidonium majus, cichorium, fumaria, hepatica, agrimonia, capilli veneris, taraxacum rhabarbarum, & radices quinque aperientes Si additur tartarus tartariſatus, vel vinum martiale, majorem aquirunt efficaciam exinde decocta.

Radices apii, graminis, ruſci, aſparagi, fœniculi,	calid.
Radices acetoſæ, cichorii, taraxaci,	frigid.
Ligna ſantal. omnium, Folia cichorii, Herb. endiviæ, cicerbitæ, lactucæ ſat. lactucæ ſilv. portulacæ.	frigid.
Hepaticæ, agrimoniæ, fumariæ, lupuli, capill. ven. ſcolopend,	temperat.
Fol. Abſinthii utriuſque abrotani, chamædryos, &c.	calid.
Flores Violarum, roſarum, borraginis,	temp.
Semina 4. frigid. ma. &c.	

(*e*) *Sple-*

(*e*) *Splenetica Decocta.*

RAtione haud abſimili decocta ſplenetica paramus. Inter præcipua ſunt cortices tamariſci, cort. capparum, radices ſilicis maris; Herbæ, aſplenium, ſcolopendrium, piloſella, pimpinella, betonica, & ſimilia. Sæpè ea incoquimus in aqua chalybeata, in juſculis, aquis graminis, hydromelite, & aliis. In his parandis tribus vel quatuor rebus contenti ſumus, uno videlicet, vel duobus, quæ diſſolvant, & attenuent, altero roborante, & tertio, vel quarto purgante, aut alterante, vel aliud ſimile reſpiciente. Qui ſecùs agunt, & in uno decocto omnia ſingulas corporis partes reſpicientia ſimul miſcent, Empiricos ſe præbent, & artis præcepta evertunt.

Multitudo haud amplectenda.

Agrimonii decoctio. Agrimonium in ſimplici aqua decoctum, ad duos, vel tres menſes, pro omni potu feliciter cuidam hepatico, & maximo cum fructu, dedimus.

Ivâ arteticâ item in potu per aliquot dies exhibitâ cruentam mictionem ſanavimus.

Plantag. Plantagine ſolâ in juſculo vervecis coctâ ad diarrhœam, & lienteriam feliciter utimur. Poſſem multa alia ſimplicia recenſere, quorum in morbis medendis, nobis multiplex experientia conſtat. At paſſim in *curationibus noſtris* eadem obſervare haud difficile erit.

Bugula decoctio in Phthiſi. Decoctum bugulæ in juſculo vervecis factum, hîc prætermittere nolo, maximè in phthiſi, atque in intrinſecis ulceribus: parum, & clementer ventrem laxat, contra naturam conſolidarum, inter quas ipſa ab Herbariis reponitur: hepati mirificè confert, & aliis ſuccurrit.

(*e*) *Splenetica decocta.* Lien utplurimum infarctus eſt craſſo & copioſo ſanguine, quare quæ blandè ipſum reſolvunt, ſpleni dicata ſunt, quâ facultate pollent ſcolopendrium, fumaria, piloſella; epithymum, agrimonia, radix filicis, cortices tamariſci, capparum, maximè ſi coquuntur ex aquâ chalybeata, quæ lenem conſtrictionem ac tonum ſpleni reſtituit.

(*f*) *Decoctum Nephriticum.*

℞. Radicum apii, ononidis, altheæ, an. ℥. j. ß. fol. argentinæ, betonicæ, piloſellæ, herbæ Turcicæ, an. m. j. liquiritiæ raſæ, & parum contuſæ, ʒ. v. ſem. milii ſolis, fœniculi, an. ℥. j. Bulliant in ſ. q. Aquæ communis: colaturæ dantur ℥. vj. cum ℥. j. ſyrupi limonum, & guttis iij. ol. vitrioli. Calculum in renibus potenter diſſolvit, è veſica pellit & ejicit, & urinam copiosè movet.

Argentin. decoct. Piloſella. Argentina in juſculo per ſe data mira præſtat, Piloſella item ſola exhibita non minima præſtat. Prætereo lubens infinita alia renibus dicata, ut quæ paſſim aliis in locis ad nauſeam uſque reperiantur.

(*f*) *Decoctum nephriticum.* Nephritica dicuntur, quæ ſubtiliſſimo oleo, vel nitroſo quodam ſale ſiphunculos & glandulas renales aperiunt, talia ſunt petroſelinum, chærefolium, fœniculum, geniſta, equiſetum, virga aurea, ſeſeli, althæa,

ſaxifraga, baccæ alkekengi, juniperi, ſemen milii ſolis, amygdalæ amaræ, liquiritia &c. quæ decocta cum aquâ ſimplici addito ſpiritu ſalis dulci & ſyrupo limonum, pota calculos diſcutiunt. Argentina, piloſella, hedera terreſtris mira præſtant in læſione renum, ſeu illorum continui ſolutione, ulcere &c. Ad avertendos calculos non poſſum ſatis dilaudare uſum amygdalarum amararum, ſi tres vel quatuor ſingulis diebus mane ſumantur. Dici vix poteſt, quantum hæ juvent in diſpoſitione calculoſa, dum urinam movent, & arenam, quæ calculi elementum eſt, educunt, quod frequenti experimento ſum edoctus.

Decoctum pro gingivis roborandis.

℞. Fol. Roriſmar. ſalviæ, myrti, an. m. j. corticum granatorum, ℥. v. aluminis crudi ℥. j. Bulliant in ſ. q. aquæ & vini. Ejuſmodi decocto colluatur os bis, & ter in die. Gingivarum ſuperfluam humiditatem exſiccat, atque dentes roborat, firmatque.

Aliud dentes conſervans.

℞. Fol. olivæ, myrti, roriſmarini, an. m. j. caryophyl. contuſorum, ʒ. j. fol. roſarum p. j. Bul. in vino, ſub fine adde ſalis communis p. j.

(*g*) *Decoctum pro ulceribus ſordidis.*

℞. Fol. plantaginis, anagallidis, quercus, an. m. j. radicum ariſtolochiæ rot. ℥. j. baccarum juniperi, florum camomillæ, an. p. j. aluminis crudi, ℥. ij. coquantur parum in ſ. q. aquæ fabrorum.

(*g*) *Pro ulceribus ſordidis.* Myrrha, aloë, maſtiche, radix ariſtolochiæ rotundæ, flores hyperici, roſatum, cocta in vino cum alumine, item unguento Ægyptiaco, ad ulcera mundanda, & luxuriantem carnem removendam utiliſſima ſunt.

Aliud.

℞. Fol. abſinthii, anagallidis, hypericônis, an. p. j. fl. camomill. roſarum, an. m. j. coquantur in vino, & aqua.

Aliud.

℞. Bacc. juniperi, p. j. rad. ariſtol. rot. ʒ. j. ſummit. hypericônis, camomillæ, an. p. ij. myrrhæ el. ℥. ß. ſublimati, ʒ. ij. fiat decoctum in ſ. q. aq. & vini. In hujuſmodi decoctionibus non raro incoquimus Filipendulam, millefolium, vincam pervincam, plantaginem, ſolatrum, prunellam, & alia pro ulcerum natura, & temporis conditione. Item his ſæpè addimus oleum ſulphuris, vitrioli, & alia.

(*h*) *Decoctum purgans, nobis catholicum dictum.*

℞. Radicum polypodii quercini, ℥. j. ß. rad. ellebori, nigri, ℥. ß. fol. ſennæ mundat. ℥. j. ſem. carthami contuſi, ℥. ij. florum violarum, p. ij. prunorum Damaſcenorum,

N°. xx. aniſi, fœniculi, an. ℥. j. Macerentur triduo in ſ. q. aquæ endiviæ, cum ℈. j. ol. ſulphuris: dein parum bulliant, & colentur. Colatura clarificetur, dulcoretur, & aromatizetur, more vulgarium apozematum, Doſis eſt ℥. iij. & iv.

(*h*) *Decoctum purgans.* Folia ſennæ, rhabarbarum, flores violarum, acaciæ, perſicorum, polypodium infuſionem ferunt melius, quam coctionem, quia illorum vis, quæ in ſubtili ſale conſiſtit, diſſipatur; Decoctione rurſus partes terreſtres vim purgantis obtundentes extrahuntur; unde plerumque horum decocta flatus & tormina provocant, quod infuſa non efficiunt. Stimulo tartareo acuata addito eleoſacharo carminativo felicius operantur.

Decoctum melanagogum, cholagogum, & phlegmagogum.

Parantur ejuſmodi decocta ad libitum. Sumimus ex his ſimplicibus, alterum humorum purgantibus, eaque incoquimus, vel in juſculis carnis, vel aquis deſtillatis. Conſimilia remedia nobis ſunt extemporanea, nam citò ſitum, & putredinem acquirunt. Melanagoga nobis familiaria ſunt:

Sena,
Epithym.
Cuſcuta,
Elleborus niger,
Polypodium, &c.
} Melanagoga

Caſſia,
Tamarindi,
Rhabarb.
Violæ,
Pruna, &c.
} Cholagoga.

Multa alia ſtudio prætcrimus, ut quæ ubique cuilibet obvia ſint. Superſunt adhuc decocta, quæ ab affectu Antivenerea dicuntur, quorum aliquot deſcriptiones, uſu & multiplici experientiâ comprobatas hîc annectere placuit.

(*i*) *De Decoctis Antivenereis.*

DEcocta Antivenerea multiplicia ſunt, vel ſimplicia, vel compoſita; alterantia, vel purgantia. Simplicia ſunt.

Lignum Guajacum, Salſa parilla, Chinæ radix, Saſſafras, Buxus, Juniperus, Quercus, Saponaria, & alia.

(*i*) *De decoctis antivenereis.* Lignum Guajacum propter copiam reſinæ acris calidæ, decoctum præber nimium exſiccans, quare emollientia, ut radix altheæ, glycyrrhizæ, herba malvæ, flores ſambuci, ficus; paſſulæ conſultò adduntur, quo ejus acrimonia paululum demulceatur; Sibi relictum & copioſè potum ſiccis magnum damnum adfert; Decoctum chinæ, ſcorzoneræ, ſaſſafras, ſi cum paſſulis temperatum eſt, acres humores temperat, & per urinam evehit; In praxi frequentior horum uſus eſt, rarior ligni guajaci ob ejus caliditatem.

Decoctum ligni Guajaci.

℞. Raſuræ ligni guajaci, ℔. j. corticis juſdem contuſ. ℥. iv. macerentur octidu, in ℔. viij. aquæ fontis, cum ʒ. j. ol. ſulphuris, in fimo equino, & vaſe vitreo capaci, cera & ſulphure priùs benè obturato. Coletur, & in colatura novum lignum reaffunde, ut ſuprà in eodem vaſe, & fimo macera triduo, & cola ut priùs. Colatura ad libitum per cohobationem purificatur, item edulcoratur, & aromatizatur, prout poſtulat neceſſitas, & ægri natura. De ſimplici colatura, neque purificata, neque edulcorata, & aromatizata, dantur ℥. ii. iij. & iv. pro viribus ægri. Hujus decoct. ℔. j. convenit picrocholis, & lienoſis. Iſthæc decocti formula tuta eſt: hydrope, & gallico morbo confectis medetur, apoplecticis, & aliis graviſſimis capitis morbis ſuccurrit. *Uſus, & facultas.*

Aqua, quæ inter coquendum elici poteſt, optima erit ad novam infuſionem parandam. *Quibus conveniat.*

Ex magmate, ſecundum decoctum poteſt parari, additâ aquæ quantitate ſufficienti: ejus uſus erit in menſa loco vini, aut pro nova infuſione paranda. *Secundum decoctum.*

Aliud decoctum.

ÆStivis diebus aliud decoctum paramus, cum majori quantitate aquæ, & minori ligni guajaci, hunc in modum:

℞. Ligni Indici recenter limati, ℔. j. aquæ fontis ℔. xij. infund. per 24. horas, & coquantur, vaſe aperto, & valido, ad duarum tert. conſumptionem. Hujus decocti damus vj. viij. & x. uncias. Ex magmate ſecundum decoctum paramus, additis aquæ communis ℔. xx. ad tert. vel 4. partis conſumptionem. *Doſis.*

Salſæ, Chinæ, Saſſafras, Juniperi Decoctum.

EOdem ferè modo parantur decocta ſalſæ, Chinæ, Saſſafras, Juniperi, & aliorum, quibus & alia addere, vel demere non eſt abſurdum, dummodò à perito, & docto Medico id fiat. Pro unaquaque uncia ſumimus aquæ vel alterius liquoris ℔. j. ij. & iij. pro ratione morbi, & ægri natura, ut

℞. Salſæ parillæ minutim inciſæ ℥. iij. Aquæ communis, ℔. ix. macerentur per 24. horas ſuper cineribus calidis: coquantur poſtea in vaſe terreo vitreato, vel vitro, ſive urinali, aut alio ad medietatem, vel ad duarum tert. conſumpt. Sub fine adde parum liquiritiæ, & cinnamomi. Damus hujus decocti ℥. vj. pro doſi.

Decocta Chinæ, &c.

PArantur & eo modo, quo diximus de guajaco, ut & ea, quæ ex his mixtis fiunt compoſita, quorum vires & uſus experientia docuit. Inter hæc quædam ſunt purgantia, quædam alterantia. Purgantia multis non placent, quòd variis modis corpora eodem tempore exerceant; & tamen quidquid dicant, experientia, certiſſimum rerum criterium, rationes quaſcunque in contrarium adductas enervat, nullaſque reddit. Inter multa, à multis excogitata, quædam damus uſu & experientiâ clarâ: ut *Purgantia alterantibus admiſta.*

Decoctum Antivenereum compoſitum purgans.

℞. Radic. chinæ in taleolas diſſectæ, ℥.

xviij.

xviij. Salſæ parillæ itidem minutim inciſæ, & parum contuſæ, ℥. xxiv. cort. ligni Indici, ligni Saſſafras, an. ℥. iv. Hermodactyl. Turbith, an. ℥. ij. Aniſi, ʒ. ij. liquiritiæ raſæ, & parum contuſæ, ℥. j. cinnamomi ℥. ß. radicis Cyperi ſicci, ʒ. vj. contundantur contundenda, & infundantur ligna, radices chinæ, & ſalſæ in ℔. xxiv. aquæ communis. Coquantur lento igne ad medietatis conſumptionem. Factæ colaturæ exhibeantur bis in die ℥. ix. pro doſi. Hujus deſcriptio tota eſt empirica, doſis fortuita & temeraria; attamen famoſiſſimus quidam agyrta, hinc magnas opes corraſit, multis deploratis ejus medio ſanitatem afferens; verùm ultra dictum decoctum, cinnabaris ſuffumigiis eodem tempore ſæpius utebatur. Utrumque tamen minimè probavimus, uti nec alia temerè ab hujuſmodi homuncionibus patrata.

Aliud ex ſuperiori correctum.

♃. Radicum chinæ in taleolas inciſæ, ℥. j. Salſæ parillæ, ℥. iij. cort. ligni Indici, ligni Saſſafras, an. ℥. j. Hermodactyl. turbith, an. ℥. ß. florum violarum p. j. Liquiritiæ raſæ, & parum cont. ℥. ß. Infundantur infundenda in ℔. xij. aq. communis, per 24. horas: coquantur poſtea ad duarum tert. conſumptionem. De colatura dentur ℥. vj. bis in die. Robuſtis, & inveteratis morbis tutò exhiberi poteſt, cæteris minimè.

Aliud purgans præſtantiſſimum.

♃. Corticis ligni Ind. ℥. j. Salſæ parillæ minutim inciſæ, ℥. ij. Chinæ electæ, ℥. ß. Polypodii quercini parum contuſi, ℥. j. macerentur per 24. horas in ℔. viij. aquæ communis, & coquantur lento igne ad medietatem. Sub fine adde fol. ſennæ, ℥. j. Epithym. ʒ. vj. Liquiritiæ raſæ, & parum contuſæ, ℥. ß. Aniſi, ʒ. ij. fiat omnium decoctum: cujus colaturæ exhibeantur ℥. v. aut vj.

Decoctum Antevenereum non purgans.

♃. Raſuræ ligni Ind. ℥. iij. Chinæ elect. ℥. j. Salſæ parill. ℥. j. ß. Infundantur in ℔. viij. aquæ communis per 24. horas, & coquantur ad medietatem. Sub fine addatur cinnamomi, & Sacchari parum, ſaporis gratiâ. Doſis erit ℥. v. vj. & viij. ſero & manè.

Aliud non purgans omnium præſtantiſſimum.

♃. Salſæ parill. ℥. vj. Cort. lign. Ind. ℥. iv. Chinæ electæ in taleolas diſſectæ, ℥. v. Ligni Saſſafras, ℥. iij. macerentur triduo in ℔. xij. aquæ fontis, cum ʒ. j. ol. ſulphuris dulcoacidi. Factâ ebullitione colentur, & in colaturâ nova medicamenta iterum triduo macerentur, atque ut priùs colentur. Sub finem adde Liquiritiæ raſæ, & parum contuſæ, ℥. ß. aniſi, ʒ. j. cinnamomi, ʒ. ij. coletur, & ſecundum artem purificetur, variis videlicet reiteratis cohobationibus, & filtrationibus, ſine quibus vix tutò adhiberi poteſt. Doſis eſt ℥. ij. ad ſummum. Fæces ſerventur ad ſalis confectionem, ut inferiùs dicemus.

Qui ex ejuſmodi decocto extractum parare voluerit, methodum, atque ordinem loco de extractis præſcriptam ſervet, quâ etiam viâ aquam elicere non erit difficile: Alembico videlicet roſtrato vaſi coctioni inſervienti appoſito, cum ſuo recipiente. Delicatioribus, & his, qui ægrè medicamenta aſſumunt, aquam & decoctum damus: cæteris decoctum, & extractum, & ſal; quæ ultima deploratis, robuſtiſque exhibere ſolemus. Doſis certa & legitima, nonniſi longo uſu, & experientiâ cognoſcitur. Uſus itidem non unicuique æqualis, & uniformis tradi poteſt. Variæ ſunt naturæ, morbi quoque varii, ſymptomata multiplicia, ideò doſis, & uſus multiplex, & inæqualis erit.

Quantum ad victus rationem, nec quoque omnibus ſimilem tradere licet. Nobis utplurimùm ſiccam, & tenuem illam ab omnibus acceptam diætam uſurpare non eſt conſuetum; ſed apprimè videmus, ne ordinaria, & longo uſu comparata vivendi habitudo temerè mutetur; tantùm interea ſubtrahimus potus, quantum decocti in die porrigimus, nî alia ſubſit contraria cauſa.

Hucuſque de decoctis antivenereis pro inſtituti noſtri ratione, ſatis ſuperque dictum eſt; ſuperſunt alia, aliis morbis dicata, ut Epileptica, arthritica, &c. Ea autem arthritidi convenientia reddimus, his arthritidi appropriata immiſcentes: uti & Epileptica, nec non aliis morbis accommodata, ut radices hellebori utriuſque, hermodactylorum, eſulæ, acori, &c. herbas chamædryos, chamæpityos, primulæ veris, & ſimiles. Sed his omiſſis ad vulneraria nobis uſitata deveniendum. *Epileptica.*

(x) *De Decoctis vulnerariis.*

♃. Radicis aſclepiadis, ℥. j. rhabarbari electi ʒ. j. fol. bugulæ, alchimillæ, borraginis, agrimoniæ, an. m. j. coquantur in vino & aqua, ut artis eſt colaturæ, dentur ℥. vj. aut vij. bis in die.

(x) *De decoctis vulnerariis.* Vulneraria agunt ſalia acria edulcorando, illaque per urinam ac ſudorem educendo, vel etiam balſamum temperatum ſanguini & humoribus fœnerando. Ex horum cenſu maximè eminent radix ſymphyti majoris, ſanicula, veronica, virga aurea, ſcabioſa, pulmonaria, maculoſa, plantago, alchimilla, betonica, agrimonia, hypericum; nucifta, ſuccus cancrorum fluviatilium, lapides cancrorum, & quæ ſunt generis alia; hæc debitè cocta in aquâ aut juſculo carnis, extrinſecus non minus, quam intrinſecus vulneribus medentur cum paſſulis & ficubus.

Aliud.

♃. Fol. coronopi, ſaniculæ, betonicæ, agrimoniæ, Capillorum ven. baccarum juniperi, an. p. j. liquiritiæ parum, fiat decoctum ut ſuprà.

Aliud intrinſecus & extrinſecus adhibendum.

♃. Aſtacorum fluviatilium, (vulgò, *gambari*) N°. xx. ariſtolochiæ rot. ℥. ß. radicis ſymphyt. majoris, ℥. j. fol. bugulæ, alchimillæ,

chimillæ, ſaniculæ, agrimoniæ, betonicæ, m. j. Bulliant in ſ. q. aquæ communis, & vini, ut ſuprà. Extrinſecùs vulneri apponitur cum plagulis in eo madefactis. *Decocti vulnerarii uſus.* Intrinſecùs hauritur ad ℥. vj. bis in die, 4. horis ante paſtum, cui additur ℥. j. ſyrupi capill. ven. Quòd ſi ſitis adſit, tantundem ſyrupi limonum addimus: non raro guttulas iij. vel iiij. olei Vitrioli dulcoacidi. Extrinſecùs ſi ulcus cruentum ſit, ſalis communis p. j. addimus; myrrhæ aliquando ℥. ß. alia etiam pro natura ſymptomatum vulneri ſupervenientium.

Decocti vulnerarii vis & facultas. Mira eſt hujus decocti vis, & energia; per ſe enim cuicunque vulneri etiam deplorato extrà & intrà exhibitum medetur. In articulorum vulneribus, nervis, & oſſibus in totum præciſis, ſuperiori anno, in duobus ægris, id certiſſimum & tutiſſimum experti ſumus; quare non immeritò cæteris decoctis vulnerariis anteferendum ducimus.

Decoctum coronopi, piloſellæ, roris ſolis, ivæ arthet. &c.

(*l*) EX *ſimplicibus* decoctiones ſimplices ſæpè paramus, & more ſolito, ſimplicibus videlicet in aqua, vino, vel juſculo coctis, aut infuſis. Ut

Decoct. coronopi. Ejus facultas. ℞. Coronopi cum radicibus, m. iiij. coquantur in ſ. q. juſculi carnis: colaturæ adde olei ſulphuris tantillum. Hoc decoctum vulnera pectoris intus hauſtum ſanat.

Decoctum aliorum ſimplicium eodem modo fit.

Piloſellæ vis. Piloſellæ decoctum, renum calculum frangit, & lienem imminuit.

Roris ſolis. Roris ſolis decoctum cruentis vulneribus medetur, phthiſi ſuccurrit, &c.

Ivæ arthetica. Ivæ arthetica decoctio cruentæ mictioni mirificè confert.

Agrimonia. Agrimoniæ, urinæ ardorem reprimit. Multa alia, quibus frequenter utimur, conſultò omittimus, & eò magis, quod in *noſtris curationibus reperiantur.*

(*l*) *Ex ſimplicibus.* Non promiſcue ex varii generis herbis decoctiones fiant, ſed ſæpius unum bonum ſimplex decenti coctione cum debito ſuo liquore plus valet, quam compoſitum. Sic decoctum equiſeti, item radicis eryngii, nec non hederæ terreſtris adverſus calculum egregium eſt. Decoctum veronicæ vel fumariæ ſcabiem & impuritates ſanguinis tollit, urticæ mortuæ contra læſiones pulmonum valet: papaveris rhœados ad tuſſim & acrimoniam temperandum adhibent, Chamomilla Romana, vel etiam ſimplex tormina ſedat. Artemiſia vel etiam ſabina cocta & pota movet menſtrua; Florum cyani & geniſtæ ad hydropem experriſſimum decoctum eſt. Fœniculi in lactis defectu replet mammas. Infuſum chinæ chinæ expugnat intermittentes, viſci quercini, epilepſiam.

De decoctis ex animalibus deſumptis.

PRæmiſſis vegetabilium decoctis, nunc de his, quæ (*m*) *ex animalibus* parantur, dicendum.

Animalium decocta, idem ac juſcula. Cùm autem ejuſmodi decocta cuivis innoteſcant, vulgari modo propriè juſcula vocentur, eaque mulieribus, & coquis potiſſimùm conficienda jubeamus, supereſt, ut ab his, unico exemplo, nos expediamus.

Decoctum lienis.

℞. Lienes caſtrati vituli, aut alterius animalis, hos minutim incide, vaſique vitreo ſtricti orificii indantur, vinum generoſum ſuper affundendo, tantum, ut quatuor digitos ſupereminear: coquantur vaſe priùs ſuo operculo probè obturato, ad calorem balnei maris, donec lienes ſatis cocti apparuerint: huic principiò adduntur cortices tamariſci, capparum, ſub fine ceterach, lingua cervina, piloſella, & alia ſplenetica, ſi pro liene. *Lienis decoctum pro liene. & pro utero.* Si verò pro ciendis menſibus, radices valerianæ, fœniculi, apii, folia arthemiſiæ, calendulæ, matricariæ, & ſimilia: colatura paucò cinnamomi, & croco aromatizetur. Saccharo etiam edulcoretur. Hujus decocti doſis eſt ℥. iiij. manè jejuno ſtomacho. Sic ranarum, vermium terreſtrium, teſtudinum, aſtacorum, limacum, viperarum, & aliorùm animalium decocta, & juſcula parari poſſunt.

De Decoctis, ſeu (n) infuſionibus mineralium.

QUanquam novum & fortè inauditum dogma, in medicamentorum præparatione, introducere videar, mineralia utpote elixationem ſuſtinere poſſe docendo; at ratione, & multiplici experientiâ edocti, magnas vires è mineralibus hac viâ elicimus, atque in noſtri uſum transferimus. Quid aqua chalybeata in decoctione ferri? Si de ferro, cur non de cæteris? *Auri decoct.* Agnovimus virum ictericum, epoto vino, in quo pluries aurum extinctum fuerat, convaluiſſe; *Plumbi decocti virtus.* aquam, in quâ plumbum fuſum pluries extinctum fuerit, ferrum emollire, & ventrem, atque artus refrigerare, alvum laxando.

Antimonium crudum, & coctum, in aqua qualibet infuſum, maceratum, & ebullitum, corpus ſuprà & infrà purgat; ut qui voluerit eo uti medicamine, accipiat antimonii crudi ſubtiliſſimè triti, ℥. ß. *Stibii decoct. vis & facult.* maceretur per noctem in iii. vel iiii. aquæ, vel vini: detur cuilibet, egregiè purgat ſuprà & infrà.

Fit verò alia infuſio, ſive decoctio antimonium primò præparatum, ſive in flores, ſive in calcem, ſive in vitrum uſurpando. Pulvis ille, qui Venetiis vulgò vocatur, *La polvere de l'Algarot*, eâ ratione uſurpatur. *Polvere di l'Algarot.* Eum enim priùs per noctem infundunt in vino, manè vinum percolatum exhibetur.

Sic & de regulo antimonii infuſio fit, & datur. Pulverem illum Algutetum antimonii vires & facultates de ſe promere, lippis, & tonſoribus notum eſt: cur ergo tam anixè auri eſſentiæ nomine indigitabitur.

Mercurii decoct. De mercurio quoque infuſio fit & datur. Argentum vivum ad ſcrupulum, in vino vel aqua infuſum, puerulis exhibitum, vermes enecat. *Sublimati abuſus.* Ex eo more noſtro calcinato, per coctionem, liquorem educimus, multiplici uſui accommodatum.

Su-

Sublimatum multi hodie Empirici in aquis roſarum, vel alterius generis ebulliunt, quâ decoctione ſæpè non inſeliciter utuntur, tam in fœda ſcabie curanda, quàm in aliis graviſſimis morbis propulſandis. Quidam nunc Bononiæ degit, ſuæ profeſſionis deſertor, uti ſunt omnes hujuſce farinæ homines,

Sublimatum Empiricos complures efficit.

qui eâ aquâ, in quâ bullierit ſublimatum, auſus eſt multos ſanare velle, juncturas, & alias partes inungendo. Non deſunt & alii, qui eâ ulcera ſanare aggrediuntur, non citra ſæviſſima ſymptomata; non rarò etiam cum aliquo proſpero eventu: unde Empiricorum turbæ elatiores fiunt, & in Medicos graviſſima convitia evomunt, non ſine maximo eorum dedecore.

Sublimati ſuffitus, ſeu vapor.

Item ex ſublimâto in convenienti liquore elixato, fit ſuffumigium, medicamentum rarum, & ad multos uſus utile. Poſſem plures decoctiones, & infuſiones Mercurii addere; At perito, & ingenioſo Medico his longè præſtantiores ſibi effingere non erit difficile.

Chaos Mercurii.

Chaos Mercurii à Paracelſo ſic dictum, decoctionis ſpecies eſt, de qua dum in particulari metallorum tractatu verſabimur, aliquid dicemus.

Sulphuris decoctum.

Sulphur in ſimplici aqua coctum, præſtantiſſimum quoque medicamentum eſt. Aqua enim, in qua ipſum totâ nocte maduerit, vel excoctum fuerit, intus ſumpta

Ejus facultas & vires.

hepar refrigerat, febres juvat, & alia præſtat. Extrà, inflammationi cuicunque medetur, ſcabiem ſanat, & rubores faciei tollit.

Vitrioli albi utilitas & uſus.

Vitriolum album in aqua communi, vel in juſculo carnis diſſolutum ad ʒ. ß. & ʒ. j. ſuprà & infrà validè purgat, quo remedio crebrò utuntur ruſtici in agro Nemauſenſi, & Uticenſi degentes, montani præſertim, & maximè in pleuritide, & doloribus quibuſcunque lateralibus, nec ſine fructu.

Alumen ad quid utile.

Alumen in gargariſmate pro gingivis roborandis, ulcuſculis in ore obortis, & aliis utilitatibus, commodè coquitur.

Auripigmenti decoction. facultas.

Auripigmentum item coctionem ſuſtinet. Ærugo æris itidem, ut & pleraque alia, quæ brevitate omittimus. Placet tantùm collyrium iſtud viride, multis in locis uſitatum, hîc apponere pro coronide. Igitur pro collyrio viridi.

Collyrium viride.

℞. Æruginis ʒ. ij. auripigmenti citrini ʒ. j. aquæ roſarum, plantag. vini albi, an. ℥. iij. miſce, bulliant ſimul parum. Maneat decoctio ſupra fæces, nam ab his novam vim continuò elicit.

(*n*) *Infuſionibus mineralium.* Aqua ſpiritu ſubtiliſſimo æthereo abundat, hinc menſtruum, ut ut inſipidum, ſatis tamen eſt efficax; Ex vegetabilibus & animalibus partes ſalinas, oleoſas, terreſtres item & mucilaginoſas extrahit, & rurſus ex metallis & mineralibus ſubtiliores in ſinum capit. Comperimus id aqua, in qua chalybs ignitus ſæpè extinctus eſt, quæ ſapore & virtute non parum alteratur. Veteres in aquis cordialibus aurum plus centum vicibus extinguebant, pro confortandi ſcopo ;. Aquæ, quæ in mineris ſaturninis reperiuntur, alvum fortiter cohibent, nec ſecundùm *D. Authoris* mentem ipſam ducunt ac ſolvunt, potius ad contracturam & paralyſin diſponunt. Fallunt, qui antimonium crudum coctum vel maceratum in aquâ ſupra & infra purgare, ſibi & aliis perſuadent. Vitrum antimonii vel ejus regulus aquam pluvialem coctione imbuit ſalivante & nauſeam movente vi. Regulus ſive mercurius vitæ, aut crocus metallorum, vel ejus ſulphur, flores, aut vitrum, in minimâ quantitate ſi vino infunduntur, aliquot horis vis emetica tranſit in ipſum, quod ſi eſt acidum, eo magis ad ſolvendas arſenicales antimonii partes aptum exiſtit. Mercurius cum aqua ſimplici infuſus imbuitur virtute anthelminticâ, nobiſcum ſentiente experientia. Neque exiſtimandum hic eſt, aquam ſpiritu mercurii lucido gravidam fieri, ſed reverâ particulæ mercuriales ſubtiliores recipiuntur in ejus poros, quæ etiam ſucceſſu temporis ad fundum ſecedunt, & nigro ſe manifeſtant colore. Notum eſt mihi artificium, amalgama mercurii & auri ſola aqua inſipida, beneficio trituræ ſufficientis penitus diſſolvendi, ita, ut totum in aquæ poros tranſeat, ex quâ deinde pulvis ſi igni paululum tradatur, eleganter purpureus magnæque in morbis efficaciæ extrahitur; Sublimatum propter ſalia adjuncta facile cedit in aquam, quæ ab empiricis mirificè prædicatur, ad malignam ſcabiem ſanandam. Si humores ritè ſubacti & depurati fuerint, tranſpiratione ſimul liberâ confert, alias paralyſin & contracturam excitare aptum eſt. Si in vas ſtanneum aqua ſublimati infunditur, remittit multum de vehementiâ ſuâ propter mercurialium præcipitationem, & corroſivarum à jovis conjugio temperaturam. In ſpiritu vini rectificato ſublimatus leni coctione tractatus, reſolventem tophos acquirit ſpiritus efficaciam.

SECTIO SECUNDA.

De Infuſionibus.

(*a*) INfuſio, quæ & maceratio dicitur, ut perfacilis, & trita, ita non paucis, vel unicuique innoteſcit. Fit verò infuſio in aliquo liquore, nam nonniſi ſicca, dura, aut ſimilia, quæ aliquo humore indigent, ad tranſmittendam ſuam facultatem, infunduntur: & hæc vel integra, vel trita, aut minutim conciſa. Vaſa ad id opportuna non ſunt à vaſis decoctionum diſſimilia.

Tempus, quo id fit, varium eſt, quod paſſim in decoctis, extractis, deſtillationibus, & operationibus obſervare licet.

Per ejuſmodi operationem tincturas florum elicimus, ut ex roſis rub. ſiccis, violis, &c.

NOTÆ

in SECTIONEM II.

(*a*) *Infuſio*, Infuſum eſt medicamentum liquidum, ex ſpeciebus concentratioribus, aromatibus, ſiccis mediante liquore accommodato factum, ſolâ maceratione & extractione per lenem calorem, item ſtimulo ad extrahendum idoneo. Animalium oſſeæ partes melius decoquuntur, quam infunduntur; Aromata, purgantia, radices, ſale volatili turgida, melius infuſioni auſcultant.

Tinctura roſarum.

SIc fit, ℞. roſar. rub. ſicc. ℥. ij. has impone in ℔. vj. aquæ tepidæ, cum ſpiritus vitrioli, vel ol. ſulphuris, vel ol. ſac. ʒ. iij. maceratio poſt 3. vel 4. horas, filtro tran-

tranſcoletur, & ad uſum ſervetur. Guſtui, palatòve grata redditur, addendo ſacchari albi ſeſquilibram. Ejus uſus eſt in febribus putridis: cor exhilarat, ardorem ſebrium compeſcit; ſitim etiam extinguit, &c.

(*b*) *Tinctura violarum.*

EOdem modo ex violis tincturam habebis; at meliùs ex recentibus, quàm ex ſiccis, ſuccum parant pharmacopôlæ ex recentibus, his prius à virore quocunque liberatis: ejuſmodi ſuccus cum tantillo ſpiritus vitrioli depuratus, & ad perfectionem adductus, cum ſaccharo pariter optimè depurato, ſyrupum efficit, & præſtantiſſimum, & pulcherrimum. Hoc intérea animadvertendum venit, ne coquatur igne, nam coctionem minimè ſuſtinet. Cardiaca eſt ejuſmodi tinctura, atque trhoracica.

(*b*) *Tinctura violarum.* Flores violarum recentium in aqua acetoſellæ infuſi, addito ſpiritu vitrioli philoſophico, leni calore tincturam dant elegantiſſimè rubicundam. Si ſyrupum violarum expetis pulchrè purpureum, infuſionis violarum terna vice cum recentibus factæ tres libræ ſumantur, & ſacchari depurati libra una, leniſſimo calore fiat ſolutio, intenſiori color facillimè invertitur, quod etiam accidit fermentatione, à qua ſyrupus hic ſollicitè defendendus. Optimum arcanum eſt ſervandi hunc ſyrupum à corruptione liberum, per ſuperfuſum ſpiritum vini rectificatum, qui in ſuperficie delineatur.

(*c*) *Croci Tinctura.*

EOdem planè modo paratur, quo de Roſis diximus. Spiritum vitrioli non addimus, non enim hîc liquidam ſervamus, ſed ſole, vel ſtupha ad inſtar mellis addenſata ſervatur, ad laudanum, vel aliud ſimile concinnandum. Liquida tamen pota calculis renum mirificè conducit, cardiacis etiam affectionibus non parum confert; at dolores capitis in nonnullis excitat.

(*c*) *Tinctura croci.* Ex unciâ croci & ſpiritus vini librâ unâ fit tinctura: rectificatio non opus eſt, quoniam crocus & ſubtili oleo, & mucilaginoſa ſubſtantiâ gaudet; In extractum tinctura facile redigi poteſt, per evaporationem, quod tincturâ longè poſterius, propter particularum ſubtilium diſceſſum. Si cum tincturæ tartari æquâ portione miſcetur, nephriticis, hydropicis, & pectore affectis mirificè conferre dicitur.

Tinctura florum Papaveris rhœadis.

ÆStivis diebus tincturam florum papaveris rubri per infuſionem paramus, abſque additione ſpiritus Vitrioli: ea ſaccharo in formam ſyrupi condita, medicamentum evadit anodynum optimum. Ejus doſis eſt ad ℥. j. & ℥. ij. & iij.

Rhabarbari Tinctura.

(*d*) EX *rhabarbaro infuſio* fit, & tinctura clementiſſimè purgans. Modus, loco de extractis, clarus eſt.

(*d*) *Ex rhabarbaro infuſio.* Rhabarbaram tincturam ſuam facile dimittit, leni calore in aquam vel ſpiritum vini: parum ſalis alcalini adjecti pulchrè colorem & virtutem exaltat.

(*e*) *Senna in frigida infuſa* & manè colata, melanagogum efficitur præſtantiſſimum: in vino facta corrigitur. Bis, & ter repetita infuſio ſuper ipſiſmet foliis, eandem efficaciam obtinet. Foliorum tithymali, laureolæ, peplii, lathyridis, &c. infuſio idem quoque præſtat, ſed non adeò clementer.

(*e*) *Senna in frigida infuſa.* Optime placet infuſio ſennæ in frigidâ: ſumuntur drachmæ duæ foliorum ſennæ ſine ſtipitibus, radicis glycyrrizæ drachma ſemis, florum roſarum rubrarum pugilli duo, nitri, coriandri, ſcrupuli duo. Hæc mixta infunduntur aquæ frigidæ, per noctem ſtent, & mane colentur: ſic tutiſſimum, blandum, ſatis tamen efficax obtinemus laxans, quod hecticis, phthiſicis, ſummo cum fructu à nobis ſæpius datum fuit.

(*f*) *Mineralium infuſiones.*

NEc infrugiferæ ſunt mineralium infuſiones, quinimò ſummis virtutibus præditæ.

Stibii infuſio, etiam crudi, & cocti, mira præſtat; calcinati, meliùs & commodiùs; vitri, & reguli, vehementiſſimè.

Mercurii infuſio, crudi, & cocti, mira quoque præſtat, vermes cujuſcunque generis enecando, eoſque foràs propellendo. Infuſio utriuſque fit in aqua, vel vino, ab ℥. ß. ad ℥. j. pro ℥. vj. & viij. liquoris. Aqua ſit, vel communis, vel ſcopo accommodata.

Sulphuris infuſio in frigida facta per noctem, Eryſipelati medetur, ac cutaneis affectibus facillimè ſuccurrit.

Vitrioli infuſio Cyprini potiſſimùm, oculis medetur: fit in aqua euphraſiæ, roſarum, fœniculi, etiam in aqua communi.

Tuthiæ magiſtraliter præparatæ infuſio, in aqua vel vino albo auſtero facta, oculis tutò medetur.

(*f*) *Mineralium infuſiones.* Antimonium crudum infuſum vel coctum in aqua commendatur ad diaphoreſin excitandam, & obſtructiones veteres ſolvendas in hydrope, lue venerea, ſcorbuto. Infuſio ſulphuris in frigida facta, vel melius ejus decoctio ſubcutaneis affectibus ſuccurrit; ſi in balneo vel fotu cum aliis adhibeatur. Unum granum Cyprii vitrioli ad unciam unam aquæ roſaceæ oculorum partes egregiè firmat, illorumque vitia tollit.

(*g*) *Metallorum infuſiones.*

SAturnus calcinatus in aceto infuſus inflammationi citò ſuccurrit, & oculorum ophthalmiæ medetur.

Jupiter, ſive ſtannum calcinatum, & in vino infuſum, mira præſtat in affectibus uterinis.

Martis, ſeu ferri calcinati infuſio in vino, mulierum obſtructiones reſerat; menſes movet, & lienis tumores diſſolvit.

Solis terreſtris præparationes, & infuſiones aliò diſtulimus.

Veneris

Veneris calcinatæ, & lotæ, ut *in ſecunda parte* dicturi ſumus, infuſio, in renum affectibus mirabiles edit effectus, & extrinſecè oculorum vitiis omnibus ſuccurrit.

Lunæ, ſeu argenti calcinati infuſio, in aqua communi facta, oculis pariter ſuccurrit, multaque alia præſtat, de quibus *in ſecunda parte.*

(*g*) *Metallorum infuſiones.* Saturnus quâcunque ſub formâ cum aceto vini ſal dulce præbet, quod inflammationibus præſertim oculorum reſiſtit. Stannum in vino infuſum & intrinſecus datum laxantem vim habet; in affectibus autem uterinis ſingulare quid præſtare, haud immerito dubitamus. Mars in vino acidulo, vel aceto vini infuſus, vitriolum ſubtile largitur, quod fibras motrices excretoriorum conſtringendo, ſuccos in motum promptiorem concitat, pituitam colliquat (quod manifeſte videmus, ſi granum unum vitrioli albi indamus naribus) in infarctu & obſtructionibus viſcerum ſumme efficax eſt. Venerea medicamenta in renum affectibus vix ſingulare quid præſtant, uti & luna extrinſecus in oculorum vitiis, niſi ubi venus immixta fuerit.

SECTIO TERTIA.

(*a*) *De vinis medicatis.*

VIna medicata quotannis in chronicis morbis præſcribere ſolemus, & maximè vindemiarum tempore, muſto adhuc fervente, cùm adhuc ſubtilis ejus eſſentia in fæcibus ſeparandis nondum fracta, ſimul mixtorum ſimplicium corpora permeat, & ab his congenerem ſubſtantiam educere potens eſt. Quâ ratione veteres ejuſmodi vina pararent, nondum ſatis exploratum habemus, & de his, atque de multis aliis ſolam experientiam ducem agnoſcimus. Qui ad communes qualitates reſpiciunt, multa calida ſimul miſcent, peculiaribus qualitatibus non neglectis, ut ubi excalefacere caput avent, non tantùm calida, ſed & cephalica ea eſſe oportere judicârunt, qui idem purgare & ſimul excalefacere deſiderant, calidis purgantia ſimul miſcuerunt. Sic & per 4. humorum diſcrimina facta eſt componendi ratio. Singulæ item corporis partes varias quoque vinorum medicatorum ſpecies connotant, de quibus Weckerum in *ſuo Antidotario* poſt Dioſcoridem, Columellam, Arnald. Villanovan. & alios multos recitat Quercetanus, omnium noviſſimus, qui in *ſua Pharmacopœa reſtit.* elegantiſſimas, & optimas vinorum Medicatorum formulas proponit, ad quem liberè lectorem remittimus. Nonnulla interim exemplum adducemus, quædam præſertim nobis uſitata.

NOTÆ

in SECTIONEM III.

(*a*) *De vinis medicatis.* Vina dum ſunt in fermentatione, vegetabilia, aromata conciſa, optimè extrahunt illorum texturam reſolvendo; Aſſumi ſolent, quæ ſaporem, odorem, & virtutem ſingularem ipſis conciliant. Ex cochlearia, roſmarino, ligno ſaſſafras, corticibus citri acceptiſſima ſolent parari. Compendioſe cum eleoſaccharo corticum citri, vinum citrarum, cinnamomi, cinnamomiſatum, cochleariæ, vinum cochleariæ, & ſic porrò parantur; Idem fit, ſi eſſentiæ aromaticæ cum clarificato ſaccharo vino addantur.

Fiunt quoque vinoſi liquores ex ſuccis v. g. ceraſorum, rubi idæi, ſi ipſi ſucci vinis addantur cum ſaccharo. Componuntur etiam eſſentiæ ſuccorum ſpirituoſæ, v. g. ceraſorum, fragorum, rubi idæi per fermentationem mediante ſaccharo longiſſimo tempore durantes, quæ ſi debita proportione adduntur vinis, ſaluberrima ſuaviſſimaque fiunt. Notabile eſt ex omni ſucco vegetabilium & maxime fructuum dulcium per fermentationem mediante ſaccharo vel melle, ac fæcibus cerevisiæ minus amaræ parari poſſe inebriantem vinoſum liquorem, item ſpiritum vini ardentiſſimum. Ex melle quoque cum aqua ſecundum præſcriptum *Authoris* conſit liquor, inſtar vini generoſi.

Vinum ex herbis, floribus, ſeminibus, radicibus, & aliis.

VIna pro quotidiano uſu paranda adverſus chronicos morbos, ſunt vel ex radicibus, vel ex lignis, corticibus, foliis, floribus, fructibus, & ſeminibus, vel ex eorum eſſentiis extractis, ſuccis, &c. vel tandem ex mineralibus

Vinum ex lignis, & radicibus.

RAdices & ligna priùs ſicca tundantur, vel incidantur, vel limentur, ut Guajacum. Quantitas pro ægri natura, & radicis, vel ligni conditione deſumitur. Hæc (ut dixi) tuſa vel inciſa, vini dolio indantur, ac deſuper muſtum vini affundatur, nullâ coctione præmiſsâ. Sic eos non leviter errare arbitror, qui priùs radices vel herbas cum muſto coquunt. Vas abhinc tres vel quatuor dies optimè obturare oportet, eâ tamen lege, ne fervore nimio, muſto videlicet æſtuante, diſrumpatur vas. Superiori foramini ſoleo aptare alembicum vitreum, quo ſubtiliſſimum, & fragrantiſſimum ſpiritum educo, quem ſeorſum ſerva ſi velis, aut deferveſcenti muſto reaffunde, ut medicamenti integra vis remaneat in vino.

Vinum Elleboratum.

RAdices ellebori nigri, aquâ communi lotas, & ab omni terreſtreitate liberas, ad ℔. j. accipio: has in umbra paululum exſiccatas incido forficibus, & citra aliam præparationem in lib. CL. muſti infundo. Exacto tempore 40. dierum vinum poteſt uſurpari ad libitum, ℥. vj. manè jejuno ſtomacho. Ejus uſus mirabilis eſt in morbis lienis, capitis, & uteri. Sanguinem in liene rectificat, cordis palpitationes inde ortas tollit, melancholiam abigit, Epilepſiæ, & Apoplexiæ maximopere conducit. Ejus uſus ſit ad menſem integrum, & duos menſes.

Vinum Guajaci.

IN vino Guajaci parando à communi conſuetudine minimè recedo, excepto in ebullitione, quam nonnulli præmittunt. Sæpius

pius ligni limaturæ cortices ipſius ligni addo, vaſis orificium ſuperius obturo cum alembico vitreo, & per ipſum elegantiſſimum ſpiritum prolicio, quem vini dolio reaffundo, exacto fermentationis tempore. Interea alternis diebus novum muſtum ſuperaffundo, quò vas ferè ſemper plenum remaneat, ferè inquam, ut faciliùs ferveat, & commodiùs alembici os vaſis orificio aptetur. Uſus ipſius eſt in cibis loco vini, pro potu ordinario, ut moris eſt.

Ex Corticibus ejuſdem Guajaci, tamariſci, &c. vina medicata fieri poſſunt.

Ex foliis item ſiccis, floribus, & ſeminibus, &c.

Ex fructibus ſuccus extrahitur, ipſis priùs contuſis, ac prælo, vel torculari expreſſis. Ejuſmodi ſuccus ſi vinoſus per ſe, vinum exhibet, & palato gratum, & uſui medico peropportunum. In frigidis regionibus, maximè in Brittannia, & Normandia, ubi viris ob frigoris inclementiam minimè adoleſcit, vinum ex pomis conficiunt, item ex pyris, ſorbis, & aliis fructibus vinoſis.

In nonnullis Italiæ locis vina parant pro febricitantibus ex ceraſis, dulco acidis, vulgò *marentes*, aut ex magis acidis, vulgò *maraſche*, atque ex malis granatis. Sed hæc ut trita, & ab inſtituto aliena miſſa facimus.

Hydromel vinoſum.

VInum proximè æmulatur liquor ille, quem ex melle conficiunt, Hydromel vinoſum à Medicis appellatum. Id à nobis non alia ratione conficitur, quàm eâ, quæ habetur penes Bern. Penotum, & Joſephum Quercet. Fit verò ex ℔. xv. mellis albi Hiſpanici, & aquæ communis ℔. LXXV. factâ coctione ad unius tertiæ partis conſumptionem, reponitur in doliolo ligneo, vinum album & generoſum, malvaticum, vel aliud ſimile jumdudum continente. Inter coquendum, ſpuma continuò exſurgit, quæ cochleari apto aſſiduè removeatur, & ut craſſiores fæces mellis certiùs ſegregentur, in principio cola totum per pannum laneum, manicæ inſtar conſtructum, & eo modo quo muſtum recens in nonnullis locis Italiæ percolant, vel ut Galli ſua vina Hippocratica, & ubique aromatarii ſuos julepos. Vas plenum in loco calido, uti in ſtupha repone; etiam æſtivis diebus Solis radiis exponatur, & vas quotidiè, vel alternis diebus hydromelite plenum convertatur, ſicque meliùs fermentatur, & quæ ſuperſunt fæces, tam craſſæ, quàm ſubtiles, ſegregantur. Seſquimenſe peracto, quo tempore hydromel fit vinoſum, & planè generoſum, ad inſtar vini generoſi, malvatici, vel alterius generis, vas in cella vinaria ad uſum ſervetur. Nos quidem ſæpè intra duos menſes eo uſi ſumus, verùm poſt trimeſtre potentius eſt, & melius.

Interea mirum videre eſt, quomodo id liquoris genus aquam vitæ, & flagrantiſſimam, & excellentem exhibeat; item & acetum generoſiſſimum, & fortiſſimum.

Verùm magis miremur, quomodo ex fermento, fermentationis medio, fiat vinum pariter generoſum, & guſtui gratum, & quo pacto ex eodem liquore, aquam vitæ, & acetum elicere poſſimus. Sed hæc noſtrum excedunt inſtitutum.

Hydromelitis vinoſi vires ſunt multiplices, in podagra, calculo, aſthmate, tremore membrorum, Epilepſia, alvi ſiccitate inveterata, & in nonnullis febribus.

Vina ex mineralibus compoſita.

FErreo hoc noſtro ſeculo, ubi morbi pluſquam Martiales, imò & Saturnini maximè vigent, durum videre non eſt, ſi ſæpiùs cogamur metallis ipſis uti in eduliis, pro ſalutiferis remediis. Etenim in quibus vegetabilia, & animalia non valent, valeant ſaltem mineralia. Nec obſtat, quòd contrarium ſentiat ignarum vulgus, ſcimus hos ſciolos invidentiæ, & ignorantiæ plus habere, quàm eruditionis, & doctrinæ: ſi mineralia explodenda, explodantur & ipſi, qui ægros ad minerales aquas remittunt, qui chalybem, quotidie uſurpant, qui hydrargyrium, qui auri, & argenti foliola, qui ſulphur, vitriolum, & diverſa ſalium genera, ſed de his alibi.

Sulphur ſublimatum in doliis vini ad ſufficientem quantitatem infuſum, vinum mirabile reddit, ad diverſa morborum genera, imprimis adverſus mercuriales morbos. Sic qui caſu, vel arte fumum mercurii exceperunt, vel qui mercuriali unctione peruncti ſunt, conſimile vinum aſſiduò bibant. Pulmonicis, aſthmaticis, ſcabie infectis, lue venerea contaminatis, mirificè confert.

Si attentè Medici notarent, cur ſulphuris vapor (quod artificium fit hîc Bononiæ, & in aliis Italiæ locis,) vinum ne pendulum fiat, cohibeat, ſcirent, quâ vi polleat ipſum, in arcendâ putredine è corpore humano. Poſſem de ejuſcemodi vino plura dicere; at vereor ne ultrà dicendo, invitus cogerer in inveteratum errorem, de abuſu mineralium incidere. *Vinum ne pendulum fiat.*

Vitrioli Balſamum vino adjectum, id ipſum vinum reddit præſtantiſſimum, & ad multos morbos utiliſſimum. *Vitrioli Balſamum.*

Antimonii Tinctura vinum reddit omnium præſtantiſſimum: id verò ſanguinem renovat, curis infectiones, lepram ipſam ſanare creditur, erraticis febribus medetur, cacochymiam tollit, arthritidem, & omnes tartareos morbos è veſtigio delet, roborat & confortat cor, & cerebrum & multa alia miranda præſtat, quæ nonniſi uſu & experientiâ cognoſcuntur. *Tinctura Antimonii Vinum.* *Ejus præſtantia.*

Ipſummet Antimonium crudum, & citra ullam præparationem vino continenter detentum, imprimit mirabilem proprietatem contra concretionem calculoſam. *Crudi antimonii vinum.*

Excoctum tamen, & à mercuriali parte illa volatili liberum, magis probo; nam crudum flatus multos parit, & nonnunquam ventriculi ſubverſionem. Ejus quantitas perexigua ſit. *Ejus noxa*

Non deſunt, qui & mercurium crudum in dolioli fundo detinent. Ferunt vinum ne *Mercurii uſus in vino.*

ne aceſcat, aut vaporem contrahat, aut pendulum fiat, eâ ratione fieri. Nos tale vinum ad ventris lumbricos plurimùm valere certò ſcimus, item è capite per os multum pituitæ educere, & inveteratis coli doloribus mederi. In ejuſmodi vinis recenſendis brevior, & Laconicus nimis ſum, & fortè pluſquàm rei natura exigat; at tyronibus res eſt periculo plena, artis vero peritis notiſſima, & facillima.

Ex Metallis.

Vinum ex ferro.

OMnium metallorum, ſolum ferrum vina medicata efficit. Quidam idem ferrum limatum accipiunt, idque doliolo imponunt, vel ſacculo incluſum, vel ſic ſeorſim; ſit verò priùs à ſordibus repurgatum.

Nos chalybem vel ferrum optimè limatum accipimus, idque cum duplo pondere ſulphuris calcinamus, uti in *ſecunda parte hujus operis* dicimus ſpeciali *capite de ferro*. Præparatum ex eo vitriolum vini cado infuſum, & diſſolutum, vinum reddit efficaciſſimum, & nobiliſſimum: vitrioli verò parandi ratio in *ſecunda parte* habetur.

Item cum ſimplici limatura chalybis, in hanc formam:

℞. Limaturæ Chalybis ſine ulla præparatione, ℥. iv. Cinnamomi parum contuſi, ℥. ß. Vini albi dulcis, ℔. viij. Stent triduo in infuſione in cella vinaria, & in vaſe vitreo. De colatura bibat æger ℥. iiij. vel manè jejuno ſtomacho, vel in prandio, & cœna.

Hoc vinum ſanguinem repurgat à craſſis, & viſcidis humoribus, craſſos & terreſtres ſolvit, alvum ſubducit, uterum ab omni fluore exſiccat, & fertilem reddit.

Ex metallorum tincturis, & eſſentiis vina complurima excogitari poſſunt; at hæc nec nobis in uſum veniunt, nec à quopiam uſurpata fuiſſe exiſtimo.

SECTIO QUARTA.

(a) De Aquis deſtillandis.

AQuis frequentiſſimè utuntur Chymici, eſtque earum deſtillatio prima operatio, quâ ipſi primò in arte medica vulgò innotuerunt. Verùm ejuſmodi operatio hodie adeò nota eſt, ut ne lippos quidem, & barbitonſores lateat. Vulgaris illa methodus, quâ herbæ per vas plumbeum deſtillantur, meritò exploditur; in aquis tamen plantaginis, ſolatri, & aliis extrinſecè admovendis, ea non omnino rejicienda eſt: ſic aqua roſarum pro inflammationibus oculorum ſedandis pulchrè per plumbum deſtillatur. Aqua item illa à noſtris Chirurgis aluminoſa dicta non ſine occaſione per id vas deſtillatur. At ad intrinſecos uſus, eam cum cæteris planè condemnamus. Vaſa terrea vitreata, vitra ipſa optima ſunt. Formæ eorum omnibus notæ ſunt; vas, quod refrigeratorium dicitur, hodiè ubique locorum innoteſcit. Eſtque æneum, utplurimum interiùs ſtanno obductum, cujus pars inferior ampla eſt admodum, res deſtillandas continens; ſuperior tribus partibus conſtat, cannulâ pro vaſis proportione, amplâ, & aliâ, Alembico cum roſtro, & cacabo æneo. Nos loco hujus vaſis aſſumimus vas rotundum terreum devitreatum, ſtricti & anguſti orificii; rotundum inquam, pilæ inſtar, cujus orificio, craſſioris digiti amplitudine, cannula ſtannea, vel ferrea, vel ænea, ſtanno obducta, inſeritur. Ejuſmodi cannula vaſi alteri aqua pleno immergitur, hôcque pacto eſſentiæ herbarum ſine odoris, & ſaporis jacturâ educuntur. Item aquæ vitæ mirum in modum excellentes, & pretioſæ.

Vaſa plumbea reprobata.
Eadem in nonnullis approbata.
Aqua aluminoſa.
Eſſentiæ herbarum cum odore & ſapore.

Per ſimplex vas vitreum, vel terreum, fiunt etiam ejuſmodi aquæ, at non tanti valoris.

Supradicta vaſa igni multiplici aptantur; etenim quidam ipſis ſupponunt ignem lucernæ, alii ignem carbonum lignorum, cinere, ſcoriâ ferri, arenâ, vel aliis interjectis; alii ſtupham, balneum Mariæ, & balneum vaporoſum. Calor fimi equini hæc omnia longè ſuperat, at mitis eſt admodum, & quo ægrè, aut non niſi longo tempore aqua exſtillari poſſit. Nos ejus medio aquam vitæ fragrantiſſimam è vino elicimus.

Ignis Lucerna cum ... vel ... aqua ...
Ignis carbonum. Raſura lig. cineris, &c.
Fimi equini calor.

Aquas vulgato more deſtillatas rarò uſurpamus, eò quòd parum efficaces, ne dicam nullius facultatis participes. Eâ de causâ, quæ in noſtri uſum veniunt, eas ſic parandas jubemus: ſi herbæ ſint recentes, & ſucculentæ, eas primùm inciſas cultro, vel forficibus, in mortariolo contundimus, contuſas cum novo ſucco, vaſi vitreo, vel terreo vitreato, ſtricti orificii indimus, dictum vas in loco frigido per aliquot dies reconditur, donec herbæ, & ſuccus acorem quendam contraxerint, tunc per refrigeratorium diſtilla, vel per vas noſtrum rotundum, cum ſua cannula aquæ frigidæ immerſa: cannula contorta ſit, ea maximè pars, quæ aquæ immergitur; ſerpentes & hoc modo ipſi poſſunt inſeri.

Diſtillandi modus præſtantiſſimus.

Item & aliæ formæ, de quibus plura apud artifices. Hac viâ prohibit mercurialis ille liquor cœleſtis; qui ſi non ſatis vim plantæ redoleat, recentem herbam iterum accipe, cui tuſæ in mortariolo, ut priùs extractam aquam reaffunde, quam denuò deſtilla, ſic ſecundò præſtantiſſimam aquam excipies: quàm denuò ad majorem perfectionis gradum deduces, ſi tertiâ vice aqua recente herbæ reaffundatur, atque deſtilletur. Ex multis herbis, floribus & ſeminibus hâc viâ aquam vitæ ſuaviſſimam elicies.

Aquarum virtus quomodo multiplicanda.

Si herbæ ſint ſiccæ, aut parum ſucculentæ,

Aqua aro-

matum fermentatione non ſemper indigent.

tæ, inciſis, & tuſis aquam communem affundimus, vaſaque, eo modo quo diximus, in loco frigido per aliquot dies aſſervamus; ei etiam addimus parum fermenti, ad hoc præſertim, ut citiùs acorem, ſeu fermentationem nanciſcantur, tunc procede ut ſuprà.

Aquæ aromatum ejuſmodi fermentatione non ſemper indigent, eorum maximè, quorum odor in ſuperficie conſiſtit: ut florum caryophyllorum, jaſmini, & aliorum, ſecùs odor in auras abit; ſed cumprimùm collectis floribus, & vaſi inditis, educitur aqua per balneum vaporoſum, quæ novis floribus reaffuſa, & iterum extillata, floris odorem elegantiſſimè redolet. Aqua fragrans, & adorifera in ſuperficie conſiſtit, ideò pauca admodum è floribus educitur, & ea quæ ſtatim primam inſequitur, ingrati eſt odoris.

Aquæ cinnamomi, caryophyl. Indorum, macis, piperis, & aliorum aromatum exoticorum, maceratione duorum vel trium dierum tantùm indigent.

Cæterum in aquis deſtillandis, nihil quod non ſit cognitum, habemus dicendum; quapropter qui de his plura deſiderat, aliorum libros evolvat, inter neotericos Quercetanum, Weck. Portam, Ulſtadium, Euonymum, &c. Superſunt nobis quædam compoſitæ, proprio uſu, multiplicique experientiâ cognitæ, quas hîc cum aliis noſtris appendere volumus.

NOTÆ

in SECTIONEM IV.

(a) *De aquis deſtillandis.* Deſtillatio aquarum eſt evaporatio, & clauſa quaſi coctio, requirens ſufficientem aëris quantitatem & vacuum ſpatium ſatis amplum, quare quæcunque coqui poſſunt, & evaporabiles poſſident particulas, bene etiam deſtillantur; & contra, quorum particulæ ad evaporationem ſunt ineptæ, abſurde deſtillantur. Hinc ſalia fixa & media, omnia dulcia, ſaccharum, mel, manna, item ſtyptica terrea, mucilaginoſa, nec non purgantia reſinoſa, item amara non auſcultant deſtillationi, unde aquæ adſtringentes proprio ſenſu non dantur. Conſiſtit enim illorum energia neutiquam in evaporabili, ſed in terreſtri, item reſinoſa portione. Amara omnia aquas præbent dulces, manifeſto documento, amaritiem in ſale quodam terreo acido reſidere. Omnes aquæ deſtillari debent, ſi bonas deſideramus, in mariæ balneo, & ſufficiens herbæ quantitas, pauca autem aqua ſumatur. Quo autem aqua eſt purior, ſubtilior, levior, eò utilior, probantur quæ profluunt, curſu enim percuſſuque ipſo extenuantur atque proficiunt; item pluvialis, quæ ſolis vi deſtillata eſt, melior & ſubtilior ros majalis, qui ad herbarum vim medicamentoſam extrahendam ac perficiendam aptiſſimus. Memorabile eſt, rorem majalem citiſſime incaleſcere leni calore & inſtar Spiritus vini avolare, nec non in evacuo emittere bullulas inſtar liquorum ſpirituoſorum, indicio, plures ſpirituoſas ſulphureas partes ipſi ineſſe. Aquæ ante annum deſtillatæ denuo reaffundantur vegetabilibus recentibus, ſic virtus earum concentratior fit. Ex fructibus ſine additione deſtillari debent aquæ rubi idæi, fragorum, ceraſorum nigrorum. Item cydoniorum cinnamomiſata, cordialis *Herculis Saxoniæ* frigida ex ſuccis: nonnulli loco aquæ affundunt cerevíſiam v. g. Breuhanium vel Wertioenſem præſtantem, ſic prævia maceratione prodit aqua temperate ſpirituoſa, quæ denuo deſtillata ſpiritum φλογιςὸν largitur, indicio infallibili, cereviſias etiam abundare ſpiritu ardente: fiunt ſic excellentiſſimæ aquæ, menthæ, veronicæ, meliſſæ, carduibenedicti, florum primulæ veris & ſimiles. Optime conſervantur in loco frigido, minus rectè in calido; ex facili enim ſic diſſipatis partibus tenuioribus, vires ſuas deperdunt & mutantur.

Aqua Cardiaca adverſus venena, & contagium.

Recip. vincetoxici, valerianæ, ſcorzoneræ, anthoræ, an. ℔. j. ß. fol. galegæ, ſcabioſæ, ſucciſæ, card. ben. ulmariæ, cicerbit. pimpinell. borag. an. m. iij. (b) *Macerentur triduo* in ℔. iij. ſcorzoneræ, veronicæ, ℔. j. vini albi. Diſtillentur in balneo Mariæ, & fiat aqua. Doſis erit ab ℥. iij. & iiij.

(b) *Macerentur triduò.* Quoniam plantarum vires arctioribus quaſi clauſtris irretiuntur, & ab illis non tam facile ſeſe extricari patiuntur; hinc maceratione & additione clavis nimirum ſalis aut tartari egent, vel fermentatio lenis præcedat in doliolo querno, v. g. quinque libris herbæ duodecim libræ aquæ addantur, una cum fecibus cereviſiæ, elapſis duobus diebus, deſtillationi committantur. Quæcunque autem vegetabilia varioris texturæ ſunt, & ubi virtus quaſi in ſuperficie hæret, uti ſunt flores, herbæ antiſcorbuticæ, acidæ, fructus, maceratione non indigent; quæ magis autem ſunt compacta & dura, uti ligna, radices, cortices, diuturniorem requirunt digeſtionem.

Alia.

♃. Radic. Angelicæ, ℥. iij. ſcorzoneræ, valerianæ, imperatoriæ, an. ℥. ij. fol. ſcordii, veronicæ maris, ulmariæ, agripalmæ, meliſſæ, borag. an. m. iij. Infund. per 4. dies, in ſ. q. vini albi; deinde deſtillentur in balneo Mariæ. In diſtillata aqua item infunde Confect. Hyacint. Alkermes, Damargar. frig. an. ℥. iij. Theriacæ antiq. ℔. ß. Deſtillentur rurſus, & fiat aqua. Doſis ℥. iij. ante bubonum eruptionem.

(c) *Aqua Nephritica.*

Rec. Radicum anonidis, ℥. iiij. apii, raphani, an. ℥. ij. Herbarum argentinæ, Turcicæ, (alias herniariæ), betonicæ pimpinellæ, piloſellæ, ceterach, an. m. iij. fructuum roſarum ſilveſtrium, alkekengi, ſem. milii ſolis, hyperic. carui, dauci, an. ℥. j. ſucci limonum ℔. j. vini albi generoſi, ℔. v. Macerentur hæc omnia parum trita, in fimo equino in vaſe vitreo per ſex dies: demum calore cinerum eliciatur aqua, quæ ſecundò novis, & recentibus reaffundatur; eaque triduò macerentur atque deſtillentur, ut priùs. Fæces crementur in vaſe fictili; & à cineribus ſal extrahatur, quod aquæ immiſcere poteris, vel ſeorſum ſervare. Hujus aquæ doſis eſt ℥. ij. & iij. Calculum in renibus, & veſica comminuit, & urinam potenter movet: Extant apud Quercetanum aquæ hujuſmodi virtutes, quas qui deſiderat, ſuum authorem conſulat.

(d) *Aqua nephritica.* Baccæ alkekengi, juniperi, flores acaciæ, petroſelinum, herba ſeleri, nuclei

nuclei ceraſorum, fraga in ſero lactis vel vino quam poſſit excellenti, digeruntur & deſtillantur, fundunt aquam diureticam; infuſa autem illorum ſunt utiliora.

(*d*) *Aquæ Antipilepticæ, apoplecticæ, & ſimiles.*

HAbenter ejuſmodi aquarum perpulchræ deſcriptiones apud eundem Quercetanum, quas tamen minimè uſurpamus, minus aliis uſurpandas ſuademus; nobis enim ſemper diſplicuit tanta rerum farrago. Pro Theriacali aquam ſequentem uſurpamus, quâ in prædictis affectibus uti poteris.

℞. Radicum impetatoriæ, angelicæ, gentianæ, biſtortæ, zedoariæ, an. ℥. iij. foliorum meliſſæ, ulmariæ, agripalmæ, ſcabioſæ, acetoſæ, card. ben. an. m. iij. cort. citrii, ligni aloës, ſchœnantos, ſantali albi, & rub. cinnamomi, caryophyll. macis, an. ℥. ß. Infundantur omnia triduò in ℔. vj. vini albi, & ℔. j. ſucci borraginis: deſtillentur poſtmodum per balneum Mariæ. Affectibus cordis ſummopere confert; hinc in peſte præſtantiſſima eſt. Valet & ad ferarum venenatarum morſum, &c.

Uſurpamus etiam ſæpè aquam ſequentem pro affectibus uterinis, ut & in multis affectibus capitis, in his maximè, in quibus vis roborans, & narcotica deſideratur.

(*d*) *Aquæ antepileptica.* Metiro illæ diſpeſcuntur in calidas & frigidas. Frigidæ ex anodynis & maxime floribus parantur ſola aqua ſimplici. v. g. ex floribus liliorum convallium. tiliæ, primulæ veris, pœoniæ, liliis albis: Calidæ cum vino vel ſpiritu vini maximè Gallici ex aromaribus & herbis cephalicis, hujus generis eſt epileptica Laugii, Hæ magis præſervant, illæ curant.

(*e*) *Aqua Hyſterica.*

REcip. Radicis Valerianæ maj. ſiccæ, ℥. iiij. fol. matricariæ, tanaceti, arthemiſiæ, abſinthii, menthæ, majoranæ, pulegii, an. m. iij. Infundantur per 24. horas, in ſ. q. vini albi generoſi, in loco calido, tum forti expreſſione in prælo ſubigantur. In colatura infunde galangæ, zingiberis, macis, piperis longi, an. ℥. j. ſpicæ Indicæ, croci, ſchœnanthos, calami aromatici, an. ℥. ß. Opii Thebaici, ℥. iij. ſem. papaveris albi, ʒ. j. ß. camphoræ, ℥. ij. Macerentur triduò in fimo equino: & iterum torculari exprimantur: Fæcibus aquam vitæ affunde, & reliquum tincturæ ab his abſtrahe. A colaturis ſimul commixtis, urinali vitreo cum ſuo capitello aquam prolicito, quam ad uſus multiplices ſervabis. Uterinis affectibus potentiſſimè ſuccurrit, ejuſdem ſuffocationibus citò medetur, cuicunque flatulento affectui promptè levamen affert, vertigines ſanat, quemcunque capitis dolorem ſedat, articulorum doloribus non minimum conducit. Magma à diſtillatione in fundo vaſis relictum, extracti ſpe-

Laudani ſpecis. ſpus uſus. cies eſt, laudani illius opiatici tantoperè laudati, vires & facultates obtinens, cujus doſis eſt ℈. ij. iij. iiij. & v. De aqua datur ʒ. ß. & ℥. j. ad duas uſque.

(*e*) *Aqua hyſterica.* Meliſſa, pulegium, artemiſia, mentha & omnia carminativa aromatica vino albo generoſo infuſa, præbent optimam aquam hyſtericam. *Auctor* addit opium, item ſemen papaveris albi, hoc quidem parum anodyni ſpargit in aquam per deſtillationem, opium autem propter volatile ſulphur aquam reddit, vel ſpiritum vini abſtractum ſuper id, longe magis ſoporiferam, tam intrinſeco, quam extrinſeco uſu laudatiſſimam probatiſſimamque. Interim aqua opii deſtillata meâ ſententiâ longe conſultius datur, quàm eſſentia aut extractum ejus, quod reſinâ firmiter adhæret membranis & nervis, ipſiſque ſtuporem inducit; Aqua vel ſpiritus opii ſedato ſpirituum tumultu facilius ſubigitur & diſſipatur. Aquâ florum papaveris rhœados vi anodynâ nobiliſſima pollet tàm extrinſecus, quam intrinſecus, longe tutior, quam ex ipſis extractum.

(*f*) *Aqua Hydrotica.*

REc. Limaturæ ligni Indici, ℔. j. ß. corticis ejuſdem ligni, ℥. vi. Salſæparillæ, Chinæ electæ, an. ℥. ix. ſem. cardui ben. bacc. juniperi, zingiberis, an. ℥. j. ß. Macerentur octiduo in ſ. q. vini albi generoſi, cum ol. vitrioli ʒ. ß. & calore cinerum, vel arenâ aquam prolicito, quæ recentibus reaffuſa, & deſtillata uſui reponatur. Dentur iij. iiij. v. unciæ pro doſi. Sudores movet, luem veneream ſanat, & aliis graviſſimis affectibus ſuccurrit, uti apoplexiæ, paralyſi, hydropi, & aſthmati.

(*f*) *Aqua Hydrotica.* Ex lignis nihil pene exſtillat, niſi ſint admodum recentia, vel fermentatio præcedat. Ex ligno aloës ſuaveolente bene triturato, beneficio aquæ pluvialis, addita quantitate debita ſalis communis, præviaque digeſtione obtinui aquam odoratiſſimam, cui ſupernatabat oleum craſſum, quod inſtar camphoræ in frigido coagulabatur ſuaviſſimi odoris. Hoc promte ſolvebatur in ſpiritu vini rectificato, qui cum ipſo tranſibat in eſſentiam, ſalubertimam in capitis vitiis, nervorumque debilitate eximiæ virtutis atque odoris & ſaporis gratiſſimi.

(*g*) *Aqua Febrifuga.*

REcip. Hederæ terreſtris cum foliis, & radicibus, apii item integri, fol. cichorii, acetoſæ, centaurii minoris, an. m. vj. Macerentur triduò herbæ omnes contuſæ, & per balneum Mariæ proliciatur aqua, quæ recentibus herbis reaffuſa, iterum extilletur, ut priùs. In dictæ aquæ ℥. iiij. ſi per noctem infundatur Magneſiæ Saturninæ bis calcinatæ, ℥. ß. & manè coletur, fit aqua verè febrifuga, cujus doſis erit ℥. iiij. v. & vj. paulò ante paroxyſmum.

(*g*) *Febrifuga.* Centaurium minus & carduus benedictus neutiquam fundunt aquam amaricantem, quæ tamen non eſt expers omnis acredinis, indicio, ſal quoddam tenue penetrans, quod in ſublime fertur, in ipſis contineri, ſudoriferum deobſtruens.

(*h*) *Aqua Zingiberis.*

REcip. Zingiberis integri, q. ſ. infunde in q. ſ. vini generoſi per 8. dies: dein deſtilletur,

ſtilletur, & fiat Aqua, quæ ventriculum excalefacit, roborat, & exſiccat; Appetitum excitat, & ſudorem movet. Datur ab ℥. ß. ad. ℥. ii.

(*b*) *Aqua Zingiberis.* Zingiber ſive cum aqua, ſive cum vino aut ſpiritu vini infundatur & deſtilletur, nullum ſaporem vel odorem liquori adfert, quod indicat evaporabilem ſubſtantiam ipſi non inexiſtere. Ejuſdem indolis eſt piper, quod tamen pauxillum olei fundit. Quocirca minus recte zingiber additur aquis ſtomachicis: decoctum accerrimum ſapore eſt.

Aqua Cinnamomi.

AQuam cinnamomi ſæpiùs cum ſola aqua communi prolicimus, præmiſsâ maceratione trium vel quatuor dierum. Utimur ad hoc vaſe refrigerante, vel alio ſimili, item urinali vitreo cum ſuo capitello, cujus recipiens aquæ immergitur. Alio modo, at cum vino albo, ut ſic; accipimus cinnamomi ℔. j. eam parum contundimus, atque in urinali vitreo cum ſufficienti quantitate vini per tres dies infundimus: vaſe autem probè obturato cum ſuo recipiente balneo Mariæ committitur, igneque adacto elicitur aqua. Huic aquæ oleum innatat in exiguâ quantitate. Prima aqua, quæ lactea cernitur, recenti cinnamomo reaffunditur, atque deſtillatur, ut priùs: ter ejuſmodi operatio reiteratur, quâ viâ multum olei elicitur, & aquam odoratiſſimam & ſuaviſſimam percipies.

(*i*) *Aqua Cinnamomi.*

℞. Cinnamomi electi ℔. j. Spiritus vini, ℔. iij. Aquæ roſarum, ℔. ß. macerentur triduo in fimo equino, demum per balneum Mariæ educitur aqua fragrantiſſima.

(*i*) *Aqua Cinnamomi. Author* ſpiritus vini libras tres aſſumit & aquæ roſarum libram ſemis, ſic deſtillatione ſpiritus potius ardens obtinetur, qui de cinnamomo odore ſaporeque parum participat, ſed oleoſæ ſapidæ cinnamomi partes gravitate ſua remanent in phlegmate; Felicius res ſuccedit, ſi libras tres aquæ roſarum; vel alterius, & libram ſemis ſpiritus vini rectificati aſſumamus, in quo cinnamomum benè tuſum per aliquot dies probè maceratum eſt. Laudatiſſima, quæ proxima eſt odore ac ſapore cinnamomo, fit cum generoſo vino malvaticò aut Hiſpanico; Indicium generoſæ cinnamomi aquæ eſt, ſi lactea, quoniam tunc oleoſæ partes intime immerſæ aqueis ſunt. Cum ſucco cydoniorum elegans paratur: quæ ad fluxiones ventris & ubi ſine magno calore confortandum eſt, valdè ſalubris datur.

Aqua Cinnamomi.

℞. Cinnamomi electi parum contuſi, ℔. j. ß. ſchœnanthos, folii Indici, an. ℥. j. caryophyll. ℥. j. vini malvatici, ℔. iv. aq. roſarum ℔. j. triduo maceratis in urinali vitreo, lento calore prolicitur aqua præſtantiſſima. Epilepſiæ confert, animales ſpiritus recreat, auget memoriam, & refrigerato ventriculo ſuccurrit. *Facultas.*

(*k*) *De aquis odoriferis.*

EX omnibus odoratis floribus, fragrantiſſimas, & odoratiſſimas aquas elicere poſſumus: ut ex roſis, jaſmino, violis purpureis, caryophyllis, floribus aurantiorum, & aliis; modum autem ſuprà tetigimus. Interim colligantur flores, tempore quo Solis calor ipſorum virtutem non reſolverit, eoſque ſtatim urinali vitreo reconde, atque blando calore proliciatur aqua: cave ne ignis vehemens ſit, paucaque eliciatur, & ea quæ à primo vapore reſolvitur, ſervetur; ſecùs quæ à toto compoſito prodiit, ingrati eſt odoris, & alteri mixta odorem illius evertit omnino. Augebis odorem, primam aquam novis floribus reaffundendo; quòd ſi ter reiteretur hujuſmodi operatio, aqua fit præſtantiſſima.

Ex roſis aqua eodem modo paratur, & quia odor fixius inhæret ſubſtantiæ, longiorem ſuſtinet evaporationem. Patiuntur & macerationem, ut in principio diximus. Flores verò, qui in ſola ſuperficie continent odorem, maximâ cautelâ extillantur; primi enim vapores in roſtrato capitello tantummodò excipiantur, contrarium agentes oleum & operam perdunt. Uſus ejuſmodi aquarum maximè eſt in ſpiritibus roborandis, & exhilarandis. Vires earum multiplices ſunt, etiam in peſte morbiſque contagioſis. *Uſus, & facultas.*

(*k*) *De aquis odoriferis.* Non dubitamus ex floribus odoratis fragrantiſſimis, roſis, jaſmino, violis purpureis, caryophyllis floribus citri & aurantiorum odoriferam aquam deſtillari poſſe, modò ſufficientes & recentes aſſumantur, ac leniſſimo calore in balneo tractentur; Cuſtodiunt revera hi flores oleum quoddam volatile ſubtile, quamvis pauciſſimum, à quo etiam roſæ odoratiſſimam dant aquam. *Tachenius* refert, quod ex octuaginta quatuor libris roſarum tantummodò olei unciam unam Dominicani Florentiæ ſeparaverint. Styrax, benzoe, balſamum peruvianum, ſi recentia deſtillantur cum aquis, concedunt quoddam odoriferum oleum. Ex balſamo peruviano cum ſale tartari probè trito ac digeſto cum ſpiritu vini puriſſimo, elicitur eſſentia, quæ ſi deſtilletur ad ſiccitatem, ſpiritus prolicitur balſamicus fragrantiſſimus, præſtantiſſimæ virtutis ad roborandos nervos medicamentum, quod omnes Medici commendatum ſibi habeant; Dubito, an ullus de hoc ſpiritu vel etiam prædicto oleo ligni aloës, utroque remedio excellentiſſimo, unquam ante me mentem injecerit.

Aqua adorata compoſita.

℞. Santali citrini, ℥. j. ß. radicis cyperi, ligni aloës, calam. arom. corticis citrii, an. ℥. ß. roſarum rub. ſicc. benjoini, ſtyracis calamit. an. ʒ. x. terantur terenda, & octiduo macerentur in ſuff. q. aquæ roſarum: demum aqua proliciatur calore balnei vaporoſi, & ſervetur ad uſum. In dictâ aquâ nodulus ambræ griſeæ & moſchi orientalis, an. ʒ. j. plenus continuò immergatur.

Alia.

℞. Radices ligni rhodii, ſantali citrini, cyperi, ireos, an. ℥. j. ß. calami aromatici, ſtyracis calamitæ, benjoini, caryophyl. an. ℥. ß. macerentur triduo in ſ. q. aquæ florum aurantiorum, vel roſarum: poſtmodùm balneo, vel refrigeratorio diſtilletur.

(*l*) *Aquæ Soporiferæ.*

REcip. Seminis cicutæ, ℥. j. ß. ſem. papaveris albi, ʒ. vj. hyoſcyami, lactucæ an. ℥. iij. fructuum maturorum mandragoræ

dragoræ, an. ℥. j. ſtramonii cum ſemine, opii Thebaici, an. ℥. j. ß. ſuccorum lactucæ ſilveſtris, aquæ vitæ optimæ an. ℔. j. ß. Hæc omnia tuſa macerentur triduo in urinali vitreo, poſtmodum lentus ignis ipſis ſubjiciatur. Doſis aquæ erit ℥. j. & ij.

(*l*) *Aqua ſoporifera.* Talis aqua paratur optimè ex floribus papaveris hortenſis, & tota planta cum capite & ſemine: addi poteſt crocus integer, item nuciſta, & cum aqua vel cereviſia bonæ notæ deſtillatio adornetur, & ubi anodyna vis in morbis requiritur, certè majorem utilitatem talis aqua præſtat, quam omnia extracta & laudana ad cœlum uſque elata. Illud notari meretur, ex papavere ſativo verum opium confici poſſe, quod longe ſubtilius & efficacius eſt exotico, exſtillat è maturis capitibus inciſis, medio æſtatis, lacteus liquor, qui ſolis operatione in reſinam nigricantem induteſcit, quæ in omnibus ab exotico non diſtinguitur, & ſi verum facere judicium volumus, minus noxia.

Alia.

℞. Succorum hyoſcyami albi, fol. papaveris albi, & nigri, mandragoræ, hederæ, cicutæ, an. ℔. ß.

Alia.

℞. Daturæ, ſeu ſem. ſtramonii albi, ℔. j. macerentur triduo in ſ. q. vini albi: diſtilletur poſtea, & ad uſum ſervetur. Doſis erit ℥. j. In his ſuccis infunde lolii, ſem. lactucæ, opii, an. ℥. j. ß. Hæc aqua ter à magmate abſtrahatur, atque ſic potentiſſima aqua educitur.

(*m*) *De Aquis animalium.*

ANimalium, ut ſtirpium aquas præpaparare, uſuique noſtro reponere nobis moris eſt. Itaque aquas animalium, vel integrorum, vel eorum partium, variis modis, variiſque inſtrumentis elicimus: quasdam putrefactione, ſubſtantiarum ſegregatione, heterogenearum videlicet, quibus conſtant præmiſſa; quaſdam nullâ, ſed eas ab integris ſeparamus. Nonnullas balneo vaporoſo, atque calore aquæ tepidæ. Quaſdam igne cinerum, arenæ, igneque ipſo aperto. Quædam ſine alterius mixtione, ſeu ex ſolis animalibus, aut eorum partibus, quædam verò cum mixtione alterius, vel alicujus additione aquæ commodiùs educuntur, & nobilitantur.

(*m*) *De Aquis animalium.* Menſtrua aquea ex animalium partibus per coctionem extrahunt gelatinoſi quippiam, & quo duriores partes animalium ſunt, adhuc integræ, nulla putredine infectæ, eo præſtantior acquiritur gelatina. Commodiſſimè & celerrimè extrahitur gelatinoſa ſubſtantia ex oſſibus vel partibus durioribus machinâ Papinianâ omnibus pharmacopœis commendanda. Decocta animalium ob gelatinam hanc nutritiva pollent virtute, hinc tabidis à morbis longis extenuatis & deploratis in phthiſi proſunt, præcipuè cum aqua cinnamomi & pauxillo ſucci citri acidi exhibita, juſcula talia plus præſtant, quam aquæ deſtillatæ caponum, aliorumque animalium, quamvis non negandum ſit, etiam aquas illas non pure elementares eſſe, ſed re vera differre ab alia aqua ſimplici, ſapore, odore, virtute & ſedimento, quod dimittunt; ſiquidem gelatinæ ex particulis oleoſis ſalinis conſtant, verum ſubtiliores aqua in poros abripit & ſecum in altum attollit. Aqua cerebri animalium in epilepſia magnopere laudatur, & *Burrho*, famigeratiſſimo illi Chymico in uſu fuit. Notabile autem hic eſt, cerebrum animalium fere totum in aquam liqueſcere, & ſubtiliſſimum largiri oleum, paucum tamen, ſal volatile autem planè exiguum.

De Aquis Caponum, & aliarum viribus reparandis dicatarum.

DUplici modo fiunt ejuſmodi aquæ, vel enim per balneum Mariæ, carne priùs inciſâ, & urinali vitreo inditâ, pauco vini malvatici adjecto, ut irrorentur carnes, & tantillo cinnamomi ſaporis gratiâ; vel priùs capones benè coquunt, & juſculum caponum balneo rorido diſtillant; qui modus hodie uſitatiſſimus eſt. Alio modo: Carnium portio filis alembico appenditur, exhalanteque vapore è ſubjecto urinali caro excoquitur, eaque aquam, ſive juſculum fundit gratiſſimum. In urinale vinum, vel aqua roſarum, boraginis, aut alterius generis liquor priùs immittitur. Urinale ſit cæcum, & ferè in modum circulatorii. Si cinnamomum, aut aliud aromaticum ſuperaddatur, ſuaviorem reddet liquorem.

Aqua cancrorum fluviatilium, vermium terreſtrium, &c.

AQuæ cancrorum fluviatilium, Gallis *Eſcreviſſe*, Italis *gambari*, per balneum Mariæ, vel etiam calore cinerum excipiuntur. Integri ſumuntur, iique bene loti urinali vitreo induntur, cum pileo roſtrato, ſine additione alterius liquoris. Ejuſmodi aqua uſus eſt mirabilis inflammationibus ſedandis, urinam pellit, & rabidorum canum morſibus ſuccurrit, vulneribus pectoris continuò ſumpta mirificè opitulatur, ſitim extinguit, & renum calculum comminuit. Aqua vermium terreſtrium eodem planè modo fit, ipſis priùs vino albo probè à terreſtreitate lotis & repurgatis. Hæc aqua phthiſicis auxiliatur, ſanguinem ſiſtit, menſes provocat, obſtructiones reſerat, vermes puerorum enecat, intrinſecis vulneribus confert, & alia præſtat adhuc incomperta.

Aqua Ranarum.

RAnæ capiuntur ſub fine menſis Martii, vel initio Aprilis, (omnibus etiam temporibus, neceſſitate cogente, ſed tunc minùs efficaces) vivæ domi triduo in aquâ ſervantur; tuncque lotæ, urinali vitreo integræ & vivæ immittuntur, atque pileo roſtrato ipſi impoſito per calorem balnei maris exſtillatur aqua. Ejus uſus eſt manè jejuno ſtomacho, ℥. ij. pro doſi. Diuturnas hæmorrhagias reprimit, muliebres fluxus, quos flores albos appellant, mirificè juvat. Quòd ſi ulla ſubſit prava cacoëthia, radicitùs ſanat. *Proprietas, & uſus aquæ ranarum.*

(*n*) *Spermatis ranarum aquam*, eo quo diximus, modo elicimus. Colligitur ejuſmodi ſperma menſe Aprilis, nullaque lotione præmiſſâ, *Aqua ſpermat. ranarum.*

præmiſsâ, balneo vaporoſo aqua educitur. Et quia iſthæc aqua citò corrumpitur, ejus ſuccum linteaminum fruſtulis combibimus, eaque umbrâ, vel ſole exſiccantur.

Ejus uſus & vires.

His utimur, aquâ ranarum priùs madefactis, in omni ſanguinis fluore, in eryſipelate, in arthriticis doloribus, & in ambuſtis. Eæ etiam cancro ulcerato non parum proſunt, nam ab eo enatos dolores ſedant.

Pulv. ranarum uſus, doſis, & virtus.

Quidam ranarum partem inferiorem, rejecto pectore, & capite, cum pelle, tantùm accipiunt. Nos eas integras deſtillamus, & eæ in vaſe poſt extractionem remanent, quæ poſtea lento igne exſiccantur, atque in pulverem reducuntur: cujus ℥. ß. & ʒ. j. quotidie exhibemus. Pulvere dicto utimur in fluxionibus ſiſtendis, maximè uterinis.

(n) *Aqua ranarum ſpermatis.* In inflammationibus foras egregiam fert opem, nec non intrinſecus in omni ſanguinis fluxione, utpote ſale ſuo ſubtili reſolvit & temperat igneum ſanguinis motum; ex tenellis cervorum cornibus recentibus in balneo, quæ prodit aqua, non inefficax eſt, ubi humidum reparandum & vires reſtaurandæ in malignis.

Aqua ſanguinis humani.

Aqua ſanguinis humani utilitas.

IN oleo ſanguinis humani extrahendo aquam ſimul extrahimus, de quâ eo in loco ſermonem habebimus. Hac aquâ rarò utimur, & non niſi in extrinſecis. Roborat artus, quominùs fluxiones excipiant, & arthriticis doloribus confert. Ex ſanguine hirci, & aliorum animalium, aqua, modo non diſſimili educitur.

(o) *Aqua ſtercoris animalium.*

Gallinarum ſtercus.

MUlta animalium ſtercora mirabiles, & præſtantes obtinent virtutes: & ut interim humanum ſtercus taceam, (res profectò indigna, ut à quopiam in uſum advocetur) gallinarum ſtercus nonnunquam uſurpavimus in doloribus côli. Id in pulverem exſiccatum furno, vel ſtupha, commodè abſque aliâ præparatione exhibetur adverſus colicos dolores. Stercora cujuscunque animalis in aliquod animalculi genus vertuntur, quod per alembicum vitreum diſtillatum, aquam & oleum exhibet mirandæ virtutis. Ad hoc opus eſt magnâ ſtercoris copiâ, longumque tempus requiritur. Sed hæc tantùm per tranſennam annotare placuit; non enim arbitramur, fœda ejuſmodi remedia ad humanum uſum comparata eſſe. Non propterea nos latet, ſtercus bubulum menſe Maii collectum, miram præbere aquam, ſi per alembicum diſtilletur, adverſus nephritidem, calculos enim citò ſolvit & urinam copioſè movet, quam & nigram primâ die pellit, fortè calculis vehementer attritis.

Unaquæque animalium ſtercora in propria animalculorum genera verti.

Eorum aqua, & oleum.

Aqua ſtercoris bubuli.

Adverſus calculum.

(o) *Aqua ſtercoris animalium.* Excrementa alvina activo principio ſalino nimirum ſulphureo (quod ex reſolutione ingeſtorum & commixtione variorum liquorum, bilis, ſalivæ, ſucci pancreatici, emergit) copioſo conſtant, & hujus reſpectu magnam vim poſſident, uſu exteriori ſedandi inflammationes, nec non per ſudorem vehementer dimovendi ſalia inflammantia. Aquà ſtercoris hirundinum vires antipilepticas recondit, præſertim ſi cum floribus vegetabilium anodynis deſtilletur. Infuſum pavonis ſtercoris cum ſimplici ſpiritu vini adverſus capitis morbos, vertiginem epilepſiam probatæ & ſpecificæ virtutis ſemper exſtitit. Maximi olim habita fuit aqua omnium florum, quæ in ipſa gangræna, peſte, inflammationibus, arthriticis, & ſpaſmodicis affectibus, tam intra quam extra divinam præſtitit opem: Dignum notatu eſt, ex ſtercoribus cujuſcunque animalis non ſecus ac ex urina inſpiſſata, flammæ tortura phoſphorum lucidiſſimum confici poſſe. Videntur ſtercora aliquid ſingulare fovere, quod ſale ſuo ſubtili facilius penetrent, & ex ſymboliſmo quaſi ingreſſum in anguſtiſſima partium inveniant, cum alia ſalia volatilia ignis vi elicita non tam blande agant, ſed vehementius afficiant.

(p) *De Aquis mineralium.*

SUb foſſilium atque mineralium nomine metalla quæque complectimur, mineralia, lapides, gemmas, terras, bitumina, omnium ſalium genera, & quæ in imo maris, & intimis terræ viſceribus denſata ſunt, & in ſubſtantiam lapideam verſa.

Ab his aquam ægrè excipimus, & nonniſi artificio, & labore: ſic ejuſmodi aquas vulgus Medicorum planè ignorat, eo quòd nimis delicatuli, labores ad ſe non pertinere dicant.

Tanta eſt hujuſmodi aquarum neceſſitas, & utilitas, ut his ignotis, tota chymica ars corruat. Eæ enim denſiſſima metallorum corpora penetrant; ſic in momento firmiſſimam auri, & argenti compagem ſolvunt. Taceo miranda, quæ invicem præſtant. In Medicina uſus ſunt multiplices & admirabiles: ut à vilioribus, & minùs compoſitis exordiar, paramus aquas vitrioli, aluminis; & quorundam ſalium, hunc in modum.

(p) *De Aquis mineralium.* Antiqui pretioſos lapides, aurum, miſcuerunt ſuis deſtillatis, exſpectantes ſingularem vim roborantem ab illis, in quo valdè deluſi, ſiquidem nihil ab ipſis aſcendit; alia autem eſt res ſalium & vitriolorum, quæ deſtillata leni igne fundunt aquam odoris ſulphurei, ſaporis aciduli, uti phlegma vitrioli eſt, quod ob ſulphur minerale reſolutum ſubtenue obſtructiones capitis egregie diſſipat, hinc motus ſedat epilepticos, ſanguiniſque ebullitiones compeſcit, & hecticis lentoque calore confectis ſolamen adfert. Phlegma hoc efficacius evadit, ſi cohobetur ſæpius ſuper caput mortuum, vel ſi ſpiritus vitrioli ſumme volatilis acceſſione augmentum virtutis acquirat. Notari meretur phlegma vitrioli recens majoris eſſe virtutis, quam quod ſpiritu ſulphureo & materia ſubtiliori ſucceſſu temporis defraudatum & effœtum eſt.

Aqua Vitrioli, & aluminis.

VItriolum vel alumen accipimus, eaque integra retortæ, vel etiam urinali, aut alteri vaſi terreo devitreato indimus; pileum roſtratum excipiendo idoneum imponimus; vas in communi fornace collocamus, & levi igne adhibito aquam exugimus, recipiente ad hoc capaci vaſi adhibito, ejuſmodi aqua vocatur phlegma, ob inſipidum ejus ſaporem. Eo tramite ab utroque ſpiritum elicere ſolemus, igne validiori adacto, & retortæ collo cum reſpiciente luto firmiter obturato, & loricato. Hæ aquæ ſummopere refrigerant, ſine ulla mordacitate, ideò ophthalmiæ haud parum conferunt.

Vitrioli ſpiritus.

(q) De

(q) *De Aquis fortibus.*

INter ſimplices & magis communes, hæ maximè reponuntur. Omnium ſimpliciſſima ea eſt, quæ ex ſolo ſale educitur, ſive ſale nitro, gemma, armoniaco, communi, vel alio.

Sal nitrum duplo boli, cretæ, terræ argillaceæ ſiccæ, aut alius corporis mixtum, aquam fundit fortiſſimam, maximum in Lunam, & alia inferiora corpora imperium obtinens. Vocatur ejuſmodi aqua ſpiritus, ob ſubtilem, tenuem, & raram ſuam ſubſtantiam: quæ tanta eſt, ut continuò in auras abeat, atque facile denſa & dura penetret corpora.

Item cum duplici pondere aluminis uſti mixtum, aquam omnium vehementiſſimam de ſe promit. Pariter cum duplici pondere vitrioli calcinati, aquam etiam efficaciſſimam exhibet.

(q) *De Aquis fortibus.* Aqua fortis nil niſi ſpiritus nitri eſt, magis exaltatus & ſulphureus per reactionem cum vitrioli terra factus, compendioſe illico parari poteſt, ſi ſpiritus nitri abſtrahatur, ſuper limaturam martis, igne vehementiori. De ſpiritu vitrioli aqua fortis nihil participat, & ſi ipſo prægnans eſt, ſolutioni lunæ non quadrat, quoniam ſtatim calx lunæ in tali aqua forti fundum petit, quare aurifabri, & qui puram aquam inſontem à contagio vitrioli deſiderant, tali ratione depurare ſolent; ſolutionem lunæ parva tamen doſi injiciunt ipſi, ſic ſpiritus vitrioli aggreditur lunam & præcipitat ipſam, ſiquidem ſpiritus vitrioli non ſolvit ipſam lunam, præcipitat autem ſolutam in aqua forti. Ulterius circa aquam fortem tenendum, eſſe nimirum illam ipſam inſontiſſimam, etiam intrinſecus loco nitri ſpiritus adhibendam, ſive in ſubſtantia cum ſpiritu vini ad affectum colicum, ſive cum ſpiritu vini rectificatiſſimo quis velit ſpiritum nitri dulcem efficere, qui propter ſulphur explicatum ſuavioris longè odoris, & majoris virtutis eſſe ſolet, quam ſi cum vulgari ſpiritu nitri paratus fuerit. Conficitur alias optima aqua fortis ex nitri & vitrioli aquis exactiſſime mixtis, deſtillatio peragitur in olla ferrea, alembico terreo capacis roſtri impoſito: Spiritus prodit flammei coloris plerumque tanta in quantitate, quantum nitri aſſumtum fuit: Fortior obtinetur, ſi cum calcinato vitriolo, vel cum uſto alumine inſtituitur negotium. Fundamentum proceſſus hoc eſt; vitrioli ſal, ceu potentius terram aggreditur nitri, quæ vinculum ſpiritus nitri eſt, ſicque liberatus hic facile ſecedit, & ignis motu in altum aſcendit. Simile quid obſervatur, ſi vitriolum cum ſale communi mixtum deſtilletur, obtinemus tunc purum ſpiritum ſalis, qui ſolvens mercurium vivum una additum conſtituit ſublimatum. Ad compendium ſpiritus ſalis igne arenæ elicitur, ſi oleum vitrioli addatur ſali communi vel ammoniaco, relinquitur in retorta celebratiſſimum ſal *Glauberianum.*

Communis aqua fortis.

℞. Salis nitri, Aluminis uſti, Vitrioli uſti, an. ℔. ij. Indantur retortæ luto firmiter loricatæ, & recipiente amplo, ac capaci, igne per gradus adhibito, excipiatur aqua. Qui minùs fortem deſiderant, alterum horum crudum ponatur, & meliùs aqua communis in recipiens immittatur.

Alia.

EXtant paſſim apud artifices aliæ aquarum fortium deſcriptiones; at omnes illegitimæ, & parum fidæ. Quidam florem æruginis æris; alii ſalem communem, gemmeum, cinnabarim, ſublimatum; nonnulli ſalis nitri legitimam doſim omittunt; alii exſiccationem, & præparationem corporum.

Aqua fortis tertia.

℞. Salis nitri, ℔. j. Aluminis uſti, ℔. ij. Cinnabaris, lib. iij. ſtibii, ℥. j. miſce.

Aqua fortis quarta.

℞. Salis nitri, ℔. j. Salis gemmæ, ℥. iij. Sandarachæ, ℥. ij. Aluminis, vitrioli, an. ℔. j. miſce.

Aqua fortis quinta.

℞. Salis Armoniaci fixi, ℥. iij. Salis nitri, ℔. j. Aluminis uſti, ℔. ij. ß. Arſenici, ℥. ij. miſce.

(r) *Aqua Regia.*

AQua Regia ſic vocatur, ob vim diſſolvendi aurum. Fit autem ejuſmodi aqua, ut cæteræ Aquæ fortes. Efficitur talis ſalis armoniaci interventu, quod additur vel in recipiente, vel in retorta. In recipiente, ob nimiam ejus naturam fugacem. Si retortæ indatur, ignis principiò admodum levis ſit; ſecùs ad collum retortæ ipſum ſublimabitur, & aquæ exſuctionem inhibebit. Fixatur etiam dictum ſal, quominùs fugax ſit, ut in ſpeciali *tractatu de mineralibus* docetur. Mitto pleraque alia brevitatis causâ.

(r) *Aqua regia.* Paratur hæc, ſi in libram unam aquæ fortis, unciæ quatuor ſalis ammoniaci ſolvantur: liquor flaveſcens à fæcibus decantatus, uſui ſervandus eſt. Penetrantior magis fit dicta aqua, ſi mixta hæc deſtillentur. Ex nitro & ſale ammoniaco anatica portione junctis, identidem provocatur aqua Regis præpotens, ex arena in retorta vitrea amplæ capacitatis. Negotio peracto, ſi rite operatus fueris, & concentratiora ſalia fuerint, vel ſpiritus nitri fortiſſimus à ſale ammoniaco abſtrahatur, aqua Regis fumans, aurum illico ſolvens acquiritur. Fundamentum in eo conſiſtit: nitrum potentius ſal eſt ipſo culinari, vel ſale ammoniaco, & ideo in ipſius terram agit, ac ſpiritum ſalis à compedibus ſuis liberat & carcere emancipat. Quod remanet in capite ſic appellato mortuo, ſal eſt nitroſum.

(s) *Aquæ Metallorum.*

MEtallorum aquæ variæ ſunt; variiſque modis à perito artifice educi poſſunt. Et quoniam earum methodus varietatem ſortitur à natura uniuſcujuſque metalli, ideò earum præparationem rejicimus in peculiarem noſtrum tractatum *de mineral. & metal. Præparatione*, ubi non modò aquas, verùm & ſingula quæque remediorum genera è metallis educta, conficere docebimus.

(s) *Aqua metallorum.* Ex metallis per deſtillationem cum aqua nullas particulas metallicas in ſubſtantiâ evehi dictum eſt, nihilominus concretæ metallica particulas ſui quaſdam & cum his virtutem medicamentoſam ſimplici aquæ etiam concedunt, ſi candefacta ſæpius in ipſa extinguantur.

Burrhus *in Epiſtola ad Bartholinum* 4. ad ſedandam diarrhœam & cordis palpitationem aquam extinctionis auri mirifice dilaudat, quamvis compactior hujus textura à molliore taliſmodi aquâ parum deradi patiatur. Certum tamen eſt, folia auri aqueo menſtruo ſimpliciſſimo in mortariis vitreis per aliquot dies pertuſa ac trita, tandem ipſo penitus diſſolvi. Præparaſſe, ſuccurrit menſtruum aqueum plane inſipidum, quod ſolo tritu interveniente mercurium vivum plane abſorbebat, & in poros recipiebat, ex quibus tamen ſucceſſu temporis forma nigri pulveris dejiciebatur. Ut adeo fateri cogamur, inſipida etiam maxima pollere efficacia, prout magis vel minus materia ſubtiliori fluidiſſima ſive ætherea turgida ſunt, & minus de heterogeneis terreniſque partibus (quæ etiam ex limpidiſſima per repetitas ſemper deſtillationes evocari poſſunt) participant. Limatura martis cum aqua diutius decocta ipſi martialem & vitriolicum lenem ſaporem fœnerat.

SECTIO QUINTA.

(a) De Succis, & Extractis.

PRæmiſſis jam decoctis, & aquis, tanquam his, quibus in ſequentibus parandis crebrò utimur; ad ea, quæ extracta dicuntur, deveniendum, ſub quorum denominatione ſuccos rerum ſimplices complectemur, & primùm de his, ut paratu facillimis.

Æſtivis temporibus plantarum ſuccos uſurpamus, nam tunc earum virtus in ſucculento, & madido humore conſiſtit, quem non rarò ſponte, aut exiguâ vi factâ, fundunt.

Parantur etiam dicti ſucci, ut hyeme loco plantarum, ex quibus eliciuntur, haberi poſſint: tunc enim ſunt mortuæ, effœtæ, & languentes, unde nullam, aut exiguam vim de ſe promunt.

Parantur & aliis de cauſis, ut ab his ex arte fermentatis, ſpiritus, quinta eſſentia, vel liquor mercurialis educatur.

Item ut ſal eſſentiale, ſive tartarum inde parari poſſit.

Succos autem elicimus è viridi ſtirpe, ejus radice, foliis, floribus & fructibus. Itaque ex his minutim conciſis, tuſiſque ſuccus exprimitur. Aliquando ex his priùs probè tuſis, & ad nonnullos dies in vaſe vitreo, atque in fimo equino maceratis, in linteum rarum conjectis, vel manibus, vel prælo torculari ſuccus exprimitur.

Ex extractis pilulæ & ſyrupi fiunt.

Succi ſæpè per nos in extracti formam perducuntur, ut hi in pilulas devorari poſſint. Non rarò in mellis vel ſyrupi craſſitiem, nullo etiam addito melle aut ſaccharo, ipſis tamen priùs defæcatis, & probè depuratis. Depurantur verò ipſi antea inſolatis, quo ritu vinum poſtquàm efferbuerit, fæces deponere ſolet; ſed quicquid leviorum fæcum continebunt, in ſpumam ſubſidebit, quæ depurandi methodus potiſſimùm valet in vinoſis ſuccis.

Nonnulli, ut craſſi, terreſtres, fæculenti viſcidi, priùs coctionem ſuſtinent, vel ad ignem, vel ad fimum equinum fervidum. Depurationes, & clarificationes, quæ acidorum medio fiunt, item per albumen ovi non ſemper improbamus, neceſſitate temporis ad id ſæpiùs compellente.

NOTÆ in SECTIONEM V.

(a) *De ſuccis & extractis.* Succi vegetabilium optime depurantur per ſolam ſubſidentiam, poſtea filtratio inſtituitur. Ex quo intelligitur, vix dari ſuccum plantæ alicujus, qui non terræ aliquantulum contineat, & fæces quaſdam deponat. Ex facili vegetabilium ſucci vappeſcunt, ſitum contrahunt, & corrumpuntur propter aëris fluidum, quod continua actione texturam illorum permutat, vinculaque mixti ac unionem ſolvit. Videmus ſuccos plantarum à putrefactione ſervari immunes in vaſis, ex quibus aer evacuatus eſt. Quapropter vitris clauſis anguſti orificii indantur, quo aëris fluidum arceatur. Eandem rationem afferunt Pharmacopœi, dum ſuccis ſuperfundunt oleum. Olei quippe particulæ contiguæ ſibimet ipſis ac permanenter cohærentes tranſitum aëris non admittunt. Inſuper fumus ſulphuris in clauſo vaſe detentus, obnoxios putredini ſuccos diu conſervat. Acidum quippe poros illorum occupando impedit, quo minus introeat aer, prætereа & texturam particularum mixti coagulando firmat. Putrefactio enim conſiſtit in deſtructione unionis partium, quam certum mixtum poſſidet.

Succorum evaporatio commodiſſime procedit leni igne, & ideo in balneo, vel etiam in vaſis ſtanneis, libero aere vel leniori vento accedente: ſic enim humiditas citiùs conſumitur. Fortis enim calor motu intenſiori texturam, quæ fons virtutum eſt, alterat, adeo ut leni inſpiſſatione extracta vegetabilium fiant laudatiſſima; quæ in conſiſtentiam pilularum redigi queunt.

(b) *Succi exotici, ut ſcammonea*, opium, aloë, & ſimilia, quia impuri, non minimâ purificatione indigent: malè tamen in officinis tales immiſcentur pilulis. Satius eſſet hac de re ſcammoneam purgare, quàm malo cotoneo coquere, meliorque eſſet correctio. Ea verò depuratur, atque ab omni pravâ, malignaque qualitate corrigitur, ſi trita ex aqua vitæ lento igne diſſolvatur, diſſoluta per inclinationem à fæcibus ſegregetur, demum ab eâ aqua vitæ abſtrahatur, quoad ſicca remaneat, pura, clara, & pellucida. Hujus correctæ ſcammoneæ ℈. j. tutò exhiberi poteſt.

Scammoneæ præp. correct. & doſis.

Aloë hepatica, ſuccis, vel aquis ſtillatitiis diſſolvitur, & eodem modo à ſordibus repurgatur. Succotrina, quæ pura, nitida, & pellucida eſt, à nobis ſic abſque aliâ præparatione uſurpatur.

Aloës præp.

Succos probè depuratos, ad mellis vel ſyrupi craſſitiem coctos, ſacchari tantillo adjecto, plerumque uſurpamus, raroque crudos, nî temporis neceſſitas, vel ægri conditio aliò nos avocent.

Doſis ejuſmodi ſuccorum coctorum, erit ab ℥. j. ad ij. & iij. Horum ℥. j. plus pollet tribus, quàm uſitatorum ℥. viij. & x.

Qui hujuſce rei periculum facere cupit, ſuccos limonum accipiat, vel cydoniorum

Succi. ut validiores reddantur.

ad ℔. ij. Remaneant poſt evaporationem in balneo Mariæ factam, ℥. iv. quarum ſingula uncia plus virium habebit, quàm integra libra. Nos parum ſacchari ipſis addimus, non tam ad ſaporis gratiam, quàm ad formæ elegantiam; ut pro una ℔. ſucci, ℥. ij. vel iij. ſacchari.

Succos cichorii, meliſſæ, borraginis, cicerbitæ, lupuli, endiviæ, fumariæ, agrimoniæ, acetoſæ, ſcorzoneræ, & ſimiles, hac viâ paratos, ad ℥. j. & ij. uſurpamus, citra nauſeam, & ægri moleſtiam.

In Italia frequentiſſimus eſt ſucci cichorii crudi & impuri uſus, menſibus præſertim Maii, & Junii, quem ſæpè cum ſero lactis miſcent. Quæ conſuetudo à nobis minimè probatur, maximè in his, qui ventriculum frigidum, & natura imbecillum nacti ſunt: lienoſis etiam, & his, quibus jecur obduruerit, non minimùm obeſt, hos enim frequenter in hydropem præcipitat, obſtructiones auget, totum genus venoſum refrigerat, naturales tandem functiones ſummopere pervertit, irritat, & dejicit; inde apoplexia, colici dolores, & alia graviſſima mala, nec rarò mors ipſa: ſic qui jecur temperare ſtudebant, immaturam mortem ſibi concitârunt.

Hîc in acutis febribus oxalidis ſuccus promiſcuè exhibetur, & horis, & diebus, quibus natura ſæpius criſes movere ſolet. Quam conſuetudinem probare minimè poſſumus; tunc enim adhibenda ſunt pauca, & cocta, ne ab officio natura avocetur. Sic ſi unica tantùm uncia aut ſemuncia adhiberetur dicti ſucci probè cocti, & per ſe purificati, citò in actum deduceretur, & natura tantoperè ab his minimè læderetur, nec eos averſaretur. Sed

Cicerbitæ ſuccus.

his amore brevitatis omiſſis, quòd Cicerbitæ ſuccus adverſus venenatorum morſus valeat, aperiendum: Narravit mihi amicus fide dignus, ſe eo ſucco à viperis demorſos curâſſe.

Scorzon. ſucc.

Scorzoneræ ſuccum idem præſtare, palam eſt. Succi præterea omnes plantarum, è quibus educuntur, facultatibus, & viribus pollent. Addam inter extrinſecos uſus, & familiaria experimenta noſtra.

Heliotrop. ſucc.

Heliotropii ſuccum manuum verrucas brevi tollere abſque dolore; equorum item, & mulorum poros pariter emollire, & abſumere; certas etiam carnis excreſcentias, & ſuperfluitates reprimere & reſolvere, ad quæ & non parum conducit ſuccus ſabinæ, qui & carcinomata maximè ulcerata mirificè juvat. Idem ſuccus in pilulas coctus, & priùs depuratus, in ciendis menſibus mira præſtat.

Sabina.

Hedera.

Succum hederæ narium fœtorem reprimere, pluribus experimentis cognovimus.

Anagallidis.

Succus anagallidis floribus purpureis cum herba trita, ulceribus malignis impoſitus medetur, ipſaque perfectè ſanat.

(*b*) *Succi exotici* concreti, uti ſcammonium, opium, aloë, catechu, acaciæ, glycyrrizæ, ſæpiuſculè ſordibus impuris terreſtribus ſcatent, hinc menſtruo aqueo vel leviter ſpirituoſo ſolventi leni evaporatione inſpiſſantur. Succi herbarum, quæ ſanguinem depurare dicuntur e. g. cichorei, fumariæ, acetoſæ, agrimoniæ, ſcorzoneræ, hederæ terreſtris, Veronicæ, ſcabioſæ, ſcordii, pimpinellæ, recenter expreſſi & in juſta quantitate calidè poti in morbis, ubi dilutione ſalium acriorum opus eſt, eximiam quandoque locant operam. Circa illorum uſum obſervetur, ne dentur illis, qui flatibus obnoxii ſunt, ex imbecillo calore ventriculi, vel nauſea facilè premuntur, ubi meliùs eſt illorum extracta propinare vel calide eos offerre Succus anagallidis floribus purpureis per ſal ſuum nitroſum abſterſivum mirificè opitulatur maniacis & melancholicis alvumque fluidam tenet.

SECTIO SEXTA.

(*a*) *De Extractis.*

Extracta non multum à ſuccis differunt; ſuccorum ſiquidem ſpecies ſunt, utplurimùm cum alieno liquore facta. Herbæ recentes, & ſucculentæ ſine alieno liquore ſuccum fundunt, quem & extractum nominare poſſumus. Itaque ad hæc paranda accipimus herbarum recentium ſufficientem quantitatem, eæ minutim inciſæ, & contuſæ urinali induntur, atque in fimo equino diu macerantur: eximuntur dein, & per pannum lineum ſub prælo valdè ſubiguntur, quoad omnem ſuccum deponant: in eodem liquore recentes herbæ reponuntur, macerantur, & exprimuntur, ut priùs, iſque labor ter, & quater repetitur, prout validum & efficax requirimus medicamentum. Liquor tandem diſtillatur, & aqua optima educitur, ad multos uſus neceſſaria. Quod in fundo vaſis remanet mellis ad inſtar craſſeſcit, vocaturque Extractum.

Siccorum corporum, lignorum, corticum, radicum, foliorum, ſeminum, & ſimilium extractum cum convenienti liquore, longaque maceratione paratur: macerationes, infuſiones, & filtrationes, ſæpè reiterantur, & ut ſuprà monuimus, ad mellis craſſitiem exſiccantur. Ejuſmodi extracta paulò tenuiora relinqui poſſunt, quibus etiam addere licet pauxillum ſacchari, ſic habebitur ſyrupus excellentiſſimus, cujus ʒ. ij. pro doſi, plus viribus pollent, quàm multæ unciæ ſyruporum, in officinis pharmacopolarum paratorum. Tutò ejuſmodi ſyrupi citra nauſeam, & ventriculi ſubverſionem exhiberi poſſunt, etiam delicatulis, & his, qui non modò ſaporem, ſed & conſpectum medicamentorum perhorreſcunt.

Eſt inſuper extractorum alia parandi formula, quâ in pulverem nobiliſſimum perducuntur, quorum quantitas exigua mira præſtat. Fit autem hoc modo: Ab herbis propria

propria aqua elicitur, fermentatione prius præmiſſâ, hac colorem ſive tincturam elicimus, quam in exſiccando, aquam per alembicum exſugimus, & toties craſſeſcente materiâ, aquam reddimus, quoad dicta materia omnem humiditatem abſorpſerit; atque vaſis juncturis luto probè munitis lento calore ſenſim in pulverem exſiccetur. Si inter exſiccandum, herbæ ex aqua extractum parare intendis, ſalem immiſceas, extractum omnibus ſuis numeris abſolutum conficies. Liquores ſive menſtrua, quorum medio extracta conficere nobis eſt animus, ſint pura, clara, & omni aliena qualitate orbata, ut aqua communis ſtillata, aqua propria. Spiritus vini licèt aliena qualitate præditus ſit, attamen propter ejus naturam volatilem, & ſulphuream, ab extracto planè totus recedit.

Sæpè dum perficitur humidi abſtractio per alembicum, guttulæ quàm exiguæ olei, ſub aqua natantes, conſpiciuntur, quas, ſi volueris, ſeorſum ſervabis; ſin minùs, unà cum aqua ſerventur, vel in reiteratis cohobationibus extracto reddantur.

Uſus extractorum multiplex eſt: ſolida in pilulas devorentur, liquida cum appropriato liquore diſſolvantur, in pulverem reducta; vel cum juſculis, vel in pilulis, confectionibus, pulveribus, conditis, & aliis formulis dentur.

Compoſita extracta eodem modo, quo ſimplicia, parantur, ex quibus alia ſunt alterantia, alia purgantia, utraque ex lignis, radicibus, foliis, floribus, & ſeminibus. Nobis uſitata, longoque uſu comprobata, hîc tantummodò interſerere placuit; alia apud alios authores, qui deſiderat, inveniet.

NOTÆ

in SECTIONEM VI.

(*a*) *De Extractis.* Extracta vegetabilium parantur, ſi ſucci illorum aut decocta, mediante menſtruo fluido parara, inſpiſſantur. Er ſunt vel ſolidiora, vel liquidiora. Solidiora magis accommodata ſuut pilularum formæ, illa admixtioni liquorum inſerviunt. Complectuntur extracta vegetabilium leviores ſalino terrenas ſulphureas partes, quæ ab impurioribus magis craſſis & terreſtribus ſeparatæ ſunt. Vegetabilia, quorum virtus conſiſtit in principio volatili oleoſo ſalino, minus opportune extrahuntur, rectius, quorum virtus eſt in ſale fixo rartareo aur reſinoſo amaro. Stupida res eſt, ex Moſcho vel ex aromatibus parare velle extracta. Crocus & Caſtoreum in extractum redigi poſſunt, at verò quoniam partes volatiles ſulphureæ anodynæ per coctionem avolant, languidioris virtutis ſunt, quam data in ſubſtantia. Extracta purgantium efficaciora eſſe ſolent, ſi parantur cum menſtruo aqueo, vel ſpiritu vini ſaltim leviori, quam cum rectificatiſſimo. Obſervamus ſcammonium, item aloerica, colycynthidem, cum aqua ſimplici extracta, in unico grano plus præſtare, quam grana quinque reſinoſorum extractorum. Reſidet enim vis purgandi in ſale ſubtili acri, quod debilitat & contemperat Spiritus vini ramoſis ſubtilioribus ſuis particulis: Et ſalia quoque, quæ maximè lateant in parte viſcoſa ac gummoſa purgantium, facilius ſolvuntur in aqueo quam ſpirituoſo menſtruo.

(*b*) *Extractum adverſus peſtem.*

♃. Rad. tormentillæ, ſcorzoneræ, an. ℥. iv. fol. galegæ, ſcabioſæ, ſucciſæ, cardui bened. an. m. iij. ſem. echii, ℥. j. flor. borag. p. ij. flor. ſulphuris, ℥. j. ß. Theriacæ, ℥. ij. aquæ vitæ ter rectificatæ, q. ſ. fiat extractum ad mellis craſſitiem, cujus doſis ſit à ʒ. j. ad ij. cum ſ. q. aquæ cardui ben. ſudorem movet, corroborat, & omnem putredinem abjicit, venenis reſiſtit, & contagioſis morbis ſuccurrit.

(*b*) *Extractum adverſus peſtem.* Ex omnibus compoſitionibus clariſſimum ſubtexemus ſequentes, nimirum ſpecies alexipharmacæ, varia remedia ſolida & liquida compendioſe ſuggerunt. Recipe Radicis angelicæ, vincetoxici, leviſtici, Zedoariæ, contrajervæ, tormentillæ, valerianæ, ana unciam unam, gentianæ unciam ſemis, herbæ ſcordii manipulos quatuor, florum ſambuci pugillos ſex, myrrhæ electæ unciam unam ſemis, croci drachmas quinque, corticum citri uncias duas, ſuccini, ligni aloës ana drachmas ſex, camphoræ drachmas tres. opii drachmas duas. Hæc tuſa cribrataque permiſceantur melli, ita, ut libra una hujus capiat uncias quatuor, fiat electuarium inſtar diaſcordii; Si infundantur aceto vini, oritur acetum theriacale bezoardicum in peſte valentiſſimum, quod fortiſſimè movet ſudorem: ſi eum aqua deſtillantur vel aceto, exſurgit aqua bezoardica ſeu theriacalis; ſi ſpiritus florum ſambuci vel baccarum juniperi menſura una ad uncias quatuor ſpecierum addatur; & extractio decenti calore fiat, profluit exinde dioſcordium liquidum, Eſſentia theriacalis vel liquor bezoardicus, qui ad guttas 50. 60. ſudorem movet. Hæc eſſentia ſi leniſſimo calore evaporetur, extractum remanet bezoardicum, quod fungi poteſt vice theriacæ cœleſtis. Si recipiuntur eſſentiæ hujus theriacalis unciæ octo, ſpiritus tartari volatilis alkalini unciæ tres, ſpiritus vitrioli volatilis uncia una, ſantali rubri drachmæ duæ, camphoræ drachma una, mixtione debita conſtituitur, tinctura rubicunda, quæ dicitur Bezoardica, quæ medicamentorum unum omni virtute ſemper exiſtit præſtantiſſimum.

Aliud.

♃. Rad. vincetoxici, valerianæ, ſcorzoneræ, an. ℥. iij. fol. veronicæ maris, ſcabioſæ, ſucciſæ, meliſſæ, galegæ, Pimpinellæ, agripalmæ, cardui bened. cicerbit. borag. an. m. j. rad. anthoræ, imperat. angelicæ ſicc. an. ℥. ij. flor. ſulphuris, ℥. j. flor. antimonii per 8. dies reverberati, ℥. ß. Theriacæ, ℥. j. ß. cum ſpiritu vini rectificati tincturam extrahe, & in craſſitiem mellis coque. Omnibus contagioſis morbis medetur, venenis mirificè ſuccurrit, febribus etiam malignis loco confect. de hyacint. & theriaces, tutiſſimè adhibetur.

(*c*) *Ligni guajaci extractum.*

♃. Ligni Guajaci limati, vel in ſcobem minutim inciſi, q. ſ. ad minus ℔. x. macerentur 12. vel 15. dies, in ſ. q. aquæ communis, in vaſe vitreo probè obturato, & in loco calido, fimo, vel ſtupha. Principiò adde olei ſulphuris, circiter ℥. ij. aqua ligni colore & odore imbuta coletur: fæcibus nova aqua reaffundatur, macerentur iterum ad tres vel quatuor dies, quoad aqua denuò coletur, atque ſapore ligni imbuatur: hæcque per filtrum trajiciatur, urinalique vitreo indatur, atque pileo roſtrato ipſi impoſito, per lentum calorem humiditas omnis proliciatur à colore, qui in vaſis fundo mellis ad inſtar remanet. Interea à fæcibus per retortam, valido igne adhibito, duplicem liquorem extrahes, primum

aqueum,

aqueum, ſecundum oleagineum. Qui primus exit, ferè inſipidus, ſeorſum ſervetur pro nova extractione paranda; ſecundus eſt ſubacidus, & eſt præſtantiſſimus, hic cum oleo ſubrubro egreditur. Oleum nunquam intrinſecùs uſurpamus; liquorem verò ſubacidum extracto reddimus, vel per ſe damus, qui eſt potentiſſimus. Si hæc agnoſcerent Medici, conſultiùs agerent erga infirmos, nec eos in tot tormenta facilè conjicerent.

(c) *Ligni Guajaci extractum.* Hoc lignum reſinâ exſuperat, quæ extrahi poteſt ſpiritu vini rectificato Si lignum hoc coquitur in aqua per aliquot horas, ſpiſſatione extractum etiam fit reſinoſum, magis tamen ſalinæ acredinis particeps. Ineſt enim copioſum ſal acidum, uti palam eſt, omnibus lignis, maxime reſinoſis, quare ſpiritus acidi ex omnibus reſinis omnibus liquorum partibus deſtillantur, nam reſina nil niſi oleum ſubtile, acide ſale coagulatum eſt. Quinimo quodvis deſtillatum oleum ſpiritui concentrato nitri mixtum, leni calore abit in concretum reſinoſum ſtabile, quod promptiſſimè ardet, & in ſpiritu vini rectificato diſſolvitur.

Rhabarbarum, agaricus, folia ſennæ conſultius extrahuntur aqua calida, quam ſpiritu vini, illorum extracta languidiora ſunt, quam infuſiones, quæ blande primam regionem expurgant, modo ſit infuſio prima, non ſecunda vel tertia, & ſine magno calore facta. Salia hiſce infuſis addita valde augent purgantem vim.

Extractum antivenereum.

℞. Corticis ligni Indici parum contuſi, ℥. vj. raſuræ ejuſdem ligni, ℔. iij. chinæ electæ in taleolas diſſectæ, Salſæ parillæ minutim inciſæ, an. ℔. ij. baccarum juniperi, ℔. ß. ſem. cardui benedicti, carui, an. ℥. iij. fol. ſuccisæ, ſcabioſæ, an. m. iij. radicum cyperi, vincetoxici, an. ℥. ij. Infundantur omnia parum contuſa octiduò in ſufficienti quantit. vini albi generoſi, fiatque extractum, ut ſuprà monuimus, cui ſalem ex fæcibus factum adde. Oleum à dictis fæcibus facilè educitur per retortam, à quo empyreuma aquâ communi deſtillatâ, per varias cohobationes tollitur. Doſis eſt ʒ. ij. & ℥. iij.

Extractum aliud antivenereum purgans.

℞. Raſuræ ligni Guajaci. ℔. vj. Salſæ parillæ minutim inciſæ, ℔. iiij. Chinæ electæ ℔. ij. radicum mechioac. ℥. vj. fol. ſennæ, ℥. ix. ligni ſaſſafras, baccarum juniperi, an. ℔. ß. Infundantur ligna & radices in ſufficienti quantitate aquæ communis, cum ℥. ij. olei vitrioli vel ſulphuris, in loco calido, per octo dies: coquantur poſtea in urinali vitreo, vel terreo vitreato cum ſuo capitello, ad conſumptionem duorum tertiorum, quæ humiditas in recipiente ſervetur pro nova infuſione paranda. Coletur decoctum, & in colatura macerentur fol. ſennæ, & radices mechioac. per tres dies: Bulliant parum, & denuò colentur. Dum hæc fiunt, prima aqua à decocto educta fæcibus reaffundatur cum nova humiditate, ſi tantâ opus fuerit; novaque infuſio paretur, quæ priori unita ſimul per urinale cum ſuo alembico in extracti formam adducuntur. Saccharum nonnunquam ad ſelibram addimus, & ut ſolidius reddatur, pulverem ſequentem ei commiſcemus.

℞. Salſæ parillæ, ℥. j. ß. chinæ electæ, ℥. ß. fol. ſennæ, ℥. j. caryophill. ℥. j. ſalis ſupraſcriptorum ℥. ß. Miſce, fiat maſſa. Doſis eſt ʒ. ij. &. iij. bis in die.

Extractum hyſtericum.

℞. Extracti bryoniæ, ext. viſci quercini, ext. granorum ebuli, an. ℥. j. aloës Succotrinæ repurgatæ, ʒ. ij. ext. helleborí, ʒ. ij. pul. croci, myrrhæ, macis, ſem. apii, an. ʒ. j. Salis Jovis, vel ejus loco, Jovis calcinati cum ſale nitro, Vitrioli martis, an. ʒ. iij. Liquentur, & miſceantur extracta ſimul, demum pulveres adjiciantur. Doſis à ʒ. ß. ad ʒ. j. *Salis Jovis uſus.*

Aliud.

℞. Extracti bryoniæ, ext. ellebori nigri, an. ℥. j. croci martis, ʒ. iij. pul. macis, maſtiches, ſpodii, an. ℈. j. miſceantur, ut artis eſt, & fiat Extractum.

Aliud quo frequenter utimur in uterinis affectibus, cum albo flore uterino.

℞. Extracti ellebori nigri, ℥. j. ſcammoneæ more noſtro repurgatæ, ʒ. iij. aloës Succotrinæ pellucidæ, ℥. j. ß. croci martis, ʒ. iij, ß. lapidis hæmatitis, ʒ. j. olei ſuccini, ℈. j. olei macis, ℈. ß. Miſceantur omnia pauco melle roſato addito. Ejuſmodi extractis utimur, quando purgatione longâ opus eſt, atque mulieres ſunt validæ: ſecùs extracta roborantia, & exſiccantia tantùm uſurpamus, ut: *Extractum uterinum purgans, quando uſurpandum.*

Extractum hyſtericum roborans & exſiccans.

℞. Arthemiſiæ ſiccæ, abſinthii utriuſque an. faſc. iv. menthæ, faſc. ij. abrot. faſc. j. zingiberis, galangæ, an. ℥. iv. macis, myrrhæ, ſuccini, an. ℥. j. cum aqua vitæ optima, more artis fiat extractum. Adde ſub fine, liquoris ſuccini, ʒ. j. vitrioli martis, ʒ. iij. ſacchari albi ʒ. iij. Doſis erit ʒ. j. &. iv. ℈. manè jejuno ſtomaho. *Uſus, & doſis.*

Extractum aliud, ſive confectio uterina minus compoſita, fortè à quodam Empirico chymico reperta.

℞. Conſervæ roſarum, ℥. iij. ſalis betonicæ, ʒ. j. olei ſulphuris cum cryſtallo facti, gr. xij. Miſce, dantur ʒ. ij. manè. Ejuſmodi compoſitio certiſſimè uterinos meatus obſtructos reſerat, lienis, & jecoris durities emollit, item maſſam ſanguineam ab omni craſſa, & lutulenta materia repurgat. Quid? deperditum colorem juvenibus reſtituit: quibus nihil profuerat tota ars medica, invincibili Marte etiam pluries adhibito, & reiterato, profuit hæc ſimplex compoſitio, caſu & fortuna reperta. *Doſis & exhibendi ratio.*

Extractum Sennæ.

Sennæ extractum, doſis, & facultas.

EX foliis, & folliculis ſennæ, cum aqua communi modo, quo ſuprà diximus, fit extractum. Secunda infuſio non magis quàm prima, flatus concitat, eſtque prima & ſecunda ejuſdem efficaciæ, tertia paulò debilior eſt. Prima infuſio cum parva quantitate aquæ communis facta, ſi cum pauco ſacchari pulveriſati miſceatur, & canicularibus diebus Soli exponatur, formam excellentiſſimam nanciſcitur: cujus doſis erit, cochlear integrum & ſemicochlear. Blandè purgat, & citra ullam moleſtiam.

Extractum roſarum.

Extract. roſarum, uſus, & facultas.

INfuſiones illæ, quæ vulgò in Officinis Pharmacopœorum fiunt, probè purgatæ, in urinalis fundo poſt humiditatis eductionem extractum relinquunt purgationibus peraccomodatum. Datur à ℈. j. ad ʒ. j. alvum & urinas blandè movet, & eadem ac ſyrupus roſarum officinarum præſtat, licet in longè minori quantitate. Datur aliquando ad ℥. ij. In eo parando magna eſt habenda cautela; ſecus non purgat.

(*d*) *Extractum roſarum.* Roſis & violis laxativa vis inſidet, maxime, ſi recentes fuerint. Et tota planta violarum laxativæ virtutis eſt, quæ in exceſſu etiam obſervatur in ſemine, quod ad drachmam unam ſive in pulverem, ſive emulſionem redactum & potum egregie humores ſeroſos educit.

Rectiſſime notat *Author ipſe*, pulverem etiam roſarum ſiccarum alvum lubricam reddere, vulgo adſcribitur roſis ſiccis vis adſtringens & recentibus laxans; Et experientiæ reſpondet, etiam ſiccas majori doſi datas alvum fluidam ac mollem reddere. Eſt enim in roſis ſal quoddam ſubtile acre, cujus ratione etiam roſarum pulvis nares ſtimulat, & errhinum laudabile exiſtit.

Extractum violarum.

Purgativa facultas in quo conſiſtit.
Pulveris violarum facultas.
Violarum ſemen ad quid utile.
Roſarum pulvis laxat alvum.
Violarum extractum fit laxans, & roborans.
Syrupi violarum vis & præſtantia.

VIolarum, ut & aliorum florum complurium vis in ſuprema ſuperficie conſiſtit, roborans præſertim; nam laxativa vis in toto corpore reſidet; etenim ſi violarum ſiccarum pulverem exhibeas, alvum concitabis, quod & ipſorummet florum ſemen validiùs præſtat. Nec credendum his, qui contrarium putant. Roſarum item ſiccarum pulvis non minùs purgat, ad ʒ. j. exhibitus. Experientia rationes, & authoritates contrarias enervat, vanaſque reddit. Itaque violarum extractum ſi purgans deſideras, procede ut de roſis dictum eſt: Si verò roborans, & purgans, ſimul exoptas, ab his recentibus aquam odoriferam prolice, ut ſuo loco diximus. Colorem item habebis tantillo ſpiritus vitrioli adjecto, vel ſuccum ex recentibus violis exprimendo. Ex dicto ſucco ſyrupum excellentiſſimum conficiunt Pariſienſes, quam methodum pulchrè docet Quercetanus in ſua *Pharmacopœa reſtituta.* Hi miſcent unam partem dicti ſucci, cum duabus partibus ſacchari, penè in formam electuarii ſolidi cocti: mixtio fit extra ignem, ſecùs periret color, & odor. Hujus vis eſt thoracica, & cardiaca. Ejus uſus eſt ad libitum. Syrupum potiùs uſurpamus, quàm Extractum.

Extractum (e) florum papaveris rhœadis.

Syrupus e fl. papav. rhœad.
Uſus, & vires.
Pulvis florum papav. rhœadis, ad quid utilis.

COncinnamus ſyrupum ex dictis floribus excellentiſſimum cujus uſus nobis eſt admodum frequens in magnis febribus, ventriculi ardoribus, & vigiliis continuis. Ex dictis floribus mediocriter in umbra ſiccatis, fit infuſio cum ſufficienti quantitate aquæ communis, eaque infuſio probè per digeſtionem clarificata, cum pauco ſacchari in ſyrupi conſiſtentiam ducitur, cujus ℥. ß. ad ʒ. vj. exhibetur. Flores in pulverem ſæpe dedimus in pleuritide, & phrenitide, maximo cum fructu. Eâdem ratione ſuccos, & extracta cæterorum florum, & ſeminum conficere poſſumus, ex quibus vina, juſcula, Syrupos, & julepos in promptu parare unuſquiſque poterit.

(*e*) *Extracto florum papaveris rhœados* prævalet ejus ſyrupus excellentiſſimus, volatile enim vaporoſum principium, quod hic expetitur, avolat. In affectibus ventriculi ſpaſmodicis, vomitu, ardore nimio, item in inflammationibus, febribus & inſultibus quoque epilepticis maximo cum fructu datur, præcipue ſi cum volatilibus amicum & optabile ineat conjugium. Præparatur alias ex dictis floribus recentibus liquor anodynus, maximarum virium, ſequenti ratione: Recipiuntur florum horum manipuli ſex, croci orientalis integri uncia una, induntur cucurbitæ vitreæ, affunditur ſpiritus vini rectificatus ſaltem ad macerationem, ſtent hæc in digeſtione per aliquot ſeptimanas, poſtea totum mixtum linteo involutum exprimatur, exurgit liquor rubicundus anodynæ ſimul & reſolventis virtutis in tuſſi ſicca, pectoris affectibus, catarrho ſuffocativo probatiſſimæ.

Extractum Cholagogum, Phlegmagogum, & Melanagogum.

Extracta in pilulas, rotulas, Syrupos, confectiones, electuaria, &c. redacta.

QUi extracta tam cholagoga, quàm phlegmagoga, & melanagoga parare deſiderat, ea quæ hujuſmodi humoribus educendis dicata ſunt, accipiat, & cum his procedat, ut ſuprà diximus. Ex his efformabit pilulas, ſi in ſolidam formam reducantur: vel ſyrupos, confectiones, electuaria, tabellas, & alia ad libitum. A fæcibus ſal facillimè extrahitur, eiſque immiſcetur, quò efficaciora reddantur. Rurſus ſi dextrè in pulverem reducantur, in admodum parvâ quantitate vires ſuas exerunt; at modus non eſt omnibus obvius.

Extractum Catholicum.

Extracta in pulverem reducere.

℞. Extractorum elleb. nigri, eſulæ, bryoniæ, ſenæ, an. ℥. j. ß. His ſimul calidè mixtis, adduntur pulverum macis, cinnamomi, maſtiches, ſpodii, an. ℈. ij. Datur à ʒ. ß. ad ʒ. j. Purgat infrà omnes humores.

Eſulæ Extractum.

Eſula noſtras, tithymalus cypariſſias.

ESulæ extractum, eodem modo, quo extractum Ellebori, paratur. Eaſdem planè vires, ac ſcammonea poſſidet. Pro Eſula uſurpamus eam herbulam, quæ communiter tithymalus cypariſſias appellatur: vocetur autem eſula, vel tithymalus, vel hoc, vel illo nomine, parum laboramus; dum-

dummodò ejus virtus experientiâ certâ nobis innoteſcat. Hoc dictum ſit, propter loquaces quoſdam, verborum cortici inhærentes. Dubitant adhuc Medici, & Pharmacopolæ, quid ſit vera eſula: unaquæque provincia peculiarem retinet eſulam, & quæ vera ſit, planè ignoratur.

(f) *Aliud extractum catholicum nobis uſitaſſimum.*

RECip. Aloës Succotrinæ claræ, & nitidæ, ℥. j. myrrhæ Troglodyticæ cum ſpiritu vini optimè correctæ, ℥. ß. extracti fol. ſennæ ℥. vj. extracti colocynthidos, vel ejus loco gummi cathartici vegetabilis, ʒ. j. extracti croci, ℈. j. ſulph. magnetici meteorizati, ʒ. j. ß. miſce cum ſyrupo roſarum, ſi liquore opus fuerit, fiat maſſa. Doſis eſt ℥. xv. & xvj. & xviij. in delicatulis x. & xij. Cum ſolo (g) *ſulphure magnetico meteorizato* pilulas efformamus omnium præſtantiſſimas, quas verè catholicas nuncupare licet, ob inſignem, & mirabilem earum virtutem in corpore æqualiter purgando. Hæc vera radix purgationum omnium humorum microcoſmi. Blanda eſt, & tuta, & nonniſi noxios purgat humores: repurgato etenim corpore (quod fit, eâ ter, vel quater adhibitâ) non ampliùs movet alvum. Fugat pravos humores, non tam ſenſibiliter, quàm inſenſibiliter.

Præſtantia & vires.

(f) *Adponam* igitur exempli cauſa, extractum catholicum purgans, quod nobis in uſu probatum eſt: ℞. Extracti aloes ſuccotrinæ unciam unam, extracti colocynthidis, reſinæ jalappæ, ſcammonii, gummi guttæ ana drachmas tres, florum martis drachmas duas; exactiſſima hæc tuſa miſceantur. Pilulæ hoc modo paratæ præter vim purgantem etiam ſudoriferam cuſtodiunt, quam ſæpius obſervavimus. Huic extracto adjici poteſt, pro circumſtantiarum & indicationum ratione gummi ammoniacum, myrrha, crocus, ſic ſuſpicioſis & hypochondriacis jucunde medentur, caſtoreum ad hyſtericum, ad forum, mercurius dulcis in lymphæ malignæ & benignæ coagulo, ſal ſuccini ad renes purgandos, oleum ſabinæ, ſuccini ad profluvium fœminarum ſuſcitandum.

(g) *Sulphur magneticum metheoriſatum Dn. Authoris*, quantum colligere licet, flores hæmatitis cum ſale ammoniaco ſublimati ſunt, qui ad ſcrupulum ſemis vel ulterius dari humorum tenacem ſaburram non tantum incidunt, ſed & ſæpius feliciſſimo cum ſucceſſu educunt. Commodiſſime hi flores adjiciuntur purgantium extractis, nam latitat in his etiam ſingularis virtus corrigendi acre illorum principium, quod nonnunquam in diſpoſitis ſævos ſpaſmos torminaque ciet. Ex floribus bellidis, hædera terreſtri, veronica, agrimonia, chamæpythi, abſinthio, carduo benedicto, centaurio minori, ſcabioſa, ſcordio, extracta parantur virtutis admirandæ ad morborum chronicorum expugnationem, modo dictarum herbarum infuſa magis quam decocta leni calore ſiccentur. Poſſunt ejuſmodi extractis admiſceri aloe, ammoniacum, benzoe, ſtyrax, myrrha; ſic extractum pilularum alterans catholicum fit, quod fundamentum etiam eſt pilularum *Becherianarum*, quæ in ſpirituaſcentia ſanguinis & humorum blande promovenda & viſcerum obſtructionibus reſerandis admirabiles vires produnt, aſt continuetur illarum uſus per aliquot dies opus eſt, & plethoricis corporibus niſi vena prius ſectâ, minime offerantur: Hoc circa illarum uſum maxime in memoria tenendum eſt, quod fluxiones ſanguinis ordinarias ſuppreſſas præſentiſſime revocent & nimias quoque cohibeant, quoniam & nimiæ hæmorrhagiæ & ſanguinis excretiones ordinariæ ſuppreſſæ ab eadem cauſa foventur, nimirum obſtructione viſceris cujuſdam, vel etiam ſpaſmo partium notabiliori.

Vulgaris eſt ſententia, ex herbis antiſcorbuticis non commode parari poſſe extracta, quoniam illarum virtus ſub elemento quodam volatili latet: aſt contradicit experientia; utpote ex cochlearia extractum confit ſatis mordax & acre, virtutis antiſcorbuticæ non expers, argumento luculento: non ſolum in cochlearia ſalem volatilem ſed & fixioris indolis quendam hoſpitari.

Extractum Nephriticum.

NOn ſemper eodèm modo conſimilia extracta paramus: ſæpè pro ratione temporis, & ægri naturâ. Aliquando ſimplicia, & ex unica herbula; aliquando ex tribus, & quatuor. Diverſificantur etiam occaſione ſymptomatum. Inter præcipua ſequens non raro uſurpamus.

℞. Radicum Ononidos, lib. iii. radicum 5. aperientium, raphani, an. lib. j. ß. ſeminum hyperic. milii ſolis, ameos, an. ℥. iv. fol. pimpinellæ, betonicæ, ceterach, arthemiſiæ, argentinæ, piloſellæ, an. m. iii. fructuum alkekengi, lib. j. Infundantur omnia minutim inciſa in ſufficienti quantitate aquæ graminis, cum lib. j. ſucci limonum depurati, fiatque extractum, ut ſuprà diximus. Antequàm perfectè craſſeſcat, adde ſacchari albi, circiter lib. j. ß. & efficies extractum ventriculo gratum. Sine ſaccharo reducitur in formam pilularum. Utrumque per ſe, vel cum liquore convenienti, de ſimplici ʒ. ß. & ʒ. j. exhibetur; cum ſaccharo, ℥. ß. & ℥. j.

Uſus, & doſis.

Ex Iva arthetica præſtantiſſimum efficitur extractum: Item ex herniaria, piloſella, & aliis.

Extract. iva arthetica. herniaria, piloſella.

(h) *De Extractis Animalium.*

ANimalium extracta, ſive Magiſteria, ſemper cum alieno liquore parantur, & potiſſimùm cum aqua vitæ, & aceto deſtillato. Fiunt autem ratione haud diſſimili ab eâ, quæ de vegetabilibus dicta eſt.

Itaque ſi ex mumia ſicca, aut alia carne extractum conficere volumus, mumiam probè ſelectam accipimus, eamque tritam cucurbitæ vitreæ cum ſufficienti quantitate aquæ vitæ, quæ quatuor digitos ſupereminea, indimus. Ea fimo equino per octo dies reconditur; atque tunc tincta aqua, virtuteque mumiæ imbuta, per filtrum educitur: Fæcibus nova ſuperaffunditur aqua, quæ denuò colorata, ut prima, abſtrahitur. Ter nova aqua reaffunditur, ſi opus eſt. Has omnes aquas per balneum Mariæ diſtillamus. Prima aqua pro nova extractione paranda ſervatur; ſecunda ferè inſipida rejicitur; tertia graviori odore perfuſa, fæcibus toties reaffunditur, quoad dictam aquam, extractum in fundo vaſis remanens mellis inſtar, totam combiberit.

Mumia extractum.

(h) *Extracta ex animalibus* certe invalida ſunt, & amplius in uſu vix eſſe ſolent: probantur magis illorum decocta vel gelatinæ; Deinde ſpiritus vini, quem oſſibus, carnibus, ſanguini exſiccato affundere ſolent nihil ferme extrahit, par-

ticulæ enim oleoſæ ſalinæ, ramoſis & viſcoſis admodum implicitæ ſunt, ideò ſpiritus vini nullum jus in oleoſas habet; Extractum mumiæ, nil niſi aloës & bituminoſorum corporum eſt, de carne humana nihil participat. Si tale quid deſideratur, ſanguis florentis juvenis lenio calore ſiccandus eſt, qui deinde cum ſpiritu nitri vel ſalis dulcis mixtus eſſentiam ſuppeditat non contemnendam. Animalium fel inſpiſſari ſolet in extractum, quod ſpiritu vini tartariſato ſolutum & præcipitatum cum aqua ſpermatis ranarum coſmeticum evadit.

Extractum ſerpentum, viperarum, vermium, ranarum, &c.

QUanquam viperarum, vermium, ranarum, & ſimilium vis in tota eorum ſubſtantia demerſa ſit; atque ſolitaria, & per ſe ſatis efficax, adeò ut ſuperfluum videatur aliam præparationis ſpeciem meditari; tamen quia magis atque magis præparatione attenuantur, exaltantur, & in nobiliorem formam reducuntur, eâ de re in præſens ſicco pede tranſeunda non ſunt. Cùm ergò facturi ſumus extractum viperarum, ranarum, vermium, vel hujuſce generis, ea primò furno, vel ſtupha exſiccamus; vel meliùs urinali vitreo ipſa integra, & viva indimus, atque per balneum roris, ab his omnem humiditatem abſtrahimus. A viperis caput, & cauda præſcinditur, tanquam exanguia, & inutilia, cæterùm neque in cauda, neque in capite venenum conſiſtit, ſed in dentis extremitate. Liberantur etiam à cute, & omnibus interaneis. Ranæ verò, & vermes integri ſumuntur; & hi tantùm abluti, & ab omni terreſtreitate purgati, vel per alembicum exſiccantur, vel in furno, vel ſtupha, vel etiam tigello terreo vitreato ad lentum ignem. Quocunque modo ſint exſiccata, parum terimus, & in pulverem reducta, cucurbitæ, cum ſufficienti quantitate ſpiritus vini induntur; atque cucurbita fimo equino per octo dies reconditur: aqua, ſive ſpiritus vini tinctus, per inclinationem à pulvere effunditur; eidem pulveri novus ſpiritus additur, atque ut ſuprà, poſt octiduum abſtrahitur. Sicque ultrà progredimur, ut de mumia proximè diximus.

Viperarum ſerpentium ranarum, &c. extractum.

Viperarum virus in qua parte conſiſtat.

Serpentum extractum, viperarum præſertim, plurimùm adverſus peſtem, pſoram, lepram, & venena omnia valere, experientiâ conſtat. Vermium, ad pthiſim, mulierum menſes, lienis, atque jecoris obſtructiones. Ranarum ad hæmorrhagias præcipuè, & pthiſim. Sic de cæteris animantium generibus extracta facilè parari poſſunt.

Eorum facultas.

Juſcula, gelatinæ, ſucci carnium, & ſimilia à mulierculis pro ægris parata, ſpeciem extracti quodammodo referunt. Ab excrementis animalium, extracta haud ignobilia parari poſſunt, cujuſmodi moſchus eſt: modus non erit à ſuperioribus diverſus. At quia eâ in operatione multi ſpiritus pereunt, & ipſum moſchum, veluti alteram quintam eſſentiam habemus, meritò eo, tantummodò à ſordibus repurgato, utimur.

Excrement. animalium extract.

A vilioribus excrementis extracta parari omnino debent, & præſertim ſpiritu vitæ, qui fœtorem & graveolentiam corrigit: inter quæ caſtoreum uſurpamus, verrucas equarum, & alia multa.

Labdanum excrementi ſpecies, id quidem eodem modo, qui de ſcammonea dictus eſt, repurgatur, & in extractum reducitur. Aqua vitæ, cum qua diſſolvitur, ab eo penitus recedit. Cæterum diſſolventis extractio fiat in vaſe bene clauſo, & non perfectè ad ſiccitatem abſtrahatur, ſed adhuc liquidum relictum, aëri expoſitum per ſe exſiccatur. Huc uſque de extractis dictum ſit: nunc ad oleorum extractionem, ſeu deſtillationem tranſeundum.

SECTIO SEPTIMA.

(*a*) *De oleorum præparatione.*

PArs hæc, ſulphur Hermeticis dicta, communiter Oleum appellatur, ſulphur analogicè, eo quòd more ſulphuris ignem ſuſcipiat, flagranſque ſit pars rebus naturaliter indita. Miranda ſanè iſthæc ſulphurea ſubſtantia, cui rerum præcipuè vires, & facultates inſident: quo quidem contrario argumento dicere poſſumus, præcipua humani corporis mala huic potiſſimum inhærere, ſicque naturam in pari gradu ſubſtantiæ, morbum, & remedium collocâſſe. Vis roborans, anodyna, tum cephalica, tum cardiaca in ea potiſſimùm conſiſtit. Odoris etiam ſedes eſt, & baſis. Plura inſuper de ea circumferuntur, utpote quòd ſit ſubjectum pulchritudinis, lucis, ignis, & vitæ pabulum, quæ, ut à ſcopo aliena, omittimus. Nunc ergo ad eorum extractionem.

Vinum idem morbi & ſanitatis ſubjectum.

Antiquitùs dum adhuc rudis & inculta erat ars medica, dum, inquam, balbutiens; & ferè à cunabulis expergiſceretur, ea fieri per ſolam rerum infuſionem, & expreſſionem, agnoſcebat; nunc verò comptior, vitiligineque omni ſepoſitâ, viam longè ſublimiorem adinvenit, quâ viâ ab aliis jamdudum traditâ, nobis tantùm ſupereſt, aliorum veſtigiis inſiſtere, exempla aliquot rerum medicamentorumve proprio labore comprobatorum, in medium afferentes.

Methodus itaque, quâ hodie olea ex rebus educuntur, multiplex eſt. Quædam enim fiunt per infuſionem, poſtmodum diſtillantur; quædam per diſtillationem tantùm: quæ diſtillatio vel fit per deſcenſum vel per aſcenſum; quædam per calorem ignis potiſſimum, ſcoriam ferri, arenam, cineres, & balneum Mariæ. Ex his nonnulla ſunt compoſita, nonnulla ex ſimplicibus tantummodò fiunt. In nonnullis longa maceratio præmittitur, in aliis nulla. Rurſus & differentiam poſſunt

ſunt ſuſcipere, pro ratione vaſorum per quæ fiunt; item pro varietate menſtruorum, quorum medio educuntur: nam nonnulla niſi menſtrui beneficio educi non poſſunt; multa verò citra quemcunque medii interventum. Exordiemur autem ab his, quæ ſolam infuſionem, & expreſſionem repoſcunt; à ſcopo tamen minimè recedentes, pauca & ſelectiora breviter complectemur. Inter præſtantiſſima, & paratu facillima, ea, inquam, à vegetabilibus educta, ſunt olea florum (*a*) ut hypericonis, thapſi barbati, roriſmarini, ſalviæ, &c. in quorum præparatione, nihil à conſuetudine recedimus, niſi quod bis & ter infuſionem reiteramus, atque loco inſolationis, quâ tantùm Pharmacopôlæ contententi ſunt, fimo equino utimur, vel balneo Mariæ, ſed illo potiſſimùm, in quo tutò infuſiones poſſunt fieri, cum apto, æquali, & naturæ analogo calore.

Fimus equinus calor optimus.

NOTÆ

in SECTIONEM VII.

(*a*) *De oleorum præparatione.* Olea quæ infuſione fiunt, præcipua ſunt, liliorum alborum, hyperici egregia traumatica, ſi oleum olivarum recens ipſis ſuperfundatur, & æſtivo ſole maceratio fiat, negotium inſtituendo ter ad minimum recentibus floribus ac foliis. Ex floribus odoratis, violarum, roſarum, aurantiorum, citri, jaſmini, cum oleo fructuum Been, vel nucum juglandium recentium crebriori infuſione & expreſſione, fragrantiſſima parantur olea, quæ ex Italiæ locis ad nos adferuntur, ut ut etiam in noſtris regionibus, modo ſufficientem florum copiam poſſideamus, ſimili modo confici queant.

De oleo Hypericonis.

IN hoc oleo parando ſumimus tam flores, quàm ſemina: ea parum contuſa infundimus in ſ. q. olei communis, per octo dies, ad calorem fimi equini, & in vaſe vitreo; coletur calidè, & in colatura novi flores reponantur per idem temporis ſpatium: quo peracto iterum colentur ejuſmodi flores; atque tertiâ vice novi flores denuò in fimo equino recondantur per totidem dies. Peractâ hac tertiâ colaturâ, oleum ad uſum ſervetur. Pro liquore, loco vini, quod cæteri addere ſolent, libram unam circiter ſucci totius plantæ accipimus, ſicque oleum redditur præſtantiſſimum. Ex ſiccis floribus, atque totâ ſummitate cum floribus, & ſeminibus, dictum oleum parari, at non adeò efficax. Quod in Officinis componitur, terebinthinam excipit, quam hîc habens omiſimus, experientiâ edocti, quòd oleum cum terebinthina factum minùs ſit exſiccans, atque vulneribus minùs univerſale. Noſtro ita parato terebinthinam, vel aliud ſimile pro re natâ addere poſſumus. Hoc tantùm te monere volumus, omnium balſamorum, & oleorum cruentis vulneribus dicatorum, præſtantiſſimum eſſe. Ipſi non rarò addimus parum olei picis navalis per retortam educti, ut & terebinthinæ. Ex hoc denique nonnulla balſama, & olea conficere, nobis moris eſt: ut

(*b*) *Balſamum præſtantiſſimum, ſive Oleum vulnerarium compoſitum.*

REc. Radicum aſclepiadis, (aliàs vincetoxici) ℔. ß. Valerianæ pratenſis, ℥. iv. ſymphyti majoris. ℥. iij. flor. verbaſci maris maj. hypericonis, an. ℔. ß. foliorum plantaginis, prunellæ, filipendulæ, an. m. iij. Contundantur hæc omnia in mortariolo lapideo, & in ſufficienti quantitate olei ſupraſcripti hypericonis, macerentur octiduò in fimo equino: colentur poſtea, & in colaturâ forti prælo factâ fiat nova infuſio, ut priùs: In aquâ iterum infunde myrrhæ elect. ℥. ij. thuris, maſtiches, mumiæ, an. ℥. j. terebinth. ℔. ß. ramentorum rhabarbari, rad. ariſtolochiæ rot. an. ℥. j. ß. Coletur iterum validâ expreſſione, quæ ſeorſum ad uſum reponatur. Tenuioris ſubſtantiæ, magiſque penetrans redditur, ſi per retortam impellatur: feces tunc in fundo vaſis remanentes, cerati ſive emplaſtri adinſtar, craſſæ ſunt, eodemque modo cuti inhæreſcunt: quâ de re vulneribus ſuperficialibus ſufficiens eſſe remedium experti ſumus.

(*b*) *Oleum ſeu balſamum vulnerarium* liquidum nobiliſſimum ſequenti modo concinnatur: Recipe florum hyperici, millefolii, liliorum alborum ana pugillos ſex, myrrhæ, maſtiches, thuris, ſtoracis ana drachmas duas, aloës drachmam unam, balſami Peruviani ſcrupulos quatuor, olei olivarum vel lini libram ſemis, ſpiritus vini, terebinthinæ ana unciam, ſacchari ſaturni drachmas duas, camphoræ drachmam unam. Hæc invicem accuratè mixta balneo mariæ vel vaporoſo extrahantur, & validè exprimantur, ſic eme gic balſamum vulnerarium uſu interno & externo præſtantiſſimum, poteſt ſi placet etiam addi cera flava, ad meliorem conſiſtentiam. Rurſus *Pharmacopœa Holmenſis Scriptores*, p. 32 egregiam deſcriptionem vulnerarii balſami inſinuant. Modus eſt talis: accipitur oleum abietis & terebinthinæ, quibus oculi populi albi recentes infuſi, poſtea adjicitur limatura martis, & deſuper inſtillatur ſpiritus vitrioli per vices; agitetur mixtura ſæpius, ſic ſolvitur limatura & eſſentiam ſuam affuſo oleo communicat idque reddit rubicundiſſimum. quod deinde ſejungendum à limatura omnique humiditate.

Aliud minus compoſitum.

℞. Summitatum hypericonis cum floribus, & ſeminibus, q. ſ. olei olivarum, q. ſ. ſucci hypericonis, parum macerentur in loco calido per aliquot dies. Factæ colaturæ recentes flores, & ſummitates inda tur, novaque fiat infuſio, in cujus colaturâ diſſolve terebinthinæ Venetæ, ℔. ß. thuris, maſtiches, vernicis, ℥. iij. fiat oleum ut ſupra.

Aliud Oleum Balſamicum omnium præſtantiſſimum.

℞. Radicum aſclepiadis, ℔. ß. ariſtolochiæ rot. valerianæ maj. ſiccæ, an. ℥. ij. fol. ſymphyti maj. plantaginis, ophioglosſi, filipendulæ, ſaniculæ, alchimillæ, bugulæ, an. m. ij. bac. juniperi, p. j. ſummitatum hypericonis cum floribus & ſeminibus m. vj. flor. camomillæ, ſpicæ, an. m. i. vermium terreſtrium ℔. j. olei hypericonis cum duabus ſaltem infuſionibus pa-

tatur ; at ejuſmodi olei uſus ferè nullus, eo quòd exulceret, corrodat, & vim eſcharoticam poſſideat : cum aqua vitæ ægrè admodum diſſolvitur. Per retortam impellitur, ut cætera reſinarum genera.

Secundæ claſſis olea, per aſcenſum facta, diximus fieri per vas refrigeratorium : ſicque olea ex floribus, ſeminibus, fructibus, & aromatis exoticis ; per id vaſis genus extillantur. Ejuſmodi autem vas ſatis notum eſt, & licet multiplicis figuræ ſit, tamen ſemper idem eſt. Id verò quod formâ alembici vitrei effigiem repræſentat, nobis magis probatur, dummodò cacabus æneus ipſi probè annexus ſit. Per vaſa etiam vitrea, quorum cannulæ frigidæ aquæ continuò immerguntur, commodè fieri poſſunt. Veſicæ æneæ optimè aptatur alembicus vitreus, ſive pileus roſtratus, cum refrigeratorio. Glutine ad hoc utimur ex gypſo, & oleo lini : vitrum enim eo glutine fortiter hæret æneis vaſis. Præterea gluten ejuſmodi diu in aqua perſiſtit integrum.

(*c*) *De oleis deſtill.* Olea ſalia ſubtilia ſunt, ſphæricis, globoſis, conglobatis ac ramoſis terreis particulis, nec non æthereis intime intertexta ; Et ſpiritus φλόγιστοι ſeu inflammabiles nihil aliud ſunt, quam olea per fermentationem intime diſſoluta, quare etiam ſpiritus vini rectificatus experimento *Glauberiano* cum ſpiritu ſalis concentrato ita condenſari poteſt, ut notabilem olei partem de ſe dimittat. Prout ſalia oleorum deſtillatorum craſin conſtituentia, differunt, ita diſtant etiam olea, quæ magis acido acria ſunt, uti ſtomachica vel blanda alcalina, uti carminativa, vel fortiora, uti ſalia animalium, vel acida magis ſunt, uti oleum ſuccini, lignorum, differunt quoque vires & illorum facultates. Notabile eſt, olea deſtillata, quæ copioſo taliſmodi ſale imbuta, uti pleraque carminativa, item oleum cinnamomi, caryophyllorum, in aquam injecta, fundum petere, contra oleorum naturam. Ex ſeminibus, v. g. fœniculi, angelicæ, erucæ, aniſi, cochleariæ, rutæ, petroſelini, nigellæ, copioſius elicitur oleum, quam ex aliis plantarum partibus ; largiorem copiam præbent humida & recentia ſi fuerint, quando per veſicam deſtillantur, ac ſi exſiccata ſint.

Ad deſtillationem oleorum, tam ex aromatibus, quam ex aliis vegetabilium partibus, opus eſt maxime clave, nimirum ſale communi, tartaro, vel etiam ſpiritu ſalis, quæ in debita quantitate extrahendis addenda ſunt. Deinceps longiori maceratione opus eſt cum aqua, & quo res duriores, eò longior debet eſſe maceratio. Salia hæc ramoſas & oleoſas partes intimè terreis immerſas ſeparant, & liberas efficiunt, partim motu & actione ſua in partes terrenas, partim etiam quod leviores ſulphureas in vicem coadunant. Olea diſtillata duplicis ſunt generis, vel ſunt ſubtiliora magisætherea, vel craſſiora & graviora. Illa facilius avolant, & ſeparati ſunt apta ; hinc per alembicum, rectius per veſicam, bulliente tamen calore deſtillantur, graviora ſublimitatem illam renuunt, adeoque per retortam potius deſtillantur. Prioris generis ſunt ſemina, & herbæ aromaticæ, aromata, cortices, reſinæ ſubtiliores, terebinthina, ex quibus, prævia debita præparatione & maceratione, olea magis ſui juris, libera, nec terreis, piceis & mucoſis partibus irretita unica deſtillatione promptiſſime evolvuntur. Poſterioris exempla ſunt, gummata, reſinæ compactiores, ligna, ſuccinum, cera, ſapæ, pinguedines, & quæ ſunt ejuſdem generis. Olea horum magis empyreuma ſpirant, graviora ſunt & in aqua fundum petunt. Memorabile autem hoc loco eſt, quædam ex his duplex fundere oleum, unum magis ſubtilius ſuaveolentius per veſicam deſtillandum : alterum per retortam compactius eſt & magis fœtidum, quod obſervamus in raſura ligni aloes, rhodii, cortice ligni ſaſſafras, maſtiche, benzoe, ſtyrace, balſamo peruviano, quæ rite tractata fragrantiſſima olea ſuppeditant.

Tollitur oleorum deſtillatorum empyreuma per rectificationem ſuper calcem vivam, cornu cervi uſtum, vel affuſione aquæ, ſi per veſicam denuo deſtillentur. Sic evadunt ſubtiliora uti oleum ſuccini, quod prius ex retorta deſtillatur, aquæ autem affuſione & per veſicam rectificatione ſubtilius & odoratius ſit. Melius res ſuccedit, ſi loco aquæ communis aqua roſacea ſumatur. Spiritus vini tartariſatus fœtidis oleis, uti cornu cervi, tartari affuſus, illà ipſa ſolvit & in eſſentias penetrantes diaphoreticas convertit, unâque ipſis ſuavem odorem fœnerat. Temporis etiam diuturnitate particulæ malè olentes exſpirant.

Buxus, teſte ejus graveolentia, narcoticam vim habet, hinc oleum ejus à *Quercetano* in epilepſia commendatur, à *Rulando* dicitur Heraclinum, dolorem dentium non ſecus ac tabaci, quod ſimili gaudet virtute, mirabiliter emendat. Nonnulla uti gummata, reſinæ, bituminoſa, pinguedines per ſe oleum non facile fundunt, niſi additis terreis, ex. gr. bolo, arena, ſilicibus calcinatis, ſale communi, calce viva. Hæc namque florum moderantur, & ut magis evaporent partes oleoſæ, quam fluant, efficiunt. Ex galbano, ammoniaco, myrrha, alibano, maſtiche, ſtyrace, benzoë, ſuccino, ſequenti modo oleum elicitur commodiſſime, v. g. recipitur galbani libra una, ſilicum calcinatorum libra una ſemis, ſalis communis unciæ ſex. Deſtillatio fiat per arenam ex retorta vitrea, ſic prodit liquor albus cum oleo flavo : ſuccedit tandem rubicundum, quod poſtea rectificandum. Oleum camphoræ genuinum ex camphora deſtillari minime poteſt. Difficillime hoc concretum deſtruitur igne : ſed potius in clauſis vaſis aſcendit & ſublimatur in flores : per combuſtionem in fuliginem atram vertitur. Verum cum terrâ certâ crebrius igne tractanda tandem parum olei ſinceri elargitur. Nota genuini olei camphoræ eſt, quando aquæ affuſione non præcipitatur ſive irreducibile eſt, quod alias facile accidit, ſi per olea expreſſa, vel addita corroſiva in olei formam redigitur. Verum oleum camphoræ ſuaviſſimi odoris, propter admixtas cinamomi partes, deſtillatur ex cortice radicis cinamomi per retortam, & affertur ad nos ex Indiis. Ex eodem cortice camphora elegantiſſima per ſublimationem conficitur.

(*d*) *De Oleis florum.*

FLores debito tempore collecti, vaſi æneo intus ſtanno obducto integri indantur, cui tantum aquæ communis affunde, ut quatuor digitos aut ſemipalmam emineat ; tum pileum roſtratum cum ſuo refrigeratorio vaſi imponito, juncturis ad hoc glutine ex farina probè munitis : ſic vas fornaci imponitur cum flagrantibus prunis, & in ſubjecto vaſe, recipiente dicto, aqua, & oleum excipitur.

(*d*) *De oleis florum.* Ex floribus per deſtillationem parciſſimum oleum paratur. Particulæ enim ſulphureæ magis reſoluto & incoërcibili conſtant principio. Ita ex roſarum centum libris vix ac ne vix quidem uncia una olei acquiritur, quod tamen odoratiſſimum, & conſiſtentiâ butyroſum eſt. Ex floribus chamomillæ vulgaris paucum quidem, ſed præſtantiſſimum propter virtutem anodynam ad ſpaſmodicos morbos doloremque levandos deſtillatur. Hujus genuini character eſt color cœruleus, qui huic oleo quaſi proprius, nec uti quidam putant, adſcribendus eſt deſtillationi per ænea vaſa, cum etiam per alembicum vitreum ſimilis cœrulei perpulchri coloris oleum obtineamus.

De Oleis herbarum.

EX thymo, roremarino, ſalvia, mentha, majorana, ſpica, abrotano, & ſimilibus herbis odoratis olea facillimè educuntur.

cuntur. Eæ inciduntur, atque vaſi æneo ſupradicto cum ſufficienti quantitate aquæ communis induntur: impoſito poſtmodum pileo roſtrato cum ſuo refrigeratorio, & flagrantibus prunis ſuppoſitis, oleum cum aqua odoratiſſimum funditur. Si vinum loco aquæ imponas, aquam vitæ in principio educes odoratiſſimam & ſuaviſſimam. Legantur herbæ in plenilunio, dum floridæ, virentes, proprioque odore magis perfunduntur; ab his, ſi placet, ſolam comam accipe, & eo tempore, quo maximè floribus, & ſeminibus coma diteſcit.

(e) *Olea ſeminum.*

EOdem planè modo, ut de ſupradictis, olea ſeminum deſtilantur. Tunduntur nonnulla groſſo modo; alia integra in vaſe æneo, & in aqua communi per aliquot dies immerguntur. Sic ex fœniculo, aniſo, & aliis oleum exſugimus, ut & ex baccis juniperi, lauri, & ſimilibus, baccis priùs in ſufficienti quantitate aquæ maceratis. Aqua, quæ cum oleo copioſè educitur, ad novam deſtillationem ſervetur; eo enim medio plus olei elicies. Ex aniſo vix pro unaquaque libra, ℥. ij. ex fœniculo minus; copioſiùs verò ex baccis juniperi hac etiam viâ producuntur.

(e) *Olea ſeminum.* Semen rutæ, erucæ, per retortam ſi deſtillentur, penetrantiſſimi odoris oleum cum liquore oleoſo volatili elicitur. Ex reliquiis ſeminis erucæ validiſſimo igne exprimitur ſubſtantia lucida, quæ phoſphori nomine gaudet. Si ſal tartari hiſce ſeminibus additur, per retortam deſtillatione acquiritur liquor ſalinus, volatilis. Ex ſeminibus alias oleoſis, maceratis aquâ, cum clave, tartaro & ſale, per veſicam obtinetur oleum, & longe abundantius, quam ſi per balneum Mariæ vel cucurbitam in arenâ deſtillatio procedat: Ignis enim immediatus, qualis veſicæ eſt, longe exſuperat arenæ calorem. Oleum aniſi & fœniculi à frigore facile concreſcit, inſtar ſpermaris ceti, ob abundans ſal volatile ramoſis ſulphureis partibus intimè nuptum, quod etiam mediâ æſtate nonnunquam accidit. Ex ſemine aniſi, cochleariæ, per expreſſionem obtinemus quoque oleum ſubtile, non tàm calidum quam ſi deſtillatum fuerit.

(f) Olea aromatum, *Caryophyllorum*, *macis*, *cinnamomi*, *piperis*, *zingiberis*, &c.

SUnt qui in ejuſmodi oleis eliciendis amygdalas, tartarum, aut alia addunt, ut inde majorem olei copiam proliciant, quæ fraus omnino rejicienda venit. Caryophylli Indici multum olei per ſe fundunt. Piper parum admodum; parum etiam zingiber; nec major quantitas elicitur è cinnamomo. Inter ejuſmodi olea diſtillanda, præſtantiſſimæ aquæ educuntur, quibus olei penuriâ, haud inconcinnè uti poſſumus.

(f) *Olea aromatum.* Simplicia, quæ acerrimo ſale volatili imbuta ſunt, paucum dant oleum, uti piper, cochlearia, legitimo tempore collecta, ex qua penetrantiſſimum prolicitur oleum, ut pote unica guttula totam menſuram vini ejuſdem plantæ ſapore, odore & virtute implet, nec non Spiritum cochleariæ languidum corroborat. Arum, ſedum minus, zingiber, identidem paucum fundunt oleum. *Glauberus l. 1. furno phil. c. 7 p. 15.* commendat affuſionem ſpiritus ſalis ad pretioſa aromata, pro aquirendo meliori & copioſiori oleo, ita ut unciæ uni ſpiritus ſalis communis addatur libra una aromatum, non tamen neglecta priùs in aquâ maceratione. Traditur, ſpiritum ſalis ſeparationem olei adjuvare, & odorem empyreumaticum præcavere. Quando macis aſſumuntur, duplex oleum prodit, nimirum unum limpidum & tenue, quod exſtillat cum aqua, alterum, quod ex fecibus reſiduis calide & fortiter per prelum exprimitur. Ex cubebis & cardamomo præſtantiſſima parantur.

(g) *Cinnamomi oleum.*

QUia nobis in frequentiſſimum uſum venit oleum cinnamomi, ideò quid de eo nobis experientiâ conſtet, dicendum. Extillamus ejuſmodi oleum per balneum Mariæ, infundendo priùs cinnamomum parum tritum in ſufficienti quantitate vini albi, per 3. vel 4. dies. Pro pileo æneo cum ſuo refrigeratorio, vitreum alembicum ſumimus gypſo incruſtatum, cujus frigore vapores in apice denſantur; pro recipiente ſumimus vas vitreum amplum, & rotundum, collo ſatis longo. Prima aqua lactea eſt, quæ novo cinnamomo reaffundenda venit, hæcque operatio iterum pro tertiâ vice reiteratur; & in hac ultima deſtillatione habebis oleum ſubalbidum, aquæ primò innatans, at quod tractu temporis in imo ſubſidebit, & ſubſtantia illa ſubalbida per totam aquam diffuſa in oleum cogetur. In tertiâ deſtillatione, prima aqua eſt fragrantiſſima, cujus vix ſemicochlear exhiberi poteſt, ob ingentem ejus ſubtilitatem; hinc miſcetur cum alio liquore, per ſe enim maximæ eſt activitatis. Menſes mulierum potenter provocat, partum facilitat, cor exhilarat, memoriam auget, ventriculo confert, venerem ſtimulat, &c.

Oleum, cordis & cerebri robori maximè dicatum, exhilarat animum, mœſtitiamque & omnem timorem pellit.

Nec ſolùm intus ſumptum, ſed & extrinſecùs admotum; ſic epilepticis, apoplecticis, & ſyncope correptis mirificè confert, eo naribus tantùm admoto.

A zingibere oleum, & aquam, eo quo diximus modo, exſugimus. Aquæ damus cochlear integrum cum juſculo carnis in coli doloribus. Confert etiam mirificè ventriculi affectibus; ſic apepſiam tollit, appetitum concitat, flatus mirificè diſcutit, & alia præſtat. Oleum vires ſuas in longè minori quantitate exerit; ſic guttula integra pro doſi ſufficit.

Oleum & aqua caryophyllorum mirum eſt quàm facilè intus & extrà exhibita, noſtram naturam labantem ſublevent, feſſaque membra juvent. Olei guttula eroſis dentibus cum goſſipio immiſſâ, dolorem adimit, fœtorem reprimit, & ad ſenſum integros ſervat.

Macis, piperis, cubebarum, granorum paradiſi olea, vires eaſdem, quas obtinent ſimplicia, è quibus eliciuntur, poſſident: tamen in minori quantitate effectus ſuos producunt. Sed ne noſtrum excedere inſtitutum videamur, ad ea, quæ ex animalibus educuntur, tranſeundum.

(g) *Cin-*

(g) *Cinnamomi oleum.* Cinnamomi acuti libra vix drachmam olei refundit, quocirca vilius emitur, quam præparatur, quoniam ex inſula Zeilan, ubi arbores cinnamomum ferentes, magna in copiâ proveniunt, ad noſtras oras affertur, ibi facili negotio parari poteſt. Adulterari ut plurimum ſolet à mercatoribus; vel pharmacopœis additione pinguium, v. g. olei amygdalarum, cannabini, unde odorem ac ſaporem ſuſcipit. Fraus hæc facillimè detegitur, modo ſpiritus vini tartariſatus ſumme rectificatus ſuperfundatur; Sic oleum cinnamomi tranſit in ſpiritum, & expreſſum petit fundum. Aſt longè pejor dolus eſt, qui non facile dignoſcitur, ſi olea deſtillata cum ſpiritu vini rectificatiſſimo: ſingulari encheireſi parato æquâ in portione miſcentur. Spiritus hic tam fortis eſt, ut drachma una ejus integram olei drachmam capiat & ſolvat. Adeo citra ullam explorationem non facile mercatoribus fides habenda. Oleum porro cinnamomi genuinum in aqua fundum petit, quod alia renuunt. Rurſus ex caryophyllis, ligno ſaſſafras parata gravia ſunt, & in aqua ſubſident. Ex zinzibere nullum oleum vel aqua zinziberis virtute imbuta prolici poteſt, in quo *ipſe Author* fallitur.

(h) *De oleis Animalium.*

EX animalibus varia quoque oleorum genera conficiuntur, variis item modis, ut de ſuperioribus diximus: hinc varia ad hæc requiruntur inſtrumenta. Fiunt quædam vulgato more per infuſionem, qui mos, ut valde popularis, à nobis omittitur. Nec propterea propriis carere laudibus arbitramur, maximè ſi triplici infuſione parentur, & in fimo equino, ut de oleis vegetabilium per infuſionem paratis annotavimus. Sic lumbricorum olea, vulpis, & ſimilia in officinis parata, vires haud ignobiles obtinent. Ea verò deſtillatione ſubtiliſata, præſtantiori & efficaciori virtute pollent. Non rarò etiam ejuſmodi ſubtiliſatione vim propriam amittunt, & loco olei optati, commune oleum diſtillatum reportas, in fundo retortæ remanente extracto, in quo animalis vis conſiſtit. Hoc à nobis dictum ſit, ne quis putet majorem vim in magno labore conſiſtere ſemper.

(h) *De oleis animalium.* Infunduntur animalcula v. g. lumbrici, ſcorpiones, vermes maiales, oleis, & debitâ maceratione & digeſtione expreſſio inſtituitur. Parata ſic olea virtute ſua præferenda ſunt deſtillatis, quoniam ejuſmodi ſubtiliſatione vim ſuam ſpecificam & propriam amittunt.

(i) *De oleo ſanguinis humani.*

℞. Sanguinis humani adhuc calidi, partem unam, aquæ vitæ optimæ, ſive ſpiritus vini, partes quinque: Reponantur ambo in vaſe circulatorio ſatis amplo, & in modum, ut tres partes vacuæ permaneant. Dictum vas reconde ſub fimo equino ad 20. dies, quo tempore materia in magnam molem aſſurget, duploque aucta conſpicietur; (hinc genuino Philoſophico Medico multa præclara de aliquot morborum origine liceat contemplari.) Hoc verò fit, craſſioris partis ſanguinis rarefactione, uti in hæmorrhagiis ſponte per nares, & alias partes factis. Tum per urinale vitreum cum ſuo pileo roſtrato, ad balneum Mariæ aquam vitæ primò prolice, ſerum poſtea ſanguinis, quod guſtu facilè deprehendes, fæcibus, ſive ſanguinis magiſterio, in vaſis fundo relictis, novum vini ſpiritum reaffunde, iterumque per 12. dies in fimo equino, ut priùs, reconde. Tunc calore balnei vaporoſi, aut Mariæ, vini ſpiritum priùs evoca; ſubſtantiam tandem oleagineam, calore vegetiore adacto, habebis ad multos uſus mirabilem, apprimè ad arthriticos dolores, ad epilepſiam, phthiſim, & alios morbos nobis adhuc incompertos. Datur à ℈. ß. ad ℈. j.

Alio modo paratur dictum oleum, accipiendo ſanguinem ſiccum à ſero purgatum, & in ſole exſiccatum: Is craſſo modo teritur, & retortæ inditur, cui prunis ardentibus adjectis, vel calore arenæ, vel ſcoriæ ferri, educitur oleum, quo in arthritide illinantur artus. A ſanguine hirci, cervi, & aliorum olea educi poſſunt. Oleum cervi in arthritide maximè commendatur, hirci in calculo.

(i) *De oleo ſanguinis humani.* Ex omnium animantium ſanguine eorumque partibus non modo oleum duplex grave & ſubtile, ſed & volatile ſal conficitur. Commodiſſimus autem modus tam pro obtinendo oleo ſubtile quàm ſale volatili hic eſt. Lumbrici ſiccati, vel ſanguis aut partes animalium exſiccatæ miſcentur cum æquali portione calcis vivæ, & deſtillatio in retortâ vitreâ igne vehementiſſimo fit. Memorabile hic eſt, formicas majores duplex poſſidere ſal, utrumque volatile, unum acidum penetrantiſſimum, alterum urinoſum, quod exſiccatæ & mixtæ cum calce vivâ, deſtillatione elargiuntur.

Oleum Mumiæ.

EXtat apud Paracelſum triplex Mumiæ ſpecies, recens, ſicca, & liquida. Recens cum oleo olivarum triginta dies in fimo equino putrefacta, per retortam pellitur. Ad articulorum dolores ab eodem maximè commendatur. Siccam cum aqua vitæ diu priùs maceratam, more dicto diſtillamus. Liquidam ſuprà tetigimus, cùm de ſanguinis oleo verba faceremus.

(k) *De Oleo Excrement.*

IN animalium excrementis arcana latere plurima, experientiâ multiplici conſtat. E ſtercore humano mirabile exugitur oleum: ad quod exequendum magna ejus copia requiritur, quod ſit immixtum, & ex homine ſano. Priùs autem per ſe corrumpitur, atque in exigua quædam animalcula vertitur; hinc ferè in pulverem abit, qui retortæ inditus, calore blando primùm adacto, mox validiori, oleum reddit ſimul cum aqua; ambo non ſine aliqua graveolentia, quæ rectificationibus, & cohobationibus planè tollitur. Valet ejuſmodi oleum ad complurimos affectus, & præſertim adverſus icterum, arquatumve morbum. Creditur à nonnullis ejuſmodi oleum eſſe perpetuò duraturum. Sed hoc neque ratione, neque experientiâ probatur. Placet ejuſmodi figmentum ad vitri malleabilis confectores relegare, ad motus perpetui cultores, & ad illos famatiſſimi lapidis chimerici perſcrutatores.

(k) *De oleo excrementorum.* Notabile eſt, urinam humanam deſtillatam ſpiritum volatilem ſed

maximè urinoſum ſuppeditare. Unde etiam illo, qui ex ſale ammoniaco deſtillatur, ingratior eſt, propterea malum odorem, majuremque nauſeam concitat. Et ob hanc rationem ſpiritus urinæ commaritatus cum ſpiritu vini dephlegmato, in coagulum abit facillimum, ad quod haud facilè proclivis eſt ſpiritus ſalis ammoniaci, qui ramoſo tali ſulphure deſtituitur. Ex ſtercoribus, quod paratur, oleum ingratiſſimum eſt, nec facilè intrinſecus adhibendum. Putant vulgò in medicinis ſtercoreis latitare magna arcana ſanandi affectus, ab incantatione ortos. Obſervatum eſt in inflammationibus & tumoribus tam benignis, quam malignis, inque bubonibus peſtilentialibus, pro ardore temperando cataplaſma ex ſtercore humano, vel vaccino inſignem vim fovere. Attentione dignum curioſumque eſt, quod moſchus odore ſuo privatus, in latrina ſi ſuſpendatur, ſuavem ſuum odorem iterum acquirat.

(*l*) *Oleum adipis, medullæ, axungiæ, &c.*

AXungiæ, adipis, medullæ olea per retortam bis, & ter pelluntur, modo ſupradicto. Ipſis priùs immiſcetur duplum arenæ; quidam ſalem arenæ loco addunt. Diſtillantur autem eâ ratione, ut citiùs corpora permeent, & quo pluries deſtillantur, ſubtiliora evadunt. Ejuſmodi oleorum uſus notiſſimus eſt: nos ſemel pleuritide correpti, humani adipis olei, cum duplo olei adipis taxi illitu, miraculi inſtar convaluimus. In paralyſi contractiſque membris, maximæ ſunt utilitatis.

(*l*) *Oleum adipis, &c.* Axungiæ omnes, medullæ & expreſſa olea magnam ſubtilitatem & tenuitatem acquirunt, ſi ſuper cineres, vel melius calcem vivam deſtillantur. Tali ratione axungia fatiſcit in oleum nervinum admirandæ virtutis, in paralyſi & contractura. Hyoſcyami oleum expreſſum ſuper calcem vivam facta deſtillatione ſummè penetrans evadit, in quo ſi ſolvitur camphora, medicina emergit, quæ extrinſecus inſtar incantamenti dolores podagricos ſiſtit ac mulcet.

(*m*) *Oleum ceræ.*

POpulare eſt nimis ejuſmodi oleum, maximè inter Chymicos. Quidam ceram multoties aquâ communi calidâ lavant; quidam eam fundunt, ipſique arenæ duplum immiſcent; ſalem nonnulli loco arenæ; ſunt qui alumen uſtum, laterum pulverem, plumbum uſtum, tandem qui aquam vitæ. Qui modi omnes à nobis probantur: nihil enim in cera perit, redditur ſubtilior, & iterum bis, & ter hac de re exſtillatur ſola, in quibus deſtillationibus ſi quam qualitatem à commixtis reportârit, penitus amittit. Hoc apprimè ſervandum, ut vas ſit amplum, vixque tertiam partem occupet materia; ea enim excalefacta nimis dilatatur, & ſæpè integra in ſubjectum recipiens effunditur.

(*m*) *Oleum ceræ.* Paratur hoc optime ſequenti modo. Recipe ceræ flavæ uncias octo, fluat in terreo vaſe, cui duas partes arenæ miſce; Maſſa refrigerata in partes minutim fracta indatur retortæ vitreæ; exſtillat liquor, qui appellatur oleum ceræ limpidum: Ultimo ſubſequitur fluor ſubcraſſus, qui refrigeratus inſtar butyri concreſcit; unde etiam oleum ceræ butyraceum nuncupatur. Utrumque in affectibus & vulneribus nervorum valet.

De Oleis oſſium.

EJuſmodi olea multiplici modo parantur. Primò recentia adhuc & ſucculenta, fracta parum, & comminuta, per retortam vitream, vel terream etiam, per duas ollas luto ſapientiæ probè munitas, ad ignem apertum oleum fundunt, virtutis haud ſpernendæ.

Secundò eadem limata, diuque in aqua vitæ, & in fimo equino macerata, tum per retortam deſtillantur; quâ in deſtillatione exſugitur aqua cum oleo, aqua (inquam) virtute dictorum oſſium imbuta, & ad multa perneceſſaria.

Tertiò ignita, & oleo communi imbuta more olei laterum; qui tertius modus licèt non omnino ſpernendus, attamen cæteris duobus longè inferior eſt.

(*n*) *De Oleo Caſtorei, vermium, ſerpentum, &c.*

CAſtoreum, priùs in ſpiritu vini per aliquot dies infuſum, per retortam, ut ſuprà, pellitur.

Vermes terreſtres per ſe in fimo equino putrefacti, in oleum vertuntur.

Serpentum adipes igne purificatæ, & excolatæ cum pauco ſpiritu vini per retortam, ſubtiliores evadunt. Ipſis per ſe, & citra omnem deſtillationem utimur, colatis tantum, & à membranulis ſuis liberatis. Earum vires, & facultates ad extrinſecos uſus mirificè conducunt.

(*n*) *Oleum caſtorei, &c.* Serpentum adeps igne purificatus, & pauco ſpiritu vini exaltatus, & ſubtilior redditus, ob penetrantiam ſuam commendari meretur, in ſpaſmodicis partium tendinoſarum ac nervoſarum contractionibus. Eximium quoque uſum ophthalmicum habet, de quo videri poſſunt *Ephemerides Germanorum dec.* 1. *pag.* 208. *Avicenna* tradit adipem alephe remedium eſſe efficax contra oculorum hebetudinem.

(*o*) *De oleis Mineralium.*

VUlgus hoc olei nomine in mineralibus maximè abutitur; etenim ſpiritus aliquot ſalium oleum nuncupat, ut de vitriolo, & ſulphure liquidò conſtat. Vocat etiam oleum, mineralium, & metallorum ſalem in liquorem per humidum reſolutum, uti apparet de oleo Saturni, & aliorum metallorum. In tartari oleo item notum eſt, quàm facilè eo abutantur nomine, qui cùm ſal reſolutus ſit, olei tamen ſibi vendicat appellationem.

Spagyrici veri, qui ſulphureæ ſubſtantiæ naturam probè nôrunt, oleum id tantùm appellitant, quod eſt naturâ inflammabile, ignemque ſuſcipit, atque non miſcetur aquæ: ſicque ex mineralibus, & metallis olea vera elicienda docent. Verùm cùm ejuſmodi præparationem ad *tractatulum de mineralibus* ſervaverimus, ab his hoc loco abſtinebimus: ne tamen hoc caput vacuum penitus remaneat, perpauca vulgò nota, in tyronum gratiam paucis complectar.

(*o*) *De oleis mineralium.* Mineralia pauciſſima olea ſuppeditant. Carbones foſſiles deſtillati copioſum promunt ſulphurei odoris, quod etiam argentea vaſa non ſecus ac balſamum ſulphuris, ſive hujus ſolutio, in oleo facta nigro colore inficit. Et memorabile eſt, carbones hos omni abſtracto per deſtillationem oleo nullam flammam ulterius concipere. Dantur quoque & hic loci terræ bituminoſæ, quæ carbonibus injectæ, odorem ſuccini ſpargunt, & oleum copioſum ſuppeditant. Deſtillavi aliquoties ex terris fontium ſalubrium, quales aliquot ab hinc annis fuerunt Hornhuſani, non tantum oleum, ſed & ſpiritum volatilem, quod etiam circa alias terras nitroſas valet. Ad mineralium claſſem ſpectant quoque petroleum oleum ex aſphalto, & ejuſdem generis alia.

(*p*) *De Tartari Oleo.*

TArtarum, etſi è vegetabilium familia erutum, tamen tantam habet cum mineralibus affinitatem, & ſympathiam, ut meritò in eorum ordine reponendum videatur. Duplex autem ab eo ducitur oleum; unum verùm inflammabile, & aquæ immixtum, alterum abuſivè ſic dictum, ob ejus craſſam conſiſtentiam, quod quidem nihil aliud eſt, quàm ſal reſolutus. Primum educitur per retortam, ipſo priùs in pulverem redacto; extrahitur autem valido igne retortâ ad hoc luto probè munitâ: in qua operatione oleum cum aqua educitur: oleum eſt ſubrubrum cum quadam graveolentia, quæ cohobationibus variis, ut de aliis diximus, facilè tollitur; vel ſic cum capite mortuo iterum diſtilletur. Calculum in renibus denſatum ſolvere traditur, jecoris obſtructiones reſerat, &c. Reſolutio ſalis tartari, quod abuſivè oleum communiter dicitur, fit ex tartaro ſimpliciter calcinato, vel uſto, demùm in cella vinaria reſoluto: ſi ad albedinem comburatur, faciliùs in liquorem reſolvitur. Rurſus ſi dictum oleum exſiccatur, & reſolvatur bis & ter; redditur potentiſſimum & efficaciſſimum. Comburitur autem in igne aperto, in fornace quavis, ſive in his in quibus terræ coquuntur, ſive in his, in quibus vitrum, & metalla funduntur. A calcinato tartaro ſal poteſt extrahi, qui in fornace calcinatus, in oleum dictum reſolvitur totus.

(*p*) *De tartari oleo.* Circa tartari oleum fœtidum hoc curioſum eſt, quod ſingulari encheireſi accedente ipſo volatile reddi poſſit fixiſſimum ſal tartari, ita ut in ſublime attolli queat, verum urinoſo odore deſtitutum eſt. Conſiſtit hoc maximè in beneficio aëris, qui virtute diſſolvente fixa facilè vulatiliſat, it. in exactiſſimo & creberrimo tritu, quo textura intricata olei diſcedit, & volatilem indolem induit.

(*q*) *Oleum Sulphuris.*

MUltiplici modo paratur Sulphuris oleum. Quod vulgò dicitur oleum, liquor eſt aquoſus ex reſolutione ſpiritus ſulphuris: hic enim ſpiritus à ſale in ſulphure contento progreditur, cujus natura ad ſpiritum vitrioli proximè accedit; ideò vires haud paucas communes cum oleo vitrioli obtinet. Ejus præparatio maximè nota eſt. Sulphuris, dum comburitur, vapor, campanâ vitreâ, vel cyatho magno ad latus parum inclinato excipitur, qui frigore reſolutus in vaſe aliquo vitreo exſtillatur: vix ſingula libra ſulphuris, ʒ. ij. exhibet olei.

Sæpè cum tribus, vel quatuor cyathis vitreis amplis, filo ferreo in aëre ſuſpenſis, vaporem excipimus, & cyathis paulùm inclinatis oleum vitrum ſuppoſitum delabitur. Per ſe flagrat ſulphur, ſi purum ſit, & priùs tritum. Subjectum vas ſulphur continens ſit terreum, & parvum, ad proportionem vitri, vel campanulæ, ut pro ſingulo cyatho libram ſulphuris contineat, aut paulò minus. Vaſis inferioris pars ſuperior, ſit duplo minor orificio vaſis ſuperioris. Aliquando cum igne ejuſmodi oleum elicuimus optimum, & in majori quantitate. Per retortam etiam elicitur. Parabis & hoc modo oleum, ſive liquorem multiplicabilem, & cujus uncia una intra menſem alteram unciam dabit, pro ratione tempeſtatis: nam ſi auſtralis ſit tempeſtas & humida, plus; ſi ſeptentrionalis & ſicca, minus. Ad ejuſmodi oleum, ſive liquorem conficiendum, addantur pro ſingulo vaſe ſulphur continente, ʒ. ij. cryſtalli calcinati. Calcinatur autem cryſtallus, eo priùs ignito, & in aqua frigida extincto, quod bis, & ter reiteratur, donec ſponte in pulverem abeat cryſtallus; quâ ratione gemmæ multæ calcinantur, ex quibus poſtea varia poſſunt confici remedia. Pro liquore noſtro multiplicabili, cryſtalli pulvis in vaſis fundum priùs immittitur, ſecùs deflagrationem ſulphuris cohibet. Virtus hujus olei mirabilis eſt, nam continuò augetur, & quod ab eo prodiit, eſt veluti aqua diſtillata ſubacida, hæc cum aliquo liquore data ſitim extinguit, obſtructiones, & infarctus renum, & jecoris ſolvit, menſes movet, & alia egregia præſtat.

(*q*) *Oleum ſulphuris.* Oleum ſulphuris ſpiritus ſulphuris eſt, ſive ſal acidum ſulphuris flammâ aëreque humido colliquatum. Aër potiſſimum momentum præparationi affert. Hic enim ſal ſulphuris acidum fixum ſubtiliſat, ideoque tota encheireſis ſpiritum copioſum parandi conſiſtit in hoc ut (1) ſulphuris tribus partibus admiſceatur nitri una, ſic facilius ſulphur accenditur, largioremque ſpiritus præbet quantitatem. Alias ſolum ſi aſſumitur, flores ſurgunt. (2) In retorta tubulata optime negotium inſtituitur, vel etiam ſub campana vitreâ lata, in parte ſuperiori perforata: Sic fumus ab externo aëre frigido & humido quaſi in deliquium abit. (3) Utile eſt campanam prius madefacere, & in loco ac tempore humido deſtillationem adornare. Spiritus ſulphuris longè purior eſt ipſo ſpiritu vitrioli, qui magis terreis metallicis impurioribus partibus conſtat: quare etiam vitriola cum ſpiritu ejus parata auſteri & magis adſtringentis ſunt ſaporis; dulcis autem, quæ cum ſpiritu ſulphuris fiunt. Meminiſſe verò hic etiam oportet, aliquoties ſpiritum vitrioli mixtum ſpiritui ſalis ammoniaci evaſiſſe cæruleum, quod non obſervamus cum ſpiritu ſulphuris, forſan quod adhuc particulæ quædam venereæ in ſpiritu vitrioli reconditæ fuerint, quæ præcipitatæ poſtmodum à volatili ſale ſolvuntur. Cæterum ſpiritus ſulphuris longè etiam volatilior eſt ſpiritu vitrioli vulgari, quare in doloribus capitis & nervorum affectibus, præ illo ejus uſus commendatior eſt. Probè conſervari debet hic ſpiritus; alias facilè volatilis ejus portio vitri orificia pertranſit.

(*r*) *De Oleo Talci, & aliorum Mineralium.*

OLeum Talci pro mulierum mangonio vehementer exoptatum, adhuc nos latet legitimum; & quicquid jactent circumforanei

foranei diſtillatores, purum eſt mendacium: vel enim eſt liquor ſalis ejus reſolutus, vel oleum rei mixtæ. Siquidem, vel ipſum per ſe, vel cum alio calcinant, & à calcinato ſalem extrahunt, quem poſtea in loco humido reſolvunt, vel aliis rebus idipſum commiſcent, tumque retortæ indunt, vel denique varia alia figmenta nobis obtrudunt, quibus ſæpè credulos decipiunt. Verùm cùm hujuſmodi oleum in arte Medica nullum habeat uſum, quid uſu & experientiâ in eo tractando cognoverim, alium in locum rejicimus.

Oleum de lateribus, quod & Philoſophorum dicitur, notum eſt, ideò ab eo, atque à multis aliis hîc abſtinebimus. Sub quâ etiam conſideratione oleum gagatis, ſuccini, & aliorum multorum, hîc conſultò omittimus, & eò magis, quòd ſimilia in *tractatum mineralium* diſtulerim.

Olea quoque metallorum Saturni, Jovis, & aliorum eademmet causâ in eum locum reſervavi. Nunc ad ſalium extractionem, & præparationem deveniendum.

(r) *De oleo talci.* Meritò hoc ad non entia refertur. Talcum lapidis ſpecularis ſpecies eſt fixiſſima, extremum ignis gradum ſuſtinens, vitro tamen cauſtico prægrandi, quod ex munificentiâ Sereniſſimi Electoris noſtri poſſideo, cedit, & in vitrum gryſei coloris colloquatur. Redigi tamen ipſum talcum in liquorem poteſt, ſicut ſilex, quando ignitum ſæpiùs aquæ frigidæ immittitur, poſtmodum pulveriſatur, & cum nitri partibus duabus calcinatur. Maſſa frigefacta in humido aëre facilè deliqueſcit, & ad præcipitationes chymicas, calculumque frangendum vim non contemnendam poſſidet. Coſmetica vero virtus vix propter corroſivitatem & acredinem inveniri poteſt.

SECTIO OCTAVA.

(a) *De Salium extractione, & præparatione in genere.*

SAl, tertium Hermeticorum principium, ab omni antiquitate miris laudibus extollitur. Ab Homero Divinus appellatur. Plato in Timæo, amicum Dei corpus nuncupat. Antiquitùs nullum dabatur ſacrificium ſine ſale. *Levit. c. 2.* *Quicquid obtuleris ſacrificii, ſale condies, nec auferes ſal fœderis Dei tui de ſacrificio tuo: In omni oblatione offeres ſal.* A ſupremo numine his verbis exaltatur, dicente Apoſt. *Vos eſtis ſal terræ, quòd ſi ſal evanuerit, in quo ſalietur? Ad nihilum valet ultrà, niſi ut mittatur foràs, & conculcetur ab hominibus.* Tribus literis ejus nomen deſignatur, apud Hebræos *Sala*, quaſi Rex, Græcos ἅλς, Latinos ſal: fortè à ſignificatione *Sele*, pacificare, & quieſcere, item perficere, etenim ſine ſale nihil perfectum eſt. Mitto alias linguas ab his derivatas eandem ſervare harmoniam. Tanta eſt ejuſmodi ſalis neceſſitas, ut etiam referente Plinio *lib.* 31. *c.* 7. ſine ſale vita perſiſtere nequeat, à putredine tutus eſt, & alia ab ea ſervat & tutatur: propterea in ſacris æternitatis ſignum habetur. Sal ventriculum excalefacit, venerem ſtimulat, prolificumque ſemen reddit, ob id Ægyptii canes ad coitum inertes ſalſamentis carnibuſque ſale maceratis ad venerem alacriores reddebant; hinc Veneri dediti ſalaces dicuntur; propterea Venerem è ſalo natam finxerunt. Aves prolificæ, ut columbæ, ſale haud parum oblectantur. Paſtores apud Plutarchum de cauſ. nat. pabula pecorum ſale conſpergebant. Sed his miſſis, ad inſtitutum revertamur. Sal, qui ex vegetabilibus educitur, à Theoph. Parac. per metonymiam Alcali dicitur, ex eo, quòd ſal quilibet plantæ fiat per incinerationem; qui verò ſine incineratione fit, proprie eſt tartarum, ſale, ſulphure, & tincturâ plantæ conſtans; ejuſmodi ſal, eſſentialis à recentioribus nuncupatur. Fit autem ſal ex vegetabilibus uno eodemque modo, eorum videlicet cineribus in ſufficienti quantitate aquæ communis infuſis, & percolutis, & commune fit lixivium, quod exſiccatur in vaſe terreo devitreato, aut in alembico cum ſuo capitello: in imo vaſis ſubſidebit ſal impurus, qui reiteratis ſolutionibus, filtrationibus, & coagulationibus purificatur; bis terque repetitur dicta operatio, ſi admodum pellucidus deſideretur: caventes ne in fine omnimoda humiditas evaneſcat: ſed ſenſim, & per ſe in ſtupha, vel in aëre calido exſiccetur. In hujuſmodi extractione triplex ſalis ſpecies poteſt conſiderari, volatilis, fixus, & utriuſque naturæ particeps, quas vocant, vegetabilem, animalem, & mineralem. Vegetabilis facilè in auras abit, atque cum aqua vitæ illius plantæ, ex qua ſalem educturus es, elicitur, ipſique perpetuo commiſcetur. In tinctura etiam volatilis ſervatur, ſi rectè operatus fueris. In tinctura tamen, utriuſque naturæ particeps, qui & animalis dicitur, propriè reſidet. Fixus, qui & mineralis, cineribus, arctè hæret, in hiſque firmiter conſidet. In ſuccorum anatome cuncta hæc rimari liceat; in vino nihil apertius & certius.

NOTÆ
in SECTIONEM VIII.

(a) *De ſalium extractione & præparatione.* Salia univerſalia rerum quaſi fundamenta & inſtrumenta naturæ ſunt, quibus plurimæ mutationes ac rerum alterationes perficiuntur. Veſtigia ſalium circumquaque conſpiciuntur, & tota rerum œconomia illis abundat. Nulla ferme in arte chymica & docimaſtica peragitur operatio, ubi non ſalia baſes & fundamenta ſunt. Medicamentorum activitas potiſſimum eſt à ſale. Verbo, tota quaſi natura ſeu univerſalis rerum motus, & concentus in ſalium geneſin nititur, ſalinaſque particulas principaliores corporum mixtorum eſſe partes, illorum reſolutio artificialis, ſive fermentatione, ſive igne peracta, ſatis ſuperque arguit. Oſtenſum à nobis in peculiari

peculiari *diſſertatione de generatione ſalium*, omnis generis ſalia ab uno ſeu primogenito ſimpliciſſimo acido ortum trahere. Commode diſpeſcitur ſal in acidum & alkali. Acidum eſt, quod particulas rigidiores oblongas & graviores, conſtantioreſque poros habet, & cum alkali quovis conflictum edit. Alkali ſive lixivioſum conſtat particulis levibus & copioſis poris, in quibus plurimus æther delitеſcit, & ſi cum acido miſcetur, ebullitionem concitat. Sal neutrum eſt illud, quod ex acido & alkali compoſitum eſt, ut ſal commune, nitrum, ammoniacum. Cæterum eſt ſal, vel volatile quod partibus ſubtilioribus conſtat, & facili igni contactu in altum elevatur, vel fixum, quod ex craſſioribus vorticolo ætheris motui neutiquam obtemperantibus compoſitum eſt. Hæc dicta omnia ſalia debentur ætheris motui & ſali univerſali acido, nec non peculiari terræ. Prout itaque terra diſſidet, vel actio ætheris in terram debilior, & vehementior eſt, atque ſal univerſale magis vel minus concentratur, magna illa varietas ſalium tam volatilium quam fixorum dependet. Sic in terris ſulphureis coagulatur nitrum; in bituminoſis alumen; in martialibus vitriolum, uti id palam eſt in marcaſithis, quæ ſi aëri exponuntur, vitrioleſcunt & in liquorem acidum penetrantem abeunt; Omnes mineræ, ſilices, cryſtalli, & ex ſubterraneis locis recenter eruta fortiori igne dant ſpiritum acidum de quo conſule *Glauberum fern. phil.* p. 84. Becherus *in minerâ arenaria* p. 7. 8 perhibet, ex arena & ſilicibus vehementi igne ſe deſtillaſſe ſpiritum acidum in febribus ardentibus ſummè ſalubrem. Vapores ſubterranei vulgò *de VVitterung* ſulphurei & acidi ſunt, ipſos lapides penetrant, & mineras jam perfectas in calcem corrodunt. Eſt enim in regno minerali acidum magis purum, ſimplex, ſibi relictum, propter ætheris actionem languidiorem in regno vegetabili, propter motiones ibi particularum æthearum magis efficaciores, ſal illud univerſale mediam indolem, uti tartarus eſt, obtinet. In animalibus ob vividiſſimam & celerrimam ibi actionem & reactionem ætheris, volatile & urinoſum magis invenitur.

(b) *De Speciali ſalium vegetabilium præparatione.*

IN uniuſcujuſque plantæ ſale conficiendo, ſi herba recens ſit, & ſucculenta, priùs aquam ab ea abſtrahe, eamque ſeorſum ſerva, ſiccatam herbam in olla terrea vitriata comburе ad juſtam incinerationem: cineribus in vaſe vitreo, urinari, aut ſimili, affunde aquæ ſupradictæ tantum, ut quatuor digitos ſupereemineat, bulliant parum & colentur. Relictis cineribus novam aquam reaffunde, quæ iterum bulliat, & coletur. Tum iſtas aquas, ſive lixivium utrumque filtra, & per alembicum omnem humiditatem abſtrahe, in fine parum humiditatis relinque, ne volatiles ſpiritus evaneſcant, quod facilè per incuriam contingere ſolet: propterea melius erit in fine vas in ſtupha collocare, vel calido aëri exponere, quam ſubtiliorem partem perdere, ob nimiam, & feſtinatam exſiccationem. Sal, ut purior evadat, cum extracta aqua diſſolvatur, filtro procoletur, & ut ſuprà, exſiccetur.

(b) *De Speciali ſalium vegetabil. præparatione.* Inſignis inter Chymicos fuit diſſenſio circa geneſin ſalis fixi, dum quidam formaliter exiſtere in vegetabilibus hoc ſal perſuaſum ſibi habuerunt, alii vero ex intima unione partium terreſtrium cum urinoſis volatilibus in ipſo concremationis actu illud reſurgere arbitrati ſunt. Nonnulli ex terra cum acido mixta & per flammam juncta originem deduxerunt. Noſtra ſententia hæc eſt: ipſa nihil aliud eſſe, quam ſalia plantarum tartarea ex acido & terra conſtantia, cum principio phlogiſto oleoſo, miniſterio flammæ intimè unita atque copulata. Evincere id poſſunt ſequentia; utpote omnia vegetabilia, quæ ſal ſic dictum Tartareum eſſentiale copioſum continent, & hujus ratione Martem aggrediuntur, mediante concrematione copioſum ſal fixum elargiuntur; & ex adverſo quæcunque vegetabilia ſale ejuſmodi tartareo acido inſtructa non ſunt, parum vel nihil ſalis fixi concedunt. Quod autem acidi tranſitus ſit expeditus in ſal fixum mediante oleoſo principio, clariſſime edocemur ſequenti experimento: dum ex cremore tartari acido & ſale acetoſellæ eſſentiali acido ſola fuſione in igne vel deſtillatione in aperto igne copioſum ſal alkali fixum fit, quoniam oleum mediante igne ex cremore tartari elicitum intimè miſcetur cum terra alkalina & acido tartari. In majori autem copia fit, ſi pulvis carbonum addatur; hac ratione etiam ex ſale communi, ſale Digeſtivo Sylvii, tartaro Vitriolato, ſale Glauberi, nitro ſolo vel cum oleo Vitrioli mixto, magna quantitas ſalis pure alkalini haberi poteſt. Quod autem porro fixa ſalia nihil aliud ſint, quam ſalia media Tartarea, mediante phlogiſto principio unita & metoſchematiſmum paſſa, exinde etiam convincitur, quoniam, quando hæc terra ſulphurea ſucceſſive ſeparatur atque exhalat, ſal alkalinam ſuam naturam deponat & iterum tranſeat in ſal neutrum.

Salia vegetabilium fixa virtute medicamentoſa inter ſe non diſſident, dum quodvis in deſtructione acidi egregiè ſe gerit. Variare tamen ipſa quoad compoſitionem, terreumque ipſorum elementum, non habeo nunc pluribus oſtendere. In vitrificatione diverſimode ſe exerunt, & unum præ altero nitidius largitur vitrum. Sic ſal ſilicis elegantiſſimum omnium cryſtallinum facere vitrum refert *Kunckelius in arte vitria* in p. 17. *In miſcellaneis curioſis an. 6 ob.* 199 extat ſingularis caſus, dum civi, qui abſynthium plane adverſabatur, pharmacopœus ſalis abſynthii fixi aliquot grana propinavit, quibus aſſumtis non minus conſueta ſymptomata, deliquium, ſtomachi ſubverſionem paſſus eſt. Porro notum eſt in arte docimaſtica, ſal fixum unum præ altero longe eximiores præſtare effectus. Sic maſſa illa quam dicunt, plagma, ex mixtura ſulphuris & lunæ conſtans, non bene ſale tartari, optime autem nitro fixo reducitur.

De ſale ſine incineratione parando, quem eſſentialem vocant.

QUædam herbæ ſale, & tartaro magis refertæ, ſine incineratione, ſucco earum expreſſo, colato, filtrato, & coagulato, atque per aliquot dies aſſervato, ſpeciem ſalis colorem, & ſaporem plantæ quoquo pacto referentis, de ſe promunt. Quædam etiam integræ, contuſæ & in amplo vaſe cum ſufficienti quantitate aquæ excoctæ, ſalem, ſive tartarum, aut cremorem exhibent. Juſta eſt danda coctio, aliàs totum perit negotium. Ex ſiccis plantis, & lignis, tum noſtratibus, tum exoticis, ſalem hac viâ paravimus, res priùs per aliquot dies macerantes, deinde excoquentes; atque colatura ad juſtam craſſitiem perducta ſenſim tartarum deponit. In aliquibus reiteratæ infuſiones ſufficiunt. Quæ omnia manualis operatio expreſſè docet.

De viribus, & facultatibus ſalium, atque de eorum uſu, &c.

FAcultas ſalium, non ſemper plantæ, ex qua ſal educitur, reſpondet, nec propterea ejuſmodi diſſimilitudo ab igne provenit: quis enim tam hebes, & philoſophiæ rudis, ut credat accidens de ſub-

jecto in ſubjectum migrare, caliditatem ignis in cineres, & ſalem? Empedoclei, ſeu potiùs materiales ejuſmodi medicaſtri de empyreumate adverſus Jatrochymicos multa quotidie deblaterant, & quid dicant, planè ignorant. *Vis laxativa in ſale.* In ſale vis laxativa potiſſimùm reſidet, & maximè in volatili: Vis etiam aperitiva, attenuans, & incidens, vis quoque diaphoretica. Eâ de causâ, ubi purgatione opus eſt, nulla commodior fit quàm per ſalem cum ſuâ tincturâ. Sic extracta, quæ quoque pacto ſalis ſpecies ſunt, commodiſſimè purgant, ſi cum ſuo ſale exhibeantur. Aperitiva item: ob id in ciendis menſibus, ſalibus frequentiſſimè utimur, ſicut & atterendis, ac rejiciendis calculis. Pollent denique vi diaphoreticâ, prout eſt principium ex quo eliciuntur. Particulares ſalium facultates ſæpè plantis, ex quibus eliciuntur, reſpondent: ut capiti, ſal betonicæ, qui & mulierum menſes movet; ſal ligni, viſci quercini, radicum pœoniæ, ſem. fœniculi, & ſimilium. Conferunt oculis ſal fœniculi, verbenæ, euphraſiæ, &c. Pectori, ſal ſcabioſæ, hypericonis, polypodii, &c. Cordi, ſal meliſſæ, borraginis, & aliorum cardiacorum. Ventriculo ſal abſinthii, menthæ, &c. Renibus, ſal anonidos, argentinæ, pimpinellæ, camomillæ, geniſtæ, &c. Utero medentur ſal tanaceti, matricariæ, arthemiſiæ, meliſſæ, chelidonii, &c. Juncturis, tum purgando, tum alterando, ut ſal ivæ artheticæ, chamædryos, primulæ veris; purgando, ut ſal hellebori, hermodactylorum, turbith, agarici, & ſimilium. Et eorum uſus plerumque eſt in cibariis, alterantium præſertim; purgantium manè, & ſerò, cum juſculo carnis, vel alio liquore, vel cum conſervis, 4. vel 5. horis ante cibum. Doſis eſt pro natura ſalis, ægri conditione, & morbi magnitudine.

(c) *De Salis animalium præparatione.*

SI antiqui tanti fecerunt craſſam illam ſalium theriacalium præparationem, quæ tantummodò incineratio erat, quanti & nos præſentem elegantiorem, & illorum longè præſtantiorem, quæ non ſolùm incineratio, verùm ſubſtantiæ vivificæ ſalis à cineribus ſegregatio eſt, qualis hodiè ab artificibus excolitur, & ſola in uſu habetur. In animantibus parum ſalis fixi reperitur, qui verò mediam naturam obtinet, copioſus, uti & volatilis. Raro ejuſmodi ſalium ſpecies in uſum advocantur, ſed eorum loco magiſteria, aut ipſa integra in pulverem tantùm reducta. Ex vipera neque ſalem, neque magiſterium uſurpamus, ſed eam integram, & ſolum in pulverem reductam; etenim tædioſas, & prolixas præparationes planè rejicimus, inutiles præſertim: ſic vermes terreſtres, quos lumbricos vocant, aſellos, & alia pleraque; ſecùs ad eorum ſalia paranda, viperæ plurium regionum non ſufficerent. Rurſus in his vis eſt quædam alimentalis, quæ incineratione perit. Ex oſſibus, & ſanguine, in quibus ſalis haud parum continetur, ſalem elicimus; qui è ſanguine, excrementitius, & volatilis; ex oſſibus, alimentarius, & magis fixus. Extrahendi modus non multùm diſcrepat à modo ſuprà allato, de ſalium vegetabilium præparatione.

(c) *De ſalis animalium præparatione.* Animalia copioſiſſimo gaudent ſale volatili, alkalinæ indolis; unde hoc proveniat, res eſt non levibus difficultatibus expoſita. Ad illorum prompte accedimus ſententiam, qui deberi horum generationem circulationi globulorum æthereorum celerrimæ, quæ in viventium ſuccis peragitur, exiſtimant. Motu enim, attritu & perruſu ætheris partes corporis craſſiores & rigidiores actuantur, dividuntur, & ſubtiliſantur, ut faciliorem motum ac naturam tenuiorem ſubeant. Acidum, ſcribit *Carteſ. princ. part.* 3. §. 50. quod conſtantioribus poris gaudet, & irregulare ac rigidum corpus eſt, motu diviſum, magis fit obtuſum, poroſum, & majores ſuperficies acquirit. Ex quo jam facile conſtat ratio, cur fermentatione, & putrefactione (quæ conſiſtit in vehementiſſima ætheris trajectione per poros irregulares corporum fluidorum) ex partibus terreſtribus, fixioribus, acidis, ſalinæ volatiles *ſpirituoſæ* fiant? Tartarus crudus, qui nunquam dabit ſal volatile, in motum autem fermentativum cum ipſo ſale tartari fixo adactus & deſtillatus, ſpiritum præbebit ſale alkalino volatili abundantiſſimum. Sic quoque per putrefactionem ſalia acida, v. g tartarus ſolutus abit in ſal volatile. Hinc tartari putrefacti meminit *Helmontius tract. progym.* Aqua pluvialis in vaſe quercino diutius detenta, aëre exiſtente calido, putreſcit, & dejicit materiam putridam in fundum, quæ deſtillata ſpiritum alkalinum volatilem fundit. Genuinus quoque ſalis tartari volatiliſationis modus latitat hoc in experimento: ſal tartari aquæ pluviali immittatur, & in vaſe querno inſtituatur putrefactio, debita adhibita diligentia, facile ſal tartari volatile obtineri poterit. Aqua communis, ſola deſtillatione ſæpius repetita, eo penetrantiæ redigi poteſt, ut metalla adoriatur. Spectat huc quoque experimentum egregium, dum minitum lixivio alkalini ſolvitur ſulphur commune, & in vaſe ligneo quercino diutius digeſtioni exponitur, fit præcipitatio particularum ſulphurearum, rubicundarum, & enaſcitur inſignis fœtor urinoſus: liquor deſtillatus præbet perfecte alkalinum volatilem ſulphureum ſpiritum, qui omnes effectus communes habet cum ſale volatili urinoſo. Uno verbo omnis putrefactio & fermentatio ſalia volatiliſat & ex acido alkali & fixo volatile facit. Salia autem volatilia in ſe non differunt, niſi ratione ipſius oleoſi ſulphurei principii, quod intimè illorum poris adhæret, facileque per ſublimationem cum corporibus terreſtribus ſeparari poteſt.

Sal ſanguinis humani.

SAl ſanguinis humani præparatur ex fæcibus poſt olei extractionem relictis. Extracto ſiquidem oleo, ignis augetur: tunc ſal volatilis ad retortæ, vel capitelli latera ſublimatur. Fæcibus concrematis, & in cinerem verſis, vel in eodem vaſe, vel alio, aqua priùs è ſanguine educta, vel alia ſtillatitia affunditur, atque per filtrum trajicitur, tandem per alembicum diſtillatur, & in fundo vaſis ſal remanet, repurgatur ſal, & pellucidus redditur, uti de variis ſalium vegetab. præparationibus dictum eſt. Hac in re parum intereſt, an cum aqua vitæ, vel per ſe diſtillatus fuerit. Illas verò præparationes, quæ cum ſale, aut ejus ſpiritu fiunt, omnino ab hac operatione rejicimus; ſecùs non ſimplex, ſed compoſitum habetur.

Sal

Sal Carnium, Oſſium, & aliarum partium.

CArnes, oſſa, & aliæ partes animalium, eo quo diximus modo, ad ſalis formam reducimus, verùm his parcè utimur. Eâ de cauſâ brevi hac explicatione contentus, ejus loco torrefactionem, longo uſu & experientiâ nobis comprobatam, ſubjiciemus. Aſſumimus itaque viperas, capite, & cauda abſciſſis, eo loco ubi exangues, & ſine carne ſunt, non autem quatuor digitis à capite, ut falsò putat vulgaris opinio; etenim earum virus in ſola dentium extremitate conſiſtit: eas pelle, & interaneis liberamus, atque triplici aquâ lotas in partes ſeptem, vel octo ſcindimus; tum demum urinali vitreo capaci ejuſmodi partes induntur, quibus pauxillum aquæ vitæ affunde; tandem per arenam lento calore diſtillationem inſtitue, prolectâ omni humiditate. Caro in vaſis fundo ſicca remanet, quæ facillimè teritur. *Hoc pulvere* crebro utimur in cutaneis affectibus, & maximè in cibis, quòd gratiſſimi ſaporis ſit: manè etiam jejuno ſtomacho, ad ℥. ß. & ʒ. j. cum conſerva, vel vino. Sunt qui putant, ejuſmodi pulveres nullius eſſe efficaciæ; at errant toto cœlo, ut è ſequentibus millies experientiâ nobis conſtitit.

Uſus, & proprietas.

(*d*) *Hoc pulvere.* Viperarum caro cum corde, hepate, felle, vino malvatico bene lavanda, & in balneo mariæ ſiccanda eſt, poſtmodum in pulverem redigatur, qui mane jejuno ſtomacho per aliquot menſes ad drachmam unam ſumptus creditur maximi effectus ad leproſos & ſubcutaneos affectus ſanandos, nec non ad hydropem, & morbos chronicos, etiam à veteribus mirum commendatur. Sunt etiam qui ad vitam longam ejus uſum magnifaciunt. Indi frequenter ipſo utuntur. Ejus operandi ratio conſiſtere videtur in blanda ſanguinis & humorum reſolutione ſive ſpiritualſcentia promovenda propter ſal ſubtile volatile particulis ramoſis intimè immerſum.

Pulvis Ranarum.

♃. Ranas integras, & viventes, ad numerum quinquaginta: eæ urinali vitreo induntur, atque per balneum Mariæ, vel vaporoſum extillantur. Quæ primò exit aqua, ſeorſum ſervetur: exhibita hæmorrhagias ſiſtit, febres hecticas mitigat; omnem inflammationem admota ſedat, hæmorrhoidibus, & aliis ex inflammatione ortis doloribus confert. Exhibetur ad ℥. ij. & iij. De pulvere datur ʒ. ß. & ʒ. j. Fluores albos mulierum ſummopere juvat, hæmorrhagias, quoque ſiſtit, & gonorrhœam ſanat, denſat tandem, & coagulat humores, quos diſſolvit.

(*e*) *Pulvis Vermium terreſtrium.*

EXſiccantur Vermes ſive lumbrici, vel eo quo ſuprà diximus modo, vel in furno poſt panis extractionem. Hic pulvis manè per ſe, vel cum pauco cinnamomi exhibitus, obſtructiones jecoris, & lienis reſerat, mulierum menſes movet, urinam pellit, hydropicis non parum confert, vermes enecat, & alia præſtat adhuc incompetta.

(*e*) *Pulvis vermium terreſtrium.* Lumbrici terreſtres eodem modo uti viperæ exſiccantur, præbent pulverem, qui facultatem admirandam poſſidet ad depulſandam epilepſiam etiam chronicam. In omnibus nervorum vitiis, ſpaſmodicis affectibus, atque articulorum doloribus mirificæ virtutis eſt. Præter vim anodynam alit diureticam & diaphoreticam, propter ſal nitroſum volatile abſterſivum. Hoc ſaltim tenendum, quod menſe Maio collecti longè inſignioris virtutis ſint, quam alio tempore.

(*f*) *Pulvis Cancrorum fluviatilium.*

INnotuit antiquis vis, & facultas ejuſmodi pulveris, ut ex Gal. & aliis habetur, adverſus rabidorum canum morſus. Nos in concepto fœtu retinendo ejus uſum pluries experti ſumus. Mulier cujuſdam phrygii ſepties abortum paſſa, hoc pulvere ad duos menſes accepto, partum ad finem fœliciter tulit. Eos vivos, ut ranas, in olla vitreata, poſt panis extractionem exſiccamus. De pulvere datur ad libitum in cibis, ſerò, & manè. Si rite non exſiccentur, gravem odorem nanciſcuntur; ideò cautè agendum, calor ſit mitis admodum, & æqualis. Doſis non excedat ℥. ß. in diem.

(*f*) *Pulvis cancrorum fluviatilium.* Ejus uſum expertus eſt *ipſe Author* in conceptu fœtuque retinendo. Subſtitui poſſunt cancrorum lapides. Omnia quippe, quæ acidum primarum viarum corrigunt, ſanguinem & humores, nec non tranſpirationem movent, abortum præcavent, & fœtum roborant.

Halecis Pulvis.

HOc pulvere utimur in calculis renum & viſicæ atterendis. Exſiccantur modo ſupradicto. Accipitur hujuſce pulveris ʒ. j. Sanguinis hirci vulgariter parati, ʒ. ij. Lapidum oculorum cancrorum fluviatilium, ʒ. iij. Hujus pulveris datur cum conſerva aliqua, ſingulis diebus manè, pro calculo comminuendo, ʒ. j. pro doſi. Qui ex his tincturas, eſſentias, magiſteria, & conſimilia parare cupiunt, hoc ipſis per[illegible]os liceat: noſtra proferimus, difficilia aſſerimus, & impoſſibilia rejicimus.

De excrementorum animalium præparatione.

IN animalium excrementis, mirum dictu quàm rara, & perfecta remedia repeiantur; & ut ab homine omnium principe exordiar, in humano ſtercore mira vis latet, in viſcerum obſtructionibus aperiendis. Tritum eſt, ipſum tumoribus admodum eos emollire, & ad ſuppurationem perducere: unde in tumoribus peſtis ſummopere celebratur. Intus adhibendum Galenus non perhorreſcit, *lib. de his, quæ facilè parantur ad Solonem*: etenim ipſe inquit, *humanum ſtercus in panniculo deligatum, & crematum potui dato, hoc jam ſuffocatis opem fert.* Apud eundem Gal. videre eſt, quid præſtet idem ſtercus adverſus anginam *lib. x. de ſimpl. med. facul.* ubi dicit fuiſſe arcanum ab alio, pretio coemptum, cujus ope omnes anginâ detenti

Stercoris humani facultas.

convaluerunt. Extat recentiſſimum experimentum adverſus epilepſiam, de primo ſtercore infantium, quod vulgò apud Italos dicitur *paganina*, id dicunt ſiccum, & in tenuem pollinem reductum, atque ad complures dies exhibitum, caducum morbum radicitùs evellere. Salem ex eo confici poſſe, modo à nobis ſuprà allato de aliis in cinerem verſis, facilè eſt cognitu, ad quod magna quantitas requiritur. Verùm ejuſmodi remedii genus nobis hucuſque non fuit in uſu, ideò ab ipſo libenter ſuperſedeo. Quidam nobis notus, poſt olei eductionem, ut ſuprà notavimus, ſalem ex eo paravit, ut proprio oleo mixtus, materiam præberet igni inextinguibilem; at propriâ opinione deluſus, ut alii pſeudochymici oleum & operam perdidit: quod propter incautos annotare placuit.

Sal ſtercoris humani.

Inſuper in ſtercoribus magnas latere virtutes minimè diffido, at nobis haud ſatis cognitas, ideò ne cramben recoquere videamur, ab his abſtinemus. Qui plura deſiderat, videat Galenum *de ſimp. med. facult. lib.* 10. *ſub fine*. Ab eo prætermiſſa, ipſique incognita referam. Stercus Lacertæ viridis oculorum ſuffuſionibus mederi, experimento conſtat: multum reperitur in Provincia Galliæ, ubi ejuſmodi animalcula copioſa, & magna reperiuntur.

Lacertæ viridis ſtercus.
Ejus vis & proprietas.

Ex ſterquiliniis magna ſalis copia habetur; hinc agrorum fœcunditas, olei etiam non minima quantitas; ſubſtantiæ verò mercurialis, ſeu veræ, ſpiritualiſque materiæ aqueæ, quàm minima.

Reliqua excrementorum genera, ut urina, ſudor, ſordes, ſtrigmenta, pili, & ungues rarò nobis in uſum veniunt, idcircò ea conſultò præterimus. Equorum verrucæ, cornua cervi, & ungues alcis, vulgato more ab eorum penuriam, (ſecùs enim in nobiliorem formam eſſent reducenda,) uſui noſtro ſubjiciuntur integra, & per ſe.

SECTIO NONA.

(a) *De Magiſteriis.*

MAgiſterium tam plantarum, quàm animalium, & mineralium, præparatio eſt quædam citra ſubſtantiæ ſeparationem, cum additione alicujus rei, propter quam rei parandæ vis, & facultas augetur, exaltatur, & conſervatur. Hujuſce rei Hydromel nobis ſit rude exemplum, quod quidem virtutem longè diverſam à melle, & aqua nanciſcitur. Contemplare & acetum, quod ex optimo vino fere in momento fit, additione unius rei. De virtute & præſtantia magiſteriorum, ita ſcribit Theoph. Parac. *Herbarum itidem magiſteria adeò efficacia ſunt, ut eorum uncia ſemis plus operetur, quam ipſorum corporis unciæ centum, ideò quod vix centeſima pars eſſentia quinta ſit. Quare cum iſtius tàm pauca ſit quantitas, illius major foret adhibenda moles, quod in magiſteriis non requiritur; nam in iſtis integra quantitas herbarum in magiſterium reducitur: hujus una pars adhibita plus prodeſt, quam partes centum ſimilis corporis, ea ratione quia præparata ſunt magiſteria, tum ad ſummum acuta facta. In eis eſt penetrabilitas, & vis integri corporis expermixtione orta, &c.* Horum conficiendi methodus apud eundem reperitur, *lib. ſexto Archidoxorum*, cujus verba ſunt hæc. Author perobſcurus eſt: Nos hanc ſequimur methodum. Herbas virentes accipimus, eaſque tuſas in mortariolo lapideo exprimimus, eiſque permiſcemus ſuccum aliquem vinoſum; tunc addend. aliquando portionem aliquam fermenti, ut ejus medio vinoſam ſubſtantiam acquirat, per balneum Mariæ ſpiritus educitur, qui novæ materiæ reaffuſus novam inducit fermentationem; ter, & quater eadem repetitur operatio, & ſic major elicitur ſpiritus, ſeu magiſterii quantitas.

NOTÆ

in SECTIONEM IX.

(a) *De Magiſteriis.* Magiſteria herbarum ſequenti ratione confici ſolent. Recipiunt herbam cujuſcunque generis, illam in ſufficiente quantitate aquæ communis leviter oleo tartari per deliquium alkaliſatæ coquunt leni igne, ut ſaturatum liquor nanciſcatur colorem: ſolutio aluminis crudi infunditur, ſic in fundum deſcendit pulvis eluendus & exſiccandus. Curioſi lapidem bezoarticum factitium ex herbarum alexipharmacarum magiſteriis, nimirum ſcordii, cardui benedicti, ſcabioſæ, &c. conficiunt. Hæc nimirum gelatinæ cornu cervi puriſſimæ intimè immergunt, & primum minimam pilulam efformant, quam exſiccant, & deinde gelatinæ tepidæ immergunt, ſic per ſucceſſivam accretionem cortex cortici ſemper inducitur, uti in lapide bezoardico genuino & in omnium animalium calculis id cernitur.

Magiſterium lignorum.

REcip. Lignum minutim inciſum, quod in ollam vitreatam, & in igne conſtantem, ac optimè coopertam poſitum, igne carbonum horis quatuor aduratur: exemptumque putrificetur in vitro per menſem; poſt ſuper cineres urgeatur, uſque ad ultimos ſpiritus, quibus præceptis mox ceſſa, ne magiſterium fœtorem ab igne concipiat. Fateor equidem ejuſmodi methodum eſſe admodum obſcuram; nec omnes authoris mentem aſſequi poſſe; hoc verò conſultò ab eo factum eſt, ne ſacra profanis, & margaritas porcis projiceret, quod & in aliis præſtantiſſimis Medicinæ arcanis exactè ſervavit. Nos præſentem ſequimur viam. Ligna minutim incidimus primò, atque tum ea in vaſe vitreo capaci maceramus in ſufficiente quantitate aquæ communis, per 15. vel 20. dies in cella vinaria. In ea maceratione,

ratione, quod intus latebat manifeſtum fit: tunc per balneum Mariæ elicitur ſpiritus fragrans, & vinoſus, qui novo reaffunditur ligno, & ut priùs præmiſſâ maceratione, liquor ſpiritualis elicitur, &c.

Magiſterium herbarum.

Recip. Herbas, eaſque tuſas vino ardenti permiſce, atque per menſem putrefieri finito; poſtmodum per balneum maris diſtilla, diſtillatum iterum reaffunde, ſicque tamdiu procedendum, quouſque tota quantitas ardentis vini quater ſuccis herbarum minor ſit. Hoc ipſum diſtilla per pellicanum, novis cum additamentis uno menſe, tandem ſeparato: quo peracto, magiſterium habebis materiæ, vel herbæ quam accepiſti. De quibus idem author inquit: *Majus in extractionibus iſtis latet artificium, quàm dicitur, aut intelligitur, quamvis integer proceſſus hic demonſtretur.*

(*b*) *De Magiſterio animalium.*

Magiſterium ſanguinis humani ſic paratur. ♃. Sanguinem humanum, quem pellicano concluſum, tranſcendere ſuper ventrem equinum tamdiu ſinas, donec tertia pars pellicani impleatur, nam ſanguis omnis in ſua revificatione dilatatur juxta quantitatem, & non ſecundùm pondus: hoc tempore peracto, rectificabis ipſum per balneum. Hac viâ phlegmata recedunt, in fundo magiſterio manente, quod quidem retortâ ſigillo Hermetis concluſâ novies diſtillato, prout *libro de præparationibus* apud ipſum docetur.

Ex cranio humano paratur magiſterium duplici modo. Primò, per Quercetani modum, ut habetur in ſua *Tetrade fol. 326.* Secundò, eo quo diximus de extractis, paucis mutatis, & adjectis. Diſſolvente ad hoc utimur aquâ vitæ ſpiritu vitrioli exaſperata, extractæ tincturæ ſal ipſius cranii ſub fine adjicitur. Vermium terreſtrium magiſterium nobis aliquando uſurpatum, fit cum ſpiritu illo balſamico, ex vegetabilium familia educto. Aſtaci, ſive cancri fluviàtiles eum in modum in magiſteria reducuntur.

Item Ranæ, Viperæ, & ſimilia animalcula, de quibus alibi fuſiùs.

(*b*) *Magiſteria* cornuum, dentium, fiunt, ſi in ſpiritu nitri ſolvuntur & cum ſpiritu vitrioli præcipitantur ac edulcorantur. Quodcunque enim à ſpiritu nitri ſolutum eſt, confuſus ſpiritus vitrioli, quoniam acidum potentius eſt, præcipitat. Corallia & teſtacea ſoluta in aceto, cum ſpiritu ſalis acuato è ſolvente dejiciuntur cum ſpiritu vitrioli. Verum hæc memoriæ mandare oportet, ejuſmodi magiſteria, quoniam acido racta & inverſa ſunt, non prompte amplius abſorbere ac contemperare acores morboſos, & ideò rarius à ſolidioribus practicis hodienum uſurpari: quod etiam circa perlarum magiſterium valet. Præferenda jure meritoque ſunt ſimpliciter ſaltim parata. Ad albedinem magiſteriis conciliandam commendatur hæc enchireſis, citò exſiccanda ſunt, quod fit, ſi terreis figulinis, non tamen vitriatis vaſis imponuntur, & ſolis radiis objiciuntur.

De Magiſteriis mineralium.

Foſſilium, atque mineralium magiſteria, ab eodem Parac. *lib. de archidoxis* deſcripta in medium adducemus. Quid verò de his ſentiamus, quidve experientiâ agnoverimus, huc uſque diſtulimus, his maximè temporibus, dum omnia non veritatis criterio, ſed ſolâ protervorum malignantium opinione conſpurcantur, & fœda avaritia ſupremas obtinet.

(*c*) *Magiſterium auri.*

Recip. Circulatum optimè, nec non ad ſummam eſſentiam repurgatum, cui tenuiſſimas laminas metallicas impones, aut limaturas cujuſcunque metalli libuerit, optimè ſubtiliſſimeque malleati, nec non mundati. Hæc duo ſimul pondere ſufficienti congeſta, ſeptimanis quatuor circulentur, & per temperatum hoc laminæ reducentur in oleum & formam pinguedinis ſupernatantis, juxta conditionem ſui metalli coloratæ, quam per attractorium argenteum ſeparabis à circulato. Hoc ipſum eſt aurum, vel argentum potabile. Simile cum cæteris metallis etiam extrahetur, quod abſque detrimento ſumi poteſt in potum, vel unà cum cibo. Circulatum illud eſt valdè obſcurum: an ſit Lulii diſſolvens, planè nos latet. Spiritum vini ad ſupremum adduximus, eumque proprio ſale exacuimus, nec propterea diſſolvens tam inſigne comperimus. Nobis nota eſt quædam magiſterii ſpecies; at quia obſcura eſt nimis, difficilis, & paratu difficillima, neque eſt ut omnibus tutò concredatur, ſatius ab ea deſiſtendum exiſtimavimus.

(*c*) *Aurum fulminans* magiſterium auri eſt, ſolutione & præcipitatione peractum, potentiſſime etiam in minore quantitate fulminat; quæ virtus deducenda à particulis nitroſis auri poris inſinuatis, quæ dum inceduntur, & eluctuari ob firmiſſimam auri compagem nequeunt, exitum quærunt & fulminant. Fulminans vis fortior eſt, ſi aqua regis cum ſale ammoniaco parata fuerit: alvum laxat, maximè, ſi non rite fuerit dulcoratum, tenacem pituitam inteſtinalem incidit, hinc ad tormina & epilepſiam infantum commendatur. Si ſale volatili ammoniaci præcipitatio facta fuerit, præcipitatum ſubtilius & magis diaphoreticum emergit.

Magiſterium Gemmarum, & Perlarum.

Gemmæ, inquit Parac. ſunt priùs terendæ, & calcinandæ per reverberatorium, cum æquali pondere ſalis nitri, & tamdiu, donec nulla materia ſuperflua ſit reperta. Poſt ablutionem iterum calcinentur, & per omnia fac ut priùs, & totum in vinum ardens tranſit. Hoc per ebullitionem evaporare ſinito, & ſic habebis alcali, quod reſolutum in aquam ſervato. Gemmas cum floribus ſulphuris calcinant nonnulli: Nos per ſe ignitas in frigidam injicimus, terque hoc repetimus, & eæ in tenuem pulverem facillimè abeunt, quæ poſtea proprio diſſolvente in perfectum magiſterium reducuntur. Uniones citra calcinationem, ut & coralla, cum aceto, vel alio liquore acido deſtillato facillimè ſolvuntur. Repercuſſio, quæ fit cum oleo tartari, nobis minimè arridet, eo quòd tartari ſpiritus unionum ſali adeò arctè cohæret, ut ſeorſum ſeparari haud facilè ſit, ablutionibus quamvis pluries repetitis. Propterea hîc notandum venit, Paracel. verba ad

ad unguem non eſſe ſervanda, non quòd probè non nôrit quæ dixerit, ſed quòd id ſtudio ab eo factum ſit, ut ſuprà notavimus: ſiquidem in Chymicis præparationibus peritiſſimus, & ſolertiſſimus fuit, adeò, ut ipſi ſimilem reperiri neminem poſſe credam, quod omnes etiam inviti unico ore fatentur.

De Cliſſo.

Cliſſus, compoſitum quid ex ſupradictis præparationibus, longâ non eget explicatione: eſt enim Cliſſus, unio quædam omnium virtutum cujuſlibet plantæ, in tribus primis ſubſtantiis exiſtentium, ſulphure, ſale, & mercurio, ex ſingulis plantarum partibus eductis: ut ſi ex radicibus ſeorſum iſthæc tria educantur; ex foliis itidem, floribus, fructibus, & ſeminibus: poſtea invicem miſceantur, & probè uniantur. Oleum ſali primò miſcebitur, ad lentum ignem, levi agitatione factâ, aqua ultimò ſuperadditur. Aquam hîc intelligimus, ſpiritualem illum liquorem aquæ vitæ ſimilem, qui propriè Mercurius dicitur, elixir, & quinta eſſentia, de cujus præparandi methodo ſuprà de aquis parandis nonnihil diximus. Si adſit multum humiditatis per reiteratas cohobationes, vaſorum orificiis ad id probè obturatis, facillimè invicem miſcentur. Poſſunt in pulverem verti, vel in aliam formam ad libitum tamen ſub extracti forma ritè ſervantur. Eorum uſus, atque magiſteriorum, eſt admodum facilis: dantur diſſoluta in aliquo liquore, vel in boli, vel pilulæ formam. Doſis ſolâ experientiâ cognoſcitur. Tempus quoque ſeligitur à Medico, pro natura morbi, ægri conditione, & tempeſtatis ratione.

SECTIO DECIMA.

(a) *De Quinta eſſentia.*

Quinta eſſentia adhuc multos latet, an ſit, & quid ſit: & eâ conceſſâ, an à rebus ſegregari poſſit, necne. Eam non eſſe, contendunt Philoſophi, & medici haud pauci: deridene ſpecioſa vocabula, quibus illa exornatur, utpote Cœlum Philoſophorum, ignem cœleſtem, ſpiritum, & calorem inſitum, humidum primigenium, balſamum, mumiam, lapidem azoot, mercurium, elixir, aurum potabile, rorem cœleſtem, univerſale diſſolvens, materiam primam, &c. Quæ quidem vocabula perobſcura ſunt, his maximè qui artem non callent. At hi in varias opiniones abeunt. Qui namque nullam aliam formam, niſi temperamentum agnoſcunt, magno ſibilo eam à ſcholis penitus explodunt. Qui verò præter elementa, aliquid divinius in mixtis reperiri fatentur, formam videlicet à temperamento diverſam, ut quæ ſubſtantia, illud verò accidens, cujus medio nihil poteſt ſubſiſtere; hanc tamen à materia inſeparabilem dixerunt. Sunt præterea hujuſce ſententiæ variæ opiniones: nam quidam volunt in mixtis elementa actu remanere, alii virtute; nonnulli pluralitatem formarum, alii unicam tantùm formam ponunt. Cæterùm aliqui pluralitatem, aliqui corporeitatis formam tantùm, alii tot formas, quot prædicata eſſentialia: tandem quot capita, tot ſententiæ. Hiſce ambagibus irretiti Academici, rerum caducarum opinionem ſolùm haberi, ſcientiam verò non, conſtanter aſſerebant; nec immerito Socrates hiſce rerum difficultatibus ad amuſſim excuſſis, eò tandem devenit, ut ſe nihil ſcire fateretur; & nî fallor, adeò eſt hebes, & obtuſus humanus intellectus, ut quotieſcunque extra ſe excurrit, & ab ignobilibus, & corruptibilibus, & incertis nobiliſſimam, & incorruptibilem, & certiſſimam ſcientiam colligere ſtudet, toto cœlo oberrans, à veri cognitione penitus excidat. Medicus, qui eſt artifex ſenſatus, ſolo experientiæ criterio res ponderat, examinat, probat, & reprobat; quod quidem agendo, non rationem ſpernit, ut temerè Empirici, ſed eam tanquam judicem in omnibus advocat, quâ perbellè ſuffultus, audet tot facultatum, & virtutum rei uniuſcujuſque peculiares ſedes, & loca, quibus potiſſimùm inſunt, ſcrutari; eaſque in medium protrahere. Cùm autem rerum facultates & vires, quas ſpecificas & occultas nuncupant, plus uni, quam alteri parti inhærere videantur, ea pars à toto mixto ſegregata, eſſentia quinta dicitur, quâ appellatione tam ſal, quàm ſulphur, & Mercurius, eſſentia quinta vocantur. An hæc vis & energia à temperamento, vel à forma, vel à materia emergat, Medici non eſt ultrà contemplari: nam in medendo, rerum actiones, & affectus obſervat, non ejuſmodi effectuum, & actionum cauſas. Quod ſi quis à nobis id enixè flagitat, dicimus, tales vires, neque à materia, neque à temperamento progredi; ea quandoquidem ad agendum ſint in efficacia: nam temperamentum accidens eſt, & penitus immobile; materia cùm pura ſit potentia, actio verò & motus ab eo quod actu eſt, emânet tantùm, ridiculum eſt, ipſi velle actionem tribuere. Formam in plantis avulſis, & emortuis periſſe, partim ſibi, partim verò non, nobis enim non, imò vivere tunc incipere: nam finis cui deſtinatæ ſunt, dum vivunt, nullus eſt, incipit verò eſſe, cùm nobis in uſum veniunt. Forma verò rei ab actione cognoſcitur, & actionis ejuſmodi rerum perfectio, finis eſt. Itaque cùm viventi corpori præbere auxilium, mederi, & afferre commodum, in divina mente ſtatutum eſſet, peropportunum erat, materiam ad id ſenſibilem, & viventem decernere. Facta eſt igitur vita plantarum rerumque omnium,

quæ in hominum uſum cedunt, tam in alimoniam, quàm in Medicinam, corporea, & ſenſibilis, quæ cùm huic magis quàm illi materiæ hæreat, eaque delectetur, atque ſub tali veſte nobis appareat, mirum non eſt, ſi à reliquo inutili, craſſo, & emortuo ſegregare poſſimus, & hanc materiam, quartam, vel quintam eſſentiam appellemus; de quo nomine parùm intereſt, non enim de nominibus Medicus multùm debet eſſe ſolicitus, verùm magis de rebus ipſis. Ex præmiſſis patet, Quintam eſſentiam eſſe rerum vitam corpoream, & ſenſibilem, non vitam quidem, quâ vivunt ſibi, ſed eam, cujus causâ nobis vivunt; quæ opinio nedum Hermeticorum propria eſt, verùm & Platonicorum. Item ſi Peripateticorum principem ritè examinemus, ejuſque mentem exactè perpendere velimus, non eum ab hac opinione longè diverſum comperiemus. At hæc contemplatio hujus non eſt loci, ideò manum à tabula.

Eſſentia quinta quid.

Præparatio ſive extractio Quintæ eſſentiæ multiplex eſt, pro varietate rerum, ex quibus educitur: nam alio modo ex plantis, alio ex animalibus, & alio ex mineralibus, ſub quibus complectimur metalla. Vitam, ſeu Quintam eſſentiam metalla in calore potiſſimùm continent; Animalia in ſapore, & odore; Plantæ in odore, ſapore, colore, & tincturâ. Ex quibus manifeſtè liquet; in præmiſſis præparationibus quodammodo edocuiſſe methodum extrahendi Quintas eſſentias plantarum, quanquam adhuc ſecretior, & nobilior deſideretur. Ex animalibus, non ita apertè; at qui in ſupra notatis ſe aliquandiu exercuerit, illi perfacile erit veram methodum invenire. Ex metallis, res eſt admodum ardua, & unumquodque metallum peculiarem methodum requirit, uti in progreſſu latiùs patebit. Non me latet interea erronea aliquot novorum dogmatizantium opinio, quâ putant rerum omnium vitam eſſe ſenſibilem, eamque perpetuam, & cùm plantæ, & aliâ vitâ donata exſiccantur, & viſibili vitâ privantur, non propterea eandem vitam perire, imò in arido, & exſucco corpore ſervari; ſenſibilem quidem, licet non viſibilem: artis tamen beneficio viſibilem rurſum fieri. Sed ne ultrà cum his in ampliſſimos gurgites, & profundiſſimas voragines excurrat ſermo noſter ad earum præparationem tutiſſimum portum appellamus.

Theoph. P. in archidoxis, & alibi. Quercet. in Apolog. & in tetrade.

Quintæ eſſentiæ herbarum extractio.

A Pluribus variè traditur iſthæc quintæ eſſentiæ extractio. Quidam intra menſes; alii intra dies & ſeptimanas; alii intra diem; & nonnulli intra horulam, imò & intra quadrantem. Nos non ex omnibus eodem modo, nec eodem tempore fieri poſſe aſſerimus. Quædam in ſuperficie, quædam in centro conſident; alia poſtmodum ſunt tenuia, alia denſa, & compacta. Quod ſit verò diſſolvens aliquod univerſale, planè ignoro, & vereor, ne cum famoſo lapide Philoſophico æquali pede incedat. Ampulloſi illi jactatores eâdem fronte utrumque pollicentur. Diverſa igitur, pro re nata, ſunt habenda diſſolventium genera, ſulphurea, & aquea; & hæc contraria materiæ, ex qua ipſa ſit extrahenda: & hoc ut diſſolvens in totum à quinta eſſentia recedat, herbas hunc in modum paramus. Accipimus ſufficientem quantitatem ſiccæ, vel virentis herbæ: virentem contundimus, cui ſi non ſatis ſucculenta ſit, aquam ab ipſamet planta diſtillatam adde, atque tum per menſem in fimo equino recondе. Succo prælo fortiter expreſſo, iterum novas herbas infundimus, totidemque diebus ſub fimo detento, ſecundâ vice exprimitur ſuccus; quem per balneum Mariæ exſtillamus, ſucco ipſo priùs à craſſioribus fæcibus defæcato. Spiritualis, & mercurialis aqua, ſeorſum ſervetur, & ſuccus vel extractum colore proprio imbutus, itidem ſeorſum. Ex ſiccis cum aliquo liquore, vel propriâ aquâ, vel ſpiritu vini, vel quovis aliquo liquore, quintam eſſentiam extrahimus, fermentatione, & putrefactione breviori, vel longiori ſervatâ, prout poſtulat neceſſitas, & rei natura. Si in ſpirituali & ætherea illa aqua ſiccam plantam iterum infundas, elicies veram quintam eſſentiam, odore, ſapore, & colore plantæ prælitam. Ex omnibus plantis, fructibus, ſeminibus, floribus, hac viâ Quinta eſſentia elicitur. Mineralium, & metallorum præparationes alio in loco tractandas ſuſcepimus. Qui de Quinta eſſentia plura deſiderat, Theoph. Parac. *Archidoxa* conſulat. Nec te deterreat ejus dicendi obſcuritas, neque cum quodam temerario archichymico garrulo, tanti viri peritiam obſcurare contendas, quin magis ſolertiam, & induſtriam in ſecretioribus medicaminibus parandis mirare; aperit enim januam bonis, & eandem pravis occludit: Non omnibus datum eſt adire Corinthum, his ſolùm, quos æquus amavit Jupiter, & evexit ad æthera virtus.

Quintæ eſſentiæ herbarum extractio.

Lapidum, & gemmarum quoque quintam eſſentiam parandi formulas, eundem in locum diſtulimus. Uſus, & vires probum artificem non latent, & qui noverit earum extractionem, earum vim, & efficaciam haud ignorabit. Interea non eſt magnopere laborandum de artificio illo, quo putant eſſentiam quintam intra quadrantem elici poſſe, multa hujuſce farinæ circumferentur, quæ nullius ſunt frugi.

Oleum camphoræ cum aqua forti factum, à Thuniſſerio traditum, nihil commune habet cum quintæ eſſentiæ extractione, ſed hæc cum ipſius aſtrologicis experimentis, ſeu potiùs magis, reponenda cenſeo. Hìc pro coronide placet verba ſummi, & maximi illius Chymici Germani recenſere, ut quid verè ſit rerum eſſentia, cuilibet innoteſcat.

Lib. 3. de Vita longa.

*S*Uprà, *ubi eſſentia herbarum memini, nihil aliud eſſe niſi vinum, oſtendi: id quod ſic accipias oportet. Spiritus vini à ſubſtantia ejuſdem prodit, nam hujus ſubjectum exiſtit vinum, ſicut marrubium proprii ac nativi vini; & ſicut Perſicaria* ℔. j. ℥. ij. *emittit, ſic vini* ℔. j. *plus* ℥. j. *non capit. &c.*

NOTÆ

NOTÆ

in SECTIONEM X.

(*a*) *De quinta eſſentia.* Diu in Chymicorum ſcholis invaluit ille error, dari panaceas, & univerſalia remedia ſumme activa, quæ etiam ex omnibus corporibus tam vegetabilium, quàm mineralium elaborari queant. Dicent enim arbitror, ſicut ſane dicunt, omne corpus ſuſcipere ſpiritum quendam, quem appellarunt balſamum, cœlum Philoſophorum, ignem cœleſtem, &c. qui ſi à materiali principio liberatus fuerit, magnis viribus prædirus credebatur. Statuebant nimirum materiam, ex quâ omnia corpora conſtant, eſſe ens iners, paſſivum, & languidum, & formam, quæ actuat & movet materiam, eſſe ſpiritum cœleſtis proſapiæ. Hunc deſiderabant inter medicamenta ſua, & varias operationes inſtituebant ad illum capiendum; verum ſemper fruſtra laborarunt, nam illorum panaceæ nil niſi commenta & figmenta ſunt, quæ inflant quidem hominum ſpem, poſtea autem deſtituunt, & fruſtra ſpiritum ceu cauſam titulis virium ac promiſſis eorum aptare anniſi ſunt. At verò antiquiſſima eſt opinio de ſpiritibus Herodori, qui omnes alias pravas ſectas reputabat, præter eam, quæ ſpiritibus omnia tribuit (πνευματικὴν Græci vocant.) Fluxit nimirum hic error, uti etiam alii, ex ignorantiâ veræ Philoſophiæ naturalis in artem chymicam & medicam. Nullus ſpiritus ſingularis præeſt corporibus, ſed omne extenſum à Deo creatum eſt virtute activa & paſſiva ſimul inſtructum. Fluidum autem tenuiſſimum, quod materiæ ſubtilis nomine venit, & ubique diſperſum ac minimorum corporum poros occupat, magnas vires à Deo nactum eſt, movendi & immutandi corpora craſſiora. Sicut itaque omnis corporum, ita & medicamentorum actio dependet à motu materiæ ſubtilis, qui variè modificatur, pro diverſa diſpoſitione & conſtructione materiæ medicaminis, ex ratione figuræ, magnitudinis ac ſitus particularum, ſive uno verbo pro variâ materiæ mechanicâ conſtructione. Quoniam itaque virtus quintarum eſſentiarum falſo veterum fundamento innititur, nolumus hic eſſe longiores, maximè cum nobis in præſentia non ſtatutum ſit, hæc accuratius exquirere.

PETRI POTERII
PHARMACOPOEÆ
SPAGYRICÆ
LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

De ſecretioribus Mineralium præparationibus, & uſu, complectens terras, varias ſalium ſpecies, bitumina, mineralia, & lapides.

IN præcedenti libro, medicamentorum, tam vegetabilium, quàm animalium præparationes, eas præſertim, quas frequenter in uſum adducimus, breviter & laconicè abſolvimus; interea non omiſi aliquot præparationes mineralium, etſi eaſdem fuſiori ſermone in ſequentem librum diſtulerim. Etenim mineralium præparationes arduæ ſunt nimis, & à præmiſſis toto genere diverſæ. In his peragendis multorum opinionem non ſequor, qui aliorum ſcriptis perpetuò hærentes, convaſatores, (ut ajunt) & nudi tranſcriptores mihi videntur. Quæ manus noſtræ tractaverunt, & quæ oculi noſtri viderunt, in medium proponimus. Quòd ſi quædam ab aliis tradita nonnunquam affero, ſcias velim, me iſthæc haud ſemel proprio labore expertum fuiſſe. Multa impoſſibilia, incomperta, à multis tamen vera habita, examinanda minimè ſuſcepi, ut qui rixas, & lites ex aliorum commentis componere minimè ſtatuerim. Hæc verò ſcabra, ſtylove haud ſatis terſo ſcripta, obſcura, & auribus tuis nimis aſpera fore minimè diffido; at naturæ rei partim tribuas, nobis etiam, cui, ut cunctis, inſitum eſt errare: poſtmodum non decet caſtam virginem, (veritatem ſupple) fuco & mangonio deturpare. Nonnunquam ſi majores noſtros in dicendi genere æmulari videar, id nobis eſſe condonandum arbitror, ii enim naturæ arcana haud omnibus nota eſſe voluerunt, ſed eadem ſæpè ex induſtria occulùârunt, ſolis filiis artis, Jatrochymicis videlicet, ea bona demeritis, per ænigmata ipſa concredentes. Nunc verò arte propagatâ, & filiorum multitudine auctâ, nec non miſochymicorum grege dilapſo, & vehementer diruto, non eam veterum ſeveritatem, ſed mediam quandam viam ſervare cogitavimus. Statim in hujus operis limine univerſales illas ſex famatiſſimas præparationes præmittendas duxi, ne ſæpè eadem repetere cogar. Etiam ut tyrones eodem in loco artis principia reperiant, methodum & ordinem ad medicinas particulares diſpoſui. Nec moror,

moror, quid Chryſopœi adverſus nos clamitent: noſtris enim contenti, famatiſſimi ipſorum lapidis acquiſitioni minimè invidemus.

CAPUT II.

(a) De Calcinatione, Præparatione primâ.

Calcinatio quid. Quotuplex.

CAlcinatio eſt foſſilium in calcem reductio, quæ duplex eſt, actualis & potentialis. Actualis ea eſt, quæ fit actuali, validoque igne, & hæc vera calcinatio dicitur. Potentialis, ea quæ potentiali igne fit, ut ſunt aquæ fortes, chryſulcæ Stygiæ regiæ, ſpiritus ſalium, & quotquot extant diſſolventium genera, & hæc potiùs ſolutio eſt, quàm calcinatio, atque inde ea vocatur præcipitatio, cùm poſt ſolutionem exſiccantur, vel cum aqua ſalſa in aqua præcipitantur. Calcinatio propriè dicta, fit vel per ſe, vel cum additione: uti ſtannum, vel aliquod aliud metallum per ſe, (excepto auro) calcinatur, vel cum ſale. Ad calcinationem reducuntur reverberatio, & cœmentatio.

Reverberatio quid. Cœmentatio.

Reverberatio ignis eſt repercuſſio in rem jam calcinatam. Cœmentatio eſt quoque ignis repercuſſio, at diverſo modo: hæc enim in aperto, & cum aliis rebus, cujus & compoſitio cœmentum dicitur; illa verò in furno clauſo, & per ſe ſæpiùs fit. Per reverberationem fixæ tincturæ ſub calcis forma latentes manifeſtantur; item calces in vitrum vertuntur, ſalibus aliquot additis vel tartari, vel Kali, vel alterius herbæ.

Ejus facultas.

Per cœmentationem mundantur metalla, eaque novam perfectionem nanciſcuntur; item aſpera lenia fiunt, colores eorum exaltantur, & alia.

Vaſa nota ſunt, ignis item notus, nec non ejus materia, furnus quoque cuilibet in chymicis parum verſato maxime innoteſcit.

NOTÆ in CAPUT II.

(a) *De Calcinatione.* Calcinatio, ſublimatio, deſtillatio, fermentatio, liquefactio, ſolutio, præcipitatio, ſolutorum coagulatio, abſolvunt ferè omnes operationes chymicas.

Calcinatio, ſub quâ incinerationem ſimul complectimur, eſt deſtructio nexus & cohæſionis particularum, quibus corpora naturalia conſtant, mediante igne, aëre, vel menſtruo quodam, immutans colorem, ſaporem, & ſubſtantiæ texturam. Vegetabilia igne tam culinari, quam ſolari, qui omnium vehementiſſimus eſt, reducuntur in cineres, ex quibus ſal mediante aqua elici poteſt. Animalia & marina vertuntur in calcem quandoque ſatis urentem acrem: quo ſpectant etiam lapides. Mineralia abeunt vel in calcem, uti antimonium, vitriolum, ſtannum, vel in crocum, qui nihil aliud eſt, quam calx colorata; uti ferri, cupri. Aurum & argentum vehementiſſimo ignè propter particularum homogeneitatem ac tenacem contiguitatem in calcem non ſecedunt. Aer vim quoque calcinatoriam habet, partim quod ſalinas ſemper atomos ſecum vehat, partim etiam, quod penetrantem vim ſolventem cuſtodiat, hinc ferro rubiginem, cupro æruginem inducit. Menſtrua tam ſicca, uti ſulphur & mercurius, quàm humida, uti liquores corroſivi, tum per arroſionem, tum per ſolutionem & ſubſequentem præcipitationem animalia & mineralia in magiſteria, calces & crocos vertunt. Per aquæ vapores oſſa, cornua, ungulæ animalium philoſophicè, uti chymici loquuntur, calcinantur, dum gelatinosâ eorum ſubſtantiâ extracta friabiliora redduntur, ut pulveriſari commode queant. Sic machinam ad inventionem Papini, aſt faciliori & meliori viâ elaboratam, poſſideo, in qua mediante calore in humido per aeris elaſticitatem quadrantis horæ ſpatio oſſa ſolidiſſima, ebur, dentes apri, tam friabilia & mollia conficio, ut inſtar caſei diſcindi poſſint.

Metallis calcinatis ſemper ferè aliquid acreſcit, vel à particulis igneis, vel à menſtruis; uti patet in calcinatione reguli antimonii cum venere, minio, calce vivâ, lateribus coctis & ſimilibus. Etenim flamma eſt motus & reſolutio partium corporis phlogiſto terreatum, quas inſtar menſtrui cum calcinatis intimè quandoque miſcet; unde & pondus & textura ac virtus mutatur. Menſtrua ſolutis ſemper affricant partes quaſdam; hinc ponderoſiora poſt præcipitationem exſurgunt magiſteria.

(b) De Sublimatione, Præparatione ſecundâ.

Sublimatio quid.

SUblimatio, eſt propriè rei mineralis per validum ignem elevatio, in qua corpora craſſa ſubtilia redduntur, corroſiva & acria, evadunt dulcia & benigna; & è contra dulcia & benigna, acria & corroſiva: item ejus medio volatilia fixantur, & corpora purificantur. Fit ſublimatio, aut per ſe, aut cum additione: Per ſe, ut antimonium, ſandaracha, & multa alia; Per additionem, ut in mercurio ſublimando liquet. Adduntur, vel ut faciliùs in ſublime attollantur; vel ut in fundo vaſis craſſior pars remaneat. Vaſa quibus ad eam utimur, ſunt vitrea, vel terrea oblonga, vel ſi curva, ea annectuntur invicem, in modum, ut ab ignis calore ultimum haud incaleſcat. Ad hæc urinalia, matracia, bocciæ, & ſimilia peropportuna ſunt. His aptantur pilea roſtrata, & non roſtrata: Vaſa luto ſapientiæ priùs probè muniuntur. Fit autem ejuſmodi lutum ex Terræ argillaceæ partibus duabus, Fimi equini, parte una, Pulveris teſtarum, parte altera. Vel fit ex Terræ argillaceæ, partibus tribus, Tomenti, vel pilorum barbit. Fimi equini, an. parte una. Fit etiam ex Terræ Valentiæ partibus duabus, Tomenti, vel bombacis parte una, cum aqua miſce. Quibus addunt nonnulli ſcoriam ferri, minium, & alia pro re natâ. Ad ſublimationem reducuntur, exaltio, elevatio, & fixatio: ejus medio res fixantur, & conſtantes fiunt.

(b) *De Sublimatione.* Sublimatio eſt evaporatio ſeu deſtillatio ſicca, mediante ignis vehementiſſimo gradu, vel ſolo, vel alio accedente corpore, ſive ſalino, ſive ſulphureo, evaporationem promovente. Omnia ſalia volatilia animalium, ex vegetabilibus camphora, ex ſalibus ſal ammoniacum, ex mineralibus ſulphur, antimonium, mercurius, ex gummatibus benzoë, ex metallis plumbum, ſolo calore debitè adminiſtrato, ſub formâ florum in altum elevantur. Reliqua per ſe ſublimationi haud parent, niſi horum acceſſu; unde ſal ammoniacum etiam fixiſſima ſecum in ſublime vehere ſolet. Aurum graviſſimum metallorum, ſi prius debite ſolvatur, & cum ſpiritu tartari præcipitetur, ſingulari encheireſi in flores purpureos elevatur.

Variat ignis gradus in ſublimandis rebus pro materiæ mobilitate & fixitate. Sic mercurius dulcis & cinnabaris potentem requirunt, mitiſſimum

ſalia volatilia, camphora, flores benzoës, validiorem ſulphur, ſal ammoniacum. Quæ majore ignis gradu egent, commodiſſimè in crucibulis, vel cucurbitulis vitreis, crucibulo, arena impleto, repoſiti ſublimantur.

(c) *De ſolutione, Præparatione tertiâ.*

SOlutio, eſt propria corporum in liquorem reſolutio: quæ duplici modo fit, per ſe; & cum aliquo liquore. Sub primam differentiam Fuſio reduci poteſt, licèt impropriè: Sub ſecundam, multiplices operationes, quæ, ut à brevitate noſtra alienæ, meritò omittuntur. *Ignis multiplex.* Solutio rurſus, quædam ignis medio fit, quædam citra ejus opem. Ignis hac in re duplex ſubintelligitur, naturalis & intrinſecus, artificialis & extrinſecus; hic naturalem & intrinſecum juvat, atque *Proprietas.* ad agendum proritat. Solutionis modus unicuique ſatis innoteſcit. Per hanc operationem corporum vincula ſolvuntur, & ad Medicinæ uſum adducuntur, ſolida liquida fiunt; effœta & ſemimortua, rediviva; occulta, manifeſta. Vaſa ad eam neceſſaria, ſunt cucurbitæ, urinalia, bocciæ, pellicani, & alia terrea, vel ex vitro, cum capitello roſtrato, & non roſtrato.

(c) *De Solutione.* Solutio dicitur, quando corpora ſolida fluidam naturam aſſumunt, ſive in liquoris poros recipiuntur, mediante certo menſtruo ſeu liquore ſolvente.

Menſtrua primaria ſunt aër, qui particulas ſulphureas, odoriferas ac ſubtiliores in ſinu capit, & ſalia humiditate ſuâ tàm acida, quam alkalina diſſolvit, quæ ſolutio deliquium communiter audit.

Maximè concentrata & à terreo munimento immunia, uti nitrum fixum, ſal quodvis lixivioſum, ſal dictum ammoniacum fixum, ſolutio oculorum cancri, terra foliata tartari, item ſalia ex teſtaceis alkalinis cum menſtruis acidis parata, vitriolum martis cum ſpiritu ſalis vel nitri paratum, butyrum antimonii ſimiliaque facili negotio ſe ſubmittunt deliquio. Reliquas ſolutionum præcipuas ſpecies abſolvunt menſtrua, quæ pro diverſitate ſolvendorum vel aquea ſunt, vel ſpirituoſa, ſulphurea, acida, alkalina.

Aqua omnis alterius ſubſtantiæ miſtione vacans ex vegetabilibus mucilaginoſas, gummeas, ex animalibus gelatinoſas partes maximè extrahit, & ſalia undiquaque deliteſcentia promptiſſimè imbibit, præterea & terreas, ſulphureas ſalinas ex vegetabilibus diſſolvit partes, nec non ipſas auſteras conſtringentes, uti ſolutiones gallarum, corticum granatorum, foliorum quercus, florum balauſtiorum, & ejuſmodi alia id oſtendunt, quæ cuncta ad mixturam vitrioli atramentoſum colorem recipiunt. Ex adverſo menſtruis aqueis reſiſtunt ſulphur, pinguedines, ac reſinoſæ partes, bitumina, terræ, metalla, mineralia.

Acida menſtrua ſunt vel ſubtiliora, uti ſpiritus vitrioli, veneris ſachari ſaturni, formicarum, ſulphuris, vitrioli volatilis, acetum deſtillatum, item ſpiritus mineralium dulces; vel potentiora & magis corroſiva, uti ſpiritus ſalis, nitri, & vitrioli, vel magis concentrata, uti butyrum antimonii, ſpiritus nitri fumans, aqua regis, oleum vitrioli. Diſſident maximè menſtrua acida ratione effectus. Acetum vini vel ejus ſpiritus aggreditur plumbum, item lapides cancrorum, corallia, quod minus commodè præſtant ſpiritus ſulphuris, vitrioli, aut ſalis. Venus facili negotio diſſolvitur ab aquâ regis vel aquâ forti, ægerrimè à ſpiritu ſalis. Spiritus ſalis martem in vitriolum vertit, minime autem argentum, quod aquâ forti vel ſpiritu nitri ſolvitur.

Spiritus urinoſi volatiles ſpiritui vini magnam potentiam conciliant, intimè concreta reſinoſa difficilioris aliàs ſolutionis, item olea deſtillata diſſolvendi, quod etiam certo reſpectu de ſalibus lixivioſis valet, quæ etiam in mineralium ſulphura peculiare jus ſibi vendicant.

Salia media ſoluta vim quoque menſtrualem varie exercent; Ita ſolutio ſalis communis & tartari, item ſolutio aluminis conjunctim diſſolvunt debita coctione venerem, unde dependet fundamentum dealbationis argenti cum cupro mixti. Eodem menſtruo ex mineris cupreis via humida ſeparatur metallum.

Solutio nitri & ſalis ammoniaci, folia auri, vitrioli ſtannum, tartari jovem & martem, ſalis ammoniaci venerem, vitrioli & nitri lunam, urina auripigmentum, ſolutio terræ foliatæ tartari gummea & reſinoſa corpora facili negotio in poros recipiunt & diſſolvunt.

Spiritus phlegmate ſuo exuti olea deſtillata promte abſorbent & reſinoſa corpora extrahunt, quod etiam præſtant olea deſtillata & certo reſpectu etiam expreſſa, quamvis in minori gradu, quâ de cauſâ balſamum peruvianum ambra ab expreſſis non tangitur. Hoc tamen tenendum, ſpiritum vini rectificatiſſimum cum oleo terebinthinæ ſe non libenter conjungere, neque cum ſanguine humano, neque cum gelatinoſis ac mucilaginoſis his ſubſtantiis. Item olea deſtillata ætherea, opium, extracta vegetabilium, ac gummata minimè penetrare, & ſolutionem vel extractionem in ipſis efficere poſſunt.

(d) *De Putrefactione, Præparatione quartâ.*

PUtrefactio, nomine & effectu nota eſt; ea præcedentes operationes immediatè ſequitur; corpora ſiquidem ſoluta putrefactionem faciliùs ſubeunt, vel eadem ſolvuntur, ipſis priùs calcinatis; & ſublimatis. *Digeſtio. Circulatio.* Digeſtio, & circulatio, hujus ſunt veluti appendices. Fit autem putrefactio per ſe, & cum aliis, in fimo, vel in balneo maris, vel alio loco calido. Ejus præſtantia, & dignitas non cuivis innoteſcit. *Præſtantia, & dignitas.* Ejus medio purum ab impuro ſegregatur, multa renovantur, & in novam formam adducuntur; ſic per eam multa vitâ exuta revireſcunt; corroſiva quæque acrimoniam deponunt, levia ac dulcia efficiuntur: venenata & efferata cicurantur; colores tranſmutantur, & alia mira præſtat.

(d) *De Putrefactione.* Putrefactio locum habet in regno animali nec non vegetabili: utpote animalia fermentationi nunquam auſcultant, ſed ſibi relicta, & vita exuta cum graveolente odore, qui individuus putredinis comes eſſe ſolet, in putrilaginem abeunt. Memorabile eſt, vegetabilia humidiora maxime & denſius cumulata, dum putreſcunt, ſenſibilius ſæpe incaleſcere, & odorem etiam ſalis volatilis urinoſi exſpirare.

Putrefactio fit, quando unio corpuſculorum, mixtum conſtituentium, diſſolvitur, maxime ab aere calido & humido, quare omnis putredo texturam corporum deſtruit, ſimulque cum ipſa ſaporem, odorem & virtutem. Quæcunque unionem partium firmant, uti ſunt rigidiora ſalia, acida, humidum abſumunt, uti ſpiritus vini rectificatiſſimus, aeremque arcent, quod fit in vacuo, & non putredinem admittunt, uti ſunt olea deſtillata, ſalia, corpora bituminoſa, ſpiritus vini, à putredine defendunt, & in hoc fundamentum conſiſtit omnis balſamationis corporum.

Effectus putrefactionis in chymicis eſt productio ſalis volatilis. Hinc animalium partes etiam excrementitiæ, uti urina, ſalvia, per putrefactionem copioſius, pejoris tamen odoris, ſuppeditant ſal volatile, quam ſi deſtillentur citra illam. Motu enim validiori inteſtino, qui in putrefactione obſervatur, fixiores corporum partes ſalinæ volatilis ſpeciem induunt, unde vegetabilia incinerata multum ſalis lixivioſi in ſe habent; putrefacta ſal volatile copioſe promunt. Horum autem caput mortuum vix tantillum ſalis alcaliſati ſuppeditat.

(e) De

(e) De Deſtillatione, Præparatione quintâ.

Aſcenſio, lavatio, fixatio.

Proprietas.

DIſtillatio æquè omnibus nota varias ſuſcipit differentias, quæ pariter ſatis communes ſunt. Aſcenſio, lavatio, & fixatio ad eam reducuntur. Ejus utilitas, & neceſſitas cuivis patet. Ejus medio fixantur corpora, variis cohobationibus ad id repetitis; multa item amara dulceſcunt, & dulcia amareſcunt. Vaſa diſtillationi inſervientia, multiplicia ſunt, pro materiæ diſtillandæ natura, & diſtillationis ſpecie, hæc penes artifices facillimè addiſcuntur.

(e) *De deſtillatione.* Deſtillatio evaporatio eſt, hinc quæcunque corpora non habent partes evaporabiles, non bene deſtillantur. E contra quæcunque odorem fortem & exhalationes copioſas emittunt, deſtillationi auſcultant. Pugna eſt inter Eruditos, an dentur aquæ purgantes: Plurimi negant, ex eo, quod purgantium vis reſideat in parte reſinoſa, quæ vero nullo modo aſcendit. At vero certum hoc eſt, non ex omnibus, quæ purgant, poſſe fieri aquas purgantes, cum tamen purgans virtus ſæpius in quibuſdam magis in volatili, quam in fixiori ſubſtantia ſalina acri conſiſtat; hinc illa ipſa deſtillando fundere purgantes aquas non dubitandum. Confirmat id etiam certiſſima omnium judicatrix experientia. Aqua nicotianæ ciet vomitum: aqua hellebori nigri ſedes movet, *vid. Zwölfer. in Pharmacop. p.* 26. *Item* Borrich. *in apolog contra Conringium p.* 349. *Mynſichtus* aquam aloëticam: Heurnius, *l.* 1. *method. ad Praxin p.* 39. aquam purgantem ex floribus perſicorum, ſcammonio, turpetho, proponit. Hæferus *in Hercule Medico l.* 8. *p.* 240. aquam laxativam ex manna cum nitro ana deſtillatam; Frenagius *in errore med. p.* 130. aquam florum iridis purgantem conſignavit.

Quæ deſtillantur ordinarie non tincta ſunt colore quodam, ſed limpida procedunt. Obſervavimus tamen curioſe etiam coloratos liquores per alembicum vel per retortam ductos. Privilegium in hoc ſingulare habent flores chamomillæ, qui oleum præbent ſumme cæruleum, itidem pimpinella, ſanguiſorba, quæ ex cœruleo viridem fundit ſpiritum, quando ſpiritu vini parciori rectificato ſaltim maceratur, facta poſtea deſtillatione. Ex croco flaveſcens quoque liquor prodit, ſi parum aquæ affuſum fuit, ne diffundatur tinctura. In regno minerali ex ſulphure, nec non ex ſcoriis antimonii, mediante ſale ammoniaco & calce vivà, liquor volatilis, ſulphureus, aurei coloris, prolicitur: eodem modo in ſublimatione ſalis ammoniaci florum cum hæmatite ſpiritus flaveſcens urinoſus viſitur.

Curioſa obſervatio eſt, deſtillari etiam ſpiritus poſſe largiori in copia, nullo ſubdito igne. Miſcuimus aliquando ſpiritum nitri ſatis fortem cum ſpiritu vini rectificatiſſimo. Retortam, cui mixturam committebamus, poſuimus, veſperi in arenam, quo altero mane deſtillatio adornaretur, eo tempore acceſſimus ad ignem ſubminiſtrandum: ecce per noctem ſua ſponte deſtillatus fuit ſpiritus nitri dulcis penetrantis odoris ſulphurei, præſtantiſſimus. Simile obſervavimus, dum oleum vitrioli acerrimum nitro & ſale ammoniaco miſcuimus: item dum aquam fortem amalgamati mercurii & jovis retortæ impoſito infundebamus: illico prodibat ſpiritus ſub flammeo in recipiente vaſe colore. Motu enim & reactione vehementiori intenſè hæc invicem incaleſcunt, quo calore particulæ volatiles avolant & aſcendunt.

Datur etiam adhuc alius minus notus deſtillandi modus beneficio vitri cauſtici intenſiſſimum ignem ſuppeditantis. Quando nimirum retortæ vel phiolæ vitreæ nigro colore quoad dimidiam partem tinctæ (ut eo melius ſolares radii colligi & uniri queant) immittitur maſtiche, ſuccinum, olibanum &c. & capax recipiens vitrum admovetur, ſic in libero aëre radiis ſolaribus copioſum oleum & ſpiritus elici poteſt.

Poterii Opera.

(f) De Coagulatione, Præparatione ſextâ.

COagulatio omnium poſtrema, nomine etiam notiſſima, frigore fit, & calore. Calore coagulata, fixa permanent: non ita quæ frigore. Ad hanc fermentatio, & fixatio reducuntur, ad quas operationes duplex calor præmeditandus venit, artificialis & naturalis. Artificialis ex variis lignis rebuſque combuſtilibus fit; naturalis etiam multiplex eſt: quæ in ſequentibus, in particulari mineralium præparatione manifeſta reddentur. Ad has ſex præparationum ſpecies univerſales, multæ plures reducuntur, quæ ut notæ, & faciles, explicatione non egent: inſuper manualis operatio longè plura docebit.

Fermentatio. Fixatio. Color duplex.

(f) *De Coagulatione.* Quod ſi ad ſpiſſitudinem extracti craſſioris abſtrahendum ſolutum quoddam eſt, in Mariæ balneo id fiat, ut eò aduſtio particularum extracti & empyreuma præcaveatur, quod in extracto aloës, opii aliorumque vegetabilium obſervandum. vel adhuc conſultius ſuper ignem nudum vel arenæ, maxima liquoris portio auferenda. Deinde leniore calore intercedente inſpiſſatio abſolvenda. Obſervationem meretur, extracta quædam, item rob & ſimilia ad debitum conſiſtentiæ gradum igne nudo vel calore fortiori non redigi poſſe, ſed ſemper fluida remanere, juſtam autem & ſpiſſiorem formam acquirunt, ſi debita prævia coctione: leniſſimo hypocauſti vel fornacis calori per ſufficiens tempus admoventur.

CAPUT III.

(a) De communis terræ proprietatibus.

IN foſſilium arcanis primùm deducendis, ab his, quæ è variis Terrarum ſpeciebus educuntur, exordiemur, ut quæ nobis magis ſunt obvia, leviorique præparatione egent. Sicque de univerſali terra, cui Plinius *ob ejus eximia merita, maternæ venerationis cognomen indidit, quaſi hominum illa, ut cœlum Dei: quæ nos naſcentes excipit, natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper: noviſſimè complexa gremio, jam à reliqua natura abdicatos, tum maximè, ut mater operiens; nullo magis ſacramento, quàm quo nos quoque ſacros facit, etiam monumenta ac titulos gerens, nomenque prorogans noſtrum, & memoriam extendens contra brevitatem ævi. Cujus numen ultimum jam nullis imprecamur irati grave: tanquam neſciamus hanc eſſe ſolam, quæ nunquam iraſcatur homini. Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aër denſatur nubibus; furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgenſque, uſuſque mortalium ſemper ancilla, quæ coacta generat! quæ ſponte fundit! quos odores ſaporeſque, quos ſuccos! quos tactus! quos colores! quàm bona fide creditum redit fœnus! quæ noſtri cauſa alit! Illa medicas fundit herbas, & ſemper homini parturit.* Vis univerſalis ſeminum à primo ævo illi indita fuit, hinc excepta ſemina fovens, ea in ſe convertit, ſibique aſſimilata vitali

Communis terræ laus, & proprietates.

ſuo motu producit: & ultra in ejus viſcera penetrantes, auri & argenti venas, æris, plumbi, ac aliorum metallorum fodimus: gemmas etiam cum aliis quærimus, ſcrobibus in profundum actis: Ab hac tanquam ab uberrimo fonte, naturæ arcana affatim proſiliunt. Non ergo mirum, ſi ab ea exorſi, ejus facultates, & vires apprimè meditemur. Relictâ verò communi terrâ agricolis, medica proſequamur. Eam eſſe frigidam, & ſiccam, communis eſt ſententia. Verùm dum hoc afferunt, terram illam ſimplicem, opinione potiùs, quàm re intelligunt, quæ in centro, aut ſaltem in imis ejus viſceribus reperitur; hæcque verum elementum reputatur. Nos terram nullibi ſimplicem reperiri; ſed undique ſpiritu perfuſam, variiſque rerum ſeminibus, mineralium, metallorum, gemmarum; plantarum, & animalium, plenam, eſſe arbitramur. Ex quacumque terra ſal balſamicum educitur, quod varias obtinet virtutes, pro natura ſoli ex quo educitur: hoc terra orbata, inutilis, infœcunda, & planè evanida, ac iners cenſetur. De hoc ſale balſamico alibi plura dicenda relinquo. Nunc de terris ad noſtri uſum ſpectantibus.

Terra ſterilitas unde.

NOTÆ

in CAPUT III.

(*a*) *De communis terra proprietatibus.* Omnes terræ argillaceæ ſpiritum æthereum acidulum continent; unde etiam ſpiritus ſalis & nitri deſtillati cum argilla longe excellentioris in medicina uſus ſunt, quam ſi ſine illa parari fuerint. De ſpiritu ex terra fontana egregia habet *Beccherus ſect. II. c.* 3. 1. 7. Spiritum terræ ſigillatæ acidulum in malignis morbis ad ſudorem eliciendum *Samuel Gloſſaus & Gregor. Horſtius cent. probl. therapeut. decad.* 1. *de febr.* mirifice laudat. Singularem ſpiritum ex argilla flava in Fionia vehiculum omnium bezoardicorum definiunt *acta Hafnienſia obſ. X. An.* 1671. Cæterum nonnullæ terræ & argillæ recondunt quoddam ſal volatile indolis alcalinæ. Sic ego ex terra Hornhuſana olim extraxi genuinum ſal volatile. Spiritum & ſal volatile paratum ex terra Zeilonica vide *in ejus laboratorio p.* 138. *Dominus Bogle de Gemmis p.* 156. *perhibet*, argillam quandam deſtillatam reddidiſſe ſal volatile acre, ob virtutem cardiacam, laxativam & diaphoreticam commendabile. Lapides, ex quibus calx viva ordinarie fit, ſal quoque largiuntur urinoſum.

CAPUT IV.

(*a*) *De variis terrarum ſpeciebus, earumque præparationibus.*

QUanquam extant plures terrarum ſpecies præſtantiſſimis virtutibus donatæ, ut Eretria, Samia, Chia, Selenuſia, Cimolia, Melia, ampelites, ochra, rubrica ſinopica, rubrica fabrilis, & ſimiles, hodie tamen duæ ſpecies tantùm reperiantur in uſu: Bolus, & terra ſigillata. Sub boli nomine, omnem aſtringentem terram rubram, & citrinam vulgus intelligit. Sub eo verò terræ ſigillatæ, omnem terram albam, & cineritiam. Bolus Armenus, qui & Orientalis dicitur, omnium optimus cenſetur. In Europa variis in locis ipſi non valde diſſimilis calore, & virtute reperitur, at quæ è longis terrarum tractibus advehuntur, majoris apud nos habentur ſemper.

Terra quoque ſigillata, quæ nunc ex Conſtantinopoli ad nos defertur, omnium judicio optima habetur, cum Lemnia idem nomen retinens, quamvis hodie ex Inſula Lemno minimè aſportetur; ſed è Conſtanſtantinopoli, ſigillo Turcico inſignita. Prope Turones terram leucophæam valde aſtringentem, Turcicæ perſimilem, & viribus fortè non imparem comperimus. In Allobrogum montibus, in Provincia, & in Gallia Narbonenſi non inferiores vidimus. Quæ ex Melitenſi Inſula tranſportatur, his eſt valde affinis inſignes virtutes obtinens. In multis præterea Italiæ locis optimam inveniri poſſe minimè negamus, uti prope Bononiam obſervare nobis licuit. Qui tandem cunctas regiones luſtraverit, in unaquaque terram aliquam medicatam reperturum minimè diffido. Eſt inſuper alia quædam aſtringentis terræ ſpecies, è meditullio eboris foſſilis educta, cujus vires maximæ & præſtantiſſimæ ſunt, præſertim in venis edomandis: valet & ad ventriculi laxitatem, inteſtinorum, item & alvi.

Terra Conſtantinopolitana pro Lemnia.
Turonenſis terra
Medicatæ terræ multiplices.

Hæmorrhagias ſiſtit, & jecori robur conciliat, refrigerat, & aſtringit, ut terra Turcica. Illuſtriſſimus eques Caſſianus à Puteo, virtute, & moribus inſignis, cui hæc dicata ſunt, maximam ejuſce eboris quantitatem in ædibus ſuis nobis commonſtravit, ex quo (inter alia miracula) lapidem vulgò *Turquina*, Gallis *tourquoiſe*, à ſe paratum, nobis libenter dedit.

Eboris foſſilis terra.
Ejus facultas, & vires.

NOTÆ

in CAPUT IV.

(*a*) *De Variis terrarum ſpeciebus &c.* Innumerabiles fere terrarum Medicinalium ſpecies ſunt: ita nonnulli ultra quingentas numerant terrarum ſigillatim ſpecies, colore ipſaque textura variantes; ita variæ dantur lithormargæ, cretæ argillæ, boli, ochræ. Obſervavimus terram Lemniam rubram rubrocrocaceam, ſubluteam, albam ex toto, aliam ex una parte rubram, *Heerbeth* punctulis cœruleis & albicantibus ſignatam, ex altera parte venis ex rubro atris & cæruleis diſtinctam, aliam colorem Jaſpidis æmulantem, & ramis tranſverſim diſſectam, aliam colorem caſtaneatum habentem & nigris diſtinctam coloribus, aliam magìs cæruleis ramis divaricatam & viſu perquam jucundam. Quod terras ſigillatas attinet, curioſa eſt Melitenſis alba latitudine digiti unius, ab una parte effigies S. Pauli, tenentis viperam gladio circumvolutam, ab altera figura crucis Melitenſis conſpicitur, in alia hæc verba inſcripta ſunt, *Initium ſapientiæ, timor Domini*; In alia imaginem Chriſti crucifixi adorans; In alia ſpectatur Dianæ antiquum ſigillum, capra nempe, infra quam Luna & Stellæ; Rariſſima varo eſt illa, colore flavo prædita & longitudine digiti, exprimens imaginem D. Mariæ Jeſum infantem in brachiis tenentem: cum inſcriptione antiqua. Dantur inſuper Terræ ſigillatæ, carnei, albi, cineritii, flavi, rubri, hepatici coloris, paſtillorum formam præſe ferentes; In Germania ſunt terra Laubacenſis, cum inſignibus Comitum Solmenſium: Item Stringonienſis, Goldbergenſis, Lemnizenſis, Javvetenſis, &c. Præſtantiſſima vero omnium eſt terra ſigillata ſtrigonienſis flava, qua etiam in officinis in uſum vocatur, & habet præ ceteris, quod reniteat uti ſpeculum,

lum, ut etiam faciem intuentis reddat, linguæ impoſita firmiter adhæreat; ori immiſſa diſſiliat, & ictu quaſi tangat dentes, *es ſtringet vvider die Zähne*; vitro aqua pleno injecta, fortiter latera vitri concutiat. Eadem hæc flava terra etiam vocari ſolet Axungia ſolis, vel aurum converſum. Datur etiam alba ſtrigonienſium perquam rara, quæ nec ſigillo notatur, nec in uſum vocatur, & creditur ibidem flavam continere aurum, albam vero argentum. Hæc terra difficillimè eruitur & non niſi cultro ex monte vel lapide divulſo erui poteſt, & lapis etiam eſt valdè ſpongioſus, cui hæc terra ſtrigonienſium innaſcitur. In ſuperficie montis illius ſcaturigo aquæ, maximè pellucidæ fuit, quæ tamen ante duos abhinc annos extincta eſt ex delapſu rupis ſcaturiginem deſtruentis, ex hoc verò fonte homines tam in vicinia quàm diſſitis etiam locis aquam haurire conſueverunt, & quidem ſecundo ſucceſſu in febribus ardentibus & malignis. Plura qui deſiderat circa naturam & uſum hujus terræ in morbis variis, adeat Joh. Montanum, Strigonienſem. Goldbergenſis etiam datur alba & rubra; Officinalis eſt alba, quæ aquilam habet impreſſam. Rubra vero ſigillo non premitur, hinc nec in Medicum vocatur uſum: Ex hac terra conficiuntur fictilia varia, ſed multum luti intermixtum illis eſſe nota, & hoc ob abundantiam illius, quæ non in fruſtulis uti ſtrigonienſis, ſed maſſis integris haberi poteſt.

Datur inſuper Legnicenſis, quæ tamen ob defectum terræ non amplius ſigillatur, neque in officinis illius loci haberi poteſt, in Bohemiâ plurimæ ſigillantur terræ, interdum etiam ſatis ridiculè ſigillatæ & notatæ, præ cæteris tamen, extollitur ratione virtutis Medicæ terra Brandeiſenſis, in ſudoribus excitandis, loco tribus horis Pragæ diſtante.

Dantur inſuper Turcicæ terræ coloris varii, rubri ſcilicet, incarnati, crocei, albi, rubri ex nigro ſplendentis variæ figuræ & magnitudinis, literis Turcicis inſignitæ: Mirum tamen eſt in Ungaria has terras in pharmacopoliis non haberi, nec in Medicina adhiberi, ſed ſaltim Bohemicas. Viennæ è contra quotidiano in uſu ſunt Terræ Turcicæ, & literis illorum inſignitæ. Reperitur etiam terra aliqua ſigillata propè Altdorffium in crypta nota vulgò *Kreisloh*, meminit verò hujus terræ Caſpar Hoffmannus in *Paralipomenis Officinalibus cap* 25.

Omnes terræ & boli maximè pinguiores, alexipharmacæ ſunt, & in ſiſtendis fluxionibus ſanguinis & attemperandis humoribus ſalſis eximium uſum habent. Galactites ſive lac lunæ eſt ſpecies margæ ſaxatilis, in fodinis ſuis lactea & butyracea eruitur: Sub dio indureſcit, eaſdem cum terris pinguibus vires habet attemperantes & confringentes. Pertinet ad terrarum claſſem etiam unicornu foſſile, quod revera non minerale quoddam eſt, ſed ſaltim animale, dum nimirum, uti multiplici experimento & ratione confirmatus ſum, oſſa & cornua animalium ſive caſu quodam olim in ſpeluncas vel terræ cavernas arenoſas, ubi aquæ deſtillant, illata fuerint, ſive etiam fraude ab hominibus, qui præſunt iſtis, uti in Baumanniana, Brunſvicenſi fit, ſub terra arenacea conduntur, continua evaporatione ſeu deſtillatione ſubterranea molleſcunt & Philoſophice quaſi calcinantur, ſæpiùs magnitudine ipſorum valdè aucta; dum particulæ lapidoſæ fixæ, quas aquæ ex lapidibus abſtergunt ſecumque trahunt, contentæ, ipſorum poris concreſcunt. Ulterius autem quod unicornu animalium progenies ac ſoboles ſit, ex eo colligitur, quod igni injectum, niſi vetuſtum admodum ſit, adhuc ſpiret more animantium odorem volatilem, & nigro colore inficiatur. Adhæreſcit linguæ & bullulas copioſas emittit, ſi in aquam ponatur, quod etiam familiare eſt, aliis Philoſophicè ſic dictis calcinatis oſſibus, unde meritò hæc ſubſtituuntur, eaſdemque vires cum ipſo poſſident.

CAPUT V.

(*a*) *Præparatio & uſus.*

OMnium præparatio ſimplex eſt admodum: nam vel abluuntur, colantur, ſiccantur, purioreſque redduntur, vel variis cohobationibus, menſtruis ad id appropriatis, in aliam formam reducuntur, & efficaciores fiunt. Per ſe non rarò eas in uſum vocamus, præparatione ad hoc præmiſsâ nullâ. Ad peſtem, venenatoſque morbos terram Turcicam ſic paramus. Accipimus dictam terram aquâ meliſſæ, & boraginis, ſcorzoneræ, vel alterius generis priùs mundatam, & probè exſiccatam, cui ſuperfundimus ſequentis aquæ tantum, ut quatuor digitos ſupereemineat. *Præparatio adverſus peſtem.*

2°. Succorum radicum ſcorzoneræ, fol. ulmariæ, (aliàs reginæ pratenſis) rutæ capratiæ, an. ℔. ij. fol. meliſſæ, boraginis, cardui benedicti, an. m. iv. corticum citri, ℔. j. ſem. echii, ʒ. vj. macerentur triduo omnia ſimul, & deſtillentur per balneum maris, maceratio fiat in urinali vitreo, calore fimi equini: Alkali è fæcibus paretur, ut ſuprà diximus, quo dicta aqua virtuoſior, & efficacior reddatur. Tunc dictam terram cum hac aqua in fimo equino per aliquot dies reconde, poſtmodùm aquam per alembicum abſtrahe. Terræ in urinalis fundo relicto iterum deſtillatam aquam reaffunde, parique tempore in fimo relinque, ac demum aquam abſtrahe; hæcque operatio toties reiteretur, quoad terra veluti in liquorem vertatur, qui liquor ab urinali eductus, & ſoli expoſitus exſiccatur, & ad uſum aſſervatur. Uſus ejus eſt cum aliquo liquore convenienti, vel cum aliqua conſerva, electuario, aut opiatâ: Omni tempore à ʒ. ß. ad ℈. j. deſuperbibitur parum aquæ. Supradicta valet ad venenatos morſus animalium, contra peſtem, & febres acutas. *Præſtantia & virtus.*

Bolus Armenus eâdem viâ, eodemque proceſſu cum ſimili liquore paratur, & cum phlegmate vitrioli, & aluminis, maximè ad extrinſecos uſus. Poterimus & aliis facultatibus hac methodo terras, & etiam lapides inſignire. Ejus uſus planè idem eſt cum terra Turcica: extrinſecùs vulneribus cruentis admovetur cum aliquo unguento, vel per ſe, vel cum aliis pulveribus. Cruentis vulneribus commodè ſiccus, & in pulverem verſus admovebatur, pauxillo rhabarbari, thuris, & maſtiches adjecto. *Boli armeni præparatio.* *Facultas & vires.*

Ex vitriolo, aliiſque ſalibus peculiaris quædam terra educitur, cujus vires planè ſunt inſignes. Item ex aliis mineralibus particularis terra habetur.

Sunt inſuper quædam terræ bituminoſæ, quarum uſus in Medicina non eſt ſpernendus. Cæterùm his, quarum uſus non latet, brevitatis causâ omiſſis, ad ſalium præparationem deveniendum.

NOTÆ in CAPUT V.

(a) *Præparatio & uſus.* Terræ ſi ſordibus & recrementis lapideis adhuc infectæ ſunt, meritò lavandæ & elutriandæ ſunt, vulgò *auſſchvvemmen.* Sunt qui irrorant illas decocto viperarum, cornu cervi, ſcordii, radicis ſcorzoneræ, tormentillæ, & poſtea ſiccant in finem majoris adverſus venenæ virtutis attrahendæ. Alii ad corroborandum imbuunt illas ſæpius rore majali vel etiam ejus ſpiritu: pro adſtrictione fortiori obtinenda ſpiritum ſalis dulcem ipſis infundunt, & poſtmodum redigunt in pulpam per ſe exſiccandam.

CAPUT VI.

(a) *De variis ſalium præparationibus, atque de Sale communi.*

TOt tamque diverſæ ſunt ſalium præparationes, quot eorum ſpecies; nam alio modo præparatur ſal communis, alio vitriolum, & ſic de cæteris.

Sal communis, quem & marinum vocant, varias obtinet proprietates, & propterea multiplices præparationes ſubit. Vis refrigerans & acida, ſpiritui ipſius inhærens, valido igne per retortam pellitur: ſubdulcis & excalefaciens, ejus ſubſtantiæ craſſiori connata, blando igne per coctionem emergit. Fit verò ſic:

Spiritus ſalis.

SAle nimirum communi priùs aquâ communi ſoluto, filtrato, coagulato, & decrepitato. Solvitur, atque per filtrum plures tranſcolatur, ut purior reddatur. Coagulatur, ut ſuperflua humiditas evaneſcat, quam & perfectè abſumit decrepitatio. Is ſic paratus teritur, & duplo arenæ lotæ & ſiccæ, vel pulveris laterum, vel boli armeni commiſcetur: poſtmodum retortæ inditus, valido igne adacto, liquorem fundit acidum, quem ſpiritum vocant, alii oleum, cujus ſapor eſt dulcoacidus. Doſis ejus eſt gutta una, duæ, aut tres ad ſummum, cum juſculo carnis, vino, aquâ diſtillata, vel alio liquore. Movet urinam, extinguit ſitim, hydropicos juvat, & putredini reſiſtit, tophos podagricos cum oleo terebinthinæ diſcutit: cum unguentis mixtus vulneribus putridis medetur. Lapides, corallia, uniones, durioraque corpora ſolvit, ritè præparatus aurum ipſum aperit. *Uſus.*

Cryſtalli Balſamici ſalis.

POſt ſpiritus ſupradicti extractionem cryſtallos dulces extrahimus, maſſam in fundo retortæ relictam diſſolvendo cum apto proprioque liquore: diſſolutum in fimo equino per aliquot dies reconditur, & frigido poſtmodum aſſervatum in dulces cryſtallos concreſcit, quos ſi dulciores deſideras, iterum ſolve, & coagula. Vas ad hoc boccia, vel urinale dictum, peropportunum erit. Diſſolvens noſtrum hac in re eſt aqua vitæ, ex uvæ racemis vindemiarum tempore deducta. Omnis etiam aqua vitæ poteſt extrahere ejuſmodi cryſtallos, ſed una alterâ meliùs.

Salis dulcis vires & proprietates. Dicti cryſtalli multiplices habent uſus; ventriculum apprimè excalefaciunt, apepſiæ ſuccurrunt, inappetentiam corrigunt, nauſeam cohibent, & alia pleraque præſtant miranda.

Eſt & alia ejuſcemodi cryſtallorum parandi via, quam require apud Quercetanum, in ſua *tetrade, cap.* 29. ubi plura de ſale marino docet.

Dos ſalis, & haloſanthos. Rurſus eſt alia ſalis communis præparatio, quæ verè haloſanthos dici poſſet, licet hac appellatione, ſpuma maris apud antiquos intelligatur. Hæc cùm in noſtram praxim minimè cadat, brevitatis causâ à nobis omittitur.

NOTÆ in CAPUT VI.

(a) *De variis ſalium præparationibus, & ſale communi.* Spiritus ſalis eſt vel ſubtilior ac penetrantior; qui cum bolis deſtillatur, item extempore facilioris deſtillationis qui confit ex ſale marino, vel ſale ammoniaco imbuto oleo vitrioli; Hic enim fumoſus eſſe ſolet; Vel gravior, corroſivior, fixiorque, qui præparatur ex ſalis communis & vitrioli ſive aluminis anatica portione longe majore in copia, quam ſi bolus acceſſerit: hic in re magis metallica & mechanica, ille in re medica uſum habet eximium. Quo ſubtilior ſpiritus hic eſt, eo majorem vim reſolventem & diureticam poſſidet. *Mabius* Chymiater inſignis adornavit ejus rectificationem in balneo Mariæ ſuper pulverem vitri venetiani, ut refringatur quodammodo ejus corroſivitas, addit deinde doſi refracta ſpiritum ſalis ammoniaci pro virtute inſigniore apetitiva, ipſumque ad gratiam rubro bellidum colore induit, unde nomen nactum tincturæ apetitivæ ad erigendum appetitum, ad reſolutionem ac diureſin promovendam, nec non ad ebullitiones hypochondriacorum calidas compeſcendas mirificè laudatum eſt medicamentum. Lodov. *in Pharm. p.* 453. exiſtimat, ſpiritum ſalis eſſe aroma Philoſophicum & aroph. *Paracelſi.* Spiritus ſalis cum ſpiritu vini dulcificatus longe tutior eſt uſu interno in medicina, quam ſpiritus ſalis purus. Si ipſi ſpiritus ſalis ammoniaci ad ſaturationis punctum additur, largitur per evaporationem præviam ſal aperitivum inſigne ſtomachicum & antifebrile, quod ſi non ſuperat, ſaltim æquare videtur cryſtallos ſalis dulces à *Celebri Authore* deſcriptos. Spiritus ſalis dulcis egregium menſtruum eſt coralliorum, Obſervavi aliquando eorum ſolutionem cum illo factam, ſucceſſive calore leni evaporatam inſtar arboris cujuſdam Philoſophicæ latera vitri elegantiſſimo ſpectaculo pinxiſſe. Solutio hæc coralliorum eximiam vim aperiendi & diureticam alit, pravorumque ſuccorum correctricem. Spiritus ſalis dulcificatus, ſi dextre paratus fuerit, etiam ſubtiliſſimum auri crocum aggreditur, & ſapore metallico ac colore inde flavo imbuitur, quæ tinctura admirandæ virtutis contra calculum, & renes purgandos creditur, alvum laxat, & feces quandoque nigredine tingit: confert maximè ſubjectis pituitoſis.

Sal commune in perfectum ſal alcali convertitur, ſi ejus partes tres colliqueſcant cum parte una antimonii, addito carbonum pulvere. Lixivium, ſi aqua affunditur, emergit ſulphureum, cui inſtillatus ſpiritus acidus in fundum dejicit antimonii ſulphur. Curioſa obſervatione dignum eſt, ſal culinare deſtrui poſſe, & in terram inſipidam converti, modo ſolvatur aqua & evaporetur: deinde aliquot horarum ſpatio igne aperto exuratur; quæ ſolutio, filtratio, evaporatio, exuſtio repetitis aliquot vicibus fiat, ſic in limum vel terram puram, omni ſale privatam quæ in filtro remanet, tranſit.

Mercurius ſublimatus vel etiam ſpiritus ſalis com-

communis remixtus cum lapide calaminari vel auripigmento fortiſſimum ſpiritum fumantem, qui ob craſſitiem oleum ſalis vocatur, & metallis ſolvendis aliiſque uſibus chymicis inſervit, conſtituit. Experimentum curioſum eſt, aquam ſale communi ſaturatam minime conglatiari, maximum autem frigus aquæ & glaciei conciliare, ita, ut ſal vel ejus ſolutio addita nivi, in momento aquam ſubjacentem vel circumfuſam etiam in calido hypocauſto permutet in glaciem. Notabile porro eſt, ſalinas, quæ ſale perpauco imbutæ ſunt, concentrari poſſe frigore, dum aqua copioſa in glaciem vertitur, & ſalina ſubſtantia affectat fundum, quod arcanum ſibi commendatum habeant, qui ſalinas non adeo ſale valentes poſſident.

CAPUT VII.

(a) *De Sale Nitro.*

SAl nitrum, vulgò ſal petræ dictus; non ſemper æquales obtinet virtutes, ob varietatem locorum, in quibus naſcitur. Qui ſpontè è terra erumpit; atque citra artificis opem habetur, de natura ſalis armoniaci participat. Is copioſè colligi poteſt in pluribus locis agri Bononienſis, ubi nunc commoramur, & maximè in montibus ad meridiem expoſitis. Sic in communi, vulgò *monte Paderna*, dum per otia illic diverſaremur, haud exiguam quantitatem reperimus; quo loco marcaſita alba, & citrina, cum lapidibus quibuſdam adhuc incognitis, virtutibus tamen præſtantiſſimis, de quibus paulò inferiùs dicendum diſtulimus, copioſè reperitur. Qui artificioſè è terra educitur, atque ex muris, & antiquis ruderibus colligitur, nihil quicquam de ſalis armoniaci natura participar.

Aquarum fortium baſis.
Spiritus ſalis nitri.

Ex utroque ſpiritus educitur valde acer & mordax, baſis aquarum fortium, quibus aurifabri utuntur, in auri, & argenti ſeparatione. Fit verò ejuſmodi ſpiritus eodem modo, quo ſpiritus ſalis communis. Is vehementiſſimus eſt, continuò in auras ſpirans, cujus vapor per ambientem aërem frigidum & humidum denſatur, & in aquam vertitur, ſicque aqua pondere, & mole augetur.

Aqua, ſeu ſpiritus aere actus.
Salis nitri fixatio.

Eſt etiam ejuſmodi vapor totus igneus, metalla, & corpora quæque dura penetrans; vim habens eadem calcinandi, quæ calcinatio communiter præcipitatio dicitur. Figitur ſal nitrum per validum ignem, fixum ſolvitur, ſolutum iterum figitur, quod ter, & quater reiteratur. Ex dicto fixo cryſtalli dulces eliciuntur, prout de ſale communi dictum eſt.

Dulces cryſtalli nitri.
Salis prunellæ præparatio.

Sal prunellæ, qui ex eo conficitur, nunc admodum vulgaris eſt; fitque ipſum in crucibulo fundendo, atque ipſi flores ſulphuris injiciendo, hocque toties reiteratur, quoad probè repurgetur, ſalque cryſtallinus evadat.

Ejus uſus.

Uſus hujuſce ſalis prunellæ, eſt in febribus ardentiſſimis, quas Hungaricas nuncupant, & cauſodes: Gravis eſt tamen ventriculo, & nauſeantibus propterea minimè dandum eſt. Mirum eſt, quomodo aquæ injectus eam tantopere refrigeret.

Lapis ex ſale nitro.

Ex eo fit lapis ad hunc effectum, qui aquâ minimè ſolvitur.

Summa hujus ſalis præparatio in concoctione conſiſtit, cujus beneficio vires admirandas ſuſcepit. Jungitur & aliis corporibus, ex quibus vires elicit, eaſque exaltat, & præſtantiores reddit.

Quidam Chryſopœi, famoſiſſimi lapidis phyſici materiam in eo conſiſtere comminiſcuntur: hinc triplicem habere naturam, vegetabilem, animalem, & mineralem. Nos in eo vires, & effectus admirabiles latere agnovimus, quos hîc ultrà proſequi præſens excedit inſtitutum. Qui de eo plura deſiderat, legat Quercetanum in ſuo *de medicam. priſc. philoſoph.* item Penotum in ſuo *de chymicis præparationibus.*

NOTÆ

in CAPUT VII.

(a) *De ſale nitri.* Nitrum quod ex India affertur, præſtantiſſimum judicatur propter efficaciſſimum pulverem pyrium, quem conſtituit.

Spiritus nitri facili parabilis, famoſus, ac penetrans ſaltim per arenam in retorta conficitur, ſi oleum vitrioli affundatur nitro: Sal enim potentius vitrioli aggreditur terram nitri, & ſic ex hoſpitio ſuo dejicit ſpiritum acidum: quod relinquitur in retorta per crebriorem ſolutionem, tranſit in ſal figuræ octangularis, arcano duplicato ſeu ſali polychreſto non abſimile.

Notiſſima res eſt, nitrum in crucibulo etiam fortiſſimo igne non fluere, aſt quando immediatè vel pulvis carbonum vel ſulphur adjicitur, inflammari & alcaliſari: Sic lapis prunellæ alcali naturam quodammodo redolet, quoniam cum ſpiritu vitrioli ebullitionem concitat cum tetro aquæ fortis odore. Quod ſi autem nitro limatura veneris, jovis additur, & ignis fortiſſimus detur in crucibulo etiamſi clauſo, cui ſaltim relictum in ſuperiori parte foramen eſt, flammam concipit; in argumentum clariſſimum, metalla hæc ſulphur quoddam recondere.

Habet nitrum admirabilem uſum in arte docimaſtica, ipſaque medicina. Separat omnia metalla; excepta luna, ab auro prius cum antimonio mixto, utpote illa in calcem redigit.

Non ignotum quoque eſt, per antimonium mire purificari & colore aurum exaltari, ſi cum ipſo fundatur. Fundum nimirum petit ipſum, cum regulo antimonii, qui alias ſecundum ordinem fortiſſimo follium igne in auras diſſipandus eſt, aliquot ad minimum horis. Per compendium vero ſicque melius partes antimoniales ab auro ſecernit nitrum, modo maſſæ in fluore exiſtenti partes ejus tres adjiciantur; ita aurum pulcherrimum ſplendore & puriſſimum protinus evadit, quod artificium lucri & compendii cauſa magni æſtimant Aurifabri. Notum porro eſt; quantum olei & operæ conſumant docimaſtæ in ſeparatione ſtanni ab auro: hoc vero obtinetur mediante nitro & ſulphure. Cum auro diutius calcinatum nitrum rubicundum colorem extrahit.

Nitrum ſalium purificatum nullo alio corpore vel ſale tactum nec ignem paſſum, medicina præſtantiſſima eſt, quâ vix par datur in naturæ regnis: Anodynum eſt, ſomnum conciliat, ardores & inflammationes extinguit, ſitem ſedat, ſudorem movet, delirium diſſipat; Cauſa eſt, quoniam ſanguini & humoribus fluiditatem conciliat, & acredinem ſalium lenit ac mulcet. Nam nitri ſolutio, injecta ſanguini craſſo, è vena emiſſo, illum floridum & fluidum efficit, ita ut etiam ad thermometrum loco liquoris diu à corruptione immunis ſervari queat. Nobilius autem ratione virtutis eſt nitrum regeneratum; ex bonæ notæ ſpiritu nitri & ſale tartari paratum, quod acrius & magis urinam promoveat, ad ſaturationis punctum permiſcentur, ſolvuntur, & cryſtalliſata præbent ſal pyramidalis figuræ ſumme refrigerans, quod cum terreis abſorbentibus, item cinnabari mixtum polychreſtum conſtituit pulverem etiam in diarrhæis, quæ febribus inflammatoriis junctæ ſunt, non contemnendum, contra vulgarem opinionem id confirmante experientia. Si immittitur aquæ ſimplici cum cornu

cervi

cervi uſto & ſyrupo papaveris rhæados, fit potio refrigerans in æſtu febrium incredibilis virtutis; In malignis & delitiis nitrum cum camphora exhibitum, divinum ferme eſt præſidium. Nitro etiam veteres multum uſi fuerunt. Sic lapidis prunellæ apud *Hyppocratem* quatuor vicibus mentio fit; nimirum *L.* 3. *de morbis*, bis in libro *de internis affectionibus*, denique *libro* 11. *de morbis mulierum.* Idem lapis etiam *Plinio* notus fuit *vid. l.* 31. *c.* 11. Complectitur particulas quaſdam ſulphureas, ideoque prodit in deſtillatione flammeus. In ſpiritu nitri, ſi ſolvantur cornua vel oſſa, fit rubicundiſſimus, quod neutiquam facit ſpiritus ſalis vel vitrioli, ſpiritus ſalis ammoniaci conjugio vertitur ſpiritus nitri in artificiale nitrum flavi coloris, conſiſtentiæ non adeò firmioris, hoc crucibulo ignito immiſſum luculentiſſimam eructat flammam, quod vulgari nitro contrarium. Idem illud cum arena in retorta vitrea deſtillatum totum abit in ſpiritum acidum volatilem, quod etiam obſervatur in alio ex ſale fixo regenerato, in documentum, Salia tam fixa quàm volatilia urinoſa acidi ingenium perfacile aſſumere.

Ubertimo proventu nitrum generari poteſt ex terra communi pingui, modo eum ſale communi, calce viva & urina probe imbuatur, liberoque aëri exponatur. Notandum in terris etiam excoctis abundantiſſimè naſci nitrum tempore verno & æſtivo, minimè autumnali & hyberno.

Ex nitro & tartaro, addito ſpiritu vini, deſtillatione igne aperto in retorta tubulata fit ſpiritus anticolicus *Michaëlis* ſummè volatilis ac penetrans. Spiritus nitri dulcis cum ſpiritu tartari & cornu cervi mixtus evadit diaphoreticus, in omnibus morbis, ubi diaphoreſi opus eſt, maximè utilis.

Spiritus nitri dulcis optimè ſic paratur. Sumuntur ſpiritus vini rectificati partes duæ, ſpiritus nitri ſumme depurati pars una, mixta digerantur per aliquot dies, deſtillentur ex retorta vitrea leniſſimo calore, & ſpiritus qui prodit, bis, ſi placet, ſuperfundatur capiti mortuo, repetatur deſtillatio, ut exacta ſpirituum fiat unio. Signum autem optimæ conjunctionis ſpirituum eſt, ſi ſubtilem effervescentiam in prima ſtatim commixtione ſubeunt.

Quod ſi hic ſpiritus affunditur coralliis, exurgit inde tinctura coralliorum flaveſcens, amaricans elegantiſſima, quæ in epilepſia, ſcorbuto, malo hypochondriaco, variolis & aliis ebullitionibus ſanguinis uſu eſt excellentiſſima, & ſi paucæ guttulæ liquoris martis adduntur, rubicunda evadit, & tinctura martis coralliata dici poteſt, quæ in omnibus morbis egregie exerit ſuam efficaciam, ubi exolutum partium robur firmandum eſt.

CAPUT VIII.

(*a*) *De Sale armoniaco.*

SAl armoniacus, ammoniacus, & armeniacus, ſic dictus vel ab Armenia, ex qua ipſe aſportari creditur, vel à Græco ἄμμος, id eſt, arena. Qui in Officinis habetur, omnino factitius, & artificialis apparet: nec mirum, ejuſmodi enim ſalem ferè ubique reperiri arbitror. Hîc Bononiæ puteales aquæ ejuſcemodi ſalis haud exiguâ quantitate abundant, quod nuperrimè nôrunt novi quidam Chryſopœi, qui dictas aquas pluries alembico comprobârunt. Verùm quidem ejuſmodi ſal purus, & ſimplex minimè eſt, ſed cum magna portione ſalis marini mixtus. Ejuſmodi ſal radix eſt ſaporis acidi, quo fit, ut denſiſſima, & tenaciſſima corpora diſſolvat. Volatilis eſt admodum, & fugax, mercuriali naturâ præditus. Abundat etiam ſulphure, propterea in propria aqua ipſe ſolutus, in varias formas ſalium mineralium exurgit, cum etiam non paucâ varietate vegetabilium. Hinc conjicere licet, dictum ſalem duplici illâ naturâ eſſe præditum. Qui hanc admirabilem, & ſtuporis plenam ejus naturam intueri vult, ipſum diſſolvat in convenienti liquore, & coctione humiditas ad juſtam quantitatem abſumatur; tum vas calidum in loco frigido collocetur: inibi plures vegetabilium ſpecies inſpecturus eris. Hac præparatione ſal ammoniacus ad perfectam puritatem adducitur. Sic depuratus efficacior, & naturæ magis penetrabilis per ſublimationem redditur, quam peragendo, portio quædam ſpirituum elicitur. Sublimatur per ſe, *Salis armon. ſublimatio.* & cum aliis, nec ejus ſublimationis ratio ab aliis diverſa eſt: citò ſublimatur ob ejus naturam volatilem, per vaſa terrea, & vitrea. Dulcoacidus redditur putrefactione, & coctione, præmiſſis ſolutionibus, filtrationibus, & coagulationibus.

Propter ejus naturam nimis fugacem, ejus *Dulcificatio.* fixatio ſummoperè deſideratur; propterea *Fixatio.* eum ter calcinant cum æquali portione calcis vivæ, quod fit in crucibulo per fortiſſimum ignem, ſingulis vicibus eum diſſolvendo, filtrando, & coagulando: ad unamquamque calcinationem, recentem calcem addere oportet, & hoc toties, quoad ſal armoniacus figatur, & liquabilis reddatur ad inſtar metalli. Figitur & cum aliis corporibus, prout uniuſcujuſque ſententia eſt.

NOTÆ

in CAPUT VIII.

(*a*) *De ſale ammoniaco.* Salis ammoniaci duæ ſpecies, unum nativum, alterum arte factum. Nativi hiſtoriam deſcribit Plinius *lib.* 31. *cap.* 7. memorans, quod Rex Prolomæus, cum caſtra faceret, juxta Peluſium ſal invenerit, poſtea vero etiam intra Ægyptum & Arabiam ſqualentibus in locis inveniri certum fit, detractis arenis uſque ad Ammonis jovis oraculum. Ex officinis jam penitus exulat. Copioſe adhuc reperitur in Ætna, Veſuvii montis confiniis, collibus Leucogæis propè Puteolos in Italia videtur progenies ipſius ſulphuris mineralis inflammati & cum terra nitroſa alcalina mixti, utpote notus eſt mihi modus ex ſulphure & tartari ſale, ſi invicem igne miſceantur, parare ſpititum volatilem urinoſum. Hoc ſal ſive ſulphur Veſuvianum non ſecus ac artificiale ammoniacum cum ſale tartari ſpiritum ſumme urinoſum volatilem largitur. Notabilis hanc in rem eſt locus Caroli Fracaſsati *diſſert. de Lingua ad Malpigh. p.* 149. referentis, Philoſophum quendam per agrum Neapolitanum iter facientem ſal ammoniacum reperiſſe, & ad ſereniſſimam Magni Ducis Hetruriæ aulam attuliſſe, ubi ipſo coram præſente inſtitutis experimentis omnibus omnino requiſitis ſatisfecerit.

Sal ammoniacum corpora ferme omnia terrea fixa mineralia & metalla in altum elevat, quâ de cauſa etiam à veteribus dicitur aquila. Præterea & figendi quadam potentia inſtructum eſt. Sic hujus & ſulphuris beneficio mercurius figitur in ſatis fixum igniſque patiens, quod æthiops mineralis dicitur, medicamentum. Hoc liberaliori doſi ſumptum ſolvit lymphæ coagulum, variis in rebellibus morbis, quam promptiſſime. Ex ſale ammoniaco ſulphure, mercurio & ſtanno ſublimatur ſubſtantia ſimilis auro.

Primus, qui ſpiritum ſalis ammoniaci urinoſum invenit, *Glauberus*, quantum mihi de hac re conſtat, eſt. Præparatio exſtat *in furno phil. pag.* 220. ubi etiam mentio reperitur ſalis volatilis S. Spiritus urinoſi ex zinco, lapide calaminari, & ſale ammoniaco parati. Ex duabus partibus ſalis tartari & una ſalis ammoniaci puri mediante ſpiritu vini

non

non rectificato per alembicum ducitur ſpiritus urinoſus ſummè volatilis, qui ex tempore olea deſtillata cujuſcunque generis ſolvit in medicinas præſtantiſſimas, & camphoram, ſuccinum, ambram, myrrham, promptiſſimè imbibit. Spiritus hic vel ſal volatile medicamentorum vim maximè internorum penetrantia ſua adauget, & extractionem in medicinis reſinoſorum corporum promovet. Aloë, ſi in eo ſolvitur, eſſentia evadit perpulchre rubicunda ad menſium ſuppreſſionem utiliſſima: Illud vero memoria tenendum, amaritiem valdè manſuefacere additum alcali. Sal ex capite mortuo ſpiritus quod elicitur, egregium ſtomachicum, aperitivum & antifebrile eſt, & ideó κατ' ἐξοχὴν digeſtivum audit De hoc ſale memorabile eſt, quod metalla mirum fluidificet, unde etiam inter alia adhibetur ad fluorem, quo minetæ ferreæ, alias difficillimæ fuſionis, emolliuntur atque tractantur. Quod ſi pars una limaturæ ferri vel cupri, duabus ſalis prædicti partibus admiſceatur, in crucibulo prompta fit liquefactio & metalli diſſolutio, ita ut in vitriolum martis vel veneris, facilè deliqueſcens in aëre, abeat, ſaluberrimo uſu medicinam. Sal hoc aliquando per decem calcinationes, filtrationes, ſolutiones & coagulationes tractatum, pene totum convertebam in terram foliatam, amaro ſalinam; quæ igne fluebat inſtar antimonii ſine fumo: color erat flavus, forſan quia in tigillo ferreo coagulatio inſtituta fuerat: Poſt fluorem in igne Gryſeum accepit colorem, ut hac ratione ſalia reſolvi poſſint in terram igne fluxilem.

Quando ſal ammoniacum cum calce viva deſtillatur, prodit liquor penetrantiſſimus; qui vero non ſub ſalis forma apparet in alembico, fortaſſe quod igneæ & æthereæ in calce viva particulæ ſtabilem illam formam recuſaverint. Neque hic ſpiritus cum ſpiritu vini rectificato mixtus inducit ipſi coagulum. Quod remanet in cucurbita, per elutriationem tranſit in ſal amaricans, quod dicitur ſal ammoniacum fixum, hoc non facilè ſiccatur, ſed aëre humido deliqueſcit: mineratum liquefactionem facilitat, ita, ut ſi in fluore igneo ſtet, lapides injectos prompte colliquefaciat. Mirabile circa ſal hoc eſt, quod ſpiritus vini ſumme dephlegmatus, ſi legitima tractatio fiat ipſum ſolvat, quod aliis contra naturam eſt ſpiritus vini. Spiritus hic inde redditur graviſſimus, ſi accenditur dimidium ſpiritus vini, avolat relicto ſalino liquore pinguiori & denſiori, adeò, ut hoc ſal ſingularem virtutem obtineat ſeparandi adhuc phlegma ex ſpiritu vini rectificatiſſimo. Curioſum eſt, ſpiritum ſalis ammoniaci rubicundum prodire in deſtillatione, quando ſcoriæ antimonii cum parte ana ſalis ammoniaci miſceantur, & deſtillatio ex retorta fiat igne validiori.

CAPUT IX.

(a) De Alumine.

Aluminis crudi uſus. Alumin. phlegma, & ejus virtus. Ophthalmia remedium. Ulcuſculorum oris remedium. Aluminis dulcedo. Aluminis duplex natura. Alumen calore & frigore denſatur. Dulcedinis præparatio.

ALumen commune multiplices nobis exhibet uſus: crudum ſæpè uſurpamus abſque ulla præparatione, maximè ad oris ulcera, gingivarum laxitatem, & ſimilia. Ex eo paratur aqua per alembicum, vel per retortam, quæ ferè inſipida eſt; dicitur phlegma à nonnullis: pellitur lento igne abſque ferè ullo artificio. Refrigerat, & leviter exſiccat ejuſmodi aqua. Propterea oculorum inflammationes reprimit, fluxiones ſiſtit, valet etiam ad omnem oris calidam intemperiem, uvulæ, amygdalarum, & gingivarum laxitatem reprimit, & linguæ, ac palati ulcuſcula ſanat.

Ad febres ardentes ex alumine remedium præſtantiſſimum paratur, in qua præparatione ejus auſteritas in dulcedinem vertitur. Hujus præparationis ſecretum in putrefactione, & concoctione conſiſtit: in quibus peragendis notandum venit, Alumen duplicem poſſidere ſubſtantiam, unam, quæ frigori expoſita coagulatur, alteram, quæ ſolo calore denſatur, aſtringens eſt admodum, & parum acida; quæ verò frigore coagulatur, acida eſt, & jam dulcedinis particeps. Itaque ad hanc præparationem perficiendam, omnes ejus ſubſtantiæ ſunt primùm in unum ſimul coercendæ, eæquæ firmandæ, ita ut terra ſuam aquam ampliùs non reddat. Fixum aquâ communi diſtillatâ ſolutum, per quindecim dies in fimo equino circulatur; tunc refrigerato vaſe, portio coagulata à diſſoluta ſegregatur, eaque coquitur, quoad alumen totum coaguletur: in quâ operatione purum ab impuro ſemper ſecernendum venit. Coagulatum alumen iterum in pulverem reducitur, idque novâ aquâ diſſolvitur, & in circulatorio vaſe in fimo equino per menſem detinetur. In eo diſſolvenda aqua, veluti lac efficitur, quæ poſtea ſubſidet, eaque lactis ſero ſimilis evadit; quo temporis ſpatio diſſolutio exagitanda venit ſingulis octo diebus. Vaſe refrigerato, portio quædam calore denſata, in vaſis fundo reperitur, quæ nimis adſtringens, & auſtera evadit. Altera pars ſoluta, frigore coagulatur, eaque dulcis & acida efficitur, cum exigua adſtrictione. Non denſantur autem niſi longo temporis intervallo, nam ſingulis ferè octo diebus portiuncula denſatur. Eæ partes quæ ſic frigore coaleſcunt, aquâ ſtillatitiâ iterum ſolvuntur, atque per ſeſquimenſem iterum in eodem vaſe circulatorio ſervantur, & ſic aciditas omnis in dulcorem inſignem vertitur: cujus uſus eſt in ardentibus febribus cum juſculo carnis, ad ʒ. ß. & ʒ. j. Valet etiam in omni intrinſecâ inflammatione. *Aluminis dulcoris uſus.*

Alumen præterea vulgariter per ſe excoquitur in igne aperto, & vaſe terreo: cujus uſus popularis eſt nimis. Eo utimur frequenter in ſublimationibus, aliiſque Medicorum præſidiis: item in aquis fortibus eliciendis; etenim ſuâ ſiccitate prohibent, ne ſalia fuſa ſuos ſpiritus retineant. Suos etiam ſpiritus acres, & mordaces unà ſimul fundit, quo fit, ut dictæ aquæ fortiores reddantur. *Alumin. uſti. Aluminis cocti uſus.*

NOTÆ in CAPUT IX.

(a) *De Alumine.* Elicitur alumen ex terris ut plurimum bituminoſis. Parari & depurari ſolet affuſione urinæ humanæ, unde ſpiritus urinoſus, qui ex alumine leviter uſto vel crudo cum ſale tartari paratur, hujus ſoboles eſt. Quinimo artificiale ammoniacum ex alumine producitur, ſi caput mortuum ſpiritus ſalis cum ipſo miſceatur & deſtilletur: prodit ſpiritus ſalis aluminis acidus & flores ſalis ammoniaci roſtro retortæ adhærent: de quo experimento legi meretur Wedelius *in Catal. Nat. Curioſ.* Ex alumine per ſe ſpiritus difficillime deſtillatur vaſa enim in deſtillando rumpit, adſtringens quodammodo eſt, ſi rectificatur, & terra quædam in cucurbita remanet.

Alumen, ſi à terra ſua ſtyptica per crebras ſuas ſolutiones & coagulationes cum ſpiritu vini liberatur, dulce, ſenſu medico, dicitur, & efficax eſt remedium in ſiſtendis profluviis ſanguinis, paroxyſmis febrium ſupprimendis, circumſpectè tamen, ut ſemper adhibeatur, neceſſe eſt.

Paratur ex alumine, mediante ſale tartari, ſal quoddam purgans abſterſivum, quod ad drachmam unam datum, feliciſſimos edit effectus in illis perſonis, quæ ſtipatæ ac conſtrictioris alvi ſunt, & incaſſum aliàs tentantur purgantibus.

Conficit quoque ex alumine crudo egregium & commodum ſuppoſitorium ſatis efficax, cujus inventionem debemus *Angelo Salæ*. Cæterum in laxitate & gangræna gingivarum Scorbutica, uvula laxata, ulceribus malignis, decoctum ex maſtiche, myrrha, floribus roſarum, balauſtiorum, alumine & vino decantatiſſimi effectus exiſtit.

Nihil clarius monſtrat regenerationem ſalium ex aëre, quam alumen, quod in ignem apertum iniiciendum & extremo calcinandum eſt, ita ut nullum ſalis veſtigium relinquatur, ſed ſaltim terra ſpongioſa levis, ac prorſus inſipida remaneat. Hæc ſi ponderatur, & aëri committitur per aliquot dies: mox videbimus mirum incrementum, ita ut cum antea drachmam unam ſaltim ponderabat; jam drachmas duas ponderet cum inſigni aluminoſo ſapore, & elapſis aliquot diebus drachmas duas cum ſemiſſe, ita ut magna quantitas ſalis aluminoſi denuò extrahi queat. Quod ſi autem eadem terra aluminoſa, ſale ſuo orbata, in vaſe, ex quo per anthliam omnis aër exhauſtus fuerit, ſervetur, nullum prorſus augmentum ſentitur. Et quamvis materia ætherea in vaſe exhauſto relicta fuerit, inſufficiens tamen, nimiſque exigua illius portio eſt ad terram ſale ejuſmodi gravidam reddendam.

CAPUT X.

(a) De Vitriolo.

Vitriolum ſalis ſpecies. Vitriolum Cyprium & Hungaricum, omnium optimum.

VItriolum ſalis ſpecies eſt, cujus multa habentur genera, pro diverſitate locorum, ex quibus advehitur. Omnium præſtantiſſimum eſt Cyprium, cærulei coloris. Romanum poſtea ipſi proximè ſuccedit, quamvis Hungaricum præſtantiâ, & excellentiâ nulli cedat. Germanicum, & Anglicum his inferiora jure cenſentur. In agro Lugdunenſi in Gallia, cæruleum, & forte omnibus præferendum habetur.

Phlegma vitrioli. Ejus uſus.

Parta ex vitriolo medicamenta penè innumera ſunt: ex eo ſiquidem aqua inſipida, ſpiritus, oleum duplex, ſal, balſamus, ſulphur, magiſterium, colchotar, creta, & alia educuntur.

Aqua inſipida, phlegma communiter dicta, ut phlegma aluminis, per retortam elicitur: cujus vires, & facultates à phlegmate aluminis paulùm differunt; etenim ophthalmiæ ſuccurrit, oris ulcuſculis medetur, & fluxiones in fauces irruentes ſiſtit, quarum extrinſecè inflammationi tutò admovetur; pollet enim vi adſtringente, & refrigerante. Spiritus, poſt phlegmatis eductionem, validiori igne adacto pellitur; ob id per retortam commodiſſimè diſtillatio inſtituitur. Oleum rubrum acidum, educto ſpiritu, elicitur recipiente mutato, & igne vehementiſſimo per gradus aucto, ad quod vaſa luto probè munita requiruntur. Utriuſque uſus omnibus maximè innotuit: guttulæ tres, vel quatuor cum aliquo liquore exhibentur.

Spiritus, & ol. vitrioli uſus & vires.

In ardentibus aliquot febribus ſummum eſt ſolatium; in nonnullis eſt damnum. In tartareis viſcidiſque humoribus tutò exhibetur aliud olei genus vitrioli: propriè eſt oleum aquæ innatans, quod verè ſulphur vitrioli dicendum eſt; ad vis ejus non eſt narcotica, verùm potiùs anodyna. Balſamum in noſtris curationibus appellatur, eo quòd balſamum noſtrum, ſive radicale humidum inſtauret.

Oleum Balſamicum vitrioli.

Arcanum vitrioli.

Dicitur & arcanum, quòd pauciſſimis innoteſcat. Ejus parandi methodus fit medio aquæ cœleſtis, poſtquàm vitriolum omnem vim narcoticam, omnemque auſteritatem, & aciditatem depoſuerit. Id enim ſic paratum, in dicto diſſolvente fructus maturos, & ſubdulces producit, qui lento igne impulſi liquorem ſuaviſſimum fundunt. Vitriolum ad hoc maximâ cum diligentiâ ſolvendum venit; cavendum etiam, ne ignis violentiâ perdat ſulphur.

Sal Vitrioli.

Sal Vitrioli ex ejus colchotare educitur cum quovis diſſolvente. Aliam etiam ſalis ſpeciem uſurpant multi pro vomitorio, fitque vitriolo albo pluries repurgato. In Gallia Narbonenſi ruſtici eo frequenter utuntur, ſine Medici conſilio, maximè in pleuritide.

Vitrioli albi uſus.

Accipiunt verò vitriolum album, uti habetur in officinis, citra ullam præparationem: à quo edocti, planè ignoro. Scio ejus reiterata experimenta, tanti remedii apud eos confirmare uſum. Datur ad ʒ. j. Vomitum movet, caput purgat, ſudores, & ſomnum non raò concitat, vermes enecat, & multis aliis ſuccurrit morbis, jecoris potiſſimùm, & ventriculi.

Sulphur vitrioli.

Sulphur, quod per ſalem ammoniacum attollitur, fit per vas ſublimatorium, & hoc nonnullis dicitur ſulphur narcoticum: fit eo cocto in vaſe æneo; item & in ferreo.

Magiſterium vitrioli.

Magiſterium vitrioli, quod & tartarum vitriolatum appellant, fit inſtillando ſenſim oleum acidum vitrioli ſuper ſalem reſoluti tartari. Ea in operatione contemplare duellum utriuſque ſpiritus, quàm citiſſimè ferveant, quem rumorem concitent. Hic videre eſt, quo pacto mixti humores incandeſcant, ratio haud exigua, ut ad febrium cognitionem deveniamus. Quantitas olei vitrioli fit duplo minor oleo tartari. Humiditas, quæ à coagulato albo ſegregatur, ipſique ſupernatat, blando calore evocatur. Hoc remedii genus vomitum ſæpiùs concitat, alvum ſubducit, urinam movet, & ſudores non raò excitat.

Colchotar vitrioli.

Colchotar vitrioli, ipſum eſt vitriolum ad rubedinem calcinatum. In chymicis multiplices habet uſus: in Medicina pollet vi adſtringente; propterea hæmorrhagias ſiſtit, fluxiones vulnerum cohibet. Ejus præparatio omnibus nota eſt.

Creta vitrioli, terra, ochra, &c.

Creta Vitrioli, ochra, & terra nihil aliud eſt, quàm fæx ipſius vitrioli à præfatis præparationibus relicta; eſt tamen alia fæx vitrioli, quæ exſurgit poſt repurgationem dicti vitrioli.

Sulphur narcoticum.

Quidam putant, hoc eſſe ſulphur narcoticum; ſed errant toto cœlo. Quidam hoc maximè reputant, quod æneo, vel ferreo vaſi hæret.

Tinctura. Acetoſum eſurinum.

Tinctura vitrioli hîc à nobis conſultò omittitur, noſtro balſamico oleo contentis, cujus præparatio longè eſt facilior, & nobilior. Tinctura Chryſopœis expetita ad nos minimè ſpectat, tractant fabrilia fabri.

Acetoſi eſurini parandi methodus.

Ex vitriolo, cum ferro & ære calcinatis, acetoſum eſurinum paramus. Paracelſus id ex ſolo vitriolo Martis, & Veneris parari annuit: at nos tantum laboris ægrè abſolvi poſſe

poſſe meditantes, ſequentem methodum excogitavimus. Quis enim è calcinatis metallis tantum vitrioli extrahere nôrit, ut ex eodem iterum calcinato, tanta dicti liquoris quantitas educatur, quæ pluribus ægris ſufficiat? Accipimus igitur colchotaris, ut ſuprà præparati, ℔. iij. ferri cum ſulphure calcinati, ℔. j. pulverizatis, & ſimul mixtis, vaſique vitreo ampli orificii inditis, tantum aquæ vitæ ſuperfunditur, ut quatuor digitos ſuperemineat: vas in fimo equino ad octo dies reponitur; tunc tincta aqua ſenſim in aliud vas effunditur per inclinationem, novaque aqua fæcibus iterum reaffunditur, atque extrahitur: toties ejuſmodi operatio reiteratur, quoad omnis calor, & ſapor educatur. Omnes ejuſmodi aquæ tinctæ, lento igne per alembicum, vel retortam amplam cum ſuo recipiente extillantur: igne ſenſim aucto, & omni aquâ vitæ profectâ, acidulus ille liquor eſurinus in mutato recipiente pellitur, fitque præſtantiſſimum medicamentum adverſus plures morbos tartareos; unde & lienis, & jecoris pertinaciſſimas obſtructiones reſerat, famelicum reddit ventriculum, eumque roborat, vertigini, & Epilepſiæ non parum confert, multis etiam aliis graviſſimis affectibus medetur, mentium ſuppreſſioni, hydropi, ictero, & aliis. Guttulæ ij. iij. & iv. pro doſi exhibentur, cum juſculo carnis, vino, vel alio liquore.

Aceti eſurini parandi methodus.

Aceti eſurini facultates, & vires nec non ejus uſus.

Præterea vitriolum cum aliis mixtum, varia medicamentorum genera nobis exhibet, quæ ſtudio brevitatis prætcrimus: addam tantùm pro coronide, quomodo cum ipſo condenſari poſſit mercurius.

Compoſita ex vitriolo.

Accipio mercurii crudi, quem vivum appellant, partem unam: Vitrioli cœrulei, quod ad hoc aptum eſt, partes quatuor: Bulliant ſimul in ſ. q. aquæ communis in vaſe terreo, Marte terſo & polito, benigno aſpectu operationem inſpiciente; quo peracto, mercurium elice cum aqua frigida; atque vivum, & nondum coagulatum per alutam à coagulato ſepara: miraberis mercurium auſtero, & immaturo ſpiritu Veneris coagulari, fuſibilemque reddi. Mercurii, & ferri, amalgama, vitrioli medio, alibi reſervamus, & alias præparationes.

Coagulatio mercurii cum vitriolo.

Mercurii & ferri amalgama cum Vitriolo.

NOTÆ

in CAPUT X.

(*a*) *De Vitriolo.* Vitriolum eſt vel martiale, vel veneceum, vel utriuſque metalli particeps; veneteum cæruleo eleganti colore ſplendet, veluti æs cyprium martiale magis virideſcens eſt, quale obtinetur ex marcaſitis, minerâ martis Haſſiacâ & ex ſpiritu vitrioli, limaturæ martis affuſo; Goſlarienſe ex viridi cæruleum eſt: quoniam & martialis & venereæ naturæ. Meretur attentionem, vitriolum nativum venere infectum, pure martiale reddi poſſe, ſi diſſolutum coquatur cum limatura martis: Hæc enim inſtar magnetis æneas partes attrahit; hinc etiam tali colore in ſuperficie tingitur, ſicque purum à contagio redditur vitriolum. Patet ex eo facile ratio, quare, ſi atramento immittimus cultrum, ipſe veneteo colore imbuatur. Conſiſtit etiam in eo fundamentum tranſmutationis ferri in cuprum, ſeu potius præcipitationis cupri in ferrum, quæ perficitur aquis vitriolicis Hungariæ Neuſolenſibus. Tentavimus in ejus imitationem ſimile experimentum, dum ſolutioni veneris aquâ dilutæ per menſis ſpatium immiſcuimus baculum ferreum, quo elapſo, ille obductus erat cruſta ſeu cortice cupreo ſatis notabili. Sunt etiam, qui magnum lucrum quærunt in debita præcipitatione veneris ex vitriolo vulgari, dum prius illud calcinant, cum calce viva miſcent, & terram vitrioli reducunt in cupreo ferream maſſam. Denique experimentum non vulgare eſt, ex vitriolo vulgari venereæ indolis conficere cæruleum, quod Cyprio quoad omnia proximum eſt, modo veneris ſolutio & tinctura ipſi intime, prævia coctione, miſceatur. Circa ſolutionem vitrioli illud notabile, ipſum à ſpiritu ſalis ammoniaci in ſufficienti copia affuſo non præcipitari, quod familiare eſt aliis vitriolorum ſolutionibus, ſed limpidam permanere, cœruleo colore multum exaltato. Solutio hæc vitrioli aqua ſimplici facta, affuſo ſpiritu ſalis ammoniaci exaltata, per evaporationem non tranſit in ſal cœruleum, ſed viride magma difficulter coagulabile remanet, ſpiritus enim volatilis in auras avolat. Nihilominus pulchre cæruleum ſplendens, dulcis quoddammodo ſaporis ex ſolutione veneris, mediante menſtruo volatili & affuſo alterius ſalis liquore, confici poteſt vitriolum, in Alchymia & medicina non ſpernendum.

Oleum vitrioli, ſpiritus vitrioli concentratus eſt, paratus extremo ignis gradu cum carbonibus, minus autem lignis, quæ gradum ignis debiliorem addunt. Limpidum eſt ſi recens paratum fuerit, facillime autem tincturam recipit, ſi vel tantillum chartæ bibulæ, ſtraminis, aut panni immiſſum ipſi fuerit.

Vitrioli oleum eſt quaſi primogenitum ſal: in ipſo ſolvi poſſunt omnia metalla, etiam argentum, ſed longiore digeſtione & veluti coctione opus eſt. Si phlegmate ſuo privatum & valde concentratum eſt, affuſione aquæ communis, vel etiam glacie injecta, incaleſcit. In aëre humido vitrioli concentratum oleum incrementum capit, non ſecus ac butyrum antimonii. Non ſolum enim ſalia fixa alcalina vehementer calcinata, ſed & concentrata acida deliquium patiuntur.

Quando oleum vitrioli vel ejus ſpiritus miſcetur cum ſpiritu ſalis ammoniaci; efferveſcentia fit frigida, & paratur ex hac mixtura ſal, quod aperiente virtute nobile eſt, inque extrahendis metallorum antimoniique ſalibus ex ipſorum terris & calcibus ſingularem nec minus notam efficaciam ſe eum recondit. Spiritus ſalis ammoniaci junctus oleo vitrioli in ſal neutrum quidem tranſit, aſt non eadem natura ſublimabile, ſed volatile, nam ſub igne relinquit fixum acidum.

Vitriolum præter ſpiritum acidum fixum, etiam volatilem ſulphureum ſummæ penetrantiæ poſſidet, qui obtinetur, quando à phlegmate ſuo liberatur vitriolem, deinde lutatur recipiens, & dato igne ſpiritus in forma nebularum cum liquore prodeant, ſi ceſſat liquor & copia nebularum, deſiſtendum eſt. Ex relicto corpore in retorta oleum fortiſſimo igne elici poteſt, ſi hæc manet integra, alias nihil acquiris. Spiritus hic volatilis longe penetrantior eſt & fugacior ſalino quodam urinoſo, & vix in vitris teneri poteſt, maximè ſi rectificatus ſit, quod peragitur longiſſimo calore in phiolis, ubi clauſuræ admodum tectæ ſunt. Spiritus hic parum acidus ſapore eſt, odore ſulphureus, metalla tamen ſolvit promptiſſime; ſal vertit, ſicuti eſt tartarus vitriolatus, & inſigne augmentum ſali tartareo apponit. Spiritus hic ſummæ eſt efficaciæ, propter penetrantiam ſuam ad diſſolvendas veteres abſtructiones, quæ altius anguſtiſſimis capitis & nervorum tubulis inſident. *Paracelſus* ſpiritum vitrioli volatilem adhibet in mixtura ſimplici, quæ cum tali ſpiritu, & ſpiritu tartari parata potenter ſanguinem movet, obſtructiones capitis in epilepſia tollit, & malignitati reſiſtit.

Veteres crediderunt, vitriolo, ſi volatilis & ſulphurea ejus pars in liquorem reſolvatur, magnam ineſſe vim cephalicam & epilepticam: unde variis modis adornatur taliſmodi ſpiritus præparationem. *Paracelſus* octies ſuper caput mortuum deſtillat ſpiritum, ultimo addit ſpiritum vini rectificatum. Alii ſpiritum vini ſimplicem maſſæ ex vitriolo Cyprio & ſale ammoniacó affundunt, & def-

deſtillant ſpiritum, qnem aliquoties cohobant, ut ſic reddarur cephalicus. Nonnulli ex regenerato vitriolo è capite morruo exiſtenre eliciunt. Optimus modus mihi videtur talis eſſe, quando vitrioli libræ tres ſolvuntnt in urinæ humanæ libris ſex: mixturam inſpiſſa, & poſtmodum igne aperto deſtilla: Prodeunt ſimul flores, qui in ſpiritu vini ſoluti egregium reſolvens ſunt. Imo hic liqnor exterius ad arcendam gangrænam divinum exiſtit præſidium. Alias ex vulgari ſpiritu vitrioli recenter deſtillato per phiolam loogioris colli leniſſimo igne evocari poteſt ſpiritus vitrioli volatilis: reliquum committatur retortæ vitreæ, ſic prodit primo phlegma, deinde ſpiritns, poſtea ponderoſum & corroſivum oleum remanet in retorta. Sal vitrioli ex capite mortuo paratum, emeticnm eſt, & prout magis vel minus de venere participat, majori vel minori doſi adhibeodum: quandoqne purgat; Et notabile inprimis eſt. emetica vitriolacea longè celerioris operatioois eſſe ipſis antimoniatis. Inſidioſa aurem ſunt phthiſicis & debilioribus ſubjectis: è contrario conferunt pituitoſis, & quorum ventriculus ſaburra viſcida repletus eſt: cum oitro præparato ſi miſceatnr, conſtitnit ſal emetico-diaphoreticum antifebrile *Mœbi*. Parvum vitrioli Cyprii fruſtum ſolutum in aquâ, & matutino tempore epotum, quartaoam felici cum ſucceſſu aliquoties propulſavit. De qua virture etiam videri poteſt Petrus Borellus *obſ. 77. cent. IV.*

Ex terrâ vitrioli edulcorata eum ſpiritu ſalis & ſpiritu vini extrahi poteſt tioctura flaveſcens adſtringentis ſaporis; quæ io minori doſi oauſeam, in majori vomitus excitat, quod non contingit, ſi terra hæc purè martialis eſt, & eum ſpiritu vini rectificatiſſimo tinctura confecta fuerit.

Capnt mortuum vitrioli bene uſtum omnibus ſtypticis palmam præripit, ſive in formâ ſolidâ vel liquida, addito alumine, oleo vitrioli, & debita quantitate aquæ ſpermatis ranatum, applicetur. Nonnulli vitrioli ſolutiooem miſcent cum ſale ammooiaco ſoluto; digeſtiooi expoſita mixtura deſtilletnr: tum prodit eleganriſſimus ſpiritus aperirivus, qni tameo magis ſalis ammoniaci fœtus, quam vitrioli eſt. Quando terræ vitrioli dulci adjicitur ſal ammoniacum, ſublimatiooe exurgent flores, qui à *Boyleo* nominaotur *ens veneris*, quod ad grana aliquot datum, mirum extollit ad chrooicos morbos eradicandos.

Spiritus vitrioli vulgaris non rectificatus de terra vitrioli multum participat, quare tartarus vitriolatus cum tali paratus ſæpenumero nauſeam vel vomitnm procreat. Ad ocnlum patet hæc terra, quando ſpiritus vioi commaritatur cum ſpiritu vitrioli, ad deſtillationem ſpiritus vitrioli dnlcificati: Remanet magma terreum in retorta.

Acetoſum eſurinnm *Celebris Authoris* compeodioſe paratur, ſi ſpiritus vitrioli jungatur cum ſpiritn vioi, & invicem deſtilleotnr, vel ſi vitriolum martis eductum ex minera martis Haſſiacâ miſceatur cum æquâ parte ſalis ammoniaci. Affunditnr ſpiritus vini ſimplex, ut aliquot digitos ſupereminear: vas ad octo dies reponatur in digeſtione, tunc ſolutio per ioclinationem effundenda, & tamdin ſuperfuſio & extractio reiteranda, donec omois color & ſapor eductus fuerit. Solutiones hæ indendæ retortæ, & igoe evocetur ſpiritus vini, quod reſtat, igne vehementiore tractetur, ſic prodit ſpiritus acidus cnm nebulis albis, odoris ſulphnrei gratiſſimi: flores quoque albi variegati coloris retortæ collo ſe applicant, in cnjus fundo remanet materia levis, rubicunda, ſaporis paulatim conſtringentis.

Coagulatio mercurii, qnam *Author* eum vitrioli cœrnlei ſolutione inſtituit, non eſt proba, ſed ſoboles veneris mercurius ille ooagnlatus eſt: nam mercurius ex ſolutione vitrioli veneris io amplexum arripit particulas æoeas ipſaſque in amalgama convertit, uode evocato mercurio remanet venus, flaveſceore colore tincta & ductilis. Longè aurem compendioſius hæc procedit operatio, ſi aſſnmaotur viridis æris, tutiæ ana partes æquales, nitri, tartari ana pars nna ſemis. Fuſorio igoe in crncibulo clauſo liquefactio fiat; ſic maſſa aurei coloris inſtar reguli fundnm petit, ex quo annuli varii confici poſſunt.

CAPUT XI.

(a) De Sulphure.

Sulphuris remedia.

SUlphur, metallorum pinguedo, & alter pulmo terræ, varia nobis exhibet remedia, ut flores, butyrum, lac, balſamum, tincturam, acidum liquorem, vulgò oleum dictum, & alia.

Flores ſulph.

Flores ſulphuris duplici modo parari jubemus, cum colchotare bis, & ter ſublimatio reiteratur; cum alio corpore, arenâ, vel bolo, pumice, vel alio, ſemel tantùm. Vaſa ſublimatoria, vel vitrea accipimus, non rarò ollas terreas vitro obductas. Dictos flores ad varios uſus uſurpamus, & præſertim ad pulmonum affectus, cutaneis morbis item maximè conferunt.

Tabella ſ. ſulph.

Ad tuſſim, tabellulas hoc modo conficiendas præſcribemus. ℞. Flor. ſulphuris ʒ. j. ireos ʒ. ij. ſacchari albi aquâ roſarum ſoluti, ℥. iij. fiant tabellulæ, vel rotulæ, ut artis eſt. Harum uſus, in die eas frequenter in ore tenere.

Lac ſulphuris.

Lac, & butyrum ſulphuris fit cum dictis floribus in oleo tartari ſolutis, atque ipſis guttatim affundendo parum aceti albi.

Liquores ſimul mixtos incandeſcere.

Oleum tartari cùm primùm acetum apprehendit, mirificè incandeſcit, atque ebullire incipit, uti ſuprà diximus de oleo vitrioli cum hoc oleo tartari. Aqua vitæ oleo vitrioli mixta idem præſtat; quod & ſimiliter videre eſt in repercuſſione auri in aqua regia ſoluti.

Corpus caleſieri ob humorum mixtionem.

Quod à nobis dictum ſit, ut animadvertatur, quomodo incandeſcat corpus noſtrum, ob variam humorum mixtionem: nec putent hoc fieri ob ſolam obſtructionem, & putredinem; minùs, id ſolius caloris exuberantiæ tribuant, quod ejuſmodi antipathiæ debetur. Sed ad rem. Segregatur liquor omnis ab illa materia alba in vaſis fundo repercuſſa, per inclinationem; eaque poſtmodùm variis ablutionibus cum aqua communi dulcoretur, & ad uſum ſervetur.

Ejuſmodi lac dicitur & magiſterium.

Lactis ſulphuris vires.

Aſthmati, tuſſi, & aliis pulmonum affectibus confert. Ante repercuſſionem, obſerva dictorum florum auream tincturam, cum cochleari argenteo in his tincto: quod per tranſennam annotare placet, ut videant quomodo ſulphur naturæ aureæ ſit particeps.

Sulphur eſſe naturâ aureâ.

Spiritus ſulphuris refrigeratio

Oleum, ſeu liquor acidus ſulphuris, propriè eſt ſpiritus ſalis ſulphuris reſolutus, cujus facultates & vires toto genere à reliquo ſulphure diverſæ ſunt, imò planè contrariæ. Spiritus iſte, ſive oleum acidum, & omnia acida, refrigerat; reliquum ſulphur ſuſcipit flammam, hoc verò nunquam, & tantum abeſt, ut potiùs res eo perunctæ flammam concipere non poſſint: ſitim ſedat, febrium ardores mitigat, & alios producit effectus ſimiles; at mordax eſt, & acer, & maximè penetrans, hæc verò ad caliditatem ſpectant. Gal. *lib.* 1. *de facult. ſimpl.* acetum ſtatuit frigidum cum participitatione caliditatis: acrimoniam, & mordacitatem non propterea caliditati acceptas refert, ſed potiùs frigori, dicens

aërem

aërem frigidiſſimum eſſe ulceribus mordacem, quod ante ipſum annuit Hippoc. Quâ

Galenum ſibi contradicere.

in re multa eſſent dicenda, & ex qualitatum doctrina Galenum errare, ſibique contradicere. At nos garrulos pſittacos, doctrinarum Monarchas imitari nobis non eſt animus: veritatem profitemur, & loquacitatem ſpernimus. Sed probabiliorem afferamus rationem, cur ejuſmodi liquor tantoperè adverſetur igni, & nihil quicquam de natura ſuæ originis retineat. Ferunt Hermetici res triplici ſubſtantiâ conſtare, ſale, ſulphure, & mercurio: ſalem igni reſiſtere, experientiâ conſtat; ſulphur contrà igni amiciſſimum. Per ſulphur, intelligunt ſubſtantiam illam oleoſam ignis ſuſceptricem. Per ſalem, ſubſtantiam poſt

Rationes cur refrigeret ſpiritus ſulphuris.

ſulphuris deflagrationem in cineribus relictam, atque per aquam diſſolubilem. Cùm ergo liquor ejuſmodi, ſalis ſit eſſentia, planè conſtat cur igni adverſetur; acrimonia verò, & mordacitas, ſubtili ejus ſubſtantiæ tenuitative partium tribuenda ſunt. Scio quoſdam non his prorſus acquieſcere, & affirmare ſalem, quia acrem & mordacem, eſſe calidum; & ignis reſiſtentiam non à frigore procedere, ſed ab ejus terreſtri ſubſtantiâ. Sed cum hæc effuciunt, non vident ſe in graviora impingere, concedentes motum immobili, quid quali, actionem patienti. Deveniendum tandem ad id, quod primùm movet; & ſi illud habeat annexa inſtrumenta, videndum, an recta inſtrumenti ratio ipſis competat, & quibus modis his utatur agens, & id, num unitatis agentis ſit, vel planè alterum. Quam unitatem per agentium fines contemplari unuſquiſque poterit. In univerſum agentia quæque ad vitale principium diriguntur, & indè ad id quod magis affectant. Hinc ipſa nituntur aſſimilare ſibi paſſa: properant omnia ad eſſe perfectum, non ad imperfectum. His longè plura addere poſſem. Acrimonia ergo, & mordacitas, caliditati non eſt tribuenda, ſed ipſius ſalis naturæ, quam vocemus formam, vel ſubſtantiam, ſpiritum, vel quodcunque aliud, nec de nominibus cum Galeno multùm laboremus. Verum quid opus eſt verbis, ubi res ipſa loquitur? Accipiant ſalem, eumque in flagrantiſſimas prunas immittant, percipient ipſum, ut metalla liquari, repurgari, & veluti ſalamandram in igne fixum manere; hinc aqua permanens, & fixa: ibi non craſſities, terreſtreitaſve impedit, quominùs ab igne abſumatur. Spiritus ejus tenuiſſimus eſt, nec propterea minùs reſiſtit igni. Quid demum? ſalem eſſe frigidiſſimum ſtatuemuſne? minimè gentium, nec calidum quoque. Et quæſtioni quid, ſalem dicemus eſſe id, quod eſt affectum ſupradictis paſſionibus; & eodem modo quæſtioni quale. Nec obſtat, quid elementarii, & minis materiales Philoſophi nobis occinant, de ſuis primis, & ſecundis qualitatibus, quibus alibi reſponſum dedimus. Sed infrugiferâ ejuſmodi dicacitate relictâ, ad praxim veniendum. Itaque fit ejuſmodi liquor per campanam, vel vas aliud ſimile, crucibulum accipiendo ſulphure trito plenum, quod admoto igne, per ſe flagrat: fumus per campanam excipitur, iſque denſatur, & inferiùs in ſubjectum vas labitur. Si humida

Spiritus præparatio.

ſit tempeſtas, & frigida, plus olei habetur. Si in fundo crucibuli, pro libra ʒ. ij.

Oleum multiplicabile.

cryſtalli calcinati immittas, efficies liquorem multiplicabilem, qui non parum idiotarum animos in admirationem trahit, decipit, & materiales illos medicaſtros, qui ex ſenſibus omnem philoſophiam, aut potiùs dicacitatem ſuam hauſerunt, putantque nihil quicquam benedictum eſſe in phyſicis, niſi ex quatuor qualitatibus derivetur. Sed afferant quæſo rationem, cur uncia dicti liquoris intra menſem alteram unciam producat. Uſus hujuſce liquoris multiplex eſt:

Ejus uſus & facultates.

intrinſecùs nunquam per ſe, ſed cum alio liquore. Dantur tres vel quatuor guttæ cum juſculo, aquâ deſtillatitiâ, decocto; vel aliquore: conſervis etiam immiſceatur. Ventriculum roborat, craſſos & viſcidos humores in eo contentos incidit, & attenuat, vermes enecat, menſes mulierum movet, ſitim compeſcit, ardores febriles extinguit, hydropi ſuccurrit, vulneribus intrinſecis cum decoctis vulnerariis medetur, aſthmati à craſſorum humorum infarctu orto multùm confert; juvat & eos qui hydrargyro peruncti fuere, vel eundem intrò ſumpſerunt, dentium dolores ſedat, eoſque nitidos reddit.

Sulphuris Balſamum 1.

Balſamum ſulphuris per ſpiritum terebinthinæ factum, omnibus parum in chymicis inſtructis notum eſt, fitque ex ipſius ſulphuris floribus, in eo terebinthinæ ſpiritu ad calorem fimi equini maceratis, quouſque dictus terebinthinæ ſpiritus rubeam ſulphuris tincturam elicuerit. Reaffunditur novus ſpiritus ſupra dictos flores toties, quoties ſpiritus ab his tinctus prodierit. Ab hac tinctura ſpiritus per alembicum prolicitur, & in urinalis fundo remanet tinctura in formam extracti, quæ demum per vini ſpiritum purior redditur ipſo extracto vini, ſpiritum ab eo extrahendo.

Balſamum 2.

Eſt & aliud ſulphuris balſamum non ita notum, quâ viâ & ejus tinctura extrahitur: ad quod aliud diſſolvens requiritur, de quo alibi, Deo favente.

Balſamum 3.

Eſt & tertium balſami genus, ad extrinſecos uſus tantùm paratum. Fit verò cum florem ſulphuris ℔. ß. olei lini, vel communis, vel alterius generis, pro ratione medicamenti, ℔. j. ß. coquantur parum ſimul in vaſe amplo terreo devitriato, ſpathulâ ferreâ ſemper movendo: ignis interea ſit lenis, ac lentè ipſum coquito ad mellis ſpiſſitudinem, tunc ſuper marmor effundatur, & refrigeretur: hoc denique in tenues partes ſcinde, eaſque per retortam diſtilla, & exibit oleum ſubnigrum, fœtidum, & graveolens, quod quidem ad plurimos uſus conducit, frigidos tumores diſſolvit, vulneribus medetur, convulſionibus ſuccurrit, & omnibus nervorum affectibus, ſurditatem juvat, & juncturarum frigidos dolores ſanat. Per ſe, & cum oleis, aut unguentis uſurpamus. Odoris eſt acutiſſimi; propterea qui ejus vehementiam extimeſcit,

cohobationibus (ut alibi diximus) removeat, aut ſaltem imminuat ejuſmodi odoris acumen, aut ſaltem commiſceat olea odorifera, vel unguenta. Vulneribus ex linteamine duplici apponitur, plagulis, ac faſciis more vulnerum admotis.

NOTÆ

in CAPUT XI.

(a) *De ſulphure.* Sulphur nativum mirabile & præcipuum minerale eſt; Spiritus mineralis ſubterraneus, qui ſolutiones, coagulationes & generationes metallorum efficit, lapides diſſolvit, ſulphureus eſt. Veteres chymicorum uno animo crediderunt, ſulphur metallorum primum principium eſſe, eo maximè, quod aſſiduus illorum & mineralium ſit comes. Mineræ ferme omnes è venis erutæ, ſulphur olent, & igni aperto commiſſæ, ſtagma fundunt acidum, non ſecus ac ſulphur in libero aëre accenſum.

Præterea ingens copia ſulphureorum fumorum apparentium vel in ipſis mineris, vel extra illas evidens indicium habetur venarum ditiſſimarum latentium. Sæpiſſimè accidit in mineris ſylvæ Hercyniæ, de nocte flammulas ſulphureas ſalientes circa terræ ſuperficiem vagantes cerni, procul dubio à metallorum effluviis ſulphureis, ſubterraneo calore in copia exhalantibus, & ex ipſa tellure ſurſum elevatis. Refert Kircherus *mund. ſubter lib.* 10. *ſect.* 3. in fodina Hungarica quadam tantam exhalationum ſulphurearum copiam eſſe, ut facillimè ab accenſo lumine incendi poſſint, maximò cum fragore & ambuſtione operariorum, adeò ut cutis facillimè detrahi poſſit, ac ſi aqua fervente aduſta ſit. Simile contigit aliquando Clauſthali, (*in dem Roſenhœffer Zug*) dum foſſores locum pro vacuo habitum a veteribus aperire volebant, ecce magno cum impetu erumpit aqua, ſulphurei odoris, quæ in momento accenſa fortaſſis à flammâ lampadis, veſtes ipſamque cutim mirum quantum adurebat, ut vix medicamentis præſentiſſimis adverſus ambuſtionem ſervari potuerint. Sulphureum principium fluidum per totum terræ ambitum circulatur, perque omnes mineras, me judice, diſperſum eſt, & prout terra metallica differt in bolis & lapidibus, varias metallorum ſpecies producit, adeò ut ſulphur & terram fluxilem pro veris & unicis metallorum principiis agnoſcam. Ab hoc etiam non immerito caloris ſubterranei affectus mirabiles, montium deflagrationes & terræ motus incredibiles duci & derivari debent. Sulphur minerale alit aliquandoque metallum & maximè venerem, de quo videri poteſt Boyle *in chym. ſcept. pag.* 135. Goſlarienſe ex mineris cupri liquatur. Curioſum experimentum eſt, ex ſulphure & ferro fieri poſſe cuprum, dum nimirum vitriolum ex ipſis paratur, quod cupreæ naturæ non expers eſt. Aſt vero cum omni ſulphure id non ſuccedit, ſaltem illo, quod particulas quaſdam metallicas in ſe recondit. Lapidi lydio attritum ſulphur obſcuram maculam relinquit, indicio latitantis cujuſdam metalli. Mediante ſpiritu nitri, vel aqua forti ex ſulphure communi concretum naturâ ſuâ parari poteſt arſenicale.

Sulphur ſuper caput mortuum vitrioli veneris ſublimatum, optimè depuratur; ſed felicior eoque melior modus eſt, ſi recipitur ſulphuris libra ſemis, calcis vivæ libra una; hæc mixta indantur crucibulo magno, cui aliud adhuc ſuper lutatum eſt; applicetur ignis per gradus, ſic in ſuperiorem locum ſulphur aſcendit, quod exemplum denuo cum calce vivâ miſce, & repete ſublimationem: ſic ſulphur evadit puriſſimum hoſtili corroſivitate orbatum; Hoc modo correctum egregium balſamum, tincturam, & cinnabarim præbet. Sulphur à coralliis anatica portione ſæpius elevatum, quavis vice recentia corallia recipiendo, uſque dum flores rubicundum referant colorem, magnam largitur medicinam. Deprehenditur in ſulphure virtus ſingularis roborans & conſtringens; In dyſenteria igitur ac diarhœa laudabilem edit effectum, videlicet excretiones non tam promovet, quam ſiſtit.

Sulphur accenſum in aëre humido, emittit vaporem odoris penetrantis ſulphurei acidulum, qui collectus ſub campana vitrea liquorem dat, paucum tamen. Hic à ſpiritu vitrioli efficaciâ parum differt. Maximam enim affinitatem inter ſe alunt vitriolum & ſulphur, imo ex ipſo ſulphure cum limatura martis debitâ calcinatione vitriolum parari poteſt. Dum ſulphur colliquatum cum marte, vehementiſſimo igne tranſit in ſpeciem marcaſitæ, quæ ruſa aërique exhibita in vitriolum vertitur, non ſecus ac minera ſic dicta martis ſolaris, quæ ex ferro & ſulphure conflata ac concreta eſt. Si cruda & aërem nondum experta minera retortæ ignique vehementiori tradatur, ſulphur obtinetur copioſiſſimum cum phlegmate acidulo ſulphureoque. In aere autem eadem minera, quæ antea vix ullius ſaporis erat, vitrioleſcit, unde elegans vitriolum martis, paulo tamen acrius, & tinctura martis aurei coloris propter inexiſtentes ſimul particulas ſulphuris unctuoſas, aurei coloris profluit. Goſlariæ copioſum præparatur ſulphur, ex minera ſulphuris; ſtratum ſupra ſtratum fit cum ipſa & lignis, ſubſtruitur ignis, ſic vapor denſiſſimus naſcitur ſulphureus. Quo in aere ſi quis obambulat, qui capitis dolore ex ebrietate vel aliâ causâ tenetur, protinus ab illo liberatur, fortaſſe quod poros capitis ſubtilitate ſuâ reſeret, ut major fiat tranſpiratio. Unde liquet facile ratio, cur ſpiritus vitrioli volatilis, exterius & interius datus, cephalalgias egregie diſſipet.

Sulphur commune, tractatum cum argento in igne illud in fuſilem ac pulveriſabilem maſſam convertit. Stanno autem & plumbo, quæ facilem admittunt fuſionem, tantam ſtabilitatem conciliat, ut vix colliquari queant. Latitat in ſulphure arcanum præcipitandi ex ingenti mole argenti, aurum etiam parciſſima quantitate contentum, nimirum via ſicca, & fuſione. Sulphur enim aggreditur lunam intime, partes autem auri relinquit intactas, quæ deinde gravitate ſua fundum petentes, aliis tamen adhuc permixtæ in regulinam ſubſtantiam fatiſcunt. Præparatio hæc valde lucroſa eſt, & novi quoſdam, qui ſolâ hac operatione largiſſimè ſe ſuoſque alunt. Circa reductionem autem præcipuè attendendæ quædam encheireſes ſunt.

In ſulphure latitat arcanum imbuendi plumbum argento, ſi repetitis vicibus cum ipſo tractetur, calcinetur & reducatur. Ex uncia una ſaturni quandoque obtinentur grana octo argenti: pulchrum quoque experimentum conficitur cum luna ſulphure calcinata, ſi in maſſam invicem redigantur, quæ leni ignis calore effloreſcit, & conſtituit floſculos capillares argenteos. Germanico idiomate exprimitur, (*das Silber wachſend machen.*)

Meretur etiam attendi ſequens experimentum & medicamentum ex ſulphure & marte parabile. Recipe ſulphuris libram ſemis, limaturæ martis uncias quatuor, mixturam inde vitro conſervali & aquam illam humecta, ut fiat inſtar pultis, elapſis ſex vel ſeptem horis maſſa incaleſcere incipit, ita ut vitrum non raro frangatur, & copioſiſſimi fumi eructent: Ebullitione hâc limatura martis reſolvitur, ab acido ſulphuris, quod addita aqua fluorem acquirit, & pulvis coloris ex bruno nigricantes evadit, hanc jam exime, pulveriſa, & carbone vivo accende, ſic leniter incipit urere, emittere acidum fumum, qui ulterius limaturam martis vertit in ſal vitriolicum, quod elue & coagula, fit vitriolum album ſaporis gratiſſimi, quod in medicina eſt commendatiſſimum. Quod ex puriſſimo ſulphuris acido confectum eſt, longe magis præferendum vitriolo martis, quod fit ex ſpiritu vitrioli, qui particulis terreis metallicis conſtat. Vitriolum hoc eſt egregium aperitivum, antihypochondriacum, & ebullitiones acres humorum ſiſtens, bilem volatilem figendo & enervando; poteſt miſceri cum pulvere quodam abſorbente.

Ex ſulphure paratur magiſterium album, quod dicitur lac ſulphuris, hoc modo: recipe florum ſulphuris, ſalis tartari ana unciam unam, liqueſcant in crucibulo: quo facto affunde aquam calidam, filtra & ſolutioni affunde acetum deſtillatum vel ſpiritum vitrioli: Sic cum tetro fœtore ſubſidet pulvis lactei coloris, qui mitior adhuc eſt floribus; hi enim calidiores ſunt; nam acidum, quod hæret in lacte, corrigit calorem.

Quando

Quando cineres clavellati fluunt in tigillo, & additur ſulphur, fit hepar ſulphuris ſanguinei coloris, ex quo cum ſpiritu vini rectificato digeſtione debita fit Tinctura. Notabile autem eſt, ſimilis coloris ſubſtantiam fieri poſſe ejuſdem ſaporis & virtutis, ſi loco ſulphuris addatur pulvis carbonum, indicio, carbones à ſulphuris mineralis indole non alienum quid recondere.

Paratur ex ſulphure cum ſale ammoniaco & calce vivâ vehementi arenæ igne liquor volatilis urinoſus, ſulphureus, fumans, aurei coloris, qui volatilitate ſuâ ſulphurea argentum involutum corio vel multis chartis, flavo colore inficit. Paratur quoque atramentum ex eo, ſympatheticum, quod per totum librum chartaceum operatur, & ſcripturam non apparentem viſibilem reddit. Notabile tamen & hic eſt, effluvia hujus ſpiritus amittere efficaciam tingendi, ſi argentum chartæ oleo imbutæ involutum fuerit. Liquor hic additus mercurio ipſum coagulat, quatenus ipſe ſulphur arripit, cujus ramoſitate & unctuoſitate in fluore ſuo ſiſtitur. Quod ſi in liquore hoc volatili opium & camphora ſolvitur, affuſo ſpiritu vini rectificatiſſimo, nobiliſſima medicina antipodagrica externa oritur. Mirabilis hujus ſpiritus præparatio jam dum nota fuit *Baſilio Valent. v. Currum ejus triumphal. p. 92.*

Balſamum ſulphuris cum oleis æthereis diſtillatis, vel etiam expreſſis confici ſolet: hoc temperatiùs, illud calidius eſſe ſolet. Optarius autem res ſuccedit, ſi flores ſulphuris aſſumantur, vel melius, ſi cum ſale tartari prius igne recludantur: addatur oleum deſtillatum cum pauca ſpiritus vini rectificati quantitate, & in phiola digeſtio fiat ſub moderato arenæ calore: Memorabile hic eſt, balſamum ſulphuris, cum oleo terebinthinæ facto, juncturis firmiſſimis clauſis, calore arenæ vehementiſſimo ſtupendum fragorem aliquando edidiſſe, cum intenſiſſimâ percuſſione vicinorum locorum, quaſi tonitru & fulgur eſſet factum in pharmacopolio Clausthalenſi Soceri mei amantiſſimi: Quod experimentum naturam terræ motus clariſſimè explicat, de quo alio tempore fuſius tractabimus.

Cum oleo lini maſſa ex ſulphure & ſale tartari conſtans ſi coquitur, fit egregium balſamum externum, reſolvens vulnerarium, quod abſceſſus præcavet, & ſtagnantem lympham diſſipat. Si fortiter coquitur, abit oleum cum ſulphure in ſubſtantiam ſolidam, inſtar duri bituminis, ſive fuliginis male olentis, quæ exhibita nauſeam movet & vomitum: Si deſtillatur, prodit oleum nigrum fœtidum.

Balſamum ſulphuris cum oleo amygdalarum dulcium, vel vitellorum ovorum paratum, in empyemate, pulmonum ulcere, tuſſi ſicca expertiſſima medicina eſt, poteſt addi crocus, oleum aniſi, &c.

CAPUT XII.

(*a*) *De Antimonio.*

Quàm injuſtè virus ſuum evomunt in hoc præſtantiſſimum minerale pſeudo quidam Medici, quos plebeii nonnulli, rudes & ſtolidi loquaces palàm inſequuntur, ſatis conſtat. Sed hos Phormiones de re incompertâ ſinamus delirare. Eſt autem Antimonium, minerale præſtantiſſimum, omnium metallorum radix, propterea Saturnus philoſophicus à Chymicis dictum. Ejus vires, & proprietates planè ſunt imperſcrutabiles, de quibus poſt F. Baſilium Valentinum, & Joannem de Rupeſciſſa, Theoph. Parac. multa, & præclara dixit. Recentiores, poſt ipſum, ut Penotus, Gerardus, Dorneus, Matthiolus, Quercetanus, Suctenius, Rulandus, Crollus, Phædro, & alii idem ad ſidera extollunt: quâ de re non ampliùs venenum, ſed præſtantiſſimum alexipharmacum à doctis habetur. Doctos non appello deſides, & otioſos, quos piget manus ad fortia mittere; minus eos, qui ſacræ artis gloriam in verborum lenocinio reponunt: ſed hos, quos ſedulus labor Mnemoſynes filiabus arctè conjunxit. Medicamenta, quæ potiſſimùm ex eo conficimus, ſunt, Tinctura, non ea, quæ Chryſopœis exoptatur, ſed ea, quæ ad medicos uſus tantùm conducit: Oleum, Sal, Mercurius, liquores varii, vomitoria, alvum ſubducentia, diaphoretica, & alia. Tinctura variis modis à nobis paratur. Primo, eo quo habetur apud Theoph. Parac. ipſum primùm calcinando, atque in reverberio per aliquot dies exercendo: demum per ſpiritum vini tinctura nobiliſſima educitur: cujus proprietas eſt aperire meatus, vires corporis augendo, ac radicale humidum ab omni ſorditie repurgando: ſanguinem, & alios humores renovat, quare & lepram ſanare creditur. Eâ utimur, omni tempore, cum quavis re, ſive potu, ſive cibo. Doſis ad libitum, granorum tamen aliquot, vel per 5. vel 10. vel 20. ad 30. uſque dies. Alio modo per varia diſſolventia. Omnium nobiliſſima, & præſtantiſſima ea eſt, quæ alia tinctura fit citra omnem calcinationem, cum proprio diſſolvente, quod quidem non aliunde, quàm ab eodem antimonio educitur. Ejuſmodi diſſolvens ab antimonio duplici modo fit, primò ex puro, & crudo ſtibio, abſque adjectione; ſecundò ex regulo cum adjectione, eâ cum regulo remanente, vel ab eodem poſt ſolutionem recedente. Hac methodo parata medicamenta, ſeu potiùs arcana, filiis artis tantùm innotuerunt, & qui tanti theſauri fuerunt participes, eum ſibi ipſis tantummodò ſervarunt, ne ſuos labores æmulis impunè traderent; & magis quidem, cum non liceat ſanctum dare canibus, & uniones ante porcos projicere. His ſi aurum accedat debito modo paratum, vera, & perfecta antimonii præparatio habetur. Hinc exurget optatiſſimus, & laudatiſſimus morborum alexicacus, medicamentum ferè univerſale, adverſus ſingula quæque mala ab inordinato victus regimine profecta. Ultrà poſſem ejus vires, & facultates dilatare, eaſque encomiis, & magnis laudibus exornare; at filiis artis, quibus ſolis hæc dicata ſunt, ſatis me viam aperuiſſe confido. Interim ne rudes, artiſque tyrones ab ejus uſu arceantur penitus, ſequentes præparationes primùm meditentur, eaſque in uſum frequenter advocent. Vitrum antimonii non omnino ſpernendum venit. Id verò multiplici modo fit. Modus noſter eſt, ut priùs per ſalem nitrum ipſum ſemel coquatur, poſtmodùm vulgato modo in vitrum reducatur: & hoc præſtantiſſimum eſt, ſi à docto, & experto Medico exhibeatur.

Antimonii tinctura uſus.

Tinctura 2. & nobiliſſima.

Tinctura antimonii cum auro.

Vitrum antimon.

Aliud, ſed compoſitum, fit cum auro per duplicem viam: elegantiorem, & nobiliorem, cum oleo antimonii, in quo diſſolvitur aurum, eaque diſſolutione fermentatâ per coctionem in vitrum vertitur ſplendidiſſimum, cujus vires mirandæ ſunt,

Vitrum aureum.

&

& ſummis laudibus extollendæ. Alio modo cum crudo antimonio, de quibus alibi plura.

Flores Antim. Flores item antimonii propriis non carent laudibus. Fiunt & per ſe vulgato modo, & cum adjectione. Cum ſale armoniaco rubicundiſſimi fiunt. Utrique vomitum, & alvum proritant, quas qualitates coctione amittunt, & evadunt ſudorifici. Modus conficiendi flores albos, omnibus patet, & ferè artificio caret. Crucibulum ad hoc requiritur, vel aliquod vas terreum fortiſſimum. Ignis etiam vehementiſſimus deſideratur. Flores in ſuprema parte ſubli- *Flos triplex.* matorii collecti, vomitum valde concitant; qui in medio, mediocriter; qui in ima parte, parum, aut nihil vomitum cient. Iidem flores in reverberatorio per plures dies detenti varios nanciſcuntur colores, qui per ſe abſque aliâ præparatione, multis pollent viribus.

Fixatio. Fixatur Antimonium ipſum, bis vel ter cum ſalepetræ calcinando: ſal aquæ communis medio, ab eo removetur. Putant nonnulli, nec ſine cauſa, portionem aliquam ſaliſpetræ cum antimonio remanere, quod ex pondere poſt calcinationem facilè deprehenditur.

Mercur. ant. Mercurius Antimonii multiplici modo fit, cum adjectione, & citra adjectionem. Sine adjectione, regulum, more florum antimonii, ſublimando. Ignis ad hoc ſit æqualis, & fortiſſimus, atque viginti quatuor horarum, & accipies per alembici roſtrum Mercurium vivum.

Nonnulli cenſent, Mercurium ejuſmodi fieri poſſe per cinnabarum, & per Mercurium ſublimatum: at hi non nôrunt utriuſque antipathiam, hæc eſt potiùs Mercurii reſuſcitatio, quàm ejuſdem generatio. Gummi, quod ex regulo antimonii extillatur, ab antimonio procul dubio educitur. Mirum eſt, quàm ſeſe averſentur iſthæc duo mineralia. *Alius Mercur. antimon.* Alio modo cum ſalis tartari in loco humido diſſoluti ℔. ij. antimonii ſubtiliter triti ℔. j. tartari crudi ℔. iij. per retortam Mercurius in aquam frigidam pellitur.

Sal antimonii. Sal antimonii pluribus modis fit: at in omnibus calcinationem precedere neceſſe eſt, ſive ea ſit per ſe, ſive in ſicco, ſive in humido. Per ſe, uti de floribus ipſius antimonii dictum eſt: cum aliis, ut cum aliqua ſpecie ſalis, quæ calcinatio ſicca eſt, reſpectu ejus, quæ fit cum lixiviis, & aquis fortibus. Modus optimus eſt, ſtibium in ſudorem reſolvere, reſolutum in pulverem dulcem reducere. Ab exſiccato, per ſpiritum vini, ſal educitur præſtantiſſimus, alvum tandummodò ſubducens.

Regulus antimonii fit etiam multis modis. Communis methodus eſt, accipere partem unam antimonii, ſalis nitri partes duas, tartari crudi ſubtiliter pulveriſati to- *1. Regulus.* tidem: ex his ſimul commixtis fit pulvis, qui ſenſim in crucibulum ignitum projectus regulum producit. Regulus in fundo crucibuli poſt reiteratas fumigationes reperitur.

Alter modus fit cum ferro, eo ignito, & in fuſum antimonium projecto. Funditur verò antimonium in amplo crucibulo ad libras 6. vel 7. & candens ferrum ad digiti *2. Regulus.* majoris craſſitiem, pendens circiter ſemilibram, ei commiſcetur. Antimonium ferro inimicum: ferrum ipſum diſſipando in fumum, unà cum ferro ab omni ſorditie ſimul repurgatur.

Oleum, & liquores antimonii variis itidem modis à nobis præparantur. Qui ad Chryſopæam ſpectant, noſtri non ſunt inſtituti; medica proponimus, & vana rejicimus. *1. Oleum Antim.* Fit verò oleum antimonii, vel ex ſolo antimonio, abſque ullius rei interventu, qui modus non omnibus innoteſcit: vel alterius, multorumve adjectione. Ad primum modum magna quantitas antimonii requiritur: à quo crudo poſt putrefactionem aqua per varia inſtrumenta vitrea edu- *Antimonii acetum.* citur; hæc novo reaffunditur ſtibio, à quo poſt reiteratam putrefactionem aqua iterum exſtillatur. His pluries repetitis operationibus, oleum ſive liquor oleagineus exurgit præſtantiſſimus, diſſolvens egregium, & nobiliſſimum.

Alio modo per adjectionem fit, vel ex eo primùm calcinato, vel abſque calcinatione. A calcinato ſal per proprium diſſolvens educitur, à quo extillatur oleum ſub- *2. Oleum.* rubrum, præmiſſis aliquot cohobationibus. Ejuſmodi liquorum uſus eſt ad intrinſecos uſus, ad quantitatem trium, aut quatuor guttarum, cum liquore convenienti.

Cum variis rebus oleum ſtibii fit compoſitum, cum ſale cummuni decrepitato, cum ſale gemmæ, cum pane bis cocto, cum radicibus, & aliis multis, cum quovis etiam metallo calcinato, cum ſublimato, & tandem cum ſaccharo. Is modus valdè eſt popularis: ejus deſtillatio, à præmiſſis per retortam non diſcrepat. Qui recenſent olea ſtibii, aquarum fortium medio facta, nos decipiunt; non enim aquis fortibus & corroſivis diſſolvitur, item neque per acetum diſtillatum poteſt atteri. Stibium ſale armoniaco apertum quoquo pacto diſſolvitur cum aceto; at ejuſmodi diſſolutio nobis minimè arridet. Diſſolutio etiam cum ſpiritu vini ſale armoniaco exaſperato, nobis ſuſpecta eſt: hinc ab ejuſmodi liquoribus abſtinendum ſatius eſſe judico. Quantum verò ad medicamenta diaphoretica, purgantia ſuprà, & infrà, qui præmiſſis inſtructus erit, ea facilè habebit. Omitto volens calcinationes cum ſale nitro, ut quæ ſint populares & cognitæ. Compoſita poſtmodùm medicamenta alterantia, quàm purgantia ex eo parata, longiorem tractatum à nobis exigerent; eâ de cauſâ hoc alibi explicandum diſtulimus. Quercetanus jam multa habet *in ſuâ Tetrade*, alii etiam alia. Interea te monitum velim, ipſum maxima cum utilitate omnibus metallis miſceri, auro, argento, æri, ferro, ſtanno, ex quibus non vulgaria arcana prodeunt.

NOTÆ in CAPUT XII.

(*a*) *De Antimonio.* Antimonium crudum non eſt venenum, ſed potius medicina. Interne *Schrœderus* illud commendat in epilepſia, *Ludovicus* & *Zwelferus* contra luem veneream, *Hartmannus* & *Michaëlis* cum cornu cervi uſto adverſus dyſenteriam, *Helmontius* contra hydropem adhibet. Proſtant morſuli in pharmacopoliis Berolinenſibus nigri, ex ſaccharo & antimonio parati, contra phthiſin.

phthiſin. Conſtat antimonium ex ſubſtantia ſulphurea, & regulina mercuriali: ab hac draſticam ſuam vim potiſſimum mutuatur, quandiu hæ ſubſtantiæ invicem arctiori vinculo ſunt unitæ, nulla obſervatur vehementia, ſimul ac autem illud ſolvitur vel igne, vel variorum ſalium adjectione, protinus ſe exerit virulenta vis. Pulvis reguli in ſubſtantia oblatus canibus, illos brevi interficit, apparente in ventriculo nigricante macula: quod ſi autem cum ſulphuris vulgaris partibus tribus colliquatur: maſſa non ſecus ac magnes arſenicalis, qui ex ſulphuris & arſenici mutua naſcitur colliquatione, omni virtute vehemente exuitur.

Antimonium cum cornu cervi uſto reverberio igne aliquot dies calcinatum, defraudatur virulentia ſua, & cornu cervi inſigni diaphoretica & alexipharmaca virtute imbuitur.

Mineræ antimonii parum ſpiritus acidi ſulphurei dant, qui appellatur acetum antimonii, quod tamen non tanti effectus in medicina & alchymia eſt, quanti vulgo creditur & habetur. Nobiliſſima antimonii minera eſt Hungarica, quæ punctulis rubicundis interſperſis emicat. Dicunt, ſi ſublimetur, elargiri ſulphur rubicundum, quod foliis auri æquali portione mixtum, ſub leni calore conſtituat pulverem inſtar coralliorum rubicundum, qui, argento injectus, aliquot partes immutet in aurum.

Vitrum antimonii pellucidum non tam facilis præparationis eſt, quam creditur. Optime fit ita: Calcinetur antimonium ſub aeris liberioris acceſſu igne moderato tâm diu, donec abeat in glebas; tunc deſiſte: glebæ pulveriſentur & iterum calcinatio fiat continuo materiam agitando, donec in glebas faceſſat, quo denuo in pulverem vertendæ ſunt, uſque dum antimonium carboni vivo impoſitum fumum vix emittat, indicio, copioſum & ſuperfluum ſulphur avolâſſe, quod ſi nimis copioſum eſt, pelluciditatem non acquirit vitrum.

Si mercurii vitæ partes duæ cum foliis auri exactiſſime miſcentur primo in mortario, deinde calore leni fluant invicem, emergit maſſa interdum pellucida, quæ ad grana quatuor vel quinque data in diſpoſitis nauſeam & vomitum, in aliis nonnunquam ſalivationem & diaphoreſin movet. Cum ſale ammoniaco puriſſimo ſi teratur accurate, poſtmodum ſufficiente igne ſublimatur, flores qui aſſurgunt ſolares & antimoniales, decenter edulcorati, medicinam præbent, ad grana duo vel tria, in graviſſimis chronicis morbis, continuato uſu virtutis admirandæ. Spectat huc tinctura antimonii ſicca *Gramanniana*, cujus meminit Beatus Patens *in clave Schrœderiana p.* 211. Sublimatur ſal ammoniacum cum vitro antimonii lento ignis gradu, edulcorantur flores aquâ calida per chartam bibulam, & reliquiæ ſalis ammoniaci per ſpiritum vini repetitâ deſtillatione ſeparantur. Doſis eſt à granis duobus ad tria, vel ultra; nec alvum movet, nec vomitum, ſed diaphoreticam ſaltim vim obtinet.

Eſt novus ac veteribus incognitus modus, regulum antimonii ſumme emeticum cicurandi, ac convertendi in medicamentum diaphoreticum, mediante ſale communi. Aſſumuntur antimonii crudi unciæ octo, ſalis communis unciæ ſex, ſalis tartari uncia una pulveriſata & exacte mixta, funduntur debito calore ignis: Regulus ſeparandus à ſcoriis eſt, qui inſtar chalybis politi apparet: Contuſus in pollinem ſubtiliſſimum exhibet obſcure rubicundum colorem: edulcoratus à ſalſugine ſufficiente aquæ communis elatione uſui ſervit. Eſt remedium in chronicis morbis, & qui ex diuturnioribus viſcerum ac glandularum obſtructionibus naſcuntur, efficaciſſimum, in hydrope commodiſſime miſcetur cum limatura martis, in epilepſia cum cinnabarinis, in ſcorbuto cum arcano duplicato, in febribus cum ſale abſinthii. Inter initia morborum malignorum & variolarum ac dyſenteriæ refracta doſi additur pulveribus bezoardicis terreis: ſic lenem ſalivationem cum diaphoreſi procurando, præcordiorum anxietates, mucum primarum viarum diſſolvendo egregie diſſipat. In diſpoſitis facile excitat vomitus, vel etiam ſedes, quod præcaveri poteſt, ſi refracta doſi & bene edulcoratus exhibeatur, & non tam cum ſalibus, quam terreis abſorbentibus. Ejuſdem notæ ac efficaciæ eſt panacea ſic dicta in pharmacopæis Brunsvicenſibus *Conerdingiana*, qui Author Archiater ac Chymiater experientiſſimus ipſam in frequenti habuit uſu. Inventionem hujus remedii debemus, *Glaubero*, qui hoc tanquam panaceam extollit in ſcriptis ſuis, *vide ejus Pharmac. Spagyricam. p.* 20. Præparatio eſt talis: Sumitur antimonii pars 1. nitri pars 1. & ſalis tartari pars ſemis. Invicem hæc in crucibulo fluant, maſſa exemta hepatici coloris à ſuperiori parte ſeparata coquitur in aqua, lixivium filtratur, ipſique infunditur ſolutio tartari crudi cum aquâ ſimplici inſtituta, in fundum ſic dejicitur pulvis flavus, qui fluviali bene edulcorandus & exſiccandus eſt. In majori doſi ſi exhibetur cum cremore tartari, tutiſſimum evadit emeticum, quò dictus Chymiater frequentius uſus eſt. Si ejus ſucciſa doſis præbeatur cum pulveribus bezoardicis, vim edit reſolventem, deobſtruentem & leniter ſalivantem. In principio variolarum, morborum malignorum, ubi anxietates urgent, in lymphæ vitio ſanguiniſque impuritate, ſeri coagulo ac glandularum tumoribus, mirificæ virtutis eſt. *Glaubar. I. cap I. p.* 26. præſervare illud dicit à variolis, quod confirmat experientia ſeptem infantum. Idem perhibet, ulcera linguæ ſe curaſſe aliquoties pauciſſimis hujus pulveris granis. Expertiſſimum ejus uſum ego inveni in intermittentibus chronicis & autumnalibus. Unum granum ejus pro doſi maritetur cum ſalibus abſterſivis & præcipitantibus antifebrilibus, quorum vim reſolventem mirifice adauget; at vero repetitis vicibus exhiberi debet. Mirum enim eſt, quantum ſe diffundat vis puri ac ſubtilioris ex antimonio educti ſulphuris etiam in exili quantitate, univerſum corpus pervadit, & ad remotiſſimas quoque partes & extimam corporis plagam pertingit. Deprehendit in ægris ſuis Clariſſimus Schraderus *in Diſſertatione de Medicamentorum Galenicorum & Chymicorum neceſſitate* mirificam ſulphuris *Glauberiani* vim in acrimonia ſeri deliniendâ, lachrymarum mordacitate oculos infeſtante, lippitudines moleſtiſſimas, opthalmias cum unguis & panni metu producente, corrigenda. Idem annotavit in muliere, laborante artuum ſcorbutico dolore, & defluxionibus ad pectus tam acribus, ut eroſionem pulmonis & ſanguinis ſputum inducerent, tantillum hujus ſulphuris antimonii doſin tenuis & acris ſeri motum ſtitiſſe, & periculoſi morbi incrementa impediviſſe. Ejuſdem uſus & virtutis eſt ſulphur, quod deſcribit *Vigani in Chym. p.* 50. Ex nitro, tartaro, ſale communi & antimonio regulus conficitur, ex cujus ſeparata ſcoria & diſſoluta in fortiſſimo lixivio calcis vivæ, ſæpe agitando nobiliſſimum ſulphur antimonii acquiritur, qui levis pulvis antimoniatus odoris eſt gratiſſimi & ſaporis non ingrati, febres ardentes unica doſi profligans, ſudorem & urinam movendo, præterea in doloribus Gallicis ſumme eſt proficuus. Ceterum ex regulo antimonii medicinali, ſi cum aqua calcis vivæ coquatur, & lixivio infundatur ſpiritus vitrioli, conficitur ſulphur elegantiſſimum ſatis correctum, quod cum panacea *Glauberianâ* aliiſque dictis, ſi non majorem ſaltim parem exhibet effectum Quod attinet tincturas antimoniales, inſtar omnium ſequens eſſe poteſt. Miſceatur regulus antimonii medicinalis cum æquali portione ſalis tartari fortiſſimo igne, mixtura injiciatur ſpiritui vini ſuper ſcorias antimonii abſtracto, digeſtione decenti, uti in præparatione tincturæ tartari monitum fuit, extrahatur eſſentia. Notabile eſt, ſpiritum vini ſuper ſcorias reguli antimonii vulgari modo cum ſalibus paratas abſtractum, ſuaviſſimum odorem ob ſulphur antimonii expanſum acquirere, & ſudorifera ac anodyna virtute ſimul impprægnari, ut menſtruum hac ratione exurgat aptiſſimum ad extrahendas tincturas & eſſentias varias. Si ſcoriæ dictæ antimonii anatica proportione miſceantur cum ſale ammoniaco & ex retorta adornetur deſtillatio, tinctura antimonii volatilis, quæ aureo prodit colore, conficitur medicamentum potens tam extrinſeco quam intrinſeco uſu, in reſolvendis ac diſſipandis humoribus. Ejus vapor inficit argentum, & deaurat ipſum, ut ut color non ſit conſtans. Alias egregiæ virtutis anodynæ tinctura antimonialis parari poteſt ſequenti ratione: ℞. Decoct. reguli antimonii medicinalis cum calcis vivæ aquæ menſ. 1. opii thebaici in partes diſciſſi uncias

duas, has ſolve in lixivio leni calore, filtra, filtratum inſpiſſa, cui affunde vel vinum malvaticum, vel ſpiritum vini tartariſatum, & extrahe eſſentiam, quæ divinum ferè in doloribus compeſcendis, placandis, ſomno procurando eſt remedium; Lixivio calcis vivæ ſulphure antimoniali imbuto optime corrigitur vis opii narcotica ſtupefactiva, & ſimul ſymptomata, quæ alioquin ab opii uſu accedere ſolent, nempe obſtructiones alvi, vaſorum minutiſſimorum obturationes, incraſſationes humorum hoc pacto præpediuntur, dum vis reſolutiva ſulphuris antimonialis ſimulque anodyna ſpirituum impetuoſum motum cohibens quaſi in æquilibrio ſtat, & ſic medicamentum excellentiſſimum conſtituit. Loco Antimonii diaphoretici vulgaris ceruſſa ejus, quæ nihil aliud eſt quam regulus antimonii cum tribus nitri partibus in pulverem albiſſimum calcinatus, commodiſſime adhiberi poteſt. Regulus enim mercurialis naturæ eſt. Nonnulli in modum panaceæ illam habent, ad graviſſimos morbos depulſandos. Quo referimus etiam materiam perlatam *Krügneri*, item *Richteri Practici Zittavienſis* panaceam, utrumque reducitur quam opportune beneficio carbonum in regulum rurſus. Ipſum quoque ſtomachicum *Authoris* ejuſdem proſapiæ eſt. Mayerne *lib. 1. de affect. capitis. p.* 48. ſcribit: Medicus quidam Gallicus nomine *Poteur* (qui eſt noſter Author) ſolebat dare ſolam ceruſſam antimonii bis terve in die, per plures dies conſequentes, ad debellandos graves morbos chronicos.

Mercurius vivus ſine additione mercurii ex regulo ejus ſed pauciſſimus, quique craſſioris conſiſtentiæ eſt, quam vulgaris, parari poteſt, Regulus antimonii aliquoties per ſe ſublimetur; deinde cum ſale tartari & ſale ammoniaco probe trituratus deſtilletur, de novo ſublimetur, ſic tandem abit in mercurium currentem, vide plura de hac præparat. *in Epiſt. Langelott. ad Natura Curioſos.*

Sal ex antimonio paratur, ſi tinctura antimonii tartariſata leni calore inſpiſſetur, vel ſi craſſius & copioſius expetis, decoctum ſcoriarum antimonii decenti evaporatione redigatur in ſal ſiccum. Hujus ſalis recipe unciam ſemis, affunde olei juniperi, item menthæ, corr. citri ana unciam unam: Mixturam inde retortæ vitreæ, & per arenam moderato calore abſtrahe intra vigiori quatuor horarum ſpatium circiter olei unciam unam, quod remanet in retorta, inſtar ſanguinis rubicundum pauloque craſſioris conſiſtentiæ eſt, & nuncupatur antimonii balſamum, quod intrinſecus & extrinſecus commendatiſſimum eſt remedium: Perpulchre miſcetur cum liquidis, v. g. cum elixirio pectorali, eſſentia carminativa, tinctura tartari vel ſpiritu volatili oleoſo Sylvii, in his enim quam promtiſſime ſolvitur. Oleum antimonii ex ſolo antimonio parare vult *Celebris Author.* Experimentum non procedit, ſed in locum olei acquirimus flores.

CAPUT XIII.

(*a*) *De Mercurio.*

Mercurii uſum primò ab Arabib. fuiſſe inventum.

MErcurius, argentum vivum, hydrargyrus idem ſonant. Is qui hodie in uſum venit, naturalis eſt totus, & ex Germania, & Hiſpania ad nos delatus. Hiſpanicus magis probatur, maximè ſi argenteum cochlear aureo colore inficiat, poſtquàm ex eo effumigaverit. Ejus uſum in Medicinam invexiſſe primùm Arabes fertur; at craſſo modo, crudum videlicet, citra ullam præparationem. Chymici poſtmodùm rerum metallicarum peritiſſimi, ejus præparationes primi invenerunt. Rudiores artifices præcipitatum, cinnabarim, & ſublimatum, tantùm agnoſcebant. Cultiores, è cunabulis Chymiatriâ emergente, præparationes his longè nobiliores invenerunt: ut olea, balſama, liquores, fixationes, calcinationes, tincturas, & alia pleraque tam ſimplicia, quàm compoſita.

Medicamenta ex mercurio deſumpta.

Corpus mercurii ſuſpectum. Spiritus ſive chaos mercurii præparatio.

Nos corpus mercurii, intrà nunquam aſſumimus, ſed ejus loco, dictum mercurii ſpiritum, chaos à Theoph. Parac. appellatum. Fit autem dictus ſpiritus hunc in modum. Mercurium primò præcipita in pulverem albiſſimum, vel cum oleo ſulphuris, vel cum aqua forti, aquâ ſalsâ ad ejus repercuſſionem uſurpatâ. Pulvis pluries edulcoretur aquâ communi. Ab hoc pulvere ſicco, cum proprio diſſolvente acido, ſalem educimus duplicem: unum leviſſimum, aquæ innatantem, lanugineum, goſſipii inſtar; alterum ponderoſum, & pellucidum, veluti cryſtallum. Ab utroque per vini ſpiritum ſubſtantiam magis tenuem, & ſulphuream, variis cohobationibus in fimo equino repetitis, elicimus, à qua ut omne corpus recedat, ſpirituſque ſolus remaneat, ignis admovetur; quò vini ſpiritus evaneſcat, & corpus fundum petat. Liquor interim flagrantiſſimus remanet, & admirabiles effectus comparat. Adverſus luem veneream vires ſuas potentiſſimè exerit, epilepſiæ medetur, cerebri & jecoris obſtructiones reſerat, lienis duritiem diſſolvit, & alia plura præſtat.

Sal mercurii duplex.

Chaos mercurii vires.

Alter mercurii ſpiritus.

Dictus mercurii ſpiritus fit etiam ex ſolo mercurio crudo citra omnem calcinationem: at modus hic valde eſt obſcurus, & manualem operationem requirit, nec niſi ſolâ inſpectione addiſci poteſt, uti multæ aliæ operationes. Spiritum præterea in liquores verſum aliis modis præparamus, quos tamen liquores præparare non poſſumus, nî aliis operationibus præmiſſis, coctionibus videlicet, putrefactionibus, calcinationibus, diſſolutionibus, & aliis, de quibus nunc.

Multiplex mercurii coctione.

Excoquitur mercurius multis modis, vel per ſe, & crudus, citra aliam præparationem; vel cum aliis & jam ſublimatus, vel præcipitatus, vel in ſalem verſus.

Coctio, præcipitatio, & calcinatio per ſe.

Mercurius per ſe in rubicundiſſimum pulverem vertitur.

Per ſe in vaſe oblongo, uti matracio, vel alio, collo alto ſeſquicubitali, in furno aperto, cum calore valido, vaſe priùs in arena demerſo, cantino ſive alio vaſe terreo ad hoc adaptato. Ignis ſit continuus, quadraginta dierum ad minus, vel quoad mercurius in rubicundiſſimum pulverem calcinetur. Hæc operatio valde eſt onerosa, ſed tantæ eſt efficaciæ, & virtutis, ut facilè utilitas damnum, & laborem compenſare poſſit. Hoc medicamentum eſt ſummum alexipharmacum adverſus peſtem, epilepſiam, apoplexiam; vertigines, & alios graviſſimos affectus capitis. Datur ad 4. 5. 6. 7. & 10. grana. Vomitum non concitat, vix alvum ſubducit; nam eſt tantummodò roborans, & diſſolvens. Diſſolvit ſiquidem pravos humores, partes continentes, adjuvando. Etiam ab hoc ſpiritus, ut ſuprà diximus, elicitur, præſtantiſſimus.

Mercur. adverſus peſtem, Epilepſ. apopl. &c.

Mercur. per ſe calcinati doſis.

Mercurii coctio cum auro.

Mercurii ſublimatio.

Cum aliis; & jam ſublimatus, nonnullis etiam modis à nobis excoquitur, & potiſſimùm cum auro. Præmittitur ferè ſemper ſublimatio, maximè ut is priùs probè repurgetur; purgatio enim illa, quæ fit cum ſale, & aceto, nullius ferè eſt momenti. Quantum ad ſublimationem, eam ſic paramus. Accipio mercurii ſelecti ℔. j. vitrioli

vitrioli rubificati, ſalis nitri, an. ℔. j. terantur ſimul paulatim, & ex arte probè miſceantur. Mixta bocciæ ſatis amplæ & capaci, cum collo oblongo, ſapientiæ luto priùs loricatæ indantur, ſicque boccia igni ſuppoſita, eum primò lenem, paulo poſt fortiorem, & tandem fortiſſimum excipit, ad 10. vel 12. horas. Refrigerato furno, ſublimatum à vitro ſegregatur, quod denuò cum ſolo colchotare ſublimatur, & tandem tertiò, quartò, & quintò, per ſe iterum ſublimatur, & in his ultimis ſublimationibus evadit pellucidum, veluti vitrum Venetianum, quod cryſtallum vocatur.

Cryſtalli inſtar.

Item cum ſale communi, & alumine rochæ ſublimatio inſtitui poteſt; nec etiam dubito, quin & cum aliis ſublimari poſſit. Ut verò puriſſimum, & perfectiſſimum argentum vivum ad prædictas operationes habeamus, dictum ſublimatum accipimus, eumque per retortam, cum duplo, vel æquali portione calcis vivæ, ex tartaro uſto, & una parte farinæ volatilis, diſtillamus, & in recipiente aquâ frigidâ ſemipleno prodit Mercurius, qui regeneratus dicitur, à nonnullis Philoſophicus, quem Quercetanus Mercurio metallorum æquiparat. Hunc regeneratum Mercurium ſanare lepram, jamdudum prodidit Theoph. Paracelſ. *in lib. de cauſis, & origine luis Gallicæ.*

Mercur. regeneratio.

Mercurius Philoſophicus quid.

Mercurius regenerati vis.

Suprà jam diximus, ſolo Mercurii ſpiritu nos uti ad intrinſecos uſus; quod quidem verum eſt, ſi is priùs crudam, & immaturam ſuam naturam depoſuerit.

Etenim is eſt adeò crudus, ut ſic exhibitus mille mala ipſis morbis deteriora concitare poſſit, quod rectè annotavit Theoph. Parac. *in lib. de curatione luis Gallicæ.*

Mercurius crudus intus non eſt dandus.

Itaque coctio in Mercurio parando apprimè procuranda venit, in qua coctione Mercurius debet ſuam mobilitatem deponere, ſuum etiam ſaporem auſterum mutare, quod omnes aſſequi haud poſſe maximè diffido; qui enim hanc methodum ſemel nacti ſunt, eam nemini impertiri volunt. Interim communia, & paratu facilia afferamus, & ea quæ in communem uſum quotidiè cedunt: ab his enim ad abditiora facilior eſt tranſitus. Mercurius diaphoreticus concoctione talis redditur, cujus parandi formula habetur apud Theoph. Paracelſ. *lib. 2. de impoſt. in curat. luis venereæ correct.*

Coctio mercur. conditiones.

♃. Mercurii cum ſtanno coagulati, q. ſ. redigatur in tenuiſſimum pulverem, qui in aureâ ſcutellâ in aceto vini conſtitutâ, ac vino ſublimato repletâ aliquandiu aſſervetur: tandem vinum alcoholizatum accendatur, idque aliquoties iteretur, & videbis vinum, mercurium, ac ſtannum in quandam oleitatem reſolvi. Uſus (inquit) hujus olei, eſt granum unum in vino optimo, atque æger ſtragulis optimè tectus, ad ſudorem ſe componat; ſudoris autem normam ac modum, experientia abundè docebit. Ex Mercurio corallato, qui ab eodem Mercurius laxus dicitur, ſimilis liquor paratur. Fit verò corallatus cum aqua ovorum ab eo pluries diſtillata. Alia præparatio à nobis non ſemel uſurpata, apud Penotum *lib. de medicam. chymicis* ſic habetur.

Mercurius Diaphoretici præparatio.

Uſus mercurii diaphoretici.

Mercurius corallatus.

Mercurius laxus.

Altera mercur. diaphoretici præparat.

Purgetur Mercurius ſale ſiccato, & ſublimetur cum vitriolo, ſale communi, & ſale petræ, ut artis eſt: poſtea aceto diſtillato ſolvatur, diſtilletur acetum, materia ſiccetur, pòſt ſpiritu vini correcto digeratur; donec in mucoſam pinguedinem tranſeat. Hinc liquor extrahitur, & in arena fortiſſimo igne urgetur, quoad humor lactis inſtar exſtillet: hoc iterum affunditur, & oleum albiſſimum, ac ſuaviſſimum, omnis erodentis facultatis expers provenit. Per os aſſumptum, veſicæ, faucium, aliarumque partium abditarum exulcerationem perſanat, & renum morbos per ſudores urinamque diſcutit.

Mercurius diaph. vet. vires.

Præcipitatio, quæ fit cum ſmiride, coctionis ſpeciem repræſentat; verùm ea, quæ fit cum auro priùs in ſalem reducto, longè præſtantior eſt. At ſalem auri conficere arduum, & perdifficile eſt: ideò his ſatius ſuperſedendum duco, quàm legentis mentem tricis involvere. Rurſus alias Mercurii coctiones agnovimus, quibus etiam pro re nata nonnunquam utimur. Ad has priùs coagulatur Mercurius, qui ſi regeneratus, melior, cum ſpiritu cujuſvis metalli, accipiendo partem unam Mercurii, ſalis communis partes tres, vel quatuor, metalli, ex quo vis educere ſpiritum, partes ſex, vel circiter, quod parum referat doſim ſervare ad unguem: coquantur ſimul cum aqua puteali in nonnullis metallis, ex quibus ſpiritus facilè educitur; in aliis cum alio liquore, aceto, vino, &c. Simili methodo omnium metallorum vim, & facultatem ad ſe allicit; eſt enim naturæ verſatilis, & aliorum planetarum impreſſiones facilè ſuſcipit. Cum. Marte verò, ob innatam inimicitiam, medium requirit, putà vitriolum: Ideò loco ſalis, pono vitriolum, & maximè Cyprinum; vix enim cum alio vitriolo ſuccedit operatio.

Mercur. præcipitatio cum ſmiride.

Mercur. coctio cum auro.

Coagulatio mercurii per ſpiritus metall.

Mercurius natura verſatilis.

Mercurius Marti inimicus.

Sub qua conſideratione ſicco pede non eſt tranſigendum, quo pacto ferrum cum mercurio amalgametur. Fit itaque ejuſmodi amalgama cum ferro recentiſſimè limato & mercurio optimè purgato, ſufficienti quantitate vitrioli cærulei adjectâ, cum debita portione aceti acerrimi, excoquantur ſimul per tres, vel quatuor horas, atque ſpatulâ ligneâ aſſiduè moveantur, novum acetum ſemper addendo: projiciantur omnia in aquam frigidam, & mercurius à ferro, & aliis ſegregatur, atque demum per corium impellatur, ſic in corio habebis amalgama. Cum ære pariter amalgama parari poteſt, imo citiùs, nec tanto cum labore.

Amalgama ferri cum mercurio.

Mercur. amalgama cum ære.

Præcipitata omnia primo intuitu quoddam coctionis rudimentum demonſtrant, attamen mercurius adhuc crudus in his planè exiſtit.

Hæc verò præcipitatio, in hoc minerali propriè calcinatio eſt, quæ varia à compluribus excogitata fuit. Commune præcipitatum fit cum una parte mercurii, & duabus aquæ fortis communis, in matrario, vel alio vaſe vitreo, evaporando aquam fortem ad ignem apertum: manet in fundo vaſis præcipitatum colore flavum, & ſubrubrum.

Præcipitatum vulgare.

Mercur. in momento præcipitare ſine igne.

Per retortam commodiſſimè poterit perfici iſthæc operatio, cum qua elicies aquam fortem ad plurimos uſus neceſſariam. Eſt & aqua fortis adeò potens, ut æquali porrione præcipitare poſſit mercurium: talis eſt ea, quæ fit cum ſuo bolo armeno, vel cum alumine uſto, & ſale nitro; huic tanta vis ineſt, ut ferè in momento mercurium præcipitet, etiam citra ullum calorem.

Fugaces ſpiritus nitri per ſublimationes enervari. Sublimatum ex præcipitato.

Fugaces ſpiritus nitri à præcipitato per ſublimationem abſumuntur; ſiquidem ejuſmodi præcipitatum facillimè per ſe cum boccia ordinaria ſublimatur. Quòd ſi adhuc ſpiritus magis hebetiores reddere cupis, ſublimationem ter, & quater repete. Hac viâ duplicem operationem perfeciſti, præcipitationem, & ſublimationem, ex rubro album, & pellucidum reddidiſti mercurium.

Sublimatum dulce.

Inſuper ſi ſublimatum dulce deſideras, huic ſublimato commiſce, terendo, æqualem portionem mercurii, & iterum ſublima. Quòd ſi adhuc ulteriùs pergere velis, eodem calle ſalem lanuginoſum, & cryſtallos parare poteris, ut ſuprà commemoravimus, è quibus liquores præſtantiſſimos conficimus.

Arcta mercurii præparationum connexio.

Hinc vides, quàm arcta præparationum mercurii connexio, ut inde mirum non ſit, ſi unam exponendo, plures amplecti cogar. Interim cùm de variis præcipitationum formulis ſermonem inſtituerim, non abs re eſſet, ſi præcipuas & ſelectiores, nedum à nobis jamdudum probatas, verùm & aliorum publico teſtimonio communis juris factas, hîc intererererem.

Præcipitati albi præparatio.

Præcipitatum album, neſcio à quo edoctæ nonnullæ mulieres nobiliſſimæ Gallæ, quæ id pro nitore faciei comparando, in uſum traducunt. Fit verò mercurio in aqua forti diſſoluto, atque in aquam ſalſam effuſo.

Ejus uſus. Spiritus aquæ fortis per ablutionem haud removeri.

Aqua fortis, & ſalſedo omnis, variis abſolutionibus ab eo removetur. Sub fine aquâ roſaceâ, vel aliâ odoriferâ abluitur, & poſtmodum exſiccatur. Pulvere hoc præcipitato utuntur per os nonnulli; at errant toto cœlo: repercutiuntur quidem adjectione ſalſæ aquæ ſpiritus aquæ fortis, firmiuſque tunc pulveri hærent, non verò in totum recedunt. Extrinſecùs ejus uſus in ulceribus cancroſis ſummoperè nobis arridet: Intus exhibitum per inferiora tantùm purgat, & maximè ſi aqua fortis ſine vitriolo facta ſit; ſecùs, vomitum plerumque concitat.

Præcipitati albi vis & facultas. Alia præcipitati albi præparatio.

Cum duplici pondere olei ſulphuris rectificati præcipitatur etiam in pulverem album. Et quia oleum non eſt tantæ activitatis, ut eſt aqua fortis, ideò per retortam oleum à mercurio deſtilletur: variis cohobiis repetitis: pulverem, ſive maſſam albam tere, & lava calidâ aquâ, & hoc tamdiu, quoad in pulverem flavum vertatur. Hujus uſus non eſt adeò formidabilis, ut prioris. Doſis ſingulorum eſt 3. 4. 5. & 10. granorum, pro viribus aſſumentis.

Cum oleo vitrioli in præcipitatum quoque vertitur. Quòd ſi ſublimatio præcedat, nobilius, & præſtantius erit præcipitatum. Per retortam mercurius præcipitatus ab oleo vitrioli ſegregatur: atque tum aquam vitæ optimam ab eo pluries abſtractam, ferunt Chryſopœi materiam eſſe auro (cui plus juſto anhelant) augendo idoneam. Hoc præcipitatum, ſi cum unà parte calcis Lunæ, & alterâ ſalis armoniaci, ad duas partes ipſius præcipitati, per ignem ſublevetur, in fundo vaſis relinquit materiam pulcherrimam auro perſimilem; hæc denuò in crucibulo fuſa, vitrum fixum, & tranſparens relinquit.

Vitrum mercurii.

Præcipitatum cum ſmiride.

Præcipitatum cum Smiride, nî fallor, vanâ lucri ſpecie excogitatum, etiamnum in uſum Medicum adducitur: fitque ipſum cum aqua regia, quæ à ſmiride calcinato educta fuerit. Sic plures aquæ regiæ ſmiridis colore prægnantes, per evaporationem in viſcidam aquam verſæ, brevi tempore mercurium præcipitant.

Magiſterium mercurii.

Præcipitatum alio modo fit rubicundiſſimum, ſanguinis inſtar, hoc modo. ℞. Sublimati eſſentificati q. ſ. hoc diſſolve aquâ communi per ſimplicem ebulitionem, diſſoluto guttatim affunde olei, liquoriſve reſoluti ſalis tartari, ℥. aliquot, & quamprimùm mercurius in fundo vaſis cadit in pulverem rubicundiſſimum, qui verè poteſt appellari magiſterium mercurii. Dulce pariter efficitur variis ablutionibus cum aqua communi ſtillatitia factis. Ex hoc quoque liquores, olea, & balſama confici poſſunt, de quibus, ut de multis aliis, quum nobis licuerit otiis commodiùs vacare, fuſiùs dicturi ſumus.

Mercurii uſus, facultas & vires. Mercurii uſus perdifficilis.

Nunc ſupereſt ejus uſum, vires & facultates, nobis compertas ſaltem, connotare. Quoad ejus uſum, certè cuilibet aſſerere poſſum, eum eſſe adeò obſcurum, & difficilem, ut nullo pacto literis poſſit commodè tradi. Garriant quicquid velint agyrtæ, & circulatores fumivenduli, ſe plures hoc medio ſanâſſe, ſeque verum, & legitimum ejus uſum poſſidere: perrari ſunt tamen illi, qui ejus naturam perſpectam habeant; etenim ſolâ experientiâ ipſe addiſcitur.

Pauci mercur. naturam callent.

Varius equidem eſt mercurius, & mineralium, & metallorum facultates facilè induit, miram ſympathiam, & antipathiam in noſtris corporibus exercet, & in certis temporibus meliùs, quàm in aliis.

Luem veneream ſæpè contumaciorem reddit.

Nonnullos lue venereâ infectos mirificè ſanat, alios plerumque ob ejus antipathiam, non modò non ſanat, verùm & morbum contumaciorem, imò & incurabilem ſæpè reddit; ultra graviora mala, ac ſymptomata, quæ malo primo longè deteriora efficit.

Humidi facilè mercurii uſum admittunt. Quibus temporibus ſit exhibendus mercur. Qualitates mercur. adhuc non ſatis compertæ.

Humidi in univerſum ejus uſum non tantum abhorrent, ut ſicci, & melancholici. Quidam bilioſi ejus uſum omninò reformidant. Commodiùs Hyeme, quàm Æſtate; mediis verò temporibus, Vere, & Autumno, commodiſſimè. In auſtrina temporis conſtitutione tutiùs, quàm in boreali, & his proximè mediis conſtitutionibus. Quantùm ad ejus facultates, exiſtimo ſanè eas nondum eſſe compertas, propter varietatem ſuarum operationum, refrigeretne, an excalefaciat, certant adhuc Chymiæ ignari. Utrâque vi pollere manifeſtum eſt: Quòd enim refrigeret, jam patet ſenſibus; quòd verò excalefaciat, dum incidit, attenuat, diſſolvit, purgat, & ſimilia præſtat, nemo inficiabitur. At non his qualitatibus tantummodò inhærendum ſuadeo, verùm magis ſpecificis,

Mercurius crudus ſemper malus. cerebro, pulmonibus, renibus, nervis, membr. & oſſibus contrarius.

ſpecificis, & individualibus. Sub quâ conſideratione ipſum agnoſcimus dura pleraque diſſolvere, & multa alia coagulare. Crudus, & incoctus ſemper corpori nocet; contrà coctus, & ad perfectam maturationem adductus, omnibus prodeſt. Durities quaſcunque in quocunque loco factas diſſolvit, & attenuat: jecori, lieni, cordi, & carnoſis partibus ſuccurrit: cerebro non ſemper tutò adhibetur: pulmonibus obeſt, & renibus: ſiccis etiam partibus, nervis, membranis, & oſſibus frigore ſuo, ſaporeque pontico non parum adverſatur: ſalſos humores denſat, & laxam cutim ſalſo ſudore conſperſam adſtringit. Mirum dictu quàm facilè omnem putrilaginem, vermes, & omnia animalcula fuget, & enecet. Blandè alvum ſubducit, & bilem clementer purgat. Luem veneream potenter dejicere, à multis creditur: & quidem in eam ſummum habere imperium pluries expertus ſum; at non ſemper, & in multis ſæpè morbum contumaciorem reddit. Epilepſiæ, apoplexiæ, vertigini, hydropi, & aliis ſimilibus multum confert. Aliis denique affectibus ac graviſſimis morbis medetur, tam intrinſecis quàm extrinſecis; ſed practicum, & exercitatiſſimum Medicum requirit. Nec hoc quidem ſatis inculcare valeo, propter agyrtas, & circumforaneos, item propter quoſdam ignaros Medicos, qui vix à limine Chymiam ſalutârunt, ſe tamen archichymicos unicuique divendere non erubeſcunt. De ipſius uſu, & facultatibus ulteriùs non progredior, garrulis pſittacis id diſſuadentibus; deſides enim illi nihil boni probare ſolent. Qui plura deſiderat, legat Theoph. P. Penotum, Dornæum, Quercetanum, Crollium, Phædronem, & alios.

NOTÆ

in CAPUT XIII.

(*a*) *De Mercurio.* Mercurius dicitur virgineus, qui reperitur in ipſis fodinis & ſine igne exprimitur & appellatur *gediegen Queckſilber*, præcipua vena quæ mercurium fundit eſt Idriæ in Ducatu Carneoliæ. Mercurius beneficio ignis ex retorta ſæpius propulſus mutatur tandem in pulverem gryſeum non reducibilem; aſt minus fixum.

Spiritus mercurialis parari ſic poteſt. Spiritus vini rectificatiſſimus abſtrahatur ſuper mercurium ſpiritu nitri ſublimatum, poſtquam prius per aliquot dies ſteterit in digeſtione. Hoc negotium ad minimum vigeſies repetatur, ſic dulcis evadit mercurius, qui cum anatica proportione croci auri mixtus, debito ignis temperamento, faceſſit in medicamentum ſummæ activitatis. Spiritus ſuavem & penetrantem habet odorem, ſapore paulum acidulus eſt: Si inſtilletur ſpiritus ſalis ammoniaci, evadit albus, ac parum turbidus. Menſtruum eſt excellentiſſimum ad varia metalla & mineralia ſolvenda & extrahenda.

Mercurii decoctio cum aqua facta coſmetica virtute imbuitur, teſtante *Boyleo in Chymiſta Sceptico p. 133.* Ad delendas maculas faciei & guttam roſaceam probatiſſimæ virtutis eſt aqua florum fabarum, ſi in ejus libra una unicum ſaltim granum mercurii ſublimati ſolvatur. Mercurius puriſſimus, qualis ex cinnabari antimonii vel mercurio ſublimato regeneratur, per ſe vel cum metallis perfectioribus, mediante continuato conveniente ignis gradu in pulverem redactus, rubicundum vomitum excitat, ulteriori expoſitus igni, eoque graduato vix alvum ſubducit, diutius detentus fortiori adhibito ignis gradu acquirit vires per inſenſibilem tranſpirationem operantes in morbis contumaciſſimis. Notabile eſt, mercurium cum ſole & luna decenter amalgamatum & inditum phiolæ brevi tempore interjecto, debito ignis gradu adhibito, tranſire in arborem elegantiſſimis ramulis & coloribus ſplendentem, quæ vitri lateribus adhæret.

Mercurius coagulatus & diaphoreticus ſequenti ratione fieri poteſt; Diſſolvatur auri portio in aqua Regis, identidem antimonium ſeorſim in eadem aqua: alio vitro ſtannum in aqua forti mitigata, ſolutiones has infunde mercurio, mixturam agita, ſic promte abit in coagulum, abſorbendo particulas metallicas, abſtrahatur ſpiritus acidus, & accendatur crebrius ſpiritus vini rectificatiſſimus ſuper pulverem remanentem, qui decenter exhibitus in morbis rebellibus partim ſalivatione, partim diaphoreſi mirificam fert opem.

Mercurius philoſophicus, puriſſimus, ſpirituoſus arſenicali ſua parte maximam partem orbatur, optime paratur ad præſcriptum *Philaletha* vide *Introitum apertum ad occluſum regis palatium*, item *Riphaeum redivivum.* Mercurius amalgametur cum regulo antimonii martiali, quod alias difficillime procedit, niſi conjunctione aliorum corporum, quæ binæ Dianæ columbæ à *Philaletha* ſalutari ſolent. Per has *Suchtenius* intelligit duas partes lunæ: Becherus *in ſupplemento phyſica ſubterranea* duo ſalia, nimirum ſal alcali & ſal ammoniacum, utrâque via negotium ſuccedit: verum melius eſt, præter duas partes argenti quibus regulus martialis igne admiſcetur, dicta ſalia ſimul in conſortium aſſumere, ſic longe felicius res peragitur, cardo autem totius rei conſiſtit in repetita ſublimatione mercurii ab iſtis corporibus, & exactiſſima ac longiori trituratione ac lotione. Notabile eſt, quod luna cum tali mercurio mixta amalgama conſtituat, quod leni ignis calore duriſſimum evadit. In Anglia ante quindecim annos retulit mihi chymicus perſpicaciſſimi ingenii, ſe quoties mercurium per decem ſublimationes nobilitatum ex retorta deſtillaverit, inveniſſe aliquot grana pulveris rubicundi inſtar arenæ rubræ, quæ cum borrace reducta fuerunt in puriſſimum aurum. Certiſſimum hoc eſt, quod tali modo depuratus mercurius ſive cum auro decenti longiore digeſtione reducatur in pulverem, ſive cum depurato ſulphure minerali puriſſimo abeat in cinnabarinum concretum, vel extemporanea elaboratione in æthiopem mineralem, præbere remedium, quod ſub exiliſſima doſi efficaciſſimum ſit, permeando totam corporis ſphæram: anguſtiſſimoſque partium tubulos, ubi obſtructiones & humores ſtagnantes egregie diſſolvit & diſſipat. Mercurius cum luna ex facili amalgamatur, at vero ſi hæc cum minima ſaltim ſulphuris quantitate cæmentetur, omnem amalgamationem & conjunctionem reſpuit. Mercurialia ſive in unguento ſive in emplaſtro pulſibus applicata, vel pedum plantis, facillime movent ſalivam & fauces petunt, anguſtiam ibi excitando. Helmontius in tract. catarrhi deliramenta: Mercurius foris illitus fauces, dentes, linguam afficit, imò mercuriali aſſumto larinx ac fauces nonnunquàm præcluduntur.

Quando ſulphur cum æquali parte mercurii ſublimati miſcetur, & deſtillatio in retorta adornatur, aſcendit ſublimatus cum ſulphure mixtus flavus inſtar ſulphuris, elegantibus ſtriis cryſtallinis apparens. Caput mortuum relinquitur inſtar antimonii nigrum, ſcoriæ quæ adhærent ſunt gryſei coloris. Crediderim, quod hac encheireſi ſi mercurius crebrius cum ſulphure tractetur & ſublimetur, tandem deponat omnes ſuas ſcorias atque impuritates, & fiat puriſſimus. Cinnabaris medicamentum mercuriale eſt, & prout ſulphure puriori vel antimoniali, item ſubtiliori mercurio conſtat, variat ejus virtus. Una pars ſulphuris ſufficit ad ſeptem partes mercurii. Ex tempore parari poteſt intra duarum horarum ſpatium, ſi cum ſulphure probe miſceatur mercurius leniori igne: Maſſa indatur cucurbitæ vitreæ & immittatur crucibulo. Sic fortiſſimo igne ſublimatur cinnabaris. Cinnabaris antimonii in maxima quantitate fit, ſi deſtilletur igne aperto ex retorta. vid. tractat. noſt. de Cinnab. ant.

Quando ſpiritus ſalis ammoniaci volatilis urinoſus affunditur corpori mercuriali, ſive argento vivo bene depurato, diſſolvit partes quaſdam mercurii ſubtilioris, & ſingulari odore nec non ſapore ac virtute reſolvente imbuitur.

Securiſſimum ex mercurialibus medicamentum eſt cinnabaris, ſive vulgaris rite præparata, antimonii aut nativa. Cinnabaris eſt mercurius ſulphuris, ramoſo contextu ligatus ac exceptus, ut non tam facile ſalia acida ejus texturam aggredi ac corroſivam qualitatem producere queant: quare cinnabarina rarius efficiunt ſalivationem. Præſentiſſimam opem ferunt in epilepſia, vertigine, affectibus capitis, qui à ſero vel ſanguine extravaſato ortum ducunt, quem egregie reſolvunt, quod bene notandum, in majori & ſæpius repetita doſi exhibenda ſunt; aliquoties feliciſſimo cum ſucceſſu epilepſiam ex graviſſima capitis contuſione ortam expugnavi cinnabarinis, offerendo pro una doſi ſemper ſcrupulum unum cum aqua cephalica, bis de die, continuando per decem uſque dies, ſola ſaltem adhibita cucupha ex caryophyllis, aromaticis, cubebis & cardamomo.

Cinnabarinis flammeus & ſumme coccineus color conciliari poteſt, affuſa certi ſalis ſolutione & exactiſſima trituratione & lævigatione in marmore. Metallica, mercurialia gravia, quo exactius ſunt triturata & in ſubtiliſſimum pollinem redacta, eò nobiliores ſunt illorum virtutes.

CAPUT XIV.

De ſecretioribus Metallorum præparationibus, & uſu.

EXactâ in ſuperioribus mineralium pharmaciâ, nunc ad metalla deveniendum. Et primùm ad aurum, tanquam omnium optatiſſimum, & perfectiſſimum. Quâ in re, ob rei difficultatem, nobis haud ſatis notam, quid de eo ſenſerint alii, breviter recenſebimus; quid poſtea ferat noſtra opinio, more noſtro paucis aperiemus.

(a) De Auro.

CIrca Auri appellationem, aliquam latere æquivocationem reperio. Quidam enim pro auro, non id quod communiter proſtat, & cui hodie rerum meta, & pretium aptatur, avaritiæ fonti, à quo mille incommoda vitæ continenter profluunt, accipiunt: ſed quandam materiam, ſanitatis radicem, & uberrimum fontem, nullius invidiæ ſubditam, ſolis probis, & veris Medicis notam, de qua
Nomen auri æquivocum. longè plura, quàm de vulgari auro, ſublimia decantant. Sol etiam aurum cæleſte dicitur. Vulgare verò aurum, cui propriè hæc competit appellatio, & ad quod verè præſens noſter dirigitur ſermo, nullo vocis
Dahab. ſignificatu laborat. Hujus nominis etymon quidam nimis curioſi deducunt ab Hebrææ voce, *aor*, quæ lucem ſignificat. Hebræi tamen id aliâ voce efferunt, *betzar*, quaſi in tribulatione, ſiccitate; *tzar* enim tribulatio, & ſiccitas, & præpoſitio *ben.* Item *zahu* à colore, & puritate, alii à Græco ὁρίω, quod eſt cuſtodio. Alii χρυσὸν dicunt ab inventore. Poteſt & ab illa voce Ὧρος, quâ Sol apud Ægyptios dicitur. Inſignitur & aliis nominibus penes Chymicos: nunc enim Solem ipſum nominant, nunc ſulphur fixum, fermentum, ſperma, tincturam, & alia. Olim Græcis ejus in Medicina uſus fuit incognitus. Arabes primi tanti metalli vires experti ſunt, atque ſuis compoſitionibus immiſcuerunt, limatum primùm, aut in foliola redactum, quam craſſam præparationem adhuc pharmacopôlæ noſtri retinent: quo cum fructu, adhuc inexploratum habeo. Id à noſtri ventriculi calori atteri ſubigi, & concoqui nequit; at tunicis ventriculi, & inteſtinorum hærere poſſe, ſæpè compertum eſt, inde ſymptomata graviſſima non rarò emergunt. Chymicos, hac in re ſolertes, & ingenioſos comperimus, ut qui variis, & præſtantiſſimis inventis Pharmaceuticam non modò auxerunt, & ditârunt; verùm & ad ſummum perduxerunt: inter quos primas tenent Raimund. Lull. Arnaldus Villanovanus, Theoph. Germanus, quibus viam ſtraviſſe Iſaacum Hollandum, Johannem de Rupeſciſſa, & F. Baſilium Valentinum quodammodo creditur. Ab his multi alii profluxerunt, ut Gerardus Dorneus, Penotus, Ulſtadius, Phædronus, Quercetanus, Crollius & alii penè innumeri; ut interim vetuſtiſſimos præ brevitate omittam.

Summa hujus metalli præparatio in diſſolutione conſiſtit. Diſſolutio verò procuranda eſt ſine corroſivis; ſecùs non medicamentum, ſed venenum conficitur. At ſunt corroſiva, ea omnia, quæ è ſalis ſpiritibus educuntur: In quo loco reponendus eſt tædioſus ille labor, qui ex aqua puteali fit, cum reverà per id laboris nihil aliud quàm ſpiritus ſalis armoniaci proliciatur, quod ſapore & colore, quo digitos inficit, facilè cognoſcitur. Aquam vitæ alkalizatam, ut & acetum alkalizatum idipſum diſſolvere poſſe, minimè diffido; ſed ejuſmodi modus perobſcurus eſt, & ejus calcinatio vera præmittenda venit. Quod de eo ænigmaticè loquutus eſt Parac. ambiguum eſt admodum, nec quid velit à quopiam percipitur. Legitimum diſſolvens à multis aqua vitæ dicitur, à nonnullis *azot*, & quibuſdam mercurius, ſpiritus, ignis, & alia pro uniuſcujuſque captu nacta. Quid ſit tandem, videant, ne nobis impoſſibilia, lapide ſuo imaginario cuncta in aurum vertente obſcuriora, obtrudant. Si tanti arcani fuerint participes, cur non ſibi ipſis ſaltem profuerint? ſi aurum condendi ars tam familiaris, ubi tot divitiæ, & opes contractæ? ſi mortis, & ſanitatis tutelare præſidium, cur non morborum immunes longiſſimè vixerint? cur non morborum ſeminariis eodem funditùs evulſis, ſenectam depoſuerint? at hi ut plurimùm morboſi, crudaque ſenectute confecti, ocyſſimè occubuerunt. Siccine deluditur veſtrarum præceptionum labor? commentariane ſunt, tot tamque varia de eo à vobis decantata encomia? ſed quorſum iſthæc? liceat unicuique proprio ſenſu abundare. Quercetanus *lib. de preparat. medic. Spagyr. cap.* 1. auri diſſolvens duplex facit, ſpiritum acerrimum, & ſanguinem hydræ, quo in loco medium, quo educitur color à diſſoluto, alcohol glaciati corneoli proponit.

ponit. Quid ſit ſpiritus ille acerrimus, aqua regia, an fortis alia ex ſale marino, ut & ſanguis hydræ, parum laboramus, ſolâ voce iſthæc corroſiva nobis innoteſcunt: ipſius item alcohol glaciati corneoli, ſive aqua vitæ ſit alkalizata, ſive aliud quippiam ſimile, nobis admodum ſuſpecta eſt hujuſmodi præparatio; nec minùs reliqua *in eodem capite* eodem filo contexta, quæ nî fallor ex Paracelſo deſumpta ſunt, & maximè ex *Chirurg. mag. lib.* 2. quo argumento multos vanitatis, & gloriolæ cupidos deprehendere licet. Paracelſum nemo intelligit, quis Quercetanum idem per obſcuriora dicentem? Idem author in *ſua Tetrade cap.* 32. de Sole & Luna, unam ſibi compertam multis verbis ænigmaticè depingit. At quis non videt deſcriptionem fundamento à ſe & aliis poſito minimè quadrare? Quod inibi Philoſophicè calcinatum appellat, id fit cum ſale armoniaco cum reſoluto ſale tartari, ut de fulminante auro habetur. Stygiam poſtea aquam è fontibus draconis omnivori glaciatam, eſſe corroſivam ſatis liquet: & inſuper colorem ibi mutaturum ſolem in nigrum. Ex mercurio corroſivis ſpiritibus imbuto fieri, manifeſtè patet hucuſque dictam præparationem, mortificationem nuncupatam, quâ variis ablutionibus repetitis, ſplendidum, & magis nitidum redditur; à quo poſtmodum per ſpiritum fructuum juniperi tincturam elici docet: quam tandem Saturni balſamo æthereo exerceri vult per alembicum, crebris cohobationibus ad hoc repetitis. Hujuſce præparationis veritatem penes ſuum authorem relinquimus, nec propterea tanti viri fidem labefactare, aut ſuſpectam reddere nobis eſt animus. Scimus pro certiſſimo, ejuſmodi calcinationem, & diſſolutionem haud eſſe legitimam, & Saturni ſpiritum, quamvis ardentem & ſubtiliſſimum, aurum minimè tangere, minùs quemcunque ſpiritum fructuum juniperi. His fortè alia præſtantiora diſſolventium genera nobis occuluit. Tincturam, quam ferunt per lapidem pumicis educi poſſe, manibus propriis tractavimus; eam tamen nec probamus, nec aliis parandam ſuademus.

Per oleum juniperi creditur quoque aurum propriâ tincturâ ſpoliari poſſe, cujus credulitati neminem parum in chymicis verſatum hærere exiſtimo. Cæterùm paſſim in Chymicorum libris varia tincturarum, & auri potabilis præparationum genera offendes, quæ (nî fallor) incerta, impoſſibilia, & omninò à veritate aliena cenſemus. Quid tandem de vera, & legitima ejus præparatione ſentiam, paucis ſic habeto. Aurum prius ſuâ naturâ metallicâ ſpoliandum venit, quod omnes ferè innuere videntur; at in modo docendo nos fallunt, vel ipſis ſic volentibus, vel his planè rudibus, & ignaris: hoc verò fit per calcinationem. Calcinatio ejuſmodi non fit cum aquis fortibus ſale armoniaco exaſperatis; minùs per ſpiritum ſalis urinæ, nec itidem per quemvis ſpiritum ſalium. Spiritus ſalis aquæ communis optimè aurum ſolvit, & tamen vera non eſt ſolutio, nec calcinatio ulla ejus medio fieri poteſt; aurum etenim his calcinatum iterum in corpus revertitur. At vera calcinatio fit cum quadruplo corporis ſicci diſſolubilis, trituratione diligenti præmiſſâ; prunis ardentiſſimis tunc probè calcinatur, calcinatum liquore acido potabili diſſolvitur, à quo poſtmodum cum ſpiritu ſulphureo pariter potabili, tinctura à corpore ſegregatur. Sic verùm, & legitimum aurum potabile habes cum ſua tinctura. Si ulteriùs pergere velis, aurum eſt apertum, facilè tibi erit vitriolum, eſſentiam quintam, magiſterium, & alia arcana parare. Quòd ſi primâ vice corpus auri non ſit ſatis apertum, calcinationem reitera, imò ter, & quater: quò plus, eò melius. Jam ſic calcinatum maximas virtutes obtinet, eoque tunc frequenter utimur citra tincturæ extractionem, aut aliam ſolutionem.

Auri calcinatio vera.

Auri potabilis legitima præparatio.

Calcinationes vulgatas ſuis carere dotibus minimè exiſtimamus, eâ de re nonnullas nobis notas hîc delineare haud infrugi duco.

Calcinationes communes duplici viâ potiſſimùm fiunt, per mercurium, & per aquas fortes, quas regias vocant. Per mercurium accipiunt ſolis puriſſimi in bracteolas, vel tenuiſſima folia reducti partem unam, mercurii vivi partes 6. vel 8. Mercurio parum concalefacto additur aurum, idipſum probè miſcendo piſtillo ligneo: atque hoc fit extra ignem. Tum amalgama aquâ dulci multoties abluatur, donec omnis nigredo recedat. Superfluum Mercurium per corium exprimimus, & in corio manet amalgama, quod iterum accipimus, cum duplo ponderis ſalis albi decrepitati, utrumque fortiter ſimul terendo in mortariolo, vel lapide marmoreo cavo, cum piſtillo etiam marmoreo: Poſtmodum materia crucibulo indita, prunis ardentiſſimis committitur, à qua Mercurius recedit. Sal per ablutionem aquæ dulcis ab auri calce ſegregatur. Calx adhuc tenuior redditur, ſi ea bis, vel ter cum duplo florum ſulphuris comburatur. Fit & calcinatio cum ſolo Mercurio, ſed non adeò perfecta, & cum aliquo detrimento.

Item cum Mercurio ſublimato, modo haud valde diſſimili.

Item cum ſale armoniaco, ſale communi, & ſale aquæ communis.

Per aquas fortes ſale armoniaco exaſperatas, aurum in calcem vertitur, accipiendo aquæ fortis, ℥. iv. ſalis armoniaci, ℥. j. auri puriſſimi, ℥. ß. diſſolvuntur omnia lento calore in urinali vitreo, poſtmodum humiditatem omnem evapora, & remanet aurum cum ſale armoniaco calcinato. Per validum ignem ſalem ſublimando, dictum ſalem ab auro ſeparabis, item per adjectionem ſalis tartari; & poſtea per ablutionem cum aqua communi exſtillatur, & aqua regis ſine fæcibus, & ſic ſimplex evaporatio ſufficit. Aurum poſtmodum in aqua regis ordinaria ſolutum, & cum ſale tartari reſoluto repercuſſum in tenuiſſimam calcem vertitur, quæ poſtmodum aquâ communi pluries lota, evadit tenuiſſima, fitque illud aurum ſclopetarium, volatile, ceraunochryſon; quâ occaſione ab aëre calido exſiccanda venit, ne ignem concipiat; ſecùs ejuſmodi

Aurum ſclopetarium.

modi aurum concipiens ignem, ingenti cum ſtrepitu vaſa etiam fortiſſima diſrumpit, & in mille partes diſtrahit, fulminis ad inſtar; quâ ratione & aurum fulminans, à multis dicitur. Hujus operationis cauſam Crollius refert antipathiæ ſalis armoniaci cum mixtis, & medio ol. tartari compactis, & denſatis, aurum ob ſuum pondus vim fulminantem ſalis nitri ad ſe trahit, unde vires ſuas inferiùs exerit. Aurum præterea in calcem reducitur per ſpiritum ſalis aquæ communis. Solvitur primò aurum cum ſufficienti quantitate dicti ſpiritus, ſolutum evapora lento igne, & in fundo calx relinquitur. Aurum ſolvitur etiam cum ſpiritu urinæ hominis, & ſolutum, modo ſupradicto exſiccatur, & in calcem reducitur. Rurſus ſolvitur aurum cum oleo ſeu liquore antimonii, & poſtmodum in pulcherrimum vitrum evadit, cujus vires etiam maximæ ſunt. Hoc denuò vitrum in calcem facillimè vertitur, atque ab ea tincturam proprio diſſolvente extrahere poteris. In calcem tandem vertitur aurum cum ſpiritu ſalis aquæ putealis, qui ſpiritus valde eſt affinis ſpiritui ſalis armoniaci, vires nempè eaſdem obtinens; hinc ſalem armoniacum primùm è terra enaſci credendum eſt, atque his in locis plurimum reperiri. Hinc tribus miliaribus ab hac Civitate, meridiem verſus, è terra quandam ſalis ſpeciem ſponte enaſci comperimus, toto genere ſali armoniaco ſimilem. Is certis temporibus, proprio impetu, dum terra rore quodam madido perfunditur, foràs erumpit. Solum illud hujuſce ſalis copiæ ferax, omnino inutile perpetuò manet, ſiccum & ſterile, incultum & horridum. Sunt præterea multæ aliæ calcinationes, quas paſſim Chymicorum in libris offendes. Nos præſentibus contenti ſumus. Adderem varias ſolutiones, item infinitas alias auri præparationes, tam præcipitationes, quàm ſublimationes, varia denique ex eo compoſita medicamenta; pariter ſolutiones complures, Mercurii extractiones, & alia innumera: Verùm nobis iſthæc non parum ſuſpecta ſunt; demum rhapſodos æmulari nobis non eſt conſilium: proprio labore parta tradimus, aliena, & incomperta omittimus, uti & inutilia, veluti arborem Hermetis, ab aliis arborem auream dictam; quo in loco poſſem connotare novam cujuſdam Chymici antichymici præparationem, ab ipſo germinationem dictam. Sed futiles ejuſmodi præparationes, malo remittere ad ejuſdem fabuloſam ex auro, & argento Mercurii extractionem, quoad palàm edoceat ſuum aurum potabile. Conſimiles cognoſcimus, qui multum de arte pollicentur, & eam vix à limine ſalutârunt unquam. Quid mehercle aurum potabile votis habere? & minimis morbis ne tantillum opis afferre? Artis magiſtros convellere, & inſcitiæ atque ſupinæ ignorantiæ incuſare, nonne eſt audax, & temerarium facinus? & horum nî pollicitationibus veritas promptè innoteſcat, non modò calumniatores, verùm & inſignes mendaces, & garruli impoſtores apud probos meritò cenſebuntur.

NOTÆ

in CAPUT XIV.

(a) *De auro.* Character ac nota eſſentialis auri eſt gravitas, non datur enim auro gravius corpus, dum duplo ponderoſius eſt in eadem menſura ac portione ſtanno ab ferro. Depuratur aurum Ducatorum (quod non finum eſt, quia unus ducatus tribus lunæ granis & totidem veneris participat) quam optimè per antimonium, ſic ſplendidiſſimum & puriſſimum evadit, ac mirabiliter ductile, quoniam ab admixta venere & luna rigiditatem acquirit. Non opus autem eſt, ut follibus antimonium difficillimo labore ab auro ſeparetur, ſed in momento id fieri poteſt, adjecto nitro ſufficiente, quod partes antimoniales in calcem vertit relicto puriſſimo auro.

Auri calx ſi ſit citrina, bruna vel nigra, aliquid adhuc continet lunæ, ſi autem obſcurè rubra, tunc puriſſima eſt. Auro conciliari poteſt color ſaturate rubicundus, ſi fundatur cum venere & antimonio, poſtea depuretur & hoc negotium aliquoties repetatur. Memorabile eſt, aurum candefactum ſi admoveatur laminæ orichalceæ, illud ſtatim reddi friabile, ita, ut poſſit pulveriſari. Stanni momentum cum auro commixtum, tantam vim ipſi conciliat ut igne non poſſit liquari, Steeb. *tractatu elixir ſolis & vitæ* dulci liquore lympharico tenui aurum in ſubtiliſſimam tincturam convertit. Vapor ſpiritus vini rectificati inflammati ſub campana collectus pauciſſima utut quantitate auri folia intime diſſolvit. Boyle *hiſtoria fluiditatis, p* 26. aurum menſtruo quodam traduci poſſe per alembicum aſſerit.

In auro parum latitat virtutis medicamentoſæ, eſt enim nimis fixum & compagis & texturæ firmiſſimæ, quam non facile penetrare & diſſolvere valet menſtruum quoddam activum vel corroſivum, multo minus ſalivale gaſtricum, quod ferme nullum jus in illud habet; deinde etiam pauciſſimo pollet ſpiritu minerali, adeoque omnis activæ virtutis per ſe expers eſt. Omnes ferme tincturæ, eſſentiæ & liquores potabiles, tantopere commendati & celebrati, revera deſtituti ſunt ſingulari & experta virtute, imo plus nocuiſſe quam profuiſſe obſervari fuerunt. Et ſi accurate examinentur, plerumque auro prorſus orbati ſunt, & tincturam ſuam ac virtutem, ſi quam fovent, mutuantur à menſtruo; ſi autem continent aliquid auri, ſine corroſivitate illud non eſt. Hac ratione auri crocus tenuiſſimus. Spiritu ſalis volatili dulcificato, ſpiritu Sacchari Saturni, viridi æris diſſolvi ad partem equidem poteſt, attamen liquor hic aliud efficit, quam ut ſtimulet primas vias, & ad excretiones ipſas irritet, tenacemque mucum ibi reſidentem colliquet, quo nomine etiam commendari poteſt aurum fulminans, maximè quod cum ſpiritu ſalis ammoniaci præcipitatum & non ſufficienter edulcoratum fuit, quod corrodente ſua vi alvum ducit, & in epilepticis inſultibus ac torminibus convulſivis à pituita vitrea obortis, quandoque exerit laudabilem effectum, ceteroquin ipſi inteſtinorum ſubſtantiæ vim inferre poteſt; ſic aurum medicinale acceptum pondere unius grani per 30. aut 40. dies in vehiculo convenienti ſanâre infallibiliter epilepſiam *Author eſt* Vigani *in medull. Chym. p.* 48. Hœferus *in Hercule medico lib. 6. p.* 292. in quartana auri fulminantis vires extollit. Nonnulli parare ſolent ex ipſo liquorem nephriticum hac ratione: Aurum ſolvunt in aqua regis bonæ notæ, ſolutionem inſpiſſant, coagulatum urgent vehementiſſimo igne ſublimatorio in phiola. Sic aſcendit ſublimatum circa phiolæ latera ſuperiora flaveſcens, quod in aëre humido abit in deliquium, hoc deinde variis aquis dilui vel ſpiritibus miſceri, & in uſum trahi ſolet: fæces poſt ejus uſum ſecedunt nigræ, obeſis pituitoſis & robuſtioribus perſonis ejus uſus plus quadrare videtur, quam macilentis, bilioſis & tenerioribus.

Quamvis autem ex auro pauciſſima expertæ virtutis remedia prodeant, ſingularem tamen præſtat uſum & concurrit ad efficaciſſimi medicamenti compoſitionem, ſi cum mercurio, qui abundat ſpiritu minerali actuoſiſſimo, in temperamentum

feliciſſimo

feliciſſimo connubio redigatur: Fixum enim auri corpus partes tenuiſſimas mercurii in poros ac ſinum recipit, ut æquabilis harmonia & proportio exurgat; unde nihil magis meâ opinione mercurium corrigere poteſt, quam aurum, & ex adverſo, nihil aurum exaltare, actuare & virtute medicamentoſa magis imbuere aptum eſt, quam ipſe Mercurius.

Auctor quidam Anglus luci expoſuit tractatum dictum *Antelixir of Gold*, in quo ſcribit ſe poſſidere pulverem, quo mediante auri corpus penitus deſtruere, illudque in concretum arſenicale volatile nocivum, quod vitrificari aptum ſit, converti poſſe, quod fieri poſſe non dubitamus.

Auctor calcinat aurum cum quadruplo corporis ſicci diſſolubilis, quod nihil aliud videtur mihi, quam mercurius ſublimatus, vel vitriolum martiale, cum ſpiritu ſulphuris volatili paratum, quod aurum propter ſulphur egregium in calcem rubicundam igne vehementiſſimo vertit, remanente ſimul terra ſulphurea martiali: huic calci affundi debet ſpiritus ſalis volatilis & cum ipſo diſſolutio tentanda, poſtmodum ſuperfundendus ſpiritus ſulphuris, potabilis, id eſt ſpiritus vini tartariſatus. Inde exurgit tinctura elegantiſſimi coloris aurei, at naturæ magis martialis quam ſolaris. Scribit Auctor, quod etiam citra tincturæ extractionem auro ſic calcinato utatur, procul dubio in cachexia, hydrope, affectione hypochondriaca. Ex auri foliis, cum ſale ammoniaco alumine & nitro tritis, ignique commiſſis, extrahi poteſt tinctura auri non contemnenda.

CAPUT XV.

(a) *De Argento.*

Argentum, Chymicis Luna, Græcis *ἀργύριον*, Hebræis *cheſeph*, quaſi amabile, à *chaſaph*, amare. Proximè ad auri naturam accedit: Vires etiam auro valde affines obtinet. Errant tamen illi, qui putant ejuſdem eſſe ſpeciei, & ſolo calore differre. Qui utriuſque vivam anatomiam perſpexerit, nôrit & utriuſque maximam differentiam: quod dictum ſit propter quoſdam Chryſopœos, vanis opinionibus plus juſto inhærentes. Arabes pariter argentum, ut aurum, cardiacis medicamentis primi immiſcuerunt: hinc foliorum argenti uſus, adhuc in officinis retinetur; quâ in re craſſam adhuc vigere medicamentorum præparationem, ſatis mirari non poſſum. Sumpſerunt omnes artes ſummam perfectionem, ſola hæc pars Medicinæ inculta manet; quod graviſſimum piaculum non aliunde oriri mihi perſuadeo, quàm ex nimia garrulitate, quâ qui plus pollet, is cæteris longè doctior præfertur. Nonne hac tempeſtate videmus Medicos ad diſputandum longè paratiores, quàm ad bene medendum? Non fit ex opere, ſed ex loquacitate, Medici electio. Sed ſimiles habeant labra lactucas: nos meliori opinione imbuti, operantem Medicum requirimus, non auditu ſolùm, ſed & proprio labore inſtructum. Rejecto quippe craſſo illo foliorum auri, & argenti uſu, eorum diſſolutionem apprimè docemus.

Et quia de auro diximus, calcinatio ſemper præcedere debet. Calcinatio argenti à calcinatione auri non differt, licet longè faciliùs id in calcem vertatur, quàm aurum.

Et ſicuti aurum duplici modo calcinatur, ita & argentum, utpote cum Mercurio, & cum aqua forti. Cum Mercurio, eo quo diximus modo de auro. Cum aquis fortibus, modo etiam non diſſimili, excepto, quod ſolâ aquâ forti abſque ſale armoniaco probè calcinetur, calcinatione (inquam) communi, non Philoſophicâ. Et quemadmodum aurum in aqua regia ſolutum, per ſalem tartari, ſeu oleum repercutitur, ita & argentum in ſimplici aqua forti ſolutum, cum aqua ſalſa præcipitatur, pulvere albiſſimo cum aqua fontana pluries edulcorato: & hoc utuntur nonnulli pro vera calcinatione, licet iterum ejuſmodi pulvis in argentum revertatur. Dictus pulvis intra exhibitus ventrem ſolvit, ventriculo pergravis eſt, vermes enecat, & hydropicorum aquas educit. Ex hoc pulvere nôrunt pſeudochymici quidam plumbum in argentum fallere, quâ inſpectores credunt Saturnum in Lunam fuiſſe mutatum. Ad hoc deraſum, & limatum plumbum accipiunt, cui prædictum argenti pulverem addunt, & his igni admotis, pulvis in argentum vertitur, & plumbum in pulverem cineritium, argenti pulveri ſimilem. Qui non nôrunt argenti pulverem, atque exiſtimant aliud eſſe ab argento, facillimè illaqueantur. Idem cum Luna cornea efficiunt, ut optimè animadvertit Crollius. Ab hoc præcipitato argento, cum aceto ſtillatitio fiunt Cryſtalli argenti, qui denuò in liquorem oleagineum evadunt. Pelluntur & per retortam, à quibus inſignis ſpiritus argenti educitur. Hæc calx denuò cum duplici pondere ſalis communis minutiſſimè trita, & mixta, atque quatuor horas tantùm in furno venti detenta, ſubtiliſſima, & perfectiſſima efficitur ad tincturam eliciendam.

Alia tamen calcinatio nobis nota eſt, longè melior & facilior, fit cum quadruplici pondere aquæ ſiccæ, ut de auro diximus. Perficitur dicta calcinatio intra tres, vel quatuor horas, filiis artis, veris, non putatitiis ſatis nota eſt, ideò propter pſeudochymicos apertiùs non eſt dicenda. Calcinatio in auro non ſæpè unicâ vice abſolvitur; in argento contrà, quòd non ſit adeò tenax, & compactum. Hac viâ metallorum corpora adaperiuntur, & in his invenies quodcunque volueris: nam ſic adaperta quocunque liquore potabili diſſolvere poteris: nec ad hoc opus eſt aquâ vitæ alkalizata, aut alio fortiori diſſolvente, ſimplici aquâ communi diſſolvuntur, & poſtea ulteriùs progredi poteris. Scio virum illuſtriſſimum, in cujus gratiam hæc ſcripta ſunt, graviter laturum, ſi tantum arcanum omnibus patefacerem. Qui hanc ergo diſſolvendi methodum nactus fuerit, intelliget, quo pacto argentum in quintam eſſentiam adduci poſſit, item in oleum, & Balſamum.

Calcinatio quæ fit cum ſulphure, non omnino reprobanda venit; hac enim calcinatione, ſi ritè inſtituta fuerit, Lunæ corpus aperitur, licet non adeò perfectè; fit verò dicta calcinatio cum duplo ſulphuris triti, ſumendo argentum priùs cupellatum, & in bracteolas reductum; in crucibulo ſtratificando lamellas argenti cum ſulphure: atque tum igne ſuppoſito crucibulos flagrat ſulphur totum, & in auras abit.

Repetitur iſthæc operatio bis, aut ter, donec Luna perfectè ſit calcinata.

Calx ejuſmodi aceto ſtillatitio in vitriolum vertitur; à quo poſtmodum quintam eſſentiam, oleum, liquorem, & ſimilia elicere poteris; de quibus uſus, vires, & facultates omnibus innoteſcunt.

Præterea ex argento liquor argenteus ad multa utilis hunc in modum paratur, citra ponderis ipſius Lunæ jacturam: ad hoc Lunam in foliola redactam accipimus, eamque aquâ forti diſſolvimus, diſſolutæ lento igne tertiam partem evaporamus, ſicque in ſcutella vitrea lata eam in ſecreto loco reponimus, ubi intra 24. horas cuticula argentea ſuperficiei inducitur, quam in alio vaſe ſeorſum ſervabis. Hæc operatio toties repetenda venit, quoties ejuſmodi cuticula apparebit. Demum iſtæ cuticulæ in cella vinaria repoſitæ in liquorem facillimè abeunt, vaſe ad id parum reclinato. Ferunt quidam uniones fictitias eo liquore illitas colorem nativum adipiſci.

Argentum tandem variis liquoribus diſſolvi poteſt pro uſus varietate. Promtiſſimè ſolvitur cum ſimplici ſpiritu ſalis nitri; hujuſce verò ſpiritus ſalis præparationem ſuprà docuimus.

Germinatio metallorum notatur. Quod ad præparationem illam, falsò germinationem dictam ſpectat, puto omnino eam nullius eſſe frugi: & quanquam ejus artifex incuſet magnum illum Germanum, Hermeticorum, non infimum, ignorantiæ, & inſcitiæ, mirum non eſt, quia ſic ſolet omnes bonos authores protrahere.

Juvenum mos eſt multa ſibi credere. Laudari poſtmodum ab illaudato non magna laus eſt. Mercurius ob fugam caloris ſecum trahit amica metalla, quod potiùs ſublimatio, quàm germinatio dicendum eſt. Potiori ratione arbor Hermetica in humido nata, nuncupanda eſſet germinatio. Sed tricis his miſſis, ad ſeria deveniendum.

Uſus. Uſus argenti liquoris, ſalis, quintæ eſſentiæ, calcis veræ multiplex eſt pro varietate affectuum, eorum magnitudine, temporis conditione, & infirmorum natura: quæ omnia probo, & erudito Medico facilè nota ſunt.

Uſus. Vires maximæ ſunt adverſus capitis morbos, epilepſiam, apoplexiam, vertiginem, imbecillitatem cerebri; valent & ad oculorum morbos.

Quantitas perexigua eſſe debet, ni morbi magnitudo majorem repoſcat.

Tempus exhibendi erit, ut de aliis alterantibus, quæ omnibus horis præbere poſſumus, etiam intra cibos.

Rurſus lubens prætereo methodum conficiendi Mercurium ex metallis, ex argento præſertim, & auro, eo quod in his plus opinionis, quam veritatis comperiamus. Si tempus contrarium indicaverit, ſententiam mutare non recuſo.

NOTÆ

in CAPUT XV.

(a) *De Argento.* Luna à veneris contagio penitus depurata non amplius colorem cœruleum vel viridem menſtruis impertit, ſed præparavi ex ipſa ſecundum proceſſum *Montſchnyderianum deſcriptum in tractatu Metamorph. planet.* Vitriolum albiſſimum ſplendeſceus ſquammulatum ad inſtar: hoc ſolutum in ſpiritu liliorum convallium non adeo rectificato exhibebat liquorem qui leniter purgabat, pituitam primæ regionis viſcidam incidebat, lumbricus feliciſſime educebat, varioque experimento nobis comprobabat ſuam efficaciam in epilepſia, menſium ſuppreſſione, & atrophia infantum. Major efficacia huic liquori conciliari poteſt, ſi ſpiritus ſalis ammoniaci urinoſus addatur, qui tamen nec viridem nec cœruleum producebat colorem. Singularem obſervationem meretur, quod ſal illud in aqua deſtillata ſolutum progreſſu aliquot menſium nobis ſubinde exhibuerit ultra ſex colores: Nimirum mixtura clara & diaphana primum incipiebat vireſcere, deinde ſubſequebatur color ex flavo obſcurus & tandem ater, elegantiſſimo ſane ſpectaculo, ut exinde appareat, ferme omnes colores latitare in corpore lunæ per ſe omnis coloris expertis.

Hactenus argentum non niſi aqua forti ſolvi traditum fuit, nihilominus vitrioli oleo eoque rectificato forti adhibita coctione commodiſſime diſſolvitur.

Actor cum quadruplici pondere aquæ ſiccæ calcinat lunam; aſſumitur lunæ depuratæ in lamellas redactæ drach. 1. mercurii ſublimati unc. ſem. fiat ſtratum ſuper ſtratum in crucibulo, mixtura calcinetur, ſic relinquitur calx lunæ gryſei coloris, cui affundi poteſt ſal volat. urinæ cum ſpiritu vini paratum pro extrahenda tinctura.

Argentum corpus grave eſt & fixum in igne, ita tamen volatiliſari ſequenti via poteſt, ut plane volaticum fiat & in auras abeat. Accipiantur lunæ finæ drachmæ 2. aquæ fortis depuratæ drachm. 6. fiat ſolutio, quam coagulat ſal ex albo vireſcens, hoc ſolve in ſpiritu cryſtallorum viridis æris, quem tribus vicibus abſtrahebam, remanebat ſal, quod leniſſimo calore in fluxu perſeverabat, quod ſolvebatur in ſpiritu vini ſaltem ſimplici, mixturam infundebam cucurbitulæ, cui ignis admovebatur, & evaporabat primo ſpiritus vini, dedi ignem fortiorem, ſic omne ſal ſub ſpecie fumorum volatile factum fuit, & in auras evanuit, pauco relicto quod renuebat amplius coagulari. Liquoris hujus lunæ antefactam evaporationem aſſumebam quatuor partes, & affundebam mercurii vivi part. 1. Sic in momento coagulabatur mercurius in cineritii coloris amalgama, liquorem ſupernatantem effundebam, ipſique admiſcebam ſal volatile Caryophyllatum, undè mixtura ex nigro fuſca apparebat ac penitus coagulabatur inſtar butyri.

Memorabile eſt, ſulphur ad mixtum lunæ, ipſi protinus leniſſimo calore fluiditatem ſimul & fragilitatem conciliare, inducendo colorem ex gryſco atrum. Argentum hoc modo cum ſulhure cœmentatum, ſi ignitis carbonibus vel regulis imponatur, exurgit in tenuiſſima fila, ac creſcit & dicitur *gevvachſen Silber.* In ſulphure latitat arcanum ſeparandi aurum ab argenti inſigni mole per ſolam fuſionem in igne, qui proceſſus multum ſuppeditat lucri. Sulphur aggreditur ipſum argentum illudque intime penetrat; ſolis autem interſperſas atomos relinquit intactas, quæ gravitate ſua tendunt deorſum ibique collectæ & concentratæ abeunt in regulum ſulphuris, ſcoriis adhuc immixtum, à quibus aurum & argentum mediante nitro ſeparandum, ſic ex viginti libris lunæ, in quibus drachmæ duæ auri latitant, hoc ſeparari poteſt ſine ſingulari ſumptu, cum ſecundum vulgarem procedendi modum, mediante aqua forti, plus damni quam lucri proveniat.

Calx lunæ cum aqua forti & ſale communi parata educit pituitam, & hydropicis, pituitoſis, melancholicis convenit. *Tackenius* nobilis Venetorum Medicus frequentiſſimo in uſu habuit hanc calcem æquali portione mixtam cum cinnabari antimonii in mania, melancholiâ, epilepſiâ. Calx lunæ ſi fluat in igne, fit inde luna cornua, Germ. *Horn-Silber.* Similiter calx hæc ſi miſceatur cum mercurio ſublimato confecto cum nitro & ſale communi ac ſublimetur, potior pars argenti cum mercurio aſcendit, fitque leviter mercurius currens. *vid.* Beccheri *ſupplem. 2. p.* 113.

Arbor ſic dicta philoſophica ex luna ſeq. mod.

para-

paratur : ſolvitur lunæ drachma una in tribus partibus aquæ fortis per præcipitationem præparatæ, *gefället*, adde mercurii drachm. duas, aquæ pluvialis unc. unam, expone digeſtioni & poſtmodum frigori.

CAPUT XVI.

(*a*) *De Ære.*

UT Luna in ſuperioribus maximam cum Venere affinitatem habet, ita argentum in inferioribus cum ære. Sic etiam, ut Venus cœleſtis ſymbolum obtinet cum benè compoſitis, ita noſtra terreſtris cum perfectis metallis. Ex lapidibus, cum berillo, qui geſtantem reddit alacrem, divitem, magnificum, ad unionem conjugalemque amorem aptiſſimum; favet mulieribus prægnantibus, ne earum contaminetur partus : & aqua, in qua jacet, ſuſpiria tollit, & cunctas infirmitates hepatis. Smaragdus inſuper eidem reſpondet. Ex plantis roſa, myrtus, thymus, laudanum, ambra, & cætera benè olentia. Ex animalibus columba, turtur, paſſer, ut quæ in purgatione lepræ, jubente lege, conſuetum eſſet offerri, ut quæ etiam proficua ſint venereis.

Ejus uſus antiquitùs fuit ante argentum, ac penè etiam ante aurum, referente Plinio lib. 34. hinc ære ſignato primò uſum fuiſſe Pop. Rom. inde à rege Numa collegio tertio fabrum ærariorum inſtituto.

Virtutes etiam ejus, ac facultates ab omni ævo nobis innotuerunt. Vetuſtiſſimus Hippocrat. multa ab eo perfecta remedia multis morbis præſcribit, tam intrinſecis, quam extrinſecis, *Lib. de victus rat. in acutis*, ad hydropem ejus ſquammam : eandem Pleuritidi, *lib. de morbis*, & alibi ſtomachum inquit ſubvertere, alvum laxare, & hydropicorum aquas educere. Quid demum ? referente Langio, de nullo metallorum ſalubrior ſpirat aura, quàm de ære ex chalcitide confecto, quod viridi ærugine quoque ſcatet : de quo clavus, ſuillæ, aut cervorum carnibus infixus, eas à putredine illibatas, & ſua ſtyptica exſiccandi potentia diu conſervat : quod hi quoque foſſores, qui in ſcaptenſulis, Græcè *χαλκωρυχεῖα* dictis, chalcitidem cum ærugine ſcrutantur, fatentur.

Galenus multis in locis ejus uſum in extrinſecis morbis multùm commendat, in intrinſecis liberè fatetur, de eo atque de aliis mineralibus periculum nullum feciſſe, ut qui in his non eſſet valde eruditus : de hydrargyro, quem non eſſe de ſpontè naſcentibus dicit, manifeſtè denotat. Poſteriores Græci nec ejus intrinſecum uſum commemorant. Ad ulcera verò ſuis unguentis, & emplaſtris ſæpius immiſcebant æris ſquammam, ejus eruginem, florem, & æs uſtum. Medici verò chymicâ arte edocti, alias præparationes his longè præſtantiores agnoſcunt, ex quibus hæc paucula frequenter experimur.

Vitriolum æris pluribus modis fit. Præſtantiſſimum omnium hunc in modum: Laminatum æs cum duplici pondere ſulphuris, igne aperto in vaſe terreo bis calcinamus; hoc eſt, ubi jam ſemel calcinatum fuerit, iterum ſecunda vice calcinatur cum eadem ſulphuris quantitate, quod fit ſtratificando lamellas, & ab his parum tuſis cum aqua communi facillimè vitriolum abraditur, infuſionibus nonnullis ad hoc præmiſſis, & dictas infuſiones ſenſim evaporando, quoad coagulationis ſigna apparuerint. Hanc methodum pulcherrimè docet *in ſua Baſilica chymica* Crollius, & poſt eum Beguinus *in ſuo Tyrocinio.* A fæcibus iterum calcinatis, novum educitur vitriolum : æs tandem totum in vitriolum vertitur.

NOTÆ

in CAPUT XVI.

(*a*) *De Ære.* Venus ex omnibus metallis difficillime redigi poteſt in fluorem : commode tamen id præſtari poteſt cum pulvere detonante nigro: Facillime funditur cum antimonio : hanc maſſam typographi pro typis ſuis formandis fundamenti loco habent, eique poſtmodum plumbum vel ſtannum debita in copia addunt ut fiat ductilis.

Cuprum multum ſulphuris poſſidet, ſi cum ſale ammonico miſcetur, inflammari poteſt, quatenus ſal ammoniacum extrahit internum veneris ſulphur, illudque extravertit, ut eo citius flammam concipiat. Si caput mortuum vitrioli veneris miſcetur cum ſale tartari, vel alio ſale volatili aut ſale ammoniaco, ſublimatione exſurgunt flores, qui nomine entis veneris veniunt, medicamentum in majori doſi vomitus excitat, in minori reſolvit, incidit, ſalivam & ſedes excitat. Extrinſecus hoc ſal cum ſpiritu vini ſolutum vel mixtum cum balſamo ſulphuris ulcera antiqua depurando ſanat.

Dicitur ſulphur veneris magnam cognationem habere cum ſulphure auri, quare etiam cuprum cum pallido auro mixtum reſtituit ipſi priſtinum ſuum colorem, & quo frequentius cum venere funditur & cum antimonio depuratur, eo ſaturatior prodit color. Aurum cum luna mixtum, ſi cæmentatur cum viridi æris, ſale ammoniaco & nitro, ſplendidiſſimum acquirit aureum colorem. Sunt qui ex vitriolo Cyprio & mercurio vivo ſingulari præparatione auri particulas quaſdam extrahere volunt. Certum hoc eſt, ſi antimonium æqualiter miſceatur cum luna & venere, prævia decenti cæmentatione lunam auri optimi portione ditari, ita ut ex una uncia argenti duo grana ad minimum auri mediante aqua forti ſecerni queant. Solvitur cuprum egregie in decocto tartari, ſalis communis & aluminis; unde fluit modus mineras venereas, quantum cupri contineant, probandi & examinandi per viam humidam, modo contuſæ coquantur cum tali lixivio. Fluit quoque inde fundamentum dealbationis argenti, quod cum venere mixtum eſt.

Ex venere intrinſecus pauca proſtant remedia, niſi emetica vel nauſeam moventia : Nihilominus in Belgio famigeratiſſima eſt tinctura, dicta *Helvetii*, quæ ex vitriolo veneris ſive Cyprio & ſale ammoniaco paratur, hæc invicem miſcentur & in crucibulo funduntur, affunditur ſpiritus vini vel ſpiritus ſalis ammoniaci vinoſus. Tinctura proveniens cœrulea commendatur ad epilepſiam infantum, menſium ſuppreſſionem, atrophiam, vermes interficiendas. Doſi pleniori movet vomitus in pituitoſis & illis, quorum inteſtina viſcido humore obſeſſa ſunt. Tinctura hæc eſt egregium menſtruum pro extrahendo opio : optime aſſumitur cum vino Hiſpanico.

Quando cuprum cum antimonio & marte miſcetur per ignem exurgit maſſa, cujus inferior pars regulina eſt, ſuperior magis ſulphurea, huic affunditur acetum deſtillatum vel melius ſpiritus aceti, ſic dulcem acquirit ſaporem & colorem rubicundum. Solutio decantanda ac inſpiſſanda in magma, cui affuſus ſpiritus vini conſtituit eſſentiam

elegantiſſimam aperitivam omnis virtutis emeticæ & purgatricis expertem. Regulus ſulphure Veneris prægnans eſt ; unde longe ſaturatiorem auro conciliat colorem, quam regulus purus ſive martialis, & ſi diſſletur in capella igne vehementiſſimo, fumi ac vapores longe rubicundiores ſunt, quam ſi regulus antimonii ſimplex fuerit. Regulus hic Veneris miſceatur per ignem cum ſulphure vulgari optimo, addatur mercurius ſublimatus ſub æquali parte : invicem hæc deſtillentur per retortam vitream bene lutatam in igne aperto (uti mos eſt Cinnabarim ſic in copia deſtillare) ſic Cinnabaris ſulphure veneris ſubtiliori gravida evadit. Cum quavis terra vitreſcibili & optime cum tutia, quæ flos lapidis calaminaris eſt, liquatum cuprum album fit, poteſt adjici ad meliorem fuſionem promovendam borrax. Idem per liquationem cum arſenico fixato in argenti æmulum metallum convertitur.

Viride æris vel etiam æs uſtum in abſumendis callis fiſtularum antiquiſſimi chirurgorum, inter quos eminet ipſe *Hippocr.* ſummo cum fructu adhibuerunt. Sic novi chirurgum celebrem, qui hoc remedio fiſtulas curat feliciſſime : uſus ejus hic eſt : redigitur in pulverem, deinde cum liquido vel ſola ſaliva miſcetur, & hac mixtura fiunt turundæ, quæ in cavitates iſtas quantum licet, intruduntur, ſic callum fiſtularum duriſſimum intra tres vel quatuor dies citra dolorem citra quandam inflammationem ita abſumunt & exedunt, ut totus ſeparatus à parte ſana extrahi queat. Si una vice non totus exprimi poteſt, propter obliquum cuniculorum ductum, ſecunda vel tertia vice applicetur, ſicque omnis auferri poterit. Semper autem hoc tenendum eſt in applicatione, ut profundius immittatur in fiſtulam : & quamvis non omnibus calli partibus immediate applicari queat, accidit tamen, dum ſucceſſive ſolvitur hæc turunda, ut vis medicamenti penetret ad abſconditos ductus, & efficaciam ſuam ibi exerat. Egregius quoque locus de hac re extat in *Fallop. tractat. de foſſil. p.* 5 3. Notate inquit, quod omnia quæ ex ære oriuntur & præcipue ex ære depurato, habeant vim erodentem ; unde quando eſt callus in aliqua parte abdita, & non poſſumus inibi aptare midicamenta, ſolemus conficere fiſtulam ex ære, & injicere, & ſic corroditur callus. Spiritus veneris paratur hoc modo, recipe viridis æris, vel loco hujus cryſtall. veneris, libr. tres, indantur retortæ vitreæ, fiat deſtillatio ex arena primo igne leniori, poſtea bene lutatis juncturis augeatur flamma gradatim, ſic replebitur recipiens nubeculis albis, & prodibunt circiter duæ libræ liquoris, ſub finem ſpiritus fortiſſimus, ubi nubeculæ ceſſant, deſiſtendum eſt. Crocus veneris relinquitur in retorta omni acido exutus.

Alio modo.

VItriolum Veneris fit ex ære in viride verſo, vel cum racemis uvarum tempore vindemiarum, quod in Monſpelienſi agro paſſim fit, vel cum aceto ſolo. Quod verò fit cum ſale, & tartaro, ad hoc ineptum eſt. Ab iſto viridi ære cum aqua communi, eo quo ſuprà diximus modo, vitriolum extrahitur.

Alio modo.

CAlcinatur æs cum quadruplo ſalis ſulphurei : poſtmodum cum aceto diſtillato tinctura extrahitur, ſale priùs cum aqua communi remoto. Concreſcit in lapillos, modo quo ſuprà dixi, humiditate ſufficienter per evaporationem ablatâ. Requiritur primùm, ut æs probè teratur, & ſali per minima ritè commiſceatur, ac demum violentiſſimo igne calcinetur in crucibulo, vel alio vaſe ad hoc accommodato.

Alio modo.

CUm aqua forti ex ſale nitro, & alumine uſto factâ, ſolvitur æs, per evaporationem humiditatis aliquâ portione ſublata, vas in loco frigido reponitur, & in eo concreſcunt lapilli pulcherrimi.

Alio modo.

CUm ære tandem per ſe igne vehementiſſimo calcinato, quod fit per tres, vel quatuor dies, modo jam dicto vitriolum fit pulcherrimum.

Oleum Veneris.

EX Vitriolo veneris oleum rubicundiſſimum elicitur per retortam, modo quo educitur oleum vitrioli communis. Hic liquor à Theoph. Parac. dicitur acetoſus eſurinus : cujus uſus eſt mirabilis in affectibus renum, & veſicæ, item in uterinis affectibus. Ventriculum etiam haud parum roborat, caput etiam ; & alias partes ventriculo condolentes : pro quo accipiendum venit vitriolum Veneris ſine corroſivis factum. Uſus ejus eſt duarum, vel trium guttarum cum juſculo carnis, cum aliqua conſerva manè, & ſerò. Pollet & aliis viribus, de quibus apud Theoph. Parac. *lib. de tartaro, & lib. de vita longa*, & apud Crollium *in ſua Baſilica Chymica.* Cautiones circa ejus uſum, à dicto Crollio poſitæ, non ſunt adeò certæ, ut fortè ipſe exiſtimat. Bilem ſiquidem haud parum coërcet, & inflammationes ab ea concitatas facilè compeſcit. Dandum eſt ſemper cum quantitate ſufficienti humiditatis, actu enim ejus aciditas vellicat propinquiores partes, quas actu tangit. In intrinſeco apoſtemate equidem ejus uſum non admitterem : ubi namque mollientia, ibi incidentia non ſunt adhibenda.

Vitrioli uſus abſque alia præparatione etiam valdè utilis eſt : In cachexia id pluries experti ſumus. Ventriculo prodeſt, inappetentiam corrigit ; fluores genitalium tam hominum, quàm mulierum ſiſtit ; viſcerum obſtructiones reſerat. Sed apprimè videndum, quibus conveniat, & quibus obſit, quod non ſolo temperamenti criterio aſſequemur, verùm aliis ſignis, de quibus fortè in peculiari *methodo medendi noſtra*.

Veneris tinctura.

IStud Vitriolum Veneris tincturam continet, ideò ab eo tinctura elicienda venit. Itaque cœruleum tuum vitriolum cum aceto diſtillato pluries ſolve, & coagula : paratum ſic Vitriolum retortæ luto firmiter munitæ indatur, atque igne per gradus exhibito, phlegma, & ſpiritum abſtrahe. Fæces cum aceto diſtillato iterum ſolve, à qua ſolutione per coagulationes novum elicies vitriolum ; hoc autem ſpiritui miſce diligenter, & cum ſpiritu vini, lento calore, ut fimo equino, infuſione trium, vel quatuor dierum præmiſſâ, tincturam pulcherrimam elicies. In Epilepticis morbis,

bis, vertigine, apoplexia, & aliis graviſſimis morbis capitis mirificè confert. Hæc præcipua ſunt medicamenta ex cupro educta, quibus intrinſecè utimur. Ea verò, quæ extrinſecus uſurpamus, cum cæteris nota ſunt. Calcinatum bis cum ſulphure, ſi aquâ communi pluries lavetur, magnam partem ſuæ acrimoniæ amittit, fitque præſtantiſſimum medicamentum pro laxis, & putridis ulceribus ſanandis. Ærugo æris pariter lota ſuam quoque amittit acrimoniam. Sed hæc trita ſunt, uti & ſquamma, flos, crocus, & ſimilia. Pompholyx, ſeu tuthia ad hoc etiam pertinet, cujus præparatio ſatis nota eſt in Officinis.

CAPUT XVII.

(a) *De Ferro.*

FErrum metallorum omnium utiliſſimum, optimum vitæ, peſſimumque necis inſtrumentum, atque inquit Plin. *hoc tellurem ſcindimus, ſerimus arbuſta, ponimus pomaria, vites ſqualore deciſo annis omnibus cogimus juveneſcere. Hoc extruimus tecta, cædimus ſaxa, omneſque ad alios uſus ferro utimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus ſolùm, ſed etiam miſſili, volucrique, nunc tormentis excuſſo, nunc lacertis nunc verò pennato*, & aliis, recenter in perniciem hominum inventis. Græcè Σίδηρος, à σίζω ſtrideo: Hebraicè, *barzel.* Ferrum, & chalybs ejuſdem ſunt generis, unum altero magis defæcatum. Chalybs ſic naturaliter è terræ viſceribus elicitur. Arte etiam ferrum in chalybem excoquitur, cujus methodum hîc animi causâ annectere placet. Itaque ferrum accipe in virgulas, vel lamellas digiti majoris craſſitudinis reductum: virgulæ vel ſint rotundæ, vel quadratæ, parum refert; has ſtratifica in vaſe terreo oblongo, & capaci, cum duabus partibus pulv. carbonis ſalicis, aut fagi, & una parte raſuræ cornu bovis. Vas undique luto probè muniatur, idque, per 4. vel 6. horas, pro quantitate ipſius chalybis, in furno venti cum ardentiſſimo igne excoquatur. Exacto tempore, & refrigerato vaſe, chalybem invenies perfectiſſimum. Quod ſi artifex emolumentum majus ab hoc opere percupiat, pro lamellis & virgulis, inſtrumenta cujuſcunque generis, gladios, enſes, & alia ex ferro ſimpliciter conficere poterit, eaque hoc artificio in chalybem reducere. Medicamenta, quæ ex eo paramus, ſunt potiſſimùm Crocus Martis, vitriolum, oleum, &c.

Crocus Martis nobis maximè arridet, ſi ſolo igne abſque ulla mixtione conficiatur. Fit verò per ſimplicem ignis vehementiam in reverberatorio, per 8. vel 10. dies, crucibulo probè cooperto, & luto bene munito, quod opus artificio caret. In hac operatione, volatilis pars metalli recedit, & fixa manet, quæ maximè optabilis eſt.

Ferrum facillimè in rubiginem vertitur, quæ ſi in reverberatorio per aliquot horas detineatur, in optimum crocum evadit.

Limatura chalybis, vel ferri ſubtiliſſima, intra paucos dies in crocum vertitur, ſi diebus canicularibus, ſolis radiis, ea communi aquâ priùs irrorata, exponatur: hæc in maſſam compingitur, ac denuò ſimplici aquâ madefacta radiis ſolaribus per duos, vel tres dies relinquitur. Dicta operatio ſi ter, & quater reiteretur, crocus fit pulchrior, & nobilior. Vas ad hoc requiritur ex terra vitreata. Mirabile dictu quantum dictum vas incaleat.

Calcinatur ferrum, & cum ſulphure, & cum ſale; at meliùs cum ſulphure. Ad quod duplicem ſulphuris portionem aſſumimus, & unam ferri limati: dato igne flagrat ſulphur totum, & in vaſe terreo remanet calcinatum ferrum; quod ſecundâ vice iterum calcinatur, eâdem portione ſulphuris ſervata. Baculo ferreo ſub fine move, ne quicquam de ſulphure remaneat.

Ejuſmodi calcinatum ferrum ſuper lapidem porphyriten in tenuiſſimum pollinem factum, evadit in crocum pulcherrimum, ſola aqua communi irroratur, & in fine in paſtillos compingitur.

Crocus Martis fit etiam cum aqua forti, ejus limaturam in ea diſſolvendo, diſ- *Crocus Martis.*
ſolutum à fæcibus abſtrahendo, atque tum extractum per evaporationem exſiccando. Quantitas ſit utriuſque pro ratione efficaciæ aquæ fortis.

Item cum oleo vitrioli, ſulphuris, & ſimilibus liquoribus acidis parare unuſquiſque poterit Crocum Martis. *Crocus Martis.* Qui cum his corroſivis parantur, raró in uſum Medicinæ veniunt, nî priùs valida lotione præmiſsâ.

Crocum tandem, nobiliſſimum omnium, *Crocus Martis.* paramus cum Mercurio, cujus operationem ſatis apertè diximus, cùm de Mercurii præparationibus ageremus.

Ex croco ferri varia componimus remedia, quibus paſſim utimur. Communia *Croci Martis compoſita.* ſunt rotulæ, pilulæ, & electuaria; minùs uſitata ſunt vitriolum, oleum & balſamum. Rotulæ fiunt cum ℥. j. croci, & ℥. j. ſacchari in electuarium ſolidum cocti. His ſæpè immiſcemus macerem, cinnamomum, galand. caryophill. aut ſimilia ſcopo noſtro accommodata. Pilulas etiam compingimus cum aloë lota, & purgata, myrrha, croco, nuce moſchat. Maſtiche, ammoniaco, ſcammonea, rhabarbaro, & aliis, pro tempore, & infirmorum opportunitate.

Electuaria item componi curamus, pro ægrorum natura, morbi conditione, & temporis occaſione: nunc cum conſervis aliquot, nunc cum opiatis, mithridatio, theriacâ, & ſimilibus. Pro ſingula uncia ſeſquidrachmam, & drachmas duas croci commiſcemus. Et de Electuario ℥. ij. & ʒ. iij. damus ſingulo die, manè 4. & 5. horis ante cibum.

De rotulis eadem ferè eſt doſis; Pilulæ pro ratione compoſitionis exhibentur. Vires croci ſunt multiplices: obſtructiones viſcerum reſerat, ictericiæ medetur, lienem præter naturam auctum imminuit, mulierum menſes movet, ventriculum laxum roborat, fluores alvi & uteri ſiſtit.

 Hæc

Hæc omnia felicius præſtat vitriolum ex eo paratum, ejus liquor, & balſamum.

Vitriolum martis. Vitriolum Martis ex omni ferro quoquo pacto calcinato educitur. Id verò, quod cum ſulphure calcinatur; peropportunum eſt, & maximè in Medicinæ uſu id ipſum paramus, ut docet Crollius *in ſua baſilica Chymica*, cum aqua communi nimirum, eam calcinato ferro affundendo ad juſtam quantitatem ebullitione levi factâ, & refrigeratâ, collatam evapora, donec quaſi cruſtam acquirat aqua; vaſe in loco frigido repoſito, concreſcent lapilli viridis coloris, à fæcibus iterum calcinatis ſimile eadem viâ educes vitriolum. Calcinationem procuramus ſemper cum duplici quantitate ſulphuris.

Oleum, liquor & balſamum martis, ex hoc præparato vitriolo elicimus. Nec interea me latet, aliam ab aliis traditam eſſe viam; hanc tamen eſſe veram, & legitimam minimè inficior. Ejuſmodi liquor verum eſt Theoph. Parac. acetoſum eſurinum, de quo miranda prædicat in *lib. de vita longa* & in *lib. de tartaro.* Hoc labentem, feſſumque ventriculum ſublevat, multis morbis à vulgo Medicorum incurabilibus habitis medetur, alia denique in arte miranda præſtat. Guttulæ tres, vel quatuor cum quovis liquore exhibentur. Ejuſcemodi liquor, vera eſt chalybis potabilis præparatio, Medicis ordinariis, communibus, & plebeiis ignota: Iſtius loco, acetum à ferri infuſione extractum accipiunt, quâ in re ſuam inſcitiam, & ignorantiam produnt. Subrubram enim tincturam, quam in hoc fuſo chalybe putatitio conſpiciunt, non à chalybe, ſed ab alio extraneo contractam exiſtimant.

NOTÆ

in CAPUT XVII.

(*a*) *De ferro.* Datur revera in marte duplex, atque diverſa ſubſtantia, una adſtringens, altera aperitiva: hæc ſubtilior, tenuis ac ſalina, illa plus terrea craſſiorque eſt. Seorſim illa quam commode comparari poreſt, quando ſub æqua portione limatura martis miſcetur antimonio: duo hæc addito nitri ſale fluant in crucibulo, mixtura tuſa decoquatur in aqua, decoctum decantetur, & nova aqua elutrietur omnis ſalina & ſolubilis martialis portio. Pulvis ſubſidens cum nitri duabus partibus calcinetur, ſic evadit crocus martis antimonialis eximiæ virturis aperitivæ ad cachexiam viſcerumque obſtructiones ſolvendas. Illud quod ab elutriatione remanet, ſi eodem modo tractetur cum nitro, faceſſit in pulverem manifeſtius ſtipticum, coaſtringentemque, & qui ſapore & virtute multum differt à priori: poſterior, ubi laxiori tono inteſtina parteſque laborant, egregiam fert opem. Elegans crocus martis paratur ex vitriolo martis vel ſolutione martis facta cum ſpiritu nitri, aut aqua forti, modo extremo ignis gradu crementur diſſipato omni ſpiritu acido, ſic remanet terra pulcherrime rubicunda, quæ croci martis nomine venit. Apex & baſis eſt pulverum cachecticorum, in affectu hypochondriaco, ictero, hydrope magni uſus. Quod ſi huic affunditur ſpiritus ſalis dulcis, exurgit tinctura martis elegans, quæ connubio arcani tartari ſeu terræ foliatæ liquidæ colorem ſanguineum acquirit. Eidem tincturæ, ſi ſolutio ſacchari Saturni paululum inſpiſſata admiſceatur, in momento prodit tinctura celebratiſſima *Grammanni*, quæ via ſicca difficillimæ eſt præparationis: remedium ad ſanguinis ebullitiones & tumultus cohibendos ſatis probatum.

Nonnulli, iique peritiores practicorum crudam martis limaturam omnibus iſtius crocis ac præparatis in medicina anteponunt, quandoquidem hæc acido non tacta minuſque inverſa, promptius agit in acidum ventriculi exſuperans, illud ſaturando ac abſumendo: hujus poſt uſum oriuntur, præcipuè ubi acidum præſens, ructus ovum fœtidum redolentes, fæces ſecedunt nigræ, qui color debetur mixturæ vitrioli cum fæcum partibus terreis non billioſis, uti recepta opinio eſt. Limaturæ crudæ uſus validum requirit ventriculum, ne ibi hæreat, ructus nauſeamque excitet ac appetitum dejiciat. Refert *Panarollus*, ſe poſt mortem eorum, qui uſi fuerint martialibus, in ventriculo limaturam martis adhuc crudam reperiſſe, quia ventriculus erat debilis.

Tincturæ omnes martiales; ſaltem martis ſolutiones ſunt cum acido factæ, & quo ſubtilior liquor ſolvens eſt, eo efficacior exurgit tinctura. Notum eſt cum ſuccis pomorum, cydoniorum berberum, acetoſellæ, tamarindorum elegantiſſimas præparari poſſe, ſi ſolutio inſpiſſetur, cui poſtmodum affunditur ſpiritus quidam aromaticus vel antiſcorbuticus: minus tamen nota eſt illa, quæ fit cum ſpiritu formicarum acido, ſumme volatili præſtantiſſimi uſus ad omnes affectus, ubi vitriolacea locum inveniunt. Egregie corrigunt bilis volatilitatem ad paroxyſmos præcavendos, epilepſiam, arthritidem, malum hypochondriacum, vomitum, diarrhæam, icterum, hæmorrhagias, febres intermittentes multiplici uſu & experimento, probatiſſimæ.

Operantur felicius, ſi alvus ſui officii memor, quod ſi paulo ſegnior ſit, blando aloëtico vel paſſulato ſtimulanda eſt. Ubi tamen tenendum; non quemvis ferre poſſe martialia, præſertim qui ſpaſmis obnoxius eſt, ideò ſæpè numero tormina alvique conſtipationem & anxietates intempeſtivus illorum uſus procreat.

Nigræ tincturæ martis fiunt, ſi eſſentiæ ligni aloës pro ſcopo cephalico, eſſentia terræ catechu vel tormentillæ pro ſcopo adſtringendi, Cinnamomi pro fine roborandi ipſis admiſcetur. Caput mortuum florum ſalis ammoniaci martialium cum hæmatite præparatorum per deliquium præbet liquorem flavum ſaturatum ſtiptici ſaporis, qui in largiori doſi per inferiora & ſuperiora purgat, ſine ullo ægri incommodo, & qui loco ſtiptici liquoris in enormibus ſanguinis profluviis extrinſecus præſentanei effectus eſt: ſi diluitur aqua quadam deſtillata, tinctura martis fit, quæ vario uſu, prout miſcetur, juvat.

CAPUT XVIII.

(*a*) *De Stanno.*

STannum, quod & plumbum album, nuncupant Chymici Jovem. Græcis dicitur *κασσίτερος*, & *καττίτερος*, Hebræis etiam *Bedil*: alterum alteri alludens, quaſi menſura dividens. Eſt hoc metallum naturæ amicum, ut quotidiano uſu comprobamus, Saturno ſeu plumbo longè præſtantiùs, atque materia ejus plumbi materiâ valde nobilior; hinc & ab eodem plumbo toto cœlo diſcrepat. Et ut à ſuperioribus exordiar, beneficio Jovi potiſſimùm quadrat ipſum ſtannum, aëri etiam convenit. Et ut cuncta calida & humida, dulcia, & odorata: ſanguis quoque, & omnia ad nutrimentum, & augmentum comparata: ſic ſapores, & colores quinque optimi Jovi ſuccenturiantur, rurſus cum ſtanno, Jove noſtro terreſtri, ſympathiam nacti ſunt. Ex lapidibus cryſtallus, ſaphyrus, aliique albi, & virentes. Habet & concentum cum nonnullis arboribus, cum oliva, quercu, lauro,

ro, & aliis. Mitto brevitatis gratiâ alia complura, cum quibus naturalem quandam habet propenſionem.

Noſter verò terreſtris mulìebri ſexui valde convenit, quod multis conſtat experientiis, & maximè partibus generationi dicatis. Mirum eſt, quâ virtute polleat in roborandis pulmonibus, jecore & aliis partibus naturalibus. Quæ verò cum Saturno harmonizant, atque cum eo deliciantur, ab his diverſa ſunt, ut in ſequentibus dicemus. Vires etiam ipſius ſtanni inter utrumque diſcrimen afferunt. Excalefacit, aperit, roborat, & alia præſtat plumbo haud propria. In tribus potiſſimùm celebratur à Theoph. Parac. *lib. de præparat.* in Icteritia, in Aſcite, & in Vermibus.

NOTÆ

in CAPUT XVIII.

(a) *De ſtanno.* Stannum eſt metallorum leviſſimum: Terrâ conſtat metallicâ volatili ſubtiliori, quam ſulphuream chymici vocant. Nullum metallom tantam fovet affinitatem cum ipſo auro, quàm ſtannum: hoc unicum cum ipſo tranſit in regulum, cum cætera in ſcoriis antimonialibus retineantur. Per aquam regis una ſolvitur cum auro & ægerrime ab ipſo ſeparari poteſt, nec antimonio, nec per capellam; unde etiam à nonnullis dicitur diabolus metallorum. Ejus ſolutio inſtituta aqua forti leniori vel mitiori aquâ regis, ſi infundatur in aquæ ſimplicis quantitatem, infuſis deſuper aureæ ſolutionis guttulis, color exurgit rubineus, & pulvis ejuſdem coloris ſecedit in fundum qui vitri rubinei confectioni inſervit. Ipſe hic pulvis ſolaris & jovialis mixtus cum æquali parte mercurii præcipitati albi ac probe edulcorati exquiſita trituratione in mortario vitreo tranſit in diaphoreticum, potens in ſolvendis veteribus obſtructionibus medicamentum. Ex ſtanno, arſenico & mercurio ſublimato paratur ſpiritus perpetuo fumans, qui ad uſus chymicos pariter & mechanicos utiliſſimus eſt. Magiſterium jovis difficillime reducitur in metallum; ita etiam calx reſpuit ſalium alkalinorum vim, quod ſi autem additur ſapo ſive Alkali oleoſum, negotium procedit. Sal balſamicus ſubdulcis, cujus *celebris Auctor* meminit, elicitus ex ſale hermaphroditico, quod nitrum eſt, & calcinato cum venere, Saturno Philoſophico. ſeu antimonio, naturæ mediæ eſt, ſimilis arcano duplicato vel nitro antimoniato ſexangularis figuræ.

Antihecticum Authoris optimè paratur, ſi cum antimonio ſtannum redigatur in calcem cæruleam: nam una uncia antimonii debita calcinatione ſex uncias ſtanni in pulverem redigit, qui cum nitro ſufficienti convertitur in medicamentum tutiſſimum temperans, & diaphoreticum. Quando non rite proceſſeris, ſervat vim emeticam vel etiam laxantem, præſertim ſi acidum exſuperet primis in viis, quod congrediendo cum calce jovis ſtimulans ſal evadit, in inteſtinorum ſubſtantiam agens, non ſecus ac ſol jovis, quod virtute laxante & anthelmintica eminet.

Notabile eſt, calcem Jovis neque cum aqua forti neque aqua regis efferveſcere, ſed uſurpatur ad polituram chalybis.

Præparatio in Icteritia ſic habet, &c.

℞. Stanni calcinati, ℔. j. Salis communis, ℥. v. cineris fabarum ℔. ß. reduc in lithargyrium per ignem reverberationis. Hujus lithargyrii. ℞. ℥. x. alcohol vini, ℥. ß. poſt reſolutionem reduc in alkali. Doſis à g̃. vj. ad g̃. x. & xij.

Præparatio in Aſcite.

℞. Stanni purgati, ℥. j. Antimonii, ℥. ij. limaturæ cineri, ad pondus omnium: reduc in calcem per reverberationem, horis 24. deinde

℞. Hujus calcinatæ materiæ, ℔. j. alcohol vini, ℔. j. ß. reduc in alkali. Doſis à ℥. j. ad ℥. j. ß.

Præparatio in Vermibus.

℞. Stanni, ℥. iij. Salis communis, ℥. iv. Aſphalti, ℥. j. fiat pulvis cum aduſtione. Doſis à ʒ. ß. uſque ad ʒ. iij.

Ejuſmodi præparationes, Theoph. Parac. intentionem in edocendis præparationibus manifeſtè detegunt. Ex una parte res patefacit, ex altera eaſdem abſcondit. Sic ne ſuis æmulis Apollinis Orgia citra pulverem tradat; filiis verò artis iſthæc ſatis nota duxit.

Crollius in *ſua baſilica Chymica*, ſalem Jovis in ſtrangulatu uteri præparat: cujus doſis (inquit) eſt trium aut 4. granorum in aurora, cum aqua arthemiſiæ, vel aquis cordialibus.

Quercetanus exiſtimat ſtanni uſum in Medicina eſſe nullum: Nos contrà, ut experientiis nobis notum eſt, ejus neceſſitatem, & uſum ſatis celebrare non poſſumus. Ex eo componimus medicamentum egregium, quod nulli alteri ſatis æquiparare poſſum. Fit verò ejuſmodi medicamentum ex tribus, Venere, Jove, & Saturno Philoſophico. Hæc tria primùm ex arte calcinamus: Venerem bis cum duplo ſulphuris; Jovem cum duplo ſalis hermaphroditici; Saturnum Philoſophicum (pro quo accipe marcaſitam Saturninam) cum eodem ſale ad quadruplum: Hæc tria probè calcinata, ad æqualem portionem commiſcemus, mixturam denuò cum duplo ſalis excoquimus. Sale, aqua communi pluries reaffuſa remoto, & pulvere reſiccato in urinali vitreo, ſub fimo ad octo dies recondimus pulverem, cum ſufficienti q. ſpiritus vini. Hoc pluries reiteratur, & tandem debitâ evaporatione factâ, colligitur ſal quidam balſamicus ſubdulcis cum quadam auſteritate, cujus vires imperſcrutabiles cenſeo. Ad hydropem mirificè conducit, cachexiam perfectè tollit, viſcerum duritiem emollit, mulierum menſes movet, ventriculum roborat, & inappetentiam corrigit.

Calcem Jovis non rarò uſurpamus cum conſerva aliqua, ſed ejuſmodi calcem paramus cum duplici pondere ſalis hermaphroditici, adeò ut coctionis quædam ſpecies ſit. *Calx Jovis.*

Flores ejuſdem, cum eodem ſale facilè paramus: ad hoc accipimus unam partem ſtanni in nigrum pulverem adducti, & duas partes ſalis: commixta hæc ſenſim projicimus in vas candens ferreum, alembici adinſtar cum urinali, & capitello. Capitellum habeat in ſummitate foramen rotundum, per quod injiciatur mixtura, & confeſtim obturari poſſit cùm pila ferrea. *Flores Jovis.*

Salem, oleum, ſpiritum, ab his floribus elicere poſſumus, cum aceto diſtillato, modo ſupradicto. Ex ſtanno liquorem diaphoreticum ſubdulcem cum mercurio paramus

mus cujus parandi methodum *in cap. de Mercurio* explicamus.

CAPUT XIX.

(*a*) *De Saturna ſeu Plumbo.*

PLumbum, quod Saturni nomine indigitatur apud Chymicos, à Stanno toto genere differre exiſtimo, quamvis alterum album, alterum nigrum cum Plinio, à pleriſque vocentur; Græcè Μόλιβδος, Hebraicè *gophereret*, quaſi pulvis; eſt enim à nomine *gaphar*, quod pulvis, & terra: ſic dictum, quòd multum terræ contineat, aut quòd metalla in cinerem, & pulverem redigat. Sicut cum Jove ſtannum, ita cum Saturno plumbum mirabilem ſympathiam trahit, atque cum multis aliis, quæ Saturno convenire traduntur, ut nigra quæque, terrea, ſapores, & odores tetri, & fœtidi, & amari, & inſuaves. Ex plantis, ipſi reſpondet ruta, cyminum, helleborus, papaver, mandragora, hyoſcyamus, aſſa fœtida, &c. Ex animalibus; ſus, Camelus, ſimia, urſa, catus, mulus, aſinus, pavo, ſtruthio, grues. E ſerpentibus, ſcorpiones, & reptantia in terris, in aquis, & ruinis murorum, aut tectorum, ut mures, formicæ, & vermes multiplices. Præeſt inſuper Saturnus autumno, & hyemi, ventis fortioribus & gravibus, ſicut & locis ſubterraneis, & ſolitariis, piſcinis quoque, ſtagnis, paludibus, & locis horrendis. Sed his omiſſis, ad ejus medicamenta properandum. Sunt verò medicamenta ex plumbo multiplicia, tam communia quàm chymica. Communia ſunt iterum compoſita, & ſimplicia: ſimplicia ſunt, cerusa, minium, lithargyrium, plumbum uſtum, limatura, &c.

Compoſita ſunt penè innumera: nam plurima cerata, ſeu ut magis propriè dicam, emplaſtra ex eo componuntur, ut emplaſtrum diachalciteos, quod falsò nuncupant, empl. de cerusa, empl. de minio, empl. diachyl. parvum, & ireatum, & magnum, empl. triapharmacum. Quid? vix ullum extat emplaſtrum, quod non habeat lithargyrium, vel ceruſam, vel minium pro baſi. Ex unguentis etiam multa ſunt, ut de cerusa, de lithargyrio, de tuthia, & pleraque alia. Chymicomedica ſunt balſamus, ſpiritus, & ſulphur, quæ calcinatio præcedit: ad hæc alia complura quotidie accedunt, tam ſimplicia, quàm compoſita, ut ſuccus Saturni in aceto excoctus, &c. Pulvis Mercurii cum Saturno, variæ inſuper calcinationes, diſſolutiones, & mixtiones.

Quod ad balſamum ſpectat, extrahitur ipſe, vel ex calcinato plumbo, vel cerusa, vel ex minio, vel ex quovis alio liquore acido, modo quo de ſale ſtanni eliciendo diximus. Nos ſic ipſum præparare ſolemus. Accipimus calcinatum plumbum ad quatuor vel quinque libras; ipſi tum addimus aceti, quantum quatuor digitos ſuperemineat: hoc fit in boccia vitrea, quam mox in loco calido, ſive fimo, ſive alio per octo dies recondimus: acetum poſtmodùm per inclinationem abſtrahitur, & ſeorſum ſervatur; ſuper dicto calcinato plumbo novum reaffunditur acetum, totidemque diebus ſepelitur in fimo boccia, atque ſi voles, ut meliùs res procedat, ſingulis diebus moveatur leviter. Abſtrahe acetum ut priùs, & novum iterum reaffunde, ſic quinquies, & ſexies dicta infuſio repetatur. Has omnes infuſiones per alembicum vitreum abſtrahe, & in fundo remanebit ſal, ſeu balſamus plumbi. Theoph. Parac. eundem balſamum deſcribit in *ſua Chirur. mag. Tom. 2. de ulcerib. & puſtul. morbi Gallici, lib. x.* cujus verba placet annectere, ut ipſemet ſuam præparationem patefaciat. *Plumbi balſamus*, (inquit) *qui cum aceto ex ipſius cineribus per diſtillationem extrahitur: corpus autem illud ubi exaltatum fuerit per reverberationem, in minium redigi debet, & per aquam ſerpentina picta in ceruſſam reduci. Ex tribus iſtis experimentis originem ducunt curationes ulcerum depaſcentium, phagedanarum ac ignis perſici: verùm ex depravata horum trium remediorum, phlumbaginis, minii, ceruſa, (quæ ſecreta remedia in his affectibus putantur) præparatione, plurimi errores a pſeudo medicis committuntur, unde magnum plumbo convitium conciliatum fuit.* Hucuſque ille. In quo liceat iterum ejus loquendi formulam connotare, cujus corticem ſi ſpectes, balſamum minimè conficies. Equidem poſt dicti balſami extractionem, corpus quod in retortæ fundo manet, iterum reducitur in minium, & ceruſam præſtat, & lithargyrium aureum, & tandem cum exiguo ſale tartari in vitrum vertitur. Oleum verum aquæ innatans, rubicundiſſimum & fragrantiſſimum, ex ejus ſale per retortam educimus. Ex ſingula libra paulo plus ℥. ij. olei habetur. *Oleum Saturni.*

Spiritus Saturni unà cum oleo pellitur: *Spiritus Satur.* is flammam citiſſimè concipit, nihilominus ventriculum, & artus vehementer refrigerat, pectori nimioperè adverſatur, & quendam animo mœrorem incutit. Doctiſſimus Hartmannus Landgravii Haſſiæ Archiater, *Facult. virtus* jamdudum ſcripſit ad me, ſe ejuſmodi ſpiritus plumbi medio quoſdam leproſos ſanâſſe.

NOTÆ

in CAPUT XIX.

(*a*) *De Plumbo.* Ex metallis nullum tam prompte in auras avolat ignis violentiâ, quam ipſum plumbum; nam totum in fumum ſubdulcem ex albo flaveſcentem convertitur, qui nebuloſo ſub cœlo coagulatus & intro hauſtus horrenda ſymptomata, ſpaſmatica tormina, cum alvi pertinaciſſima obſtructione convulſiva excitat, ſubſequente ſæpius paralyſi manuum, qui morbus dicitur *die Hütten - Kranckheit*, & familiaris eſt illis; qui mineras ſaturninas igne tractant, vel lythargyrium ponderant, de quo legi meretur *diſſertatio noſtra de metallurgia morbifica.* Fumum ſaturni ex improvide hauſtum vomitum & ſedes excitâſſe retulit D. N. Boyle *hiſtoria fluiditatis & firmitatis p. 75.* Noxa Saturni merito ducenda eſt à terra mercuriali (quæ etiam facile in verum mercurium tranſit, ſi fumus cum oleo tartar. per deliquium exactiſſime teratur & deſtilletur: vid. Becheri *mineram*

nєram arєnariam p. 42.) quà conſtat copioſa. Etenim hæc & gravita.e ſua & textura craſſiori adhæreſcit intime tunicarum nervearum pori, & partim obſtruendo, partim rodendo nocet, & ſpiritus animales in motu ſuo turbat. Quare medicamenta ex Saturno parata parum tuta ego judico. Sic à Sacchari Saturni immodico uſu paralyſin ortam lege apud Johannem Rhodium *centur.* 3. *obſ.* 10. de eodem ſale notatu digna memorat Borellius *cent.* 4. *obſ.* 32. Amicum inquit, habui, qui Sacchari Saturni hauſit nimiam qualitatem; unde tanquam paralyticus & fere mortuus factus eſt, tandemque conclamaretur, rigebant membra ejus & tanquam congelatus & apoplecticus erat. Fernelius *tract. de lue venerea c.* 7. ſcribit de empirico, qui plumbi pulverem adverſus artritidem commendavit, quo ad ſeſquilibram aſſumpto, æger primum dyſenteria crudeli, deinde ventris graviſſimis roſionibus & torſionibus cum contumaciſſima adſtrictione, virium & appetitus dejectione, vigiliis internoque incendio correptus fuit. Saturnus, licet aceto tectus, dulciter delineat palatum, non tamen ſine noxa ingeritur, nequam eſt, & mercuriale virus ori ac faucibus afflat. Verba ſunt *Billichii p.* 144.

Ex hiice clariſſimum evadit, medicamenta ex Saturno parata ſatis tuta non eſſe; unde obſervavi non ſemel à magiſterii vel etiam Sacchari Saturni uſu ad cohibendum ſeminis fluxum obortam fuiſſe colicam convulſivam; cum alvi pertinaci obſtructione, ictero, ardore interno, appetitus dejectione.

Ex remediis ſaturninis ſplendet maxime inter pharmacopolia tinctura antiphthiſica ab Auctore dicta *Grammaniana*, cujus uſus, ad ſanguinis concitatiorem motum refrenandum in nimio ipſius profluvio non contemnendus obſervatus fuit. Proſtant hujus deſcriptiones variæ, dum alii via ſicca miſcendo vitriolum martis cum Sacchato Saturni, alii, quod rectius, via humida ipſas parare nituntur. Optimus autem eſt ſequens modus: Solutioni Saturni Saturatæ cum aceto deſtillato vel ejus ſpiritu paratæ infunditur liquor martialis, ſive ſolutio vitrioli è minera martis Haſſiaca confecti, illico præcipitatio viſitur terræ martialis cum colore pulchre rubicundo exurgente: liquor ſupernatans decantandus. Vitio hæc tinctura laborat, quod, ſi diu ſteterit, deponat ad vitri latera particulas tàm ſaturninas, quàm martiales, ideo conſultius eſt, ſi ejus uſus expetitur, recenter illam & ex tempore parare.

Quod ſi ſaccharo Saturni affunditur ſpiritus vitrioli, deſtillatione acquiritur ſpiritus aceti deſtillati. Ipſum ſaccharum ſi deſtilletur, prodit ſpiritus ardens, qui nihil aliud eſt, quam ſpiritus vini regeneratus latitans in particulis aceti: aſcendit in formâ ſtriarum, uti ſpiritus vini, odorem habet roſmarini eſſentiæ. Oleum quod prolicitur, eſt pars terreſtrior gravis aceti reſoluta. Remanet in retorta terra nigra, quæ ſimulac aëri exponitur, incipit flaveſcere, ſi liqueſcat in crucibulo, tranſit in plumbum perfectum. Memini aliquando caput mortuum ſpiritus ſaturni, cum retortam adhuc calidam frangerem, luculentam flammam concepiſſe, fortaſſe propter ſpiritum vini reſtitem ſumme calefactum, qui aëris acceſſu in flammam ſolvebatur.

Cryſtalli Saturni cum aceto præparatæ, ſi addatur debita portione ſal tartari, vel nitrum, fulminant non ſecus ac mixtura nitri, ſulphuris, & ſalis tartari. Si ſaccharum Saturni velis cryſtalliſare, non illud aqua communi ſolvas, ſed quod monitûm *Billichii* eſt *in obſervat. p.* 68. aceto. Ignis in evaporatione lenis eſſe debet, ſi nimis intenditur, liquidum ſemper manet, & hinc dicitur butyrum ſaturni. Sub leniore ſemper ad fundum præcipitantur cryſtalli. Oleum ſaturni fit ſi ſal ſaturni ſolvatur in ſpiritu vini, per aliquot ſeptimanas digeratur, abſtrahatur, caput mortuum cum arena permixtum ex retorta deſtillatum largitur oleum rubicundum ac ſpiritum album.

Spiritus terebinthinæ vel oleum juniperi affuſum ſaccharo ſaturni, mixturam frequentius agitando, inque debitam digeſtionem ponendo, acquirit colorem rubicundum, & tranſit in balſamum buod, camphora & balſamo peruviano nobilitatum, in gonorrhæa, fluore mulierum albo, præmiſsâ debitâ purgatione, efficaciſſimum eſt. Memorabile eſt, ſaturnum lunæ puriſſimæ, quæ nullum colorem menſtruo urinoſo amplius largitur, aſſociatum, & cum ipſa calcinatum, de novo ipſi communicare tincturam.

CAPUT XX.

(*a*) *De Lapidum, & Gemmarum præparatione.*

LApides tam communes, quàm pretioſi, gemmæ dicti, ob inſignes eorum virtutes ab omni ævo exoptati fuerunt ſemper, nec adhuc eſt tam barbara & inculta gens, quæ non eorum præſtantiæ, & pulchritudinis detineatur admiratione. Et ſanè nulla ex parte naturæ majeſtas mirabilior, quàm in gemmis. Quid non tantæ varietati, coloribus, materiæ, duritiei, decori, gratiæ, & venuſtati debetur? ut interim eorum dotes, & occultas facultates prætercam. Gemmarum ortus eſt planè cognitu difficilis, uti materia, ex quibus à natura primùm productæ ſunt. Sintne ex aqua puriſſima, frigore nimio in viſceribus terræ denſata: an verò vitrum quoddam ex genere metallino per nimium calorem productum; an puriſſima alia materia, ſpiritu lapidifico compacta, & eam in formam lapideam reducta, demum ex ſulphure, & Mercurio puriſſimo, an ex puriſſima elementorum materia, parum refert, dummodò earum vires firmiter teneamus. Cum metallis; & viciſſim cum planetis, item cum præcipuis corporis noſtri membris, ac cum plantis, gemmas ſympathiam habere nonnulli demonſtrant. Ut enim fulvi, & rubri, igneo colore micantes, Soli, & auro, ita & cordi conveniunt, plantis item aureis floribus decoratis. Virides veneri, cupro, & renibus, ſicut plurimis plantis. De cæteris eandem ferunt ſententiam. His verò miſſis ad inſtitutum redeo. Lapidum, & gemmarum præparatio, & uſus planè recens eſt, & ante Arabes nullum reperio, qui de his quicquam ſcripſerit. Apud Hipp. perpaucorum ſit mentio: apud Gal. Hippocrate longè inferiorem ætate, lapides haud pauci recenſentur, at quàm breviſſimis, ex quibus manifeſtè liquet, de his per exiguam habuiſſe cognitionem. Arabes ipſos multis compoſitionibus immiſcuerunt: quam conſuetudinem ſervat hodiè vulgus Medicorum. At duriſſima illa corpuſcula, etſi tenuiſſima, à noſtro calore atteri, atque in actum deduci haud poſſe, ſatis liquet, nec noſtros corporis meatus ſubire valent, niſi potabiles, & in liquorem verſas gemmas uſurpemus. Incipiam à corallis, & unionibus, tamquam ab uſitatiſſimis.

NOTÆ

in CAPUT XX.

(*a*) *De Lapidum & gemmarum præparatione.* Sicuti omnia ſolida fluidum agnoſcunt principum, ita quoque lapidum & gemmarum origo ex fluido eſt: comprobat id illarum figura, diapha-

neitas, intimaque particularum unio, dum ex pluribus tenuibus bracteis conſtant, quæ ex commiſſuris ope microſcopii cognoſcuntur: Vid. Boyle *de gemmis pag.* 7. Fiunt mediante cryſtalliſatione, dum particulæ inſenſibiles invicem coagmentantur. Quod aqua in lapidem mutetur, qui igne vehementiſſimo in calcem acerrimam uritur, ſpelunca Baumanniana id ſufficienter confirmat. Boylæus *hiſt. fluidit. & firmit. p.* 91. exempla aliquot notabilia profert, quod aqua in lapides mutata fuerit.

Color gemmarum à connubio particularum metallicarum eſt; unde etiam aſſociatione certorum metallorum elegantiſſimæ gemmæ varii coloris elaborari poſſunt. Aurum cryſtallo amethyſtinum concedit colorem, qui etiam obtinetur, modo auri crocus terræ porcellaneæ imponatur, & vitro prægrandi cauſtico aurum vehementiſſimè calcinetur, ſic vitrum pulchrè amethyſtinum naſcitur. Rubineum vitrum ex jove & auro; Saphirinum ex lapide Lazuli; Smaragdinum ex viridi æris & minio; Hyacinthinum ex ceruſsâ & croco martis: Chryſolithinum ex minio & ceruſsâ conficitur. Plumbum lateri impoſitum vitro cauſtico abit in perfectum vitrum viride ponderoſum.

De viribus gemmarum multa traduntur fabuloſa. Equidem non omni carent virtute, ſed peti illa quam optime poteſt à corpore cryſtallino acidi deſtructivo, non autem ab ipſarum tinctura, quam à ſuccis mineralibus poſſident, quæ quidem menſtrui certi ope ex ipſis elici poteſt. Vid. Boylæus *de gemmis.* Falluntur qui ſingularem confortantem vim illis adſcribunt, illamque derivant ab æthere puriore anguſtiſſimos illarum poros incolente. Eâdem forma qua aſſumuntur, iterum ejiciuntur. Ingrediuntur gemmæ varii generis remedia, nominatim, pulverem bezoardicum *Sennerti*, confectionem de hyacintho, electuarium de gemmis calidum, ſpecies cordiales temperatas, ſed profectò ſine ſingulari effectu, cum ipſe, ſi quis eſt, à ſolo cryſtallo reperi queat, quo circa effectus horum reliquis potius ingredientibus adſcribendus erit.

CAPUT XXI.

(a) De Coralliis.

CORallum, vel, ut aliis placet, Corallium, ut in imo maris incredibili naturæ artificio productum, ita mirabiles ab ea dotes ſortitum eſt. In pelago veluti mollis arbuſcula creſcit, & vegetabili vitâ vivit; extrà verò naturam lapideam induit, ut non ampliùs ad vegetabilia, verùm potiùs ad mineralia reducatur. Tres ſunt hujus fruticis lapidei ſpecies: rubrum, quod omnium cenſent optimum, album, quod peculiares habere facultates exiſtimant omnes, nigrum rariſſimum, & minùs in uſum receptum. Sunt & ex his ſtellatum, articulatum, & poroſum, ſub iiſdem ſpeciebus reponenda. Rubrum potiſſimùm nobis in uſum venit, quod quidem non nobis ſolùm Europæis innoteſcit, verùm & Aſiaticis & Afris. Hinc Turcæ, Indi, & pleræque aliæ nationes barbaræ ipſum integrum collo geſtatum, inſignes habere vires conſtanter credunt. In plurimis etiam Europæ locis, ad nocturnum timorem, cui pueri & juvenes ob cruditates valdè obnoxii ſunt, valere creditur. Bononiæ, ubi hæc meditamur, puellæ id collo geſtant, tanquam ornamento, & virginitatis ſigno. Avicenna corallum inter cardiaca repoſuit, Veteres Græci, neque Hipp. neque Gal. ejus meminerunt. Colligitur hodie in maxima quantitate in mari mediterraneo Barbariam verſus, quò Maſſilienſes id quotannis adeunt piſcatum, ſic id artificii genus appellant, eò quòd retibus ipſum ex imis Oceani viſceribus extrahant. Traditur etiam id in Liguſtico mari enaſci: verùm potiùs Ligures cum Maſſilienſibus in Barbarico ipſum reperiunt, & indè poſtmodum Genuam advehunt. Communis ejus in Medicina uſus eſt, in pollinem reductum ipſum priùs calcinando, vel integrum ſuper porphyriten lapidem terendo. Nos vel ejus tincturam, vel ejus ſalem uſurpamus, ex quibus ſyrupos, & alios liquores componere poſſumus.

NOTÆ

in CAPUT XXI.

(a) *De Coralliis.* Corallium frequentiſſimum in uſu eſt rubrum, quod in mari Tyrrheno & Siculo invenitur, rarius album, nigrum vix reperitur, niſi in curioſorum cameris; dubitant, an corallia in mari mollia ſint, & an extremitates ipſorum rotundæ, uti refert *Paulus Bocco*, ſuccum lactеum ad modum tithymali præbeant.

Corallia deſtillata in retorta igne aperto fundunt liquorem acrem urinoſum, caput mortuum eſt acerrimum album, & inſtar calcis vivæ ebullit aquâ affusâ. Potentem vim alit diureticam in urinæ ſuppreſſione, ſi connubio ſalis ſuccini commaritetur, expertiſſimam. Tincturæ nihil aliud ſunt quam ipſorum ſolutiones. ſique in digeſtione rubedinem induunt, id non tam coralliis, quam menſtruo potius, quod calore talem colorem ſuſcipit, debetur. Idem noſtrum judicium eſt de cera alba, quâ mediante tentant extrahere colorem rubrum ex ipſis. Inter ſexcentos fermè modos præparandi tincturas ex coralliis eminet maximè illa, quæ fit cum ſpiritu nitri dulci, quæ præſtantiſſimæ virtutis eſt in reſerandis obſtructionibus, ſanguiniſque impuritate per diaphoreſin diſſipanda. *Baſilius Valentinus* ſpiritum ſalis dulcificatum adhibet. Langelottus *in Epiſtola ad Nat. Cur.* meminit coralliorum intimæ ſolutionis cum oleo quodam deſtillato. Verum dubito, an res unquam ſucceſſerit. Boyle *tractatu de gemmis* commendat ſpiritum æruginis, quo corallia ſoluta poſt abſtractionem ſpiritui vini non rectificato tincturam & vires concedunt. Cnœphelius *in M. S.* corallia repetitis vicibus in ſpiritum roris majalis projicit, qui ſaturam inde adipiſcitur flavedinem, & debitâ evaporatione evadit rubicundiſſimus.

Spiritus qui ex ſale coralliorum vulgari modo parato conficitur, eſt non niſi ſpiritus aceti cum ſpiritu vini rectificato mixtus.

Sal Coralliorum.

MEthodus, quâ corallorum ſalem præparamus, non eſt à vulgari diverſa: ea ſolummodò priùs ab omni ſalſedine maris per varias ablutiones repurgamus, ipſa coralla probè terendo in mortariolo marmoreo, eaque fortiter exagitando cum piſtillo, & aqua communi. Toties aqua à corallis removetur, quoad omnis fæx receſſerit, quod ex rubore, nitore, & pulchritudine coloris deprehendes. Exſiccata, & minutim trita in aceto acerrimo diſtillato diſſolve, in fimo equino: diſſolvuntur in variis infuſionibus, hiſque pluries repetitis. Infuſiones ejuſmodi urinali vitreo induntur, ac demum lento calore exſtillantur, & ſic omnis humiditas ferè abſumitur. Tunc reponendum eſt vas in loco frigido, in cujus fundo ſal concreſcet. Eo ſale ſi uti volueris, hac correctione eget: ipſi ſuperinfundes aquam vitæ optimam, quam

ab

ab eo ſale deſtillabis, hacque via aceti vis acida retunditur. Putant nonnulli longâ hac maceratione in fimo equino dictum ſalem in oleum verti; ſed his, ut multa alia ſua cogitata relinquimus.

De tinctura Corallorum.

Inter plurima à Pſeudochymicis conficta, hæc corallorum tinctura non eſt ex infimis. Omnes corallorum tincturam extrahere norunt, & nemo ipſam vidit unquam. Circumferunt aliquot ſolutiones ſubrubras, eaſque falsò pro dicta tinctura nobis offerunt. Sed magis adhuc miror, viros præſtantiſſimos, eruditiſſimos, & de arte Spagyrica benè meritos, de ea præparanda, tam falsò ſcripſiſſe: horum nominibus utcunque parcam; nobis enim animus non eſt cum larvis luctari. Paracelſ. eo in genere haud eſt reponendus, quia, quod de ea ſcribit, totum ænigmaticum eſt, atque eam ſub verborum involucris planè occuluit. Eas verò, quas Beguinus in *ſuo Tyrocinio chymico* proponit, irritas eſſe, & penitùs rejiciendas exiſtimo. Quidam coralla priùs calcinanda docent. Quidam ſolâ trituratione, cum aqua communi pluries affuſa, contenti ſunt. Quidam infundunt cum aqua quercus, juniperi, & ſimilium. Sunt & qui putant parari poſſe cum ſpiritu vini longa maceratione præmiſſâ. Tandem vana ſunt hæc omnia. Quercetanus ad veritatem propiùs accedit, dicens ex ſale ſpiritum, & tincturam elici poſſe, quam quidem methodum manibus propriis pluries experti ſumus. Et quia ipſa ex dictorum corallorum ſale per acetum diſtillatum facto elicitur, dubitare quidem poſſumus, num dictus liquor ex aceto potiùs, quàm ex corallis procedat: Liquor ab aceto eſt, ut manifeſtè liquet, color verò non ita; etenim ſtillatitium acetum ejuſcemodi rubeo colore caret. Odor ille fragrans itidem ſuſpectus eſſe poteſt, neque immeritò: nam Saturni ſpiritus eodem ferè odore præditus eſt. In utriuſque ſpiritu idem color conſpicitur, & eadem rubedo. An ex aceti fæcibus, an à corporibus ſolutis, nec res certa eſt. In aceto ſtillatitio, quamvis limpidiſſimo, per aliquod temporis ſpatium ſubſidet fæx quædam, tenuiſſima, & albiſſima, & nonnunquam per univerſam aceti materiam, veluti urinæ nubecula, volitat. Aceti vis omnis, quæ in ſuo ſale volatili reſidet, cum ſolutis corporibus manens mixta, denuò novum ſpiritum fundit, diſtillatione per retortam ritè inſtitutâ: at is ſpiritus ſapore, colore, & odore corporum ſolutorum præditus eſt, & poſteà is non ampliùs acidus, ſed æthereus, & planè ſulphureus, flagrans, & cœleſti virtute balſamica donatus apparet. Ex quibus manifeſtè patet, inſignem & præſtantiſſimum eſſe ſpiritum, graviſſimorum morborum humido noſtro balſamico inhærentium domitorem. Hæc verò tinctura ſic fit.

Accipe ſalem ſupradictum variis ſolutionibus, filtrationibus, & coagulationibus depuratum, ad libram unam: is retortæ luto munitæ indatur, atque blando igne primùm phlegma, ſeu aqua inſipida proliciatur: Aucto igne, & mutato recipiente, ſpiritum ſupradictum excipies, cum exigua portiuncula olei veri; ambo fragrantiſſima, & rubicundiſſima.

Hujus tincturæ, ſeu ſpiritus vis eſt admirabilis in corde exhilarando, cerebro reficiendo, & in aliis, uti in fluxionibus capitis, quas ſiſtere credunt. Sanguinem pariter repurgare traditur, immoderatos mulierum menſes reprimere, flores albos exſiccare, & alia miranda præſtare.

Utendi modum praxis potiùs, quàm litera docebit; nec eſt, ut quis putet ſe ſolâ librorum lecturâ in chymicis Doctorem evaſurum.

CAPUT XXII.

(*a*) *De Unionibus.*

Uniones, nobilium mulierum delitias, & ornamentum, concharum in imo pelagi exiſtentium partum, & genituram credimus; unde & ſemini augendo, nec non & humido primogenio plurimùm conferre. Hodie ex India Orientali, & Occidentali aſportantur, quibus in locis arte perforantur omnes: parvæ, Margaritæ; majores, Uniones appellantur. Eos olim Romæ in frequentem, & promiſcuum uſum veniſſe, tradit Plinius, Alexandriâ in ditionem redactâ: & Clodium Æſopi Tragœdi filium, ſingulos uniones convivis ad ſorbendum dediſſe. Tradunt margaritas primùm Arabes medicamentis cardiacis immiſcuiſſe, quos Græci ſequuti, & poſt hos Hermetici. Illi, tritas & porphyrite, vel alio lapide duro lævigatas; hi verò diſſolutas, & in liquorem verſas: durum enim erat credere, per corporis meatus, ſolidiſſima corpuſcula, quamvis tenuiſſima, permeare, eaque calore noſtro ſubigi, & atteri, denique defeſſis membris opem ferre.

Parantur modo à corallis haud diſſimili: Itaque, ut de corallis ſuprà diximus, eæ ſunt primò in mortariolo marmoreo, vel porphyrite terendæ; demum in proprio, aptoque diſſolvente per aliquot dies macerandæ: erit autem ejuſmodi diſſolvens, vel ſuccus limonum, vel acetum ſtillatitium. In ſucco limonum citiùs diſſolvuntur, & fortè majori cum utilitate. Diſſolvens ab iis ſegregatur, ipſis affundendo guttatim parum olei tartari: ſicque remanent hæ margaritæ in fundo vaſis in ſuccum album ſolutæ. Ab hac ſolutione ſuccum limonum effunde per inclinationem: ſolutum verò aquâ communi diſtillatâ abluatur, & toties, quoad omnis acrimoniæ diſſolventis receſſerit. Solutio ejuſmodi Magiſterium perlarum vocatur; quod verò in liquorem oleaginoſum vertitur, per ſpiritum vini diu in fimo equino putrefactum, perlarum oleum appellant. Si cum aceto ſtillatitio ſolvantur, & ab his ſolvens per alembicum abſtrahatur, citiùs in oleaginoſum liquorem abeunt. Correctio ſalis acidi variis cohobationibus cum ſpiritu vini factis optimè

optimè fit, quibus non modò ſpirituum acrimonia retunditur, verùm & perlarum vis exaltatur. Spiritum unionum, quem Quintam eſſentiam nuncupant, eo, quem ſuprà diximus modo de corallis, præparamus. Extant apud varios Authores aliæ præparationes longæ diverſæ, de quibus ſimilem cenſuram proferre audemus, ac de tinctura corallorum.

Vires margaritarum eſſe admirabiles; nobis primùm retulerunt Mauri, & poſt hos Chymici. Præcipuas referunt in corpore ſano, & vegeto conſervando, idque ab omni morbifica cauſa coërcenda. Item uniones ad reſolutionem nervorum, eorumque convulſionem plurimùm valere, necnon ad marcorem ſenilem, ſicuti & ad phreniti-dem, tradunt; & lac muliebre augere, ulceribus, cancro, hæmorrhoidibus, & melancholicis affectibus valdè conferre; tandem capitales eſſe, & memoriam augere. Dentes dealbare eorum pulverem, experientiâ conſtat, mira tandem de his circumferuntur, quæ quia nobis inexperta, ſilentiò præterimus.

NOTÆ

in CAPUT XXII.

(*a*) *De Unionibus.* Perlæ ex variis tunicis ſeu pelliculis coagmentatæ ſunt: Creſcunt ex humore, uti recentiores putant, genitali, quem piſces concharum marinarum bivalvium, quas margaritiferas appellant, ſtato tempore pro teſta efformanda eructant. Intra teſtes formantur ex liquore dicto, qui in fila tenuiſſima ducitur, quæ ſucceſſivè novis ſemper ſuper inductis abeunt in taliſmodi grana modo rotunda, modo anguloſa argentei coloris. Notabile eſt, piſces hos aliâs ſapidiſſimos, cum margaritas gerunt, inſipidos fieri, minores & morboſos, non ſecus an cancri, ſi lapides habent. Majores dicuntur uniones, quoniam duæ utplurimum conjunctæ reperiuntur in Indiis ſinu Perſico, & Inſula Zeylan. Ignobiliores & minores etiam in noſtris oris reperiuntur. Illarum uſus in medicina quamvis non prorſus ſpernendus ſit, penitus tamen exterminandus videtur, quoniam mater perlarum vilis pretii & quæ ex ſimili materia contexta eſt, eaſdem vires fovet, videlicet abſorbentes acidumque corrigentes.

Magiſteria tam coralliorum, quàm perlarum in uſu amplius vix eſſe ſolent propter deſtructionem texturæ alkalinæ factam cum acido. Solutionem ſi deſideras ad medicum uſum, peropportunè illa inſtituitur cum ſpiritu formicarum acido volatili.

CAPUT XXIII.

(*a*) *De Cryſtallo.*

CRyſtallus gemmæ quidem ſpecies eſt, & notiſſima, & communiſſima; & ut ejus ortus mirabilis, ſic ejus vires non ſunt ſpernendæ. Quid ipſa per angulos, non fortuitò, ſed ſummâ naturæ providentiâ è terræ gremio producitur; minutiſſimæ etiam cryſtalli ſexangulares exoriuntur ſemper, quaſi tornatiles, & miro artificio affabrè factæ. Ob id cryſtallus iris præ cæteris candida, & limpidam iridem nobis repræſentat. Primo aſpectu glaciem frigore denſatam diceres, & ſanè ſpeciem aquæ in viſceribus terræ denſatam: vix, ac ne vix quidem aliud credere, omnino eſt poſſibile. Frigore verò addenſatam non eſſe, diſſolutionis ratio indicat; ignis poſtmodùm, qui ex eo, ut ex pyrite excutitur, veritatem confirmat. Non durities cauſa eſt, cur excutiatur ignis, ſunt & lapides hac duriores, ex quibus ferrum ignem minimè excutere valet. Quid quòd nullo liquatur igne? Ignita, & candens in frigidam projecta in partes diſſilit, atque hac viâ in calcis ſpeciem vertitur; nec calx tamen propriè dicenda venit, adhuc enim lucet, & ſplendet: ab hac ignis vehementiâ vitrum efficiunt. Puriſſimâ tandem ipſam conſtare materiâ certum eſt, aqueâ, nitidiſſimâ, & perfectiſſimâ: communis quædam natura lapidifica in gemmis cernitur perfecta, & colorum ſpecie diſtincta.

Puriſſimo ſulphure, & ſale gemmas conſtare, multis convincitur argumentis: ſulphure, citra diſſolutionem, ut ex eo, quod ſuprà diximus, de ignis extractione, manifeſtè liquet; apertiùs per paleæ attractionem, omnes ſiquidem gemmæ paleam, ut ſuccinum attrahunt, quod non fit, niſi ſubſtantiâ illâ ſulphureâ, quæ validè attrita concaleſit, concalefacta attrahit.

Cryſtallo Medici perraró utuntur, ut quibus vix natura ejus innoteſcat. Spagyrici in rerum virtutibus diſquirendis, analogiâ, & experientiâ freti, cryſtallum calculum in renibus, & veſica genitum diſſolvere, & foràs trudere agnoverunt. Item lac mulierum augere tradunt, & dyſentericis conferre, alba uteri profluvia ſiſtere, & alia ipſis (nî fallor) incomperta.

Theoph. Parac. multiplices cryſtalli præparationes docet *lib. 1. de præparationibus.* At hæc pro more ipſius tradita ſunt.

Prima eſt elevatio, ſeu ſublimatio, cum triplici pondere ſalis armoniaci.

Secunda, Alkali ex ſuprà ſublimata cryſtallo in aqua communi diſtillata ſoluta, & per evaporationem in Alkali converſa.

Tertia, diſtillatio in aqua. Accipit ſublimatæ cryſtalli, ℥. j. ʒ. Aquæ nitri, & aluminis ſine diſtillatione, an. ℥. ij. Reduc in digeſtionem ad dies tres, vel quatuor, deinde diſtilla, & diſtillatum coagula, coagulatum reſolve. Ejuſmodi præparationum uſus nobis nullus eſt, & eas prorſus inutiles, & imperfectas exiſtimamus: ſic propter pſeudomedicos ſuos æmulos, ſuique nominis convitiatores multa occultare voluit.

Et ſanè tanto viro haud exigua laus debetur, quòd ſolis filiis artis iſthæc arcana nota eſſe voluerit. Interim præparationes nobis uſuales patefacere, atque omnibus ob oculos proponere non recuſabimus.

Cryſtallum calcinamus, ipſam priùs in crucibulo igniendo, atque in aquam frigidam confertim projiciendo: ter, quaterque reiteratur iſthæc operatio, quâ diſſilit cryſtallus, & digitis contractata in aqua facilè in pulverem abit: teritur poſtmodum ſuper porphyrite, & in alcohol evadit.

Secundo modo cryſtallum calcinamus cum duplo ſulphuris ſuper ardentiſſimis prunis in furno venti.

Tertiò cum duplo ſalis nitri.

Quartò

Quartò cum aqua forti peculiari, quâ viâ molleſcit ad inſtar pultis, quæ poſtmodùm naturalem ferè duritiem recuperat in acetum demerſa. Sicque varias formas nanciſcitur: per ſe in calcem vix vertitur, ſed in vitrum liquatur.

Ex calcinata cryſtallo ſalem elicere haud eſt difficile qui poſtea in liquorem mutatur per reſolutionem.

Ejus ſuprà memorato alcohol utimur ſæpius, & potiſſimum in renum, & veſicæ calculis atterendis. Dictum etiam aliis mixtum, in lacte muliebri augendo uſurpamus.

Iſtius alcohol medio, oleum fit mirabile, quod quidem vi pollet vegetabili; augetur enim ſenſim vegetabilium in morem, adeò ut uncia una intra menſem, vel ſeſquimenſem alteram unciam dederit, contra omnium liquorum naturam, qui ab ambiente continuò abſumuntur, hoc contrà augetur mole, & pondere. Hujuſce multiplicationis ratio non ſoli ſiccitati tribuenda, ut materiales Philoſophaſtri quidam putant, verùm potiùs ſubſtantiæ cuidam famelicæ, ejuſce ſalium ordini peculiari, quâ etiam proprietate mineralium, & metallorum ſales ut plurimùm donati ſunt. Hunc liquorem eſſe actu humidum inficiabitur nemo; poteſtate ſiccum eſſe non conſtat: extinguit ſitim, ardorem in febribus coërcet. Siccitas eſt lima caloris; at hic liquor igni reſiſtit, & idem præſtat quod liquor ſulphuris. Quod verò refrigerat, nec hoc quidem aſſerere volumus: aperit obſtructiones, menſes movet, calculos ſolvit, extrinſecùs eſcharam concitat, urit, & carnem ſuperfluam abſumit. Quid tandem? contraria præſtat, excalefacit, & refrigerat. Elementales Medici rationes ad hoc ſatis pueriles, imò inanes afferunt; rationales verò chymicis inſtructi, his longè probabiliores afferunt. Sed de his alibi.

NOTÆ

in CAPUT XXIII.

(*a*) *De Cryſtallo.* Eſt lapis glaciei inſtar pellucidus; unde etiam ipſum ex glacie naſci vehementiſſimo gelu longiori tempore intercedente fabulantur. Creſcit enim etiam in calidiſſimis regionibus, uti in inſula Cypro, Magdagaſcar, & pondere quoque glaciem ſuperat. Celebratiſſima eſt cryſtallus, quoad figuras elegantiſſima, quæ in Italiæ ditione Pergamenſi reperitur, ubi mons fertiliſſimus eſt cryſtalli minera, ſi pars eruitur, pauco tempore alia propullulat.

Cryſtallus candefacta aliquoties in aquam ſi injicitur, frangitur, & abit in pulverem, qui cum ſale tartari mixtus & vehementiſſimo igne tractatus conſtituit ſal, quod aëris acceſſu abit in deliquium, & præbet liquorem, qui vino inditus ipſum imbuit rubedine, ſimulque præſtanti vi diuretica. Eadem cryſtallus calcinata ſolvi poteſt in aceto, vel ſpiritu ſalis, quæ ſolutio confert ad calculum. Notabile eſt, ex cryſtallo parari poſſe liquorem, cujus una pars duabus partibus aquæ affuſa ſucceſſu temporis ipſas mutat in verum lapidem. Beneficio vitri cauſtici, lapis ſpecularis, talcum, lateres, omneſque terræ, ipſaque ex quâ crucibula conficiuntur, vitrificantur: Minime autem pulvis cryſtalli vel ſilicum, qui etiam vehementiſſimo ſolari calori reſiſtit.

CAPUT XXIV.

(*a*) *De Saphyro, Hyacintho, Smaragdo, &c.*

NOn negarem Gemmas undique præſtantes virtutibus planè admirabiles eſſe, at non talibus, quales ab authoribus olim celebratæ fuerunt. Græci hanc peſtem Latinis olim invexerunt, ut cuncta mendaciis refercirent. Superſtitioſi Arabes hos ſequuti, plurima Aſtrologiæ vanitati dederunt, quæ mendacia magicis artibus haud parum auxerunt. Pravi Judæi hujuſce factionis fortaſſe authores, ut qui jam Ægyptiorum artibus imbuti, ſummi Pontificis ornatum ad falſas magiæ cæremonias detorſerunt. Sicque quod præceperat Deus in gemmis Humeralis, & Rationalis ſummi Pontificis ſculpi nomina filiorum Iſraël, idem de ſtellarum configurationibus proterve confinxerunt. Sed his miſſis, in Medicinæ uſu, gemmas vulgato more vix uſurpamus; & quicquid clamitet vulgus Medicorum, pulchertimas illas compoſitiones, gemmis, auro, & argento refertas, in roborandis viribus, atque in morborum maligna pernicie naturæ inimica propulſanda, parvi facere decrevimus; imò nî falſa extaret vulgi opinio, ab earum uſu penitus abſtinerem: at hodie tanta eſt mortalium vana perſuaſio, ſimul & Medicorum multorum ſocordia, ut putent nihil ſupra quod ſcriptum eſt, ab aliis innovari poſſe, quaſi omnes Medicinæ theſauros depromſerint, omnem perfectionem arti dederint, atque ſacro Apollinis invento extremam manum adhibuerint antiqui. O dementes, & ſtolidi aſini! non vobis per naturam licet philoſophari? Alieno egetis pabulo, & materiæ ſemper inhærentes, cortice pro nucleo oblectamini. Non propterea diffido gemmis mirandas ineſſe proprietates; verùm nos latere, nec de his quicquam etiam minimum agnoſci. Nec obſtat, quid de his ſcripſerint majores noſtri, ut Bocus, Aroo, Thetel, Zenotemis, Zoroaſtres, Hermes, Evantes, Dioſcorides, Joſeph, & alii complurimi, ut Plinius, Arnoldus, Cardanus, & nuperrimè Anſelmus Boëtius, qui omnes ſolâ opinione ducti, citra ullam experientiam, de his haud pauca commentati ſunt.

Exiſtimarem ejuſcemodi lapidum præparationem in ſola ſolutione conſiſtere: Quòd ſi quis vel univerſale, vel particulare diſſolvens nactus eſſet, earum præparationem veram, & legitimam inveniſſe haud diffiderem. At videant, ne quis fumivendulus nos decipere velit, & cum ſuo imaginario lapide, univerſale diſſolvens nobis obtrudere ſatagat. Agnovi & viros apud vulgus magni nominis, qui mendaciis deliniti, aut ſaltem falsâ opinione correpti, aliis iſthæc pro veris divendere non erubeſcerent. Nos gemmarum uſum probamus, ſi ſolutas, & in formam potabilem reductas habeamus. Hinc liquores gemmarum optatiſſimi, ſolis principibus dicati. De his verò

liquoribus, quos gemmatos appellant, ſeu julepos, ſeu ſyrupos, qui hodie Florentiæ ſunt in uſu, & nuperrimè magnâ ſuaſione Bononiam delati, aliud cenſemus: arbitramur enim ejuſmodi medicamenta neque rationibus, neque experientiâ comprobata eſſe. Ecquid quæſo gemmarum infuſio, & trituratio, etiamſi calcinatio præcedat, niſi ſtulta opinio? & quam vocant calcinationem, videant, num in eâ individua proprietas remaneat, ſi hac eò adductæ ſunt gemmæ, ut ſolvantur: non ſic ars opinione, ſed experientiâ rationi copulatâ firmatur, ſtabilitur, & vera probatur.

Sapphyrus lapis duriſſimus proximè ad adamantem accedit; eſt & omnium pretioſorum lapidum duriſſimus, adamante excepto. Pulcherrima eſt gemma, cærulei coloris, albus etiam: ſed fit arte, modo gemmariis trito. Ejus præparatio communis eſt cum cryſtallo, & aliis gemmis. De ejus facultatibus nihil certi hucuſque habemus.

De hyacintho (qui & optatiſſimus, & pulcherrimus lapis eſt, item & duriſſimus, miro ſplendore nitidus, & colore fulgidus) nihil etiam certi comprobavimus. Interim magna prædicant Medici de uſu compoſitionis hyacinthinæ, & hîc maximè, ubi eſt in frequentiſſimo uſu, & præſertim citra ullum diſcrimen in omni febre: quo conſilio viderint ipſi. Scio iſtius, & cæterarum gemmarum fragmenta à noſtro calore ſubigi, atteri haud poſſe, minùs in actum deduci, imò ventriculo, univerſæque naturæ potiùs moleſta eſſe; quòd ſi quid in his virtutis, & perfectionis, ab ambare, moſcho, & aliis potiùs proficiſci. Paratur itidem more aliarum gemmarum, priùs præmiſſâ calcinatione, quæ fit cum igne, & diſſolutione in aqua. Sal ſuas etiam peculiares dotes poſſidet.

Smaragdus, gemma & notiſſima, & pulcherrima, multiplex eſt, pro diverſitate locorum, ubi naſcitur. Orientalis Occidentali longè præſtantior. Virore, & nitore viſui gratiſſimus conſpicitur. Multa de eo, atque de aliis gemmis falsò circumferuntur, ut quòd ferenti opes augeat, caſtum reddat, &c. De ejuſmodi gemma idem planè atque de cæteris conjicimus; nec eſt ut quis à nobis aliud expectet, donec tempus certiora attulerit. Interim ſucceſſivis horis, dum à gravioribus negotiis reſpiramus, gemmarum præparationibus, earumque facultatibus indagandis ſolerter incumbimus.

Interim qui ejuſmodi lapidem in porphyrite, vel marmore lævigant, eumque ægris ſic paratum propinant, errant toto cœlo. Mallem ipſum calcinare priùs, ut de cryſtallo diximus, calcinatum in liquorem deducere. Sic non eſſet difficile eo uti; ut ſuprà præcepimus.

Sæpè adulteratos pro veris ſmaragdis in Officinis uſurpant; eſt enim ejus adulteratio perfacilis. Accipiunt ſodam, ſeu kali, albos fluviorum ſilices, & viride æris, nonnulli minium, quantitate convenienti: crucibulo indunt mixturam, atque forti igne adacto, fit vitrum ſmaragdo perſimile. Sed gemmis omiſſis, ad cætera lapidum genera divertere placet.

NOTÆ in CAPUT XXIV.

(*a*) *Sapphiro, Hyacintho, Smaragdo.* Sapphirus lapillus eſt pellucidus coloris pulchrè cœrulei, qui maris, & pallidioris, qui fœminæ nomine venit, colligitur ex arena ad ripas fluminum, & invenitur in Zeylan.

Tincturam & colorem igne perdere, ut adamantem mentiatur, dicunt.

Crudus ſapphirus, qui venditur in pharmacopoliis, nil niſi minera ferri eſt, ut pote promtiſſimè accedit ad magnetem.

Hyacinthus ex colore rutilo & flavedine rubet, colligitur in ripis varium regionum, variis fluviis, ubi etiam ſmaragdus reperitur, qui grato virore oculos paſcit; dicitur hic phoſphorus, quoniam in tenebris lucet, quod optimè procedit, ſi crudi ſmaragdi pulvis in pulrem cum aquâ redigitur, cum qua literæ in lamina ænea efformantur, quas leni carbonum calori admove, in tenebris ad notabilia momenta videbis illas igneas.

Adamas non politus ſed crudus in Indiis repertus interdum inſtar ſilicis, ſacchari canarii vel lapidis gryſei coloris apparet. In fundo fluminum inveniuntur optimi, qui è fodinis eruuntur, ſæpius habent rimas, quod vitium adſcribitur violentis rupis contuſionibus. Maculæ debentur conditioni terræ, aut arenæ in quâ reperiuntur, ſi ea non e[illegible]tit pura, ſed pinguiuſcula & nigra. Adamantes lapides pretioſorum ſunt ponderoſiſſimi, ſicut inter metalla aurum.

Ex gemmis topaſius orientalis pretioſiſſimus eſt qui ponderat drachmam ſemis: ſexcentis venditur imperialibus.

Carbunculus, cujus ſacræ literæ mentionem injiciunt, ut Rabbinorum ſententia eſt, adamas eſt, cujus aliàs nulla mentio fit in Bibliis.

CAPUT XXV.

(*a*) *De lapidibus minùs pretioſis.*

DE cæteris lapidum generibus hîc non nihil interſerendum puto, & maximè de his quæ nobis in uſum veniunt.

* Et primùm Lapides aſtacorum, qui in capite cancrorum fluviatilium reperiuntur, frequenter ad nephriticos dolores uſurpamus. ** Cancrorum fluviatilium lapides.* Reperiuntur tantùm bis in anno, menſe Maij, & Septembris, his nimirum temporibus, quibus ipſi veterem corticem deponere conſueverunt; ſic molliori cortice ſubrubro tecti, gerunt in capite propè oculos lapides utrinque ſubalbidos, quos nonnulli falsò cancrorum oculos appellant. Ejuſmodi lapides plerumque integros uſurpamus, & tandummodò tritos, ac in pulverem reductos, ad pondus ʒ. ß. & ʒ. j. in doloribus nephriticis, quos brevi ſedare annotavimus. Dictos etiam lapides in aceto diſtillato ſolvimus, itemque in ſucco limonum, & ſic potentiùs vires ſuas exercere, adverſus calculos tum renum, tum veſicæ deprehendimus. Cæterùm qui de his ſalem, liquorem, aut aliud ſimile præparare voluerit, liberum eſto: modus ab aliis non erit diſſimilis; noſtra tradimus, & aliena relinquimus.

Lapides Judaici, Spongites, Lyncis, nobis etiam frequenter in uſum veniunt, eos pariter integros citra ullam præparationem, ſolâ trituratione exceptâ, uſurpamus. Sunt

ſalinæ

ſalinæ naturæ, & facillimè in actum deducuntur. Judaicus, & Lyncis, ob duritiem, ſoluti cum aliquo liquore acidulo, aptiùs devorantur, atque potentiùs vires ſuas de ſe promunt.

Lapis Bezoar modo haud diſſimili à nobis uſurpatur, tritus videlicet, & in pollinem redactus. Legitimus hodie vix habetur, & magna pars illius, qui hinc inde circumfertur, adulterina eſt, vel factitia, vel in diverſo animali ab eo, in quo generari ſolet, reperta. Anno ſuperiori, utriuſque nobis copiam fecit Sereniſſimus Dux Mantuæ, qui ultra mira, & portentoſa naturæ arcana, lapides Bezoardicos omnis generis, magnos, parvos, Orientales, Occidentales, incredibili quantitate penes ſe habet. Eſt enim Sereniſſimus Princeps ſanè in rerum naturalium cognitione peritiſſimus, rerum Chymicarum indagator ſtrenuus, & expertiſſimus. Mirum dictu, quàm doctè, & quàm aptè de his ſentiat; nec modò in theoria, verùm & in praxi, in qua manibus propriis artem exercuiſſe cognoſcitur: auderem & affirmare, ſi ipſe hoc mihi concederet, neminem ipſi ſimilem inveniſſe, qui tam dexterè, tam doctè de ſingulis Encyclopediæ partibus diſſeferat. Sed ne laus tanti Principis oratiunculâ hac noſtrâ labefactetur, relinquo cæteras ejus animi dotes, quas in eo multiplici familiari colloquio deprehendi, & ad lapidem noſtrum Bezoardicum revertor. Itaque de eo multa aſſerere poſſum, & maximè in affectibus melancholicis, malignis febribus nonnullis, & in hyſtericis paſſionibus. Legitimi notæ apud ſcriptores habentur, at meliùs uſu, & experientiâ ipſe cognoſcitur. Qui dictum lapidem frequenter tractant, cum ſolâ inſpectione faciliùs agnoſcunt, quàm qui ſolâ librorum lecturâ. Uſurpamus ejuſmodi lapidem more communi tritum ſubtiliſſimè, & cum juſculo carnis, vel aliquo liquore morbo accommodato. Eſt equidem friabilis, ac mollis, & facillimè in pollinem comminuitur; facilè etiam ſubigitur, & à calore noſtro atteritur. Nobis non licuit alia ex eo medicamenta parare; rarus enim eſt, nec copia tanta reperitur, ut de eo liquores, vel alia medicamentorum genera componere valeamus.

Nominis affinitas mihi in memoriam revocat Bezoar minerale, tam naturale, quàm artificiale. Naturale porrò à figura, & extrinſeca facie potiùs ſic appellatur, quàm à virtute: artificiale, à virtutis ſimilitudine tantùm; nam ſicut verum Bezoar humores veneno infectos reprimit, ſubigit, & conficit, ita & minerale.

Commonſtrant aliqui cornu quoddam lapidificatum, in antiquis ruderibus repertum, quod monocerotis cornu nuncupant. Ferunt ejuſmodi cornu multum valere adverſus venena, idque viribus unicornu æquivalere. Verùm puto in his rebus plura ex opione dicta eſſe, quàm quòd experientiâ conſtent.

Unicornu multis laudibus adverſus venena ejuſce generis decantatum eſſe videtur: lapides item ophiogloſſi, vulgò in Gallia *Langue de Serpent*; in Italia *Saette*, quòd ejuſmodi lapides ignarum vulgus putet è cœlo deciſſe. Sed errant omnes: ſunt ſanè dentes piſcis marini, à nonnullis *canis*, à quibuſdam *lupi* dicti: Hi olim cum multis aliis, in altiſſimis montium jugis, & in quibuſdam etiam locis à mari remotis, relicti fuerunt à diluvio, & ibi in lapidem converſi. Mirum ſanè, & portentoſum, omne cruſtaceum genus his in locis lapidificatum reperiri. Hæſitant plerique, num verè univerſali diluvio eò deportata fuerint iſthæc? quod nobis dubium facillimè excutitur, & ratione loci, & exploratо genere rerum lapidificatarum, cui ipſi rei & ſacræ literæ ſuffragamur. In Gallia Narbonenſi propè Uticenſem, ubi lapides molares excavantur, multos invenimus cum quibuſdam aliis lapidibus, & his præſertim, quos bufoninos appellat vulgus Galli *Pierres de Crapault*, Itali *Pietri di Roſpi*. In Italia multis in locis à mari remotiſſimis, integros montes ejuſcemodi rerum maritimarum lapidificatarum vidimus.

Ebur foſſile ad ejuſmodi rerum lapidificatarum genus optimè reducitur: hujus ingentem copiam vidimus penes illuſtriſſimum Dominum Equitem *Caſſianum del Pozzo*, Patronum meum plurimùm colendum, Romæ in ædibus ſuis, cùm illic per otium miranda naturæ arcana permulta nobis commonſtraret. De ejuſmodi Ebore duo quædam præclara, & inſignia ab eo accepimus, videlicet terram ex dicto Ebore confectam, Lemniæ perſimilem, adverſus venenatos morbos valdè efficacem, nec non turcheſios lapides, ex dicto Ebore factos, veris, & naturalibus Turchinis gemmis ſimillimos, atque in omnibus convenientes, colore, duritie, & virtute præſtantes. Ab alio amico accepimus, dictos lapides fieri poſſe ex quibuſdam piſcibus lapidificatis, quod certâ experientiâ ſibi conſtare aſſerebat: totum ſecretum in calcinatione conſiſtit. Sed nos medica tractamus, cætera aliis relinquimus.

NOTÆ

in CAPUT XXV.

(*a*) *Lapidibus minus pretioſis.* Lapides cancrorum naſcuntur in ventriculo, ſito in ſummitate capitis, ex ſucco cruſtaceo, ex quo etiam generatur cruſta, unde ſaltim illo tempore, quando cancri exuvias deponunt, Julio & Junio reperiuntur, quibus menſibus cancri quaſi ægrotant, minus vegeti ſunt, & liquor lacteus in illorum ventriculis invenitur, qui poſtea indureſcit in lapides, qui ideò perperam dicuntur oculi.

Lapides cancrorum præ aliis abſorbentibus etiam ad diaphoreſin & diureſin diſponunt, propter ſal volatile texturæ alkalinæ intimè immerſum, quod tamen licet parciſſimum elevatur ignis vehementia. Cruſtæ cancrorum cum lapidibus eandem virtutem obtinent, illarum ut & lapidum calx levis & ſpongioſa eſt, nec tam urens, uti coralliorum.

Lapis bezoardicus coloris ex atro virentis cinerei eſt, ex compluribus lamellis ſive foliis, ſibi invicem incumbentibus, more calculi humani coagmentatus eſt. Intus ut plurimum cavitatem habet, ubi continentur ſæpius nuclei, fruſta ligni, fibillæ, pulvis. Reperiuntur in ventriculis damarum, cervorum, ovium, aliorumque ruminantium

nantium domeſticorum pariter, atque ſylveſtrium animantium, Indiis orientalibus.

Cavitas in meditullio ſplendidâ & levigata, fructus intus contenti & elegans lamellarum ſeries, eaque pariter ſplendens levi lapidis uſtione in conſpectum prodiens, ſignum & character orientalium eſt; Quidam chartam creta imbuunt, & huic aliquoties affricant lapidem bezoardicum, ſi juſtus eſt, tingitur charta hæc colore ex nigro flaveſcente, ſi adulteratus, neutiquam; at verò hoc non univerſale eſt. De generatione horum lapidum diverſa eſt opinio. Nonnulli ex herbis alexipharmacis ſolutis in ventriculo & præcipitatis in magiſterium, quod deinde in lapidem indureſcit, ipſos deducunt, quod tamen veritati minus conſonum videtur, quoniam omnia animalia, quamvis iiſdem veſcantur plantis, lapidem hunc non poſſident, cujus rei teſtis eſt Bontius *de Medicina Indorum lib. 1. in notis ad Garcium.* Magis arridet illorum ſententia, qui lapides hos à ſucco lymphatico morboſo, & ſtomachi cruditatibus corpori cuidam lamellatim ſuperinductis derivant, quo circa macilenta & morboſa animalia lapidem talem fovent plus quàm vegeta. Conſtat hic lapis ſale volatili ſulphureo particulis terreis intimè nupto. Sulphuris ramoſi præſentiam manifeſtat ſpiritus nitri, qui pulveri lapidis hujus infuſus intenſam excitat effervescentiam cum maxima ſpuma, vapore flammeo, & diſſolvitur in liquorem ſanguinei coloris, cui ſpiritus vini rectificatus ſuperfundendus, ſic fit tinctura elegantiſſima. Nonnulli huic lapidi plane denegant ſingularem vim alexipharmacam. Certum hoc eſt, ipſum ſufficienti in quantitate datum propter ſal terreum oleoſum ſudorem largiſſimè promovere, ſecus ac evenit ab aliis abſorbentibus. Nullum tamen dubium, lapidem humanum, item bovinum, qui in cyſtide fellea vel bovina invenitur, iiſdem facultatibus ſplendere, id quod etiam expertus eſt Bontius *Lib. citato cap. 46. in peſte Lugdunenſi*, quo tempore in penuriâ lapidis bezoar ſe calculos humanos adhibuiſſe ſcribit, & ſudoriferum excellentiſſimum ſic inveniſſe.

Occidentales orientalibus laxiores & fragiliores ſunt, foras ſcabri & minus levigati, coloris pallidi, vel ex viridi nigricantis, generantur in ventriculis cervorum caprorum & caprarum ſylveſtrium Peruanorum.

Unicornu foſſile mea ſententia eſt pars animalis, uti etiam rectiſſimè monet Author, quæ in cryptis ſubterraneis montium ab aqua nitroſa & ſucco lapidifico ejuſque vaporibus diſſolvitur, irrigatur, & ſic philoſophicè quoque calcinatur, nonnunquam etiam ſolideſcit in lapideam duritiem humido omni abſumpto longiori tempore. Eaſdem virtutes roborantes, conſtringentes, abſorbentes obtinet cum terra ſigillata ac oſſibus & cornibus, philoſophicè, uti loquuntur, calcinatis.

CAPUT XXVI.

(a) *De Lapide Armeno, & Cyaneo.*

Hodie rerum foſſilium perrarus eſt uſus, quòd nunc noſtri Medici ab antiquis valdè receſſerint; & ſanè paucis exceptis, hos adeò rudes, & inexpertos agnoſcimus, ut vix titulum, nihil quicquam artis redoleant. Ecquid (quæſo) toties dogmaticos Galenicos ſe nominare juvat, & tamen præcipua, ac ſelectiſſima Medicinæ præſidia, & remedia ignorare? Ubi peregrinationes veſtræ cum Galeno in Cyprum, Lemnum, & alia loca? Ubi manus veſtræ medicamentorum præparationem addidicerunt? Non ſic majores noſtri, relictis laboribus, ſolis verbis operam dederunt. Deinde Græcos obſervate, atque ipſos etiam Arabes, quàm ſedulos in medicamentorum inventione, & præparatione! & in his potiſſimùm lapidibus, quorum uſus penes ipſos olim frequens erat. Nunc verò Medicos noſtræ ætatis planè latet, & nî extaret celeberrima illa compoſitio Alkermes dicta, nulla ſanè in Officinis de iſto lapide haberetur memoria. Armenus lapis pilularum quarundam compoſitionem ab Arabibus inventam ingreditur; at ejuſcemodi pilularum uſus nullus eſt. Lapidis Armenii, & Cyanei virtus ab antimonio non eſt valdè diſſimilis: antimonium tamen, (ni fallor) minùs periculoſum. Suſque deque purgant omnes humores, aquas præſertim, & utramque bilem: magnis morbis magna conveniunt remedia. Uterque lapis duplici ſulphure conſtat, ut cæteræ omnes mineralium ſpecies; ſale item duplici, volatili, & fixo. In ſale volatili vis vomitoria reſidet; in ſulphure, confortans, roborans; & cardiaca, in fixo præſertim. Quotieſcunque ergò de præparatione dicti lapidis ſermo habetur, manifeſtè patet, quæ præparatio uſurpanda veniat, & maximè in compoſitione confectionis Alkermes. Cùm enim dicta compoſitio ſit tota cardiaca, roborans & fortificans, atque ea tantùm deſideretur, certum eſt genuinam præparationem dicti lapidis eam eſſe, per quam contraria vis, purgativa & vomitiva & removetur. At per calcinationem omne volatile recedit, ablutione ſuperadditâ, ad majorem cautelam. Quare dicta præparatio uſurpari debet in hàc compoſitione. Lotio ad hanc accedit, ut certiùs dicta vis purgativa removeatur. Qui putant ſolam lotionem ſufficere, errant toto cœlo; nam citra calcinationem ſal minimè educitur, compacta invicem tenet ſulphur utraque, quod ſola calcinatio ſolvit. Interim non ignoro, loquaces quoſdam Medicos, chymicarum rerum rudes & ignaros, contrarium ſentire, & authoritates veterum mihi objicere, parùm memores, artem hanc tunc adhuc incultam, & in cunis adhuc balbutientem penes eos fuiſſe; non verò recentiorum labores contemplati, artem non ampliùs vagientem, & balbutientem, ſed magis cultam, grandiorem, & provectiorem colimus. Hinc mirum non eſt, ſi multa antiquis incognita, à veris Medicis hodie in uſum advocentur, etſi novæ præparationes nobis nunc innoteſcant; quæ jampridem veteres ignorârunt. Itaque lapis noſter lazuli per calcinationem, & ablutionem, facultatem omnem purgatricem amittit, & fortificans, roborans, ac cordis affectibus aptus redditur. Si ex calcinato lapide ſalem, & ſulphur à corpore terreo ſegregare volueris, cum aqua vitæ, ſeu ſpiritu vini, aut cum aceto, aut alio liquore, modo, quem ſuprà diximus de aliis, non erit difficile. Hæc pauca de Cyaneo lapide dicta ſint.

NOTÆ

in CAPUT XXVI.

(a) *De Lapide Armenio & Cyaneo.* Lapis Armenius eſt ſubſtantia metallica coloris pallidocœrulei,

rulei, ad viridem vergentis, interlucentibus argenteis quibuſdam micis, ex fodinis argenteis effoſſa, maximè Tyrolenſibus. Gaudet virtute emetica vel etiam purgante, propter ſulphur veneris volatile inexiſtens, quod calcinatione perit. A veteribus in epilepſia, melancholia, & apoplexia uſurpatus fuit.

Lapis lazuli ejuſdem fermè virtutis, & naturæ eſt cum lapide Armenio, ſpiritus urinoſos cœruleo imbuit colore, manifeſto veneris indicio. Orientalis & qui ex Aſiâ affertur optimus eſt, quique colorem in igne minus mutat, fit exinde cum lunâ Ultramarinum pretioſiſſimum auro carius quod optimè ætatem fert. Ignobilior reperitur in Germania, minus ignis patiens eſt, & progreſſu temporis mutat ſuum colorem, & vireſcit. Effoditur utplurimum ex aureis fodinis & ſolaribus quoque maculis inter cyaneum elegantem colorem conſperſus eſt. Commodè cum purgantibus exhibetur in epilepſiâ, mauiâ; In deſperatiſſima elephantiaſi ejus uſum inſignem expertus eſt Scaliger *Exercitat. p.* 272. Imo in melancholiâ plus fidunt ipſi, quam helleboro. Langius *in Epiſtolis Lib.* 3. componit pulverem ad melancholiam & epilepſiam ſequ. Rec. Lap. Armen. abluti & præparat drachm. j. fol. ſenn. epithymi à ſcrup. ij Zinzib croci, macis à drachm j. ſpir. nitri drachm. j. ſemis F. pro doſi drachm. j.

CAPUT XXVII.

(*a*) *De lapide quodam incognito, admirabilis virtutis, à paucis annis in agro Bononienſi reperto.*

EN quotidiè nova emergunt in rerum natura, ubique exſtant magna naturæ miracula. O deſides veritatis oſores, addiſcere vos pudet! falsò arbitramini cuncta antiquis fuiſſe cognita; at quot plantæ, quot foſſilia majoribus inviſa, in lucem erumpunt? In agro Bononienſi inter cætera veteribus incognita, nobis ſeſe offert peculiare quid de genere lapidum, planè novum, & inauditum. Eſt autem quædam lapidis ſpecies, quem nonnulli luciferum, alii Solarem, quidam Lunarem appellant, à proprietate hominis quod à Sole vel Luna mutuatum repræſentat. Etenim mirum eſt, quo pacto corpus opacum lumen à Sole, vel Luna recipiat, idemque in tenebris referat: in quo philoſophari haud infeliciter poſſumus, num verè lumen corpus, & quodnam corpus? an ſubſtantia, an accidens? & alias plures de lumine movere quæſtiones, quas hoc medio enodare forſan non eſſet difficile. At nos, quibus non eſt in præſenti animus dirimere lites, iſthæc omnia brevitatis ſtudio omittemus, & dicemus hujuſce lapidis naturam, differentias, locum, uſum, proprietatem, & præparationem. Quoad ejus naturam, lapis eſt pellucidus, gypſo valdè ſimilis, ſale, & ſulphure cauſtico; mordaci & adurente conſtans.

Triplex eſt in ſuo genere: Primus, & pulcherrimus, pellucidus eſt, ſpeculo aſinino perſimilis, gypſoque nobiliori, quale in his montibus reperitur, quod vulgus Talcum nominat, quo multi utuntur ad varia opera, vitri inſtar, idipſum dividentes in foliola tenuiſſima; at hic lapis, ut ſiccior, & durior, tam latam diviſionem non patitur. Diaphanus eſt quidem, ut Talcum, & in tenuiſſimas bracteas ſcinditur & perbreves, figura ejus varia eſt, nunc oblonga, nunc rotunda, nunc tabulata. Secundi generis is eſt, qui non adeò pellucet, multùm terreſtreitatis in ſe continens, hic non in bracteas, ſed in ſtrias diſpeſcitur. Eſt & tertium genus, multiplicis magnitudinis, craſſiſſimum omnium, opacum, ſtriis, & lineis contextum, at breviſſimis, ad ſecundæ ſpeciei diſtinctionem, unde in pulverem potiùs, quàm in ſtrias abit. Invenitur ejuſmodi lapis in quibuſdam collibus, propè in agro, vulgò *Monte Paterna* dicto, quatuor milliaribus ab urbe diſſito; atque in agro, vulgò *Pradalbino* nuncupato, octo vel decem milliaribus diſtante. Reperitur etiam propè dictum montem *Paternum*, in rivulo quodam innominato, propè *Ronchariam*. In monte *Paterno*, atque eo in rivulo ſæpiùs per otium dictos lapides, unà cum multis aliis rebus non ubique obviis, tum plantis, tum mineralibus, mihi jucunditate collegimus, etiam multoties patronis, & amicis nobiſcum eò animi cauſâ divertentibus. Cujus rei occaſione non poſſum quin commemorem eruditiſſimum, & prudentiſſimum pariter, ac nobiliſſimum Dominum D. *Claudium Gobellinum* Pariſienſem, adhuc juvenem, Bononiæ ſtudiorum causâ tunc commorantem, qui pluries, ut erat rerum naturalium cognitioni valdè deditus, ad eum locum nobiſcum venit, ubi ad ſatietatem lapidis naturam, vires & locum natalem contemplati ſumus, graviſſimis quæſtionibus Philoſophicis inibi habitis, & maximè de ortu mineralium ibidem repertorum, de marchaſitis, de vitriolo ibi latente, de ſale nitro, de ſale ammoniaco, deque variis lapidum ſpeciebus eo loco paſſim obviis. Duplici viâ itur ad dictum montem: Utraque via dividitur propè portam Civitatis, quæ dicitur *S. Mamolo*, una ſuperior, altera inferior. Per inferiorem ſeſe offert rivulus admodum exiguus, qui aquis pluvialibus tantùm irrigatur; in illius rivuli decurſu, lapides iſti nonnunquam reperiuntur, pluviarum vehementiâ è proximis montibus educti, atque eò depulſi. Ad ejus dextram, in agro, qui *Roncharia* vulgò dicitur, magna copia lapidis cujuſdam albi primâ facie ſalem ammoniacum repræſentantis reperitur. Ibi etiam pullulat naturaliter efflorеſcentia quædam vitriolata, auſtera, & acida; lapides etiam ferruginei, & eruginei haud pauci, cum Talco gypſario hinc inde ſparſo. Solum ſterile eſt totum eâ in parte, paulò ſuperiùs fertiliſſimum: ex quo facilè argumentari poſſumus, metallorum mineras ſubtùs deliteſcere. Per ſuperiorem viam, recto tramite itur ad montem *Paternum*, & primo intuitu ſeſe offerunt, fornaces quædam terreæ, ubi varia vaſorum genera craſſa, & ampla miro artificio excoquuntur. Paulò ulteriùs à ſiniſtris, ad meridiem videlicet, apparent vaſtiſſimæ montis rimæ ab ipſo montis cacumine ad imum tendentes, aquarum pluvialium impetu deorsùm ruentium excavatæ, quæ ſulcorum adinſtar per ordinem diſpoſitæ ſunt, Inter ejuſmodi ſulcos, terræque rimas, atque per totum illius ſoli ambitum, marchaſitæ

aureæ exiguæ ſatis conſpiciuntur; eæ nunc terræ glebis hærent, nunc aliquot lapides albidos cruſtâ obducunt: parvæ ſunt ut plurimùm, & rarò nucis juglandis magnitudinem æquant. In imo, atque inter profundiores ſulcorum hiatus, ſal nitrum copioſiſſimum certis temporibus foràs erumpit. Locus ſaxoſus eſt totus, & variis terræ hiatibus, rimis & ſciſſuris conſitus: atque ſic montem conſcendendo, & deſcendendo, nonniſi per laborioſos an fractus, atque devia perquàm difficilia incedere valemus. Hîc lapis noſter in terræ ſuperficie colligitur, atque inter cætera ſaxa poſt pluvias multò faciliùs; nam è ſolo pluviæ ipſos lapides educunt, atque aquâ recenter loti pellucent, & intuentium oculis faciliùs ſeſe objiciunt. Vehementes pluviæ ſolum aſſiduò excavant, unde novi lapides continuò emergunt. Quanquam hæſitare quoquo pacto poſſemus, num in terræ viſceribus generentur, an in ſola ſuperficie: quandoquidem hi in extima parte hucuſque inventi ſunt, atque nemo terræ penetralia eâ de re viſitavit unquam. Non procul ab hoc ſitu, Occidentem verſus, paulò ad ſiniſtram, monticuli quidam ſubrubri ſeſe offerunt, ubi aliquando creditum fuit ditiſſimas metallorum fodinas adeſſe; ibi etiam non rarò lapides iſti reperiuntur. Totus hic terræ tractus, tam qui ſulcis, aquarumque rimis conſpicuus eſt, quàm qui ejuſmodi monticulis diſcernitur, ſterilis eſt, & maximè ad Auſtrum. Natura ſoli ſicca eſt, & ob ſaxa copioſiſſima, marchaſitas, & alios diverſi generis lapides, fortè etiam ob declivium, propter quod ſolares radios vehementiſſimè excipit, quorum repercuſſione omne pabulum humidum à tellure abſumitur. Superior pars montis, ad Orientem, & Septentrionem declinans, fœcunda eſt, & ferax admodum: ſunt equidem agri ubertate magnâ referti, etenim omni arborum fructiferarum genere conſiti, vitibus, pomis, pyris, & ſimilibus; at hîc lapides ſolares nulli reperiuntur: ſolum eſt pingue & glutinoſum, nullibi telluris fœcunditas major, nec fructuum præſtantia, & bonitas optabilior. Hæc de ſitu, nunc de ejus proprietate, uſu & præparatione. Referunt quidam Argyropœi, hunc lapidem plurimùm valere ad metallorum tranſmutationem; ad quem uſum primò eum fuiſſe repertum certò ſcimus. Inventionis exordia, & cauſas nobis olim aperuit Dominus *Scipio Bagatellus*; is autem tranſmutatoriæ arti plurimùm anhelans, omnes Chryſopœos, quotquot in Civitate reperirentur, conſulebat. Ex his fuit myrmecio quidam, ſuæ profeſſionis deſertor à ſutoria arte advanam Chryſopœam transfuga, dicto Domino turpiter ſe veram lapidis Philoſophici materiam in proximis montibus reperiſſe jactitans, & hanc eſſe lapidem noſtrum ſolarem, tam ob pondus, quàm ob ſulphuris copiam, quo plurimùm ſcateret ipſe lapis. Alias etiam afferebat rationes, quibus in animum induxit dicti Domini, ut experiundi causâ, pecunias haud paucas brevi temporis ſpatio inaniter contereret. Itaque multis incaſſum Chryſopœam jactatis laboribus, pro auro ſequentes præparationes invenerunt. Quod ad ejus facultates & vires, multiplices ſunt, & proximè ad ſandaracam accedunt; vi enim cauſticâ pollet, unde ex eo pſilothrum facillimè concinnatur. Fœtido ſulphure quàm plurimo conſtat, cum ſale acerrimo, mordaci, & verè arſenicali, cujus odorem, & ſaporem valdè ſimiles refert. Ejus natura tamen non eſt ita fugax, ut arſenici, imò fixum manet in igne, fortemque ſuſtinet calcinationem. Uſus ejuſmodi lapidis ad extrinſeca tantùm hucuſque nobis innotuit. Fit ex eo lixivium pro pſilothro, cujus uſus eſſet peropportunus ad barbam, & pilos excidendos, nî odorem valdè ingratum effunderet, moſcho tamen, aut ſuavi aliquo odore hunc corrigi perfacilè poſſe arbitramur. Ea proprietas, quâ cunctis ſeſe præſtitit mirandum iſte lapis, nullum ex ſe præbet uſum, præter quoddam viſui oblectamentum, ut noviter inventis plerumque contingere ſolet. Qui de voculis lites, & jurgia componere affectant ſuper his quæ circumferunt de lumine haud trita, ad ſatietatem per ejuſmodi lapidis furatum ſplendorem, aut receptum à Sole & Luna, meditari, rimari, & contemplari poſſunt. Nos interim præparationes docebimus.

Et quidem pro facultate illa lucifera, in eo potiſſimùm exoptatâ, calcinatur duobus modis: primò lapis in tenuiſſimum pollinem redactus, fortiſſimo igni in crucibulo calcinatur. Secundò, idem in pollinem redactus, in placentulas, thaleri inſtar compingitur, vel ſolâ aquâ communi, vel albumine ovi. Hæ per ſe exſiccatæ in furno venti cum carbonibus ſtratificantur, & dato igne validiſſimo per quatuor, vel quinque horas, calcinantur: furno per ſe refrigerato placentulas exime. Quòd ſi prima vice non ſint ſatis coctæ, quod cognoſcitur ſi parum lucis receperint, tunc eodem modo calcinationem reitera, dictas placentulas eodem modo ſtratificando, ut priùs. Ter nonnunquam reiteratur dicta calcinatio. Optima ea eſt, quæ fit ex electiſſimis lapidibus, nitidis, puris, & diaphanis. Sic lapis ſubtiliſſimè tritus, in furno reverberii tam diu excoquitur, quoad lucem facilè excipiat. Ex eo pulvere varia in pyxidiculis efformantur animalia, quæ in tenebris mirificè lucent. Paratur lixivium eâdem methodo, quod ad ſiccitatem perductum, ſal ſulphureum fœtidum, acre & mordax exhibet.

NOTÆ

in CAPUT XXVII.

(a) *De lapide quodam incognito.* Minera ſmaragdi triturata & leviter calcinata ad breve tempus ſplender & lucet. Creta, à qua abſtractus eſt ſpiritus nitri, prævia decenti calcinatione, exhibet materiam lucidam candentis ferri in modum. Omnibus tamen præferendus eſt phoſphorus ſic dictus ante viginti annos nî fallor inventus à Germanis, qui ex urinâ ac ſulphureis corporibus paratur, qui leviter tritus ac commotus in luculentas ſurgit flammas: ſine motione in loco obſcuro totus quaſi incenſus admirabili lucis ſplendore fulget; jactiſque radiis ambientem aërem lumine quoquo verſus implet: Fixitatis eſt impatiens, confeſtim

confeſtim enim in ſublime evolat, cuſtodiendus eſt in aquâ. Et reverâ eſt quoddam naturæ miraculum, Litteræ cum ipſo pingi poſſunt igneæ, quarum fulgor diu durat. Nullo ſolvitur menſtruo, nec aqueo, nec acido, nec urinoſo. Si cum Spiritu vini rectificato miſcetur, intactus relinquitur, ſpiritus autem lucidis particulis imprægnatur, quæ luculenter apparent, ſi calidis locis admovetur. In oleo caryophyllorum promptè diſſolvitur, quod lucidam valdè flammam ſpargit, ſive inter digitos agitetur, ſive aër vitro intromittatur. Idem fit cum oleo cinnamomi, non autem cum oleo terebinthinæ, quo quidem ſolvitur, ſed non lucet. In vacuo *Boyliano* clariſſimè ſemper fulget. Memorabile eſt, phoſphorum hunc mixtum cum camphorâ multiplicari & totam camphoram lucidiſſimam reddi, amittere autem virtutem ſuam inflammativam, ſive, utut hæc materia fortiſſimè agitetur, nullum concipere ignem: quod experimentum, uti memini, nondum ab aliis commemoratum.

Ex veteribus phoſphori fermè ſimilis meminit Fernelius *Lib.* 2 *cap.* 17. *de abditis rerum cauſ.* Cœpiſſe quoſdam in Anglia penetrabilem hunc ignem medicinæ loco in epilepſiâ habituali, & in podagra non ſine ſucceſſu adhibere, relatum eſt. Lapis Bononienſis videtur talci ſpecies, ſale & ſpiritu nitroſo ſulphureo impletus: in tenuiſſimum pollinem redactus fortiſſimo igne in crucibulo calcinandus eſt, deinde iterum pulveriſandus & cum carbonibus ſtratificandus ac calcinandus, donec eluceat. *Author* meminit, quod ſale acerrimo mordaci & ſulphureo conſtet, hinc ejus lixivium pſilothrum peropportunum eſt ad pilos extrahendos.

PETRI POTERII PHARMACOPOEÆ SPAGYRICÆ
LIBER TERTIUS.

SECTIO PRIMA.

(*a*) *De Conſervis.*

IN præcedentibus, medicamentorum ſimplicium præparationem, & compoſitionem brevi compendio tradidimus. Nunc ea, quæ ſunt magis compoſita, & quæ Dogmaticorum leges jamdudum ſubierunt, aperiemus, Jatrochymicorum placita interponentes, & ſi quæ alia ad Pharmacopœam ſpectant, difficilia, & ad ejus ornatum facientia, exponentes. Præmittemus autem ea, quæ minorem recipiunt præparationem, ut Condita, Conſervas, & ſimilia; ab his progrediemur ad Syrupos; à quibus ad Electuaria, & Antidota: paulò pòſt Pulveres, & Trochiſcos proponemus: tandem Localia, ſeu ea omnia, quæ extrinſecùs admoventur. Quâ methodo Antidotarium commune perluſtrabimus, compoſitiones ſingulas uſui commodiores reddemus, ſuperflua reſecabimus, inutilia rejiciemus, & obſcura illuſtrabimus.

Conſervæ non tàm neceſſitatis gratiâ, quàm palati ergò parantur. Pharmacopœus Chymica arte inſtructus, eas longè nobiliores, elegantiores, & efficaciores reddet: nam non ſimplici trituratione, & mixtione contentus, non ſolâ ſacchari, aut mellis ad juſtam craſſitiem coctione, verùm eſſentias florum, fructuum, radicum, &c. primò præparabit, eaſque ad ſuum libitum commiſcebit. Sed primùm demus compoſitionem antiquorum. Condiunt flores ſaccharo, vel melle, vel integros, vel tuſos, vel recentes, vel ſiccos: ſaccharum ad hoc, vel in pulverem, vel prius coctum uſurpatur. Sic roſæ condiuntur.

NOTÆ
in SECTIONEM I.

(*a*) *De Conſervis.* Ad unum modum omnes conſervæ parari poſſunt, ita ut non ſit neceſſe, omnes ad unum præſcribere, hoc tamen animadvertendum, ut conſervanda omnia tuſa ſint & humiditate rorida repleta non madentia. Quando herbæ & flores ſunt ſucculenti vel mulcilaginoſi, requiritur major quantitas ſacchari, ſecus ſit in ſiccis floribus, ubi æquale pondus ſacchari ſufficit.

Conſervæ roſarum palato gratiores fiunt, ſi folia immittantur ferventi aquæ, ut ſuccus amaricans extrahatur, roſæ manibus exprimendæ, & in aqua roſarum ſolvatur ſaccharum, cui roſæ incoquendæ. Aqua roſarum odoris gratiam auget & conſervæ vires. Conſerva violarum lenitivum eſt medicamentum, aptiſſime ipſi miſcentur purgantia.

Conſervæ cochleariæ in ſcorbuto, anthos in affectibus capitis, florum aurantiorum ad confortandum proſunt.

Conſerva Roſarum.

℞. Roſarum rubrarum non omnino apertarum, ab unguibus repurgatarum, ℔. j. ſacchari albi, ℔. ij. bis, vel ter tere roſas in mortariolo marmoreo per ſe, poſtea adde parum ſacchari, & tandem bene tuſis, ſaccharum totum adde: inſolentur per aliquot dies.

Alio modo.

ROſas bene tundunt, & cum duplo ſacchari albi in opiatam redigunt, aut eo ferè in Electuarium ſolidum cocto, calidè ab igne remoto,

moto, miſcent. Inſolentur, aut in ſtupha, locove tepido detineantur, maximè ſi nimia humiditas adſit.

In regionibus humidis, aut cum tempeſtas eſt humida nimis, antequàm condiantur, in umbra paululum exſiccantur: contrà verò in calidis & ſiccis regionibus, exſiccatione non opus eſt.

Alio modo.

ROſæ integræ ſaccharo condiuntur, ad quod ipſæ priùs in umbra exſiccantur, poſtea in ſaccharo benè coƈto demerguntur, atque in eo vix demerſæ removentur, locoque ſicco aſſervantur.

Alio modo.

ROſæ ſiccæ in umbra in tenuiſſimum pulverem reducuntur: harum ℥. j. accipe, ſacchari albi in formam Electuarii ſolidi coƈti, ℥. iv. miſce, fiant rotulæ. Sacchari plus, & minus addunt ad libitum. Nonnulli, ut coloratior evadat conſerva, roſarum pulverem inſpergunt ſucco limonum. Ejus loco alii, oleo ſulphuris aquâ communi temperato, vel oleo ſalis communis. Hi ſunt uſitati modi, quibus utuntur hodie Pharmacopœi.

Spagyrica præparatio.

SPagyrici aliâ viâ Conſervas parant, atque ipſi materiâ illa craſsâ ad agendum ineptiſſimâ arte ſegregatâ, ſpiritualem accipiunt, eamque ſaporis tantùm gratiâ (nam per ſe optimè aſſervatur, citra ullum corruptionis metum) ſaccharo miſcent. Duæ ſunt autem ſpirituales ſubſtantiæ in roſa: aqua vitæ, ſeu liquor mercurialis, & oleum, ſeu liquor ſulphureus. Ex utraque varias conſervas parare poſſunt. Ex aqua vitæ roſarum, addito ſaccharo, in ſolidi electuarii formam coƈto, formentur tabellulæ, vel rotulæ ad placitum. Saccharum coƈtum ab igne removeatur, & tantiſper refrigetur, ne ſpiritus avolet. Debet etiam plus ſolito coqui, ut plus ſpiritus excipiat. In Gallia tabellulæ fiunt cum aqua roſarum eo modo. In Italia maximè in pleriſque locis, quas appellant Manus Chriſti cum perlis. Nonnulli ejuſmodi tabellulas ſaccharum roſarum appellant.

Alio modo cum gummi trachaganto effingi poſſunt formulæ, amylo pro corpore addito. Sic quas vocant bechicas effingere perfacile erit.

Quidam, nec inconcinnè, inungunt tabellulas cum aqua vitæ, vel cum liquore ſulphureo.

Alio modo, & omni tempore.

℞. Roſas rubras in umbra ſiccatas, ad ℥. ij. macerentur in ſ. q. aquæ communis cum ʒ. j. ol. ſulphuris pro qualibet libra aquæ, ut pro ℥. ij. accipe ℔. ij. aquæ communis: & ut efficacior, & longè nobilior ſit, pro aqua communi, pone aquam roſaceam diſtillatam: macerentur tandem in loco calido, ſtupha, aut balneo vaporoſo, aut fimo equino. Aquam tinƈtam cola per filtrum, & pro ſyrupo componendo in vaſe vitreo ſerva. Roſæ interim poſt colaturam remanentes, in mortario marmoreo tundantur, eiſque ſaccharum duplo plus, & triplo adde. Atque ſic fit ſaccharum roſaceum pulcherrimum, & palato gratiſſimum.

Vis & facultas ejuſmodi Conſervæ omnibus patet: hodie utplurimùm magis palato, quàm ſanitati inſervit. Placet hîc obiter annotare, roſas rubras laxare alvum, contra Medicorum opinionem, qui putant ipſas adſtringere, pallidas tantùm, & albas laxare. Qui id certò ſcire avet, capiat ʒ. j. pulveris diƈtarum roſarum, & veritatem comperiet.

Conſerva violarum.

NOn diverſo à ſuperiori modo fit violarum Conſerva. In humidis regionibus, & in tempeſtate nimis humida, paulò diutius in umbra ſiccantur: hæc eſt communis via; Spagyrica autem ſic ſe habet.

Sicuti de Roſis, ita de violis cenſendum eſt. De violis id annotare placet, earum eſſentiam in extima ſuperficie conſiſtere; ideò ebullitionem, & triturationem longam vix ſuſtinent. Cùm primùm collectæ ſunt cœlo ſereno, & minimè pluvioſo, confeſtim infundendæ, diſtillandæ, & tundendæ veniunt. Vires, & uſus ejuſmodi Conſervæ notiſſima quoque ſunt: ea alvum emollit, tuſſim juvat, faucium ulcuſcula ſanat, & cor exhilarat. Inter frigida & humida computatur; hac de re putant ſomnum excitare, quod quidem experientiâ non conſtat.

Conſerva Roriſmarini.

FLores Roriſmarini ab omni parte herbacea liberant: hos in mortariolo marmoreo tundunt, atque ipſis ſaccharum immiſcent, ut de roſis diximus. Ejus oleo ſacchari tabellulis tantiſper inunƈtis, fit Conſerva gratiſſima, & efficaciſſima. Ad roborandum caput maximè commendatur; item ad refrigeratum ventriculum excalefaciendum. Plura de eis circumferuntur, quæ brevitatis causâ omittimus.

Conſerva florum Arantiorum, Jaſmini, &c.

QUoniam methodo non diſſimili flores omnes condiuntur, fruſtrà de ſingulis ſermo eſſet habendus. Amari plus ſacchari repoſcunt, humidi minùs; contrà ſicci paululum vel humeƈtantur, vel exſiccantur. Qui in aqua ſtillatitia diƈtorum florum ſaccharum ſolvet, vires augebit, præſtantioreſque evadent. Integri condiuntur, ſaporis & venuſtatis gratiâ, ſed ut parum efficaces omittuntur. Flores autem totius plantæ vim, & facultatem retinent; ideò qui eas deſiderat, rei herbariæ Authores conſulat.

Fruƈtuum Conſerva.

COnditura fruƈtuum vix ad nos pertinent, quòd potiùs palati, quàm Medicinæ gratiâ repertæ ſint. Ex India tamen Mirabolani, Nuces myriſticæ, Caſſia, & ſimilia deferuntur, quæ & palato grata ſunt, & in Medicina plurimum valent.

Citrii integri, vel cortices eorum ſaccharo condiuntur in nonnullis locis, in quibus pariter citrulli, & melonum cortices, præcocia, pruna, berberis, omphacium, nuces juglandes, amygdalæ, & quod rarum eſt, Ravennæ nuces pini. Baccæ juniperi in vino maceratæ, ac poſtmodum ſaccharo coƈtæ:

coctæ : Apoplexiæ, Paralyſi, & aliis graviſſimis morbis ſuccurrunt, ventriculum roborant, Arthritidi proſpiciunt, calculum renum expellunt; in peſtilentibus, venenatiſque morbis mira præſtant.

Radicum Conſervæ.

RAdices vel ſiccæ, vel virentes condiuntur, integræ, vel earum partes. Siccæ, vel priùs in aqua macerantur, vel ſtatim coquuntur, vel denique in pulverem reducuntur. Enula campana in aqua communi lota, atque in eadem cocta, cum triplo ſacchari albi in electuarium cocti, conditur : Radix priùs in taleolas ſecatur, & per aliquot dies in aqua communi maceratur, ut tenuior, & minùs amara evadat : ſicca etiam in ea aqua diu coquitur, & tenera ſaccharo conditur, ac demum in vaſe vitreo ſervatur. Item ex radice cocta pulpa elicitur per cribrum tranſverſum, hanc cum triplo ſacchari in formam elect. ſolidi, ſi ſolidam exoptas, vel liquidi, ſi liquidam, rediges. Vel fit pulvis ex dicta radice, cujus pulveris drachmam accipiunt, pro qualibet uncia ſacchari, ſicque fit in rotulas, vel in paſtillos conſerva.

Angelicæ, dauci, & ſimilium radices modo non diſſimili condiuntur. Eringium, & Satyrium, quia Veneri, & palato dicata ſunt potiſſimùm, dum coquuntur cum ſaccharo, cinnamomo, & caryophyllis aromatizantur. Nonnulli moſchum, & ambram addunt.

Spagyrica ars in medicamentis impuritates perhorreſcens, aliâ incedit viâ. Primùm à fructibus præcipuam ſubſtantiam magis à fæcibus depuratam accipit; atque dictam ſubſtantiam in modum præparat, ut vel ipſa ſeorſum ſervetur, vel ſi ingrata, ſaccharo miſceatur. In fructibus vinoſis, quorum præcipua vis in liquore merculiali conſiſtit, eam quo diximus modo eliciunt, atque ſaccharo commiſcent. Succi dictorum fructuum etiam per ſe ſervantur, eos priùs à fæcibus repurgando.

Præterea defæcati ſucci balneo roris ſenſim excrementum humidum deponunt, atque ad extracti formam reducuntur; quâ methodo perfacile eſt dictum ſuccum in quolibet vaſe aſſervare, & quovis locorum circumferre, citra metum frangendi vitra, quibus alia aſſervantur, & circumferuntur.

Calor fimi equi in ſuccis defæcandis, exſiccandis, & in varias formas reducendis, nulli alteri calori eſt æquiparandus. Solis calore, maximè æſtivis diebus, multi ſucci depurantur, atque etiam in extracti formam reducuntur.

Limonum ſucci, citrii, ceraſorum, berberis, granatorum, eodem modo defæcantur, & depurantur. Tunc de his ſemicochlear, imò & unica drachma gratiſſimum potum efficit, ſaccharo ad libitum addito; per ſe etiam, abſque ullo additamento.

Uſum ejuſmodi ſuccorum multiplicem agnoſcimus : Palato maximè in his, quibus denegatur vinum, apprimè eſſe utile, nemo eſt qui ignoret. Pro medicamento egregiè conducunt ad febrium ardorem extinguendum, ad tartareos, viſcidos, & craſſos humores attenuandos, & diſſolvendos. Rurſus, ex dictis ſuccis ſal eſſentiale paratur, ut in *primo libro* docuimus, quod quidem pro conſerva aſſervari poteſt.

De radicibus, & aliis præcipuæ partes ab impuris ſegregatæ, ut *in prima parte* diximus, ſive tinctura, ſal, ſulphur, vel mercurius, ſaccharo poſſunt commiſceri, & ſic palato accommodari : verumtamen in ſuapte natura citra dulcorationem conſervari poſſunt; nec etiam amara, guſtui multùm eſſe poſſunt ingrata.

SECTIO SECUNDA.

(*a*) *De Syrupis.*

QUantum diſtet formula medendi, quâ hodiè Medici utuntur, ab ea quam vetuſtiſſima ætas olim agnoſcebat, ſatis videre eſt per medicamenta C C C. annis inventa, inter quæ ſyrupi primas tenent.

Syrupi appellatio Hippocr. & Galeno omnino ignota fuit. Id medicamenti genus jamdudum in artem invexerunt Arabes, ſaccharo maximè reperto. Etenim licet perobſcura ſint ejus inventionis veſtigia, uti apud M. Varronem, ejus tamen uſus non erat notus, & præſertim Medicis. Galenus in rebus à ſe notis haud mutus, id ſilentio non involviſſet, præ quo neſcio, an ſit res ulla guſtus voluptati adeò grata. Plinius in eo recenſendo *lib.* 12. *cap.* 8. adeò eſt brevis & conciſus, ut ſuâ tempeſtate ipſum fuiſſe raro in uſu, & fortè tunc paucis Romanorum notum oſtendat : etenim non voluptati, ſed Medicinæ tantùm inſerviebat. Syrupi nomen Græcumne ſit, ab ὀπὸς & σύρω, vel potiùs à σύρια, & οπὸς, quod eſt liquor ex Syria, unde primò delatum ſaccharum, parum refert. Conſtat ſuccum eſſe, vel decoctum ſaccharo conditum, ad certam craſſitiem. Multiplices ſunt, compoſiti & ſimplices, purgantes & alterantes, capitales, pectorales, &c. quidam refrigerant, alii excale faciunt. Verùm hac curioſâ diſtinctione omiſſâ, ad uſuales veniendum.

NOTÆ

in SECTIONEM II.

(*a*) *De Syrupis.* Syrupi qui diutius durare debent, ad craſſiorem conſiſtentiam coquendi ſunt, & neceſſum eſt, ut tempore æſtatis ſpiſſiores ſint, quam hyeme. Cavendum tamen ne nimium coquantur, alias facile concreſcunt. Acidi uti berberum, ribium in figulinis vaſibus non in æneis coquantur, alioquin facile nauſeam vel vomitum movent; Melius eſt ipſos conficere cum ſaccharo quam cum melle. Probe examinandi ſunt, an mucorem vel cuticulam contraxerint, quod ſæpiuſcule fieri ſolet, quæ deinde ſeparanda ſunt. Succi per ſubſidentiam prius vel colaturam ſunt depurandi. Ad libram unam ſucci ſumatur libra una ſemis ſacchari, ad ſuccos fructuum autem plus ſumatur ſacchari. Ex floribus v. g. pæoniæ, roſarum, tunicæ, anthos, ſi vis parare ſyrupum, affunde ipſis contuſis illarum aquam, exprime fortiter ſuccum, qui cum ſufficiente quantitate ſacchari in vaſe clauſo vitreo redigendus in

ſyrupum eſt. Syrupus cinnamomi, caryophyllorum, florum aurantiorum ex tempore fieri poteſt, ſi julapio roſarum, id eſt, ſolutioni ſacchari cum aqua roſarum paratæ, & ad debitam conſiſtentiam coctæ, paucæ guttulæ horum oleorum ſpiritu vini ſolutæ, ipſis indantur. Syrupus balſamicus fragrantiſſimus & gratiſſimus fit minus notus, quando libra una aquæ hordei affunditur balſami peruviani unciæ ſemis, per balneum fiat deſtillatio ad dimidiam aquæ partem, quæ cum illa in cucurbita relicta balſamo ſupernatante combinanda, & cum ſacchari ſufficienti quantitate ad ſyrupi conſiſtentiam redigenda. Cum ſyrupis optimè miſcentur & aſſumuntur ingrata etiam nimis calida & ſpirituoſa; Tinctura ſulphuris, item liquor martialis indito julapio roſarum, parari poteſt ſyrupus martialis vel etiam ſulphureus ſanguinem depurans. Syrupus de ſpina infectoria, item fl. perſicorum nec non violarum leniter purgant. Præſtat purgantia illorumque tincturas & eſſentias ex tempore miſcere cum ſaccharo ſoluto, quam ipſos purgantes ſyrupos ſeorſim aſſervare. Præſtantiſſimi ex ſyrupis ſunt papaveris rhœados, granatorum, rubi idæi, ribium, acetoſitatis citri, menthæ, maſtichinus, cichoreii cum rhabarbaro, violarum, papaveris albi, hederæ terreſtris, de althea. Triplex ad minimum florum infuſio aſſumenda eſt ad præparationem ſyrupi roſarum vel violarum.

Syrupus roſarum ſimplex.

ROſa inter odoratos flores principatum tenet, hinc ῥόδον Græcis, à nimio odoris effluvio; nec immeritò, nam hortorum eſt decus, & orbis deliciæ. Multiplex eſt, domeſtica, & ſylveſtris. Domeſtica, etſi multiplex in hortis appareat, tamen ea vera & legitima eſt, quam uſurpant hodie Pharmacopôlæ in ſyrupo roſaceo conficiendo. In nonnullis locis Damaſcenæ appellantur, in aliis incarnatæ, ſubrubræ, rubræ, pallidæ, &c. Negant alii veras eſſe Damaſcenas, & rubras eo nomine ſolùm appellitant: Quicquid ſit, ſubrubræ odoratæ, & domeſticæ tantùm uſurpantur, ex quibus primùm fit infuſio, ex qua ſyrupus.

Infuſio roſarum.

℞. Florum Roſarum Damaſcen. manè antequam Solis calore perfundantur, & dum adhuc ros ille aëreus earum fragrantiam & poteſtatem coërcet, ℔. x. aquæ fontis ℔. xl. Integris roſis aqua tepens affundatur, & in vaſe terreo vitreato, ſtricti orificii bene clauſo, ſub cineribus calidis, vel in ſtupha per xxiv. horas macerentur. Manè infuſio tepefacta, & parum calida, coletur forti expreſſione, etiam per torcular; in colatura adhuc tepente novæ roſæ macerentur, & ſequenti die pariter colentur; atque tum novæ roſæ infundantur: ſic novies, aut decies fiat infuſio. Tunc ad ſyrupum roſarum.

℞. Infuſionis ſupradictæ, ℔. x. ſacchari albi ℔. vj. clarificentur ſimul cum albumine ovi: & per manicam laneam colentur. Colatura duplici vaſe, aut ſaltem lento igne coquatur, donec craſſeſcat in formam ſyrupi. Si minus ſacchari addideris, validiùs & efficaciùs operabitur, ut pro ℔. iij. infuſionis ℔. iv. ſacchari. Saccharum uſurpare ſolent multi, craſſum illud & fæculentum, quod nigrum & rubrum appellant, & malè, nî fallor, falsò arbitrati, in craſſitie, & fæculentia purgandi facultatem conſiſtere. Infuſio in cucurbitulis vitreis, ſola & per ſe, abſque ſaccharo ſervatur, oleo ad duos digitos impoſito. Oleum ejuſmodi fit dulce, & abſque ſapore, & odore gravi. Infuſio priùs inſoletur & fæculentiores fæces ſegregentur; tunc ejuſmodi infuſio poteſt omni tempore ſaccharo condiri, & ſyrupus fieri.

Mel ſi addas, mel roſarum efficies; id tamen quod Officinis uſurpant, non adeò diligenti infuſione paratur. Commiſcent nonnulli roſas tuſas melli tepenti, idque Soli expoſitum ad aliquot dies aſſervatur: colatur ad libitum, ipſis priùs bene concalefactis; vel bis parant infuſionem; quam melle condiunt, & ejuſmodi melle pro Clyſteribus utuntur: quam verò parum diſcrepet à melle communi, judicent ipſi.

Syrupus Roſarum Spagyricus.

SPagyrica ars, elegantiores medicamentorum formulas docens, in primis terreſtreitatem, fæculentiam, & omnem impuritatem ſemper ſegregat à medicamentis, eaque pura & defæcata, concoquit, exaltat, & nobilitat.

Concoquit, ut gratiora, & naturæ magis amica reddantur, nobilitat & exaltat, ut in medendo, non mœſtitia & horror, ſed voluptas percipiatur, & omnis labor à patiente ſatis afflicto procul amandetur: item ut eorum vires efficaciores, penetrantiores, & elegantiores reddantur. Nonne laborioſa ſunt nimis, & morbis ipſis prorſus graviora, fœtida illa, craſſa, ingrata, & obſcura medicamenta, quibus quotidiè utimur? Horret adhuc animus recordatione eorum, quibus olim uſus ſum, dum adhuc puer, & præſentis artis ignarus.

Itaque ut Spagyricus nobiliſſimum, & elegantiſſimum ſyrupum conficiat, infuſionem novies, vel decies factam capit, atque eam non albumine ovi depurat, ſed in fimo equino collocat, vitro ad hoc electo oblongioris colli. Exactis nonnullis diebus fæces in fundo deponit, colatur, & colatura iterum in fimo collocatur. Hoc toties reiteretur, quouſque fæces omnes ſubſederint; & infuſio clara, ac diaphana evadat. Ut verò ſyrupum efficias, ſacchari albi ℔. j. pro ℔. ij. infuſionis adde: coquantur ad ſyrupi craſſitiem. Hujus ſyrupi doſis erit ℥. j. uſque ad ℥. j. ß. Validior evadet, ſi minorem quantitatem ſacchari addideris. Alvum purgando, renes refrigerat, & roborat. Bilem purgare dicitur, ſicque adublioſas febres commendatur. Blandum eſt medicamentum: puerulis delicatulis tutò exhibetur, ſenibus etiam, & prægnantibus: mannæ, caſſiæ, & aliis exoticis præferendum. Præterea infuſio in duplici vaſe, vel balneo Mariæ, ſi ſeorſum coquatur, craſſeſcit, in formam extracti, ex cujus ʒ. j. pilula formetur: & hæc eadem præſtat, atque ſyrupus.

Si paretur infuſio in ſucco earundem roſarum, (ut Quercetanus inquit) erit ipſa adeò craſſa, & viſcida, ut vix quidem ullo medio depurari poſſit: ſolo ſulphuris, aut vitrioli liquori acido, per longam fermentationem, & digeſtionem id præſtabimus; ſed tunc in aliam tranſeunt naturam, nec adeò omnibus convenient. Etenim quibus acida ſunt ſuſpecta, omninò contraria, & moleſta erunt. Succus per ſe probè depuratus, & ſaccharo condîtus, ſyrupum efficit purgantem, & palato gratum, minùs tamen efficacem.

Roſæ, quas rubras appellant, ex quibus fit conſerva, purgant contra omnium ſententiam: id experientiâ, non noſtra opinione conſtat. Quòd ſi hujus rei periculum facere velint: accipiant

cipiant, de ejuſmodi roſis ʒ. j. in pulvere cum quovis liquore; vel cum aliqua re in forma boli, & obſervare licebit, ab ea ſubduci alvum ter, & quater.

Interea nequis nobis objiciat perſonarum conditionem, ætatem, & temperamentum, item temporis qualitatem, ſympathiam, &c. Sciant velim, me idem in omnibus, & per plures annos ubique comperiſſe. Sympathia, & Antipathia non eſt tamen negligenda, & maximè in roſis, quibus nonnulli tantoperè adverſantur, ut ſolo odore multos excruciet.

De Syrupo Aureo.

A Paucis annis hic Syrupus eſt in frequentiſſimo uſu: plauſibile eſt nomen, colore, & odore placet, demum blanda eſt, & tuta ejus operatio. Plures compoſitiones, eæque diverſæ hîc Bononiæ habentur apud Pharmacopôlas, quæ omnes admittunt Mannam, & Sennam; vera tamen & genuina hæc, quæ fit cum roſarum floribus rore matutino madentibus, at eo manè collectas integras demerge in calentem julepum ex ſaccharo. Vas ſit ſtricti orificii, & julepus non valdè calidus: Cola ſequenti die, ac lento calore coque, & ſi coctus non ſit ſatis, blando calore adacto, inſpiſſetur ad juſtam craſſitiem.

Syrupus Violarum.

VIolà etſi multiplex, eo tamen nomine indigitatur propriè, quæ Martialis appellatur, & purpurea, quæ ut veris prænuntia, ita inter vernos flores emicat prima. Ejus virtus in odore, & colore potiſſimùm conſiſtit; ideò in ejus infuſione paranda, maxima habenda eſt cura. Imprimis eligantur nigriores, hoc eſt, purpureo colore ſaturatiores, enatæ in apertis, & minimè umbroſis locis. Decerpantur antequàm Solis calor eorum odorem reſolverit, itemque rore non madidæ, ſi poſſibile, nam eo vis & odor maximè obtunditur. Itaque cùm primùm apertæ, antequàm ullâ aëris injuria odor effluxerit, colligantur; tunc ollæ vitreatæ ſtricti orificii indantur integræ, quibus ſuperfundatur aquæ tepidæ ſufficiens quantitas, ut eas ſupereminеat duos digitos. Infuſione factâ per 12. horas, atque eâ tepefactâ, & tantiſper calefactâ coletur, colatura ſaccharo condiatur, & fiat ſyrupus, ut de roſis diximus.

Alio modo.

FIt ex floribus diligentiſſimè ab omni parte herbacea, atque albedine repurgatis, quos in mortariolo marmoreo cum piſtillo ligneo tere. Tritis optimè, ſacchari albiſſimi commiſce triplum, & quadruplum; ſaccharum excoquatur priùs in formam electuarii ſolidi, & calidè commiſceatur: ita maneant in infuſione per 24. horas, deinde parum concalefacta per torcular exprimantur: hoc expreſſum ſerva, quod erit in formam ſyrupi pulcherrimi.

Alio modo.

VEl fit cum ſucco dictorum florum: ex his enim priùs tuſis in mortariolo marmoreo, cum piſtillo ligneo, educitur ſuccus violaceus, qui ſaccharo mixtus pulcherrimum efficit ſyrupum. Sacchari ſint duæ partes pro una parte florum: mixta foveantur ſimul in balneo Mariæ quoad juſtam craſſitiem ſyrupi nanciſcantur, ſpuma interim removeatur. Tandem cum oleo vitrioli fit violaceus, addendo oleum infuſioni dictarum violarum; at tunc pectori, cui potiſſimùm dicatur, non eſt admodum opportunus.

Multis in locis ex dictis floribus plures infuſiones parantur, ex quibus ſyrupus, & mel conficitur.

Hic ſyrupus ad ℥. v. & vj. exhibetur. Purgat clementer bilem, & pituitam, in Eryſipelate, & phlegmone intrinſecâ nulla purgatio tutior, aut commodior.

Violaceus ſyrupus, qui violarum retinet colorem, & odorem, pectoralis eſt, & cardiacus; in pleuritide, & febribus ardentibus commodiſſimè exhibetur.

Syrupus florum Cynorrhodontis.

PRo floribus Cynorrhodontis ſylveſtres roſas intelligimus; eaſque albas moſchi odore perfuſas, & quæ in dumetis reperiuntur. Ex his fit ſyrupus verè aureus, & modo ſuprà dicto de ſyrupo aureo. Validiùs purgat, quam quivis alter ſyrupus roſarum. Flores dicti in pollinem redacti, in exigua quantitate purgant. De ſyrupo, una ad duas uncias exhibetur pro doſi, Pulveris doſis, & ſcrupulo ad drachmam unam.

Noſtrâ ſocordiâ pereunt multa vitæ tuendæ neceſſaria, & utiliſſima, atque eorum loco exotica, ex longiſſimis tractibus allata ſuponimus: Roſæ Caninæ, quas Cynorrhodon profert, hujus ſunt generis. Eæ penes nos copioſiſſimè naſcuntur, formæ elegantiâ & pulchritudine, atque fragantiâ, peregrinis aromatis minimè inferiores. Aquas purgant citra morſum, bilem quoque, ac pituitam: propterea conſervæ ex his parantur, uti & ſyrupus. Conſerva, modo ſuprà dicto de roſis Damaſcenis, paratur, cujus ℥. ß. validè bilem, & pituitam purgat, abſque ulla moleſtia.

Item ex his paratur ſyrupus, cujus odor, & color elegantiſſimus eſt, ejuſdem efficaciæ, & valoris. Parantur ex his tres, & quatuor infuſiones, ac cum ſaccharo fit ſyrupus, ut ſuprà diximus. Doſis eſt, ℥. j. ad ij. uſque ad tres.

Syrupus florum Perſicorum.

MAlus perſica, cenſetur olim ex Ægypto in Perſiam, deinde in Europam veniſſe. Fructus eſt planè elegans, guſtum mirâ voluptate afficiens. Plures ſortitur ſpecies. Primas tenent, quæ aureo colore donantur; ſecundas, quæ ſanguineo. Ex omnibus colliguntur flores, manè ante ſolis ortum, eoſque vel integros, vel parum tuſos macerant triduo in ſuff. quantitate aquæ communis. In colata infuſione novos flores infundunt, terque hoc repetitur; colatura ſaccharo conditur, & ad uſum ſervatur. Sacchari quantitas ſit æqualis infuſioni, aut duplo minor, ſaporis gratiâ. Aquæ quantitas floribus reſpondeat. Succus dictorum florum, ut ſuprà diximus, defæcatus & depuratus, ſaccharo mixtus, ſyrupum quoque præſtantiſſimum efficit. Idem ſuccus in ampullis vitreis ſervatur, uti ſuccus roſ. oleo communi ad duos digitos ipſi affuſo, ut officinarum mos eſt. Ad unciam ſemiſſem exhibetur, ad ij. uſque. Ventrem blandè purgat, vermes enecat,

enecat, obſtructiones reſerat, & putredini reſiſtit; ideò in putridis febribus tutiſſimè porrigitur.

Syrupus Papaveris; Rhœadis rubri, ſeu erratici.

Isti flores menſe Junii inter ſegetes rubeo colore ſaturati, odore verò ingrati, copioſiſſimi reperiuntur. Syrupus ex his duplici modo pariter conficitur: vel ex ſucco eorum prœlo expreſſo, vel ex eorum infuſione.

Efficacior, & præſtantior redditur, ſi infuſio paretur in eodem ſucco, eaque bis, & ter reiteretur. Vis ejus eſt adſtringens, & roborans, cum facultate bechica, & hypnotica; hinc omnibus pulmonum inflammationibus, peripneumoniis, & pleureſibus certò medetur. Datur ab ℥. j. ad ij. per ſe, & cum aquis pectoralibus.

Syrupus Roris ſolis, Pedis catti, Capillorum ven. &c.

Ad phthiſim, & alios morbos pectorales, multis in locis parantur ſyrupi lagopi, (alii gnaphalium montanum nominant) roris ſolis, capillorum ven. & complurium, modo ſupradicto. Mitto breyitatis gratiâ plura alia, ex quibus ſyrupos ad libitum parare poſſumus.

Syrupi acidi.

Limonum ſuccus, ob præſtantiam, & ſaporis dignitatem, omnes alios facilè ſuperat. In vaſe vitreo, calore balnei vaporoſi, vel maris ſeorſum excoquitur, dum ipſe incraſſeſcit, ſacchari candidi triti additur exigua quantitas, & fit ſyrupus extracti ſicci inſtar. Idem ſuccus ſolis calore addenſatus, aut in hypocauſto, aut alio loco calido exſiccatus in formam ſolidam, ſervatur in pyxide, vaſe vitreo, aut quovis alio. Ejus minima quantitas in juſculo diſſoluta aquâ ſtillatitiâ communi, aut ſimili, potum reddit gratiſſimum, & elegantiſſimum.

Alio modo.

Paratur ſuccus limonum, uti moris eſt, cum videlicet purificando, & clarificando. Interea ſaccharum albiſſimum ſolvitur, excoquitur, & depuratur more ſolito: excocto in electuarii ſolidi formam additur dictus limonum ſuccus, & fit ſyrupus aliis ſyrupis liquidior, & tenuior; etenim acidi ſyrupi non tam citò ſitum contrahunt, ac cæteri: rurſus ſi in eandem craſſitiem aliorum ſyruporum excoquuntur, brevi canditi fiunt, aut ſi nimis indurati, coaleſcunt gemmarum inſtar. Incauti nonnulli ſuccum cum ſaccharo in principio coquunt: unde Syrupi ingrati, & mali coloris fiunt. Ratio vaſis, in quo excoquuntur, non negligenda: ænea peſſima, vitrea, aut terrea vitro inducta ſeligenda ſunt.

Syrupus Ribes, malorum granat. &c.

Acidorum omnium ſyrupi methodo non diverſâ parantur; ideò ipſis libenter ſuperſedeo, & ad compoſitos devenio, primò ad purgantes, eos præſertim, qui in officinis habentur.

Syrupus de Epithymo M.

Joannes Meſuës *in ſuo Antidotario* miris laudibus extollit Syrupum de Epithymo, maximè in atra bile expurganda; propterea omnibus affectibus ab ea originem trahentibus cum conferre aſſeverat, uti cancro, elephantiaſi, ulceribus malignis, & aliis.

℞. Epithym. ℥. xx. mirobal. citrin. Ind. an. ℥. xv. cuſcutæ, fumiterræ, an. ℥. x. thymi, bugloſſi, calamenthi, mirobal. emblicorum, bellericorum, glycirrhyz. polypodii, agarici, ſtœchados, an. ℥. xv. roſarum, fœniculi, aniſi, an. ℥. ij. ß. prunorum, num. xx. paſſul. enucleat. ℥. iv. Thamarind. ℥. ij. ß. Aquæ communis, q. ſ. Bulliant ſecundum artem, & in colatura clarificata diſſolve ſacchari albi, ℔. iv. ſapæ, ℔. ij.

Si hujuſce ſyrupi compoſitionem perpendamus, multa facilè reſcindemus, ſapam præſertim, & ejus loco ſaccharum ſubſtituemus, pruna item, & Thamarind. quia aceſcunt.

Spagyricè fieri poteſt, bis vel ter reiteratis infuſionibus, eiſque depuratis addendo ſacchari quantitatem ſufficientem, eaſque in extracti liquidi formam coquendo. Doſis ab ℥. ß. ad ℥. ij. cum juſculo carnis.

Syrupus de Polypodio.

℞. Polypodii querc. ℥. x. meliſſæ, bugloſſæ, an. man. j. cyperi, cort. rad. capparum. acori, aſari, an. ℥. ß. fol. ſennæ, epithym. lactucæ, endiviæ, ſcariolæ, an. ℥. j. ß. coquantur in ſ. q. aquæ communis, colaturæ adde mellis roſati colati, ℔. j. fiat ſyrupus. Humores lentos, & craſſos digerit, vacuat bilem, & atrum ſuccum, nec non pituitam craſſam viſcidam è juncturis.

Spagyricè fit hunc in modum. Cuncta per noctem infunde in ſ. q. aquæ communis: colatura clarificata, tepenti calore balnei, in extracti formam reducatur, cui ſub finem adde ſacchari albi circiter ℥. iv. doſis erit à ʒ. ij. ad ʒ. v. & integram unciam.

Syrupus de Cichorio comp. cum Rhab.

℞. Endiviæ ſativæ, & ſylveſtris, Cichorii, Taraxaci, an. m. ij. cicerbitæ, hæpaticæ, ſcariolæ, lactucæ, fumi terræ, lupulorum, an. m. j. hordei integri, ℥. ij. fructuum Alkekengi, glycyrrhiz. capill. ven. aſplenii, polytrichi, adianti, an. ʒ. vj. rad. apii, fœniculi, aſparagi, an. ℥. ij. coquantur in ſ. q. aquæ communis, & percolentur: in colatura diſſolve ſacchari albi q. ſ. pro unaquaque libra. Inter coquendum, adjiciantur Rhabarbari optimi ℥. ß. Spicæ Ind. ʒ. iv.

In nodulo colligentur, & inter coquendum frequenter exprimantur. Nicolaus tradidit ipſum valere contra materiam venenoſam, in alterando, & mundificando eam, & propriè in anthrace, &c. item in febre peſtilentiali, & in jecoris intemperie, cum obſtructionibus.

Spagyricè fit methodo non diſſimili, omnia ſimul infundendo, coquendo, clarificando, & in extracti formam reducendo. Sal ex fæcibus poteſt extrahi, cumque extracto commiſceri.

Syrupus

Syrupus de pomis Regis ſaporis M.

℞. Succi pomorum dulc. ℔. ij. borraginis, buglosſæ, an. ℔. j. ß. folliculorum Senæ, ℥. ij. croci ʒ. j.

Sena contrita horis 24. in ſuccis maceretur: ſemel, aut bis ferveſiat: coletur: expreſſum cum ſacchari ℔. ij. percoquatur in ſyrupum. Crocus panno lineo ligatus inter coquendum infricetur.

Succi ſeorſum depurati more ſpagyrico, longè efficaciores ſunt illis, qui non ſunt defæcati, aut ſuo albumine clarificati.

Syrupus ejuſmodi non aliâ indiget correctione. Si præſtantiorem reddere voluimus, Senæ quantitatem augebimus. Coctio fieri debet in duplici vaſe in vapore balnei, vel ſtuphæ. Vas ſit vitreum aut terreum vitro inductum. Vires ejus ſunt in melancholicis affectibus optatiſſimæ, cordis palpitationibus utiles, vertiginibus, &c.

Syrupi de radicibus Ellebori, de Hermodactylis, de Bryonia, &c.

PRobare non poſſum ſyrupos de radicibus Ellebori, Hermodactylorum, Turbith, Bryoniæ, & ſimilium vehementium, cum additione calidorum ſimplicium, tam purgantium, quàm alterantium; natura enim noſtra tantam rerum confuſionem ſine moleſtia ferre non poteſt: mallem in pertinacibus, ubi benigna non ſufficiunt, ſimplicibus uti. Hac de re ſyrupos ſimplices, tam Ellebori, quàm aliorum probamus. Illi verò ſic parantur.

℞. Radicum Ellebori nigri, q. ſ. macerentur integræ ſi recentes, aut ſi ſiccæ, leviter tuſæ, in q. ſ. aquæ communis. Colatura ſaccharo condiatur, fiat ſyrupus. Doſis ſit ℥. j. ad ij. pro quantitate radicis, & ſacchari.

Syrupus fructuum ſpinæ Cervinæ.

℞. Succi fructuum ſpinæ infectoriæ depurati, ℔. ij. Sacchari albi, ℔. j. ß. Coquantur ſimul in ſyrupi craſſitiem, depurando priùs ſuccum, ut artis eſt. Aromatizetur pauco cinnamomi. Bilem, pituitam, & ſeroſos humores purgat.

Syrupus fructuum Cucumeris aſinini.

℞. Succum fructuum Cucumeris aſinini probè depuratum, ſacchari albi ad libitum, coque ſimul, & fiat ſyrupus. Ab ℥. ß. ad integram datur. Vehementer ſeroſos humores purgat.

Syrupus Corallorum.

℞. Corallii rubicundi, q. ſ. hoc primò pluries lavamus aquâ communi, in mortariolo porphyritico, cum piſtillo ferreo; in quo peragendo comminuitur in pulverem craſſum: tunc Sole exſiccatur, exſiccato ſuperinfunditur ſuccus limonum optimè defæcatus, & depuratus. Macerentur triduo in urinali vitreo, in fimo equino, vel in balneo vaporoſo. Effunde per inclinationem, quicquid diſſolutum fuerit, fæcibus novum ſuccum reaffunde: cola, & procede, ut ſupra.

Deinde dicti ſucci accipe ℔. j. Sacchari albi ℥. vj. Coque in balneo vaporoſo, in fimo equino ad juſtam ſyrupi conſiſtentiam. Vas omninò ſit vitreum, & calor mitis.

Vires ſunt in omni fluxu ſanguinis, & in cardiacis affectibus, atque in inveteratâ dyſenteriâ.

Syrupus Perlarum.

℞. Unionum perforatarum, vel non perforatarum, q. ſ. Succi limonum optimè depurati, q. ſ. Solve, ut ſuprà dictum eſt, in ſolutione ſaccharum Candum diſſolve, & coque, ut de corallis dictum eſt. Uſus eſt in exſiccatis, phthiſicis, & in deliquiis animi.

****

SECTIO TERTIA.

(a) *De Electuariis.*

ELectuarium dicitur, ex eo, quod ex electis rebus componatur. Sunt verò ipſa, vel alterantia, vel purgantia: à purgantibus, tanquam uſitatioribus, incipiemus, & primò.

NOTÆ

in SECTIONEM III.

(a) *De Electuariis.* Ad confectionem mithridatii; theriacæ, vel diffuſioris electuarii, ſequentes regulæ ſervandæ ſunt: Species in ſingulas claſſes diſtribuendæ; Pulveres anguſtiſſimo cribro ſunt tranſmittendi; Thus terebinthina Veneta liquetur. Myrrha, reſina ſtyracis, oppopanax, galbanum, caſtoreum, pulveriſata diſſolvantur ac diluantur cum vino Hiſpanico q. ſ. ut fiant inſtar pulticulæ; ſucci etiam in vino Hiſpanico liquari poſſunt. Non ſimul & ſemel melli miſceantur ſpecies in præparatione theriacæ, ſed optimum eſt, in diplomate aquæ calidæ immerſo, alternatim permiſcere ſpecies: Gummatum autem mixturæ liquefactæ in diplomate diu multumque agitandæ. Quando omnia cum melle mixta ſunt, ſingulis diebus lenitior mixtio inſtituenda per ſeptimanam, deinde ſingulis ſeptimanis, poſt ſingulis menſibus per totum annum. Tandem anno ſpatio contingit fermentatio & inteſtinus motus.

Poterii Opera.

Diagrydium nunquam addendum calidis liquidis, aliàs in grumos facilè concreſcit, ſed in electuariis frigidè immiſceatur. Conteritur illud cum amygdalis vel ſeminibus quatuor frigidis aut vitello ovi: In electuario hieræ obſervetur, ne melli calido aloë addatur, aliàs rurſus conglobatur & picis inſtar indurata coit. Electuaria purgantia ubi præſcribuntur à Medico, requirunt ante uſum circumagitationem: ſubſident enim eadem, & quandoque purgantia à reliqua maſſa ſeceſſionem faciunt; unde improportionata evadit mixtura. Superſedere omnibus electuariis purgantibus ab *Authore* præſcriptis commodè poſſumus, ſi unicum & quidem ſequens, quod inſtar omnium eſt, poſſidemus. Rec. Syrupi roſatum recentis, violarum, florum perſicorum ana unciam unam, pulpæ tamarindorum, caſſiæ, mannæ ana unciam ſemis, extracti fumariæ, centaurei minoris, rhabarbari ana drachmam unam ſemis, gialappæ reſinoſæ drachmas tres, diagrydii ſcrupulos duos, olei cinnamomi, corticum citri, macis, aniſi ana guttas tres, tartariſati drachmas duas, fiat electuarium. Doſis drachmæ duæ ad drachmas tres.

Elegantiſſimum electuarium purgans fit, ſi in ſucco cydoniorum vel pomorum borſtorffianorum ſolvatur ſcammonium, & injecto ſaccharo ac fermento inſtituatur fermentatio. Qua peracta ſupernatans liquor decantandus ac inſpiſſandus eſt. Commodiſſimè infantibus exhibetur cum lacte.

Pro conſervanda eucraſia ſanguinis ſequens electuarium optimum eſt: Rec. paſſularum corinthiacarum un-

cias ſex, cremoris taitaii drachmas ſex, ſalis tartari drachmam unam; Miſce, fiat cum decocto radicis cichorei electuarium.

Electuarium alexipharmacum ſeu diaſcordium non compendioſum ſequenti modo parabile eſt: Rec. Scordii pulveriſati uncias duas, radicis contraſervæ, angelicæ unciam ſemis, croci, opii ana drachmam unam, camphoræ drachmam ſemis, olei nuciſtæ, caryophyllorum, cardamomi ana guttas duodecim, electuarii ſive rob. baccarum juniperi, ſambuci ana uncias quatuor, miſce, fiat electuarium.

Confectio alkermes ex multis pretioſis languidis & inconvenientibus conſtat; Electuarium confortans longè efficacius ac vilius qui deſiderat, tale parare poteſt: Rec. Syrupi balſamici ſuperius deſcripti, ſyrupi florum aurantiorum, cum tinctura granorum chermes tincti, ana uncias quatuor, moſchi in ſpiritu roſarum ſoluti drachmam ſemis, eſſentiæ ambræ drachmam unam, cornucervi philoſophicè præparati, ſuccini præparati ana drachmas duas, ligni aloës cinnamomi ana drachmas tres, olei cinnamomi, macis, cardamomi, ana guttas ſex, miſce, fiat electuarium.

Succus chermes oleo tartari per deliquium acquirit colorem eleganrer purpureum.

Confectio de cinnamomo Regia extans in pharmacopœa Holmenſi hæc eſt: Rec. Succoladæ Indæ uncias tres, nucis moſchatæ Indæ conditæ uncias duas ſemis, ſyrupi cinnamomi quantum ſatis, miſce, fiat electuarium; adde confectionis alkermes unciam unam, eſſentiæ ambræ ſiccæ, olei cinnamomi, ana drachmas duas, roſarum guttas quatuor, foliorum auri numero triginta, miſce.

Electuarium Diacatholicum.

QUia uſitatiſſimum, & utiliſſimum, meritò primas tenebit. Recens guſtui non diſplicet, vetus aceſcit, palatoque fit ingratum. Communis deſcriptio apud multos varia traditur: omnium frequentiſſima eſt hæc Nicolai.

℞. Pulpæ Caſſiæ, pulpæ Tamarind. an. ℥. ij. Senæ mund. rhabarbari el. polypod. ſem. violarum, aniſi, an. ℥. j. Glycyrrhizæ raſæ, penidiorum, ſacchari candi, 4. ſem. frigid. maj. an. ℥. ij. conterenda conterantur: Polypodii recent. ℥. iij. ſem. fœniculi, ℥. vj. ſacchari albi, ℔. ij. Aquæ communis, ℔. ix.

Coquantur ad ſyrupi conſiſtentiam, & ſupraſcriptis additis fiat Electuarium. Doſis ad ℥. ß. ad ℥. j. & ʒ. x. Omnes humores æqualiter purgare creditur, hac de cauſa univerſale medicamentum appellatur. Acutis conferre traditur, item lienoſis, quartanis, quotidianis, tertianis, & arthriticis. Communis conficiendi modus eſt, extractis pulpis ſaccharum cum decocto ſenæ, polypod. rhabarb. violarum, aniſi, glycyrrh. fœnic. miſcere.

Alii pulpis caſſiæ, & Tamarind. extractis miſcent ſaccharum cum penidiis, & ſaccharo Cando, coctum cum decoctione polypod. & fœniculi: tepefactis addunt pulv. ſenæ, rhabarb. polypod. violarum, 4. ſem. frig. maj. aniſi & glycyrrhizæ. Hæc efficacior, & rationi magis conſentanea. In hac multi cenſent inutilia, glycyrrhizam, violas 4. ſem. frig. penidia, ſaccharum Candum, & polypodium; nec ſine ratione: unde prædicta à pulvere ſemovent, eaque potiùs in decocto coquuntur.

Spagyrica correctio erit, Caſſiam, & Tamarindos in præfato decocto per 2. vel 3. dies infundere: factâ levi ebullitione in duplici vaſe, clarificetur per lingulam, ſeu filtrum, vel cum albumine ovi. In colatura diſſolve ſaccharum album, & coquantur lento igne in vaſe vitreo, ad extracti ſpiſſitudinem, de quo doſis ſit ℥. ij. & iij. Ex his neque extracta, neque ſalia, neque magiſteria, aut alia Chymica parari ſuadeo: ſunt alimentoſa, & eorum vis in illorum craſſa, & dulci ſubſtantia conſiſtit, à qua ſi corpus remanens ſeparêtur, vires, & gratiam amittunt. Præterea vis conſimilium, ut & fructuum, in aërea ſubſtantiâ, ſeu tenuiſſima aura, plurimùm conſiſtit, quæ vix perſentito igne evaneſcit. Quapropter qui integris eorum viribus frui cupit, recentes aſſumat citra ullam præparationem; ex ubique aſſervantur, & conditurâ minimè indigent.

Sunt qui Caſſiam ebulliunt in ſ. q. aquæ, in qua primò incocta ſint fol. ſenæ cum aniſo, clarificant, & colant. Alii ſimul cum Caſſia bulliunt ſenam, & albumine ovi clarificant, & aromatizant cum cinnamomo, quod non improbamus. Vinoſam eſſe Caſſiam, & ab ea ſpiritum elici poſſe, non me latet; at infructuoſum hoc, & inuſitatum. Sal, quia corroſivus, & à deſiderata facultate alienus, omittitur. Interea non probo mixtiones, quæ fieri poſſunt cum tartaro, ſero, & variis ſuccis, alienæ enim ſunt, & ſine methodo.

Catholica pleraque alia confici poſſunt, quæ ſunt validiora.

Extractum, ſive electuarium Catholicum.

℞. Polypodii querc. contuſi, ℔. ij. Senæ Oriental. ℔. ß. Rhabarb. elect. Agarici, Turbith gummoſi, an. ℥. j. aniſi, macis, cinnamomi, an. ℥. ß. cum ſ. q. aquæ Cichorii fiat infuſio, quæ coletur, & clarificetur; tandem coquatur in vaſe vitreo, & ſub fine adde mannæ Calabrinæ, ℥. iv. Sacchari albi, ℥. vj. tantùm. Clarificentur iterum, & coquantur ad ſpiſſitudinem extracti, de quo ℥. ij. ad ℥. ß. detur pro doſi.

Aliud.

℞. Senæ Orient. Epithym. cuſcutæ, ſem. carthami contuſi, an. ℔. j. Rhabarbari, mecoacan. contuſi, an. ℥. ij. roſarum rub. ℥. ij. ſpicæ Ind. aniſi, an. ℥. ß. In ſuccis depuratis lupuli, fumariæ, & boraginis fiat infuſio, in cujus colatura iterum infunde Agarici, Rhabarb. an. ℥. ij. Cinnamomi, macis, an. ʒ. j. Coquantur parum, & iterum colentur: In colatura diſſolve Sacchari albi ℔. j. Coquantur lento igne in formam extracti, cujus doſis erit ℈. j. ad ʒ. j. & ʒ. j. ß. vel per ſe, vel cum juſculo carnis. Compoſita iſthæc verè catholica, utramque bilem purgant clementer, pituitam quoque, ſaburram tandem omnem craſſam, & viſcidam materiam ex ſanguine purgant.

Extractum aliud.

IN *prima parte, ſect. de extractis*, omnium præſtantiſſimum tradidimus, cujus uſus nobis eſt frequentiſſimus, maximè in morbis tartareis, uti in arthritide, aſthmate, apoplexia, hemicrania, &c.

Electuarium lenitivum.

PRæſens Elect. ut cæteræ compoſitiones, quæ Caſſiæ, tamarind. prunor. pulpam in ſe recipiunt, aceſcunt, & ingratitudinem quandam contrahunt, præter inſuavem odorem; unde in pluribus locis pro enematibus tantummodò aſſervantur. Ipſum verò componitur hunc in modum.

℞. Paſſul.

℞. Paſſul nucl. ℥. ij. Capill. ven. violarum, hord. mundat. m. j. jujubarum ſebeſten, an. num. xx. glycyrrhizæ, ℥. ß. prun. tamarind. an. ℥. vj. ſe. polypodii, an. ℥. ij. mercurialis, m. j. ß. Coquantur in ſ. q. aquæ communis; in colatura dilue; Pulpæ Caſſiæ, Tamarind. prunorum, ſachari violati, an. ℥. vj. Pul. Senæ, ℥. iij. ß. f. Electuarium. Quod ad lenitivum magiſtrale Diamanna, Diaſebeſten, Diaprun, ſimp. compoſit. conſultò omittimus, maximè cum in paucis locis in uſum veniant.

Electuarium Diaphœnicum.

℞. Dactylorum mundatorum, ʒ. C. Penidiorum, ʒ. L. Amygd. dulc. mund. ʒ. xxx. Turbith gumm. ʒ. xxxv. Scammonii, ʒ. xij. Zingiberis piperis longi, fol. rutæ, cinnamomi, ligni aloës, macis, aniſi, fœniculi, dauci, galang, an. ʒ. ij. ß. Dactyli triduo in aceto macerati, tundantur in mortariolo lapideo cum amygdalis, ac penidiis, quibus ſubſequentium pulverem tenuiſſimum miſce, & cum melle deſpumato ſufficienti excipito.

Sunt qui ſex libras mellis accipiunt; ſunt qui tres tantùm: poſteriores nobis magis arrident, ſunt enim penidia, dactyli, & amygdalæ loco mellis. Doſis ab ℥. ß. ad ℥. j.

Febribus compoſitis, & diuturnis auxiliatur, bilem flavam, & pituitam educit: doloribus colicis, ac ventriculi, & aliis malis ex crudo humore ortis mirificè confert. Baſis hujus compoſitionis duplex eſt, nominis, & virtutis: Nominis ſunt Dactyli, qui licèt mole cætera ſuperent, reliquis virtute inferiores ſunt. Virtutis eſt Scammonea, cujus vim roborat Turbith. Reliqua horum deleteriam facultatem retundunt.

Electuarium Diaphœnicum Spagyricum.

℞. Scammonii ſpagyricè præparati, ℥. xij. Extracti Turbith ℥. xxxv. Specierum ſupraſcriptarum rerum ſiccarum, & contuſarum, an. ℥. ij. ß. Fiat extractum cum ſpiritu vini, utrique miſcebis ſcammonium, idque etiam ſolvetur, quibus tandem ad corpus ſeu formam conciliandam, adde Pulpæ dactylorum, pulpæ amygd. an. ℥. ij. ſacchari albi cocti, ℥. viij. Miſceantur, & fiat Electuarium, quod erit palato gratiſſimum, & in parva doſi exhibetur. Quantitas erit ℥. j. ad ℥. ij. Salis extractionem minimè ſuademus, eam enim inutilem cenſemus, imò acrimoniâ ſuâ potiùs ventriculo nocere. Removemus magnam illam quantitatem pulpæ dactyl. & amygd. Nec eſt ut exiſtimemus, oleoſam eorum ſubſtantiam corrigere poſſe ſcammonium, & turbith. Hæc ſolitaria ſpagyricè non rarò uſurpamus, cum maximo fructu, & ſine minima læſione.

Benedicta Laxativa Nicol.

℞. Turbith gummoſi, Sacchari albi, an. ʒ. x. Diagridii, Eſulæ præparatæ, hermodactyl. roſarum, an. ʒ. v. Caryophyl. ſpicæ Indicæ, Zingiberis, croci, ſaxifragiæ, macropiperis, amomi, aut calami arom. cardam. min. ſem. carui, fœniculi, petroſelini, aſparagi, ruſci, milii ſolis, an. ʒ. j. Mellis deſpumati ℔. iij. fiat Electuarium.

Componendi ratio eſt perfacilis, pulvis miſceatur melli deſpumato, & cocto.

Humores pituitoſos purgat, eos maximè qui ad articulos decumbent, à renibus etiam, & veſica.

Neſcio quo fato iſtud Electuarium intus non ingeratur, maximè in Gallia & Italia, ubi praxim Medicinæ exercuimus. Frequentiſſimè in Clyſteribus uſurpatur, & præſertim côli doloribus, & etiam in omnibus Clyſteribus. Doſis ab ℥. ß. ad ℥. j.

Chymica correctio.

Contuſa omnia aromata macerentur in ſufficienti quantitate vini ſpiritus per tres dies, colentur, & clarificentur per filtrum, & per alembicum proliciatur omnis humiditas: Sub fine adde Sacchari, vel mellis parum, aut circiter ℔. ß. & fiat extractum. Doſis ʒ. j. ad ʒ. ij.

Benedicta ſimplex Chymica.

℞. Radicum Eſulæ virentis, vel in veris principio, vel in fine autumni, q. ſ. Contundantur in mortariolo lapideo, & macerentur triduo in ſ. q. aquæ communis: coquantur parum, & colentur. Factâ clarificatione per varias digeſtiones, evaporentur in urinali ad vaporem balnei Mariæ, & fiat extractum, cui ſal proprium adde.

Eſulæ cognitio adhuc obſcura eſt: Pro ipſâ uſurpamus Tithymalum Cypariſſiam, quæ herba omnibus nota eſt, in arenoſis utplurimùm naſcitur, dicitur Cypariſſias, quòd humilis Cypariſſi ſimilitudinem æmuletur; copioſiſſima ubique terrarum naſcitur. Ejuſdem radicis pulvere olim uſi ſumus citra ullam præparationem: dabatur cum juſculo ad ʒ. j. Purgat bilem clementer, & ſeroſos humores; virtute à ſcammonio minimè differre experti ſumus. In delicatis ʒ. ß. ſufficit. Tota herba cum radicibus in mortariolo lapideo tuſa ſuccum fundit ſcammonio perſimilem: ipſum defæcatum, & ſolis radiis expoſitum atque exſiccatum, eidem ſcammonio reſpondere certum eſt. Virtus ejus adverſus quartanas, & longas febres extollitur.

Tryphera Perſica.

℞. Succi ſolatri hortenſis, ſucci endiviæ veræ, ſucci lupulorum depurat. an. ℔. ij. Projiciantur deſuper violarum, roſarum, an. ʒ. iij. fol. Senæ, ℥. ij. Agarici ℥. j. Prun. Damaſ. N°. L. Cuſcutæ, ℥. ß. Mirab. citrin. chebul. Indorum, fric. in oleo amyd. dulc. an. ʒ. ij. Spicæ Indicæ, ʒ. iij. Bulliant ſimul lento igne, donec ſuperſint ℔. ij. & injiciantur Epithym. ʒ. xL. bulliant leviter, deinde ab igne deponantur, & percolentur, atque diſſolvantur in una parte iſtius percolati, Tamarind. recent. ℥. iij. Mannæ elect. ℥. j. ß. Pulpæ Caſſiæ, ℥. iv. ſacchari violati, ℔. j. Percolentur, & mundentur à granis, & ſordibus: atque in aliam aquæ partem projiciantur, Sacchari albiſſimi ℔. iij. Aceti vini, ℔. j. Coquantur lento igne, deinde projiciantur ſuper illud, quod diſſolutum eſt in ſuccis; & aggregentur ſimul in uno, atque coquantur, donec mellis craſſitiem obtineant. Poſtremo in pulverem reductæ ſequentes ſpecies inſpergantur.

℞. Rhabarbari el. ℥. ij. myrobal. citrinorum, chebulorum, Indorum, an. ℥. j. Bellericorum, Em-

blicorum, an. ℥. ß. ſem. fumiterræ, Trochiſc. diarhodon, macis, maſtiches, cubebarum, ſpodii, ſantal. citrini, an. ʒ. ij. Sem. cucurbitæ, citrulli, cucumeris, melonis, an. ℥. ij. ß. aniſi ℥. ß. ſpicæ Indicæ, ʒ. ij. Involvantur oleo violato, & reponantur in vaſe vitreo. Datur ad ℥. j. cum ſucco intybi, vel ſolani, aut cum aqua frigida.

Dicitur conferre febribus acutis, ictericis, calidis inflammationibus ſtomachi, & hepatis: viſum à fumis cholericis deperditum reparat, ſitim mitigat, morbos aduſtionis fieri prohibet. Hæc Meſuës, utinam vera!

Chymica præparatio, & correctio.

SI quis præſentis compoſitionis ſtructuram contempletur; claram ſatiſque manifeſtam agnoſcet majorum noſtrorum induſtriam, quæ etſi à Chymicis longè diſtet, ea tamen pro illis temporibus non caruit arte: tunc enim vagiens, & è cunabulis emergebat Medicina, quando Meſuës prædictam nobis tradidit. In qua examinanda, nobis ſtatim proponitur ob oculos ſolatri hortenſis ſuccus, quem ſuppoſititium nonnulli exiſtimant: nam etſi ſolatrum hortenſe ſupputetur à Galeno inter olera, uſu tamen probatur, inter comeſtibilia non eſſe habendum; & ſanè Dioſcorides id potiùs ad extrinſecos affectus commendat, quàm ad intrinſecos. Præterea ejuſmodi planta odore, & ſapore ſatis ingrata eſt, ventriculo non parum infenſa, & capiti noxia; quâ de re nonnulli cenſent ejus loco uſurpari poſſe ſuccos cichorii, borag. cicerbit. portulacæ, &c. Multa præterea occurrunt inepta, ut fricatio ol. violati pro ſpeciebus, Acetum cum Caſſia, & Tamarind. mixtura planè laborioſa, ingrata, & ferè inutilis: pro qua talem reponimus.

℞. Succorum cichorii, borraginis, lupuli, endiviæ, Fumariæ, depuratorum, an. lib. iij. In quibus infunde Epithym. ℥. v. fol. Senæ, ℥. iij. Agarici, ℥. j. ß. Cuſcutæ, ʒ. ij. Prunorum Damaſcen. N°. I. Rhabarbari elect. uncias quatuor Myrobal. Citrinor. Chebulor. Indor. Bellliric. Emblic. an. ℥. iv. Spicæ Ind. florum violarum, roſarum, an. ℥. ß. Poſt tres dies leviter bulliant, & colentur. Colatura à fæc. repurgetur. In Colatura diſſolve Sacchari albi ℔. iij. Coquantur ad craſſitiem mellis, cui adde, pulpæ Tamarind. pulpæ Caſſiæ fiſt. an. ℥. v. Mannæ Calabrini, ℥. iij. Conſ. Violarum, lib. j. quibus ſi addere velis ſequentia, concedimus: Trochiſc. diarhodon, macis, maſtiches cubebarum, ſpodii, ſantal, citrini, ſem. 4. frigid. maj. mund. an. ʒ. ij. Aniſi, ℥. ß. Spicæ Ind. ʒ. ij. miſceantur, & fiat Elect. Doſis à ʒ. ij. ad ℥. ß. & ℥. j.

Frivolum eſſet ex ſimplicibus ſalem extrahere velle, oleum multò minùs.

Confectio Hamech.

℞. Myrobalanorum citrin. ℥. iv. Chebulorum Indorum, Rhabarbari el. an. ℥. ij. Agarici. colocynthidos, Polypolii qu. an. ʒ. xviii. Abſinthii, thymi, Senæ, an. ʒ. vi. Violarum, ℥. j. ß. Epithym. ℥. ij. Sem. aniſi, fœniculi roſarum rub. an. ʒ. vj. Succi fumariæ, lib. j. Pruna, N°. LX. Paſſularum enucleatarum, ℥. vj. Macerentur omnia in ſero lactis caprini ſufficiente, in vaſe vitriato per dies 5. Poſteà ferveant unâ, aut alterâ ebullitione; colentur, colaturæ benè expreſſæ adde Pulpæ Caſſiæ, ℥. iv. Pulpæ Tamarind. ℥. v. Mannæ, ℥. iij. Frica manu, cola, adde Sacchari albi, lib. j. ß. Scammonii præpti, ℥. j. ß. coque ad mellis craſſitiem, & adde Myrobal. citrinorum, chebul. Indorum, an. ℥. Bellericorum, Emblic. Rhabarb. Sem. fumariæ, an. ʒ. iij. Spic. Indic. aniſi, an. ʒ. ij. Confice Electuarium.

Morbis omnibus ex flava bile, & pituita ſalſa natis, nempè impetigini, ſcabiei, elephantiæ, & cancro ſuccurrit. Datur ab ℥. ß. ad vj.

Chymica præparatio, & correctio.

SPagyrici ſcopus, bonum à malo ſecernere, purum ab impuro, utile ab inutili, atque ſic medicamenta reddere tutiora, & jucundiora. Præſens confectio eſt maximè in uſu, in cujus elaboratione non multùm inſudabimus, propter medicamenta alimentoſa, quibus conſtat.

Parabitur elegantiùs hunc in modum. Primò accipe ſuccum fumariæ optimè depuratum, ſeri lactis caprini pariter depurati, q. ſ. In his bulliant primò paſſulæ, & pruna, cum polypodio, per duas horas: poſteà adde myrobalanos contuſos, cum ſeminibus, rhabarb. agarico, colocynthid. ſena, thymo, & reliquis: factâ decoctione removeantur ab igne, & ſtent in infuſione per 24. horas: Tunc excalefiant paulùm, & colentur cum valida expreſſione. Fæcibus ſuperfunde novum ſerum caprinum: bulliant parùm, & colentur. Ambæ colaturæ clarificentur albumine ov. cum ſaccharo, & manna: coquantur ad mellis craſſitiem. Paulò refrigeratis adde ſcammonium ſubtiliter pulverizatum. Cætera, quæ dicit Meſuës addenda eſſe pulverizata, cum reliquis debent infundi, & coqui; aut ſi mavis ſeorſim tincturam elicere, eam miſce cum cæteris, & fiat Electuarium.

Suprà diximus, Caſſiam, Tamarind. & Mannam vim ſuam lubricam habere inſeparabilem à materia ſua: alimentoſa ſunt, & diſtillatione gratiam omnem amittunt; idem in Pane, & carnibus obſervamus.

Alio modo poteſt ex omnibus confici Tinctura, quæ ſaccharo mixta efficeret compoſitum ſatis elegans: Verum enimverò quia in exercenda praxi famam viribus adſcriptis non reſpondere obſervavimus, ideò de ea paucis erimus contenti.

Confectionem Hamech ſecundam, ſeu minorem, tanquam inuſitatam, brevitatis gratiâ preterimus.

Electuarium roſatum Meſuæ.

℞. Succi roſarum rub. lib. iv. Sacchari albi, lib. j. ß. Mannæ Calab. ℥. vj. Scammonii præp. ℥. j. ß. Coque igne lento ad mellis craſſitudinem, tunc adde ſubſequentia benè trita, & per cribrum tranſmiſſa, Trochiſc. de ſpodio, ℥. j. Galliæ moſchatæ, croci, an. ʒ. ij. Trochiſc. de berberis, ℥. ß. Confice ſecùndùm artem. Doſis eſt ʒ. v. Cholagogum eſt clemens, ob id ſalubre bilioſis affectibus, arthritidi calidæ, cephalalgiæ calidæ, vertigini, oculorum dolori, ictero. meſ.

Electuarium Eleſcoph.

℞. Scammonii Antioch. turbith albi, an. ʒ. vj. Caryophyl. cinnamomi, zingiberis, myrobalanorum

rum Emblic. nucis moſchat. polypod. an. ʒ. ij. ß. Sacchari albi, ℥. vj. Melle deſpumato, & coćto excipiantur, vel ſaccharo pro rotulis. Aſſervatur etiam in pulvere, & datur à ʒ. j. ad ℈. iv. Elećt. à ʒ. vj. ad ix. & x.

Elect. Diacarthami Villanovani.

℞. Medullæ ſem. Carthami, Hermodactyl. pulv. diatrag. frig. an. ℥. ß. Turbith, ʒ. vj. Zingiberis, Mannæ granul. an. ʒ. ij. Diagridii, ʒ. iij. Sacchari candi, Carnis Cydoniorum cond. Mellis roſati, an. ℥. j. Sacchari albi, ℥. iij. ß. Fiat Electuarium ſolidum.

Elect. de Citro ſol.

℞. Cort. citri cond. Conſ. fl. violarum, conſ. bugloſſi, Pulv. diatrag. frig. an. ℥. ß. Turbith, ʒ. v. Zingiberis, ʒ. ß. fol. Senæ vi. Sem. fœniculi, ʒ. j. Sacchari albi, ℥. x. Fiat. Electuarium ſolidum.

Vel ſic.

℞. Conſ. violarum, borag. an. ʒ. ij. rad. bugloſſi, cond. cort. citri. cond. an. ʒ. j. Zingiberis, ʒ. ß. Diagrid. ʒ. iij. Turbith, ʒ. iv. Senæ, ʒ. v. Panis ſacchari, ℥. x. Fiat Elect. Doſis ab ℥. ß. ad ℥. j. & ad ʒ. x.

Electuarium de ſucco roſ. ſol. Nicolai.

℞. Succi roſarum, Sacchari albi, an. lib. j. ℥. iv. Scammonii præparati, ℥. j. ß. Santal. rub. citrin. albi, an. ʒ. vi. Spodii, ʒ. iij. Caphuræ, ℈. j. Fiat electuarium ſolidum. Doſis, ʒ. iij. & iv. ad vi.

Chymica præparatio.

SI iſthæc Electuaria nobilitare, & exaltare volumus, ex ſiccis, utpote ex Turbith, Sena, Hermodact. Cinnamomo, Caryophyll. Aniſo, Zingibere, &c. tincturam in formam extracti elicere poſſumus, cui adde Scammonium Spagyricè præparatum, Manna, & Saccharum. Si ſolida expetamus, omnis humiditas è tinctura proliciatur, & ſaccharum in formam ſolidam coquatur. Doſis erit tunc minima.

Vires ſatis notæ ſunt: Baſis eſt in omnibus Scammonium. Si idem correctum expetimus, nulla melior eſt methodus, quàm ea quæ docetur à Chymicis, ipſum ſolvendo in aqua vitæ, & repurgando ab omni impuritate, ut in *prima parte* docuimus, Salem extrahere, methodo in *prima parte* traditâ poteris, eumque ipſis miſcere.

Superſunt alia Electuaria purgantia, quæ brevitatis ſtudio miſſa facimus, uſitatioribus & ſelectioribus contenti; nunc de alterantibus, inter quæ primas tenent ea, quæ ſacra dicuntur.

Hiera Picra ſimplex Gal.

℞. Cinnamomi, xylobalſami, Rad. aſari, Spicæ nardi, maſtiches, an. ʒ. vj. croci, ʒ. v. Aloës electæ, ʒ. xc. Triplo mellis cocti excipiantur, & fiat Elect.

Baſis eſt Alœ, cetera ſunt adjuvantia, & corroborantia. Ventriculi vitioſis ſuccis ſuccurrit, frigidam intemperiem corrigit, alvum clementer ſolvit, & verè ſacra eſt compoſitio. Doſis ab ℥. ß. ad ℥. j.

Chymica præparatio.

ALoë ſuccotrina ſolvatur in ſ. q. aquæ communis in urinali vitreo, calore balnei Mariæ: ſolvitur verò reiteratis vicibus, novam ſuperfundendo. Tinctæ aquæ per novum alembicum extillantur calore pariter blando, & humiditas in tantum evocatur, quantum requirit extracti forma. Dum ſic præparatur aloë, ex aromatis tincturam pariter elice cum aqua endiviæ, quam cum aloë præparatâ miſce calidè: maſtiche ſeorſum ſolvitur cum aqua vitæ, & in conſiſtentiam extracti adducitur. Miſceantur omnia ſimul, quibus adde ſacchari ad libitum, ſaccharum in pulvere facillimè miſcetur. Quâ in re monemus, hîc non eſſe opus ſaccharo, etenim tanta eſt compoſitionis amaritudo, ut nullo pacto retundi poſſit ullâ mixturâ; ſine ſaccharo etiam optimè ſervatur, citra corruptionis metum. Doſis à ℥. ß. ad ℥. j. ß. exhibetur, potiſſimùm in pilulas, etſi poſſit diſſolvi cum quovis liquore. Qui in formam Electuarii aſſervare cupit, mel vel ſaccharum ad libitum addat. Sunt prætærea Hiera compoſita Gal. Hiera cum Agarico: Hiera diacolocynthidos, Pachii, Archigenis, Hermetis, quas brevitatis causâ omittimus: omnes enim eâdem methodo poſſunt confici. Abſolutis præcipius Electuariis purgantibus, his potiſſimùm quæ ſunt in uſu, de alterantibus nunc dicendum, & maximè de Cardiacis, quas Confectiones appellant, & primò.

Confectio Alkermes.

℞. Serici ſucco Kermes recenter infecti, ℔. j. Mergatur in ſucci pomorum dulcium, & aquæ roſ. an. ℔. j. ß. & dimitte per ſpatium horarum 24. deinde coque lento igne, donec liquores iſti rubeant. Deinde extrahe ſericum, atque inſuper exprime diligenter, mox infunde ſucchari albiſſimi, ℔. j. ß. ad melliſque craſſitiem coque. Amove ab igne, atque miſce Ambræ griſeæ minutim conciſæ, ʒ. iv. quâ liquatâ injice pulveres ſequentes.

℞. Ligni aloës, Cinnamomi, an. ʒ. vj. Lapidis Cynaei loti, & præparati, margaritar. an. ʒ. ij. fol. auri, ʒ. j. moſchi boni, ℈. j. Miſce.

Eſt maximi juvamenti ad cordis palpitationem, ſyncopen, & triſtitiam ſine cauſa, & ex rebus confortantibus animum mirum in modum. Meſuës. Doſis ab aur. j. ad ij. ß.

Nonnulla dubia torquent animum componentium: Primum eſt de ſerico granorum kermes ſucco infecto, & putant nonnulli, intelligi ſericum tinctum communi grano, vulgò *ſcarlatta*, Gallis *Cochenille*, quod grani genus ex Alepo ad nos advehitur, non quòd ibi naſcatur, ſed ex Æthiopia, vel ex Perſide per mercatores eò deducitur, & hæc grana ſunt potiùs animalcula quædam, quàm grana alicujus vegetabilis. Alii non hæc animalcula, ſed grana cujuſdam arbuſti, naturæ, & formæ quercus humillimæ, hîc intelligi putant: & hæc arbuſcula copioſè naſcitur in Provincia, & Gallia Narbonenſi, de quâ plura habentur in *Hiſtorica generali Plantar.* Monſpeſſuli, & Avenioni abundantiſſimè colligitur, Pharmacopœiæ ex recentibus ſuccum exprimunt ſuper ſericum crudum, ex quo ſyrupus. Nonnulli ſine ſerico, cum ſucco ſyrupum conficiunt, & inter coquendum ſericum ebulliunt.

Secundò, controvertunt acriter nonnulli inter ſe, an Lapis Cynaneus primò debeat calcinari, an lavari tantùm. Per illud (præparati) non intelligentes quid diverſum; aut ſiquid, pulveriſati, & non calcinati. Ratio, & uſus compoſitionis quid faciendum ſit ſatis demonſtrant. Uſus ad cor exhilarandum, confortandum & roborandum: lapis verò Cyaneus crudus, & ſimpliciter lotus, purgat vehementer ſurſum, & deorſum, quæ proprietates cordi ſunt contrariæ; at calcinatus primò, & lotus, proprietates illas amittit, & fit roborans, & confortans, quod in hac compoſitione maximè deſideratur. Ratio idem dictitat: etenim ſulphur, & ſpiritus antimonialis, cum ſale volatili ipſius lapidis calcinatione tolluntur, & remanent ſulphur, & ſal fixus, quæ ſubſtantiæ naturæ amicæ ſunt, & per conſequens cardiacæ: quod pariter in ſingulis mineralibus obſervandum eſt, ratum firmumque tenentes in fixis ſulphure, & ſale ipſorum, vim roborandi conſiſtere.

De Ligno aloës, de quo quidem utpote ignorato nihil dico, lis eſt antiquiſſima.

De auro foliato, atque de margaritis, lis eſt alibi dirimenda.

Chymica præparatio.

CUm nobis in omnibus arrideat veritas, & aliorum opiniones probare non poſſimus ſine manifeſta experientia, dicant nobis quæſo, quid in ſerico probaverint aut Mauri, aut poſteri, & tandem noſtra ætas. Siccine mortalium ſalus in ſola opinione conſiſtit? Videmus puellam, quæ caſu ſericum intruderat in ventriculum, ex quo ventriculi dolores oborti, eam in graviſſimos affectus conjecerant, à quibus nullis medicaminibus ſublevari potuit, donec ſtibio exhibito evomuit dictum ſericum conglomeratum, per plures vices.

Duplici viâ Chymicè parabitur: prima, in qua totum Electuarium cum ſuis facultatibus manebit, ſic. Accipe confectionem integram, ut ſuprà dictum fuit: hanc infunde in ſufficienti quantitate ſpiritus vini, in urinali vitreo, ſuper calidos cineres: tinctum ſpiritum effunde ſenſim, & novum reaffunde, qui tinctus, ut ſuprà effundatur: ter novum affunde ſpiritum, & extrahe, ut ſuprà: liquorem ejuſmodi confectionis viribus, & qualitatibus imbutum per Alembicum evapora, & in urinalis fundo manebit confectio, quam aſſervabis in formam extracti. At hæc nobis non arridet, & ſequens magis erit in uſu.

Accipe ergo ſuccum granorum kermes, depuratum more chymico: in eo ſolve ſaccharum, & fiat ſyrupus ad juſtam craſſitiem. Interea ſolve uniones cum ſucco limonum, & evapora ſuccum, & maneant margaritæ ſolutæ, quibus adde aquæ cinnamomi ℥. ß. ol. ejuſdem cinnamomi ℔. ß. Moſchum, & ambarum pulveriza, cum æquali portione ſacchari candi, eaque miſce margaritis, & his pulverem lapidis Cyanei, ligni aloës, & auri in pollinem læviſſimum, vel in liquorem ſine corroſivo ſolutum. Omnibus lento igne mixtis, fit Confectio elegantiſſima: pro ligno aloës ſantalum citrinum aſſumatur; hoc non præparamus alio modo, quòd ſit in minima doſi. Ambarum pariter, & Moſchus majorem non requirunt præparationem; ſunt enim à natura adeò exaltata, & naturæ accommodata, ut fruſtranea videatur futura eorum præparatio, etſi non negem in ipſis impuritatem adeſſe, eaque altiori gradu exaltari poſſe.

Confectio; ſeu Elect. de Gemmis Meſ.

℞. Margarit. albarum. Saphyri, Hyacinthi, Sardæ, an. ʒ. iij. Granat. Smaragd. an. ʒ. j. ß. Zedoariæ, doronici, cort. citrij, macis, ſem. ocymi caryophyll. an. ʒ. ij. Corall. rub. elect. limaturæ eboris, been albi, been rub. caryophyllorum, an. ℈. j. gingiberis, piperis longi, ſpicæ nardi, folii, croci, cardamomi, Trochiſc. diarhod. Ligni aloës, an. ʒ. v. cinnamomi, galangæ, zutumbeth, an. ʒ. j. ſ. fol. auri, argenti, an. ℈. ij. ß. Moſchi, ℥. ß. Ambræ, ʒ. ij. Confice cum mellis Emblicati, & mellis roſati colati an. q. ſ. vel etiam aqua ſaccharo roſ. ſoluto, ſi ſolidum facturus es.

Malis cordis, ventriculi, cerebri, jecinoris, & uteri frigidis auxiliatur. Item palpitationi cordis, defectioni animi, ac concoctioni. Triſtitiam denique citra cauſam ortam amovet. Doſis à ʒ. j. ad j. ß.

Chymica præparatio.

TOta hanc Confectionem præparandi difficultas in pretioſorum lapidum præparatione conſiſtit. Vulgata parandi methodus ſolâ trituratione ſuper porphyritem continetur, quam tanquam ineptam, & inutilem rejicimus. Quòd ſi chymicos labores rejiciant, addiſcant ſaltem modum ſolvendi eorum duritiem, & friabilem reddendi eorum conſiſtentiam, ut ita faciliùs à calore noſtro ſubigantur, & atterantur. Ejuſmodi præparationem docebimus paulò inferiùs, ne bis repetere eadem cogamur.

Confectio Hyacinthina.

℞. Hyacinthorum Orientalium, ʒ. j. ß. Smaragd. Saphyr. Topaz. Rubin. Margarit. non perforat. an. ℈. ij. Corall. rub. alb. ſpodii, raſuræ eboris, xyloaloës, an. ʒ. ß. oſſium de corde cervi, N. x. Serici crudi, cornu cervi uſti, aq. roſ. loti, Sem. portulacæ, Sem. coriandri præparati, ſem. acetoſæ, an. ℈. j. Santal. omnium, an. ʒ. j. Been albi, & rub. Cort. rad. dictami, Rad. torment. Terræ Lemniæ præp. Boli arm. lutei, roſarum rub. incomp. an. ℈. ij. Sem. Citrii rec. mundat. ℈. iv. Fol. auri N. xl. Ambræ griſeæ, Moſchi Or. an. g̃. viii. Terantur omnia ſubtiliſſimè ſecundum artem, & cum ſaccharo albiſſimo; diſſoluto in ſ. q. ſucci citrii depurati, fiat Confectio ſolida, vel mollis. Doſis ʒ. j. Cor mirabiliter roborat, vires deperditas reparat, putredinem præſentem corrigit, & futuram præcavet, ob id in febribus peſtilentibus ſummum eſt præſidium.

Chymica præparatio.

FRagmenta gemmarum arduam & difficilem ſubeunt præparationem, ob eorum duritiem, quàm ut primò ſuperemus, dicta fragmenta aut in formam potabilem, aut ſaltem friabilem & mollem, ut à natura facilè excoquantur, reducenda ſunt. Trita enim ſolùm, etiam ſubtiliſſimè, minimè à natura ſubigi poſſunt, & quæ vulgò

vulgò ſuper porphyritem lævigantur tantùm, non ſolùm nullius ſunt efficaciæ, ſed & non parum obſunt ventriculo. Hac de re conſulo, ut dicta fragmenta mollia & friabilia reddantur priùs; poſteà ſuper lapidem porphyritem in pollinem reducantur. Mollia verò duobus modis redduntur, primò per aquam fortem peculiarem, quâ viâ molleſcunt, & ex his novi lapides efformari poſſunt, quibus priſtinam duritiem reddit acetum; verùm quia corroſiva eſt nimis dicta aqua, in Medecina eorum uſus nullus eſſet. Altero modo, igniantur ter in crucibulo, & toties in aqua extinguantur, & hac viâ tenera, & friabilia reddentur. Apud Chymicos via ab his diverſa reperitur, quâ promittunt eorum reſolutionem fieri in Quintam eſſentiam, Oleum, Tincturam, Salem, &c. Quibus aſſentiri non poſſum, ubi maximè experientia contrarium demonſtrat; etenim neque cum ſulphure, neque cum nitro poſſunt calcinari, minùs per acetum ſolvi, reliquum cuilibet judicandum relinquo. Itaque cùm eorum ſolutio hucuſque non ſit nota, mollificatione illâ, quæ fit in aqua communi, contenti erimus, nec curamus quicquid alii proferant; ſpecioſis titulis ſuas præſcriptiones decorando. Rurſus arbitramur, eorum corpora à natura ſufficienter depurata, & omni fæculentâ materiâ eſſe libera; item eadem aſſumenda integra, citra aliam fucatam præparationem. Propterea ex vegetabilibus præcedentium, Extractum more ſolito parabimus, cui miſcebimus fragmenta modo dicto præparata, quibus Moſchum, & Ambram. *Uniones ſufficienter emolliuntur ſucco limonum, cujus acrimoniam removebimus ſolà affuſione aquæ communis.* *Corallia quoque* vel aceto, vel *ſucco limonum liquantur*, uti ſuprà diximus. Ex Cornu Cervi ſalem faciliimè paramus. Os cordis Cervi aceto pariter diſſolvitur: quantitas ejus non eſt tanta, ut ex eo ſalem parare poſſimus. Qui ſericum deſiderat, ipſum minutim forficibus incidat, & ſuper porphyritem cum fragmentis id ipſum terat. Fragmenta equidem, etſi artificio ſupradicto mollia, & friabilia reddantur, retinent tamen aliquam duritiem, quam ſub porphyrite lævigari, & inpollinem verti, ut faciliùs à calore noſtro ſubigantur, neceſſe eſt. Quod ad calcinationes eorum, ſciant nos eas attentâſſe pluries, & cum ſulphure, & cum ſale nitro, ſed id fruſtrâ: quâ in re demirari ſubii, cur tot homines docti in re tam manifeſtâ mentiri non erubeſcant.

SECTIO QUARTA.

(*a*) *De Opiatis, atque de Antidotis.*

ANtidotus, & Antidotum, electuaria ſunt, ita dicta ab effectu, quaſi contra venena data. Opiata ab opio, quod eſt ferè omnium baſis. Incipiam à Theriacis, tanquam uſitatiſſimis; inuſitata alia brevitatis causâ omittens. Itaque Theriaca ſic habetur.

Theriaca Andromachi Sen. ex Gal. primo de Antidotis.

♃. Trochiſ. Scilliric. ʒ. xlviij. Trochiſc. Viperarum, magmatis Hedychroi, Piperis longi, Opii, an. ʒ. xxiv. Roſarum rub. Iridis Illyr. Succi glycyrrhizæ, Sem. Napi ſylveſtris, Scordii, Opobalſami, Cinnamomi, Agarici, an. ʒ. xii. Myrrhæ, Coſti, Croci, Caſſiæ ligneæ veræ, Nardi Ind. Schœnant. Thuris, Piperis nigri, albi, dictammi Cretici, comarum Marrubii, Rhapontici, Stœchadis, Sem. Petroſelini, Calamint. mont. Terebinth. Zingiberis, Rad. quinque fol. an. ʒ. vj. Polii montani, Chamæpityos, Styracis calam. Meu. Amomi, Nardi Celticæ, Terræ Lamniæ, Phu, Chamædryos, Folii, Chalcitidis toſtæ, Gentianæ, Aniſi torrefacti, Succi Hypociſtidis, Carpobalſami, Gummi Arabici, Sem. Fœniculi, Cardamomi, Seſeli, Acaciæ, Thlaſpi, Hyperici, Ammi, Sagapeni, Acoti, an. ʒ. iv. Caſtorii, Ariſtolochiæ tenuis, Sem. Dauci Cretici, Pimpinellæ noſtræ, Bituminis Judaici, Opopanacis, Centaurii min. Galbani, an. ʒ. ii. Mellis deſpumati, ℔. xvi. ℥. vi. ʒ. ii. Vini optimi odorati, q. ſ.

Communis Theriacæ præparatio fit facili methodo, reducendo in pulverem ea, quæ facilè teri poſſunt, duriora primò contundentes, ut radices, cortices, ſemina, folia, flores; hinc trochiſcos, & terras cum Chalcitide, & reliqua. Opium ſolvitur cum vino, uti Caſtorium, ſuccus hypociſtidos, acacia, & Gummi; & hæc omnia melli deſpumato, & cocto in formam electuarii liquidi, miſcentur.

Hìc Bononiæ, ubi degimus, deſcriptionem paulò ab hac differentem ſequuntur Pharmacopolæ; ſed non tanti eſt, ut novam tradere neceſſe ſit, uti in ipſorum *Antidotario* videre eſt. Mellis quantitas eſt ℔. x. nec ſine ratione.

Por-

NOTÆ

in SECTIONEM IV.

(*a*) *De Opiatis.* Nepenthes aureum. ℞. Extracti opii unciam ſemis, croci drachmas duas, croci ſolis ſcrupulos duos, reſinæ ligni aloës, ambræ gryſeæ optimæ ana ſcrupulum unum, vid. *Pharmacop. Noribergenſis pag.* 186.

Laudanum opiarum noſtrum: Rec. opii ſoluti in aquâ ſimplici & lenius evaporati ad conſiſtentiam unciam unam cinnabaris nativæ præparatæ unciam unam ſemis, croci orientalis, extracti, papaveris rhœados, ana drachmas duas, eſſentiæ ambræ drachmam unam, olei cinnamomi guttas duodecim, miſce, fiat extractum.

Theriaca cœleſtis contractior inventione noſtra hæc eſt: Rec. extracti opii drachmas ſex, croci liquidi, ſtyracis ana drachmas tres, myrrhæ electæ & per ſolutionem depuratæ unciam ſemis, galbani, maſtiches, oppopanacis per ſolutionem depurat. Scrupulos duos, extracti caſtorei ſcrupulum unum, cardui benedicti, centaurei minoris, ſcordii, tormentillæ, contrajervæ, angelicæ ana unciam ſemis, vincetoxici, valerianæ, gentianæ, ariſtolochiæ rotundæ ana drachmas tres, reſinæ ligni aloes, ladani, guajaci, ana drachmam unam, olei cinnamomi, zedoariæ, cardamomi, cubebarum, camphoræ, macis, caryophyllorum, juniperi, corticum citri ana guttas duodecim, balſami Peruviani, olei nucis moſchatæ expreſſi ana drachmas tres, bezoardici mineralis, cinnabaris nativæ præparatæ, ſuccini, pulveris viperarum ana unciam ſemis, ſalis ſuccini drachmam unam ſemis, ambræ gryſeæ ſcrupulum unum, ſalis cornucervi volatilis drachmam unam ſemis. Miſce fiat l. a. theriaca.

Semen daturæ eſt magnum ſoporiferum. Vidi ab ejus pulvere in largiori doſi dato furorem inductum, & mentis alienationem cum ridiculis geſtibus & actionibus.

Portentoſa iſtius Antidoti deſcriptio cauſa eſt, cur Plinius in Medicos ſic inveheretur. *Fraudes hominum, & ingeniorum captura, officinas invenêre iſtas, in quibus ſua cuique, homini venalis promittitur vita. Statim compoſitiones, & mixturæ inexplicabiles decantantur. Arabia atque India in medio æſtimantur, ulcerique parvo Medicina à rubro mari importatur, cum remedia vera quotidiè pauperrimus quiſque cœnet.* Et reverà ſi ejus compoſitionem examinare velimus, pleraque inutilia, pugnantia, contraria, & diſſona reperiemus: hinc confuſionem meritò dicemus, non compoſitionem. Et primò, ſi viperarum caro adhibetur adverſus venenoſorum animalium ictus, ad quid Trochiſci de ſcilla, quæ licet vi inciſivâ, acri, & corroſivâ polleat, quâ cauſâ in cataplaſmate ſcribitur applicari viperarum ictibus, intrinſecùs conferre minimè creditur? His accedunt Trochiſci Hedychroi ex multis aromatibus. Ad hoc, farrago illa ex aſtringentibus, laxantibus, acribus, odoratis, fœtidis, dulcibus, amaris, narcoticis. Quis ex tanta multitudine non formam, aut temperamentum unum, ſed potiùs confuſionem reſultare credat? Mitto pleraque incerta, & incognita, ut Agallochum, carpobalſamum, balſamum ipſum, amomum, coſtum, Caſſiam ligneam. De Chalcitide uſta, lis adhuc eſt, an pro conciliando colore, an pro augenda, vel conſervanda virtute: Ut cunque ſit, adverſus ferarum ictus, imò adverſus intrinſecos morbos, nullum medicorum eam dediſſe unquam, certò videmus. Ratio idem docet: Vires, & facultates omnibus innoteſcunt: Præcipua facultas, cujus causâ in frequentem uſum venit, eſt narcotica; hac de re in colicis affectibus, in phreneticis, in aſthmaticis, & in omnibus doloribus fœliciter uſurpatur. Doſis præcipua à ℈. j. ad ʒ. j. ß. in formam boli uſurpatur. Galenus mira de ea decantat. Qui plura deſiderat, legat eum *primo de Antidotis, & ad Piſonem.*

Chymica Compoſitio.

QUi in rerum cognitione periti ſunt, præſentem compoſitionem duplici modo parare poſſunt: primò juxta formam à ſuperiori non diverſam, ſelecta ſeligentes, & inutilia reſcindentes, hunc in modum.

℞. Carnem viperarum præparatam in formam ſiccam, ut dicemus, Opii Thebaici ſpagyricè præp. Scordii, Dictamni, Pentaphylli, Gentianæ, Croci, Sem. Echii, Imperatoriæ, Piperis longi, Zingiberis, Myrrhæ, Maſtiches, Stœchados, an. ʒ. xij. Terræ Lemniæ, ℥. j. Triplo mellis albi cocti, & deſpumati, excipiantur, & fiat Antidotus.

Quercetanus aliam à ſe reformatam tradit, quam qui deſiderat, authorem conſulat.

Secundò in Extracti formam, è fæcibus oleum, & ſalem conficientes, & cum portione exigua mellis, vel ſacchari, totum commiſcentes, è quibus Antidotus.

Nos perfacilem methodum trademus, quâ Theriacam elegantiſſimam, & perfectiſſimam parare unuſquiſque poterit. Imprimis pro Trochiſcis de viperis, carnes eorum aſſatas aſſumat, ſeu potiùs lento igne exſiccatas in tigillo terreo vitreato, eas priùs irrorando cum tantillo aquæ vitæ. Ad hoc, viperæ à capite, cauda, cute, & intereaneis liberentur, & eas priùs aqua communi benè lotas in fruſtra incide, tunc tigillo terreo optimè vitreato, lento igne ipſas exſicca. Numerum dictarum quod attinet, 40. aut 50. ad minus deſiderantur: caro ejuſmodi viperarum fit boni odoris, & ſaporis, & in tantum, ut cum ferculis eas ſæpè exhibuerimus ægris, tam in prandio, quam in cœna.

℞. Dictarum viperarum, ℥. iv. Terræ ſigillatæ, ℥. j. Salis fæcum extracti Ther. ℥. ß. Extracti lignorum, radicum herbarum, ſeminum & florum, cum aqua vitæ ſimplici facti, ℥. vj. Opii aquâ vitæ ſoluti, repurgati, & in formam mellis reducti, ℥. ij. Sacchari albi, ℔. j. Miſce. Fiat Antidotus, cujus ℈. j. ad ℈. ij. poteſt exhiberi, puerilis ℈. ß. ſufficit. Eâdem pollet facultate, imò in omnibus efficacior eſt quavis altera. Gummi, ſuccos, chalcitidem, & mel ab ea libenter removemus, ne aliorum vim obtundant, confuſionem pariant, & ingratam reddant.

Theriaca Diateſſaron.

℞. Gentianæ, Baccarum Lauri, Myrrhæ, Ariſtolochiæ rotund. an. ℥. ij. Mellis deſpumati, ℔. ij. Miſce, fiat Antidotus.

Mithridatium Andromachi.

℞. Glycyrrizæ ʒ. viij. ℈. ß. Opii, ʒ. iv. ℈. j. Folii, Nardi Celticæ, Sem. fœniculi, Gentianæ, Meu, Roſarum ſicc. Cardamomi, an. ʒ. iv. Caſtorii, Thuris, Myrrhæ, Succi Hypociſtidis, an. ʒ. vj. Polii, Coſti, Seſeli, Caſſiæ, an. ʒ. v. ℈. j. Nardi Indicæ, Scordii, Cyphi, Schœnanthi, Opopanacis, terebinth. an. ʒ. vj. ℈. j. Acori, Phu, Hyperici, Acacie, Gummi, Carpobalſami, Sagapeni, an. ʒ. ij. Croci, Cinnamomi, Zingiberis, an. ʒ. vij. ℈. j. Styracis, ʒ. v. ℈. ij. Daucis, ʒ. vj. ß. Petroſelini ʒ. iv. ß. Piperis longi, ʒ. iij. ß. Aniſi, ʒ. iij. Thlaſpi, Opobalſami, an. ʒ. vj. ℈. ij. Galbani, ʒ. vij. Scinci, ʒ. ij. ℈. j. Vini optimi, Mellis deſpumati, an. q. ſ. Fiat Antidotus more Theriacæ. Doſis, ut theriacæ. Virtutes Theriacæ æquales, paulò fortè debiliores, quantum ad ferarum ictus. Mithridates maximus ſuâ ætate Regum, quem debellavit Pompejus, primus fuit inventor hujus antidoti, ex quo nomen ejus retinet.

Chymica præparatio.

MOdo à Theriaca non diverſo paratur iſthæc Antidotus. Ex omnibus fit extractum cum ſufficienti quantitate ſpiritus vini, cui loco mellis ſaccharum album ad juſtam doſim additur, Galbanum, Sagapenum, Opopanax ſolvatur priùs cum aceto: percolata excoquantur ad mellis craſſitiem, quibus Terebinthinam miſcebis, & his ſaccharum, & Extractum, & omnia ad lentiſſimum ignem. Ex fæcibus oleum elice per retortam, igne cinerum; hoc autem propter graveolentiam circulabis pluries cum aqua communi, quâ arte tetrum illum odorem removebis. Iterum ex fæcibus extracti olei ſalem elicies, quem extremò cum oleo miſcebis, & fiat antidotus. Doſis à gr. x. ad ℈. j.

Theriaca Diateſſaron eâdem arte paratur: Cum ſpiritu vini fit Extractum, quod in pyxide vitrea aſſervatur; neque mel, neque ſaccharum additur, nam per ſe optimè ſervatur. Uſus

tam

tam Theriacæ, quàm Mithridatii, longè latèque extenditur, & maximè adverſus venena, contra ferarum, viperarum, aſpidum morſus, etiam adverſus venenatos, peſtiferoſque morbos: capitis doloribus ſuccurrit, ventris torminibus, lumbricis, aſthmaticis, antiquæ, & moleſtiſſimæ tuſſi, & côli doloribus medetur. Reliqua ſtudio brevitatis omitto.

Plures ſunt hujus nominis compoſitionis ſpecies, tam penes Dogmaticos, quàm penes Chymicos, quæ uſitatæ brevitatis causâ à nobis omittuntur. Quercetanus egregias proponit, quas cœleſtes appellat, & regias; nos ob incertam, nec ſatis probatam compoſitionem, eas pariter ſilentio prætetire voluimus.

Philonium Romanum Meſ.

℞. Piperis albi, Sem. Hyoſcyami albi, an. ʒ. xx. Opii, ʒ. x. Croci, ʒ. v. Spicæ, pyrethri, Caſtorii, an. ʒ. j. Miſce cum mellis deſpumati quadruplo. Doſis à ʒ. ß. ad integram.

Chymica Præparatio.

PRæcipuus ſcopus in parandis remediis, ad ſeparationem puri ab impuro dirigitur, & quia tria rerum principia agnoſcit Spagyrica, iſthæc ſeparare ab omni terreſtreitate, ſuperfluâve materia primò aggreditur. Itaque in hoc medicamenti genere, ſicuti in aliis, ſalem volatilem cum tinctura cum proprio diſſolvente ſegregat; ſulphur poſtea, & ſalem fixum elicit; & omnia ſimul miſcens, conficit medicamentum nobiliſſimum, & præſtantiſſimum.

Opium aceto, vel ſucco aliquo acido ſolvitur à Quercetano, nos ſimplici aquâ vitæ contenti ſumus. Non negamus acetum, & liquores acidos ejus ferociam retundere poſſe, & ejus facultatem narcoticam promovere. Antequam ſolvatur, vult ipſum priùs in fruſtula exigua incidi, & in patina ferrea ordinatim diſponi, ut blando calore exhalet ejus ſulphur narcoticum, & fœtidum: quod nos experiri volentes, probavimus medicamentum ex eo confectum, minoris eſſe virtutis, & in ſedandis doloribus, eo quod non eſt uſtulatum, longè inferius eſſe; quâ de re ſuadeo, integrum, & tantum ſolutum, ac defæcatum per aquam vitæ, uſurpandum eſſe.

Ad hoc Opiatæ genus reducuntur ea, quæ dicuntur Laudana, de quibus variæ extant deſcriptiones. Nos confuſionem vitantes, ſimplicem hanc compoſitionem uſurpamus fœliciter.

Laudanum ſimplex.

℞. Opii depurati, defæcati, ut ſuprà diximus, ʒ. j. Croci Tincturæ, ʒ. ß. Moſchi, ℈. iij. Miſce, fiat compoſitum, de quo dentur g̃. iv. ad vij. & ix.

Laudanum magis compoſitum.

℞. Piperis longi, Myrrhæ, Galangæ, Caſtorii, an. ℥. ß. Croci, ʒ. ij. Opii, ℥. j. Cum ſpiritu vini, fiat extractum, de quo exhibeantur grana 3. 6. & 7. pro doſi. Uterinis doloribus mirificè ſuccurrit, aliis quoque doloribus medetur.

Poterii Opera.

Laudanum paracelſi.

℞. Opii Thebaici, ℥. iij. Succi Hyoſcyami, ſole inſpiſſati, ℥. j. Specierum Diambræ, & Diamoſchi, an. ℥. ij. Mumiæ ſelectæ, ℥. ß. Salis perlarum, Corallorum, an. ʒ. iij. Liquoris ſuccini albi per alcohol Vini extracti, an. ʒ. j. Lapis Bezoardici, Unicornu, an. ʒ. j. Moſchi, Ambræ, an. ℈. j. Fiat ſecundùm artem extractum.

Quercetanus ſpecioſas Laudani ſpecies nobis depingit; alii alias paulò ab his diverſas proponunt: Nos noſtra uſu, & experientiâ probata attulimus. Circa ſulphur narcoticum vitrioli, diximus nos extraxiſſe pluries ſubſtantiam quandam ſulphuream ex Antimonio crudo, vi narcoticâ, & vitriolicâ præditam, cujus duo vel tria grana exhibita ſomnum excitant, & multos dolores ſedant.

Laudanum noviſſimè repertum.

℞. *Seminis Daturæ*, ℥. j. Contunde groſſo modo, & infunde in ſ. q. ſpiritus vini. Evapora ad medietatem, & habebis ſoporiferum præſtantiſſimum, de quo cochlear unum pro doſi ſufficit in Phrenitide, & in omnibus doloribus. Tutiùs exhibetur, quàm quodvis opiatæ genus.

Requies Nicolai.

℞. Roſarum rubrarum, Violarum, an. ʒ. iij. Opii, Sem. Hyoſcyami albi, Sem. papav. albi, nigri, Corticis Mandragoræ, Sem. ſcariolæ, Sem. lactucæ, Sem. portulacæ, Sem. pſyllii, Nucis moſchatæ, Cinnamomi, Zingiberis, Sacchari, an. ʒ. j. ß. Santal. albi, rub. citrini, Spodii, Tragacanthæ, an. ℈. ij. g̃. v. Mellis deſpumati, q. ſ. In pulverem aſſervatur in officinis utplurimùm, in formam opiatæ in nonnullis locis. Doſis à ʒ. ß. ad ʒ. j.

Laudanum univerſale.

℞. Opii Chymicè præparati, ℥. ß. Antimonii Diaphoretici, ʒ. ij. Ambræ gryſeæ, Croci Orientalis, an. ʒ. ß. Moſchi, ℈. j. cum ſyrupo de Papavere, fiat maſſa. Doſis à g̃. vij. ad xij. In ardoribus ventriculi, atque in hemicrania certiſſimum remedium.

Alia.

℞. Aloës Chymicè præparatæ, ℥. ß. Myrrhæ, ʒ. ij. Croci, florum Antimonii, an. ʒ. j. Macis, Zingiberis, Galangæ, an. ʒ. ß. Cum ſpiritu vini fiat Extractum. Doſis g̃. iv. ad vij.

In doloribus arthriticis maximè conferre compérimus: doloribus colicis certiſſimè medetur, nephriticis quoque ac uterinis; vertigini mirificè ſuccurrit: in Phrenitide, & in ardentibus febribus, cum granis tribus lapidis bezoardici tutiſſimè exhibetur. Multa denique alia præſtat, quæ nonniſi uſu nobis innoteſcunt.

Hæc de Opiatis, & Antidotis: Reſtat unica compoſitio ſine opio, adverſus omnia venena, & adverſus omnes peſtilentes morbos.

Antidotus peſtilentialis.

℞. Rad. Imperatoriæ, Angelicæ, Carlinæ, Valerianæ, Vincetoxici, Anthoræ, Scorzoneræ,

Biſtortæ, Gentianæ, Tormentill. an. ℥. iv. Ex omnibus paretur Extractum, cum ſpiritu vini maceratione præmiſſâ ad 25. dies. Sub finem adde ſacchari ℔. ij. Coquantur in formam Antidoti, ſub finem coctionis adde florum fixorum Antimonii ℥. j. Præcipitati Mercurii cum auro ſine corroſivo, ℥. ß. Pulv. Anthoræ, Cinnamomi, Santal. albi, Ligni aloës, an. ʒ. ij. Magiſterii perlarum, Tincturæ corallorum, an. ʒ. j. Ambræ gryſeæ, ℈. j. Moſchi, ℈. ß. Aquæ cinnamomi, ℥. ß. Miſce, fiat Antidotus. Doſis ℥. ij. ad ʒ. iv.

SECTIO QUINTA.

(*a*) *De Pilulis.*

Pilulæ ad deglutiendum repertæ, partim ob earum amaritudinem; partim eo quòd hâc formâ diutius hæreant in ſtomacho, quàm in forma liquida; partim propter nonnullos, qui facilius ſolida degluriunt, quàm liquida. In his tradendis inſtituti rationem ſervabo, communia, uſitata, & utiliora proponam, cætera conſultò omittam.

NOTÆ

in SECTIONEM V.

(*a*) *De Pilulis.* Panacæa ſolaris ſive *VVildganſii* Rec. Opii. l. a. acido correcti & depurati uncias duas, coralliorum rubrorum præparatorum, croci, trochiſcorum de viperis, myrrhæ electæ, aloës ſuccotrinæ ana drachmas duas, auri drachmam unam in aqua regis ſoluti & abſtractione depurati, olei caryophyllorum guttas viginti fiant, l. a. pilulæ ex drachma una nonaginta, obducantur auro. Notabile eſt, has pilulas præter virtutem anodynam, etiam leniter diaphoreticam poſſidere, propter aloën mixtam cum opio: Purgantia enim cum anodynis mixta evadunt diaphoretica.

Pilulæ *Matthiæ* ſive *Starkianæ* ſequenti modo parantur: Primò conficitur ex opio crudo extractum hac ratione: Opium in fruſtula diſſectum decoquitur in aqua, decoctio filtratur & inſpiſſatur leni calore, cavendo empyreuma, deinde recipe hujus extracti unciam ſemis, ſpiritus terebinthinæ cum ſale tartari diligenti tritura in ſaponiformem ſubſtantiam mutati drachmam unam, extracti hellebori nigri drachmas duas, extracti glycyrrhizæ drachmas tres. Hæc omnia in mortario calido invicem miſce accuratiſſimè, ſic præparatum eſt illud extractum, quod mire commendatur à *Starke* medico Anglo ceu panacæa in omnibus morbis. Modus operandi videtur eſſe talis: Opium eſt præſtantiſſima medicina in morbis calidis, ſpaſmodicis, & ubi ſpirituum inordinatus ac effrenis eſt motus, illum compeſcendo; quoniam autem opium ſulphure ſuo narcotico excretiones tam ſudoris, quam urinæ & alvi ſiſtere ſolet, hinc correctione opus habet, quare *Author* immiſcet extractum hellebori nigri, quod purgans & reſolvens eſt, item ſpiritum terebinthinæ & ſal tartari, quæ diuretica & ſudorifera, extractum glyzirrhyzæ ad expectorationem, ut hac ratione incommoda illa, quæ poſt uſum opii ſequi ſolent, avertantur, & opium horum mixtura tutiſſimum medicamentum evadat. Doſis ſunt grana duo ad quinque in pilulis vel etiam in pulvere.

Pilulæ hypochondriacæ. Rec. gummi ammoniaci, myrrhæ electæ, extracti panchymagogi *Crollii*, ana drachmam ſemis, vitrioli martis, diagrydii ſulphurati ana grana decem, croci, ſalis ſuccini ana grana quatuor, cum eſſentia ſuccini vel caſtorei, fiant pilulæ ex ſcrupulo uno numero viginti.

Pilulæ in cachexia humorum: Rec. extracti aloës optimæ drachmam ſemis, ſalis ſuccini, trochiſcorum alhandal ana grana ſex, limaturæ martis grana duodecim, M. f. l. a. pilulæ ex ſcrupulo uno numero viginti.

Pilulæ antifebriles, aperientes & laxantes: Rec. extracti centaurei minoris, gentianæ, ana ſcrupulum unum, trochiſcorum alhandal, mercurii dulcis, reſinæ gialapæ, ſalis digeſtivi Sylvii ana grana octo, olei caryophyllorum guttas quatuor, M. f. l. a. cum elix. PP. pilulæ.

Pilulæ cephalicæ. Rec. gummi ammoniaci, extracti panchymagogi Crollii, trochiſcorum alhandal ana grana duodecim, extracti ligni aloës, cinnabaris nativæ præparatæ, ſalis ſuccini ana grana quinque, moſchi grana duo, olei lavendulæ guttas tres, M. f. l. a. pilulæ numero XLVI.

Pilulæ anthelminticæ. Rec. Extracti aloës drachmam unam, mercurii dulcis grana quindecim, camphoræ grana tria, ſpiritus vitrioli guttas ſex. Miſc. f. pilulæ ex ſcrupulo uno numero viginti.

Pilulæ emeticæ purgantes. Rec. Extracti panchymagogi *Crollii*, ſcrupulum unum, reſinæ gialappæ, tartari emetici ana grana duo, ſalis ſuccini grana tria cum elix. PP. f. pilulæ numero triginta.

Pilulæ contra gonorrhœam: Rec. Terebinthinæ unciam unum, balſami peruviani, copayvæ ana drachmam unam, pulveris conſolidæ drachmas duas, ſucci liquiritiæ unciam ſemis, reſinæ guajaci, extracti rhei, oculcancrorum ana drachmas tres, mercurii dulcis drachmam unam ſemis, nitri vitrioli drachmas duas, ſuccini drachmas tres, olei guajaci, ſaſſafras q. ſ. M. f. l. a. pilulæ ex ſcrupulo uno numero quatuordecim.

Pilulæ antifebriles: Rec. Chinæ pulv. drachmas tres, fiant cum mucilagine tragacanthæ pilulæ ex ſcrupulo uno numero triginta.

Aliæ: Rec. Extracti centaurei minoris drachmas tres, chinæ chinæ drachmas duas, florum ſalis ammoniaci drachmam ſemis. M. f. pilulæ ex ſcrupulo uno numero viginti.

Pilulæ antivenereæ: Rec. Extracti liquiritiæ drachmam unam, mercurii præcipitati albi cum foliis auri mixti ſcrupulum unum, theriacæ cœleſtis grana tria. M f. pilulæ.

Circa pilulas illarumque præparationem tenenda ſequentia ſunt: Salia alkalia tam fixa quam volatilia & quæcunque in aëre facile patiuntur deliquium, non benè ingrediuntur pilulas, præſertim in majore *doſi*.

Maſſa pilularum ſi nimis dura & ſtabilis eſt, facile in mortario calido additis guttulis aliquot ſyrupi vel elixirii emolliri poteſt; nunquam tamen certa quantitas affundendi ſpiritus in contundendis & ſubigendis ſpeciebus pro pilularum maſſa poteſt determinari, ſed inter laborandum hoc demum manus artificis deprehendere poteſt.

Maſſa, quæ ſalia habet admixta, ſemper erit humida, adeoque idipſum præcavendum, reponendo eandem pulvere copioſo maſtiches inſperſam in ſcatulam idoneam.

Amara, fœtida & quæ nauſeam cieant, percommodè includuntur pilulis.

Reſinæ purgantes in oleo vel vitello ovorum ſolvi debent, priuſquam maſſæ addantur.

Cum mucilagine tragacanthæ ſubigi etiam poteſt diagrydium & aloë, deinde addi poſſunt pulveres; idem poteſt fieri cum ſyrupis.

Pilulæ aureæ Nicol.

℞. Aloës ſuccot. Scammonii præparati, an. ʒ. v. Roſarum rub. Sem. apii. an. ʒ. ij. ß. Sem. fœniculi, Aniſi, an. ʒ. j. ß. Maſtiches, Croci, Pulpæ Colocynt. an. ʒ. j. In officinis cum melle roſato compingitur maſſa, & melius quàm cum Tragacantha in aqua fœniculi macerata. Nonnulli cum ſyrupo, aut melle roſato, addunt parum ſucci fœniculi; parum tamen intereſt. Baſis eſt Scammonium, & Colocynt. Præparatio Chymica eadem erit cum cæteris, ideò ne eandem repetere cantilenam

nam cogamur, in fine aliquid dicemus; interea de Cochiis.

Pilulæ Cochiæ Raſis.

Rec. Specierum Hieræ ſimpl. drach. x. Pulpæ Colocynthidis, drach. iij. ſcrup. j. Scammonii præparati, ℥. ij. ſemis. Turbith, Stœchadis, an. drach. v. Vini albi quantum ſufficit, fiat maſſa. Doſis à drach. ſemis ad drach. j. & ſcrup. iv.

Validiores ſunt aureis: aureæ plus bilis, iſtæ plus pituitæ è capite educunt.

Pilulæ Aggregativæ Meſ.

Rec. Myrobalanorum flav. Rhabarbari, an. unc. ſemis. Succi Eupatorii, Abſinthii, an. drach. iij. Scammonii præparati, drach. vj. Myrobal. Chebul. Indarum, Agarici, Colocynth. an. drach. ij. Turbith, Aloës, an. drach. vj. Maſtiches, Roſarum rub. S..is gemmæ, Epithymi, Aſini, Zingiberis, an. drach. j. Cum Elect. roſati Meſuës, quantum ſufficit, fiat maſſa. Doſis à drach. j. & ij. Valent ad diuturnas febres, & vitia capitis, ventriculi, & jecoris: humores item bilioſos, & pituitoſos educunt.

Pilulæ ſine quibus N.

Rec. Aloës lotæ, drach. xiv. Myrobal. flavarum, Chebul. Indarum, Belleric. Emblicar. Rhabar. Maſtiches, Abſinth. Roſarum, Violarum, Senæ, Agaricæ, Cuſcutæ, an. drach. j. Scammonii præp. unc. vj. ſemis. Cum ſucco fœniculi ſolve Scammonium, & compinge maſſam. Doſis à ſcrup. ij. ad drach. j. Mirificè pituitam, bilem, & humorem melancholicum purgant, & ad ſuffuſionem oculorum, & claritatem conducunt. Viſum conſervantes, animi dolorem ſanant, & bilioſis conferunt.

Pilul. Lucis Majores.

℞. Roſarum, Violarum, Abſinthii, Colocynthidis, Turbith, Cubebarum, Calami aromat. Nucis Moſc. Spic. Ind. Epithym. Carpobalſ. Xylobalſ. ſem. Seſeleos, Rutæ, Schœnant. Maſtiches, Rad. Aſari, Caryophyllorum, Cinnamomi, Aniſi, Fœnic. Apii, Caſſiæ ligneæ, Croci, Macis, an. ʒ. ij. Myrobal. Citria Chebul. Ind. Beller. Emblic. Rhabarb. an. ℥. ß. Agarici, Senæ, an. ℥. v. Euphraſiæ, ʒ. vj. Aloës ſuccot. ℥. xj. ʒ. ij. Succi fœniculi, quantum ſufficit, fiat maſſa.

Aloë ſolvitur cum ſucco fœniculi depurat. & clarific. quibus ſenſim miſcentur pulv. Nonnulli coquunt in ſucco fœniculi mel, & ex eo melle formant maſſam. Doſis à ℈. ij. ad ℈. iv.

Pil. Lucis min. Meſ.

℞. Xylobalſami, Carpobalſ. an. ʒ. j. Rad. Chelidoniæ, ʒ. v. Roſarum, Violarum, Abſinthii, Euphraſ. an. ʒ. iij. Senæ, Epithymi, Myrobal. flav. Chebul. Indarum, Belleric. Emblic. Agaric. Colocynt. Schœnant. Licii, lapidis Lazuli, an. ʒ. ii. ß. Aloës lotæ, ℥. vj. Succi fœnic. aur. Cheledoniæ, quantum ſufficit, fiat maſſa. Excrementa capitis pituitoſa educunt, viſumque roborant: atram tamen bilem magis evacuant.

Pil. fœtid. maj. Meſ.

℞. Sagapeni, Ammoniaci, Opopanacis, Bdelli, Colocynthid. Rutæ agreſtis, Aloës, Epithym. an. ʒ. v. Hermodact. Eſulæ, an. ʒ. ij. Scammonii præparati, ʒ. iij. Turbith, ℥. ß. Cinnamomi, Nardi Indicæ, Croci, Caſtorei, an. ʒ. j. Zingiberis, ʒ. i. ß. Euphorbii, ℈. ij. Diſſolvantur lachrymæ in ſucco porri, & fiat maſſa. Doſis à ℈. ij. ad ʒ. j. Vacuant pituitam craſſam crudam; ob id conferunt affectibus inde natis, Arthritidi, Podagræ, Gonagræ, dolori ſpinæ, & illarum juncturarum, ventriculi, colico, alphis, Elephantiæ, aliiſque cutis vitiis.

Pil. fœtid. min Meſ.

℞. Sagapeni, Ammoniaci, Opopanacis, Bdelli, Myrrhæ an. ʒ. v. Turbith, ʒ. x. Colocynthid. ʒ. vj. Fiant ut priores. Ad idem pollent.

Pil. Maſtichinæ.

℞. Maſtiches, ʒ. iv. Aloës electæ, ʒ. x. Agarici elect. ʒ. iij. Cum ſyrup. roſ. fiat maſſa. Doſis ad ʒ. j. ß.

Pilul. Arthriticæ N. Sal.

℞. Hermodactylorum, Turbith, Agarici, Caſſiæ ligneæ, Spicæ nardi, Caryophyllorum, Xylobalſami, Carpobalſami, Zingiberis, Maſtiches, Fœniculi, Aniſi, Saxifrag. Sem. Aſparagi, Sem. Ruſci, Roſarum, Milii ſolis, Salis Gemmæ, an. ʒ. ß. Aloës optimæ, ad pondus omnium. Succi fœniculi quantum ſufficit. Fiat maſſa. Doſis ʒ. ad ʒ. j. ß.

Pilul. de tribus.

℞. Rhabarbari, Agarici, Aloës lotæ, an. ʒ. ij. ß. Syrup. roſ. ſol. quant. ſuff. Fiat maſſa. Doſis à ʒ. j. ad ʒ. ij. Educunt humores bilioſos, & ſubtiles.

Pilul. de Agarico, Meſ.

℞. Agaric. ʒ. iij. Rad. Ireos, praſſii, Turbith, an. ʒ. j. Hieræ, Picræ, ʒ. v. Colocynt. Sarcocollæ, Myrrhæ, an. ʒ. ij. Miſce cum ſapa. Auxiliantur aſthmaticis, & aliis Thoracis vitiis à craſſis, & pituitoſis humoribus. Dantur à ʒ. j. ad ℈. v.

Pilul. Hieræ ſimplicis, Gal.

℞. Aloës ʒ. j. Cinnamomi, Xylobalſami, Aſari, Spicæ Indicæ, Croci, Maſtiches, an. ʒ. iij. Mellis roſati, q. ſ. Fiat maſſa. Doſis ʒ. j. ad ʒ. ij. adverſus vitia ventriculi ex humoribus bilioſis, & pituitoſis nata proſunt.

Pilul de Hiera cum Agarico.

℞. Specierum Hieræ ſimpl. Gal. Agarici trochiſc. an. ʒ. iv. Mellis roſat. q. ſ. Fiat maſſa. Doſis eadem.

Pilul Ruffi, ſeu Peſtilent.

℞. Aloës, Ammoniaci, an. ℥. i. Myrrhæ, ℥. ß. Cum ſucco limonum fiat maſſa.

Pilul. Ruffi, ſeu Peſtil Almanſ.

℞. Aloës, ℥. j. Myrrhæ, ʒ. ß. Croci, ʒ. ij. Cum ſyrup. roſ. fiat maſſa.

Chymica Præparatio.

ARs rectè parandi medicamenta non in alio conſiſtit, quàm in ſeparatione puri ab impuro, in coctione crudi, & in exaltatione virtutis uniuſcujuſque medicamenti; cui ſi accedat artificium quo gratiora redduntur ægris ſingula, puto omnem artem abſolvi poſſe. Pilulæ utplurimùm ex amaris, fœtidis, palatoque ingratiſſimis parantur; hac de re, ut ejuſmodi medicamenta certiùs, & commodiùs ingerantur intus, in formam pilularum compinguntur, nam ſic deglutiuntur faciliùs citra palati moleſtiam. Methodus quâ parantur, non eſt diverſa ab ea, quam toties decantavimus, ideò ne eandem repetamus cantilenam, dicimus, Pilulas parandas eſſe eo modo, quo diximus de Extractis. Varia adhæc poſſunt requiri diſſolventia ſeu media, quibus extracta fieri poſſunt. In nonnullis ſpiritus vini, in aliis aquæ ſtillatitiæ, in aliis decoctiones, hydromelita, vina, ſucci, & ſimilia requiruntur. Ex fæcibus oleum parabitur, ex gummis per retortam, ex aromatis per veſicam cum ſuo refrigeratorio. Tandem ex combuſtis fæcibus ſalem conficiemus, & hæc ſimul mixta, medicamenta edent innoxia, defæcatiſſima, & ab omni pravâ qualitate libera.

Pilul. de Cynogloſſa Nicol.

℞. Radicis Cynogloſſæ, Opii, Sem. Hyoſcyami, an. ℥. ß. Myrrhæ, ʒ. vj. thuris ʒ. v. Caryophillorum, Cinnamomi, Styracis, calamitæ, an. ʒ. ij. Aquæ roſaceæ, q. ſ. Fiat maſſa. Doſis à g̃. vij. ad xij. & xv.

Pilul. Laudina.

℞. Opii Chymicè præpar. ʒ. j. Extracti Croci, ℥. ß. Moſchi, g̃. xij. Cum vino fiat maſſa.

Pilul. Laudina Comp.

℞. Opii Chymicè parati, ʒ. j. Eſſentiæ croci, ʒ. ß. Magiſt. perlarum, Antimonii Diaphoretici, an. ℥. ß. Ambræ griſeæ, Moſchi, an. ℈. j. Cum ſyrupo de Papavere fiat maſſa. Doſis à g̃. iv. ad g̃. vij.

Pilul. Laudina Hyſterica.

℞. Florum ſtanni, Florum ſtibii, an. ℈. j. Succini, Caſtorei, Mumiæ, an. ʒ. ß. Opii præparati ℈. iv. Zingib. Macis, Galangæ, an. ʒ. j. Cum ſyrupo de Papav. fiat maſſa. A g̃. xij. ad xv. dantur, in uterinis doloribus, quos mirificè ſedant.

Pilula Catholica.

℞. Aloës Succotrinæ, ℥. ß. Myrrhæ, ʒ. ij. Maſtiches, ʒ. j. Croci Oriental. ʒ. ß. Magneſiæ Saturninæ meteorizat. ʒ. j. Cum ſyrupo roſat. ſol. fiat maſſa. Doſis à g̃. xv. ad xxiv.

In omni morbo intemperantiæ feliciter exhibentur. Colicis doloribus medentur, Aſthmaticis mirificè ſuccurrunt. Hemicraniæ, vertigini, Epilepſiæ ſummoperè conferunt. Arthritidem ſæpiſſimè ſedare obſervavimus.

Pilula Polycreſta deſcript. Nicol.

℞. Maſtiches, drach. ij. Macis, Galangæ an. drach. j. Aloës ſuccot. drach. ſemis, Croci Orient. ℈. j. Mumiæ mineralis, ℈. iv. Cum ſyrupo roſat. ſolut. fiat maſſa. Doſis à ℈. ij. ad drach. j. Uſus ejuſmodi pilularum requirit Medicum exercitatiſſimum, propter ſympathiam Mumiæ mineralis.

Pilul. Balſami ſulphuris.

℞. Balſami Sulphuris cum ſpiritu Terebint. fact. ℥. j. Fl. ſulphuris, Pulv. liquirit. Sacchari candi, an. drach. ij. Doſis à drach. ſemis ad drach. j. In pthiſi tutiſſimè exhibentur, & maxima utilitate.

Pilul. Cephalica prima.

℞. Aloës ſuccot. drach. ij. Scammonii Chymicè præpar. Trochiſc. Alhandal, an. drach. j. Cum ſyrupo roſ. ſol. Fiat maſſa. Doſis à ſcrup. j. ad ſcrup. ij.

Pilul. Cephal. ſecunda.

℞. Agarici trochiſc. drach. j. Aloës ſuccot. ℥. ſemis. Scammonii Chymicè præpar. drach. ſemis. Sennæ Orient. drach. ij. Magneſiæ ſaturninæ ſemel coctæ in Balneo Salis Balſamici, drach. iij. Cum ſyrup. roſ. ſol. Fiat maſſa. Doſis à ſcrup. ij. ad drach. j.

Pilul. ſtomachica D. N.

℞. Extracti Zingiberis, ℥. ſemis. Aloës ſuccot. ℥. j. Maſtiches, drach. j. Macis, Galangæ, an. drach. ſemis. Magneſiæ ſaturninæ, ſemel coctæ in Balneo ſalis Balſamici, drach. ij. cum Syrupo abſinthii fiat maſſa. Doſis à drach. j. ad ij.

Pilul. martiales D. N. P.

℞. Aloës ſuccot. ℥. j. Myrrhæ, Galbani, Ammoniaci, Opopanacis, Sagapeni, an. drach. iij. Croci martis, drach. j. ß. Fol. Sennæ, drach. v. Aniſi, Cinnamomi, Macis, an. drach. j. Cum ſyrupi de Arthemiſia q. ſ. fiat maſſa. Doſis ad ſcrup. ij. ad drach. j.

Pil. mart. ſec. adſtring.

℞. Succini, Maſtiches, an. drach. ij. Corall. præpar. Lapid. hæmatit. Sanguinis draconis, an. drach. j. Rad. Tormentill. Flor. verbaſci, Sem. Hypericonis, an. drach. j. ſs. Croci Martis ℥. j. Cum ſyrupo mirtino fiat maſſa. Doſis drach. ſemis & ſcrup. ij.

❋ ❋ ❋

SECTIO

SECTIO SEXTA.

(a) De Trochiſcis.

TRochiſcus à trocho, quaſi parva rota. Paſtillus alio modo. Variis quoque ex rebus componuntur. Eorum uſus hodie non eſt admodum frequens, quâ de re paucis pauca complectar.

NOTÆ

in SECTIONEM VI.

(a) *De Trochiſcis.* Trochiſci de Rhabarbaro. Rec. Rhabarbari drachmas duas, aquæ endiviæ uncias duas, ſolve & coque leniter, adde ſacchari uncias duas. M. f. trochiſci.

Trochiſci de Vipera.

♃. Carnis Viperinæ cum anetho, ſale, & aqua coct. ℥. viij. Panis tritici puriſſimi triti, & cribrati, ℥. ij. Formentur trochiſci, & inungantur Opobalſamo, aut oleo nucis moſchatæ.

Trochiſci ſcylliti.

♃. Mari, aſari, Majoranæ, Aſpalathi, an. drach. ij. Schœnant. Calam. aromat. Phu, Xylobalſam. Opobalſami, cinnamomi, Coſti, an. drach. iij. Myrrhæ, Folii. Nardi Ind. Croci, Caſſiæ, an. drach. vj. Amomi, drach. xij. Maſtiches, drach. j. Vini quantum ſufficit. Fiant trochiſci.

Trochiſci Galliæ moſchat.

♃. Ligni aloës, drach. v. Ambræ, drach. iij. Moſchi, drach. j. Mucilaginis Tragacanthæ, cum aqua roſarum extract. q. ſ. fiant Trochiſci parvi.

Trochiſci de Myrrha.

♃. Myrrhæ, drach. iij. Lupinorum, drach. v. Fol. rutæ, Mentaſtri, Pulegii, Cymini, Rubiæ, Aſſæ fœtidæ, Sagapeni, Opopanacis, an. drach. ij. Diſſolvantur Gummi cum aceto, formenturque trochiſci cum ſucco abſinthii.

Trochiſci Aliptæ Moſchatæ.

♃. Ladani, ℥. iij. Styracis, ℥. j. ſemis. Styricis rubræ, ℥. j. Ligni Aloës, ℥. ij. Ambræ, drach. j. Camphoræ, ſcrup. j. ſemis. Moſchi, ſcrup. ſemis. Aquæ roſarum, q. ſ. Formentur trochiſci ſecundùm artem.

Trochiſci de Agarico.

Rec. Agarici, ℥. iij. Salis gemmæ, ℥. j. Cum Oxymelite fiant Trochiſci. Alii cum vino, in quo ſteterit per noctem Zingiber ſolitarium, Agaricum in Trochiſcos efformant.

Trochiſci Alhandal.

Rec. Pulpæ Colocynthidos, drach. x. Incidatur minutiſſimè, & fricetur cum ol. roſ. ℥. j. deinde ſume Tragacanthæ, Gummi Arab. Bdellii, an. drach. vj. Macerentur hæc in aqua roſ. per dies 4. donec liqueſiant, & diſſolvantur. Demùm cum parte reſolutarum lachrymarum, formentur ex prædictis trochiſci, qui ſiccentur, & cum ſiccati fuerint, contundantur minutiſſimè, & rurſum formentur trochiſci cum reliquo diluto lachrymarum, atque reponantur.

Trochiſci Bechici albi.

Rec. Sacchari albiſſimi, ℔. j. Sacchari Candi opt. Sacchari penidii, an. ℥. iv. Ireos, ℥. j. drach. vij. Amyli, ʒ. j. ſemis. Mucilaginis Tragacanthæ, cum aqua roſ. factæ q. ſ. formentur trochiſci parvi.

Trochiſci alii Bechici.

Rec. Sacchari albi, ℔. j. Amyli, ℥. iv. Moſchi, ſcrup. j. Mucilag. Tragacanth. cum aqua roſ. fact. fiant Trochiſci.

SECTIO SEPTIMA.

(a) De Pulveribus.

PUlveres omni ferè carent artificio; fiunt enim ex ſiccis, quæ in mortariolo attrita, per cribrum vel ſpiſſum, vel clarum trajiciuntur. Fiunt ex variis rebus, purgantibus, & alterantibus. Antidotorum Pulveres in pyxide vitrea ſæpè aſſervantur, ex quibus electuaria liquida, & ſolida: hos brevitatis causâ omittimus, cum aliis ſine arte factis.

NOTÆ

in SECTIONEM VII.

(a) *De Pulveribus.* Pulvis purgans pro homine ætatis conſiſtentis: Rec. gialappii reſinoſi grana quindecim, reſinæ gialappæ grana tria, tartari vitriolati grana octo, olei macis guttam unam. Miſce, fiat pulvis.

Pulvis in hæmorrhagiis narium, uteri &c. Rec. Rhabarbari Alexandrini grana duodecim, diagrydii ſulphurati grana duo, tartari tartariſati grana octo, olei corticum citri recentis guttam unam. M. f. pulvis.

Pulvis antidyſentericus. Rec. Rhabarbari Alexandrini ſcrupulum unum, cornucervi uſti grana decem, nucis moſchatæ grana tria. M. f. pulvis.

Pulvis emeticus. Rec. Tartari emetici grana tria, ſalis abſinthii, tartari vitriolati ana grana quatuor. M. f. pulvis.

Pulvis ſudoriferus antifebrilis. Rec. Cornucervi uſti, antimonii diaphoretici, concharum præparatarum ana drachmas duas, ſalis abſynthii, arcani duplicati ana

drachmam unam ſemis, laudani opiati grana tria, olei caryophyllorum guttas quatuor. M. f. pulvis.

Pulvis ſtypticus. Rec. Radicis tormentillæ, biſtortæ, hæmatitis, terræ ſigillatæ, unicornu foſſilis, ſuccini præparati, ſanguinis draconis, ana drachmam unam, camphoræ grana decem, laudani opiati grana quatuor, vel loco hujus ſeminis hyoſcyami ſcrupulos duos; M. f. pulvis.

Pulvis antifebrilis. Rec. Coralliorum uſtorum drachmam unam, nitri fixi drachmam ſemis, mercurii dulcis grana quindecim, laudani opiati grana duo, olei caryophyllorum guttas tres. M. f. pulvis. Doſis drachma ſemis in tertianis autumnalibus contumacioribus egregium uſum habet; Poteſt etiam addi regulus antimonii medicinalis.

Pulvis antipilepticus. Rec. Secundinæ humanæ præparatæ, lumbricorum terreſtrium, carbonum tiliæ, radicis pœoniæ, viſci querni ana drachmam unam, cinnabaris nativæ præparatæ, ungulæ alcis, raſuræ cranii humani ana ſcrupulos duos, ſeminis pœoniæ drachmas duas, extracti viſci querni ſcrupulum unum, caſtorei, croci, ana grana quinque, moſchi grana quindecim. M. f. pulvis.

Pulvis alexipharmacus. Rec. Antimonii diaphoretici vel ceruſſæ antimonii, lapidum cancrorum, matris perlarum ana drachmas duas, nitri præparati drachmam unam, camphoræ grana duodecim, theriacæ cœleſtis grana octo, M. f. pulvis, doſis drachma ſemis.

Pulvis abſorbens & temperans. Rec. Matris perlarum, lapidum cancrorum, ana drachmam unam, nitri præparati drachmam ſemis, olei cardamomi guttam unam, M. f. pulvis, addito momento laudani opiati fit pulvis anodynus.

Sal polychreſtum. Rec. Solutionis lapidum cancrorum, terræ foliatæ tartari, arcani duplicati ana drachmas duas. M. Doſis ſcrupulus unus.

Pulvis pectoralis & catarrhalis. Rec. Lapidum cancrorum, boli Armenæ, ana drachmam unam, myrrhæ electæ, florum ſulphuris, pulveris glyzirrhizæ ana ſcrupulos duos, croci grana duodecim, olei aniſi, nuciſtæ, ana guttas quatuor, ſacchari candi uncias duas. Poteſt aſſumi ſine vehiculo.

Pulvis bezoardicus. Rec. Radicis contrajervæ, ſcorzoneræ, ana drachmas duas, unicornu veri, lapidum cancrorum, mandibularum lucii piſcis, cornucervi ſine igne, pulveris viperarum, ceruſſæ antimonii, matris perlarum, ana drachmas tres, lapidis bezoardici orientalis vel occidentalis, ſuccini præparati ana drachmam unam, olei corticum citri recentis guttas ſex, cum gelatina cornucervi formentur globuli. Poteſt pro re natâ miſceri cum nitro cryſtalliſato, cinnabari, camphora, theriaca cœleſti, &c.

Pulvis antidyſentericus. Rec. Prædicti pulveris bezoardici drachmas duas, hæmathitis præparati drachmam unam, nitri præparati drachmam ſemis, theriacæ cœleſtis grana quatuor, M. f. pulvis.

Pulvis ſummæ efficaciæ. Rec. Mercurii præparati albi optimè edulcorati, foliorum auri ana drachmam unam, cinnabaris antimonii puriſſimi, reguli antimonii medicinalis ana drachmas duas, accuratiſſimè trituque ſufficienti hæc miſceantur in mortario vitreo, addita pauca quantitate ſpiritus vini rectificatiſſimi, doſis eſt ſcrupulus ſemis. Morbos contumaciſſimus expulſat prudenter exhibitus.

Pulvis antihypochondriacus. Rec. Limaturæ martis drachmas duas, arcani duplicati ſcrupulos duos, olei menthæ deſtillati guttas ſex. M. f. pulvis, doſis eſt drachma ſemis. In obſtructionibus primarum viarum, cachexia, hydrope, tumore ventris incipiente, item adverſus ſterilitatem, menſium obſtructionem, icterum, aſthma hypochondriacum, convenit.

Pulvis ad caput. Rec. Herbæ baſilici, majoranæ, betonicæ, ana manipulum unum, florum anthos, lavendulæ, ana pugillos duos, benzoës, ſtoracis, ſuccini ana drachmam unam ſemis, olei majoranæ guttas octo, ligni rhodii guttas decem, poteſt addi euphorbium, opium, camphora, ſal volatile ammoniaci. &c. Uſus in affectibus capitis ejuſque doloribus, vertigine, hemicrania, epilepſia, affectibus oculorum, aurium &c.

Pulvis præſervans à calculo. Rec. Lapidum cancrorum unciam ſemis, ſeminis milii ſolis, petroſelini, ſaxifragiæ, napi, geniſtæ violarum ana drachmas duas, pulveris glyzirrhizæ, baccarum alkekengi, juniperi, aniſi ana drachmam unam, M. f. pulvis.

Pulvis diureticus in urinæ ſuppreſſione. Rec. Coralliorum uſtorum drachmam unam, ſalis ſuccini ſcrupulum unum, M. f. pulvis.

Styli dentifricii. Rec. Coralliorum rubrorum drachmas tres, pumicis uſti drachmas duas, maſtiches, terræ catechu ana ſcrupulos duos, tartari vitriolati, aluminis uſti ana ſcrupulum unum, iridis florentinæ drachmas duas, olei ligni rhodii guttas decem, moſchi grana quinque. Cum mucilagine tragacanthæ, f. bacilli.

Pulvis ſuaveolens. Rec. Maſtiches optimi, ſtoracis calamitæ, benzoës, ſuccini ana drachmas duas, florum roſarum rubr. lavendulæ, anthos, ana pugillum unum, olei ligni rhodii guttam unam, moſchi granum unum. M. f. pulvis.

Pulveres medicamentoſos non ingrediantur ſpecies diffuſæ molis, uti ſunt herbæ & vegetabilia omnia, quæ pulveres diffuſos efficiunt, ſi prodeſſe velint. 2. Non ingrediantur ipſos copioſæ ſpecies, quod culpandum in veterum ſpeciebus, ubi farraginem ſpecierum ſæpè inter ſe repugnantium conſpicimus. 3. Non ingrediantur illos ſpecies diverſæ indolis & contrariæ naturæ, quæ ſe invicem deſtruunt, vel fermentationem producunt, & peregrinum odorem, vel etiam virulentam vim medicamentis addunt. 4. Nec Aloëtica, amara & fœtida.

Pulveres maximè commendant 1. minima moles & quantitas, 2. color, 3. ſapor, 4. virtus, quæ omnibus præſtat; Hinc conſultum eſt propter gratiam vel extremè albicantia miſcere, vel flavo aut rubicundo colore illos imbuere, & aurum in foliis immiſcere. Ad ſaporem & odorem ſuavem ipſis conciliandum, laudem meretur additio moſchi & ambræ grani unius, vel guttulæ ſtillatitii olei macis corticum citri, cinnamomi, &c.

Qui ſalini ſunt pulveres, aut ſapore ingrato inſtructi, optimè accipiuntur cum vehiculo vinoſo, vel vino ſaccharato frigido. Generalis enim regula eſt: Omnia ingrata & nauſeabunda remedia non offerenda eſſe cum vehiculo calido.

Pulvis Viperarum.

VIperarum pulverem uſurpamus frequenter, non tam in venenatis, quàm in cutaneis affectibus, in febribus quoque ardentibus, & malignis, quibus maximæ ſunt utilitatis. Ad ejuſmodi pulverem parandum, accipe viperas capite, & cauda truncatas, necnon cute, & interaneis expeditas; has fruſtulatim incide in tigillo terreo vitreato, quibus affunde tantiſper aquæ vitæ: tunc eas lento igne exſicca, donec friabiles ſint, & in pulverem duci poſſint.

Ranarum Pulvis.

IN *prima parte præſentis operis*, Ranarum pulverem deſcripſimus, item vermium, viperarum, cancrorum fluviatilium, & Halecis. Teſtudinum pulvis eodem modo paratur; ſunt denique multa animalia, quæ ſic in pulverem vertuntur.

Pulvis Vegetabilium.

VEgetabilia omnia facillimè in pulverem reducuntur. Ex his Tragemata cum ſaccharo conficimus, pro ſtomacho.

Pulv. digeſtivus.

Rec. Ligni aloës, Santal. citrini, an. drach. j. Aniſi, Fœniculi, Coriand. præp. an. drach. iij. Cinnamomi, drach. ij. Macis, Roſarum, Galangæ, an. drach. ſemis. Ambræ griſeæ, ſcrup. j. Moſchi, g̃. x. Sacchari albi, ℔. j. Fiat pulvis ſubtiliſſimus, capiat Cochlear j. poſt cibum.

Alius.

Rec. Coriandri præpar. Aniſi, Fœniculi, Carui, Macis, an. drach. ij. ſemis. Cinnamomi, drach. j. ſemis. Zingiberis albi, drach. j. Caryophyllorum, ſcrup. ij. Nucis moſchatæ, drach. j. Sacchari albi, q. ſ.

Alius

Alius Rondolitii.

℞. Aniſi cond. ℥. ij. Galangæ, Cinnamomomi, an. ʒ. iij. Piperis longi, ℈. ß. Cort. Citri ſicci, ʒ. j. Sacchari ſolidi, ℥. vi. Fiat pulvis.

Pulvis Cachecticus Quercetani.

℞. Limaturæ Chalybis in tenuiſſimum alkool per ſimpl. aquam redactæ, vel cum ſulphure calcinatæ, ut artis eſt, ℥. j. Fæculæ rad. Arônis, ʒ. j. ß. Ambræ gryſeæ ʒ. j. ß. Eſſentiæ corallorum, Margarit. an. ʒ. ij. Succini præparati, Cinnamomi, an. ℈. v. Sacchari q. ſ. ut fiat pulvis guſtui gratus. Doſis ſemicochleare argenteum manè.

Pulvis Nephriticus.

℞. For. Herniariæ, Betonicæ, Argentinæ, Ceterach, an. ℥. ß. Sem. tuſci, Rutæ ſylveſtris, an. ʒ. j. Miſce, fiat pulvis. Doſis ʒ. j. manè, & omnibus horis, cum juſculo, vel vino albo.

Alius.

℞. Lapidum Cancrorum fluviatilium, ʒ. ij. Rad. ononid. ſicc. Fol. Herniariæ, Betonicæ, an. ʒ. j. Milii ſolis, ʒ. j. ß. Miſce, fiat pulvis.

Alius.

℞. Fol. virgæ paſtoris ſicc. ℥. ß. Milii ſolis, ʒ. ij. Miſc.

Alius.

℞. Lapid. lyncis, Judaici, Cryſtal. præp. Lapid. ſpongitis, Cancrorum fluviat. an. ʒ. j. Miſce, fiat Pulvis.

Pulv. Dentifricius.

℞. Pumicis, ʒ. j. Corallorum præparat. ʒ. ß. Margarit. præparat. ʒ. ß. Aluminis uſti, ʒ. j. ß. Salis gemmæ, ʒ. j. Caryophyllorum, ʒ. ß. Maſtiches, ʒ. ii. ß. Miſce, fiat pulvis ſubtiliſſimus.

Alius.

℞. Oſſis ſæpiæ, aluminis uſti, an. ʒ. j. Pumicis, drach. iii. Caryophyllorum, Salis gemmæ, an. ſcrup. iv. Miſce, fiat pulv.

Pulv. dentes dealbans.

℞. Cruſtæ panis uſti, ℥. ß. Pumicis, drach. ij. ʒ. Oſſis ſepiæ, drach. j. Corallorum præparat. Margarit. præparat. an. drach. ß. Salis communis, drach. ii. Miſce, fiat pulv. ſubtil. Adde, ſi vis, moſchi gr. iii. ambræ gryſeæ gr. vi.

Chymica præparatio.

OMne quod ſub concavo Lunæ continetur, in pulverem reduci poſſe, nemo eſt qui ignoret: unde facilis eſt cognitu modus faciendi pulveres, Chymica tamen methodus non eſt adeò trita; etſi enim Herbæ omnes vulgato modo ſiccentur, & terantur, Chymico non ita. Primò ab unaquaque ſubſtantiæ tres extrahuntur, quibus tinctura ineſt, primò ipſa, poſtea oleum, ſal, & aqua. Quibus fragrans odor præpollet, is ſumma diligentia ſervatur; unde quia odor in oleaginea ſubſtantia reſidet, ea cauſè tractanda, maximè ſi in volatili; duplex eſt enim oleaginoſa ſubſtantia, una volatilis, & tenuiſſima, altera craſſa, & magis fixa. Tincturâ, & ſulphureâ ſubſtantiâ extractâ, ignis validior ſubſternitur, & quod eſt fœtidum, & obſcurum ſecernitur, ſeorſumque aſſervatur, igne tandem fortiſſimo adacto concremantur fæces, à quibus ſal, qui fixus & animalis, fixus, inquam, reſpectu volatilis. Ejuſmodi ſubſtantiæ ſimul miſcentur in urinali vitreo amplo, & ſatis alto, cui proprio capitello aptato, blandiſſimus ignis ſubmittitur: Hac viâ tenuior pars aquea, & oleaginea surſum aſcendit: hæc rurſum reaffunditur; ter & quater iſtud repetitur, donec craſſum combiberit tenue: tum lentiſſimo calore omnia in pulverem vertuntur. Interea notandum eſt, ut fœtida, & tetra pars, lucidis non miſceatur, tetra etiam mortua abjiciatur.

Metalla, & mineralia aliâ methodo in pulverem reducuntur. Vel enim nonnulla ſolo igne calcinantur, & in pulverem vertuntur, uti Plumbum, ſtannum, ferrum, antimonium, &c. vel eadem cum additione, fortiſſimo igne adacto: vel ſine igne cum ſpiritibus ſalium. Sed hæc fuſiſſimè *in ſecunda parte* tractavimus.

Inſuper ex omnibus ſalis ſpeciebus pulveres, ſeu potiùs arcana quædam paramus; ad hoc fermentum unius ex 7. metallis uſurpamus, quâ viâ dura, & incocta attenuantur, & coquuntur, atque in noſtri uſum facilè reducuntur. Tandem ex animalibus in præcedentibus exempla ſatis perſpicua tradidimus. Nunc pro coronide pulveres aliquot odoriferi proponuntur.

Pulv. Odoriferus præſtantiſſ.

℞. Rad. Ireos, ℥. iv. Rad. Cyperi, Roſarum ſicc. Damaſc. Belzoini, an. ℥. i. Labdani, Styracis cal. an. ℥. i. Santal. Citrini, ℥. ii. Moſchi oriental. ʒ. ß. Ambaris griſei, ʒ. i. Miſce, fiat pulvis.

Pulv. Odorif. alius

Rec. Rad. Cyperi oriental. Santal. Citrin. an. ℥. i. Labdani, Belzoini an. ʒ. vi. Cort. aranr. Roſarum Damaſc. Styracis calam. an. ʒ. iii. Cal. aromat. ℥. ß. Miſce, fiat pulv.

Alius.

℞. Santal. Citrin. ℥. j. ß. Calam. arom. Belzoini, Styracis, an. ℥. ß. Moſchi, ℈. j. Miſce, fiat pulvis.

Alius.

℞. Zedoariæ, Folii, Cort. Galangæ, caryophyllorum, an. ʒ. ii. Calami arom. ℥. ß. Cyperi, Santal. Citrin. ℥. j. Ireos, ℥. ii. Belzoini, Styracis, Labdani, an. ʒ. vi. Moſchi, ℈. j. Ambaris gryſæi, ʒ. ii. Miſce, fiat pulvis.

Pulv. Cyprius.

HIc Bononiæ Pigmentarii pro pulvere Cyprio uſurpant marmoris, vel alabaſtri pulverem cum portiuncula moſchi. Verus tamen pulvis Cyprius fit ex muſco quercûs, collecto menſe Decembris, vel Januarii, & in umbra exſiccato: poſtea is cum modico aquæ roſaceæ pinſi-

pinſitur, & in paſtæ modum redigitur: ſi verò abſque roſacea aqua pinſeretur, nares offenderet. Ita in paſtam redactum, in pateram, & in vinariam cellam, vel in alium locum humidum repone, quoad mucidus evaſerit, ac effloruerit, tunc iſtum ſupra tabellam extendito, & in clibano, vel ſole exſiccari facito; poſtea iterum in tenuiſſimum pulverem redigito, & ſolo belzoino ſuffumigato; vel pro ſingula pulveris jam ſicci libra, Mannæ belzoinæ drachmæ decem miſceantur, & diu in mortario agitentur, & ita erit optimus pulvis.

****

SECTIO OCTAVA.

(*a*) *De Oleis.*

OLea vel ſunt talia à natura producta, ut petroleum; vel artificiala. Artificialia vel per expreſſionem fiunt, vel per infuſionem, vel per diſtillationem.

NOTÆ

in SECTIONEM IV.

(*a*) *De Oleis.* Semina medullari albicante ſubſtantia prædita, uti cucurbitæ, citrulli, melonum, cucumeris, ſeſamum, item nuclei, uti pineæ, amygdalæ &c. pinguibus oleoſis & aqueis partibus instructa ſunt, quamdiu hæc inter ſe accuratè mixta ſunt, uti in recentibus ſeminibus, oleum non poteſt exprimi purum, ſed intertextum humiditati lactea incedit facie, unde profluit fundamentum parandi emulſiones, quæ fiunt, ſi nucleis excorticatis inque mortario contuſis affunditur parum aquæ, ſic perpetua agitatione cum piſtillo exurgit pulticula, quæ expreſſa cum ſ. q. aquæ affuſæ fundit lac.

Circa oleorum expreſſionem notandum, quod ſemper prius ſemina ſeu nuclei exſiccari debeant, ut aquoſitas omnis pereat, aliàs difficillimè provenit oleum.

Non una vice olea expreſſa in magna quantitate facienda ſunt, ne rancorem contrahant facilem, ægris nocivum, atque ingratum.

Oleum corticum citri recens exprimi debet, non benè deſtillatur ex corticibus recentibus contritis, ſed remanet.

Oleum lumbricorum fit in oleo, ſola inſolatione & in vitro bene clauſo, aſt digeſtione eliciantur vires, non verò violentis coctionibus, ne ſubtiliores partes abeant. Poteſt coctio inſtitui in cucurbita, excipiendo idipſum, quod alembicum tranſcendit, iterumque digerendo cum oleo deſtil.

Oleum chamomillæ præparatur ex floribus chamomillæ, ſi per quatuordecim dies ſtent macerati in aqua ut incipiant putreſcere. Nonnulli addunt ante deſtillationem olei philoſophorum clariſſimi uncias aliquot.

Omnia Olea expreſſa, uti etiam oleum hyoſcyami deſtillari poſſunt & ſubtiliſſima fiunt, quando affunduntur corporibus calcinatis, & ab illis abſtrahuntur.

Adipes defendi debent ab humido aëre, ſic non tam facilè ranceſcunt. Commodiſſimè ſervantur in ſicco & temperato loco.

Oleum inunctionis ſacræ pro coronatione regis Angliæ Caroli II. tale eſt: Rec. Olei fragrantiſſimi jaſmini, florum aurantiorum, per infuſionem in oleo been paratorum ana uncias ſex, Olei ſtillatitii roſarum unciam ſemis, olei cinnamomi drachmas tres, flor. benzoe alborum non aduſtorum unciam unam, ambræ gryſeæ drachmas quinque, moſchi & zibethi ana drachmam unam ſemis M. f. balſamum.

Oleum ad epilepſiam. Rec. Pinguedinis cati, caſtorei, hyoſciami, olei nuciſtæ, ana drachmas duas, olei rutæ deſtillati ſcrupulum unum, ſpiritus ſalis ammoniaci guttas viginti, M. f. unguentum, quo inungatur ſpinalis medulla.

Balſamum vitæ. Rec. Olei lavendulæ, majoranæ, caryophyllorum, cubebarum, cardamomi, citri recentis ana ſcrupulum unum, olei macis deſtillati ſcrupulos duos, olei cinnamomi guttas viginti quatuor, olei rutæ, ſuccini albi ana ſcrupulum ſemis, hæc olea invicem miſceantur & per aliquot ſeptimanas ſtent; quando itaque extemporaneum balſamum vitæ habere volumus, de hoc oleo inſtilletur ſpiritus vini rectificatiſſimi unciæ unæ guttæ decem, quod ſi adhuc gratius reddere velimus, ambra in antea præſcripto oleo ſolvatur, & quidem addi poteſt huic oleo ſcrupulus ſemis, quod ſi autem balſamum hoc nobilioribus adhuc virtutibus balſamicis imprægnare volumus, addi poteſt balſamus Peruvianus, nimirum unciæ unæ balſami vitæ drachma ſemis, ſic balſamum redditur apoplecticum, cujus uſus internè & externè eſt egregius; Internè in virium debilitate, doloribus colicis, ſyncope, defectu ſpirituum animalium, poteſt dari ad guttas decem viginti; externè autem in omni debilitate capitis, morbis ſpaſmodicis ſoporoſis, naribus, pulſibus, vertici capitis, nuchæ applicari poteſt.

Oleum anodynum. Eſt oleum hyoſcyami deſtillatum cum camphora mixtum, uſum habet in colica ſpaſmodica, dolentibus hæmorrhoidibus, vigiliis &c.

Olea per Expreſſionem.

OLeum commune, quod ex olivis paratur, fit per Expreſſionem, ex nucibus, amygdalis, ſeminibus Lini, Cannabis, Sinapi, Papaveris albi, &c. Contunduntur, ac vapore aquæ calidæ nonnulla tepefiunt, nonnulla etiam ſine illa evaporatione fundunt oleum in ſacculum incluſa, & torculari fortiter expreſſa. Hoc modo è baccis Lauri, ex ſeminibus ſambuci, & ſimilibus extrahitur.

Oleum ex Vitellis Ovorum.

Rec. Vitellorum ovorum indurat. N°. xx. Conjiciuntur in ſartaginem æneam, & ſuper carbonibus friguntur continuò agitando, donec oleum edant; deinde ſacculo includuntur, torcularique oleum exprimitur.

Oleum Amygd.

OLeum Amygdalarum fit ex Amygdalis non depellatis, in mortariolo lapideo pertritis, & in calatho ſportaceo, aut ſacco cannabino in torculari calido exprimuntur.

Sic fit ex amygdalis amaris, Piſtaciis, Strobilis, nucibus avellanis, Indicis, nucleis Perſicorum, Ceraſorum, Semin. Cucurb. Melonum, Ricini, Staphyſagriæ, Cnici, Cannabis, Lini, Papaveris, Hyoſcyami, &c.

Olea per Infuſionem.

EX lignis, radicibus, foliis, floribus, & ſeminibus, fiunt infuſiones cum oleo communi olivarum, vel maturo, vel immaturo, quod omphacinum appellant. Item ex animalibus integris, vel ex partibus illorum, fiunt per infuſionem communiter.

Oleum Roſarum.

OLeum roſarum hodie fit cum roſis recentibus, in oleo communi per aliquot dies, aut etiam menſem, ad ſolem infuſis, poſtea expreſſis; addendo inter coquendum ſuccum roſarum, vel vinum, reiteratur infuſio bis, & ter, ut validiùs fiat.

Oleum

Oleum Chamameli.

EOdem modo oleum florum Camomillæ paratur: inſolantur æſtate, tota hyeme verò percolantur. In principio bis, & ter reiteratur infuſio; ultima ſervetur, ut de roſis.

Oleum Rutæ.

Rec. Rutæ cum floribus inciſæ, & infuſæ in ſ. q. olei communis per 2. aut 3. menſes: colentur addito vino, vel ſucco rutæ.

Oleum Violarum.

OOleum Violatum itidem ex recentibus floribus violarum paratur, præmiſsâ infuſione 2. vel 3. menſium in ſole, in vaſe duplici. Principio, dum recentes ſunt flores, reiteratur infuſio.

Oleum Liliorum.

PAratur & iſtud per infuſionem, quæ ſi bis, & ter reiteretur, Oleum longè nobilius, & efficacius redditur.

Oleum florum Citri.

Rec. Florum Citri probè mundatorum ab omni parte viridi, & citrina, q. ſ. infunde in oleo amygdalarum, & in tantum, ut ipſum oleum ſuperemineat duos digitos, & hoc in vaſe vitreo anguſti orificii benè obturati. Hoc autem exponitur ſoli per ſeptem dies; deinde in vaſe duplici calore aquæ tepefit, & colatur: in colato oleo novi flores reconduntur; atque ſoli exponuntur; & ut priùs colantur. Tertiò novi flores infunduntur, inſolantur, & colantur. Quater, & quinquies reiteratur infuſio; quò plus, eò meliùs.

Ol. florum Aranti, Jaſmini, florum Caryophyllorum, Myrthi, &c.

EOdem modo, quo ſuprà parantur olea florum odoratorum, poſſunt fieri cum oleo communi pluries aquâ communi loto; ſed omnium optimè in oleo balani myrepſ. quòd ſit omnis odoris expers, nec rancidum fiat, ut cætera olea. Sed elegantiùs Chymicè parantur.

Alio modo paranda Olea fl. Citri, Arantiorum, Violarum, Lilii convallii, &c.

PArantur ejuſmodi olea ſine infuſione, ſtratificando flores cum ſem. ben. vel amygdalis optimè repurgatis, minutim inciſis, in capſura lignea, vel in olla probè vitreata, & firmiter clauſa, ſingulo die reiterando novos flores, & veteres removendo: tandem ſemina, ſeu amygdalas prælo fortiter exprime, ſic habebis oleum flagrantiſſimum. In quo animadverte, ut flores ſint ab omni parte herbacea liberi; item ut antequam ſemina, vel amygdalas prælo ſubjicias, nullus ſuperſit flos; Secùs quod educeretur oleum, minùs fragrans, & deterioris coloris eſſet.

Alio modo.

Rec. Goſſipium lanugineum, mundum & nitidum, ad hoc pluries in aquis florum, de quibus ol. educere vis, lotum: hoc probè exſiccatum imbuitur uno ex dictis oleis: cum eo, & floribus dictis fit ſtratum ſuper ſtratum, quotidiè renovando flores in olla vitreata bene clauſa. Quater aut quinquies renovantur flores, tunc prælo ſubjiciuntur, & educitur oleum odoratiſſimum. Infuſio tamen nobis magis arridet. Videndum porrò ut flores colligantur ex arbore, tempore ſereno, & ne rore aut alio humido perfundantur. Sunt qui parum Moſchi, & Ambaris gryſei addunt, ut gratiora evadant. Cum ejuſmodi oleis, moſcho, ambare, & zibetto, Chirothecas, pelles, & ſimilia odorata reddunt. Sed nos medica tractamus. Vires ejuſmodi oleorum in ſpiritibus recreandis mirabiles ſunt. Cordis palpitationes mirificè juvant.

Chymicæ præparationes ol. Citri, Arantii, &c.

OLea Citri, & Arantiorum, non niſi in locis, ubi abundant ejuſmodi flores parari poſſunt, nam eorum maxima quantitas requiritur; ad minus quadraginta libræ: ad hoc, ex propriis arboribus excerpi debent, nam humi collecti vim illam balſamicam pro majori parte amittunt. Hos conjiciamus in vas æneum ſtanno abductum, cui ſuperfunderrus aqua communis ſufficientem quantitatem: maceratione 5. vel 6. dierum præmiſsâ, per refrigeratorium prolicitur aqua, & Oleum, blando igne admoto: Aqua erit fragrantiſſima, & oleum in exigua quantitate.

Poteſt etiam ex ſolis floribus, in vitreo urinali, ad balneum aquæ, oleum cum aqua elici, aurei coloris mirabiliſque odoris, ſed quàm minimæ quantitatis.

Si aquam, quæ priùs ex aliis floribus manavit, ſuper alios flores irroraveris, mox diſtillaveris, exibit aqua pretioſioris odoris, & olei major quantitas erit.

Oleum deſtillatum ex floribus omnibus odoratis.

ODorati flores ſubſtantiam ſulphuream in ſuperficie continent, ideò ſumma eſt adhibenda cautela in olei ipſorum extractione, maximè circa vaſa, & calorem. Vaſa ſint vitrea cum refrigeratorio; calor ſit mitis, & blandus, qualis eſt Balneum aquæ. Flores ſint integri, & macerentur priùs per aliquot dies, in ſ. q. aquæ: primam aquam cum oleo exuctam recentibus floribus reaffunde, & mox diſtilletur. Aqua hæc ſecunda cum oleo ſuper novos flores iterum affundatur; ſic copioſius erit oleum, & aqua validior.

Oleum Corticum Citri diſtillatum.

EX recentibus & ſiccis corticibus citri, oleum elicitur. Recentes incidantur ad album medullæ, tunc indantur urinali vitreo cum aqua; igne cinerum admoto, effluit oleum cum aqua. Sicci macerentur priùs in aqua per 8. dies; deinde per veſicam æneam cum ſuo refrigeratorio proliciatur oleum.

Oleum Hyperici ſimplex.

SI ſeduli eſſent Pharmacopolæ in hoc oleo parando, compoſitis balſamis carere poſſemus, & omni tempore peropportunum vulnerarium haberent in officinis. Paratur verò ſic:

Rec. Summitatum Hyperici, ℥. iii. Macerentur

tur in vino odorifero, diebus tribus, & totidem noctibus: bulliant deinde in vaſe duplici, obturato orificio vaſis: poſtea exprime, & recentis Hyperici ſummitatum benè tritarum par pondus injice, & iterum macera dies tres, ac noctes, coque, & exprime: tunc etiam tertiò recens Hypericum adde, & ſi vinum minuatur, adde aliquid. Poſteà adde Terebinthinæ, ℥. iij. Olei veteris, unc. vj. Croci, ℈. j. Coquantur in duplici vaſe uſque ad vini conſumptionem: cola, & repone.

Calidum eſt, & ſiccum, & tenuium partium: vulnera inciſorum nervorum conſolidat, & combuſtionem ignis: ſedat dolores femoris, & veſicæ, & provocat urinam.

Oleum Hyperici magiſtrale.

℞. Ol. veteris, lib. iv. Vini albi potentis, lib. j. Florum Hyperici rec. cum Sem. man. iv. Factâ infuſione per 2. dies, & percolatâ recentes flores excipe, infuſionem repete ter, in dicta colatura, cujus ſingulæ lib. colaturæ adde Terebinthinæ unc. vj. Olei abſinthii, unc. iij. Dictamni, Gentianæ, carduibened. Tormentill. Carlinæ, Calami arom. an. drach. ij. Lumbricorum in vino pluries lotor. unc. ij. Terantur omnia, & inſolentur 30. aut 40. diebus, & bene obturatum reponas.

Aliud Magiſtrale Matthioli.

℞. Olei vetuſtiſſimi, lib. iij. Flor. Hyperici menſe Maii collect. man. iii. Macerentur 12. dierum ſpatio, & calidè exprimantur: in facta colatura ſecundò infunde novam herbam cum floribus. Item fol. chamædryos, calamenthi, carduibenedict. an. man. i. Macera triduo in balneo maris, & cola cum forti expreſſione, in qua expreſſione recentem herbam Hypericonis ad man. iii. macera triduo, ut priùs, & cola, in colatura dicti Hypericonis ſemina ad man. iii. iterum infunde triduo, & cola ut priùs. Reitera ter ſeminis infuſionem, ſemper cum valida expreſſione. In qua noviter infunde Scordii recentis, calamenthi, centaureæ min. carduibened. Verbenæ, Dictamni cretici, an. drach. iii. In facta quartò colatura, ut priùs, præmiſſâ infuſione trium dierum, infunde Zedoariæ, Rad. dictamni albi, Gentianæ, Tormentill. Ariſtolochiæ rot. an. drach iii. Scordii recent. man. i. In forti expreſſione poſt triduanam macerationem, infunde ſtyracis calam. Belzoini, an. drach. vi. Bacc. Juniperi, drach. iv. Nigel. drach. ii. caſſiæ odorif. drach. ix. Santal. albi, drach. iv. Schœnanthi, Cyperi, an. drach. i. ß. contuſa infunde, & macera triduo, tandem cola ut ſuprà. In colatura infunde ſcorpiones vivos N°. CCC. macera triduo, ut ſuprà, & cola. In facta expreſſione denuò infunde Rhabarb. el. myrrhæ el. Aloës Hepaticæ, an. ʒ. iii. Spicæ Nardi, ʒ. ii. Croci, ʒ. i. Theriacæ electæ, mithridatii opt. an. unc. ß. Stent in infuſione perpetuò, & ſerva ad uſum.

Venenis omnibus, Peſti, Peſtilentibuſque morbis ſummoperè confert. Baſis eſt Hypericum, & ſcorpiones. Valet & ad plures alios morbos.

Ol. Cydoniorum.

PEr infuſionem paratur ejuſmodi oleum, ut de cæteris dictum eſt bis & ter repetitur infuſio. Additur etiam ſuccus cum ſufficienti quantitate pomorum contuſorum.

Pharmacopolarum major pars, cum corticibus & ramentis, quæ fiunt in mundandis pomis, infuſionem parant, eamque colant hyeme cum cæteris oleis, pauco ſucco aut vino addito.

Ol. Myrtinum.

EX baccis myrti contuſis paratur iſtud oleum: infuſio ter reiteratur cum ſucco dict. bacc.

Vel

FIt cum ſelibra myrtillorum recent. ol. omphacini aut loti ſeſquilibra: inſola, aut coque, cum vini albi auſteri, ℥. iv. ad vini conſumptionem. Fit etiam per expreſſionem, & per decoctionem in aqua, donec oleum ſupernatet, quod conchâ ſeparandum eſt.

Oleum Maſtichinum.

OLeum Maſtichinum recipit Ol. roſati, ℥. xij. Maſtiches, ℥. iij. Vini boni, ℥. viij. Coque ad vini conſumptionem.

SECTIO NONA.

(a) *De Unguentis & Linimentis.*

UNguentum antiquis materia luxus, è cunctis maximè ſupervacuum, quod illicò exſpirent, ac ſuis moriantur horis. Ex odoris olim conficiebantur, nunc ex omnibus promiſcuè. Corpus Unguenti craſſius eſt oleo, liquidius Emplaſtro, Linimentum tenet medium inter oleum, & unguentum. Omnium communis materia eſt oleum, & cera. Particularis ſunt Gummi, reſinæ, medullæ, adeps, pinguedo quævis, quibus accedunt pulveres cujuſlibet rei. Sic parantur:

NOTÆ
in SECTIONEM IX.

(a) *De Unguentis.* Unguenta ſunt mediæ conſiſtentiæ inter olea & emplaſtra; fluidius linimentum dicitur, mollius unguentum & durius emplaſtrum.

Reſinoſa difficilius miſcentur oleoſis, in liquatione, niſi continuo leviter agitentur, ne fundo adhæreant, melius ex tempore miſcentur ſub finem prius pulveriſata. Opium, gummata, extracta vegetabilium non commodè miſcentur cum oleoſis, quia non facilè ſolvuntur.

Olea deſtillata, & ſpiritus volatiles ſaltim addun tur ad penetrantiam unguentis conciliandam.

Linimen-

Linimentum antiſpaſmodicum reſolvens. Rec. Spiritus vini rectificati uncias duas, ſpiritus ſalis ammoniaci volatilis drachmas duas, camphoræ drachmas tres, opii drachmam ſemis, nitri optimi vel artific. unciam ſemis. Uſus eſt externus in eryſipelate, podagra, arthritide vaga & fixa, in omnibus inflammationibus, pleuritide, doloribus artuum, doloribus dentium.

Unguentum nervinum. Rec. Unguenti nervini, ſive carminativi, olei nuciſtæ expreſſi ana drachmam unam, pinguedinis caſtorei, olei hyoſcyami ana drachmam ſemis, camphoræ ſcrupulum ſemis, ſpiritus ſalis ammoniaci guttas quindecim. Miſce, fiat unguentum. Uſus externus in epilepſia, motibus convulſivis, ſpaſmodicis, colica, diarrhæa, paralyſi, contractura, cardialgia, paſſione hyſtericâ.

Unguentum pro infantibus. Rec. Unguenti dialtheæ, unciam ſemis, olei laterum drachmam ſemis, olei tartari per deliquium guttas viginti. Miſce, fiat unguentum. Uſus in alvo duriore.

Unguentum vulnerarium. Rec. Balſami Peruviani, olei tartari deſtillati ana partes æquales. M. f. unguentum.

Unguentum conſolidans. Rec. Olei olivarum cum lythargyrio cocti unciam unam, adde florum millefolii, hyperici, liliorum alborum ana pugillos tres. Stet in aëre liberiori per aliquot dies, deinde expreſſum novis iteratur ſpeciebus, ultimo addatur balſamus Peruvianus pro unguento.

Unguentum ad pelliculas oculorum. Rec. Tutiæ præparatæ drachmam ſemis, vitrioli albi grana decem, florum antimonii grana ſex, ſalis ammoniaci grana ſeptem, camphoræ grana quatuor, pinguedinis viperarum drachmam unam, axungiæ ſuillæ, ſive unguenti pomadi unciam ſemis. M. poteſt addi amianthus. Uſus eſt præmiſſis purgantibus mercurialibus in maculis, item cataracta oculorum.

Unguentum Aureum Meſue.

℞. Ceræ flavæ, ℥. vj. Olei communis, ℔. ij. ß. Terebinthinæ, ℥. ij. Reſinæ pini, Colophoniæ, an. ℥. j. ß. Thuris, Maſtiches, an. unc. j. Croci, drach. j. Liquantur ſimul Cera, reſina Colophon. Maſtiche, & Terebinthina: ſub fine adde Thuris in pulverem redacti, cum Croco, & fiat unguentum. Vulnera certò, & ſalubriter glutinat.

Unguentum Baſilicum Minus.

℞. Ceræ flavæ, Reſinæ pinguis, Picis Græcæ, an. ℔. j. Ol. communis, q. ſ. Liquentur ſimul, & fiat unguentum.

Unguentum Baſilicum Majus.

℞. Ceræ albæ, Reſinæ pini, Sebi vaccini, Picis Græcæ, Picis nigræ, Terebinthinæ, Thuris, Myrrhæ, an. unc. j. Olei communis q. ſ. Fiat unguentum.

Unguentum Ægyptiacum.

℞. Æruginis, drach. x. Mellis, drach. xiv. Aceti albi, drach. vij. Coque igne, & tantiſper move, donec fiat rubrum.

Unguentum Apoſtolorum.

℞. Ceræ albæ, Terebinthinæ, Reſinæ, ammoniaci, an. drach. xiv. Ariſtolochiæ longæ, Thuris, Bdellii, an. drach. vj. Myrrhæ, Galbani, an. unc. iv. Lithargyrii, unc. ix. Opopanacis, æruginis, an. drach. ij. Olei communis, ℔. ij. Hyeme verò ℔. iij. Miſce, fiat unguentum ſecundùm artem. Solvenda ſunt Gummi cum aceto eaque coquenda ad mellis craſſitiem; his Terebinthinam, refrigerato ferè unguento, miſce paulatim, cum pulveribus.

Unguentum Album, ſive de Ceruſſa.

℞. Ceruſæ lotæ, ℔. ij. Ol. roſati, ℔. iv. Ceræ albæ, unc. iv. Miſce, fiat Unguentum.

Sunt qui Caphuram, qui Albumina ovorum, qui lithargyrium, & qui oleum amygd. dulc. addunt.

Ung. Dialthæa ſimpl. Nic.

℞. Rad. althææ, ℔. ij. Sem. Lini, Sem. Fœnugræci, an. ℔. j. Ol. communis, ℔. iv. Ceræ, ℔. j. Terebinth. unc. ij. Reſinæ, drach. vj. Radices, & ſemina contuſa macerentur tribus diebus in aquæ ℔. viij. aut q. ſ. Quarta die coquantur, donec remittant craſſam, & viſcidam mucilaginem; eam deinde exprime: mox recipe expreſſæ mucilaginis ℔. ij. & coque cum oleo. Quum tandem aquoſum illud in mucilagine conſumptum fuerit, ceram addito, & fac unguentum ſecundùm artem.

Ung. Dialthæa comp. Nic.

℞. Rad. Althææ, ℔. ij. Sem. Lini, Fœnugræci, an. ℔. j. Scillæ recentis, unc. vj. Olei, ℔. iv. Ceræ, ℔. j. Terebinthinæ, Gummi hederæ, Galbani, an. unc. ij. Colophoniæ, Reſinæ, an. ℥. vj. Radices, & lini ſemina contuſa macerentur tribus diebus in aqua q. ſ. deinde coquantur, donec mucilago craſſeſcat. Poſtea recipe mucilaginis expreſſæ ℔. ij. cui adde reliqua, & fac unguentum ſecundùm artem.

Ungent. Populeon.

℞. Oculorum populi arboris recentium, lib. j. ß. Axungiæ porcinæ præpar. lib. ij. Oculi populi contundantur, & macerentur cum axungia, donec ſequentes herbæ colligi queant. Deinde

℞. Fol. Papav. agreſtis, fol. mandragoræ, cymarum rubi tenerrimarum, fol. Hyoſcyami, Solatri, Vermicularis, Lactucæ, Sempervivi maj. Bardanæ, Violarum, umbilici Veneris, an. ℥. iij. Vini optimi, q. ſ. Coquantur ad vini conſumptionem; deinde cola, exprime, & fiat unguentum.

Contra nimium calorem valet, & temporibus illitum ſomnum conciliat.

Unguent. Diapompholygos, ſeu de Thuthia Nic.

℞. Ol. roſati, unc. x. Ceræ albæ, unc. v. Succi fructus ſolani ſativi, unc. viij. Ceruſſæ lotæ, unc. iv. Plumbi uſti, & loti, Pompholygis, Tuthiæ præp. an. unc. ij. Thuris, unc. j. Confice ſecundùm artem.

Ad ſiccanda eryſipelata, vulnera ſordida, & ulcera cava, optimum eſt. Cicatricem obducit, & refrigerat.

Unguent. de Minio.

℞. Minii tenuiſſimè pulveriz. Man. iij. Lithargyrii, Ceruſſæ, an. unc. j. ß. Ol. roſati, lib. j. ß. Ceræ albæ, unc. iij. miſce, & fiat unguentum.

Unguent. Refrigerans Gal.

℞. Ceræ albæ, lib. ß. Ol. roſati omphac. lib. ij. Liquentur ſimul, & aquâ fontis frigidiſſimâ diu laventur, & tandem aceto albo ſubigantur.

Unguent. Santal.

♃. Roſarum, ʒ. xij. Santal. rub. drach. x. Santal. albi, Santal. citrini, an. drach. vj. Boli armeni, drach. vij. Spodii, drach. iv. Camphoræ, drach. ij. Ceræ albæ, drach. xxx. Ol. roſati, lib. j. miſceantur ſecundùm artem, & fiat unguentum.

Unguentum Comitiſſæ.

♃. Cort. median. Caſtanearum, Glandium, Cort. median. Quercus, Bacc. myrti, Caudæ equinæ, Gallarum, Cort. fabarum, Acinor. Uvar. Calycum glandium, Sorborum immaturor. ſicc. meſpilorum immaturor. ſicc. Fol. Capparis, Fol. prunelli ſilveſtris, Rad. Chelidonii, an. unc. j. ß. Contundantur aliquantulum, & coquantur in decocti plantag. q. ſ.

Inceptum abortum prohibet, hæmorrhoides ac laxatos renes corroborat.

Unguent. Reſumptivum.

♃. Axungiæ porci recentis ſine ſale, unc. iiij. Axungiæ Gallinaceæ, Anſeris, Anatis, an. unc. ij. Oeſypi humidæ, unc. ß. Olei violati, Chamæmel. Anethini, an. unc. ij. Butyr. recentis, lib. j. Ceræ albæ, unc. vj. mucilaginis Tragacant. mucilag. ſem. Cotoneorum, Lini, Biſmalvæ, gummi arab. an. unc. ß. miſce, & fiat Unguentum.

Unguent. de Arthanita Minus.

♃. Succi Cyclaminis, Succi glutinoſi Rad. filicis, Succi Ebuli, an. ℥. ix. Succini ſummitat. Tamariſci, ℥. ij. Oeſypi humidæ, ℥. v. Olei Irini, ℔. ij. Bdellii, Ammoniaci, an. ℥. j. ß. Aceti, q. ſ. ad ammoniacum diſſolvendum, Ceræ Citrinæ, ℥. vj. Cort. rad. Capparis, ℥. j. ß. Spicæ, ʒ. iij. Confice unguentum ſecundùm artem.

Unguent. de Arthanita Majus Meſ.

♃. Succi Arthanitæ, ℔. iij. Succi Cucumeris aſinini, lib. j. Ol. Irini, lib. ij. Butyri Vaccini, lib. j. Pulpæ Colocynthidos, ℥. iv. Polypodii, ℥. vj. Euphorbii, ℥. ß. Arida omnia contundantur, & macerentur in ſuccis per dies octo, affuſo etiam oleo, in vaſe vitreo diligenter obturato: Nono deinde die coquantur lento igne aliquandiu, poſtea colentur: colaturæ adde Sagapeni in aceto diſſoluti, aur. v. Confice ſecundùm artem.

♃. Myrrhæ. aur. ij. Coquantur iterum ad conſumptionem ſuccorum, poſtea adde Ceræ, ℥. v. Fellis Taurini, aur. v. Ferveant ſimul, donec liqueſcat cera: poſtea inſperge ſequentium rerum tenuiſſimum pulv.

♃. Scammoneæ, Aloës, Mezerei, Colocynthidos, an. aur. v. Euphorbii, aur. ij. Salis gemmæ, aur. iij. Turbith, aur. v. Piperis longi, Zingiberis, Camomillæ, an. aur. ij. Confice ſecundùm artem.

Illitum ſtomacho vomitu purgat, Hypogaſtrio autem inunctum, alvum dejicit, ob id Hydropicos mirè juvat, ſeorſum excrementum educendo. Vermes quoque necat, & educit.

Unguent. Citrinum.

♃. Boracis, ℥. ij. Caphuræ, ℥. ß. Corallii albi, ℥. j. ß. Gypſi, ℥. j. Umbilici marini, Tragacanthæ albiſſimæ, Amyli, Cryſtalli Entalii, Dentalii, Thuris albiſſimi, Nitri, an. ʒ. iij. Marmoris albi, ʒ. ij. Gerſæ ſerpentariæ, ʒ. j. Ceruſſæ, ʒ. vj. Axungiæ porcinæ rec. lib. j. ß. Sebi Caprini præp. ℥. j. ß. Adipis Gallinacei præp. ℥. j. Axungiam porcinam, & adipem gallinaceum liqua ſimul, & impone tepidis adhuc, corticum citri ſatis magnam quantitatem, & macerentur per menſem unum. Poſtea eximito cortices, & liquato porcino adipi, adde adipem gallinaceum, & Sebum Caprinum; deinde addantur reliqua tenuiſſimè trita; ultimo verò inſperge Caphuram ſubtiliſſimè tritam.

Faciei maculas emendat, ſcabiem corrigit, cicatrices exterminat, ruborem oculorum aufert, aſpera lævigat.

Unguent. ex ſuccis.

♃. Ol. roſati comp. lib. j. Ol. roſ. Omphac. lib. ß. Succi fol. Plantag. Succi Solan. hortenſis, Succi Centaur. min. Succi Lapathi, an. ℥. iij. Bulliant olea cum ſuccis ad eorum conſumpt. Deinde adde Ceræ albæ, q. ſ. ad formandum unguentum molle; quibus benè agitatis, donec tepida fiant, inſperge Lithargyrii tenuiſſ. pulv. ℥. iij. Pompholygis præp. ℥. ß. Recrem. plumbi pulv. ʒ. vj. Miſce, fiat unguentum.

Aliud Unguent. ex ſuccis.

♃. Lithargyrii loti, lib. j. Ol. roſati, q. ſ. Succorum plantag. Solatri hort. an. q. ſ. Nutriantur in mortariolo, & fiat unguentum.

Unguent. de Lithargyrio.

♃. Lithargyrii, Ol. communis, aut potiùs roſati, Aceti, an. q. ſ. Nutriatur primò lithargyrium cum oleo roſato longo tempore; adde poſtea acetum ſenſim, & iterum oleum, & ſic viciſſim fiat unguentum.

Unguentum Roſatum.

♃. Axungiæ porcinæ recentis, q. ſ. Lava multoties in aqua tepida, & toties donec omnem odorem depoſuerit: in ea infunde roſas tuſas per 7. dies, poſtea lento igne coque in vaſe duplici, & cola, in colatura recentes roſas tuſas iterum infunde, coque, & cola ter, ter repete, & habebis unguentum perfectum.

Unguentum florum Arantiorum, Citri, Jaſmini.

♃. Florum arantiorum, q. ſ. Integros infunde in ſ. q. axungiæ porcinæ, optimè lotæ cum aqua tepida, & tandem frigida, lento igne excalefac quotidie, & tandem cola. In colatura novos flores integros affunde, macera in ſole, vel hypocauſto: cola iterum, ut priùs: ter & quater reiteretur dicta infuſio.

Vel alio modo.

♃. Supradictorum florum, q. ſ. Infunde in q. ſ. olei ben. macera per aliquot dies, cola, & reitera

reitera ter infuſionem; ſi volueris ſexies, & ſepties: in ultima colatura liqua Ceræ albæ q. ſ. ut inſpiſſetur.

In oleo amygd. dulc. pariter fit infuſio; at brevi aſceſcit, & amittit ſuavitatem omnem, & fit rancidum, ac graveolens.

Chymica præparatio.

EX ſupradictis floribus extillatur oleum per veſicam, vel vas refrigeratorium, ut ſuprà diximus, in eo liquatur ceræ albæ quantum ſufficit ad juſtam unguenti craſſitiem.

Unguentum Martiatum.

℞. Ceræ albæ, ℔. ii. Olei, ℔. viii. aut q. ſ. Roris marini, Fol. lauri, Rutæ, an. ℥. viii. Tamariſci, Ebuli, Sabinæ, Balſamitæ, Salviæ, Polii, Calamenthæ, Arthemiſiæ, Enulæ, Betonicæ, Brancæ Urſinæ, Spargulæ, Herbæ venti, Pimpin. Agrim. Abſinth. Ocymi, Herbæ paral. Coſti, cymarum Sambuci, Craſſulæ, Mille folii, Sempervivi, Chamædryos, Centaurii, Centumnerviæ, Fragariæ, Quinquefolii, an. unc. iv. ſemis. Rad. Altheæ, Cymini, Myrrhidis, an. unc. iii. Fœnugræci, Butyri, an. ℥. j. ß. Sem. Urticæ, Violarum, Papav. albi, Menthæ Saracenæ, Menthæ Criſpæ, Laparioli, Polytrichi, Cardoncelli, Matriſſilvæ, Flor. camomill. Herb. moſchatæ, linguæ cervinæ, Criſpulæ, Camphoratæ, Styriacis calamiræ, Medullæ cervinæ, an. unc. iii. Adipis Urſini, Adipis Gallinacei, Adip. Anſerini, Maſtiches, an. unc. j. Thuris, unc. iii. Ol. Nardini, unc. ii. Herbæ omnes Majo menſe colligantur; & inciſæ macerentur in vino odorifero per dies ſeptem; octavo deinde die coquantur, donec ferè conſumatur vinum: poſtea cola, & colaturæ expreſſæ adde oleum, & coque, donec conſumatur vinum ferè; mox adde ceram, & reliqua ſecundùm artem. Adverſus corporis frigida mala, reſolutionem coxendicum, nephritim, convulſionem, & id genus alia valet. Tumores reprimit, durities emollit, livoremque cutis emendat.

Unguen. Aregon.

℞. Roris marini, Majoranæ, rad. Jari, (*ſ. Serpentariæ*) Serpilli, Rutæ, Rad. Cucumeris aſin. an. ℥. iv. Fol. Lauri, Salviæ, Sabinæ, an. ℥. iii. Pulicariæ maj. minoris, an. ℥. iv. Rad. Bryoniæ, ℥. iii. Laureolæ, Fol. Cucum. aſinini, Nepetæ, an. ℥. vi. Maſtiches, Olibani, an. ʒ. iv. Pyrethri, Euphorbii, Zingiberis, Piperis, an. ℥. iv. Olei Moſchelini, ℥. ß. Ol. communis, ℔. v. Petrolei clari, ℥. j. Butyri, ℥. iv. Herbæ, & radices Majo menſe collectæ in oleo macerentur diebus ſeptem, deinde coquantur, & colentur, colato oleo adjice reliqua, atque adde Ceræ, ℔. j. ℥. iij.

Prodeſt malis corporis frigidis, convulſionibus, reſolutionibus partium: item dolori colico, renum, articulorumque.

Unguent. Agrippæ Regis.

℞. Rad. Bryoniæ, ℔. ij. Rad. Cucum. aſinini, ℔. j. Scillæ, ℔. ß. Ireos, ℥. iii. Rad. filicis, Ebuli, Tribulorum aquatic. an. ℥. ii. Ceræ albiſſ. ℥. xv. Ol. albiſſ. ℔. iv. Macerentur radices recentes contuſæ per dies octo in oleo, deinde coquantur, & exprimantur: in colato oleo diſſolve ceram, & fiat unguentum.

Hydropicis, & omnibus corporis œdematis ſuccurrit: Nervorum mala ſanat, urinam movet. Extrinſecus illitum ventrem ſubducit, dolorique renum utile eſt.

Unguent. Vulnerarium.

℞. Ol. vulnerarii in *prim. part.* deſcript. lib. j. Ceræ Citrinæ, ℥. iii. Terebinthinæ, ℥. j. Maſtiches, ℥. j. ß. Liquentur ſimul, & fiat unguentum.

Aliud.

℞. Fol. Ophiogloſſi, Man. iii. Bugulæ, Saniculæ, an. Man. j. Infundantur in ſufficienti quantitate olei Hypericonis, coquantur lento igne, & colentur: in colatura infunde Flores Tapſi barbati, Flores ſolis, ſeu Helianthemi, (aliis Hyſſopi nemorenſis) Hipericonis, an. part. æqual. Coquantur lento igne, poſt macerationem 8. vel 10. dierum. In colatura ſolve Maſtiches, ℥. iii. Ceræ Citrinæ, q. ſ. Fiat unguentum ſecundùm artem.

Unguentum Armarium.

℞. Adipis veris aprugni, urſini, an. lotones viii. Pul. Lumbricorum, Cerebri Aprugni ſiccati, Sandali rubri odoriferi, Mumiæ, Hæmatit. an. ℥. j. Uſneæ, circiter ℥. j. Fiat unguentum ſecundum artem.

Aliud ex Theoph. Parac.

℞. Uſneæ in cranio humano aliquando ſub cœlo relicto prognatæ, ℥. ij. Mumiæ ℥. ß. Adipis humani, ℥. ij. Sanguinis humani, ℥. ß. Ol. lini, drach. ij. Ol. roſarum, ℥. j. Boli armeni, ℥. ß. Hæc in mortario tunde tamdiu, donec in purum unguentum redigantur.

Vires, & uſus in medium non propono; non ſolùm utilitati, ſed etiam curioſitati conſulere oportet.

Chymica præparatio.

UNguenta ſuperiùs facta variis modis poſſunt Chymicè præparari, de quibus varia jam tradidimus præcepta; at quia antiquorum methodum ſequimur, eam meritò intactam relinquimus.

Unguentum Bezoardicum A. S.

℞. Succi Nicotianæ, ℔. iv. Succi Rutæ, Abſinthii, Abrotani, Card. benedict. an. ℔. ii. Axungiæ Cervi juvenis, lib. ij. Ol. Scorpionum optimi de Sem. Citri expreſſi, an. ℔. ß. Bulliant ſimul in olla vitreata, lento igne ad ſuccorum conſumptionem: mox cola, & refrigerari ſine: poſtea unguentum ſuperius, à ſuccorum reſidentiâ, (quod viridiuſculum, ſulphureiſque dictarum herbarum ſubſtantiis valde repletum erit) ſepara; adde Extracti Alexiterii ſpecifici, ℥. iii. Extracti opii Thebaici, Eſſentiæ mumiæ, Caſtorei, an. ℥. j. Ol. Balſamici Peruviani odorif. per retortam diſtillati, Ol. de liquid. ambar. Ol. de ſtyrace liquid. Ol. ſuccini albi, an. ʒ. iv. Ol. Caryophyllorum, Ligni Saſſafras, Thymi, Roriſmarini, Camphoræ, an. unc. ii. Miſce, fiat unguentum.

Unguent. pro Scabie.

℞. Unguen. Roſati, ℔. j. Balſami Peruviani, unc. j. Mercurii dulc. ſublim. unc. j. Miſce, fiat unguentum.

Aliud.

℞. Styracis liquidæ, unc. j. Ung. Roſati, unc. ii. Miſce, fiat unguentum.

Aliud.

℞. Unguent. de lithargyrio, Unguent. Roſati, an. unc. ii. Styracis liquid. unc. j. Miſce, fiat unguentum.

Aliud.

℞. Terebinthinæ lotæ, unc. ii. Vitellorum ovorum No. ii. Ol. Roſati unc. iii. Sulphuris ſubtil. triti, drach. iii. Ceruſſæ, unc. ß. Miſce, fiat unguentum.

Aliud.

℞. Lithargyrii loti. unc. ii. Ol. roſati, q. ſ. Succi herbæ Reginæ, q. ſ. Nutriantur ſimul in mortariolo, & fiat unguentum.

Aliud.

℞. Ung. de Lythargyrio, Unguent. Roſati, an. unc. ii. Styracis liquidæ, unc. j. Cinnabaris, ʒ. iii. Miſce, fiat unguentum.

SECTIO DECIMA.

(a) *De Cerotis, & Emplaſtris.*

Bononiæ, ubi hæc meditamur, Emplaſtri nomine abutuntur Medici, & pro Emplaſtro Cataplaſma intelligunt, pro Ceroto Emplaſtrum. Emplaſtrum, & Ceratum ſecundum conſiſtentiæ modum differunt: ut enim linimentum, & unguentum; ita Ceratum, & Emplaſtrum; nimirum Ceratum Emplaſtro minùs duram habet conſiſtentiam, ad Emplaſtri tamen duritiem ferè accedit. Dicitur Cerotum, & Ceratum à cera, quòd majorem partem Ceræ recipiat, & componitur hodie ex pulveribus, oleis, gummi, pice, terebinthina, & cera, additis interdum pinguedinibus, medullis, & mucilaginibus. Emplaſtrum, ἀπὸ τῦ ἐμπλάττειν, quòd extendi, & linteo vel alutæ induci, vel illini poſſit. Eſt enim Emplaſtrum, medicamentum corpori admovendum, durum valdè, & ſolidum, eique firmiter adhæreſcens.

NOTÆ

in SECTIONEM X.

(a) *De Emplaſtris.* Emplaſtrum ſtomachale. Rec. Emplaſtri de cruſta panis, oxycrocei ana unciam ſemis, olei menthæ, caryophyllorum ana guttas 15. balſami Peruviani, olei nuciſtæ expreſſi ana drach ſemis, M. f. l. a. emplaſtrum, in morbis ventriculi, nauſea, vomitu, febribus intermittentibus, diarrhæa, dyſenteria, &c.

Emplaſtrum anodynum. Rec. Empl. Vigon. de ran. cum mercurio, ſpermatis ranarum ana unciam unam, olei hyoſcyami q. ſ. balſami ſulphuris ſcrupulum ſemis. M. f. emplaſtrum. In doloribus dorſi, lumborum, pleuritide, raucedine, doloribus podagricis, & tumoribus, etiam doloribus pectoris, omiſſo emplaſtro mercuriali.

Emplaſtrum ad tempora. Rec. Olei nuciſtæ expreſſi drachmam ſemis, opii ſcrupulum ſemis, camphoræ gran. ſex, olei caryophyllorum guttas quinque, balſami Peruviani ſcrupulum unum. M. f. emplaſtrum: Uſus in vigiliis ad ſomnum conciliandum, doloribus dentium, aurium, capitis.

Emplaſtrum in hæmoptyſi. Rec. Emplaſtri ſpermatis ranarum, unciam ſemis, aluminis uſti ſcrupulos duos, olei hyoſcyami q. ſ. M. f. emplaſtrum, uſus in hæmoptyſi ad præſervandum.

Emplaſtrum polychreſtum. Rec. Axungiæ humanæ, ſive equinæ unciam unam, minii, ceruſſæ ana unciam ſemis, ſaponis Vener. drachmas ſex, camphoræ parum. f. Emplaſtrum, poteſt addi oleum hyoſcyami. Uſus in catarrhis, ulceribus ſalſis, ambuſtis & inflammatis partibus, in tumoribus, hydrope, vulneribus.

Emplaſtrum ad mammas; Rec. Gummi ammoniaci drachmas duas, ceræ albæ unciam ſemis, ſpermatis ceti drachmam unam ſemis, olei hyoſcyami drachmam unam, camphoræ ſcrupulum ſemis, nitri ſcrupulum unum; opii grana decem, M. f. emplaſtrum. Uſus in mammis induratis contra lactis coagulationem & grumæ factionem.

Emplaſtrum emolliens. Rec. Pulveris fœnigræci, lini, rad. althææ, ana uncias duas, curcumæ unciam ſemis, olibani unciam unam ſemis, myrrhæ drachmas tres, farinæ fabarum drachmas ſex, aluminis uſti unciam unam, tartari drachmas ſex, ceræ & terebinthinæ ana libram unam, olei lini uncias tres. M. f. l. a. emplaſtrum.

Nervinum. Rec. Axungiæ humanæ unciam unam, picis albæ, ceræ ana uncias duas, olei juniperi, ſuccini ana drachmas duas. M. f. l. a. emplaſtrum.

Emplaſtrum iſchiaticum. Rec. Picis albæ, colophoniæ, ſuccini, ſulphuris ana drachmas duas, axungiæ humanæ unciam unam, olei hyoſciami drachmas tres, mercurii dulcis drachmam unam, M. f. l. a. emplaſtrum.

Emplaſtrum matricale. Rec. Tacamahacæ, galbani, myrrhæ electæ, ana drachmas tres, unguenti nervini drachmas duas, eſſentiæ caſtorei, ſuccini, ana drachmam unam, olei ſuccini guttas decem, M. f. *l. a.* emplaſtrum.

Emplaſtrum odontalgicum. Rec. Gummi elemi, animæ, ſtoracis, ladani optimi ana drachmam unam, olei nucis moſchatæ expreſſi drachmas duas, balſami Peruviani ſcrupulum unum, olei ligni rhodii, ſuccini, majoranæ, ana guttas tres, M. f. emplaſtrum.

Emplaſtrum dialtheæ peruſitatum eſt eximiique effectus & emplaſtrorum ſimpliciſſimum, nihilominus ejus præparatio non infimi momenti eſt. Optimè & quidem albiſſimum paratur hoc modo: ſemen fœnugræci & lini probe abluantur, non autem contundantur, & radix altheæ non minutim incidatur, infunde cum aquâ calida per dies duos, in aheno æneo leniter fiat ebullitio, ſic fit mucilago quæ tranſcoletur, quæ fiat ſpiſſa per ignem leniſſimum. Recipe hujus mucilaginis frigidæ & olei olivarum portionem æqualem, adde ſenſim atque ſenſim lithargyrii tenuiſſimè cribrati quantum ſatis, per integrum diem fiat leniſſima tinctura uſque ad conſiſtentiam.

Emplaſtrum ſpermatis ranarum. Sperma pellucidum aſſumatur, & oculi nigri remaneant, quod cum oleo & aqua ſalſa coquatur, quæ ceruſſam aggreditur, & tunc non opus eſt cera.

Argentum vivum ſi velimus addere emplaſtris, extinguatur prius in terebinthina.

Emplaſtrum triapharmacum longiſſimè coquatur.

Oxycroceum ſequenti modo optimè fit: Pix, cera flava, colophonia terebinthina junctim fluant, per linum colentur, & calida ſerventur; item ſecundo fiat infuſio croci cum ſpiritu vini; Tertio ſoluta gummata cum aceto ſeorſim ſerventur, item pulveres; Hæc quatuor invicem alternatim miſceantur & benè agitentur, non ſuper ardentem flammam, ſed in diplomate colliquando vel immergendo ultra medietatem patellam in aliud vas aquâ fervente plenum, ſic omnium optimè coibunt in maſſam minimè friabilem

aut

aut grumoſam, ſed ductilem : ſub continuâ agitatione ſinas refrigerari.

In emplaſtris lithargyrium exactiſſimè trituratum & cribratum ſemper prius cum oleo, axungia, vel ſuccis coquatur, deinde addi debent gummata, pulveres &c.

Quando lithargyrium vel ceruſſa cum oleo vel axungia coquitur, ſemper addatur acetum fortiſſimum

Cera flava, terebinthina, colophonia ſeparatim ſemper liquentur, in ſartagine; ſicque non nimis calidè ſuperioribus gummatibus ſenſim ſub continua agitatione infundantur : & alternatim inſpergantur pulveres ex gummatibus.

Gummata etiam prius ſolvi poſſunt vel in aceto, vel in terebinthina, deinde addatur cera.

Maſtiche, thus inferatur emplaſtris, quando maſſa remota fuit ab igne.

Ad reſinas & extracta reſinoſa non ſemper ſpiritus vini rectificatiſſimus aſſumendus, ſed rectificatus.

Olea vel axungiæ tamdiu coquantur cum minio & lithargyrio, donec ſupra unguem gutta concreſcat, nec defluat amplius, tunc adde ceram, colophoniam & terebinthinam.

Emplaſtra diapalmæ ob vitriolum it. ſaturninum ſudorem eliciunt, maximè ſi partibus tumentibus & dolentibus applicentur.

Emplaſtrum Diachylon Simplex Meſ.

℞. Lithargyrii, ℥. vi. Ol. veteris, ℥. xii. Mucilaginis Sem. Lini, Fœnugræci, Rad. Maluæ, an. ℥. iii. Coquantur ſimul lithargyrium, & oleum, donec craſſeſcat; poſtea ſenſim adde mucilagines, omnia ſemper rudiculâ ſeu ſpatulâ movendo, & fiat Emplaſtrum.

Emplaſt. Diachylon magnum Meſ.

℞. Lithargyrii tenuiſſimè triti, ℔. j. Ol. Irini, Anethini, Chamæmelini, an. ℥. viii. Mucilaginis, Sem. Lini, Fœnugræci, Bdellii, an. ʒ. v. Terebinthin. ℥. j. ß. Ficus pingues, No. xii. Sepi Hircini, Reſinæ, an. ℥. ii. ß. Ceræ, ℥. vi. Ol. Sampſuchini, & de Spica, an. q. ſ. Miſce, fiat Cerotum.

Emplaſt. Diapalma, ſeu Diachalciteos.

℞. Lithargyrii, lib. iii. Ol. veteris, lib. iii. Axungiæ porci, lib. ii. Chalciteos, ℥. iv. Coquantur ſimul Litharg. & oleum, ſpatulâ ſenſim movendo, lento igne, dein Axung. & poſtea adde ſub fine Chalcit. Nonnulli aquam addunt, & album ferè redditur.

Empl. Album, ſive de Ceruſſa.

℞. Ceruſſæ, lib. j. ß. Ol. roſati, lib. ii. Ceræ albæ, ℥. iv. Ut album evadat, plus Ceruſſæ addunt, interim maximè providentes, ne coquatur; ubi verò coxerit, nigrum evadit.

Empl. de Janua.

℞. Succi Betonicæ, Plantag. Apii, an. lib. j. Ceræ, Picis, Reſinæ, Terebinthinæ, an. lib. ß. Fiat Emplaſtrum, M.

Empl. de Gratia Dei, Nic.

℞. Terebinthinæ, lib. ß. Reſinæ, lib. j. Ceræ albæ, ℥. iv. Maſtiches, ℥. j. Verbenæ, Betonicæ, Pimpinell. an. Man. j. Fiat decoctio herbarum in vino albo generoſo ad conſumptionem tertiæ partis. In colatura diſſolve Ceram, Reſinam, Maſtichen : bulliant, donec incorporentur, & agitentur. Tunc ab igne deponantur, & Terebinthina injiciatur, agitando cum ſpatula, & fiat Emplaſtrum.

Emplaſt. contra rupt. ſive de pelle arientia.

℞. Lithargyrii, Lapid. Hæmatit. Sanguinis draconis, Boli Arm. Opii, Maſtiches, Ammoniaci, Mumiæ, Galbani, Thuris, Coſti, Lumbricorum, an. ʒ. ß. Picis nigræ, Picis Græcæ, Ceræ albæ, Ceræ rubræ, an. ʒ. j. Rad. Conſolid. maj. minoris, an. ʒ. iii. Roſar. rub. Myrrhæ, Aloës, an. ℈. xviii. Succi Hypociſtidis, Gallar. immaturat. Balauſt. Ariſtolochiæ rotund. an. ʒ. vi. Viſci quercini, Terebinthinæ, an. ʒ. ii. Sanguinis hominis ruffi, ℥. ix.

Fit autem hunc in modum : Pellem arietinam integram cum omnibus pilis coques in aqua, donec ferè omnino diſſoluta ſit in lentorem quendam, quem colabis. Hujus colaturæ ſume lib. j. immitte in vas novum, in quo viſcum liquabis lento igne, rudiculâ ſemper agitando; injice deinde lumbricos, poſtea ceram, terebinthinam, & maſtichen : his liquatis, adde gummi aceto diſſolutum, & coque ad cerati craſſitiem. Poſtremò injice, quæ terenda ſunt, probè trita : Probè miſceto, & confice magdalias. Arnaldus.

Emplaſt. de Ranis Jo. de Vigo, nonnullis de Vipera.

℞. Ol. Chamæmeli, Anethi, de ſpica, de Lilio, an. ℥. ii. Adipis porci, Vituli, an. lib. ß. Euphorbii, ʒ. v. Thuris, ʒ. x. Ol. Laurini, ſeſcunciam, Adipis viperæ, ℥. ii. ß. Ranas viventes, No. ſex. Limbricorum in vino lotorum, ℥. iii. ß. Succi rad. Ebuli, & Enulæ, an. ℥. ii. Schœnanthi, Stœchacis, Matric. an. Man. j. Vini odoriferi, lib. ii. Coque omnia ſimul ad vini conſumptionem : colentur. Colato adde lithargyrii aurii, lib. j. Terebinthinæ claræ, ℥. ii. Cum cera alba fiat Emplaſtrum, addendo in fine Styracis calamitæ, ſeſcunciam. Et igni ablatum piſtillo tribuletur, donec ſit tepidum. Tunc adde argenti vivi, ſalivâ extincti, ℥. iv. miſce diu piſtillo.

Emplaſtrum, ſeu Cerotum de Vipera.

℞. Pinguedinis Viperæ, ℥. iii. Ung. Populeonis, lib. j. ß. Lithargyrii, ℥. iv. Picis Græcæ, ℥. vi. Ceræ albæ, ℥. iv. Coquantur in unguentum, & ſub finem adde Spinæ viperinæ ſubtil. pulveriz. ℥. ii. Minii ſubtil. pulv. ℥. j. Fiat Cerotum ſecundùm artem.

Valet ad diſcutiendos tumores duros, & ad gummata Gallica reſolvenda.

Emplaſtrum oxycroceum.

℞. Croci, Picis, Colophoniæ, Ceræ, an. ℥. iv. Terebinthinæ, Galbani, Ammoniaci, Myrrhæ, Thuris, Maſtiches, an. ℥. j. Miſce, fiat Empl. Galbanum & ammoniacum diſſolvi prius debent in Aceti ſ. q.

Empl de Meliloto Andromachi.

℞. Nardi Gall. Cyperi, Iridis, Myrrhæ, an. ʒ. viii. Croci, unc. ſemis. Meliloti, ʒ. xxv. Ammoniaci, Terebinthinæ, an. ʒ. L. Ceræ, ʒ. C. Olei Cyprini, unc. vi. Aceti, q. ſ. Fiat Emplaſt.

Empl

Empl. ſticticum Crolli.

℞. Minii, Lapid. Calaminaris, an. lib. ß. Lithargyrii auri, & argenti, an. unc. iii. Ol. lini, Olivarum, an. lib. j. ß. Laurini, lib. ß. Ceræ, Colophoniæ, an. lib. j. Vernicis, Terebinth. an. lib. ß. Opopanacis, Galbani, Serapini, Ammoniaci, Bdellii, an. ℥. iii. Carabes citrinæ, Olibani, Myrrhæ Alexandrinæ, Aloës epat. Ariſtol. utriuſque longæ & rot. an. ℥. j. Mumiæ, Magnetis, Hæmatit. an. ℥. j. ß. Corall. alb. & rub. Matris perlarum, Sanguinis draconis, Terræ ſigillatæ, Vitrioli albi, an. ℥. j. Florum antimonii, ʒ. j. Croci Martis, parum, Camphoræ, ℥. j. Coque primò Lithargyrium, & minium, cum oleis; paulò poſt adde lapid. calam. ceram poſtea, & tandem Gummi cum Terebinthina mixta, eaque prius ad mellis craſſitiem cocta, quibus ultimò addantur pulveres. Mira de hoc Emplaſtro efferuntur, maximè in cruentis, & in inveteratis ulceribus.

Aliud ex Chirurg. Magna Theoph. Parac. P. p. T. ij. C. vj.

℞. Ceræ virg. lib. j. Picis Græcæ tandundem, Terebinthin. quart. j. Colliquatis ad ignem, inſperge Pul. Maſtiches, Succini, Myrrhæ, thuris an. ℥. v. Mumiæ, ℥. ii. Aloës Epaticæ, ℥. j. ß. Camphoræ, unc. ſemis. Miſce, fiat Cerotum.

Aliud.

℞. Ceræ, lib. j. Colophoniæ, picis an. ℥. iii. Gummi Ammoniaci, ℥. ii. Bdelli, ℥. j. Magnetis ſubtil. triti, ℥. iii. Miſce, fiat Cerotum.

Aliud deſcript. noſtra.

℞. Maſtiches, ℥. j. ß. Succini, ℥. ß. Camphoræ, ʒ. ii. Ceræ citrinæ, ℥. iv. Ol. Balſamici vulnerarii, q. ſ. Liquentur ſimul: ſub finem adde. Terebinth. Picis nigræ, an. ℥. j. Thuris, Ariſtoloch. rotund. Mumiæ, an. ʒ. vi. Miſce, fiat Cerotum.

Aliud.

℞. Lythargyrii auri loti, lib. j. Ol. vulnerarii *in prim. part.* deſc. lib. ii. Succi Ophiogloſſi, Bugulæ, an. ℥. iii. Coquantur ſimul, ſpatulâ ſemper movendo, donec in Emplaſtri craſſitiem evadant. Refrigeratis ferè adde Terebinthinæ, Gum. Opopanacis, Ammoniaci, Sagapeni, an. ℥. ii. Pulv. Thuris, Ariſtolochiæ, Mumiæ, an. ℥. ß. Miſce fiat ceratum.

Ceratum, ſive Emplaſt. de Cruſta panis.

℞. Maſtiches, Menthæ, Spodii, Coralli rubri, ſantal. albi rubri, an. ʒ. j. Cruſtæ panis toſtæ, & maceratæ in aceto per horam mediam, unc. ii. Ol. Maſtichini, Cydoniorum, an. unc. j. Farinæ hordei, q. ſ. Fiat Emplaſtrum, ſeu potiùs Cataplaſma. Valet in vomitu puerorum, & his qui cibum retinere non poſſunt.

Ceratum Diaphœnicum Calid. Meſ.

℞. Ceræ, unc. ii. Ol. roſati, Nardini, an. unc. iv. Dactil. ſicc. No. 40. Panis biſcocti, ʒ. viii. Macerentur biduo in vino opr. poſtea rec. Carnis Cydonior. in vino coct. unc. j. Maſtiches, Thur. Abſinth. an. ʒ. ii. ß. Ligni Aloës, Macis, Myrrhæ, Aloës lotæ, Spicæ nardi, Acaciæ, Galliæ moſchatæ, Trochiſch. ramich, Calam. arom. an. ʒ. j. Ladani, ʒ. ii. Miſce, fiat Emplaſtrum.

Chymica preparatio.

Olea, Unguenta, Linimenta, Cerota, & Emplaſtra, quæ interiores partes forinſecùs admota juvare creduntur, ſi diſtillatione attenuentur, depurentur, & exaltentur, id faciliùs præſtare nemo eſt qui ignoret. In utroque Ceroto, ſeu Emplaſtro, præcipua vis in aromatis, pane, maſtiche, & paucis oleis conſiſtit. Qui de Cruſta panis conficere voluerit, accipiat ſpiritum panis cum ſuo oleo, & cum oleo maſtiches, & menthæ: in his liqua Ceram, & forma Emplaſtrum, cui adde ſi volueris ſalia corallorum, & ſpodii.

Si Cerotum diaphœnicum tam calid. quàm frigid. Accipe aromata in eo deſcripta, macera in vino optimo rub. diſtilla per refrigeratorium: eâdem viâ tincturam, & ſalem conficies. His miſce ſpiritus, & olei panis tantillum, quibus maſtiches oleum adjunges, & tandem in his ſolve ceram, & fiat Cerotum. Sed minori cum labore parabis Emplaſtrum ſtomachicum præſtantiſſimum, hoc modo.

℞. Ol. Maſtiches per retortam deſtill. ℥. ß. Ol. Menthæ, Abſinthii, Nucis moſchat. Caryophyllorum, an. ʒ. j. Gummi Tacamahaca, unc. j. ß. Ceræ citrinæ, unc. iv. Miſce, fiat Ceratum.

Aliud.

℞. Schœnant. Calami arom. Spicæ nardi, Macis, Caryophyllorum, Abſinthii, an. unc. j. Thuris, Labdani, an. unc. ß. Maſtiches, unc. ii. Zingiberis, unc. ß. Macerentur triduo in ſ. q. vini optimi: poſtea per refrigeratorium oleum, & aquam prolice. Primâ aquâ prolectâ auge ignem, & habebis oleum graviter olens, rubicundi coloris. In utroque oleo ſolve Gummi Tacamahacæ, unc. j. Ceræ citrin. unc. iii. Miſce, fiat Ceratum.

Emplaſt. pro ulceribus ſordidis.

℞. Ol. Plumbi, unc. ſemis. Ol. vulnerarii Balſamici, unc. iii. Succini, Maſtiches, an. unc. ſemis. Lithargyrii loti, unc. j. Cinnabaris, drach. ii. Ol. Mercurii, drach. j. Miſce, fiat Emplaſtrum.

Emplaſtrum Magneticum Angeli Salæ.

Rec. Antimonii crudi, Sulphuris flavi, Arſenici albi, an. ℈. ii. Pulverizentur omnia ſubtiliſſimè, & in matracio ſeu phiala, ſepeliantur in arena, uſque ad aliqualem eminentiam, ſubminiſtretur ignis, donec omnia liqueſcant, id quod ſtylo ferreo experiri licet, ſi nimirum materia eidem adhæſerit, & inſtar terebinthinæ ductilis fuerit coloris rubei ſubobſcuri. Vaſe refrigerato eximitur materia, quæ eſt dura inſtar picis, vocaturque magnes arſenicalis. Hic magnes Arſenicalis venenatus ampliùs non eſt; ſine enim noxa omnibus animalibus dari poteſt. Præterea cauterium

terium potentiale eſt inſigne, quod ſine ulla inflammatione, aut corroſione dolorifica operatur. Uſus ejus eſt in peſte, ex hoc componitur Emplaſtrum.

℞. Hujus lapidis Arſen. Magnet. drach. iii. Terebinthinæ laricea, Ceræ, an. unc. ſemis. Gummi Serapini, Ammoniaci, Galbani, an. drach. iii. Ol. Succini, drach. ii. Terræ vitrioli optimè lotæ, drach. j. Diſſolve priùs gummata in aceto ſcillitico: ſolutionem per pannum lineum cola, & exprime, eamque tamdiu bulliendo inſpiſſa, donec acetum fuerit conſumptum, & gummata ad priorem conſiſtentiam redierint. Deinde ſeorſim Ceram, & Terebinthinam eliqua, & extra ignem aliquandiu agita, donec ad ſpiſſitudinem unguenti redigantur. Porrò adde gummata purificata, & inſuper pulverem magnetis arſenicalis, cum vitrioli terra, & oleo ſuccini.

Hoc Emplaſtrum ulceribus, & carbunculis peſtilentialialibus more conſueto applicatum, ſubitò rumpit eadem, & venenum ex imo inſtar magnetis potenter attrahit, nec apertum ulcus coire patitur, ante perfectam extractionem omnis venenoſitatis.

Emplaſtrum Attractivum.

Rec. Lithargyrii, Lapid. Calamin. Succini, Magnetis, an. unc. ii. Pulveriſata omnia tenuiter, coque in olei lini lib. j. ß. Ceræ, lib. j. Terebinthinæ, lib. ß. Vernicis, unc. iv. Coque aliquandiu, donec inſpiſſentur. Adde poſtea gummata ſequentia, vulgari modo in aceto ſoluta, & colata, viciſſimque, Opopanacis, Serapini, Galbani, Bdellii, Ammoniaci, an. drach. j. ſemis. Ebulliant leviter; In fine adde pulverum, Maſtiches, Thuris, Myrrhæ, Aloës hepaticæ, an. unc. j. Deligenter move ſpatula, & tandem malaxando in magdaleones redige. Valet in tumoribus podagricis, quos in aquam ſolvit, & extrahit.

Aqua Cardiaca pro malignis Peſtilentibuſque Febribus, omnium præſtantiſſima, cujus uſus erit ad curationem, & præcautionem.

Rec. Meliſſæ, Cardui benedicti, cicerbitæ, Veronicæ maris, Ulmariæ, Pimpinellæ, an. m. iv. Ex his ſuccum exprime, in quo macera radicum Angelicæ, Tormentillæ, Enullæ Campanæ, Biſtortæ, Gentianæ, cinnamomi, an. unc. ii. Vini albi, libras duas. Digerantur triduo in vaſe vitreo benè obturato; & tum per alembicum vitreum, calore balnei Mariæ, extilletur aqua.

Doſis eſt ab unciis duabus ad uncias quatuor. Sudorem excitat, roborat vires, & non rarò extinguit febres.

Aqua Panis.

℞. Micæ Panis albiſſ. lib. xv. In vaſe vitreo infunde, & macera in fimo equino per menſem in ſuff. quantitate aquæ communis, & diſtilla per Balneum Mariæ: & excipies aquam fragrantem primò, inſipidam poſtea. Antequàm diſtillationem inſtituas, vini albi generoſi adde drach. v. Cinnamomi contuſi uncias tres. De hac aqua unciam unam, aut duas dabis pro doſi, cui addere poteris tantillum ſacchari albi, ut pro unc. ii. unc. dimidiam Sacchari. Hæc aqua vires mirificè recreat, ac reſtaurans eſt præſtantiſſimum.

Aqua Margaritarum.

℞. Margaritas Orientales, Aceti albi diſtill. an. q. ſ. diſſolve uniones cum Aceto diſtillato, acetum evapora in ſatis lento igne, & in fundo vaſis ſalem invenies, qui per retortam pellatur, & habebis aquam fragrantiſſimam, reparandis viribus idoneam: cujus doſis eſt dimidia dragma cum juſculo carnis.

Aqua Reſtaurativa.

Rec. Pulpæ Caponis lib. j. Pulpæ Perdicum lib. ſemis. medullæ Panis albi, lib. ij. Aquarum Roſarum, meliſſæ, florum Citrii, an. lib. j. vini albi generoſi, lib. vi. Schœnant. galangæ, macis, caryophyll. an. drach. vi. Cinnamomi, unc. iii. indantur omnia urinali vitreo, ſatis amplo, & detineantur iu fimo equino per 15. dies, urinali primò ſuo capitello bene obturato. Diſtilla poſtea ad calorem Balnei Mariæ, & habebis aquam optimam, viribus reparandis idoneam. Dantur unciæ duæ cum pauco ſacchari, ſemel, aus bis in die.

Antidotus Antipyretos non ſolut.

℞. Conſerv. florum Boraginis, florum Centaurii min. flor. viol. Roſarum, an. unc. ii. Salis Antimonii optimè depurati, unciam dimidiam, flor. Antimonii diaphoretici, drachmas ſex, cum ſyrupo de Corticibus citrii miſce, & fiat Antidotus, de qua dantur drachmæ duæ, tres, aut quatuor pro doſi. Sanguinem ſenſim repurgat, obſtructiones reſerat, lienis & jecoris duritiem emendat: neque vomitum, neque alvum movet: febres quaſcunque radicitùs evellit.

Antidotus Antipyretos Purgans.

Rec. Extracti radicis Tithymali Cypariſſiæ, Scammonii per aquam vitæ depurati, & præparati, an. unc. j. Conſerv. flor. Roſarum, Conſerv. flor. Boraginis, florum Antimonii diaphoretici, an. ʒ. vi. cum ſyrupo roſ. ſol. fiat Elect. de quo doſis erit ʒ. ii. & unc. ſemis.

Elect. de Croco Martis ſimplex.

Rec. Corticis Citrii ſaccharo conditi, Conſ. pulpæ Cydoniorum, an. ℥. ij. Croci martis, ℥. dimidiam, Miſce & fiat Electuarium, cujus doſis eſt à ʒ. ß. ad duas.

Elect. de Croco Mart. ſol.

Rec. Conſ. Borag. violar. roſarum, an. ℥. j. pul. Sennæ Orient. drachmas vi. Croci martis, drach. v. Syrupi de pomis Saporis Regis, q. ſ. Miſce, fiat Electuarium, cui adde ol. aniſi guttas viii. Doſis à drachma una, ad duas, & tres.

Utriuſque Electuarii vires ſunt imperſcrutabiles: in cachexia quantum valeant, ſatis notum eſt. Obſtructiones tam jecoris, quàm lienis, optimè reſerant.

Decoct. Catholicum.

In *noſtris curationibus* ſæpè fit mentio Decocti Catholici, tanquam potionis admodum univerſalis: Deſcriptionem ipſius ſic habeto.

Rec. Radicis Graminis, unc. iij. ſalſæ parillæ, unc. ij. fol. Cichorii, agrimonii, pimpinellæ, betonicæ, Capil. ven. an. M. j. ſennæ Orient. epithym. an. unc. j. florum violarum, borag. an. p. j. aniſi, drach. ij. liquirit. unc. dimidiam. Coquantur omnia in libris viij. aqu. comm. in duplici vaſe, calore Balnei Mariæ, Doſis erit ab unc. iij. ß. aut iv. ad ſex.

Decoct. Hydroticum.

Decocti Hydrotici pariter frequens fit mentio in *noſtris curationibus*. Paratur verò hunc in modum.

Rec. Raſuræ ligni Indi, lib. j. Corticis ejuſdem ligni, uncias tres, Baccarum Juniperi, unc. ij. Macerentur ſimul in vaſe terreo devitreato, ſtricti orificii, cum lib. xx. aquæ communis, & ſpiritus ſulphuris dulcoacidi, ʒ. ij. in loco frigido per 10. vel 15. dies, donec certam quandam fermentationem acquiſiverint, quod fit citiùs aut tardiùs, pro aëris & tempeſtatis conditione. Tunc per Balneum Mariæ coque ad medietatem, & aquam evoca ſimul inter coquendum, quod facilè fit cum amplo urinali, cum ſuo capitello. Utrumque liquorem ſeorſum ſerva. In Decocto, quod erit circiter librarum x. infunde Radicis Chinæ ſelectæ in taleolas diſſectæ, Salſæ parillæ, an. unc. ij. ligni Saſſafras, unc. j. Santal. albi, unc. dimidiam. Coquantur iterum ad medietatem, quæ circiter lib. v. erunt: quibus addimus, vel liquiritiam, vel ſaccharum, vel aniſum ſaccharo conditum, ſaporis gratiâ. Item ſi laxativum exoptemus decoctum, ei ſennam addimus; hermodactyllos non rarò. Doſis ab unc iv. ad vi. Sudorem movet: & in lue Gallica præſtantiſſimum eſt medicamentum. Item in Hydrope, & aliis.

Electuarium de Baccis Juniperi.

In Paralyſi, in morbis ventriculi, renum, & inteſtinorum, frequenter uſurpamus Electuarium de baccis Juniperi. Parandi autem modus ſatis eſt communis: Coquuntur enim baccæ maturæ Juniperi in ſufficienti quantitate aquæ communis.

Ung. Magiſtrale.

Rec. Fol. bugulæ, alchymillæ, plantag. peti, ſive herbæ reginæ, ſummitat. Hipericonis, an. M. ij. Infundantur ſ. q. Ol. roſati per octo dies, & colentur: In colatura liquentur Ceræ cittinæ, unc. tres, pro qualibet liq. Terebinthinæ claræ, unc. j. Antimonii ſubtilliſſimè triti, Tuthiæ præparatæ, an ʒ. vi. Ceruſſæ lotæ, Cinnabaris lotæ, an. unc. j. Miſce, fiat unguentum.

Unguentum Vulnerarium.

Rec. Ol. balſamici cum herbis vulnerariis, (de quo in *ſectione de Oleis*) lib. ij. Terebinthinæ, unc tres. Ceræ citrinæ, lib. ß. Galbani depurati, unc. ij. Pulv. præcipitati albi dulcorati, pulv. Vernicis, an. unc. ß. Miſce, fiat unguentum.

De Auro Diaphoretico.

Pro auro Diaphoretico, recentiores nonnulli putant intelligendum eſſe magiſterium auri cum aqua regia factum, de quo in *ſecundo libro. cap. de auro*, nec in totum errant: nam dictum aurum, cum duplici portione florum ſulphuris, iſtam amittit volatilitatem ſuam, & in pulverem rubicundiſſimum vertitur: Id ſi in vaſe circulatorio ſub fimo equino circuletur per quindecim dies, cum aqua vita alkalizata, acquirit magnam tenuitatem, & penetrandi potentiam. Ejus uſus nobis fuit olim ſatis communis, modò verò ſequenti utimur.

Rec. Auri puriſſimi partem unam, Mercurii Antimonii q. ſ. diſſolve, & fiat amalgama: hoc verò coque blando igne per ſpatium 4. dierum, in vaſe vitreo ſeſquicubitum alto, cujus pars inferior ſit ampla & alata, ſuperior verò ſtricta, & longa. Ignis ſit blandus & continuus. Hoc modo amalgama in rubicundiſſimum pulverem vertitur, qui per xv. dies circuletur cum ſpiritu vini in fimo equino. Spiritum tandem evoca, & habes aurum tuum præparatum. Doſis erit à granis iv. ad v. aut viii. ex conſerva quavis, etiam in vino, aut juſculo carnis.

Aurum Diaphoreticum Theop. Par. lib. de malè curatis reſtit. lib. 3. c. 25.

Rec. Auri ʒ. j. ex eo duæ patellæ fabricentur; ac per eſſentiam vini ſecundum artem, in primo gradu Athanoris, illæ in liquorem reſolvantur. Doſis eſt g̅. iij. in vino.

Theriaca metall.

In *noſtris obſervationibus* non rarò fit mentio Theriacæ metallorum, non aliâ de causâ, niſi quòd ex metallis medicina fit Theriacalis adverſus venena, & quæ peſti, peſtilentibuſque morbis conveniat. Paratur verò ſic:

Rec. Mercurii reſuſcitati partes quatuor, Reguli ſtellati antimonii partes duas, Auri puriſſimi partem unam. Liquetur aurum cum regulo, cui adde mercurium concalefactum ſeorſum, miſceantur invicem, & fiat maſſa, quæ pulverizetur ſuper lapidem porphyreticum. Hæc materia coquatur lento calore, in ſufficienti quantitate balnei Hermaphroditici, donec omnia probè fixentur. Doſis erit à g̅. vj. ad x.

Mumia mineralis.

In mineralibus ſumma eſt dulcedo, quæ propriè in illis Mumia dicitur. In plumbo magna eſt, ut patet per ſalem ipſius. Hoc accipimus cum duplo mercurii, excoquantur ſimul ſecundum artem, & fiat pulvis, qui commodè unguentis admiſcetur. Olea, quæ ex his parantur, veriùs mumiæ appellantur: at quia non ita facilè parantur, hac de re præſenti contenti ſumus.

Liquor dulco-acidus Sulphuris.

In nonnullis malè curatis, & his quibus mercurius fuit pravè exhibitus, maximo cum fructu præſentem liquorem exhibemus. Fit verò ejuſmodi liquor more olei Sulphuris, vitra tantum, ſive campanam foliolis auri inducimus, foliola ad hæc communia, quibus unuſquiſque utitur

utitur vulgariter, intelligimus. Liquor qui hac viâ extillatur, mirâ dulcedine donatur, & multas poſſidet vires, quas ſtudio brevitatis omittimus.

Pilulæ Polychreſtæ.

Rec. Aloës ſuccotrinæ, unc. j. Maſtiches, drach. ij. macis, galangæ, an. drach. dimid. mercurii dulcis præcipitati ſine corroſivis, drach. j. & dimid. cum Syrupo roſato ſolutivo, fiat maſſa, cujus doſis erit, drach. j. & drach. j. ß.

Ejuſmodi pilulæ verè multarum ſunt virtutum: Clementiſſimè purgant: tutò noctis tempore exhibentur. Cerebrum maximè purgant, ventriculum pariter, & inteſtina; vermes enecant: mira etiam alia præſtant, de quibus *in centuriis.*

De ſpecifico ſtomachico.

SPecificum ſtomachicum dicitur, quòd ſpecialiter juvet ſtomachum, quo nomine non ſolùm ventriculum intelligimus, ſed omnem locum in quo fit concoctio, & quia in unoquoque membro peculiaris fit digeſtio, ideò in his ventriculum, ſeu locum concoctionis adeſſe ſtatuimus: quod alii de glutine, rore & cambio dicunt, idem atque nos ſentire videntur. In ventriculo, quem vulgus ſtomachum appellat, prima fit concoctio, quæ ſi ex ſententia perficiatur, omnia læta ſunt. Et ut in ſingulis membris coctionem fieri diximus, ita & ſeparationem alimenti ab excremento: Alimentum in membri ſubſtantiam tranſit; excrementum tanquam inutile foràs truditur, vel per commune, vel per proprium emunctorium. Eſt verò multiplex excrementum totius corporis, unum ſenſibile, aliud inſenſibile. Senſibile varia obtinuit emunctoria: ſic inteſtinorum, habet alvum; Renum, veſicam; de Capite idem cenſendum; ſputum eſt Cerebri, ſicuti & mucus narium. Aures flavam quandam materiam continuò emittunt. Oculi pariter lachrymas fundunt pro excremento, & maximè poſt ſomnum. Ubi proba fit concoctio, ibi pariter facilis excrementi ſegregatio. Hoc medicamenti genus ubique locorum concoctiones juvat, & ob id univerſale dicitur. Particulare redditur etiam alterius interventu, uti ſi univerſale deſideras, fac ut Solis ſplendore illuſtretur, cujus influentiâ non tantùm ejus tenebræ removentur, verùm & ejus benefico calore, illius compacta materia attenuatur & ferè fermentatur. Ab aliis planetis influentias pariter recipit, & magis particularis fit. Hæc verò materia ubique reperitur, in uno pluſquàm in alio. Ejus medio quandoque fœcundantur agri, vegetant plantæ, adoleſcunt & fructificant arbores. Sine ipſa nulla fit concoctio, terra ejus præſentia orbata ſteriléſcit. Solâ coctione indiget, ſi ſemel ab omni terræ illuvie repurgetur. At hæc ſatis, alibi fuſiori ſermone ſperamus genuinam ejus præparationem docere. Interea ſcias velim, hoc medicamenti genus naturam ad coctiones promovere, humores mitigare, efferatos ſpiritus coërcere, pacificare, & ad propria officia reducere.

PETRI POTERII
DE
FEBRIBUS.
LIBER PRIMUS.

CAPUT PRIMUM.

In quo inſtituti ratio, & ſcribendi occaſio.

FEBREM, malorum omnium, quæ humanam ſalutem impetunt, eamque demoliuntur, primas tenere, cæteriſque malorum generibus palmam præripere, obſervamus quotidiè, neque mali genus eſt, cui magis homo ſit obnoxius. Mortales cujuscunque ſortis, & conditionis adoritur, nulli ætati parcens; & reverà immanis hæc fera in quamcunque regionem graſſatur, neque tempeſtati, neque hominum conditioni indulget, æquo pede pulſat pauperum tabernas, regumque turres. Sancitum fuit olim, neminem ſine febre mori; unde ſatis mirari non poſſum, cur homo in tantum hoſtem hucuſque ſatis haud ſibi proſpexerit. Fateor equidem de hoc truculento hoſte librorum myriades conſcriptas eſſe, in quibus de ejus eſſentia, ortu, & curatione, & pari filo, nec minori dicacitate de illas ſanandi methodo, at infelici eventu; nam etiamſi eorum dogmata ad unguem ſectaris, nonniſi umbras, & mera figmenta comperies. Quid mehercule turpius, quàm in re tam clara (ut ipſi jactitant) turpiſſimè deficere? Adeſt tertiana, quartana, aut quævis alia febris, parati ſint hi milites, inſtituant omnes artes, baliſtas, arietes, catapultas, & quotquot recenter inventa ſunt tormenta bellica, dirigant ad earum ferociam retundendam, nihil planè opis, ſpretis eorum artibus ſuam tyrannidem non minùs in nos exercent: earum paroxyſmus, durationis tempus, & ſæva earum ſymptomata nec minimum remittuntur: curati, atque incurati eadem afflictio; immo qui Medicorum caſtra effugiunt, in minores anguſtias incidunt; unius ſaltem hoſtis tela in ſe vibrata ſentiunt: fœtidas, amarulentas, & horridas potiones non deguſtant; cruces, & tormenta, utpote phlebotomias, cucurbitulas, hirudines, veſicatoria, inuſtiones & alia morbis ipſis graviora experiri non tenentur. O fœlices ruſtici! & vos Orientales, & Auſtrales gentes beatæ! quæ ejuſcemodi artibus caretis, non cum larvato amico, tanquam cum truculentiſſimo hoſte, vos dimicare oportet, uti nos cives Europæos, qui non ſolùm aperto Marte, cum communi hoſte, morbo videlicet, decernendum habemus de pace, ſed fucato amico vires nobis à Naturâ conceſſas opponere, & ubi integris viribus tanto hoſti reſiſtere deceret, diverſione quadam, eas dividere neceſſe habemus: ſic non unitâ ſed diſperſâ virtute, coram ſæviſſimo tyranno ſuccumbere cogitur patiens. His & aliis pluries apud me ſubductis, unde tantus ſopor tamdiu mortalibus inſedit? unde in re tam aperta, tanta ſocordia? unde in tanta neceſſitate, tanta penuria? hoc potiſſimum in cauſa eſſe viſum eſt, quia documentis effaſcinati, his facilè acquieſcimus, & ſupra eorum ſenſa, nihil ſciri poſſe falsò arbitramur: immemores, quòd quotidiè nova in rerum natura emergant, quòd antiqui non omnia ſciverint, & quòd longè majora ſint, quæ neſcimus. Quid plura? nonne ſunt infinita Dei opera, quæ cacodæmonis aſtu nobis perpetuò obſcurantur, nec niſi ejus benignitate, in lucem ſe proferunt? Hujus luminis ſplendore delinitus, quid in re tam utili, tam jucunda, & mortalibus neceſſaria ſentiam, in medium proferre omninò ſtatui; quid in contrarium ſentiant larvati iſti miſelli, parum refert: etenim veritatis clypeo muniti, nihil timebimus; atque adeò etſi totus laberetur orbis, impavidum ferient ruinæ. Tu interim inconcuſſa Veritas, lux incomparabilis, ſcientiarum & diſciplinarum fax indeſinens, benigno tuo ſplendore ab intellectu noſtro, ignorantiæ Cimmerias perfectè remove tenebras, ut ad te fidiſſimum doctorem, pervenire poſſimus. Interea non me latet immenſum pelagus aſſiduè ventis, procellis, & turbinibus agitatum; ſyrtibus, ſcopulis, & variis ignorantiæ voraginibus refertum, ingredi me, in cujus velificatione nauclerus peritiſſimus maximè requiritur: nec ſatis confido ad tantam velitationem vires meas ſufficere poſſe, at in arduis voluiſſe ſat eſt. Hîc non ſolùm noſtræ ſunt partes, de univerſa humani generis ſalute agitur, de proximi bono ſermo habetur, de hominum ſecuritate tractatur. Sed modò itineris curſum inſtituamus, navis noſtræ imbecillitatis proram & puppim, ad Deum noſtrum, fidiſſimam

Veritatis

Veritatis cynoſuram, dirigamus, & velis ac rudentibus explicatis, ad eum tutiſſimè contendamus: in quo peragendo, veterum, & neotericorum placita primò expendere licebit, quæ ſi agitata, & ſatis firma haud reperiantur, nova experientiis & rationibus confirmata, eorum loco reponere decrevimus. A definitione febris eſſentiam aperiente exordiar; à qua ad diviſionem &c. & tandem ad curationem.

CAPUT II.

Febris nomen.

FEbris à fervore, vel feritate Latinis dicitur, & reverà immanis eſt fervor, & ingens feritas ſuam tyrannidem in omnes æqualiter exercens. Grecis *πυρετὸς*, à nomine *πῦρ* quod eſt ignis. Unde apud Hipp. legimus febrem Cauſonidem appellari, quaſi magnum ignem: etenim Cauſus idem quod ardor ingens, & uſtio, hinc *καῦσοι γίνονται πυρετοὶ* ardores vertuntur in ignes, aut febres Cauſonides fiunt ignes. Hebræis דלחת *Dalechet*, à verbo דלח *Dalach*, quod etiam eſt ardere, accendere, & urere: & dicitur *Deſcheph*, רשף quod eſt pruna, & carbo accenſus: *Deuteron. c.* 34. ולחנני רשף דגני רעב. Dicitur etiam קלחת *chadachat*; quod pariter eſt ardere, incendere, à verbo קדח *chadach*, *Deuter. c.* 24. יהודה; כשתכרה; ובקרהרת וכר להרת יכברה quâ nominis appellatione, febris eſſentiam ſatis explicatam haberemus, nî noſtrâtes verbis plus juſto oblectarentur; ea eſt enim linguæ ſanctæ proprietas, ut rerum eſſentias propriis nominibus deſignet: & reverà ſi febris naturam ſolo naturæ lumine perpendamus, verè ignem Microcoſmicum appellabimus. At quia de nomine lis nobis non eſt cum Grammaticis, ad ejus eſſentiæ notitiam deſcendamus. Scimus enim veram febris nomenclaturam, ejus notitiam, & curationem effugere non poſſe.

CAPUT III.

Febris Definitio diſcutitur, & incerta redditur.

OMnis noſtra cognitio, vel nobis à Natura inſita eſt, vel ratiocinio colligitur: ratiocinamur de ſingularibus, à quibus progredimur ad univerſalia; & quia non poſſumus ex illis ſcientiam inſtituere, oportuit ab univerſalibus præcepta trahere: univerſalia quippe in ordinem deducta, per proprias differentias, genera ſuprema, & infima ſtatuunt. Sic æquum erat partes eſſentiales, quibus res conſtarent, priùs exponere; etenim ut res naturales conſtant materiâ & formâ, ita res ratiocinio comprehenſæ, genere & differentiâ, Febres non diſſimili ratione: qui enim febrium notitiam poſteris tradiderunt, dixerunt febrem eſſe calorem præter naturam totum corpus infeſtantem, ut ex Gal. patet *lib.* 5. *de morb. differ. cap.* 5. alibi dixit *lib.* 1. *Aph. cum. com. xvj. & lib.* 1. *de ratione victus acut. com. xviij.* febrem eſſe calorem extraneum accenſum in corde, procedentem ab eo, mediantibus ſanguine, & ſpiritu, per arterias, & venas in totum corpus. Fernel. non diverſo modo dixit, febrem eſſe calorem præter naturam è corde per omne corpus diffuſum. Quibus liquet, ejus eſſentiam duabus illis partibus conſtare, calore videlicet, & præter naturam. De hoc calore multa alii decantant, ſunt qui intemperiem ſimplicem, ſunt qui cum materia eſſe dicant: qui ſubſtantiam, qui qualitatem puram, qui corpus adventitium, qui qualitatem auctam, qui forinſecùs advenientem, qui diſpoſitionem, qui habitum, qui qualitatem paſſibilem. Mirum videre eſt, quot quæſtiones vanæ, & inutiles. Unuſquiſque jactat ſe rem acu tenere: ſed his brevitatis ſtudio omiſſis, communem ab omnibus ſimplici ſermone receptam examinare placet, ſive ſit Avicennæ, ſive Fernel. parum refert, eadem eſt cum Galenica: quod enim Galenicæ adjicitur, eſſentiam non variat, ſed modum, & ſedem connotat. His ergo conſtat, calorem eſſe genus, præter naturam, differentiam. Quòd calor non poſſit eſſe genus, ſatis patet, ſi genus verè ſumatur pro natura quadam univerſali univoca, quæ de pluribus differentibus ſpecie dicatur, in eo quod quid eſt; calor enim non poteſt dici natura univerſalis, ſicut Animal. Dum intelligo Animal, quidpiam ſeorſum conſiſtens intelligo; dum verò calorem, nonniſi affectionem, qualitatem, aut affectum alicujus rei. Præterea calorem nil aliud eſſe quàm ſingulare accidens, nec poſſe prædicari de pluribus, ſatis clarum eſt. Nec valet, eum ab intellectu abſtrahi poſſe à ſingularibus, & in univerſalem conceptum verti. Eodem modo chimæras, mille nugas poſſumus intellectu formare, nec propterea ſunt in rerum natura. Non me latet, Ariſt. dixiſſe univerſalia eſſe tanquam accidentia, & ſignificare quale quid, non hoc aliquid, quòd partes ſint hoc aliquid conſtituentes, non propterea ſingularia ſunt. Sunt equidem partes, ſed univerſales; & ſeorſum in rebus per intellectum conſiſtentes, & in eorum conceptu ſubſtantia quædam univerſalis intelligitur, & hæ ab Ariſt. ſecundæ ſubſtantiæ appellantur. Rurſus quod dicit tanquam accidentia, ſatis notat non eſſe accidentia, ſed veluti accidentia, quæ inſunt rebus, ſic univerſalia de ſingularibus prædicati. Non ita calor, cujus eſſentia in ſola hæſione conſiſtit. Quid verò ſit illud cui inhæret, nec ignem, nec ejus portionem aliquam eſſe certum eſt, cùm in rerum mixtione, nullum elementorum maneat actu. Quod virtualiter, & potentiâ dicunt, mera ſunt figmenta. Ut res puræ, actu, & realiter ſunt, quærimus; quæ non ſunt adhuc, & ſolâ opinione concepta, rejicimus.

CAPUT IV.

Varia traduntur argumenta, quibus iterum febris definitio exagitatur, & nulla redditur.

EX præcedentibus etſi pateat, quàm parum firma ſit communis Febris definitio; in præſenti ſuperiùs dicta firmabo, & inconcuſſa reddam. Inprimis ſi dicant, definitionem ejuſmodi non eſſe formalem, ſuam magis produnt inſcitiam; etenim ſatis patet ex Ariſt. 2. *Poſt. cap.* 10. definitionem eſſe orationem naturam alicujus rei denotantem; hanc verò dividi in formalem ſeu eſſentialem, & accidentalem; hanc rurſus in cauſalem, & deſcriptivam. Medico qui morbi eſſentiam quærit, formali, & eſſentiali uti neceſſe eſt; nam neque acci-

dentalis, neque cauſalis, neque deſcriptiva rei eſſentiam aperire poſſunt: eas tamen non parum lucis afferre poſſe in veris definitionibus tradendis, non negamus. At in re tanti momenti, ubi non umbras, ſed res ipſas ſectari, Medico conſilium eſt, certum eſt ad febrium eſſentiam cognoſcendam ejuſcemodi definitiones non ſufficere. Quòd ſi ejuſmodi diſcuſſio, ſubtilis ac nimis philoſophica eſſe videtur, & à ſenſato artifice aliena, demus (quæsò) calorem ejuſmodi verum eſſe genus, idque univocum, quid, abſurdum per abſurdius? Res agunt ut ſunt; calor per ſe non eſt: ergo nec per ſe quicquam efficit. Idem eſt quod ab omnibus recipitur, nihil agere ſupra gradus ſuæ activitatis, vel ab immobili nullus motus. Quod de potentia poſſunt afferre, mera ſunt ſubterfugia. Res non ut futuras, ſed ut ipſæ ſunt, inquirimus. Calorem ſanguini hærere, & ſanguinem ſeipſum deſtruere, reclamat omnis Philoſophia. Rurſus ſingulæ res à locis naturalibus ſervantur: Calor in ſanguine, in venis, & in viventibus in loco proprio manet. At jam illos intelligo adverſus nos reclamare, & putredinem efficientem in medium protrahere; hanc verò putredinem ab obſtructione; & obſtructionem à plenitudine & craſſitie; & hanc plenitudinem, & craſſitiem ab extrinſecis, aëre, cibo, potu, &c. Quid? mehercle circulum agimus, res in infinitum progreditur: ad unum tandem deveniendum. Si putredo eſt cauſa caloris, & putredinis cauſa obſtructio, obſtructionis alimenti multitudo; ſic de abſurdo in abſurdum incidimus. Dandum erat reale efficiens, quod ut eſſet, efficeret, quod à ſe, non ab alio actionem ederet, quod in ſe potentiam heberet agendi, quod formaliter à nullo penderet, ſed per ſe ſubſiſtens, juxta ſuæ activitatis gradum & conditionem, effectus produceret. Sed quorſum iſthæc? Peripateticam fortè non ſequuntur doctrinam, Empedoclis potiùs dogmata ſectantur. Quòd ſi ſæpiſſimè non audirem, Ariſtotelem ab his communem magiſtrum appellari, eos planè potiùs Empedocleos, quàm Peripateticos dicerem. Verum enim verò quotieſcunque de caliditate, & ſiccitate garriunt, & de temperamentis mille quæſtiones effutient planè inutiles, quis non videt eorum doctrinam à Peripatetica alienam? Quòd ſi his acquieſcere nolint, ad calorem, earum baſim, veniamus.

CAPUT V.

Quàm irrita ſit febris definitio per calorem tradita.

FEbrium cognitio non aliâ de cauſâ perveſtigatur, niſi ut ex ea, ejus contrarium nobis innoteſcat; nam qui contrarium novit, idem ejus curationem cognoſcit, alterum, alteri applicando. Etenim contrariorum indeſinens proprietas eſt, ſe invicem expellere: At qui Medicus, qui dicit febrem eſſe calorem, & frigida ipſi opponit, & eam non curat, oſtendit clarè, frigus non eſſe febri contrarium. At ipſe iterum reſpondet, materiam caloris ſubjectum, primò eſſe removendam. Si hoc eſt; cur non priùs materiæ, talis caloris ſubjecto quæſivit contrarium, & ab ea deduxit febrem? Multa de putredine obganniunt, nec minora de obſtructione fingunt, & ſemper ad idem revertuntur: Sed purgent, quantum velint, deobſtruentia porrigant, & refrigerent quantum poſſint, quid inde? eâdem namque viâ mors, & ſanitas; ne ad minimum quadrantem retardatur paroxiſmus. Verùm antequàm rem ſeriò aggrediamur, quid ſit calor, quotuplex, quomodo Philoſophis, & quomodo Medicis, primò dicendum.

CAPUT VI.

Quid calor, & quotuplex.

UT omnis vitetur homonymia, calor Græcis dicitur ϑερμὸν, ϑερμότη, θάρπος, καῦμα, αἶθος, quod Latinis uno nomine calor appellatur. Calor abſtractum eſt, calidum concretum; abſtracta ſui juris ſunt, concreta ab abſtractis pendent, calidum à calore, non calor à calido. Sicuti candor à candido, lux à lucente; ſic calidum calore calet, & candidum participatione candoris, quæ nomina ſunt entia, vel entium actu, vel poteſtate. Rurſus eadem ad ſubſtantiæ categoriam pertinent, vel ad alia prædicamenta: ſubſtantiæ non ſuſcipiunt magis nec minùs; ſubſtantiæ nihil eſt contrarium; at calori frigus eſt contrarium, & calor intenditur ac remittitur. Rurſus ſubſtantia nulli eſt accidens, calor contrà; ſubſtantia hoc aliquid ſignificat, calor non ſic, ſed quale denotat. Ex quibus ſatis liquet, quàm malè calor dicatur ſubſtantia. Nec obſtat Argenterii exceptio, quâ caloris appellationem diverſam facit, alteram ſecundùm Philoſophos, & alteram ſecundùm Medicos: ad illorum mentem accidens, ad horum ſubſtantiam. Accidentis eſſentia eſt inhærere, & eſt entis potiùs quàm ens. Veritas non eſt duplex: Philoſophi ut ſunt res, contemplantur; Medici ſi contra, non ſunt audiendi, nam omni rationi adverſantur. Conſulant ſi velint Ariſt. *lib.* 1. *Phyſ. cap.* 3. *text.* 26. intelligent, quomodo ſubſtantia nulli ſit accidens. Plura non addo, nam res ipſa loquitur. Neque vobis objicio, quomodo in igne poteſt eſſe forma, & accidens, eruntne duæ ſubſtantiæ in eodem? Sed his miſſis, dicamus, quid intelligant de calore nativo inſito, adventitio, cœleſti, naturali, non naturali, febrili, peſtilenti: plures ſpecies exiſtimemuſne? Inter recentiores ſunt, qui affirmativam ſequuntur. Ariſt. ſibi fautorem dicentes *lib.* 2. *de Gener. Animal. cap.* 3. ubi aſſerit calorem, quo animantium vita continuetur, quo pereunte omnis eorum actio moritur, nec ignem eſſe, nec ab igne ortum ducere; ſed in ſpiritum lapſum cœlitùs incidere: item Conciliat *diff.* 48. *&* 49. Marcellum in *ſuo lib. de Anima, c.* 143. *&* 144. Picum Mirand. *lib.* 3. *adverſus Aſtrologos, cap.* 3. Bartholom. Angl. *de rerum proprietate, lib.* 3. *cap.* 1. Niphum 1. *Meteor. com.* 35. *q.* 2. Fernel. *lib.* 4. *ſuæ Phyſiologiæ, cap.* 3. Qui negativam amplectuntur, Anteſignanum D. Thom. Aq. Ægid. Albert. Mag. D. Bonavent. Marſil. Sax. Achil. Thom. Aveg. & alios complures producunt. Ariſt. non ſibi contrarium, ſed oppoſitum domonſtrant. Loca, & argumenta, hinc inde nota ſunt. Dum ſic inter ſe de calore rixantur, ſatis apertè videre licet, quàm perperàm febrium doctrina inde deducatur, Neoterici

rici nonnulli, qui de calore, calidove innato explicationem ſuſceperunt, plus obſcuritatis, quàm lucis afferunt: Ex his nonnulli adeò Philoſophiæ expertes reperiuntur, ut omni ratione ſepoſitâ, velint calorem eſſe ſubſtantiam corporalem, actionum noſtri corporis opificem, cujus præſentiâ vivimus, & cujus abſentiâ morimur. Hieronymus Capivaccius (ut alios taceam) ſuprà *Aphor.* 14. *ſect. prima*, definitionem talem exhibet: Calor nativus eſt corpus mixtum, à ſemine, & ſanguine materno, ab agente animali genitum, pro actionibus animæ obeundis. Ejuſmodi definitionem eodem in loco fuſiùs explicat, verbis magis apertis demonſtrans ex Gal. quomodo calor ſit ſubſtantia, non accidens: Ad quem craſſiſſimum errorem confutandum, ſatis ſuprà dictum eſt, & adeò eſt clarum, ut ſuperfluum foret, in id tempus inſumere. Fernel. non ſubſtantiam, ſed accidens, cujus ſubjectum facit ſpiritum naturalem. Recentiores plurimi, Capivaccii errorem ſequuntur. Montanus, vir ſenex, quid ſit calor nativus ignorare ſe fatetur, quem tandem vocat quintam eſſentiam, ſpiritualem, tenuiſſimam, & ſubtiliſſimam ſubſtantiam. Hieronymus Mercurialis, Capivaccio contemporaneus, & noſtræ ætatis Medicus magni creditus, eundem calorem dicit eſſe ſubſtantiam calidam, & humidam *in* 14. *Aphor. ſect.* 1. Alios Autores, aut potiùs tranſcriptores, ad confutandum in medium minimè protraho, quod ſuprà ſatis ſuperque factum eſſe exiſtimo: ex quibus ſatis videre eſt, quàm parum certa, & tuta ſit Febrium definitio.

CAPUT VII.

Febris diviſio examine perpenditur, & incerta redditur.

Collapsâ Febris definitione, ejus diviſionem pariter corruere neceſſe eſt; attamen clarioris doctrinæ causâ, quam communiter in medium proponunt, examinare placet: Primò nonnulli febrem dividunt in materialem, & non materialem; in putridam, ſimplicem, & peſtilentem; in continuam, & intermittentem; in acutam, & mitem; in humoralem, ſpiritualem, & in ſolidis conſiſtentem; undè ſanguineæ, bilioſæ, & melancholicæ, Diariæ & Hecticæ, quas rurſus in Synochum, tertianam, quartanam, & quotidianam. Omnium communiſſima eſt, in putridam, non putridam, & venenatam. Ejuſmodi diviſiones pluribus modis redargui poſſunt. Primò cùm ea ad id inventa ſit, ut rem, de qua ſermo habetur, clariorem, & certiorem reddat; hæ cùm contrarium præſtent, certum eſt ejuſmodi diviſiones eſſe inutiles: quod maximè patet ex ſuperioribus. Præterea patet, ejuſcemodi diviſiones eſſentialia prædicata febrium minimè tangere, non materiam, non formam, aut aliud horum vices gerens. Rurſus neque ſunt ipſæ diſtributiones generis in ſuas ſpecies. Etenim cedò febrem eſſe genus, putridum & non putridum ſpecies: quid? nonne eſt ignotum per ignotius? ut jam, & infrà patebit. Species dum prædicatur de aliquo, hoc maximè fit in eo quod quid eſt, non quale quid; diviſio continuæ, & intermittentis, non quid, ſed quando reſpondet. Sed ſapienti pauca, modò ad cauſas.

CAPUT VIII.

Febrium cauſæ ponderantur.

Hic non omnes Febrium cauſas examinare ſtatuimus, ſed univerſales tantùm, & magis communes, ex quibus particulares manifeſtæ fient. Iſtæ verò ſunt triplices, caloris exceſſus, putredo, & peſtilens aër. Quod ad caloris exceſſum, dicunt ejuſmodi exceſſum fieri, per additionem novi caloris; At hoc fieri nequit, ſine novæ materiæ appulſu, quæ ſit ſubjectum novi adjecti accidentis; at in febribus ſimplicibus negant fieri novæ materiæ adjectionem; ergo ejuſmodi exceſſus, eo quo dicunt modo, non datur. Quod verò à ſe extendatur, ſine materiæ adventu, demonſtrandum eſt primò, quo pacto accidens poſſit eſſe ſine materia; item quomodo accidens poſſit moveri, cum omninò ſit immobile; etenim auctio, & diminutio ſunt motus. Ex quibus conſtat, præfatum caloris exceſſum non dari, nec per conſequens fieri poſſe cauſam febris.

CAPUT IX.

De Putredine, & an talis detur in nobis.

Jam de putredine: de qua nemo hucuſquè dubitavit, putredinem eſſe dependentem ab alio, à putrefaciente videlicet: ex quo ſatis videre eſt, alterius eſſe effectum; at effectus alicujus rei non poteſt eſſe cauſa. Sic patet putredinem non poſſe generare febrem, aut febris eſſe cauſam. Putredo eſt tranſmutatio totius ſubſtantiæ putreſcentis corporis ad interitum, vel corruptelam ab externo calore. Gal. 11. *Method.* Putredo, Græcè πυθεδών, σηπεδών, σῆψις, & διαφθορά. Ariſtoteles putredinem dicit eſſe corruptionem proprii naturaliſque caloris in unoquoque humido ab extranea caliditate: σῆψις δέ ἐστι φθορὰ τῆς ἐν ἑκάστῳ ὑγρῷ οἰκείας καὶ κατὰ φύσιν θερμότητος. *lib.* 4. *cap.* 1. Eodem in loco dicit putredinem eſſe ſimplici generationi contrariam, τῇ δὲ ἁπλῇ γενέσει τὸ ἐναντίον μάλιστα κοινὸν σῆψις. Verum enim verò, quia tria ſunt in conſiderando putredinem, quæ quodammodo putredo dici poſſunt, Alteratio, Generatio, & Corruptio, quæ propriè putredo dicitur, de qua in præſenti: Putredinem eſſe actionem agentis in paſſum putredini aptum, negabit nemo. Agentium finis eſt aſſimilare ſibi paſſum, eorum formam annihilando, & reſolvendo ad ultimam materiam, quam modo incognito ad novam formam præſtitutam diſponunt; ſic dum res putreſcit, novam acquirit formam, & eodem tempore antiquam deponit, & ita novum eſſe, novamque recipit denominationem. Demus itaque ſanguinem, cæteroſquè humores putreſcere, corrupti, ut ſuprà patet, deſinunt eſſe, novamque induunt naturam, non ſunt ampliùs ſanguis, ſed quippiam toto genere diverſum. Sic non putreſcenti ſanguini, ſed cuipiam alteri diverſo tribuenda eſſet ejuſmodi febrium cauſa.

CAPUT X.

CAPUT X.

Quid Obſtructio? & an ipſa poſſit eſſe cauſa febris Putridæ?

CAuſas febrium univerſales enumerat quinque Galenus, *lib.* 1. *de differentiis febrium*, *cap.* 6. *& de morborum cauſis*, *cap.* 2. At quia putredo cauſa eſt potiſſima febrium, quas appellant humorales, de eâ præcipuè diſſerere nobis eſt animus. At Galenus *lib.* 11. *methodi medendi*, obſtructionem, (hanc verò putredinis præcipuam cauſam eſſe aſſerit) explicat per ſuum contrarium, eam dicens eſſe obturationem quandam, cujus contrarium ἔκφραξις quod eſt reſeratio, & recluſio. Obſtructionis, inquit, idem eſt ſymptoma, ac tranſpirabilium retentio, cujus excretio eorundem contrarium eſt. Trincavellius *lib.* 1. *Epiſtol. med. cap.* 12. volens explicare, quid ſit obſtructio, dicit eſſe humorem vias occludentem, & tranſitum intercipientem: quo in loco cauſam pro effectu ſumit, negans ſe poſſe obſtructionem cognoſcere, niſi per obſtruens, & occludens, qualis eſt craſſus, & viſcidus humor, quo (inquit) ſublato, nulla eſt obſtructio. Argenterius *lib. de febribus*, obſtructionem eſſe dicit occluſionem viarum, vel internarum, vel externarum, à denſantibus, exſiccantibus, & indurantibus. Alibi, ut in *Comment. lib.* 2. *Aphor. Hipp.* addit, & quantitatem humorum parere obſtructionem. Galenus *loc. cit.* obſtructionem vocat morbum inſtrumentalem; quod negat Trincavellius *eo in loco*, dicens eſſe ſymptoma, & nunquam morbum per ſe. Sed his miſſis, videndum quomodo ipſa, quæ alterius eſt effectus, & per conſequens accidens, poſſit eſſe alterius cauſa. Sed hoc dato, & non conceſſo, in humore craſſo & viſcido, duo conſideranda veniunt, humor, & craſſities. Humor, ut humor non eſt niſi aqua. Craſſities à terreſtri quadam materia ipſi aquæ mixta pendet. Craſſities rurſus variè conſideratur, vel ſimplex eſt terreſtreitas, vel aliis mixta infinita. Simplex, vix ſola reperitur; mixta, infinita propè ſub ſe continet, apprimè diverſas ſalium ſpecies, mineralia, bitumina, metalla, &c. Hinc non ſufficit dicere craſſum, lentum, viſcidum, &c. ſed craſſi, lenti, & viſcidi cauſam. Nec rurſus ſatis eſt mixti rationem reddere, ſed & miſcentis originem afferre neceſſe eſt. A jecoris calida intemperie, cum ventriculi imbecillitate, aut frigida temperatura, id deducere, eadem eſt ruditas. Fit circulus, principii petitio: eſſe à non eſſe repetunt, motum ab immobili, actionem à non agente. Scio juniores nova ad hoc in nos dirigere tela. Craſſitiem, viſciditatem, lentorem, & ejuſcemodi ſecundas qualitates à primis dependere. At quid inde? calor non niſi calorem producit. Quæ ex hujuſmodi evaporatione venit craſſities, lentor, & viſciditas, à mixtione, quæ erat in humido, venit. Qui corporum vivam anatomiam callet, in ejuſmodi nugis tempus haud inutiliter terit. Equidem me pudet in re tam clara veritatis ſplendorem quærere; etenim ſatis ex his manifeſtum eſt, obſtructionem non eſſe cauſam febris.

CAPUT XI.

De motu, quomodo poſſit eſſe cauſa febris.

GAlenus cauſas febrium uviverſales enumerat quinque *de differentiis febrium*, *cap.* 3. *at de morborum cauſis*, *cap.* 2. motum eſſe unam ex præcipuis febrium cauſis ſtatuit, quam opinionem ſequitur univerſa Medicorum ſchola. Videndum quàm opportunè. Circa ipſius motûs cognitionem, animadvertendum, quid moveat, quid moveatur, in quo, à quo, & ad quid. Motus, actus eſt entis potentiâ mobilis; eſt verò in nobis unicum, quod eſt potentiâ mobile, quod movet, & à nullo movetur, principium omnium motuum, qui fiunt in homine. Dicitur potentiâ, quòd non actu; etenim indeſinenti quiete cuncta in corpore humano regit, gubernat, & moderatur. At non ſic Medici motum intelligunt: circa materiam, eamque quantam verſantur. Motum intelligunt rei corporalis motionem, hîc locus cum ſuis terminis requiritur, à generatione ad corruptionem. In motu ſemper fit mutatio: de tempore, & continuitate, nulla fit mentio, de præſenti intelligunt. Motum itaque hîc intelligimus actionem entis actu mobilis, quod ſimul agat, & patiatur. Aqua ab igne calefit, & hæc noſtra eſt propoſitio; at falsò arbitrantur, calorem de igne ad aquam migrâſſe. Qui in aqua percipitur calor, è potentia aquæ educitur; non migrant accidentia de ſubjectis in ſubjecta; minùs datur corporum penetratio; inſuper duo contraria eodem in loco minimè hoſpitantur. Hîc non inquiro, an ſupra vires aliquid agere poſſit, nec peto an agentium fines terminati ſint. De generatione, tanquam de non ente ad ens, ſatis evidens eſt, mutationem ejuſmodi fieri per medium, non enim ſine alteratione fit. De corruptione idem cenſent Philoſophi. Gal. *loco præalleg.* poſtquam quinque illas cauſas enumeravit, pro motu, Solis operationem proponit, quæ ſanguinem & ſpiritus movens, calorem parit non naturalem, à quo febris. Ira pariter proponitur, in cujus motione alii moventur humores. Exercitium etiam calefacere humores inducit. At ut meliùs ejuſdem Gal. mentem aſſequamur, quid ipſe περὶ διαφορᾶς πυρετῶν dicat, tam ex propria, quam ex Hippoc. ſententia, ſatis videre licet. Ibi ſimplicis caloris mentionem affert, ubi de febrium differentia, cujus verba ſunt hæc: πυρετοὶ οἱ μὲν δακνώδεες τῇ χειρὶ, οἱ δὲ πρηέες, οὐδ' οὐ δακνώδεες μὲν, ἐπαναδιδόντες δὲ οὐδ' ὀξέες μὲν, ἡσσώμενοι δὲ τῆς χειρὸς, &c. Qui plura deſiderat de motu, cauſa febris, legat ipſum Gal. *in cit lib. cap.* 6. Licet ex prædictis, motus, ut motus eſt, non poſſit ex ſe quicquam efficere; nihilominus ex Gal. decretis, movendo ſpiritum, & humores, variè exagitat calorem noſtrum, eumque augendo, non naturalis evadit, qui ad cor detruſus febris dicitur: ſi ſpiritus apprehendit, ephymera; ſi humores, humoralis, & putrida, ſi in ſubſtantia, ſeu pulpa, habitualis, & hectica. Quid de calore, caloriſve actione ſentiendum ſit, ſuprà expoſuimus. Hinc patet moveri humores, & ſpiritus. Locus ſunt vena, arteria, & univerſus corporis habitus. Ad quid? finiſne ſit per accidens, an determinatè ad hoc, dicendum aliâ diſtulimus.

CAPUT XII.

CAPUT XII.

De contactu, & vicinia rei calidæ.

QUi rerum proprietates, virtutes, & facultates ex vero fonte ſcrutatur, contactûs, & viciniæ poteſtatem non ignorat: Nos, ubi de calore, calido, obſtructione, & putredine locuti ſumus, ſingula tetigiſſe arbitror. Ubi de pororum conſtrictione, & calidi effluvii retentione, in præcedentibus pariter ſingula ſolviſſe, & omne dubium ſuſtuliſſe ſatis reor. Quæ etiam in ſubſequentibus clara, & firma docebimus. Sed veriores, & certiores demus febris cauſas.

CAPUT XIII.

Febris quodnam morbi genus.

INter quænam entium genera reponantur morbi, non eſt dictu difficile, ſi morbus διὰ θέσιν appelletur, & ut accidentia definiri non poſſunt, niſi per ſubjecta quibus inhærent, ſic neque febris, nî priùs illius ſubjecti cognitionem habemus. Hoc verò ſunt partes ſimilares, vel organicæ, vel utrique parti communes. Febrem ab hiſce generibus maximè exceperunt, quod in nulla dictarum partium potiſſimùm inſideat; ſed univerſaliter corpori moleſta, nec minus uni, quàm alteri infenſa, ſic totius morbus eſt febris, quæ vel in humoribus, vel in ſpiritualibus, vel in ſolidis habituve corporis, tanquam in propriis domiciliis hoſpitatur. Dum hæc effutiunt, proprium, & particulare febris ſubjectum minimè docent; eſſe verò calorem naturalem auctum, (ut ipſi ſomniant) vel novum calorem extrinſecum intrinſeco mixtum, ridiculum planè videtur; ſic enim accidens, accipentis erit ſubjectum, & quod pejus eſt, & contra omnem rationem, erit aliquid, quod ſui ipſius deſtructionem quæret. Etenim ſi calor naturalis eſt ſubjectum non naturalis, ſequitur quòd non naturali deſtruit naturalem; ſed quid magis à veritates alienum, quàm accidens eſſe accidentis, & idem ſolâ quantitate diverſum diverſa ſortiri ſubjecta? Qui plura deſiderat, præterita conſulat, ubi de calore fuſiſſimè diſſeruimus. Ex his manifeſtè conſtat, febrem in genere qualitatis eſſe repoſitam. Nos doctrinæ gratiâ, & veritatis luce colluſtrati, quid de ejuſcemodi entium diſrributionibus cenſeamus, aliò dicendum diſtulimus; in præſenti non res nominibus, ſed nomina rebus aptare decrevimus. Febrem nos impensè exagitare, & deſtruere, quotidiè experimur; demum ipſam vehementiſſimas actiones reddere, & ſupra vires noſtras ſe erigere, non minùs obſervamus. Fundamentum in humana natura poſſidere non eſt credendum; nihil ſui ipſius detrimentum quærit. Oportet hac de re humanæ naturæ inimicum perveſtigare, & hunc vel in eo genitum, vel forinſecùs introductum. Quod in nobis generatur, nonniſi ab eo quod intus ſuperfluè ingeritur; ea eſt enim nonnullorum depravata natura, ut quam à primordiis nacti ſunt conditionem, hanc ſervare, & adverſus naturæ hoſtes tutari ſatis haud poſſint, vel à quibuſdam occultis impuritatibus nobis congenitis deſtinatis temporibus foràs erumpentibus, vel forinſecùs ab ambienti aëre, ab aſtris, venenis, & divinis. Cur verò entis pulchritudinem, & bonitatem reformidabimus, in collocandis morborum generibus? Imperfecti ſanè ſunt morbi, & apud nos nullum merentur ordinem; at qui fatali, & inevitabili ἀταξία ortum noſtrum in hac mundana ſcena donavit, neceſſitatis lege ejuſcemodi morborum imperiis nos obtemperare voluit: atque adeò eos reſpectu ſuæ originis inter entia completa connumerabimus, quamvis nobis quidem adventitii, & mala ſorte accidant. Quam verò ſedem, quemve occupent locum in humana natura, paulo pòſt dicemus.

CAPUT XIV.

De ſede febris in humano corpore.

FEbres in univerſum corpora humana diverſimodè incolunt. Superiùs ſtatutum fuit ex Medicorum præſcriptis, tria domiciliorum genera eas obtinere; ſpiritus Ephemeræ, Putridæ humores, & habitum corporis Hecticæ poſſident. Pro febrium loco totum corpus intelligere poſſumus, cùm in ipſum totum irruant, vireſque ſuas intendant; at loca peculiaria, & in quibus generantur, & in quibus per tempora deliteſcunt, non ita facilè deprehenduntur: nam ut earum ortus ſenſus noſtros decipit, ita earum loca non ſunt manifeſta nobis. Matrices, agri, & elementa, in quibus rationes ſeminales vigent, non modò ſtatuenda veniunt in venis, & arteriis, ſed & in ſingulis locis, in qnibus coctiones fiunt: ſic quot ſunt loca in corpore humano, ubi coctiones & ſeparationes fiunt; quot matrices, & elementa proprietatibus ſeminum inſignita, tot ſunt febrium loca. Sic febres omnes continuæ, tertianæ, quartanæ, quotidianæ, ſpuriæ, erraticæ, hecticæ, &c. in ventriculo, inteſtinis, liene, hepate, renibus, meſenterio, ſedes & fomites habere poſſunt. Iſthæc locorum cognitio multum facit ad curationem: nam ubi ſedem habent in ventriculo, facili negotio per vomitum expelluntur; ſi in hepate, per ſpecificum febrile jecorarium; ſi in liene, renibus, inteſtinis, per propria arcana. Ejuſcemodi locorum cognitio peculiaribus indiciis, & propriis ſignaturis, ex ſingularum partium anatomiâ depromptis, habetur. Neque eſt, ut quinque ſigna, à Gal. & ab univerſa ſchola tradita, in medium afferamus; ad præſens enim inſtitutum, parum aut nihil lucis afferunt.

CAPUT XV.

De his, qui magis parati ſunt ad febrem.

COnſuetudo, & experientia in hac re perpendenda, quæ pluris facienda eſt, quàm quodvis ratiocinium humanæ opinioni addictum. Communiter ratiocinatur vulgus de corporibus calidis & humidis, quæ putredini magis ſunt obnoxia: item de calidis & ſiccis, ut quæ intemperiei calidæ opportuna. Sic ſanguineis, & bilioſis febres paratæ dicuntur; hac de re juvenes

nes ad febres procliviores ſunt. Verùm non his acquieſcendum; etenim omnem ætatem æqualiter adoritur. Videtur tamen febris peſtilens juvenum majorem ſtragem edere, & quò validiores ſunt homines, eò vires ſuas magis intendere. Cur illi, qui in argenti vivi fodinis aſſiduè verſantur, raro, aut nunquam febre corripiuntur? item cur qui hydrargyrii unguento perunĉti fuerunt, ad longiſſimum tempus febre minimè corripiuntur, etſi ejuſmodi ſint complexionis calidæ, & humidæ? Contrà videmus nonnullos febribus opportunos, etſi complexionis frigidæ & humidæ. Qui excrementis nitroſulphureis abundant, illi ſunt maximè parati ad febres, item quibus pori ſunt obſtructi, & qui crapulæ ſunt dediti.

CAPUT XVI.

De ſymptomatibus, & ſignis, quibus febres dignoſcuntur.

EX præcipuarum partium læſione, varia ſuppullulant ſymptomata: vel enim febris calore ſuo omnes partes vexat, vel ſaltem præcipuas: & hîc ex primis ſymptomatibus, ubi jecur, & ventriculum, nauſea, vomitus, inappetentia, diſtentiones, erroſiones, dolores defatigant, ibi partes naturales læduntur; ubi capitis dolores, phrenitides, deliria, lethargus, vigiliæ, &c. apparent, ibi animales partes; ubi cordis morſus, pulſatio, palpitatio, pulſuum celeritas, & frequentia, vitales lædi dicuntur. Demum unaquæque febris, propria & peculiaria habet ſigna, & ſymptomata; hac de re ſingulis dicendum fuſiùs. Sat in præſenti præcipua ſigna notâſſe: ea in ſumma ſunt pulſus celer, ac frequens, aliquando inæqualis, virium languor, & imbecillitas, cum ſpontanea corporis gravitate, calor aut foris acer ac pungens, aut intus certè moleſtus.

CAPUT XVII.

De febrium magnitudine.

FEbris magnitudinem cognoſcere oportet, tam ad curationem, quàm ad prædictionem. Ad curandum quidem, quia magnitudo morbi magnitudinem remedii indicat; nam ex Hipp. 1. Aphor. 6. *ἐς τὰ ἔχατα νουσήματα, αἱ ἔχαται θεραπεῖαι ἐς ἀκριβείην, κράτισαι.* Ad prædicendum, quia magni morbi non vacant periculo. Febris magnitudo duplex eſt, una comparatè ſpectata, altera ſimpliciter. Etenim febris mediocris ſuis cum ſymtomatibus, cum viribus debilibus, magna dici poteſt. Simpliciter magna dicitur ea, quæ nullâ factâ comparatione cum viribus, magna cenſetur. Dicitur etiam magna, ex Galen. 4. *lib. meth. cap. 6.* tribus rationibus: ſymptomatum magnitudine, partis obſeſſæ præſtantiâ, & malignitate, ſive *κακοηθείᾳ*. Magnitudo ſymptomatum conſiſtit in multitudine eorum, vehementia, & duratione: quò enim plura ſunt, vehementiora, & diuturniora ſymptomata, eò majora exiſtimantur. Pars præſtans duobus magis dicitur: aut ratione vitæ, aut publici officii; ut ventriculus, pulmo, renes, veſica. Omnia ſigna ſpecifica, ſive pathognomica, propria & inſeparabilia, omnia item epigenomena, ſive propria, ſive communia poſſunt magnitudinem ſignificare. Omnia etiam, maligna, magnitudinem oſtendunt: præterea omnis febris maligna, eſt magna.

Rurſus febris magnitudo ex cauſæ magnitudine, magna cenſetur, Magnitudo etiam cognoſcitur ex indiſpoſitione ſubjecti ad recipiendam cauſæ efficientis actionem: quò enim ſubjectum minùs eſt diſpoſitum, ad cauſæ efficientis vim recipiendam, eò, cùm receperit, majorem cauſam adeſſe neceſſe eſt: contrà, quò major eſt diſpoſitio, eò minorem. Quocirca ſcribit Hipp. *Aph. 34. lib. 2. minùs perniciosè laborant hi, quorum temperaturæ, vel ætati, vel conſuetudini, vel tempori familiaris eſt morbus, quàm quibus horum nulli affinis.*

CAPUT XVIII.

De More Febrium.

MOs attribuitur morbis impropriè; in hominibus autem quibus accommodatur propriè, eſt proclivitas ad agendum comparata. Is ratione finis, bonus, vel malus dicitur. In morbis, ſimilitudine quadam appellatur malignus, ductâ ab hominibus malignis ſimilitudine, qui ſpecie recti decipiunt: apparent enim boni, reverà autem mali ſunt. Quare Gal. *lib. de defin. med.* ſcribit: Malignus eſt morbus, qui facultate magnus eſt, difficiliſque, ſpecie tamen apparet perexiguus, nec ſtatuta ad judicandum habet tempora.

Maligni morbi ſunt, aut ſpecie totâ, aut ſymptomatibus quibuſdam. Specie peſtis eſt maligna. Pleuritis, ſi quando maligna dicatur, talis eſt ſymptomatibus, quòd ſcilicet maligniora habeat ſym ptomata, quàm morbi ſpecies ferat, & clàm ob malignitatem labefactentur facultates noſtri corporis.

Mos morbi cognoſcendus eſt ad curationem, & ad prædictionem: nam maligni morbi alexiteriis ſunt oppugnandi; tum maligni pleni ſunt periculo, quod eſt prædicendum.

Cognoſcitur verò ex ſymptomatis Epigenomenis (*ſupernaſcentibus*,) & ex propria morbi ſpecie, ut à Galeno ſcribitur *cap. 3. lib. 1. & cap. 4. libri 3. criſeôn.* Maligna verò ſymptomata appellantur, quæ perniciem præcipuis noſtri corporis facultatibus afferunt: quæ maximè elucent in peſtiferis morbis. Et quia critica ſymptomata nonnunquam mentiuntur ſigna malignitatis, ne nos decipiant, ita diſtinguenda ſunt. Omnia maligna, quæ apparent ante ſigna coctionis, morbi pravi ratione fiunt; at poſt coctionem pendent à conflictu naturæ, & morbi, nihilque maligni habent, præter ſpeciem & apparentiam.

CAPUT XIX.

De Motu Febrium.

MOtùs Febrium cognoſcere neceſſe eſt, tam ad prædicendum, quàm ad curandum. Ad prædicendum, celeres enim morbi citò finiuntur; tardi tardè: & ad medicandum, nam Hipp. *Aph. 10. lib. 4.* ſcribit: *medicari in valde acutis eâdem die oportet, ſi materia turgeat; tardare*

dare enim in talibus, malum. In longis autem morbis expectanda materiæ coctio.

Cognitio motus morbi pendet à cognitione ſymptomatum ſubitò aut tardè naſcentium: morbus enim qui parit ſymptomata magna ſubitò, celer eſt; qui verò tardè, longus.

Præterea ab acceſſionum temporibus, & à temporibus morbi ipſius: Nam principium breve, aut tardum reliquorum temporum brevitatem, celeritatem, aut tarditatem oſtendit.

Ex ſignis pariter coctionis, & cruditatis: nam coctiones ex Hipp. *lib.* 1. *Epid. conſt.* 2. celeritatem criſeos demonſtrant, ut cruditates longè poſt morbi principium apparentes, tarditatem.

Ex quantitate excretorum, & modo: Nam in quibus pauca, & paulatim excernuntur, in his tarditas expectanda eſt, cùm verò multa, & confeſtim, celeritas.

A viribus etiam comparatis cum materiæ quantitate: Nam robuſtæ cum pauca materia, celerem fore oſtendunt morbum: debiles cum multa, longum, & tardum.

CAPUT XX.

De tempore Febrium.

Febres, vel naturâ ſunt breves, vel chronicæ & longæ: omnes habent propria tempora, principium, incrementum, ſtatum, & declinationem.

Principium aliquando capitur pro primo morbi inſultu; aliquando pro primis quatuor diebus, in morbis qui progrediuntur ulteriùs. Propriè ſumitur pro eo tempore, in quo materia morbifica cruda eſt. Tempus etiam dignoſcitur ex morbi ſpecie: nam quartana, tertiana, &c. peculiara habent tempora.

Itidem ex partibus anni, nam *quartanæ æſtate magnâ ex parte ſunt breves: autumnales longæ, & præſertim quæ hyemem attingunt.* Ex circuituum incremento; oportet enim acceſſiones invicem conferre, ſi citiùs fiant vel non. Nam ſi hæc omnia conjunxeris, ad exquiſitam dignotionem propiùs accedes. Principia tandem verè ea ſunt tempora, in quibus cuncta cruda ſunt; etenim quamdiu cruda ſunt excrementa, morbus eſt in principio: quod probatur ex *Aph.* 22. *lib.* 1. *Concocta medicari, & movere oportet, non cruda: neque in principiis, niſi turgeant.*

Incrementum febris cognoſcitur non tantùm ex anticipatione acceſſionum, ſed etiam ex earum longitudine, tum ex magnitudine, & more: nam malignitas ut plurimùm in incremento eluceſcit. Anticipatio enim ſola non eſt ſufficiens ſignum incrementi, quod ſæpè morbi proprietatem ſequatur potius, quàm ejus incrementum, cùm & quartani (inquit Gal. *cap.* 3. *lib.* 1. *de criſibus*) & tertiani quidam paroxiſmi uſque ad integram ſolutioem anticipare viſi fuerint.

Status cognoſcitur ex acceſſionum æqualitate, & ſymptomatum paritate.

Declinatio, acceſſionum brevitate cognoſcitur, nam acceſſiones breviores fiunt, & ſymptomata mitiora fiunt. Scribit Hipp. *Aph.* 30. *lib.* 2. *In principio, & fine morborum, omnia ſunt mitiora; in ſtatu vero deteriora.*

CAPUT XXI.

De præcedentibus noſtra, & Jatrochymicorum placita exponuntur.

ALiter, & alio modo de ſupradictis ſua interponunt placita Jatrochymici. In primis fundamenta temporum in donis & ſcientiis ſeminum continentur, ibi termini, horæ, minuta, menſes, anni, luſtra, ſecula longè antea definita ſunt: Et unicuique ſemini, ut colorum, ſaporum, figurarum, caliditatis, frigiditatis, duritiei, aſperitatis, lævitatis, coagulationis, reſolutionis, magnitudinis innatæ leges exiſtunt; ita quoque temporum præ ieſtinationes, ſilentii, ortus, maturitatis, ſenii. Tempus nihil eſt aliud, quàm progreſſio, & fluxus ſeminum ex Orco, vel Iliado in Rempublicam Jovis. Quocirca ſemina diverſa, temporum quoque varietatem oſtendunt. Vegetabilia omnia certis temporibus germinant. Mineralium, & metallorum tempora, quia ex radicibus procedunt inviſibilibus, paucis comperta ſunt, tarditate, & varietate difficultatem augente. In his omnibus duplicia tempora obſervare licet: Digeſtionum vel maturitatum, & reſolutionum. Differunt enim inter ſe plurimùm: nec omnia, quæ tarda habent digeſtionum tempora, tardas quoque fructuum reſolutiones oſtendunt. Digeſtionum tempora in omnibus continua ſunt: Reſolutionum verò in multis interrupta. Metalla longa habent digeſtionum tempora; ſeculorum enim terminis plenilunia deſcribunt: reſolutionum deinde tempora, continua quidem, ſed tarda adjungunt. Mineralium digeſtiones breviores ſunt: reſolutiones verò ut plurimùm interruptæ, ut in Thermis certis anni temporibus, efferveſcentibus, & ſimilibus ſalium radicibus apparet. Vegetabilia digeſtionum tempora annua, menſtrua, bimeſtria, trimeſtria obtinent: Reſolutiones deinde continuas, vel interruptas, citas, vel tardas demonſtrant. Digeſtionum quippe temporibus ſobolis fœcunditatem, fructuum numerum, reſolutionum repetitiones, & durationes decernunt, & conſilia ineunt futuræ progreſſionis: ita prædeſtinatione acceptâ, mirabili deſiderio ad officia, & terminos feſtinant. In arborum reſolutionibus continuitas major apparet. Hæc temporum rudimenta, ſi ad Anatomiam humanam debitè accommodentur, ſanitatis & morborum periodos, paroxyſmorum circuitus, ſilentia, plenilunia, decreſcentias, criſes, & decretoriorum dierum rationes, magnâ facilitate demonſtrabunt, multiſque difficultatibus, & obſcuritatibus ſublatis, à Pythagoricorum numerorum injuſtis uſuris, à melancholiæ, & humorum phantaſticis mixtionibus, à menſis medicinalis laborioſa computatione, ab excrementorum geometricis fluxionibus, & expultricis facultatis otioſæ patientiâ nos excuſabunt. Qui morbi in alimentis ſemina habent, ſive inferioris globi, ſive ſuperioris, inſitionum leges imitantur, & digeſta temporum citius abſolvunt. Locorum quoque & agrorum diverſitates, tempora digeſtionum variant. Citiùs enim fermentantur, & ad efferveſcentias promoventur, quæ in ventriculi anatomia inſeruntur morborum ſemina, quàm quæ in hepatis, renum, ſynoviæ, ſanguinis, & ſimilium partium elementis

elementis recipiuntur, ſervatâ tamen ſeminum analogiâ. Citiùs enim febrilia ſemina in rerum Anatomia implantata, ad germinationes venient, quàm colicæ Tincturæ in inteſtinis, vel ventriculo & in ventriculo citiùs tertianarum radices, quàm quartanarum, digeſtiones abſolvent. Ita Ephemeræ febres, id eſt, aëreæ, vel ociùs aſcendent, fermentatione peractâ, quàm hecticæ, vel igneæ. Et quia in febribus tempora digeſtionum, & reſolutionum manifeſtiſſima ſunt, & circuitus paroxyſmorum conſtantes, . conſideratione dignum eſt, quâ ratione regionum, ætatum, ſexuum, alimentorum, conſuetudinum neglecto diſcrimine, quartani, tertiani, & quotidiani circuitus maneant perpetui, & conſtantes. Semina tandem, & impuritates febriles, ſulphureæque nitroſitates, in omnibus alimentis copioſiſſimæ inveniuntur, in vino, pane, leguminibus, carnibus, piſcibus, oleribus, fructibus, &c. Atque ſic cauſas frequentis, & communis calamitatis febrium inveniemus. Ex his patet, quæ poſſint eſſe non modò febrium, ſed & omnium morborum tempora, & eorum cauſæ. Motus febrium, earum loca, magnitudo, & conſimilia febribus communia, pari paſſu dignoſcuntur: Verum enim verò, quia inaſſuetum iter ſuſcepimus, his paucis contenti ſumus, nec parum exiſtimamus certiorem, & tutiorem nepotibus viam præmonſtrâſſe. Loca, mos, magnitudo, & ſimiles febrium affectiones, eodem calle incedunt: at ut ipſa ex arte exponantur, longum tempus requiritur, & integris voluminibus vix poſſunt abſolvi. Sed partim datâ occaſione ſingula luſtrabimus, maximè ubi de prognoſticis acturi ſumus.

CAPUT XXII.

De legitimo ordine febrium.

VErùm antequàm noſtram de febrium generatione afferamus ſententiam, videndum, quid ſenſerint Chymici Medici. Petrus Severinus Danus, Vir doctiſſimus, & eruditiſſimus, in ſua *Idea Medicinæ philoſophicæ*, (ut refert Sennertus in ſuo *de Conſenſu, ac diſſenſu, chymicorum cum Ariſtotelicis, & Galenicis, cap. 16.*) inquit: ex permiſtis impuritatibus generantur morbi ſulphurei, fœti febrium ſymptomatibus, id eſt, ſiti, calore, linguæ amaritudine, capitis dolore, frigore, horrore moleſti, quos vulgò febres appellamus; ipſe verò rectius, à radicibus nitro ſulphureos dicendos putat. Statuit enim febres habere ſemina, & radices, in quibus ſulphuri impuro, fœtido, reſoluto, mucilagines, ac ſpiritus ſalini nitroſi permiſcentur. Statis ergo temporibus, dum germinare incipit minera nitroſi ſulphuris, horrores, rigores, pandiculationes, oſcitationes, & ſimilia ſymptomata, pro differentia nitroſi ſulphuris induci exiſtimat. His floribus ſuperficialibus, acetoſis, frigidis, mercurialibus exhauſtis, vapores, & ſpiritus ſequi pingues, inflammabiles ſulphuris, ſalium tamen commixtione tranſplantati naturam magis referentes, qui nota febrium ſymptomata inducant, donec reſolutis ſpirituum inimicis tincturis, & quocunque evacuatis modo, naturæ quies concedatur, ſed cum recidivæ metu ſuſpecta. Quercetanus in ſua *Tetrade cap.* 7. idem ſentit. Narrat inter Chymicos Scheunemannum Dan. Sennertus, cujus opinio ſatis eſt frivola: formari inquit globum in ventriculo, cum ſulphure excrementitio, unà cum mercurio, & ſale, lamellis ipſi globo toties inductis, quoties dictus globus ictu cœli percutitur, & accenditur. Sed hanc opinionem ſomnio perſimilem tribuit Paracelſo Sennertus: id quod à veritate ſatis eſt alienum. At ipſe dicit materiam febris eſſe nitro ſulphuream; cùm enim humores per ſe accendi nequeant, oportet ut quod inceditur, ſit de natura ſulphuris. Alibi dicit febrem eſſe obſtructionem ſpiritus vitæ, & omnium febrium eandem eſſe Theoriam. Lege Henricum Petreum in ſua *Noſologiæ Harmonica Dogmatico Hermetica.* Diſſent. lib. *de febribus in genere.* Idem ſentit Johannes Hermannus in ſuis *diſputationibus Medico-Chymicis.*

Hippocrates *lib. de flatibus*, dum febrium cauſas ſpiritus eſſe dicit, à Chymicis *non* eſt valdè alienus: Inquit enim multitudinem ſpirituum ſanguinem concaleſacere, & excitare febres: generari verò multitudine ciborum, & qualitate aëris. Hic animadverto, Franciſcum Valeriolam audiendum non eſſe *in ſuis enarrationibus*, ubi librum Hyppocrat. περὶ φυσῶν ſpurium eſſe dicit: minùs, ubi ſingula carpere tentat contra Divinum ſenem. Litem in præſenti, cum ab inſtituto ſit aliena, dirimendam non ſuſcipio. Sed ad recentiores, penes quos veritas magis eluceſcit, revertor. Recentiores appello eos, qui aliquid lucis in artem invexerunt, non tranſcriptores, qui ut magni videantur, magna volumina hinc inde convaſata condere non erubeſcunt. Inter recentiores primas tenet Theoph. Parac. qui ipſe ſolus auſus eſt antiquorum ſenſa ad veritatis cenſuram provocare. De nomine primò. Erronea eſt, inquit, febris appellatio, ac citra rationem; febris enim à fervore deducitur, at fervor ſignum eſt ſaltem morbi, non materia, non cauſa. Nomen ſi quidem procedere debet à materia, & proprietate, & natura ipſius ſubſtantiæ. Veluti urtica eſt verè urtica, quia urit: ſed veriùs ſal urinæ; unam enim Anatomiam habent. Quare febris tale nomen eſt. Eſt ergo morbus nitri ſulphuris incenſi: unde etiam corpus quatit, unde horrore ferit, unde intervalla dat.

Idem Theophr. Parac. 1. *Tom.* 3. *tit. de peſtilitate*, *Tract.* 1. dicit febrem eſſe morbum nitri, & ſulphuris incenſi.

Idem Autor *de Tartaro lib.* 2. *cap.* 7. dicit febrem eſſe calorem ex oppilatione, generatam ex putrefactione tartari in regionibus hepatis.

Idem *Paragraph. lib.* 9. §. 1. febrem ſic deſcribit: Febris eſt calor putrefactus, cum tremoribus, ex ſua oppilatione à materia inſequeſtrata, in clauſis poris ex vi ſtyptica.

Fateor ejuſmodi deſcriptiones ſcholam minimè ſapere, & proprio marte ſine artificio prolatas eſſe. Logicalem definitionem ad tantam ſimplicitatem introducere non quæro; noſtram propriâ experientiâ partam in medium proferamus.

CAPUT

CAPUT XIII.

De febris generatione, atque de vera ejus eſſentia.

IN ſuperioribus communem febris notitiam non eſſe tutam, Lydioque veritatis lapide probatam, ſatis ſuperque probavimus. Nunc certiorem, firmiorem, & veritati magis conſentaneam demus, non è logodædalis, vaniſque Scholaſticorum ſophiſmatibus, ſed è fidiſſimis naturæ oraculis, ratione, & experientiâ comprobatis. Itaque cùm febris ſit ardor, & immanis quædam caliditas, ut experientia monſtrat, à quo poſſit fieri ejuſmodi ardor, perveſtigare neceſſe eſt. In hac conſideratione, duo inquirenda veniunt: quodnam ſit illud quod flagrat, aut quænam ſit materia incendii, & quid ſit illud, quod incendium præſtitit. Materia flagrans eſt, ut optimè animadvertit Fernelius, ſubſtantia quædam oleaginea, quam Chymici ſulphuream appellant: illud verò, quod incendit dictam materiam, non poteſt eſſe aliud, quàm ignis actu; at talis non reperitur in viventibus: quapropter alio modo cauſas ejuſcemodi incendii inveſtigare decet. Ad quod intelligendum, notandum eſt, duas eſſe in ſanguine ſubſtantias ejuſmodi incendium facientes; unam merè ſulphuream, alteram ſalinam. Et cùm iſtæ ſubſtantiæ ſcorſum ſegregatæ, & exaltatæ ſunt, vel proprio, vel alieno impetu mixtæ, ardorem & incendium febrile concitant. Verùm qui ejuſcemodi Philoſophiæ principia ignorant, vix poſſibile eſt, ut tantæ lucis ſplendorem aſpicere valeant. Reperiri tamen ejuſmodi ſubſtantias in viventium ſanguine, non eſt adeò cognitu difficile, maximè ubi quis ſingularum partium mixtum componentium notitiam habuerit; & hæc diviſionis notitia, viva anatomia appellatur, docens unum quodque in ſuas partes dividere. Exemplum eſto de quavis re: facillimum omnium eſto vinum, cujus duplex eſt materia ſulphurea, volatilis una & tenuiſſima, altera craſſa & terreſtis. Volatilis, igni æmula, ſurſum aſcendit; altera craſſa, & ad terram deorſum vergit. Uti eſt de ſulphurea, ita eſt de ſalſa: nam una eſt ſalſedo, quæ præ tenuitate ſurſum aſcendit, altera craſſa & fixa, quæ deorſum vergit. Rurſus unaquæque materia, tam oleaginea, ſeu ſulphurea, quàm ſalſa, naturam ſui ſeminis retinet; unde febrium infinitæ ſpecies. Quod de vino diximus, de ſingulis rebus animatis, & inanimatis cenſendum eſt. Qui de ſanguine humano periculum facere aves, de ipſo accipias ſufficientem quantitatem, cumque peculiari fermento in vaſe vitreo, collo oblongo, in fimo equino contineas, ad 15. vel 20. dies; poſtea per Alembicum vitreum ad Balneum Mariæ extilla ſpiritum primò, aquam poſtea. Rectifica ſpiritum bis & ter, ſi opus fuerit. Hunc ſpiritum ſeorſum ſervabis, & interim ſalem è fæcibus parabis, in cujus extractione varias etiam obſervabis ſalium ſpecies. Si verò rectè operatus fueris, unam invenies cæteris copioſiorem eamque ſubacidam cum quadam dulcedine, & hanc magis de nitro, & armoniaco participare judicamus. Eſt alia ſpecies valde amara, ſali communi finitima. Ex ſuperiori per retortam vitream, prolice ſpiritum, qui pariter ſeorſum aſſervatur in ampulla vitrea. Ambæ ejuſmodi ſubſtantiæ actu ſunt frigidæ, & tactu nihil quicquam caloris percipitur; at ubi in tertio vaſe permiſcentur, tantum caloris & fervoris concitatur, ut vas nullo pacto manibus contineri poſſit. Sed quod majus eſt, ex utroque rumor & fragor exauditur tantus, ut non minùs quàm de bello cogitare poſſis. In hoc conflictu, vapor quidam teter ab utroque ſpirat, non ſine graveolentia quadam. Hæc vera & genuina febris generatio in univerſum. Species inde deducere non erit impoſſibile, dummodò te non pigeat laboris, ſed primò communem febrium doctrinam enodare placet, ad noſtram poſtea veniemus.

CAPUT XXIV.

Febris communiter dividitur.

QUando ad febrium ſingularium notitiam deveniendum, multiplices obſervationes rimari neceſſe eſt: at has longo uſu, & experientiâ congeſtas invenimus apud Galenum, Avicennam, &c. Quapropter quid de his dixerint, videamus. Primò pro varietate ſubjecti, in quo verſari calorem autumant, in tres ſpecies ipſas dividunt: in ſpiritales, & has ephemeras appellant; in humorales, & has in ſanguineas, bilioſas, melancholicas, & pituitoſas partiuntur; & in habituales: quæ ſedem in ſolidis ſelegerunt, & hecticæ appellantur.

CAPUT XXV.

De Ephemera febre.

EPhemera Græcis, Latinis diaria, quòd unius diei, ſeu 24. horarum ſpatio terminetur. Hæc ſedem habet in ſpiritibus, & in humores aliquando ſe diffundit. Cauſas brevitatis ſtudio omitto, cùm ſit febris quæ ſponte evaneſcit, & communes habeat cum ſuprà narratis.

Signa ephemeræ ſunt calor mitis per corpus diffuſus: rigor, aut horror nullus, aut paucus, citòque evanidus: periodorum carentia: Pulſus ſanis non valdè diſſimilis: Urinæ pariter à ſanis non ſunt diſſimiles, moxque aut ſedimentum bonum, aut enæorema, aut nubeculam exhibent, & omnino bene coloratæ ſunt. Terminatur per ſudorem, madorem, aut vaporem ſuavem, plerumque intra diem naturalem.

Periculoſa non eſt, modò rectè tractetur, imo ſæpè utilis, poros enim aperit, fuligines expellit, ſudores provocat, & putrefactionem prohibet.

CAPUT XXVI.

De humorali febre in genere.

HUmoralis febris ea eſt, quæ dicitur ſedem habere primariò in humoribus: quæ quadruplex eſt, juxta quatuor humores. Hæc rurſus dividitur in putridam, & non putridam. Putrida in continuam, & intermittentem.

Non putrida, ſynochus ſimplex appellatur,

 in

in ſanguine conſiſtens citra putredinem. Eſt & altera ſynochus putrida, in ſanguine putreſcente, dicitur & continens, & continua.

Febris continua ſine remiſſione eſt, quæ nullo ſtato excandeſcentiæ ordine, ab initio ad finem ſine ulla remiſſione perſeverat. Ferunt in hac putredinem in vaſis cordi vicinioribus ſtabulari, veluti in venæ cavæ ramis, quæ propiùs ad cor accedunt, unde cor aſſiduò pari impetu afficiatur.

Febris continua cum remiſſione eſt, quæ quidem nunquam intermittit, ſed tamen in ſingulis paroxyſmis ſenſibilem habet remiſſionem. In hac putredinem dicunt à corde diſtantiorem eſſe, ideoque indeſinenter eâdem violentiâ id ferire nequit. Hæc rurſus, vel inordinata eſt, quæ in paroxyſmis nullum ſervat ordinem, & pluries uno die excandeſcit: vel ordinata, quæ certum in paroxyſmis ordinem ſervat.

Intermittens febris eſt, cujus acceſſio non perpetuò durat, ſed certis temporibus intermittit, & ad quietem integritatemque deſinit. Dicunt ejuſmodi febrem oriri ab humore putreſcente, vel extra vaſa, vel in vaſis à corde remotiſſimis, atque minoribus. In hac diſtinctè conſiderantur paroxyſmi, & intermiſſio, ſive ἀπυρεξία. Paroxyſmus nihil aliud, quàm id tempus, quo febris poſt quietem de novo exacerbatur, corpuſque graviùs affligit. Ἀπυρεξία tempus eſt à paroxyſmis, caloriſque febrilis moleſtiis liberum.

Continua febris rurſus, vel ὁμότονος, & ἀκμαστικὴ dicitur, ex eo quod in eodem robore ac rigore permaneat; quæ à principio ad criſin uſque æquali magnitudine, ac vehementiâ perduret, eundemque vigorem, ac tenorem ſervet. Vel continua dicitur ἐπακμαστικὴ, & ἀναβατικὴ, id eſt, invaleſcens, & incrementum accipiens, ut quæ à principio ad finem indies augetur, ſemperque exiguum aliquid adjicit. Vel tandem παρακμαστικὴ dicitur, ut quæ de die in diem minuitur, & decreſcit, à principio ad finem.

CAPUT XXVII.

Putridarum febrium ſigna.

Signa febrium putridarum continuarum ſunt invaſio repentina, nullo rigore, horrore, aut frigore prægreſſo, pulsûs inæqualitas major, quàm in intermittente, duratio ultra 24. horas, intermiſſio & deſinentia nulla, uſque dum planè conquieſcat. Hæc ſunt propria, & pathognomica. Communia, & aſſidentia varia ſunt, ex quibus interdum multa, interdum pauca comitantur, ut æſtus immodicus, ſitis, linguæ ſcabrities, deglutiendi difficultas, guſtûs depravatio, nauſea, vomitus, ciborum averſatio, ſingultus, alvi profluvium, animi deliquium, ſyncope, oppreſſio, reſpiratio difficilis, lumborum gravitas, corporis jactatio, veluti confuſio, capitis dolor, vigiliæ, delirium, corporis conſumptio, &c.

Intermittens febris, vel eſt Quotidiana, & quotidie ſimili typo recurrit, & hanc à putreſcente pituita fieri dicunt: quæ ſi intra vaſa putreſcit, continuam; ſi extrà, intermittentem producit. Acceſſio ejus eſt horarum 18. intermiſſio 6. Nonnulli putant, ejuſmodi febrem eſſe rariſſimam, & qui quotidie febricitant, potius hoc eſſe à tertiana duplici, aut ex aliis intermittentibus mixtis.

Tertiana febris ea eſt, quæ ſingulo tertio die novâ invaſione ægrum affligit, & eſt exquiſita, vel notha.

Tertiana exquiſita fertur ex pura, & ſincera bile fieri. Statim initio, ſinguliſque acceſſionibus rigorem vehementem affert, corpuſque pungi ac velut ulcerari videtur: pulſus æqualis eſt; in acceſſionis tamen incremento vehemens, magnus, ac frequens: in vigore ſitis, & æſtus magnus: vomitus ſupervenit biliosus: urina ſubrufa, ſubflava, & moderatè craſſa. Acceſſio ejus longiſſima eſt 12. horarum, interdum 7. aut 4. Septem circuitibus judicatur: Primus eſt debilis, ſecundus fortior, tertius vehementior, quartus vehementiſſimus, poſt quem paulatim remittit.

Tertiana notha ea eſt, quæ non ex pura, ſed ex permixta aliis humoribus fit. Acceſſiones ejus ultra 12. horas extenduntur, nulloque ordine recurrunt: Nunquam 7. raro 14. circuitibus ſolvitur; ſæpè verò longiùs excurrit. Calor in ea minùs pungens.

Quartana febris ea eſt, quæ ſingulo quarto die novâ invaſione ægrum affligit. Hæc ab horrore incipit, cum oſcitatione, pandiculatione, & moleſtâ quadam totius corporis inæqualitate, quam rigor ſequitur, qui initio parvus eſt, vel loco ejus refrigeratio, & horror, at progreſſu temporis fit major, donec fiat vehementiſſimus, qui talis eſt, qualis accidit iis, qui tempore hyemis refrigerantur, ſenſumque exhibet non rei pungentis, ſed gravantis, & quaſi contundentis oſſa. Calor in hac febre ab aliis febribus differt; ſuccenditur enim paulatim, neque ut in tertianis, velut adurens eſt, & æſtuoſus, ſed ſubmiſſus. Pulſus in his rarus eſt, & tardus. Sudores pauci primis diebus, progreſſu temporis copioſi. Urinæ primis diebus tenues & aquoſæ, ſenſim poſtea coloratiores & craſſiores. Sed hæc brevi epilogo dicta ſint de putridis: ſupereſt tertia ſpecies.

Tertia febris ſpecies, Habitualis, aut Hectica dicitur, ex eo quòd in habitu, aut in ſolidis hoſpitetur. Signa hujus febris propria ſunt calor lentus, viſque tactu perceptibilis, qui duabus à ſumpto cibo horis exacerbatur: corporis macies, & extenuatio ſine cauſa manifeſta: urina pinguis & oleoſa: facies livida & plumbea, oculi cavi & profundi: vigiliæ immoderatæ, appetitus debilis, frequens aërem frigidum trahendi deſiderium. Ejuſcemodi febris tres dantur gradus. Eſt præterea Hectica ſimplex, & compoſita ex ſimplici, & putrida. Rurſus vel per ſe eſt, vel cum tabe: vel primariò, vel ſecundariò diuturnitate collecta. Cætera non addo, nunc ad propria.

CAPUT XXVIII.

De febrium Natura.

Ad veram febrium cognitionem ſtabiliendam, intelligere oportet principiorum, ſeminum, & Elementorum poteſtatem, nec non temporum, & corporum cœleſtium vires. Mitto tranſmutationum & tranſplantationum leges. Principia realia, non logicalia intelligimus, ampla eſt enim principii ſignificatio: ſed hîc nonniſi corporum, tanquam generationi, & corruptioni ſubditorum, principia realia inquirimus. At verò ne corpora citra loca & tempora conſtituere videamur, & pariter ſolitaria propriis formis deſtituta deſeramus, ea inveſtiganda ſunt Elementa, tanquam

propria.

propria domicilia, in quibus generantur; nec generantur ſine ſeminis beneficio, & hæc ſemina in hanc mundanam ſcenam venire non obſervamus propriis deſtituta corporibus. Pro quo intelligendum eſt, corpora iſthæc non aliunde, quàm ab iiſdem ſeminibus fuiſſe efformata, quæ cùm à primordiis tali ſcientiâ donata ſint, peculiaria induunt veſtimenta: & ſub verbi omnipotentis vexillis militare audent. Eſt verò ſemen viſibile ſenſibus obvium, ut inviſibile ſenſuum criterium effugiens, è naturæ potentia eductum, propriis ſcientiis, & artibus inſtructum, ut per ævum propriæ ſpeciei deſerviret propagandæ. Sed hæc longè nimis petita videntur, & altiorem requirunt indaginem; modò reſolutionis viâ contenti ſimus docere corporum principia. Cùm ergo corpora omnia in ſalem, ſulphur, & mercurium reſolvi obſervamus, iiſdem ipſa corpora conſtare neceſſe eſt. Scio quid adverſus hæc dixerint complures, quibus pariter pluries ſatisfactum fuit: negare tamen non poſſunt, ea ſaltem contineri potentiâ, cùm eadem actu educantur. Non obſtat, ſi eadem pro principiis nolint recipere, ſat enim eſt ipſa ubique reperiri, cùm ea non otioſa propriis non deſtitui, fateri pariter teneatur ea, quæ ſenſuum criterium profert. At rudibus abſonum videbitur ſulphur, ſalem, & mercurium communiter ſumpta, in rebus conſtituere; hæc tria analogicè ita appellantur, ut pro ſulphure intelligatur omne id quod flagrat, atque igni eſt amicum; pro ſale, omne id quod in aqua ſolvitur (unde tam ſaccharum, quàm omne ſalis genus amarum, acidum, auſterum, &c. in aqua ſolubile, ſal appellatur;) pro mercurio, aqua omnis, ſeu omne liquidum oleo impermiſcibile, & incendio minimè aptum. Aqua vitæ, & alii liquores flammam ſuſcipientes, ſulphuri volatili permixti ſunt. Non nego Scholaſticos de corporum principiis alio modo philoſophari, & contendere hæc noſtra nimis eſſe ſenſibilia, experientiâ potiùs, quàm ratiocinio comprehenſa; non decere cathedrantem Philoſophum ad palpabilem demonſtrationem deſcendere, reſolutiones, diſſolutiones, exaltationes, coagulationes, & conſimiles operationes luſtrare. Facilius eſt enim cum Ariſtotele, & ejus aſſeclis, de principiis à nemine comprehenſis delirare, quàm de rebus omnibus obviis verba facere. Qui contentiònibus & rixis impensè delectantur, materiam, & privationem mordicùs tutantur: At quis ſenſuum capere unquam poſſit rudem, inaſpectabilem, nullâ dimenſione formatam, ſola opinione conceptam puram illam potentiam? De eo quod dicunt de forma, ut ea ſit quæ dat eſſe rei, minùs intelligo: intellectus non operatur, ubi ſenſus deficiunt. Oculi ſine colore, tactus ſine corpore, nares ſine odore, aures ſine ſono, guſtus ſine ſapore non judicant. Itaque cùm noſtra, ratione, & experientiâ fundata ſint, cauſa non eſt cur ad imaginaria, inutilia, ad contentiones tantùm excogitata, & incerta confugiamus. Sed veniamus ad experientiam: Demus Piper, Zingiber, & ſimilia, quid per materiam, formam, & privationem acquirimus? Ad Elementorum mixtionem confugiunt. Iſthæc an inibi actu, an potentiâ reperiantur, infructuosè nimis deblaterant: ignem ibi levitatem amiſiſſe, virtutem ipſius principatum obtinere, conſimilia denique effutiunt de aliis. Quicquid de gradibus pròponunt, cum ſuis temperamentis, non minoris eſt levitatis. Nos verò qui de rebus ſenſuum criterio philoſophamur, ſpretis his, qui ſupra ſenſus elati, erroneâ quadam opinione tumidi, nihil præter inutilem quandam dicacitatem nobis obtrudunt, dicimus tria iſthæc in omnibus reperiri, & unumquodque eſſe fundamentum, & ſedem omnium virtutum rerum naturalium: virtutes verò pendere à ſeminibus tam viſibilibus, quàm inviſibilibus. Ejuſmodi verò ſeminum qui quærit principia & origines, fateri omnino tenetur, ſui ipſius cognitionem priùs eſſe examinandam, in cujus contemplatione non minùs cæcutit intellectus, quàm in rebus etiam minimis. Sed demus cujuſvis rei formam indagandam, ipſa in indiviſibili eſt poſita, non eſt quantitati alligata, & in ſe infinitam vim ſe propagandi ab omni ævo obtinuit. Quid inſuper? contemplare artem & induſtriam, quâ pollet in propriâ ſpecie propaganda, & conſervanda: obſerva in his mirabilem ordinem proportiones, & figuras, cum peculiaribus lineamentis inimitabiles. Si colores incomparabili artificio collocatos contemplaberis, eas ridebis cum coloribus & odoribus certare. Ab hiſce minimis liceat ad te devenire, à qua contemplatione Deum factorem omnium quoquo pacto ad te venire ſenties. Supra cujus meditatione non eſt, ut ad ea quæ ſupra te ſunt, devenire contendas. Alta quæris, & incognita, & ima ſub pedibus tuis penitùs ignoras: multa de Marte, & Saturno deblateras, & eorum conditiones, naturas, & proprietates non agnoſcis. Propinquiorum cœlorum materiam videmus quidem, ſed quæ ſit, neſcimus.

Viſibilium ergo ſenſibus comprehenſorum noſtra ſit cognitio, nec immeritò Medicus dicitur artifex ſenſatus. Statutum ergo ſit, in cunctis rebus ineſſe tria illa corpora, quæ ſive principia, ſive ſecunda dicantur, parum refert, & ea in homine copioſiſſimè, ex quibus febres deducere contendimus.

CAPUT XXIX.

Quomodo fiat humorum incendium, ex quo febris.

SUprà ſatis copioſè demonſtravimus, incendii materiam eſſe ſulphuream, ſeu oleagineam; id verò quod incendit eam, eſſe non poſſe ignem actu, uti in cunctis rebus fit, & requiritur, ſed ex ſalis poteſtate ſpiritum ſegregari ſaltem, qualem in artificialibus obſervamus. At quia per ſe ſatis potens non eſt, ut ſulphuream illam ſubſtantiam incendat, nî pariter dicta ſubſtantia oleaginea attenuata ſit, & ritè diſpoſita, iſtæ tunc ambæ mixtæ febrile incendium efficiunt. Miſcentur verò, vel ſpirituum miniſterio, vel motu proprio, vel univerſæ naturæ poteſtate: hinc prima febrium genera. Spiritus, vis eſt & poteſtas unius cujuſque rei, à quo omnis actio venit. Quòd dicimus eos eſſe donatos variis ſcientiis, & his inſtructos eſſe, non aliâ ratione accipiendum, niſi quòd demiremur mirabile eorum artificium, tam in ſuis ſpeciebus propagandis, quàm in miris eorum effectibus, in noſtri uſum, & commodum paratis. Hujuſce rei exemplum in quavis herbula, in quavis arbore. Vide Quercum, quàm ex minima glande in proceram arborem aſſurgat! Partes dictæ quercus ſi ritè examinentur, incredibile artificium deprehendemus: in uno folio ordinem ſtructuræ, quæſo, nervos ſeu fibras, aut filamenta per corporis ſpatium diſperſa, cum uniuſcujuſque folioli faciei exterioris proportione & ſymmetriâ. Taceo

ſeminis

ſeminis illius cum cæteris perpetuam, & indeſinentem generandi facultatem. Quot terræ creata meditor, tot miracula video. Si ſapores, odores, colores, & proportiones ſtirpium inquiro: ſtupet animus. Unumquodque naſcens incredibili arte inſtructum. Ad hæc alimenta è terra communi matre ſeligenea. Quid magis mirum eſt, quàm in uno eodémque loco, in quo nullus ſapor, nullus odor, nullus color, peculiarem ſaporem, odorem, & colorem ſeligere, eóque frui, & incrementum ſuſcipere? De Animalibus longè majora rimari oporteret; at ea, quia nobis ſunt ubique obvia, intellectûs noſtri captum excedunt. Dico quia ſunt nimis communia, nam quæ ſunt remota à nobis, humanæ cogitationi magis videntur expoſita. Quoties apud me ridiculum, & phantaſticum reputavi, homines haberi philoſophos, qui relictis veris philoſophandi principiis, ad utiliſſima opinionum ſophiſmata ſe perpetuò devolvunt. Spirituum notitiam ſi attentè perpendamus, incendii febrilis cognitionem habebimus. In venis majoribus, ubi ſanguis maximè luxuriat, quotieſcunque purus manet, integrâ ſanitate gaudet, & homo perfectè vivit ſanus; ubi contrà adeſt impurus, excrementitiis fæcibus mixtus, varias excitat motiones, quæ cùm ſint à natura alienæ, bellum ipſi indicunt, ex cujus conflictu variæ incandeſcunt ſpiritus: quod quidem incendium, Febris eſt. Nec aliâ ratione, quàm propter antipathiam, quam inter ſe habent. Unde verò ejuſcemodi antipathia, odium & inimicitia, quam inter ſe exercent? non aliunde, quam à ratione quadam ſeminali, à primævo rebus cunctis inditâ. Elementa non diverſâ ratione inter ſe pugnant: Ignis eſtne aquæ contrarius, quaſi ex ſe, & à nullo dependens, qui cunctis rebus primus agendi poteſtatem dedit; Elementis pariter movendi principia conceſſit? Hæc prima, & univerſalis febrium ratio. Ad particularem, & ſpecialem intelligendam, varia ſunt primò enodanda; & quia à communi, & tritâ viâ declinare neceſſe eſt, quid ſit ſpiritus, quæ ejus origo, poteſtas, materia quoque ex qua febres, aperire neceſſe eſt.

CAPUT XXX.

Quid ſpiritus.

SPiritus in ſacris *Ruah*, quaſi ventus, & virtus creatoris, ſic enim: *Veruah Eloim merachephate galpene Tehom, Spiritus Domini ferebatur ſuper faciem abyſſi.* Græcis ψυχὴ, quaſi animus, & πνεῦμα, idem pariter, quòd aër, ventus & tenuiſſima ſubſtantia ſit. Fernelius *lib.* 2. *de abditis rerum cauſis*, *cap.* 7. elegantiſſimè ſpiritus deſcriptionem exhibet, dicens *ejus propriam ſignificationem ventum eſſe: Atque quum ventus præpotens ſit mirabiliaque efficiat, & oculorum obtutum effugiat affinitate quadam, & ſimilitudine factum eſt, ut ſpiritus nomen ad rem omnem, quæ ſub aſpectum non cadit, transferet, ſive corporea ea ſit, ſive incorporea. Hinc fit, ut quæ in nobis ineſt ſubſtantia, auræ tenui perſimilis, ſpiritus appellationem ſubeat.* Hippocrates, ut eſt in omnibus mirabilis, in *libro* cui titulus eſt περὶ φυσῶν eſt quidem Divinus: ibi enim vim & poteſtatem ſpiritus manifeſtè declarat, ibi per ſpiritum modò ventum, modò aërem intelligit, ἅπαν γὰρ inquit, τὸ μεταξὺ γῆς τε, καὶ οὐρανοῦ, πνεύματος συμπλέον ἐστίν. Hermetici per ſpiritum intelligunt omnem vim, & potentiam è cunctis rebus expirantem, radicem, & fontem, à quo dimanant omnes actiones. Per ſpiritum etiam intelligunt tenuiſſimas illas ſubſtantias, quæ per halitum educuntur, ſegregantur ve è rebus per diſtillationem, ſed hoc analogicè. Triplicem ſpeciem ſpirituum faciunt, corporeos, aut in corporibus demerſos; incorporeos, qui vix ulli viſibili ſubſtantiæ inſunt; & medios, qui utriuſque naturæ participes ſunt: aut ipſos dividunt in craſſos, tenues, & tenuiſſimos. Qua in re non valde diſſentiuut Medici: quum enim de calido, & humido inſito tam multa dicunt, pertenuem ſubſtantiam ſemper intelligunt. Verùm ut pluries annotavimus, in re tam periculoſa tutum non eſt opinari. Efformare ſibi philoſophandi principia ex probabilibus, non ex certis, & veris fundamentis, idem eſt ac quærere lucem in tenebris. Præter ejuſmodi traditam diviſionem, dicunt in humano corpore unicum eſſe vitæ ſpiritum, qui ſpiritus virtus eſt unica per totum corpus diffuſa, ex quâ omnia membra vivunt, & prout ipſa diffunditur, & extenditur, varias ſortitur denominationes, à quo non diſſentiunt ipſi Medici. Fernelius enim in *ſua Phyſiolog. lib.* 4. *cap.* 2. dicit ſpiritum eſſe corpus æthereum, caloris, facultatumque ſedem, & vinculum, primumque obeundæ functionis inſtrumentum: ut qui in cerebro animalis, qui in corde vitalis, qui in jecore naturalis appelletur. Hermetici unicum vitæ ſpiritum ſtatuunt, quem per membra diffuſum, diverſum per operationem agnoſcunt, ſed re ipſa unus tantùm eſt. Robur ipſius à membrorum fortitudine pendet. Intelligendum pariter vires ſuas ſervare, ubi liberè per membra poteſt tranſire.

CAPUT XXXI.

Spirituum alia diſquiſitio, & diviſio.

CUm ſpiritus ſint omnium rerum opifices, & morborum ac ſanitatis potiſſimæ cauſæ, ratio maximè poſtulat, ut de horum natura ampliſſimè ſimus inſtructi. Etenim ſpiritus nomen ſæpiſſimè pro aëre, & pro via rerum omnium ſumitur. Vita ſiquidem rerum nihil aliud eſt, quàm eſſentia ſpiritualis: inviſibilis, & impalpabilis res, ſpiritus, & res ſpiritualis. Spiritus eſt ergo à corpore diverſus: nam corpus eſt viſibile, & tangibile; ſpiritus verò inviſibilis, & impalpabilis. Spiritus adeſt naturalis cuilibet rei creatæ, unde vis & energia cujuſcunque rei. In herbis ſpiritus eſt, qui modò in floribus, ſeminibus, fructibus, &c. modo in foliis, radicibus, &c. conſiſtit. Ejus medio quotannis renovatur, & tam diu durat, quamdiu ſpiritus ille manet. Nec plantæ ſolùm vitali ſpiritu donatæ ſunt, ſed & omnis res corporalis; nullum enim corpus ſine proprio ſpiritu creatum eſt, & hunc occultè in ſe continet. Quid enim eſſet corpus ſine ſpiritu? eſt profectò ſpiritus, id quod occultè rei virtutem & potentiam poſſidet: & ut ſpiritus vita eſt, ita corpus mors. Perire præterea conſtat corpus, ſpiritum verò non; is enim in ſua ſpecie immortalis eſt: in everſione ſui corporis recedit, & ab eo ſeparatur, ac mortuum relinquit corpus, reditque in ſuum locum, unde venerat. Ex quibus patet, varios eſſe ſpiritus, ſicut varia ſunt corpora. Rurſus *Spiritus* eſt balſamus omnium rerum corporalium: dicitur

tur etiam cœleſtis, ac inviſibilis ignis, & incluſus aër.

CAPUT XXXII.

Febrium nova diviſio.

EX ſupradictis ſatis apparet, febres fieri ex mixtione ſpirituum antipathiam inter ſe habentium. Spiritus eſſe genitos ex materia excrementitia, quarum una eſt naturæ ſulphureæ, altera mercurialis: utraque tartarea eſt, id eſt, triplici materiâ, ſalinâ, mercuriali, & ſulphureâ conſtans. Cùm verò materia iſthæc tartarea excrementitia ſit, & otiari neſciat, ſequitur ut ex ſe vaporem, ſeu ſpiritum emittat, qui cùm ſit à ſpiritu vitæ alienus, mirum non eſt, ſi cum eo bellum moveat perpetuum, ex quo humores, & corpus univerſum mirificè incandeſcit. Incendium modò terrianarium, modò quartanarium, modò continuum ſit, pro varietate materiæ tartareæ, & loci, in quo coacervatur dicta materia excrementitia.

CAPUT XXXIII.

De Tartaro.

TArtarus, ſeu Tartarum nomen ſortitur à fæce vini, quod trinâ ſubſtantiâ conſtat, cum propria tinctura, ſalina, ſulphurea, & mercuriali. Tinctura cum dictis tribus, naturam ſeminis, ex quo primùm genita fuit, retinet. Sic in homine ſanguinis fæx Tartarus appellatur. Duplex vero eſt Tartarus: unus craſſus & fæculentus, qui ima tenet; alter tenuis, qui vini corpori miſcetur. Rurſus iſte duplex eſt: unus qui, exempli gratiâ, ſeorſum à vino liquoréve alio, vel à ſanguine ſegregatur, & doliis vaſis adhæret; alter tenuiſſimus, qui perpetuo vini, vel liquoris corpori mixtus manet, neque unquam à corpore liquoris ſegregatur: Coagulatur verò à ſpiritu ſalis, qui formam ipſi dat, juxta locum in quo reperitur. Eſt ergo materia quædam excrementitia, ab alimentis ſub forma reſoluta, ita ut diſcerni nequeat, & ad coagulationem apta. Differt Tartarus pro regionum, terrarum, & aquarum varietate, atque prout aliæ terræ, & aquæ puriores. Rurſus eſt Tartarus, vel viſcidus, vel bolaris, vel arenoſus, vel calculoſus. In univerſum tot ſunt Tartari differentiæ, quot ſunt liquorum ſpecies.

Interea audiendi non ſunt illi, qui putant Tartarum idem eſſe, ac Phlegma: Nam Tartarus in omni re liquida, etiam in aqua, omnibus ſuccis, fructibus, eduliis, &c. reperitur; non ita Phlegma, quod extra corpus humanum non eſt. Præterea pituita incoctus eſt ſanguis; non ita Tartarus, qui ubique adeſt, nec coctiones reſpicit. Non nego reperiri ipſum in humore, nec propterea idem eſt. Caſeus eſt in lacte, nec propterea lac eſt. Et ut clariùs Tartari notitiam habeamus, intelligendum eſt, materiam Tartari eſſe ſuperfluitatem naturalem, hoc eſt, à natura rebus inſitam, & ſegregationem quandam, quæ juxta concordantiam cum ſeminis parte miſcetur. Et ut rem magis intelligas, ſuppone quodlibet corpus debere eſſe ſimplex, nullâ re miſcellaneâ, contaminatum, ita ut aqua non eſſet, niſi aqua puriſſima, abſque ullo additamento; ſic ſucci herbarum, puri & ſinceri abſque ullâ permiſtione: quod tamen ita eſſe minimè videmus, imò contrà in omnibus purum cum impuro mixtum eſſe cernimus, hoc eſt, fæces, & Tartarum; ut cum aqua lutum, cum vino fæces mixtas reperimus. Illud igitur impurum, quod ſeparari debet, Tartarus ipſe eſt, non quòd Tartarum cum fæcibus, quæ ſub impuritatum nomine comprehenduntur, confundamus; magna enim differentia inter illa eſt: Nam impuri materia duplex eſt: una quæ reſolutioni, altera quæ coagulationi apta eſt; illa fundum petit, hæc vaſis parietibus adhæret; nam fæces ex ſui natura fundum petunt, Tartarus, verò nonniſi beneficio ſpiritus ſalis coagulatur. Exemplo res illuſtrabitur. Alimentum quod aſſumitur, in ventriculo poſt concoctionem ſeparatur in fæces, & humorem ſanguini gignendo idoneum. Fæces per inteſtina rejiciuntur, tamquam res impura; materia ſanguinis, imò ipſe ſanguis, Tartarum in ſe continet, qui variis in locis coagulari poteſt. Uſque adeò ut clarè appareat, omnem humiditatem è terra provenientem, habere in ſe innatam quandam ſalſedinem & tartareum quiddam, quaſi viſcoſitatem apparentem, quæ à reliquo humore ſe ſeparat, & in corpus ſolidum coagulatur.

Quòd ſi facultas concoctrix, ſeu calor naturalis in liquoribus tartaream impuritatem non ſeparat, ſed permixtam cum alimento eſſe patitur, fit ut in hominem quoque perveniat: Nam quia neceſſum eſt nutrimentis quotidie uti, ali, ac ſuſtentari; tartarea autem materia in ipſis nutrimentis cibi, & potûs ſita ſit, ex neceſſitate indies purum cum duplici impuro aſſumimus, unde morborum maxima pars originem ducit. Ex his ſatis patet, quid ſit Tartarus. Qui plura deſiderat, Paracelſ. adeat & ejus *Libros de Tartaro* legat.

CAPUT XXXIV.

Species Febrium.

JUxta communem medendi methodum febres in ſuas ſpecies dividimus, & diximus alias eſſe ſpiritales, id eſt, ſedem habentes in ſpiritibus, alias humorales, hoc eſt in humoribus, & tertiam ſpeciem dici habituales, & hecticas, quòd in ſolidis, ſeu habitu corporis. At quia ejuſcemodi diviſio, curationis certitudinem nullam denotat, neceſſarium eſſet docere diviſionem aliquam, quâ via ad certitudinem nobis pateret. Verum enim verò, quia vera diviſio pendet à diverſitate materiæ tartareæ, quæ generat febrem; & quia ejuſcemodi varietas adhuc non eſt nota, & neceſſe eſt per univerſalia procedere: nullus enim auctor de hac materia ſcripſit; ſolus Theop. Parac. viam nobis præmonſtravit: at is pluſquam 200. ſpecies eſſe refert: Nos cum ipſo quaſdam eſſe in jecoris ſubſtantia conſiſtentes; alias in liene; alias in ventriculo; alias in renibus; alias in pulmonibus; nonnullas in cerebro; & tandem in ſingulis corporis partibus generari febres pronuntiabimus.

Etenim ſicut in ſingulo membro contingit eſſe peculiare tartarum; ita in peculiare fieri poteſt incendium. In alias tamen ſpecies, eaſque generaliores diſtinguit febres Theoph. Parac. *in 5. Tomo operum ſuorum, Tab. 7. de Gener. febrium*, 1. in Opiaticum. 2. in Centaureum. 3. in Erroneum. 4. in Litteriſtum, & 5. in Albugineum.

1. Opiaticum, ex ebullitione paroxyſmalis ſpiritus

ritus febris oritur, cujus hæc unica cauſa eſt, quòd ſpiritus furibundi incendantur per externorum elementorum accidentia; quæ viciſſim per elementorum reverſionem dividuntur, & ut opiata operantur: unde etiam nomen impetrârunt ab eo, quod eas ſanat.

2. Centaureum. Hæc febris eſt ſuerfluitas in corpore ab humoribus genita. Eſt autem ipſorum ſtercus, quod aliquamdiu colligitur, quod ejiciendum ſi egredi non poteſt, tunc paroxyſmos movet in ſpiritibus febrilibus. Res ergo illæ, quæ ſtercus humorum conſumunt, eædem etiam has febres tollunt, nomenque ac morbus res una eſt.

3 Erroneum. Febris hujus generatio eſt, ſi febriles ſpiritus errent, & extra materiam rapiantur, ac contra motum ordinemque ſuum agitentur moveanturque per diſſolutionem loci, & materiæ, & per accidens.

4. Litteriſtum. Hæc febris eſt præter naturam hoc eſt, ſupra vires naturæ. Et eſt commotio ſimilis febri, non tamen per ſe febris eſt, ac per litteriſtum tantùm curari debet, non naturaliter.

5. Albugineum. Febris hæc partem nullam habet cum quatuor prædictis communem, ſed ſedem ſuam in centro humorum figit, unde retropellitur per humorem albugineum. Et paulo inferiùs aliam tabulam de febrium generibus ponit, & 4. dicit eſſe, Sanguinis, Terræ, Aëris, & Ignis: & in quolibet genere tres potentias in peccante materia haberi tradit: Oppilatum, Putrefactum, & Superfluum.

Sanguinis:

Oppilatum eſt, quando ſanguis ſuum greſſum, curſumque habere non poteſt. Et eſt oppilatio in venis ex vitio ſanguinis, quando congelatur, vel quid ſimile.

Putrefactum eſt, quando humor trium primarum coctionum ſequeſtratione factâ, labitur in putrefactionem. Hæc putrefactio eſt in loco, ubi dolor eſt.

Superfluum eſt, quando ultra debitum ſanguis abundat in corpore, & auget virtutes ſuas ultra ſuum pondus: & iſta ſuperfluitas eſt generatio febrium.

Terræ:

Oppilatum ex terra. Hujus eſt generatio, ſi terreus humor in nobis, qui membris innatus eſt & infixus. Si talis non poteſt liberè ſtare, eſt generatio febris terrenæ.

Putrefactum. Et ſi ille tanquam Elementum non exiſtit, ſed propria ex natura ſe transmutat, & abſque corruptione, eſt iſta generatio febris terrenæ ex putrefactione factâ ſui Elementi.

Superfluum eſt, quòd ſi ille humor terrenus Elementatus, & in hoc membro pro Elemento aſſumitur: quando ultra gradum ſuum apparet, & fit, tunc eſt generatio febrium terrenarum ex Elemento ſuperfluo.

Aëris:

Oppilatum eſt, quòd ſi aër in nobis, qui tanquam chaos exiſtit, cum oppilatur, non habeat regreſſum, generatio eſt febris iſtius.

Putrefactum. Quòd ſi in putrefactionem convertitur, uti aër externus, tunc eſt febris generatio ex putrefactione aëris, ſcilicet interni.

Superfluum. Quòd ſi ſuperabundat in ventos quaſi, & ultra ſuum debitum, hæc eſt generatio febris ex ſuperfluitate.

Ignis:

Oppilatum eſt, quòd ſi ignis in nobis circumflat, non poteſt habere ſuffumigium ſuum. Hæc eſt generatio febris, ex oppilatione ignis.

Putrefactum eſt, ſi in ipſo corpus ignis ſuâ virtute per ſe putrefit. Hæc eſt generatio febris ex putrefactione ignis.

Superfluum eſt, quod ſi ultra ſuum Elementum igneum abundat, tunc eſt febris ex Elemento ignis, propter ſuperfluitatem ignei caloris.

CAPUT XXXV.

Febris alia Diviſio.

OMnis febrium doctrina, propter earum curam comparatur; hac de re, quia alio modo curatur febris ventriculi, alio jecoris, &c. ea de causâ perveſtiganda fuerit pars, in qua hoſpitatur febris: & cùm ea maximè obſideat ventriculum, jecur, &c. eâ de causâ juxta dictas partes eam dividere oportet.

In ventriculo, in hepate, & in renibus, potiſſimùm fit febris Tertiana, Quartana, & Quotidiana.

Paroxiſmus febris, ut fiat.

NEmo huc uſque febris Paroxyſmos perveſtigare ſatis potuit: ad veritatem omnium optimè collimare Theoph. Parac. exiſtimo. Dicit verò Paroxyſmum fieri, quando putrefactionis ebullitio deberet penetrare per poros in vias urinæ, & cum urina exire, quæ ubi oppilatæ ſunt, furit, & inde venit tremor; ſicut olla, quæ habet operculum, quando fervet: vel operculum decidere debet, vel olla frangitur.

Quando fæces incipiunt fervere, tunc vapor aſcendit, inficitque aërem; inde tremor: nam & in fæcibus à vi digeſtiva Paroxyſmum per nos fieri, ex prægreſſis ſatis patet; & quia diximus conjunctas, & efficientes cauſas immediatas eſſe ſpiritus.

CAPUT XXXVI.

De cauſis Febrium.

IN præcedentibus febrium ortum, & generationem ſatis apertè demonſtravimus, dicentes mixtionem duorum ſpirituum, antipathiam inter ſe habentium, cauſas eſſe proximas febrium. Spiritus verò ejuſmodi oriri à Tartaro, materiâ videlicet excrementitiâ, ſale, ſulphure, & mercurio, cum ſua tinctura, aut virtute ſeminali conſtante. Tartarum ejuſmodi, & ratione loci ubi generatur, & materiæ, ex qua fit, diverſas ſortiri ſpecies: Hinc tot eſſe febrium ſpecies.

Cur verò miſceantur ejuſcemodi ſpiritus, adhuc inexplicatum reliquimus: Diximus tamen ejuſcemodi materiam Tartaream, diverſam ſortiri naturam pro ratione edulii, quo quotidiè nutrimur: Inſuper pro ratione coctionis membri, in quo fit, & generatur: Præterea ſpiritus vitæ, qui utriuſque impetum ſuſtinet, non

parvam

parvam affert differentiam ; ſed hæc omnibus communis eſt. Diverſitas pariter , quæ à temporum conſtitutione venit , non eſt parvi facienda. Verùm ſi exactè ſingula perpendere velimus , integra volumina ſcribere oporteret , id quod non fert inſtituti ratio : nunc nobis ſat eſt viam demonſtrâſſe. Qui interim plura deſiderat , conſulat Theoph. Parac. pluribus in locis , & maximè in *libris de Tartaro*. Nec te deterreat , quid in contrarium clamitent nonnulli ſcioli , qui non ſcientiam , ſed affectatam quandam garrulitatem magis affectant. Quòd ſi authoris nomen tibi diſplicet , univerſam naturam contemplare , & Tartarorum varietas , & poteſtas tibi innoteſcet.

CAPUT XXXVII.

De Prognoſi inſtituenda in febribus.

PRognoſis febrium variè colligitur ab Hippocrat. & Galeno , quod ab his factum fuit per diverſas obſervationes. Eſt verò Medico perneceſſaria , non tantùm ad curandum , verùm etiam ad futuros eventus prædicendum : etenim ex futuræ mortis præſagio , judicamus manus ægro eſſe , vel non eſſe admovendas.

Prognoſis , ſeu prædictio eſt doctrina , quâ futuros morbos , & illorum eventus prædicimus per ſigna. Prævidentur verò febres , ſalus , mors , criſes , ſymptomata , morborum tranſlationes , & alia permulta.

Prædictio triplex inſtitui poteſt : una generalis , altera ſpecialis , tertia particularis. Hîc generalem meditamur ex Hipp. & Gal.

Prædictio partim eſt poſſibilis , partim impoſſibilis ; difficilis ſemper , & utilis. Mutationes febrium inſignes , ſive in melius , ſive in deterius , judicia , & criſes nominant.

Bona judicia certis coctioni ſignis prænuntiari debent : atque inde memorabili , ſeu conſentaneâ excretione , abſceſſivè celebrari.

Crudo morbo , vel immaturo aliquid excerni , damno eſt : & memorabilem excretionem dicimus ἀξιόλογον ; quam quidem , ut ex toto , vel ſaltem bonâ ex parte ſuperetur morbus , κατ' ἕξιν fieri , & judiciali die , neceſſe eſt.

Majores excretiones naturam diſſolvunt : minores autem præterquam quòd nihil efficiunt , aut imbecillitatem , aut malignam humoris conditionem arguunt , & recidivis materiam ſuggerunt.

Coërcendis morbis ſic eſt naturæ urgentis inſtitutum : concoquere , attenuare , incidere , temperare materiam : ac denique ita comparare , ut ſepoſitâ utili ejus portione in alimentum , reliquum inutile , aut redundans , modò excretione abjiciat , conficiatve pepaſmo , modò in abſceſſus transferat. Natura enim ſuo calore , & ſpiritu ſolidas partes tuetur fovetque , & humoribus incumbens , ejus virtute mirificâ elaboratos conficit , ſecernit , repurgat , excluditque foràs. Et quidem illa in hunc modum progredi ſolet : niſi cùm turgentes materiæ , id eſt , furentis impetu , quem ὀργασμὸν vocitant , cogitur excernendo moras præcipitare , ac pepaſmi leges aſpernari , quo impetu , & acrimoniæ majoris aut qualitatis malignæ ſtimulis variè agitatus , impulſuſque humor , horrendas movere ſolet perturbationes. Is enim æſtu orgaſmi , modò in hanc , modò in illam partem inſiliens , nullo ſubſiſtit loco , donec tandem irruptione factâ in aliquam nobiliorum partium , exitialem inferat vitæ calamitatem. Tum igitur eâ de causâ ſibi metuens natura , ſuiſque rebus cautè proſpiciens , & ſecura cruditatis , turgentem humorem quàm citiſſimè poteſt , etiam incoctum amoliri largâ excretione contendit.

CAPUT XXXVIII.

De Criſi , Pepaſmo , & Apoſtaſi.

QUoniam tribus modis natura ſolet febres conſopire : hac de re de illis tribus breviter. Vel enim humores excernendo κατ' ἔκκρισιν ; vel eos concoquendo , κατ' πεπασμὸν ; vel transferendo , κατ' ἀπόστασιν. Hic ἔκκρισιν non omnem intelligimus , ſed eam , quæ ad judicialem diem vehementi motu , ac repentè fiat , & eâ quantitate , ut indè vel morbi remiſſio , vel etiam integra ejus ſolutio conſequatur. Excernuntur humores , vel ſudoribus , vel hæmorrhagiis , vel urinis , vel dejectionibus , vel vomitibus , vel ſputis , non crudi quidem , nec incocti , ſed priùs juſtâ maturatione ritè mitigati. Et ſic per acutas febres , diebus imparibus ſubitâ vacuatione prorumpunt.

Nam judiciis deſtinati dies conſtant omnes impari numero, nempe ad ſeptenarios criticâ ratione revocati. Quia 14. 20. 34. & 40. veri judiciales , viderentur pares in ſuo numero ſimpliciter conſiderati , niſi ad Lunares ſeptimanas referrentur. Imparibus (inquam) diebus judiciales excretiones ita moveri ſolent , ut ab earum labore vires excitari potiùs , quam labefactari videantur. Et verè ſalutares exiſtunt , ſi fiant κατ' λόγον , pro ratione , & κατ' ἕξιν è directo. Cæteri impares uſque ad vigeſimum , tertius , quintus , nonus , undecimus , & decimus ſeptimus vim judicandi quidem etiam retinent , judicandi autem præcipuè : Quartus primi ſeptenarii ; undecimus ſecundi ; decimus ſeptimus tertii ſunt indices. A vigeſimo ad quadrageſimum perit quartenarii poteſtas : quin etiam ipſius ſeptenarii langueſcit virtus. A quadrageſimo ad centeſimum vigeſimum ſolus regnat vicenarius : atque inde in morbis longioribus , veluti partubus , ſolius quadragenarii dominio uſque ad ſeptimum , judicia reguntur. Alii verò ſic ſtatuunt , quadrageſimum in longis morbis primum eſſe dierum judicialium : inde per vicenarios progrediuntur ad centeſimum viceſimum , cui duobus adjectis menſibus , ſex conficiunt menſes , quo ferè ſpatio verni morbi autumno , autumnales verè ſolvuntur. Sextum menſem ſequuntur bini , octavus , decimus , duodecimus ; ab hoc deinde quaterni , 16. 20. 24. judiciis planè familiares.

CAPUT XXXIX.

De coctione.

PEptica ſigna antecedunt judiciorum motus , naturâ inſurgente adverſus cauſas morbificas. Deinde ſub ipſum judicandi tempus , fit vario-

rum ſymptomatum concurſus, febrium exacerbationes, deliria, æſtuans per habitum, perque artus calor, arteriarum undoſa pulſatio, interdum etiam rigor, aliaque horrenda, ut ἀφωνία, ἀσευξία, unde illa ταραχὴ, turbatio judicialis, tam expetenda bonis Medicis, quàm imperitis metuenda. Illi enim taciti animis exultant, cùm imperiti, veluti deploratis rebus, mœrentes præcipiti curſu confugiunt ad divina. Natura concocto morbo hoſtilem humorem, mediis venarum atque arteriarum ſpatiis excluſum, tranſmittit in habitum: inde ſubitus rigor membra concutit. Inito illic certamine, ubi paratas habet veluti præſidiarias copias ſpirituum, & caloris inſiti, victrix natura, aut ſudore per ſpiracula corporis, aut vomitu, aut hæmorrhagiâ, aut urinis, aut dejectione, infeſtum humorem extrudit. Sin minùs, & partâ in habitu corporis victoriâ, inde recurrat potentior hoſtis, etiam collata interius præſidia exiguo labore opprimit, vitamque diſſolvit.

CAPUT XL.

De Bonis ſudoribus.

SUdores optimi, quicunque per univerſum corpus, ac judicialibus diebus fiunt, calidi, & febrem prorſus auferentes. Optimi etiam, qui judiciali die ſolvunt febres. Utiles qui eas remittunt.

Boni ſudores ſunt illi, qui calidi, & per totum corpus diffluì, concocto morbo, & die critico, & in declinatione fiunt: ſi quidem boni die 3. 5. 7. 9. 11. 14. 17. 20. 27. 31. & 34. hi enim ſudores morbos judicant, nam eo tempore natura movet. Qui aliis diebus fiunt, naſcuntur à morbi violentia.

CAPUT XLI.

De Malis ſudoribus.

MAli ſudores frigidi ſunt, qui vel univerſum corpus pervadunt, vel partes aliquot particulares, & mortem prænuntiant, maximè in acutis. In aliis verò non acutis, ἢ ἀκρισίας, ἢ χρόνους, ἢ πόνους, ἢ υποστροφὰς, aut judiciorum defectus, aut longas dierum prorogationes, aut labores, aut recidivas portendunt, cum febre acuta exitium, cum remiſſiori longitudinem. Quinimò etiam in moribundis, ſubcalidus quidam, tenuiſque ſudor διαφορητικὸς, ſimul omnes artus proluens, ac ſenſim refrigeſcens, non deſiſtit, quin fatiſcente naturâ, prorſuſque exolutis viribus, calorem vitæ penitùs extinguat.

CAPUT XLII.

De Excrementis.

NAturalis facultatis poteſtas in excrementis potiſſimùm elucet. Quapropter ab excrementis multa trahuntur prognoſtica. Excrementa, quantumvis mala in qualitate, & quantitate, bonis ægri rebus expelluntur, ſi die critico, præcedentibus ſignis coctionis, & cum ægri adjumento extrudantur: ſignum namque eſt, corpus à facultate expultrice robuſta excrementis purgari, quod bonum eſt. In excrementis juſta moderatio eſſe debet, quæ vel omnino ſolvat morbum, vel leviorem reddat: largior ſiquidem excretio vires ſolvit; parcior verò debilitatem naturæ oſtendit. Quæ ſi fuerit pauca & frequens, præterquam quòd denotat naturæ debilitatem, inſuper oſtendit ejus inanem conatum; nihil omnino juvans, ſed potiùs tendens ad ægri perniciem, omnis enim ſuppreſſio corruptæ, & malignæ materiæ, mala eſt.

In excrementis contemplanda ſunt coctio, cruditas, & pravitas. Coctio in febribus ſalutis ſecuritatem, & judicii celeritatem oſtendit: niſi quid præter rationem coctum ſit; tale enim in morbo acuto pravum cenſetur ab Hyppoc. in *Coacis prænotionibus.* Id præter rationem cenſetur, cujus nulla antegreſſa ſigna coctionis, quod peculiari exemplo expreſſit Hipp. *capite de Urinis,* inquit enim, *Urina, quæ derepentè coquitur, prava eſt.* Cruda excrementa longitudinem morbi ſignificant, ſi perſeraverint longo tempore: Arguunt enim naturæ debilitatem; nam debilis natura non poteſt coquere materiam, niſi longo tempore. Cæterùm coctio, ut certam oſtendat ſalutem, & judicii celeritatem, oportet ut ſit vera, continua, & univerſalis. Vera quidem, quia non rarò falluntur Medici, opinantes veram eſſe coctionem in urinis, ex crudo humore in fundo earum ſubſidente, quaſi verum ſit ſedimentum. Continua etiam debet eſſe coctio, ut fida ſit. Fit enim aliquando, cùm non ex toto humor à natura ſuperatur, ut manè appareat cocta, veſpere autem deliteſcat coctio.

Quare ſcribit Hypp. *in Prognoſt.* Urinam coctam debere perſeverare uſque ad Criſin. At Gal. *cap.* 4. *lib.* 3. *de Criſibus*, præſagivit ex coctione primi diei, morbi terminum. Verum hoc eſſe poteſt, ſi intelligamus in fine primi diei, & in ſimplici affectu, neque etiam coctio continua certa eſt. Debet etiam eſſe univerſalis, & totius materiæ morbificæ; fruſtra namque in parte quapiam coctio ſuſcipitur, morbo in reliquo corpore incocto exiſtente. Prava excrementa ſimpliciter periculum denotant, ex Gal. *l.* 1. *Criſ.*

Omnes excretiones, quæ morbos non judicant, aut non minuunt, malæ ſunt. Omnia excrementa morbis ſupervenientia, quæ dolorificum malum foràs exiſtere teſtantur, propterea que in bonis ducenda, meliora exiſtimantur, cùm citò apparent: oſtendunt namque naturæ robur: & per conſequens minùs bona, cùm ſerò exeunt, ex contrariorum lege.

Omnis ſincera excretio mala, quòd naturæ miſcentis imbecillitatem oſtendat.

Excretiones plurium, & variorum calorum malæ ſunt, pejoreſque quò illi colores praviores erunt, ut æruginoſi, porracei, virides, nigri. Omnis pinguis, & oleoſa, mala, quòd colliquationem ſignificet. In omnibus morbis nihil excerni, malum.

CAPUT

CAPUT XLIII.

De Urinis.

URina optima eſt, ut inquit Hypp. *in Prognoſt.* ſi candidum habuèrit ſedimentum, læve, & æquale, omni tempore, donec morbus judicetur. Coctio ex ſuperioribus ſecuritatem ſalutis, & celeritatem criſeos demonſtrat. Si verò intermiſerit, atque interdum mingatur ſine ſedimento, & aliquando habeat ſedimentum album, læve, & æquale, morbum diuturnum, & minùs ſecurum oſtendit, inquit idem Hypp. Iterum idem in *Coacis prænotionibus* ſcribit, *Urina bonum ſedimentum habens, quod derepentè evaneſcit, laborem, mutationemque ſignificat.* Item:

Si urina fuerit ſubrubra, & ſedimentum ſubrubrum, ac læve, diuturnior hæc quidem eſt, quàm prior, valdè tamen ſalubris.

Qui *in urinis celeriter ſedimentum habent, celeriter judicantur*, ex eiſdem *Coacis prænot.* Celeriter, id eſt, intra paucos dies; nam urina derepentè cocta, mala judicata fuit.

Subſidentiæ in urinis, ſpeciem craſſioris farinæ referentes, malæ ſunt; iis verò pejores ſunt ſquammoſæ.

Tenues verò & albæ, valdè malæ.

Urina quæ alba funditur, atque pellucida, mali eſt hominis, atque potiſſimùm in phreniticis. Iis verò pejores ſunt furfuraceæ. Nebulæ verò albæ, bonæ, quia coctæ; nigræ verò malæ.

Quamdiu urina erit ruffa, & tenuis, crudum ſignificat eſſe morbum, ex quo colligere licet longum fore: quòd ſi diuturnior ſit, & urina talis perſtiterit, periculum eſt ne æger non poſſit ſufficere, donec urina coquatur.

Ex urinis magis exitioſæ ſunt fœtidæ, quòd magnam putredinem denotent.

Aquoſæ malæ ſunt urinæ, ob debilitatem coctricis facultatis.

Nigræ, à calore adurente malæ cenſentur.

Viris, & mulieribus urinæ nigræ peſſimæ ſunt, pueris verò aquoſæ.

Pingues urinæ ſimiles telis aranearum, damnandæ ſunt. Hæc pro inſtituti ratione ſufficiant.

CAPUT XLIV.

De Alvi dejectionibus.

OPtima dejectio (inquit Hypp. *in Progn. & Coacis*) mollis eſt, conſtans tempore, ſicut per valetudinem excernitur: quantitate ingeſtis reſpondet certâ proportione. Sic enim exeunte, imus venter benè habebit, bonaque exiſtimabitur.

Utile eſt lumbricos excerni teretes cum dejectione, ubi ad criſin pervenerit morbus; nam ſi exeant cum dejectione, criſi inſtante, naturæ robur ſignificatur. Si verò per os, aut per anum expellantur ſine dejectione, aut ſine fæcibus, oſtenditur eorum copia, aut malignitas materiæ, quam vermes fugiunt: quæ omnia ſunt mala.

Dejectio aquoſa, quæ à debilitate coctricis pendet, diuturnitatem morbi ſignificat. Si candida fuerit, aut crocea, aut ſpumans à flatu, & fervore, aut rubra, mala eſt. Nam candida obſtructionem meatus cholidochi; crocea pura, imbecillitatem naturæ; ſpumea, nativi caloris imbecillitatem ſignificat, quæ omnia mala ſunt. Mala etiam dejectio eſt, ſi fuerit parva, glutinoſa, alba, ſubcrocea, ac lævis.

Magis autem lethales ſunt nigræ atrabilariæ.

Pingues, vel lividæ, vel æruginoſæ, vel fœtidæ, malæ, ex *Progn. & Coac.*

CAPUT XLV.

De Vomitu.

HIppoc. in *Prognoſt.* inquit: *Vomitus utiliſſimus eſt, ſi quàm maximè ex bile & pituita flava fuerit commixtus, non admodum craſſus, nec multus idem. Si id quod vomitur porraceum eſt, vel lividum, nigrumve, malum cenſetur. Si omnes colores*, qui poſſunt excerni, *quis vomuerit, lethaliter habet:* deterius ſiquidem eſt, vomere diverſos colores, quàm excernere, quia humores vomitu dejecti proximiores ſunt partibus præcipuis, quàm qui per alvum dijiciuntur.

Celerrimam mortem oſtendit vomitus lividus, ſi fœtidum oleat.

CAPUT XLVI.

De ſingultu.

LEthalis omnino eſt acuta febris, in qua frequens ſingultus, & propè continuus eſt: Significat enim ſiccitatem ſuperioris orificii ſtomachi ab ardore febrili, quo diſſipatur calor nativus.

Singultus in laborioſa febre, malus eſt.

Quomodocunque ſingultus fiat, magis periculoſus eſt in virium dejectione, & in ſenibus, quàm in aliis.

Singultus à ſiccitate, lethalis: fit autem quòd venæ exinanitæ mutuum beneficium repoſcant à nervis.

Sternutatio, inquit Avicenna, *in ſtatu morbi nata, bona eſſe cenſetur; in principio verò ſignificat coryzam, & humoris mordacitatem.*

In omnibus pulmonis morbis gravedines, & ſternutationes, tum præire, tum ſubſequi malum, ex Hippoc. *in Progn.*

CAPUT XLVII.

De Pulſibus.

TAnta eſt pulſuum varietas à Galeno notata, ut vix ullus ſit tam felicis, & tam pertinacis memoriæ, ut ipſam ad uſum revocare poſſit. Placet in tanta multitudine pauca annotare, ut 1. Pulſus vehemens ſemper bonus æſtimandus eſt, licèt nonnunquam facultatis oſtendat irritationem, conantis expellere quod noxium eſt, ut initio dolorum, & in conflictu critico. Bonus tamen exiſtimandus, quia robur facultatis demonſtrat. Pulſus contrà lan-

guidus ſemper malus, quia facultatis debilitatem oſtendit.

Pulſus celerrimus, & creberrimus, mali ſunt: denotant enim caloris nativi, & ſpirituum diſſipationem.

Tardiſſimus etiam, & rariſſimus, peſſimi ſunt, ob ingentem refrigerationem corporis cordis.

Molliſſimus, & duriſſimus peſſimi habentur. Languidiſſimus, tardiſſimus, & rariſſimus, omnium peſſimi ſunt; ab illis minimus, molliſſimus & duriſſimus; poſteà creberrimus.

At non celerrimus & maximus; ſed ſunt hi modicè periculoſi. Unus verò inter extremos optimus eſt, vehementiſſimus, ob facultatis vitalis robur, quod demonſtrat.

Pulſus intermittens, & debilis, lethalis. Intermittens, in quo duarum pulſationum tempore arteria quieſcit, eſt lethalis; Gal. enim *cap. 3. lib. 2. de præſagitione ex pulſibus*, ſcribit, *Neſcio an cum tali pulſu ſuperſtes quiſquam eſſe poſſit*: Nam intermiſſio illa non tantùm facultatem opprimi, ſed ſummè debilitari portendit; ſumma verò debilitas facultatis vitalis, periculi plena eſt.

Intermittens, qui tempus unius motûs æquat, aut plus aliquantulum habet temporis, periculoſus valdè non eſt, præſertim in ſenibus, quod eorum facultates debiles à parvis cauſis offendantur; firmæ verò tantùm dejiciantur à maximis. In pueris etiam minimè formidandus, quia in illis facultas, quæ pulſibus præſidet, eſt imbecilla plurimùm.

Pulſus incurrens non raró judicatorius, ſive criſeos eſt prænuntius. Eſt namque veluti conatus naturæ ad pugnandum paratæ, differtque ex Gal. ab intermittente, quod in intercurrente decertet natura cum noxiis; in intermittente verò hoc piget illam facere.

Intermittens in uno pulſu, cùm diverſus ſit, varia, demonſtrat: ſiquidem vehementior ſit ſecundus motus, aut celerior primo, melior eſt pulſus; debilior autem, & tardior, pejor.

Inæqualitas in uno pulſu, inæqualitatum omnium incommodiſſima eſt: Nam eaſdem cauſas habet, quas collectiva, ſed deteriores. Ad hæc, collectiva multos habet pulſus ſine intermiſſione; hæc verò nullos, ſed cùm ſemel inceperit, in intermiſſione ſemper perſeverat: at malum quod caret intermiſſione, pejus eſt habendum eo, quod aliquando intermittit.

Pulſus undoſus ex ſe debilitatem oſtendit. Si vehementiam aliquam habeat conjunctam, nec non altitudinem, ſudoris eſt prænuntius, maximè ſi indicia appareant coctionis materiæ morbificæ. Undoſus enim ſolus per ſe ſignificat mollem arteriam, & facultatem ſatis debilem, quæ ſimul & ſemel omnes arteriæ partes movere nequit. Mollis arteria fit ab humore in corpore redundante, quem copioſum eſſe oportet, cùm mollis reddatur arteria: humor verò copioſus eſt materia ſudoris. Quare cùm undoſus utcumque vehemens eſt & altus, robur facultatis ſatis magnum declarat, à qua poteſt expelli humor redundans: quam ob cauſam ſudor in tali pulſu ſperandus eſt.

Vermiculoſus pulſus majorem, quàm undoſus debilitatem ſignificat.

Formicans verò vermiculante multò eſt deterior, propter majorem debilitatem, quam denunciat. In febribus autem diuturnis, eſt mortis prænuntius certus.

Myuri pulſus, ſeu (ut Barbari dicunt) cauda muris, aut cauda ſoricina, vel decurtati, omnes oſtendunt facultatis debilitatem. Sunt tamen diverſi; nam aut in uno pulſu, aut in diverſis pulſibus ſeſe conſequuntur. In uno pulſu, præter debilitatem, oſtendunt etiam corporis gracilitatem, qui autem eſt in acervo, poteſt contingere ſine gracilitate.

Decurtati pulſus in acervo, id eſt, in pluribus pulſibus, aut ſunt reciproci, aut deficientes. Reciproci, minus periculum denunciant: Deficientes verò aut omnino tales, aut pauco quidem intermiſſo tempore reciprocantes, qui minùs periculoſi ſunt, quàm cùm omnino deficiunt; tunc enim in propinquo mors eſt.

Pulſus errans, quantò eſt manifeſtior, tanto eſt deterior; quia ingentem humorem teſtatur, qui longâ eget coctione; & niſi æger fuerit robuſtus, ſuccumbet.

Convulſivus pulſus, alius aliis præferendus: nam qui poſt plurimos ſudores, aut vomitûs, aut alvi dejectiones accidit, ægrè reſtituitur in priſtinum ſtatum, & malum ſignificat propè inſanabile.

Qui verò naſcitur repentè, & ſtatim in principio, vel paulo poſt principium, non eſt adeò periculoſus; modò à re venenata non oriatur, qui ſolet eſſe pernicioſior.

Pulſus vibrans indicat naturam cum morbo pugnare, unde futurum terminum in febre ſperamus.

Pulſus tremulus, ſyncopes in febribus acutis eſt, & mortis omen, ob extremam, quam oſtendit, facultatis debilitatem.

Pulſus palpitans nullum creat periculum.

CAPUT XLVIII.

De reſpiratione.

BOna reſpiratio, quæ facilis, magni facienda eſt in febribus acutis, & magnam vim habet ad ſalutem: ſignum eſt enim integræ facultatis motricis. Non eſt tamen certa prædictio ex reſpiratione captanda, niſi laborantis mentem, ac propoſitum diſtinxeris, ex Gal. *lib. de difficultate reſpirationis*: nam ſi ex compoſito & prudente audacem reſponſionem malam dicat Hippocrates; non tamen audacium hominum, neque talem reſponſionem ſolùm, ſed neque deſipientiam, magnum quidpiam indicare putes. Ita quoque res habet in reſpiratione: nam delicati & molles, in omni opere reſpirabunt inæqualiter, etiamſi nihil agant inſigne; laborum verò cupidi, & qui generoſo ſunt animo, nunquam niſi deductâ ad ſummam debilitatem virtute, reſpirationem producent inæqualem.

Reſpiratio frequens dolorem ſignificat, aut inflammationem in partibus, quæ ſupra ſeptum tranſverſum ſunt: In dolore namque illarum partium non poteſt eſſe magna reſpiratio.

Frigidus reſpiratus ex ore & naſo prodiens, valde lethalis eſt: quia ſignificat extinctionem caloris nativi.

In Coacis ſcribitur, *lethalis eſt febrilis, & fuliginoſus ſpiratus, minus tamen quam frigidus*: demonſtrat namque intus latere incendium, à quo calor nativus diſſipatur.

CAPUT XLIX.

De mentis alienatione.

DEſipientiæ cum riſu, minùs moleſtæ eſſe ſolent: quòd ſanguinem dominari patefaciant; illæ verò quæ ſunt cum ſtudio, & ferocitate, malæ.

Quæ pauco tempore feroces fiunt deſipientiæ, in ferinas evadunt. *Inſania vehementes, lethales ſunt*, ex *Coacis*.

Quæ deliria paulatim tranſeunt in temeritatem, firma ſunt atque convulſionem prænuntiant, ex *Coac.*

In quo morbo ſomnus delirium ſedat, bonum, *Aphor.* 2. *lib.* 2. *In quo* verò *laborem affert, malum*, *Aphor.* 1. *lib.* 2.

In compoſito modeſtoque homine ferox reſponſio, mala. Mente conſtare, & bene ſe habere ad illa quæ offeruntur, bonum.

Si bonis oblatis cibis æger offendatur, difficilis morbi indicium eſt.

Cum rigore non cognoſcere familiares, malum eſt.

Malum quoque oblivio à perfrigeratione, cerebri calore propè extincto.

CAPUT L.

De Decubitu, Motu, Quiete.

C*Ubantem oportet inveniri ægrum à Medico ſuper latus dextrum, aut ſiniſtrum manibus, cervice, ac cruribus parum inflexis, & univerſum corpus molliter jacens: ſic enim ſanorum plurimi decumbunt. Optimi enim decubitus ſanorum ſimiles:* arguunt enim facultatis motricis robur, cujus proprium eſt corpus movere, & in loco continere.

Difficilius verò eſt cubare in latus quàm ſupinum. *Supinum autem cubare, manibus, cervice, & cruribus extenſis, minùs bonum eſt*: niſi quis ſic cubare conſueverit; ſignificat enim facultatis motricis imbecillitatem.

Quod ſi proclivis ad pedes de lecto delabatur, gravius eſt, propter facultatis motricis proſtrationem.

Gravitas totius corporis, manuum, & pedum mala eſt. Si verò ad gravitatem lividi accedant digiti, & ungues, in propinquo mors eſt. Si verò habeant manus, cervicem, & crura inæqualiter diſperſa, ac nuda, malum eſt: inquietudinem namque ſignificat, & anxietatem.

Lethale eſt hiantem dormire: oſtendit enim animalis facultatis languorem; vel debilitatem cerebri, os comprimere non valentis; vel obſtructionem nervorum tertiæ conjugationis. Si verò à conſuetudine pendeat iſtud, non eſt malum.

Super ventrem cubare eum, qui non ita dormire conſuevit, dum eſſet ſanus, delirium ſignificat, aut dolorem partium, quæ circa ventrem ſunt.

Stridere dentibus in febribus, quibus à puero conſuetum non eſt, maniam, aut mortem ſignificat. Verùm ex utriſque oportet prædicere periculum futurum. Quòd ſi etiam deliranti id accidat, valde lethale eſt.

De manuum geſticulatione hoc noſſe oportet. Quibuſcunque in febribus acutis, vel peripneumoniâ, vel phrenitide, capitiſque doloribus manus ante faciem feruntur, vel ægri venantur feſtucas, & colligunt, id omne malum, & exitiale eſt.

In quo morbo ſomnus delirium ſedat, bonum. Aph. 2. *lib.* 2.

CAPUT LI.

An moriturus, & evaſurus ſit æger.

A*Cutorum morborum ſalutis aut mortis omnino incertæ ſunt prædictiones*, inquit Hippocrates. Galenus tamen, an moribundus ſit æger, colligit *lib.* 3. *de criſibus*, ex magnitudine morbi, ſpecie illius, more, virium robore, & viæ longitudine, quæ qualitate motûs dignoſcitur: Magnus namque morbus in ægro debili, qui longo tempore eſt duraturus, lethalis cenſetur; ut parvus in ægro robuſto, qui celeriter ſit finem habiturus, eſt ſalubris.

Quædam febres ſuâ ſpecie ſunt lethales, ut malignæ, & peſtilentes; aliæ ſalutares, ut febris tertiana ſimplex, Ephemera, &c. Mortis in univerſum ſigna erunt, virium debilitas, cruditas, malignitas, & morbi magnitudo. Nam debilitas conjuncta, cum cruditate, longum oſtendit morbum. Magnitudo autem illius, ſignificat naturam eſſe in itinere defecturam: debile enim corpus magnum pondus longo itinere ferre non poteſt. Malignitas verò clàm naturam labefactat. Salutis ſigna ſunt ſuperioribus contraria, utpote virium robur, coctio, morbi benignitas, & parvitas.

CAPUT LII.

Quo tempore ſit periturus æger.

OMnis febris mortifera ægram perimere ſolet eo tempore, in quo majus eſt illius robur ſupra ægri vires.

Ex victoria morbi ſupra naturam, non tantùm mors prævidetur, ſed etiam mortis tempus. Temporis nomine intelligimus univerſalia morbi tempora: Principium ſcilicet, incrementum, ſtatum, & declinationem; tum partes temporis, ut paroxyſmorum partes, & diei.

Ex quantitate ergo ſuperationis, (ut ita dicam) mortis tempus prædicari poteſt. Nam ſi multum excedat morbus naturam, in principio æger morietur: quod utplurimùm accidit in febribus inflammationum partium interiorum, cùm ſubita ſit novæ materiæ ad inflammationem defluxio. Item in morbis malignis, ut in peſte, & in quibus natura debilis ſuperatur nimiâ humorum copiâ, ut ignis parvus lignorum multitudine. Si paulo minùs, in incremento: quod ſolet ſæpè accidere in principiis febrium pituitoſarum. Pro principio, intelligimus ex Avicenna, illud quod eſt paroxyſmi, quod cùm advenit, perfrigeratio longa eſt, neque recaleſcit æger, pulſus ejus parvus eſt, & vermicularis, inciditque in carum. Si adhuc minùs, in ſtatu: uti ſolet contingere, ex Avicenna, in febre ardente. In declinatione autem univerſali nemo moritur, niſi ægri vitio, aut Medici, quia morbus à natura ſuperatur, quando ad declinationem ventum eſt: niſi hoc contingat, ex Avicenna, in variolis, & morbillis. Advertendum autem duplicem eſſe declinationem, unam veram, alteram falsò creditam. Has diſtinguit potiſſimùm pulſus: Nam in verâ declinatione, quæ fit robore naturæ, vehementiores ſemper

per ſunt pulſus, & magis ordinati, & æquales: in falsà verò debiliores, & magis inordinati, ac inæquales.

In declinatione verò particulari, hoc eſt, paroxyſmi, plurimi moriuntur, quòd calor innatus expandatur per univerſum corpus, cor deſerens: quam ob cauſam plurimi illorum ſyncope extinguuntur ſubitò, alii ſenſim.

CAPUT LIII.

De Terminis Febrium.

TErminantur febres, ut ſuprà diximus, κατ' ἔκκρισιν, vel κατὰ πεπασμὸν, vel κατ' ὑπόστασιν, id eſt, excernendo humores per ſubitam evacuationem, eos coquendo, vel eos alium in locum transferendo. Excernuntur humores, vel ſudoribus, vel hæmorrhagiis, vel urinis, vel dejectionibus, vel vomitibus, vel ſputis: non crudi quidem, nec incocti, ſed priùs juſtâ maceratione ritè mitigati.

Criſeos futuræ ſigna petuntur ex morbi magnitudine, conjuncta cum celeritate, anni tempore, ætate, victûs ratione, viriumque robore. Magni namque morbi, & celeres, in quibus adeſt virium robur, reliquis conſentientibus, criſi ſunt finem habituri, quòd natura à magnis morbis graviter moleſtetur: unde ad excretionem incitatur. Celeres verò morbi, ut qui naſcuntur ex tenui materia, & calida, apta ad expulſionem, niſi in pulmones delabatur: in cujus expectoratione, materiæ mediocris conſiſtentia requiritur. Præterea vires robuſtæ nituntur expellere, quod noxium eſt: quod expellunt, niſi aliquod impedimentum interceſſerit. Quocirca cætera conſentiant oportet, ut criſis ſubſequatur.

PETRI POTERII DE FEBRIBUS. LIBER SECUNDUS.

CAPUT PRIMUM.

Methodus medendi febribus.

VEritas una eſt, immutabilis, naturæ amica, & magiſtra, cujus in medicina ſuprema lex, Populi ſanitas eſt. Et quia hoc in loco de ſummo mortalium bono agitur, ideò ad hoc rixæ, contentiones, & jurgia procul amandentur, odia pariter, calumniæ, & perſecutiones longè recedant. Solus vigeat candor, mutua charitas & amor. In hac quiete methodum medendi febribus contemplamur. Quòd ſi in Jatrochymicorum vireta aliquando divertere placeat, fiet hoc non contendendi animo, ſed veritatis inveniendæ gratiâ.

Dogmata non juro in Paracelſi, aut ſcita Galeni,
Vera utriuſque placent, falſa utriuſque jacent.

Per hanc medendi methodum intelligimus inſtitutionem quandam alicujus ordinis, in multis rebus diverſis, ad aliquod unum primun pertinentibus, & relatis, quæ eundem gradum non ſervant. Sic ad noſtrum propoſitum, inſtitutio eſt ordinis in multis indicatis, ad Medici intentionem facientibus. Etenim primò Medicus ſibi proponit finem, ſive ſcopum; deinde regrediendo, quærit remedia ad ipſum ſcopum acquirendum, idque per indicationes, à quibus indicata naſcuntur, ut indicationes ab indicantibus, quæ dum methodo, & ordine diſponuntur à Medico, is dicitur methodicè mederi. Finis, & ſcopus Medici, ſanitas eſt. Media quibus ad ſcopum, & finem pertingit, ſunt præſidia, auxilia, & quævis alia ad ſanitatem comparata, juxta commune axioma, ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰάματα, contraria contrariorum ſunt medicamenta: quod quidem axioma, regula, & norma eſt generalis omnium indicantium, cum alterâ in qua perhibetur, ſimilia ſimilibus ſervari.

CAPUT II.

Norma Indicationum examini ſubjicitur.

COntrariorum contraria eſſe medicamenta, & ſimilia ſimilibus ſervari, ſanxit univerſa Medicorum ſchola. Et hæc duo curanti Medico veniunt indaganda ſemper. Ejuſcemodi dogma ab antiquis

antiquis jamdudum confirmatum, ſapientum conſenſu magno applauſu receptum, & in legem ſtabilitum, cui nemo hucuſque auſus eſt contradicere. Jatrochymici ſoli, adverſus hoc inſurrexerunt, & ſimilia ſimilibus ſanari aſſerunt. Sed hæc tela in ſe vibrata ſentiunt. Ita enim: Omne quod pellit morbum, idem contrarium eſt; ea namque contrariorum conditio & natura eſt, ut mutuò ſe jugulent, nec in unius provinciæ regimen unquam convenire poſſunt. Præterea omnis actio eſt contrariorum, *lib. 1. de Gen. & corruptione*, *cap. 7.* Similia enim non agunt in ſe invicem, ſiquidem agens eo fine agit, ut aſſimilet ſib paſſum. At curatio eſt actio remedii contra morbum. Igitur contraria ut ſint neceſſe eſt. Huc facit, quòd quorum termini ſunt extremi, eorum etiam motus, & natura habentur pro extremis: illius quidem deſtruere, hujus reſtaurare naturam. Extat celeberrimum jam citatum divini ſenis effatum, *lib. de flatibus*, & *Aphor. 22. lib. 2.* τὰ ἐναντία τῶν ἐναντίων ἰήματα. Quicquid tandem morbum è corpore, tanquam hoſtem expellit, non poteſt ei eſſe ſimile: ergo contrarium. De intemperie nihil dico; doctrina lippis, & tonſoribus ſatis nota.

Cedo contraria invicem ſe expellere. Atque medicamentum non eſt morbo contrarium, etenim etſi adhibito remedio ſequatur morbi depulſio, hoc non eſt medicamenti, ſed naturæ opus. Natura ipſa eſt quæ morbos expellit, ipſa, vel medicamento roborata, vel eodem irritata. Nonne ex Hippoc. Medica eſt? Idem *lib.* περὶ φυσῶν. Ἰητρικὴ μὲν ἐστὶ πρόσθεσις καὶ ἀφαίρεσις; ἀφαίρεσις μὲν τῶν ὑπερβαλλόντων, πρόσθεσις δὲ τῶν ἐλλειπόντων. Medicina addit, & ſubtrahit quando opus eſt. Natura eſt verè verborum medicatrix ipſa ſola per ſe ut plurimùm ſanat morbos. Qui citra ullum medicamentum conſaneſcunt, id veriſſimum eſſe ſatis teſtantur.

Quod contrarium eſt, id eſſe debet propriis viribus inſtructum: at nullum remedium ſanat morbos propriis viribus. Ergo contrarium nullo modo dici debet. Quis eſt tam ingenio hebes, qui putet medicamentum in noſtro corpore eo fine agere, ut aſſimilet ſibi paſſum, humores vedelicet? Natura in medicamentum agit, non medicamentum in naturam. Quid, ſi adverſus medicamentum inſurgens, victrix ipſum cum morbo foras propellat? Sed de contrario ſatis.

CAPUT III.

Indicationes ponderantur.

UT pulchrè ſolent circumforanei in plateis plebem verbis decipere, ludicris ſemper, aut novis viſùs illecebris populo objectis; Ita quidam noviſſimi methodorum ſcriptores, tentant lectorum mentes ſubtili quadam dicacitate deludere, & affectatâ ſuâ garrulitate intellectûs aciem præſtringere: Sed veniamus ad rem. Indicatio, ex Gal. *cap. 7. lib. 2. Method. med.* dicitur demonſtratio, ſive inſinuatio rei agendæ. Capivaccius tres affert ex Gal. definitiones indicationis, quas brevitatis gratiâ omittimus, & dicimus cum eo, ab indicatione comprehendi indicans, quod dicitur agens. Indicatio in corpore humano (ſanabili) eſt permanens quid, & notum intellectui, quod per propriam ſuam naturam aliquod auxilium indicat; atque indicatum quod poſtulat, ad ſeſe dirigendum eſſe monſtrat, ut ſanitas amiſſa hominis reſtituatur. Lege Sennertum, & Capivaccium. Et hi tres faciunt ſpecies: curatorium, præſervatorium, & vitale; alii plures, quas brevitatis causâ omitto. Primarium indicans eſt, ad quod omnia referuntur, & hoc morbus eſt. At reclamant, dicentes, cum morbus ſui expulſionem indicet, primarius non poteſt eſſe ſcopus, ſed ſanitas: de quo lege Gal. *9. ad Thraſybulum*, *cap. 48. & 9. method. medend. & 1. med. 5. ibidem lib. 2. cap. 7. lib. 5. cap. 7. & 9. cap. 2. lib. 9. cap. 7.* Poſito verò indicante curatorio, ſemper & ex neceſſitate debet ſequi curatio, ſiquidem per propriam ſuam naturam, atque eſſentiam indicet, quod conveniens eſt. At poſito morbo non ſemper ſequi debere curationem conſtat, ſed priùs vires conſulendas, num ipſæ admittant, aut perferre poſſint: ſæpiſſimè verò non admittunt. Ergò morbus propriè non indicat. Præterea omne indicans eſt permanens in corpore humano; à nullo enim eorum, quæ non permanent, indicatio ſumitur, ait Gal. *4. method. med. 3.* Et propter ejuſmodi rationem ſymptomata non indicant, quia propriam permanentiam non habent; morbo enim ablato, & ipſa ſecedunt. Morbus item non eſt perpetuò manens, aut ſtabile malum, *1. method. med. 1.* quia cum ſua cauſa ita ſuſtentatur, ut cum eâdem ſimul concidat. Rurſus indicans eſt id cui debetur juvativum, ſui enim causâ indicat, & ad ſeſe indicatum dirigendum eſſe monſtrat. At morbus non ſui causâ indicat, neque quod juvet ſibi expoſcit. Deinde quàm ſit abſurdum, quidquam deſtructionis ſuæ media indicare, eaque appetere, ſatis notum eſt. Igitur morbus naturâ ſuâ neque indicat, neque medendi viam demonſtrare poteſt. Videndum eſſet, cuinam alteri, meliori jure, id muneris competat: num ſymptomatibus, cauſæ morbificæ, an viribus. Non ſymptomatibus, quia permanentiam nullam habent, nec propriis nituntur facultatibus, ſed ſub alienis ſignis militant. Minùs cauſæ morbificæ, ut tradit Capivaccius, rationibus ab eo allatis in *ſua medendi methodo*. Præterea cum ea ſit humanum corpus corrumpens, nihil inhibens corruptionem indicare poteſt. Quod ad vires ſpectat, non ſui deſtructionem, ſed conſervationem demonſtrant. Ex quibus ſatis clarè patet, quàm parum firma ſit iſthæc indicationum doctrina.

CAPUT IV.

Vera medendi methodus breviter traditur.

QUoties decantavimus Medicum eſſe naturæ miniſtrum, poſt Galenum, & univerſam Medicorum ſcholam, toties diximus naturam ad ſe convertere omnem medendi viam. Utitur equidem variis præſidiorum generibus, tanquam inſtrumentis, quibus hoſtem, ſeu morbum conficere, debellare, & foràs detrudere poſſit. Eſſe præterea in ipſa natura principium quoddam ſanativum, quod proprio motu ad ſanitatem tendat. Talis eſt enim potentia corporis ſanabilis ad ſanitatem, qualis corporum mobilium ad formam ſuam naturalem; & hæc potentia eſt activa, & productiva ſui effectûs. Et hoc certiſſimum eſt, cùm enim cuivis agenti, & patienti inſitum ſit ſeſe tueri, & ab omnibus injuriis, quantum poteſt, vendicare, jure merito idem debetur corpori ſanabili. Præterea id quod univerſam λειτουργίαν mi-

crocoſmicam moderatur, etiam ſanationi præeſt: quia ſanitas non otioſum mentis eſt πλάσμα, ſed naturæ interioris mechanici ἀποτέλεσμα. At Balſamus ut univerſi corporis μεταξὺ θῆμησιν occupat, ſic miniſteria ſingula, & ἐνεργήματα moderatur; quare idem & ſanationi præerit. Quid de calido nativo, quod συγκρῖνον καὶ συνορίζον τὰ ὁμόφυλα, τὰ δὲ ἀλλότρια ἐξαιρὸν, cruditates omnes maturat, impuritates ſecernit, ſiccum cum humido perfectè terminat, miſcet, & unit, ad harmoninicam unitatem omnes exceſſus revocat. Idem igitur πανακὴς, morborum omnium ἀντιφάρμακον & convaleſcentiæ author rectè dici poterit. Hermetici ejuſmodi calorem nativum, naturam principium ſanativum, & potentiam activam ſanitati aptam appellant, Balſamum, Mumiam, Quintam eſſentiam, Archæum, Solem, Cœlum, &c. fontem actionum, & ſanitatis auctorem.

Hoc eſt illud, quod in Microcoſmo generationes, tranſplantationes, mutationeſque omnes moderatur, quod expellit ſuperflua, attrahit ὁμόφυλα, quod accipit, omniaque ſuis locis adaptat, alterat, & contemperat. Iſtud tandem omnia operatur, pro varietate infinita artium & ſcientiarum, quibus donatum eſt, & pro ratione ſeminali, tincturis, & prædeſtinationibus, &c. Platonici ejuſmodi ſubſtantiam ab elementari diverſam faciunt, quâ veluti cæmento anima immortalis cum immortali jungeretur corpore. Fernelius Humidum primogenium, ſpiritu & calore nativo undique perfuſum. Hoc eſt, ad quod omnes Medici indicationes dirigi debent, non per inanes, & inextricabiles contrarietatis propoſitiones, ſed per indelebilem veritatis conſtitutionem, in qua ſine verborum ſtrepitu, ſine rixis, & contentionibus, ſingula Medicis adaperta erunt. Placet tamen priùs, ut huc uſque conſuevimus, communem medendi viam perluſtrare, & ob oculos candidatis utramque methodum afferre, ut contraria juxta ſe poſita meliùs eluceſcant. Præterea unicuique liberum erit, unam atque alteram amplecti.

CAPUT V.

De Curatione febrium in genere.

COmmunis medendi methodus per indicationes incedens, in ſimplici febre curanda duas ſibi proponit generales indicationes. Et quia febris dicitur calor, ſive intemperies calida & ſicca, tot erunt indicationes, per contrarium retrocedentes, ut refrigerare, & humectare. Itaque in communi medendi methodo, in ſimplici febre refrigerare, & humectare tantùm requiritur. Refrigerant verò, & humectant infinita pleraque, quæ tibi enumeranda non cenſeo, maximè cùm inania, & prorſus inutilia, longo uſu, & experientiâ ſemper compererim. In Diaria, ſeu Ephemera, nullius medicamenti prorſus uſus eſt; ſponte enim evaneſcit intra diem naturalem. In his qui edaces ſunt, nec unius diei abſtinentiam perferre poſſunt, laudo juſculum carnis, cum lactucis, cichoraceis, borragine, acetoſa, portulaca, &c. Mulieres utplurimùm in pleriſque locis, in juſculis ſolvunt vitella ovorum, cum ſucco limonum, arantiorum, & ſimilia. Ubi non eſt ejuſmodi fructuum copia, omphacium, vel acetum accipiunt. Ad ſorbendum, aquam coctam, alii aquam in qua coctum fuerit hordeum, alii vinum granatorum, ceraſorum, &c. nonnulli lac, ſeu emulſionem ſeminis melonum: Tandem quot capita, tot ſententiæ. Ruſtici, & multi populi qui carent Medicis, vinum impunè bibunt, nec minùs convaleſcunt: quod tamen non laudo; nam tunc victûs humectans & refrigerans magis eſt opportunus, naturæ magis gratus, & conveniens; ſitim ſiquidem extinguit, & vapores ad caput ſublatos reprimit.

CAPUT VI.

De curatione febrium in ſpecie.

VEritas paucis contenta, non ſophiſmata, aut verborum oneroſam multitudinem quærit, ſed nudo & aperto ſermone ſeſe nobis offert. Suprà triplicem febrium ſpeciem fecimus, & hoc maximè, ut Medicorum multitudini conveniat præſens noſtrum ratiocinium. Prima ſpecies ea eſt, quæ dicitur in ſpiritibus conſiſtere: Et hæc ſpecies Ephemera, ſive unius diei appellatur, cujus *curatio* priùs abſolvitur, quàm cognoſcitur. Hac de re, quæ diximus in *ſuperiori capite*, ubi de febrium curatione in genere ſufficiant.

CAPUT VII.

De Synocho ſimplici.

PRima ſpecies, quæ dicitur fieri in humoribus, eſt ſynochus, quam duplicem faciunt, putridam & non putridam. Eſt verò ſynochus ſimplex ſine putredine, rara febris, ut inquit Fernelius *lib. de febribus, cap. 4. de ſynocho.* Hanc dicunt eſſe ſimplicem inflammationem ſanguinis. Recentiores definitionem, aut potiùs deſcriptionem tradunt, at hanc tanquam inutilem omittimus. Rurſus ejuſmodifebrem triplicem faciunt: illa, cujus calor ſibi ſimilis eſt toto febris decurſu, homotonos dicitur: illa verò, cujus calor continuo incremento invaleſcit, epacmaſtica appellatur: Tertia illa eſt, cujus calor ſtatim à ſummo vigore incipiens, ſenſim minuitur dum deſinat, & paracmaſtica appellatur. Ejus duratio eſt trium, & quatuor dierum, quòd ejus fervor ſit in tenuiori ſubſtantia ſanguinis, materiâ videlicet facilè diſſipabili.

In hac febre cutis non eſt ſicca, ſed madore quaſi perfuſa.

Urina eſt naturali ſimilis, craſſior tamen, & rubicundior.

Pulſus vehemens, celer, frequens, plenus, & magnus, atque æqualis. Facies & totum corpus rubet. Caput grave eſt. Reſpiratio difficilior. Somnus plerumque profundus.

In hac prognoſis non eſt inſtituenda, quia ipſa vacat periculo. Dicunt tamen putridam fieri poſſe, ob Medici imperitiam: Ad hanc curandam, ſatis patet indicationem eſſe communem, refrigerare videlicet. Refrigerant verò infinita propè medicamenta. Inter præcipua ſunt ea quæ ſeriatim ab aliis deſcribuntur, quæ cùm nimis nota ſint, facilè emittuntur. Verùm quia putatur ſanguis copioſior eſſe cauſa potior ipſius febris, ideò potiſſimum eſſe remedium detractionem patet. Hac de re apud antiquos duo ſunt celeberrima remedia, Phlebothomia, & frigidæ potus. Quoad Phlebotomiam, ſive ſanguinis evacuationem, audacter

affirmant,

affirmant, ejuſmodi febrem curari non poſſe ſine dicta ſanguinis evacuatione: Ratio eſt, quia ſine ſanguinis copia non generatur ejuſmodi febris, ut ſuprà dictum eſt. Aiunt requiri neceſſariò ejuſmodi evacuationem, propter eventilationem, & diſtlationem: etenim dicunt, quòd imminuto ſanguine liberior & facilior reddatur tranſpiratio, & ſanguinis fervor remittatur. Immò addunt, ſine ejuſmodi phlebotomia non fieri liberam tranſpirationem, augeri obſtructionem, & per conſequens putredinem; à qua febris major: Sic, quæ ſimplex erat febris, Medici negligentiâ fieri putridam, & periculoſam. Ne ſuis ineptiis finem imponant, addunt cautelam in detrahendo ſanguinem, dicentes cum Galeno *9. method. med. cap.* 4. videre oportere, ne cruditas ſit in ventriculo, nam tum differendam eſſe venæ ſectionem, donec cibus concoctus ſit, & ad inteſtina deſcendat: Quòd & ſi ſuſpectio ſit de pravis humoribus, in ventriculo, & inteſtinis, præmittendam eſſe blandam, & mitem aliquam evacuationem, utpote cum manna, ſyrupo roſarum, Caſſia, Tamarindis, Diacatholicone, & ſimilibus, præmiſſo aliquando Clyſtere leniente. Quòd ſi ſuſcipio ſit, ne ad ſeptimum diem ipſa protrahatur, addunt Rhabarbarum: agaricum, ſennam, & ſimilia cum ſuis correctivis. Sanguinis evacuatio erat olim in uſu ad animi deliquium, quâ gloriatur Galenus ſe pluries jugulâſſe febres, maximè ubi vires erant validæ. Noſtris temporibus malè ceſſit nonnullis Medicis ſanguinem immodicè detrahentibus. Quin hîc paucis annis exactis fuerunt nonnulli ita audaces, ut ſanguinem extraherent ad animi defectum, & ipſos ægros eâdem die perdiderint. Fuit & quidam ex his magnæ æſtimationis Medicus, qui cùm ipſe febre continuâ immodicè vexaretur, bis in die ſanguinem ſibi detrahi curavit, ſingulâ vice pluſquàm tres libras; ſecundâ die viribus adhuc valentibus eandem quantitatem ſibi detrahi voluit, & ecce infelici homini pro ſibi pollicitâ ſanitate, immatura & præcipitata mors contigit. Plures aliis in locis novi Medicos, qui in ſimilem errorem impegerunt. Sed quod dolendum, de ſua ignorantia pœnas in ſeipſis dederunt.

CAPUT VIII.

An Phlebotomia unicum ſit febrium Alexipharmacum.

CEleberrimum, & unicum remedium apud Barbaras gentes eſt ſanguinis evacuatio, maximè in Ægypto: & ferè per totam Aſiam, & Africam. In Europa, major pars Hiſpaniæ eodem morbo laborat. Gallia olim non tantâ ſanguinem detrahendi pturigine tenebatur, modò in pluribus locis phlebotomia non minùs eſt frequens. Italia mediam tenet viam. Sed quid ad nos, ſinamus unumquemque proprio abundare ſenſu: nec nos deterret errantium multitudo; ſolo veritatis clypeo tecti adverſariorum tela non timemus. Eſt verò ſanguis naturæ theſaurus, quo valente, robuſtum fit animal: eſt quoque vitæ noſtræ ſedes, à natura omnium rerum parente illi deſtinata. Quòd ſi cuipiam animantium generi vulnus inflictum ſit, nî cohibeatur cruor, & è venis exire ipſum contingat, unâ eâdemque viâ ſanguiſque animuſque feruntur. Id ſatis teſtantur antiqui; inter cæteros Seneca, nefando Neronis decreto morti adjudicatus. Rurſus: ut patet ex ſacris, anima carnis ſanguis eſt, *Levitic. cap.* 17: Sic enim habet: *Sanguinem univerſæ carnis non comedetis, quia anima omnis carnis ſanguis ejus eſt*, id eſt, vita. Quibus per magna vulnera multum ſanguinis exhauſtum eſt, pallor perpetuus adeſt, languor, & ſegnities totius corporis. Mitto ventriculi imbecillitatem, jecoris refrigerationem, & ſingularum partium debiles, tardas, & imperfectas operationes.

At ſanguis, quia copioſior, lædit hominem, & parit febres, ergò minuendus eſt, ut ad priſtinum ſtatum ipſe redeat. Dicunt ipſum lædere venas nimis diſtendentem, & ſpiritus aditum liberum cohibentem, ſicque fieri vaporum evanidorum retentionem, & caloris eventilationis prohibitionem.

In hac veritate examinanda duo conſideranda veniunt. Primò ſanguis, ut eſt ſanguis, omnium humorum optimus, & temperatiſſimus, cujus beneficio vivit animal, in cujus bonitate ſanitas, & robur. Secundò, ut ipſe eſt nimius, cujus cauſa, &c. Quod ad primum, ſatis manifeſtum eſt, illum nos lædere non poſſe; nec ullum generare morbum. Etenim boni acceſſio malum producere non poteſt. Itaque ſola immodica quantitas poteſt aliquid mali producere. At quomodo ſola quantitas, cui nulla agendi poteſtas à Philoſophis demandata fuit? Quantum rei bonitatem non mutat, ſed eandem potiùs amplificat, & naturam perficit, non deſtruit, bonum nunquam excedit: Quid plura? ſi quantum afficit, ruit omnis noſtra Philoſophia. Quòd ſi nimium dicitur naturæ inimicum, hoc de re aliena intelligitur. Sed hæc nimis nota ſunt. Verùm dicamus, unde ſanguis aliquando immodicè generetur in nobis. Pro quo intelligendum eſt, id fieri ſæpè ratione eduliorum, quæ quotidiè aſſumimus: Vel ea intemperanter intus ingeſta, vel eadem ita ſunt à natura comparata, ut facilè in noſtri alimoniam cedant, vel proptio impetu in ſanguinis ſubſtantiam tranſeant: nonnunquam flatulenta ſunt, venas ſubeunt, & ſanguinem attenuant, ac dilatant. Aër non raiò corpora noſtra tentans venas ingreditur, & ſanguinem fermentat, attenuat, & amplificat. Non propterea à ſe immodicus redditur, ſed ab alienâ cauſâ quantus eſt factus. Rurſus etſi quantus ſit, nihil poteſt afferre. Quòd ſi aliquod damnum poteſt afferre, non ratione quanti, ſed mixti alicujus ſuperflui; & hoc Medico cognoſcendum, ut idipſum removeat. Ex quibus ſatis clarè patet, ſanguinis quantitatem non generare febres, & per conſequens ejuſdem diminutionem eaſdem ſanare non poſſe.

CAPUT IX.

An frigida potus poſſit extinguere febrem.

TAnta eſt hac in re Medicorum concordia, ut fas non ſit hoc in dubium vertere, & maximè in ſimplici febre, ubi nihil niſi caloris exceſſus incuſatur. Decantatiſſimi dogma-

tis, *Contrariorum contraria ſunt remedia* veritas nota ſatis videtur. At quia effectus dogmatis fieri non reſpondent, jure merito de eo quærendum eſt. Quotidiè experimur, frigidæ potationem non modò febrem extinguere; ſed nec tantillum juvare. Non ſat eſt Galeni, & aliorum quorundam exemplum nobis afferre: Jactat ſe Galenus, multas febres curâſſe ſolo frigidæ potu. Extat Amati Luſitani pulchra hiſtoria de quodam Mercatore Flandro, quem unico hauſtu aquæ frigidæ ſanavit ex febre. At nos quoties contrarium experti ſumus, & hoc millies inaniter à noſtris Præceptoribus expertum vidimus? Pluries nonnullos obſervavimus, in Cachexiam, & Hydropem præcipitatos fuiſſe, hoc unico frigidæ potu. Ejuſmodi errorem eo argumento tegere conantur, videlicet ut humores crudi ſint priùs; item ægri per alia tempora frigidis potionibus aſſueti ſint; quibus accedit ipſius aquæ tolerantia: ſunt enim nonnulli, quibus internæ partes ſunt adeò debiles, ut aquæ potum ſufferre non poſſint. Mitto incommoda, quæ ſolet afferre aquæ potatio, tam ex Hippoc. quàm ex Gal. in bilioſis dicunt bilioſam fieri, nullius eſſe nutrimenti, in Hypochondriis flatus, & cruditates parere, &c. Sed certiores afferamus rationes. Suprà ſtatuimus febrem accendi à ſpiritibus nitroſulphureis, naturalem antipathiam inter ſe habentibus: at ad pacem ejuſcemodi ſpiritibus conciliandam, aqua planè non modò eſt inutilis, verùm etiam non rarò flatus, & cruditates ingenerans, naturæ officium perturbat, & febres in longum protrahit, ſpiritus inter ſe magis concitans. Præterea nonnullæ aquæ ſale acido abundant, naturæ ſalis ammoniaci, nitro valdè inimici, cujus præſentiâ magis fervet ſpiritus nitroſulphureus. Noſtros tamen exaudio Medicos de contrariis qualitatibus diſceptantes, permoleſto cachinno in hæc noſtra effata prorumpere, quibus ſatisfacere volumus, poſtquàm intellexerint.

CAPUT X.

Quomodo contrariæ qualitates reperiantur in rebus.

NE ſemper cum Chymicis de rerum proprietatibus ſentire videamur, quid cum Dogmaticis Peripateticorum decretis addictis intelligere poſſimus, in medium protrahere placet; hac enim viâ probè explanatâ, per ſentes, Syrtes & aliorum itinerum anfractus tutò incedere poſſe non diffido. Etenim cùm nobis continuò occinant rerum qualitates contrarias in ſubjectis, rebuſve naturalibus ſimul pacificè hoſpitari, ut de Opio, Aceto, Coriandro, &c. quo pacto id fieri poſſit, non eſt cognitu facilè: nam ſi contraria ſeſe expellant, & mutuò in ſe agant, & patiantur, quomodo aut quibus vinculis ſeſe amicè amplectantur, & eodem in loco maneant? De mixti generatione, non minimâ intellectus perplexitate inter ſe digladiantur. Qui qualitates poſt mixti generationem, ſub unius formæ imperio manere dicunt, in varias ſententias abeunt. Alii enim volunt, eas manere actu cum Elementis, ita ut formæ Elementorum in mixtis ſint actu, & ex earum combinatione forma mixti oriatur, adeò ut formâ mixti ſit quid ex his compoſitum, quo nihil abſurdius. Alii dicunt, eas quidem manere, ſed refractas, & ad temperiem adductas, propriis ſubjectis, Elementis videlicet, quibus primò hærebant, orbatas, & ſoli formæ mixtæ ineſſe. Et hæc hodiè ab omnibus recipitur, tanquam verior. At dum hæc concedunt, in alias Syrtes incidunt: Nam inde ſequitur, alienas qualitates alienis ſubjectis hærere; hinc rerum ortus non naturalis, ſed vi, & violentia factus: in rebus nuſquam quies: nam qui ab igne ad ignem, qui à terra ad terram contendit. Poſtea quid nobis continuò obtrudunt, propriam cujuſvis affectionem nullibi reperiri poſſe, quàm in proprio ſubjecto? Mitto alia brevitatis causâ. Taceo inſuper ſupinum errorem eorum, qui rerum formas eſſe temperamentum arbitrantur. Sententia etiam aſſerentium pluralitatem formarum omnino exploditur. Sed antequam veritatem ſeriò aperiamus, quid per contrarium intelligant, videndum.

CAPUT XI.

Quid contrarium.

QUoad contrarii nomen, ſatis notum eſt. Ejus proprietas graphice depingitur ab Ariſtotele in 4. *Metaphyſ. cap.* 6. ubi inquit: φανερὸν ὅτι οὐδὲ τ' ἐναντία ἅμα ὑπάρχειν ἐνδέχεται τῷ αὐτῷ Quod contraria non poſſint eſſe ſimul, rationem affert evidentiſſimam, dicens, *cùm affirmatio, & negatio ſimul vera eſſe non poſſint, ita*, &c. Sic verum, & falſum ſimul ſtare nequeunt, ſed ſeſe invicem expellunt. Rurſus ubi ſunt contraria, ibi pugna jugis, nulla quies: Idem non poteſt eſſe in eodem loco, & eodem tempore agens, & patiens: Idem Ariſtoteles *lib.* 2. *de Gen. & corrupt. cap.* 3. apertis verbis ſuam ſententiam confirmat, dicens, contraria ſimul copulari non poſſe, ſicut calidum & frigidum, ſiccum & humidum. Rurſus contrarietas eſt oppoſitio ſecundùm formam, rationemve ſpecificam, ut 10. *Metaph. cap.* 23. *tit.* 26. & ſic quælibet contraria in quocunque gradu ſint, propriam, & ſpecificam habent formam oppoſitam, & contrariam. At duæ formæ ſimul, & in eodem loco ſtare non poſſunt. Nec obſtat, ſi dicant aquam naturâ frigidam incaleſcere, ſicque calor, & frigus erunt in eodem ſubjecto. D. Thom. *quæſt.* 76. *art.* 4. Cajetan. *ibid.* Henric. Gandav. *quodlib.* 12. *quæſt.* 12. Scotus, *in* 3. *diſtinct.* 2. *quæſt.* 9. Capreol. Marſil. Argent. Javellus, &c. Ad primum: ſuppoſitum eſſe falſum, eâ ratione exiſtimo, quòd cùm ſupponant aquam eſſe frigidam, non vident quibus ſe involvant erroribus: Nam cùm petimus quid ſit aqua, non reſpondemus, corpus eſſe frigidum, verùm potiùs dicimus, eam eſſe corpus fluxile, terræ terminis circumſcriptum; cui oppoſitum erit non fluxile, & immobile. Rurſus calidum & frigidum quæſtioni quale, non quid reſpondent, ſicuti ſiccum & humidum. Quòd ſi iterum petamus, quid ſit aqua, certiùs per molle, fluxile, & mobile, quàm per frigidum definietur. Equidem ubique mollis, madida, fluxilis, &c. reperitur, ut maris, fluminum, fontium, puteorum, thermarum, &c. non tamen ubique frigidæ

frigidæ ſunt regiones, ubi aquæ perpetuò ſunt calidæ; nullibi verò, ubi non ſint madidæ, fluxiles, & mobiles. Ex his ſatis patet, quid contrarium, & quomodo intelligendum ſit. At tot nugas in artem malè introductas diluendas accedamus.

CAPUT XII.

Methodus medendi febribus iterum perpenditur.

FEbrium communem medendi methodum fidiſſimâ experientiâ, & validiſſimis rationibus non eſſe tutam, nec certam, ſuprà commonſtravimus: Nunc certiorem fidiſſimis experientiæ fundamentis ſtabilitam, Philoſophicis rationibus ſartam, tectamque exhibemus.

In *capite ſuperiori* fundamenta jecimus, & ſuprà diximus quomodo natura ipſa ad ſolam membrorum pacem, quæ ſanitas eſt, ſeſe erigit, & quidquid agit, nonniſi ejus pacis gratiâ agit.

Eſt verò noſtra medendi methodus, vel generalis, vel particularis.

Utraque ad febres arcendas ſeſe diverſimodè accingit, vel impuritates tartareas nitroſulphureas expellere contendit, vel naturam adeò robuſtam, & validam reddere avet, ut ea ſpontè ſe ab onere ſibi infenſo liberare, ipſumque excutere poſſit; vel naturam adeò tutatur, ut pro ea depugnare poſſit, ſubſidiarios milites, vireſque novas ipſi ſubmittens.

Ad tartareas impuritares è corpore humano deturbandas, non pauca requiruntur. Ea enim vel ſunt in primis viis, inanibuſque ſpatiis, vel in venis, vel in arteriis, vel in habitu corporis. Quæ ſunt in prima regione, vel in ſuperioribus, ventriculo, &c. vel in inferioribus ſub diaphragmate. Quæ ſunt in prima regione, & in ſuperioribus natura ſagax, & morborum curatrix, & provida nimis, ſimplici vomitu ipſas foràs extrudit: vel in inferioribus laxatâ alvo ſæpiſſimè ipſas deturbat, fugatque foràs.

Rurſus Generalis, febres omnes in quovis loco ſubſiſtentes ſedat, & mitigat, iratis ſpiritibus pacem, & concordiam concitare ſtudioſè ſatagens: At quia multis modis irati incandeſcunt, pluribus etiam modis ipſos placare, & ad priſtinam concordiam revocare deſiderat.

Particularis, febres ſingulares ſeorſum expendit: Antecedentes tam ad cognitionem, quàm ad curationem reſpicit.

In generali methodo duo contemplamur univerſalia remedia, unum, quod univerſaliter tartareas omnes impuritates è corpore fugat; aliud quod mitigat, contemperat, & reprimit. Primum id præſtat citra ullam præparationem, modò ſurſum, modò deorſum. Hoc medicamenti genus à Theoph. Parac. Diaceltateſſon appellatur. Sed hoc vocabulum nimis barbarum paucis innoteſcit, & quid ſibi velit, non ſatis percipio. Hoc unum expertus ſum, quòd datum tempore, & loco, & ægro convenienti, febrem omnem extinguit, intra tres aut quatuor horas: nec tantùm acutas, verùm & chronicas. Ejuſce rei fidiſſimum teſtem habeo, Dominum Joannem Polanum, cui tempore peſtis tantum arcanum concredere volui. Is, etſi non eſſet artis medicæ ſatis peritus, meo tamen conſilio ſe inſignem Medicum Bononienſi Senatui obtulit, unde neceſſe erat ſe talem operibus commonſtrare, quod fideliter præſtitit, pauperibus infectis erogans iſtud medicamentum. Eo ſiquidem aſſumpto, intra 3. vel 4. horas omnis ſedabatur febris; in nonnullis ſequenti die revertebatur ipſa, & his idem reiterabatur medicamentum, ex quo in totum recedebat febris. Quibus non cedebat ipſa, & ſecunda die reverſa perſeverabat, ſignum erat, quòd febris jam depaſta erat partem aliquam, vel nobilem, vel officio ita neceſſariam, ut eâ corruptâ mori cogeretur æger. In dies centum, & pluribus ægris porrigebat medicamentum, & ex centum vix peribant 10. Poſſunt nonnulli mihi objicere, quòd dictus Polanus præſcriberet ſuis ægris nonnulla communia, ut Mannam, Tamarindos, Caſſiam, Rhabarbarum, Sennam, Agaricum, &c. & etiam phlebotomiam aliquando uſurparet, ſed hoc datâ opera faciebat, ne purus Empiricus haberetur, ſed pro quodam docto Dogmatico ab omnibus exciperetur: tantum prævalet in hac arte Medici anticipata opinio, ut ſæpè ignarus doctis præferatur. Sed ad nos. Quod de dicto Polano dixi, veriſſimum id pluries comprobavimus. At humanæ ſortis tam mala eſt conditio, ut ſi quis probus Medicus conſimili uti velit medicamento, ſtatim mille convitiis ab aliis excipiatur, & ut angue pejor cunctis digito commonſtretur.

Hoc inſigne, & mirabile Alexipharmaci genus, Antipyreton nominavimus, cujus deſcriptionem paulo inferiùs dabimus. Hoc eſt primum, & præcipuum febrile medicamentum; ipſas febres eradicans, & funditùs è corpore evellens. Reſtat ſecundum, quod mitigatorium appellabimus, iſtud verè febres non ſanat, ſed eorum fervorem in tantum reprimit, ut interea æger viribus recuperatis, ad pugnam validior reddatur.

Particularis Methodus naturam ſtudioſè imitatur, ejuſque leges ad unguem ſervat. Ubi febrem ad criſin accedentem obſervat, ad eam properare ſolicitat: uti ſi ad ſudorem, cum ipſum per diaphoretica juvat; ſi ad alvi, urinæ, aut alterius evacuationis propenſionem prona eſſe videtur, mediis ad id opportunis ejus partes ſuſcipit: tandem ad id perficiendum omnino ſe accingit. Ubi febres per coctionem ſuperare nititur, hanc promovere, & humores refrænare, & mitigare aggreditur. Ubi verò per apoſtaſin, ſeu materiæ tranſpoſitionem, ſedare febrem contendit, eandem viam ſuſcipit, & ab hac regiâ minimè digrediens, auxiliares copias eò dirigit, donec confecto hoſte, partaque victoriâ, ſub ſalubriora vexilla ſe recipiat. Tædioſas, & ærumnoſas indicationes, declamatoribus tanquam peculiares cibos relinquimus, & quod decet, noſtros edocere tantùm curamus.

CAPUT XIII.

De purgandi ratione in febribus, & maximè ad legitimam methodum.

PUtreſcere humores in corpore humano, maximè in febribus, perpetuò docent Medicorum ſcholæ; putrefactionem etſi dari ſuſpectam

excogitavimus non aliâ de cauſâ, niſi quod ejuſmodi ſit effectus, non cauſa: quæ purgatione quatuor humorum afferunt, longâ diſquiſitione indigent. Nos verò, qui brevitati ſtudemus, quæ noſtra ſit opinio in purgatione ineunda primò adaperiam; deinde ſi liceat per otium, ſingula ad veritatis Cynoſuram revocare, id præſtare non recuſabo.

Interea dicimus purgationem eſſe rei noxiæ, & inutilis evacuationem: & hanc duplicem inſtituunt, unam per ſanguinis detractionem, alteram per alvi ſubductionem.

Nos purgationem veram eſſe monemus, quæ morbum unà cum materia foràs protrudit; vel quæ evacuando humores, morbum ſanat. Rurſus eſt purgatio multiplex, vel enim per alvum, vel per urinam, vel inſenſibilem tranſpirationem fit. Notandum præterea, unumquodque membrum proprio excremento præditum eſſe. Etenim nihil puri in his inferioribus eſſe reperitur, & quicquid comedunt viventia cuncta, purum cum impuro admixtum accipiunt. Impurum excrementum illud eſt, quod tempore ſtatuto deponunt. Et quia ſingula membra peculiari nutriuntur cibo, ita & proprio abundant excremento. Id verò ſi deſtinato tempore, abſolutis videlicet coctionibus, non excernitur foràs, partem, ſeu membrum, in quo continetur, lædit & vexat, pro conditione excrementi. Inſuper non omnia excrementa ſunt ſenſibilia, ſingulæ enim partes peculiarem tranſpiratum habent, qui ſenſibus vix apprehenditur. Proinde vis ſeparativa quovis in loco proprio fungitur munere. Sed hæc contemplatio hujus non eſt loci. Ex his patet, noſtram purgationem non eſſe omnem alvi ſubductionem, & in ea ineunda, naturæ leges obſervare: Ubi ad vomitum eſt prona vomitum procuramus; ubi ad alvum, eam ipſam excitare curamus; ubi ad urinam, ſudorem, &c. eò artem noſtram convertimus. Quòd ſi ad inſenſibilem tranſpirationem, ad id omnes ingenii vires intendimus; nam major pars febrium hac viâ fugatur. Verùm hucuſque de purgatione in univerſum egimus: nuc de ea, quæ convenit febribus, dicemus.

CAPUT XIV.

De particulari purgatione in febribus.

PUrgandam materiam, ex qua fit febris, ſanxerunt omnes: hanc fecerunt bilem, pituitam, & melancholiam: hos humores putreſcentes, & putrefactos, cauſas eſſe proximas febrium. Nos quantum potuimus obſervare quadraginta quinque annorum decurſu, quo artem medicam exercemus, eo animi candore, cujus à natura participes facti ſumus, cunctis rei veritatem aperire ſtatuimus. Itaque oportet ſcire, purgationes, quas continuò celebramus, deſideratis effectibus minimè reſpondere: Veluti ſi in tertiana bilem millies purgemus, in quartana melancholiam, in quotidiana pituitam, quid efficimus? febris ferocia ne minimum retunditur, imò æger duplici labore preſſus, febris tyrannidi faciliùs cedit; natura coctionibus intenta ab incepto opere avertitur. Non eſt ut nobis ſuccenſeant, ejuſmodi humorum præparationem, ut potè attenuationem, incraſſationem, &c. negligentibus. Sicuti nec medicamenti electionem, præparationem, & doſim. Nam quo ad primum, veriſſimum eſt commentum: ſolius eſt naturæ opus, & vanum eſt, quempiam ſcire modum, quo utitur natura in ſuis operibus perficiendis. Non in medium protraho coctricis, aſſimilatricis, & expultricis facultatis poteſtatem. De his quæ circumferuntur, de medicamine ſeligendo, eoque præparando, nec non de ejus doſi, ac cæteris ad id requiſitis, nihil dicam; nam in his non minor vanitas, quàm in aliis. Obſerva quæſo illos Medicos, qui cæteris ſtudioſiores cenſentur, & qui majori ſedulitate ægros ſuſcipiunt ſanandos, & videbis illos in pejores, & craſſiores errores impingere. Utinam mentirer, & quam in aliis culpam animadverto, in me ſolo agnoſcerem. Sed bone Deus! mentis noſtræ tenebras procul à nobis remove. Quod ſi de bilem purgantibus apud me percunctari velim, dubia haud pauca ſtatim nobis ſe offerent; color citrinus, flavus, ærugineus, porracinus, &c. ab aſſumpto medicamento venit; etenim puerile ſatis eſt, credere talem humorem eductum fuiſſe è venis. De Caſſia, Tamarindis, Manna, Rhabarbaro, non aliud credendum eſt; tingunt id quod educunt, irritant potiùs quàm attrahant: non ſunt tamen inutilia, & ſæpe eorum auxilio, unà cum ipſis, tartareos humores in inteſtinis conſidentes foràs amandat natura, & ſæpè ubi non valet ars, fortunâ & caſu id contingit. Ne tamen communem viam deſerere in totum videar, placet ſelectiora, tam ſimplicia, quàm compoſita, tamquam in tabella proponere, ut cuilibet liberum ſit, hæc vel illa ſeligere, his maximè, qui nihil didicerint, præter illa, quæ mortua littera docet. Inter illa, quæ putantur bilem purgare, lenientia, & benigna ſunt, Caſſia, Tamarindi, Pruna, Violæ, Roſæ, &c. Inter valentiora Manna, Rhabarbarum, Scammonium. Hæc uſitata ſunt: inuſitata *brevitatis* gratiâ mitto. Sunt & compoſita, maximè quæ hodie in officinis proſtant, ſyrupus roſarum, violarum, Electuaria, diacatholicum, diacaſſia, diaprunis, diaphœnicum, diacarthami, de citro, de ſucco roſarum, Nic. diamanna, &c.

Et quia commodior fit purgatio, quando præceſſerit clyſter emolliens: ideò cùm primùm advocatur Medicus, ipſe præſcribit clyſterem emollientem, ex decocto herbarum emollientium, ut pote ex foliis malvarum, violarum, branchæ urſinæ, bætas parietariæ, mercurialis, &c. in cujus decocti ℔. diſſolvunt, vel ſacchari rubri, vel mellis violati, vel roſati uncias tres, lohoch de Caſſia, diaprunis, vel diacatholic. ℥. j. ol. violati, vel roſati, ℥. iij. vel iv. ſalis communis addunt nonnulli p. j. Sequenti manè potionem purgantem porrigunt. De quibus formulas nonnullas hîc apponere decrevimus, maximè ne hîc quicquam deſideretur.

℞. Syrup. roſ. ſol. ℥. iij. Mannæ Calabrinæ, ℥. ij. Decocti flor. & fruct. cord. ℥. v. Miſce, fiat potus.

Alio modo.

℞. Rhabarb. el. ℥. j. ß. Infunde in ſ. q. aquæ cichorii per noctem, in expreſſione matutinâ diſſolve Mannæ Calab. ℥. ij. Miſce, fiat potus. *Vel*

℞. Pulpæ Tamarind. ℥. ß. Caſſiæ è ſiliquis extract.

extract. ij. fol. Sennæ, ʒ. ij. aniſi, ʒ. j. Bulliant ſimul in ſ. q. aquæ communis, clarificentur albumine ovi, dragmâ cremoris tartari, colentur per ſacchettum, & fiat potus colore, & ſapore gratus. Item præſcribitur, vel Manna in juſculo carnis, ad 2. 3. & 4. uncias.

Caſſiæ pulpa ſeorſum pariter exhibatur ad ℥. j. & ℥. j. ß. cui vel ʒ. una, vel una & ß. Rhabarbari additur. Cum Electuariis ſic parantur potiones.

Rec. El. Diaphœnici, Elect. de ſucco roſ. an. ʒ. ij. Syrup. roſ. ſolutivi, ℥. j. vel. ij. Diſſolve cum decocto flor. & fruct. cordial. & fiat potus. Cum Diacatholic. Elect. Lenitivo, Tryphera Perſica, Confectione hamech, Electuario Diacarth. El. de citro ſol. El. de ſucco roſ. &c. parari poſſunt, potiones purgantes, quæ clarificari quoque poſſunt, & cum albumine ovi, & cum cremore tartari, eas per ſacchettum laneum percolando, ſic gratiores & palato, & oculis redduntur. Qui ſub fine cinnamomo, vel ejus oleo, item ſantalo citrino eas odore gratiores reddere cupiunt, iis liberum eſto.

Quando quis tres humores ſimul purgandos opinatur, potiones ſequentibus ſimiles præſcribir.

Rec. Fol. Sennæ ʒ. iij. aniſi ʒ. j. agarici trochiſc. ℈. iiij. Bulliant ſimul in ſufficienti quantitate aquæ Cichorii: in colatura diſſolve Elect. Diacathol. ℥. ß. Syrup. roſ. ſol. ℥. ij. Vel ſic:

Rec. Fol. Sennæ, ʒ. iij. aniſi, & Rhabarb. parum contuſi, Agarici trochiſcati, an. ʒ. j. Bulliant ſimul in ſ. q. aquæ communis, & colentur: in colatura diſſolve El. lenit. vel diacathol. an. ʒ. iiij. diaphœnici ʒ. ij. Miſce, fiat potus.

Præter ejuſcemodi formulas, alias propè infinitas excogitare poſſumus. Noviſſimè recens quoddam inventum in Italia frequentiſſimè modò uſurpatum habetur, quod appellatur Syrupus aureus, & fit ejuſmodi ſyrupus in ſola infuſione Julepi ex ſimplici ſaccharo facti. Ad hoc accipiunt foliorum recentium roſarum eo manè collectorum, rore matutino adhuc madentium, ℔. j. pro qualibet libra Julepi parum tepidi. Unicâ infuſione abſolvitur ſyrupus, cujus ℥. ij. iij. aut iiij. plus efficaciæ præſtant, quàm multæ unciæ ſyrupi communis ex 9. infuſionibus. Sunt qui pro dicto ſyrupo componunt quendam ſyrupum cum Manna, & Senna, falsò dictam compoſitionem titulo aureo deſignantes.

CAPUT XV.

De tempore inſtituendi purgationem.

SIquâ in re, maximè in hac requitur temporis opportunitas: purgatio enim apto tempore data, ſecura ſanitas eſt; non aptè verò, mors. Hippocrates in *primo Aphoriſmorum* tempus videtur determinare, dum dicit: Πέπονα φαρμακεύειν καὶ κινέειν, μὴ ὠμὰ μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ. τὰ δὲ πλεῖστα οὐκ ὀργᾷ. *Concocta medicari oportet, & cruda non movere*, &c. Raro verò concocta eſt materia in principio morbi: Ideò ad Hippocratis normam, nunquam medentur ægris noſtræ ætatis Medici, qui in omni morbo tam acuto, quàm chronico, ſtatim in principio quum accerſiti fuerint, detrahunt ſanguinem, humores purgant atque repurgant, nullâ expectatâ coctione. Præterea ſi ſciſciteris ab his, quid ſit coctio, quibus cognoſcatur ſignis, eos invenies non minùs à ſeipſis diſſentientes, quàm in ratiunculis ſuper hoc jactatis maximè diſcrepantes. Hîc intelligendum eſt de coctione, quæ fit à natura, humorum excrementitiorum, tam in prima, quàm in ſecunda, & tertia regione. Coctione humorum pravitas, feritas miteſcit; & ubi ex allatis ſignis facta cognoſcitur, nullis indiget remediis, qui natura jam victrix, quæ majora potuit, minora faciliùs conſequetur. Sed dicant mihi quæſo, an hac coctione craſſiores, aut tenuiores reddantur humores, & undenam ad evacuationem dictorum humorum proclivitas? apud Hippocratem *lib. 2. Aph. 9.* verba ſunt hæc τὰ σώματα χρὴ, ὅκου τις βούλεται, καθαίρειν, εὔροα ποιεῖν, *corpora cùm quis purgare voluerit, liquida ſunt facienda.* At non omnis materia coctione attenuatur, ſæpius incraſſatur. De turgentia humorum non minor perplexitas; impetus enim dictorum humorum non à ſe, ſed à ſpiritibus, ut alibi annotavimus. Si conſulas Danielem Sennertum *lib. 2. de febribus, cap. 6.* videbis ejuſcemodi doctrinæ fundamenta labilia, & facilè tuitura. Sed meliùs Joannes Manardus *lib. 13. epiſtolarum ſuarum, epiſt. 1. ad Bartholomæum Carandinum Mutinenſem Medicum*, ubi fuſiſſimè de præparatione, & coctione humorum ſcribit. Inter multa, perpauca veriſſima protulit, dicens recentiores concoctionis nomine abuti, & quam concoctionem appellant, à vera concoctione longo diſtare intervallo. Quod enim verè concoquitur, ideò concoquitur, ut quantum fieri poteſt, ſimile evadat concoquenti; quod verò expulſioni paratur, quanto magis id patitur, tantò redditur animali diſſimilius, atque ab ejus natura magis alienum. Addit poſtea, concoctionem fieri à natura, non ab arte, expulſionem verò ab arte. Verùm in his tricis diu immorari non contendo; altiora enim & certiora contemplamur. Qui venales pro ſuggeſtu de verbis declamare ſolent, ejuſcemodi doctrinam non tam parvi faciunt, ſed in ea exaltanda, rabularum adinſtar, forum literarium longo ſtrepitu implere non ceſſant. Supereſt modò de tempore, in quo humores purgare debemus; nihil enim hucuſque ſtatuimus. Verùm primò quid ſentiant de præparatione dicendum.

CAPUT XVI.

De præparatione humorum.

QUod ſuprà de humorum concoctione diximus, de eorum præparatione repetere non decrevi: ideò qui plura deſiderat, legat præcedens caput. Cui adderem, quid intelligere velint per præparationem, fortè quod dixit Galenus poſt Hippocr. dicentem, τὰ σώματα χρὴ, ὅκου τις βούλεται, &c. fluida enim faciliùs fluunt, quàm tenuia; & omni lentore carentia. Et paulo pòſt; *tunc enim* (inquit Gal.) *purgatio bene procedit, cùm humores craſſi, tenues facti fuerint, & tenaces inciſi, & meatus aperti, per quos tranſmittuntur.* Eſt itaque ejuſcemodi præparatio, inciſio, & attenuatio. An verò arte incîdi, & attenuari poſſint humores, non videt, quia hoc eſt naturæ opus. Sæpiſſimè acida, quæ putant eſſe maximè attenuantia, & incîdentia, contrarium præſtant. Cryſtallus in pulverem reducta ſolius aceti beneficio priſtinam duritiem recuperat. Acidum vitrioli, & ſulphuris multa liquida in lapidem cogunt. Sunt multi liquores, qui craſſitiem acquirunt, acidorum appulſu: Verùm qui chymicarum operationum periti

ſunt

ſunt, rei veritatem vident: Plus valet de viſu teſtis, quàm centum auriti. Rurſus quis non videt operationes naturæ inviſibiles eſſe. Quod de calore effutiunt, jam pluries rejecimus; ſed de hoc alibi fuſiſſimè dicturi ſumus.

Materia ex qua humores præparare contendunt, ſunt cunctis obvia, & alterantia vocantur: ea vel frigida, & humida dicuntur, vel temperata, vel calida & humida, &c. ſimplicia, vel compoſita: Verùm cùm ejuſmodi præparatio naturæ tantùm opus ſit, indignum arbitramur ea recenſere. Ne quid tamen hoc in loco deſideretur, quæ cenſentur uniuſcujuſque humoris præparantia, explicanda ſunt. Quod ad bilem, potiſſimam febrium cauſam, (ſic enim ipſi) ex his nonnulli extenuantia, & incidentia repoſcunt: alii contrà reclamant, dicentes ipſam bilem ſatis eſſe tenuem, ſed potiùs incraſſandam; alii neque attenuandam, neque incraſſandam, ſed ſine ulla præparatione ipſam eſſe purgandam. Eſt recens opinio, quæ hanc, & illam damnat, neque eam attenuandam, ex eo quòd dicta bilis ſit per ſe ſatis mobilis. Rurſus timendum, ne his calidis magis incaleſcat ipſa, & febris, & ſymptomata magis augeantur: & quod Gal. 1. *Aphor.* 24. dicit in acutis febribus de hyſſopo, & origano in aqua mulſa coctis, hoc non eſſe ob bilem, ſed ob meatus obſtructos ab humore craſſo. Quare ſine ulla præparatione dicunt bilem eſſe purgandam. Non minùs falluntur, qui referunt, dictæ bilis magnum eſſe fervorem & acrimoniam, & propterea dictas qualitates ad quandam mediocritatem eſſe reducendas, ne ſi ita fervida, & acris purgetur, in internis viſceribus ſeſe inſinuet, & aliquod damnum maximum excitet. Quapropter concludunt, bilem primò frigidis attemperandam, & ejus tenuitatem incraſſandam, antequàm ipſa purgetur. In hoc ratiocinio, quantum ſit vanitatis, facilè videre eſt: Putant operationes rerum in nobis fieri, pro capacitate ingenioli ſui. Quæ putant refrigerare, ſæpius contrarium præſtant. Non miſcentur res in viventibus, perinde atque in demortuis. Quæ intus ingeruntur, eo fine id fit ut in noſtri alimoniam cedant: cùm primùm intus detruſa ſunt, in ventriculo excoquuntur. Mutant naturam, antequàm ad venas perveniant, quæ ſanguini generando idonea ſunt. Exſugitur à venis, quod eſt idoneum in chylo; quod eſt ineptum ad fæces ſtercorales demandatur. Jam videre eſt, quoties ipſa mutantur, quomodo in ventriculo putreſcere incipiant cum acore gravi: deinde in inteſtinis tenuioribus omnino putreſcant, & mutent naturam, ex quibus per meſaraicas educuntur, & per portam ad jecur deferuntur: ubi iterum elaborata, per cavam ad ſingula membra diſtribuuntur. Videant, ſi ſapiunt, quoties mutentur intus aſſumpta, tum medicamenta, tum alimenta, ſi naturalem craſim ſervaverint, antequàm ad ſanguinem pervenerint. Ad ipſorum qualitatum permixtionem, ſatis abundanter nos dixiſſe ſuprà arbitramur, ubi de calore & calido, item ubi de contrario, contrariiſque qualitatibus. De digeſtione, & aliis humorum præparationibus nihil dico, cùm per ſe adeò manifeſtæ ſint, ut meritò eas ſilentio involvere ſatis ducam, quam inaniter ſcriptis noſtris interſerere.

CAPUT XVII.

De reſerandis obſtructionibus.

De obſtructionibus, quas in febribus putridis primas tenere arbitrantur, tam Dogmatici, quàm Jatrochymi, non modica eſt difficultas: Nam craſſitiem, & coagulationem, quibus fit obſtructio, non à ſe, ſed ab alio fieri manifeſtum eſt. A calore, aut frigore ſtatuunt Dogmatici; Jatrochymici à ſpiritu ſalis. Qui à calore, aut frigore obſtructionem fieri dicunt, per contrarium incedunt; qui à ſpiritu ſalis, per ſimile. Quibus addo virtutem, ſeu rationem ſeminalem, in ipſo tamen ſale, tanquam in proprio domicilio, hoſpitantem. Solvere ergo obſtructiones, atque vias ab infarctu craſſorum, & viſcidorum humorum liberare, non eſt facilè cum his, quæ incidentia, & attenuantia appellant: ut ſunt Acetum, ſyrup. limon. ſyr. Acetoſus, de ſuccis Citrii, Granatorum, ſyr. de Cichorio, Endivia, Acetoſa, de radicibus, Oxymelita tam ſimplicia quàm compoſita, &c. quæ medicamenta opinione potiùs, quam rei veritate comprehenſa. Cocti, & præparati humoris, obſtructis meatibus reſeratis, requiritur purgatio, de qua in *capite præcedenti*. Sed his Dogmaticorum placitis præmiſſis, propria Jatrochymicorum ſenſa hîc interſerere volo.

CAPUT XVIII.

De vera, & legitima ratione purgandi in febribus.

Peccantem materiam purgare, idem eſſe ac morbum ſanare, qui non admittit, multiplici modo peccat. Primò, qui purgat, & non tangit materiam peccantem, non modò non minuit morbum, ſed naturam inutiliter defatigando, morbo incrementum præſtat; natura enim nunquam victrix, ubi morbo inferior. Secundò, purgantia ubi non tangunt vitioſam materiam, humores innoxios educunt; unde ſitis, ventriculi, & omnium naturalium partium imbecillitas. Tertiò, ubi cathartica inutiliter adhibentur, cacoëthia inducitur, tranſpiratio inhibetur, & alia graviſſima ſymptomata; mitto inappetentiam, nauſeam, capitis dolorem, & alia à Meſuë annotata. Quapropter ad febrem purgandam, omnino è corpore eliminari, fugarive oportet. Hoc verò præſtat multorum medicamentorum ſeries: & hanc è tripici penu depromere ſolemus. Verùm quia omnes febres non uno eodemque modo curari poſſunt, expedit Medico, ſingulas Tartari ſpecies cognoſcere, ut unicuique peculiare, & opportunum remedium. adhibeat. Nec adhuc ſufficit, peculiarem tartarum cognoſcere, ſed & locorum proprietates; nam alio modo pellitur tartarus ventriculi, alio modo qui in inteſtinis, jecore, liene, renibus; tandem qui in venis, & carnibus. Qui in ventriculo generatur, facillimè per vomitum ejicitur. Qui in inteſtinis, per alvum purgatur. Qui in ſanguine, partim per phlebotomiam, & partim per ſpecificum. Qui in habitu, ſive in carnibus, per diaphoretica. Hæc eſt vera, & legitima ratio purgandi in febribus. Materia, quâ in hoc utimur, peculiarem requirit indaginem

nem. Modò ad univerſale quoddam deveniendum, quo in omni febre tutò poſſimus uti, maximè ubi notæ non ſunt peculiares tartari ſpecies, ſicuti ſuprà monuimus; impoſſibile eſt enim ſingulas ſpecies cognoſcere, niſi longo tempore, & uſu.

CAPUT XIX.

Medicamentum univerſum pro febribus putridis ex Tartaro vegetabili.

REc. Centaurii minoris cum floribus, ℔. x. fol. Acetoſæ, Cichorii, Meliſſæ, Boraginis, Hederæ terreſtris, Cicerbitæ, Pimpinellæ, an. ℔. vj. Contundantur omnia ſimul, & in vaſe vitreo capaci bene clauſo, recondantur ſub fimo equino, ad menſem. Extilla poſtea per Balneum Mariæ. Primam aquam ſeorſum ſerva, ſicuti & ſecundam. Extremos ſpiritus ſenſim prolice, & hos reaffunde fæcibus toties, quoties à fæcibus expirant. Fortiori igne tandem adacto, crementur fæces, ex quibus ſal extrahe cum ſecunda aqua, cujus medio ipſe pluries ſolvatur, & coaguletur. Doſis erit à ℈. j. ad drachmam unam cum uncia una primæ aquæ. Et dicta aqua datur ſola, uſque ad duas & tres uncias ſingulis diebus, loco ſyrupi. Aliquando exhibeatur unâ, vel duabus horis ante paroxyſmum.

Aliud Medicamentum febrile.

EX Zingibere, infuſo in ſufficienti quantitate vini, per 15. dies, & poſtea calore Balnei Mariæ per alembicum exugitur aqua, quæ ad uncias duas exhibita, unâ, aut alterâ hora ante paroxyſmum ipſum, mirificè ſublevat, & minuit. Præter iſthæc eſt noſtra Aqua febrifuga, de quâ in noſtra *Pharmacopœa Spagyrica, ſect.* 4. de aquis diſtillandis ejus deſcriptionem hîc repetere placet.

Rec. Hederæ terreſtris cum foliis, & radicibus, Apii item integri, Cichorii, Acetoſæ, Centaurii minoris, an. M. vj. Macerentur triduo herbæ omnes contuſæ, & per Balneum Mariæ proliciatur aqua, quæ recentibus herbis reaffuſa, iterum extilletur, ut priùs. In dictæ aquæ ℥ .iiij. ſi per noctem infundatur Magneſiæ Saturninæ bis calcinatæ, ℥. ß. & manè coletur, fit aqua verè febrifuga: cujus doſis erit ℥. iiij. v. & vj. paulo antè paroxyſmum. Et quia non rarò in ventriculo, inteſtinis, & primis viis venarum reperitur tartarus excrementorum: ideò purgans febrile dandum eſt. Inter quæ iſthæc pauca annotare placet.

Rec. Rhabarbari electi ʒ. ij. Infunde in unciis quinque aquæ Cichorii per noctem, cum tantillo Spicæ nardi, vel Cinnamomi. Factâ forti expreſſione manè, diſſolve Electuarii de ſucco roſ. ſol. drachmas tres, ſyrup. roſati ſol. uncias duas, Miſce, fiat potus. Qui oculis, & palato conſulere vult, clarificet cum drachmâ unâ cremoris tartari, tantillo albuminis ovi, & per ſacchettum laneum trajiciatur. Vel

Rec. Extracti Eſulæ drachmam unam, capiat manè, & deſuper bibat parum juſculi carnis. Ubi temporis & loci opportunitas non fert, habendi extractum, capiat de dictæ Eſulæ radice drachmam dimidiam, vel integram drachmam pro robuſtis, in pulverem, cum juſculo carnis. Pro Eſula Tithymalus Cypariſſias hîc intelligitur.

Rec. Scammonium Chymicè præparatum: ad 15. & 20. grana tutò exhibetur; & eſt purgans febrile eximium. Vel

Rec. Extracti roſarum, drachmam unam pro delicatis, pro robuſtis ʒ. ij. & iij. Blandum, & tutum eſt medicamentum.

Parantur extracta varia, & compoſita, quæ Medici judicio relinquuntur. Quæ ex Caſſia, Tamarindis, Roſis, Violis parantur medicamenta, in pleriſque febribus, & certis regionibus, ac æſtivis diebus, non poſſunt ſatis laudari. Manna pariter non eſt parvi faciendum, etſi medicamentum ſit flatulentum nimis.

De Sennæ Extracto, radice Mechoacan. Agarico, Jalappa, & ſimilibus nihil dico; omnibus nota ſunt: tantùm ad hæc adhibenda, verè Medici judicium requiritur.

CAPUT XX.

De ratione purgandi per Vomitum.

NOn rarò ſtabulatur in ventriculo tartarea quædam materia, quæ commodiùs, & faciliùs per os, quàm per alvum expurgatur. Ad hoc conducunt inter vegetabilia, radix Ellebori, Aſari, Bryoniæ, item planta gratiolæ, & pleraque alia. Inter mineralia Vitriolum album, Turpethum minerale, Antimonium, Mercurius, &c.

In nonnullis febribus acutis, ubi ventriculus nauſeâ premitur, nihil tutius quàm exhibere ſemidrachmam Vitrioli albi, vel florum, vel vitri antimonii gr. iij. iv. Item Aſarum pulveriſatum, vel ejuſdem extractum, &c. In omni vomitu concitando, liceat poſt aſſumptum medicamentum, ebibere ad libram juſculi carnis. Sequenti die aliquando reiteratur. Vomitoria, quæ cum oxymelite, Aceto, Oleo, & Aqua tepida fiunt, nobis non probantur; neque illa, quæ cum ſemine Geniſtæ, Raphani, flor. Chamomillæ, & ſimilibus.

Qui auctoritates conſule velit, adeat Hippocrat. *lib.* 1. *Aphoriſm.* 21. *& lib.* 4. *Aphoriſm.* 3. 16. *&* 17. *& lib. de ſalub. diæta.* Item Avicennam, 4. 1. *cap.* 18. Inter recentiores, Fernelium, Joſephum Quercetanum, &c.

CAPUT XXI.

De aliis medicamentis, promiſcuè ad febrem.

CUm adhuc non ſit compertum verum, & legitimum Alexipharmacum febrium, tamen multa ſunt, quæ, ſi non in totum ignem iſtum microcoſmicum extinguunt, eum nihilominus leniunt, reprimant, & mirificè mitigant: de quibus nunc. Verùm quia Chymicorum princeps, Theoph. Parac. genuinam febrium curationem adeò clarè nobis pollicetur, eum primò in medium protrahere placet. Etenim ipſe *lib.* 1. *de Tartaro, cap.* 9. dicit, curationem febris in cura Tartari contineri, & omnia medicamenta, quæ tartarum reſolvunt, febres curare aſſerit. Et *lib.* 2. *de vita longa, cap.* 5. inquit: *De febribus breviter ſic habeto. Principiò fiat purgatio febrilis: deinde cura ſpecifica,*

& minutio cauſalis, ita ut Diaceltateſſon (ex Antim.) præcedat ſecundum medicamen: nam hac purgatione pellitur omnis febris in materia peccante. Plerumque integram curam complectitur. Sin morbus in membra ſpargitur, ſequitur continuò opopyron laudani, id quod febrim unà cum dilatione propellit. Minutio autem ſive ſalvatellæ, ſive cephalica, ſive ea quæ per ſpinam dorſi fieri conſuevit, materiam peccantem in ſanguine, itaque intra cutem, & carnem tollit, &c.

In ardoribus nonnullarum febrium, hauſtus aquæ cum guttulis iv. vel v. ol. ſalis decrepitati, ol. vitrioli, ol. ſulphuris per campanam mirificè juvat. Tinctura roſarum cum ſupradictis ol. acidis facta, & in ſ. q. aquæ frigidæ data, ardorem pariter febrilem reprimit.

Nitrum ritè præparatum ardorem febrilem pariter egregiè compeſcit. Sal, quem appellant prunellæ, idem præſtat. Extat Crollii hauſtus elegans.

℞. Ol. Vitrioli, ℈. j. ſalis abſinthii, ℈. j. & ſ. aq. Cichorii, ℥. j. Miſce, fiat potus. Detur paulò ante paroxyſmum.

Idem Crollius ſcribit, pulverem ex longis teſtis Cochlearum, quæ propè lacus, & piſcinas reperiuntur, antidotum eſſe adverſus febres. Ejuſmodi pulverem præparat cum aceto, eas infundendo in dicto aceto per noctem; & ab his mucorem, quem contraxerunt, diligenter abradendo cum ſcopis ferreis, quibus aurifabri utuntur: poſtea teſtas illas oblongas calcinando, incinerandoque ad albedinem, ac pulverizando. Doſis à ℈. ij. ad ʒ. j. Bis, vel ter reiteratur. Sudorem movet, ſi maneant in lecto.

CAPUT XXII.

De medicamentis in genere, pro Tartaro tam animali, quàm minerali.

TRiplici alimentorum genere nutriri hominem, alibi demonſtravimus: triplici pariter excrementorum genere ipſum divexari diximus; ad quæ, natura nimis provida, præſidiorum quoque totidem genera adinvenit. Superiùs, vegetabilia quædam brevi ſpatio connotavimus: Quæ animalia reſpiciunt, aut ſaltem dubiæ naturæ ſunt, in *proximo capite* indigitabimus. Quæ modò mineralium ſortem nacta ſunt, deſcribere aggredimur. Præcipuum, & fidiſſimum febrium rhizotomos eſt vulgare ſtibium; & hoc veluti alter Protheus, varia induit veſtimenta, pro conditione Medici propinantis, & naturâ ægrotantis. Quid id jamdudum in uſum vocârunt, modo ſatis craſſo dederunt, de quo Mathiolus, qui mos ad tempora noſtra uſque duravit. Viam tamen antea præmonſtraverat Theoph. Parac. At quia præparationes legitimas ſubticuerat, factum fuit, ut pro legitimis, vitrum ſubſtitutum fuerit.

Eſt modò ars magis culta, quæ pro febribus præſentes adinvenit.

Flores Antimonii, tam albi, quàm rubri, præſtantiſſima ſunt cathartica in omni tartaro minerali. Dantur per ſe ad tria & quatuor grana: miſcentur cum quavis re, vel ſaccharo roſaceo, aut conſervâ quavis. Macerantur vel in vino, vel in quovis alio liquore. Parantur & ex his ſyrupi, julepi, pilulæ, rotulæ, & trochiſci. Dantur manè 4. vel 5. horis ante prandium: horâ 1. poſt, ad faciliorem vomitum provocandum, datur hauſtus 1. juſcul carnis.

Flores itidem, qui fiunt ex butyro Antimonii, in aqua communi præcipitati, & poſtea loti, idem præſtant.

De ejuſcemodi medicamenti præſtantiâ, licet conſulere recentiores Medicos, eos maximè, qui propriâ experientiâ Medicinam ditârunt, uti Mathiolum, Quercetanum, Hartmannum, Crollium, &c.

Sunt alii flores per alvum purgantes, de quibus vide Hartmannum, tam *in Crollium*, quàm in ſuâ *practicâ jatrochymicâ*. Præterea ſunt flores jam dicti fixi, qui diaphoretici appellantur, de quibus Jatrochymicos conſule.

Vitrum Antimonii ſuo non caret uſu: etenim in tartaro fugando tam ex ventriculo, quàm inteſtinis, datur ſimiliter à tribus, 4. 5. & 6. granis; vel in potu cum quovis liquore, vel in forma boli, cum quavis conſervâ. Juſculum carnis horâ una poſt exhibeatur, ad facilitandum vomitum.

Præparatio Antimonii cum æquali portione ſalis nitri, Crocus metal. immeritò dicta, facta ut diximus in *noſtra Pharmacopæa Spagyrica*, purgat blandè omnem tartarum, exiſtentem in prima & ſecunda regione corporis.

Fit & Calix vomitorius cum Regulo Antimonii, in quo calice maneat vinum per noctem, ad unam, aut duas uncias. Parantur & pilulæ, cum dicto regulo. Formentur dictæ pilulæ, ſicuti formantur pilæ parvulæ plumbeæ, in formam earum, quibus utuntur pro ſclopetis parvulis.

Vel pulvis ad 7. aut 10. grana infuſus per noctem in vino: Datur vinum manè colatum. Eadem præſtat, paulò cæteris vehementius.

Medicamentum iſtud perpetuum eſt: nam ſive Calix, ſive Pilulæ, ſive Pulvis, nunquam virtutem amittunt.

Ex vitriolo datur vomitorium præſtantiſſimum. Ex eo fit ſal aptiſſimus. Album Vitriolum citra ullam præparationem idem præſtat.

Mercurius inter medicamenta, quæ adverſus febres parantur, non infimum tenet locum. Qui à Joanne Hartmanno deſcribitur in ſua *Practica Chymiatrica*, ſub titulo Mercurii laxativi, novis maximè arridet.

Mercurius quoque albus, de quo in noſtra *Pharmacopæa Spagyrica*, & apud dictum Hartmannum.

Item Mercurius cum Auro, quem in *loco citato* docuimus, & apud dictum Hartmannum adinvenimus, nobis quoque probatur.

Mercurius per ſe præcipitatus, de quo in noſtra *Pharmacopæa Spagyrica*, omnes alias præparationes excellit. Doſis & uſus doctis facilè innoteſcit. Ad tria, 4. 5. 6. uſque ad 10. g̃. porrigitur.

Ex argento puro fit pariter medicamentum purgans, de quo in *loco citato*.

Ex plumbi ſale purgans pariter reducitur, ſed ejus uſus exercitatum, non loquacem requirit Medicum.

Ex aliis mineralibus, & metallis, educuntur medicamenta, tam alterantia, quàm purgantia. Qui dictorum mineralium, & metallorum conſonantiam, quam habent cum noſtris humoribus,

bus, cognoverit, poterit ex ſe comprehendere uniuſcujuſque virtutem & poteſtatem.

Inter præſtantiora, unicum, & omnium ſal uberrimum medicamentum uſurpare ſoleo, à Quercetano in *ſua Tetrade*, *cap.* 31. deſcriptum, in hanc formam.

℞. *Florum rubrorum Antimonii*, ℥. *iv. florum Sulphuris ſublimatorum ad perfectam albedinem*, ℥. *iii. Miſceantur cum duplo colckotaris Vitrioli Ungarici aut Cyprii, ac ter ſublimentur, habebis flor. rubicundiſſimos, ſi bene operatus fueris. Hic cum aciditate Vitrioli Veneris primò, deinde cum Saturni æthireo ſpiritu eſſentificentur. Hujus* (inquit). *eſſentificationis ſi callueris artem, medicinam ſuſpiciendam concinnabis, veram Antidotum Lyſipyreton, omnis generis febres, peſtiferas etiam, ſedantem ac extinguentem, ſi ad iv. aut v. guttas de ea, ex idoneo liquore propinaveris.*

Aliud non minùs præſtans.

℞. Minervæ, ſeu Marcaſitæ Saturni Philoſophici, partem unam: Salis Balſamici ritè præparati, partes quatuor. Terantur fortiter invicem, & retortæ vitreæ luto ſapientiæ probè munitæ indantur. Per furnum venti, ſpiritus elice in recipiente amplo, & capaci. Materiam è retorta eductam in aceto acerrimo ſolve, & tincturam extrahe, aceto fæcibus pluries reaffuſo: Tincturam ab aceto ſegrega cum ſpiritu vini; hanc pluries cohoba in fimo equino, & vaſe ad id opportuno. Reſiccatæ tincturæ dantur gr. v. vj. ad x. in quovis liquore, paulò ante paroxyſmum, quâvis hora & quovis tempore. Ardores extinguit & omnia ſymptomata ſedat, ſæpè intra unam, aut 2. horas.

Bezoar minerale in febribus non eſt ex infimis, ſudorem movet, & tranſpirabile reddit corpus. Sitim pariter extinguit, & ardores reprimit, alvum lubricam reddit, & omnem humorum acrimoniam corrigit. Eſt aliud Bezoardicum auri de quo alibi.

Formicarum aquam à Joanne Hartmanno deſcriptam in *Practica Chymiatrica*, etſi experti non ſumus, quia tamen à viro docto deſcriptam habemus, ſatis laudare non poſſum; eam verò ſic deſcribit.

℞. Aqu. fragorum, Centaurii minoris, an. ℔. ij. Mellis albi, ℔. iij. M. in cucurbita detruncata, eamque ſine integumento in acervo formicarum ſepeli uſque ad ſummitatem, & formicæ conſertim admodum irruent in vaſculum dulcedine mellis ſcilicet allectæ. Poſt collectam harum ſufficientem quantitatem exime vas, omnia invicem probè mixta agitando: per alembicum ex cineribus eliciatur aqua, quæ deligenter ſervanda. Doſis ejus eſt, in principio paroxyſmi, Cochlear ß. ad ſummum. Hæc aqua (inquit) interdum vomitum movet, & vehementer; ideò videndum, an æger ad vomitum ſit aptus. Idem Auctor Aquam Tabaci proponit, quam probare, nec reprobare poſſum, cùm de ea nullum habeam uſum.

Aluminis dulcedo, ut in noſtra *Pharmacopœa*, deſcribitur, *cap. de Alumine*, inſignem poteſtatem obtinet extinguendi febres. Datur à ʒ. ß. ad ʒ. j. cum juſculo carnis.

Narcotica pleraque in quibuſdam febribus, optima ſunt, uti alibi notavimus.

Paramus verò Laudanum ad hunc effectum, in hanc formam:

℞. Opii Thebaici præpar. ℥. ij. ſucci Veronicæ, florum Papaveris erratici, an. ℥. iij. Liquetur opium in ſuccis, & inſpiſſetur lento igne in formam extracti: cui adde pulv. lapidis Bezoar, ſmaragdorum more noſtro præpar. an. ʒ. iij. Bezoar. mineralis, ℥. ß. magiſterii unionum, ʒ. j. Ambræ griſeæ, moſchi, an. ℈. j. Miſce, fiat maſſa, de qua dentur grana 10. 12. & 15. Sunt alia propè infinita, quæ brevitatis gratiâ omittimus.

CAPUT XXIII.

De curatione febrium in ſpecie, juxta communem medendi methodum.

HActenus de curatione febrium in genere tractavimus; nunc in ſpecie dicendum videtur. In præcedentibus verò de triplici Tartari genere, causâ febris, è corpore eliminando, & ejus ardore compeſcendo, egimus, brevi compendio quatuor humoribus priùs expoſitis. Species, quas communis ſchola docet, in principio quoque aperuimus, & quas putridas, & non putridas vocet, enarravimus, continuas eſſe & intermittentes diximus, earum cauſas, indicationes, & prognoſin tetigimus. Supereſſet modò de uniuſcujuſque ſpeciei curatione diſſerere, primò juxta communem medendi methodum. Non eſt difficile cognoſcere, quæ particularis cura conveniat unicuique ſpeciei, etenim ut in genere agitur de quatuor humoribus; tum purgandis, tum alterandis, ita etiam in ſpecie. Et ut à ſynocho incipiam, ſolâ ſanguinis miſſione, & frigidæ potione curatur. De detractione ſanguinis ad lipothymiam diſſentiunt infiniti, ne unà cum febre juguletur homo. Ad hoc præmittere ſolent Clyſterem emollientem, in hanc formam:

℞. Decocti communis clyſteris, ℔. j. lohoch de Caſſia, vel Diapruni, vel Diacatholic. ℥. j. vel ℥. j. ß. mell. & ol. viol. an. ℥. iij. ſalis communis, p. j. Miſce, fiat Clyſter.

Quæ tundenda ſit vena, parum refert; omnes enim venæ ab uno eodemque ramo dimanant. Pro aqua frigida noſtrâtes aquas ſtillatitias Cichorii, Endiviæ, Borag. Acetoſæ, & ſimilium propinant, vel ſolitarias, vel cum ſyrupis acetoſi ſimpl. de ſucco limonum, &c. vel decocta earundem herbarum, cum liquiritia, hordeo, uvæ paſſ. &c. Nonnulli aquam hordei ſimplicem, in nive, aut in loco frigido aſſervatam.

In Putri ſynocho eadem viâ incedunt, & eaſdem indicationes ſibi proponunt, cauſæ videlicet remotionem, & caloris febrilis extinctionem. Sanguini putri proſpiciunt per venæ ſectionem, & per evacuationem, præmiſſo ſemper Clyſtere. Et quia incuſant bilem ſimul cum ſanguine putreſcentem, ideò medicamentum cholagogum in hunc modum præſcribunt.

℞. Rhabarb. el. ʒ. ij. pulpæ Tamarind. ℥. ß. Bulliant ſimul in ſ. q. Aquæ Cichorii. In colatura diſſolve ſyrup. roſ. ſol. ℥. ij. vel iij. vel Mannæ Calab. ℥. ij. Pro alterantibus, dictis aquis utuntur, vel eorum decoctis cum ſyrupis acidis.

De cauſo, ſeu febre ardente, quam alii tertianam continuam appellant, eo quòd ex eâdem

materiâ fieri exiſtiment, quicquid de ejus diſcrimine garriant noſtrâtes, & multis hinc inde deductis ſermocinationibus, curam non eſſe diverſam à quavis febre bilioſa obſervamus. Totum negotium pariter pendet ab evacuatione humoris bilioſi, & extinctione caloris febrilis. Ad id, ut in omni febre, Chirurgiâ, Pharmaciâ, & Diæta utuntur. Major pars Medicorum præmittit phlebotomiam, Clyſtere præmiſſo. In ea celebranda, alii ſunt liberales, & maximam fundunt ſanguinis copiam; alii non ita audaces, malunt mediam tenere viam. De opinionum varietate & inconſtantiâ, non eſt ut dicam, ne eandem recoquere cramben videar. Detracto ſanguine, manè ſequenti potio purgans infirmo porrigitur. Formulæ potionum à ſupraſcriptis non diſcrepant: ne quid tamen hic deſideretur, ſubſequentes apponere voluimus.

℞. Pulpæ Caſſiæ recententer extractæ, ℥. j. vel ʒ. x. cum Saccharo fiant boli. Eidem pulpæ addi poteſt Rhabarbari ʒ. j. vel ʒ. j. ß. Ex eâdem Caſſia paratur potio in hanc formam.

℞. Caſſiæ fiſtulæ, ℥. iv. fol. Sennæ, ʒ. iij. Aniſi ʒ. j. Tamar. ℥. ß. Bulliant in ſ. q. aquæ commun. clarificentur omnia albumine ovi, & cum ʒ. j. cremoris tartari, trajiciantur per ſacchettum, & fiat potus. Vel ut hîc fit:

℞. Syrup. roſ. ſol. ℥. iv. vel. v. decocti fl. & fruct. ℥. ij. Miſce, fiat Potus brevis. Vel cum Manna Calab. ab ℥. ij. uſque ad v. Vel

℞. Syrup. roſ. Mannæ Calab. an. ℥. ij. cum decoct. fl. & fruct. cord. q. ſ. fiat potus. Sunt qui ſerum lactis propinant, in cujus ℔. j. vel ij. diſſolvunt Mannæ, vel ſyrup. roſ. ſol. ℥. ij. vel iij. Nonnulli accipiunt El. lenit. alii Diacathol. El. de prunis ſol. &c. Tandem quot capita, tot ſententiæ. Purgato corpore hiſce lenientibus, ad ſyrupos refrigerantes, & humectantes ſe convertunt, malè arbitrati, relictos pravos humores, eorum medio attemperari, & mitigari. Ejuſmodi formulæ tales ſunt:

℞. Aqu. Cichorii, Acetoſæ, Borag. an. ℥. ij. Syrup. Acetoſi ſimpl. vel de ſucco limonum ℥. j. Miſce pro ſingula doſi. Vel accipiunt fol. Cichorii, Cicerbitæ, Lactucæ, Endiv. Borag. Acetoſ. an. M. j. Bulliant in ſ. q. aquæ hordei. Nonnulli addunt fl. Viol. ſem. 4. frigid. an. ℥. ß. In hujus decoct. ℥. vj. diſſolvunt ſyrup. Acetoſ. vel de ſucco Roſ. ℥. j.

De ſpiritu, & ol. Vitrioli, ſicuti & de ſero lactis, alibi diſſerer conſtituimus.

Exhibitis ad 7. & 9. dies dictis potionibus refrigerantibus, reiterant prædicta purgantia, quibus addunt aliquid de ſequentibus Electuariis, uti de ſucco Roſ. Nicol. Trypheræ Perſicæ, Diaphœnici, & ſimilibus.

Hîc in omni febre ardenti, & continuâ, cardiaca propinant, maxime veſpertinis, & ſerotinis horis: & hîc omnes febres appellant malignas, & peſtilentes, propterea in omni febre continuâ, dicta Cardiaca uſurpant. Hîc uſitata ſunt Confectio Hyacinthina, Conſ. Alkerm. Spec. Diamarg. frigid. & de Gemmis. Simplicia ſunt Lapis Bezoar, Smaragdus, Uniones, Contrajerva, ſem. Citrii, ſcordium, & ſuccus Acetoſæ. Hæc miſcere ſolent cum aliis ſuccis, aut cum juſculo carnis; pulveres cum conſerv. florum citrii, Viol. Borag. &c.

Julepus gemmatus inter præcipua cenſetur arcana. Ejuſdem valoris ſunt nonnullæ aquæ, cum dictis cardiacis factæ.

Dum hæc interiùs peragunt, exteriùs iſthæc admoventur.

℞. Ol. florum Citrii, q. ſ. inungatur regio cordis frigidè, ne expiret odor, in quo præcipua vis. Vel Ol. Scorpionum compoſiti Mathioli. Regio ventriculi inungatur oleo Abſinthii, cum oleo nucis moſchatæ.

Epithemata regioni cordis admovent nonnulli, ad quæ uſurpant:

℞. Specierum Diamargariti frigidi, ℥. ß. Pul. ſantal. rub. & alb. an. ʒ. ij. Aquarum Borag. Meliſſæ, Lactucæ, an. ℔. j. Aquæ roſarum ℔. ß. Miſceantur pro Epithemate. Vel ſic:

℞. Specierum Diatrium ſant. Diamarg. frig. an. ℥. ß. pulv. roſ. ʒ. ij. moſchi, & Ambræ griſeæ, an. g. iv. Aquæ florum Citrii, Roſarum an. ℔. ij. Vini albi, ℥. iv. Miſce pro Epithemate: Vel alii admovent.

℞. Conſ. Viol. Conſ. Borag. Conſ. Nenuph. an. ℥. j. Conſ. Alkermes, ſpec. Diamargariti frigid. an. ʒ. ij. Miſceantur ſimul, & extendantur ſuper petiolam lineam, & admoveantur regioni cordis:

Capiti admoventur frontalia, ſi adſit dolor ingens, vel ſolo oxyrrhodino inungitur frons. Hæc potiora ſunt, quæ exteriùs admoveri ſolent. Interim de Chirurgicis ſolâ phlebotomiâ non ſunt contenti; etenim, ubi de revulſionibus cogitant, Cucurbitulas ſcapulis admovent cum ſcarificationibus. Ubi non ſolùm de derivandis humoribus à capite, ſed etiam de diminutione atræ bilis cogitant, hirudines podici admovent. Ubi atrox ex dolor in capite, neque cucurbitulæ, neque podici admotæ Hirudines proſunt, pone aures, & ad nares applicari curant.

Ubi pertinax eſt febris, & fortioribus revulſionibus opus eſſe judicant, Cantharidum pulverem, cum fermento acri, brachiis, cruribus, aut tibiis apponunt. Sunt qui ejuſcemodi crucibus non contenti, Cauteriis actualibus nucham, vel ſyncipur inurunt. Frictiones nonnulli fortes, etiam cum ſacculo ſalis, in uſum advocant. Tandem tot ſunt ægrorum tormenta, quot opinionum fluctus ejuſcemodi Medicorum mentes exagitant. Hæc eſt cura, quæ in Cauſonide, continuâ bilioſâ, & ardenti febre fit. Quæ verò in eâ fiat, quæ ab his maligna, & peſtilens dicitur, examinabo i poſtea de Tertiana notha, Hemitritæo, &c. Quoad earum curam, eam ab his, quas ſuprà diximus, parum diverſam eſſe, ſatis videre eſt, etſi ſubtili, & prolixo nimis ratiocinio, de ſalſa pituita, & atra bile loquantur. Quoad qualitatem malignam, ſive occultam, ſatis noſtram ignorantiam denotat. Malignam febrem interea à peſtilenti diſtinguunt, & dicunt malignam cacoëthia, pravaque habitudine pernicioſam eſſe; peſtilentem, non cacoëthiâ, ſed contagio multos perimere. Peſtilentem rurſus pluries interimere, & brevi; malignam, nec tam citò, nec tam multos. Sed de his paulo inferiùs.

Tertiana, (quam notham appellant) etſi magnâ contentione diverſam conſtituant, ſolâ mixtione pituitæ, & humoris melancholici, eam differre autumant: Unde cura tantùm erit diverſa ab exquiſitâ, per ſolam mixtionem medicamentorum purgantium pituitam, & melancholiam,

choliam, uti Agaricus, & Turbith, Senna, & Epithym. Sunt qui addunt radices Mechoacan. Jalappa, & ſimilia; ſicuti

℞. Rhabarb. el. ʒ. j. ß. Agarici trochiſc. ʒ. j. Infunde per noctem in ſ. q. decoct. fl. & fruct. cum Senna. In expreſſione diſſolve El. Diacathol. ℥. ß. Syrup. roſ. ſol. ℥. ij.

Purgatis dictis humoribus, & ſanguine fuſo è brachiis, uti mos eſt, ad refrigerantia, & humectantia ſe conferunt, & ſuprà à nobis dicta uſurpant. His quidam addunt radices aperientes, uti fœniculi, apii, ruſci, aſparagi, graminis, &c. cum herbis betonicæ, capill. ven. abſinthii, agrimonii, ceterach, fumariæ, cum paſſulis, & liquirit. Hæc omnia coquunt in ſ. q. aquæ communis: colatura dulcoratur ſaccharo, clarificatur albumine ovi, & aromatizatur, vel Cinnamomo contuſo, vel Santalo citrino: & fit Apozema, de quo dantur ℥. vj. pro ſingula doſi. Mitto rotulas diarhodon. Abb. Aromatici, roſati, Diatrium ſantal. & conſervas roſarum, violarum, borag. beton. &c. tanquam inutilia. Item Julepos Byzantinos, de 2. & 5. radicibus, cum ſyrupis cichorii, ſimplici, & compoſito.

Quotidiana cenſetur orta à pituita. Hæc multorum judicio non datur, & quæ quotidiè venit, eam cenſent eſſe vel duplicem tertianam, vel triplicem quartanam. Id quod facilè crediderim, cùm eæ, quæ tales cenſentur, dictarum tertianarum& quartanarum ideam planè repræſentent. Sed demus tales eſſe, cura eſt per phlegmagoga, per phlebotomiam, & per humectantia, & refrigerantia. Inter phlegmagoga, vomitoria proponunt. Præcipua phlegmagoga ſunt, Agaricus, Turbith, Mechoacan. Trochiſc. Alhandal. Diaphœnicum, Diacarthamum, &c.

Tertianam intermittentem, eandem habere materiam cum tertiana continua, fatentur omnes. Intermittens alternis diebus ſuos repetit paroxyſmos, quos rigor maximè excipit. Sedem non in venis majoribus, ſicuti continua, habet, ſed in præcordiis, ut inquit Fernelius, circa ventriculum, diaphragma, jecoris cavum, lienem, &c.

Cura dictæ febris, à tertiana notha, de qua ſuprà, non eſt diverſa; item, ut tertiana continua, diminutionem materiæ biliosæ requirit, ita præſens tertiana intermittens. Sunt qui dubitent, an die acceſſionis miſſio ſanguinis, aut purgatio inſtitui poſſit? Omnium conſenſus eſt, die laboris neque purgationem, neque phlebotomiam præſcribere. Et cùm eaſdem indicationes habeat cum aliis febribus, materiâ bilioſâ expurgatâ, ſanguinem detrahunt ad refrigerandum ſanguinem, humectantia pariter & refrigerantia porrigunt. Et quia in primis viis, & meſaraicis dicunt materiam peccantem ſtabulari; ideò nonnulli optimum putant, à vomitoriis curam incipere, quanquam in Italia hoc minimè admittant, neque in majori parte Galliarum. Hac de re à lenientibus curam auſpicantur, quibus primæ viæ à ſordibus repurgantur. Qui vomitoria uſurpant, his potiſſimùm utuntur, quæ paſſim in aliorum libris reperiuntur, de quibus alibi. Lenientia ſuprà narravimus, ubi de tertiana, continua, & notha. Primis viis repurgatis, ſanguinem detrahunt, ad 6. 9. aut 12. uncias. Perpauci, imò nulli à phlebotomia abſtinent; nec viderentur eſſe Medici, nî ſanguinem funderent. Detracto ſanguine, Julepos, Syrupos, & Apozemata humectantia, & refrigerantia porrigunt.

Tempus detrahendi ſanguinem, multi cenſent opportunum eſſe, poſt tertium paroxyſmum; alii ante, prima regione tamen priùs purgatâ. Die potiſſimùm quietis, ad quantitatem quatuor, quinque, aut ſex unciarum. Quo peracto, humectantes, & refrigerantes ſyrupos, julepos, & ſimiles porrigunt, ut ſuprà diximus, quas formulas pariter in cura tertianæ continuæ deduximus.

Victus rationem in his tertianis, tam continuis, quàm intermittentibus, eandem eſſe obſervamus, humectantem enim & refrigerantem ſemper præſcribunt. Circa ciborum conditionem tantùm variant pro regionum varietate. Antiqui verò alio, & ſatis diverſo ab eo, quo nunc, utebantur regimine, ut videre eſt apud Hyppocratem, & Galenum.

Antiqui febricitantibus præſcribebant Hydromel, Oxymel, ptiſanam, & cremorem ptiſanæ. Hodiè non ſic, at loco ſupradictorum, juſcula, emulſiones, hordeata, panatam, & ſimilia præſcribunt. Juſcula carnis Vitulinæ, vel pulli; vel ipſa ſolitaria, vel alterata cum Cichoraceis, Endivia, Lactuca, Acetoſa, Borag. &c. In multis locis ova ſorbilia, vel cum juſculis ſoluta porrigunt; in nonnullis locis ab ovis, tamquam à calidis, & contrariis obſtinent. In quibuſdam locis lacte amygdalarum cum ſaccharo paſſim utuntur; hîc ab ejuſmodi lacte omnino abſtinent: & pro ipſo uſurpant lac, ſeu emulſionem ſeminum melonum. In potu aquam hordeaceam, & aquam coctam, cum Vino Ceraſorum, aut Granatorum uſurpant. In Gallia, aquâ, in qua incoxerint hordeum, cum prunis ſiccis, & liquiritia, utuntur frequenter. Sunt qui acido citri condito cum aqua cocta, ſunt qui ſyrupo de ſucco limonum; ſunt qui ſyrup. acetoſo ſimpl. utantur: quot capita, tot ſententiæ! Tempus cibandi debet eſſe, longè ab acceſſionibus, & tantum ante acceſſionem, quantum ſufficere videtur ad concoctionem, & diſtributionem cibi; aut expectanda eſt acceſſionis declinatio, ne protrahatur acceſſio. Habenda tamen eſt ratio virium. Conſuetudo ægri, regionis conditio, & tempeſtatis qualitas ſummoperè conſideranda veniunt. Sed hæc breviter dicta ſint pro cura Tertianæ febris: nunc de Quartana febre.

Quartana febris, omnium contumaciſſima; Medicorum curam omnino ſpernit, & reverà Medicorum opprobrium eſt. Hæc non ut cæteræ febres ſpontè evaneſcit: vel enim artem requirit, vel longiſſimum tempus. At quæ ars cum invitis Medicis ad præſtitutum finem properare vult? Non ſat eſt Melancholicum humorem purgare, ipſumque ad nauſeam præparare: jugulares potiùs ægrum purgando, quàm ut tantillum febrem imminueres. Deobſtruentia, attenuantia, incidentia, & detergentia porrigant, quantum velint; humectent pariter, & refrigent, quantum poſſunt, nihil planè efficient.

Diverbium Gallicum hîc maximè locum habet;

En la fievre, & en la goute,
Le Medecin ne voit goute.

Nos hîc, quam communiter uſurpent curam, afferamus.

Principio emollienti Clyſtere alvum ſubducunt. Sequenti die potionem leviter purgantem exhibent, in hanc formam:

℞. Fol. Sennæ Orientalis, ʒ. iij. Aniſi, ʒ. j. Bulliant in ſ. q. aquæ communis: In colatura diſſolve Diacathol. ℥. ß. Syrup. roſ. ſol. ℥. ij. Miſce, fiat potus. Vel

℞. Mannæ Calabr. Syrup. roſ. ſol. vel de Polypod. an. ℥. ij. cum decoct. cord. q. ſ. fiat potus. Tertià die venam in brachiis ſecant, & ſanguinem ad v. vj. aut x. uncias fundunt. Baſilicam, vel medianam ſeligunt, & in brachio ſiniſtro. Detracto ſanguine veniunt ad Julepos, ſyrupos, & Apozemata attenuantia, incidentia, & detergentia. Præparantibus, concoquentibus exhibitis; purgationem reiterant: & quidam ſanguinem è ſalvatella, ſeu vena minimo digito proxima in ſiniſtro brachio, detrahunt; alii è venis ſedalibus, quas hæmorrhoides appellant. Medicamentum iſtud purgans fit ex iiſdem ſupradictis, addito Elect. de Citro, ſyrupis de Fumaria, de Polypodio, &c. Et cùm nulli ex his cedit remediis, Oxymel longum ad tempus præſcribunt. Juſcula item alterata cum rad. aperientibus, foliis Cichorii, Capill. Ven. Meliſſæ, Pimpinell. Abſinthii, Chamædryos, Chamæpithyos, Centaurii min. &c. Ex quibus Apozemata etiam, & Oxymelita præparant. Sunt qui ad vomitoria veniunt, & duo potiſſimùm exhibere ſolent, Aſarum, & Antimonium. De Aſaro, ʒ. j. ad ℈. iv. in pulverem, cum juſculo carnis, vel cum vino. De Antimonio, ad g̃. iij. iv. aut v. pariter cum juſculo carnis, vel cum vino. Multa brevitatis causâ mitto, quæ appropriata appellant, eo quòd traditæ experientiæ non reſpondeant. Topica etiam prætereo, etſi veſicatoria quibuſdam aliquando profuerint, ut cortex medianæ flammulæ, radix ranunculi, & ſimilia, quæ carpo admota ſæpè ſanant, veſiculis eo in loco excitatis.

De diæta pauca ſunt dicenda: vitandi ſunt cibi mali ſucci, craſſi, viſcidi, crudi, & omnes difficilis digeſtionis. Potus ſit vinum album, tenue, maturum, non auſterum, &c.

De compoſitis, implicitiſque febribus varii variè diſceptant: Nos, qui brevitati ſtudemus, & hoc in loco nudi tranſcriptores ſumus, recentiorum placita recenſebimus. Pro compoſitis implicitiſque febribus, febres intelligimus, quæ ſimul combinatæ, diverſos producunt paroxyſmos, & uno, atque altero die varia producunt ſymptomata, modò cum rigore, modò cum horrore. Sed de his diſputat Fernelius, poſt eum omnes moderni: utinam de earum cura ita diſertè ſcripſiſſent!

CAPUT XXIV.

De ſemitertiana.

NUlla eſt febris, quæ magis Medicorum mentes ſuſpenſas teneat: Ea nunc tertianæ formam in principio ſervat: modò tanquam continua incipit, & in Semitertianam deſinit: vel primis diebus fit talis, & in hac formâ perſeverat. Hæmitritæus dicitur, ſeſquitertiana, & horrida febris. De ejus mixtione cum quotidiana, inter recentiores lege Spigelium in *peculiari libro de ſemitertiana*, item Sennertum. Sed maluiſſem ab his ejus curam intelligere, quàm tot verba inaniter jactata. Etenim quicquid de bilis cum pituitâ mixtione dicunt, meræ ſunt opiniones, ſublevandis ægris planè inutiles. Ecquid fingis tibi mille miſcendi modos? quid inde? Phlegmagoga cholagogis miſce, quantum voles, quibus melanagoga ad libitum addas, nihil efficis, caput Æthiopis lavas: non modò levamen nullum afferunt ægris, ſed afflictionem afflicto adjicis. Nolo in re tam clara quempiam monere, ſaltem hoc in loco vellem Medicos humaniter ſe gerere erga infirmos, & eos blandè, ac fideliter curare, & ſævitiem, quâ plerique ex his utuntur, deponere. Novi quoſdam, qui non ſolâ phlebotomiâ, & purgatione contenti, carnificinam potiùs in dictos ægros exercent, quàm Medicinam. A cucurbitulis incipiunt, ſanguiſugas ano apponi curant, naribus aliquando, viſicatoriis ex Cantharidibus ſtudioſè utuntur, & ut plurimùm in fine, quando conclamata eſt ſalus. Verùm, quod pejus eſt, nonnullis morientibus, vidi candens ferrum ſuturæ coronali, & nuchæ apponi, & hos carnifices pro magnis Medicis haberi. Aliquando interrogabam ſenem Medicum, cur ſimiles cruces in uſum advocaret, cùm optimè ſciret, conſimilia tormenta plus damni, quàm utilitatis afferre? Reſponſum tulit, id verò ſe non ignorare, ſed ad hoc adſtrictum teneri propter conſuetudinem, & ut officioſus appareret coram cunctis, maximè amicis, & parentibus. Sed ad nos. Dicimus ergo curam ejuſcemodi febrium à ſuprà allatis non eſſe diverſam, & quod dictum fuit de ſimplici quartanâ, item de duplici, & triplici quartanâ, item & de tertiana duplici, dictum eſto.

CAPUT XXV.

De febris Hecticæ curatione.

HEcticæ febris eſſentia, ſi veraciter nobis eſſet tradita, ejus curatio omnium eſſet facillima, maximè ubi Medicinæ dogmata veritati eſſent conſona. Etenim ſi ejuſcemodi febris ſit ſimpliciter intemperies calida & ſicca, ut omnis febris, & ſolo ſubjecto, cui inhæret, differat: cur non frigidis & humidis, ipſi contrariis, adhibitis, non evaneſcit? Frigida incuſantur, ſi nimia, quia verentur, ne debilem calorem extinguant. Humectantia non ſufficiunt, quia non ſolùm humectare oportet, ſed & refrigerare neceſſe eſt. At ad quid ejuſmodi ratiocinium? Practicantium infelices eventus rei veritatem ſatis probant. Verùm ne ab inſtituto diſcedere videar; communem methodum demus. Itaque ad ejus curationem aggrediendam, tradunt ejus tempora eſſe conſideranda. Ejuſmodi tempora per tres gradus ſupputantur. In primo, eam eſſe cognitu difficilem, & curatu facilem, quod nos ipſis gratis concedimus; in ſecundo, curabilem; in tertio, omninò incurabilem. Medicamenta ad eam curandam duplicia ſunt: vel enim intrinſecùs, vel extrinſecùs adhibentur. Intrinſeca in primo gradu ſunt, quæ ſimpliciter humectantia & refrigerantia appellantur: uti Violæ, Borrago, Bugloſſum, Nymphea, Roſæ,

Endivia, Lactuca, Cichorium, ſem. 4. frigid. maj. ſem. Papav. amygd. &c. His præmittere ſolent blandas purgationes, cum Caſſia, Manna, ſyrup. viol. ſyrup. roſ. & ſimilibus. Item ante dictum medicamentum Clyſter emolliens injicitur. Formulæ erunt:

℞. Fol. Malvæ, Viol. Borag. Lactucæ, an. m. j. ſem. 4. frig. maj. an. p. j. coquantur in ſ. q. aq. communis: In colaturæ ℔. j. diſſolve lohoch de Caſſia, ℥. j. mellis violati. ol. Nymphеæ, an. ℥. iij. Miſce, fiat Clyſter primâ die injiciendus. Secundâ die porrigunt.

℞. Pulpæ Caſſiæ recenter extractæ, ℥. j. Vel

℞. Syrup. viol. ſyrup. roſ. ſol. an. ℥. ij. diſſolve cum ℥. iij. decoct. flor. & fruct. cordial. Vel

℞. Mannæ Calabr. ℥. ij. diſſolve cum juſculo carnis.

Purgato corpore præbent Julepos refrigerantes ex ſupra dictis rebus. Nonnulli adeò ſitiunt ſanguinem humanum, ut nullo pacto ſanguinis miſſionem prætermittere poſſint: ideò poſtridie phlebotomiam inſtituunt; reliquis diebus ſupradictos Julepos, & Juſcula. Nonnulli ex his, ut oculatiores appareant, neſcio, quas obſtructiones ſomniant, quarum causâ galli, & pipionum juſcula, quæ appellant brodia, præſcribunt. Mitto emulſiones melonum, amygdalarum cum Saccharo, & aqua roſarum. Item hordeaceum ſuccum cum ſaccharo coctum. Item morſulos, rotulos, conſervas, electuaria, & condita, quibus unuſquiſque ad libitum uti poterit. Extrinſeca erunt Balnea, fotus, unctiones & embrocationes. Balnea in aqua dulci, in lacte, decoctis herbarum refrigerantium. Fotus item fiant ex dictis herbis, & naturalibus partibus adhibeantur. Unctiones fiant ex oleo amygdal. dulc. butyro recenti, oleo roſato, &c. Embrochæ pariter parentur ex dictis rebus. Lac Aſininum, Caprinum, & muliebre medium tenent inter medicamentum, & alimentum.

Ad Hecticam, quæ fit ex Phthiſi, recurrendum ad ea, quæ dicuntur de phthoë, ſeu ulcere pulmonum. Hæcque in ſpecie, de communi methodo medendi febribus, afferre placuit.

CAPUT XXVI.

De methodo curandi febres per victûs rationem.

Victus ratio, tam in acutis, quàm in chronicis febribus, omninò conſideranda eſt; nam vix ſine illâ quiſquam rectè ſanari poteſt. Eſt verò victus ratio, commoda rerum non naturalium adminiſtratio, ad febres ſanandum. Res verò non naturales ſunt, aër, cibus, potus, ſomnus, vigilia, motus, quies, animi pathemata, inanitio, & repletio. Et quia in his, & in medicaminibus adminiſtrandis ſæpè mutationes fiunt, de illis primò dicendum. Etenim ex Hippocrate *lib.* 3. *Aph.* 1. *αἱ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων, μάλιστα τίκτουσι νοσήματα, mutationes temporum potiſſimùm morbos pariunt*, præcipuè autem maximè, *& in temporibus magnæ mutationes caloris & frigoris.* Et *Aph.* 51. *lib.* 2. *Plurimùm, & repentè vacuare, vel replere, vel calefacere, vel refrigerare, vel quovis alio modo corpus movere, periculoſum, quoniam omne nimium naturæ inimicum eſt.* Mutatio verò fit, ut ait Gal. *comm. de humoribus*, in 4. rebus, utpote in admotis, in eductis, in his quæ fiunt, & extrinſecùs incidunt. Quæ admoventur, ſunt potus, cibi, medicamenta, quæ vorantur; itemque aër, quem reſpiratione ducimus. Ea quæ fiunt, ſunt frictiones, deambulationes, & omnes motus. Quæ extrinſecùs accidunt, ſunt balnea, unctiones, & alia remedia extrinſeca.

In aëre conſiderantur ſubſtantia, qualitas & conſiſtentia. Tota aëris adminiſtratio in febribus, ut reliquarum rerum non naturalium, hac communi regulâ indicationum nititur, Contrariorum contraria ſunt remedia. Quare in febribus aër eligendus eſt frigidus, & humidus; qui ſi talis à natura non extiterit, arte eſt præparandus, utpote Aquâ, roſis, floribus, herbis frigidis, & aliis ſimilibus.

Somnus ſemper humectat, & auget intus calorem inſitum; refrigerat, extinguendo calorem febrilem. At Galenus *comm. in Aphor.* 67. *lib.* 4. ſcribit in febribus ſemper nocere ſomnum, niſi ratione concoctionis plus afferat utilitatis, quàm damni, quod ex motu ad interiora proficiſcitur, ut febricitans debilis, cui dati ſunt cibi, dormire debet. Vigiliæ ſiccant, humorem diſſipando, & ſpiritus. Vigiliæ, & ſomnus, utraque ſi modum exceſſerint, malum. *Aph.* 3. *lib.* 2.

Otium, & quies refrigerant, & humectant: contrà motus calefacit, & exſiccat. Hinc facilè videre eſt, quid fugiendum, & quid amplectendum.

Quod ad victum attinet, is quo hodie utimur, longe eſt diverſus ab eo, quem antiqui uſurpabant. Illi enim præſcribebant Hydromel, Oxymel, Ptiſanam, cremorem ptiſanæ, &c. Nos juſcula carnis, hordeata, lac ſeminum melonum, panatam, &c. multis in locis ova ſorbilia. Quod ad quantitatem, Gal. multa dicit in *Aphor.* 4. *lib.* 1. ubi tenuem, plenum, & tenuiſſimum victum introducit. Sed cùm noſtrâ ætate nullibi hæc victus ratio ſervetur, de eâ fruſtra diſſeri exiſtimo. In Gallia, Italia, & Germania Medici victus rationem variant: Imò in Italia ſingula quæque regio peculiarem victum ſervat. Hic lac melonum, panata, cum juſculo carnis, & ova ſorbilia, cibi ſunt, quibus utuntur. Potus eſt Aqua cocta, Vinum granatorum, ceraſorum, vel Aqua cum conſervâ acidi citri, ſucco limonum, & ſaccharo. Pomum, & pyrum coctum non rarò concedunt. Regionis tandem habenda eſt ratio. Item, ægrotantium conſuetudo non eſt negligenda. De quantitate cibi non eſt minor perplexitas, maximè ex Hipp. *lib.* 1. *Aphor.* 19. deſumpta.

Impura corpora, quantò magis nutries, tantò magis lædes. Contentiones, & rixas hoc in loco concitatas brevitatis causâ omitto. Hoc tantùm te monere volo, ut loci conſuetudinem ſerves. Sunt nonnulli Medicaſtri ita moroſi, ut nullo pacto ova ſorbilia ſuis ægris concedere velint; dicentes ova eſſe nimis calida, & bilem producere, & eſſe concoctu difficilia. Eâdem ratione juſcula carnium vituperant. De vino non eſt, ut dicam: nam miſelli ad paucas qualitates reſpiciunt, corticem quærunt & nucleum amittunt. Sunt reverà febres, in quibus vinum non eſt dandum; ſunt nonnullæ, in

in quibus non modò eſt utile, ſed valdè neceſſarium.

In acutis febribus, in cauſonide, in tertiana continua, & in hemitritæo à vino penitus abſtinemus, niſi ſit vomitus, ſumma virium dejectio, item & ſyncope. Hippocrates tamen in omni febre vinum porrigit. Flatus, nonnunquam febrium cauſæ, vinum pariter admittunt. Quo in loco animadvertere licet, vina eſſe multiplicia: generoſa hîc nullum habent uſum; alba, debilia, & aquoſa probamus. De ptiſana, aqua cocta, hydromelite, aqua mulſa, &c. non ſum quicquam dicturus, cùm ipſa hodie non ſint in uſu. Sola ptiſana nominatur, & quâ nunc utimur, aqua, aut decoctum hordei potiùs nuncupandum, quàm ptiſana. In Galliæ nonnullis locis coquunt cum hordeo pruna Damaſcena ſicca: Aniſum, & coriandrum, cum liquiritia, coquunt in dicto decocto hordei. Ptiſanam ſuam parabant antiqui cum hordeo decorticato, coquentes, donec in formam cujuſdam chyli transſmutaretur, cui parum aceti addebant, ut gratior redderetur guſtui, & ſub tempus eam vorandi, ſalis tantillum.

CAPUT XXVII.

De Aquæ Potu.

SUmma aquæ neceſſitas in victus regimine inſtituendo, peculiarem requirit comtemplationem: ut ejus uſus non tam mortalibus, quàm cunctis animantium generibus aptus, nobis innoteſcat. Potior pars ejus ſalſa eſt, & meritò, ut tot piſces in ea viverent, & ab ea ſervarentur. Dulcis, ſeu inſipida nobis familiaris, vel à fontibus, & puteis, vel è fluviis, vel ex imbribus: mitto ſtagnantes, & è torrentibus promanantes. Probatur ea, quæ omnium leviſſima facillimè incaleſcit, ac demum quæ ſimul inſipida, nulliuſque ſaporis, & cenſetur frigida, & humida: etſi vix talis reperiatur; nam ubivis locorum varias è terris mixtiones admittit. Hîc Bononiæ, ubi degimus, plurima pars aquarum aliquid ſalis ammoniaci continet. Quæ è propinquis montibus in Civitatem per artificales ductus corrivantur, tartaro marmoreo & gypſeo abundant. Duobus milliaribus à Civitate, in loco Sancti Raphaëlis dicto, ſunt aquæ amaræ, & gypſeæ; ibi rara eſt aqua pura, & ſimplex. In noſtro prædio, ad ripam fluvii Sapinæ, in medio montium gypſeorum, mirabile eſt, quomodo tres ſcaturigines optimæ aquæ reperiantur, & in toto illius ambitu damnatæ, ſicut crudæ, & graves. Hinc videre eſt, quæ ſit habenda conſideratio in ſeligenda aqua, in puriſſimis locorum intervallis. Hipp. lib. de vict. rat. in acut. ſect. 3. text. 40. de aqua ſcribens, inquit, ipſi *nullum aliud officium tribuere ſe, præterquam quòd in acutis bibatur morbis: non enim peripneumonicis tuſſim ſedat, neque ſputum educit; imò cæteris, ſi quis aquæ potione prorſus utatur, magis obeſt. In naturis bilioſis, eſt bilioſa, hypochondrio mala, atque etiam peſſima, bilioſiſſimaque & vires maximè labefactat, ubi in vacuitatem venerit. Adde quòd lienem auget, & jecur, ubi inflammatum eſt fluctuatque & innatat; tardè ſiquidem meat, quod frigida ſit, & incoctilis, nec alvum commovet, nec urinas provocat. Atque ex eo quoque noxia eſt, quòd ſtercoris ſuapte natura expers ſit*; alvum namque non ſubducit: *eam verò, ſi pedibus frigentibus aliquis biberit*, id eſt, incipiente febre, *multò magis nocebit.* Quod ad nos, aquæ potum maximè probamus in febribus tartareis, & in his quæ à noſtra intemperantia veniunt. In his quæ cælitùs in nos demittuntur, uti in malignis, & peſtilentibus, vinum magis probamus. Aqua pura ſit, & ſimplex, ſine ſapore, & odore, levis, & minimè craſſa. Coctam probat Gal. in *comment. de rat. vict. in acut.* Deſtillatam inprobamus, quia ipſa citò putreſcit, poſtea Balſamicâ parte illâ, quam à terra, aut aëre ducit, orbatur. Aqua tandem aliis viis probatur, propter tartarorum, & ſalium diverſitatem; nulla enim eſt aqua, quæ peculiari tartaro, & ſale non ſit dotata. At hæc hujus non ſunt loci.

CAPUT XXVIII.

De vino.

VInum, ut inquit Plinius, ſanguis terræ, ſolis hominibus ad uſum comparatum, in epulis præcipuum ſolatium. Qui ejus dotes meditari avet, Plinium adeat, apud quem ejus peculiares facultates & vires habebit. A noſtris in febribus maximè damnatur, idque quoniam calidum, & ſiccum, & febris pariter calida, & ſicca: at juxta communem regulam Contraria contrariorum ſunt medicamenta. Ratio clarè patet. Suprà ſatis contrariorum leges deduximus, febrium etiam ortum, & eſſentiam abundè aperuimus. Si nobis liceat per Hippocratis authoritatem, rei difficultatem aperire, victoria ſtatim in vini favorem erit. Verùm pluris ſemper feci experientiam cum ratione factam, quàm ullius cujuſvis authoritatem in medium producta; & cùm febris, quantumvis leniſſima pendet à Tartaro vegetabilium, vini uſum minimè admittit; cùm à Tartaro animali, vinum maximè requirit: ſi à Tartaro minerali, vinum ſummoperè neceſſarium erit. Sunt præterea quædam ſymptomata, quæ vini uſum vel admittunt, vel rejiciunt. Cardialgia, nauſea, &c. vinum admittunt. Capitis dolor, delirium, & omnis inflammatio idipſum reſpuunt. In malignis febribus, atque in ipſo contagio, vinum eſſe tutum agnoſcimus. At quia infinita propè ſunt vinorum genera, de quibus Galenum, Plinium, &c. conſule: minùs generoſum ſeligendum venit, & ex hoc cenſu, quæ minus tartaro abundant, & quæ aquoſa dicuntur, natura tamen, & minimè auſtera. In regionibus verò, in quibus generoſa nimis generantur aqua communi diluantur ad libitum. Ubi anceps eſt Medicus de ipſius vini uſu, ſatius duco ut aqua utatur; puto enim aquam minùs nos lædere poſſe. Quod ad vina Granatorum, & Ceraſorum, quibus hîc utuntur Medici, quia ipſa palato grata ſunt, & ſpiritus noſtros tantiſper recreant, laudare ſatis non poſſum.

CAPUT XXIX.

De Hydromelite, Oxymelite, &c.

POtus cum melle & aqua cocta, melicratum appellabatur, & apud antiquos maximo erat in uſu. Hodie factum eſt celebre Hydromel Vinoſum. Id quod erat in uſu apud majores noſtros, parabatur cum melle, & aqua copioſa, tantiſper his ipſis ſimul bullientibus, quoad ſpumam emitterent: deſpumatum ſervabatur ad uſum. Vinoſum fit cum certa quantitate mellis, utpote lib. 1. pro ſingulis aquæ libris: excoquitur, & expumatur ad certam aquæ conſumptionem. Id in dolio aſſervatur, & detinetur in loco tepido, in quo fermentationem recipit, & acquirit ſaporem vini. De hoc lege Quercetanum, Penotum, &c.

Oxymel conſtat melle, aquâ, & aceto. Dicitur ſimplex, & compoſitum. Illud ex tribus tantùm perficitur: Compoſitum ex pluribus, ut Scilliticum, Helleboratum, &c. Gal. in *comm. de morbis acutis*, præfert Oxymel coctum crudo; nam acetis vis coctura imminuitur. Loquitur ibi Hippoc. de ſimplici, hoc modo: *Oxymel ſputum educit, & facilem reddit reſpirationem.* Quod ad Hydromel, Hippoc. *loco citato*, ſic ſcribit: *Melicratum, epotum per totum morbum in acutis morbis, omnino quidem bilioſis, & magna viſcera habentibus, minus utile eſſe, quàm aliis qui hujuſmodi non ſunt. Siticuloſum minùs eſt, quàm vinum dulce: mollit enim pulmonem, ſputum educit mediocriter attenuando, tuſſim lenit, &* (ut Gal. ſcribit) *provocat urinas abundè, & provocat bilioſa excrementa.* Hæc pauca ex Hippoc. & Galeno ſufficiant.

Nos loco mellis, ſaccharo utimur, & ex eo varias potiones paramus, modò cum ſimplici aqua, modo cum aquis ſtillatitiis, modò cum ſucco Limonum, ſucco Citrii, vino Granatorum, Ceraſorum, & aliquando cum aceto. Sed hæc ipſis mulierculis nota ſunt: ideò manus à tabula.

CAPUT XXX.

De Ptiſana, & Aqua Hordei.

QUia Hippocrates *lib. de Victus ratione in morbis acutis*, magni facit ptiſanam his verbis: *Ptiſana* (inquit) *omnibus condimentis frumentaceis rectè præfertur in morbis acutis. Nam lentor ejus eſt lævis, continuus, & jucundus, lubricus, & mediocriter humidus, & ſitim extinguens, & ſi quid elui oporteat, facilè abluit: neque adſtrictionem habens, neque turbationem malam, neque intumeſcit in alvo; intumuit enim in coctione, quantum intumeſcere potuit.* Verumenim verò quæ ſit antiquorum priſana, vix ſcire poſſumus: major pars recentiorum vult ptiſanam eſſe decoctum hordei decorticati, quouſque in formam chyli tranſmutetur. Sed hic potus eſſet ingratus, ideò à nemine in uſum vocatur, minùs ejus cremore noſtrâtes utuntur. In Gallia coquunt hordeum, & integrum, & excorticatum in ſ. q. aquæ communis: Nonnulli addunt pruna Damaſcena; & ſub fine nonnihil liquiritiæ raſæ, & parum contuſæ; alii ſem. aniſi, & coriandri addunt, & hoc decoctum appellant ptiſanam. Hîc, ubi degimus, decoctum hordei ſimplex uſurpamus, & ipſum refrigeratum ægris concedimus, & hujuſmodi decoctum ſimplex, Aquam hordei appellant. Hordeaceum quod eſt decorticatum excoctum in juſculo carnis, & ſaccharo conditum, quoquo pacto reſpondet ptiſanæ, etſi ſaccharum illis temporibus inviſum. In omni febre tandem veterum opinionem ſequor, qui conſuetudinis poteſtatem agnoſcentes, nihil temerè immutare volebant, & reverà (ut aiunt) conſuetudo eſt altera natura, & planè ea eſt ſervanda, etſi vitioſa.

CAPUT XXXI.

De vino Granatorum, ſeu ſucco mali punici.

MAli punici ſuccus, hîc Bononiæ, ubi nunc degimus, in omnibus febribus maximè uſurpatur, ex eo fortè, quia, ut omnia acida, refrigerat. Sunt verò ex his, non ſolùm acida, ſed & dulcia, & vinoſa, de quibus copioſè ſcripſerunt Dioſcorides, & Plinius. Dioſc. *lib.* 1. *cap.* 129. inquit, *malum punicum omne eſſe boni ſucci, ſtomacho utile, perexiguum præbens alimentum. Dulcia ſtomacho utiliora habentur, ſed aliquantulum in eo calorem gignunt, & inflationes pariunt, unde in febrè abdicantur. Acida adſtringunt, æſtuanti ſtomachò auxiliantur, & multò magis contrahunt, ac urinam cient. Vinoſa verò mediam ſortiuntur naturam. Nuclei acinorum acidi punici in ſole ſiccati, & obſoniis inſperſi, concoctivè fluentem alvum, ſtomachumque ſiſtunt*, &c. Plinius *lib.* 23. *cap.* 6. *Punica* (inquit) *dulcia quæ Apyrena alio nomine appellavimus, ſtomacho inutilia habentur, inflationes pariunt, dentes gingivaſque lædunt. Quæ vero ab his ſapore proxima, vinoſa diximus, parvum nucleum habentia, utiliora paulò intelliguntur. Alvum ſiſtunt, & ſtomacho proſunt duntaxat pauca, citraque ſatietatem. Sed dulcia alimenti minimum dant, atque omnino nullâ in febri, nec carne acinorum utilia, nec ſucco. Medentur aquè vomitionibus, ac bilem rejicientibus*, &c. Ex his conjicere licet, quiſnam poſſit eſſe eorum uſus in febribus. Quòd ſi vi pollent adſtringente, meritò in febribus damnantur; quia in febribus laxare, non adſtringere oportet: materia enim peccans per propria emunctoria extruditur foràs. Quòd refrigerent, & putredinem cohibeant, nulla eſt certitudo, nam eorum ſuccus, ſive vinum, propriis non caret impuritatibus, unde citiſſimè aceſcit & acorem contrahit.

CAPUT XXXII.

De Succo Ceraſorum.

NOnnulli Ceraſorum ſucco utuntur, loco vini granatorum, & fortè majori cum utilitate. Ceraſa enim ſtomacho æſtuanti conducunt, & ſuccum corpori laudabilem ſuppeditant; refrigerant

frigerant pariter & adſtringunt, ſed non eâdem adſtrictione, quâ Punica. Ceraſa ſunt multiplicia: dulcia hîc non intelligimus, de Acidulis tantùm, quæ ſola febribus utilia ſunt ſuccum uſurpamus. Acidula quoque ſunt multiplicia, & inter præſtantiora, ea quæ valdè rubra ſunt, acidula, & uſui oppidò grata. Eorum ſuccus facilè exprimitur, in Phialis vitreis aſſervatur, Soli per aliquot dies exponitur, ibi defæcatur, & oleo ſuperfuſo in loco apto reponitur. Idem ſuccus in formam extracti reducitur: ipſum Soli expones, donec craſſeſcat. De eo exigua quantitas ſolvitur in aqua communi, & fit potus palato gratiſſimus.

CAPUT XXXIII.

De Mineralium Acidis.

EX Sale communi, Vitriolo, & ſulphure liquores acidos extrahimus, id quod multi tradiderunt, & nos *in noſtra Pharmacopœa Spagyrica.* Ejuſmodi acida vegetabilium ſuccis acidulis longè ſunt præſtantiora, ſi ritè uſurpantur; etenim à corruptione humores vindicant, longè valentiùs incidunt, & attenuant, valentiore vi pollent refrigeratoria; iratorum ſpirituum ferociam retundunt, illiſque pacem conciliant: quin crudos humores fermentant, eoſque ad expulſionem præparant.

CAPUT XXXIV.

De diverſis aquis pro potu in febribus.

NOn ubique & omni tempore vina granatorum, ceraſorum, & ſimilium reperiuntur: Quocirca eorum loco accipimus Tincturam roſarum cum aqua communi, putà unciam unam tincturæ pro qualibet lib. aquæ. Gratior erit palato, ſi duas, vel tres uncias dictæ tincturæ indideris. Tincturæ roſarum præparatio habetur in *noſtra Pharmacopœa Spagyrica.*

Maxima etiam cum utilitate uſurpamus Aquam, in qua bullierint radices acetoſæ ſativæ, cui ſaporis gratiâ additur ſaccharum ad unciam unam, vel duas pro qualibet libra. Ex aliis rebus variæ poſſunt parari decoctiones: ut ex ſantalis, violis, floribus, & foliis boraginis, acetoſæ, & ſcorzoneræ, &c. Aquæ ſtillatitiæ parari poſſunt in Balneo Mariæ. Item juſcula carnium cum acetoſa, boragine, cichorio pimpinella, &c. quibus omnibus miſcere poſſumus eſſentiam, ſeu ſpiritum vitrioli; habet enim ſummam vim refrigerandi, & reſiſtendi putredini, & quod majus eſt, iratos ſpiritus coërcendi.

FINIS.

PETRI

PETRI GUISSONII

DOCT. MED.

EPISTOLICA DISSERTATIO

DE

Anonymo Libello (Circa Abbreviatum Veræ Medicinæ Genus) ubi potiſſimum eventilatur Principiorum Chymicorum Hypotheſis.

AD CLARISS. ET ELEGANT. VIRUM

D. MIGNARDUM; *Doctorem Medic. & in Aquenſi Collegio Aggregatum.*

ERubeſcerem; mi Mignarde, amicorum optime, ſi quem non ita pridem noviſti vel ſitirorem novitatis inexplebilem, is ego tibi derepente videret tanto laſciviens otio, ut & Camœnas, & artem præter ſpem me neglexiſſe ſuſpicareris. Creſcit medius fidius cum annis juvenilibus amor ſapientiæ, & ſi faverent mihi Superi, frequenti ingenioſorum hominum colloquio, Doctorum librorum lectione, experimentorum felici occurſu, & libertate meditationis, utique audires aliquando Guiſſonium tuum furente zelo ſibi non peperciſſe in ſtudendo. Nec mireris, amabo, accepiſſe me nunc ibi nihil de hoc libellulo, quamvis ſedulo percunctantem, quem tamen Avenioni Typis mandatum primis tuis literis intellexi; quippe etiam noſtros apud Medicos & bibliopolas etiamnum de illo altum ſilentium: Sed è contra eſt, quod mirer, ubi illum Aquis-Sextiis ſuppeditaſti mihi legendum, Te & primas paginas & authoris nomen, ut mihi non innoteſcerent, abſtuliſſe. Quicquid ſit, ut geram tibi morem, qualemcunque veternum meum excutiam, ſumpto fritillo tentabo aleam; & roganti quid de illo cogitem, reſponſionibus meis currente calamo faciam ſatis.

Quadrifariam venit mihi conſiderandus hic libellus; primam partem deſignant principia, quibus univerſum mundi & humani corporis fabricam ſaperſtruit. Altera horum principiorum ſecretionem in animali, ſive coctiones perſequitur. Tertia aliquot morborum pathologiam attingit his fultam principiis, ſicut & quartana, quæ quorundam, ſi non voluerit omnium, eſt θηρατεία.

Licet autem hujuſmodi apum mella non placeant; abſit ut operâ datâ excitare velim aculeos, ſingulorum enim hominum mentes una caſſide velle concludere nihil ineptius: quæ dicam, non cum ſupercilio; & ut vellicem, dicam; ſed in amicitiæ teſſeram candidè tibi, cui Titan de meliori luto finxit præcordia.

Video in ipſo limine authorem hunc malleos inter & incudes non niſi ſpirantem ignes, & antiquitatis calculo comprobatam Elementorum quadrigam, fruſtra reclamante Peripatho ἀποδιδάκτως condemnantem: ſum aliunde quidem minimè neſcius, nec valde moror, in dies ad eclipſin declinare effata Ariſtotelica, & celebriora Europæ Atheræa tralatitiis veterum commentariis ſapere dedignata, pro ſummo controverſiarum judice Stagiritam amplius non venerari in foro Philoſophico; ſiquidem patet omnibus Veritas, nondum eſt occupata: multos priſcorum errores ſapientior proles tanquam ſpongia abſterſit, & propitia fortaſſe magis pallade (licet urente invidia) naturam coluit. Admittit hic tria illa hypoſtatica Chymiſtarum principia, Sal, Sulphur, Mercurium, illiſque inædificat ſuum illud abbreviatum veræ Medicinæ genus. Excutienda illa nobis ſunt, tanquam operis baſis; culpanda enim illa epoche, ubi præbetur aſſenſus; & non convincitur. Unde deperimus nos γεωμετρικωτάτην illam Philoſophiam; quæ ſpreta luxuriante novitate verborum, Mathematica Syntheſi vel analyſi non rerum corticem, ſed medullam perſpicuè demonſtrant.

PRIMA PARS.

QUinque potiſſimùm argumentis breviter evinco falſam illam fuſilis Philoſophiæ principiorum triadem. *Primò*, cum ea ſint omnium corporum principia, in quæ ſingula corpora reſolvuntur, (analyſis enim eſt genuinum heterogeneitatis criterion) multaque corpora ſint, ul-

tro fatentibus poſt infinita experimenta ipſius Chimicæ Antiſtitibus, Paracelſo, Helmontio, Quercetano, quæ catholica illa duo diſſolventia Ignis & Aqua, vel quicquid aliud notum, ad illa 3. principia reducere non poſſunt; adamantem intelligo, Talcum Venetum, Selenitidem Moſcoviticam, Vitrum, Aurum, ☾. Oſteocollam, arenam & alia ejuſmodi; conſequens igitur eſt in multiplicibus corporibus de ⊖, ☿, 🜂, non conſtare, neque proinde 3. illa rerum eſſe prima principia. *Secundò*, quàm bellè cultro Spagyrico varia genera corporum è qualibet familia in 5. partes heterogeneas partimur, & ſic augemus principiorum numerum in officina Vulcani. Sit adinſtar omnium facilis inventu Tartari vexamen chymicum, ſi enim pulveratum immittatur in retortam ad furnum reverberii, mox igne leviori ſtillabunt in aptatum excipulum inſipidæ, flexiles & congelationis participes particulæ, quas phlegma ſive aquam vocamus. Tùm adaucto igne ſubſequentur ſapidæ, volatiles & naturæ fermenteſcibilis partes, quas ex apice capitelli ſtriatim decidentes indigitamus ſpiritum. His proximè incumbunt acriori Vulcano unctuoſæ, inflammabiles, & jucundæ dulcedinis: quibus intelligimus oleum, ſulphur dixeris, ne arti fiat injuria in technicis nomenclaturis. Ultimò tandem patentibus undique regiſtris & furentibus flammis albeſcit coadunatum fixiori compage Tartari Colchotar; quod eductum è retorta, diſſolutum in aqua limpida & per chartam trajectum emporeticam, terram friabilem & acerbam relinquet filtri parietibus adhæreſcentem; & ſal ſive ſicca, rigida, ſapidave & coagulationis facilis ſubſtantia, factâ levi diſſolventis evaporatione ad arenam, immutata albeſcet.

Nec locus ingenio eſt, ſenſus de judice vincent.

Similia encheiremata ſuppeditabunt fuligo, Vitriolum, Nitrum, Sal marinus, Succinum, Buxus, Sanguis animalium, Urina, Cornu cervi, & alia non pauca è mineralibus, vegetantibus & animalibus, quæ quinque eſſe mixtionis principia, tria liquida, & duo ſicca vel capitofioribus Hermeticis evincent. Horum autem naturam & indolem perſcrutari, ſuamque (ut hariolari, nec ſine fundamento poſſumus) cuilibet aſſignare figuram, hujus loci non eſt. *Tertiò*, ſcire momenti erit, an ignis ſit genuinum, adæquatum, & univerſale mixta corpora reſolvendi inſtrumentum & analyſta: Anathema artis eſſet qui de hoc vel leviter dubitaret, Chymici enim Sibyllæ folio verius id clamitant; ego autem, ni me meæ fallant conjecturæ, falſum reor & demonſtro. Conſtat ſuperius allato priori argumento, non pauca eſſe mixta, quibus diſſolvendis ignis impar eſt, purum enim aurum, & argentum trimeſtri ſpatio in vitraria fornace ad fluorem continuum conſervata, vix hoc duodecimam ſui ponderis partem amittit, illud verò planè nihil: tantùm abeſt, ut principiorum ſolvatur unio. Inſudavi ego aliàs pluribus ſeptimanis per ſublimationes volatiliſando talco Veneto, oleum tamen perdidi & operam, totque laboribus exantlatis, nimiam duntaxat in colore obſervare datum eſt mutationem. Vitrum ex ſola ſalis & terræ in plantæ exuſtæ cineribus reſtitantium fuſione confectum, cum poſitum ſit ipſo auro magis extra labefactionis aleam, nobis offert penſitanda duo; alterum, poſſe ignem bina corpora, uti ſunt Sal & Terra, ita arctè colligare, ut ex his fiat mixtum indiſſolubile; proindeque dare nobis ſuſpicandi anſam, plurima, ſi non omnia, quæ vi ignis in ſimplicia principia exiſtimantur diviſa, eſſe adhuc compoſita, ut fuliginem, quæ è ligno combuſto ſeparata, in quinque tamen partes heterogeneas per analyſin ſpagyricam rursùs diſpeſcitur: alterumque, non induſtriam minùs in compingendo eſſe naturam, quàm ignem, tamque ſtrictim unire poſſe heterogenea corpora, ut ſint ignis ſpiculis & piſtilis undecunque impervia. Patet & illi, qui vel primoribus labris chymiam delibarit, vulgare Sulphur in vaſis clauſis per ſublimationes ſenſim volatiliſatum, ſurſum totum efferri in formam ſiccorum & inſipidorum florum, qui tamen ſi inflammentur in paropſide ad apertum aërem, penetrantem emittent fumum, qui ſub campana vitrea detentus in acidum illum tandem concreſcet liquorem, oleum ſulphuris per campanam vulgò nuncupatum. Ex quo evidens eſt, igne poſſe eandem ipſiſſimam materiam ſortiri variorum indolem corporum, neque proinde illam dividere (adinſtar analyſtæ) in principia hypoſtatica, ſed in novas potiùs, ut de fuligine jamjam dictum eſt, digerere contexturas. Fuſa ſimul & mixta invicem puriora duo metalla facilè ſegregat nitri ſpiritus, quod vel aurifabros conſulenti reſpondebitur, ignis vi fieri nequaquam poſſe: Et ut ille nitri ſpiritus illibato auro diſſolvet argentum, quidni etiam partes aliquas non ſeparabit ignis è mixto, cæteris illibatis. Et herclè tantùm abeſt ignem eſſe univerſale diſſolvens, ut ex ipſis etiam in arte anteſignanis Medicomaſtix ille Helmontius poſt Paracelſum, (penes quos tamen ſit fides) liquorem habuiſſe ſe glorietur, quem barbaro nomine (ut illis ad fucùm & admirationem excitandam ſolemne eſt) *alkaheſt* vocant, quo carbonem quernum in vitro hermeticè clauſo, ſpatio tridui totum reduxerit tepore balnei in geminos liquores, ablato menſtruo & ſitu & colore varios, quibus ſimul ad arenam deſtillatis, vitri fundus, ut ait, æquè purus apparuerit ac ſi recens è vitrario clibano fuiſſet allatus. Idem proclamat circa metalla, marcaſitas, vitrum, lapides, vegetantia, animalia, & qualiacunque mixta, quorum caput mortuum hoc agente reſolvitur in liquores: an, amabo, duo hæc liquida, erunt principia compoſiti, vel illa duo ſicca? patet equidem latius hoc diſſolvens quàm ignis. Imò ait idem Helmontius, (quod notatum velim) Saxum & Lapides omnes in merum ſalem, ſuo Saxo aut Lapidi æquiponderantem reducere ſe poſſe abſque omni prorſus ſulphure, aut mercurio. *Quartò*, nec immeritò quæri poteſt, an ea corpora ſive principia, quæ vi ignis à compoſito ſeparata ſunt, in illo præexſtiterint eo modo quo abinvicem diſcreta percipiuntur, & celebrem illam æmulentur Anaxagoræ homæomeriam. Ratio dubitandi eſt, quod in Philoſophia ſaniori, materia, quam Geometræ, qui nec fallere nec falli poſſunt, triplicis dimenſionis ſubſtantiam definiunt, pro ratione magnitudinis, figuræ, motus, quietis, ſituſque partium, variam ſortita naturam & indolem, in hac

hac univerſitate rerum exerceat hiſtrioniam, & omnigena corpora conſtituat : ejuſmodi etenim variis larvata texturis, diverſos (nec ibi diſcutiendum tam nobile Thema, ſed ſupponendum) in nervorum fibrillis polydædali corporis animalis excitat motus, ſenſationes & cogitationes circa objecta. Unde ſi compoſita corpora non niſi vario diſcrepent contextu, à magnitudine, figura, motu, quiete, & artificioſa particularum compage, emergente; rationi non erit abſonum, concipere unam ipſiſſimamque materiæ portionem variis alterationibus & texturis ita poſſe concinnari (gignendis autem illis qualitatibus, quibus Principia denominantur, ſufficit vel minima mutatio) ut illis ſenſationibus, quas excitat in animali, nomen olei, phlegmatis, ſpiritus, ſalis, & terræ interdum mercatur. Juvat ad majorem explicationem aliquot in hoc argumentum delibare experimenta, & inprimis illud Helmontii. Poſuerat, inquit, in vaſe terreo 200. ℔. terræ in clibano arefactæ, quam madefecit aqua pluvia, illique implantavit truncum ſalicis 5. ℔. ponderantem; ac tandem exacto quinquennio arbor inde prognata 169. ℔. & circiter uncias tres pendebat, etiam non computato foliorum per quatuor autumnos deciduorum pondere : Vas autem terreum ſola aqua pluvia vel deſtillata (ne obtruderetur πανσπερμία) ſemper irrigatum eſt, eratque amplum, terræque ad ſuperficiem defoſſum, & ne pulvis circumvolitans terræ commiſceretur, lamina ferrea ſtanno obducta, multiſque pervia foraminibus, vaſis labrum tegebat. Exſiccavit iterum tandem terram vaſis, eædemque ad duas circiter uncias minùs repertæ ſunt 200. ℔. ex aqua ergo ſola ſurrexerant 164. ℔. lignorum, corticum & radicum. Idem in peponibus & cucurbitis experiri nemo non poteſt; obſervavi ego aliàs cum nobiliſſimo Boyleo, dum in Oxonienſi Anglorum Academia degerem, ſummitates menthæ, pulegii & meliſſæ, probè immiſſas in vitreas phialas aquâ fontanâ, quæ nunquam mutabatur, repletas, explicaſſe ſe in radices numeroſas & luxuriantia folia; & cùm in debitam excreverant pro indole magnitudinem, immittebantur in retortulam, & urgente igne phlegma, ſpiritum, ſulphur, ſal & terram artiſtæ ſuppeditabant. Idem & in piſcibus probavit uxor Rondeletii; quibus evincitur horum mixtorum conſtitutionem, germinationem, & incrementum eſſe aliud nihil, quàm puram aquam vi peculiaris alicujus fabricæ ſeminis, plantæque, animaliſque, porulorum ſubactam, ſive modificatam vario motu, quiete, magnitudine, figura, & ſitu partium; Argillæ adinſtar, quæ à figulo per diverſos adacta modulos, multiplices ipſiſſima eadem concinnatur in formas; ut & id natura ſuis aliquo modo nobis ſubindicat meteoris; nubes enim, pluvia, grando, nix, gelu, glacies, pruina nil niſi modificata pura puta aqua ſunt, idque ſibi quis faciliùs ſuadebit, qui in amputatione vitis verno tempore debitè facta ingentem è vulnere aquæ copiam exſtillare obſervabit.

Si autem aqua propter peculiarem plantæ & animalis texturam in varias ſecetur & effingatur partes heterogeneas, quare non poterit illud ipſum ignis præſtare; & ut à multis vegetantibus ſine ullo additamento vitrum elicit, quod in ipſis præexſtitiſſe nemo ſanæ mentis dixerit; cur ea corpora, quæ è mixto educit, in illo præextitiſſe ſub his formis tam obſtinatè aſſeremus, neque dubitabimus ea eſſe, ut vitrum, Vulcani cudentis opus? Ad ampliorem theſis hujus dilucidationem excurſim attingere lubet petitum è cera Virginea familiare experimentum; illius enim modicum ubi ex apiario educitur alveo, ſapit mellis dulcedinem, florum redolet fragrantiam, apparet ſub ſuo colore, extenditur in ſuam magnitudinem, ſuâ terminatur figurâ, durum eſt ac frigidum, tactus organum non ferit acriter, & ſi concutiatur, emittit ſonum: Interim ſi experiatur ignem, ſapor ejus odorque pereunt, variatur color, magnitudo turgeſcentiâ ampliatur, figura deperditur, liqueſcit maſſa, incaleſcit, vix tanti poteſt, & quamvis concuſſa non edit ſonum. Ita ut quæcunque priùs ſub quinque ſenſitoria cadebant, eadem remanente cerâ perierint omnia, novæque prorſus igne genitore prodierint qualitates. Adeò verùm eſt hoc agente corpora tot & tantis obnoxia eſſe alterationibus, ut aliquando ita univerſim immutentur, ut alia omnino percipiantur à ſenſibus; & de iis ſupereſſe videatur aliud nihil, quàm quòd ingenioſo Philoſopho ſuaſerit Metaphyſica meditatio. Fortè idem præſtat ignis dum arietat in corpora, atque operantur aliqua inſtrumenta mechanica, quibus in lignum utimur, illud enim in partes dividunt magnitudine, figurâ, ſcabritie, lævore, aliiſque qualitatibus diverſas; ut limæ ſerræque comminuunt in pulverem, ſecures & cunei in partes majores & ſolidas diſſecant, in tenues, latas, longas, ac flexibiles dolabra abradit, circinat in concavo-cylindricas terebra, & ſic de aliis. Diſcrimen vero ſalis V. G. ab aqua ratione conſiſtentiæ, cæterarumque proprietatum, ſupra explicatam illius Architectonicem non damnat, cùm ab ovi geminatis liquoribus non diſcrepent minùs pipionis plumæ, nervi, membranæ, tendines, oſſa, & reliquæ partes, quas multiplicibus combinationibus congruenter actis, animalis incubantis, vel clibani ad thermometrum graduatus calor ex vitello & albumine efformavit. Ignis æquè naturale eſt agens ac ſemen; ſi non omnes, ſaltem plurimas mixti partes heterogeneas fortaſſis ſuo malleo & incude compingit, quas quis ad errorem credulus in mixto præextitiſſe arbitratur. *Quintò*, Quis, amabo, ſe mihi exhibebit vadem præter ſuppoſita illa craſſiorum Chymicorum elementa, ſubtilioris naturæ particulas non ineſſe mixto, quæ fugaces admodùm per vaſorum ſtillatitiorum poros & juncturas utut ſollicitè luto obductas ſibi viam extrà faciant ad minimum calorem & inobſervatæ foras elabantur? quis jure non ſuſpicabitur multa eſſe poſſe corporum genera, quæ nulli ſenſuum noſtrorum ſint objectum immediatum, ut teſtantur emanantia illa è magnete corpuſcula, effluvia ſuccini, gagatis, aliorumque electricorum corporum evaporationes, quæ mixtum tanquam partes principes ingrediuntur? quàm ingenioſis (ſuperi) circa res naturales hariolationibus meditari Philoſophus poteſt, & quàm ſapienter ſentiet qui nullam, vel minimam, ſi aliquam in illis eſſe aſſeret apodixim.

Addam mantiſſæ loco ſtimulare me ſcrupulum, quem parit inter ejuſdem generis principia clarè obſervata diverſitas. Phlegma vitrioli valet ad uſtiones, non autem phlegma aceti;

hoc extrahit è plumbo ſaccharinam dulcedinem, illud verò non item. Spiritus ſanguinis curat epilepſiam, provocat ſudores ſpiritus urinæ, cordi opitulatur in agone ſpiritus fuliginis, deobſtruit ſpiritus Tartari, ſpiritus therebintinæ potens eſt extrudendæ renum ſaburræ. Sulphur, ſeu oleum cinnamomi, ſeminis aniſi, caryophyllorum, demerguntur aquis; oleum vero nucis myriſticæ ſupernatat, ſicut & roſarum. Quantum diſcrimen inter ſales fixos & volatiles, Salem Tartari & Salem cornucervi! Primus ita fixus eſt, ut violento igne cum mira colorum varietate fuſionem patiatur, alter vero mediocri calore avolet: quantùm etiam inter ſe diſcriminantur ſalia volatilia! Sal cornu cervi in exipuli parietibus parallelipipedi figuram æmulatur, Rhombi vero ſal volatile ſanguinis humani: Sal fixum abſinthii extenditur in figuram ellipticam, Sal verò cranii humani in exagonam. Quàm varia ſalia variis conducunt ægritudinibus! Alcali abſinthii laudatur in imbecillitate ventriculi, euphragiæ in debilitate viſûs, guajaci ad morbos venereos, ſuccini ad epilepſiam, levat alvum ſal tartari, & noſtris (quod à nemine adhuc obſervatum intelligo) conſtat experimentis in trigonas tàm bellè coaleſcere cryſtallos. Idem evincunt variæ notæ teſtæ probatrices in terra damnata, ſive in oſſium & lignorum, omni exhauſto ſale, cineribus. Præterquam quod liquor ille ſtillatitius, quem ſpiritum vocant, mihi ſuſpectus admodùm ſemper fuit; forſitan enim aliud eſt nihil, quàm portio phlegmatis ſale volatili aculeata, quandoquidem exſtillatus ſupra fixum, V. G. Tartari Sal quilibet ſpiritus fermè totus abibit in aquam inſipidam, & ex portione ejuſdem ſpiritus facta erit aliqualis acceſſio ad pondus ſalis Tartari poſt deſtillationem; ita ut in hoc encheirematе ſuccedat ſecretio duorum horum principiorum ſpiritum conſtituentium, quorum alterum fixatur ſale Tartari, alterumque onere ſuo liberum vi caloris avolat: imò ad arenam vel id ipſum in quibuſdam ſpiritibus ſine Tartaro expertus ſum. Sicut è contra repetitis cohobationibus plurima ſalia volatiliſantur in ſpiritum, illumque proximè æmulantur. Nova non ſunt ordinanda ſyſtemata, niſi omnia phænomena ſolvantur.

Allata ſuperiùs per anacæphaleoſim repetenti probaſſe mihi videor: *Primò*, Plurima eſſe corpora, quæ dividere in hypoſtatica tria principia non poſſit ignis. *Secundò*, Eſſe mixta non pauca, quæ diſtinguat in quinque partes heterogeneas. *Tertiò*, Neque conſtare ignem eſſe univerſalem & adæquatum corporum Analyſtam. *Quartò*, Nec immeritò dubitari, an eo modo præextiterint in compoſito partes heterogeneæ, quo à mixto ſæparatæ ignis ope viſuntur. *Quintò*, Mixto ineſſe poſſe genus aliquod partium, quæ ſint ſenſiteriis noſtris imperſcrutabiles; & ex his demum omnibus *κατὰ τὴν ἀειθμητικὴν ἀναλογίαν* eviciſſe dubium admodùm, ſi non falſum principiorum ſyſtema Chymicum.

Neque profectò moveret me Thraſonica fuliginoſorum quorundam myſtarum jactantia, qua, ſonanti & tinnulâ voce ſtreperi nihil non ſublime & inauditum garriunt, & ex ſua Arcanorum Tripode, ſtupenda (ſi Diis placet) de principiis Technoergemata pollicentur. Artis quidem filium me non eſſe fateor, neque illis ſummè initiatum myſteriis, Eleuſinis, Taciturnioribus, quæ veris adeptis, ut ajunt, ſacra ſunt: ubi tamen à ſcutica receſſi hypodidaſcali, aliqualem huic ſtudio nec ſine voluptate navavi operam, & inde (quæ mea eſt emporia) cum Feureis, Chauveautiis, Barletis, Williſiis, Macaſſuis, Dygbæis, Boyleis, Glauberis, Schrœderis, pluribuſque aliis ætatis noſtræ Chymicis primoribus familiariter contuliſſe glorior; ſed ſanctè affirmo ab illis audiviſſe, vel præſtitum vidiſſe nihil, quod vulgarem Spagyricorum principiorum hypotheſim potuerit apertè demonſtraſſe.

SECUNDA PARS.

Diruto hoc fundamento corruit reliqua tota machina, nec enim (niſi ut promiſſa procederent) attingenda viderunt eorum in animali ſecretio principiorum, quæ nulla eſſe oſtenſum. Idem timeo, ne authori eveniat quod Ixioni, qui cùm Junonis potentiæ Deæ loco, cujus ſibi concubitum animo deſignarat, cum evanida nube rem habuiſſet, Centauros progenuiſſe fertur & Chymæras.

Varias in hac altera parte coctiones perſequitur, *Primò*, Coctionem definit puri ab impuro ſeparationem. *Secundò*, Quatuor eſſe aſſerit in animali coctiones, ſeparationem ſulphuris à ſale & mercurio in ſtomacho, excretionem mercurii à ſale in hepate, ſalis ſegregationem in renibus, & in ſingulis partibus Tartari ſequeſtrationem. *Tertiò*, Coctionum harum inſtrumentum eſſe Archeum, corporis coquum, & naturæ laboratorem Spagyricum. Ad *Primum*, non benè definita videtur eſſe coctio per ſeparationem puri ab impuro, cùm, ne altiùs in caſſum philoſophemur, in ipſa elixatione & aſſatione de contrario conſtet in culina; inibi enim omnia confuſa manent, nulla ſeparatio, nec ullum vas excretorium. Aptiùs coctionem in animali dicerem eſſe digeſtionem aut fermentationem, qua alimentorum heterogeneæ particulæ ſoluto mixtionis vinculo in novas ſubiguntur moleculas, ſive in alia materiæ ſchemata animali nutricando idonea: impuri vero ſeparationem & excretionem famulari diſtributioni coctorum alimentorum. Ad *Secundum*, Principiorum triade evincitur (argumento ut aiunt ad hominem) non eſſe niſi triplicem in animali coctionem, ſive trium principiorum ab invicem ſeparationem. Præterea ſi puri ab impuro ſeparatio foret coctionis characteriſmus, utique plures eſſent quàm quas retulit in animali coctiones: non tantùm enim peractâ chylificatione craſſiores alimentorum portiunculæ, quas recrementa vocamus, motu periſtaltico per interanea foràs eliduntur, dum puriores mobilioreſque ſubeunt hæc hiantia lactearum venarum oſtiola: non tantùm ad renum parenchymata delatus per arterias emulgentes urinoſus liquor ſtillatim depluit, *in fornicatam eorum pelvim per papillares novem*

caruncalas totidem aptatas tubulis, quibus patet alveus ad uritides angiportus: non tantùm inquam arteriolis per corporis habitum ſeparatur in modum vaporis ſeroſior ſanguinis pars: Verùm etiam ex inſertis ventriculi inteſtinorumque tunicis, arteriæ cæliacæ & meſentericæ ramulis percolatur phlegma tam acidum quàm inſipidum, quo tanquam periſtromate albeſcunt eorum parietes & molleſcunt. Felleus humor ad jecinoris parenchyma per portas & bilarias arteriolas pedetentim tranſportatus elutriatur, partim in porum bilarium, partim in cyſtidem felleam, unde per choledochum emungitur dodecadactylon inter & jejunum; quò vel ſaltem non procul exonerat ſeſe ſeroſa ſua illuvie (lactearum & arteriæ cæliacæ recremento) Virſungicus pancreatis canalis: filtratum per cordis carnes & arterias coronarias ſerum ſeſe diffundit in pericardium: per ductus ſalivales è glandulis maxillaribus & paroditibus excernitur in eo ſalivalis liquor: per membranam anteriorem & poſteriorem pituitariam ſub oſſe ſphænoideo, perque alia è ſeptem oris ſcaturiginibus colatoria, quot & quam varii filtrantur & ſeparantur humores; taceo, auriumque, oculorumque & diſperſarum per univerſum animalis corpus glandularum excretiones, quibus omnibus non modicum fieret incrementum numero coctionum. Tertiò, ex allata definitione non coqueret ſtomachus, qui nihil excernit, ſed coqui vices potius ſubirent inteſtina. Ultrà quod nec admodum naſutus videatur hic author in anatomicis, qui chylum per venas meſaraicas ad hepar, ut evadat in ſanguinem, deferri in fide majorum credat; oppidò certiſſimum eſt, illam chyli transfretationem ex inteſtinis per aſellianas Meſaræi lactes, thoracicoſque Pecqueti ductus gemina fieri ſcaturigine ad ſubclavios ramos paulò infra jugulares venas, axillariumque cataractas, & exinde per aſcendentis cavæ truncum in dextrum cordis thalamum exundare: itemque hæmatoſeos officinam non eſſe jecur vel unicum illud declarat experimentum, quo in prima animalis formatione hepar eſt delineatum inter ultimas internarum partium, nec oculis deprehenditur, niſi ubi jam corpus turgeſcentibus fluente ſanguine tubulis, ejuſque purpuriſſo longè antea rigatum & ſolidatum eſt, ut non ſemel familiaribus meis demonſtraſſe pluribus extiſpiciis mihi contigit. Quartò, omnigenorum principiorum particulæ obſervantur in qualibet coctione, & in quibuſcunque excrementis, igitur per coctiones non ſuccedit illa principiorum ſeparatio. Quintò, inter litandum genio anatomico animalium hecatombis, eorum ſella propriis etiam incluſa veſiculis in lapillulos ſive ſalem fixum concreſcere non infrequenter obſervare eveniet: ex quo ſuccos amarulentos & animalium fella de natura ſalis non parum participare concludere eò magis eſt, quod ex abſinthio, centaurio minore (fel terræ vocant botanici) ſimilibuſque aliis amaris ſimplicibus ingentem ſalis copiam facta incineratione educimus. Imò inde fortaſſis eſt, quod tanta laniorum cura ut incorruptum & cum genuino ſuo colore aliquandiu ſervetur hepar, neque felleus emungatur humor è cyſtide, neque extrahatur è parenchymate veſicula; è contra verò fraſceſcit mox & putreſcit, ſi cum bile ſua nucleus evellatur: proprium etenim ſalis eſt carnibus aliquam ſine corruptione conciliare perennitatem; felque propterea meritò inaugurabitur hepatis balſamum. Quidni etiam ſubodoretur aliquis (hæſitanter tamen ibi loquor) bilem ſuccedaneas ideò clyſmatis agentem vices, quod (uti accidit è ſale Tartari & marino levantibus alvum) illa ſale ſuo ſollicitet motum inteſtinorum periſtalticum, quo coacervata in eorum meandris alimentorum magmata foras extrudantur? Unde, ni fallor, apertè contra definitionem allatam evincitur, non in renibus tantum, ſed & alibi fieri ſalis excretionem. *Ad tertium*, coctionum, nutritionis, vitæ, & mortis inſtrumentum eſſe Archeum, ſive naturæ protopræſidem, qui unicuique cùm microcoſmo tùm megalocoſmi parti jus ſuum reddat, profectò Pythia vate, aut Carmenta obſcurius mihi canere eſt. Fragilis & laborioſa mortalitas in naturæ ſecreta rarò pervadit, adeoque miracula putat illa, quorum rationes cauſaſque ignorat; & cum veritatem occupare non poteſt, ad commenta recurrit. In phyſiologiæ ſcenam inducere Archeum, Tragicum agere eſt, qui cum explicare argumenti exitum non valeat, Deos advocat in Theatrum, ut ſolvant nodum fabulæ; & ita ſi fide careat, admirationem ſaltem implet. Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus inciderit.

Veræ Philoſophiæ primus eſt ille canon; Nulli credendum propoſitioni naturali, quam clarè & diſtinctè non perceperit intellectus. Nemini autem in mentem veniet decantata pridem à pluribus chymicis fabula illa de Archeo, niſi cui non ſuppetet in explicandis rerum phænomenis æqua naturæ, ejuſque ordinis cognitio (cujus vis atque majeſtas in omnibus momentis fide caret) vel ipſe τὰ πάντα Deus. Abſit hercle ut Theſim illam excutiam, quàm æquè falſam ſine argumentationibus, ut fusè alibi poſſem, prætereo; ac author veram ſine probatione, ſuo more obtrudit: in confutandis enim hujuſmodi figmentis pretioſiſſimo tempori vel tantillum detrahere eſſet religio, & eventilare fabulas non Philoſophum ſaperet, ſed Poëtam.

In hac aſſertione Archei verſatur difficultatis cardo, circa coctionis inſtrumentum; Illud autem fermentum eſſe paucis evinco: Ructus acidus in eupepſia, ejuſque privatio in apepſia ſubeſſe innuunt in ſtomacho fermentum aliquod acidum, ratione cujus elaboretur prima coctio: ut enim oleum ſulphuris limaturæ chalybis inſperſum, ſulphureum ſtatim & fætidum elevat odorem; ſic ratione inverſa, quia medicamenta chalybeata ore deglutita nidorem excitant in gula ſulphureum, non ſecus ac ſi ova cocta ad duritiem fuiſſent comeſta; inde eſt quod acidum in ventriculo nidulans fermentum ferrum corrodere, & hunc elevare nidorem auguremur. Implantatum autem ſtomacho fermentum aliud eſt nihil, quam chyli confecti quoddam reſiduum, quod ejus plicis adhæreſcit, ibidemque aceſcens fermenti naturam induit; ut accidit in panificio & cereviſia, pro quibus conficiendis aſſervatur portio maſſæ frumentaceæ fermentatæ & ad acorem ſervatæ, floreſque jam confectæ cereviſiæ. Idem eſto dictum de cordis fermento, cujus occurſu ſanguis impetuosè efferveſcit, juxta ac cum voluptate viſitur in encheiremate tartari vitriolati, martis adſtringentis, bezoardici mineralis, vel in affuſione ſalis armeniaci ad aquam ſtygiam; idem de particulis genitalium, aliarumque

rumque partium fermentativis, nemo non poteſt concludere ſine Archeo.

Ut autem ars varia excogitavit cribrorum, ſetaceorum, filtrorumque genera, ad excernenda diverſæ magnitudinis & figuræ grana atque corpuſcula, ita & ſolers natura omnigena compinxit, tenuia in animali colatoria, per quæ è ſanguine (multiplicium corporum ſeminario) foras aliqua detruderentur, aliis iutus præ contextura neceſſariò reſtitantibus. Sic renum parenchyma ſubit ſerum, ratione figuræ ſuarum particularum, illorum aptatarum porulis, quos adire non poteſt ſanguis alterius fabricæ: Sic cyſtidos & pori fellei oſtiola bilis ingreditur, per quæ non patet aditus ſanguini. Nec ad has excretiones magis ſollicitè advocandus eſt in ſubſidium Archeus, quam ad diverſorum granorum ſeparationes, quæ per cribra variis donata foraminibus accidunt, vel ad ſeparationem aquæ dulcis, à Sale in aqua marina, trans arenæ cylindrum exſtillantis. Scio per implantata ex hypotheſi his parenchymatis fermenta præcipitantia rem quoque facilè explicari poſſe, *uti evenit lacti mediante acido, & ſoluto ſulphuri antimonii mediante aceto*; ſed hæc omnia aliter atque excurſim velle perſequi, ratiocinationum eſſet nunquam ſatis.

TERTIA PARS.

PHyſiologicis innituntur pathologica; ſuſque deque everſis rerum & corporis animalis præſuppoſitis principiis, non niſi proprio pondere collabaſcere, his ſuperſtructa morborum ratiocinatio! huic ergo tandem diſſertationi meæ colophonem libenter imponerem, Vir Clariſſime, ni ſignificare tibi vellem aliquot animadverſionibus totum libellulum percurriſſe me, uti imperaſti.

Sibi potiſſimum duo vindicat hæc pars: alterum, Archei exorbitantis vel deficientis ope coctiones labefactari, ex quibus morborum ilias: alterumque, vi ſua magnetica quamque corporis partem pro indole ſua & genio ſibi attrahere & diſponere alimentum, ex eoque purum ab impuro ſeparare per coquentem Archeum.

Ad primum hîc profectò hærere mihi penitùs aquam ingenuè fateor, & quamvis terna geniculatione votum facerem vel Hermeti, vel Æſculapio, nullam aliam efformare mihi poſſe præſumerem ideam ex grandioribus illis & inauditis (Archei exorbitantis vel deficientis) verbis, quam ſibi quis effingeret ex iſtis (deficientis vel exorbitantis Pallados:) Neque verendum ratione minùs nervea ne præaſſentur alimenta in ſtomacho ex Archeo exorbitante, quam ne accedantur in cerebro Spiritus animales ex exorbitante Pallade. Sic error errorem ducit: Verba pura puta hæc ſunt, quæ ſignificant nihil: luditur aliquando ſub verborum ſeſquipedalium ambagibus, ut elegantiùs eludatur inſolubilis difficultas. Atramento aquam inficit, quæ nimiùm fuerat audax ſepia, ut ab expanſis piſcatoris invigilantis retibus ſeſe cautè expediat.

Ad alterum. Qui qualitates magneticas impugnat, non eſt amicus Cæſaris; (impudentis, inquit Julius Cæſar Scaliger, hominis eſt, occultas negare qualitates, & revera ſi magnetiſmum tollis & συμπαθῶν agentia, medicinam nudam facis, præſidiorum jejunitate languentem) impudentis ſiquidem hominis eſt multa negare, quæ imperſcrutabilia & occulta ſint humano ingenio; at occultis qualitatibus reſolvere velle difficultates & ſuam his verbis argutè velare inſcitiam (ſi pace Cæſaris dixerim) impudentiſſimi eſt. Quis, amabo, arguerit in magnetiſmum, niſi qui non viderit unquam magnetem? Nec tamen inde occulta qualitas eſt virtus illa magnetica; Sex enim & triginta experimentis ita perſpicuè illius naturam demonſtrare poſſum ſecundum mechanicæ leges, ut æquè facilè & æquè apertè intelligatur, ac in authomate horologico regulatus rotarum, æquilibrii, & indicis motus: imò quod ſapiet paradoxon, clarius & intellectu facilius videtur eſſe mihi nihil in Phyſicis quàm virtus magnetica; in qua nihilominus cum nulla ſit attractio, opinio magnetiſmi nullo prorſus modo conducit explicandæ animalis nutritioni. Illius autem œconomia facilè comprehendi poteſt abſque tot ambagibus, ſi ſupponatur ſanguis, ut reapſe eſt, omnigenarum particularum ſeminarium; & ex circulationis legibus ſingulas corporis partes ſuis fluctibus alluere: arteriæ ſiquidem in qualibet diaſtole ſuos dilatant porulos, per quos exilit datâ portâ modicum ſanguinis, tanquam per rivulos ſecundum filamenta membrorum quibus contexitur animal; In ſyſtole verò iidem pori conſtringuntur, & extravaſatus ille ſanguis grumeſcit, quo perficitur nutritio. Varia autem illa eſt, tum ratione curſus ſanguinis ad certa loca collimantis, tum ratione diverſæ magnitudinis & figuræ, ſanguinis particulis patet & non aliis aditus.

QUARTA PARS.

IN Therapeiam collimat tandem noſtra ultima velitatio, quam ille Machaon felici Medicinæ Apolline abſolvit unica perigraphe. (Arcanum ait, ad Majorem Dei Gloriam, & ad ſingulorum utilitatem charitativè trado. ℞. Salis Hermetici uncias duas, acidi tartari uncias tres, criſtalli calcinati unciam unam cum dimidia, tartari vitriolati drachmam unam, ſantali rubri drachmam unam cum dimidia, Spiritus vitrioli quantum ſatis. Fiat pulvis. In juſculo bubulo aut gallinaceo ſumi debet, quo facto fata & natura ipſa viam invenient, qua ejiciant.)

Plerique Pyrotechnici (longè abſit, ut de hoc authore id cogitem) ſub nomine Jehovæ precioſius ſuas merces vendunt; religio prætexitur, aurum quæritur: itâ & ſæpè cum rebus humanis tàm malè geritur, ut qui Curios ſimulant, non infrequenter vivant bacchanalia. Arcanum

orbi

orbi tradit. Apage rhabarbaricos & triobolares medicos, Catonianam & Hippocraticam Medicinam? Nihil impræſentiarum circa ægros decernatur quod non ſapiat Hermetem, Magiſterium & Elixerem? Tria potiſſimum in hac deſcriptione notanda judico; Primò, ubi ſe coram explicuit author ad majorem Dei gloriam & proximi affectum velle ſe adverſus Arthritides crudeles aculeati ſale volatili ſeri fœturas, neſcio an non adverſus ad unum omnes morbos, ſtrenuum & panchreſtum revelare nobis & poſteris medicamentum, tum præſcribit Sal Hermeticum, hoc eſt, ſi non illi, ſaltem nobis ſal incognitum: quis non videt ibi deſiderari bonam fidem? Præterquam quod morborum ille graviſſimus cum luſerit hactenùs Coam & Mauritanam manum, verendum profectò eſt, ne ſit quoque luſurus Germanicam. Secundò, ſi ſit ibi hariolandi locus, ſal illud eſſe poterit Armeniacum Philoſophorum, panacæa, Alyſſus, ſive, ut aiunt Artiſtæ, Balſamica, perfecta, fuſilis, & catholica Medicina; ubi rejectis inertibus & paſſivis elementis fit dumtaxat activorum unio, & ubi fixum ex volatilis præponderantis internodio volatiliſatur. An ſic univerſum loquendo ſolverimus nodum, authori dijudicandum relinquimus, quidquid ſit, ſi ſuccedat nobile aliquod medicamentum, eſſe debet de genere volatili, ut & ad ſanguinem & ad affectas remotiſſimas corporis partes extra vaſa penetret. Verum huic effectui ſeſe mox opponunt propter ſixitatem præſcripta reliqua medicamenta; cum enim ex præponderante volatili fixum evadit in volatile, ità ex præponderante fixo volatile evaſurum erit in fixum. Dein cui, amabò, uſui niſi ad polipharmaciam in tanta aperientium imò & defurentium medicamentorum doſi inſervire poterit medicum ſantali rubri; cæteroquin inertis & inter album & citrinum reliqua ſantala magis refrigerantis ac adſtringentis? Tertiò, Ubi ſpiritus vitrioli guttatim depluit in liquorem tartari per deliquium ſoluti in cella vinaria, fit extemporanea ebullitio, & tam arctè duo illa ſalia maritantur, ut ad vas imum præcipitentur in albiſſimum coagulum, quod peracta levi ſuperinnatantis liquoris evaporatione, tartarum vitriolatum nuncupamus. In hac medicatione author bis præſcribit idem medicamentum, tartarum enim adhibet vitriolatum, & poſteà acidum tartari cum vitrioli ſpiritu, quæ nihil item aliud ſunt quam tartarum vitriolatum. Ne plura advertam, exhibet hunc pulverem ad libitum in juſculo bubulo aut gallinaceo, primum eſt craſſum & obſtruens, alterum vero aperiens & detergens: quo autem modò hæc concilientur, omnino me latet? Dato pulvere, (perſequitur,) fata & natura viam invenient qua ejiciant; ita ratiocinari, medicamenti ſui vires & davam parum intellexiſſe videri eſt. Has qualeſcunque animadverſiones meas ad pulvinaria tua tandem depono Vir Humaniſſime; Majora debebam equidem, ſed majora in hoc argumentum dare pro brevitate temporis nec potui, nec volui, ut aptato ſtatim calamo reſcriberem imperanti: tibi enim uni locutus ſum, & non multis, quippe ſatis magnum alter alteri theatrum ſumus. Spirantem altius hunc authorem incerta fermè omnia, & inter ſe non bene cohærentia, ſubnotaſſe mihi ſatis ſit, tutumque & extra teli jactum ſub Vulcani præſidio ſe exiſtimantem, veluti de altiori ſcena, vulgari incaſſum allatraſſe Medicinæ, nec majori quidem cum ſucceſſu veteres abrogare voluiſſe leges ſalutis. Hermeti propterea non valedico, ut ſolo adhæream Hippocrati; utrumque colo ex animo: juvat ἰατροφιλῶν ambabus manibus eſſe armatum, & ubi certaminis urget neceſſitas (quæ prudentia ejus eſſe debet) vel iſta vel altera, cæſim vel punctim ingenioſè pro magnitudine periculi dimicandum. Si bellè cedunt omnia clariſſimis & nuſquam nou deprædicandis Doctoribus, Domino Joachimo le Vieux, Domino Henrico de Felix, Leonardo de Forteiſſon, aliiſque non paucis, quos ſeniores in arte viros & Atlantes, Emeritoſque ſub utraque Pallade veneratur Avenio: Neque proinde in tantos ac ſummates civitatis hujus Medicos cuſam iſtam magnam partem fabam eſſe velim exiſtimes, quos in Chymia verſatos eſſe neminem latet. Chymiatris equidem multa debet ſanctior & purior Medicina, ſed non omnia; & erunt ſemper non pauca (nimirum infauſto fortaſſis omine) quæ ad longos annos ab illis deſiderabis. Interim diſſerentium inter ſe reprehenſiones non ſunt vituperandæ, ubi abſunt ſales illi acerrimi, ſycophantiæ & illa ſermonis amarulentia; illos (ita me amet Dieſpiter) è qualibuſcunque his quiſquiliis meis abdicare volui, & prorſus abdicaſſe puto: nihil enim gravius mihi cordi eſſet, quam ſi de me quis ſentiret aliter. Anonymo quidem obſtiti in ſcrutinio veritatis, nec illaudabiles tamen ejus etiam irritos judico conatus; lauda tu & meos (vir Doctiſſime) etiam ſi judicaveris irritos! Vale & me ama! Avenioni datum pridie Id. Febr. anni ab Æra Chriſtiana M. DC. LXV.

FRIDERICI HOFFMANNI
TRACTATIO BREVIS ET LUCULENTA
DE
FEBRIBUS.

CAPUT PRIMUM.

De Febribus in genere.

NUllus morbus eſt, qui corpora noſtra frequentius violet majorique moleſtia afficiat, atque inſigne vitæ diſcrimen inferat, quam ipſa febris. Aliis morbis facillime ipſa ſeſe adſociat, ut nullus ferme ſit, qui non febrilis motionis ſpeciem præ ſe ferat, adeo communis ille affectus eſt, quod etiam ſuo ævo jam approbavit Hippocrates *libr. de flatibus*; Et cum omnes alii morbi unam vel alteram obſideant partem, una febris totum occupat corpus, adeo ut his rationibus compulſi veteres Romani Deam eſſe febrim crediderint, ſacellaque in honorem, ne noceret fortè, & corpus affligeret, erexerint, teſte *Valer. Maximo.* Nihilominus familiariſſimus hic affectus quoad ejus cauſas, ortum, periodorum explicationem, aliorumque accidentium rationem, tantis, hucuſque difficultatibus ac dubiis immerſus latuit, ut dici vix queat. Equidem quivis ferme celebris Medicus, ſecundum principia ſua, quibus addictus eſt, hypotheſin quandam formare allaborat, qua perſpicuam reddat febrium perplexam doctrinam. Attamen ſi exactius, quæ hactenus adducta fuerunt, expendimus atque examinamus, illa obſcurum hoc negotium minimè clarum reddere, & difficillimorum occurrentium phænomenorum explicationi ſufficientem lucem affundere deprehendimus. Ratio potiſſimùm mihi hæc videtur, quod plerique hanc rem aggreſſi fuerint non ſufficienti practicæ experientiæ cognitione inſtructi, cum tamen practica medicinæ pars, non tantum ad uſus humanos, verùm etiam ad formandas rationes contemplativæ, præcedere debeat. Quocirca neglecta experientia ſolidiori & attenta, item contemtis veterum libris, & obſervationibus, ex quibus tamen unicè genuinæ praxeos ita & theoriæ fundamentum peti debet, in medium adduxerunt circa hiſtoriam febrium talia, quæ raro vel plane non contingunt, quæ autem fiunt, illa ipſa quoad circumſtantias potiſſimum omiſerunt, unde non potuit non naſci ex ſuppoſitis practicis falſis falſa etiam theoria atque ſpeculatio; quæ deinde praxi minimè accommodari potuit. Altera ratio, quod doctrina de febribus hucuſque prolata tantis laboret difficultatibus ac dubiis, hæc mihi eſſe videtur: plurimi ex principiis imaginariis ac figmentis cerebrinis neque intelligibilibus, neque in re ipſa inveniendis ſuppoſitis condiderunt theoriam & pathologiam medicam. Pauciſſimi ex ſimpliciſſimis, quibus totius naturæ operationes & effectus continentur mechanicis, materia & motu, rem aggreſſi ſunt. Sicuti autem Phyſicus, ita etiam Medicus ad rationes mechanicas ſeu ſimpliciſſimas, quantum fieri poteſt, omnia reducat, & ex ipſis dubia ſolvat atque phænomena explicet. Sapientiſſime hinc dicit Hippocr. *libr. de ſteril.* πειρῶτι φύσιος εἶναι: Conare ut Phyſicus evadas. Nos itaque remotis omnibus præjudiciis, ſuppoſita febrium tam in genere, quam in ſpecie hiſtorica cognitione & genuinâ practicâ experientiâ eo allaborabimus, ut ſicuti hactenus tentavimus in aliis, omnia quæ occurrunt in doctrina de febribus explicanda, ex principiis clariſſimis intellectu facillimis, ipſis mechanicis, ducamus atque derivemus, adeo ut ex illis quæ perplexa, abſtruſa & recondita hactenus circa hoc negotium aliis fuerunt, clariſſimè, mea ſententia non tantum, jam intelligi & demonſtrari queant, verum etiam ſecura, certa & vera via habeatur feliciſſime ſanandi omnis generis febres. DEUS autem ex alto nobis & noſtris conatibus clementiſſime adſiſtat!

Dimiſſo autem nomine, quod Latini à fervore, Græci ἀπὸ τοῦ πυρὸς derivarunt, ad febris naturam & indolem inveſtigandam properabimus. Sed priuſquam hoc aggrediamur, opus erit, ex hiſtoria morbi quædam præmittere, quo legitima fiat connexio, collatio atque diductio theoriæ ex praxi.

Primum itaque notandum: Nullam febrim dici poſſe, ubi non ratione pulſus & motus ſanguinis quædam inordinationes ſentiantur, ita ut in omni febre pulſus à naturali reſpectu ipſius ægrotantis deflectat & inordinatus fiat, potiſſimum quoad celeritatem, frequentiam vel inæqualitatem. Galen. 1. *ad Glaucom.* 5. inquit, In omnibus febribus eſſe quandam inæqualitatem pulſu. 2. Nulla exiſtit febris, ubi calor corporis temperatus, proportionatus & æqualis eſt,

eſt, ſed in omni febre obſervatur calor exceſſivus improportionatus, adeo ut ob hanc rem febrim veteres per calorem corporis totius excedentem, vel intemperiem calidam & calorem p. n. definiverint, & ubi calor moleſtus non obſervatur, non dicenda affectio febris eſt, ſed magis ad ſpaſmodicas paſſiones per periodos redeuntes eſt referenda. 3. Nulla obſervatur febris, ubi extrema corporis & cutis ſecundum naturam ſe habent. Inter initia atque ſub ipſa acceſſione conſpicitur ut plurimum conſtrictio pororum cutis, ipſa apparet rigida & arida, vaſa minora fiunt, & detumeſcunt extrema, livore afficiuntur, tranſpiratio imminutior fit, & ſenſus horripilationis & frigoris adeſt, poſtea habitus corporis tumefactus eſt, vaſa rubent ac tument, ſanguis ebullit, æſtu maximo afficiuntur membra, cor palpitat inſolentius, denique ſudor largior profluit: quæ variæ cutis affectiones, tàm ratione temporis, quam ratione febrium in ſpecie multum differunt. 4. Nulla febris eſt, exceptis quibuſdam malignis, ubi non urina à ſtatu ſuo naturali, vel ratione coloris, quantitatis aut ſedimenti vel contentorum deflectat & in fine febris coctio quædam non appareat. 5. Nulla febris eſt ubi non actiones vitales magis vel minus lædantur, quo reſpectu etiam vel benignæ vel malignæ audiunt. Et hæc jam adducta eſſentialia & pathognomonica febrium ſolent eſſe ſigna, quibus præſentibus, febrem certo adeſſe & corpus affligere judicium ferendum eſt. Præterea febribus obnoxii plerumque ſunt homines ſenſibilioris texturæ, activioris ingenii, quorum cutis ex facili cauſa horrorem vel dolorem percipit, qui complexionis ſanguineæ & cholericæ ſunt, ad intempeſtivas animi motiones proclives, item qui ætatis juvenilis vel virilis ſunt, hi enim magis præparati ſunt ad febres quam ſenes. Deinde obſervamus, nulla ſingulari cauſa præexiſtente materiali, à ſolo terrore vel nauſea, dolore acerbiori in ſanis corporibus crebrius ſuſcitari motiones febriles poſſe, interdum etiam à minima mole contagii originem ſuam ipſas habere. Pro explorato pariter habemus, præſertim ab occluſione meatuum cutis, à ſuppreſſo ſudore vel tranſpiratione (ſive à cauſa interna ſive externa, frigido & humido aëre, rigidis ventis, & aliis conſtipantibus, id fiat) frequentiſſime excitari pro diverſa natura ægrotantium, varii generis febres. Conſtat quoque frequentis experientiæ fide, ex vitiis digeſtionis atque erratis in diæta commiſſis, cibo difficulter diſſolubili & cum nauſea adſumto, retentione vomitus & evacuationum aliarum conſuetarum, ſuppreſſione nimirum ſudoris, hæmorrhagiarum, menſium, retropulſione exanthematum pullulare febres varii generis. Poſtremo etiam attentione dignum eſt, quemvis paroxyſmum febris, vel etiam totam febrim ut plurimum ſudore, vel expulſione vitioſæ materiæ ad peripheriam corporis cum pulſu molli atque undoſo, qui optimus eſt, terminari, in aliis ſubjectis etiam per urinam, per hæmorrhagias, ſalivationes, utut rarius id fiat, quæ autem ita non terminantur, ſenſibili quadam evacuatione, facilius recidivant, vel in febrem lentam aut pejorem & diuturniorem morbum tranſeunt. Sæpius febricitantes abſque ullis remediis reſtituuntur ſpontaneis evacuationibus, exemplo ruſticorum, infantum vel nauſeabundorum, qui nihil plane aſſumunt. In genere ſudorifera ferme omnia, cum regimine & coacte, nec certo tempore adminiſtrata, pernitioſiſſima ſunt, vel enim æſtum, vigilias & delirium augere ſolent, vel continuum ſudorem efficiendo vires magis proſternunt, & ad lentas diſponunt febres. Contra omnia blandiora diaphoretica, diluentia ac liquida congrua debitè adminiſtrata præſentiſſimam opem in omni febris curatione ferunt, dum æſtum & ſitim imminuunt, tranſpirationem juvant & omnia mitiora efficiunt. Quo enim liberior tranſpiratio ac calor foras magis exit in febribus, eo melior ſtatus; quo pori ac meatus corporis magis ſunt clauſi ac conſtricti, eo pejora ac magis verenda ſequuntur ſymptomata.

Hiſce ex ipſa praxi, quæ optima veritatis magiſtra eſt, ſuppoſitis, præmittamus quoque ad noſtrum negotium ſpectantia ex phyſiologicis quædam neceſſaria.

Primum autem compertiſſimum habemus, cauſam caloris, tam qui ſecundum, quam qui p. n. accidit, eſſe motum ſanguinis. Nec puto quenquam eſſe, qui non experiatur à motu corpora noſtra calefieri, dum nimirum fluidæ corporis partes celerrima motione ſive inteſtina illa ſive magis progreſſiva & circulari ſolidarum partium fibras vehementer atterunt, movent, & ita æthere interſperſo, rarefacto & quaſi ignito ipſas calefaciant. Hinc optime etiam *Ariſtoteles* 1. *Meteor.* 13. fieri calorem judicat, ubi colliduntur in ſeſe corpora, ita ut aër rarefiat & igniatur. Sanguis autem quò plus abundat partibus oleoſis, ſulphureis, inflammabilibus, tenuioribus, hòc majorem & vehementiorem exerit calorem atque æſtum, ſi motu attritivo vehementori agitatur; & vice verſa, partes viſcoſæ acidæ craſſæ immobiles, quo magis exſuperant in ſanguinis maſſa, eo lentior ac ſegnior producitur calor corporis, unde Cholerici per motum longè magis incaleſcunt quam ipſi phlegmatici. Tandem inconcuſſæ veritatis principium eſt, quam diu motus fluidorum machinæ noſtræ vitalium in circulum abiens, ſalvus, liber, æqualis eſt, tam diu omnia in œconomia animali bene ſe habent, ſanguis manet fluidus & à putredine defenditur, ipſaſque ſolidas partes à putredine & corruptione arcet atque tuetur, calor blandus mitis ac naturalis eſt, reſpiratio & tranſpiratio bene ſe habet, & excretiones ordinariæ legitimo quoque ſe habent modo, mentis quoque & actionum animalium eſt integritas; uno verbo, homo vitalis & ſanus eſt; ſimulac autem inæqualitas inordinario in motu hoc circulari deprehenditur, ſtatim morbus præſto eſt, & turbatio vel impeditio actionum vitalium maxime ratione pulſus, caloris proportionati, excretionum, ſudoris, urinæ, ſe exerit. Sanguinis autem circularem motum efficiunt partim cordis muſculi, qui mechanica conſtructione & ſanguinis fluidioris vi motrice fluidoque nerveo ſufficienter inſtructi, adjuvante pulmonum organo, & adminiculante arteriarum ſtructura, quaquaverſum ad omnes corporis partes ſanguinem impellunt, partim etiam tonus muſculoſarum partium (qui tam à ſtructura fibrarum quam à ſpirituum elaſticitate dependet) ad motum circularem contribuit, quo reniſu ſanguinis repulſus ac reditus in venas, & ex ipſis in cordis thalamos, promovetur. Qui duo motus,

motus, unus impulſorius, alter repulſorius, ſalvi, mutuo invicem conſpirare & ad æquabilitatem diſpoſiti eſſe debent pro circulo ſanguinis conſervando & vita ſana ſervanda; In alterutro ſi vitium eſt, ſtatim illud ipſum redundat in ſanguinis motum vitalem corporiſque ſanitatem, quæ exinde pendet.

Ex hiſce adductis & probe perpenſis clarum evadit, febrem minimè dicendam eſſe intemperiem calidam ſanguinis vel cordis p. n. ſecundùm veterum ſententiam. Quandoquidem febris etiam temperatiſſimis ſubjectis accedit, imo citra ſanguinis præcedentem quandam intemperiem vel alterationem, à ſolo animi motu, vel corpuſculo minimæ molis ab extra contagio accedente ad corpus febrilis motio in corpore produci poteſt. Deinde etiam calor p. n. magis effectus, quam proxima cauſa febris exiſtit; tacemus in quartanis nonnullis mitem & non adeo exceſſivum eſſe calorem, ſed magis frigus, rigorem, ibi habere locum, item calida tam alimenta, quam medicamenta, copioſiſſimè aſſumta, nulla ratione per ſe facere febrem poſſe, in aprico eſt. Neque ſatis cogitatione aſſequi poſſumus, qua ratione juxta *Avicennam* febris dicenda ſit calidum innatum in corde accenſum & per venas & arterias in totum corpus diſtributum; nullum enim datur ſubſtantiale calidum ut tale, mulro minus innatum, ſed omnis calor efficitur à motu, qui relatus ad ſenſum menti variam ideam caloris vel frigoris exhibet. *Helmontiani* febris naturam per archei accenſionem vel furibundum ejus motum explicant, dum aiunt febrem eſſe impuritatem ex una parte Archei qui propterea ira & indignatione afficitur taleſque motus excitat, verum in omnibus morbis ſpaſmodicis convulſivis ſimilis concitata ſpirituum ſive Archei motio præſens eſt, cum tamen ſpaſmus & convulſio propriè differat à febre. Accedit Archeum ſive naturam ex deliberato quodam conſilio, inſtituto atque electione, neutiquam taliſmodi motiones contra cauſam morbi inſtituere poſſe, quamvis non negandum ſit, motionem impetuoſam ac irregularem ſanguinis, quam febrilem dicimus, certum in finem, nec citra ſapientiſſimi machinæ noſtræ Architecti ſingularem mechanicam coordinationem ac rationem inſtitui, qua nimirum illud quod infenſum & non miſcibile ſanguini & humoribus eſt, vel corrigatur, alteretur, ad temperiem naturalem revocetur, vel etiam educatur, ita tamen ut omnia fiant ex neceſſitate materiæ & natura ac legibus motus, quos DEUS conſtantiſſima ſua voluntate operibus injunxit, & illum ordinem in omne momentum conſervat.

Neque porro febris ebullitio vel fermentatio p. n. ſanguini & humoribus inducta ſecundum *Williſii* mentem dicanda commodè eſt, ut pote fermentatio propriè dicta, qualis obſervatur in vegetabilibus, nullo modo locum habere poteſt in ſanguine, qui fermentationi neutiquam auſcultat, cum requiſita ad fermentationem neceſſaria ipſi deſint. In ſanguine gelatinoſa ac mucoſa deprehenditur ſubſtantia, quæ mora quidem in putrilaginem faceſſit, minimè autem ad fermentationem parata eſt; Neque ullo artificio ex ſanguine vel chylo ſpiritus parari poterit inflammabilis; reſiſtit etiam fermentationi celerrima ſanguinis per ſolidas partes illaſque anguſtiſſimas trajectio, cum potius fermenteſcibilia indigeant quiete aëriſque ſufficiente appulſu.

Deinde etiam ſi febris eſſet ſanguinis fermentatio, ſequeretur, ſemel inceptam uno tenore continuare debere, cum contra naturam fermentationis & fermenteſcibilium ſit, ut ſemel fermentatione liquidum ſubactum de novo illud facilè fermenteſcat, quoniam verò febris certis paroxyſmis & periodis redit, imo plenarias intermiſſiones habet, nullo modo vel ratione conſequi poſſumus, quomodo ad tam crebra de novo fermentationes ſanguis queat diſponi.

In dubium ſic vocata fermentationis exiſtentia in ſanguine, unico quaſi ictu cadit adſertio illa recentiorum de fermentis febrem inducentibus. Tacemus concipiendi impoſſibilitatem, qua ratione fermentum, ſummè, uti dicunt, activum, ſine actione tamen quietum, integra ejus textura manente in parte quadam ſolida vel minima cujuſdam nervei aut lymphatici tubuli valvula hærere, certoque ſaltem tempore in motum excitari poſſit. A ſanguinis enim *fluidi*que nervei & lymphatici celeri ac perenni motu per ſolidarum etiam partium minimos meandros non poterit non immutari, alterari; in motum cieri, vel etiam eliminari è corporis ſphæra. Equidem dicunt certum ac ſingularem ætherem, qui ingreſſum inveniat in ejus poros, ad evolvendum fermentum tale requiri; at vero æther cum ſimpliſſimum ſit elementum, prorſus capi non poteſt, quomodo peregrinam naturam ac indolem inducere queat, licet ipſe, prout materia, in qua & per quam agit ratione magnitudinis figuræ ac texturæ variat, ſpecificum edere aptus ſit effectum. Multo minus audiendos & illos exiſtimamus, qui in omni febre humorem venenatâ qualitate infenſum incuſare volunt, declarare enim neutiquam poſſunt, in quonam ratio virulentæ qualitatis conſiſtat, & quænam ejus ſit origo. Obſtat & hoc, quod ſolo intempeſtivo & vehementiori animi motu, vel etiam graviori in partibus ſenſibilibus dolore; & quidem à cauſa externa ſuborto, in ſaniſſimo corpore febris ſubnaſci queat. Qui in concitatiori ſanguinis circulatione febris ponunt eſſentiam, nec illi mihi videntur ſatisfacere, quoniam omnia illa quæ ſanguinis circulum augent potius febrem tollunt, & contra quæ impediunt illum, febrem producunt. Videmus etiam partes inflammatione tactas, per quas ſanguis impeditius circulatur, intenſiſſimo æſtu, rubore ac calore affici.

Tandem nec recentiſſimorum mihi perplacet ſententia, qui turbatam ſanguinis mixtionem cum ataxia & perturbatione ſpirituum pro formali cauſa omnis febris habent. Quamvis itaque non eamus inficias, in febrilibus commotionibus ſanguinem & humores quoad craſin multam eſſe turbatos, potius enim effectus febris hæc turbatio eſt, dum à calore nimio ordo & ſitus partium ſanguinem componentium invertitur, humidum diſſipatur & ſpiſſatur.

Abſit enim ut adſtruamus in omni febri unionem partium ſanguinis intime violatam eſſe, quod ſaltim accidit, per gradus tamen, in malignis, putridis, hecticis: Difficillime itidem concipitur, qua ratione materia quædam tenuiſſima peregrina immediate in ſanguinem fluidum agere poſſit, ejus poros invertendo, deſtruendo vel obſtruendo, niſi ſimul inſigni peccet quantitate,

titate, cum magis probabile exiſtimem, miaſma virulentum exiguæ molis immediate agere in ſpiritus ceu rectores corporis noſtri, quibus vitiatis in craſi ac motu, ſanguinis etiam mixtura ac motus pervertitur, quod in peſte & malignis morbis accidit.

Hiſce diſcuſſis firmiter ſtatuendum eſſe exiſtimamus, febrem eſſe turbatam & inæqualem ſanguinis circulationem à motu cordis, arteriarumque, aucto nec non vitioſo partium ſolidarum tono productam ad materiam vel quantitate vel qualitate, vel etiam ſolo motu atque activitate fluidis machinæ noſtræ partibus infenſam, exterminandam aut ſubigendam.

Inæqualis circulationis ſanguineæ clariſſime in febribus conſpicimus notas, dum mox tempore frigoris & horroris à cortice & peripheria corporis coarctatâ ſanguis repellitur ad interiora, unde à ceſſante impulſu ſanguinis in partes extimas frigoris atque horripilationis ſenſus obſervatur, corporis detumeſcit ac ſubſidet, venæ diſparent, nec amplius ſanguine refertæ conſpiciuntur: repreſſo autem & deſiliente ſic ab extremis partibus ſanguine ad interiora colligitur & accumulatur in vaſis majoribus, in corde, pulmonibus, & anxietatem oppletivam efficit maximo impetu cordis muſculos atque arterias diſtendens pulſum celeriorem atque citatiorem producit. Rurſus ſub tempore caloris relaxato externo cutis habitu, vehementi impulſu cordis ſanguis à centro ad peripheriam concitatiſſimè movetur, unde æſtus, intumeſcentia atque inſignis rubor in partibus obſervatur extimis, habituque corporis, donec obſtructionibus in cute remotis ſanguini liber atque æqualis ſuus circulus reſtituatur, quo tempore ſtatim pulſus fit naturalis, reſpiratio liberior, tranſpiratio fortior calor temperatus, vires iterum eriguntur & omnia ſecundum naturam ſe habent, quod finito accidit paroxyſmo. In intermittentibus febribus quovis paroxyſmo conſpicitur clariſſimè circulationis ſanguinis inæqualitas & reciproca illa ſeſe mutuo excipiens motio à peripheria ad centrum, & à centro iterum ad peripheriam corporis. In continuis ſtatim ab initio vel etiam ipſo in ſtatu ante criticas evacuationes vel ſymptomata graviora familiares ſolent eſſe rigores & refrigerationes partium extremarum, & calor ſua habet incrementa & decrementa, quamvis penitus non intermittat; & quando probè atque attentè ſymptomata, quibus afficiuntur febribus continuis atque ardentibus laborantes, obſervamus, certe deprehendimus varias & ſenſibiles quoad ejus motum alterationes, ex quibus etiam ſymptomatum mutationem atque vehementiam deducere promtum atque expeditum eſt. In hecticis & lentis febribus & ſubitaneæ refrigerationes atque horrores corporis & ſubſequentes incaleſcentiæ identidem obſervantur à curioſis & attentis practicis frequentiſſime.

Eſſentiam itaque febris ponimus in inæquali motu progreſſivo ſanguinis circulatorio, reliqua omnia dum certis periodis ipſa febris revertitur vel paucis diebus finitur vel diutius durat vel continuò affligit aut cum putredine humorum, ſive deſtructoria ſanguinis elementorum ſeceſſione conjuncta ſit, vel varietate ſymptomatum atque vehementia differat, ad accidentia febris & differentiam earum ſpecificam quadrant: In eſſentiali autem & uno ſeu liberiori ſanguinis motu impedito & ab æquilibrio naturali deflectente omnes conveniunt atque conſpirant febres. Quod autem hæc ſententia non recens nata ſit, ſed quod etiam antiquiſſimi & ſapientiſſimi Medicorum eaſdem circa hoc negotium foverint cogitationes, teſtem inſtar omnium in medium produco *Hippocratem, qui in tractatu de Flatibus Sect. III.* §. 10. *& ſeqq.* non obſcure hujus rei facit mentionem, ibi nimirum aſſerit: *Spiritus ſeu* partes *corporis impetum facientes* (à quibus omnium morborum ortum deducere aſſolet) *obſtructo inferiori ventre ad ſanguine refertas corporis partes illapſos, eas refrigerare, quibus refrigeratis totum corpus horror occupat, & quo majori copia flatus* (quos ſic ſpiritus concitato motu ad partes ruentes appellat) *irruperint, eo major rigor, horror & tremor partium conſequitur. Sanguis porro*, paucis interjectis inquit, *præſentem horrorem metuens per totum corpus perreptat, & ad maxime calidas partes concurrit, atque hi ſunt ejus ſaltus. Deſiliente autem ab extremis corporis partibus ſanguine & viſcera & carnes contremiſcunt. Aliæ enim corporis partes copioſo ſanguine refertæ, aliæ exſangues tunc exiſtunt. Atque exſangues quidem ob frigus minimè conqueiſcunt, ſed concutiuntur, quæ vero ſanguine replentur, ob ſanguinis copiam contremiſcunt, & inflammationes excitant. Coacto enim cumulatim plurimo ſanguine aer ipſe qui ſanguinem refrigeravit, à calore ſuperatus rurſus incaleſcit incenſuſque ac velut igneus exiſtens in toto corpore calorem excitat, ad id etiam ſubſerviente ipſo ſanguine. Quod enim incenſum eſt, ex eo ſpiritus oritur, quo ad corporis meatus irrumpente ſudores fiunt.* Quibus tota doctrina febrium accuratiſſimè, quàm unquam factum eſt, traditur. Sicuti enim totius phyſiologiæ fundamentum mechaniſmus ſanguinis eſt, quo ſalvo & ad æquilibrium compoſito, omnia ad naturæ leges inſtituuntur; ita etiam in pathologicis principale fundamentum & unica regula, ſecundùm quam omnia præter naturam obvenientia ſymptomata judicanda ſunt, exiſtere debet ſanguinis circulus. Deinde nobilis atque eximius locus inæqualis in morbis circulationis exſtat apud *Pergam.* l. 2. de cauſis ſympt. c. 5. *Eſt quadam*, inquit, *ex primis & principaliſſimis motionibus ipſa naturalis caloris intro foraſque delatio multas animi paſſiones ſequens: ſimul autem cum ipſo & ſpiritus & ſanguis modo intro & ad principium feruntur ac contrahuntur, modo foras diſtenduntur & funduntur. Et licet motus hos evidenter perſpicere cum in aliis multis tum in ipſis animi perturbationibus e. gr. terrore & ira; ille intro & ad principium ſpirituum & ſanguinem unà cum refrigeratione corporis ſuperficiariâ ſubducit & contrahit, hæc verò foras agit, fundit & calefacit.* Videntur etiam veteres in febrium cauſis explicandis indigitare motum ſanguinis, utut ille quoad ſpecialia ipſis fuit incognitus, dum pro ſubjecto febris unico & vero cor cum arteriis conſtituant atque habeant. Nos ſimul ſpiritus adjicimus, qui tonum partium ſolidarum, à quo ſanguinis motus & circulus variè modificatur, conſervant atque tuentur & varios efficiunt ſpaſmos atque motiones humorum irregulares.

Cauſa quare ſanguis in febrilibus inſultibus maximè ipſorum initiis ab extremis partibus ad interiora majori impetu ruat atque feratur, vel potius

potius ad vaſa interna regurgitet, ſicque liber ſanguinis itus & reditus impediatur, eſt obſtructio vel clauſio meatuum, quos fabricavit natura in integumentis corporis ad ſeparanda per evaporationem & tranſlocationem ſeroſa excrementa. Obſtructio autem hæc vel à quantitate humorum & plenitudine ſanguinis fit, replente & condenſante poros & meatus, vel à materia qualitate magis infenſa, acri, acida, conſtringente, uti in impuris corporibus ſcorbuticis evenit, vel à ſolo motu anomalo & inordinato ſpirituum ſpaſmodica quædam conſtrictio accidit, ſicuti id evenit à præpoſteris animi affectibus, ira, terrore, abhorreſcentia. Unanimi ferme conſenſu omnes veteres in prohibita perſpiratione corporis febrium cauſas poſuerunt; eleganter id exprimit ipſe *Hippocr. libr. de Locis in homine p.* 88. dum inquit: *At verò febres hanc ob cauſam oriuntur, cum pituita biliſque concluſa conquieverit, nihilque refrigeretur, neque exeat, neque moveatur, neque aliud quid ſubeat.* Per hæc verba nihil aliud intelligit quam tranſpirationem corporis in febribus prorſus eſſe impeditam. Reſpicit enim eò ipſâ in curâ, dum inquit: *cum laſſitudo febris & plenitudo detinuerit, multa aqua lavandum, & liquido illinendum & quàm maximè calefaciendum, quò calor aperto per ſudorem corpore exeat, undique enim apertum corpus, & reſpirans, ac motum, quod facit, conducit. Galenus lib. 9. methodo medendi meatuum obſtructiones febrium cauſas credit, quare omnia frigida in curando damnat, vid. Mercurial. in Commentar. lib. Hippocr. de arte pag.* 17.

Cauſa æſtus & caloris intenſiſſimi, qui in febribus obſervatur, eſt ipſe motus tam inteſtinus quàm impulſus ſanguinis vehementior ad peripheriam & habitum corporis quodammodo anguſtatum. Etenim quando regurgitat atque repellitur ſanguis ſub meatuum cutis conſtrictione, copioſius colligitur & concentratur in majoribus vaſis internis, unde reſpiratio concitata & pulſus celer à corde perpetuò irritato dependet, portio autem aëris ſubtilior, cum copioſius reſpiratione citatiori intrò ſubeat pulmones ipſumque ſanguinem penetret, per ejus poros obſtructos & denſatos, non libere & recta linea pertranſire poteſt, hinc in omnia latera refringitur, unde motus vorticoſus & inteſtinus particularum ſanguinem conſtituentium exſurgit vehementiſſimus, qui ſanguinis partes mirum exagitat, confundit, humidas diſſipat, ergò æſtus internus maximus fit. Cum autem ſanguis inteſtinè ſic motus ac rarefactus expanſiva ſua vi obſtructa removere ac reſerare ſoleat, accidit, ut primùm per poros cutis adhuc anguſtos ſumma celeritate percurrat, unde ex colliſione atque attritione partium ſolidarum à celerrimo ſanguinis motu æſtus fit maximus, cum autem tandem meatus magis dilatentur ſub ſanguinis interno calore evenit, ut pleno impetu in laxatam cutim intro foras ſanguis procedat, unde habitus corporis tumidus, rubicundus, undoſus evadit, ſubſequente liberiori tranſpiratione atque ſudore bono critico; reliquus enim magis ſymptomaticus eſt, & dependet à ſubſiſtente in habitu corporis ſanguine. Ex reciproca hac ſanguinis motione atque tranſlatione omnia, quæ diverſis in ſpeciebus febrium eveniunt ſymptomata atque phænomena, pro diverſa indole humorum atque varietate cauſarum quàm feliciſſimè explicari poterunt, uti ſpecialiter in inferioribus breviter depromere id volumus. Unica meliori examine digna quæſtio, de qua jam in prioribus aliquid reperitur, adhuc occurrit, utrum nimirum in febrilibus paroxiſmis propter pulſus celeritatem circulatio ſanguinis aucta ſit? Dicimus: cordis conſtrictionem non tam ab influxu & effluxu ſanguinis, quàm influxu ſpirituum dependere, quoniam nervis ad cor tendentibus diſciſſis ipſum motum ſuum amittit. Deinde etiam cor avulſum & à ſanguine liberum pulſationes adhuc quaſdam agit, ut adeò ſanguis à corde ſaltem ejuſque motu reciproco accipiatur & reddatur; adeoque & cor licet craſſus & frigidus ſanguis ſit, vel etiam nimis calidus, motus ſuos exercere poſſit. Fit itaque magis motus celeritas à ſanguine reſtagnante in arteriis & corde, à cujus copia ſe exonerare vult crebris pulſationibus, quamvis in caſſum, non ſecus ac ſtagnantis ſanguinis copia in pulmonibus ad reſpirationem citatam thoracis muſculos ſtimulat.

Quoniam autem omnis Theoria traditur propter praxin & curationem, hinc priuſquam particularem tractationem febrium aggrediamur, neceſſe erit, brevibus ſtrictimque adjicere, quinam ſcopus in genere febres ſanandi proficiat, & quænam præſidia ex datis cauſis indicentur atque proficua ſint, quæ autem minimè.

Facile itaque conſpicua ratio eſt; quare V. S. non genuinum ad tollendas febres ſit remedium exceptis ſanguinis febribus, ſynochis dictis, vel etiam Ardentibus, ſi plethorici & quibus ordinariæ evacuationes ſuppreſſæ fuerint, ipſis corripiantur, ubi ad præpedienda ſæviora ſymptomata ſummè utilis ac neceſſaria eſt. Alias obſervatum, malignas diſſipatis viribus magis incrementum à v. ſ. ſumſiſſe & intermittentes lentas magis diuturnas & rebelles factas fuiſſe. Sanguinis evacuatio per ſe ad obſtructiones reſerandas, quæ cauſæ inordinatæ febrilis motionis ſunt, nihil efficit; Nec video, quomodo purgantia, præcipuè fortiora, circulum ſanguinis in ordinem atque æquabilitatem reducere, & obſtructiones in habitû corporis conſiſtentes tollere ac tranſpirationem debitam efficere parata ſint; idem tenendum eſt de vomitoriis. Ad commodiorem & expeditiorem autem curam conferre poſſunt, quando turgent inteſtina & ventriculus ſaburra vitioſorum humorum, quod in intermittentibus ſæpius accidit, repletus eſt, ubi ut plurimum inteſtinorum canalis primaque regio fovet peregrinum illum humorem, ſeu fomitem febrilem, qui ſucceſſivè ad ſanguinem delatus obſtructionis & circulationis impeditioris cauſa ac parens eſt. Quod attinet ſudorifera fortiora cum regimine calido præſcripta, maximè circa tempus horroris & in principio febris exhibita nocentiſſima ſunt, omnia enim ſymptomata exaſperantur, anxietas præcordiorum major, intenſior calor, ardor & oris ſiccitas & ſitis inexpugnabilis fit, nec non irrequieta membrorum jactatio & inquietudo corporis exurgit, quoniam occlùſis poris ſubcutaneis major in ſanguine facta rarefactio & turgeſcentia efficit majora ſymptomata. Prudentis itaque Medici eſt, à calidioribus ſudoriferis, perpetuò, quod ego ſoleo facere, abſtinere; nunquam enim tuta vel ſecura deprehendi. Tacemus ex catarrhalibus hac ratione facilè fieri continuas, petechiales, ex tertianis intermittentibus continuas

nuas ardentes, ex lentis, hecticas &c. Neque diuretica maximè illa, quæ ſerum præcipitant à ſanguine, vel calido principio fundente inſtructa ſunt, laudabilem uſum præſtare poſſe, perſpicimus, illa enim ſanguinem ſero amico fluido, quod ſervandum erat, privant, & intenſiorem æſtum ſub paroxyſmis febrilibus inducunt.

Refrigerantia vulgo dicta tam virtute quam actu externe & internè adhibita, item omnia acida, aquea in magnâ copiâ admiſſa, quoniam meatus magis obſtruunt atque condenſant, nocivam vim in quavis ferme febre exerunt, unde prudenter Galen. *lib. IX. meth. med.* omnia frigida, quoniam craſſos humores efficiunt, in cura damnat, laudat autem illa quæ obſtructos meatus reſerant, abſque multo tamen calore. Referri huc quoque debet adſtringentium internorum v. gr. chinæ, vitriolaceorum, aluminoſorum, uſus, quæ intempeſtive inter initia morbi exhibita ventilationem ſanguinis impediendo, & firmando obſtructiones, ac figendo materiam, pernitioſiſſima eſſe ſolent, dum vel intermittentes in pejores morbos, nimirum in lentam febrem, hecticam, hydropem, aſthma eos præcipitant, vel remanente materia virulenta majorem putredinem ipſamque mortem in malignis cauſari poſſunt. Poſtremo excutienda etiam venit illa quæſtio, utrum copioſus potus in febribus officiat? Dicimus paucis: liquida & humida febricitantibus maximè convenire, juxta *Aph. 16. Hipp. lib. 1.* Solidos autem cibos peſſimos eſſe, juxta *Aphor. XI. Sect. 1.* maximè ſi febres periodicæ ſint, quæ poſt alimenta aſſumta ingraveſcunt, rationem perpulchram & noſtris principiis accommodatam reddit *Heurnius* in commentario ad eund. Aph. *nam eo tempore*, inquit, *refluì ſunt cuncti ſucci ad centrum corporis, unde opprimitur, anxia fit reſpiratio, ac alvina regio ab impuris ſuccis incurritur, ſi cibum tunc dederis, in impuritatem ille abit, ac diſtento hypochondrio opprimitur pectus: unde anxia reſpiratio ac calor cordis major; his adde, quod à pepaſmo ad pepſin malè avoces naturam; in ſe incrementa ducit morbus, ſive ille ſit phlegmone, obſtructio; vel à plenitudine, aut putredine natus. Opprimitur enim horum mole.* Tandem dici vix poteſt, quantum mulierculæ in omnibus febribus, præcipuè malignis & lentis, noceant juſculis ſuis confortantibus, alimentoſis, nutrientibus, dum ipſæ ægrotos perpetuo ſollicitant ad ea aſſumenda. Frequenti experimento edoctus ſum, à copia horum præſente adhuc morbo non tantùm exaſperata fuiſſe ſymptomata, & vim morbi auctam, verum etiam ipſius mortis cauſam præbuiſſe ipſa. Etenim alimentoſa hæc, dum à natura nec regi, ſubigi, atque dirigi riè queunt, potius faceſſunt in impuritates; optimè enim Hippocrat. *Sect. VII. Aphor. 62. Si quis febricitanti dederit cibum, quem ſano exhibet, valenti robur, ægrotanti morbus fit.* Quod itaque generalem curandi febres ſcopum atque methodum attinet, cum ipſæ febres ſint motiones impetuoſæ ac inordinatæ partium fluidarum, corporis ad illud, quod tam quantitate vel qualitate moleſtum eſt, ſubigendum & alterandum vel evacuandum, hinc turbare, præpedire & inhibere iſtos motùs penitus & præpoſtere adſtringentibus, figentibus, acidis minimè licet, neque nimium iſtæ motiones calidis commoventibus augendæ atque acuendæ ſunt, ne vires nimis diſſipentur, & ſymptomata lethifera accerſantur, ſed potius cum Natura, effato *magni Hippocratis, optima morborum Medicatrix ſit*, allaborandum Medico eſt, ut imitetur ipſam & ad ejus motus reſpiciat, ad tempora, quibus ad ſanandum uti ſolet, attendat, ipſamque in operando juvet; nam felix medicatio, cui adjutrix natura ſuccurrit, irrita verò, quæ repugnante natura legibus conſentaneas eſſe debere dudum antiquiſſimi & optimi Medicorum notarunt. Prudens enim meâ ſententia eſt ille Medicus, qui naturæ motus benè obſervat & novit, quando, quomodo motus inſtituendi, vel nimii ſedandi ſint in morbis. Per naturam autem hic minimè ens quoddam cognitione, arbitrio & libertate præditum intelligendum eſt, ſed potius mechaniſmus totius corporis à ſapientiſſimo Architecto Naturæ, tam benigne ac provide ita conſtructus atque coordinatus, ut totum corpus motû à variis cauſis p. n. tueri atque defendere poſſit. Conſentit & jam hic ipſa ratio & experientia, dum videmus ipſa tali motione p. n. quæ febrilis vel morboſa audit, illud quod infenſum ſanguini eſt expelli, & perfectæ ſanitati reſtitui hominem, ut adeo febres, modo prudenter dirigantur & guberneutur, revera optimæ ſint medicinæ, & ſanguinem impurum depurare atque obſtructiones inimicas expugnare poſſint. Quandocunque autem attendimus, qua ratione & qua via utatur natura in ipſis curandis, deprehendimus ut plurimum id fieri diaphoreſi ſpontanea, quâ vel ipſi paroxyſmi febrium, vel tota febris terminari ſolent. Quo circa etiam prudentiſſimè & ſecuriſſimè illi Medici agunt, qui primum removent illa, quæ liberam tranſpirationem & diaphoreſin præpediunt, ſive lateant in primis viis ſive in corporis habitu, adeoque præmiſſis, ſi opus fuerit, V. S. evacuantibus, deterſivis, abſtergentibus, & corrigentibus totum negotium conficiunt blandis diaphoreticis, & omnia illa quæ ad ipſam promovendam faciunt. Laudatiſſima autem hic ſunt tempore, quod ante omnia attendere convenit, & ſub aëre temperatè calido ambiente liquida, maximè calidè adſumta & ſufficienti in copia, talia ſunt decoct. C. C. citratum, ſcorzoneræ, rad. chinæ, quorum vehiculis adſumi poteſt Tinctura Bez. temperata nimirum ex ſpiritu tartari & vitrioli, utroque volatili conſtans, mixtura ſimplex eſſentiæ ſcordii, cardui benedicti, diaſcordium liquidum; Eſſentiæ florum ſambuci, corticum citri, theriacalis vel nitrum cum camphora ſumtum, theriaca cæleſtis, ſpiritus ſalis ammoniaci cum ſale ſuccini redactus in præſtantiſſimum aperitivum & diaphoreticum, &c. Quæ præſentiſſima ſunt antifebrilia atque alexipharmaca, eadem quoque cum aquis deſtillatis, v. gr. Aqua ſcorzoneræ, borraginis, florum ſambuci, acaciæ, ceraſorum nigrorum, Herb. ſcordii, ſcabioſæ aſſumi poſſunt, item fixiora, uti Antimonium diaphor. Antihect. Poterii, cinnabaris antimonii, regulus antimonii medicinalis, ſalia vegetabilium fixa nitroſa CC. philoſophice præp. mater Perlarum, oculi cancri, immiſceri. Si ſitis nimium urget, acidula volatilia, uti ſpiritus nitri dulcis, ſpiritus vitrioli dulcis, tinctura roſarum, violarum, bellidis, cum potu, cereviſiâ temperata unà miſceri poſſunt. Certiſ-

ſimum

ſimum eſt, quod cæteris paribus omnis generis febres diaphoreticis prudenter, nimirum doſi, tempore, ordine & forma exhibitis ſecuriſſimè, compendioſè & certiſſimè non tantum mitigari, verùm etiam perfectè expugnari poſſe, ſemper tamen beneficio temporis, cum revera quivis morbus pro cauſæ magnitudine peculiare ſuumque tempus ad curandum, requirat. Cæterum quoad diætam tenuiſſimæ & humidæ omnibus febricitantibus ſemper optimæ & tutiſſimæ conſentiente *Hippocrate* ſunt.

CAPUT II.

De Febre Ephemera ſeu Diaria.

Cuncta, quæ huc uſque perſpeximus in genere de febrium natura atque curandi ratione, breviter ſtrictimque diximus. Res jam & ipſe ordo poſtulat, ut ſpecialiora & febrium differentias variamque curandi ipſas methodum ſpectemus, atque perluſtremur; initium autem capere placet à febribus diariis, quia communiſſimæ ſunt omnium, & omnia corpora his ferme ſubjecta ſunt, antecedunt quoque alias putridas, hecticas & facillimè curationem admittunt. Dicitur diaria, quoniam rarius ultra diem naturalem ſive ſpatium 24. horarum durat, ſi autem longior eſt, Synochus ſimplex audit, & differt ſaltem majori gradu & curatione longiori. Invadere ſolet cum horrore levi. Pulſus autem p. n. auctus, dolor capitis cum pulſatione, ſitis inappetentia, nauſea, reſpiratio concitata, facies rubicunda ac tumida, urina non multum differt à naturali, utut interdum coloratior quoddammodo fiat. Quæ ſymptomata omnia in Synocha majora & diuturniora. Aggreditur præcipuè corpora raræ texturæ, bilioſa, & ſenſibilem cutis texturam poſſidentia. Oriri ſolet ex terrore, irâ, dolore graviori, æſtu nimio ſolis, tranſpiratione propter intenſum frigidus impedita, à motu corporis vel etiam animi vehementiori; aſſidua vigilia. Terminatur ut plurimum per ſudorem ſpontaneum vel etiam arte adjutum.

Ex quibus omnibus colligere licet, febrem hanc eſſe inordinatam & impetuoſam ſanguinis circulationem, à concitatiori ſpirituum animalium motu atque influxu in cordis muſculos ex levi tranſitoria cauſa obortam.

Inordinatè autem & concitatius moveri ſolent ſpiritus ſive corpora tenuiſſima aërea machinæ noſtræ, vel ipſo animæ & corporis motu & labore vehementiori, vel magis à cauſa materiali, dum per tranſpirationem quodammodo impeditam ſerum tenuius ſalſius remanens in corpore ad motum ſpiritus p. n. ſollicitat. In curatione primùm attendenda eſt cauſa, quod ſi à nimio dolore, motu animi intempeſtivo, vigilia diuturniori ortum ducit, emulſiva humectantia ac blandè demulcentia omne abſolvunt punctum, nimirum parata ex amygdalis, ſeminibus quatuor frigidis, papavere albo, aquis cordialibus & analepticis. Si à pororum obſtructione, videndum, ne degeneret in continuam per tranſpirationem impeditiorem redditam à frigidis copioſius aſſumtis, ſed potius blanda diaphoretica, uti diaſcordium noſtrum liquidum aſſumptum in aqua florum ſambuci, addito nitro, præparato convenientiſſima ſunt. Unico enim ſudorifero diſſipari poteſt ephemera & præcaveri continua, quæ etiam avertitur per leniora evacuantia, maximè ſi alvus adſtricta fuerit, quod ſub largo ſudore frequenter contingit.

De Synocho ſimplici, ſeu Febre ſanguineâ veterum.

Dicitur febris hæc à veteribus inflativa ſynocha ſimplex ſine putredine, ſanguinea, quia ſucci plenos & ſanguinei temperamenti invadit. Benè dicit Galenus, *lib. IV. meth. med. cap. 3. In omnibus corporibus indifferenter hæc febris conſiſtere non ſolet, neque in gracili nec frigido corpore; ſed ſanguineis & corpulentis, voracibus, otioſis, vino dulci gaudentibus, familiaris eſt.* Invadere ſolet maximè illos, qui ſanguine ſuperabundant, habitus corporis laxioris & ſpongioſioris ſunt, turgentia habent vaſa, & cereviſia craſſa & vinis dulcibus oleoſis delectantur, quæ ſanguinem in venis multum adaugent; inprimis tempore vernali menſe Majo, & ſub auroram, ubi ſanguis & humores magis in orgaſmo conſtituti ſunt, aggrediuntur, pulſus ſolet eſſe magnus & celer, urina primis diebus tenuis, quarto autem cum ſedimento, calor eſt halituoſus ac mitis, nec ita acris, ſicuti in febribus putridis ac acutis, ubi cutis arida & exſucca magis obſervatur. Cauſas vehementiores habet quam diaria, ad dolores enim graviores, vehementiores animi motus conſequitur. Cutis magis adſtricta & conſtipata exiſtit ab externis frigidis conſtringentibus, vel etiam ab internis, tam copia quam qualitate infenſis humoribus, maximeque ſanguinis; pro explorato enim conſtat, ex evacuationibus ſanguinis, ſolemnibus, conſuetis ſuppreſſis, v. g. menſium, narium, hæmorrhoidum, vel V. S. in plethoricis & adſuetis neglectâ propullulare hanc febrem, poſt nimiam corporis incaleſcentiam, ſi ſubitò frigidus aër corpus petit, ſæpiſſime quoque obſervata fuit à Practicis: Reſpiratio quo liberior eſt, eo melior res, & contrà, quo major anxietas, anguſtia & reſpiratio quaſi ſuffocatoria, eò pejor imminet rei ſtatus. Febris hæc ſi V. S. intermittitur & calidis fortioribus tractatur, degenerat facilè in pleuritidem aliaſque inflammationes, in ſenibus in affectus ſoporoſos, ſi verò nimium refrigerantia data fuerint, in lentam & hecticam abire ſolet. In impuro, & ad putredinem diſpoſito corpore ſimplex hæc ſynocha lubentiſſime mutatur in putridam. Notabile potiſſimum eſt poſt adminiſtratam V. S. calorem ſenſibiliter imminui & ſudorem quoque promptius proſequi.

Ex quibus colligitur febrem hanc oriri à ſanguine copioſo, qui vaſa capillaria cutis ejuſque poros infarcit, obſtruit, & liberiorem ventilationem ac tranſpirationem impedit, unde ſpaſmus in cute facillimè excitatur, concurrente maximè cauſa externa, frigido aëre, &c. Regurgitat ſic ſanguis copioſus ad vaſa interiora, ubi anxietatem oppreſſoriam, dolorem dorſi, pulſationem arteriarum circa tempora producit, ſi fortioribus calidis magis exagitatur, inflammatorias ſtaſes, impetuoſius in ſolidas partes adactus facillimè cauſari poteſt. In lentam tranſit, ſi copioſus ſanguis refrigerantibus denſus, craſſus & viſcidus redditur, unde ventilatione humorum

humorum & liberiori ætheris per ejus poros motione plus impedita lentus exſurgit calor. Cuncta quæ ad ſanguinis copioſi generationem faciunt, ſicuti temperamentum ſanguineum, ætas juvenilis, tempus vernum, diæta lauta & vinoſa, otium, dulcia copioſe aſſumpta, item ſpirituoſa dulcia ingignunt hanc febrim. Facilè ex hiſce apparet, optimum auxilium hujus morbi eſſe venæ ſectionem mature inſtitutam, poſt eam, alvum quæ ſicca & ſegnis plerumque eſt, ducere convenit, ſive externo ſtimulante aut enemate, ſive infuſo laxativo interno. Veteres conſultum duxerunt evacuans præmittere V. S. ne impuri humores prima in regione collecti tranſeant celerius in vaſa exinanita. Vinum in hoc morbo niſi in declinatione, planè exulet. Veteres itidem uti ſolebant balneo aquæ tepidæ ad poros obſtructos aperiendos & victum humectantem & refrigerantem concedebant. Ceterum leniora diaphoretica v. g. lap. cancrorum, mater perlarum, antimonium diaphor. nitrum præparatum, Diaſcord. Fracaſt. cum aqua ſcorzoneræ, florum ſambuci &c. mixta, præſentiſſimam opem ferunt, non omiſſo ad potum decocto C. C. infuſo herbæ theé &c. Ita quarto die ut plurimum terminatur, vel etiam 7. ſudore ſæpius largiſſimo, nonnunquam etiam in ætate juvenili per hæmorrhagias. Victus tenuiſſimus ſ. potius abſtinentia commendanda in hoc morbo maximopere etiam eſt.

De Febre ardente, bilioſa, Cauſo, Tertiana continua.

Febris hæc ſuas quotidie exacerbationes habet; adoriri ſolet poſt ſolſtitium vel æſtivum, vel hybernum, ubi periculoſior eſt. Menſe Julio, & Auguſto frequentior. Levis præcedit horripilatio, ſuccedit calor torridus, citra madorem, quam ob cauſam dicitur Cauſus ſeu combuſtio, adeoque major æſtus complicatus eſt Cardialgiæ, & dolores acerbi in præcordiis per intervalla urgent. Adeſt capitis dolor, nox inſomnis, pulſus celer & debilis, dejicere ſolent & quidem bilioſa, flava, fœtida per alvum & criticè & ſymptomaticè. Quando alvus conſtricta eſt, majores patiuntur anxietates & ſæviora ſymptomata; urinæ tenues, pellucidæ imprimis, ſi cum delirio junctæ ſint, peſſimum ſignum præbent, hinc benè monet Galenus: *nullum ſe vidiſſe delirantem, in quo talis urina obſervata fuerit, ſanatum.* Poſtremo peſſimum ſignum præbent extremorum horrores & refrigerationes internis æſtuantibus, *vid. Aph.* 48. *ſ.* 4. *Hipp.* Sudor ſi non æqualiter per corpus profluit, ſed tantum in capite vel ſuperioribus partibus ſubſiſtit, nec ad inferiora tranſit, identidem malum indicium eſt. Terminari ſolet, & quidem in ſalutem ut plurimum die ſeptimo, ſive per hæmorrhagiam narium in ſanguineis & ætate juvenili, vel per dejectiones bilioſas in Cholericis, ad iracundiam proclivibus & liberaliori vino olim ſe replentibus, vel per ſudorem in viris & ſubjectis magis pituitoſis. Notandum autem, quod juxta *Aph.* 56. *ſect. IV.* Hippocr. *febricitanti crebri ſudores ſi ſupervenerint, febre remiſſionis experte, calamitoſum eſſe: protrahitur enim morbus & excrementitium multum humorem ſignificat.* Tranſit perfacile in pleuritidem, item in anginam vel etiam anxietates cardialgicas, imprimis ſi tranſpiratio à cauſa quadam externa impedita, & interne calidiora adminiſtrata fuerint, vel etiam ſi alvi ſuppreſſa dejectio fuerit: ſalutariter deſinit in icterum juxta Hippocr. *Aphor.* 64. *lib. IV.* indicio cauſticam, bilioſam, acrem materiam à ſanguine ſecretam beneficio naturæ ad corticem corporis expulſam fuiſſe, unde icterus ille eſt criticus. Quoad exacerbationes obſervatur, morbum hunc tertianarum typum ſervare, ita ut calor quidem continuus, aſt ſymptomata alternis diebus exacerbentur. Infeſtat hæc febris maximè bilioſos, macilentos, corpora rarioris texturæ, juvenes, viros, rarò ſenes vel infantes, ex iracundia, nimio motu, ſudoris ſuppreſſione, exanthematum repulſione, potu liberaliori vini, dulcium abuſu, originem ſumit, & quando jam præſens eſt, hiſce quoque mirabiliter exaſperatur. Obſervavimus febres catarrhales cum tuſſi in ſubjectis bilioſis deſiiſſe tandem in tertianas continuas. Ægrotantes plerumque ſolent eſſe præcipitantes, loquaces, impatientes, ad iram ex levi cauſâ proni. Ex hiſce omnibus probe penſitatis conſequitur, febrem hanc oriri à copioſis partibus bilioſis, acribus, cauſticis, ſulphureis, partim in ſanguine exiſtentibus, & jam ab ejus contextu atque involucro ſe liberantibus, partim per ductus biliarios in inteſtinum duodenum magna copia effuſis, unde ſymptomatum huic febri familiarium ratio facillimè peti poteſt. Veteres identidem accuſarunt bilem flavam intra vaſa putreſcentem & validum fervorem concipientem.

Hiſce conſideratis in promptu eſt concludere, quænam ad curationem ardentis febris potiſſimum conferant. Placet autem ſequentes cautelas hunc in finem ſubtexere: 1. Vitanda ſunt hoc in morbo omnia fortiora commoventia, cujus generis ſunt, purgantia, validiora ſudorifera, ſpirituoſa, vinum, ſalia volatilia oleoſa, hæc enim motu atque calore ſulphureas, copioſas, peregrinas partes in ſanguine magis accendunt & vehementiora proferunt ſymptomata, in ſpecie anxietates, cephalalgias, ſudores ſymptomaticos continuos, delirium, aſſiduam vigiliam, & quæ à ſimili cauſa pendent. Pro generali enim inſervit regula: tutius multo eſſe in ardentibus mitioribus medicamentis perpetuo rem agere quam validioribus. 2. Si unquam etiam pro Galeni ſententia *lib. XI. meth. med.* ſaluberrima eſt V. S. certè in dicta febri, præſertim ſi perſonæ temperamento ſanguineæ vel ſanguineo-cholericæ ſint, aut intemperie bilioſa morboſa laborant, at verò maturè inſtituatur conſentientibus ætate ipſiſque viribus. Ita natura levata eo, quo veluti ſarcina premebatur, facilius quod reliquum eſt vincere atque ſecernere poterit. Accedit quod ſanguis exſuperans fortiori motu exagitatus anxietates oppreſſivas, inflammationes periculoſas aliaque verenda ſymptomata ordinarie producat. 3. Conſultò alvus aperta ſervanda eſt mollientibus clyſteribus, & nunquam diarrhoeæ ſpontaneæ adſtringentibus terreis vel opiatis ſupprimendæ ſunt; etenim frequens obſervatio fidem mihi fecit, ſemper præſtare alvum hac in febre eſſe laxam, fluidam quàm conſtrictam, ad hanc enim conſequi ſolent cardialgicæ anxietates, ſingultus, delirium, vigiliæ, oris inflammationes, linguæ ſiccitas & nigredo, & ejuſdem generis plura. Quinimo obſervavi potius nitroſa cum præcipitantibus & diluentibus exhibita

exhibita non nocuiſſe in dejectionibus crebris, ſed potius inſignem utilitatem attuliſſe. 4. Si nimiæ fuerint hæmorrhagiæ die 4. vel etiam 7. plerumque infeſtantes, nunquam illæ ſiſti debent vel externis vel internis, & frigus quoque omne arcendum ab illis eſt; quo plus enim in calore temperato & diaphoreſi temperata æger ſervatur, hòc tutius procedimus. Convenit autem tunc temporis refrenare paululum impetum ſanguinis emulſionibus, item nitroſis abſorbentibus remediis. 5. Tranſpiratio ac diaphoreſis blanda toto morbi decurſu, præſertim circa dies decretorios, nullo impedienda modo eſt; hinc cane pejus & angue fugienda extrinſecus applicata frigida, maximè dorſo, copioſus frigidus potus, cibi ſolidi, remedia conſtringentia, opiata, terror ſubitaneus, ſimiliaque. Aurea enim à veteribus notam regula eſt, cujus veritas quotidiano adhuc confirmatur experimento: in vigore morbi acuti quietem habere oportet, nec corpus ullo pacto exagitare, ne naturæ impetus impediatur. Quando 11. die madores in cute roſcidi apparent, & urina aliquando concoctior, plerumque decretorie ſudare ſolent, qui ſudor promovendus ſufficienti potu decocti cornu cervi citrati. Plerumque uti proditum eſt ab Hippocr. *libr.* 2. *Aph.* 13. nox gravis & inquieta præcedit iis quibus criſis perfectè fit. Sudorem in copioſum per univerſum corpus erumpentem ordinarie ſolvitur morbus, interdum etiam cum ſudore ad aliquot dies largo, bilioſa, & corrupta dejiciuntur. 6. Optima hujus morbi præſidia ſunt humectantia, demulcentia nitroſa, leniora diaphoretica, acidula & mixturæ ex aquis ſcorzoneræ, borraginis bugloſſæ flor. tiliæ, ſambuci, nympheæ, papaveris rhæados, item nitro purificato vel regenerato, oculis cancri, matre perlarum, conchis præparatis, diaſcordio Fracaſtorii, ſpiritu ſalis vel nitri dulci, tinctura roſarum, julepo roſarum, ſyrupo granatorum pro re nata concinnandæ, vel etiam cum aquis prædictis & ſeminibus 4. frigidis emulſiones præparari poſſunt egregie demulcentes & humectantes.

De Febribus putridis malignis petechialibus.

SÆviſſimi omnium morborum genus humanum miſere interficientium certè ſunt febres malignæ veteribus dictæ putridæ, quæ brevi tempore exitiabili ſymptomatum agmine ſtipatæ totam œconomiam corporis pervertunt & vitæ mirum inſidiantur. Dignum notatu eſt, quod frequentius inter initia tam levibus ſymptomatibus incedant, ut non tantùm à Medicis ægrius cognoſcantur, verum etiam ipſos in prognoſi ſæpe numero fallant. Ingens autem obſervatur ſymptomatum hiſce in morbis diſcrepantia, utpote non paria in omnibus individuis cernuntur, ſed contraria interdum & inter ſe pugnantia, prout nimirum & malignitatis cauſæ & ipſa corpora, ratione temperamenti, ætatis, victus, cœli inter ſe differunt. In hoc tamen convenire potiſſimum videntur omnes maligni, quod ſubitus virium prolapſus ſive corporis & animi in robore ſuo defectio, mentis cum aſſidua vigilia turbatio, pulſus arteriarum exilior, imbecillior & inæqualior, urina ſine coctionis ſignis ſanorum ſimilis, præcipua atque ſpecifica malignitatis indicia conſtituant, cætera omnia accidentalia ſunt. Ita in aliis apparent exanthemata, in aliis autem non, in aliis anginæ & oris inflammationes ardentes viſuntur, in nonnullis anxietates intenſiſſimæ præcordia occupant, item caput truculentiſſimi invadunt dolores, quibuſdam deliria, quibuſdam etiam ſoporoſi affectus accedunt; præterea cernimus etiam non levem ſymptomatum differentiam pro diverſitate complexionum. Ita qui temperaturæ humidioris exiſtunt & corpus magis laxum & ſpongioſum nacti ſunt, æſtum ſentiunt leniorem, delirium longè remiſſius eſt frigidis, & copioſis & debilitantibus perfunduntur ſudoribus. In pectore tuſſiculoſi & catarrhoſi aliquid percipitur, ſitis in ipſis eſt pauca. Ex adverſo qui ſulphureis in ſanguine abundant partibus & vulgò Cholerici audiunt longè intenſiorem in corpore ardorem, internarum partium incendium, ſitim inexplebilem experiuntur, in his quoque facilius ſucceſcunt inflammationes meningum, unde phrenitis; orificiorum ventriculi, unde cardialgiæ; vel etiam inteſtinorum, unde diarrhœæ fœtidiſſimæ biloſæ natales ſuas agnoſcunt. Diverſum quoque horum morborum eſt ingenium diverſaque malignitatis cauſa, prout ſcilicet tempeſtatum præcedentium conſtitutio diverſa eſt, quæ plerumque epidemias pernitioſas has affectiones progignunt. Sapientiſſimè ſcripſit Hipp. *Aphor.* 8. *Sect. III. Conſtantibus anni partibus ſi tempeſtates convenienter ſuccedunt, benè morati facilis ac ſecundi judicii incidunt morbi. At incertis, malè moratis maleque conſtitutis temporibus adverſi difficiliſque judicii incidunt morbi.* Item *Aphor.* 1. *Sect. III. Mutationes defectioneſque temporum maximè pariunt morbos, & quæ in ſingula anni tempora incidunt, inſignes mutationes frigoris aut æſtus, cunctaque alia ſic pro ſua natura.* Ita obſervatione conſtat, ferventiſſimam diu durantem æſtatem ſub principium autumni ſequi dyſenterias & diarrhœas malignas, febres quoque inflammatorias, ardentes, putridas, quandoquidem continuo ardore ſucci corporis corrumpuntur acredinem cauſticam concipiunt, & copioſa inſecta, quæ exhalationibus venenatis ſalino-cauſticis atmoſphæram inficiunt, generantur, cunctaque alimenta peregrinam induunt naturam. Eadem ratione tempeſtas nimis humida, ventis qui aërem ventilant deſtituta, cœlum perpetuò nebuloſum ac pluvioſum in mollibus atque humidis corporibus facillimè excitant putredines: etenim ſpiritus qui regunt & movent ſanguinem noſtrum, illumque in craſi & mixtura ſua ſervant & à putredine defendunt, omni vi ac robore tunc deſtituti ſunt, undè ſub tali tempore naſcuntur febres putridæ cum copioſis excretionibus per tuſſim & ſudorem conjunctæ, vires magis proſternuntur & interiora uruntur, exteriora autem ardent quod ſphaceloſis viſcerum inflammationibus ſemper ferè accidit; Cæterum delirium eſt mite, calor in externis partibus mitis: Quo caſu ſedula attentione opus eſt, ne Medentes curam lentarum aut catarrhalium febrium ſummo cum ægrotantium periculo inſtituant.

Quando ſubito poſt diuturnam & humidam aëris temperiem ſequitur frigus intenſum, morbi maligni identidem excitari ſolent, experientia etiam teſtatur, malignos morbos tam febres quàm variolas & morbillos plerumque evadere perti-

pertinaciores, quo magis gelu urget, & quam primum remittit gelu, remittere etiam malignitatis vim.

Notanda etiam porro venit malignitatis indoles ratione magnitudinis, dum alia minor, minus acutum, vires tamen proſternantem producit morbum, alia major, acutum, imò acutiſſimum, ad peſtis naturam accedentem (quæ nil niſi febris maligna acutiſſima eſt) progenerat. Obſervandum & porro in dictis morbis interdum exanthemata, anthraces, bubones, quod in peſte fit, in partibus glandulofis, aliquando maculas, præſertim in pectore, in dorſo, collo exiguas, parum in medio elevatas & aſperas, ſumma cum virium proſtratione ſuboriri, quod in febribus, quas petechiales appellamus, accidit, naſci, aliquando verò in ſumma malignitate non apparere tales excretiones. Notandum autem hic malignas has maculas benè diſtingui debere tam à maculis ſcorbuticis, quàm à variolis & morbillis, nec non purpura, vulgò *Frieſel*, ab exercitato Practico, quod fieri poteſt, ſi attendat ad illud malum, quod epidemice tunc temporis graſſatur, & reſpiciat quoque ad ſigna ſingulis his morbis ſpecifica & familiaria; Poſtremo alia malignitas eſt nativa & primordialis, quæ generatur in ipſis corporibus, alia eſt adventitia; quæ ab extra accedit ſanis corporibus per ipſum contagium. Pro explorato itaque conſtat in impuris corporibus ſcorbuticis, cachecticis, hyſtericis, pituitoſis, obeſis, gravidis mulieribus, infantibus & qui corpora habent minus perſpirabilia, facillime generari diſpoſitionem humorum ad putredinem & malignitatem. Deinde quoque nihil magis obvium eſt, quam quod corpora ſive laboribus nimiis, ſive etiam affectibus animi, mœrore, triſtitia, item fame exhauſta, uti militum ex caſtris accedentium, admodum proclivia ſint ad generationem morborum malignorum. Malignitas quæ ab extra accedit corporibus, eſt à contagio, quando ſani homines cum infectis converſantur, qui hauriunt minimæ molis, aſt ſummæ activitatis mediante aëre effluvium, quod cum ſaliva ad primas deſcendit vias, nauſeam primum, imò vertiginem, anxietatem cardialgicam & ſyncopem producit, poſtea cum ſanguine & fluido nuptum in tota œconomia corporis motiones tam vitales quam animales pervertit atque confundit, more omnium venenorum, quæ immediate operationes exerunt in ſpiritus rectores ac moderatores motuum corporis noſtri.

Quod originem malignitatis morborum concernit, deduxerunt hanc priſci Medicorum ex putredinis excellentia, actiones vitales deſtruente, unde etiam peſtilentes febres dixerunt putridas, & hoc non ſine cauſa: nam putredo nil aliud eſt quam diſſolutio partium mixtum intime conſtituentium, unde per putredinem corporum textura, craſis, forma, virtus penitus deſtruitur, ſimile evenit in ſanguine & cæteris machinæ noſtræ fluoribus, dum mixtura horum penitus diſſolvitur & elementa ſanguinem ad vitam aptum componentia à ſe invicem ſecedunt. Sanguinis naturaliter ex partibus ſenſu teſte conſtat: 1) aqueis fluidis, 2) oleoſis, pinguibus, inflammabilibus, 3) terreis quæ cum aqua mixtæ viſcoſitatem generant, & 4) ſalinis quæ cuncta ſanguinis elementa mutuam unionem inter ſe reſpuunt, intime autem uniuntur, miſcenturque mediante motu, quô non tantum recrementa, ſalino-ſulphurea, aque ſuperflua, per congrua evacuatoria à ſanguine liberantur, verum etiam diſtinctiſſimæ ſanguinis ſubſtantiæ intima copula miſcentur atque uniuntur, ut liquor fluidus inſipidus ſenſu teſte homogeneus ad perficiendas vitales & animales functiones aptus evadat. Hic genuinus contextus, hæc nativa ſanguinis craſis non modò valdè turbatur & vitiatur, ſed ferme deſtruitur in febribus, quæ audiunt malignæ; accidit autem illlud partim ob defectum ſpirituum, qui ſanguinem vitaliter movere & ejus mixturam motu progreſſivo conſervare debebant; partim ob motum illorum valdè irregularem & turbulentum à miaſmate virulento inductum, undè inordinatæ ſanguinis motiones & ſecretiones non poſſunt non ejus mixturam naturalem valdè turbare & invertere, vel etiam impuritas ſanguinis in majori gradu ſive accumulatio magna ſordium ſeroſo ſalinarum ſulphurearum ad corruptionem vappeſcentiam & putredinoſam ſanguinis deſtructionem valdè diſponit. Remanet igitur ut demonſtremus, dictis in morbis revera adeſſe ſanguinis & humorum corruptionem; item ſeceſſionem elementorum ſanguinem homogeneum componentium, illud autem teſtatum maximè faciunt copioſiſſimæ excretiones ſeroſi humoris per ſudores colliquativos, malignis familiariſſimos; quid enim hi aliud indicant quam violationem vinculi quod intercedit cum ſanguine & ſero? Porro nihil familiarius eſt, quam ut in malignis morbis urinæ copioſæ dilutæ ſecedant, quod funeſtum ſemper indicium notavi. Antiqui Medici ejuſmodi urinas indicare phrenitidem prodiderunt, cum exiſtimarent rapi bilem ad caput; & reſpondet quoque ipſa experientia, tametſi allegata ratio hîc non commodum inveniat locum, ſed potius copioſæ urinæ de ingenti teſtantur ſeceſſione ſeri à ſanguine, undè ipſe craſſior redditus per venas anguſtiſſimas cerebri non benè circulatur, ſed inflammationem ibi parit. Rurſus diarrhϾ malè olentium humorum malignis frequentiſſimè conjunctæ, item electiones copioſi per tuſſim ſeri, quæ in principio petechialium ſæpius catarrhales febres mentiuntur, nihil aliud notant, quam elementa ſanguinis invicem moliri ſeceſſionem. Porro autem intimam ſanguinis corruptionem in peſtilentialibus, malignis & acutiſſimis febribus teſtantur ſphacelationes & corruptiones viſcerum, ventriculi, inteſtinorum, hepatis, cerebri, quorum exempla ubivis occurrunt apud attentos obſervatores. Inflammationes ardentes, anthraces, bubones, petechiæ, puſtulæ nonne à ſale ſumme acri corroſivo cauſtico ex ſanguinis corruptione producto ortum ſuum habent? Malè olentes urinæ & fœtentes alvi ſordes corruptionis præſentiam non poſſunt non ſufficienter manifeſtare. Ita porro etiam putredo verminoſa hiſce morbis quandoque complicatur, confirmat hoc ipſum Foreſtus *libr. VI. obſ. 4. in ſcholiis*, videlicet omnes febre maligna, quæ per æſtatem graſſabatur, ægrotantes, vermes cum fœtido alvi profluvio dejecerunt, qua de re conferri poteſt Kircherus *de peſte ſect. 2. cap. IV. it. M. N. C. Decad. 2. an. 5. obſ. 99.*

Perſpectis ſic cauſis atque origine malignitatis evolutâ opus jam eſt, ut tranſeamus ad curam, quæ in eo potiſſimùm conſiſtere debet, ut primum

mum ſpiritus ſeu partes ſecundum *Hippocratem* impetum facientes, in quibus vis naturæ & motuum tam vitalium quam animalium conſiſtit, & quæ morborum medicatrix & vitæ conſervatrix eſt, omni ſtudio ac ratione ſervemus, generemus atque cuſtodiamus. Spiritus enim maximè patiuntur in malignis, undè perpetua defectio virium, quæ à defectione ſpirituum eſt, malignis jungitur; Deinceps putredinoſa corruptio & ſeceſſoria elementorum ſanguinis deſtructio tam medicamentis quam rerum non naturalium uſu omni ratione impedienda & avertenda eſt, & potius craſis ac mixtura ſanguinis turbata reſtituenda.

Ut autem hiſce indicationibus faciamus ſatis, & felicem in cura effectum adſequamur, notari & memoriæ imprimi merentur ſequentes ſaluberrimæ cautelæ. 1) Prudens Medicus in omnibus malignis, quantum fieri poteſt, cito ſuccurrat auxilio ſuo, quicquid enim laudabile hic præſtatur, id in principio maximè fit. Optimè Hippocrates *ſect.* 1. *Aphor.* 29. *Si quid movendum vel evacuandum eſt, illud ſemper ab initio morbi, ubi vires vigent, fiat.* Si itaque vomitoria, ſi purgantia, ſi ſanguinis miſſiones indicantur, quod tamen rarius fit, dum ipſa materia peccans non tam turgeat vel quantitate peccet, ſed magis qualitate tenuitate, duobus prioribus diebus id fieri neceſſe eſt. 2) Quantum poſſibile, blandiſſimè ac leniſſimè in vigore morbi ſemper procedat medicus, nec nimium moveat aut irritet, undè omnes purgationes, ſudores coacti, remedia volatilia, ſpirituoſa multum motus in ſanguinem introducentia omni ſtudio vitanda ſunt, utpote frequentiſſimâ obſervatione conſtat, hiſce æſtum & delirium magis accendi, vel ſudores reſolutivos induci, aut benignas febres in malignas verti. Spectat huc illud Livii *libr.* 22. *cap.* 18. *Medicos interdum plus quiete quam movendo vel agendo perficere.* Hinc prudentiſſimè illi Medici faciunt, qui in omnibus morbis malignis, & à putredine ortis à violenter commoventibus abſtinent, ſed magis naturæ negotium relinquunt, & ſaltem blandis diluentibus, temperatis diaphoreticis, leniter & ſine calore refocillantibus, ſubinde utuntur. 3) Medicus expertus & judicioſus attendat maximè ipſius naturæ motus criticos, quos nunquam turbet vel ſupprimat vel antè tempus accerſat, *quò enim natura vergit, eò ducenda eſt*, uti ſcientiſſimè prodidit *Hippocrates.* Quare circa dies ſic dictos criticos caveat Medicus, ne medicamenta in contrarium operantia præſcribat ægrotantibus, it. ne incongruis & copioſis alimentis, aëre frigido, affectuum intempeſtivo uſu, remediis acidis, opiatis ſiſtantur excretiones criticæ laudabiles, ſicque mors vel recidivæ pejores à retrogrado materiæ vitioſæ motu accerſantur.

Notari hic velim, ægrum debilem nunquam diu, maximè autem circa criticas evacuationes, in poſitura erecta relinquendum eſſe; facilè enim animo deficiunt, dum propter motum cordis debilem ſanguis perpendiculariter in cerebrum ægrè aſcendit, & ita ſumma corporis refrigerantur, exanthemata jam in cute exiſtentia repelluntur, vel critici ſudores ſupprimuntur, ſummo ſemper cum vitæ diſcrimine, quod non ſemel, ſed repetitis vicibus in praxi meâ obſervavi. 4) Qui ſapienter vult mederi epidemiis malignis affectibus, antè omnia neceſſe eſt, ut noſcat morbi genium ac mores, & ipſius originem, præterea conſtitutionem ægri, habitum corporis, ejus conſuetas excretiones, victum familiarem, & loci, quo degit, naturam. Diverſa enim malignitatis indoles eſt, hinc una eadémque medendi methodus in omnibus non obtinet: Morbi enim epidemii toto differunt cœlo, unde optimum monitum eſt feliciſſimi Practici Sydenhamii *libr. de morbis endemiis. In tam ſpiſſa hac rerum caligine nil mihi prius eſt, quàm, quando novæ febres graſſari incipiunt, cunctari paulisper & ad magna remedia, non niſi tardius procedere, diligenter interim illarum ingenium & mores obſervare, quibus itidem præſidiorum generibus ægri juventur vel lædantur, ut quam primum his repudiatis illis utamur.* 5) Omnium ſecuriſſimam ſanandi ex malignitate ortos morbos ego annotavi ſequentem methodum: (1) Parum reſpicio in cura ad ſymptomata neque ad vigilias, anxietates, neque ad diarrhœas, tuſſes, ſopores, cephalalgias & *ſimilia.* (2) Abſtineo per totam curam ab omnibus ſudoriferis volatilibus, purgantibus, niſi quod interdum clyſteres admittam, etiam omnibus emeticis, niſi ad præſervationem & ſtatim in principio, ſi morbus à contagio fuerit; it. ab opiatis & omnibus narcoticis. (3) Aërem tam hypocauſti quàm lecti temperate calidum & æqualem purumque commendo. (4) In blanda diaphoreſi ipſum ægrum per totum morbi decurſum retineo, quo fine in principio morbi familiariter utor ſequenti pulvere. ℞. Pulv. bezoard. Senn. aut Ludovici (vel compoſiti ex matris perlarum, lap. cancror. C. C. ſine igne, antimonii diaphoret. p. æqual.) drachmas duas, nitri optime purificati ſcrupulos duos vel etiam tres, camphoræ grana ſex, theriacæ cœleſtis tria, miſce, fiat pulvis, doſis eſt drachma una, reliquo tempore mixturas & emulſiones ordino bezoardicas & analepticas, quæ e. g. compoſitæ ſunt ex aqua ſcorzon. card. bened. ſcordii, ceraſor. nigrorum, flor. acaciæ, ſambuci, flor. aurantior. pulveribus variis bezoardicis, pulvere Marchionis quibus pro re nata additur nitrum vel mixtura ſimplex ad aliquot guttas, vel etiam confectio alkermes, aut ſpir. nitri vel vitrioli dulcis, quæ Julapio roſarum, vel ſyrupo granatorum edulcorari poſſunt. (5) Per totum morbi curſum pro potu commendo decoctum C. C. citratum vel calide vel frigide ſumtum, cui interdum addi poteſt ſpir. nitri dulcis, vel etiam eſſentia ſcordii, in ſcordio enim & camphora præcipua & excellens vis reſidet alexipharmaca. (6) Reliqua omnia committo naturæ, & benè attendo ejus excretiones criticas, in quibus prudenter movendis, vel ſi opus eſt, ſiſtendis judicio opus eſt ſolido ac firmo. Ita divina adſpirante gratia plures ægrotantes petechiis, acutis putridis febribus, variolis, morbillis, febribus purpuratis mali moris decumbentes feliciſſimè ac tutiſſimè in praxi mea ſanavi atque reſtitui, probe gnarus, quæ & quanta damna atque incommoda alii Medici perverſa ſua & vulgari methodo ægrotis ſuis intulerint.

De Febribus intermittentibus.

Quænam ſint genuinæ continuarum & malignarum febrium cauſæ, & quomodo quis rectè has curare debeat, copioſe multaque ratione

tione docuimus in ſuperioribus. Nunc verò ad intermittentes progrediendo, antequam ad ſpecialem tractationem & harum curationes perveniamus, quædam hic generatim præmittenda eſſe duximus. Habent autem eaſdem cauſas cum continuis; quandoquidem irregularis atque inæqualis humorum motio identidem in ipſarum paroxyſmis obſervatur, non ſecus ac in continuis; differunt autem in hoc, quod per intervalla redeant illarum paroxyſmi, tempore intercalari à motione taliſmodi irregulari libero, pro quo interſtitio diverſo, diverſa febres accipiunt nomina, & vel quotidianæ, tertianæ, quartanæ dicuntur, quintanæ enim & ſextanæ rarius obſervantur. Deinde in continuarum principio ſemel tantum frigus ac horror invadit, in intermittentibus autem quovis paroxyſmo frigus, horror vel rigor præcedunt, ſubſequente calore, qui tandem ſudore largo vel tranſpiratione reſolvitur. Præterea etiam intermittentes differunt cauſâ; etenim in continuis vitioſus humor ſanguini vel ſpiritibus admixtus & intra vaſa collectus continenter producit motiones irregulares, donec ipſe correctus vel ſecretus fuerit. In intermittentibus videtur ille magis conſiſtere extra venas, maximeque in ambitu corporis, & poroſa ſubſtantia cutis, ubi tam copia quam nocente qualitate ſpaſmodicas partium ſolidarum & irregulares ſpirituum & ſanguinis producit motiones. Antiquitatem in hiſce prorſus conſentientem deprehendimus, dum continuarum cauſas veteres ſtatuunt materiam febrilem intra vaſa hærentem corruptam, intermittentes autem ab humore extra venas putreſcente, & in habitum corporis poſtmodum propulſo deducunt. Optimè Fernelius *libr. IV. cap. 9.* ſcribit: veterem eſſe opinionem, humorem, qui continens & proxima eſt intermittentis febris materia, in ſolo corporis habitu & extra venas computreſcere. Hunc acceſſionis initio è venis majoribus, in quibus conditus erat ſanguini permixtum in minores, ex hiſce in corporis habitum propelli. Hoc impetu ſummas corporis partes, quarum exquiſitior eſt ſenſus, ferientis humoris occurſu vel inhorreſcere vel rigere. Eo mox ſenſim illic incaleſcere, inflammari, & mox caloris vi diſſipari in ſudores, ſicque acceſſionem finiri, dum nova ſimiliter recurrat. Varia autem Medicorum eſt opinio, quæ ſit ſedes & origo remota humoris vitioſi febrem excitantis, dum alii dicunt, quod ſit ſimpliciter in ambitu corporis, nonnulli autem, quam ſententiam etiam nos amplectimur, illius originem ponunt prima in regione, ubi facile ſordes propter concurſum bilis, ſalivæ, ſucci pancreatici, atque diverſæ naturæ alimentorum concipi poſſe, nemo eſt qui dubitet; meâ ſententiâ in plicis ſive valvulis conniventibus & tunica interiori villoſa glanduloſo-nervea inteſtinorum tenuium minera ac fomes intermittentium exiſtit. Etenim quando amurca ſive bilioſâ ſive acido-viſcidâ, ſive purè viſcidâ tunica ſpongioſa repleta eſt, chylus & lympha tranſiens in oram lactealem venarum perpetuò inficitur, & quoniam ſanguini propter materiæ irregularitatem non miſcibilis eſt, neque etiam excretoriis partium poris benè reſpondet, in ipſis, nec non corporis cortice & glandulis ſubcutaneis ſubſiſtit, & juſta quantitate vel qualitate accreſcente, ſpaſmum, cujus natura eſt conſtringere & anguſtare poros, ibi excitat, & febrilem ſive inverſam ſanguinis motionem à peripheria ad centrum primùm, deinde rurſus à centro ad circumferentiam corporis impetuoſe ſemper gignit.

Ex hiſce perſpicuum eſt, quare in cura intermittentium antè omnia primam regionem Medicus reſpicere, illamque à ſordibus ibi ſtagnantibus, ſive per vomitoria ſive evacuantia aut ſalia abſterſiva alcalia ſive potentiora mercurialia, martialia, & antimonialia remedia liberare debeat. Experientiâ enim compertum habemus, ſæpè unico vomitorio, purgante, vel aliquot doſibus ſalis abſterſivi expugnari intermittentem poſſe. Colligitur autem in alimentorum canale diverſa febris minera, ſive ex ingeſtis vitioſis, quod ſæpius accidit, ubi tamen facilior cura eſt, ſive ex vitio & obſtructione viſceris cujuſdam vicini vel lienis, pancreatis, hepatis, vel ex ipſius lymphæ & ſanguinis impuritate, dum per glanduloſam tunicam ex arteriis meſaraicis inſtillatur, vel per ductum choledochum aut pancreaticum advehitur, quo caſu, ſi nimirum humores univerſali diſcraſia laborant, vel ex veteri viſceris obſtructione vitioſus propullulat humor, non tam facilis curatio febris, ſed potentiora potius deobſtruentia requiruntur, & tempore longiori opus eſt, item aëre, qui ſubtilitatem ſanguini atque activitatem corpori conciliare poteſt.

Ex hiſce etiam facile colligitur, qua de cauſa ex antecedente temporum p.n. conſtitutione vel mutatione intermittentes populariter graſſentur.

Quæſtio rurſus eſt, an dentur intermittentes malignæ & contagioſæ epidemice graſſantes? quod utique aſſerendum exiſtimamus, cum libri medici ſimilium obſervationum pleni ſint, & ipſa experientia hoc comprobet; graſſari autem tunc frequentius ſolent, quando febres petechiales, variolæ malignæ, & putridi funeſti morbi alii ob ſummam temporis præcedentem intemperiem corpora affligunt. Obſervavi malignas intermittentes evenire in perſonis quæ potiſſimùm denſum, craſſum & melancholicum habent ſanguinem, hic enim propter firmitatem non tam facile à miaſmate virulento ſolvitur & putreſcit, excitat proinde magis intermittentes, attamen non citra virium proſtrationem, ſyncopen, pulſum ſub æſtus vigore debilem, vel etiam exanthematum eruptionem; Interdum etiam intermittentes malignam aſſumunt naturam, in ſubjectis ſcorbuticis vel ſumme debilitatis, aut etiam culpâ ipſorum Medicorum, qui præpoſtero nimis draſticorum uſu, & vires ægrotantium proſternunt, & varias turbulentas agitationes in corporibus efficiunt.

Proximum jam eſt, ut explicemus ac ſolvamus quæſtiones maximi momenti, quæ diu etiam fatigarunt nobiliſſima Medicorum ingenia, prima eſt: Cur febres quædam ſingulis diebus, quædam alternis vel quarto tandem ſuſcitentur. Secunda, cur periodos atque ſtata tempora, quibus revertuntur, exacte ſervent; ut autem clarum hoc negotium evadat, neceſſum eſt, ut in anteceſſum notemus, materiam vitioſam febrilem primis in viis ſtabulantem non ſemper eſſe eandem, ſed differre & qualitate noxia, ſ. eſſe magis vel minus ſalſam, acrem, bilioſam, viſcidam, acidam, ſeroſam, & quantitate atque mole quoque delinquere. Exiſtimamus itaque, in quotidianis, quæ revera ad lentarum naturam accedunt, & ſub veſperam cum pulſu

tardo & raro invadunt, corpora mox calore, mox frigore correpto, delinquere copiam ſeri, ſive diſcraſiam quandam ſanguinis viſcidam; hinc etiam diuturniores ſolent eſſe hæ febres, nec facile curantur, & niſi cachexiæ ſimul obviam eamus, vertuntur in hecticam. Quotidianæ ergo febres, rectè notantibus Practicis, non dantur, ſed potius tertianæ duplicatæ vulgo dicuntur quotidianæ. In tertianis judicamus humorem peccantem acredine quadam bilioſâ eſſe imbutum, quæ quo major & volatilior eſt, tertianam duplicem vel etiam tertianam continuam ſuſcitat; ſi autem remiſſior acredo eſt cum ſero viſcidiori, tertiana notha naſcitur, in quâ æſtus non tam acris, ſed mitior, urina non tam flammea, ſed cum ſedimento, & omnia ſymptomata leniora obſervantur, ob id etiam febris hæc tardius curatur; ubi autem major viſciditas delinquit acido ſtiptico ſale referta, quartanæ producuntur; quo itaque mobilior & acrior eſt humor peccans, hoc breviori tempore efficit motiones inordinatas; quo immobilior & ſegnior, eò longius requirit tempus. Eadem jam eſt ratio, quare tempore verno & æſtivo magis familiares ſint tertianæ ſimplices & duplices, in autumno ac hyeme quotidianæ ac quartanæ. Item cur illi, qui ſanguinem ſeroſum poſſident, febribus lentis, qui craſſum, & denſum quartanæ, bilioſum ſalinum tertianis tam ſimplici quam duplici potiſſimum laborent.

Cum itaque pro diverſa conſtitutione materiæ febrilis febrium typi vel accelerentur vel retardentur, fluit exinde, alterata & mutatâ materiæ morbificæ figura, mole vel motu febrium paroxyſmos vel anticipare vel poſtponere, item unam febrem converti poſſe in alteram, quod in praxi ſæpenumero experimur. Sic obſervavi, ab acidorum, it. Chinæ abuſu non ſolum longe pertinaciores factas fuiſſe febres, ſed & tertianas tandem mutatas fuiſſe in quartanas: Deinde nihil magis familiare eſt, quam ut ex tertiana ſimplici tertiana duplex, vel bilioſa ardens fiat nimio abuſu volatilium & calidorum.

Alterum quod ſpectat phænomenon ſolvendum, cur nimirum ſtato die ac hora recurrere ſoleant febres, dicimus ſupponi certam ad febrem quantitatem ac qualitatem materiæ morbificæ, quæ apta ſit movere ſpiritus, inordinate atque ſpaſmodice. Cum autem in omni paroxyſmo maxima pars materiæ morbificæ diſſletur, neceſſe eſt, ut requiratur certum tempus, quo iterum fiat certa collectio materiæ vitioſæ aptæ ad motum inſtituendum febrilem. Cum autem, ut in tota rerum natura, ſic quoque in microcoſmo omnia certo numero, pondere, & tempore, fiant, & circulatio ſanguinis quoque juſtos ſuos rhythmos ſervet, facile inde colligere pronum eſt, cur certo ſaltem temporis ſpatio generetur proportionata materia febrilis: deinde tribuendum quoque eſt hic multum conſuetudini, quoniam ſpiritus animales ſive Natura, ſi motum aliquoties certum inſtituerunt, facillime ipſum repetunt, quamvis, in quo illud conſiſtat, determinare difficillimum ſit. Sic notum eſt, quando quis conſueſcit certa hora vigilare, ſomnum vel cibum capere, certo iſto recurrente tempore etiam ipſi non cogitanti obrepit ſomnus, vel evigilat, vel appetitus adeſt cibum capiendi: Sic quoque multi morbi ſunt periodici, nimirum: dolores, hæmorrhagiæ, quæ per certum menſem vel etiam annum recurrunt. Patet quoque inde, cur menſes vel hæmorrhoides exacte typos ſuos ſervent. Sæpiſſime etiam contingit, licet omnis cauſa febrilis abſit, & febricitantes bene ſeſe habeant, recurrere iſtum motum ſpirituum inordinatum febrilem. Juvat tunc contraria impreſſione horum motum immutare & alio vertere, quo fine practici commendant acria veſicantia, dolorem excitantia, opiata; Ita quoque variæ impreſſiones per amuleta, affectus animi, terror, triſtitia, ira, ebrietas & alia ſæpe curant febres. Quæ omnia luculentiſſime teſtantur, ſubjectum febrium principaliter eſſe ipſos ſpiritus, qui irregulares iſtas motiones ſanguinis & ſpaſmos in febribus concitant.

Ex hiſce jam adductis clariſſimum eſſe judico, feliciſſime intermittentes tunc curari, quando materia peccans febrilis primis in viis conſiſtens vel corrigitur vel aufertur atque evacuatur. Deinde quando illud heterogeneum, quod ſanguini immixtum fuit, ſecundum naturæ ductum diaphoreſi tam ſubigitur quam expellitur; Et tandem omnia evacuatoria, & principaliter meatus ſubcutanei excretorii roborantur, & illorum tonus nimis relaxatus, valde deſtructus, reſtituitur. Primæ indicationi ſatisfaciunt varia correctoria, abſorbentia, præcipitantia ſic dicta, incidentia, & attenuantia, ſalina abſterſiva, it. evacuantia, emetica, laxantia; Omnium autem optime aufertur materia vitioſa per inediam vel abſtinentiam, hæc enim optime febrium intermittentium curatrix eſt. Certiſſimum enim febris diu duraturæ indicium eſt, ſi ægrotantes multum appetunt & comedunt, cum contra inediâ & ſanguinis craſſus dividatur, ſubtiliſetur & tranſpiratione expeditiori reddita materia ſuperflua melius ſubigatur & expellatur. Si ex obſtructis emunctoriis aut viſceribus febrium fomes propullulat, deobſtruentia locum inveniunt, & non tantum ſalina, verum etiam potentiora, ſcilicet martialia, antimonialia, & mercurialia, in uſum trahenda ſunt; Secundam complent indicationem diaphoretica temperata, maxime liquida, tempore quo natura diaphoreſin excitat, ſub declinatione exhibita, & videndum maxime, ut toto intermiſſionis tempore meatus cutis placide ac blande ſerventur aperti. Denique ad naturalem tonum ac robur omnibus excretoriis poris ac glandulis, principaliter meatibus cutis fœnerandum, non excellentius datur præſidium quam famigeratiſſimus cortex chinæ chinæ, qui revera ſpecifici titulum in curandis febribus meretur. Agit autem, ut veteres locuti fuerunt, tota ſubſtantia, complectitur enim cortex chinæ, uti analyſis chymica docet, particulas amaras, item terreas conſtringentes, & reſinoſas blande balſamicas, quæ omnia juncta illud efficiunt tam roborando quam corrigendo, quod ſingulis ſolis & ſibi relictis negatum eſt. Ceterum ſequentes cautelæ circa ejus uſum merentur attendi. 1) Nunquam exhibendus eſt cortex Chinæ, præſertim in ſubſtantia, corporibus plethoricis & quorum prima regio copia & colluvie vitioſorum humorum ſcatet. 2) Nunquam dandus eſt alvo adſtricta, cute exiſtente arida & tranſpiratione impedita, nunquam porro in principio ſtatim febris, vel etiam ante paroxyſmos. 3) Ubi ſcirrhoſitates & obſtructiones viſcerum adſunt, & diſcraſia acido-viſcida febribus

febribus conjuncta eſt, cautiſſime cum ejus uſu mercandum. Sed potius convenit expurgata probe prima regione, præmiſſis deobſtruentibus mobilem materiam reddentibus, ſuccende diaphoreſi, & ubi jam aliquot paroxyſmi præceſſerunt, & febris mitior facta, & ubi magis ſpirituum impetus ſiſtendus quam promovendus eſt, maximeque diebus intermiſſionis, repetitis vicibus, doſi autem pro una vice non adeo larga. Si ſubjecta teneriora fuerint & venrriculus debilis exiſtit, conferunt melius eſſentiæ & infuſa ejus, quam pulvis in ſubſtantia, qui tamen revera ob partes adſtringentes magis eſt ſpecificus. Eædem cautelæ tenendæ etiam ſunt circa uſum aliorum conſtringentium, febriles paroxyſmos ſufflaminantium, qualia ſunt aluminoſa, opiata, vitreolacea, liquor martis, tinctura ſulphuris vitrioli, terra japponica, nux moſchata, radix tormentillæ, penthaphylli, plantaginis, viſcus quercinus; quibus tamen propter dictas ſuperius rationes eſt longe multumque præferendus cortex chinæ. Quo circa à præpoſtero & intempeſtivo horum uſu & febrium citiori ſuppreſſione, ante correctam & evacuatam materiam febrilem graviſſima excitari ſolent pathemata, v. g. lentæ febres, hecticæ, viſcerum infarctus atque indurationes, & exinde producti icterus, hydrops, malum hypochondr. porro alvi adſtrictio, dolor colicus, cardialgicus & hujus generis plura conſequuntur.

De Febribus tertianis.

QUod attinet tertianarum hiſtoriam, illæ præ aliis hoc peculiare poſſident, quod invadant maxime ætate juvenes atque viros, temperamento ſanguineos & Cholericos, anni tempore verno atque æſtate, interdum etiam autumno, quo tempore gignuntur pertinaciſſimæ. Deinde in tertianis æſtus ſemper ſolet eſſe major, ita ut nonnunquam vigilia & delirium in calidioribus complicentur. Horror ordinario eſt vehemens, quem comitari vel ſubſequi ſolent cardialgiæ, nauſeæ, vomitiones, præſertim prioribus ſub paroxyſmis & finito rigore. Priuſquam horror invadit, ſpaſmodicæ tenſiones atque conſtrictiones artuum, dorſi, pandiculationes pedum, dolores oſtocopi contuſivi fiunt. Ipſo frigoris tempore ægroti pallent, habitus corporis ſubſidet, facies depreſſa ac macilenta apparet, venæ diſparent, cum contra ſuccedente æſtu totum corpus ſpongioſum, laxum, inflatum, rubicundum, cum æſtu vehementiori, arteriarum celeri pulſatione obſervetur, & quo minus illud accidit, hoc graviores anguſtiæ atque anxietates circa præcordia, inquietudines, corporis jactationes, cephalalgiæ ſimiliaque percipiuntur. Ad declinationem quando vergit paroxyſmus, ſpontanea viſitur diaphoreſis vel largus etiam ſudor, qui inter initia febris & paroxyſmorum vix obſervatur: Poſt ſudorem ſymptomata remittunt, pulſus naturalis iterum evadit, vires recolliguntur, appetitus bonus, ſomnus quietus, urina quæ in paroxyſmo flammei coloris citra ſedimentum mingebatur, jam ſedimentum craſſum deponit. Illud præterea notabile eſt, in tertianis, ſi nullus fluit ſudor, nec vomitu, nec diarrhœâ, nec urinâ emittitur materia peregrina, peſſimum eſſe indicium, ut pote taliſmodi febres ut plurimum degenerant in continuas, ſi ſubjecta fuerint ſanguinea & cholerica, ſi pituitoſa in lentas & hecticas, ſi craſſum ſanguinem in venis alunt, in quartanam, hydropem, quod etiam accidit, ſi præmature conſtringentium & chinæ chinæ abuſu tertianæ ſupprimantur, atque materiæ febrilis correctio & ſecretio impeditur. Quod ſi in tertianariis ulcuſcula in ore vel labiis apparent, bonum eſt indicium, ut pote tunc materia heterogenea bilioſa cauſtica à ſanguine incipit ſecerni, quæ hærens in ſpongioſis partibus continui ſolutionem producit. Quando urina in copia emittitur craſſa & cum ardore tranſit urinarias vias, itidem bonum ſignum eſt. Terminari etiam ſolet in icterum, materiâ bilioſa acri præcipitatâ quaſi ad habitum corporis. Quandoque etiam ſymptomatice icterus conjungitur, & notat vitium hærere in biliariis viis. Interdum tertiana ſeptimo paroxyſmo ſponte finitur, nonnunquam ad decimum quartum & ultra ſe extendit. Si autumnalis eſt, ad menſes aliquot & amplius exporrigitur. In cura obſervamus, tertianariis admodum nocere remedia calida volatilia, acria, aromatica, dum ſimplices facile vertunt in duplices, vel etiam continuas, æſtum intenſiorem atque delirium provocant, vel bilioſis cholericas efficiunt, præprimis autem calida nocent Senibus, in quibus comatoſos affectus, Caphalalgias vel etiam maraſmum producunt. Obſervatione quoque conſtat, nimia acida, refrigerantia, julapia, terrea conſtringentia, præcipitantia nocuiſſe, quandoquidem facile alvi adſtrictionem contumacem, colicam convulſivam, cardialgiam ictericam & recidivas periculoſas excludunt. Optima medendi hiſce febribus ratio eſt, ſi præſente indicatione & inclinatione ad vomitum illud, & quidem in forma liquida afferatur, vel tempore intermiſſionis vel aliquot horas ante paroxyſmum, quamvis ultro oriente calore oriantur ipſæ vomitiones. In aliis prima regio per epricriſim lenioribus purganda & liberanda à ſordibus bilioſis acido-viſcidis eſt, cui ſcopo inſerviunt maxime ſalina deterſiva, nitroſa, v. g. nitrum antimoniatum, arcanum duplicatum, terra foliata tartari, ſolutio oculorum cancri, tartarus vitriolatus, flores ſalis ammoniaci, nitrum præparatum, quæ cum aliquot granis diagrydii & antimonii diaphoretici commodiſſime miſceri poſſunt. Si febris rebellior, aliquot grana mercurii dulcis addenda ſunt, quæ tamen cum ſalibus non exacte trituranda ſunt, ſed ſaltem admiſcenda, ob metum corroſivitatis, ſputationes & diarrhœas ex facili provocantis. Vel etiam infundi poſſunt vino radix gentianæ h. cent. min. abſinth. card. ben. Scordii, Rhabarbar. quibus addi poſſunt nitrum, tartarus crudus, ſal tartari, paſſulæ, omni mane bonus hauſtus ſæpius feliciter ſine recidiva febrem ſuſtulit. Quibus præmiſſis ipſo in paroxyſmo tempore maxime æſtus, imo in declinatione, mixturæ propinari poſſunt correctoriæ & leniter diaphoreticæ, quæ compoſitæ ſunt v. g. ex decoct. C. C. aqua florum ſamb. acaciæ, ſcordii, carduibened. antihect. Poterii, lapid. concrorum, matre perlarum, nitro præparato, ſyrupo papaveris, rhœados, quibus etiam addi poſſunt pro re nata ſal abſinthii, diaſcord. Fracaſtorii, vel mixtura ſimplex aut theriacæ cæleſtis, vel etiam ſpiritus nitri dulcis. Aliquot paroxyſmi ſi ita præceſſerunt,

runt, & materia vitioſa ad excretionem vergit, totum negotium abſolvendum prudenti exhibitione chinæ chinæ, quæ commodiſſime affertur in Electuario, ſi nimirum ejus pulvis cum julepo roſarum & rob juniperi vel ſambuci miſceatur. Si rebellior materia eſt, reiteranda priora remedia ſunt, imo ſi autumnalis febris, ſalibus magis abſterſivis pugnandum, ex quibus optimum eſt ſequens mixtum: ℞. Salis abſinthii, nitri præparati, nitri antimoniati ana drachmam unam, florum ſalis ammoniaci drachmam ſemis, ſalis ſuccini ſcrupulum unum: Doſis eſt ſcrupulus unus, cui etiam admiſceri poſſunt grana aliquot panaceæ Conerdingianæ, vel grana decem reguli antimonii medicinalis, quæ duo potentiſſima ſunt deobſtruentia, & lymphæ coagulum diſſolventia. Præterea inſtar omnium victus parcus & tenuis, quo ſolo ſæpe, teſte *Celſo* & *Williſio* ipsâque experientia, tertianæ profligantur, commendandus eſt. Præterea ſi maligni aliquid immixtum, camphoræ parum addatur, ſi æſtus maximus & febris eſt cholerica, nitroſa cum diluentibus ſatisfaciunt; ſi epidemicæ febres, diaphoretica theriacalia majori in uſu ſunt.

De Febre quartana.

Omnium morborum nullus tam lentus, tam contumax eſt, quam febris quartana, quæ etiam multorum ſeculorum decurſu in ludibrium tranſiit Medentium. Differt ipſa ratione ſymptomatum, durationis, medendi methodi, pro individuorum climatis, ætatis, temporum mutatione atque varietate. Gignendæ huic febri admodum apti ſunt frigidi ac ſicci, hirſuti, qui gracili & glabro ſunt corpore, ſanguinem craſſum fovent, ſenes, vel ætatis conſiſtentis homines, qui ad actiones ingenii & corporis ſegniores ſunt, curis & mœroribus confecti, & cibis olim addicti craſſis, terrenis atque acidis fæculentis. Succreſcit hic morbus præſertim autumno, regione cœlique ſtatu inæquali exiſtente; quando ad brumam uſque manet, per totam hyemem liberari ægri non ſolent, ſed interdum ad ætatem adultam durat. Frigus in quartanâ intenſius eſt, quam cæteris intermittentibus, & rigor univerſum fere corpus occupat, dentes ſtrident, articuli vero & oſſa quaſi pondere obteruntur, pulſus acceſſionis initio multò quam naturalis languidior, minor, tardior ac rarior, poſtea vero ſatis validus ac celer, & interdum inæqualis, calor non tam vehemens ſicuti in tertiana, urina primis diebus tenuis, alba, aquoſa, poſtea vero & calore & contentis mutata; alvus ut plurimum ſegniſſima & conſtricta. Præterea memorabile eſt, quartanam intempeſtive fortioribus catarcticis vel ſudoriferis volatilibus vexatam tranſire in ſæviſſima interdum ſymptomata, cephalalgiam gravativam, anxietates ſummas, virium proſtrationem & ejuſdem generis alia. Decrepitis ordinarie ferme funeſta eſſe ſolet. Si quartana diuturna eſt in melancholicis & hypochondriacis, & qui dextro latere dolorem ſentiunt gravativum, in hydropem, melancholiam hypochondriacam, icterum nigrum, in macilentis in hecticam, in ſenibus in maraſmum, in Cachecticis in pedum tumorem & inflationem, in Juvenibus ex malo regimine diætæ, vel abuſu exagitantium in duplicem quartanam lubentiſſime tranſit.

Solvuntur quartanæ frequentiſſime urinis craſſis, largis, ad nigredinem vergentibus, præſertim in illis qui craſſum & rudem fovent ſanguinem, in plethoricis fœminis per menſtrua, in ſenibus & adſuetis per hæmorrhoides, in juvenibus per narium hæmorrhagiam, in cachecticis per abſceſſum in crura, in ſcorbuticis, ſcabioſi quid interdum apparet, vel ulcera erumpunt, bonum in finem, de qua re legi meretur Ballonius *in libr. Ephemerid.* it. Langius *Epiſtola XVII. libr.* 1. p. 70. qui ita ſcribit: *vidi plus centies ſcabiem per aliarum febrium, tum præcipue quartanæ criſin obortam ſponte exoleſcere citra omne medicamentorum ſubſidium.* Si nimis cito conſolidantur ulcera, vel ſcabies retropellitur, facile comatoſi vel convulſivi quid corporibus accedit. Malum eſt, ſi appetitu nimio laborant, nec bonum obſervavi ſignum, ſi effuſas habeant quartanarii ſudationes cum alvi profluviis, niſi ſint criticæ. Tandem quartanæ frequenter ſunt epidemiæ. Memorat Sennertus *de Febr. l.* 2. *cap.* 10. Accidiſſe talem toti Germaniæ & Wittebergæ tam familiarem, ut etiam infantes modo natos corriperet, & vix domus aliqua eſſet, in qua non quartanarius unus vel etiam plures decumberent. Circa curam in genere illud notandum, quod fortiora commoventia evacuantia minus commode ferant; nam ſimplices quartanæ hiſce convertuntur in duplices, vel in ſenibus tranſeunt in cephalalgias graves aut ſopores profundos. Præpoſtero chinæ chinæ vel aliorum conſtringentium abuſu, priuſquam materia fluida & mobilis facta fuerit, in ſuffocativum catarrhum, icterum nigrum, tumorem crurum, ſcirrhum hepatis, tumorem lienis, hydropem, facili abeunt negotio. Optime ferunt leniora evacuantia, per alvum emollientia, deterſiva ſalina, mucum incidentia. Vomitoria & draſtica purgantia ob acidi humoris efficaciam vix operantur.

Ex quibus omnibus adductis promtum ac facile eſt judicare, quartanam potiſſimum oriri ex accumulatione materiæ tenacis viſcidæ, immobilis, crudæ cum ſanguine non miſcibilis & poris excretoriis non reſpondentis, ſive illa collecta fuerit in inteſtinorum canale, ſive etiam jam totum ſanguinem diſcraſia acido-viſcida infecerit, hanc jam ipſa Natura motu febrili quaſi critico corrigere, ſubigere, & ſecernere geſtit, quod negotium naturæ optimum, quantum poteſt Medicus, promoveat aptis & convenientibus remediis, nec in contrarium operetur aut naturam, ut ita loquar cum veteribus, ab opere ſuo avocet. Prima itaque Medentis intenſio eſſe debet, viſciditatem attenuare atque evacuare, ſed ſemper blandiſſime; ſecundo perſpirationem ſanguinis & per conſequens totius corporis promovere, & tandem robur excretoriis poris viſcerum atque cutis ſub diuturnis paroxyſmis nimium laſſatus & à tono ſuo dejectis reſtituere. Primam indicationem adimplent remedia detergentia, uti ſunt nitroſa, arcan. dupl. nitrum regenerat. ſal polychreſtum, quæ liquando & fundendo viſciditatem egregiè opitulantur. Accedit, quod ſalia hæc tam alvinas quam urinarias vias ſtimulent, per quas tamen commoda humoris peccantis fit evacuatio. Hiſce præmiſſis per inferiora optime educitur mobilis materia. Veriſſime ſcribit Hippocrates *in libr. IV.* §. 9. Melancholicos *liberalius pleniuſve per inferiora*

inferiora purgabis. Hinc paſſim in obſervationibus, legitur, Diarrhœas, imo dyſenterias ſpontaneas quartanis ſupervenientes illas ſolvere, quapropter omnibus veteribus conſentientibus, lenientia, emollientia, quæ per epicriſin purgant citra ullam vehementiam, omnium optima ſunt contra quartanam præſidia. Ita ſolum fol. S. S. S. infuſum cum rhabarbaro, addita manna & tartaro tartariſato in aqua fumariæ, præſentiſſimum eſt remedium mitigans paroxyſmos & plane etiam tollens. Alvus enim mollis ſemper ſervanda, quoniam quartanarii ſuapte natura alvos mire adſtrictas habent. Bene monet Galenus 1. *ad* Glaucon. *libr.* 2. Initio utendum eſſe clyſteribus, deinde deſcendendum eſſe ad interna.

Vomitoria niſi inſignis adſit ad vomitum inclinatio, & vomere ægri conſueverunt, vel quartana notha i. e. bile mixta, quæ ſub finem æſtatis accidere ſolet, ſit, parum auxilii vel utilitatis afferunt. Quod ſi humores auſteri, acidi, ſtyptici ſunt, uti illud fieri ſolet in hypochondriacis, ſpleneticis & melancholicis, potentiora acidum deſtruentia in uſum vocari debent, cujus generis ſunt martialia, v. g. limatura martis in tenuiſſimam pollinem redacta, crocus martis aperitivus cum ſalibus, antimonium martiale cachecticum, quæ vel ſola, vel melius cum ſalibus vegetabilium fixis, aut ſi potentiori aperiendi facultate pulverem hunc inſtruere velimus, quando veteres in viſceribus latitant obſtructiones, cum Regulo antimonii medicinal. vel etiam cinnabari aut mercurio dulci vel mercurio diaphoretico amico connubio jungi poſſunt, additis guttulis aliquot olei carminativi aromatici, ſalis pulvis in rebellibus quartanis non intermiſſis leniter evacuantibus & convenienti diæta tenui præſtantiſſimam fert opem, ſi omni mane exhibeatur, vel poſt ejus uſum inſtituatur motus. Alii ad acidum in primis viis infringendum oleum tartari p. d. ſubinde inſtillant potui, vel etiam ſpiritum ſalis ammoniaci urinoſum cum aqua factum, admiſcent ordinariæ cereviſiæ non citra effectum. Præterea ad alteram indicationem abſolvendam convenit maximè in quartanis ſudor, qui tamen nunquam vi eliciendus eſt, vel remediis calidis vehementioribus aut regimine nimis calido, præſertim in ſenibus, ſed quoniam ipſi paroxyſmi poſteriores ſua ſponte terminantur in ſudorem, hinc ille ipſe omni opera promovendus potu congruo calidè adſumpto, quique ſimul facultatem habet ſudorem eliciendi, talis indolis eſt Decoctum C. C. citratum vel cum eſſentia ſcordii, niſi æger faſtidium habeat, aut nitro & pauxillo vini remixtum. Crocus & theriacalia ad ſudorem hâc in febre movendum commodiſſima etiam ſunt. Et notabile hic eſt potum omnem in paroxyſmo vel ante ipſum anxietates inſignes efficere, quando autem Sudor incipit fluere, illum ipſum eſſe optimum. Veteres ad perſpirationem corporis promovendam, quæ ſicuti in omnibus febribus, ita & hic utiliſſima & indicatiſſima eſt, utebantur linimentis oleoſis emollientibus & penetrantibus, quibus inungebant totam nucham, poſtea fortes inſtituebant frictiones cum pannis calidis, ut eo melius pori aperirentur. Juvat quoque, ut perſpiratio fiat expeditior, abſtinere ab omnibus ſolidioribus alimentis, cibis craſſis flatulentis, carne ſuilla & qui tardiorem habent exitum, item acidis ſalſis & omni cibo copioſo. Commendandi magis ſunt cibi boni ſucci ventrem emollientes; tenues, unà cum abſtinentiâ, quæ febrium intermittentium optima eſt medicatrix. Perpetua enim regula eſt: Quo plus comedunt & majori appetitu gaudent quartanarii, eo diuturnior ſit febris; quo magis abſtinent, eo citius ſanatur. Tandem vitandus eſt aër craſſus, frigidus, gravis ac denſus, ſed eligendus ſerenus, lucidus, tenuis. Patet hinc ratio, quare tempore verno & æſtivo ſponte febres quartanæ & facillime iſto tempore ſanantur, quoniam tunc temporis corporis perſpiratio longe liberior ac promptior eſt. Confert quoque motu exercere, cum ille ipſe revera magna ſit medicina ſanguinis craſſi, dum ipſum tenuem ac ſubtilem reddit.

Tandem ad ſatisfaciendum tertiæ indicationi, ſi febris hiſce omnibus obſervatis non abigitur, conſultum eſt, maximè ſi ſigna coctionis appareant & obſtructiones potiſſimum reſeratæ fuerint venire ad ſpecifica corroborantia, topica item externa, accidit hâc ratione ut graviſſimæ febres illis quam facillimè cedant. Specifica autem ſunt interna, cortex Chinæ in infuſo vel in ſubſtantia exhibitus, de cujus legitimo uſu atque exhibitione dictum jam fuit in prioribus. Inter externa commendantur vulgariter remedia juncturis manuum & pedum applicata ex veſicantibus erodentibus compoſita. Ita famigeratiſſimum eſt linimentum, quod conſtat ex terebinthina, fuligine, camphora, araneis contuſis, oleo ſcorpionum, flammula Jovis: quo ſolo ſæpius profligata fuit febris.

Dicta hâc methodo qui procedunt ſecuriſſimè & certiſſimè pertinacem hunc morbum profligare poterunt, maximè ſi ipſum tempus anni reſpondeat & faveat medicamentorum operationibus, quod ferme principale exiſtit, ut etiam ex hiſce videat Medicus vires medicamentorum non agere ex ſe, & ratione activitatis ſuæ, ſed ſub favore naturæ & multarum rerum externarum.

Ultimo illud adhuc meretur memoriæ commendari, quod ſi quartana ex ſuppreſſis hæmorrhoidibus vel etiam retentis menſibus proveniat, ut, quantum fieri poteſt, in ordinem redigantur hæ excretiones ordinariæ, & juvat etiam, quando plethora adeſt, venæ turgent, corpus gracile eſt, ſanguinem minuere per venæ ſectionem.

Accidit interdum, ut omnibus fruſtra tentatis, remittentibus etiam ſymptomatibus gravioribus, febres tamen periodos ſuas repetant, ubi nihil conſultius eſt, quam ventriculum roborari & blandam chyli ſpirituaſcentiam perpetuo promovere: ſic febris tandem imminuitur & ſponte ceſſat. Succeſſive enim per benignum & balſamicum chylum corrigitur ſanguinis diſcraſia. Optimum autem ſunt elixiria balſamica, & quidem noſtrum paratum ex radice Zedoariæ, chinæ chinæ, gentianæ, h. ſcordii, cort. aurant. citr. recent. nuciſtâ, ſuccino, oleocaryophyll. croco, camphorâ, myrrha, ſp. ſal. ammon. & ſp. menthæ, quod etiam in aliis affectibus diuturnis opem fert præſtantiſſimam.

FINIS.

INDEX
OBSERVATIONUM.

A

de Affectibus inaſſuetis, raris & deploratis, Pag. 7. 12. 24. 25. 43. 80. 82. 84.
de Affectu fœdo & horrendo 80.
— Virgineo, raro, inveterato & deplorato 86.
de Angina 20. 53.
de Apoplexia, Paralyſi & imminuta memoria 89.
de Apoſtemate inſigni in crure 128.
de Arthritide 11. 190. 24. 37. 65. 90. 113. 120. 121. cum febre & aliis 11. 84 133. inveterata cum tophis & nodis 132. ejus rara ſpecies 87.
de Aſthmate 32. 66. 102. deplorato cum cordis palpitatione & menſium ſuppreſſione 53. inveterato 66. 70.
de Auditu deperdito 39.
de Aurium ſurditate cum ulcere 97. tinnitu cum pruritu & gravi auditu 57.

C

de Cachexia antiqua ventriculi imbecillitate & febre lenta 90. cum Aſcite incipiente & febre lenta 109. cum Leucophlegmatia poſt inſignem hæmorrhagiam 108. 114.
de Cacochymia, ventriculi intemperie 21.
de Calculo 28. 122. 123. 124. 132. renum 124. veſicæ 123.
de Capitis dolore 56. acerrimo ſeſquitertianæ febris periodos ſervante 94. brachii paralyſi & aliis 34. inveterato 95. per intervalla recurrente 94. raro & funeſtiſſimo 79. 85. 88. in quo caput rigidum nullo pacto flecti poterat 95.
de Carcinomate 69. in labiis ſeptuagenariæ 72. lingua 99. utero 113.
de Carunculis 28.
de Catharro 1. 39. 130. cum febre lenta & virium imbecillitate 60. nervorum imbecillitate 78. inveterato 130. ſalſo 9. 16. incurabili habito 52. 69.
de Clauda muliere à biennio 23.
de Cœcitate cum oculorum dolore 55.
de Colico dolore 12. 34. 106. cum continuis vomitibus 104. 105.
de Contractura 37. brachii 33. cum ulceribus 36.
de Cordis palpitatione 13. 53. 128.
de Coſtarum dolore 34.

D

de Defluxione capitis 17. 87. 93. contumaci 45. 48.
de Diarrhœa inſigni 73. 125.
de Dolore 92. abdominis 61. 62. matricali falsò habito 105. 106. acerbiſſimo 31. corporis totius 81. crurum 65. faciei non obſervato 96. cui nares mira magnitudine incraſſantur, & mirâ fœditate in pomum granatum augentur 98.
de Dolore Tibiarum 127.
— Vagante 10.
de Dyſenteria 18.

E

de Epilepſia 33. 67.
de Eryſipelate à medelis malè adhibitis 41.

F

de Fame canina 131.
de Febre 82. 114. acuta 21. 47. icteritia flava, catharrali fluxione moleſtiſſima 48. alba 18. ardenti 33. cum vehementiſſimo ardore ventriculi 68. continua & ardente 38. 71. cum calculo 28. cum graviſſimis ſymptomat. 73. regio morbo & aliis 17.
de Febre Hectica 15. 22. 127. cum tumore ventriculi 6. cum ulcuſculis in faucibus 125. marmore inſigni incurab. habita 48.
— Lenta 18. 46. 55. 57. 77. 79. 86. 90. 98. cum tuſſi, ventriculi imbecill. 71.
— Maligna 16. 19. cum ſæviſſimis ſymptom. 29. 77.
— Nocturna cum ſudore & tremore cordis 50.
— Quartana 36. 117. duplici 107. 115. cum principio hydropis 89. in muliere utero gerente 116.
— Quotidiana menſium ſuppreſſione, &c. 22.
— Tertiana duplici 23. 25. 27. 30. 31. 35. 115. cum atrociſſimo dolore capitis 56. cum horrendo ſympt. 23. cum tumore lienis 29. 56. viſcerum 13. arthritide & ſtrumis 37. immodico ſanguinis fluxu 30. cum atrociſſ. dolore ventriculi 53.
— Notha 10. 61.
de Fiſtulis 108.
de Fluore albo 48. ſanguinis & puris per alvum, à biennio inveterato cum febre lenta marcore 79.

G

de Gangræna cum marcore & paralyſi, &c. 88.
de Gibboſitate in ſene cum doloribus 62.

H

de Hæmorrhagia 30. 73. per omnes meatus corporis erumpente 71. uteri 114
de Hæmorrhoidibus dolorificis 75.
de Hemicrania inveterata 95.
de Herpete contumaciſſ. conclamato in facie, collo & tibiis 120. inveterato incurabili habito 119. maligno, &c. 37. 43. ulcere nares depaſcente 116.
de Humore ſalſo circa anum luxuriante, hæmorrhoidibus

Index Obſervationum.

rhoidibus dolorificis, &c. 75.
de Hydrope 3. 39.
— Aſcite 35. 110.
— cum Anaſarca 109. febre lenta, macie, duabus fiſtulis in crure 108. tumore lienis, febre lenta, menſium ſuppreſſ. 51. ventris 79. quartana duplici lienteria 107.
de Hydrope cum Aſthmate 66. febre acutâ, ſiti, vigiliis, &c. 47.
— Leucophlegmatia & aſcite à catharticis malè adhib. 58. macie & febre lenta 18. in ſene 15. 110. poſt immodicam ſanguinis reject. per os 132.

I

de ICteritia alba 18. flava 26. 32. 48. cum principio hydropis, ſumma virium jactura, vigil. 103. 121. in ſeptuagenario 114.
de Ictero, arquato morbo 12. 29. cineritio 18.
de Inflatione corporis repentina, cum puſtulis exiguis, pungenti dolore, febre lenta 55.
de Inteſtinorum lævitate diuturna 62.
de Iliaca paſſione 83.
de Iſchiatide pertinaci 50. 51. 61. 63. 85. 130.
de Iſchuria 30. 54.

L

de LEucophlegmatia 108. 110. 114.
de Lienis curatio 29. 56.
de Lienteria 107.
de Linguæ affectu raro 99.
— Carcinomate *ibid.*
de Loquela amiſſa 51.
de Loquendi impotentia à ſeſquianno contracta cum anhelitus difficultate 100.
de Lue venerea 39. 133. cum hydrope 8. 54. inveterata 30.
— Latente cum graviſſimis ſymptomatibus 9.
de Lupia in capite 32.

M

de MArcore inſigni 18. 22. 43. 47. 48. 57. 85. 86.
de Melancholico affectu cum cordis palpitatione, vertigine, & aliis 13.
de Menſium fluore immodico 131.
— cum Leucophlegmatia 112.
de Menſium ſuppreſſione 8. 10. 25. 51. 53. 111. 112. ventris dolore, aſcite, Lienteria & Aſthmate 112.
de Morte repentina 117.

N

de NArium ulcere peſſimo 128. naſique aucta magnitudine calculculis erodentibus *ibid.*
de Nephritide 24. 27.

O

de OCulorum dolore 10. 55. 74. 96. 104. cum magnitudine aucta 97. inflammatione 78. cum febre, ungula, epiphora 49.
de Oris tortura, linguæ paralyſi, continuo vomitu. 87.

P

de PAralyſi 12. 23. 34. 39. 89. cum febre lenta inappetent. vigiliis 98. hydrope, &c. 39.
de Paralyſi Linguæ cum Oris tortura, cont. vomit. 87. & brachii 76. inveterata 31. 118. marcore inſigni, diuturnis vomitibus, inappetentia, gravedine, vigiliis 85.
— Symptomatibus graviſſimis 57. ventriculi imbecillitate. 118.
de Phthiſi 90. 100. 101.
de Pleuritide 31. in ſeptuagenario 68.
de Polypo 119.
de Pſora contumaci 63. 64. 126. lepræ finitima 122.

S

de SCabie fœda 75.
de Singultu lethali 67.
de Strumis 37. in collo, marcore inſigni & lenta febre 57.
de Suffuſione 13. 30.
de Surditate cum aurium ulcere 97.

T

de TAbe cum febre 38. inſigni frigiditate ventriculi 28. 126.
de Tentigine inveterata 26. 46.
de Tibiarum dolore inveterato & continuo 127.
de Tortura oris, Linguæ paralyſi, contin. vomit. 87.
de Tumore abdominis 25. in facie 20. palpebræ oculi nato 78. pudendis mulierum 113.
de Tuſſi 77.

V

de VEntriculi angore 46. ardore 68. attritione 62. conſtitutione mala 14. 21. 28. 38. 77. 90. 106. 118. dolore 35. 53. 107. cui ſuccedit dolor colicus 106. paroxyſmante 16. poſt cibum in ſene 106.
de Vertigine 13.
de Vigiliis continuis 46. 47.
de Virgineo morbo 17.
de Ulcere capitis, in quo cranium emarcuit ſponte in muliere octuag. quæ ſana cœca evaſit 60.
de Ulcere chironio 27. 43. in facie 125. horrendo 17. in facie *noli me tangere* dicto maligno 9. 33. & falſo catharro 13. 9.
— Narium 128.
— Telephio 14.
de Ulceribus ferinis 22. in tibiis 129.
— Phagedœnis utrumque genu obſidentibus cum nervorum retractione, febre inſigni, &c. 70.
de Vomitibus diuturnis 85. 87.
de Vomitu, Lienteria & febre continua ab aqua forti epota 72.
de Uteri affectu 48. raro 52. 114. prolapſu 129. tumore 113.
de Vulnere ſclopo illiſo 42. in facie 66. citra futuram curando 77.
de Vulneribus capitis 76. juncturarum cum oſſium fractura, inaſſueta methodo curandis 59.

INDEX RERUM.

A

A*Bſtinentiæ* utilitas *pag.* 3. 131. in Febribus 305. 310. 313.
Acetoſum eſurinum quid? 186. 188.
Acetum Bezoardicum 155. Minerale 40. 88.
Acida inimica nervis 14. Oſſibus 23. Vulneribus 36. 59. Menſtrua quænam diſſolvant? 178. Mineralia in Febribus 290. Eorum abuſus 26. 35. 49. in Febribus 78. 87. 303. 310. Icteri cauſa 114. 117.
Acidularum uſus 154.
Acidulorum uſus in Arthritide 121. Febribus 19. 21. 303.
Adſtringentium abuſus in Eryſipelate 13. Febre Hectica 15. Febribus 303. 310. Hemorrhagiis 73. 109. 112. 114.
Ægrorum decubitus qualis? 271.
Æquinoctia morbos nonnullos exacerbant & ſolvunt 57. 79. 82.
Aer æſtivus ſalia acuit 96. 306. Autumnalis ad diarrhœas quomodo diſponit? 82. Ad febres quartanas diſponit 36. 117. Hypochondriacis noxius 86. Frigidus noxius 84. 95. in raucedine 100. Paralyticis quinam ſalubris 119. Potens eſt menſtruum 177. 178. Salibus gravidus noxius 102. 306. Ejus acceſſu impedito vegetabilia à corruptione præſervantur 155. 173. Aſcenſus per ſpinalem medullam quid? 11. 27. Effectus in ſpiritus 135. Inæqualitas noxia in Acutis 21. 305. Arthritide 81. Catharris 3. 52. 130. Mutatio ſalutaris in Febribus & morbis Chronicis 82. 116. 117. varia ſecundum anni tempora 21. 36. 130. Neceſſitas 5. 135. Pluvialis noxæ 18. 19. 36. 72. 305. Sereni utilitas in Febribus 36.
Alexipharmaca 17. 18. 19 31. 35. 42.
Aloeticorum abuſus 75.
Alvi adſtrictæ cauſæ 14. 48. in Vulneribus 59. dejectio fœtida in febribus malignis 307. in febribus unde 269. Sabuloſa 88. 91. laxæ cauſa 16. utilitas in Catharris 52. In omni curatione 16. Febribus ardentibus 305. Nephritide 24.
de Alumine ejuſque præparatis 185. Ejus dulcificatio unde? 185. 283. Purificatio 185. Spiritus *ibid.*
Amygdalæ amaræ egregiè præſervant à Calculo 139.
Anagallidis fotus in exulcerationibus 1. Succus in Maniacis 155.
Anaſarca quid? 5.
Anginæ ſigna lethalia 20. 54.
Angli cur aſtmati & Phthiſi obnoxii 102.
Animi paſſionum vehementiorum noxæ 13. 17. 42. 120. 300. 301. 302. Iis quinam obnoxii 73.
Anodyna quid præſtent? 3. 18. in Aſthmate convulſivo? 103. Calculo? 28. Doloribus? 37. 93. Oculorum? 56. Febribus? 42. Hæmorrhagiis? 30. 114.
de Antidotis 231.
Antifebrile 19. 25. 27. 29 38. 43. 281. & *ſeqq.* Præſtantiſſimum quodnam? 117. 303. 304. Purgans 249. Specificum ex capite mort. flor. ſal. armon. mart. 56. 115. Univerſale in putridis, 281.
Antihecticum ejuſque uſus. 101. 207.
Antimoniata quomodo ſanguinem purificent? 122.
de Antimonio ejuſque præparatis 19. 25. Crudum non eſt venenum 192. *Ejus* acetum *ibid.* Balſamum 194. Butyrum pro cauſtico 129. Cinnabaris 45. Decoctum 45. 143. Fixatio 192. Flores *ibid.* Purgantes & Vomentes *ibid.* Mercurius *ibid.* Oleum *ibid.* in ulceribus cancroſis 70. Regulus 69. 192. cum ſale communi liquatio vim vomitoriam tollit 111. Medicinalis uſus 193. in Febribus 117. 193. Hydrope 47. 83. 193. Menſ. ſuppt. 9. Morbis cutaneis 64. *Ejus* Sal 192. 194. Sulphur 182. 194. Glauberi correctum 25. Tinctura ſicca 193. Volatilis 154. Vitrum 192.
Antivenereum Poter. 26. 30.
Appetitus nimius in morbis chronicis noxius 131.
Aqua menſtruum efficax eſt in tribus regnis 143. 154. 156. 170. 177. 178. *Salita* cur non conglacietur? 183.
Aquæ chalybeatæ uſus 139. 143. frigidæ potus in arthritide 114. 132. Potus in febribus 288. Purgantes an dentur? 179. quænam ſalubres? 135. 148. Rarius ſunt puræ 135. ex Saturninis mineris noxæ 143.
de Aquis deſtillatis & variis deſtillandi modis 147. Animalium 151. Metallorum 153. Mineralium 152. Odoriferis 150. Saporiferis *ibid.*
Aqua Antepilept. & apoplect. 149. Caponum 151. cardiaca in malignis 148. cinnamomi 150. febrifuga 149. fortis 153. 183. formicarum Hartmanni 283. fumans 153. in hydrope pulmonum 4. Hydrotica 149. hyſterica *ibid.* Ligni aloes *ibid.* Myrrhæ 17. Nephritica 148. Petroſelini lithontripticum eſt ſubtile 123. Ranarum 151. Regia 153. ſanguinis humani 152. ſtercoris animalium *ibid.* Vitrioli *ibid.* Zinziberis 149.
de Argento ejuſque præparationibus 201. *Ejus* arcanum quid? 30. cauſticum 20. 96. dealbatio 21. cum Venere mixt. 203. deauratio 193. diſſolutio cum Ol. Vitriol. 202. *Ejus* Floſculos corficiendi modus 190. 197. 202. Magiſterium quid? 91 uſus in dolore capitis 96. præcipitatio ex Saturno 190. ſublimatio 202. Tinctura *ibid.* Vitriol. alb. *ibid.*
Arbor Philoſophica quid? *ibid.*
Arcana quid ſint 30. 38. Medicorum vera quænam 46.
Arthritici cur facilè fiant calculoſi & vice verſa 91. Eorum lympha cujus naturæ? 91. 120. 132.
Arthritis ſæpè habetur pro lue venerea 133. Ejus fomes hæret in ventriculo 19. 87. 113. ſigna antecedentia 120.
Aſcites quid? 5.
Aſthmatis variæ ſpecies 53. 102.
Aſtrologia Medico an neceſſaria? 2.
Atramentum ſympatheticum 191.
Auditus gravis unde? 98.
de Auro ejuſque præparationibus 198. & *ſeqq.* Ejus amalgama in aqua inſipida ſolvendi modus 143. depuratio 200. deſtructio an poſſibilis? 201. Magiſterium 173. cum Mercurio præparatio 81. Præcipitatio ex argento 191. 202. Sublimatio 177. 200. Tincturæ 182. 198. 200.
de Auro diaphoretico ejuſque uſu 250. 5. 8. 12. 14. 26. 28. 32. 91.
Aurum & argentum cur vehementiſſimo igne in calcem non abeant? 177. à fermento gaſtrico non ſolvitur, *hinc parum* virtutis medicamentoſæ continet 200. fulminans ejuſque operandi ratio & uſus 14. 94. 173. 200.
Axungia humanæ cum oleo caryoph. uſus in contracturis 23.

B

B*Alneorum* operandi ratio 3. 55. 124. noxa in Arthritide 85. in Calculo 28. in hydrope 67. Plethoricis 52. uſus in alvo adſtricta 105. Calculo 35. 123. 124. dolore Colico 105. Febre Synocha 305. 313. Iliaca paſſione 84. Iſchiatico dolore 51. Ophthalmia 49. Singultu 67.
Balſamum Antimon. 33. 99. cœlum Philoſoph. 176. Locatelli 60. 77. Mercurial. 57. 72. Saturni 1. compoſ. in Gonorrh. 209. Sulphuris 189. 191. cum oleis deſtillatis noxæ 101. temperatum 90. 101. Vitæ 240. Vitrioli 33. Vulnerarium 77. 161. 91. Holmenſe 161.
Bezoard. mineralis & ſolaris uſus in febribus 283.
Bilis æruginoſæ vitia 67. 87. cauſa 78. atræ cauſa 10. defectus in inteſtinis colici doloris cauſæ 12. potiusquàm abundantia morborum cauſa 42. 63. eſt humorum acrium vehiculum 115. neceſſitas 21. 63. vitia varia 21. in diarrh. 74. hypochondriaco affectu 63. Ictero 48. Tertiana 61.

C

C*Achectici* cur aſthmatici ſint? 103. hemorrhagias incurrant? 109. 131. 132. paralyſin incidant? 39.
Cachexia quid? 9. 32.
Cadaveris apoplexiâ defuncti diſſectio 89. aſthmate defunct. 66. 125. Colicâ 106. Diarrhœâ 125. dyſenteriâ 66. Cholerâ Epilepſiâ 67. Febre quartanâ 36. 89. 108. Fluore albo 49. Hydrope 41. 47. 109 Hypochondriaco affectu 86. Ictero 103. 114. Iliaca paſſione 84. Lue venerea 8. 55. Menſium ſuppreſ. 22. Phthiſi 102. Pleuritide 69 Scrophulis 58. Singultu 67. Ventriculi dolore 16. Vomitu Sanguinis 132. cholerâ 125. Splenetici diſſectio 63.
de Calcinatione 177.
Calculi generatio 122. 123. ex acido primarum viarum 25. in inteſtinis unde? 103. in pulmonibus & excretio 33. 103. in veſica fellea 103. 109. præſentis indicia 123. 124. remedia ſpecifica 28. 25. 123. 124. ſæpe perverſe uſurpantur 28. 124. ſymptomata ſimulant ſæpe dolorem Iſchiaticum & colicum 124.
Calloſitates ulcerum 9.
Caloris ſubterranei cauſa 190.
Camphoratorum uſus 13. 23. 28. 30. 54. 56. Ea ſunt optima alexipharm. 35.
Capillorum defluvium unde? 69.
Carbones foſſiles oleo privati, non amplius inflammantur 167.
Caries cranii. 94. in ulcere aurium. 98.
Caro ſpongioſa unde? 23.
Caruncula unde? 28. 54.
Cataplaſma in Ophthalmia 97. Sphacelo 42.
Catharri epidemici unde? 130. etymolog. 2. frequentes Phthiſeos cauſæ 102. quibus ſint? 2. 3. 130. ſæpe ſunt luis venereæ ſoboles 133. ſpecies variæ 2. Veteribus quid? 102. unde? 130.
Catheteris uſus 124.
Cauſticorum optimum eſt lapis infernalis 129.
Cauteriorum abuſus in Catharro ſalſo 16. Hydrope 110. Ophthalmia 74. uſus in doloribus 96. in dolore dorſi 62. Iſchiatide 61. Cephalalgia 88. 94.
Centaurium minus excellens antifebrile 116. 149.
Cephalica quid? 12.

Chinæ

Index Rerum.

China China abuſus 7. 19. 303. 310. exhibendi modus 21. 27. 29. 82. 310.
Chirurgicorum remediorum uſus & abuſus 76.
Chimicæ operationes quibus modis abſolvuntur? 177.
Cinnabaris cujus naturæ? 198. in epilepſia non ſemper proficua 33. cum ſalibus mixta corroſiva evadit 97. ſuffitus in ulceribus 129. uſus in dolore capitis 79. Iſchiatico 131. Epilepſia 198. Lymphæ vitiis 96. 198. Scabie 47. Salivam movet 198.
Clavi pedis diſſectio ſphaceli cauſa 99.
de Clyſſo 174.
Clyſterum uſus in angina. 54. colica convulſiva 62. 105. 107. diarrhæa chronica 74. dolore capitis 37. febribus ardentibus 305. Hyſterica paſſione 53. Iſchuria 54.
de Congulatione 179.
Cochlearum teſtæ calcinatæ in nephritide 25. 27.
Colici doloris variæ ſpecies 104. & *ſeqq.* cauſa 12.
Colicus dolor Iſchuriæ cauſa 54. Paralyſis cauſa 61. 118.
Colli ſpaſmodice contracti hiſtoria 57.
Collyrium 41. 42. 49. 78. 97.
Color quid? 9.
de Confectione Alkermes 226. 229. Cinnamomi Regia. *ibid.* Hamech 228.
de Conſervis 219. florum aurant. 220. Roſarum 219. Violarum 220.
Conſuetudinis ratio 16. 29. 310.
Contractura ex conſenſu 33. 60. 118.
Contraria quomodo contrariis curentur? 40. 47.
Corallorum eſſentiæ præparatio 3. 9. 210. uſus 1. 3. 9. 13. 39. 210. Sal. 210. Spiritus *ibid.* Uſtorum uſus in nephrit. 25. 27.
Cordis contracti à diuturno mœrore hiſtoria 118.
Corpora debilia quænam? 88. robuſta quænam? *ibid.*
Coſmeticum ex felle animalium 160.
Crocus metallorum Authoris quid? 47. 110. 111. emetiens & diaphor. 47. 58. 111.
de Cryſtallo ejuſque præparat. 212.
Cucurbitularum uſus in doloribus 81. Iſchiatide 131. Ophthalmia 55. 78.
Cupri generatio ex ſulphure & ferro 187. 190.

D

de D*Ecoctis* in genere 136. ſpecie 137. ſeu infuſis mineralium 142. 154.
Decocta quando, quomodo & quibus conveniant? 137. uſus eorum 3. 111. 137.
Decoctum Antimonii 45. Antipleuriticum 138. Aperiens 53. 111. in Arthritide 121. 133. Attenuans 34. Cardiacum 138. Catholicum 33. 139. 250. Cephalicum 14. 16. 23. 137. Cholagogum 140. in Colica 105. Cornu Cervi citratum in febribus 303. 306. Diaphoreticum 16. in Dyſenteria 18. Epilepſia 33. Febribus 34. Gingivis & Dentibus conſervandis 139. 186. Hectica 6. 8. 15. 22. Hepaticum 138. Ictero 17. 103. Ligni Guajaci ejuſque abuſus 14. 80. 140. in Catharro ſalſo 9. Lue venerea 10. 43. Scabie 120. Lignorum 142. in dolore ventriculi 107. Scorbuto 26. 37. in Lue Venerea 133. 140. purgans 141. Melanagogum 16. 23. 36. 140. Mercurii Crudi 45. 81. Nephriticum 24. 139. in Ophthalmia 50. Paralyſi 23. Pectorale 138. Phlegmagogum 36. 140. in Phthiſi 87. 101. 138. Purificans ſanguinem 28. 64. ſimplex ſæpe præſtat compoſitis 142. Spleneticum 159. Succoladæ in ventriculo roborando 22. in Ulceribus ſordidis 139. Vulnerarium 42. 59. 141.
Deliquium ab acre quænam patiantur 178. 187.
de Deſtillatione 147. 179. Hanc quænam patiuntur? 148. 163.
Diabetes quid? 34.
Diaſcordium liquidum 158. Ejus confectio 226.
Diæta in Catharris 52. 69. Eryſipelate 126. in Febribus 299. 304 Hecticorum 127. Hodierna & Vetus 93. Hydropicorum 15. nimis ſtricta noxia 29. Paralyticorum 119. Perverſa noxia 65. 299. Reconvaleſcentium à gravis morbis 77. 87. 131.
Diarrhæa in hectica 125. Malignis 306. 307.
Diuretica quænam? 27. Eorum abuſus in Calculo 63. 124. Febribus 303. Iſchiatide 63. Ophthalmia 50. uſus in Catharris 130. Hæmorrhoidibus nimiis & ſuppreſſis 75.
Dolores crurum à lue venerea quomodo curandi? 65. 127. cur nonnulli ſenſibiliores 96. 105. Oculorum & capitis cur conjungantur 97. œconomiam corporis turbant 3. 63. 93. Vagi unde? 81. Veteribus quid? 90. & *ſeqq.* Eorum cauſa 12. cura generalis 84. Paroxyſmi unde? 16. 95. 120.
Dulcium abuſus in Aſthmate 66.

E

E*Fferveſcentia* frigida ex ol. Vitriol. & Spir. Sal. Armon. commixtione 187.
Effluvia balſamica pulmonibus proficua 101. Subterranea quid? 167. Virulenta malignitatis cauſa 19. 29. 299. 306. Phthiſin producunt 102. *Eorum* effectus 88.
de Electuariis 125. & *ſeqq.*
Electuarium Antifebrile 227. de Baccis Juniperi 250. chalybeatum 22. de Croco martis 249. Deobſtruens 62. 82. 107. in dolore capitis 95. Hydrope 110. Ictero 48. Lienis tumore 56. Nephritide 24.
Elixir Balſamic. 22. 29. 38. 52. Ejus deſcriptio 63. 313. ſtomachicum 29. 38.
de Emplaſtris varii generis 246.
Emplaſtrum Cephalicum 76. in dolore Iſchiadico 51. 85. 246. Mercuriale in doloribus 31. Polychreſtum 59. 246. de ranis cum Mercur. egregium reſolvens 100. ſtomachicum 106. 246.
Empireuma quomodo tollendum & præcavendum 179.
Emulſionum in Arthritide uſus 91. in febre Synocha 304. in ardente 306.
Epilepſia duplex 33. hyſterica unde? 52. Sedes in ventriculo 67.
Epithema cordis 77.
Eryſipelatis acceſſus quomodo differat ab acceſſu peſtis? 126. cauſa *ibid.* quomodo differat ab inflammatione? 128.
Eſſentia herbarum 175. quinta 174. Scordii Theriacalis 42. Succini ambrata 57.
Euphorbii uſus 23.

F

F*Æces* induratæ à fumo lythargyrii 105. Nigræ in hypochondriacis unde? 82. 88. Earum infarctus in inteſtinis Iliacæ paſſ. cauſa 84.
Febres continuæ ſuos habent paroxyſmos 73. 301. Peſtilentiales ex Orientalibus plagis cur ad nos transferantur? 72. quomodo ſalutares dicendi? 303.
de Febribus 298. Intermittentibus earumque cauſa & cura 308. & *ſeqq.* malignis 35. 309. Quinam iis obnoxii? 77. 299. 304.
Febricitantium ſanguis minus ſalis volatilis continet 36.
Febris quid? 298. & *ſeqq.* Ardens 305. Ejus cura 38. 284. in Arthritide unde? 11. Cauſa an ſit motus vel putredo? 256. Definitio 253. 298. Doloribus ſuperveniens unde? 94. Ephemera 261. 304. Eſſentia an conſiſtat in calore? 254. 300. in Spiritibus 265. 266. in turbata ſanguinis mixtione? 300. in quo conſiſtat? 301. Etymologia 6. 253. 298. Hecticæ cauſa 7. 101. cura 286. gradus 125. ſigna 262. lethalia 15. febris Humoralis 261. Maligna unde? 306. Natura 258. 262. Putridæ cauſa an ſit obſtructio? 256. Signa 262. Quartana ejuſque cura 285. 313. Quibus familiaris? 90. 116. Tempore æſtivo cur ſæpe ſponte cedat? 82. Ejus longitudo unde? 36. 108. 116. Quodnam morbi genus? 257. Signa 258. Synocha quid & unde? 274. 304. Ejus cura 283. Tertiana 311. Notha unde, ejuſque cura? 284. vulneribus ſuperveniens unde? 58. & *ſeqq.*
Febrium calor unde? 7. 8. 254. 300. 302. Cauſæ 299. Criſis 270. Cura 272. & *ſeqq.* 277. 283. 303. Differentiæ 6. 254. 257. 262. 265. 301. Frigus, horror & tremor quid? 68. Incendium unde? 263. Intermittentium malè curatarum ſymptomata 77. 87. 133. 302. Magnitudo unde? 258. 307. Malignitas unde? 16. 19. 29. 299. 307. Malignarum cura 307. & *ſeqq.* Paroxyſmi quid? 7. 309. an ſtatim tollendi? 27. 311. in partibus nerveis manifeſtantur 23. 311. Pertinacium cura 13. 34. 36. 115. Prognoſis 259. Sedes 7. 257. 298. 302. 310. Lentarum focus 50.
Flamma quid? 177.
Flatus Colici doloris cauſa 104. Iliacæ paſſ. cauſæ 84. Veteribus quid? 7. 301.
Fiſtulas curandi methodus 204.
Fluoris albi cauſa 49.
Fonticulorum uſus & abuſus 16.
Fontium ſalubrium novorum operandi ratio 132.
Fotus quomodo operentur? 3. in Angina 20. Brachio contracto 33. Colico dolore 34. Iliaca paſſione 84. Inflammatione 28. Iſchiatide 61. Iſchuria 54. Ophthalmia 49. 78. 97. Paralyſi 23. Pleuritide 31. 68. Uteri procidentia 129. Vulnere juncturarum 59. ſclopo illiſo 42.
Frigus nerveis inimicum 14.
Fructuum horræorum noxa 29. 119.
Fulgur quomodo febris cauſa 23.

G

G*Angliorum* anatome 21.
Gangræna in hydrope unde? 110.
Gelatina Corn. Cervi in Phthiſi 101.
Gelatinas parandi modus earumque uſus 151.
de Gemmarum origine & colore 209. 210. præparationibus *ibid.* Virtutibus *ibid.* & 235.
Gibboſi quibus obnoxii 62.
Gonorrhæa benigna plerumque eſt ſcorbutica 133. Scorbuticis arthriticis & nephriticis familiaris eſt *ibid.*
Graciles cur non ita morbis obnoxii ac obeſi 38.
Gravida Febre quartanâ correpta partu liberata 117.
Gravidæ cur non raro fiant hydropicæ 112. *Earum* pulmones cur ſero viſcido repleantur 100. tranſpiratio & circulatio humorum poſt partum liberior fit. 117.
Gravitatis cauſa 19.
Gummatum uſus 25. 53. 112.
Guſtui ægrotantium an gratificandum 19. 38.

Index Rerum.

Gutta roſacea quid? 128. Ejus remedium cupotiſton *ibid.*

H

HÆmorrhagia unde? 30. nimiæ hydropis & icteri authores 109. 132. indicant obſtructiones viſcerum 73. 112. 114. 131. 132. 159. quibus frequentes 73. 102. 109. 132. ſuppreſſarum noxæ 53. 89. 96. 105. 299. variæ hiſtoriæ 37.
Heliotropium quid? 119.
Helleborus quibus particulis conſtet? 24.
Hepatis calor unde? 102. vitium in Aſthmate 103. in hæmorrhagiis 105. Hydrope 73. 109.
Hernia ex colico dolore 34. Iliacæ paſſionis cauſa 83.
Herpetis differentiæ 126.
Hirudinum applicatio in lingua 100.
Humorum purgatio quomodo inſtituenda? 1. 279. ſtatus in ſanitate 3.
de Hyacintho 214.
de Hydromelitis uſu in Febribus 289.
Hypochondriacus affectus quid? 14. 28. 35. 63. 87.
Hypochondriaci quibus obnoxii? 51. 52. 60. 86. 88. 89. 106.
Hyſterica mulieris hiſtoria 57.
Hyſterica paſſio eadem eſt cum affectu hypochondr. 86. eſt affectus ſpaſmodicus 114. Ejus cauſa eſt acidum & viſcidum *ibid.*

I

ICteri cauſa 12. 26. remedia 48.
Icterus eſt vel criticus vel ſymptomaticus 17. 305.
Inflammatio oculorum cur præ aliis conſpicua? 49. quomodo differat ab Eryſipelate 128. ulcera præcedit 126. Ejus cauſa *ibid.*
de Infuſis 144. metallorum *ibid.*
Intemperies non eſt viſcerum; ſed humorum 5. 41.
Ira anginæ cauſa 54. ad arthritidem diſponit 87. Ejus effectus in inteſtinis 84.
Julepi attenuantes in acutis proficui 21.

L

LActiciniorum noxa in Paralyſi 119.
Lactis uſus in calculo 132. Aſinini uſus in arthritide 269. chalybeati uſus in Aq. Fort. potu. 72. 73.
de Lapide Armeno & Cyaneo 216. Bezoard. factitio 172. Lazuli 217. quodam incognito *ibid.*
de Lapidibus minus pretioſis 214.
Lapis infernalis ſive argentum cauſticum 20. eſt optimum cauſticum 129.
de Lapidum cancror. generatione 215. operandi ratione 25. præparatione 209.
Lepra Græcorum quid? 64. Ejus ſigna 80.
Lien non ſemper tumoris cauſa in hypochondrio ſiniſtro 13.
Ligna omnia acidum ſpiritum continent 157.
Linguæ inſpectio cui uſui? 17. 100. Structura 99.
Liquor balſamicus in Gangræna 88.
Livor unde? 10.
Loquelæ amiſſæ cauſæ 100. variæ hiſtoriæ *ibid.*
Lues venerea & Arthritis quomodo dignoſcantur? 85. 133. qualis morbus? 40. 133.
Lunæ phaſium effectus 79. 119.
Lymphæ corroſivæ effectus 18. 26. 49. 91. in ſpiritus 37.
Lythargirii fumi noxæ 105.

M

MAchinæ Papinianæ uſus 151. 177.
de Magiſteriis 172. Animalium 173. Mineralium *ibid.* Gemmarum & Perlarum 173. 212. Lignorum 172. cur fiant ponderoſiora? 177.
Magneſia Saturnina quid? 32. 51. 67. Ejus uſus in Epilepſia 67.
de Marte ejuſque præparatis 205. & *ſeqq.*
Martialia baſin conſtituunt pulverum cachecticorum *ibid.* exhibendi methodus 109. vina 111. 138. 147. Eorum operandi ratio 56. 57. uſus in Catharris 32. Febribus 48. 117. Hydrope 15. 22. 83. 121. Hypochondr. affectu 83. 106. 128. Ictero 26. 48. Morbis Cachecticis 32. tumore abdominis 25. viſcerum infarctu 50. 56. 103.
Martis Croci abuſus 15. 26. 56. Limaturæ uſus 5. 9. 22. 206. ſolaris Liquor in febribus intermitt. 56. ſubſtantia duplex 104. 205.
Materia perlata Krugeri 194.
Medendi vera methodus 46. 62. 99. 112. 126. 298.
Medicamenta amaricantia cur deſtillari nequeant? 149. Antifebrilia vid. *Antifebrile.* Antihydrop. 47. Antihyſterica 52. 86. in Arthritide 91. Balſamica 19. 21. 25. 32. Blandiora quibus conveniant? 46. 61. 64. 83. 112. 136. in malignis neceſſaria 308. Calculi ſpecifica 25. 27. Calida noxia in Apoplexia 89. Arthritide 65. 121. Colica 105. Doloribus 3. 28. Febribus ardentibus 305. 310. Hydrope 41. 83. Iſchiatide 52. 63. Lepra 80. Ophthalmia 50. Scabie 120. Scorbutica acrimonia 76. Spaſmis 57. Cardiaca in malignis quænam? 138. 284. in Catharris ſpecifica 130. Cephalica quænam & quotuplicia? 137. 146. Chymica ſunt ſatis tuta 136. Confortantia 60. Conſolidantia 23. Emmenagoga ſpecifica 53. Emollientia 76. Empirica ſæpe præferenda pretioſis 23. 136. Epileptica duplicis ſunt generis 146. Galenica vel ſunt, vel Chymica 136. & Chymica neceſſaria 28. 54. 61. 64. 126. 136. in Gonorrhæa ſpecifica 133. Gutta roſacea 128. Hepatica quænam? 138. in Ictero 48. Incraſſantia noxia 66. Melanagoga quænam? 140. Morbis debent eſſe proportionata 61. 64. 137. Negligentes cur æque curentur? 46. 69. 299. Nephritica quænam? 139. in Paralyſi & quomodo exhibenda? 119. Pectoralia ſæpe ſunt diaphoterica & Nervina 100. Quænam & quomodo operentur 137. Eorum abuſus in Aſthmate 66. 100. ex Regno animali 23. 136. Minerali eorumque operandi ratio & uſus 5. 26. 35. 58. 61. 64. 81. 108. 120. 122. 135. Quibus conducant? 36. 61. 76. 91. Vegetabilia ſunt optima ſpecifica 119. Sanguinem depurantia quænam? 28. 154. Simplicia plus ſæpe præſtant compoſitis 142. Solventia quomodo dignoſcantur? 7. Specifica an dentur? 119. 137. phaceli ſpecifica quænam? 60. Splenetica quænam 139. Stomachica ſunt remedia univerſalia 107. Styptica egregia 113. 188. Ulcera ad ſordida 139. Vulneraria quænam & quomodo operentur? 141.
Medicamentorum copia & mutatio ſæpe noxia 8. 37. 47. 112. Perverſorum noxa 3. 9. 17. 18. 19. 31. 36. 47. 95. in Febribus intermittentibus 77. Refrigerantium noxa 22. 35. 38. 48. in Eryſipelate 126. Febribus 78. 87. 117. 303. Hæmorrhagiis 73. Scabie 76. Repellentium noxa 55. in Podagra 99. 102. Scabie 76. Virtus unde dependeat? 137. 168. 176.
Media praxis rationalis & Vulgaris diſtinguenda 8. 126. 298.
Medicina Vetus & hodierna qualis? 136.
Medici imperitia 8. 121. Rationales quinam? 99. 105. Speculativi nimis Theoretici cur raro boni practici? 46. Theoretici quinam boni? 102. 298. Titulo indigni quinam? 82. 136. Eorum copia utplurimum damnoſa 3. 69.
Medicis medicamentorum præparatio competit 136.
Melancholicus humor per inferiora evacuandus 116. Veteribus quid? 89.
Menſium ſuppreſſorum noxæ 9. 18. 22. 86. 96. 100. 299.
de Menſtruis 178.
Menſtrua inſipida agunt in metalla 81. 143. 154. quomodo operentur? 178. quotuplicia *ibid.* ſolutis aliquid affricant *ibid.*
de Mercurio 194.
Mercurialis Spiritus 197.
Mercurii amalgama cum ferro 195. ære *ibid.* Coagulatio cum vitriolo 187. Corroſivitas unde? 31. 45. 81. Decoctio Coſmetica 197. Depuratio *ibid.* Inunctiones quomodo inſtituendæ 84. 197. Magiſterium 196. Solaris uſus in Lue venerea 41. Sublimati præparatio 153. Suffumigia 8. 31. 62. Vitæ uſus 50. Uſus in Lue venerea 8. 31. 134. 194. & *ſeqq.*
Mercurius diaphoreticus Jovialis 35. 117. 195. 197. dulcis cum ſalibus fixis mixtus corroſivus evadit 31. Ejus uſus & abuſus 95. Fixus in magnis morbis magnum præſidium 108. Laxativus 282. Philoſophicus quid? 195. 197. Præcipitatus albus 196. ruber 195. Regeneratus *ibid.* ex Regulo Antimonii 194. Virgineus 197. Vivus in cerebro inventus 95.
Metallicolarum ſymptomata 62. 102. 105.
Metallorum principium eſt Sulphur 190.
Minera Lunaris quid? 5.
Mithridatii Andromachi deſcriptio 232.
Mixtura ad ulcera Scorbutica 17.
Molæ viriles quid? 119. uterinæ quid? *ibid.*
Morbi endemii unde? 58. 78. 117. nonnulli cur viris potius, quam fœminis familiares & vice verſa? 111. Pectorales unde? 138.
Morborum ab incantatione cura 166. cognitio neceſſaria 10. 15. 40. 99. Latentium cognitio 10. Hæreditariorum cauſæ 102. Lethalium 67. Longitudo unde? 21. 30. 38. 46. 48. 52. 85. 87. 90. 102. 108. Magnorum parva ſæpe initia 99.
Mortis repentinæ variæ cauſæ 117. & *ſeqq.*
Moſchus ex latrina odorem ſuum recuperat 166.
Motus corporis utilitas 3. 65. & animi vehementior noxius 12. 17. 42. 76. *Motus* Terræ explicans experimentum. 191.
Moxæ uſus 61.
Mumia mineralis quid? 250.
Murmura in præcordiis quid? 14.
Mirrhæ uſus in Phthiſi 101.

N

NAtura quid? 303.
Naturæ motus conſuetus quomodo avocandus 39. critici non ſunt ſiſtendi 71. 74. 305. Ordinarii conſervandi 63. 103.
Nauſea in cibis ſumendis ad febr. diſponit 299.
Nepenthes aureum quid? 231.
Nervorum genus debile doloribus facilius obnoxium. 81. 85. 120. Recurrentium uſus 101.
de Nitro ejuſque præparatis 183.
Nitri Antimoniat. uſus in febribus 87. Cryſtalliſatio. 183. uſus 17.

Index Rerum.

17. 27. 28. 54. 56. 183. in febribus ardentibus 306. in Hæmorrhagiis 30. 109. Iſchiatide 131. Fixatio 183. Lapis prunell. *ibid.* Sal ex capite mortuo Spiritus cujus figuræ? *ibid.* Spiritus *ibid.* abuſus 18.

Nitrum purificat aurum & alia metalla 183. cur additis carbonibus in crucibulo fluat *ibid.*

O

OBeſi quibus obnoxii? 38.

Obſervationes medicas tradendi methodus 40. 41. 95. Earum utilitas 95. 102. 298.

Oeconomiæ animalis mutuus conſenſus 38.

Oculus index animi & corporis 74.

Odores cur inebrient? 76. ſuaveolenti Hyſtericis noxii 88. 114. Paralyticis noxii 119. in vulneribus capitis & nervorum 76.

de Oleis animalium 165. Aromatum eorumque adulterationibus 164. deſtillatis 162. Florum 163. per expreſſionem parandis 240 infuſionem parandis 161. 240. Lignorum 162. Mineralium 166. Seminum 164.

Oleoſorum abuſus in acutis 21. eryſipelate 13. 99. 126. Scabie 76. Ulceribus 27. 59. differentia unde? 163. Empyreuma quomodo tollendum? 162. 163.

Oleum aniſi cur facilè concreſcat? 164. per expreſſionem *ibid.* Buxi 163. Camphoræ *ibid.* ex Radice Cinnam. *ibid.* Caryophyll. in carie oſſis 23. Ceræ 166. Cinnamomi 164. Hyoſcyami in dyſenteria 18. Podagra 166. Hyperici 241. Inunctionis Sacræ 240. Ligni aloes 149. 163. Rhodii 163. Picis 162. Roſarum 163. Serpentum in oculorum hebetudine 166. Succini 162. 163. Talci 167. Vulnerarium 60. compoſitum 161.

Ophthalmicum Specificum 79.

de Opiatis 231. Laudani deſcriptio 231. 233. Antifebrilis deſcriptio 283. Eorum abuſus in Aſthmate & hydrope 66. diarrhæa & dyſenteria 67. 305. Malignis 68. 307. correctio 37. 50. 95. cum purgantibus commixtio 97. 104. uſus 37. in ardore ventriculi 68. Hæmorrhagiis 112. Iliaca paſſione 84.

Opium conficiendi & præparandi modus 151. deſtillari an poſſit? 149.

Os cribriforme an aliquid tranſire poſſit? 96. *Oſſis* Putridi & carioſi ſigna 23. *Oſſium* nutritio 81. ſtructura 23. 81. Tabes 81.

Ova febricitantibus noxia 116.

Oxymel in Aſthmate 66.

P

PAnacea an detur? 176. Concrdingiana quid? 111. 193. Glauberiana quid? 25. 29. 64. 193. Ejus uſus in febribus 117. hydrope 83. lymphæ acrimonia 193. Panacea hypochondriacorum 128. Zittavienſis quid? 194. Earum virtus in quo conſiſtat? 58. 122.

Paracentheſis quomodo inſtituenda? 110.

Paralytica membra cur tumeant vel marceſcant? 39.

Pediluviorum uſus. *ibid.*

de Perlis & Unionibus earumque præparatis 211.

Pharmacomania quid? 37.

Philonium Romanum 233.

Phoſphorum præparandi modus 152. 164. 219.

Phrenitis unde? 307

de Pilulis omnis generis 234.

Pilulæ de Agarico 20. Aggregativæ *ibid.* Aloephanginæ 29. cum opio mixtæ 121. Anthelminticæ 234. Antifebriles *ibid.* Antivenereæ *ibid.* Becherianæ 75. 110. 159. Cachecticæ 234. Catholicæ 10. 16. 34. de Cynogloſſa 93. 113. Emetic. purgantes 234 in Fluore albo. 49. Gonorrhæa 234. Helleborinæ 29. Hypochondriacæ. 234. in Hyſterica paſſione 53. Martiales 95. Matthiæ Anglicæ ſive Starkianæ 50. 93. 95. harum deſcript. 234. in Menſium obſtructione 111. Mercuriales 66. in Ophthalmia 97. Nephritide 25. pilul. Polychreſtæ 151. Ventriculi dolore 107. Viſcerum tono roborando 110. Wildeganſii pilul. deſcript. 234. uſus 37. 50. 93. 95.

Plantarum cognitio quatantenus Medico neceſſ. 119.

Plethorici quibus obnoxii? 12. 28. 31. 38. 89. 111. 304.

Pleuritidis veræ & ſpuriæ ſigna 34.

Podagræ ſuppreſſæ noxæ 119.

Polypus cordis quid? *ibid.* repentinæ mortis cauſa. 117. *Ejus* cura 119.

Potus congruus in febribus neceſſarius & qualis 35. 288 305. copioſus in febribus an proſit? 303. ante febrium paroxyſmos noxius 116. frigidus in febribus noxius 274.

Pulmones an coſtis naturaliter adhæreant? 103. Eorum textura qualis 53. 101. 103.

Pulſus in Febribus 270. 298.

de Pulveribus varii generis 237.

Pulvis antifebrilis 115. 217. 238. Antinephriticus Volxan. 25. Antipodagricus 19. in Cancro exulcerato 72. Cancrorum fluviatilium 171. Cephalicus pro cucupha 23. Diaphoreticus 9. 12. 35. Halecis 171. Polychreſtus 183. Purgans 32. 56. Ranarum 171. Tackenii in Mania & Melanch. 96. Traumaticus 23. 59. Vermium terreſtrium 171. Viperinus 45. 47.

Ptyſana in Febribus 289.

Ptialiſmus in Arthriticis unde? 120.

Punctura tendinum ſymptomata 99. veſpæ ſymptom. *ibid.*

Purgans infuſum Antifebrile 116. Juſculum 47.

Purgantes aquæ an dentur? 179.

Purgantia exhibendi methodus 71. 116. cum Alexipharmacis mixta in principio malignarum 68. Alterantibus mixta 140. Leniora Hypochondriacis proficua 83. Melius infunduntur, quam decoquuntur 137. 140. 143. 157. Paralyſin produxerunt 61. Specifica an dentur? 31. 89. 116. *Eorum* abuſus 51. 71. 81. in Arthritide 12. 65. Colica 106. Febribus malignis 115. Quartanis 116. 278. Febre Hectica 15. Hydrope 5. 51. 109. Menſium ſuppreſſione 22. Ophthalmia 50. 55. 78. Paralyſi 119. Pectoris morbis 31. ſtrumis 58. *Eorum* mixtio cum opio quid præſtet in Arthritide & Colica? 50. 121. diarrhæa & dyſent. 67. Doloribus? 97. 104. Febribus? 116. 109. Hemicrania? 95. *Eorum* operandi ratio 5. 51. 106. 156. 179. Uſus in acutarum initio 21. 38. Angina 54. Arthritide 87. Catharris 18. Febribus 56. 278 Hæmorrhagiis 73. 112. Hydrope 15. 29. 79. 83 Ictero 51. Iſchiatico dolore 50. Lue Venerea 55. Menſium ſuppreſſione 25. Nephritide 24. in Ulceribus 38. cur Venæ Sectioni præmittendus? 25. 73. 112. *Eorum* vis à ſalibus intenditur 65.

Puſtulæ in facie unde 25.

Putredinis cauſa 19. 154. 170. 178. 307. verminoſæ cauſa 307.

de Putrefactione 178.

R

REcidiva cauſa 15.

Reſina quid? 157.

Reſpiratio in Febribus 270.

Ros Majalis aptiſſimum eſt menſtruum 148.

S

SAccharum quid 69. 205. Ejus abuſus *ibid.* Magneticum quid? 15. Cryſtallinum quid? 11. 37. Roſaceum in Hectica 15.

Sal eſt vel acidum vel alkali 169. Acidum quid? 169. 170. Alkali quid? *ibid.* Antimonii Tartarum in febribus 117. aperitiv. ſtomachicum & Antifebr. 182. 185. Tackenii 87. Armoniacum fixiſſima ſublimat. 177. 184. Ejus flores ex Alumine. 185. Digeſtivum quid? *ibid.* Eſſentiale quid? 169. Fixum quid? *ibid.* Neutrum quid? *ibid.* Univerſale eſt naturæ Tartareæ *ibid.* Volatile quid? *ibid.* humores à putredine præſervat 36. *Salis* acidi in corpore abundantis indicia 91. armoniaci martialis liquor in febribus intermittentibus ſpecific. 56. 117. *Ejus* Cryſtalli dulces 182. Figura 91 Generatio non eſt à calore 2. 96. ex aere 186. in corpore unde? 2. 3. 11. 52. 64. 70. 91. Scorbutici effectus 23. 26. 36. 55. 76. 81. 88. 96. 98 101. Spiritus 153. Succini uſus 97. volatilis abuſus in dolore capitis 96. Febribus ardentibus 305. Scorbuto 76. *Ejus* deſtillatio 164. ex animalibus 165. Seminibus oleoſis 164. Oleoſi uſus in menſium ſupp. 22. ophthalmia 97. ſuffuſione 13.

de Sale Armoniaco 184. Communi 182. Ejus conficiendi copiam ex Salinis arcanum 183. mutatio in Alkali 182.

Salia abſterſiva quænam? 87. Eorum uſus in febribus. 117. Animalium quid? 169. Fixa ſunt egregia deobſtruentia 21. 26. 83. Mineralium quid? 165. quomodo à putredine præſervent vegetabilia 178. ſunt univerſalia naturæ fundamenta & inſtrumenta? 168. Vegetabilium quid? 167. Volatilia non ſunt corroſiva 73. *Salium* diverſitas unde 169. 170. excrementitiorum in ſanguine retentio cauſa Catharri 130. fundamentum eſt ſal acidum 139. 169.

Saliva cauſticæ ſymptomata. 100. Deglutitio in locis contagioſis noxia 29.

Salivationis uſus 8. 29. in dolore capitis 96. Podagra 91.

Sanguis depurandus quomodo? 3. 16. 98. 122. ex quibus particulis conſtet? 307. Leproſorum qualis? 80. Lue venereâ infectorum qualis? 55. Scorbuticorum qualis? 88. Ejus calor unde? 299. Circulatio unde? 299. 302. an in febribus aucta ſit? 302. mixtura in malignis eſt turbata 307.

Sanitatis ratio 3. 300.

de Sapphiro 214.

Saturni balſamus 1. 27. 208. Oleum. 37. 208. Saccharum 209. medicamenta parum tuta ſunt *ibid.* Noxa in febribus 38. à fumo 208. in vulneribus nervorum & oſſium 59. uſus in Emplaſtris 208.

Scarificationis uſus 88. in Cephalalgia 94.

Scorbuti cauſa 3. 26. remedia 26. Ille ſæpe luem veneream refert 133.

Scordium quid? 91.

Semen aquoſum unde? 133. daturæ quid 231.

Semicupium in dolore Iſchiatico 51. Paralyſi & Gangrena 88.

Signatura

Index Rerum.

Signatura in plantis inutilis 8.
Singultus in febribus 269.
de Smaragdo 214
Solis ardor febris cauſa 12. 18.
de Solutione 178.
Spaſmus quid ? 7. Ejus remedium ſpecificum 60.
Sphacelus in dyſenteria 18. Ejus cura 42.
Spiritus Anticolicus Mich. 184. Ardentes ex Vegetabilibus parandi 145. quid 163. ex ſanguine an deſtillari poſſint ? 300. Balſami Peruviani fragrantiſſimi 150. Carminativus Mich. 105. Cochlear. in Scorb. 26. C. C. Succinatus 42. Corporis humani quid? 164. Eboris balſamicus 42. Fuliginis 26. fumans ex Sulphure 191. Nitri dulcis 184. Rectificati quænam diſſolvant ? 178. ex Sacharo Saturni ardens. 209. Sâlis 182. dulcis 184. Fumans 183. 207. Ammoniaci 26. 53. noxa in ophthalm. 50. *Spiritus* Urinæ cur cum Spiritu Vini dephlegmato in coagulum abeat 166. *Spiritus* Vini vulgaris in nonnullis Tincturis & extractis præſtat Rectificato 144. 156. Vitrioli acidus 187. volat. *ibid*. Volatilis oleoſi aromat. uſus in chyli exaltat. 38. ex Terris argillaceis 180. Urinoſi quænam diſſolvant ? 178. 185.
Sputum Phthiſicorum corroſivum exiſtit 101.
de Stanno ejuſque præpar. 206. & *ſeqq*.
Steatoma quid ? 20.
de Stercorum animalium vario uſu 152. 172.
Sterilitatis cauſa 49.
Stomachicum ſpecificum quid ? 14. 28. 32. 34. 69. 127. 251.
Struma cur endemiæ ? 171.
Styli dentifricii 238.
de Sublimatione 177. Auri. *ibid*.
de Succis vegetabilium 154. Eorum conſervæ *ibid*. Depuratio *ibid* Uſus 155.
Sudor colliquativus unde ? 50. 307. copioſus quomodo provocandus in Iſchiatico dolore? 51. in Diarrhæis ſalut 74. in Febribus ſalur. 14. 268. Hecticis 125. Spirans acidum in arthritide 91. ſanguinei hiſtoria 71. ſuppreſſio unde ? 108.
Sudorifera fortiora nocent in acutarum principio 19 21. 299. 302. Arthritide 85. Cachexia 5. Febribus intermit. 82. Iſchiatide & Plethora 52. 85. Venæſect. & purgat. 9. Eorum uſus in diarrhæis 74. Acutis 115. Febribus 299. 303. 313. Ophthalmia 97.
de Sulphure 188. Antimonii 182. Embryonato ex Magneſia. Saturnina 64 Hydrotico 29. Martiale quid ? 104. Metallorum quid ? 4. 5. 6. 58. 108. 109. 121.
Sulphuris balſami Terebinthin. abuſus 9. balſamum 189. 191. temperatum 90. 101. Depuratio 190. Flores 188 Eorum correctio 66. uſus in Arthritide *ibid*. *Sulph*. Hepat 191. Lac 40. 71. 188. 190. Magiſterium 188. Oleum acidum 25. 167. 189. Balſamicum 13. Spiritus. 189. Tinctura 190.
Symptomata primario quænam reſpicienda 37. urgentia quænam 10. Eorum multitudo ſæpe ab una radice dependet 85.
Syncope hyſterica in Febribus 77.
de Syrupis variis 221. & *ſeqq*.

T

Tabaci cinis eſt conſolidans 23. fumus epileſpſiam curavit 67.
Tamarindi quibus particulis conſtent 21
de Tartaro 265. Ejus arcanum 18. 24. 305. Balſamus 24. Terra foliata 50. 87. Salis volatiliſatio & fixatio 24. 167. 170. 184.
Tartarus Vitriolatus 18.
de Terrarum medicinalium variis ſpeciebus earumque præparationibus & proprietatibus 179. & *ſeqq*.
Terra Zeilonica Sal & Spiritum volatilem continet. 180.
Terra Argillaceæ Spiritum æthereum acidulum continent 180.
Terroris effectus in Spiritus. 23. 32. 299.
Theriaca confectio 225. 231. cœleſtis uſus 37. contractior 231. Metallorum 18. 250.
Thermarum uſus 45.
de Tincturis 143. & *ſeqq*.
Tinctura Anodyna 193. Anticteritia 17. Antimonii 192. ſicca 193. Antiphthiſica Grammani 206. 209. Aperitiva, 31. Mœbii 182. Auri. *ibid*. Bezoard. camph. 42. 156. Calcis vivæ 27. Cærulea Helvetii 203. Corallorum cum Spir. Sal. dulc. 182. 184. Croci 144. Florum Papaveris 144 158. Martis pomata 22. Zvvelfferi 50. Metallica 45. Nephritica ex auro 200. 201. Rhabarbari 144. Roſarum 143. Saturni Philoſoph. 58. 126. Tartari in nephritide 27. Veneris 203. 204. Violarum 144.
Tonus partium quid ? 12. 130. 301.
Tranſpiratio eſt commune naturæ emunctorium 16. 37. impedita defluxionum cauſa 38. 130. diarrhææ cauſa 74. eſt in Febribus & ad eas diſponit 50 299. 302. pro diverſa aeris mutatione diverſimodè mutatur. 130.
de Trochiſcis varii generis 237.
Tumor fungoſus in œſophago 18. *Tumorum* varia nomina 21.
Tumoris in lingua hiſtoriæ 10.

U

Vapores ſubterranei quid ? 169
Venæſectio in Pletoricis cur purgantibus præmittenda 159. 305. Ejus abuſus 3. 5. 15. 45. in Cachexia 116 Capitis dolore 94. Febribus 35. 73. 302. Menſium ſuppreſſione 9 53. *Ejus* uſus 9. 13. 22. in Angina 54. Apoplexia 89. Dolore Ca- 37. Colico 105. Iſchiatico 50. 51 63. 131. Evacuationibus conſuetis ſuppreſſis 116. Febribus 302. Acutis 115. 275. Ardentibus 305. Quartanis 116. Synochis 304. Menſibus ſuppreſſis 53. Nephritide 28. Ophthalmia 55. 78. Paſſione hyſterica 57. 114. Pleuritide 31. 69.
Venarum tumor unde ? 11.
Venena quomodo operentur ? 55.
de Venere ſive Cupro ejuſque præparatis 203.
Venus alba *ibid*. & *ſeq*. Ejus Oleum 204. Spiritus *ibid*. Tinctura *ibid*. ſive viridis æris uſtio in fiſtulis curandis *ibid*.
Veneris abuſus 33. 34. 65. 73. 75. Uſus 86.
Ventriculi conſtitutio poſt graves morbos 77. Digeſtio in omnibus ferè morbis læditur eorumque cauſa exiſtit 14. 29. 37. 38. 46. 50. 56 63. 90. in Arthritide 20. 87. 113. in febre Hectica 127. in Hæmorrhagiis nimiis 73. 78. 112. in Hypochondriaco affectu 52 85. 128. Fermentum corroſivum in Affectu Hypochondriaco 88. 127. Frigiditas unde 29. Imbecillitas & Vomitus à capite læſo 118. Senſus Gravativus unde 29. Tumor unde 7.
Vermes in ulceribus 24.
Victus Hodiernus & Verus 93. Humidus qualis 15. 49. in Febribus 116. 285. 287. 303 304. Plenus in Febribus noxius 116. 303. 313 Tenuis in Febribus acutis 21.
Vina ex mineralibus compoſita 145.
Vini abuſus 65 ad Hydropem & Icterum diſponit 109. in Arthritide 91. *Ejus* uſus 22. 34 38. 48. 49. in Febribus 72. 288. an Hecticis conducat 125. in Ophthalmia 74. Phthiſi 101. Potus cur Paralyticos facilè inebriet 76. Spiritus in Febribus malignis 72.
de Vinis Medicatis 145.
Vinoſi liquores ex ſuccis 145. 146.
Vinum acidum præſtat infuſis Vomitoriis parandis 143. Granatorum in Febribus 289.
Viperarum caro in ſanguine depurando 126. 171.
Virium proſtratio in Malignis unde ? 308.
Viſcerum debilitas quid ? 41. 42.
Vita ſedentariæ noxæ 52. 65.
de Vitriolo 186. *Ejus* arcanum 8. 18. 186. Balſamus 33. 186. Colcothar 186. Cypriani noxa in Ophthalmia 50. Artificialis præparatio 187. Martis uſus 10. 25. Olei uſus 4. cum ſanguine mixtio colorem luteum illi inducit 114. Dulcis uſus 5. 14. Phlegma 186. Sal *ibid*. Dulce quid ? *ibid*. Vomitorium 188. 282. Spiritus 186. Dulcis 23. Cur argentum non ſolvat ? 253. Sulphur 186. Narcoticum 186. Tinctura *ibid*.
Vitriolum Veneris & Martis 106. 187.
Vitri rubinei præparatio 207.
Ulcera aurium utplurimum cum carie oſſis juncta 98. Ejus hiſtoria 57. Cachexiam tandem producunt 23. Externè & internè curanda 129. Inflammationes ſæpius ſequuntur 125. 128. Narium quibus familiaria 128. Parva Scorbuticorum menſium ſuppreſſ. & lue Venereâ laborantium in magna ſæpe abeunt 129. Pedum ſanata ulceris pulmonum cauſæ 101. Quænam difficilius ſanentur ? 27. 56. 129. Quibus frequentia ? 33. 129.
Ulceris pulmonum ſigna 90. 101. *Ejus* fundamentum utplurimum in ventriculo hæret 70.
Ultramarinum quid 217.
Umbilici rupti hiſtoria 79.
de Unguentis varii generis 242. & *ſeqq*.
Unguentum antifebrile 313. Antiſpaſmodicum 57. 243 Balſamicum in vulneribus nervorum 27. 33. ad Caruncułas in pene 28. Cordiale 77. in Eryſipelate 98. Iſchiatide 61. Mundificans 58. 70. in Ophthalmia 79. in Paralyſi 88. Pleuritide 68. 69. *Unguent*. Vitellorum 1. 27. 33. 37.
Unicornu foſſile quid 181. 216.
Vomitoriorum uſus 18. 20. 29. 38. 47. in Arthritide 87. 91. Aſthmate 103. Calculo 124. Epilepſia 67. Febribus 281. 302. 313. cum Opio mixtorum in Dyſenteria, Diarrhæa & Febribus 67. in Podagra 87. Vitriolaceorum 106. 188. an Hecticis conducat 38.
Vomitus acidi in affectu hypochondriaco unde 88. Bilioſi non ſemper à bile 21. in calculo renum unde 35. Diuturni prognoſis *ibid*. Sanguinei cauſa 132. unde 105.
Urina Calculoſorum quales 124. Cruditates quid indicent 13. in Febribus 269. 259. Malignis quales 307. Pellucidæ quid portendant 305.
Uteri procidentiæ hiſtoria 129. *Ejus* Subſtantia qualis 113.
Vulnera nervorum & oſſium quomodo curanda 59.
Vulneraria quænam 122.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Legatoria
R. SALVAREZZA
Via Val Sassina, 56
Tel. 695.823